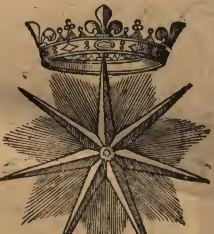
NAZIONALE
BIBLIOTECA CENTRALE V. E. II
42
4
F
18
ROMA

Arr

CATHOLICA PRÆCEPTORVM DECALOGI ELVCIDATIO, OPTIMA METHODO LOCORVM COMMVNIVM DISTRIBVTA.

Authore Fratre Matthia Feliſio Brouvverſhauio, Conuentus S. Franciſci apud Mechlinienſes Guardiano.

Cum triplici indice, ſcilicet, capitum, rerum & verborum, & locorum ſacræ ſcripturæ explicatorum.

PARISIIS,

Apud Michaëlem Iulianum, in monte D. Hilarij, ſub Stellæ coronatæ ſigno.

1576.

CVM PRIVILEGIO.

474 —

42. 4. F. 18

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI DOMINO CVNERO PETRI A BROVVVERSHAuen Primo inſignis Eccleſiæ Leuvverdenſis Epiſcopo Digniſſimo, Frater Matthias Brouvvershauius ſic ſuos regere, vt Regi regum valeat complacere.

ANimarum noſtrarum Epiſcopus Chriſtus Ieſus illo inſigni ſermone ornatiſſime Præſul, quem editiori in loco habuit, quatenus terrenas Apoſtolorum mentes ipſo montis aſcenſu ad ſublimia eleuaret, ſimul atque diuerſas beatitudinis ſemitas pandere
Matth. 5. *grauatus non eſſet, quadam metaphora vſus, Matth. 5. ſubiunxit: Vos eſtis ſal terræ, quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Et iterum: Vos eſtis lux mundi. Quibus verbis ſicut Apoſtolorum animos proculdubio attẽtos reddidit, ita noſtras aures arrigendas admonuit, quãdo laconica verborum breuitate, tanquam perexiguæ arcæ inuolucro ingẽtem myſteriorum theſaurum abſcondit: ingenitã ſali ſiquidem eſſe proprietatem, qua à putrefactionis corruptione præſeruat, omnibus eſt in confeſſo. Caro namque ſale cõdita, atque hoc condimẽto reſperſa, corruptionis fœtorem non admittit. Haud ſecus ſpiritualiũ eſt, meũ, meique ſimiliũ, & potiſſimũ eorũ, qui aliquo præeminẽtiæ titulo in Eccleſia Dei præcellũt, viuæ vocis oraculo, necnon diſciplinatæ conuerſationis exemplo, eos qui caro & carnales ſunt, à peccatorũ ſordibus arcere, ac ad meliorem vitæ frugem inducere. Tum*

enim

enim carnales à putrefactione arcentur, & deprauatis moribus retrahuntur, quando ſuperni numinis virtute, ſimul & fidelium paſtorũ cooperatione, illecebris carnis abdicãtes, ſpirituali quadã ſalis prudentia incorruptibilem nanciſcuntur vigorem. Verum enimuero ſal ſuapte natura carnis ſqualorem non vbique locorũ tuetur, quoniam vnius regionis alteri non opitulatur, ſed oportet ſal corroſorium manuum induſtria intimis carnis viſceribus infricetur: ita non debet nobis eſſe ſatis rhetorica dicendi copia, elegánſque verborũ iunctura, inſtar cytharœdorum aures demulcentium, ſed operationis efficacia debet mentes hominum compungere. Qui enim inſtituti ſui neceßitudine exigitur ſumma dicere, hac eadẽ ratione compellitur & ſumma monſtrare: illa vox namque libẽtius corda auditorum penetrat, quam dicentis vita commendat, quia dum aliquid imperat, oſtendendo adiuuat vt fiat. Hinc per fidelem quendam ſuum miniſtrũ loquitur, Eſaiæ 40. dicens: Super montem excelſum aſcẽde tu qui euangelizas Sion, vt qui cæleſti prædicatione vtitur, vna iam terrenorũ operum reſpuens, in rerũ culmine ſtare videatur, tantóque facilius ſubditos ad meliora trahat, quanto per vitæ meritũ de ſupernis clamat. Addit etiã corporalis pabuli nutrimento ſaporẽ, & propulſata nauſea, delectabilem dulcoris cõfert ſuauitatem, vt volupe ſit illo vti quod alioquin eſſet faſtidio. Nõ aliter ſpirituales præfulgidum exhibere debent perfectionis ſpeculũ, quo carnales animæ ſordes intuitu pellucidi ſpeculi deprehenſas abſtergere queant, & quodam ſpirituali emendationis pabulo quaſi recreari. Sic priſci patres, ſic anteſignani noſtræ catholicæ religionis Apoſtoli, Apoſtolicique viri põtifices fecerũt, qui nõ terrenis inhiabãt, nõ ſecularibus, non ſe præſentibus immergebãt, ſed quaſi Eſa. 40.

in alium tranſlati mundũ, de futuris iugiter philoſophabãtur, aliúmq́ orbem quodammodo inhabitantes, ſemper cęleſtia eructabant: nunc namque ſinu Abrahæ ſuſpenſi iucundabantur: nunc trophæa martyrum conſtantiores ſeipſis effecti admirabãtur: nunc coronas virginum vernantibus atq́ coruſcantibus gemmis circundatarum, intimis cordiũ medullis affectabãt: nũc de bello, quo cõſerendæ ſunt manus aduerſus ſpirituales nequitias, prouida mentis attẽtione diſpiciebãt, labẽtiũ rerũ nulla aut perexigua erat cura, beneficiorum opimorũ, redituumq́ ampliorũ quæſtio nulla. Proinde ſi quis familiari eorũ colloquio vſus fuiſſet, protinus indicaſſet eos cælo dignos, veróſq́ Eccleſiæ ſpõſos. Si aliquo dignitatis titulo inſignitus ad eos profectus fuiſſet, aut cõſulẽdi gratia ſuper negotiis ſalutis eos interpellaſſet, veluti ad roſetũ veniſſet, recipiebat quẽdã ſuauitatis dulcorẽ & virtutũ eorũ fragrantiã, imò vniuerſa eorũ verba diligẽter cõſiderãtibus nihil aliud quàm cæleſtẽ fragrantiã redolebant: nec ſolũ efficaces fuere in ſermone, ſed multo potentiores in operatione: vt liquido conſtat apud Ioſephũ de Iaddo Pontifice, qui Alexandri furore percitũ manſuetudine vicit, ac inſtitutis ſynagogæ ſolenniis in aliũ quaſi virũ cõmutauit. Huc facit conſtãtia Ambroſiana, quæ cuique epiſtolã eiuſdẽ 32. ad Valentinianũ Imp. legenti perſpicua eſſe poteſt. Accedat his etiam Hoſius inſignis ille Epiſcopus Cordubenſis, teſte D. Athanaſio ad ſolitariã vitã agentes, qui infracto repreſſit animo Conſtantij Imperatoris proteruiã. Sic Nicephorus cõmemorat Babilã Epiſcopũ magno animo Numeriano in faciẽ reſtitiſſe, quod liberè quaſi per tranſennã inſpicere arcana Chriſtianorũ myſteria præſumpſiſſet. Mela quoq́ Epiſcopus eodẽ teſte lib. 11. cap. 38. Eccleſ. hiſt. miræ fuit patientiæ, adeo vt hoſtium

Ioſephus lib. 11. Antiq. Iudaic. cap. 8.

Hoſius Epiſcopus Cordubẽſis. Nicepho. lib. 6. cap. 33.

hoſtiũ inſidias ſibi tendentiũ animos appoſitis epulis ſedauerit. Quod ſolis radiis clariore manifeſtat exẽplo, lib.3. Dialog.cap.1. de Paulino Epiſcopo, qui non ſua duntaxat impendit, ſed & ſeipſum pro ſalute ſubditorũ hoſtiũ tyrannidi obiecit. Nec mirũ, quippe qui omni qua poterat induſtria ſe irreprehenſibilẽ, ſobriũ, pudicũ exhibere curabat, caeteriſque coloribus, quibus D. Paulus 1.Timoth.3.& ad Titum 1.ad viuum depingit Epiſcopũ, ſe adornabat. Porrò hunc conſideranti mihi ſtatũ, decorẽ, incrementũ, & Chriſtianae religionis honorẽ, eũ inquã, quẽ olim habuiſſe in naſcentis Eccleſiae exordio atque progreſſu nequaquã fugit, atque eũ, quẽ modo pluribus in locis habet, quando ſal infatuatũ eſt, quando obſcuratũ eſt aurũ, mutatus eſt color optimus, quando inquã antiquata & velut contempta vileſcit pleriſque Catholicae religionis diſciplina, magis flere lubet quàm aliquid de multis ad tuã celſitudinẽ, quã nihil horũ latet, calamo perſtringere. Quantus erat, ampliſsime Antiſtes, olim apud catholicae veritatis alũnos feruor? quanta pietas? manſuetudo? quantus denique & is cõtinuus pro virtutibus cõparãdis ago? omniũ hominũ ore laudata, nemine dignis poterat cõmẽdari encomiis: Excipiebãtur Epiſcopi perinde atque angeli, nec homines infauſta ſibi euenire poſſe exiſtimabant, ſi Epiſcopalẽ benedictionẽ ſibi impartitã agnouiſſent: iucundiſsimũ erat videre gregẽ Domini velut apũ examina numeroſum, tãto paſtore praemunitũ, corpus tali capite decoratũ: Altiores nihilominus agebat religio in fideliũ cordibus radices, nouaq́ Domino caſtra quotidie cõſtruebãtur. Atqui ab eo ſtatu eheu quàm lõge res plane in diuerſum mutata eſt: periit fidei quaſi doctrina, periit morũ diſciplina, procul abeſſe iuſſus eſt in hac noſtra Belgica reli-

Paulinus Epiſcopus.

Thre.4.

D.Gregor. lib.27. Mo ral.cap.26. & lib.35. cap.13.

gionis honos. Parũ abeſt à nonnullis vt ſpiritualem vitã non recenſeant Chriſtianam: hinc nõ minor eſt àpud pleróſque ſacerdotalis ordinis ignominia, quàm antiquitus fuerit gloria: cõtẽptui habetur, ſcõmatibus impetitur, & quaſi Deo ſacrificiũ ita fiat, omnis generis cõtumelia infertur. Verum hæc tãta vnde calamitas? vnde tãta deſpectus ignominia? non aliũde profectò, quàm à Deo exigentibus peccatis noſtris hoc permittente. Quàm multi enim à primo inſtituti feruore exorbitauimus? quàm parũ cordi ſacra eius præcepta habuimus? quàm multi primæuæ charitati excidimus? Quotuſquiſque noſtrũ iam eſt, qui neceſſariã honeſtatem in amictu, frugalitatem in victu, tẽperatum rerum vſum in omnibus quæritet? Quotuſquiſque noſtrũ eſt ita reſignatus, vt iniuriã illatam æquanimiter, ne dicã lætãter, exoptet, ferat? Quotuſquiſque, obſecro, noſtrũ eſt, qui clericalis ſortis rationẽ, monaſticæq́; vitæ rigorẽ, prout recta viuendi linea oſtendit, obſeruat? Turpis mutatio ſtudiorũ, vt cui antea curæ fuerat, peregrinãtẽ & exulẽ animã ſuã ſacris diuinæ legis meditationibus, ſacri decalogi obſeruãtiis, diuini officij obſequiis, tãquam cæleſtibus paſcere bonis, Dei beneplacitũ ſcrutari, penetrare affectu cælos, mẽte circuire ſupernas manſiones, ſalutare patres prophetarũ, alloqui coronas Apoſtolorũ, martyrúmq́; admirari triũphos, ac obſtupeſcere pulcherrimos angelorũ ordines: nũc omnibus his omiſſis, turpi ſe corporis mãcipare ſeruituti, ad obediendũ carni, ad ſatisfaciendum ventri, ad corradendũ per phas & nephas in vniuerſa terra, vnde ex ea quæ præterit huius mundi figura, ſuam ſemper famelicam curioſitatem aliquatenus
Pſal. 118. *cõſoletur. Fõtes lachrymarum vbi vos ſubtraxiſtis? Exi-*
Threno. 4. *tus aquarum deducant oculi noſtri ſuper huiuſmodi ani-*
Galatas 3. *mam, quæ cùm nutriretur in croceis, demũ amplectatur*

ſtercora

ſtercora, quæq́; cum ſpiritu ceperit, carne cõſummet, cui tulenus ſpiritus euanuit, ab intimis quoq; ad externa, à ſpiritualibus ad terrena vanáq; deuoluta langueſcit. Non tamen de omnibus hanc præcipito ſententiam, abſit. confido. ſiquidem, & perſuaſiſſimum habeo, multos in ordine ſacerdotali conſtitutos, diſciplinatæ vitæ eſſe amatores, & ſalutis ſuæ deſideratiſſimos, non terrenarum cupidini inhiare, ſed ſpiritualia in cæleſtibus affectare. Omnes nihilominus tam bonos quàm malos opprobrium manet, quod idem iudicium ſit vini per plateas à diſcurſore deportati, & in vaſe relicti. Tanta eſt enim multorum tepiditas, tanta diſſolutio, tãta diſcordia, tanta denique viget in eis paßionum malarum ac vitiorum immortificatio, vt bonorum quorũuis nomẽ ferme offuſcarint. Præterea ſi eorum vitam ſpectaueris præter externam in veſtibus quãdam ſacerdotii & pietatis laruam, qua ſecularibus reliquis præſtent, offẽderis nihil. Quid igitur mirum, ſi Dominus pariter nos omnes det in ſibilum, in opprobriũ & (quod ſemel minatus eſt) in direptionem cunctis gentibus? Quid inquã mirũ, ſi prophanis hominibus honore & nomine nos plerique inferiores habeãt? quandoquidem mundanos homines Deo vtcunq; deditos, quotus eſt ſacerdotũ, qui morũ grauitate ac pietatis Zelo antecellat? Torquet me ô Præſul ampliſſime huius æui noſtri infælicitas, deſidia ac oſcitantia noſtra. Cæterũ quid iuuat altis gemitibus ſuſpirare, ſi nõ cõtingat emẽdari, quæ conſolationis ſpes nobis affulgere poterit, ſi omnes plagamus noſtra tẽpora, noſtróſque mores; nec offẽdatur cui paroxiſmus curæ ſit? Profectò Apoſt. Paulus optimã videtur reſtaurãdæ Eccleſiæ tradidiſſe methodũ, inquiẽs: Attẽdite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſangui-

Similitudo. Act. 20.

1.Pet.5. *ne ſuo. & : Paſcite qui in vobis eſt gregẽ Dei, prouidentes nõ coactè ſed ſpontaneè ſecundũ Deũ, neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè, neque vt dominãtes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Attendite, ait, non videte, aut habete vniuerſum gregem, ſed attendite, hoc eſt, linceis oculis, ſi poßibile ſit, diſpicite, ac intimis cordis affectibus inuigilate vobis, vt correctionis officium incipiat à domo Dei: munda namque ſit manus oportet, quæ aliorũ ſordes abſtergere feſtinat, ne tacta quæque deterius inquinet, teſte B. Greg. part. 2. curæ paſtoralis. Sequitur: Nõ huius ciuitatis aut loci, vnde magna tẽporalis lucri prodire poſſunt emolumẽta, ſed vniuerſo gregi, cui præpoſiti ſunt Epiſcopi, nõ vt gloria & diuitijs faſtuoſi intumeſcerent, non vt numeroſo famulitio circũſtipati procederẽt (teſte B. Ioã. Chryſoſt. hom. 1. Epiſt. ad Titũ) ſed vniuerſorũ ſaluti prodeſſent: huius ergo infulis põtificalibus T. D. redimita, necnõ Epiſcopi, hoc eſt, ſuperintendentis nomẽclatura decorata procedit, quatenus gregẽ Dominicũ in Phryſia conſtitutũ, diuerſis reflexorum calliũ anfractibus palantẽ, variiſque morũ corruptelis exorbitantẽ, ad veræ vitæ tramitẽ, vt indefeſſa prompti animi alacritate facit, deducat, debilia infirmantiũ mẽbra cõſolidet, ægrorũ neceßitudini congrua cataplaſmatis adhibitione mederi ſtudeat, horribili vulnerum atrocitate confractũ, proportionatis ligaturis fouere nõ deſinat, abiectũ animo & deſpondentẽ reducat, ac perpetuæ damnationis pœna amiſſum mortis faucibus eruẽdo requirat. Quo autẽ iſte cõmodius ſequatur reſtaurationis effectus, iſtas noſtras ſuper ſacroſancto Decalogo elucubrationes (quaſi manũ argumentoſo obſequio oneri leuãdo ſupponẽs) tuæ decreui cõſecrandas amplitudini, vt tãquam prudẽs architector ad iſtum, ceu Lydium lapidẽ, ſubditorũ mẽtes reforma-*

tionis ſtudio reducat. Poſſunt namque nobis eſſe vice regularum, notarúmque, ſecundum quas noſtrum cõponere debeamus animum. Si enim aliquid tortũ in nobis ſit, ad præcepta Decalogi tãquam ad rectæ lineæ normã reuocemus oportet. Si ſcopulos hæreticæ prauitatis anfractibus colliſi fuerimus, ad primũ præceptum, quaſi ſacrã anchoram (quo Deo ſanctiſque eius integrum ſuum honorẽ ſeruare iubemur) mẽtis noſtræ acies eſt intẽdẽda. Si iniuſta periurij temeritatę cõtaminati, ad ſecundũ præceptum nos conuertamus, vt curuatura noſtra ipſi exemplari adæquata rectificetur neceſſe eſt. Si etiam adulterino animo alienum thorũ conſpurcarimus, alia regula nobis præfixa inflexionẽ euitabimus. Si verò concupiſcentiæ motibus inflammati parũ pudicè cuſtodiendo voluntatẽ à recti via declinauerimus, cõferendo noſtrũ infrunitũ animum tãquam lignum tortum huic normæ, Non concupiſces, etiã arcualem curuaturã ad debitã ſui formã redigere valebit. His quadrat characteriſmus Zeuſis pictoris, de quo memoriæ proditum eſt, teſte Cicerone, pulchram Helenã depinxiſſe in templo Iunonis collocãdam, quam fœliciori omine vt inchoaret, formoſiſſimarum atque ſpecioſiſſimarũ quarumcunque virginũ pulchritudinẽ imitatus, illũ quo potiſſimũ pollebant decorẽ, quaſi ex ſingulis in vnã imaginẽ tranſmiſit: haud ſecus nobis facto opus eſt, vt perpolitam multijugæ virtutum pulchritudine exornatã valeamus habere animã, viuis præceptorũ coloribus, mẽtis noſtræ imaginẽ illuſtrare. Deinde has elucubrationes qualeſcũq; meas, præſtãtiſſimi tui nominis dignitati nuncupatas volui, in aliqualẽ gratiſſimæ tuæ humanitatis, quæ (vtpote vnius tecum loci tum municeps ciuisq́; tuus) à teneris (quod dicitur) vnguiculis

Cic. lib. 2. Rhetoric.

fretus ſum, recognitionē. Accedit hinc cùm religioſa mētis tuæ pietas, tum ſincerus in ijs quæ ad fidem ſpectant catholicam inuiolatè conſeruādam affectus, quē non obſcuris nec pœnitendis in hac turbulenta rerum tempeſtate prodidiſti indicijs, quando perdius & pernox nullis pepercisti laboribus, vt libris editis, ſinceritas catholicæ fidei illabefacta permaneret, eccleſiaſticaquè diſciplina ab Iconoclaſtarū furoribus perſiſteret immota. Crebris quoque, ijſque pergratis ad populum declamationibus, necnon quotidianis diſputationibus, magna ſubtiliſsimi ingenij tui acrimonia propoſitis, non obſtantibus paſtoralis curæ parœciæ S. Petri oneribus, florentiſſimā noſtrā Academiam Louanienſem, ante iſtam officij tui dignitatem, mirabiliter decoraſti. Vel maxime etiā inſignem dexteritatis tuæ conſtantiā manifeſtat, quod toga magiſtrali depoſita, ſpecimen viri militaris externo habitu præferendo, in arenam diſputaturus cum vno, qui prouinciā prædicādi extra mœnia Antuerpiēſia intollerabili temeritatis audacia ſibi vindicarat, magno vitæ tuæ diſcrimine, quāquā exiguo fructu, deſcēdiſti. Efflagitat igitur merito hoc indefeſſum tuū ſtudium, ad promouēda etiamnū omnia quæ integritatē fidei, Eccleſiæque decorē ſtabiliāt, & opprimēda ea quæ ipſis ſunt obſtaculo generoſè adhibitū, vt hoc noſtrū qualecūque opus ampliſſimi nominis tui auſpiciis exeat in lucē, eiuſdémq; authoramento (quē lecturis omnibus precamur largius adfuturū) tranſeat cū fructu ſpirituali. Pater cæleſtis clariſſimam T. R. diu ſponſæ ſuæ ſeruet incolumem, aliiſque omnibus principibus ſimilem inſpirare dignetur mentem, quo paribus ſanctimoniæ & ſcientiæ ornamentis populo ſibi ſubiecto præluceant.

VALE. Ex Conuentu noſtro Mechlinienſi, ſeptimo Calend. Decemb. 1572.

LEX.

LEX QVARE NOBIS PRÆSCRIPTA.

CAPVT I.

LEX eſt ſententia,qua recta præcipiuntur, & mala vitantur: vel, Lex eſt conſtitutio eorum quæ promouent communitatem, quaten' bono fine potiatur, per ipſum expoſita, cui ordinaria cura eſt commiſſa. Quę deſcriptiones erui poſſunt ex Aug. lib.83.queſt.31.& Inſtitutionibus de Iure naturali.§. Sed & quod principi. Permittuntque prima partitione bimembrem ſectionem ſecundum eundẽ beatum Auguſt.lib.1.de lib.arbit.cap.6.nam vna dicitur temporalis,altera æterna.Temporalis eſt, quemadmodum idẽ doctor eo loci demõſtrat, quæ quamuis iuſta ſit,commutari tamen per temporum interualla iuſtè poteſt: Æterna verò deſcribitur ab eodem lib.22.contra Fauſt. Manich. cap.27.eſſe ratio diuina vel voluntas, ordinem naturalem conſeruari iubens,perturbari vetans. Hæc diuiditur in naturalem & ſcriptam,vti luculenter docet ſanctus Amb.lib. de fuga ſeculi cap.3.Naturalis eſt,non literis exarata atticum,ſed cordibus impreſſa mortalium,ſingulorumq; pectoribus infuſa,iuxta illud Pauli Apoſt.ad Rom.2. Naturaliter gentes quæ legis ſunt faciunt.Nec opinio illam do- uit,ſed quędam innata vis inſeruit, qua inclinatur homo ad actus neceſſarios,in finem naturalem conducentes:Eſtque lumẽ vultus tui Domine,quod Propheta Regius Pſal. ..ſuper nos ſignatũ aſſeruit, quo diſcernere bonum à malo conſueuimus,ſecundum D. Thomam inſcripto 4.diſt. 3.quæſt.1.Nec characteribus forinſecus ſcribitur,nec aliquo lectionis ſtrepitu percipitur, ſed pro fluo quodam naturæ fonte in ſingulis exprimitur:Eſtque ſine fraude,conſors iuſtitiæ, expers iniquitatis, nullos honores ſibi arrogat,præferre ſe alteri ignorat,vindicare ſe nec vult,nec poteſt.Verũ hanc ingenitã legẽ & naturalem dirupit Adam, quãdo voluit ſibi arrogare, cinis & puluis,tantũ dignitatis faſtigiũ, vt eſſet omnium plaſmatori æquãdus:itaque per inobedientiã offenſã traxit: qui ſi iuſſis cæleſtibus paruiſſet,& dictamini rationis obtẽperaſſet,prærogatiuã incorruptæ naturæ atq; ingenitę ſibi innocẽtiæ poſteris ſuis re-

Lex quid.

Diuiſio legis.

Sub diuiſio

Prior cauſa latæ legis.

ſeruaſſet ac trāſmiſiſſet: Cum autē per inobediētiā prærogatiua naturalis legis corrupta ac interlita eſſet, ſcriptæ legis adminiculū exiſtimatū fuit neceſſariū, vt vel partē haberet qui vniuerſa amiſerat, & cui perierat quod naſcendo aſſumpſerat, diſcēdo ſaltē laborioſo conamine cognoſceret & cuſtodiret, quod peccatum obnubilarat: ſimul etiam quia cauſa deiectionis eius ſuperbia extitit, quæ innocētię ſucceſſit, propterea operæpretiū fuit talē ferre legem, quæ Deo ſubditū rurſum & ſubiectum redderet, vt inquam per legē diſceret, cui reuerētiam & obediētiam exhibere deberet, quoniam ſine lege peccatū neſciebatur, teſte beato Paulo Apoſt. Rom. 7. Quo fiebat, vt minor eſſet culpa, vbi trāſgreſſionis ꝓpter offuſcationē legis naturalis erat ignorātia: teſte B. Amb. Epiſt. 71. ad Irenæū, & li. 5. Hexamerō, ca. 21. Itē Aug. li. 5. cōtra Iulianū, c. 9. & ca. 70. libri quæſt. ſuper Exod. Necnō ſanctiſſimo patre Hier. li. de māſionibus, manſione duodecima, qui ibidem cōplures latæ legis rationes aſſignat: Quarum prima eſt, vt dum iuſtitiā Dei oſtēdat, ſuæ vnumquemque iniuſtitiæ admoneat, certiorem faciat, conuincat denique ac condemnet. Eſt namque inſtar ſpeculi cuiuſdam, in quo noſtrā impotētiam & iniquitatē, præterea ex vtraq; maledictionem cōtemplamur. queādmodū enim oris noſtri maculas ſpeculū nobis repræſentat: ita ipſa lex noſtræ cōuerſationis reflexos calles manifeſtat. Vel ſicut candela cauernoſos præcipitiorū anfractus euitare facit: haud ſecus ipſe Decalogus eſt nobis cādelabrū, teſte Aug. li. de ſymbolo ad catechumenos, c. 18. quo recti tramitis ad vitā ducētis certiores effecti inoffēſo pede currimus in ſemita mandatorum Dei, Pſalm. 118. Poſtremò lege inſtruimur, vt qui nulla iuſti rectiq́ue cura niſi coacti tāgūtur, dum audiūt diras in ea ſanctiones, ſaltē formidine pœnæ coerceātur. Quādo enim tāquā iniecto freno, manus ab exteriori opere pręcepta cōtinēt, prauitatē intꝰ nō cohibēt, quā alioqui petulāter effuſuri erāt, ex quo nec meliores quidē ſunt, nec apud Deū iuſtiores. nā tametſi vel terrore, vel pudore quibuſdā quaſi cancellis cōcluſi ac impediti exercere nō audeāt quod animo cōceperūt, nec ſuæ libidinis furias palam efflare, cor tamē nō habēt compoſitū ad timorē & obediētiam Dei: imò quò magis ſeſe retinent, eò fortius intus accenduntur, feruent, buliiunt,

Poſterior data legis ratio.

Similitudo.

Alia ſimilitudo.

ulliũt,parati quiduis facere,& quouis prorũpere, niſi hic
imor legis aut mũdi pudor obſtaret: Nec id ſolũ,ſed legẽ
uoque peſſimè oderũt,& Deũ legiſlatorẽ execrãtur,vt eũ
i poſſint,maximè velint tollere,quem nec recta iubẽtem,
ec ſuæ maieſtatis contemptores vlciſcentẽ ferre poſſunt.
Aliis quidem obſcurius,aliis clarius, omnibus tamen nõ-
um regeneratis hic ſenſus ineſt, vt non voluntaria ſub-
niſſione,ſed inuiti tantũ timoris violẽtia ad legis ſtudiũ
rahantur,ſecundũ Amb.li.1.de Iacob. ca.4. Vnde creſcit
ulpa,cũ proditur nec cauetur. Verum enimuero quomodo
onum poteſt eſſe mãdatum, quod nihil mihi fructus ad-
erat,quin potius mors ſit?nam certum eſt quod mors mi-
i acceſſit,dum quod facio agnoſco peccatum. Quid mi-
aris,inquit Ambroſius,ſi quibuſdã lex morti ſit, cũ mor- *Lex quomodo nobis mors eſt.*
i ſit & Domini Saluatoris aduẽtus, per quem redẽpti ſu-
nus?Etenim ſicut cognitio venenatorũ poculorum con-
ũmmatur ad diſciplinam medicinæ, ſic diuinum manda- *Similitudo.*
ũ ad vitam æternã. Sicut autem ei qui malè vtitur noxiis
otionibus,cognitio earum in malũ vertitur & periculũ,
x quo magis venena cognouerit,hoc ſe intelligit amplius
ericlitari:ſic forma mãdati iis qui vel demõſtrata atque
nterdicta peccata vitare non poſſunt,nec volunt, mortis
occaſio eſt. Sicut ergo bonum antidotũ imprudẽti & in-
emperãti nõ bonum:ſic bonum mandatum intemperãti
on bonum eſt. Qui autem per ſpiritus directionem ob-
emperare parati ſunt legi cordibus fideliũ inſculptæ,nec-
on literis expreſſæ,bifariã adhuc in lege proficiũt. Eſt e-
im illis optimũ organũ,quo melius diſcãt,qualis ſit Do- *Prodeſt legis cognitio.*
nini voluntas ad quã aſpirãt,atq; in eius intelligẽtia cõ-
irmẽtur. Vt ſi quis ſeruus iam ita ſit toto animi ſtudio cõ-
aratus, vt dño ſuo ſe approbet,neceſſe tamẽ habet mores
omini explorare accuratius, & obſeruare ad quos ſe cõ-
onat & accõmodet. Nec ſe quiſpiam noſtrum ab hac ne-
eſſitate eximat,nemo enim eo ſapiẽtię adhuc penetrauit,
t non poſſit ex quotidiana legis eruditione nouos facere
rogreſſus,& puriorẽ diuinæ volũtatis notitiam. Deinde
uia non ſola doctrina,ſed exhortatione quoque indige-
nus,hãc vtilitatem ex lege etiam capiet ſeruus Dei,vt fre-
uẽti eius meditatione excitetur ad obſequiũ,in eo robo-
etur,vt à delinquendi lubrico detrahatur. In hunc enim

modum ſanctos inſtare oportet, qui ſecundum ſpiritum quãtalibet alacritate ad Dei iuſtitiã cõtẽdãt, carnis tamen ignauia ſemper onerãtur quo minus legitima prõptitudine pergant. Huic carni lex flagrũ eſt, quo inſtar tardi aſini ad opus vrgetur: imò ſpirituali homini, quia nõdũ carnis mole expeditus eſt, aſſiduus aculeus erit, qui deſidere illũ non permittat. Nimirũ in hunc vſum reſpiciebat Dauid, cũ inſignibus illis encomiis legem celebraret, Pſal. 19. Lex Dñi imaculata, conuertẽs animas, iuſtitiæ Dñi rectæ lætificãtes corda, præceptũ Dñi lucidũ illuminãs oculos, &c. & Pſal. 118. Lucerna pedibus meis verbũ tuũ, & lumẽ ſemitis meis, ac innumera quę toto illo Pſalmo proſequitur. Quibus oſtẽdit Propheta, quãta cũ vtilitate legis ſuæ lectione erudiat Dñs eos, quibus intus obſequẽdi prõptitudinẽ inſpirat: nec ſola pręcepta arripit, ſed rebus annexã gratiæ promiſſionẽ, quæ ſola facit, vt quod amarũ eſt dulceſcat. Ex quibus omnibus luculẽter patet quã impudẽter Caluinus accuſet legẽ impoſſibilitatis, li. 2. Inſt. Chriſt. c. 7. ſec. 3. & 5. quaſi eminus valeam⁹ ſpectare appoſitas promiſſiones, nõ tamẽ fructũ ex iis aliquẽ colligere. O inauditã callidi ſerpẽtis aſtutiã, ô dãnãdã verſipellis perſuaſionẽ, fidẽ corrũpẽdo excuſſit, etiã operũ impoſſibilitate homines à legis impletione deterret, & dũ legẽ latã negare nequit, vt homines ignauiæ deditos reddat, ſuæq; ſalutis extorres, Deũ accuſat, quãdo iugo impoſſibili nos non tã onerare, quam opprimere ſatagit: Sed Chriſtus obſtruit os loquentis iniqua, Matt. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiã vos: tollite iugũ meum ſuper vos, iugũ enim meũ ſuaue eſt, & onus meum leue. Si dicat Chriſtus iugũ ſuũ eſſe leue, quare tu Caluine fingis laborẽ in præcepto? Præterea Ioãnes 1. epiſt. 5. pronũtiat quod mãdata Dei nõ ſint grauia. & Deu. 8. Præceptũ quod dedi vobis nõ lõgè eſt à vobis: certè ſi pręcepta nõ ſint lõgè à nobis ſecundum teſtimonium ipſius Moyſis, nec grauia ſecũdũ ſentẽtiã Ioãnis, nullo modo poſſunt dici impoſſibilia ſecũdum errorẽ hæretici. Execramur, inquit D. Hier. in expoſitione Symboli ad Damaſum Papã, eorum blaſphemiã, qui dicũt aliquid impoſſibile à Deo eſſe præceptũ. Et ſuper 5. caput Matthæi multa præcepta Dei imbecillitate ſua nõ ſanctorũ viribus æſtimãtes, putãt eſſe impoſſibilia.

Similitudo à flagro ſumpta.

Alia ſimilitudo.

Nihil præceptũ eſt nobis impoſſibile.

Caluinus plurimum fallitur.

poſſibilia. Sciẽdum eſt Chriſtũ nõ impoſſibilia,ſed perfecta præcepiſſe:cui conſentanea eſt D.Aug.ſentẽtia, ſerm. 61.de temp. Impoſſibile Deus non potuit imperare, quia iuſtus,nec damnaturus eſt hominem pro eo quod vitare nõ potuit,quia pius eſt. Eandem videre eſt ſententiã lib. de ſpiritu & litera ca.36. Chriſtus inſuper clarioribus verbis admonet Mat.19.Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata, inſinuãs ſine mãdatorum obſeruatione neminem ad vitam illam beatam admittẽdum.Cõſtat autem iuſtos ex hoc corporis tabernaculo commigrãtes,cæleſtia capeſſere regna,ſecundum Aug.tract.49.in Ioãnem.Requiem, inquit,quæ cõtinuò datur poſt mortem,ſi ea dignus eſt,tũc accipit quiſque cum moritur.& Paulus 2.ad Cor.5.Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur,quod ędificationẽ habemus ex Deo,nõ manufactã,ſed ęternã in cęlis.Tales igitur ſeruarũt mãdata,abſq; quorũ obſeruatione ad beatitudinẽ nõ potuerãt peruenire,& proinde liquido cõſtat nihil nobis per gratiam ſanatis impoſſibile præceptũ:nã etſi lex ſit onus,eſt tamẽ leue:etſi ſit iugũ,eſt tamẽ ſuaue,Mat.11.quemadmodũ pulchrè declarãt Chryſoſt.hom.39.ſuper Mat.Amb.li.de Helia & ieiunio cap.22.ac Aug.ſer.48.de tẽp.& 61.ad fratres in eremo. Eſt enim,inquit Bonauẽt.li.4.ſent.diſt.1.q.1. nõ onus oneras,ſed alleuiãs:ſicut pennæ in auibus,quæ licet in ſe alicuius ſint grauitatis,tamẽ alarum pennatarum remigiis ad altiorem aeris regionẽ eleuãtur: & ſicut rotæ in curribus,quæ licet permagnæ ſint & craſſæ in ſe,tamen currũ inutile lignũ, quaſi quatuor pedib⁹ faciũt expeditũ: ita licet lex alicui grauis videri poſſit, eã tamẽ cuſtodiẽtibus eſt cauſa ſalutis.Hinc cõciliũ Tridẽt.ſeſs.6. can.18.Si quis dixerit Dei præcepta etiã homini iuſtificato & ſub gratia cõſtituto ad obſeruãdũ impoſſibilia, anathema ſit. *Apta cõparatione oſtẽdit præcepta nõ eſſe grauia reputanda.*

Quare Deus legem tulit,quam à multis non obſeruandam præcognouit? CAPVT II.

IN præſentiarum occurrit inquirẽdũ,quid cauſæ fuerit, quare Deus homini legem tãquam muſcipulam parauerit,qua ipſum capiẽdum & ſuperandum non ignorauit. Pius enim pater nunquam permittit filium ingredi bellũ, quo præcognoſcit ipſum eſſe interficiẽdum.nec paſtor bonus committere ſolet ouem lupis deuorandam:& ſi petie-

rit filius panem, nũquid porriget lapidẽ ei? aut ſi ſitiuerit, nunquid ſerpentẽ dabit illi? Si ergo nõ det filio ſerpẽtem, ne eius toxicũ ſit mortis occaſio, nec Deus præcepta præſcribere debuit (vt videtur) quibus occaſionem mortis permultis miniſtraret. Sed notandum eſt, quod quanquam ſit piiſſimus pater & paſtor optimus, nihilominꝰ tamẽ eſt iuſtiſſimus, ideoque paterna pietas iuſtitiæ decorem nõ excludit. Pietatis certè fuit proponere aliquid homini, quo occaſionem haberet præmiandi, quem conſtaret iniuncta negotia fideliter executum, præmiumque ſuſpendere, quo legitimè certãtes coronaret, teſte Aug. li. 7. de ciuit. Dei, ca. 3. & lib. de natura boni, ca. 34. & 35. Et cùm ſic res Deus inſtituerit quas condidit, vt eas proprios motus agere ſinat, hominem tamẽ in libertate arbitrij & in manu conſilij ſui reliquit, vt ageret quod vellet, ſiue bonũ ad præmiũ, ſiue malum ad pœnam. Nec Deus fuit improuidus, nec futurorum lapſuum credendus eſt fuiſſe ignarus, vt criminatur Manichæus ſecundum Aug. lib. 22. contra Fauſt. ca. 4. Nec etiam exiſtimandum eſt aliquid in opere Dei eſſe quod indigeat alterius malo, quoad bonum proficiat, ſecũdum eundem lib. 11. de Geneſi ad literam cap. 11. quia quadruplex reperitur ratio quare legem non ab omnibus obſeruandam præſtiterit. Prima ratio eſt inſcrutabilis, quia expreſsè teſtatur Aug. lib. præmiſſo ca. 4. ſe altitudinẽ diuini concilij in hoc argumẽto penetrare nõ poſſe. Secũda permiſit lapſum hominis, vt demonſtraret naturam animæ rationalis nõ in ſua nobilitate gloriari, ſed Deo ſubditã eſſe debere, vt clariſſimè docet D. Aug. li. 2. de peccatorũ meritis & remiſ. ca. 21. & de natura boni, 35. ca. Tertia, vt oſtẽdatur quãtũ eius gratia præſtare poſſit, quæ de tã dãnata propagine, tã copioſum Chriſtiani populi numerũ colligit, vt inde ſuppleat & reſtauret partẽ que lapſa eſt angelorũ, ac ſic illa dilecta ciuitas, & ſuperna Hieruſalẽ nõ fraudetur ſuorũ numero ciuiũ, quin & fortaſſe vberiore lætetur conſortio, teſte Aug. 22. ca. 1. & li. 14. de ciui. Dei, ca. 26. Quartã legẽ tulit, & hominẽ peccare permiſit, vt ex lapſu hominis maiora eliceret bona. Hac ſiquidem ratione homo maioribus ac cumulatioribus chariſmatũ donis eſt affectus. Chriſti namque paſſionẽ, martyrũ palmas, virginum aureolas nequaquã habuiſſet, niſi mundus peccatis

Quadruplex eſt ratio lata legis.

Ex malis nouit Deus elicere bona.

peccatis

eccatis tanquam quibuſdam flagellis cōfractus fuiſſet, vn-
e quodam modo mūdus in hoc rerū ſtatu pretioſior eſſe
roteſt, quàm in ſtatu primordiali fuiſſet, quemadmodū
idicat D. Bonauent: commodo ſatis exēplo. Cyphus cry-
allinus, inquit, eſt quidem ſecūdū ſe pretioſus, tamē ſi ob
aptuiram aliquo lapſu ſequentē annulo circūligetur argē-
o vel aureo, multo pretioſior erit quàm prius, facilis eſt
pplicatio. Malos denique eſſe permiſit, quia præſciuit qui-
us bonorū vſibus eos applicaret, ſecundū Aug. lib. Ench,
ap. 34. & Ioannē Damaſc. lib. 4 orthodoxæ fidei cap. 22. Et
illos quos præſciuit malos Deus nō creaſſet, tunc malū
ominis vinceret Dei bonitatem. Nam præcognitū malū
ohiberet ipſius productionē ex ſola Dei bonitate profi-
ſcētem, quod eſt abſurdum & impium: cū potius ediuer-
ſapiētia vincere debeat malitiā, quæ attingit à fini vſq;
finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.

Triplex eſt legis Moyſaicæ acceptio, & prima de iudiciali.

CAPVT III.

Loquijs ſacris edocti, cognoſcimus triplex eſſe legis
Moyſaicæ diſcrimen, ſic enim legimus Deut. 4. Decem
rba ſcripſit Deus in duab' tabulis lapideis, Moyſiq; mā-
uit in illo tempore, vt doceret populū cęremonias & iu-
cia, quæ facere deberent in terra quam poſſeſſuri erant.
ca. 6. Hæc ſunt præcepta (vbi nomine præceptorum in- *Iudiciale*
ligūtur moralia) cæremoniæ atq; iudicia, & c. Iſta autē *præceptum*
licialia præcepta erāt ſuper cauſis & controuerſijs inter *quid.*
mines, & ſuper voluntarijs eorum cōtractibus, ac vt vno
rbo omnia dicā, ſuper omnibus pertinentibus ad populi
us regimē & directionē, quomodo Ezechiel ca. 18. inter
iqua dicit, Si iudiciū verū fecerit inter virū & virū. Hu-
modi, inquam, præceptorum obligatio erat conſtituta
ncipali ratione, nō adfigurādū, ſeu ad aliquid ſignificā-
n, ſed ad pacificum illius populi ſtatum cōſeruādū, ſecū-
n regulā æquitatis & iuſtitiæ rigorē. Tametſi ex cōſe-
enti etiam huiuſcemodi præcepta quædā figurabāt, in-
itū totius populi illius ſtatus præceptis talibus diſponē-
fuerat propheticus, teſte Thoma 1. ſecundæ quæſt. 104. *Iudicialis*
2 Iſtud autē præceptū quatuor ordinibus ſecundū eūdē *lex 4. ab-*
4 peragebatur: quorū prim' cōtinet præcepta ad inſti- *ſoluebatur.*
onē principum pertinentia: Secundus erat ciuium ad

Iudicialis lex 4. abſolebatur. inuicē certis quibuſdam plebiſciris colligatorum: Tertius reſpiciebat extraneos, ita vt arma hoc præcepto aſſumerēt loco & tempore cōtra hoſtium truculentam rabiē: Quartus domeſticam rei familiaris reſpiciebat conuerſationē. Quæ autem & quot ſint præcepta iudicialia, qualique ordinentur ratione, expetere licet ex præfatæ quęſtionis articulo primo. Hæc iam ſunt mortua & obſoleta, quia nō habent iam vim obligandi, nequaquam tamē ſunt mortifera: ſi enim princeps aliquis ordinaret, & in regno ſuo ſtatueret iſta iudicialia (oculum pro oculo, dentem pro dente, & ſimilia, Deut.25.) obſeruari, non peccaret, niſi fortaſſis hoc modo obſeruarentur, vel obſeruari præciperētur, hoc noui teſtamēti tempore, tanquam vim habētia obligandi ex veteris legis inſtitutione: talis enim intentio eſſet mortifera, nō enim inſtituta ſunt potiſſimum ad figurandum, ſed ad diſponēdum illius populi ſtatū, qui ordinabatur ad Chriſtum, ideoque illius populi per Chriſti aduētum ſtatu mutato iudicialia præcepta obligandi vim depoſuerūt: Lex ſiquidem fuit pædagogus, ducens ad Chriſtum, ſecundum Paul. ad Gal.3. Si autem principis authoritate rurſum inſtituerētur, eorum obſeruatio abſolutè non pręiudicaret fidei veritati, nō enim demōſtrant pręcepta iudicialia principaliter Chriſti aduētū. Si autē intentio obſeruādi procedat ex obligatione veteris legis, præiudicaret veritati fidei, quia per hoc cōcluderetur quod ſtatus prioris populi duraret, & per cōſequēs Chriſtus nō veniſſet, qui eſt benedictus in ſecula.

Iudicialia quomodo ſeruanda, quomodo etiam iam obſoleta.

De cæremonialibus præceptis. CAPVT IIII.

PRæcepta cæremonialia ſūt, quibus homines inſtruuntur in ijs quę pertinēt ad cultum Dei, iuxta illud Exo.8. Eſto populo in his quæ ad Deum pertinent, oſtendáſque populo cæremonias, ritumq; colendi & honorandi ipſum. Cùm enim homo ſit cōpoſitus ex anima & corpore, vtrunque debet Dei cultui mancipari, quocirca offerunt ſeſe interiores actus: vt ſunt, credere, ſperare, diligere, quæ nō præcipiuntur, quia lex non imponitur niſi ſubditis: cùm autē prima hominis ſubiectio ad Deū fiat per fidem, ſecundum illud Apoſtoli ad Heb.11. Accendentem ad Deum oportet credere: ideo fides præſupponitur ad legis præcepta ſecundum Thomam 2. ſecundæ quæſt.16. Niſi enim iam homo crederet, & ſperaret, fruſtra pręcepta audiret & obſeruaret.

Alia

lia ſũt exteriora opera, quibus homo Deo ſubditur, eiuſue ſeruitio ſe mancipatum profitetur, & hoc varijs modis: Primo ſacrificijs, quę erant oblationes quibus homo roteſtabatur ſe omnia à Deo poſſidere, illique omnia eſſe ſcribenda, quemadmodum docetur 1. Paralip. 29. hac raone ſacrificium appellari poteſt omnis oblatio, quæ offertur Deo in recognitionem ſupremi dominij, vt ſolutio rimitiarum, Exod. 22. Primitias non tardabis offerre: ſic olutio decimarum Deut. 12. de quibus Concilium Lateranenſe 2. ſub Alexandro tertio celebratum, tractatu de decimis. Concil. Trident. ſeſs. 25. canone duodecimo. Auguſt. erm. 215. & 219. de tẽp. Ioſepho lib. 20. antiquitatum cap. 6. & Thoma 2. ſecundæ quæſt. 87. Et qui decimas euolutis ẽporibus præſtare recuſant, cùm Caim ſupremũ Dei dominium à quo omnia procedũt, negare probantur, Leuit. 7. & Malach. 3. ex debito enim requiruntur, & qui dare oluerint, res alienas inuadunt, vt allegatur decima ſexta uæſt. 1. capit. Decimæ. Triplex autem veteribus erat ſacricium, videlicet holocauſtum, quod in diuinę maieſtatis loriam & honorẽ totum cremabatur, Leu. 6. quẽadmodũ eclarat D. Augu. ſuper Pſal. 64. & figurabat Chriſti ſacrifiũ, qui tradidit ſeipſum pro nobis. Secundũ ſacrificiũ erat oſtia pro peccato, quod offerebatur ad cõſequendã peccaorũ remiſſionẽ, Leuit. 4. cuius vna pars in gloriã Dei rela- a comburebatur, altera in vſum ſacerdotum committebaur, ad ſignandum quod expiatio peccatorũ fieret miniſteio ſacerdotũ, cui iam ſuccedit pœnitentiæ ſacramentum. Tertium ſacrificium erat hoſtia pacifica, Leuit. 22. quæ in ratiarũ actionẽ Deo referebatur, huius vna pars cremabaur, ſecũda cedebat vſui ſacerdotũ, tertia erat vſui offerẽtiũ, d demonſtrandũ quod ſalus hominis procedat à Deo meiãtibus miniſtris, & cooperãtibus qui ſaluãtur hominib⁹, eſte Thoma 1 ſecũdæ quæſt. 102. art. 3. Deinde erãt priſcis atribus etiam ſacramẽta, quibus Deo cõſecrabantur, quoum quædã ſacerdotes concernebant, ſicut vnctio, Leu. 8. uædã verò vniuerſum populũ, ſicut circũciſio & agn⁹ pachalis. Iſta cæremonialia præcepta geminã habebãt inſtiutionis cauſam, vnã literalẽ, alteram figuralẽ: literalis ſenus ſolennitatis paſchalis erat in commemorationem miabilis exitus Iſraëlis de Aegypto, Exod. 12. figuralis cauſa

Sacrificium quid.

Decimæ ſoluendæ

Triplex ſacrificium.

Holocauſtũ

Hoſtia pro peccato.

Hoſtia pacifica quid.

Sacramentã veteris legis.

Duplex cauſa inſtitutorũ preceptorum ceremonialium.

erat ad præfigurandũ mirabilẽ exitũ de tenebris peccatorum per Chriſtũ agnũ Dei, ſecundũ Irenæum lib. 4. aduerſus hæreſes ca. 50. & Thomã 1. ſecundæ quæſt. 102. art. 2. 4. & 5. fuſius hęc proſequẽtem. Sic duplici de cauſa ſacerdotes Aaronici ſacrificia litabãt, priori, ne deprauatis Ægyptiorum moribus corrupti ad idolorum eorũ culturam defluerent, quocirca permiſit Deus immolare, non tamen abſque diſcrimine omnia omnibus, ſed ſibi ſoli vero Deo, Ægyptiorũ Deos offerre præcepit, Leu. 1. 2. &c. Olim ſiquidem Ægyptij deos ſibi bouem, capram, columbam, turturẽ, & eius generis alia vendicabant, vt iam tali pharmaco expertiſſimus medicus Iudæorũ paroxiſmo Ægyptiaca familiaritate contracto ſuccurreret, ſacrificare indulſit, ea tamen, quæ pridẽ tãquã deos cũ Ægyptiis coluiſſent, vt probè numen nequaquã eſſe cognoſcerent, quod tãquã victimã vero numini mactaſſent. Ideóq; illos ſuillis carnibus abſtinere voluit, qa nimirũ hiſce ſolis Ægyptij veſcebantur teſte Theodoreto lib. 7. Græcarũ affectionũ, quod aliis beſtiis tanquã diis ſuis parcerent: hac ratione diuinũ eloquiũ præcepit, vt non diis gentiũ dæmoniis immoletur, ſed ſoli Deo viuo & vero, nõ quoduis animal, ſed certa ordinatione decretũ mactetur. Altera ratio eſt, quia ſacrificia illa figurabant, & quotidie altis quaſi vocibus perſonabãt vnicũ futurũ ſacrificiũ, teſte Auguſtino de fide ad Petrũ cap. 21. nã omnia ſacrificia veteris legis referebãtur ad vnum nouæ legis, quod eſt ſingulare & præcipuũ ſacrificiũ, quemadmodũ docet Paulus ad Heb. 10. & 1. Cor. 10. vbi dicit omnia illis in figuris contigiſſe. Nec iſtæ cæremoniales leges poterant aliquẽ à peccatis liberare, aut remiſſionẽ eorum impetrare: ſi enim data eſſet lex, quæ poſſet iuſtificare, ad Galat. 2. fruſtra Chriſtus mortuus eſſet. Impoſſibile ſiquidẽ eſt ſecundũ Paulũ ad Heb. 10. ſanguine hircorũ aut vitulorũ auferri delicta, quare non iniuſto titulo appellantur ad Galat. 4. vacua & egena elemẽta. Erant tamẽ immunditiæ corporales, quæ cõtingebãt, tactu lepræ, aut cadaueris, Leu. 22. ab hac immunditia habebãt virtutem emundandi, ſicq; eſt Paulus ad Heb. 9. intelligendus, quãdo dicit ſanguinem hircorum & vitulorum inquinatos ſanctificare. Cũm autẽ iſta præcepta ordinentur ad cultum Dei, & ad figũrãdum Chriſtum, de quo hocce tempore aliter credimus quã patres

Bruta animantia duplici cauſa immolari Deus precepit.

Dij Ægyptiaci.

Suillis carnibus, Iudæi nõ veſcuntur.

Altera ſacrificiorũ ratio.

Qualis energia & efficacia cæremoniarũ.

Pauli ſentẽtia declaratur.

tres

tres veteris legis,qui fide opinabantur eum aliquando vē- *Vna eſt fi-*
urū,quem nos humanatum veniſſe iamdudū gaudemus, *des noui &*
eſte Irenæo lib.4.aduerſus hæreſes ca.28 & Aug.lib.2.de *veteris te-*
upt.& concupiſ.cap.12.Itaque cæremoniæ debēt mutari, *ſtamenti.*
t circuncifio in baptiſmū,ſecundū Apoſtolū ad Coloſ.2.
Circunciſi eſtis,inquit,circunciſione nō manu facta in ex-
oliatione corporis carnis,ſed in circūciſione Domini no-
tri Ieſu Chriſti conſepulti ei in baptiſmo,& ad Gal. 5. Si *Sabbatum*
ircūcidamini,Chriſtus vobis nihil proderit.Iſtud erudite *mutatū in*
imul & pulchre docet Amb.lib.de Abrahā cap.4.epiſt.72. *Dominicā.*
uæ eſt ad Irenæū,necnō ſeptuageſima ſeptima ad Cōſtā-
ū,quin & baptiſmū ſuo tēpore ſubrogādū præuidit Da-
id propheta, eodē teſte lib.Apologiæ Dauidis ca.12.Sic-
uoque ſabbatum quod ſignificabat primæ creationis re-
uiem,tranſlatum eſt in diem Dominicū,in quo comme-
oratio fit nouæ creaturæ per Chriſti reſurgentis nouita-
em, ſicque de reliquis feſtis,de quibus ſingulis fuſiorē li-
et reperire tractatum apud D.Tho.1. ſecundæ quæſt. 103.
t.3. Cùm ergo iſta legis inſtituta quibuſdam quaſi vela-
entis adumbrarint veritatem futuram, & quibuſdā quaſi
pis figurarint Chriſtum venturū,meritò ceſſare iubētur,
e iudaizantes Chriſtum veniſſe negare videamur : ſicuti
nim veteri populo inane prębuiſſet ſpectaculū,niſi mor-
s & reſurrectionis Chriſti virtus illic monſtrata fuiſſet,
a niſi ceſſaſſent,decernere hodie nō liceret,quorſum fuiſ-
nt inſtitutæ,ideo Paulus ad Coloſ.2.vt eorū obſeruatio-
ē nō ſuperuacuā modò,ſed noxiā quoq; eſſe probet,vm-
as fuiſſe docet,quarū nobis extat in Chriſto corpus. Vi-
mus,inquā,vt in earū abolitione melius præfulgeat veri-
s,quā ſi adhuc procul & quaſi obtēto velo Chriſtum qui
lam apparuit,figurarent:ideo & Chriſti morte velū tē-
i in duas partes ſciſſum cecidit,Mat. 27. quia nimirū vi-
& expreſſa imago cæleſtium bonorū in lucē prodierat, *Cæremoniæ*
æ obſcuris tantum lineamentis inchoata fuerat, vti do- *habuerunt*
tur ad Heb.10.Huc pertinet dictū Chriſti Luc.16.legē & *ſpeciem vm*
ophetas fuiſſe vſq; ad Ioannē, ex eo regnū Dei cœpiſſe *bræ.*
angelizari,non quod prædicatione quæ ſpem ſalutis,&
æ æternæ continet,priuati fuerint ſancti patres,ſed quia
ocul & ſub vmbraculis intuiti ſunt dūtaxat, quod hodie
plena luce proponitur. Nec valemus Deum inſimulare

Cæremoniæ quare interdum mutentur. inconſtantiæ aut vanitatis, dicẽdo ſacrificia & reliqua veteris legis inſtituta, ſi bona, quare mutata: ſi mala, quare inſtituta? quia ſecũdũ Chryſoſt. hom. 17. ſuper Matth. in verba illa, eſt eſt, non non, & Auguſt. epiſt. 5. quæ eſt ad Marcellinum non eſt inconſtans aut mutabilis homo, ſi aliud mane, aliud veſpere, illud hoc menſe, illud autem alio menſe vel anno præcipiat. Ita nec Deus mutabilis eſt cenſendus, quod diuerſis tẽporũ ſpatijs diuerſa ſeruitutis requirat officia. Nec his obſtat ſcriptura Act. 15. Viſũ eſt Spiritui ſãcto & nobis, aiunt Apoſtoli, nihil vltra imponere oneris quàm hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachorum, & ſanguine, & ſuffocato, quorũ aliqua pertinẽt ad cæremonialia, nempe abſtinere à ſanguine. Quia Apoſtoli nõ prohibuerũt hæc ad obſeruãdas cæremonias legis, ſed ad hoc ſolũ vt poſſet coaleſcere mutua Iudæorũ & gentilium ſimul habitãtium conuerſatio. Iudæis namque propter aliquam conſuetudinem ſanguis & ſuffocatũ erant abominabilia, & comeſtio idolis immolatorũ poterat Iudæis generare ſuſpicionem reditus ad idololatriã. Ideoque iſta fuerunt prohibita pro tempore illo in quo de nouo oportebat conuenire Iudæos cum gentibus. Proceſſu autẽ temporis ceſſante cauſa, ceſſare debuit effectus, potiſſimum quãdo Paulus 1. ad Timoth. 4. & Chriſtus Mat. 15. docuerit, quod intrat in os nõ coinquinaret hominẽ, ſi cum gratiarum actione percipiatur. Pleniorem tamẽ huius paſſus declarationem meminimus in 4. Sententiarum eſſe poſitam. *Diluitur obiectio contra ceſſationem cæremoniarũ.*

De præceptis moralibus. CAPVT V.

HÆc ſunt præcepta legis naturæ, non ad figurandũ ordinata, ſed ad conſequendam & conſeruandam Dei & hominum amicitiam inſtituta, ſecundum Thomam, 1. ſecũdę quęſt. 99. art. 2. quemadmodũ enim intẽtio legis humanę vergit vt faciat amicitiam hominum ad inuicẽ, teſte Augu. lib. 4. Ciuitatis Dei cap. 4. & ſer. 31. ad fratres in eremo, haud ſecus intentio legis diuinæ eò tẽdit, vt amicitiam cõſtituat hominis ad Deũ. Vos amici mei eſtis, inquit, ſi feceritis quę pręcipio vobis, Ioa. 15. Cùm autẽ ſimilitudo ſit cauſa amoris, iuxta illud: omne animal diligit ſibi ſimile: res fieri nõ ſinit eſſe amicitiã hominis ad Deũ, qui eſt optimus, niſi homo efficiatur bonus, Leu. 19. Sãcti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum, bonitas autem eſt virtus quæ bonum

efficię

efficit habentẽ, ideò operę pretium fuit dare hominibus in antiqua lege præcepta de actibus virtutum, quæ appellãtur moralia, quod bonis moribus conducant. Plurimũ tamen diſcrepãt à cæremonialibus & iudicialibus, quia hæc ex inſtitutione extrinſeca obligãdi vim (vtpote ante expreſſam inſtitutionẽ indifferentia) nãciſcuntur, nec peccatũ incurrebat ante expreſſam inſtitutionem, qui ea vel ſeruaret, vel non ſeruaret, teſte Tho. 1. ſecũdæ quæſt. 100. art. 11. nec ſequuntur naturã, nec extiterunt ab exordio naturæ creatæ, nec etiã erunt perpetuis tẽporibus duratura, ſed per Chriſtũ euanida futura, ita tamẽ vt ea impleret & in poſterũ aboleret. Moralia verò ex dictamine rationis naturalis procedunt, ideoque non ſunt indifferentia, ſed obligandi poteſtatẽ habuerunt, etiã antequã viuæ vocis oraculo promulgarẽtur, nec obligare deſinũt, quia manente natura & ipſa manent. Sciendũ eſt tamẽ legẽ antiquã fuiſſe abolitam & extinctam, abolitam, inquam, omnino totã, quantum ad vinculum obligãdi, quod lex illa habebat ex inſtitutione, vel ipſius Moyſis promulgatione, ſiue cæremonialia ſpectes, ſiue iudicialia, ſiue etiam moralia, quicquid enim eſt Moyſis in hoc inſtitutionis genere, vel publicationis, abrogatũ eſt, de tota ſiquidẽ lege ſimpliciter ait Paulus ad Heb. 7. tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat, & 2. ad Cor. 3. pronũtiat legem euacuatam per gloriã Chriſti. Niſi quod cũ tria ibi fuerint præceptorũ genera moralia tanquã ius naturæ, quod vniuerſum orbẽ ſemper obligat, iuſſa ſunt denuò, explicatiuſque per Chriſtum ſancita, teſte Aug. lib. 19. cõtra Fauſt. ca. 7. & lib. 18. de Trinit. cap. 54. & Lactãtio Firmiano li. 3. ca. 17. Quemadmodũ prophetauerat Micheas ca. 4. Lex de Syõ proficiſcetur, & ſermo Domini de Ieruſalẽ, illa nãq; prior lex quæ per Moyſen data eſt, nõ in mõte Syon, ſed in mõte Oreb cõceſſa legitur. Quin & ipſe Moyſes vt propheta maximus mitteretur à Deo, qui eſſet ſuper legẽ, quiq; volũtatẽ Dei ad homines perferret, Deu. ca. 18. ita ſcriptũ reliquit: Et dixit Dñs ad me, Prophetam excitabo eis de fratribus eorũ ſicut te, & dabo verbum meum in os eius, & loquetur ad eos quæ præcepero ei, & quiſquis nõ audierit ea quæ loquetur ille in nomine meo, ego vindicabo in eum. Denuntiauit hic expreſsè Deus per ipſum legiferũ quod per filium ſuũ viuam præſentémque

Diſcrimen præceptorũ moraliũ & cæremonialium.

Lex Moyſis tota quomodo abrogata.

legẽ miſſurus eſſet, & illã veterẽ per Moyſen datam ſoluturus eſſet, vt denuò per eũ qui eſt æternus legẽ ſanciret æternã. Huc facit authoritas Chriſti Mat.5. Nõ veni ſoluere legẽ, ſed adimplere. & ſubditur, Dictũ eſt antiquis, Nõ occides. Ego dico vobis, Ne iraſcamini, hic adimpletio eſt. Audiſtis dictũ eſſe, Non Mœchaberis. Ego autẽ dico vobis, Ne concupiſcatis, & hic quidem adimpletio eſt ſecundũ Aug. lib.19. cont. Fauſt. cap.3. In his enim & ſimilibus priora roborat, & cõfirmata adijciẽdis cõplet, quemadmodũ pictor ſecundũ Theophyl. in 5. cap. Matth. Non corrumpit lineamẽta prima, ſed magis illuſtrat, & ſupplet deſiderata: ſic lex quod coercebat in opere, adimpletio reſecare debuit in corde, teſte Gregor. hom.16. in Ezechielẽ. Vel venit adimplere nõ ſoluere, ſecũdũ Augu. lib.18. con. Fauſt. Manih. cap. 6 & lib.19. ca.7. quia quod noſtra virtute imbecilles viribuſquẽ cõfracti nõ valemus, eius adiutorio poſſumus, qui dat ſpiritum perficiendi à quibus humana infirmitas ſuccũbit.

Chriſtus quomodo venit legẽ adimplere.

De mortificatione legalium. CAPVT VI.

HAud exiguam cõſtat fuiſſe controuerſiã inter D. Hierony. & Auguſtinũ, vt liquet ex epiſtolis vltro citroq; miſſis 8.9.19. apud Aug. Quam etiam difficultatem examinat S. Bonauentura lib.4. ſent. diſt.3. art.3. quæſt.2 An videlicet ſimulatq; Chriſt⁹ noſtræ ſalutis myſteriũ per acerbã crucis paſſionẽ operatus eſt, legalia extiterint lætifera, adeo vt eorum obſeruantes mortaliter delinquerent. Certè D. Hierony. duos temporum ſtatus conſtituit, vnum ante paſſionem Chriſti, quo affirmauit legalia eſſe viua & proficua: alterum poſt paſſionẽ, quo exiſtimauit ea eſſe mortifera, ita quod lethale crimen incurreret, qui ea à paſſione Chriſti obſeruaret: Auguſtinus autem tria temporum ſpatia diſtinxit, vnum ante Chriſti paſſionẽ, quo legalia adhuc vigorem ſuum retinebãt: aliud poſt paſſionẽ vſque ad ſufficientem ſacri euangelij promulgationem, quo quidẽ tempore erant mortua, nequaquam tamen mortifera, vt modo ſunt, quando ſacri euangelij ſplendor vbique terrarum illuxit, cũ honore namque ſynagoga erat tumuli penetralibus recondenda, non tanquam vile ſcortum cum opprobrio abijciẽda. In hoc laborioſo certamine digladiati ſunt præfati patres 4. modis potiſſimum ab inuicem diſcrepantes. Primo tẽporum diſcrimine, vt euaſit manifeſtũ: ſecundo

Diuerſitas Hier. & Aug. in tẽporum diſtinctione.

ſecundo in obſeruatione legalium quantum ad apoſtolos, qui (ſecundum Hieron.) nunquam ſeruauerũt legalia, perſuaſum ſibi habẽtes ea eſſe mortua, niſi forte quadã ſimulatione, ne põnerent infidelibus lapidem offẽſionis & petrã ſcandali: Auguſtinus verò docet, quod Apoſtoli abſque fictione legalia ſeruauerint, non tamẽ in eis ſalutis ancorã figentes. Tertio Hieronymus dicit Petrũ ſimulatione nõ peccaſſe, ſed charitati officio obſequioſo ſeruiiſſe. Auguſt. non item. Quarto Hieronymus dicit quod Paulus nõ verè reprehendit Petrum, ſed quadam ſimulatione, qua ipſũ credebat legalia obſeruare. Ratio tamen Auguſtini epiſt. 19. (quæ eſt ad Hierony. poſita) videtur probabilior, qua permittere recuſat aliquam in ſcripturis ſimulationem, aut mendacium etiã officioſum, vno ſiquidem admiſſo, vnoque incõuenięti poſito, nihil authoritatis ſacræ ſcripturæ remaneret. Quod etiam Paulus non fuerit mentitus, ipſe teſtatur dicẽs: Quæ autem ſcribo vobis coram Deo, quia non mentior, & ſi Petrus non peccaſſet, Paulus mentitus fuiſſet, dicendo quod reprehẽſibilis erat, & quod nõ rectè ambularet ad veritatem euangelij. Cuius dilucidiorem declarationem ex elucubrationibus patris Adami Delphij ſuper epiſt. ad Gal. 2. expetere nõ fuerit indignum. Rationes D. Hieronymi videre licet epiſt. 11. inter epiſtolas Auguſtini, quia proteſtatur ſe ſequutum ſentẽtiã Origenis, Dydimi, Apollinaris, Laodiceni, Alexandri, Euſebij Emiſſeni & Theodori Heracleotis. Subnectit præterea ſe motum in eadem epiſtola ad hanc ſententiã vt reſpõderet Porphyrio blaſphemo, qui Paulum Apoſtolum arguit procacitatis, quod principem Apoſtolorum Petrum auſus fuerit reprehendere & notam trãſgreſſionis inurere. Cui ipſe Paulus maximè videtur obnoxius, quia Timotheum ex patre gentili & matre Iudæa progenitum Act. 16. circuncidit, vt vitaret Iudæorum præſentium ſcandalum, eamque ob cauſam perſoluit votum Act. 21. & ſecundum legẽ Moyſi obtulit ſacrificium. Si hoc ei licuit, quare non licuit Petro ſe ſubtrahere, & ad tempus cũ Iudæis legalia ſeruare? D. Bonauentura præfato loco, & Thomas ſuper epiſt. ad Gal. 2. exiſtimant ſententiam Auguſtini eſſe veriorem & ſcripturis conformiorẽ, nam authores quos ſequutus eſt Hieronymus, dicit quatuor eorum fuiſſe hæreticos. Cum ſex, in-

Præfati patres 4 modis diſſidẽt.

Aug. ſentẽtia videtur præferenda.

Rationes quibus D. Hier. motus Aug. ſe oppoſuit.

quit, vel ſeptem nominaris epiſt. 19. horum quatuor authoritatem tu quoque infringis, nam Laodicenum (cuius nomen taces) de eccleſia dicis nuper egreſſum eſſe, Alexandrum autem veterem eſſe hæreticum. Origenem verò ac Dydimum reprehenſos abs te lego, inquit, in recentioribus opuſculis tuis, & ſubnectit eo loci Auguſtin. Ambroſium & Cyprianum, adeoque ipſum Paulum ſuæ patrocinari ſententiæ, qui expreſsè dicit Petrum reprehenſum & reprehenſibilem fuiſſe, quod non eſſet, niſi ſaltem venialiter peccaſſet, quæ culpa Apoſtolis in gratia confirmatis non eſt incompoſſibilis, iuxta illud: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſos nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. In faciem, inquam, ei reſtitit Paulus, non quod Petro ſuperior eſſet, cùm dictum ſit non Paulo, ſed Petro Ioann. 21. Paſce oues meas. Vnde eluceſcit magna Petri humilitas, inquit Auguſtinus libr. prim. capit. prim. & libr. quart. capit. vndecim. contra Donatiſtas, nec non libr. 19. contra Fauſt. capit. 17. & 18. qui licet vertex eſſet Apoſtolorum, non arroganter ſibi primatum aſciuit, nec ſibi obtemperari debere reſpondit, nec etiam Paulo procaciter peccata anteactæ vitæ, infidelitatem nimirum & eccleſiæ perſequutionem improperare præſumpſit, ſed arguenti humiliter ceſſit.

Apoſtoli cōfirmati in gratia venialiter interdum delinquerunt.

Humilitas Petri hoc facto illuxit.

De ſimilitudine veteris & noui teſtamenti.

CAPVT VII.

Prodigioſus nebulo Seruetus & furioſi nonnulli ex Anabaptiſtarum ſecta occaſionem ſcribendi in hoc doctrinæ capite præbent, quando non aliter de populo Iſraëlitico ſentiant, quàm de aliquo porcorum grege, vtpote quem nugantur à Domino in hac terra ſaginatum, citra ſpem vllam cæleſtis immortalitatis. Hunc ergo peſtiferum errorem vt arceamus à piis animis, obiter inſpiciamus quid ſimile duo teſtamenta, quídve diuerſum habeant, quodque olim cum Iſraëlitis fœdus ante Chriſti aduentum Deus pepigit, & quod nunc eo manifeſtato nobiſcum percuſſit. In tribus autem hic maximè capitibus inſiſtendum eſt. Primum, vt teneamus non carnalem opulentiam aut fœlicitatem terrenam duntaxat

fuiſſe

fuiſſe Iudæis, ad quam demum aſpirarent, propoſitam, ſed in ſpem immortalitatis fuiſſe coaptatos, atque huius adoptionis fidem, illis fuiſſe tum oraculis, tum lege, tum prophetis certò factam: nam dubitationem eximit Apoſtolus Roman. vndecim. cum ait, Euangelium quod de filio ſecundum tempus prædeſtinatum promulgauit, Deum Patrem longè ante per Prophetas in ſcripturis ſanctis promiſiſſe. Item fidei iuſtitiam, quæ per ipſum Euangelium docetur Roman. 3. teſtimoniũ habere à lege & prophetis. Euangelium ſiquidem hominum corda non in præſentis vitæ lætitiam continet, ſed ad ſpem immortalitatis euehit, non terrenis delitiis affigit, ſed ſpem in cælo repoſitam annuntians illuc quodammodo tranſportat, vti patet ad Epheſ. prim. Euangelio credidiſtis obſignati ſpiritu promiſſionis ſanctor. & ad Coloſ. prim. Audimus fidem veſtram, &c. item prim. ad Theſ. ſecund. Vocauit nos per Euangelium &c. Quod ſi ſpiritualis ſit Euangelij doctrina, & ad vitæ incorruptibilis poſſeſſionem aditum aperiat, ne putemus eos quibus promiſſum fuit, neglecta animæ cura in captandis corporis voluptatibus inſtar pecudum obſtupuiſſe. Nec cauilletur hic quiſpiam promiſſiones quæ in lege & prophetis de Euangelio ſunt conſignatæ, nouo populo eſſe deſtinatas: nam paulò pòſt, quàm illud poſuit de Euangelio in lege promiſſo, ſubiecit: Quæcunque lex continet ad eos ſine dubio propriè dirigi, qui ſub lege ſunt. Perſpicuum eſt igitur quod Apoſtolus demonſtret, vetus teſtamentum præcipuè ad futuram vitam ſpectaſſe, cum ſub eo dicat euangelij promiſſiones contineri. Secundò conueniunt, quia fœdus quo conciliati Domino fuerunt, nullis eorum meritis, ſed ſola Dei vocantis miſericordia fuiſſe ſuffultum conſtat, nam euangelica prædicatio nihil aliud quàm magna Dei indulgentia peccatores iuſtificari pronuntiat, & tota eius ſumma in Chriſto terminatur. Quis expertes Chriſti Iudæos facere auſit, quibuſcum audimus fuiſſe percuſſum euangelij fœdus, cuius vnicum fundamentum Chriſtus ſit? Quis alienos credere à gratuitæ ſalutis beneficio præſumat, quibus adminiſtratam fuiſſe audimus iuſtitiæ fidei doctrinam? Huius

Iudæis euãgelij, et quatenus fuerint promiſſiones.

2. ſimilitudinis ratio vnius teſt. ad alteram.

rei inſignem habemus Ioan.8.Domini ſententiam:Abraham exultauit vt videret diem meũ,vidit & gauiſus eſt.Et quod de particulari Abraham illic Chriſtus oſtendit,Apoſtolus ad Heb.13.in fideli populo commemorat vniuerſale,quando dicitChriſtum manere heri & hodie,& in ſæcula:quo credidere illuminati Adam,Abel, Noë, Abraham, cæterique patres,teſte D. Irenæo li.3.aduerſus hæreſes ca. 34.& 35.& Aug.lib.2.de peccat.meritis & remiſ.ca.34. Neque enim de Chriſti æterna diuinitate ſimpliciter illic loquitur ſcriptura,ſed de eius humanitate atque virtute, quæ perpetuo fuit fidelibus patefacta. Quare & glorioſa virgo Maria & Zacharias Lucæ 1. in ſuis canticis reuelatam in Chriſto ſaluté,exhibitionem dicũt eſſe promiſſionũ, quas Abrahæ & patriarchis reliquis olim fecerat Dominus. Et ne alicui dubiũ obrepere poſſit,ſic ſemper Dominus pepigit cum ſeruis ſuis,Leuit.16.Ero vobis in Deum,& vos eritis mihi in populum. Quibus verbis vitã & ſaluté & omnem beatitudinis ſummã cõprehẽdi prophetæ quoque exponere ſoliti ſunt.Nõ enim Dauid ſine cauſa ſubinde pronuntiat Pſal.30.& 144.beatum populũ,cuius eſt Dominus Deus eius,beatam gentem, quam in hæreditatem ſibi elegit,nec terrenæ quidem fœlicitatis gratia , ſed quoniam à morte eripit,iugiter cõſeruat,æternaque miſericordia proſequitur,quos in populũ aſſumpſit.Atque vt magis res omnibus eluceſcat,ſatis clarã habet ſpiritualis vitæ promiſſioné,ſententia Exo.6.poſita:Sum Deus veſter,&c.non enim ſolis corporibus Deum ſe fore annũtiabat,ſed animis præcipuè,quæ niſi per iuſtitiã Deo coniũgantur: quæ auté ab ipſo ſunt alienæ per infidelitatem aut intimoratam vitam in morte manẽt:ſi autem Deo vniantur,proculdubio perpetua ſalus adducitur.Tertiò conueniunt nobiſcum , quia liquido conſtat ipſos habuiſſe & cognouiſſe mediatorem Chriſtum,per quem & Deo cõiungerẽtur,& promiſſionũ eius participes fierent. Eadem nanque fuit illis nobiſcum fides,qui nondum nomine ſed reipſa fuere tum temporis Chriſtiani,quia eundem fidei ſpiritum habuerunt 2. Cor. 4.& ſi quid mutatum videatur,tẽpora mutata ſunt,non fides alterata,quæ ſiue à nobis,ſiue à priſcis patribus nõ niſi in vnum Chriſtum tanquam primarium ſcopum dirigitur,ſecundum Irenæum lib.4.aduerſus hæreſes cap. 24. & Aug.

Iudæi Chriſto qui crediderũt.

Iudæi etſi nõ nomine, re tamen Chriſtiani.

ug.lib.1.ca.21.& lib.3.ca.4.contra duas epiſt.Pelagiano-m.Hæc autem fidei vnitas graphicè adumbrata legitur, ſu.13.in miræ magnitudinis vua,quam exploratorũ præ-dentium & ſubſequentium obſequium in phalanga ſuſ-nſam detulit ad filios Iſrael:qua nullus alius ſignificatur ſte Auguſt.ſer.100.de temp.quàm Chriſtus Dominus in gno crucis ſuſpẽſus, qui eſt vitis vera Io.15. Præterea hu-is promiſſionis ſignaculum protulit, quando Exod.3. Deum ſe Abrahæ,Iſaac,& Iacob longè poſt eorum mor-em appellauit. Quid enim?an non ridicula erat appella-o,ſi perierant? perinde enim fuiſſet ac ſi ita foret loquu-s,ego ſum Deus eorum qui non ſunt,quod abſurdum eſt el cogitare.

Vtriuſque vnitas fidei apta figura demonſtratur.

De differentia vnius teſtamenti ab altero. CAPVT VIII.

NEquaquam ſubſtãtia,ſed potius adminiſtrationis mo-do,& hoc quadruplici vetus teſtamẽtum à nouo ſepa-atur. Primo,licet Dominus olim populi ſui mentes attre-as voluerit in cęleſtem hæreditatem ſpe beneficiorũ ter-norum, nunc tamen liquidius reuelata per euangelium turæ vitæ gratia abſque tali imperfectionis fœdere recto amite,imò conculcatis hiſce mundanis ad vitam perpe-am dirigit:Pœnitentiam,inquit,agite Mat. 3. appropin-uabit regnũ cælorũ. Quo etiã falſum apparet prædicto-ũ hæreticorũ cauillum, dicentium poſſeſſionẽ terræ Ca-aan Iſraëlitis pro vltima beatitudine habitam fuiſſe, no-is que illos cæleſtem beatitudinem ſolũ adumbraſſe. Nã terrena,qua fruebantur poſſeſſione, velut in ſpeculo,fu-ram quam ſibi in cælis præparatam crederẽt, hæreditatẽ ſſe intuitos ex ſimilitudine elucet,quam poſuit Paulus ad alat. 4. vbi comparat Iudæorum gentem hæredi paruu-,qui ad ſe regendum nondum idoneus,tutoris aut pæda-ogi,cuius cuſtodiæ commiſſus eſt, ductũ ſequitur, teſte mbro.epi.72.ad Irenæum.Eadẽ ergo illis hæreditas quę obis deſtinata fuit,ſed cuius adeundæ & tractandæ nõdũ er ætatem capaces forent,eadem in illis eccleſia, ſed cuius tas adhuc puerilis erat,ſecundum eundem ſer. 11. Sub hac rgo pædagogia illos continuit Dominus, vt ſpirituales romiſſiones,nõ ita nudas & apertas illis daret, ſed terre-is quodammodo adũbratas,vt manifeſtè patet in Abra-am Ge.15.& Dauid Pſal.16.84.& 142.Languet,inquit,tui

4.modis nouũ teſtamentũ dirimitur à veteri.

Iudæi ſub terrenis æterna intellexerunt adumbrata.

deſiderio cor meum & caro mea, Deus portio mea in æternũ, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui conſeruas hæreditatem meam mihi. item: Clamaui ad te Domine, dixi tu es ſpes mea, portio mea in terra viuentiũ. Qui ſic loqui audent, ſe profectò mundum & quicquid eſt bonorum præſentium ſpe ſua tranſcendere profitentur. Secundum veteris & noui teſtamenti diſcrimẽ in figuris eſt, quod vetus abſente veritate imaginem tantum & vmbram oſtendebat: hoc præſentem veritatem & corpus ſolidum exhibet, nam ea erat legis imbecillitas, quę nihil ad perfectum adducere potuit, ſed externas tantum carnis iuſtitias habuit, teſte Paulo ad Hebr. 10. quæ cultores ſuos non potuit ſecundum conſcientiam perfectos reddere, quia pecudum victimis nec peccata delere, nec vera ſanctitudo haberi poterat, teſte Aug. lib. 19. contra Fauſt. Manich. cap. 31. & libr. de vera religio. cap. 17. Concludit ergo vmbram fuiſſe in ipſa futurorum bonorum ſpecie, non viuam rerum imaginem. Hanc diſtinctionẽ ſignauit Chriſtus ipſe cum diceret Matth. 11. legem & prophetam fuiſſe vſque ad Ioannem, atque ex eo euãgelizari regnum Dei: vbi enim digito poteſt Chriſtus demonſtrari, reſeratum eſt regnum Dei, in quo expoſiti ſunt omnes theſauri ſapientię & intelligẽtię, quibus prope ad ipſa cæli adita penetratur. Tertiũ diſcrimẽ ſumitur ex Ezechiel. 31. capite, cuius hæc ſunt verba: Ecce veniẽt dies, & feriam domui Iſraël & domui Iudæ, non ſecundum pactum quod pepigi cum patribus veſtris, ſed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Iſraël: Ponam legem meam in viſceribus eorum, & cordibus eorum inſcribam eam, & propitiabor iniquitati eorum. Ex quibus occaſionem accepit Apoſtolus 2. ad Corin. 3. huius comparationis inter legem & euangelium ſtatuendæ, vt illam vocaret literalem, hoc doctrinã ſpiritualem: illam diceret deformatam in tabulis lapideis, hoc fuiſſe inſcriptum fidelium cordibus: illam eſſe prædicationẽ mortis, hoc vitę: illam damnationis, hoc iuſtitiæ: illã euacuari, hoc permanere. Quando autem conferimus legem Moyſi ad legem Euangelij, non comparamus legem Moyſi foris in membranis ſcriptam, ad legem euangelij foris in membranis exaratam, nec cognitionẽ illius legis ad cognitionem huius, ſed id quod legiſlator Moyſes fecit dando legem cõferimus ad id, quod legiſ-

Legis imperfectio.

3. diſcrimen vnius ab altero teſtamẽti.

Per legem quid intelligendum.

egiſlator Chriſtus fecit dando legem euāgelij. Moyſes ſo-
um foris exhibuit ſcripturam in tabulis lapideis demon-
trando præcepta, quæ vel perficere vel vitare deberēt, teſte
Aug. lib. de ſpiritu & lit. cap. 25. Non enim lex Moyſi pec-
ata exterminabat, aut à reatu peccati animas liberabat, ſed
eccatum ipſum duntaxat demonſtrabat, quia per legem
ognitio peccati, vt clarè oſtēdit Auguſtinus ex Paulo lib.
4. ciuit. Dei cap. 5. Atque ita animam humanam (quæ ſe-
undum ſuam concupiſcentiam viuens quaſi ſecura de ſua
nnocentia ſibi viuebat) demonſtratione peccati faciebat
eam, & ex ipſius reatus ſolicitudine ſimul & viribus ſti-
nulantis concupiſcentiæ docebat cōfugere ad gratiam li-
erantem. Hac ratione lex Moyſi dicitur in ſcripturis lex
nortis, litera occidens &c. quia oſtendebat viam, ſed vires
d ambulandum non miniſtrabat. Chriſtus autem legifer
oſter, tradendo legem Euangelij, non chartis impreſſit,
on celte ſilici inſculpit, non tabulis lapideis exarauit, ſed
iorum cordibus fidelium infudit: qua adiuuatur & expe-
ita redditur infirmitas noſtra, teſte Ioanne cap. 1. Lex per
Ioyſen data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chri-
um facta eſt. & 2. ad Cor. 3. Epiſtola eſtis Ieſu Chriſti
iniſtrata à nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu
ei viui, ſcribentis characteres non in tabulis externis, ſed
tabulis cordis, ſcribentis literas ſpirituales, fidem nimi-
im, ſpem & charitatem, &c. Quod enim lex imperat, fides
npetrat, & quod litera iubet, ſpiritus ſanat, vt fusè docet
uguſt. lib. de ſpir. & lit. cap. 4. & 5. nam lex noua iuſtificat
dat auxilium reprimendæ concupiſcentiæ, viréſque im-
lendis præceptis miniſtrat. Nemo tamen inficiari debet,
uin in lege fuerit iuſtitia, quæ tamē non erat patribus per
gem, ſed per fidem. Nam quemadmodum & nos, ita &
li per gratiam ſaluabātur, vt declarat Auguſtinus de gra
a Chriſti lib. 2. cap. 24. & 25. contra Pelagium & Cæle-
ium. Fuerunt namq; tunc temporis quàmplurimi, qui
cere potuerūt cum Dauide: Spiritum ſanctum tuum ne
feras à me. & : Ne proijcias me à facie tua. Patres quidem
ius temporis, ſed pertinentes ad nouum teſtamentum,
luti carnales & noui teſtamenti peccatores pertinent ad
oduratam veteris legis ſeruitutem. Ex tertio diſcrimine
iartum emergit, vetus enim teſtamentum ſcriptura vo-

Lex Moyſi dicitur lex mortis.

In lege quomodo fuerit iuſtitia.

cat ſeruitutis,quod timorē in animis generet:nouum autē libertatis quod in fiduciam eoſdē erigat. Sic Beatus Paulus octauo capite ſuæ epiſtolę ad Romanos ait, Non accepiſtis ſpiritū ſeruitutis iterum in timore,ſed ſpiritum adoptionis,per quem clamamus,Abba pater. Huc pertinet quod habetur ad Heb. 12. non acceſſiſſe nunc fideles ad corporeū montem, aut incēſum ignem,vel caliginem ſeu turbinem, vbi nihil audiatur aut videatur, niſi quod horrorem incutiat,terrore mētes percellat,Exod. 19. & 20. ſed acceſſiſſe ad montem Syon & ciuitatem Hieruſalem,quia de Syon exiuit lex,& verbum Domini de Hieruſalem, Eſaiæ 2. Fuſius iſtud declarat Paulus ad Gal. 4. cùm ad allegoriam trahit duos Abrahæ filios,teſte Hierony. epiſt. ad Geruntiam, & Aug. lib. 3. contra duas epiſtolas Pelag. cap. 9. epiſtola 122. ad Honoratum cap. 19. & tractatu 11. ſuper Ioan. quia Agar ancilla typum geſſit montis Synai,vbi legem accepit populus Iſraël. Sara libera figura fuit cæleſtis Hieruſalem, à qua fluit euangelium: per Agar ſemē ſeruituti obnoxium, quod ad hęreditatem nunquam peruenit,naſcitur,quia per legē ſeruituti ſubiicimur, per euangelium autem in libertate generamur. Quintū (quod adiungere licet) diſcrimen (præter ea quæ ſumi poſſunt à perſonis,loco & tempore) in eo iacet, quod,ad Chriſti vſque aduentum gentem vnam ſegregauerit Deus,in qua fœdus gratiæ ſuæ cōtineret, quādo,inquit Moyſes lib. 5. cap 32. diſtribuebat altiſſimus gentes,quando diuidebat filios Adam,in poſſeſſionem illi ceſſit populus Iacob,funiculus hæreditatis eius. Populum ergo illum,veluti ſolus ad ſe ex hominibus pertineret,nominis ſui cognitione dignatus eſt,& præſentiam ſui numinis illis manifeſtauit. At vbi venit plenitudo temporis, vt habetur ad Gal. 4. inſtaurādis omnibus exhibitus eſt illi Dei & hominum recōciliator,diruta maceria, quæ tam diu miſericordiam intra Iſraëlis fines cōcluſam tenuerat, annunciata eſt pax iis qui procul erāt,non ſecus atque iis qui propè, vt Deo ſimul reconciliati in vnum populum coaleſcerent,teſte Ambr. ſer. 11. Quare nulla iam Græci aut Iudæi circuncisionis vel præputij ratio, ſed omnia in omnibus Chriſtus,cui datæ ſunt teſte Dauide Pſal. 2. & 72. gentes in hæreditatem, & termini terræ in peculium, vt ſine diſcrimine dominetur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad

Plerique noſtrum ad legis duritiam,plerique illorum ad gratiam noui teſta. ſunt reducendi.

Alia differentia.

Agar & Sara quid ſignificent apud Paulum.

Annectitur & 5. diſcrimen.

terminos orbis terrarum.

Teſtamentum nouum quomodo ratificatum & confirmatum.

CAPVT IX.

MAgna admiratio nos inuadat oportet, quod omnes cupidi cùm ſint beatitudinis, teſte Aug. lib. de Epicureis & Stoicis cap.3. (quæ promanat nobis ex maio illo Chriſti teſtamento, vulgo quidem nomine & tilo non energia noto) nos non maiori ſedulitate inæſtimabiles illos diuitiarum ſpiritualium theſauros, poſt mortem inquirere, quales ſint & quanti, quibúſque relicti, vbi conditi, quando à tanto patrefamilias legati & cõfirmati, potiſſimum cùm filij huius ſæculi, Luc.16. multò prudẽtiores ſint filiis lucis, facibus auaritiæ accenſi, præſtolantes ultimum vitæ ſpiritum, & vix dum imò vbi nondum videant moribundum, vita exceſſiſſe, quærunt claues, loculos piſcantur, hæreditatem ſcrutantur, & ferme eodem temporis momento videas eos fieri poſſeſſores, quo defuncti ſertores. Quid ergo otio torpemus? quid moras nectimus? hæreditatem æternæ fœlicitatis nobis eſſe legatam probè cognoſcimus, & ſtupidi nobis vindicare negligemus? Regnum ſacratiſſima Dei ordinatione nobis eſſe cõparatum non ignoramus, & deſides acceptare tardabimus? n fortaſſe ambigemus de patris clementia ne minus ratum habeat teſtamentum quod ſtatuit? minimè, nam iſtud fœdus pepigit, Gen. 15. cum patre noſtro Abraham, quod maiorem rei euidentiam, Gen.26. iuramento firmauit. n fortè alia ratione excuſare queamus noſtram ignauiã? nequaquam, quia Chriſtus mortuus eſt & ſepultus, & proinde omnibus modis obfirmatum eſt, ſecũdum Paulum ad Heb.9. vbi teſtamẽtum eſt, mors intercedat oportet teſtatoris, vti clarius demonſtrat Amb. epiſt.73. quæ eſt ad Ireneum. hinc dicitur Zachariæ 9. Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui, emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua. Quod ita intelligitur ſecundũ Hieronym. ſuper eundem locũ, In ſanguine paſſionis tuæ eos qui vincti in carcere tenebantur inferni, tua clemẽtia liberaſti. De hoc ſanguine & ipſe Chriſtus diſcipulos alloquebatur Mat.26. Accipite & bibite ex hoc omnes, hic eſt enim calix noui teſtamẽti in ſanguine meo. Quemadmodũ enim ad cõſummationem veteris teſtamenti ſanguine hircorũ & vitulorũ

Beatitudinis omnes cupidi.

Tarditas humanæ ignauiæ.

aſperſus fuit populus per Moyſen Exod. 24. ita Chriſti ſanguine in nouo teſtamento reformamur & renouamur, vt docet Chryſoſt. hom. 16. ſuper illa verba epiſtolæ ad Heb. Propterea noui teſtamenti mediator eſt. Quomodo mediator? quia interceſſit inter patrem faciem à nobis auertentem, & nos miſeros peccatores æterno ſupplicio dignos, & fecit nos per mortem ſuam acerbam Dei hæredes, ſibi cohæredes, vt adimpletione iuriſiurandi, & efficacia teſtamenti Chriſti ac mortis eius, fruitione æternæ vitæ & immortalis gloriæ coronam adipiſcamur. Eadem ſiquidem res eſt quam ſcriptura appellat nunc teſtamentum, nunc pactum, nunc fœdus, nunc iuſiurandum, alia tamen & alia ratione, vt manifeſtum euadit ex Pſal. 104. vbi Dominus ipſe memor fuiſſe dicitur in ſæculũ teſtamenti ſui, verbi quod mãdauit in mille generationes, quod diſpoſuit ad Abraham, & iuramenti ſui ad Iſaac, & ſtatuit illud Iacob in præceptum, & Iſraël in teſtamẽtum æternum. & infrà, Dirupit petram, & fluxerunt aquę, abierunt in ſicco flumina, quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ad Abraham puerum ſuum. In his & ſimilibus locis, Hierony. & alij interpretes, paſſim ponunt nunc teſtamentum, nunc pactum, &c, quoniam diuinam promiſſionem & fœliciſſimum diuinæ pollicitationis vinculũ nobis inſinuare contendunt: haud difficulter enim aduertere eſt hic idem appellari, teſtimoniũ, teſtamentum, iuſiurãdum, &c. verum alia atque alia ratione, nam teſtimonium eſt dictum vel ſcriptum alicuius teſtificantis alicui de re quapiam animi ſui voluntatem. Pactum dicitur pacis actum, quaſi & decretum inter aliquos, quod congrua ratione etiam teſtamẽtum appellari poteſt, quia eſt tractatus qui inter aliquos ſiue verbis ſiue ſcriptis conſiſtat, adiectis conditionibus vtrinque ſeruandis: ſic lex vetus & noua vocantur teſtamẽta, eò quod contineant pacta Dei iubentis & gratuitò promittentis. Nec teſtamẽtum iſtud eſt ſolum iuſſio vel promiſſio, neque ſolas iuſtificationes & promiſſiones continet, ſed eſt omnis ſermo Dei iubentis ſimul & pollicentis benedictionẽ obſequentibus, maledictionem inobedientibus. Nec teſtamentũ iſtud ſolum factum fuit Moyſi, ſed ante ipſum & Abrahæ, & poſt Moyſen Dauidi, quod regnaret ex ſemine eius naſciturus in æternum, & regni eius non eſſet finis: & iam cõfirmantur

Chriſtus mediator quomodo.

Teſtamẽtũ, iuſiurãdum, pactum, etc. quid.

in Chriſto omnia teſtaméta & pacta cũ populo inita, quibus patet ſanguiné Chriſti propterea vocari ſanguiteſtaméti,quia per illũ ſuccedim⁹, & ſubrogamur in hęlitaté patris cæleſtis, facti non ſolũ amici,ſed & filij,hęles Dei & cohæredes Chriſti: nõ tamé deuoluitur legata reditas in profectũ hęredũ,niſi ſint qualificati, prõptiq; ſeruãda onera, pacta, & cõditiones teſtaméto annexas.

Sanguis teſtaméti quis

Præceptu num iuſti obligentur? CAPVT X.

Vmmoperè admiranda eſt Lutheri & complicum eius impudentia, qua nullos noui teſtaméti gratia imbutos, aſſeuerat legis obſeruandę debitõres,hoc enim docet in æfatione noui teſtamenti, inquiens, Non eſt nobis in ãgelio aliquod præceptum à Deo. Quo errore homines ſemita mandatorum Dei alienat, & ad quæuis vitiorum ærupta præcipitat. Quid enim acceptius carnis illecebris bactis,quàm nulli præcepti vinculo ſubdi?nullo tráſgreſonis metu terreri?Quis illıbéter in bonis ducat dies ſuos, nullo præcepti ſtimulo ad meliorem vitæ frugem excitur? Vt autem luce meridiana clarius pateat omnes fideles æceptis decalogi obligatos,& quaſi quibuſdam funiculis ſe repreſſos,dixit legiſlator Chriſtus, Matth. 5. Non veni oluere legem, ſed adimplere. Super quæ verba conſulere rofuerit ipſum Hieron. in eundem paſſum commentanem,& Chryſoſt, hom. 16. ſuper Matth. qui præter reliqua andata obſeruãda, docent in noua lege iracũdiam etiam ſſe inhibitam,cuius lex vetus non meminerat. Verum obanient fortaſſe aliqui probè cognoſcentes præfatam aburditatem, Non explodimus vniuerſa decalogi præcepta, ed iuſtos non vinciri præceptorum ligaminibus, ſcriptuis edocti arbitramur. Quibus ex diametro Chriſtum oponimus, qui Ioann. 15. Apoſtolos iam iuſtos & ſanctos ic allocutus eſt: Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis n dilectione mea. & quod iuſti ac ſancti fuerint, extra ontrouerſiam eſt, quia Chriſtus dixerat eos iam mundos ropter ſermonem quem locutus eſſet eis. Et qui dicit omne,nihil excludit,teſte Amb. lib. 2. de Spir. ſan. cap. 12. & li. . de pœn. ca. 10. Habemus igitur ſic Mat. 28. Euntes docete omnes gentes,baptizantes eos in nomine Patris,& Filij,& Spiritus ſancti, docétes eos ſeruare omnia quæcunq; mandaui vobis. Qua ſententia expreſſè docet aliqua præcepta

Lutheri impudentia.

Omnes aſtringimur præceptis.

Obiectio.

Omne nihil excludit.

eſſe obſeruāda, nec iuſtum ab iniuſto diſcernit, ſed vniuerſos ſigno vniuerſali includit. Certè ſi penitius cuncta diſcutiantur, reperiemus Lutherũ ſuo ſe iugulare gladio, quando namque affirmat, nobis nihil tempore euangelij eſſe præceptum, quare tam magnificis verbis extollit errorem lib. captiuitatis Babylonicæ, quo docet eſſe præceptā vtriuſque ſpeciei in ſacramento euchariſtiæ communionem? Si hoc Chriſtus præcepit, vt ipſe aſſerit, quomodo veritatem habebit nullum eſſe in euangelio præceptum? etſi nullum ſit in euangelio mandatum, nullũ potuit tempore euangelij eſſe peccatum, quia peccatũ ibi non eſt credēdum, vbi non eſt præuaricatio: nec aliqua poterit eſſe inobedientia, vbi nulla eſt trāſgreſſio. Sed aliud liquet ex Matt. 5. vbi Chriſtus homicidium vetuit, adulterium damnauit, periurium, & cætera vitia procul à cordibus fidelium abeſſe iuſſit: adeò vt ſi regna adoleſcens vellet capeſcere cęleſtia, ſeruaret mādata, Matt. 19. Nec his obſtant ſcripturæ, Ioann. 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis, & 2. Cor. 3. Vbi ſpiritus, ibi libertas. Quibus iactabundo corde gloriantur iuſtos non conſtringi præceptorũ vinculis, cùm non conſiderent quæ eo loci apud Ioannem prçceſſerint. Qui peccatum fecerit, inquit, ſeruus eſt peccati, & ſi filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Liberi ergo ſumus, quādo nō ſeruimus peccato, nec amplius regnat in noſtro mortali corpore, Rom. 6. Vel etiam ſerui non ſumus, ſed liberi: qua libertate nos Chriſtus donauit, quia liberi ſumus ab onerosa illa legis Moſaicæ ſarcina Rom. 6. & 7. Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. & ad Gal. 3. quāto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, & cap. 4. Si circuncidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Chriſtiana ergo & euangelica libertas non aliud eſt ſecundũ Paulum ad Rom. 8. & duobus præcedētibus, & ad Gal. 5. quàm redēptio ſeu abſolutio à ſeruitute legis Moſaicæ, & peccati per Chriſtũ, qua Deo conſecrati ac iuſtitiæ mancipati adoptionē filiorum recipere meremur. Hæc tamē libertas, quam Chriſtus nobis dedit, non eximit nos à ſeruitio, quod ei impendimus, alioquin fruſtra ſeruũ deſcripſiſſet Paulus 2. ad Timot. 2. quādo dicit ſeruum Domini nō oportet eſſe litigioſum, & ad Rom. 7. negat ſe ſeruum peccati, ita tamen vt ſeruiat in nouitate ſpiritus. & 1. ad Cor. 9. Cùm liber eſſem, omniũ me ſeruum feci, vt plures

Lutherus proprio ſe iugulat gladio

Libertas Chriſtiana qualis.

Libertas Chriſtiana explodere nequit præcepta.

lucrifacerem. & ad Rom. 1. vocat ſe inſtar Petri Apoſto-
..epiſto. cap. 1. ſeruũ Chriſti. quibus conformis S. Dauid
quitur Pſal. 2. Seruite Domino in timore: Deo namque
uire eſt liberum eſſe, & libertatem ſeruare, teſte Ambr.
1. de ſpi. ſancto cap. 5. imò Deo ſeruire, quemadmodum
uit Eccleſia ex eiuſdem epiſtola 83. quæ eſt ad Demetria-
n, eſt regnare. Obiiciunt inſuper hæretici, & illud Pauli
Gal. 5. Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege, & 1. ad Ti-
oth. primo. Iuſto non eſt lex poſita, ergo &c. Quibus
currit D. Auguſtinus lib. de ſpi. & litera cap. 10. & in
mmentariis Pſal. 1. dicens, aliud eſt eſſe in lege, aliud ſub
ge: qui eſt in lege, ſecundum legem agit, & in lege Do-
ni eſt voluntas eius die ac nocte: qui eſt ſub lege, ſecun-
m legem agitur: Ille ergo liber eſt, qui ſpiritu Dei agi-
r, nec ſubeſt legi Moſaicæ, nec coarcitiua eget, quæ tan-
am ſeruos compellat: ſed directiua quæ beneuolos diri-
t. Deinde opponere ſolent & illud Pauli 1. ad Cor. 7.
ectio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Quibus
pondemus quod nullus debeat fieri ſeruus, vt hominem
eo præferat, ſicut illi qui iactitabãt ſe à parte Cephæ ſta-
, alij gloriabantur ſe Apollo eſſe. Itaque ſchiſmata hic
ohibentur, non eccleſiaſtica vel diuina præcepta explo-
ntur, teſte Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. canon. 19. 20.
21. Si quis, inquit, hominem iuſtificatum & quantum
bet perfectum dixerit non teneri ad obſeruationem mã-
torum Dei & eccleſiæ, ſed tantùm ad credendum, Ana-
ema ſit.

Deo ſeruire eſt regnare.

Alia obiectio hæreticorum.

Diluitur obiectum.

Obiectio.

Præcepta decalogi, an ſint indiſpenſabilia.

CAPVT. XI.

An præcepta decalogi ſint indiſpenſabilia?

QVando S. Propheta Pſal. 118. dixit; Tu madaſti man-
data tua cuſtodiri nimis, indiſpenſabilitatem inſi-
ualle madatorum decalogi credendus eſt. Deus enim val-
e mandauit, & diſtrictè ſub magnis cõminationibus præ-
pit ſua mandata cuſtodiri, adeo vt quiſquis aliquid eorũ,
uæ præcepit obſeruari, tranſgreſſus fuerit, æternæ damna-
oni efficiatur obnoxius. Cuius ratio talis eſt, quia tunc in
ſis præceptis cadit diſpenſatio ac licita diſſimulatio, quã-
o occurrit particularis aliquis caſus, ſecundum Thomã 1.
cundæ quæſt. 76. art. 8. in quo ſi verbum legis obſerua-
tur, intentioni legiſlatoris aduerſaretur: atqui talis non

Quando diſpenſatur in præceptis.

eſt in præceptis decalogi cõſtituendus: ergo non eſt aliqua diſpenſatio ſeu relaxatio in illis permittenda. Minor fit perſpicua, per hoc quod intentio cuiuſlibet legiſlatoris potiſſimum ordinetur ad bonum commune, & deinde ad ordinem iuſtitiæ & virtutis quo bonum commune conſeruatur. Quando igitur præcepta cõtinent ipſam boni communis conſeruationem, vel ipſum iuſtitiæ aut virtutis ordinem, huiuſmodi continent veram legiſlatoris intentionem, ideóque talia ſunt indiſpẽſabilia. Exemplo quod dicitur perſpicuum fiat, ſi in aliqua ciuitate aut communitate conſtitueretur, vt nullus reipub. deberet eſſe nociuus, vel vt nullus proderet ciuitatem hoſtibus: iſta præcepta eſſent indiſpenſabilia, quòd nequeat hic ſubeſſe diſpenſationis cauſa. Haud ſecus ſe res habet in præceptis decalogi: primæ namque tabulæ comprehendunt ordinem ad ipſum ſummum bonum, omnibus commune & finale, quod eſt Deus: præcepta autem ſecundæ tabulæ complectuntur ordinem iuſtitiæ inter homines obſeruandæ, vt nulli ius æquitatis denegetur. Sunt tamen interdum diſpenſabilia, quantum ad determinationẽ aliquorum particularium actuum, proptereà homicidium, furtum, adulterium non eſt peccatum, quando habet diuinæ authoritatis decretum, quando namque Deus præcepit Abrahæ occidere filium, non fuit homicidium, cùm factum ſit publica diuinæ maieſtatis authoritate, cuius eſt mortificare & viuificare, leges dare atque efficere, quod iſte actus non ſit homicidium, qui ſine hac authoritate foret ſcelus horrendum, teſte Auguſt. lib. contra 2. epiſtolam Gaudentij capite 23. & Bern. de præceptis & diſpenſatione: Deo præcipiente, inquit, fuit obedientia: Deo non iubente fuiſſet demẽtia & inſania. Atque tantum abeſt vt hoc loci conſtituatur peccatum, vt etiam mirabile cognoſcatur paſſionis Chriſti ſacramentum, vt perpulchrè declarat Ambroſ. lib. 1. de Abraham cap. 8. & Auguſt. ſermone 46. de temp. lib. 12. contra Fauſt. Manich. cap. 25. & ſerm. 40. ad fratres in eremo. Cùm autem Deus ſit Dominus vniuerſorum, mandauit filiis Iſraël, Exod. 3. vt ſpoliarent Aegyptios, nequaquam tamen furtum commiſerunt, quia ibi non erat acceptio rei alienæ, inuito Domino, teſte D. Irenæo lib. 4. aduerſus hæreſes cap. 49. & Auguſt. libro 22. contra Fauſt. capit. 73. Sic præcepit Oſeæ prophetæ

Exemplo quod docet, demonſtrat.

Homicidiũ quando non eſt peccatũ.

Immolatio Iſaac quid adumbrarit.

Furtum non eſt ſemper vbi ablatio rei.

phetæ accipere vxorem fornicariam & mulierem adulteram, nec eſt tranſgreſſor legis effectus, quia eam ſuſcepit, quæ ſua diuino iuſſu eſſet effecta, ſecundum Bernardum libro de præcept. & diſput. Ex quibus omnibus manifeſtum fit Deum poſſe mutare materiam præceptorum, ſed perdurante materia in decalogo non poſſe diſpenſare (multò minus ſummum Pontificem) quia ſeipſum non poteſt negare: Negaret autem ſeipſum ſi ordinem iuſtitiæ ſuæ infringeret, cùm ipſe ſit ipſa iuſtitia: Quare concluditur, quod Deus diſpenſare non valet, vt homini permiſſum ſit ſe intimoratè vel irreligiosè ad ipſum habere, aut nō ſubijci ſanctiſſimæ eius ordinationi. Nec obſtat quod maleſactores aliquando vltimo plectantur ſupplicio, quia præceptum de homicidio intelligendum eſt, ſecundum debiti rationem, qua inſontibus nihil mali inferre valemus & maleficos non ſinemus viuere, vt ſequentia facient manifeſta. Non impedit etiam quod habetur prim. Machab. & cogitauerunt illa die dicentes, Omnis homo qui venerit ad nos in bello die ſabbatorum pugnemus aduerſus eum. Quia illa cogitatio ſecundum Thom. vbi ſuprà magis fuit interpretatio præcepti, quàm diſpenſatio: non enim intelligitur violare ſabbatum, qui facit opus ſaluti humanæ neceſſarium, vti Matth. 12. probat Chriſtus. Quatenus verò hoc præceptum eſt cæremoniale, ſignificans quietem Domini in ſepulchro, eſt mutabile & ex Apoc. primo liquet, tempore Apoſtolorum in diem dominicum eſſe mutatum.

Summus Pōtifex nequit in decalogi præceptis diſpenſare.

De diſcrimine præceptorum & conſiliorum.

CAPVT XII.

PLurimi in hoc doctrinæ capite hallucinantur hæretici, aſſeuerantes nullum prorſus eſſe diſcrimen, inter præcepta & conſilia, neque aliqua eſſe in euangelio conſilia, ſed vniuerſa quæ nobis in ſcripturis commendantur, eſſe præcepta. Hunc errorem inducere conatus eſt Philippus Melanthon libr. locorum communium titulo de diſcrimine præceptorum & conſiliorum: & Ioannes Caluinus libr. ſecund. inſtit. Chriſt. capit. 8. ſect. 56. & 57. Vt autem hos clariori methodo perſtringamus & conuincamus, operæ pretiū fore duximus inſinuare, quid nomine præcepti, quídve conſilij ſignificetur, cui rei multum

Error Melanthonis & Calui.

Sabbatum violare.

Præceptum quid. lucis adfert nobis D.Hieronym.lib.1.contra Iouinianum inquiens,quod præcipitur imperatur,quod imperatur neceſſe eſt fieri,quod neceſſe eſt fieri,niſi fiat,pœnam habet: *Cōſiliū quid* fruſtra enim iubetur,quod in arbitrio eius ponitur,cui iuſſum eſt.Vbi autē cōſiliū datur,operantis arbitriū ad bonū excitatur,cuius obedientia laudi ducitur, & præuaricatio culpa carere creditur. Hanc prof. ctò diuerſitatem intueri licet,Mat.19.in adoleſcēte,qui cùm interrogaret, quid faciendo regno potiretur æterno, tale reſponſum meruit à Chriſto: Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata. Cùm autem intuliſſet iuuenis, ſe à iuuentute ſua omnia ſeruaſſe mandata,dixit illi Chriſtus. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes,& da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me. Qua ſententia Chriſtus inſinuat, aliud eſſe neceſſarium ad perfectionem obtinendā,aliud ad vitā æternā conſequendam: nam vt quis vita fruatur æterna,præceptorum obſeruātia requiritur:ad apicem verò perfectionis,propriæ poſſeſſionis abdicatio, quæ non omnibus vitam cæleſtem capeſcentibus neceſſaria eſt,imponitur.Huic aſtipulatur D.Auguſtinus lib.Enchir.cap.121. & libr.de adulterinis coniugiis, capit.18 ſermone 61.& 205.de tempore.Dominus, inquit, in euāgelio,vt inimicos diligeremus,non dedit conſilium,ſed prę-ceptum: qua ſententia Caluinus prædicto loco tanquam *conſilia.* gladio confoditur, falsò docens nos arbitrari conſilium dilectionem inimicorum,& ſubnectit Auguſtinus, aliud *Præcepta.* eſt conſilium,aliud præceptum:Conſilium datur vt virginitas cōſeruetur,vt à vino & carnibus abſtineatur, vt omnia diuendita pauperibus erogentur. Præceptum autem datur vt iuſtitia cuſtodiatur, vt omnis homo diuertat ſe à malo & faciat bonum.Denique de virginitate dicitur, qui poteſt facere faciat, ſed omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur. Conſilium libenter qui audierit & fecerit, maiorem ſibi accumulabit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, niſi pœnitentia ſubuenerit,in æternum peribit. Ex quibus colligere prōptum eſt admonitionem excellentioris vitæ eſſe cōſilium, quibus conformis Chryſoſt.homil.64.ſuper Matt.& Hieronym.ſuper prælibatum Matt.locum, dicit in voluntate noſtra eſſe an velimus eſſe perfecti, [illegible] Apoſtolus Petrus

Act.

Act.ca.5.indicat Ananiæ:Nonne manens tibi manebat & venundatum in tua erat poteſtate?erat in Ananiæ poteſtate,quia nullo præcepto vendere conſtringebatur, ſed in libertate illius fuit vendere,& poſt venũdatum agrum liberum ei fuit efferre vel non offerre ad pedes Apoſtolorum agri vẽditi pretiũ.Prætereà plurium eunuchorum habetur eodẽ capite apud Matt.mentio, quorũ tertiũ genus meretur regnum cælorum,ſed quia hæc res magnis difficultatibus erat obnoxia, noluit Chriſtus de illa præceptum dare, ſed conſilium ponere,dicens: Qui poteſt capere capiat,& & Paulus 1 ad Cor.10. de virginibus præceptum Domini non habeo.Conſiliũ autẽ do.&c.Et Mat.5.dixit Chriſtus. Ne reſiſteremus alicui nobis iniuriam inferenti.Et ſi quis percuteret nos in vna maxilla,præberemus ei & alterã. Et ſi quis in iudicio vellet nobiſcum contendere, & tunicam tollere,dimitteremus ei & palliũ,cæteraq; eius farinæ alia eo loci poſita.Ad quæ omnia ſi obligati eſſem⁹, ex vi præcepti,non eſſet iugum Dñi ſuaue,& onus eius leue,Mat.11. ſed onus non minus importabile quã legis Moſaicæ.Ideo Aug.in expoſitione ſerm. Dñi in monte li.1.ca.20. & 21. multa dicit ex illis eſſe cõſilia,& nõ præcepta.Itẽ li.22.cõtra Fauſt.cap.79.dicit iſta impleri in præparatione cordis, etiã ſi nõ exhibeãtur geſtu corporis,quod nequaquã diceret,ſi præcepta exiſtimaret.Nec Paulus præceptũ Domini ſeruauit,ſi præceptũ ſit aliã maxillã præbere: quoniã percuſſus,dixit principi ſacerdotũ,Act.23. Percutiat te Deus, paries dealbate, ſedens iudicas me ſecundũ legẽ, & contra legẽ iubes me percuti.Imò & ipſe ChriſtusIoannis 18.percutienti in faciẽ reſpondit:Si malè dixi,teſtimoniũ perhibe de malo,ſi autẽ benè,cur me cædis? Cùm autẽ Chriſtus ſingulare fuerit patientiæ ſpeculũ & perfectionis exẽplũ, nec tamẽ præbuerit alterã maxillã,ſed potius prohibuerit ne aliã inferens contumeliam,augeret culpã, liquidò conſtat,nõ omnia iſta eſſe præcepta,ſed quædã eſſe cõſilia ſecundũ Auguſtinũ epiſ.5.ad Marcellinũ,& in præparatione animi cuſtodiẽda:Da mihi Domine Ieſu mãdata & cõſilia tua ſacra cuſtodiri nimis,vt refloreat caro mea vigore pudicitiæ & anima mea miſera propoſiti nouitate ac maiora cæleſtium donorum percipere mereatur chariſmata. Amen.

An operibus charitate formatis adimplendà precepta?

CAPVT XIII.

PAulino teſtimonio edocti, nullatenus dubitamus, quũ liberũ hominis arbitriũ, abſque gratia gratũ faciente, aliqua decalogi præcepta facere queat: ſic namque legimus ad Ro. 2. Gentes naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt. Nec iſta ſentẽtia derogat ſequenti propoſitioni ca. 13. poſitæ, plenitudo legis eſt dilectio, nec Aug. ſententiæ quã habet epiſ. 89. ad Hilariũ, quãdo ait: Illud quod dicũt homini ſufficere liberũ arbitriũ ad præcepta Dominica implẽda, etiã ſi gratia Spiritus ſancti dono ad opera bona nõ adiuuetur, omnino anathematizãdũ eſt, & omnibus execrationibus deteſtandũ. Quia impletio mãdatorũ bifariã intelligi debet ſecundũ Bonauent. li. 3, Sẽtent. diſt. 37. quæſt. 2. & Tho. 1. ſecundæ quæſt. 109. art. 4. priori modo obligatione abſoluta, qua quis ſimpliciter aſtringitur ad aliquid faciendũ vel omittendũ, adeo vt ſi minus obſeruetur, reus tranſgreſſionis, peccato omiſſionis vel commiſſionis efficiatur. Hac cõſideratione tenemur ad ſubſtantiam operis, quod abſque gratia gratũ faciẽte à peccatoribus & paganis fieri poteſt, quemadmodũ demõſtrat ex 2. ca. ad Ro. Aug. de ſpiritu & lit. ca. 17. 26. & 28. qui nunquam tamen ſuis virtutum operibus, vt Zvvingliani hæretici falſiſſimè ſibi perſuadẽt, regnum cælorum conſequentur, teſte Aug. lib. 4. contra Iulianum ca. 3. Mitiori tamen pœnarum genere, in inferno fortaſſe torquebuntur ſecundum eundem li. de ſpiritu & litera ca. 28. & tractatu. 89. in Ioannẽ. Poſſumus ergo mandata ſeruare, etiam charitate deſtituti: poteſt ſiquidem filius malignus, & minus frugi, patri apertione capitis, abſque gratia inhabitante, exhibere reuerentiam. Sic, ſi quis charitate deſtitutus ieiunet, non neceſſariò illi incumbit, adepta charitate ieiunij, parſimoniam iterare: licet nãque talis actus ieiunij, aut reuerentiæ exhibitio ſoluat obligationem præcepti cui aſtringimur, nequaquam tamen eſt vitæ æternæ meritoria, ſoluit, inquam, atqui modus ſolutionis diſplicet, & quod iteratio minus ſit neceſſaria, conſtat vel ex hoc, quod ſi plenaria ſolutione ſatisfaciat hoſtis, ſimul atque fuerit reconciliatus, alteri ſolutioni nullo modo erit obnoxius, teſte Ioanne Scoto lib. 4. Sent. diſt. 15. Tamen vt quis potiatur fructu & præmio, legem implentibus

Duplex eſt preceptorũ impletio.

Infideles mitiorẽ inferni pœnã luunt.

plentibus promiſſo, neceſſario requiritur charitas & gratia, ex qua tanquam radice procedant præceptorum opera. Et quia legiſlator Chriſtus vitam æternam tanquam coronam & præmium conſequendum ſuſpendit, meritò intentio legiſlatoris, modum adimplendæ legis hũc præſcribit, vnde benè dicitur 1. ad Timoth. 1. Finis legis eſt dilectio: & Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. Nemo autem vitæ futuræ beatitudine perfruetur, per opera bona, niſi charitate fuerint formata. Sed vniuerſi concupiſcim⁹ habitare in atriis Domini, ergo etiã videtur quod aſtringamur operibus charitate formatis implere præcepta, modò digni eſſe velimus promiſſionibus Chriſti. His ſuffragatur Ambr. li. de Iacob & vita beata ca. 5. Et Aug. ſuper Pſal. 32. inquiens, Mandatum Dei ſi timore pœnæ potius quàm amore iuſtitiæ fit, ſeruiliter nõ liberaliter fit, & ideo non fit: non enim fructus præmiorũ ſequitur bonus, quando non eſt ex charitate elicitus. Et lib. Enchir. ca. 101. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem, de qua dicit Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas, quod verò fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus ſanctus in cordibus noſtris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamuis fieri videatur: Fac Domine nos proinde idoneos, qui dignatus es nos tales quales habere ſeruos.

De diſtinctione preceptorum Decalogi.

CAPVT XIIII.

Obnixiſſimis votis diuinum præſidium eſt obſeruandis præceptis implorandum, iuxta cantatiſſimam illam D. Auguſtini ſententiam, libr. de bono perſeuerant. capit. 20. necnon lib. 10. Confeſſ. capit. 29. & 37. conſtitutam, qua precabatur, Domine Deus, da quod iubes, & iube quod vis. Quam diuinæ voluntatis iuſſionem duabus tabulis, obtutibus noſtris exhibitam, decem verbis abſoluit ſanctus legifer noſter Exodi 20, Leuit. 19. Deut. 4. 5, & 10. quæ memoriæ iuuandæ cauſa hiſce comprehenduntur hexametris:

Vnum crede Deum. Nec iures vana per ipſum,
Sabbata ſanctifices. Habeas in honore parentes.
Non ſis occiſor, Mœchus, Fur, Teſtis iniquus,
Alterius nuptam, Nec rem cupias alienam.

Quare duabus tabulis tradita præcepta.

Et hoc propterea, vt priore tabula ad pietatem, & propria religionis officia, quibus Maieſtas ſua colẽda eſt, nos inſtituat: Altera vt præſcribat, quomodo propter nominis ſui timorem, nos in hominum ſocietate gerere debeamus. Qua ratione Dominus noſter (vt Euangeliſtæ referunt, Matth. 22. & Luc. 10. cap.) Legẽ totã ſummatim in duo capita collegit, vt Deum toto corde, tota anima, totiſque viribus diligamus, & proximos amemus ſicut noſmetipſos. Verùm quanquam vniuerſa lex duobus capitibus contẽta ſit, Deus tamen noſter quò omnẽ excuſationis prætextum tolleret, voluit fuſius & explicatius decem præceptis enarrare, tum quæcunque ad honorem, timorem, & amorem ſui ſpectãt, tum quæ ad charitatem proximi pertinent, quam propter ſeipſum, nobis erga homines mandat. Nec in diuiſionem præceptorum faciendam malè ſtudium intenditur, modò eius generis rem eſſe meminerimus, in qua liberum cuique iudicium eſſe debeat, ob quam non ſit contentioſè cum diſſentiente pugnandum. Aliqui namque, quorum de numero eſt Auguſt. epiſtola 119. ad Ianuarium cap. 11. tria præcepta in priori tabula conſtituunt, & ſeptem in poſteriori: quæ diuiſio non diſplicet, etiam eidem lib. ſuper Exodum, quæſt. 71, quod in numero ternario, qui conficitur tribus primæ tabulæ præceptis, magis reluceat myſterium Trinitatis. Huic conſonat D. Hieronymus ſuper Pſalm. 32. eadem ratione motus, quando dicit: Tria mandata in vna Tabula, quæ ad fidem Trinitatis pertinẽt, hæc ſunt: Primum: Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Secundum: Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Tertium: Obſerua diem ſabbati. Reliqua ſeptem alterius Tabulæ ad dilectionẽ proximi pertinent. Quos vt in alijs ferè omnibus, ita quoque in hac præceptorum diſtinctione, paſſim ſequitur ſchola Theologorum, quòd ſcripturę magis videatur cõſentanea: Nam ad Epheſ. 6. præceptum honorãdorum parentum, dicitur primùm præceptum, nempe ſecundæ Tabulæ. Nihilominus Origenes homil. 8. ſuper Exodum, conſtituit in prima tabula quatuor, & in ſecunda ſex præcepta. Ratio autẽ diuerſitatis emergit ex eo, quod priores pro vno habẽt præcepto, quod iſte partitur bimẽbri ſectione. Imò ſecundum Eſichiũ in primo præcepto includuntur tria, ita vt primum ſit affirmatiuum: Ego Domin' Deus tuus ſum, qui eduxi te

Ratio diuerſitatis in diſtinctione præceptorũ vnde emergat.

de terra

de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Secundum, non habebis Deos alienos, coram me Que etiam tanquam diuerſa præcepta habuiſſe viſus eſt Hierony. in commẽtarijs ſuper Oſeę, 10. Tertium præceptum eſſet, Eſichio Non facies tibi ſculptile. Origenes exiſtimat duo prima pręcepta eſſe negatiua. Non habebis deos alienos, & non facies tibi ſculptile, alioquin non conſtarent decem præcepta: Nam ex phraſi ſcripturæ, de vxore non cõcupiſcenda, & rebus proximi nõ concupiſcendis, vult duntaxat vnum eſſe præceptum. Cuius ſententiæ non ſolùm aſtipulatur Hebræa veritas, verùm etiam Latina, quam in manibus habemus, hoc modo, Non concupiſces vxorem proximi tui. & poſtea, Non concupiſces domum eius, non ſeruum, non ancillam, non bouẽ, non aſinum, nõ omnia quæ eius ſunt. Si ſic haberemus, nõ deſiderabis vxorẽ proximi tui. & poſtea, Non concupiſces domum eius, non ſeruum, &c. Tunc profectò oſtenderet manifeſtius duo diuerſa eſſe præcepta. Non dubium eſt etiam, quin Ioſephus lib. 3. Antiquitatũ, cap. 6. ex communi ætatis ſuæ conſenſu, quin præcepta ſingulis tabulis aſſignârit. Aduerſatur tamen rationi, quia religionis & charitatis ordinem confundit. Refutatur etiã ? Domini authoritate, qui apud Matth. cap. 19. in catalogo ſecundæ Tabulę, mandatum de parentibus honorandis reponit. Ad laudem & gloriam nominis ſui: AMEN.

PRIMVM PRÆCEPTVM.

Ego ſum DominusDeus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis: Non habebis deos alienos coram me, non facies tibi ſculptile, vt adores illud, &c.

DE ADORATIONE DIVINæ Maieſtatis.

INNVIT Dominus populos, è miſera ſeruitute, ideo liberatos, teſte Origine homi. 8. ſuper Exod. vt ſe libertatis authorẽ obedientia & obſequendi promptitudine colant. Solet etiã (quo nos in vero ſui vnius cultu retineat) certis Epithetis ſeſe inſigni-

re,quibus ſacrum ſuum numen, ab omnibus idolis ac dijs commentitijs diſcernit: Nam noſtra ad vanitatẽ propenſio,cum temeritate coniuncta,ſimul ac nominatur Deus,ſibi cauere vix ignorat, quin ad inane aliquod ſpectrum dilabatur Huic igitur paroxiſmo remediũ dum adferre vult Deus, ipſe ſuam diuinitatem magnificis quibuſdam titulis ornat,atque ita nos quibuſdam veluti cancellis circumſcribit,ne huc aut illuc euagemur & temerè nobis fingamus nouum aliquem Deum,& derelicto Deo viuo & vero idolum erigamus.Hac ratione prophetæ Eſa.37.Amos.1.& Abacuc.2.&c.quoties eum propriè deſignare volunt, illum veſtiunt & includũt quaſi ijs notis, ſub quibus ſe populo Iſraelitico manifeſtauerat, cùm Deus Abrahę, cùm Deus Iſraelis vocatur,vel cùm inter cherubim in tẽplo Hieroſolymitano collocatur.Iſtæ,inquam, & ſimiles loqnẽdi formulæ,ipſum nõ vni loco aut populo alligant:ſed in hoc duntaxat ſunt poſitæ,vt cogitationes piorũ in illo Deo ſiſtant,qui ſuo fœdere,quod cum Iſraele percuſſit ſeſe ita reputauit,vt ab eiuſmódi deflectere nullo modo liceat. Fixum tamẽ illud maneat,redemptionis interdum fieri mẽtionem,q̃ ò alacriùs Iudæi ſe Deo addicant, qui ſibi iure eos vendicat.Nos autem reputare conuenit Aegyptiacam Iſraelis ſeruitutem, typum fuiſſe ſpiritualis captiuitatis, in qua omnes vincti detinebamur, donec brachij ſui virtute liberatos,in regnũ libertatis nos cæleſtis vindex traduxerit. Quemadmodũ ergo cùm diſſipatos olim Iſraelitas,ad cultum ſui nominis recolligere veller,eos ab intolerabili qua premebãtur Pharaonis dominatione eripuit:ita quibus hodie ſe in Deũ eſſe profitetur,eós omnes iam ab exitiali diaboli poteſtate tuetur, quæ illa corporali fuit adũbrata teſte Aug.ſerm.48.de tempore. Quamobrem nemo eſt cuius animus inflãmari nõ debeat, ad auſcultandã legẽ, quam à ſummo Rege profectam audit,à quo,vt ſuam originẽ ducũt omnia,ita æquum eſt, vt finẽ ſuum viciſſim in ipſum deſtinent ac dirigãt.Nemo,inquam eſt, qui nõ rapi debeat,ad amplectandũ legiſlatorẽ,ad cuius obſeruãda mãdata,peculiariter ſe delectũ eſſe docetur,à cuius benignitate cum bonorum omnium affluentiam tũ immortalis vitæ gloriam expectar,cuius mirabili virtute ac miſericordia ẽ faucibus mortis ſe liberatum nouit, vt fuſiùs proſequitur

Aegyptiaca ſeruitus quid pretẽderit.

Deus quare colendus.

venerabilis

venerabilis pater Thomas Herentalenſis inſigni libello de ſeptem Sacramentis, & decem præceptis in lucem emiſſo.

De diuinis nominibus.

QVVM non valeamus rei nomē alicui indere, niſi ſecundum quod eā mēte concipimus ac cognoſcimus, quod voces ſecundum Ariſtotelem lib. priori Perihermenias cap.1.& Damaſ. in Dialect.cap.14. ſint earum quæ in animo ſunt paſſionum notę: Sequitur Deum ob ſuę maieſtatis vniuerſitatem, vt pote incomprehēſibilē, non habere in terris aliquod nomē, quo perfectè immēſa eius eſſentia exprimatur, quippe qui eſt ſuper omne nomen, quod nominatur, nō ſolū in hoc ſeculo, verùm etiā in futuro, teſte Apoſtolo ad Ephe.1. Vnde D.Greg.Nazianze.lib.4. de Theologia, inquit, Deus noſter eſt innominabilis. Ioānes Scotus tamē quamuis Thomas Caietanus refragari videatur, arbitratur hoc efficere illud nomē admirabile, Iudęiſq; ineffabile: nomē, inquā, Tetragrāmatō, id eſt, quatuor literarū, Iehoua, quæ cū ſeua, holē, & camets, efficiūt iehoua, quib' ſi interſeratur ſchin litera, poteſt haberi nomē Ieſu: Schin namq; pronuntiātes dentes ſuperiores inferioribus cōiūgimus, quatenus ſignificemus diuinæ naturæ maieſtatē carnis humilitati cōiunctā, ad quē alludere videtur ſanctus Propheta Eſa.62. ſignificationē, quādo protulit, ſaluator eius vt lampas accendetur. Præfata ſiquidē ſchin litera ſpeciē refert lāpadis, Chriſtū ſignificantis elichnus tremulo lumine ardet, quia Iod in medio deitatis eſſētiā in Chriſto deliteſcentē manifeſtat: Teth reſidua literæ forma, humanitatis ſpeciē prætendit. Eſtq; hoc nomē nouū inter reliqua diuina à Diuo Hiero.tom.3.epiſto.ad Marcellam in medium adducta. Nec ita paſſim exprimitur vti apud Hebræos in ſolis ſacris Biblijs aureis ac argēteis characterib' exaratur, ſed ei' vice aliud legēdo pronūtiatur, videlicet Eloim vel Adonay, & hoc duplicē ob cauſam: prior eſt reuerētiæ qua nullis creaturis, teſte beato Gregorio Naziāzeno li.de Theol. attribuitur ſicut Eloim, quod aliquādo iudices mortales perinde atq; Deū ſignificat immortalē, tantæq; Iudæis eſt venerationi, teſte beato Bernardo ſermo. 15. in Cant. Et Amb.lib.3.de virginibus, ac lib.2.de Abrahā ca.5. vt nullis liceat illud pronuntiando, niſi certis temporibus ſummo ſacerdoti, magnis cum ſolenniis ac cæremoniis in

Nomen tetragrāmaton.
Ieſonach.
Iaſach.
Iehoua.
Haia.

Duplici de cauſa nomē Dei nō exprimitur.

templo proferre,teſte Moyſe Aegyptio.lib.1.perplexorũ, poſterior eſt ob periculum: Si enim irreuerẽter aut minus articulatè pronuntiarent,timerẽt vniuerſæ machinæ mũdialis ſubuerſionem inducere,ſecũdum Iſaaceum Leuitam in prooemio grammaticalis inſtitutionis. Hinc ſi Iudæis obijciamus, quamobrem Chriſto eiuſque fidei ſe non ſubiugàrint,propter opera & multiplicia quæ fecit miracula. Reſpõdent(vt habet V.pater Nicola9 de Lira in Apologia cõt.Iudęo.)Nobis quidem cõſtat Chriſtum veſtrũ creberrimis coruſcaſſe miraculis ac inſolitis fulſiſſe prodigijs, ſed non eſt mortalium quiſquam, qui nõ idem factitare poſſit,ſi eius ſale cõſperſus, ac ſapientia præditus eſſet. Ipſe ſiquidem inuenerat lapidem ſuper quẽ antiquitus arca domini quieuerat,in quo ſculptũ erat illud ineffabile nomẽ, ex quo didicit articulatiſſimã diſtinctiſſimamq; eius pronuntiationẽ,atque huius optimę pronũtiationis virtute, nihil nõ prçſtabat,adeo vt mare tranſeuntibus ſolidũ præbuerit obſequium & triduani in ſepulchro vitales auras reſumpſerit. Sed hæc ceu vaniſſima figmenta miſſa faciẽtes, properem9 ad ſequẽtia, quàm enim abſurdũ ſit hoc mẽdaciũ,& quàm ſacris literis diſſẽtaneum,nullus eſt qui nõ videat: Hoc interim infallibiliter tenẽdũ videtur,quod prçlibatũ nomẽ principalius accedit ad exprimẽdã diuinę naturæ eſſentiã. Quãdo enim Moyſes requiſiuit, iam ad populum liberandũ mittẽdus,Exod.3. Si interrogauerint filij Iſrael,quod eſt nomẽ eius, cuius legatione fungeris, quid dicam eis? Reſpondet Dominus: Non dices: Ego ſum mũdi fabricator aut populi liberandi defenſor, ſed, Ehie aſer ehie,id eſt,ero qui ero, quaſi dicat pollicitus ſum quod inducerem populũ manu forti in terram lacte & melle manantem,id eſt,omniũ rerum fertiliſſimã per Cathacreſim, Geneſ.17. Act.7. ſtabo promiſſis,ero quod ero,votis reſpõdebo. Neminem tamẽ inuadat admiratio, aut exuſcitet indignatio,quod noſter interpres tranſtulerit, Ego ſum qui ſum,quia ſic habent etiam Septuaginta interpretes,quãdo dicunt,ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, propterea quod ſignificatio futuri tẽporis apud Hebræos ampliari queat ad tempus preſens, præteritum,ac futurum. Sic propoſitio præſentis temporis adſciſcit ſignificationem, quæ tamen ponitur in futuro Geneſ 37. De viro ſuſcitanti quod Ioſeph quæreret quãdo fratres

Iudæi quare non credant miraculũ Chriſti

Diuerſitas lectionis Hebraici & Græcanici codicis.

fratres quęrebat, Quid quæres? nemo ambigit quin de pręſenti tẽpore ſit intelligenda; quia iam actu in ſolitudine conſpiciebat, vt fratres oſtenderet aberrãtes ſecundum D. Gregor. Nazianzenũ oratione in Theophania. Hierony. in epiſtolam ad Epheſ.3. Auguſt. tractat.38. ſuper Ioannem homilia 2. in epiſtolã Ioannis li. de prędeſt. & gratia cap. 5. de natura boni cap.19. lib.5. de Trinitate cap.2. tractatu ſuper, Ego ſum qui ſum, in calce Tomi ſexti, necnõ D. Gregor. lib.18. Moral. cap.33. Maluit quoque interpres noſter transferre, Ego ſum qui ſum, & nõ ero qui ero, propter abſolutam ſignificationẽ, quam præſens tẽpus ſuper alia pręſe ferre conſueuit. Anne tunc temporis angeli erãt, quando iſta verba formauit? vtique fuerũt ne homines? & innumerabiles, iecerãtne iam tum fundamẽta terræ? extenderãtne iam tum ſicut pellem, orbem cæleſtiũ molem? & præclarè, Adſciſcit tamen ſibi, Ego ſum qui ſum peculiariter, quia qualicunque res polleat excellẽtia ſi mutabilitati ſubiecta ſit, nõ verè eſt: Non enim eſt verũ eſſe, vbi timetur nõ eſſe: Quicquid enim mutationis viciſſitudini ſubiacet mutatũ eſt aliud quàm erat. Si autẽ non ſit quod prius erat, mors quædã ibi eſſe cõuincitur. Sic nigredo mortua perhibetur in capite ſenis caneſcentis, mortuaq; loquutio in lingua ſilentis. In omnibus autẽ creaturarũ actionibus, duo tempora eſt reperire, pręteritum, & futurũ, præſens nequaquã: quod enim modò dixit, elapſum euanuit, quod prolaturus ſũ, nondũ in rerũ natura exiſtit. Atqui in veritate quæ immutabilis perſeuerat, præteritum & futurum nequaquã locum obtinent, ſed pręſens duntaxat: Deus nãque cùm omnium rerum tã præteritarũ memoria quàm futurarum cognitione plenus ſit, nõ volubili modo ad pręteritũ & futurum exorbitat, ſed in cõſpectu eius iugiter præſenti luce cũcta viſuntur. Hinc manifeſtũ euaſiſſe arbitror, quod minus propriè dicitur de Deo, erit vel fuit, niſi quippiã excludendæ imperfectionis gratia annectatur, vt: Deus ab æterno, Deus regnabit in ęternũ. Et proinde rationi magis fuit cõſentaneum, transferre, Ego ſum qui ſum, quàm ero qui ero. Neminem etiam fugere debet quin prælibatum nomẽ Tetragrãmatõ hinc deriuari atque formari agnoſcat, quia eſt vox futuri temporis verbi ſubſtantiui, cuius primitiua vox eſt Haia, id eſt, fuit cum duplici camets, cui in futuro

Alia noſtræ lectionis ratio.

Nomen Iehoua vnde deriuetur. tertiæ perſonæ præfigitur Iod,fitque Iohoua , id eſt,erit, in qua vocula ſi Iod medium protrahatur ad quantitatem vau,quod haud difficulter fieri poteſt , propter nimiam affinitatem,habebitur nomen Tetragrammaton,de quo vaticinatus eſt Eſa.ca.62.inquiens,Et vocabitur tibi nomen nouum,quod os domini nominauit,quia nulli ante Meſchiam imponendum erat:Nullus enim in ſacris literis extitiſſe legitur,qui hoc nomine vocatus fuerit , licet, V.D. Ioannes Eckius ſermone.4. de Circuncifione refragetur, quia,teſte Petro Galatino lib.3.cap.20.non Ieſôuach,dicti fuerint,quę vocabula ſicut literis differunt,ita ſenſu diſtinguuntur:priùs enim nomen interpretatur ſaluator, ſalus,ſaluatio in abſtracto,Poſterius Deus ſaluabit.Cõplures quidem fuiſſe,nulli ambiguum eſt,qui hac nomenclatura gloriarentur.1.Machab.2.& 2.Machab.12. Tres tamẽ fuêre præcipui qui & nominis ratione,vt prælibatũ eſt,& typica operatione Chriſtum adumbrarunt. Quorum primus dux fuit ille fortiſſimus & inſignis athleta Dei Ioſue filius Naue,qui Moyſi ſucceſſit, vt Chriſtus legi : Moyſes namque non introduxit populum in terram promiſſam, ſed Ioſue,quod lex Moſaica neminẽ ſaluare præualuerit, ſed gratia Chriſti,Ioannis.1. Lex per Moyſen data eſt , vt Ioſue,Madianitas,Iebuſæos,Etheos, Amorrhæos , valido conflictu proſtrauit:ita Chriſtus diabolũ potẽti virtute ſuperauit,vt Ioſue imperio ſol ſtabili gradu perſtitit immobilis,cap.10.ita erit immobilis,quando Chriſtus exurget in iudicio contra inſenſatos: Et quemadmodum Ioſue diſtribuit terram deſiderabilem,nõ Moyſes,ita pater omne iudicium dedit filio,Ioannis.5.Deinde ſicut Ioſue nullam ſibi partem reſeruauit cap.19.ſed Ephraim in qua ciuitatem habitationis conſtituit, à populo oblatam recepit:ita ſibi manſionem Chriſtus facit,vbi cor contritũ & humiliatum ſibi fuerit exhibitũ.Secundus dicitur Ieſus filius Syrach vir eximię ſapiẽtiæ,Author libri qui Eccleſiaſticus dicitur,hic figurauit Ieſum Euangelicę veritatis magiſtrum Ioannis 13.Vos vocatis me magiſter & domine : Cuius doctrinam tria potiſſimum reddunt commendabilem, primò facilitas Ioannis 16. Palam loqueris & non eſt neceſſe,vt quis te interrogct.Matth.5. Beati pauperes ſpiritu : Facilis eſt quoque

Ioſue Chriſtum quomodo adumbrarit.

Tria cõmendant Chriſti doctrinã.

que obſeruatu. quid enim facilius quàm non occidere & diligere 1.Ioannis 5.Hæc eſt charitas Dei, vt mādata eius cuſtodiamus, & mandata eius grauia non ſunt. Secundò commendatur quia infallibilis eſt Luc.21. Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non peribunt. Hanc quoque cōfirmāt miracula innumera Chriſti, Apoſtolorūque virtute patrata. Tertiò vtilitate, hæc doctrina Chriſti multis eſt encomijs extollenda, quia hęc vna ad beatitudinis brauium perducit Ioannis.6. Domine verba vitæ æternæ habes. Tertius Ieſus typum veri Meſchiæ geſſit, quia filius Ioſedech Aggei 2. Zachar.3. interceſſit pro ſalute populi, & dirutum à Chaldæis templū poſtliminio reuerſis reædificauit. Sic noſter pontifex Ieſus Pſal.109. ſordidis extitit veſtibus, quādo liuidum corpus ſqualebat, purpurea ac ſanguinolenta veſte circundatum, ſecundum beatum Ambroſium li.1. de ſpiritu ſancto cap.9. & lib.3. fide cap.4. ſed reſurrectionis gloria ſqualorem depoſuit, ac nouum Eccleſiæ templum, abolita ſynagoga, reſtaurauit. Siue autem ſit nomen quod diuinam eſſentiam exprimat, vt Ioānes Scotus opinatur, diſt.3. & 22. ſuper primum ſententiarum, ſiue non ſit, vt Cardinalis ſanctæ Romanæ Eccleſię Thomas Caietanus malle videtur, ſuper primam partē ſummæ D. Thom, quæſt.13. ſiue aliquid propius accedat, vt arbitratur B. Gregorius Nazianzenus oratione tertia, hoc perſuaſiſſimum nobis habemus, diuerſa eſſe nomina Deo attributa quorum quædam ſunt Metaphorica, quędam autem propria, ſecūdum B. Thomam in ſcripto primi diſtinct. 4. art. 1. & diſt.8. art.3. necnon parte prima quæſt.13. art.3. Metaphoricorum quædam attribuūtur patri, ſic pater dicitur fōs, Hierem.2. Me dereliquerunt fontem aquę viuæ. Nonnulla filio, qui interdū appellatur lapis angularis, Epheſ.2. nōnunquam vitis, Ioan.15. aliquando ſecuris, Matth.3. Tertio aliqua ſpiritui ſancto attribuuntur, qui aliquando nomine aquæ ſignificatur, Eſa.12. & 55. Omnes ſitientes venite ad aquas, haurietis aquas de fontibus ſaluatoris Ioā.4. Aquam quam ego dabo. Propria autem nomina ſunt bipartita, quædam enim ſunt perſonalia, quædam eſſentialia, ſecundum beatum Ambr. lib. de fide contra Arrianos cap.6. perſonalium quædam tantùm ad vnam referuntur perſonam, vt nomenclatura pater ſoli competit patri,

ſic filius ſoli illi perſonæ. Quædã ad duas, nempe ad patrẽ & filium, vt ſpirans, donans: Aliud eſt quod omnibus congruit perſonis, eſtque hoc vocabulũ, perſona, de quo intueri licet D. Aug. lib. 7. de Trinit. cap. 4. & . 6. Alia ſunt nomina eſſentialia, quorum quædam ſunt abſoluta, quædam relatiua, teſte D. Tho. 1. part. q. 13. art. 2. & . 7. Abſoluta ſũt bonus, ſapiẽs, non tamen imaginari licet, Deum bonũ, quòd cauſa exiſtat bonorũ, quia ſequeretur quod eſſet corpus cùm cauſa ſit corporũ, ſed bonus dicitur, quia quicquid bonitatis eſt in creaturis, incõparabiliter excellentius eſt in Deo: quippe qui eſt ipſa bonitas & ſapientia, ſecundum Gregor. Nazian. lib. 4. de Theologia. Alia ſunt eſſentialia relatiua, quę bimembri partione diuidũtur. Nõnulla enim habẽt iſtam ad creaturas relationẽ ab æterno, vt prædeſtinare, reprobare. Alia ex tẽpore, & rurſus bifariam: Quædã enim ſignificãt ipſam habitudinẽ ad creaturã vt dominus, nec directè huiuſmodi ſignificãt ſubſtãtiam diuinã, ſed indirectè ac ſecundariè important habitudinẽ ad creaturas.

Deus quomodo dicitur bonus.

De omnipotentia diuina.

DEvs cùm ex ſacris literis, Geneſ. 17. Exod. 15. Tob. 13. Apocalyp. 1. Lucæ. 1. Dionyſ. Areopag. de diuinis nominibus cap. 8. Auguſt. lib. 20. cap. 30. & lib. 21. cap. 7. de ciuit. Dei ſerm. 181. de tempore, Enchir. cap. 95. Damaſ. lib. 1. cap. 20. tum ex ſymbolo Apoſtolico, necnon ſancti Athanaſij credatur omnipotens voluntas: ſiquidem eius ſempiterna, quæ mutari, impediri quoque nequit, poteſtatẽ habet omnia faciendi. Quæ licet maior nõ ſit quàm diuina voluntas, cùm vtraque ſit diuina eſſentia, eius tamen poteſtati plura ſunt ſubiecta quàm eius voluntati: omnia namque quæcunque vult poteſt, non autem quæcunque poteſt, protinus vult: Poteſt nos exigentibus peccatis noſtris demergere, & ad plutonica regna ablegare, ſed non vult nos perdere, nec vult mortẽ peccatoris. Verùm enimuerò non modica eſt difficultas quid per Dei omnipotentiam ſit intelligẽdũ, cùm multa non poſſit. pater enim nõ generatur, nec inæqualem poteſt gignere filium, non poteſt eſſe etiã malus, nec mentiri, neq; efficere, vt verum ſit falſum, nec cadit in ipſo peccatum & ſpiritus ſanctus nequit ſpirare. Hæc & huius generis alia, nõ poteſt Deus, vnde ſequi videtur, quod non ſit dicẽdus omnipotẽs, & quia homo hęc poteſt,

Deus multa poteſt quæ nõ vult

videtur

videtur Deo eſſe potẽtior,& in prælibatis robuſtior. Dicẽdum eſt doctorem maximum, lapidem aut puerum docere in cunabulis nõ valere nõ ex ſe ſuique defectu, ſed pueri & lapidis doctrinę minùs capacis. Quod etiã ſpiritus ſanctus ſpirare non legatur, perinde eſt, atque Rex Hiſpaniæ caſtri maetes largiatur Regi Franciæ, Angliæ, Poloniæ, non tamẽ Regi Hiſpaniæ, quod ſibi proprium ſit. Nomen quoque omnipotentiæ, tripartita acceptione vſurpatur: Prima, diſtributiuè, vt extendatur ad quæcunque in infinitum: ſic formaliter non eſt in Deo, quia potentia currendi, ſaltãdi, comedendi eſſent in Deo formaliter, quæ vtpote imperfectiones, nequaquàm ſunt Deo adſcribendæ. Nihilominus virtualiter & cauſaliter exiſtunt in Deo, quippe qui eas in aliis efficere non deſinat, ſecundum Thom. 1. par. quæſt. 25. Bonauent. & Richard. ſuper diſt. 42. lib. 1. Senten. Secunda accipitur extenſiuè, vt ſenſus ſit, Deũ poſſe omnia poſſibilia, quæque admittunt rationẽ poſſibilitatis, nec includunt contradictionẽ. Contradictoria ſiquidẽ, licet Deus ſimul vera efficere nequeat, hoc non prouenit ex diuinæ potẽtię defectu, ſed ex parte contradictorij, quod nullo modo habet rationẽ poſſibilitatis Cuius ratio curioſè ſcrutanti nõ eſt reddẽda, quàm quod habitudo & natura affirmationis & negationis nihil aliud permittat. Si enim deus poſſet facere eandẽ rem ſimul eſſe & non eſſe, poſſet etiã ſimul velle & non velle. itaq; Deus poſſet ſibi eſſe contrarius, quod eſt impoſſibile. Tertia accipitur intenſiuè, hoc modo, Deus filius potuit chlamidẽ noſtræ mortalitatis aſſumere, vt nos à tyrannide diaboli liberaret. Pater autẽ & ſpiritus ſanctus habuerunt æqualem potentiã idem, ſi congruiſſet, faciẽdi, quia potentiã habuerunt æquè intenſam, vnde non ex impotentia pater non eſt incarnatus: Habuit enim pater eandem potẽtiam intenſiuè, vt ſaccum noſtræ vilitatis induceret, ſed ſibi hoc opus extenſiuè & extrinſecus facere non conueniebat. Inſuper nec minus eſt omnipotens, quia nõ poteſt inæqualẽ gignere filium, quia magis firmatur potentia, quãdo cognoſcitur eadem in vtroque eſſentia, quæ nullũ permittit diuerſitatis diſcrimen, teſte Thom. in ſcripto primi diſt. 20. art. 2. Hinc Auguſt. lib. 15. de Trinitate cap. 14. potenter hoc nõ poteſt, nec eſt infirmitas iſta, ſed firmitas, quo falſa eſſe nõ poteſt veritas, & alio loco lib. 2.

Omnipotẽtia tripliciter accipi.

cōtra Felicem Manichæum cap.18. Quomodo intelligis, inquit, Deum factorem omnipotentem. Atque mox ſubnectit, omnia quæ quiſque facit, aut ex ſe facit, aut ex aliquo, aut ex nihilo, homo qui nō eſt omnipotēs, de ſe filiū generat. Artifex ex aliquo, puta ex ligno arcā, ex argēto vaſculum potuit fabricare arcam, ſed nō potuit producere lignū: aurifex poteſt fundere & formare calicē, ſed nō poteſt facere argentum. Ex nihilo nullus hominū aliquid efficere poteſt. Deus autem quia eſt omnipotens, & ſe æqualem genuit filium, & ex nihilo mundum creauit, atque ex limo terræ hominem plaſmauit. Hiſce tribus potentijs demonſtrauit efficaciam ſuā in omnibus valere, adeò vt deitas integra, humanitas vera, vnus Chriſtus Ieſus, ſua omnipotēti virtute, ſub ſpecie modici panis conſecrati, & vini, in tremēdis altaribus vſq; ad conſummationem nobiſcum permanere à fidelibus nō dubitetur. Hac potiſſimū cauſa & ſimilibus, arbitror ſanctos Apoſtolos ſacro ſpiritu repletos, ſymboli ſtatim in exordio tanquā ſacram anchoram conſtituiſſe, Deum omnipotentem eſſe credendū, qua oculos mentis rerum & articulorū ſequentium ſublimitate & myſteriorū abditiſſimorū profunditate reuerberatos captiuemus in obſequium Chriſti, firmiſſimè nobis perſuadētes, quod quæcunq; dixerit, potēs ſit facere, Ro.4. & .2. Corin.10. Nec obſtat etiā quod peccare, mentiri & mori nequeat, quia hæc important à vera perfectione defectū. Au. ſer.119. de tēp. Quemadmodum enim maioris eſt potētiæ, ſolem non poſſe obtenebreſcere, quàm obſcurari, & neruos opticos ac organum viſus non poſſe obnubilari, quàm caligine obduci, ſic ſe res habet in Deo, qui eo ſemper eſt perfectior, quo ab iſtis inuenitur alienior. Propterea dicit Anſelm. lib. proſologij cap.7. & Aug. ſerm.119. de tēp. lib. contra ſermonē Arrianorū cap.14. epiſtola ad Euodiū de natura & gratia cap.49. lib.5. de ciuit. cap.10. quod Deus potenter peccare nō poſſit. Denique mori nō poteſt, nec aliquatenus ideo cenſendus eſt minus omnipotēs, quia rectè omnipotēs dicitur, qui mori & falli nō poteſt: Dicitur enim omnipotēs, faciēdo quod vult, nō patiēdo quod non vult, quod ſi ei accideret, nequaquā omnipotēs eſſet. Cōſideratione tamen in præſentiarū opus, eſt, propter Ioannē Bucerum tractatu de libero arbitrio, & eius farinæ homi-

In Symbolo Deus quare omnipotens appellatur.

nes adfirmātes falsò, Deū nihil aliud poſſe quàm faciat, nec ea quæ facturus eſt poſſe prætermittere, hoc eſt Deum omnia neceſſaria agere, nec poſſe fieri, vt alia agat quàm agit, verum horum temeraria præſumptio facilè cōuincitur per ſacras ſcripturas, Deum in ſuis actionibus liberrimum eſſe pronunciantes, oblatus eſt, inquit Eſa.53. quia ipſe voluit. Poteſtatem etiam habuit ponēdi animam ſuam, & iterum ſumēdi eam, Ioannis 10. & alio in loco, 1. Cor. 12. Hæc autem operatur omnia vnus atq; idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult, & iterum, Sap. 11. Non impoſſibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarū ex materia inuiſa, immittere illis multitudinē vrſorū aut audaces leones, aut noui generis iræ plenas & ignotas beſtias, aut vaporem igneum ſpirantes, aut fumi odorē proferentes, aut horrendas ab oculis ſcintillas emittentes, quarū non ſolum læſura poterat illos exterminare, ſed & aſpectus per timorem occidere. Nam & ſine his vno ſpiritu poterant occidi, perſecutionē paſſi ab ipſis factis ſuis, & diſpergi per ſpiritū virtutis ſuæ. Sed omnia in menſura & numero & pondere diſpoſuiſti: Quibus perſpicuum fit Deum nulla neceſſitate eſſe, ad hoc vel illo modo operādum, conſtrictū. Præterea Deus quicquid facturus eſt præſciuit, ac ab æterno ſtabili decreto firmauit, & quicquid nō eſt facturus, id quoq; præſciuit, & nō facere decreuit. Ex ſcripturis nihilominus non poteſt non conſtare Deū multa pręſciuiſſe, & propoſuiſſe, non facere quæ tamē poteſt facere, & rurſum, multa facere propoſuiſſe quę tamē poteſt non facere. Poteſt enim de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ, Matth. 3. & in ſequentibus, Matt. 26. An putas quia non poſſum rogare patrē meum & exhibebit mihi modò pluſquam duodecim legiones angelorum: Sic gētes ſimul exterminare potuit, quas tamē paulatim contriuit. Exo. 23. Nec non Sydrach, Myſach & Abdenago dixerunt ad Regē Nabugodonoſor, Daniel. 3. Deus quem colimus poteſt nos eripere de camino ignis ardētis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare. Quod ſi noluerit: notum ſit tibi, quia deos tuos non colimus. Iſtud etiam comprobat Beatus Auguſtinus de natura & grat. cap. 7. Enchirid. cap. 96. de ſpiritu & litera, cap. 1. 5. & 35. lib. 2. de peccator. merit. & remiſſ. cap. 6. lib. 4. de ciuitat. cap. 33. Deus, inquit, quia Lazarum ſuſcitauit, ſine dubio potuit,

Deus eſt in operibus ſuis liberrimus.

Multa non fecit quæ tamē poteſt facere.

quia verò Iudam non ſuſcitauit,nunquid dicendũ eſt,non potuit? Potuit ergo,ſed noluit, nam ſi voluiſſet,eadem hoc poteſtate feciſſet, qua filios quos vult,viuificat. Imo quod præmiſſi hæretici negãt in Deo, luce meridiana clarius reperitur in homine corruptibili, qui quodammodo multa facere poſſet quæ non facit, & verſa vice multa non facit quę facere poſſet. Fruſtra alioquin Deo fuiſſet curę iracundia ipſius Laban,Gen.31. nec dixiſſet,Caue ne loquaris cõtra Iacob quidquam durius. Iuſtus alio loco,Eccleſ.31. collaudatur,qui potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus:mala facere,& non fecit. Et Eleazarius 2.Macha.6.Domine qui habes ſanctam ſciẽtiam manifeſtè,tu ſcis quia cùm à morte poſſim liberari, duros corporis ſuſtineo dolores, ſecundum animã verò propter nomẽ tuum libenter hæc patior.

De voluntate diuina.

NOn ignorandum eſt quod voluntas Dei propriè ſit in intellectu. Cùm autem Deus ſit intelligens, 1. Theſſ. 4.Epheſ.5. neceſſario eſt etiam volens per eſſentiam, cùm diuina volũtas non ſit aliud quàm diuina eſſentia: nec aliquid de Deo dici poteſt ſecundum accidens,teſte Aug.5.de Trin. cap. 4. & 5. Aliquid tamen diſcriminis eſt inuenire inter ſcientiam, potentiam,& voluntatem, ſecundum Bonau. in 1. Sent. diſt.45. quæſt.2. Quia quicquid ſcit Deus, poteſt quantum ad actum: quia nihil efficit, niſi per ſcientiam,potentiam,& voluntatem.Ratione tamen obiecti & connotati ſunt inæqualia. Scientia namq; latius ſe diffundens, extenditur in bonum & malum, potentia in bonum poſſibile,tam futurum quàm non futurum: volũtas duntaxat in bonum futurũ. Quare perfectius eſt in Deo quàm in nobis, quia in nobis eſt mobilis variiſq; obnoxia paſſionibus,mœroribus,doloribus,& eius generis aliis,teſteAug, li.22.ciui. Dei ca.2.& li.5.ca.11.& li.3.de Trin.ca.4.& Anſel.li. Cur Deus homo,c.5.& 8.Thom.1.part.quęſt.19.art. 4.In Deo autem eſt diuina eſſentia. Idcirco nullis ſubiacet mutationibus, ſed ab æterno in Deo vel potius ipſe Deus exiſtit,& proinde nulla eius poteſt reddi cauſa. Qui quærit,inquit,Aug.lib.1.de Gen.cont.Manich.cap.2.& lib.83. quęſt.quęſt.28.quare voluerit Deus mundũ facere,cauſam quęrit voluntatis Dei.Omnis aũt cauſa efficiens,maior eſt eo quod efficitur, ergo non eſt cauſa illius aliquatenus inquirenda,

Voluntatis Dei non eſt cauſa quærenda.

uitenda,cum Dei voluntate nihil maius ſit,& li.1.de Gen.
ont. Manich,ca.2.Si qui dixerint,quid placuit Deo facere
ælum & terrã?Eſt reſpondendũ quia ipſe voluit, voluntas
nim Dei cauſa eſt cæli & terræ, & ideo maior eſt volũtas
ei,quàm cælũ & terra.Qui autẽ dicit,Quare voluit face-
e cęlũ & terrã?maius aliquid quęrit,quàm eſt volũtasDei:
ihil autẽ maius inueniri poteſt.Cõpeſcat ſe ergo humana
meritas,& id quod nõ eſt,nõ quærat,ne id quod non eſt
nueniat.& Anſel.lib.Cur Deus homo c.8. Sufficere nobis
ebet ad rationẽ volũtas Dei,cũ aliquid facit, licet non vi-
eamus cur ita velit: volũtas namq; Dei nunquam eſt irra-
onabilis. Præmiſſis cõtraire videtur axioma quo dicitur,
ihil eſſe volitũ niſi præcognitũ,igitur prima rerum cauſa
equit dici Dei voluntas.Verũ ſciendũ eſt ſecundũ Tho.1.
r q.19.art.11.quod quamuis ſcientia voluntatẽ antecedat
cundũ intelligẽdi rationẽ,tamen ſcientia & potentia nõ
abẽt rationẽ actualis determinationis & prõptitudinẽ ad
erandũ,niſi per voluntatẽ.Vnde voluntatis eſt vt ſciẽtia
ſponat,& vt potẽtia exequatur,cũ autẽ ratio actualis cau-
itatis prius inueniatur in volũtate,quã in ſciẽtia & potẽ-
,quemadmodũ teſtatur Hilar.li.de ſynodis dictus,Om-
bꝰ creaturis,inquit,ſubſtantiã voluntas dedit.& Aug.li.3.
trinit.c.4.volũtas Dei eſt prima cauſa & ſumma omniũ
rporaliũ ſpecierũ. Necnon Hugo de S.Victore lib. 1.de
cra.c.vlt.Cùm ſint tres in Deo,ait,ſciẽtia,potẽtia,& vo-
tas,primordiales quidẽ cauſę à volũtate diuina quaſi pro-
iſcuntur,per ſcientiã dirigũtur,per potẽtiam producũtur,
propterea magis volũtati quã ſciẽtiæ prima cauſa attri-
itur.Hæc autẽ volũtas licet incõpleta eſſe nequeat,iuxta
d Apoſt.Rom.9.Volũtati eius quis reſiſtet?Bipartita ta-
en diuiſione ſecatur,nimirũ vt vna dicatur volũtas bene-
aciti,altera ſigni volũtas:Beneplaciti eſt,qua omnia quæ
it,conuenientẽ accipiũt gubernationẽ.Hæc namq; nun-
ã non impletur,vt teſtatur Aug.li.22.de ciu.Dei c.1.En-
ir.cap.100.& 107. Quantũ ad ipſos attinet,inquit,quod
us voluit,fecerũt,quantũ verò ad Dei omnipotẽtiã,nul-
modo id efficere potuerunt.Hoc quippe ipſo quod cõtra
lũtatẽ Dei fecerũt,de ipſis facta eſt eius volũtas:Propte-
nãq; magna opera Domini,exquiſita in omnes volun-
es eius,vt miro & ineffabili modo, non fiat præter eius

Duplex voluntas beneplaciti quæ ſit.

volũtatẽ,quod etiã fit cõtra eius voluntatẽ,quod nõ fieret,ſi nõ ſineret,nec vtiq; nolẽs ſinit,ſed volẽs,vnde ſi quis diſcedat à diuina volũtate ſecundũ vnũ ordinẽ,relabitur in ipsã aliã.Sicut peccator qui quantũ eſt in ſe,recedit à diuina volũtate,iuſſu volũtatis eius præuaricãdo ,& incidit in ordinẽ diuinæ volũtatis,dũ per eius rigoroſam iuſtitiã, pœnas dare cogitur. Hinc cõſonat cõcil. Arauſic.2.c.23.quod quãdo homines faciũt quod volũt, Dei volũtati nihilominus

Voluntas ſigni quæ.

1. Theſ. 4.

Voluntas ſigni eſt quintuplex.

ſeruiũt.Volũtas ſigni proponit leges, imperat ac præcipit, hæc nõ eſt efficax nec perpetuo impletur, quia leges à Deo latas homines ſubinde trãſgrediũtur.Huius generis eſt ſẽtẽtia Dñica,Mat.6.Fiat volũtas tua.& Paul⁹:Hęc eſt volũtas Dei & ſanctificatio veſtra. Quæ quinta partito modo diuiditur vt hoc verſu memorię iuuãdę gratia poſito ſignificatur:pręcipit & prohibet,permittit,cõſulit,implet:dicũturq; Dei volũtas per Metaphorã,qa huiuſmodi conditiones nõ ſunt in Deo ꝓpriè,ſed Deo attribuũtur ꝑpter taliũ paſſionũ ſigna,nec varios in Deo act⁹ cõſtituũt,ſed in reb⁹ creatis multos deſignãt effectus.Quãdo nãq; aliquid pręci-

1. Timo. 2.

Sententia Pauli exponitur.

pit,ſignũ eſt quod talẽ effectũ fieri velit.Sedula mẽtis inueſtigatione eſt hic explorãdũ,quo Apoſt.dixerit ſenſu:De⁹ vult oẽs homines ſaluos fieri, & ad agnitionẽ veritatis venire,cùm permultos videre ſit, in ſordibus peccatorũ cõſeneſcere,& ab orthodoxa fide deſciſcere , profectò duorum elucidatione patrum , præſentis loci tenebræ diſpelluntur. Auguſtini doctoris clariſſimi epiſtola 17.ad Vitalẽ,& Ioãnis Damaſceni,quorũ prior bifariã nodũ ſoluere cognoſcitur.Vno modo oculos mẽtis dirigit ad vniuerſale ſignũ,vt in vniuerſali omnes homines intelligãtur,nequaquã tamẽ abſolutè,ſed quotquot & omnes qui ſaluãtur per ipſum ſalutẽ conſequãtur. Oportet,quemadmodũ alio loco diuina teſtãtur eloquia , quæ adſeuerãt Deũ illuminare omnẽ hominẽ venientẽ in hũc mundũ, Ioannis primo:& ſicut vulgari modo loquẽdi dicere cõſueuimus.In hanc domũ omnes ingrediũtur hac ianua,quod eſt,Nemo intrat in domũ niſi per hãc ianuã,quia nemo ſalutẽ niſi per Chriſtũ capeſſit,Aug.de corrept.& gratia c.14.Enchirid.107.lib.6.cõtra Iulianũ. Altero modo vt admittatur diſtributio pro generibus ſingulorũ.Enchrid.ca.103.nõ pro ſingulis generũ,ſicut in hac propoſitione: omne animal fuit in arca Noë, id

eſt,

ſt,de omnib⁹ generibus aliqua animalia,pari modo Deus
e quolibet genere hominúmq; ſtatu, aliquos vult gloria
ræmiari cæleſti. Expoſitio auté Ioãnis Damaſceni lib.2.
)rthodoxæ fidei c.29.non eſt prorſus abſona,quin potius
eliquis ſcripturę paſſibus cõſentanea:docet nãq; Deũ velle *Volũtas antecedens.*
mniũ ſaluté,volũtate antecedẽti non conſequẽti:volũtas
erò antecedés dicitur, quæ eſt ſecundũ abſolutá rei conſi-
erationẽ,prout in ſe conſideratio locum obtinet. Thom.
rima parte quæſt.19.art.6.& quæſt.23.art.4.Conſequens
licitur voluntas, quæ intuetur rem cum omnibus ſuis cir- *Voluntas cõſequens.*
unſtantiis. Quemadmodũ ſi hominẽ reſpicias,qui res in-
aſit alienas ſecũdum ſe, vt eſt homo & amicus, procul du-
io iudex vellet eum næſtoreos attingere annos,fœliciq́ue
ncolumitate perpetuo gaudere,verũ ſi eum cõſideres tan-
uã prædatoré ac reipublicæ perturbatoré, ſic abſolute iu-
ex iuſtus & fidelis vult eũ vltimo plecti ſupplicio.Illa igi-
ur vocatur antecedés,quæ eſt abſq; aliquibus circũſtantiis
neritorũ & demeritorũ,hæc cõſequens ſiue conſequentis,
uia conſiderat rem eiuſq; circunſtantias,nimirũ hominẽ
: eius merita & demerita,licet etiam noſtrorũ operũ me-
ita cõmodi aut incõmodi nihil conferant, quia tamen eſt
ũmmũ bonũ & quo magis bònum,eo magis ſui diffuſiuũ,
es ita inſtituere prætulit,vt eas ad bonum ordinauerit, &
ùm alias ad alia,hominẽ æternæ beatitudinis capacẽ plaſ-
nauit, hinc ſi hominem per ſe abſoluteq; reſpicias, Deus
mnem hominẽ vult ſaluum fieri, eſtq; illi multò gratiſſi-
num quod pace fruatur ęterna, ſi verò ſibi obicem ponere *Similitudine probat quod docet.*
oſthabeat, per ſe ſtat,quo minus ſaluus fiat.Sicut pater fi-
iũ nõ generat,vt ipſum legitima paternæ hæreditatis por-
ione deſtituat, ſed vt paternorũ bonorũ efficiat conſortẽ
: ſucceſſorem & quadam humanę fragilitatis poſſibilitate
itam optat in filio proro gatam. Si filius filius paterno-
ũ iuſſorũ minus fuerit obſeruãs, pater inſoleſcentẽ filium
: procacem,præter animi ſui decretũ exhęredabit,nec ali-
uid diſcedet ab oprimi patris munere. Sic agricola fruti-
es inſerit terrę humana induſtria excultæ, vt vberrimum
naturrimumq; fructũ producere queat, ſi qui tamẽ ſterile-
cant, excidit eos, ne fruſtra terrã occupẽt, non ex propriæ
nrẽtionis arbitrio,ſed arbuſtorũ vicio. Sic Deus optimus
naximus præceptorum obſeruandorum præſcriptione

occaſionem nãciſcitur, vt nos ſuę gloriæ faciat participes. Si autem ad eius præcepta obſurdeſcimus, noſtra culpa nõ immeritò perimus. Poſſumus nihilominus noſtrã voluntatem conformare voluntati increatæ & diuinæ, nõ ſecũdum æqualitatis participationem, quia finiti ad infinitum nulla eſt proportio, ſed ſecundum participationem ſimilitudinis & imitationis, Bonauen. lib. 1. diſ. 48. quæſt. 1. & Richad. hoc loco. Res manifeſtior euadit adſumpto ſolis & ignis exemplo: diffuſo ſiquidem lumine aliqualiter cõformantur, quãquam improportionabiliter excedat. Hoc ſenſu iubemur facere volũtatẽ patris qui in cælis eſt, Mat. 12. hæc tamen conformitas pluribus creditur fieri modis. Primò in ratione obiecti ſiue in re volita, quando videlicet concordat creata voluntas, diuinæ, ita iſtud quod Deus deſiderat homo concupiſcere debeat, niſi iuſſu Dei aut reuelatione aliud conſtiterit. Non enim abſoluto Dei decreto refragari debem⁹, quod docet nos Samuël Dñi Propheta 1. Reg. 15. qui vbi reſciuit apud Deum ſtare ſententiam, Saul Regem eſſe à facie Dei abiiciendum, non quidẽ pro eo deinceps vicibus iteratis preces frequentauit, cunctis tamẽ vitæ ſuæ pro eo luxit diebus. Haud diſſimili modo Dauid cerrior factus, damnationis ſui filij Abſolonis 2. Re. ca. 18. & 19. vt comprobat Augu. li. 22. contra Fauſt. Manich. ca. 66. non quidẽ pro eo taurorum aut vitulorum obtulit holocauſta, aut crebra applicuit illi orationum ſuffragia, certo certius cognoſcens, in inferno nullam eſſe redẽptionem, eius tamẽ miſertus, frequentia amari cordis ingeminauit ſuſpiria, dicens: Abſolon fili mi, fili mi Abſolon. Sic etiam Dominus Ieſus humanitatis affectu flebat ſuper ciuitate Hieroſolymitana, quam tamen Deitatis voluntate ſubuerti volebat. Secunda conformitas reperitur in cauſa efficiente, quando homo vult quod Deus vult ipſum velle, voluntatis ſuæ autem imperium legibus nobis latis exprimi. Quocirca omniũ refert animaduertere ac perficere in mandatis diuinis præſcripta. Subinde tamen Deus ſuæ voluntatis beneplacito, aliquid vult, quod nobis velle nequaquam licet, ſicut mortẽ patris, licet enim Deus velit vt inuida parca patrem rapiat, & è viuis excedat, tamen vult me peroptare in patre ſuperſtite longæui temporis diuturnitatem. Itaque quanquam in re volita ſit quædam volunta-

Exemplo res clareſcit.

tis

s diſparitas,in cauſa efficiente nihilominus eſt cõformi-
s,quia volo quod Deus vult me velle,vti manifeſtum fa-
t nobis D.Aug.pluribus in locis,lib,22.de ciuit.Dei, ca.
& 2.& Enchiri,cap.101. & ſcriptura approbat 2. Reg.7.
ogitationes cordis Dauid quibus decreuerat dignũ Deo
mplum,quódque vniuerſo orbi miraculo eſſe poſſet,ex-
tare tamen hoc Salomoni eius filio magis cõgruere pro-
untiauit,quòd multum ſanguinis effudiſſet,primi parali-
om.22.Tertia cõformitas eſt reſpectu cauſæ formalis, vt
l nimirum quod vult homo,affectu velit charitatis, ſicut
eus perpetua dilectione, nos,proprio filio ſuo non par-
ndo,redemit,Aug.tract.110.in Ioan. poſſet iam quiſpiã
cita mentis altercatione ſecum confligere,an velle poſſi-
us mortem Chriſti.Sanè Petro dicenti Matt.16. Abſit à
Domine,non erit tibi hoc,reſpõdetur,vade poſt me Sa-
ana,ſcandalo mihi es,quia nõ ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed
æ hominum,ergo ſapere videmur quæ Dei ſunt,ſi veli-
us mortem Chriſti,cũ tamen inſontem leges dãnare nõ
nſueuerint.Dicendum eſt,quod acerbam eius paſſionẽ,
naramq; mortem,triplici reſpectu conſiderare liceat te-
D.Bonau.lib. 1.diſt.48. Primo conſiderari poteſt cru-
atus inſontis Chriſti acerbus,duriſſimaque afflictio , quã
llus velle poteſt,quia eſt cõtra iuſtitiæ legem interime-
inſontem.Secundo attẽditur paſſio Chriſti reſpectu in-
gentium,nempe diaboli,Iudę proditoris,& perfidorum
dæorum.Nec hac ratione Chriſti mortem velle licet,ob
uerſam eorum voluntatem. Tertio cõſideratur modus,
o Deus ab æterno præordinauit humanum genus tyrã-
di diaboli,ſicut in die Madian eripere,Iudicum 7. Eſa.9.
iius myſterij ſancti Dei homines certiores effecti , lar-
ſimis lachrimarum imbribus efflagitabant diu deſidera-
em paſſionem,cuius cùm Petrus inſcius eſſet,vtpote nõ-
m virtute ex alto indutus,non immeritò fuit à Chriſto
rehenſus. Nec obſtat quod eadem ſit actio voluntatis
inæ & Iudæorum ſecundum Aug. de prædeſtinat. ſan-
rum ca.18.Enchridij cap.101.quia eadem actio diuer-
fieri poteſt reſpectibus , vt bona ſit vel mala teſte D.
o.3.par.q.47.art.3.Bona vtiq;fuit actio,qua pater pro-
o filio ſuo non pepercit,ſed pro nobis omnibus tradi-
illum,Rom. 8.Filius quoque ſeipſum obtulit, Eſaiæ 53.

An aliquis poſſit velle mortẽ Chriſti.

quia legitur quod tradiderit in mortem animam ſuam. Et apud Ioannem 13. Qui dedit ſemetipſum pro me. Et ſicut pater filium, ac filius ſemetipſum: ita ſpiritus ſanctus filiū tradidiſſe legitur, Hebræorum 9. necnon quando ductus eſt in deſertū à ſpiritu ſancto, vt tētaretur à diabolo, Matt. 4. Alia eſt actio & traditio mala ac odioſa, quia Iudas tradidit eum auaritiæ facibus accenſus. quid mihi vultis dare, inquit, & ego vobis eum tradam? Iudæi liuore & inuidia, Marci 15. Sciebat namque Pilatus quod per inuidiam eum tradidiſſent ſummi pontifices & ſacerdotes. Pilatus verò ex timore mundano Ioan. 19 vnde liquido conſtat eorum voluntates à diuina intētione fuiſſe alieniſſimas, quemadmodum docet perpulchrè D. Aug. tract. 7. in epiſt. Ioannis, & epiſt. 48. ad Vincentium, & Ambr. li. 1. de ſpiritu ſancto ca. 12. Quarto conformitas eſt reſpectu cauſæ finalis, quādo vniuerſa quæ proponit ſibi & vult homo, ſcopum ſibi conſtituit Deum, ad cuius gloriam cūcta peragere ſatagit.

Deus vbique locorum creditur præſentiſſimus.

CLaritudinis ergò, bimēbrem reperimus loci acceptionem apud D. Ioan. Damaſ. lib. 2. orthodoxæ fidei, ca. 16. intellectualem nimirum & corporeum: Intellectualis eſt, vbi incorporea adeſt & operatur natura, non corporaliter, ſed ſpiritualiter certō quodā limite determinata. Spiritus nanque & anima rationalis, habent definitum quendam ſuæ plenitudinis locum, extra quem, ſuam non exhibent pręſentiā vel operationē. Sicut tæda ſuccenſa diffundit tremulum lumen per locū in quo conſiſtit, quę ſi auferatur, atque in aliū locū tranſportetur, eundē micantibus radiis illuminabit, non tamen prius derelictū. Haud ſecus Angelus cùm eſt aut operatur in ſublimibus cœlorum, locum ibidē intellectualē obtinet, quod ſimul alibi, nec ſit, nec operetur. Quando autem deſcendit ad iſtas inferiores orbis partes, legationē obiturus impoſitā, non ſimul eſt & operatur in cælo. Quod autē diuerſis in locis maxima locorū intercapedine diſſitis videatur ſimul eſſe operarique, hoc fieri credendū eſt, ob ſubitū & quaſi inſtantaneū eius motū, ab vno loco ad aliū, ob quā celeritatē nobis aliquādo imperceptibilē ſignificandā, depingitur alatus paſſim, nō quòd verè alas habeat, aut volatu celerrimo aëra ſecare debeat. Locus autem corporalis ſecundum Aug. li. 83. quæſtio.

Angelus quo modo in loco

Angelus quare depingatur alatus.

ſtio.quæſt.20.eſt vt Ariſtotelem miſſum faciamus,ſpaciũ
quod longitudine, latitudine, & altitudine occupatur, ita
vt cuilibet locati parti,pars reſpondeat loci, hoc modo tã-
tùm corpus eſt in loco,quòd certo limite claudatur & cir-
cumſcribatur.Nec Angelus,nec anima ſic eſt in loco, quia
anima eſt ita in corpore tota,vt tota nihilominus exiſtat
in ſingulis corporis locati partibus ſecũdum D.Aug.epiſt. *Anima quomodo in corpore humano.*
28.ad Hieron.contra epiſt.Manich. quam vocant Funda-
men.ca.16.Si igitur hæc præmiſſa deſcriptio nõ cõueniat
animæ,nec angelis,nulli ambiguũ eſt, quin multò minus
Deo,qui nullis concluditur limitibus. Atque ſecundũ hũc
ſenſum quẽ iam ex vtraque diſcriptione elicuimus, intel-
ligẽdæ veniunt ſcripturæ quæ videntur nobis diuinã ſub-
trahere præſẽntiã, quibus etiã noſtri aduerſarij abutentes
inurunt nobis erroris notã,quia confitemur Deũ in tẽplis
manufactis & materialibus habitare: ita enim obgãniunt.
Scripturæ clamãt 3.Reg.8.ergo ne putãdũ eſt, quod Deus
habitet ſuper terrã:Si cælorũ cæli eũ nõ capiãt,quãto ma-
gis dom⁹ hæc quã ædificaui?Et iterũ obiiciũt Act.7.& 17.
Stephanũ ſpiritu ſancto plenũ dixiſſe, Excelſus nõ in ma- *Deus quomodo in tẽplis.*
nufactis habitat,ergo nõ ſine magnis errorũ nebulis Deũ
eſſe in tẽplis veſtris ſtatuitis,cùm fixa ſit ſententia Eſa.66.
cælum Dei ſedẽ eſſe,& terram ſcabellum pedũ eius. Quæ
ſi penitius loca inſpiciamus,& linceis quibuſdã oculis per-
luſtremus,offendemus quod proprio ſeſe iugulent gladio,
quia ſi cæli cælorũ ipſum non capiant, & quaſi locorũ an-
guſtiis non concludant, neceſſariũ eſt concedere ipſum in
his eſſe locis extra cælum. Si inquam vaſta terrarum ſpa-
tia,ampliſſima cæleſtiũ manſionũ regna ipſum nõ capiãt,
quis ſuum inducet in animũ, Deũ excelſum & immẽſum,
anguſtia templorũ cõcludi & circumſcribi? Ipſum tamen
se in templis præſentẽ manifeſtat eo loci ſcriptura. Im-
pleuerat,inquit,gloria Domini domũ Dei.& cap. 9. eiuſ-
dem libri Regũ:Erunt oculi mei & cor meum in tẽplo cũ-
ctis diebus. Quod ad Stephani ſententiã attinet, obiectio
videtur ſuam ſecũ ferre ſolutionẽ,quando cap. 17. dicitur:
Deus non in manufactis habitat,indigens aliquo,vt Athe-
nienſ.& reliqui pagani ſibi habebãt pſuaſum. Qua particula
(indigens aliquo) liquido conſtat,ſanctũ Stephanũ diſcre-
uiſſe falſos deos à vero,illi nanque nõ ſunt ex omni parte

Templum Dianæ cõbuſtum.

beati,ſed multorum,quibus iniurias ſibi & cõtumelias illatas propellere poſſent,indigi. Eſt namque compertiſſimum ex Valerij Maximi libr.8.cap.15.quendam extitiſſe, qui ſacrilega gloriæ cupiditate, magnæ Dianæ deæ Epheſiorum templum incendit,vt poſteris nomen ſuum, ſi nõ honore,ſaltem peſſimo facinore tranſmitteret celebre,atque vt factum velocius omnium aures percelleret, omnibusque innoteſceret,ſeſe tanti mali authorẽ intrepida voce proclamauit,teſte Hieron.lib.cõtra Heluidium & Ambroſ.li.1.de ſpiritu ſanct.cap.10. Verùm ſi efflagites,qui ſiuerit hæc fieri flagitia,cur non fecit horrendo hiatu terrã ipſum deuorare:aut ſi impotentior,vtpote fœmina,cur nõ ſuppetias interpellauit ab ipſo Vulcano vel Minerua, quorum induſtriæ commiſſum eſt fulmen Iouis,& ſi interdũ iaculentur,in hoc rerum diſcrimine illud curę vel maximè debuerat eſſe Dianæ,verùm excuſatione imperfectionem eius & indigentiam oſtendit.Cicero lib. 2. de natura deorũ. Quia profecta erat peregrè,vt obſequioſum facilis enixus genitrici Alexandri impartiretur ſeruitium.Non abſimile eſt huic,quod improperat idolatris Helias 3. Reg.18. Deus enim veſter eſt,inquit,& forſitan loquitur,aut in diuerſorio eſt,aut in itinere,aut certè dormit. Hæc eo commemoraui,vt luce meridiana clarior fiat opinio gentiliũ, opinantiũ deos ita exiſtere & operari in hoc loco, vt non tamen in alio.Sed non eſt alia natio tã grandis quæ Deos habeat appropinquantes ſibi, ſicut adeſt nobis Deus noſter, Deut.4.Ita ſiquidem adeſt nobis primo, & per ſe, vt nullis deſit,adeo vt cælum,terramque impleat,& vbique ſit per præſentiam,potentiam,& eſſentiam, quæ de Deo indifferenter dici poſſunt,ſecundum Aug.de Gene. ad literã, cap.26.& epiſt.57.ad Dardanum,epiſt. 101. ad Euodium, epiſt.122.ad Honoratum,& epiſt. 56. ad Dioſcorũ .Tho. part.1.quæſt.8.art.4.& 3.Ambr.lib.1.de fide ca. 7. Poſſunt nihilominus diſtingui. Fuerunt enim aliqui qui arbitrati ſunt Deum non habere cognitionem,omniumque rerum prouidentiam , ideo doctores prædicti dixerunt Deũ eſſe in omnibus rebus per ſuam potentiam,id eſt,per æternam prouidentiam ſuam & gubernationem. Et quia quidã calumniari ſunt Deũ non omnia videre aut cognoſcere , dixerunt Deum vbique eſſe per præſentiam.Et quia effrenis

ipſorum

pſorum hæreticorum animus non fuit ſedatus:rebātur e-
iim Deum omnia per potentiam & præſentiam facere,ſi-
ut rex facit per ſuos miniſtros,ideo dictum eſt,Deum eſ-
vbique per eſſentiam veram & perfectam. Non tamen
iſtenditur aut diffunditur loco,quaſi in vno loco maior
t & in alio minor,ſed totus vbique ſicut veritas, cui⁹ ne-
10 dicit partem eſſe in hoc loco & partem in alio loco,
uia partibus non diuiditur. Non igitur per ſpacia loco-
um quaſi mole eſt diffuſus, ita vt in dimidio mundi cor-
ore ſit dimidius, & in alio dimidio dimidius, atque ita
er totum totus, ſed in ſolo cælo totus, & in ſola terra
tus,& in cælo & in terra totus ſolus, nullo loco conclu-
s,ſed in ſeipſo vbique totus. Nec mundum diuiſere inter
tres perſonæ,in tres partes,quas ſingulas ſingulæ imple-
nt,quaſi non haberet filius,aut ſpiritus ſanctus in mūdo
vniuerſum occupaſſet pater: non enim ſunt corpora vt
ıtropomorphytæ exiſtimarūt,quorum maior eſt in tri-
s quàm in ſingulis magnitudo teſte Auguſtino hæreſ.
& epiſt.157.ad Optatum. Et licet Deus aliquando lega-
opera feciſſe quæ non niſi corporum ſunt,ſicut ambu-
ę Gene.3. ſedere Mat.25. ſtare Actor.7. ore loqui.3.Reg.
nanibus operari,nō niſi Metaphoricωs intelligi debēt,
ia ſecundum noſtrę intelligentiæ inſufficientiam vide-
in loco eſſe,ac operari inſtar corporum. Sic oculos ha-
e dicitur,quia vniuerſa cōtemplatur, omniaque ſunt o-
s eius aperta, Heb.4. Tho.1.parte q.3.arti.1. Facies eius
tur cognitio diuinitatis. Pſal.79. Os Dñi dicitur verbū
s. Eſa.58. manus dicitur potētia & fili⁹ Dei, ſecūdū Aug.
t.48. in Ioan. & epiſt. 111. ad Fortunatianū. Itē beatus
g. li.32. Moraliū ca.6. Deus aliquādo corporib⁹ homi-
aliquādo à mētibus,aliquādo verò ab auibus, aliquā-
etiā ab inſenſatis rebus,quaſdam longè diſſimiles in ſe
litudines per ſcripturam trahit,plerunque enim à cor-
ibus,vt per prophetā ad Iſraël dicit Hiere.2. Recorda-
ūm tui miſerās adoleſcentiā tuā. Et ruſum, Per ſpon-
ɔmparationem loquens ait, Et ſi illa oblita fuerit, ego
en nō obliuiſcar tui. Quis enim neſciat quia Dei me-
ia nec obliuione rumpitur, nec recordatione ſarcitur?
lum aliqua deſerens prætermittit, more mentiū obli-
dicitur, & cùm poſt longum tempus, quę voluerit vi-

Sedere, ambulare Dei quid.

Eſa.48.

ſitat, noſtræ mutabilitatis cõſuetudine recordatus vocatur. Quo enim pacto diuinitatis eius vim obliuio diſſipat, cui ipſa quoque laudabilis memoria eſſentialiter concordat? Nulla namque niſi aut præterita aut abſentia recordantur. Quomodo ergo De⁹ præteritorum reminiſcitur, cùm ipſa quæ in ſemetipſis prætereunt, eius nutui ſemper præſentia aſſiſtunt? Aut quomodo abſentium recordatur, dum omne quod eſt, per hoc illi præſto eſt quod in ipſo eſt? Quod ſi ei pręſto nõ eſſet, omnino nõ eſſet: nã nõ exiſtẽtia vidẽdo creat: exiſtẽtia vidẽdo cõtinet. Quicquid ergo creator nõ
Deut 32. videt, eſſentia ſubſiſtẽdi caret. Aliquãdo autẽ ab auibus in
Pſal. 16. illũ ſimilitudo trahitur, ſicut per Moyſen dicitur: Expãdit alas ſuas & aſſumpſit eos, & ſicut Propheta ait: Sub vmbra alarum tuarum protege me. Quia enim nos paruulos dum protegit, nutrit, & nõ graui atque oneroſa, ſed leui & blãda protectione nos refouet, dum ſuas in nos miſericordias exerit, quaſi more ſuper nos auium alas tendit. Aliquando
Amos 2. etiã inſenſatis rebus propter infirmitatem noſtrã alta cõ-
Eſa. 40. deſcenſione ſe comparat, ſicut per Prophetam dicit: Ecce ego ſtridebo ſuper vos ſicut ſtridet plauſtrũ onuſtũ fœno. Quia enim fœnum eſt vita carnalium, ſicut ſcriptum eſt, Omnis caro fœnum. In eo quod dominus vitam carnaliũ patitur, more plauſtri fœnum ſe portare teſtatur. Cui ſub fœni onere ſtridere, eſt pondera & iniquitates peccãtium cum querela tolerare. Cũ ergo longe in ſe diſſimiles ſimilitudines trahat, ſolerter intuendũ eſt quod quædam talia aliquando dicantur in Deo propter effectum operis, aliquando ad iudicandã eius ſubſtantiã maieſtatis. Nam cum in Deo oculus, ſcapulæ, atque alæ nominãtur, effectus quidam operationis oſtenditur. Cùm vero manus, brachium, dextera, vel vox in Deo dicitur, per hæc vocabula conſubſtantialis eius filius demonſtratur. Ipſe quippe, eſt & manus & dextera, de cuius aſcẽſione per Moyſen pater loquitur, dicens: Tollã in cælũ manum meã, & iurabo per dexterã meã. Ipſe brachium de quo Propheta ait: Et brachium domini cui reuelatũ eſt? Ipſe vox, quia eũ pater gignendo
Deut. 32. dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et de quo ſcri-
Eſa. 53. ptũ eſt, In principio erat verbũ, & verbũ erat apud Deũ, &
Pſal. 2. Deus erat verbũ. Per hoc verbũ feciſſe patrẽ omnia Dauid
Ioan. 1. aſſerit dicẽs, Dixit & facta ſunt. Deũ ergo brachiũ habere,

ſt operātē filiū gignere. Voce tonare, eſt conſubſtantialē ibi filiū mundo terribiliter demonſtrare. Licet autē Deus bique locorū ſit, nō tamē habitat vbiq;: Nō enim omnibus dici poteſt: Neſcitis quoniā corpora veſtra templum ūnt ſpiritus ſancti? Et iterū. Neſcitis quia tēplum Dei eſtis os & ſpiritus Dei habitat in vobis? Quanquā igitur vbiq; it, non tamē vbique habitat, ſed in ſanctis duntaxat, quos haritate replet, qua neceſſe eſt, vt homines ex tēpore gaudeant profectu fideliū, & bonis operibus, ſecundū Aug. li. .de Gen. ad literā, ca. 9. Neceſſe eſt etiā, vt mœrore contabeſcāt lapſis aliorūq; delictis, de quorū fide ac pietate gaudere maluerāt. Hęc triſtitia laudabilis eſt, quia procedit ex ilectione, quā Deus ſanctis ſuis infundit. Propter hāc habitationē, nō orare cōſueuimus, Pater noſter qui es vbiq;, quis & hoc verū ſit. Sed pater noſter qui es in cælis. Quēadmodum enim Epiſcopalis ſedes dicitur ciuitas ea, in qua otiſſimū munia exercētur pōtificalia, pari modo cælū ſees Dei dicitur, quia ibi præſtātiores nobilioresq; act⁹ exercētur. Hinc dicit Bernard. ſerm. 1. in Pſal. Qui habitat. Quod Deus ita ſit in cælo, vt eius cōparatione vix credatur eſſe in terris. Præterea licet in iuſtorū cordibus (anima iquidem iuſti ſedes eſt ſapientiæ) Deus inhabitare dinoſcatur, non tamē æqualiter: vnde Helizæus 4. Re. 2. duplicē Heliæ ſpiritū poſtulauit, quia alij inueniūtur aliis in virtutibus præſtātiores, ſecundū Bern. ſer. 2. in aſcēſione Do. Sicut, inquit Aug. de ſpir. & ani. cap. 30. in homine qui eſt microcoſm⁹, id eſt minor mūd⁹, eadē anima eſt tota in toto corpore & in qualibet parte tota; nec maior eſt in ſene q in iuuene, nihilominus aliquib⁹ in partibus intēſius vel remiſſius opatur. Sicut in eodē homine, remiſſius in decrepita ætate quā in iuuētutis flore. Nō ſecus Deus in macrocoſmo, id eſt, magno mūdo tot⁹ exiſtēs, vbiq; in vniuerſo mūdo, & totus in qualibet eius parte, & qualibet creatura, in aliquib⁹ tamē plenius habitat, pfecti⁹ operatur atq; mānionē facit, quā in aliis. Nec iſta inæqualitas eſt ſolū in aīi mab⁹ iuſtorū, claritate, vt ſtella à ſtella diſtinctorū. 1. Cor. 6. verūetiā in rebus inanimatis. Magis ſiquidē dñs opari cōſueuit in vno tēplo q̄ alio, & exaudire vota precātū magis in hoc loco quā alio. vnde liqdo cōſtat perperā colligere Lutheranos & eorū ſequaces, Deus eſt vbique, nō eſt

Deus licet vbique ſit, non tamen vbique habitat.

Deus plura operatur in vno loco quā in aliis.

Lutheri argumentum. ergo quærendus in aliquo,quaſi carceratus,loco: Quia ex propria ipſorum pharetra non venit iſta ſagitta,ſed eã primitus iaculatus eſt impius Hieroboam,3.Reg.12.& Ioſephus li.8.c.8.Nos non ligamus Deo manus & pedes, quãdo ipſum in tẽplo eſſe credimus,nec quaſi cãcellis quibuſdã incluſum & circũſcriptũ aſſerimus,quin potius qui vbique inuocantibus ſe præſto eſſe poſſit. Hieremias ſiquidẽ ca.38.in cœno eũ inuocauit,Ezech.in lectulo, Eſa.38. Iob in ſterquilinio c.2.Daniël in lacu c.7.Ionas in vẽtre cœti c.2.Latro in cruce, & votis potiti ſunt: multò tamẽ acceptiores erũt,ſi preces fuerint fuſę in tẽplo diuinæ maieſtati cõſecrato.Domus mea,inquit,domus orationis vocabitur:nõ ſolũ ob loci reuerẽtiã,verũetiã propter frequẽtẽ fideliũ populorũ cõfluxum,etſi fortaſſis ſingulis petẽtibus, optatũ negaret effectũ,multorum tamẽ vnanimitate præcautũ,quaſi victus indulgebit:impoſſibile eſt nãq; multorũ preces nõ exaudiri.Inſuper aliorũ exẽplo tanquã calcari excitati,ardentius precibus inſtamus, quemadmodũ tædæ facilius incenduntur vnitæ quàm diſperſæ. Sic nos aliis charitate flagrantibus coniuncti,præſertim angelis qui leguntur igniti:Qui facis angelos tuos ſpiritus, inquit Propheta regius,& miniſtros tuos ignẽ vrẽtẽ Pſal.103.Ex his patet Deũ ſpecialiori modo,non ſolũ eſſe, ſed habitare in iuſtis & aliquibus templis quàm aliis in locis.Tẽpla namque orationibus deputauit,Arcam miraculis,2. Regu.6.3. Reg.8.Ioſue 4.& 6.Et niſi Dominus magis operaretur in vno loco quàm in alio,nõ diceret Moyſi,Exo.25. Inde loquar ad te.Et Aug.epiſ.57.ad Dardanũ, Si Deus eſt vbique totus,quomodo in aliis amplius in aliis minus?Reſpondet propriæ obiectioni.Non negligenter intuendũ eſt, quod diximus in ſeipſo eſſe Deũ vbique totũ,non in eis,quia alij plus eum capiunt, alij minus,& illi longè abeſſe dicuntur,qui diſſimiles facti ſunt peccatis,quib⁹tamẽ totus adeſt per potentiam,præſentiã,& eſſentiam. Non hinc ſequitur quod Deus operetur malum,quia licet malis adſit præfato modo:non eſt cũ malis,nec ipſi ſunt cũ Deo, ſicut oculis capti ſolis in cælis radiantibus fulgoribus adumbrantur & circundantur,non tamen lucis beneficio perfruuntur,teſte Aug.epiſt.120.ad Honoratum.Solum enim eſt in auerſis ratione naturæ conſeruandæ,& proinde non congruit diuinæ

Mat.21.

Deus adeſt malis,nõ tamẽ operatur malum.

inæ maieſtatis reuerētiā,dicere,Deus eſt in inferno, De' ſt in dæmonibus aut peccatoribus, niſi prælibata reſtri- tione,qua iuſta iuſte exequendo, pulchro debiti ordinis ecore vniuerſa in ſuo vigore & natura conſeruat, Cor- us Chriſti ſanctiſſimum, vt eſt corpus Chriſti ſecundum Thom. in ſcripto primi diſtinct.ſecund. & Richard.diſt. 7.libr.prim.cui eſt diuinitas coniuncta & vnita, non ha- et in pluribus locis exiſtere,habet tamē hac ratione cō- ecrationis & trāſubſtātionis,inquantū diuerſi panes, qui n ipſum trāſubſtantiantur,ſunt in vniuerſis locis. Et quia ubſtātia panis trāſit in corpus Chriſti, accidentibus per- nanētibus,ideo manet quātitas,& per cōſequēs eius locus. Vnde ſequitur quod corpus Chriſti nō ſit vbique ſecundū ug.epiſt.57. q.1.ad Dardanū,Deitas tamē eſt vbique quę orpus improportionabiliter excedit,quemadmodū genus pud logicos,hoc eſt animal & ſpecies,id eſt, homo inſe- arabiliter vnita ſunt in Petro,alicubi tamē eſt natura ge- eris,vbi nō eſt natura ſpeciei,vnde D.Aug.præfata epiſt. cundum formam humanā,non eſt putādus Deus vtique ffuſus:Cauēdū enim eſt ne ita diuinitatē adſtruamus ho- inis,vt veritatē corporis auferamus.Nec eſt etiā neceſſa- ū,vt quod in Deo eſt,ita vbiq; ſit vt Deus,quia & de no- is pronūtiatur,Act.7.quod in illo viuimus, mouemur & imus,nec tamē ſicut ille vbique ſumus. Vbiq; ergo eſt ſe- ndū id quod Deus eſt,in ſedibus regni cæleſtis,& in tre- endis illius ſacroſanctæ Euchariſtiæ myſteriis,eſt etiam cundū quod homo,vt erudite docet Augu. ſanctæ matris clesiæ doctor inſignis tract.102.in Ioannē.Reliquit,in- it,mundū corporali diſceſſione,perrexit ad patrem ho- inis aſcenſione,nec mundū deſeruit præſentiæ guberna- one.Fortaſſis iam quiſpiam curioſa vagæ mētis inueſti- tione cogitat, fuerit Deus in cælo, permanſerit in terra biſcum. Sed vbi delituit antequam iaceret terræ funda- ēta,& ſicut pellem cælorū amplitudinē extenderet?huic ſpondet Athanaſius oratione contra gregales Sabellij. npiū eſt quærere aut cogitare vbi ſit Deus,aut quē locū ptineat,quóve domicilio claudatur, inſipiēs haud dubiè c probatur,quicunq; ſeſe iſtiuſmodi vanis phātaſmati- s fruſtratur. Stultorū & vecordium iſta ſunt verba, ocu- & loco volentium apprehēdere id quod eſt incorpora-

Deus vbi fuit ante creationē cæli & terræ.

le,demus tamen,inquit,quandam ſimilitudinem, Animus Moyſi recepit in ſe omnem ſapientiam Ægyptiacam,necnon etiã eam quæ ſibi à Deo fuit impartita. Et Daniël ſuſceptis omnium Chaldæorum diſciplinis,capax adhuc erat, ad varios diuinæ ſapientiæ intellectus,quia dicitur de illo, Ezechielis 28.Nunquid ſapientior es Danièle? Si iſta ſpiritualis ſapientia & doctrina ſecularis,ſicut cælum & terra diſtinctæ,vni menti ſe adiungant, intelligamus quæſo ea quæ ſupra nos ſunt,& per ſe incorporalia, patrem ,filium, & ſpiritũ ſanctũ receptaculis non diſtingui , aut locorum anguſtiis concludi.& D.Aug.li.de fide contra Manichęos ça.37.ſuper Pſal.122.& epiſt.57.ad Dardanũ, exiſtimat dementiæ ſummę eſſe,curioſè indagare,vbi fueritDeus antequã ſubſtiterint cælũ & terra.Reſpondet tandem in expoſitione Pſalmorum,quod in ſe,& apud ſe habitabat:Imitatus ſcripturam dicentem, Sapient.7. In ſeipſo permanens ſapientia.Simili curioſitate ſciſcitari quis poſſet, vbinam locorum degebat Deus ,priuſquam montes fierent,hoc eſt ſancti in rerũ natura exiſterent.Dicendũ quod ſancti non ſint,ſic domus Dei,vt ipſa ſubtracta cadat Deus,tu habitas in domo ſi ſubtracta fuerit, cadis: Deus autem ſic habitat in ſanctis,vt ſi ipſe diſceſſerit,illi decidant.

Deus licet ſit inuiſibilis,ſingulari tamen gratia aliquibus apparere eſt dignatus.

NVllus fidelium vnquam inficias iuit, filium in carne noſtræ mortalitatis, & ſpiritum ſanctum in viſibili ſpecie apparuiſſe. Cæterum an pater ſimiliter apparuerit, difficultatem habet,præſertim cùm dictũ ſit Ioan.1.Deum nemo vidit vnquã,ob quẽ paſſum Manichæi reprobãt vetus inſtrumẽtũ,quo creberrimè diſcere licet,Deum obtutibus hominũ viſibilẽ apparuiſſe ſecundũ Aug.cõt.Adamãt. ca.9. & li.3.cont.Maxim.cap.9.li.quæſt .ver. & noui teſt. quæſt.71.Cui cõſentanea eſt ſententia eiuſdẽ Ioannis,cap. 6.Non quia patrem vidit quiſpiam. Sciendum eſt autem quod diuina perſona tripartito modo apparere poteſt. Primo, tanquam miſſa , quomodo pater nunquam apparuit,quia mitti nõ conuenit patris primitati, teſte Aug.li. 2.de Trin.ca.12.Alio modo vt operãs,ſic tota Trinitas apparet in qualibet creatura,vbiq; enim relucet ſuperbenedictæ Trinitatis veſtigiũ.Non tamen trinitatẽ natã de virginę

Triplici modo ſit apparitio.

ine,ſub Pontio Pilato crucifixam,ſepultã,ac tertia die re-
rrexiſſe dicimus,ſed duntaxat filium.Nec eandẽ Trinita-
m deſcendiſſe in ſpecie columbæ aut ignis in die Pente-
oſtes, ſed tantum ſpiritum ſanct. Nec trinitatem dixiſſe,
u es filius meus dilectus Math.3.& Mar.1.ſed tantum pa-
em,quanquam pater & filius, & ſpiritus ſanct.ſicut inſe-
arabiles ſunt, ita inſeparabiliter operati ſunt vocẽ patris,
arnem filij & columbã ſpiritus ſancti: quemadmodum
ùm memoriã,intellectũ & voluntatem nomino:ſingula
uidẽ nomina ad res ſingulas referuntur,ſed tamẽ ab om-
ibus tribus ſingula ſunt facta. Nullũ enim horũ triũ no-
iinũ eſt,quod non memoria & intellectus & voluntas ſi-
ıul operata ſũt.Ita Trinitas ſimul operata eſt vocẽ patris,
arnem filij,& ignẽ ſpiritus ſancti, cùm ad ſingulas perſo-
as hæc ſingula referãtur.Tertio diuina perſona apparere
oteſt,vt inhabitans.Sic putatur pater patriarchis & pro-
hetis apparuiſſe.Sæpe,inquit, Aug.lib.10.de ciui.Dei.ca.
;.Deus patribus apparuiſſe memoratur. Verũ quęſtio ad-
uc in dubio hæret,an Deus in ſua propria palã apparuerit
erſona an nõ,Quod nõ apparuerit patribus, diuerſis ſcri-
turæ paſſibus videtur conſentaneum.Exod.33. Nõ videbit
ne homo & viuet.& Ioan.1. Deum nemo vidit vnquã.&
.Tim.1.Regi ſeculorũ immortali inuiſibili. His atq;aliis
criptruræ locis cõformis eſt Aug.epiſt.111.ad Fortunat.&
eleberrimi iuxta ac S.patris Diõ,Areop.de cæleſti hierar.
a.4.ſentẽtia. Quomodo ergo locutus eſt patribus? Secun-
ũ Aug.2.de trin.ca.6.& epiſt.112.ad Paulinum. Reſpõdẽ-
um eſt,omnia ſenſibilia exhibita fuiſſe per ſubiectã crea-
ırã,diſpenſatione congrua humanis ſenſibus omnia fuiſ-
diſpoſita,ſeruiẽti creatori creatura huius ſententiæ, red-
it nos certiores Protomatyr Stephanus,Act.7.loquens de
Aoyſe,Hic eſt,inquit,qui fuit in eccleſia in ſolitudine cũ
ngelo,qui loquebatur ei in mõte Syna,& cũ patribus no-
tris,q accepit verba vitæ dare vobis:& paulo poſt,Accepi-
tis legẽ in diſpoſitione angelorũ, & nõ cuſtodiſtis.Et ne
uis fortè ſibi pſuadeat diuinã eſſẽtiã in ſubiecta creatura,
uaſi chlamide latuiſſe,itaq;Abrahę apparuiſſe quãdo illud
iirabile trinitas ſacramẽtũ ſibi fuit oſtẽſũ, vt tres videret
vnũ adoraret,teſte Aug.lib.2.de Trini.cap.10.& 11.li.3.
5.Maxim.cap.26. de ciuit.lib.16.cap.19.teſtatur ſcriptura

non ſolùm vbi res geſta deſcribitur,Gen.18.& 19,verumetiam clarius in epiſtola ad Hebręos,vbi ſignificatur angeli apparuiſſe. Paulus enim magnis laudum præconijs extollens hoſpitalitatem,per hanc,inquit, quidam neſciẽtes hoſpitio receperunt angelos.Si autem nec pater,nec filius, nec ſpiritus ſanctus ita paſſim apparuerit, quid ſentiendũ nobis de illis vocibus cęlitus lapſis,quæ nulli creaturæ cõuenire queunt, hic eſt filius meus dilectus, & eius generis aliæ?Dicendum eſt probabiliter eas voces quidem principaliter à Deo fuiſſe formatas, ſed ſenſibiliter per cauſas ſecundas,hoc eſt,per creaturas & operationẽ angelicam.Nec obſtat quod ſępe numero reperiatur in ſcriptura,dixit Dominus,& nõ potius dixit angelus. Quia cum ſententiam iudicis præco profert,non ſolemus præconi illam aſcribere,ſed voluntatem principis per præconem publicatam eſſe Aug.ſermo.16.de verbis Domini,Amb.lib.de incarnationis dominicæ ſacramento cap.3.Sic etiam loquẽte propheta,& ſi dicamus prophetam dixiſſe, nihil aliud quàm Deum in ipſo,& per ipſum vaticinatũ intelligi volumus. His obijci poſſunt quæ habẽtur in ſcriptura Exod.33.Loquebatur Dominus ad Moyſen,facie ad faciem,ſicut loqui ſolet homo ad amicũ ſuum,nec ſolùm faciẽ,ſed& gloriam Domini ſibi oſtẽdi efflagitabat.Super quo Aug.epiſt.112 ad Paulinum ca.7.Greg.lib.18.ca.28.li.28.item.ca.2,Moral. Si inueni gratiam ante te: oſtende mihi temetipſum. Quid ergo:ille nõ erat ipſe?Si non eſſet ipſe, non diceret ei,oſtende mihi temetipſum,Sed oſtende mihi Deum.Ipſe ergo erat, ſed in ea ſpecie qua apparere volebat:non autem ipſe apparebat in natura propria, quam Moyſes flagranti cordis affectu contemplari cõcupiſcebat, Moyſi ait Aug.lib.2.contra Maxim.ca.15.ſe diuinitas demonſtrauit, per ſubiectam creaturam,non per naturã ſuã, quia trinitas eſt inuiſibilis,& quãquã natura & gloria Moyſi præmiſſo Exodi cap.ſit negata, alibi tamen Num.12.videtur ipſius Moyſis votis ſatis eſſe factũ,ſecũdũ ſẽtentiã Aug.epiſt.112 ad Paulinũ cap.12.Nõ eſt incredibile, in quibuſdã ſanctis excellẽtiã reuelationis Dei cõceſſam eſſe. Quod exiſtimo cogitaſſe illũ,qui noluit dicere,nec Apoſtoli Chriſtũ videbãt,credens quoſdam eorum diuinitatis ipſius viſionẽ potuiſſe contueri.Certe propter B.Paulũ,qui ſuã ineffabilem gratiam

Angeli vice Dei apparuerunt.

ratiã nõ tacuit,2.Cor.12.& Moyſẽ cui cõceſſum eſt quod
etiuit,vt videlicet claritatẽ Dei videret, cui dixerat, Si in-
eni gratiã ante te,oſtẽde mihi manifeſtè temetipſum: Et
ixit diuinũ reſponſum. Prophetis in viſione apparebo &
i ſomnis,Moyſi autem per ſpeciẽ,non per ænigmata,vbi
addidit,dicẽs,Et gloriam Domini vidit.Quid eſt quod
im fecit ſic exemptum,niſi fortè tali contemplatione di-
num habuit populi ſui fidelem rectorem & miniſtrum,
t quemadmodum concupierat, ita videret Deum ſicuti
t.Quæ contemplatio cunctis filijs poſt huius vitæ ter-
inum promittitur,hæc quidem magnifica eſt prærogati-
a,ſed non videtur aſſertiuè à D. Aug.prolata,potiſſimum
im per aduerbium dubitandi(fortè)ſententiam abſoluat.
rofectò Paulus.1.ad Timoth.6.videtur diſtinctè admo-
im dicere,quod Deus ſolus habeat immortalitatem & lu-
m inhabitet inacceſſibilem,quam nullus hominum vi-
t,ſed nec videre poteſt.Ex quibus verbis manifeſtũ eua-
r,Diuum Paulum Apoſtolum, etiam raptum in tertium
lum,non vidiſſe diuinam eſſentiam,& Dei gloriam, cũ
gatione vniuerſali ſeipſũ includat. Similiter nec Moy-
s,cui dicitur,faciem meam videre non poteris.Qui ergo
t vt diuinæ viſionis particeps effectus & cæleſtis gloriæ,
nſors in terris exiſtens fuerit?Nihilominus fatẽdum eſt
od habet Aug.lib.4.de ſymbolo ad Cathecumenos cap..
Quod Deo dilectus Moyſes & Paul⁹ per auguſtiora per-
ctioraque ſigna, ad huiuſmodi Dei viſiones ſublimius *Prærogatiua Moyſes & Pauli.*
teris & altius reliquis euecti ſint, & per diuinam ſimili-
dinem in ipſorum mentibus angelico miniſterio effor-
atã,propinquius ad diuinitatis aditum acceſſere. Vnde
lam vidiſſe Deum & ad ipſius obtutum admiſſi fuiſſe di-
ntur:verùm ſpiritus ſanctus quomodo ſeſe nobis viſibi-
m præbuerit,impræſentiarum ſedula mentis conſidera-
ne requirẽdum reſtat. Diuus Aug.poſt ſcripturas ſacras
iſt.111.ad Fortunatianũ. Irenęus lib.4.aduerſus hæreſes
.37.dicit ſpiritũ ſanctũ ex ſe eſſe inuiſibilẽ: propter cer- *De colũba apparente.*
s tamẽ effectus,quos viſibiliter operari eſt dignatus,vſus
certis creaturis tanquã organis:ſenſibili,ſcilicet colũba,
ni,& ſimilib⁹,vt ipſa extrinſeca ſpecies ſpirituali qui cõ-
ebatur & mõſtrabatur,effectui reſpõderet.Si colũba ple
tudinẽ gratię in Chriſto demõſtrauit & vt alios ſuę reli-

gioni initiatos merito paſſionis redderet fœcũdos,quemadmodum in lege, per columbæ oblationem primogenita ſignificabantur:redempta lingua,dona omnium linguarum,flatus,quo viuẽs reſpirat,vitam gratiæ,ignis, charitatis ſignificat ardorem. Aug.lib.2.contra Max. cap.19. Nequaquam tamen credendum eſt columbam verum fuiſſe animal brutum,aut illam ſpeciem claritatem ignis præferentem,verum naturalemque fuiſſe ignẽ ſecundum Bonauent.libr.1.diſt.19.Thom.3.par.quæſt.39.Richar.eo loci,adeoque ipſum Aug.lib.2.trinit.cap.12. Fuere tamen illæ ſpecies corporales ſenſibus perceptibiles, alioquin non fuiſſent veræ appatitiones,ſed illuſiones dæmonum,inſtar præſtigiorum magicorum,atque expleto officio in præiacentem materiã ſunt protinus reſolutę,teſte Aug.epiſ.102. ad Euodium,& lib.2.de trinit.cap.6.& 7.Quod & ipſa litera indicat,dicẽs:Deſcendit ſpiritus ſanctus corporali ſpecie,ſicut columba.vocula(ſicut)non idẽtitatã,ſed ſimilitudinẽ innuit,ſecundum Aug.tract.4.& 9.in epiſtolam Ioan.& Pſal.125.Item apparuerũt illis diſpartitæ linguæ tanquam ignis, cùm dicit, tanquam, ſimilitudinem indicat. Quãquam filius Dei apparuerit in humanitate pro nobis aſſumpta,non tamẽ ſpiritus ſanctus apparere debuit in vero bruto,Ambroſ.lib.3.de ſpiritu ſancto,cap.1.quia humanitas fuit vnita Dei filio, ſed columba nõ fuit vnita vnione hypoſtatica perſonæ ſpiritus ſãcti, quare nec adoratione latrię adorari debuit ſicut corpus Chriſti,ratione vnionis.Nullo modo hîc imaginandum eſt, etiam aliquã vnquam per has apparitiones in ſpiritu ſãcto factam eſſe mutationem,quia cauendum eſt,ne Dei natura vel patris, vel filij,vel ſpiritus ſancti,cõmutabilis aut cõuertibilis eſſe credatur:quia ſpiritus ſanctus angelico miniſterio,cuncta extrinſecus operabatur,ad deſignẽdũ notabilẽ aliquã effectũ, cùm alioquin ſit in omnib' creaturis,Aug.epiſtola 102.ad Euodiũ lib.2.de trinit.ca.5.& 7.& tract.in epiſtolã Ioan. Huc pertinere arbitramur,quod licet ſub ſpeciebus corporearum rerũ ſcribatur Apocalypſis,& nõnulla alia ſcripturæ loca (Aug.lib.12.de Geneſ.ad literã multis capitibus) Creditur tamen Ioannes omnia ea vidiſſe,atq; intellexiſſe quę ibi figuraliter deſcripſit ad edomandũ primò hominũ faſtũ;ſecundò ea deſcripſit eximia quadã rerũ magnitudine,ad

Colũmba non eſt adorãda vt Chriſti humanitas.

Apparitiones li. Apocalypſeos quales.

ie,ad reuocandum noſtrum à faſtidio intellectum,quibus
leraq; inueſtigatu facilia vileſcunt: Tertiò ob myſterio-
um occultationem talibus inuolucris, vſi ſunt ſancti Dei
omines,quæ non paſſim omnibus propalanda ſunt, ne
oſæ ante porcos ſpargantur,& eas pedibus non cognoſcē-
es conculcēt.Itaque exerceātur digni: & ab intelligentia
nyſteriorum ſacrorū arceātur indigni,figuraturq; per ve-
um ante ſancta ſanctorum expanſum, intra quod nō po-
ulo,ſed ſolis ſacerdotibus acceſſus patebat. Atque iſtæ fi-
guræ licet ſpirituale ac myſticā habuerint ſignificationē:
iemo tamē eo veſaniæ prolapſ⁹ creditur,vt vera animalia
ſſent quæ in ſpecie videbantur:Non enim verum eſt ſub-
tantialiter in cęlo eſſe oues,boues, & aquilas: ſed merita
el virtutum cæleſtium officia, harum proprietatibus be-
tiarū ſignificabātur.Inſuper indubitata fide tenem⁹ Chri-
tū corporaliter in cælis perenni diademate regnare glori-
icatū,nec iteratis vicibus ſecundū carnis ſuę veritatē naſci,
rucifigi,vel mori: mors enim nec vlla calamitas illi vltra
ominatur.Rom.6.Subinde tamē perfectis & magnæ vir-
itis hominibus apparuiſſe congnoſcitur, natus infantulus
n maris gremio,vel expāſis brachiis in patibulo,nō quòd
ta ſecundum rei veritatem contigerit, teſte Tho.3.part.
uæſt.57.art.9.ſed talibus ob ſingularem conſolationem,
el ſignificationem,taliter manifeſtando amaris cordibus,
mpreſſa vulnerum Chriſti Ieſu conſideratione, ſauciatis
viſibilem forinſecus exhibuit. Et vt habet Ambroſius
ratione ad Auxentium tom.3. poſt epiſtolam 32. Petrus
rbē egreſſus,obuium habuit Dominum, cui & dixit,Do-
nine quo vadis?Reſpondit Chriſtus,venio Romam iterū
rucifigi.Intellexit ergo Petrus ad ſuam crucem diuinum
ertinere reſponſum.

Chriſtus quomodo aliquando infantulus. Aut cruci affixus apparuit.

De prouidentia diuina.

DIVINA eſſentia licet nullis varietatibus alteretur,aut permutationibus ſubijciatur,varia tamē de ea verifi-
antur nomina,qualia ſunt prouidentia,præſcientia, præ-
leſtinatio,quæ nequaquam qualitatis ſeu habitus in Deo
unt credendi,ſecundū Auguſt.lib.ſexto contra articul.ſibi
alsò impoſit.&Tho.2.part.quęſt.14.art.1.ſed ſecūdū ſub-
tantiā quę eſt immutabilis in Deo,cōſtituēdi ſunt,vel po-
ius Deus ſūt,& de Deo dicūtur,propter relationes ad crea-

curas,& diuerſos effectus à Dei voluntate præordinatis tẽporibus prodeuntes, quæque enim in ſuum ordinantur finem diuina prouidẽtia: Pauló nihilominus repetito altius principio, more Ariſtotelico, ſedula mẽtis indagatione inquirendũ eſt prius, an ſit res, quàm quid ſit. Permulti ſiquidem animo repetentes ac coram conſpiciẽtes, mala perinde fieri atque bona, in hac lachrymarum valle, rationis dictamine non aſſequẽtes, ac fida mente credere recuſantes, qui Deus eſſentialiter & ſummè bonus ſineret timentes ſe iſta laceſſere mala, inficias iuerunt Deum horum inferiorum habere prouidentiã: quales extitere Democritus, Epicurus, Protagoras, Diagoras. Nec hi dũtaxat athei, hiſce nebulis caliginoſis fuere offuſcati, verumetiam illi, qui Christo nonnunquam fuerũt initiati, vt Symon Magus Act. 8. & eius ſequaces, qui conſiderãtes iuſtos ſimul atque timoratos magna miſeriarum mole premi, flagitioſos autem & homines minus frugi ſæpenumero magna rerum abũdantia, necnon omnium rerum ſplẽdore florere, recuſarunt Deo eſſe vniuerſarum prouidẽtiam rerum, potiſſimũ cùm iuſtus Deus, non niſi iuſta exequatur, & à bono non niſi bonum promanare poſſe credatur. Verùm ex iſto ipſorum argumẽto, prorſus ſanctus Petrus Apoſtolus, qui creberrimè acerriméque diſputauit, cum præfato Symone, euidentiſſimis rationibus & ſcripturarum monumẽtis, ſtatuit Dei prouidentiam, vt liquet ex decurſu librorum Diui Clemẽtis de Recognitionibus. Similiter Gregorius Niſſenus demõſtrat ipſius ſolis fulgoribus clarius, prodigia Aegyptiaca & miracula in deſerto facta, Exod. 3. 1. Paral. 39. vatũ ſcripta, necnon Babylonica flagella, 4. Reg. 24. Hiere. 51. Nihil aliud crepare, quàm diuinam prouidẽtiam, qua virtuoſa Iudith faſtuoſum Goliath ſtrauit, Iudith 13. & Suſannã caſtiſſimam impendenti neci exemit Daniel. 13. Si autem noſtræ mentis obtutus, iſta vetera tãquam antiquata, miſſa faciendo, ad nouæ legis monumenta referamus, protinus obuiam nobis fit Dei incarnatio obſtupẽda, amara paſſio, glorioſa reſurrectio, reliquáq; huius farinę beneficia, haud exiguo charitatis affectu exhibita: Denique rerum ordinatiſſima viciſſitudo gentibus & paganis non poteſt non facere perſuaſiſſimam: mare ſiquidem ipſum, quanquam turbinibus procelloſis agitatum, ac criſpantibus vndis tumidum,

Qua ratione alij prouidentiã negarunt.

dum, violenter ad terram propellatur, harenę tamen obices ac repagula agnoſcit, neque præfixos limites tranſilire pręſumit. Sicut enim equus calcaribus ad curſum incitatus, freno retrahitur, & currẽtis impetus reprimitur, ita mare, cùm Dei legem nullis quidẽ in tabulis ſcriptam, ſed in ipſo littore poſitam cõtemplatur, non ſecus pedem refert, ac ſi habenis quibuſdam cohibeatur. Pari quoque modo, & flumina ſui curſus tenorem ſeruant, quem tueri ab initio iuſſa ſunt. Ita & fontes ſcaturire viſuntur, & putei humanis vſibus aquas ſubminiſtrare cernũtur. Quatuor item anni ſtationes interrupta ſucceſſione ſeſe excipiunt, ac ſeruata inter ſe temporis æqualitate, quod nimium ſit minimè appetũt. Hanc eãdem legem indefeſſo conamine dies ac noctes obſeruant, neque cùm protẽduntur ſuperbè ſe efferunt, neque cùm contrahuntur iniquo animo ferunt. Sed alternis vicibus tempora mutando conſpirant. Rurſus cùm ratio exigit ſine altercationis vlla diſceptatione debitum ſoluunt, neque inuicem reluctantur, ſed quietiſſimè accipiunt redduntque. Illud præterea opificis Dei prouidentiam planè potentiámque oſtendit, quod neque ipſa tellus, quanquam per tot milia annorum tanquam rudis campus aratris proſcindatur, fœcundetur, excolatur ac conſitis diuerſi generis ſeminibus ac fruticibus impleatur, quanquam effodiatur, immiſſa falce radatur, imbribus niuibúſque ſubſidat, atque ardoribus alteretur, vllam ſui diminutionem perpeſſa eſt, minoréſq; agricolis fœtus aut pauciores educit, teſte Theodoret. lib. 4. de materia & mũdo. Neque ipſum mare quanquam inde nubes vim aquarum inceſſanter exhauriant, imbréſque pariant, terríſque diffundant, imminutum olim exhauſtúmve eſſe cernitur, non ab iis deniq; litoribus receſſiſſe, quæ olim fluctibus ſuis obduxit. Neque verò nunc differendum puto, vnde iugis fluuiorũm copia deuoluatur: Ineffabilis enim penitúſque abſtruſa hæc quoque reperitur ratio. Quo autem pacto ſol aptus natus ſit, humidam aquæ vim comminuere, promptum eſt cunctis volentibus edoceri. Paludes enim exiccat, aquarum inſuper congregationes ac ſtagna conſumit, corpora quoque hominum ſicciora efficit. Quinetiam fluuios videmus decreſcendo ſubduci, cùm ſol relictis auſtralibus climatibus, ad boreales tractus concedit, ęſtatémque nobis efficit. Eámque ob rem

Pulchræ rationes prouidentiã cõprobantes.

Nilum non eodem tempore, quo cæteri ſolent fluuij extra alueum inundare: ſed media æſtate aquis exuberantibus Ægyptum perfundere, ſole tunc ad borealem circulum accedẽte, ac cæteris quidem fluuiis radiis ardentioribus incubante, ab ipſo autem Nilo magnis ſanè ſpatiis abſcedente. Quotieſcunque igitur omnia hæc videmus, quoties ſolem modò ad boreales tractus, modò ad auſtrales, modò ad æquatas cæli partes excurrere, quoties & lunam modò lumine plenam, modò imminútam, nec minus & ſtellas certis orientes temporibus, & occidentes, meſſis maturæ, præterea & ſementis tempus ſignificãtes, rum & nautis oſtendentes hyemem actranquillitatem, ne quæſo aliud quàm Deum ipſiúſque prouidentiam magnis laudum præconiis extollamus. Cùm itaq; ſtationes anni videbimus ſuis quæque pertranſire temporibus, cùm terrę pluuiam diſpenſari, cùm terram germinare ac virentibus obduci herbis, vndare ſegetes, prata floribus reuidere, comare ſyluas, arbuſta ſiluescere, ramos arborũ fructibus prægrauari, linguam moueamus in eius laudem, qui hæc terræ dona contribuit. Ne verò mõtium Nymphas, néve fontium ac fluuiorum, néve filias Nerei referamus in deos, nec cantemus Iulum Cereri, néve ipſi Rheæ Lytierſan, ne Baccho Dithyrambum, ne Pæana Pythio Apollini, néve Dianæ cõcinamus Hypoæpum, ſed rerum omnium conditori Deo hymnos Dauidicos promamus, cúmque eo pariter exclamemus, Pſal. 90. Quam magnificata ſunt opera domine, omnia in ſapientia feciſti. Quotieſcunque canoras aues auribus hauriemus varios emodulari cantus, cicadáſque tremulos euibrare concentus, Muſis Sirenibúſque dimiſſis, ſapientiſſimum Deum eundémq; potentiſſimum ac prouidentiſſimum, qui & eiuſmodi auibus tantam tribuit muſicæ harmoniam, dignis gratiarum actionibus adoremus, ac in æternum gratitudinis holocauſtis proſequamur. Quare autem via impiorum proſperetur, Abac.1. & impius conculcet iuſtiorem ſe, lucenter admodum nos erudit D. Ioann. Chryſoſt. octo rationes adſignando, atque in eandem ſententiam, quaſi pedibus eunt reliqui veteres, Chryſoſt. Homil.1. ad populum Antiochen. & ſerm.1. de reſurrect. Greg. Nice. lib.8. de prouident. Dei, cap.8. & 9. Aug. lib.1. cap 8. lib.20. cap.2. de ciuit. Dei, epiſt.54. ad Macedonium, tract.3. in Ioannem.

Impiis quare ſit benè, et piis malè.

Hieron.

Hieron. in epiſtola ad Paulam de obitu Bleſillæ. Gregor. homil.15.lib.40.Homil.lib.2.ca.2.moralium.Damaſ.lib. 2. Orthodoxæ fidei, cap.29. Conſequenter quid ſit prouidentia diſpiciendum occurrit, & deſcribitur à Greg. Niceno lib. 8. de prouiden. cap.2. eſſe Dei voluntas, per quam omnia quæ ſunt & fiunt, conuenientem ſuſcipiunt deductionem. Qua deſcriptione prouidentiam conſtituere videtur in voluntate, cùm tamen D. Thom. prima parte quæſt.22.Boetio conſentaneus lib. 5.de conſolatione philoſophiæ proſa 6.dicat eam eſſe in intellectu, ita tamen vt præſupponat voluntatem:non enim res in finem dirigun- tur per determinatas virtutes,niſi prius inſtituto & intellecto fine, ad quem Deus tanquam primaria cauſa, dirigit vniuerſa.Reſpicite,inquit,volatilia cæli, Matth.6.& iterũ 10. Nec paſſer cadit in terram ſine patre veſtro. & Regius pſaltes Pſal.144. Oculi omnium in te ſperant domine,& tu das eſcas illorum in tempore oportuno.Item alius quidem Sapient.12.non eſt alius Deus quàm tu,cui cura eſt de omnibus,quíque attingit à fine vſque in finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Hinc præclarum illud ſanctæ eccleſię lumen ac præfulgidum ſpeculum,Aug.lib.9.de ciu.Dei, capit.13.Prouidentia Dei ſummi & non fortuita temeritate regitur mundus,& Ambroſ.lib.1. Offic c.12.& 4.ſequẽtibus.Porrò (vt propenſa ſunt ad vanas argutias hominum ingenia) fieri vix poteſt, quin ſe perplexis nodis impediāt, quicunque non tenent probum rectúmque huius doctrinę vſum. Ac primò quidem notandum eſt, tam in futurum quàm in præteritum tempus conſiderandam eſſe Dei prouidentiam, deinde ſic moderatricem eſſe rerum omnium, vt nunc mediis interpoſitis operetur, nũc ſine mediis,nunc contra omnia media. Propterea docet nos præfatus author quod prima ratio ordinis rerum in ſuum finem, quæ in ſummo omnium Deo conſtituta reperitur, per occultam Dei adminiſtrationé,etiam in lignis, herbis,& fruticibus, quibus incrementum præſtat,offendatur,1. Corinth.3. Atque ſi Deus per ſe ſolùm omnia adminiſtraret & guberna- ret, nihil inordinatè in vniuerſo fieri poſſet; quia quæ à Deo ſunt,ordinata ſunt. Secũda eſt huius ordinis executio, quam fieri voluit ſecundariis cauſis. Deus ſiquidem tanquã ſummus rex in cæleſti ſede, velut in domo ſua præſidens,

Prouidētia quid.

Cauſis ſecūdariis vtitur Deus.

inquit Auguſt. lib.7. de ciuit. Dei cap.30.& lib.3. de trinit. cap. 4. Inde quibuſdam ordinatiſſimis creaturæ motibus primò ſpiritualibus, deinde corporalibus ſe per cauſata diffundit, quemadmodum corpora inferiora & groſſiora, per ſubtiliora, & interiora reguntur, & omnia corpora per ſpiritum vitæ, & ſpiritus vitæ irrationalis per rationalem, ſicut rex quiſpiam, qui ditioni ſuæ ſubiectos populos ob inſufficientiam qua omnibus & ſingulis, etiam in minimis præeſſe nequit, exequendo gubernat per conſules, prætores & tortores: Deus tamen iſtis ſecundariis cauſis non vtitur, propter inſufficientiam vel virtutis ſuæ defectum, ſed propter bonitatis ſuæ manifeſtationem, qua vult vt dignitas cauſalitatis aliquo modo etiam communicetur creaturis, teſte D. Thom. 1. parte quæſt 22. art.3. & 4. Hinc eſt quod Pſalmographus cantat Pſal. 102. Benedicite Dominũ omnes virtutes eius, miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius. & iterum alio loco Pſal. 148. Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Ex his luce meridiana clarius euadit, quod diuina prouidentia, quæ res gubernat, non impedit, quin corruptio, defectus, malúmque in rebus offendi poſſit: diuina namq; gubernatio, non excludit operationem ſecundarum cauſarum: Contingit autem inuenire defectũ cauſæ ſecundariæ, abſque eo quod ſit defectus in cauſa primaria, & primo agente Deo, ſicut in effectu artificis perfectè artem callentis, contingit aliquis defectus, propter inſtrumenti rubiginẽ aliúmve defectum, & ſicut hominẽ, cuius vis motiua eſt fortis, contingit claudicare, non propter defectum virtutis motiuæ, ſed propter tibiæ curuitatem, itaque defectus locum ſortitur, etiam in illis quæ Dei curæ commiſſæ creduntur, non propter Dei inaduertentiam aut negligentiam, ſed propter cauſarum ſecundarum imperfectionem: Inſuper quemadmodum diuina prouidentia vniuerſaliter malum non repellit à rebus, ita nec earum cõtingentiam excludit, nec neceſſitatem imponere ſatagit, quia admittit cauſas ſecundarias & proximas, ex quibus aliqui defectus dicuntur neceſſarij vel contingentes. Ex remotis autem cauſis non item, quia fructificatio plantæ, eſt effectus contingens propter cauſam proximam, quæ eſt vis germinatiua, quæ poteſt variis modis impediri, etiamſi cauſa remota agat ex neceſſitate. Cùm igitur

Defectus vnde in rebus.

gitur inter cauſas proximas, multa ſunt quæ deficere poſſint, non omnes effectus qui prouidentiæ ſubiiciuntur, runt neceſſarij,ſed plurimi ſunt contingentes.Tertio loco onſideratione dignum eſt prouidẽtia ne ſit vniuerſalium n particularium.Plato namq; & Ariſtoteles cæteriq; ſcriptores,quos reperire promptũ eſt apud Gregor. Nicenum ib.8.de prouident.& ſequent Dogmatizabant Deum circa cardines cæli tantum verſari, atque ipſos orbes cæleſtes, ſolem,& circulum Zodiacum, hæcque inferiora moderari & gubernare,indignum exiſtimãtes Dei intellectum iſtis viliſſimis intendere. Quos triplici ratione refutat Gregorius, Prima eſt, ſi conſtituamus Deum iſtis inferioribus etiã particulariter non prouidere,videbimur iam illi ignorantię notam inuere.Ignorantia autem eſt ab illa beata eſſentia alieniſſima,cùm ipſa Dei ſcientia ſit eius eſſentia: & proinde nihil eum latere pòteſt: vno enim intuitu, & ſimplici, ita ſingula ſingulariter conſpicatur, quod ſimul omnia vniuerſáque eodem conſpectu intuetur, perinde atque foret ille, qui ſimul totám paginam vno oculorum intuitu obiret,& ſingulas itidem paginæ dictiones eodem temporis momento percurreret:Gregor. Nicen.lib.8.cap.6.& 7. Auguſt.lib.15.de Trinit.cap.14.Gregor.lib.16. moral.ca.3. Nec magis contaminatur,aut ſordibus polluitur,quàm ſol, cùm ſuis radiis ſolaribus quibuſuis fœtidis etiam cloacis illuxerit.Secũda ſi non prouideat ſingulis, hoc fit,quia non vult, túncque videbimur ipſum inuidiæ labe conſpergere, teſte Auguſt.tract.19.in Ioannem. Tertio autem,quia nequit ſingulorum habere curam,tum argueretur omnipotẽtia infirmitatis. Non leuis etiam conjectura exiſtit,ſingularia gubernari Dei prouidẽtia, quòd cognitio eius ſit hominibus naturaliter inſita: Neceſſitudine enim aut aliqua anxietate prægrauati, quaſi natura nos abſque præceptore diuinum auxilium edocente, iiico ad Deum, tanquam ad ſacram quandam confugimus anchoram. Nequaquam autem ad id natura nos inſtruit, quod natura nõ habet vt fiat. Nec obſtat ſententia quæ habetur Iob.22.cap. Nec noſtra conſiderat & circa cardines cæli perambulat, quia Elephas improperabat Iob iniuſtè inopes oppreſſiſſe, aquam non dediſſe laſſo, eſurienti panem ſubtraxiſſe, viduas ac orphanos perfricta frõte laceſſiuiſſe. Et ſubdit, propterea circun-

Deus inferiorum iſtorum curam habet.

Exponitur ſentẽtia D. Iob.

datus es laqueis, & cõturbat te formido ſubita, & arbitraris (inquit) nubes latibulum Dei, eúmque circa cardines cæli perambulare, & proinde noſtra nõ cõſiderare. Verùm Iob ſanctiſſimus patriarcha aliter credit, alitérque ſequenti capite profitetur, dicens, Ipſe verò ſcit viam meam, & probabit me quaſi aurum quod per ignem trãſit, veſtigia eius ſequutus eſt pes meus, viam eius cuſtodiui, & non declinaui ex ea, à mandatis labiorum eius non receſſi, & in ſinu meo non abſcondi verba oris eius. Quo liquet Elipham veritatem non propalaſſe, ſed virum ſanctũ patulis rictibus momordiſſe. His annectere lubet ſcripturam quæ declarat neminem à prouidentia excluſum, licet plurimi hiſce verbis (Deus ab initio conſtituit hominẽ, & reliquit eum in manu conſilij ſui, Eccleſ. 15.) tanquam ſcopulis quibuſdam colliſi impingant, quia luce meridiana clarius, oſtendit hominem non eſſe determinatum ad vnum aliquid, ſicut res naturales, quę altero tantum agente in finem diriguntur. Homines ſiquidem habẽt poteſtatem eligendi aut reſpuendi. vnde benè dicitur in manu conſilij ſui. Huc pertinet quod eruitur ex Apoſtolo 1. Corin. 9. Nunquid cura eſt de bobus Deo? Quia ſecundum Thom. 1. parte quæſt. 22. art. 2. quanquam prouidentia ſeſe ad minima quæq; extendat. Specialiori tamen modo hominem tanquam rationis capacẽ reſpicit, eo quòd futurus ſit cæleſtium gaudiorum particeps, quæ bobus & brutis animantibus non imminent.

De præſcientia diuina.

PRæſcientia cùm importet ordinem ad poſterius, ſitque ſcientia ante rem, deſcribitur eſſe futurorum ſcientia à beato Auguſt. lib. 2. contra Simplicia. quæſt. 1. quæ ſi perinde eſſet in Deo, atque in homine, videretur mutationis viciſſitudo locum in Deo obtinere, dum modo aliquid futurum præſciret, quod exiguo temporis ſpatio erit præteritum. Homo namque heſterna die præſcientiam habere valuit infantis noctu naſcituri, cuius non habet modò natiuitatis præſcientiam, ſed prętcritæ rei ſimplicem notitiã. Itaque mutatio quædam cognoſcitur in hominis ſcientia, verùm longè aliter eſt præſcientia ſeu ſcientia in Deo, qui ab æterno ſtabili ac perpetuo intuitu, necnon vnico actu iugiter eodem modo perſeuerante, qui eſt ipſius eſſentia, omnia præſciuit, nec mutatio in ipſum cecidit, quando res productæ

In Deo eſt aliter præſcientia quã in nobis.

ductæ éxtiterűt,ſed in ipſis quæ de nouo,quoad ſe, eſſe erunt,non autem quoad Deum, cùm ab æterno præuiit ſe,eas illo temporis inſtanti,quo productæ ſunt, proЄturum. Exemplo quod dicitur manifeſtum fiat: Muns licet ex tempore cœperit,tamen in illa diuinæ ſapientię ce faciendus, nullum habuit principium, atque quotquot Adam vſque in præſens nati ſunt, vel poſt noſtram ętam generationis propagine ſunt naſcituri, apud Deũ iam ati ſunt, qui vocat ea,quæ non ſunt tanquam ea quę ſunt. Rom. 4. & cui omnia cognita ſunt antequam crearentur. His ſcripturæ locis conſentanea eſt Aug. ſententia dicentis e præ deſt. & gra. cap. 5. lib. 5. de Trinit. cap. 2. lib. 15. cap. 4. de natura boni cap. 9. Item Gregor. Nicen. lib. 8. de prouident. cap. 5. Deo futura eſſe quaſi præſentia. Vnde liquidò conſtat, in Deo nullam eſſe mutationem, licet res pręterita videatur, quæ prius futura expectabatur, quia vniuerſa in æterna ſuæ maieſtatis ſapientia, intuetur tanquam præſentia, adeo vt in Deo propriori lòquendi modo conſtituenda ſit ſcientia, quàm præſciétia. Quemadmodum teſtatur D. Anſelmus lib. de caſu diaboli cap. 21. Præſcientia, inquit, Dei, nõ propriè dicitur præſciẽtia, cui enim omnia ſimul atque ſemper ſunt præſentia, non habet futurorũ præſcientiam, ſed præſentium ſcientiam. Quemadmodum prouidẽtia generalior eſt prædeſtinatione, eo quòd ſua generalitate comprehendat irrationales & inſenſibiles creaturas, nempe pulices & vermes atque arborum frondes, teſte D. Auguſt. in Pſal. 48. quæ nequaquam ſubſunt pręddeſtinationi diuinæ, ita præſcientia prior eſt atque communior prædeſtinatione. prius enim ſaltem naturæ ordine cognoſcitur res aliqua & finis, quàm diſponatur ad finẽ. Hinc Paulus præponit præſcientiã, dicẽs, Rom. 8. Quos præſciuit & prædeſtinauit, non enim omne quod præſcit, prædeſtinat Deus. bona ſiquidem tantùm pręſcit, & etiam pręddeſtinat: mala autem non item. Habẽt igitur ſeſe vt magis & minus commune ſecundum Auguſtinum lib. 6. cõtra art. ſibi falſò impoſitos in principio. lib. 2. de præd. ſanctor. c. 10. Prælibatis obſtãt quidam ſcripturarum loci, qui innuere vidẽtur cõtra quàm ſuprà expoſitum eſt, nec firmũ ac conſtare ſtabile Deo conſilium, ſed pro rerum diſpoſitione mutabile. Primũ quia aliquoties Dei pœnitentia commemoratur, vt

Eccl. 23.

Deo futura ſunt quaſi præſentia.

Diſcrimen inter præſcientiã, prouidentiã & prædeſtinationem.

Videtur Deus mutabilis non ſtabilis, quod ipſum facti pœniteat;

Videtur Deus mutabilis non ſtabilis quod ipſum facti pœniteat.

quod illum pœnituerit hominis creati, Geneſ. 6. Saulis in regnum euecti, 1. Reg. 15. quod eum pœnitebat mali, quod infligere populo ſuo ſtatuerat ſimul atque conuerſionem eius aliquam ſenſerat, Hierem. 18. deinde nonnullæ decretorum eius abrogationes referuntur. Nam per Ionam dixerat Niniuitis Ionæ 3. & 4. Quadraginta diebus elapſis perituram Niniuem, atqui mox eorum pœnitentia, ad clementiorem ſententiam inflexus eſt, Ezechiæ mortem per os Eſaiæ pronunciarat, Eſaiæ 38. ad quam differendam eius lachrymis & precibus cõmotus eſt. Hinc argumẽtari quidam poſſent Deum non ęterno decreto res hominum conſtituiſſe, ſed prout ſunt, cuiuſque merita, vel pour iuſtum ac æquum cenſet ſingulos in annos, dies & horas, hoc vel illud decernere.

Obiectio.

Solutio.

De pœnitentia ſic habendum, Non magis in Deum eam cadere quàm vel ignorantiam vel errorem aut impotentiam. Si enim nemo ſciens ac volens ſe in pœnitentiæ neceſſitatem coniicit, Deo pœnitẽtiam non tribuemus, quin aut ignorare dicamus, quid futurum ſit, aut effugere non poſſe, aut præcipitanter & inconſideratè ruere in ſententiam cuius ſtatim pœniteat. Id autem tantum abeſt à ſenſu ſpiritus ſancti, vt in ipſa pœnitẽtiæ mentione, neget Deum pœnitudine duci, quod homo non ſit, quem alicuius pœnitere queat. At notandum eſt in eodem cap. ſic vtrumque coniungi, vt comparatio ſpeciem repugnantiæ, optimè conciliet. Mutatio figuratè traditur, quòd Deum pœniteat Saulis in regem creati, paulo poſt additur, Non mentietur fortitudo Iſraël, nec pœnitudine flectetur, quia homo non eſt vt eum pœniteat. Quibus verbis palam abſque figura immutabilitas aſſeritur. Itaque Dei ordinationẽ in rebus humanis adminiſtrandis, & perpetuam & omni pœnitentia ſuperiorem eſſe certum eſt. At ne dubia eius eſſet conſtantia, teſtimonium illi reddere ſui quoque aduerſarij coacti ſunt. Balaam enim Numer. 23. vel inuitum in hanc vocẽ prorumpere oportuit: Non eſſe Deũ inſtar hominis vt mentiatur, nec quaſi hominis filium, vt mutetur, ac fieri non poſſe, vt non faciat quicquid dixerit, vt non impleat quicquid loquutus ſit. Quid ergo ſibi vult pœnitentiæ nomẽ? nempe quod aliæ omnes loquẽdi formulæ, quæ Deum nobis humanitus deſcribũt. Quia enim ad altitudinẽ non pertingit noſtra infirmitas, quæ nobis traditur, eius deſcriptio

ptio ad captum noſtrum ſubmitenda eſt,vt à nobis intelligatur. Hæc eſt porro ſubmittenda ratio,vt ſe nobis talem figuret,non qualis in ſe eſt,ſed qualis à nobis ſentitur. Nec ſacra hiſtoria, dum Niniuitis narrat remiſſum quod promulgatum fuerat iam excidium Ionæ 3. Et Ezechiæ vitam, denuntiata morte,prorogatam,abrogata fuiſſe Dei decreta oſtendit,Eſa.3. Nam qui ſic ſentiunt, in denunciationibus hallucinantur,quæ tametſi ſimpliciter adfirmant,tacitã nihilominus in ſe conditionem continere ex fine ipſo intelligetur. Cur enim ad Niniuitas Dominus Ionã mittebat, qui ruinam vrbis prædiceret? Cur per Eſaiam mortẽ indicabat Ezechiæ, poterat enim & hos & illum perdere ſine cladis nuntio: Aliud ergo ſpectauit, quàm vt mortis ſuæ præſcij venientem illam eminus cernerent, nimirum non perditos voluit,ſed ne perderentur,emendatos. Quod ergo Niniuen poſt quadraginta dies ruiturã Ionas vaticinatur, ideo fit,ne ruat. Quod Ezechiæ ſpes vitæ longioris recuſatur,ideo fit,vt longiorẽ vitam impetret. Quis iam non videt Dominum eiuſmodi cõminationibus voluiſſe ad reſipiſcentiã expergefacere, quos terrebat, vt effugerent quod peccatis ſuis meriti erãt iudicium? Duo enim ſunt prophetiæ genera comminationis: quod non prædicitur, quaſi ſit omnino futurum, ſed ſecũdum præſentia hominum merita,ſi non à diaboli laqueis reſipiſcant. Repẽtè,ait Hiere.18. loquar aduerſum gentem & regnum, vt eradicem, deſtruã & diſperdam illud: Si pœnitentiam egerit gens iſta à malo ſuo quod loquutus ſum aduerſum eam, agam & ego pœnitentiam. Alterum genus prophetiæ dici conſueuit prædeſtinationis,quæ ſemper implenda profertur, huius generis èſt promiſſio Chriſtianæ ſalutis. Impræſentiarum ſtudioſa indagine perquirendum ſe offert quæſtio, An Dei præſciẽtia ſit rerum futurarum cauſa. Pro cuius quæſtionis clariori intelligentia ſciendum eſt quod mundus iſte viſibilis, nobis notus eſſe non poſſet, niſi exiſteret, Deo autem niſi not⁹ eſſet,omnino eſſe nõ poſſet,vniuerſas enim creaturas ſpirituales ſimul & corporales, non quia ſunt, ideo nouit, ſed ideo ſunt,quia nouit, teſte Aug.15. de Trin.cap. 13.lib.11.de ciu.Dei,cap.10.& 21.lib.de gratia Chriſti cap. 14.Tho.in ſcripto.1.diſt.28. art.1. Vnde ſequitur Dei præſcientiam rerum futurarum eſſe cauſam, Res namq; futuræ

Quare prædixit Niniuitis excidiũ & Ezechiæ mortẽ quod nõ inflixit.

Duo prophetiæ genera.

Præſcientia Dei eſt rerũ cauſa.

nunquam fierent, niſi ea Deus præſciret. Nec fieri poteſt, quin eueniant quaſcunque præſciuit. Nequaquam tamẽ eſt cauſa malorum, potiſſimũ ſi præſcientia intellectus cognitionem ſimul & voluntatis beneplacitum importet. Iuxta quem modum Chriſtus reprobis legitur dicturus Matthæi 7. Non noui vos. Quid eſt quod ille non nouit, qui vtique omnia nouit, ſiue bona ſiue mala? niſi tales vos nõ fecit, id eſt peccatores ſecũdum Aug. epiſt. 47. ad Valentinũ: Deus enim nihil neſciens fecit, quod & veritatem in quouis artifice habere valet. teſte Thom. 1. parte quæſt. 14. art. 8. & in ſcripto primi diſt. 38. Ex his liquidò conſtat ſcientiam ſolã non eſſe completam futurorũ cauſam, quia tum præſcientia etiam mali cauſa exiſteret, cùm ſcientia non ſit forma rerum actiua, & proinde nec cauſa, ſed inquantum voluntas & Dei beneplacitum accedit, efficitur cauſa. Sed difficultas non diſſimulanda manet. Quî fieri poſſit vt Deus præſcius ſit futurorum, & nulla neceſſitate peccemus. quiſquis enim dixerit, aliter euenire poſſe aliquid, quàm Deus ante præſciuit, præſcientiam Dei inſaniſſima impietate deſtruere molitur. Si autẽ ſciat quod præſciuit, peccatores præſciuit, ergo neceſſe eſt ita eſſe. Sed non expendunt inſani iſti, artes inſpiratas hominibus eſſe à Domino, quibus prouidentiæ eius ſubſeruiatur in vitæ propriæ conſeruatione, quemadmodum negligentia & ſocordia, mala ſibi accerſunt. Quî fit enim, vt vir prouidus, dum ſibi conſulit, imminentibus etiam malis ſe explicet, ſtultus incõſulta temeritate pereat? niſi quod & ſtultitia & prudentia diuinæ ſunt diſpenſationis inſtrumẽta, quaſi in vtramque partem. Ideo nos celare futura omnia voluit Deus, vt tanquam dubiis occurramus, neq; deſinamus parata remedia opponere, donec aut ſuperata fuerint, aut omnẽ tutam ſuperauerint. Deus nulli foueam in quam incidat facit, nec alicui occaſionẽ perditionis, ſi modo ſaluari velit, præſtat, quemadmodum perpulchro exemplo demonſtrat Seuerinus Boetius lib. 5. de conſolat. Philoſophica, quãdo Deum præſcientia ſua haud dubiè cognoſcere dicit, malos in mortẽ perpetuam lapſuros, ipſum tamen nullam perditionis præſtare occaſionem. Sicut in editiſſima turri vrbis aliquis conſtitutus, & omnes vias eius circumſpiciens, videt hunc quidem ingredientem vnum vrbis vicum, & præcognoſcit eum ad hãc vrbis partem

Perpulchrũ exemplum.

tem ea via peruenturum: Alium verò conſpicit ſubeuntem alium vicum, & illius ductu deuẽturũ in aliam vrbis partem: hunc rurſus videt equo inſidẽtem, iſtum curru ſubuectum. Attamen huiuſmodi inſpectio ambulantiũ per plateas vrbis facta, ab eo qui in ſublimiori turri eſt collocatus, neque neceſſitatem inducit, vt hanc vel illã capiat viã, neque aliquo modo præſtat cauſam, quare ille hanc, iſte illam ingrediatur viam: & quiſque ambulantium per vrbem, non minus ſua ſponte pertranſit viã animo ſuo conſtitutam, quàm ſi ſpeculator ipſa turris culmine conſtitutus non conſpiceret. Subiungitur & alia non minus clara ſimilitudo: Fingantur duæ viæ, quarum altera eſt ſenticoſa & aſpera, anfractibus ſalebroſis plena, ducens ad vrbem tutiſſimam. Altera eſt plana & primo aſpectu amœna, ſpirantiſſimis redolẽs floribus, perducit tandẽ in nemus vmbroſum, quo deliteſcũt latrones, ſicarij & graſſatores: ſitq́; quiſpiam omniũ in illo biuio conſtitutorum hortator, vt viam ipſo ingreſſu difficilem carpant, ſeq́; illis comitẽ itineris ac ducem ſpondẽs, nec minus diſſuadeat alterius viæ introitum, quod ducat ad exitium. Is difficilem viã facientibus comes, præcognoſcit eos graues poſt viæ anfractus, ſuo ductu tandem ad quietiſſimam vrbem peruẽturos. Aliud verò iter facientibus & ſponte carpentibus, præſentiſſimum prænoſcit interitum, quos tamen derelinquit, quia priores, eum deſeruerunt, maturis conſiliis & fidelibusque admonitionibus nequaquam obtemperantes, & proinde neque culpam habet neq; cauſa exiſtit, quòd tanquã præda perita incidant in malignantiũ caſſes. Pari modo Deus, quoniam omnia cognoſcit & aperta ſunt oculis eius, ad Heb. 4. quin & ad ſe etiam inuitat, nulli tamen neceſſitatẽ infert, vt declarat inſignis eccleſiæ doctor Aug. lib. 3. de liber. arb. ca. 2. & duobus ſequẽt. qui iam tum refutauit art. 27. Ioan. Vviclef in concil. Conſtantienſi ſeſſ. 8. poſtea poſitũ & damnatũ: nec non Lutherum, qui omnia abſoluta opinabatur fieri neceſſitate, qui damnatur ab ipſo ſuo diſcipulo Ioanne Caluino, Inſtitutionis li. 1. ca. 17. ſect. 3. & duabus ſequent. Nec immeritò: Nã ſententia eorum vera ſi eſſet, humana periret induſtria, teſte Aug. lib. 5. de ciuit. Dei ca. 10. de bon. perſeuerant. ca. 21. Non enim agris

Alia nõ minus apta ſimilitudo.

Nil ſit abſoluta neceſſitate contra hæreticos.

colendis vacaret agricola, nec ægris conferret medicina, dum cogitarent, Deus præſcit nos conualituros aut emorituros: Si conualituros, fruſtra adhibentur medicamenta: ſi è vita exceſſuros, non proderunt adhibita. Imò ſi neceſſitate abſoluta omnia fiant, quid proſunt conciones? Quid opus eſt decalogi præceptis? quid conferunt ſacramentorũ remedia? Imò quid obſunt furta & latrocinia? & huius farinæ ſcelera, profectò, ſic euerterentur omnia rectiſſimè tradita. Verùm verbi Dei præcones aliquando proficere, vel ex eo conſtat, quod dicit S. Iacobus Apoſt. ca. 5. Qui conuerti fecerit peccatorẽ ab errore. Et Lucas de S. Petro, Act. 2. & reliquis Apoſtolis, his auditis cõpuncti ſunt corde, & dixerũt: Quid faciemus? Et quanquam Petrus dixerit, Act. 1. Oportet impleri ſcripturam quam loquutus eſt ſpiritus ſanctus, tamen ſtatuit duos in medio, quod non fuiſſet neceſſarium, ſi noſtra non requireretur induſtria. Licet etiã certo certius, infallibilitate nimirum promiſſionis diuinæ ſpiritum ſanctum præſtolarentur vẽturũ: nihilominus ſeſe præpararunt, perſeuerantes vnanimiter in oratione, cũ mulieribus & Maria matre Ieſu, teſte Leo. ſermo. 16. in paſſione Domin. Chryſoſt. hom. 60. in Mat. Damaſc. li. 2. orthodox. fid. ca. 30. Cùm autem Deus omnia cognoſcat, vecors quiſquã & inſulſus ſciſcitari poſſet, an Deus plura ſcire queat. Ad cuius quæſtionis dilucidã expoſitionem, operæ pretium duximus à tripartita diuiſione ordiẽdum, Bonauent. ſuper primum diſtinctio. 39. & Thom. ſuper ſcriptum primi eo loci: Prima enim ſcientia dici aſſolet viſionis, qua Deus videt ea, quæ ſunt, erunt, vel fuerunt: hac ſcientia poteſt Deus ſcire plura vel pauciora quã nouerit, quia poſſunt eſſe in rerum natura plura, quàm erunt vel fuerũt, quæ ſi faceret, tunc ſcientia viſionis plura cognoſceret, quã antè eadem ſcientia ſciebat: quia iam ſunt de numero futurorũ, ad quæ extẽdit ſe iſta ſciẽtia. Hinc aliqualiter eluceſcũt propoſitiones illæ, quas paſſim ſcholaſtici ſolent vẽtilare: An Deus valeat ſcire quod nũquam ſcit, & an poſſit nõ ſcire aliquid quod ſcit, id eſt, An Deus poſſit ſcire plura vel pauciora quàm ſciat. Sicut eſt aliquis, qui nõ eſt prælecturus hodie: tamen poteſt eſſe vt legat hodie, nihil autẽ poteſt fieri, quod nõ poſſit à Deo ſciri. Poteſt ergo Deus ſcire hunc lecturum hodie. Poteſt ergo aliquid ſcire quod ſcit,

Deus an plura ſcire queat.

Scientia viſionis.

& per

& per conſequens, eius ſcientia poteſt augeri vel mutari. Eadem videtur poſſe minui. Eſt enim hodie aliquis prælecturus, quem Deus ſcit lecturum, atqui poteſt eſſe vt nõ legat, ergo Deus poteſt ſcire hunc non lecturũ, poteſt igitur ſcire quod non ſcit, & per conſequens, poteſt eius ſcientia diminui. Reſpondendum eſt quod huiuſmodi propoſitiones intelligi poſſunt bifariam, aut in ſenſu compoſito, vel in ſẽſu diuiſo, hoc modo, De⁹ poteſt ſcire quod nõ ſcit, vel quod nunquam ſciuit: In ſenſu cõpoſito, eſt falſa, ſicut falſa eſt, ridẽtem flere vel album eſſe nigrum, quia ſignificat, quod Deus poteſt ſcire aliqd, quod nunc nõ ſcit, nec ante vnquã ſciuit, quod eſt manifeſtè falſum, ſicut falſum eſt quod idem album eodem tempore ſit nigrum. Verùm in ſenſu diuiſo veræ ſunt propoſitiones, quia denotant, quod in poteſtate Dei ſit, ſcire & nõ ſcire, hunc hodie lecturum vel non lecturum, moriturum vel non moriturũ hoc ſenſu, Corpus Chriſti, ſi reſeruatum fuiſſet in Euchariſtia tẽpore paſſionis, fuiſſet vulneratum, cùm idem fuiſſet cũ eo, quod in cruce immolabatur, non tamẽ in ſenſu compoſito, (quia non vt in Euchariſtia, ſed inquantum in propria ſpecie viſibili, corpore ſcilicet & tãgibili, in cruce idẽ vulnerabatur. Quocirca quædam hic memoriæ inſculpanda traditur regula, Quod omnis propoſitio quę in ſenſu diuiſo conceditur, & non conceditur in ſenſu compoſito, nõ eſt ſimpliciter & abſolutè admittenda, niſi cum determinatione, quæ dat ſenſum diuiſionis intelligere. Quemadmodum ſi dicatur, Deus in cælo punit homines, ſimpliciter eſt neganda, Sed hoc Deus qui eſt in cælo punit homines, eſt admittenda: Deus igitur ab æterno in ſua libertate habuit, velle vel non velle, non tamẽ velit & non velit, vel vt nunc & poſtea non velit. Tali modo & de ſciẽtia eſt dicendũ, quia voluntas & ſciẽtia in Deo idẽ ſunt cũ eſſentia. Aug. li. 15. de Trinit. ca. 13. vnde nequeunt mutari. Verũtamẽ aliquid poteſt eſſe ſubiectũ potẽtiæ diuinæ, quod pri⁹ non fuit ſubiectũ, eo quòd non realiter exiſtebat, ſicut infans hodie natus, heri nõ fuit natus. Et iterũ poteſt eſſe aliquid quod modò eſt ſubiectũ Dei ſciẽtiæ & poſtea nõ erit ſubiectũ, quia eſſe deſiit: Sciuit nãq; Deus ab æterno Chriſtũ naſciturum, quod iam eum latet. Hanc propoſitionem licet ab æterno ſciuerit, quia ab æterno vera fuit, iam ta-

Senſus diuiſus & cõpoſitus.

quarũ Deus ſimul & creatura ſunt tota cauſa, licet Deus ſit principalior, vt ſunt moralia bona & virtuoſa opera, quæ Deus nobis cooperantibus, in nobis operatur. Pro manifeſtiori tamen prædicti erroris refutatione, nõ ignorãdũ ſecũdũ D. Ioannẽ Damaſcen. li. 4. ca. 20. orthod. fidei, duplicem eſſe malorum ſpeciem, culpæ videlicet & pœnæ. Horum duorum ſimul malorum meminit ſcriptura, Hierem. 18. Si pœnitentiam, inquit, egerit gens iſta à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod loquutus ſum contra illam vt facerem. Et iterum, 3. Reg. 9. Dereliquerunt dominum, propterea adducet Dominus ſuper illos malũ, hic derelinquere dominum eſt malum culpæ, puniri eſt malum pœnæ. De priori malo, culpæ ſcilicet & peccati, ſeorſum habet ſcriptura alia, Ge. 8. ſenſus & cogitatio humani cordis, ad malum prona ſunt, id eſt, ad peccatũ, quod malum duo in ſe complectitur, auerſionem à ſummo bono, & conuerſionem ad commutabile bonum. Hinc dicitur Hiere. 2. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem vitæ, & fecerunt ſibi ciſternas diſſipatas. Horum malorum vel huius peccati, Deum non eſſe authorẽ, non ſolum perſpicuum eſt ex Platone li. 2. Reip. qui iuſſit huiuſmodi criminatores ciuitate extrudi, ſed etiam ex ſacris literis, Gen. 6. Videns, inquit, Deus quod multa malitia hominum eſſet in terra, pœnituit eum quod hominem fecit in terra. Et iterum Eſaiæ 1. Auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis. Item Sapiẽt. 14. odio ſunt Deo impius & impietas eius, & Pſal. 5. Non Deus volens iniquitatẽ tu es, & Pſal. 118. Iniquos odio habui, & expreſſe dicit Oſeæ 13. perditio tua ex te Iſraël. & Ioann. 8. Vos ex patre diabolo eſtis. Iacobi 1. Deus intẽtator malorũ eſt ad Heb. 6. Cõcupiſcentia carnis & praua deſideria non ſunt à Deo: Idẽ cõprobant priſci patres ex prælibatis ſcripturis variis in locis: quo patet, quòd cauſa iniquitatũ in nos authores referenda ſit, in Deũ verò nequaquã, cũ ipſe à latis legibus contraria fieri mandarit, vti docet Augu. 22. de ciuitate Dei ca. 1. li. 1. contra epiſt. 2. Pelagia. cap. de eccleſ. dogmatibus cap. 57. tractatu 42. & 44. in Ioan. li. 3. de libero arbitrio ca. 8. epiſt. 20. ca. 19. ad Honora. Theod. li. Græcar. affec. 5. de natura hominis. Tho. 1. & quæſ. 79. art. 1. Et beat⁹ Athanaſius oratione cõtra idola,

Duplex malũ, culpæ & pœnæ.

Malũ culpæ 2. in ſe complectitur.

non prorſus incõgruum ad idem adſtruendum profert exemplum: Nullum malum, inquit, nec à Deo, nec in Deo, nec ab initio extitiſſe, neq; vllam eſſe eius ſubſtantiam conſtat. Sed homines comminiſci cœperunt, finxeruntque pro libidine ea quæ non erant: vt enim, ſi quis ſole præſente, & vniuerſum hemiſpherium noſtrum ſuo iubare illuſtrante, conniueat oculis clauſis, ac inde tenebras quæ nullæ ſunt, animo fingat, ac poſtmodum quaſi in tenebris ambulans oberret, vt nunc lapſante gradu procidat, nũc ad præcipitia ſeſe incitet, arbitratus interim, non lucem, ſed tenebras eſſe, ſeſeque intueri, cùm nihil videat: Ita quoque mens humana clauſis oculis quibus Deum cõtemplari poterat, effictis ſua imaginatione malis, in ijs ſeſe agitet inſcius interim ſe nihil agere, dum ſe maximoperè negotioſum præbet. Non enim qualis in principio cõdita fuit: permanet, ſed qualem ſe contaminando reddit. Et concil. Trident. ſeſſ. 6. can. 6. Si quis dixerit non eſſe in poteſtate hominis, vias ſuas malas facere, ſed mala opera, ita vt bona operari Deum, non permiſſione ſolùm, ſed etiam propriè & per ſe: adeo vt ſit proprium eius opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, anathema ſit. Secundum malum dicitur pœnæ: huius generis ſunt mors, tribulatio & id genus aliorum. de hoc malo dicitur Matth. 6. Sufficit diei malitia ſua. Huius cauſa effectiua dicitur Deus, contra Collutianos, qui negarũt Deum huius mali pœnæ authorẽ, teſte Auguſt. Hæreſ. 25. Iſidor. lib. 8. Etym. cap. 5. Cùm apertè iſtud doceat ſcriptura. Eſaiæ. 45. Ego Deus creans pacem & faciens malum. & Amos. 3. Non eſt malum in ciuitate quin faciat Dominus: & iterum, Eccleſ. 11. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas à Deo ſunt: Hanc veritatẽ corroborat vniuerſa orthodoxorum ſcriptorum vetuſtas.

Aptiſſima ſimilitudo.

Malum pœnæ.

De diuina dilectione & electione.

DEVS qui eſt ſumma iuſtitia, iniquitatẽ quam in omnibus nobis conſpicit, amare non poteſt. vnde habemus quod odio Dei dignum ſit: Proinde ſecũdum corruptæ noſtræ naturæ & accedentis prauæ vitæ reſpectum, in offenſione Dei reuera ſumus omnes in conſpectu eius rei, & ad gehennæ damnationẽ nati: verùm quia Dominus quod ſuum eſt in nobis perdere non vult, adhuc inuenit aliquid

aliquid quod pro ſua benignitate amet: vtcunque enim peccatores vitio noſtro ſumus, manemus tamen eius creaturæ: vtcunque mortem nobis aſciuerimus, ipſe tamen ad vitam nos condiderat, ſic mera & gratuita noſtri dilectione excitatur ad nos. Cùm autem perpetuum & irreconciliabile diſſidium ſit inter iuſtitiam & iniquitatem, quamdiu peccatores manemus, ſuſcipere nos totos non poteſt. Itaq; vt ſublata omnis ſimultatis materia nos ſibi prorſus reconciliet, propoſita in morte Chriſti expiatione, quicquid in nobis mali eſt, abolet, vt iuſti in eius conſpectu & ſancti appareamus, quia antea immundi eramus & impuri Proinde ſua dilectione præuenit & anteuertit Deus pater noſtram in Chriſto recōciliationē, ac prius diligit vt poſtea nos ſibi reconciliet, 1. Ioan. 4. Sed quia in nobis, donec ſua morte ſuccurrat Chriſtus, manet iniquitas, quæ Dei indignationem meretur, & eſt coram eo maledicta & damnata, non ante plenam firmamq; cum Deo habemus cōiunctionem, quàm vbi nos Chriſtus coniungit. Adeoq; ſi Deum nobis pacatum ac propitium volumus polliceri, in Chriſtum oculos menteſque defigere conuenit, vt reuera per ipſum conſequamur remiſſionem peccatorū, quorum deletio iram Dei remouet. Itaque hac ratione dicit Paulus Epheſ. 1. eam dilectionem qua nos ante mundi creationē complexus eſt Deus, in Chriſto cōſtitiſſe fundatam. Hæc perſpicua ſunt & ſcripturæ conſentanea, locoſque illos optimè inter ſe conciliant, vbi dicitur Ioannis. 3. Deum ſuam erga nos dilectionem in eo declaraſſe, quod vnigenitum filium in mortem dederit, & tamen fuiſſe inimicum, antequā morte Chriſti in gratiam reductus eſſet, Rom. 5 Verùm quò firmiora ſint apud eos, qui veteris eccleſiæ teſtimonia etiam requirunt, citabo locum Auguſtini, vbi idipſum docetur, lib. 13. de Trinit. cap. 16. & tractatu 11. in Ioannem, Incomprehenſibilis, inquit, ac immutabilis eſt Dei dilectio, non enim ex quo ei reconciliati ſumus, per ſanguinē filij eius, cœpit nos diligere, ſed ante mundi conſtitutionem dilexit nos, vt cum eius vnigenito etiam nos filij eius eſſemus, antequam omnino aliquid eſſemus. Quod ergo reconciliati ſumus, per mortem Chriſti, nō ſic accipiatur quaſi ideo nos recōciliauerit ei filius, vt iam amare inceperit quod oderat. Sed iam nos

diligēti reconciliati ſumus, cum quo propter peccatū inimicitias habebamus. Quod vtrùm verū dicam atteſtatur Apoſtolus, Rom. 5. Commendat, inquit, dilectionem ſuā erga nos, quoniā cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuꝰ eſt. habebat itaque erga nos ille charitatem, etiā cū inimicitias aduerſus eū exercētes operaremur iniquitatē. Proinde miro & diuino modo & quando nos oderat diligebat. oderat enim nos, quales ipſe nō fecerat, & quia iniquitas noſtra opus eius non omni ex parte cōſūpſerat, nouerat ſimul in vnoquoque noſtrū & odiſſe quod feceramus, & amare quod fecerat. Cùm igitur iſta dilectio Dei æterna, ſecundū ſcripturas & D. Auguſtinum tractatu 110. in Ioannem, in diuina mente exiſtat: ſciendū eſt etiā, electionem eſſe in Deo, quæ quoſdā vt ad ſalutē æternam perducat, præſupponit hanc in Dei voluntate dilectionē, teſte D. Tho. 1. 2. quęſt. 23. art. 4. & Bonauēt. diſtin. 40. lib. 1 art. 2. Qua homines ſic dilexit, vt velit eos perducere ad regnum cælorum. Sicut nāque prædeſtinatio præſupponit electionem: ita electio dilectionē: quia prædeſtinatio eſt pars prouidētiæ, qua aliqua ordinātur in finem. Nihil autem ordinatur, niſi prȩexiſtente voluntate finis. Vnde prȩdeſtinatio aliquorum ad æternā ſalutē prȩſupponit, quod Deus illorū velit ſalutē, quod eſt dilectionis & electionis: dilectionis quidem, inquantū vult eis hoc bonū ſalutis: diligere namque eſt alicui bonum velle: Electionis, inquantū hoc perpetuȩ ſalutis bonum aliquibus præ aliis vult. Licet ergo electio cum prædeſtinatione in Deo inſeparabiliter coniungatur, nihilominus electio natura & ratione prædeſtinationem præcedit. Primùm ſiquidem intelligimus Deum velle alicui æternam vitam, quam prȩ aliis ſecundum miſericordiam ſuam magnam prælegit. Deinde intelligimus eum diſponere certa quædam media, quibus ſic electum ad ſalutē dirigat, quod eſt prædeſtinationis: Hęc autem electio huius præ alio, nō fit ob prȩmiſſæ fidei meritum, vt D. Auguſt. ſenſiſſe videtur aliquando, licet palinodiam cecinerit, quia Deus nullum dignum eligit, ſed eligendo dignū efficit. Augu. lib. 1. ad Simplicianū quæſt. 2. lib. 1. retract. cap. 9. & 23. lib. de corrept. & gratia ca. 7. de prædeſtinat. & gratia cap. 5. 16. de prædeſtinat. ſanctor. ca. 16. 17. & 18. lib. 5. contra Iulia. cap. 3.

Diligere quid.

Differentia inter electionē & prædeſtinationem.

De prædeſtinatione diuina.

QVANQVAM tractare de prędeſtinatione Dei, ſit res magnis labyrinthis obnoxia, & intricatis perplexitatibus inuoluta, & proinde acerrimis ingeniis operoſa, non ita paſſim eſt rudiorib' & ſimplicioribus proponēda, ſecundum Auguſt. de prædeſtinat. ſanct. cap. 21. & de prædeſtinatione Dei, cap. 1. imò nec prædicanda quidem, de bono perſeuerant. cap. 20. 21. & 22. Tamē cùm partiū noſtrarū ſit, vel pauca hac de re proponere, videaturque filū noſtri inſtituti hoc ipſum poſtulare, cū timore & tremore quę nota ſūt, etiā abdita quęque ſacramēta diuinis ſecretis cōmēdanda miſſa facientes, declaremus: Melior ſiquidē eſt fidelis ignorantia quàm temeraria ſcientia, Auguſt. lib. 1. contra aduerſa. legis cap. vltimo.

Quid & quorum ſit prædeſtinatio.

NON eſt ignorandum duplicem eſſe prædeſtinationē, allegationis, nempe & cōditionis, teſte B. Aug. lib. de prædeſtinat. Dei, cap. 2. vt lucidiori methodo hęc proſequamur, neminē fugere arbitramur, Deum creaſſe cælū & terram, ſolem, lunā, diē ac noctem. prædeſtinauit autē cælum perpetuo motu cieri, terram autem immobilē circūuoluenti cælo, vice cētri haberi. Iſta eſt prædeſtinatio quæ dicitur alligationis: Vnum quodque enim illorū alligatum eſt ſuo operi per diuinæ prædeſtinationis cōſtitutionē, vt ab eo diuelli aut ordinantis intentioni refragari nequeat. Creauit autē Deus & hominē, Geneſ. 1. & prædeſtinauit vt ſi diuina iuſſa capeſſeret, atque à fructu pomi noxialis abdomen inſatiabile refrenaret, perpetuo diademate coronatus regnaret. Sin autem, perpetuas daret pœnas, hæc conditionis dicitur prædeſtinatio, quæ ſignificat diuinam eſſentiam tanquam gratiæ & gloriæ cauſam, quantum eſt de ſe, non ſolum importat ſcientiam, ſed etiam volūtatem atque potentiam. Cùm autem cauſalitas gratiæ & gloriæ, principaliter attribuatur voluntati, tāquam cauſæ efficienti ſciētiæ tanquam diſponenti, potentiæ vt exequenti, naſcitur eius triplex deſcriptio. Prima eſt in genere voluntatis quæ ſic deſcribitur. Prædeſtinatio eſt propoſitum miſerendi, teſte Auguſt. de prædeſtinat. ſanctor. capite tertio. Secunda reſpicit ſcientiam diſponentem, eſtque hæc prædeſtinatio præparatio beneficiorum Dei, quibus

Duplex prædeſtinatio.

Tiplex prædeſtinationis deſcriptio vnde.

certiſſimè liberantur,quicunque liberantur, de bono perſeuerant.cap.14. Tertia concernit potentiam exequutiuã, ideo dicitur prædeſtinatio hac acceptione gratiæ præparatio,de fide ad Petrum ca.35. Non eſt autem deſcriptio adæquata quam ponit D.Fulgentius in princip.lib.2.adMonimum,qua præd ſtinationem arbitratur eſſe operũ præparationem,quæ Deus in æterna ſua diſpoſitione miſericorditer aut iuſte ſe facturum præſciuit. Quia generaliter etiam impiorum ſupplicia comprehendit, cum prædeſtinatio duntaxat ſit bonorũ,nefas eſt dicere,inquit D. Aug.lib.de prædeſtinat.Dei,cap.1. Deum aliquid niſi bonum prædeſtinare, hæc dicitur à præuidendo vel præordinando aliquod futurum lib.6.cõtra art. falſo ſibi impoſit.Ideoque Deus cui præſcientia non accidens eſt, ſed eſſentia,fuit,& eſt,iugiter quicquid etiam fit, antequam fit, præſcit,atque prædeſtinat, & propterea prædeſtinat, quia quale futurum ſit,præſcit,non tamen omne quod præſcit, prædiſtinat: malum namque tantùm præſcit, & non prædeſtinat,bona verò & præſcit & prædeſtinat.Nequaquam tamen intelligendum eſt Deum aliquid paſſiuè in prædeſtinato conſtituere,ſecundum D.Tho.1.par.quæſt.23.art. 2.Sed ſicut humanus obtutus in parietem defixus nihil in eo conſtituit,cùm prædeſtinatio ſit actio immanens,& ordinis ratio aliquorum ad ſalutem in mente diuina exiſtens, nec aliquid immittit in prædeſtinatum, ſicut ignis tranſmittit in ſibi aſſidentem calorem, nihilominus huius ordinis exequutio paſſiuè fit in prædeſtinato.

Prædeſtinatio bonorũ,malorũ nõ item.

An aliqua ſit prædeſtinationis cauſa.

CONSIDERATIONE opus habet quæſtio, an ſit aliqua cauſa ob quam Deus aliquem ab æterno prædeſtinet,profectò hæc mala cognoſcitur eſſe deſcriptio.Prędeſtinatio eſt ſempiterna voluntas, qua Deus vult alicui vitã dare æternam,propterea quod præuiderit infallibiliter bona illius hominis opera & finalem bonæ vitæ ſtatum in quo eſt moriturus. Quia Pelagiani, teſte Aug.lib. adQuod vult deum,hæreſ.88.hanc deſcriptionem bonam opinantes,docuerunt eos quos crediturós præſciuit,& in fide rectè victuros,per liberum voluntatis arbitrium eſſe ad regnum cęlorum prędeſtinatos,quia eos nouit ſua æterna præſcientia ex hoc corporis ergaſtulo fideles deceſſuros.

Opera noſtra non ſunt prædeſtinationis cauſa.

ros. Vt autem illud enucleatius diſputare valeamus, notandum eſt quoſdam fuiſſe qui dogmatiſarunt Deum in ſua æterna prædeſtinatione reſpexiſſe opera futura, atque hæc ſententia prima facie non abſurda, ſed plauſibilis, ac ſacris literis aliqualiter conſentanea videtur, quæ meritis atque bonis operibus vitam pollicentur æternam. Gaudete & exultate quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis, Math. 5. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, Math. 25. vbi & ratio non ſubticetur. Eſuriui enim, &c. Ex his & huiuſmodi ſcripturarum paſſibus, videtur prædeſtinatio eſſe propter præuiſa opera. Quam ſententiam imò errorẽ comprobat Origenes lib. 2. Periarchon ca. 9. qui exiſtimat vniuerſa hæc fieri & diſpenſari ſecundum merita, in alio ſeculo acquiſita, atque patriarcham Iacob docet ob merita in alio ſeculo conſequuta, ante quam iſtas carperet auras, electum fuiſſe. Verùm iſta ſententia multipliciter deficit, quia prædeſtinatio nullam permittit cauſam aut meritum, teſte Apoſtolo Rom. 3. qui pronũtiat nos iuſtificatos gratis, & vocatos vocatione ſua ſancta. 2. ad Timoth. 1. non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia. & iterum ad Titum 3. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. & alibi Epheſ. 1. Elegit nos ante mundi conſtitutionẽ, non quia eramus ſancti, ſed vt eſſemus ſancti. Et Paulus ad Gala. 1. prędeſtinatus & ſegregatus fuit vt ſanctus eſſet. Sed iſta ſegregatio bifariam accipi poteſt. Aut qua oues ab hœdis in nouiſſimo dei ſegregabuntur, Matth 25. Aut qua Deus ab æterno prædeſtinando, ſegregat vnum præ alio. Certè priorem ſegregationem non eſſe propter merita adſeuerare, redoleret hæreſin Lutheranã. Atque hæc æterna prædeſtinatio & ſegregatio nullam cauſam habet meritorum, ſed ſolam pientiſſimam Dei clementiam & gratuitam eius bonitatem, teſtante Paulo qui dicit, Rom. 8. volens oſtendere diuitias glorię gratiæ ſuæ. vnde Conc. Arauſicanum canon. 25. Ipſe Deus nobis nullis præcedentibus bonis meritis & fidem & amorem inſpirat: cui adſtipulatur generaliſſimum Concil. Tridentinum noſtro lamentabili ſeculo celebratum ſeſſ. 6. canon. 5. & 8. Deinde error Origenis à Paulo dãnatur, Rõ. 9. quando dicit: Cùm

Duplex ſegregatio.

nondum nati eſſent, aut aliquid boni aut mali egiſſent, vt ſecundum electionem Dei propoſitum, maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt. Gen.25. & Malach.1. maior ſeruiet minori. Ex quo loco perſpicuũ eſt iſtos gemellos nihil boni aut mali egiſſe, antequam naſcerentur, quod etiã cõprobat D. Augu. variis in locis lib.1. ad Simplicianum quæſt.2. lib.2. contra Pelagiũ & Celeſt. de peccatorum origine cap.31. de prædeſtinat. ſãct. lib.1. cap.18. de gra. & lib. ai b. cap.7. tract.8. in Ioannẽ epiſtola 105. ad Sixtum, & epiſtola 106. ad Paulinum, & Cõcil. Braccarẽſe primũ ca.6. Si quis animas humanas dicit prius in cæleſti habitatione peccaſſe, & ob hoc in corpora humana in terrã deiectas, ſicut Priſcillianus dixit, anathema ſit. Fuêre & alij, qui non opera, ſed fidem præuiſam dixerunt prædeſtinationis cauſã, in quo errore fuit ſãctus Auguſtinus ante Epiſcopatum, vt manifeſtum euadit ex libro expoſitionũ quarundam propoſitionum epiſtolæ, ad Rom.6. Non elegit, inquit Deus, opera cuiuſquam in præſcientia, quæ ipſe daturus eſt, ſed fidem in ſcientia, vt quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum elegerit, cui ſpiritum ſanctum daret. Verùm hãc ſententiam ceu erroneam retractauit, lib.1. retract. cap.23. lib 1. ad Simplician. quæſt 2. de prædeſtinat. ſanctor. cap.3. Nondum, inquit, diligentius quæſieram, nec adhuc inueneram, qualis ſit electio gratiæ, de qua Apoſtolus ad Rom.11. cap. dicit, quod reliquiæ per electionẽ gratiæ ſaluæ factæ ſunt: Ex qua ſententia, liquet quod fides gratis detur: eſt enim donum Dei, Epheſ.2. Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum ſecundũ propoſitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ. & alius quidam Pſal.55. cui occulta ſapientiæ ſuæ manifeſtârat, pro nihilo ſaluos facies eos. Vnde Paulus Rom.9. appoſitè adducit paradigma figuli, ſuper quo ſic habet Ambroſius: Quemadmodũ figulus vaſa eiuſdem maſſæ eiuſdemque ſubſtantiæ, facit differentia, vt alia ſint in honorem, alia in cõtumeliam, quæ ſola differunt voluntate artificis: In poteſtate namque eius eſt, vel tale vel tale vas condere. Ita & Deus, inquit, omnes ex vna maſſa eademq; cùm ſimus, & cũcti peccatores, vnius miſeretur, & alterũ deſpicit: ſed hoc nõ ſine iuſtitia, ſcit enim, cuius debeat miſereri. Qua ſententia eſt compertiſſimũ, nos

Fides nõ eſt prædeſtinationis cauſa.

omnes

mnes peccatores, nec meritis aut fide, ſed ſola miſerentis
ei clementia, vnum ſegregari vt ſit vas miſericordię, al-
rum deſpici quatenus vas iræ permaneat. Tertio quorū-
am fuit opinio, quod gratiæ bonus vſus eſſet cauſa præ-
ſtinationis, vt illis Deus conſtituiſſet gratiam ſuam cō-
unicare, quos præſciuiſſet benè illa vſuros: quemadmo- *Gratia bo-*
um ſi rex prouidus in prælio eum donaret equo, quē noſ- *nus vſus*
t ſtrennuè illo bellaturum, illique aciem cōcrederet, quē *non eſt cau-*
xiſtimaret conſtanter propugnaturum, teſte Proſpero *ſa prædeſti-*
b.1. de vocatione gentium capit. 5. & 7. In qua opinione *nationis.*
omplures fuiſſe leguntur, in epiſt. Proſperi ad D. Auguſt.
cet ſcripturis refragetur, vti ex præmiſſis manifeſtū eua-
it. Ac etiam nihil poteſt eſſe comparatione eiuſdem cau-
& effectus: Cùm autē opera ſint prędeſtinationis effe-
us, quia in illa includuntur, nequaquam poſſunt exiſtere
uſæ: Prædeſtinatio nāque eſt deſtinatio ad finē vltimū,
uē naturæ viribus conſequi nequimus, & proindè quod-
nque medium illuc producit, effectus eſt ipſius prędeſti-
ationis. Si autem Deus prædeſtinaret ob gratiæ bonum
um, ſequi videtur neceſſario, quod ipſe nos diligeret, quia
æuidit nos ipſū dilecturos, quod quā ſit diuinis eloquiis
luerſum, nemo eſt qui non videat: potiſſimū ſi Ioannis &
auli Apoſtolorum teſtimonia attendat: In hoc quippe eſt
aritas, nō quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ip-
prior dilexit nos, 1. Ioannis 4. & Rom. 9. Quis prior de-
t illi & retribuetur ei, & alio loco Epeſ. 1. Elegit nos ante
undi conſtitutionem vt eſſemus ſancti: non ait, quia prę-
dit nos ſanctos aut gratia bene vſuros, ſed vt eſſemus ſan-
i. Cui conſentaneum eſt verbum Chriſti, Ioannis 15.
on vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Denique ſi hanc
perum & boni vſus gratiæ, in ratione prædeſtinationis
quiſionem cognouiſſet Paulus: profectò recordatus fuiſ-
t, quando Eſau à Iacob diſcreuit Rom 9. & quādo Iſrae-
tas à gentibus diſcriminauit, nec in talem exclamationē,
om. 11. O altitudo diuitiarum, ſapientię & ſcientiæ Dei,
ro rupiſſet. Nec his obſtat, beati Petri Apoſtoli ſenten
a, 2. Petr. 1. Satagite vt per bona opera, certam veſtram *Occurrit*
ocationem & electionem faciatis: quia non vult ab- *tacitæ obie-*
lutè opera eſſe cauſam prædeſtinationis, ſed ſolùm cau- *ctioni:*
m per quam Deus inſtituit ipſum exequi, quibus tāquam

mediis vtitur,vti nos ad prædeſtinatum finem perducat. Nec etiam obſtant quæ ex Origine contra præmiſſam veritatem adferre poſſunt, lib.2.Periarchon cap.9. Super illud Roma.9.Cuius vult miſeretur,& ex Chryſoſtomo ſuper illud,Cum nondum nati eſſent, & ex prologo ſancti Hieronymi in Malachiam,necnon ex diuo Ambroſio ſuper Miſerebor cuius miſert⁹&c.vbi ſic habet,Et miſericordiam dabo,quem præſciui recto corde, ad me reuerſurum. & paulò poſt,eum vocat quem ſcit obaudire, & eū nō vocat,quem ſciuit minimè obaudire. Qui patres pręfatis locis videntur docere propter opera pręuiſa eſſe prędeſtinationem.Sed intelligēdi ſunt quantum ad vltimum prædeſtinationis effectū ſecūdum D. Tom.1.par.q.23.art.5.quē in adultis pręcedunt merita, quę ſunt cauſa non prędeſtinationis,ſed effectus eius, nimirum glorificationis, vel ſi intelligatur de prima gratia,tunc præuiſa opera, licet non ſint prędeſtinationis cauſa, ſunt tamē diſpoſitiones:Haud tamen ita vt præuiſio ſit cauſa prædeſtinationis ad gratiā, ſicuti nec opera ipſa ſunt eiuſdem cauſa gratię, ſed quod præuiſa, veluti præparamenta ad primum iuſtificationis effectum.

An prædeſtinatio ſit certa & infallibilis,ita vt nullus prædeſtinatorum queat damnari.

PRO huius quæſtionis pleniori deciſione, neminem latere oportet,hic extitiſſe hæreſim Ioannis Hus,dicētis gratiam prędeſtinationis eſſe vinculum, quo corpus & quodlibet eius membrum iugiter Chriſto capiti, teſte Concil. Conſtantien.ſeſſ.15.ca.2.3.5. & 21.tam inſeparabiliter adhæret,vt Paulus aut ſimilis eius, nunquam fuerit membrum diaboli,licet fecerit actus quoſdam actib.eccleſiæ malignantium conſimiles.Huc pertinere videtur error Bogardorum,& quorundam noſtri temporis conſtituentium hominem ſemel iuſtificatum à fide & gratia Dei ſemel percepta, non poſſe exorbitare, ac excidere: verùm aliud docuit communis fragilitas in peccato Dauidis, qui profectò prædeſtinatus ad vitam, miſerabili tamen peccatorum ſarcina colliſus perhibetur,2. Regum 11.& 24. quando in adulterij præcipitium homicidij malum,necnō ſuperbiæ faſtum intumit. Sic Petrus Apoſtolus Mat.26.in negationis baratrū præcipitatus legitur.Ergo illi qui ſunt

Error Ioānis Hus.

prædeſtinati,

deſtinati,poſſunt eſſe & ad tempus permanere in pec-
,quia homo non fit per prædeſtinationem ita immu-
lis,& impeccabilis,quin per voluntatis vertibilitatem
at delinquere,& in peccatis tanquam latro, Matth.27.
ıe ad mortem perſeuerare.Hinc cõmonefacit nos Pau-
Rom.11.dicens:Tu fide ſtas,noli altum ſapere.& alibi,
orinth.9.Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redi-
ne cùm aliis prædicauero,ipſe reprobus efficiar.& pau-
oſt 10.cap. Qui ſtat videat ne cadat. Et Sapiens quidã
:leſiaſtici 31.potuit tranſgredi & non eſt tranſgreſſus.
perã ergo inferunt aduerſarij non ſolùm moderni, ſed
diotæ & plebei quos legimus tempeſtate D.Auguſtini,
le bono perſeuer.ca.14.& 15.ita cauillatos.Si ſim ad vi-
ı æternã prædeſtinatus, nõ eſt quod me multum bona
:imorata vita reddat ſollicitum,infallibiliter enim eue-
t,quod ipſe ſua æterna prędeſtinatione diſpoſuit:Quia
ędeſtinatio Dei nõ eſt cõpleta noſtræ ſalutis cauſa, cum
ã depẽdeat à noſtri arbitrij libertate.Cain enim præſci-
n cùm non ignoremus & deſperatione damnationẽ in-
riſſe omnibus ſit in cõfeſſo,nihilominus dixit illi Do-
inus,Geneſ.4.Quare iratus es,cur cõcidit facies tua: nõ-
ſi benè egeris recipies:Ex qua ſententia clarũ eſt Deum
omittere homini ad damnationem præſcito, præmium
norum,ſi ea facere minus recuſaſſet: Si namque noueri-
us à malo agere pœnitentiam,aget & ipſe pœnitentiam,
c faciet quod loquutus eſt ſuper nos Hierem. 18.Ezech.
Vnde ſanctus Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ.O fœ-
x pœnitentia quæ ad ſe Dei trahit oculos, & furentẽ Dei
ntentiam, confeſſo errore, commutat! Extat autem pa-
doxum in ſacra Theologia, quod quicquid Deus extra
velit,contingẽter fieri cupiat, quod liquet prædeſtina-
o non inferat prædeſtinato neceſſitatem:Quando enim
liquis effectus dependet ex cauſa neceſſaria & contingẽ-
,tunc totus effectus denominatur à contingẽti, vt ha-
et Ariſt.lib.1. priorum par.8.cap.2. Ex vna de neceſſa-
io,inquit,& altera de cõtingenti, illata propoſitio non
oteſt eſſe niſi contingẽs, quia concluſio ſequitur par-
em præmiſſæ debilioris, vt ſi homo eſt animal, eſt ani-
nal contingenter eſt album,ergo homo contingenter eſt
lbus:pari modo,prędeſtinatio depẽdet ex cauſa neceſſaria,

Cõmune vulgi argumentũ tẽpeſtate Auguſt.

prædeſtinatione Dei nimirum & cauſa cõtingẽti,id eſt,libero arbitrio,ergo prædeſtinatio quo ad nos eſt contingens,quia diuina volũtas non impedit modò,ſed permittit vt homines prædeſtinati,perinde atq; reprobati, liberè & contingenter agant,quæcunque ſub libero arbitrio agunt & faciunt.Sic enim docet præclarum eccleſiæ lumen ſanctus Auguſtinus de ſpiritu & litera cap.31. Cùm poteſtas datur,inquiens,non vtique neceſſitas imponitur. poſſunt igitur prædeſtinati etiam deficere, & in peccata pręcipites ruere:propter diuinam tamen,eamque immutabilẽ voluntatem cui ſub iciuntur,cuiuſque intentionẽ nequeunt euadere,non poſſunt in peccato mori,& dãnari,vtpote ad vitã cæleſtis patrię,Dei benignitate prædeſtinati.Iſtud ſcholaſtici atque doctores claſſici efferre aſſolẽt, quod prædeſtinati in ſenſu compoſito nequeãt dãnari, licet in ſenſu diuiſo valeãt reprobari, quaten⁹ ſcilicet de ratione prædeſtinationis cadũt, ſicut albũ vt tale, nequit eſſe nigrũ,& quãdiu quis ſedet, nequit ambulare. De his loquitur Ioannes cap.6.& 10.Hæc eſt voluntas,inquit, patris mei, qui miſit me,vt omne quod dedit mihi,non perdã ex eo,ſed reſuſcitẽ illud in nouiſſimo die.& in ſequẽtibus, Nemo rapiet eas oues de manu mea.& Paul⁹ 2.ad Timo.2.Nouit Dominus qui ſunt eius. Et quo nihil clarius dici poſſit, ſic habet D. Aug.trac.48.in Ioannẽ,inquiẽs, de ouibus iſtis,nec lupus rapit,nec fur tollit,nec latro interficit.&alibi li.5.cõtra Iulianum ca.3.& 13.de Trinit.ca.16. Ex iſto numero electorum & prædeſtinatorum etiam qui peſſimam duxerũt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam, per cuius patientiam non ſunt huic vitæ, in ipſa ſcelerum perpetratione ſubtracti,vt oſtendatur & ipſis & cohæredibus eorum, de quàm profundo malo poſſit Dei gratia liberare.Ex his nemo perit,quacunque ætate moriatur.Abſit enim, vt prædeſtinatus ad vitam ſine ſacramento mediatoris finire permittatur hanc vitam. Item alibi de correp.& gratia cap.7.Nouit Dominus qui ſunt eius.Horum fides quæ per dilectionem operatur,profectò aut omnino non deficit,aut ſi qui ſint quorum deficit, reparatur antequam vita iſta finiatur & deleta quæ intererat iniquitate, vſque in finem perſeuerantia deputatur. & iterum idẽ Auguſt,tract.48.in Ioannẽ,& D.Proſper de vocat.gẽt.cap.1.

Secundum

Secundum Dei præſcientiam & prædeſtinationem, quam multæ oues foris, & quàm multi lupi intus, & quàm multi lupi foris, & multæ oues intus. Et quid eſt hoc quod dixi? quàm multæ oues, &c. quàm multi modò calumniantur, & ſuggillant dogmata fidei, poſtea ad cor redituri, quàm multi luxuriantur caſti futuri, quàm multi blaſphemant in Chriſtum credituri: Qui tamen, quótve ſint prædeſtinati, Deo ſoli ſunt cogniti, adeò vt nec quiſquã illi numero ſacratiſſima bonitatis diuinæ ordinatione diſpoſito, adimatur, aut addatur, teſte Aug. de correp. & grat. cap. 13. tract. 14 in Ioan. & epiſt. 105. ad Sixtum. Nobis tamen iſte fœliciſſimus numerus nõ eſt manifeſtus, quatuor potiſſimùm de cauſis. Quarum prima eſt, quòd ordo confunderetur. Secunda vt quiſque ſedulò ſuæ inuigilet ſaluti. Tertia ne reprobi ſui finis conſcij deſperent, ſicq; plura faciendo mala, grauiores dent poſtmodum pœnas. Chryſ. hom. 22. & 40. ad pop. Antio. & Auguſt. tract. 38. in Ioannem. Quarta ne ſaluandi intumeſcendo, ſe non prædeſtinatis præferant, quin potius ſub potenti manu Dei, humiliores fiant. Hinc Auguſt. de correp. & gratia, cap. 13. lib. Soliloqu. cap. 26. & 28. Qualia de me ô Domine ſcripta ſint in libro conſiſtorij tui ego ignoro, vnde valdè timeo. Nullus ergo temerario auſu, vt habet Concil. Trident. ſeſs. 6. cap. 15. infallibiliter ſe accepiſſe iactitet, niſi ſibi manifeſtatum fuerit ſpecialiter, vt communiter creditur de ſancta Maria Magdalena, de qua dicitur Luc. 10. quòd optimam partem elegerit, quæque non debeat ab ea auferri: & Paulo Apoſtolo 2. Corinth. 12. Sufficit, inquit Chriſtus, tibi gratia mea. Item de Petro Apoſtolo Luc. 22. Non deficiet fides tua. Necnon de Ioanne Euangeliſta, Ioan. 21. Tu autem cùm ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & quò tu non vis, ducet. Hoc autem dixit Ieſus, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum.

4. de cauſis numerus prædeſtinatorũ eſt nobis incognitus.

Prædeſtinatio an precibus iuuari queat.

QVæſtioni differenti, an prædeſtinatio precibus ſanctorum iuuari queat, Reſpondẽt Diui Bonauentur. in primum diſtinctio. 40. & Thom. in ſcripto ibidem, & prima parte, quæſt. 24. art. 8. Duo in hoc negotio conſiderantes, nẽpe prædeſtinationẽ ipſam, & eius effectum: Prædeſtinatio ipſa, quia eſſentiam & ipſum diuinæ voluntatis

Duplex eſt prædeſtinationis reſpectus.

actum à Deo ab æterno volitum ſignificat, nequaquam iuuari valet, quia abſque intuitu meritorum & precum, Deus hominem prædeſtinat, vt cuique compertiſſimum eſſe poteſt ex prælibatis. Nec Ezechias Eſaiæ 38.& 4. Regum 20. Sua obſecratione mutauit aut impediuit diuinam prędeſtinationem, & ſempiternam Dei volūtatem. Sed quod Deus ab ęterno præſciuit, & fieri voluit, in ipſo Ezechia voluntariē orante, fuit adimpletum: nam vita eius quæ ſecūdum inferiores cauſas, fuerat breuianda, ſecundum æternam Dei pręſcientiam & voluntatem fuerat ad 15. annos prorogan da, propter voluntariam eiuſdem Ezechiæ orationem ab ipſo Deo ſimiliter pręuiſam & ordinatā, teſte Gregor. lib. 12. Moral. cap. 2. & cap. 23. & lib. 16. ca. 4. Altero modo conſiderari poteſt effectus prædeſtinationis, etſi non ſimpliciter omnis effectus, quia ſolus Deus dat gratiā, tamē quoad aliquem particularem effectum iuuari poteſt. Prouidentia ſiquidem, cuius prædeſtinatio eſt pars, non ſubtrahit cauſas ſecundarias, ſed ſic prouidet effectus, vt etiam ordo cauſarū ſecundarum ſubiaceat prouidētiæ, & quemadmodum prouidentur naturales effectus, vt etiam cauſæ naturales ad illos naturales effectus odinentur, ſine quibus illi effectus non prouenirent. Ita prædeſtinatur ſalus alicuins à Deo, vt etiam ſub ordine prædeſtinationis cadat, quicquid hominem promouet ad ſalutē, vt ſunt opera, preces, &c. nō quaſi mutare valeamus immutabilē Dei volūtatem, ſed vt precibus nos ad ipſum trahamus, quatenus Dei prædeſtinatio in nobis perfectius expleatur, vti clariſſimis admodū exēplis dilucidat ſanctiſſimus Pater Dionyſius Areopagita de diuin. nominibus cap. 3. Quemadmodum, inquit, ſi lucidiſſima cathena ex cæleſti ſummitate ſuſpenſa & hucuſque protenſa, nos ſemper eam manibus alternis in anteriora porrectis capiamus, trahere quidem Deum videmur, re autem vera non illum ipſi deducimus, quippe quem ſupra infráque pręſentē habemus, ſed ipſi magis ad ſublimiores micantium radiorum fulgores promouemur. Aut certè quem admodum ſi nauem ingreſſi, rudentes ex ſaxo quodam & rupe ad nos vſque porrectos teneamus, quippe quorum nitimur auxilio, non ſaxū ad nos, ſed noſipſos magis nauimque ad rupem promouemus. Non ſecus precibus inſtamus, vt quod Deus æternaliter in nobis fore præuidit & prædeſtinauit,

Aptiſſime Dio. Areopag. ſimilitudines.

ſtinauit,compleatur,per bona opera,certam faciẽtibus vocationem. Hinc Gregorius generoſitate ſanguinis & ſanctitate vitæ inſignis,lib.1.dialogorum cap.8. Ipſa cæleſtis regni prædeſtinatio ita eſt ab omnipotenti Deo diſpoſita, vt ad hoc electi labore perueniant, quatenus poſtulando mereantur accipere, quod Deus altiſſimus eis ante ſecula diſpoſuit donare. Atque exemplo ſcripturæ demonſtrat, Geneſ.17.18.& 22.& 25.Abraham,inquit,habuit varias de multiplicando ſemine promiſſiones,tamen ſcriptũ eſt,Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro vxore ſua, eo quòd ſterilis eſſet, qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ, & Auguſt.ſerm.1. & 4. de ſanctis,& ſerm.1. Apoſtolorum Petri & Pauli,Si ſanctus Stephanus ſic nõ oraſſet, Paulum eccleſia nõ haberet, fortaſſis enim ſic ſunt prædeſtinati(inquit)vt noſtris orationibus concedantur,& accipiant eandem gratiam qua velint eſſe & efficiantur electi.Hoc ſenſu dictum exiſtimo alibi ab eodem tractat.26. in Ioannem: Si non traheris,ora vt traharis.

Cooperamur prædeſtinationi.

Inquiritur quid operetur prædeſtinatio,qualíque fiat ordine.

CVique debet eſſe perſuaſiſſimum,quod operatio diuinæ prædeſtinationis, hoc fiat ordine,vt primitus reſpiciat vltimum finem,hoc eſt gloriæ collationem,deinde media ad talem finem proficientia: quemadmodum medicus primò vult graui paroxiſmo laboranti finem, id eſt,ſanitatem,deinde quærit media ad ſanitatem optatam opportuna: pari modo Deus prius prædeſtinauit Iacob ad vitam æternam,tum eidem cõtulit gratiam adiuuando arbitrium & infirmitatẽ eius, vt ea exhiberet opera quibus illuc perduceretur,ſecundum Proſperum, lib.2. de vocatione gentium.cap.10. Quicquid enim Deus facere decreuit,perficit ordinatiſſimè. Priùs igitur natura hominem ad gloriam ordinat, deinde præbet media,quibus illam adipiſci queat, nimirum gratiam & bona opera, quæ ſunt effectus gratiæ & cauſa gloriæ. Quibus perſpicuum fit vt gloria quæ eſt vltimus finis,ſit quidem intentione prima,nihilominus in ratione exequutionis eſt nouiſſima.

De vocatione primo prædeſtinationis effectu.

PRimus prædeſtinationis effectus dicitur vocatio, quæ eſt auxilium Dei mouentis, & mentem ad deſerẽdum peccata excitantis ſecundum Thom. prima 2. quæſt. 113.

Deſcriptio vocationis. artic. 1. vel vocare Dei, eſt,amando & eligendo reſpicere, teſte Gregorio lib. 11. Moral.cap.21. Cùm autem primum iuſtificationis fundamentum ſit fides,quæ per auditum ſuſcipitur,teſte Paulo Roma.10. & per gratiam Dei tenetur, duplex naſcitur vocatio, externa & interna, ſecundũ Greg. lib.28.cap.2.Moral.perpulchrè differentem. Externa vocatione rurſum vocat Deus bipartito modo, aut per ſe, aut per nuntios:per ſe vocare dignatus eſt Petrum, Andream,Matth.4.Philippum Ioannis 1.Paulum Actor.9.deinde per nuntios,ſed bifariam,aut per vocem animatam, aut inanimatam, priori vocârunt Apoſtoli & prædicatores. Matth.10.28. Luc. 10. Poſteriori exemplorum ab aliis factorum exhortationibus,Si filij Abrahæ eſtis,opera Abrahæ facite,Ioannis 8.2.Petri 2. & ad Hebræos 11. Aliquando flagellis quibus Manaſſen vocauit, 2.Paralip.33. capite. Mala ſiquidem quæ hîc nos premunt, ad Deum ire compellunt.Nonnunquam promiſſionibus bonorum & præmiorum,1.Corinth.2. nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c.Si pueri nucibus oblectati, & oues ramo viridi tractæ, paſtorem ſequantur,teſte Auguſtin.tract.26.in Ioannem, quanto magis quibus talia bona promiſſa ſunt in cœlis? Hinc Auguſtinus lib.83.quæſt.69. velle non poteſt quicquam,niſi admonitus,& vocatus, ſiue intrinſecus,vbi nullus hominum videt,ſiue extrinſecus per ſermonem ſonantem,aut per aliqua ſigna viſibilia. Altera vocatio eſt interna,qua Deus dignatur per internam hominem vocare inſpirationem. Sic Petrum tribus vicibus negantem reſpiciendo vocauit,Matth.26. Auguſtin. de gratia Chriſti, cap. 43.& 45.ſic latronem in crucis patibulo.Matth.27. Auguſtin.li.1.de anima,& eius origine,c.8.li.3.c.9.li.4. contra Donatiſtas,ca.22.Hæc vocatio differt à prædeſtinatione, quia qui ab æterno in mente diuina prædeſtinantur, ex tempore vocãtur, vt diſertis verbis edocet D. Auguſtinus, tractat.68. ſuper Ioannem dicens: Elegit nos ante mundi cõſtitutionem prædeſtinando vtique, non vocãdo:elegit prædeſtinando ante mundi conſtitutionem:elegit vocando ante mundi conſummationem.Et alio in loco ſerm.16. de verbis Apoſtoli, Quando creati, ſumus prædeſtinati, quando Chriſtiani facti,ſumus vocati.Differt etiam vocatio ab electione, vt magis & minus cõmune ſecundũ Aug. de correp,

Duplex vocatio.

Subdiuiſio.

Vocatio interna.

Vocatio differt à prædeſtinatione.

Vocatio quid differat ab electione.

e correp.& grat.ca.7. Quicunque namq; electi ſunt, haud ubiè ſunt vocati, non autem quicunque vocati, conſequēr ſunt electi. Hæc habitudo probatur à Matth. Apoſtolo, .12. dicente: Multi ſunt vocati, pauci verò electi. Hęc vocatio bifariam diuiditur in generalem & ſingularē, vti docet Aug. de prædeſt. ſanctor. ca.16. Vocatio generalis ſubdiuidirur bimēbri partitione: prior nullum habet effectū, b cordis duritiam, vt Chriſtus Matth.22. inſigni prolepſi oſtendit, quando dicit quoſdam neglexiſſe vocationē, & biiſſe vnum, in villam ſuam, alium verò ad negotiationē. Et ne fortè cauſari aut caluillari valeamus, nos non includi multorum numero vocatorum, quando dicit multi vocati, liis locis vniuerſaliter loquitur, Mat.11. Venite ad me omes qui laboratis, & 28. Prædicate Euangelium omni creaturæ. Et vult omnes homines ſaluos fieri, 1. ad Timo. 2. nec ult mortem peccatoris, Ezech.18. quia in omnem terram xiuit ſonus eorū, Pſal.18. Nec eſt quòd dictio, multi, nos nxios reddat, quia interdum induit ſignificationem notę niuerſalis, teſte Aug. lib.4. contra Iulia. cap.8. & lib.6. ca. 2. vnde manifeſtum euadit omnes vocari, adeò vt ſi Chriſtus non veniſſet, & loquutus eis non fuiſſet, peccatū non haberent, nunc autem excuſationem non habent. Ioan.15. Poſterior effectum quidem habet, ſed temporalem, ſecundum præſentem nimitùm iuſtitiam. Hæc vocatio, illa ſeminantis euangelica, Luc. 8. comparatione delineatur, in parte ſeminis, quod cecidit in petroſa, & ſecus viam, dedit iquidem fructum ad tēpus, & partim poſtea exaruit, partim ab auibus eſt conſumptum. Huiuſmodi fuit Iudas, qui fuit ad Apoſtolatus apicem vocatus, ſecundum præſentem iuſtitiam, teſte D. Ambr. ſuper Rom.9. quos prædeſtinauit &c. nec permanſit vt magnificaretur. Vnde Orige. lib.7. in cap.8. ad Rom. Iudas Apoſtolus vocatus eſt non iuſtificatus ſecundum hanc præſentem iuſtitiā vocatus fuit, qui venit ad nuptias, abſq; veſte nuptiali. Hæc ille. Aug. de corre. & gratia, cap.7. & de prædeſt. & grat. ca.10. & 11. hanc vocationem vocat primam miſericordiam, quæ ſola ad rectè viuendum non ſufficit, ſi deſerat qui vocauit, ideò ſubnectitur, & miſericordiam præſtabo, cui miſericors fuero, vt & ipſa opera Deo accepta referamus. Hęcq; vocatur ſingularis vocatio, ſecundū æternā videlicet prædeſtinationē, de

Vocatio interna eſt duplex.

Nomenclatura, multi, quid importet.

Iudas quomodo vocatus.

qua Apoſtolus ad Ro.8. Quos prædeſtinauit, hos & vocauit ſecundum æternum Dei propoſitum. hæc ſiquidem eſt certiſſima, velut ipſa ſempiterna prædeſtinatio, iuxta illud Eſa.14. Iurauit Dominus exercituum ſi non vt putauit ita erit, & quomodo mẽte tractaui, ſic eueniet. De hac dicit Paulus Ro.11. Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei, quia ſine mutatione fixa ſunt & infallibilia, vti eruditè docet B. Aug. de prædeſt. ſanctorum, cap.16. horũ alij manè vocantur, hoc eſt in pueritia, Greg. teſte, homil.19. lib.40. homil. vt infantes recẽs baptizati: Alij hora tertia, vt Samuël in adoleſcentia 1.Reg.3. Alij hora ſexta, hoc eſt, in iuuentutis flore, vt Paulus Act.9. Alij hora nona, id eſt, virili ætate, ſicut Matthæus Publicanus Matth.9. Alij hora vndecima, id eſt, in extremo vitæ curriculo, ſicut Latro Mat.28. quia tunc erant obtemperaturi non ſolis ipſorum viribus, nec aliquibus præcedentibus meritis, ſecundum Aug. de prædeſt. & gratia cap.10. li.1. retrac. cap.23. Cõcil. Trident. ſeſſ.6. ca.5. ſed gratuita Dei bonitate prædeſtinãtis & vocantis, id eſt, volentis tunc ita vocare eos, taliterq́; adiuuare, qualiter neceſſariũ nouerat, vt vocati intusq́ue attracti, nefas ducerent, tam plauſibili Dei inſpirationi nõ obſecundare: Si autem vocatio ita eſſet opus Dei, vt noſtra aſſenſio minimè eſſet neceſſaria, cogeret nos Deus potius ceu bruta animantia, aut organum inanime, non vt gallinam congregaret, nec inuitaret vllo modo rogando alliciendoq́ue, Venite ad me omnes, Mat.11. nec libertati noſtræ relinqueret dicens: Qui vult venire poſt me, &c. Nec obſtat quod dicitur Luca. 14. compelle intrare, quia ſecundum Œcumenium cogi iuſſit eos, qui ex gẽtibus eſſent, nõ quòd violentiam inferri præceperit, ſed ſubindicãs quòd vehementiorem ac conſtantiorem adhiberi eis prædicationem oporteat, vtpote fortiter à dæmonibus detentis, & in profundis errorum tenebris oberrantibus. Similis eſt commentarius ipſius Theophylacti ſuper eundem paſſum.

Compelle intrare, exponitur.

Nec etiam obſtat quod dicitur apud Ioanem, ca.6. Nemo venit ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit illũ, quia propter credentes & non credentes ſeſe manifeſtauit hanc dixiſſe ſententiam: Idipſum enim aliis verbis dixit, niſi ei fuerit datum à patre meo, ille quippe trahitur ad Chriſtũ, cui datur vt credat in Chriſtũ. Datur ergo poteſtas vt filij

Quis trahatur ad Chriſtum.

Dei

ei fiant,qui credunt in eum,cùm hoc ipſum detur vt cre-
ant in eum,quæ poteſtas niſi detur à Deo, nulla eſſe po-
ſt ex libero arbitrio,ſecundum Aug.lib.2.contra 2.epi-
olas Petilia.cap.84.de bono perſeuerant.cap.14.li.1.cō-
a 2.epiſtolas.Pelagia.cap.3.& 19.& tract.26. in Ioannē:
mnes enim regni illius homines docibiles Dei erunt,nō
hominibus audient,& ſi ab hominibus audiunt, tamē
uod intelligant,docentiq; acquieſcant & credant, intus
oruſcat,intus reuelatur,quid faciunt homines forinſecus
nnuntiantes?quid facio,inquit Auguſtinus modò,cū ego
oquor,ſtrepitum verborum ingero auribus veſtris, niſi
rgo reuelet ille,qui intus eſt,quid dico?quid loquor? ex-
erior cultor arboris,interior eſt creator,qui plātat & qui
gat extrinſecus operatur,hoc facimus nos, ſed neque qui
lantat eſt aliquid,neque qui rigat, ſed qui incrementum
at Deus,hoc eſt,erunt omnes docibiles Dei,quia docēdo
electat non neceſſitatem imponendo compellit. Quod
rgo dicitur,nemo poteſt venire ad me,niſi pater qui mi-
t me,traxerit illum,non duxerit illum,dictum ita opor-
uit, vt Pelagianis via erroris præcluderetur, qui putabant
ominem gratia Dei in bono opere ſic adiuuari,vt in ex-
itanda eius ad ipſum bonum opus voluntate nihil eā cre-
lant oparari.Non igitur duxerit me,dixit Dominus, ne
liquo modo intelligamus voluntatem Pelagiano errore,
ræcedere & anteuertere gratiā Dei:Quis trahitur, ſi vo-
ebat,antequā per gratiam traheretur?& tamen nemo ve-
uit niſi velit,quia nemo funibus aut reſtibus impetuoſis,
nſtar pecudū trahitur:nam miris modis trahitur à Deo,
t velit,qui nouit intus in ipſis hominū cordibus operari,
on vt homines(quod fieri non poteſt) nolentes credant,
ed vt volentes ex nolētibus fiant:Si autem nulli Deus ne-
eſſitatem inferat,neminemque compellat,quare vnū vo-
cat ita vt veniat,& alium ſordibus peccatorum irretitum
elinquit?Sciēdum eſt huic & ſimilibus quæſtionibus op-
ponendas ſacras ſcripturas,quales ſunt apud Mat.20.Ami-
e non facio tibi iniuriam,an non mihi licet facere quod
volo?tolle quod tuum eſt,vade.& apud Paulum Ro.9.An *Quare Deus*
on habet poteſtatem figulus ex eadem luti maſſa facere, *vnū vocat*
aliud vas in honorem,aliud in contumeliam?& talis teſte *vt veniat,al*
Greg.lib.25.Moral.cap.13.in omnibus captum noſtræ in- *terum non.*

Vocatio eſt prædeſtinationis effectus, & iuſtificatio eſt effectus vocationis.

firmitatis tranſcendentibus ſufficiat reſponſio.

De iuſtificatione altero prædeſtinationis effectu.

QVemadmodum vocatio eſt effectus prædeſtinationis, teſte apoſtolo Ro.8. quos prędeſtinauit & hos vocauit, & quos vocauit, hos & iuſtificauit, ita effectus vocationis eſt iuſtificatio, non quaſi poſterior perpetuo eſſe debeat tempore, ſecundum Tho.3.parte quæſt.85.art.6.ſed quia natura & ordine ſuccedit, de qua modeſtè ſobrieque nonnulla capita ponere decreuimus, ne ſcopulis Manichæorum aut cauet noſis Pelagianorum anfractibus illæ ſi à regia ſemita exorbitemus.

Deſcriptio iuſtificationis.

Quid eſt Iuſtificatio?

IVſtificatio eſt mutatio qua voluntas mutatur ab iniuſtitia ad iuſtitiam Deo debitam. Hoc modo accipitur à beato Paulo dicente 1.Cor.6. hæc nempe fornicarij idolis ſeuientes, adulteri, aliquando fuiſtis; ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, vt habet conciliũ generaliſſimũ Tridét.ſeſſ.6.ca.4. Iuſtificatio eſt trãſlatio ab eo ſtatu in quo homo naſcitur fili⁹ primi Adæ in ſtatũ gratię & adoptionis filiorũ Dei, per ſecundũ Adã Ieſum Chriſtum ſaluatorẽ noſtrũ: vel ille iuſtificatur, qui iuſtus efficitur, ſecundũ ſancti Auguſtini doctrinã lib.2.Retract.ca.33.de ſpiritu & litera ca.26. Operæpretiũ fore duximus cõſiderare, in præſentia aliud eſſe iuſtificationẽ abſolutè dictã, ſeu dignificationem ad vitam ętternã: aliud iuſtificationẽ impij. Iuſtificatio abſolutè dicta eſt ſecundũ quã aliquis vita æterna dignus efficitur. Hæcque dicitur interdum & negatiua. Iuſtificatio impij quæ alio nomine poteſt dici priuatiua, eſt mutatio, qua ex impio quis efficitur iuſtus. Hæc autẽ quamuis non ſint ſecundum ordinem in rebus nunc ſtantem poſt lapſum Adæ, ab inuicem ſeparatæ, vtique tamen intelligi valent ſeparatæ, vtpote ſi extra Adæ poſteritatem crearetur homo, quem Deus ſibi gratificaret, ad conſequẽdam cæleſtem patriam, per gratuita ſpiritus ſancti chariſmata, teſte concil.Trident.ſeſſ.6.ca.3.Tho.1.2.quæſt.113. art.1. tum eſſet quidem iuſtificatio, & ad vitam æternam dignificatio, ſed non eſſet impij dicẽda iuſtificatio, quippe qui nihil haberet commune cum impia ſobole noſtræ corruptionis. Cùm autem in omni motu ſint quatuor, te-

Aliæ deſcriptiones.

Duplex iuſtificatio.

ſte,

ſte Philoſopho.5. Phyſic.ca.1. Moués,Mobile,Terminus à quo,& terminus ad quem, & in hoc argumento ſit quidam motus & mutatio,neceſſario iſta quatuor in illa cōcurrere creduntur. Mouens eſt bonitas & immenſa Dei miſerentis clementia, excitantis mentem hominis ad deſerendum peccata:Deus ſiquidem eſt qui iuſtificat, Ro.3. & 8.Mobile in impij iuſtificatione eſt anima peccatrix, quæ ſpiritu Dei mouentis conuertitur,reſipiſcendo à diaboli laqueis,ad dominū Deum ſuum. Terminus à quo eſt iniuſtitia & impietas,quæ lumine gratiæ aufertur, veluti caliginoſæ noctis tenebræ,ſolis irradiatæ fulgoribus diſpelluntur.Terminus ad quem,à quo principaliter ille motus denominatur,eſt iuſtificatio,qua homo recedit per remiſſionis gratiam à peccato, & accedit ad iuſtitiā,quaſi à tenebris ad lucem,de morte culpæ ad vitam gratiæ. *Quatuor in omni motu.*

In quo conſtat Iuſtificatio.

NOn ignorandum eſt Ioannem Caluinum bifariam deficere,atque fœdè errare,dū quibuſuis verborū illecebris,necnon ſententiarum ambagibus,à ſcripturis deſumptis,illaqueare ſtudet homines,& ineſcare nititur fideles,conſtituendo iuſtificationem perfici conſiſtereque in remiſſione ſola peccatorum libr.3. Inſtitutionum cap. 11.ſectione 2.Sola enim peccatorum remiſſio non abſoluit totam rationē iuſtificationis,ſed nouitatis vitæ,proſequutio adſit oportet, quemadmodum luce meridiana clarius manifeſtum euadit ex ipſo Paulo dicente, Rom.4. tradit⁹ eſt propter delicta noſtra & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram,Epheſ.2. Coloſſ.ca.2.ad Titum 2. Ex quib⁹ ſcripturæ paſſibus colligere licet,quod hi qui iuſtificationē nihil aliud eſſe volūt,quàm peccatorū remiſſionem,& cum Deo reconciliationem,toto (quod dicitur) cælo aberrant:neque enim in hac ſola cōſiſtit iuſtificatio ſi vetus homo noſter exuatur,ad Ephe. 4. quia neceſſe eſt inſuper inducere nouū,qui ſecūdū Deū creatus eſt in ſanctitate & iuſtitia veritatis.Nec tantū peccato eſt moriēdū Ro.6.& 8.ſed viuendum etiam Deo,nec ſufficit à peccato liberari,ſed ſeruos oportet fieri iuſtitiæ, nec commori tātùm,ſed & reſurgere opus eſt:Remiſſio namque peccatorum,merito paſſionis Chriſti nobis communicatur.Verū hoc ſatis non eſt,neceſſe eſt præterea, vt quemadmodum *Error Caluini eliditur*

Chriſtus reſurrexit à mortuis,ita & nos ſimul cum eo reſurgentes in nouitate vitæ ambulemus. Non tamen hæc Paulina ſententia intelligenda eſt,quaſi mors Chriſti, remiſſionis peccatorum,reſurrectio verò iuſtificationis & nouitatis vitę cauſa ſit meritoria: Manifeſtum namque eſt Chriſtum reſurrectione ſua nihil meruiſſe, vtpote qui tunc erat extra ſtatum merendi,ſed accipiēda eſt hoc modo,vt Baſilius de vita ſolitaria.cap.1.Greg.lib.1.paſtoralis curæ,cap.3.Traditus eſt in mortē,partim vt merito paſſionis ſuæ noſtra aboleret peccata, partim vt nobis formam præberet moriendi vereri vitæ,& reſurrexit vt ſuo exēplo efficeret in nobis iuſtitiam & formam reſurgendi,ad vitæ nouitatem,ſecundum animam, vt ipſe ſecundum corpus, quemadmodum docet Aug.li.19.de ciuit.Dei cap.27. Cōcil.Mileuita.can.3.& 4.& Trident.ſeſſ.6.can.11.20.& 21.

Iuſtitia prima & ſecūda. *Duplex peccator.*

Quo autem iſtud melius intelligatur, ſolent doctores docendi gratia iuſtitiam primam & ſecundam conſtituere. Sicut duplex eſt peccator, baptizatus & non baptizatus: Prior eſt,qua impij per Chriſtum & gratiam iuſtificantē, remiſſionem conſequuntur peccatorum, quæ quidē tranſlatio ſine iuſtitia poſt euangelium promulgatum ſine lauachro regenerationis aut eius voto fieri non poteſt,ſicut legitur Ioannis.3.Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpirituſancto,non poteſt introire in regnumDei.Concil.Trident.ſeſſ.5.can.5.& ſeſſ.6.can.5.Aut iam iuſtificati, amici ac domeſtici Dei effecti,euntes de virtute in virtutem renouantur de die in diem, id eſt, mortificando membra carnis in ipſa iuſtitia per Dei gratiam accepta,cooperante fide & bonis operibus creſcunt atque magis iuſtificantur: qui iuſtus eſt ait Ioannes Apocal. 22. iuſtificetur adhuc. Augu.ſerm.16.de verbis Apoſtoli, Concil.Trident.ſeſſ.6. can.10.& 24.hæc dici conſueuit.Secūda iuſtitia,qua iam iuſtus prouectior fit in iuſtitia,verùm inter has duas iuſtitias grādis cognoſcitur eſſe diuerſitas: Prima ſiquidem iuſtitia,ſola Dei miſerentis clementia impetratur, Ro.3. Iuſtificati gratis per fidem,id eſt,ſine vllis operū noſtrorum meritis,Epheſ.2.Coloſ.2. & ad Titum 3,non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauachrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abundè

Grandis vtriuſque iuſtitiæ diuerſitas.

per

per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrũ, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ: Nõ tamen abſque vllis omnino meritis, quia non abſq; Christi meritis: magno enim conſtitit hæc noſtra iuſtificatio, nimirùm pretio ſanguinis. proptereа benè dicit, ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos. Verùm ſi pretio ſanguinis, quomodo gratuita Dei bonitate ſumus iuſtificati? videntur ex diametro ſecum pugnare. Dicẽdum quod hactenus Dei gratuita bonitate, quia quamuis pro nobis iuſtã peregerit ſatisfactionem, gratis tamen ipſe nobis redemptionem miſit, quam abſque vllis noſtris meritis gratuita ſua bonitate liberaliter nobis conceſſit mediatorẽ & reconciliatorem, ſecundũ Aug. concione 26. ſuper Pſal. 118. li. 83. quæſt. quæſt. 68 epiſt. 150. ad Sixtum. Tho. 2. 2. quæſt. 83. art. 15. & 16. Secundum autẽ iuſtitiam nõ ſolum per fidem gratis à Deo impetramus, quin etiã per bona opera meremur: aperta ſiquidẽ ſunt Apoſtoli Iacobi verba ca. 2. quia ex operibus iuſtificatur homo & non ex fide tantum. Ad hãc iuſtificationẽ in ſacra ſcriptura ſubinde monemur fouendam & proſequendam 1. Theſſal. 4. Rogamus vos fratres in Domino Ieſu vt quemadmodũ accepiſtis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare & placere Deo, ſic & ambuletis, vt abundetis magis, & 2. Tim. 2. huic ſecũdæ iuſtificationi poteſt adiici & tertia (quanquã includi videatur in ſecunda) qua quotidianorum veniã delictorũ corde cõtrito implorare ſatagimus, quę ſignificata eſt apud Ioãnẽ, ca. 13. Qui lotus eſt non indiget, niſi vt pedes lauet, & eſt mũdus totus, atq; à mortalibus & venialib⁹ immunis. Quæ etiã venialia dimittuntur certis precibus, cum cordis cõpunctione dictis, vt ſunt, dimitte nobis debita noſtra. Mat. 6. Aug. li. 1. ca. 7. de ſymbol. li. 1. de nupt. & concupiſc. ca. 34. li. 1. cõtra 2. epiſtolas Pelagian. ca. 13. & 14. li. de bono perſeue. ca. 2. de gra. & lib. arb. ca. 13. Hãc triplicem iuſtificationem manifeſtè approbat Diuus Aug. lib. 2. cõtra Iulianũ poſt medium libri. Iuſtificatio, ait, in hac vita nobis ſecundum iſta tria confertur, prius lauachro regenerationis, quo vniuerſa remittuntur peccata, deinde congreſſu cum vitiis, à quorum reatu abſoluti ſumus. Tertia dum noſtra exauditur oratio, qua dicitur, dimitte nobis debita noſtra, hæc tamen iuſtitia ſeu iuſtificatio non eſt nobis

extrinſeca, qua nos Deus in gratiã receptos pro iuſtis habet, ac cenſet, qui in nobis non ſumus, ſed apparemus tanquam iuſti in cõſpectu Dei, quemadmodum Caluinus calumniatur cum ſuis ſequacibus li.3. Inſtitutionis Chriſtianæ ca.11. ſectione 2. & 3. & c.14. ſect.12. Quia iuſtitia nobis realiter, non imputatiuè inhæret: Abſurdũ namq; eſſet ſecundũ Tho. in ſcripto par. diſt.17. quæſt.1. parietem dici album albore mihi inexiſtente, aut aquam calidam nõ ea quæ ipſi aquæ, ſed igni ineſt caliditate quia ſuo proprio calore feruet aqua, ab ipſo tamẽ igne ꝑfecto. Sic per Chriſtũ verè habemus peccatorũ remiſſionẽ, necnon verè iuſtificamur, ſed tamen iuſtitia munere Dei nobis conceſſa, ſecundum Auguſtinum epiſt.122. ad Honorat. ca.30. li.1. de gratia Chriſti contra Pelagia. cap.47. ſuper Pſal.30. & 70. li.14. de Trinit. c.12. iuſtitia, inquam, Dei non qua ipſe iuſtus eſt, ſed quam dat homini cùm iuſtificat impiũ, quemadmodum plurimis in locis eruditè differit Sanctus Auguſtinus tract 61. & 26. in Ioannem ſerm.69. de tempore, & Concil. Trident. ſeſſ.6. can.10. & duobus ſequentibus. Ex quibus compertiſſimum cuique fidelium eſſe debet, quod noſtrapte iuſtitia iuſti ſumus, ſed tamẽ ea quæ nobis exiſtit donata à Deo, non à nobis ipſis parta: Non enim nati, ſed facti ſumus iuſti, facti, inquã, non à nobis, verũ ab eo qui creauit nos: Nec enim minus ipſius opus eſt quod iuſti ſumus, quàm quod homines ſumus, contra Pelagium opinantem nos naturam à Deo habere, gratiam autem à nobis operandi. Profectò ſi nos iuſtos facimus, melius aliquid quã Deus facim⁹, quod eſt abſurdũ vel cogitare quidẽ, teſte Diuo Auguſtino de gratia Chriſti, libro primo, capit. quinto 28. & 29. Sed quomodo verè iuſtificati inhærente nobis iuſtitia, ſi nunquam careamus peccato? Dicẽte Apoſtolo Ioãne 1. epiſtolæ 1. ca. Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt, & iterum Prouer.24. Septies in die cadit iuſtus. Si ergo toties in peccata labamur, verè iuſtificari non videmur. Promptũ eſt reſpondere quod nõ protinus iuſtus & iuſtificatus eſſe deſinat, ſi quis paululum à recto curriculo deflexerit, Auguſtinus de Eccleſiaſticis dogmatibus ca.86. neque enim ideo non ſumus iuſti, quia nõ caremus omni peccato: nam licet iuſtus ſepties cadat. Pſal.36. nõ tamẽ colligitur,

Iuſtitia non eſt extrinſeca.

Similitudine probat quod docet.

Domino verè iuſti qui nũquã omni careamus peccato.

colligitur, vt docet inſignis peccatorum caſtigator ſanctus Hieronymus epiſtola ad Ruſticum, Si cadit (inquit) quomodo iuſtus? ſi iuſtus quomodo cadit? & propriæ obiectioni reſpondet: Iuſti vocabulum non amittit, qui per pœnitentiam ſemper reſurgit. Idem comprobat Greg. magnus, li. 6. ca. 2. in primum lib. Regum, & Concil. Trident. ſeſſ. 6. can. 11. licet, ait, in hac mortali vita quantumuis iuſti & ſancti, in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiã venialia dicũtur peccata, quandoq; cadant, non propterea deſinunt eſſe iuſti: nã iuſtorũ vox eſt humilis & verax, etiam teſte concil. Mileuita. can. 16. dimitte nobis debita noſtra. Verè ergo noſtra iuſtitia iuſti ſumus, neque propterea noſtra iuſtitia non eſt, quod à Deo donata eſt, niſi quis dicat, veſtem propterea noſtram nõ eſſe, quòd eam ab amico donatam habemus. Deus etiã dicitur via, veritas, & vita, Ioã. 14. vt ſi ambulare velis recto tramite ad ciuitatem ciuium ſupernorũ, ipſe eſt via. Si falli nolis ipſe eſt veritas, ſi mori pertimeſcas, ipſe eſt vita. Nunquid ideo noſtra non erit vita, qua viuimus, quia Deus eſt vita. Bernard. ſerm. 14. ſuper Cant. & epiſt. 190. Panem quoque noſtrum quotidianũ petimus, Mat. 6. vbi liquidò conſtat quod noſtrum dicimus, & tamen vt concedatur, oramus. noſter quippe fit, cùm accipimus, & ſicut fides Chriſti dicitur, non qua credit Chriſtus, ſed qua credimus in Chriſtũ, ita iuſtitia Dei dicitur, non quia iuſtus eſt Deus, ſed quia nos iuſtos verè efficit, vt docet D. Aug. de ſpiritu & litera ca. 9. Ex his conſtare ſatis arbitror homines eſſe iuſtos iuſtitia nõ ſolum Dei, verũ etiã noſtra, Dei quia à Deo nobis impartita, noſtra, nobis intrinſeca & inhæſiua, nequaquã imputatiua. Quid aliud, inquit ſanctus Auguſtinus, epiſt. 85. ad Conſentium, eſt iuſtitia cũ in nobis eſt, quã interioris hominis pulchritudo? adeo vt ſecundum hanc pulchritudinem, magis facti ſumus ad imaginẽ Dei, quã ſecundũ pulchritudinem corporis. Ex qua ſententia luculenter patet, quod ſit quædã interioris hominis, non exterioris alicuius pulchritudo. Atq; ita prorſus rei veritas poſtulat. Si enim nemo immittat cõmiſſurã panni rudis in veſtimentũ vetus, Mat. 9. neq; vinũ nouũ in vtres veteres, quomodo in maliuolã animã introibit ſapientia? Sapien. 1. quomodo habitabit in corpore ſubdito peccatis? perfectò ſi ſapientiæ

Chriſtus via veritas & vita quomodo?

ſtratū ita ſit coanguſtatū Eſa.28. vt alter decidat, nec pallium breue vtrūque operire poſſit, qui, amabo, iuſtitia locum idoneum offendet, ſi peccata iuſtitiæ ſole tanquā nix nō liqueſcant? an fortè aliquis iuſtus ſimul & iniuſtus inueniri queat? An quis albus ſimul & niger reſpectu eiuſdē? ſed dicunt peccata quidem manere, ſed Deum iuſtitia tanquam veſte ea obuelare. Quis ita vnquā in eccleſia docuit? à ſeculis non eſt auditum, quod iſti ſomniant de imputatiua iuſtitia: Licet namque legamus peccata nō imputari, non tamen iuſtitiam, Ro. 4. Pſal.31. & clarè Ambroſ. lib.5. epiſt.18. derogaretur enim ſufficiētiſſimæ paſſionis Chriſti efficaciæ, quaſi non valuiſſet ſontes reddere inſontes, & à labe peccati immunes, cū ipſe dixerit per quendam, qui arcana multa de ſacri pectoris fonte potarat, Ioannis 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis, & poſtea ca.17. Pater ſanctifica eos in veritate, quomodo in veritate erimus ſanctificati & iuſtificati, ſi peccatis conſpurcati iuſtitia tāquam veſte ſimus velati? nec dicitur, Ego ſum qui nō imputo peccata, ſed ego ſum qui deleo iniquitatem Eſaiæ 43. Agnus Dei non admittit hanc conſictam imputationem, quia tollit peccata mundi, Ioannis 1. Nec vates dixit Dauidi 2. Regum 12. Dominus non imputabit, ſed tranſtulit peccatum tuum, Abſterget quoque omnem lachrymam ab oculis eorum, Apoca.7. & 21. Concedere ſanè his & ſimilibus ſcripturæ paſſibus oportet, quod abluantur pœnitentium & iuſtificandorū peccata: alioquin nihil amplius publicanus ſua humili prece obtinuiſſet, dempta imputatione iuſtitiæ, quàm faſtuoſo animo tumidus Phariſæus, dicitur etiam Sapien.7. nihil inquinatum intrabit in eam, Ex qua ſententia concedāt oportet, quod peccata verè dimittantur, & quod præuaricatores per pœnitentiā verè iuſtificētur, teſte Concil. Trident. ſeſſ.5. can.10. & 11. & ſeſſ. 6. can.7. & 16. alioquin inquinati manerent ſecundū eorum falſam opinionem: & proindè nec Petrus nec Paulus regna cæleſtia capeſſerent, quod nō ſint inquinati, ſed dūtaxat quodam iuſtitię velamine obducti, quod quàm alienū ſit à dictamine rationis, nemo eſt qui non videat. Sed fortè obiiciunt ſcripturam, Beatus cui non imputauit Dominus peccatū Ro.4. & Pſal.31. Quibus è diuerſo dicim⁹, quod Deus ita remittat peccatū, vt odiū pœnitus deponat, quod

De figmēto imputatiuæ iuſtitiæ.

Obiectio.

Diluit obiectionem.

quod habet in iniquum & eius iniquitatem, ergo ita remittit, vt etiam rationem culpæ, prorſus abſtergat, vt tollat: Deum autem non imputare peccatum, procedit ex diuina dilectione, teſte Tho. 1. 2. quęſt. 113. art. 2. Quod autem Deus eum diligat, in quo vlla ſupereſt ratio mortalis culpæ, contradictio eſt, tali ergo implicatur, qui dicit peccata manere, ſed non imputari: ergo implicatur, qui dicit peccata manere, ſed nõ imputari. Certè eſt Deus iuſtus, ſeipſum negare non poteſt, imputat autem Deus omne peccatum ait Auguſtinus, de perfectione iuſtitiæ, quia neque peccatum eſt, quicquid non imputabitur in peccatũ: quia quando regius vates ea nõ imputari pronuntiauit, ita deleri cenſuit. ſecundum vetutiſſimum Origenem, li. 4. in epiſt. ad Ro. & Euthym. in Pſal. 31. vt ne memoria quidem eorũ exiſteret, non tamen dicit iuſtitiam imputari. Rurſum obiiciunt quod ſequitur eodem capite Pauli Sicut & Dauid dicit beatitudiuem hominis, cui Deus accepto fert iuſtitiã ſine operibus. Certè inficiari nequimus, quin multi ſint naſutiores, velut puerilem increpent affectationem copiæ verborum, quia vbi nos habemus: reputatum eſt illi, & merces nõ imputatur, & reputatur fides & accepta fert, vna eſt Græcè eademque dictio λογίζεται, qua inſinuatur quod cùm nõ ſimus Deo ſoluẽdo, acceptũ fert ipſe noſtrũ debitum, ſi modo illi fidem pollicenti adhibeamus. Differunt enim acceptum alicui referre, & acceptum ferre. dicitur quis acceptum quippiam alteri referre, cùm confitetur ſe id ab eodem accepiſſe: veluti dum Economus aliquid à Domino in expenſas recepit, dicitur id Domino acceptũ referre, qua ratione gratiam & gloriam, quin & dotes naturales Deo in vniuerſum acceptas referimus, vt de cuius manu ſuſcipimus vniuerſas. Atqui acceptum ferre, remiſſionem ſignat debitorum: cùm enim debitum creditor remittit debitori, dicitur illi acceptum ferre.

Alia hæreticorũ obiectio

Differunt acceptum referre & acceptũ ferre.

Quibus via iuſtificationi ſternitur.

VT dilucidius cognoſcamus, quæ ad iuſtificationẽ requirantur, notandũ eſt, creationẽ multum differre ab ipſa iuſtificatione: quia is qui creauit te ſine te, nõ ſaluabit te ſine te, teſte Augu. 15. de verbis Apoſt. hac nempe ratione, nihil exigit à creandis hominibus, quid enim exigeret ab his qui nondum in rerũ natura exiſtũt? A iuſtifi-

Creatio & iuſtificatio diſcrepant.

cãdis autẽ paſſim in ſcripturis exigit vt credãt, reſipiſcãt, pœnitẽtiã agãt, orẽt, gratiã & remiſſionẽ peccatorũ accipiãt. Requirũtur igitur aliqua ex parte Dei, vt quis iuſtificetur, & nõnulla ex parte hominis. Ex parte Dei requiritur gratię infuſio, & peccatorũ remiſſio: Ex parte hominis requiritur præparatio 1. Re. 7. Præparate Dño corda veſtra, & Amos 4. Pręparare in occurſum Dei tui Iſraël, & ali⁹ quidã Prouer. 16. hominis animã præparare, & Zach. c. 1. Cõuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos. Maximoperè admirãda eſt Caluini peruerſitas potius dixerim quã temeritas, quẽ nõ pudet ſcholaſticos doctores prauis dogmatis incuſare, dũ præparationes ſcripturis præſcriptas iuſtificationi miſcẽt, li. 3. Inſt. ca. 11. ſectione 15. Scholas quoq; vniuerſaliũ ſtudiorũ nõ veretur priuatus homo erroris & Pelagiani ſui criminari, adeoq; ipſum Auguſtinũ impuritatis labe cõſpergere, nõ formidat, ſine ratione, abſq; vetuſtiorũ authoritate doctorũ, abſq; ſcripturarũ expoſitionibus, vt ſuũ figmẽtũ cõtra vniuerſos doctores inuehere queat. In eãdẽ impietatẽ Lutherus tali diſcipulo dign⁹ cõceſſit, exiſtimãs nos merè paſſiuè habere ad Dei gratiã, ſicut ſerra ad fabrũ: verũ enimuero, Dauid nõ eſt iuſtificatus, niſi prius ingemiſcẽdo dixiſſet 2. Regũ 12. peccaui, ſic latro Lucæ 23. nos digna factis recepimus, hic autẽ nihil mali geſſit, memẽto mei dũ veneris in regnũ tuũ. Iſta præparatio & conuerſio (quæ includit ſemper, ſaltẽ votũ debitè cõfitẽdi, ſatisfaciẽdi, reſtituẽdi, nõ recidiuãdi) non eſt merè à nobis (vt Pelagius falsò dogmatizauit) quãquã noſtra dicatur, quia Pſal. 36. à Deo greſſus hominis diriguntur, & clariſſimè Eſaias 36. Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis. Deus in nobis, ait Paul⁹ Phili. 2. operatur velle & perficere. His per omnia cõformis eſt diui Aug. ſentẽtia lib. de gratia & lib. arb. ca. 16. dicentis: Certũ eſt nos facere cũ facimus, ſed ille facit, vt faciamus præbẽdo vires efficaciſſimas volũtati, & ſerm. 15. de verbis Apoſtoli, Sine volũtate tua nõ erit in te iuſtitia Dei. Poteſt quidẽ eſſe iuſtitia Dei, ſed in te eſſe nõ poteſt niſi per tuã voluntatẽ quæ à Deo præparatur. Huic adſtipulatur cõcil. Tridẽt. ſeſſ. 6. ca. 46. & 9. Si quis dixerit liberũ arbitriũ hominis à Deo motum, & excitatũ, nihil cooparari aſſentiẽdo Deo excitanti, atque vocãti, quo ad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat atq; pręparet,

Aliqua ex parte Dei, aliqua ex parte hominis, requirũtur ad iuſtificationem.

Peruerſitas Caluini.

Non habemus nos merè paßiuè, vt Lutherus calumniatur

paret, neq; poſſe diſſentire ſi velit, ſed velut inanime quodda nihil omnino agere, mereque paſſiuè ſe habere, Anathema ſit. Hic eſt communis iuſtificationis modus, vt Deo mouente interius homo conuertatur: Primo quidem cōuerſione imperfecta, poſtmodū perfecta ſecundum Theologiā Diui Auguſtini de natura & gratia, ca. vltimo. Quandoque tamen Deus tam vehementer animum mouet, vt protinus quandam iuſtitiæ perfectionem aſſequatur. Talis fuit conuerſio ſancti Pauli, qui cùm eſſet ſpirans minarum & cædis, ſubitanea Dei miſerentis clementia præuentus, mutatum eſt cor eius, tantaq; gratiæ vbertate inundauit, vt iam vas electionis, ſe promptum & fidelem prædicatorem ex perſecutore exhiberet, dicens, Act. 9. Domine quid me vis facere: & quia hæc conuerſio fuit miraculoſa, atque ſuper naturalem & communē iuſtificationis modum, ſolēniter celebratur ab eccleſia, vt docet Thom. 1. 2. quæſt 113. art. 10. Huius conditionis ſunt aliqualiter infantes, liberi arbitrij vſum nondum habentes, qui ſacramento baptiſmi abſq; prçuia cōtriti cordis præparatione iuſtificātur: Sicut nāq; ſine ſuo arbitrio corporaliter generātur, ita ſine cōcurſu vſus liberi arbitrij, ſpirituali regeneratione iuſtificantur.

Cōmunis iuſtificationis modus.

Cōuerſio Pauli miraculoſa.

Quibus iuſtificatio paſſim in ſcripturis ſacris, attribuatur, proponitur.

IVSTIFICATIONIS primaria & efficiens cauſa eſt Deus qui ſua immenſa miſericordia nos iuſtificat, Rom. 3. & 8. Thom. in ſcripto primi diſtinct. 17. quæſt. 1. Concil. Tridēt. ſeſſ. 6. can. 7. Cauſa verò meritoria eſt Chriſtus. Ad Titum 2. Apparuit enim gratia Dei & ſaluatoris noſtri omnibus hominibus erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria, ſobriè, iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Item alio loco Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorem, &c. & capite ſequenti: Qui traditus eſt propter delicta noſtra, Aug. de peccator. merit. & remiſſ. cap. 10. Gregor. lib. 1. paſtor. cur. ca. 3. Concil. Tridēt. ſeſſ. 6. can. 7. & iſtud ad-

modum luculenter exponit fœlicis recordationis magiſter noſter Ioannes Driedo lib.2.de captiuit.& redempt.generis humani tracta.2.memb.1. Vtitur nihilomin⁹ Deus mediis quibuſdam,& ſepenumero cauſis ſecundarijs, contra Bucerum ſuper primum caput ad Rom. commentantem, cùm Auguſtin⁹ aperte declaret, nihil eſſe manifeſtius lib. 3.de Trinit.quia Deus ita res quã condidit adminiſtrat, vt proprios motus agere ſinat, & lib.9.de Geneſ ad literam, cap.17. Alius eſt rerũ modus,quod illa herba ſic germinat, illa ſic,illa ætas parit,illa nõ parit,homo loqui poteſt,pecus non poteſt,horum & talium modorum rationes non tantùm in Deo ſunt,ſed ab illo etiam rebus creatis inditæ, & concretæ: Vti igitur conſueuit Deus medijs,quibus partim pręparamur,partim iuſtificationẽ conſequimur, quibus etiam interdum iuſtificatio attribui legitur,hoc modo fidei aliquando, nonnunquam operibus, interdũ aliis adſcribitur. Qui credit in filium ait magnus ille theologus, Ioannis 3.habet vitam æternam.& poſtea cap.6.vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Hic fidei attribuitur,quia nempe per fidem iuſtitiã apprehendimus,nequaquam tamen ſpem,pœnitentiam charitatemque excludimus, teſte Auguſt.ſerm.16.de verbis Apoſtoli:Si fidem,inquit, habemus, iam aliquid habemus iuſtitiæ.Incipit namque homo à fide, ſed adde fidei ſpem, ſpeique charitatem.Sic Paulus Rom.3. arbitratur hominẽ ſaluari per fidem,& poſtea,ca.5.Iuſtificati ergo ex fide.Ex his & ſimilibus ſcripturæ locis nequaquam Lutherani & Caluinus ſectione 19.lib.3.cap. 11.valent inferre hominẽ ſola fide iuſtificari, cùm prælibatæ ſententiæ in eo ſenſu ſint intelligendæ,ſecundum Concil. Trident. ſeſſ.6.ca.8. quem perpetuus catholicæ eccleſię conſenſus tenuit & expreſſit,vt nimirum per fidem iuſtificari dicamur,quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamẽtum & radix noſtræ iuſtificationis,ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius peruenire conſortium.Gratis autem ideo iuſtificari dicimur, quia nihil eorum, quę iuſtificationem præcedunt,ſiue fides,ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promerẽtur:Si enim gratia,iam nõ ex operibus,alioquin gratia iã nõ erit gratia.Ex his paucis cauilla Caluini, quibus ſeſe victorẽ iactabundus exultat,tanquã nix radiãte ſole

Fidei attribuitur iuſtificatio.

te ſole liqueſcent, ſi quodam mentis trutino penitus ea penetrauerimus. Sed dicit: Cauillantur quod nõ legamus ſola hominem fide iuſtificari: Itáne verò quid aliud intendit Apoſtolus, dicere nos ſola fide iuſtificari, quando fidei ſeclusis operibus iuſtitiam pollicetur: Sanè iſtis verbis, ad vnitatem & concordiam inducit Paulus Iudæos & gentes, qui ſe eleuabant, & vnus alterum antecellere ambitioſo affectu concupiſcebãt, vt Hieronymus in prologo epiſtolæ ad Romanos, & Apoſtolus inſinuat illis, quod neuter eorũ dignus eſſet vocatione ad fidem & ſalutem, ſed ambo peccatores Dei gratuita bonitate ſine præcedenti merito per Chriſtũ vocati & iuſtificati, neq; lex, neque alia opera humana, apta ſunt ſine meritis paſſionis Chriſti interdẽtibus hominem iuſtificare. At hoc modo intelligendus eſt Paulus in omnibus locis, quando diſputat de imperfectione legis & operum, quia intendit perſuadere non eſſe neceſſariam legem, cum euangelio, cõtra Ebionitas, necnõ opera præcedentia fidem, vel quę fiunt, antequã iuſtificati ſumus prima iuſtificatione, hoc eſt, ex ſtatu infidelitatis ad fidem, vel ex ſtatu peccati ad ſtatũ gratiæ, nequeunt mereri præfatam iuſtificationem. Super his qui plura cognoſcere deſiderat Diuum Auguſtinum attenta mente reuoluere nõ omittat, de ſpiritu & litera cap. 13, ſuper Pſal. 109. epiſtola 105. ad Sixtum & 145. ad Anaſtaſium. Iuſtificatio etiã nonnunquam operibus attribuitur, tanquam fructibus ex prædicta radice promanẽtibus: Sic enim loquitur Sapiens, Eccleſ. 16. Reddet vnicuique ſecundũ merita operum, & Hieremias cap. 25. Reddã eis ſecundum opera eorum. Et Matth. 19, ſi vis ad vitã ingredi ſerua mandata: Et Paulus Rom. 2, Reddet vnicuique ſecundum opera eius, item Iacobus Apoſtolus, Iacobi 2. vides quomodo ex operibus iuſtificatur homo & non ex fide tantum: Hic conſideratione opus eſt, quia Paulus videtur Iacobo prorſus contrarius, dicens ad Romanos 4. hominem iuſtificari gratis ſine meritis, & Abraham ſine operibus iuſtitiam conſequutum. Imò Paulus non ſolùm Iacobo, ſed & ſibi ipſi videtur cõtrarius, & quod in vno loco conſtruit, in alio demoliri videtur, quia cap. 2. ad Rom. dicit non auditores legis iuſtos eſſe apud Deum, ſed factores legis iuſtificari, & Deum cuique reddere ſecundum opera ſua. Verùm D. Aug. hoc mo-

Iuſtificatio operibus etiã aſſeritur.

Paulus nõ eſt ſibi nec Iacobo cõtrarius.

do nodum ſoluit de ſpiritu & litera cap.26.Iuſtificabũtur, id eſt, iuſti habebuntur,& adfert ſimilem ex Matth.locum iuſtificare ſeipſum,hoc eſt,declarare ſe iuſtum,& iuſtificata eſt ſapientia à filijs,&c. Quando autem dicitur neminẽ, iuſtificari per legem, intelligi conuenit de iuſtificatione qua ex impio quiſpiam fit iuſtus, Rom.2.autem intelligitur de acceptatione diuina,& de eo qui iam iuſtus exiſtens acceptatur ad vitã,propter obſeruationem legis. Alio modo poteſt difficultas manifeſtari,vt cõſiderẽtur diuerſa operum genera,quorũ quædam fidem anteuertunt, quædam ſubſequuntur: Paulus loquitur de operibus quæ fidem antecedunt,Iacobus verò quæ fidem ſiue gratiam cõſequuntur. Gratiam autem vocare viſum eſt,reconciliationem,ſiue cum Deo amicitiam, quæ fidelibus cõtingit per baptiſmi vel pœnitentię ſacramẽta,ſecundum Aug.ſuper Pſal.31. & tract.86.in Ioannẽ de prædeſt.ſanctor.10. Sic Cornelij bona opera quidem & admirabilia fuère,Act.10.ſed tamẽ mortua,eo quod fidem non habuerint. Mittit igitur Deus inquit ſanctus Ioannes,Chryſoſtomus Tom.3.lib.1.ſerm. de fide & lege naturæ,& ſpiritu ſancto, Angelũ operibus, ad acquirendum præmia miniſtrantem,ita vt benè certando ob fidem coronari poſſit. Quid dicit ei? Corneli preces tuę aſcenderunt in memoriam coram Deo:Si igitur exaudita eſt petitio & eleemoſynę acceptę ſint,quid mihi deeſt ad iuſtitiam?Mitte igitur in Ioppe & acceiſe Simonẽ,qui agnominatur Petrus,qui vbi venerit , loquetur tibi verba in quibus ſaluaberis,tu,& tota dominus tua,Actor.11.cap. Itaque nõ poterant opera ſaluare : Nam ſi his quæ Petrus prædicat, ſaluatur & ipſe , & domus ſua , nondum habuit Cornelius ſalutem ex operibus ,donec operibus ſuis fides acquirendum præmium afferret . & D.Aug. lib.1.ad Simplicianum quæſt 2.lib.1.contra Donatiſt.cap.8.& de prædeſt.ſanctor.cap.7. Eleemoſynæ Cornelij ſunt acceptæ & orationes exauditę ante quam crediđiſſet in Chriſtum:Solet enim dici,ideo meruit credere,quia vir bonus erat,antequam crederet,nec tamen ſine aliqua fide donabat & orabat, nam quomodo inuocabat in quem non crediderat? Sed ſi ſine fide Chriſti poſſet ſaluus eſſe, non ad eũ mitteretur Apoſtolus Petrus. Quid aliud hæc doctorum ſanctorũ verba volunt, quàm quod ſcholaſtici ciuiliter quidẽ &
moraliter

moraliter bona eius fuiſſe dicunt opera, quæ reprehendi non poſſunt, quin laudem potius apud Deum mereantur, quia tamen fide carebant, inania reputabantur, quippe quę ſalutem & vitam æternam nullatenus adſequuntur. Denique iuſtificatio ſacramentis inſtrumentaliter quaſi attribuitur, Saluos nos fecit per lauachrũ, inquit, Paulus 1. Corint. 6. Matth. 28. Ioannis 3. ad Titum 3. Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 7. Aug lib. Enchirid. cap. 5. Quo manifeſtũ euadit non eſſe ſigna tantũ iuſtificationis, quæ vel per fidem præcedentem ſit facta, vel per fidei motum in baptiſmo excitata impetretur, vt Proteſtantes volunt, ſed ſunt organa diuinitus inſtituta, per quæ Deus operatur remiſſionem peccatorum, Concil. Trident. ſeſſ. 6. can. 9. quã neque fidei, neque pœnitentiæ motus, vt plurimùm efficere potuiſſet: dico vt plurimùm, quia eſt fides tam vehemens & ardens, vt ante ſacramẽtum adhibitũ, teſte ſancto Auguſtino, lib. 4. contra Donatiſtas, capit. 22. & ſequentibus remiſſionem impetret peccatorum.

Opera moraliter bona.

Iuſtificatio ſacramẽtis attribuitur.

De glorificatione vltimo prædeſtinationis effectu.

VT valeamus in hoc doctrinæ capite verã & indubitatam fidem ac catholicam attingere veritatẽ, profuerit præmiſiſſe, nomine prædeſtinationis tria includi, primũ æternum Dei propoſitum, ſeu electionem æternam, ſecundo temporales in hac vita effectus, videlicet vocationem, iuſtificationem, imò vniuerſam operum congeriem, quæ Deus in homine & per hominẽ operari dignatur. Tertiò vitam æternam, ſecundum tenorem quem habet Paulus, Quos prædeſtinauit, hos & vocauit: quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos iuſtificauit, hos & magnificauit, id eſt, glorificauit. Primum videlicet æternum Dei propoſitum, nec cauſam habet, nec ſub merito cadit humano. In homine ſiquidem iuſtificato, multa ſunt bonę voluntatis opera, vnius vel alterius particularis effectus prædeſtinationis meritoria, quorum voluntas humana eſt cauſa productiua, ſed nequaquam ſunt in eo opera totius effectus prædeſtinationis meritoria, quorum effectuum Deus quoſdã in nobis operatur ſine nobis: vocare nãque eſt iuſtificare: nullum habent in nobis meritum, teſte Paulo, Ro. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, id eſt, abque vllis noſtris meritis, non tamẽ ſine vllis omninò meritis, quia nõ abſq; meritis

Tria nomine prædeſtinationis includũtur.

Chriſti. Verùm ſi pretio ſanguinis Chriſti iuſtificati,quomodo gratis? Dicẽdum quod acerbam perpeſſus ſit mortẽ, & quod peregit iuſtam pro peccatis noſtris ſatisfactionẽ, gratis tamẽ iſtam ſatisfactionem & redemptionem nobis vt prælibauimus impartitur. 2.ad Tim.1. Vocauit nos vocatione ſua ſancta, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Quendam tamen effectum operatur in nobis cooperantibus nobis: Nouiſſimus ſiquidem prædeſtinationis effectus qui dicitur glorificatio, cauſam in nobis habet meritoriã, diciturque Matth.20.denarius diurnus,ad Philip.3.brauiũ, 1.ad Timoth.5.2.ad Tim.4.corona iuſtitiæ.Ioannes Caluinus lib.3.Inſtitut.cap.15.ſect.2.& monſtroſa illa confeſſio Antuerpieñ.nuper per induſtriã Matthiæ Illirici edita, negârunt iſtam coronam nobis tribui ex meritis,ſed promiſſione, quam fide ſe apprehendere adfirmârunt. Verùm diuerſis ſcripturæ ſacræ locis conuicti, non omnino palinodiam canere voluerunt,ſed aliud priori ſimile mendacium commenti ſunt,cupientes magis perire quàm redire, dicendo opera quidem eſſe accidẽtarij merita præmij,non tamen eſſentialis, quia eſſentiale præmium prorſus gratis, vt prima iuſtitia falsò ab eis creditur concedendum.. Sed opponendus eſt locus Pauli eorum falſitati,qui habetur ad Rom.2. vbi non dicitur, retribuet vnicuique benefacienti vitam,& male facienti damnationem,ſed reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Idem inſinuatur 2. ad Theſſal. cap.1. Notandum tamen eſt,opera eſſe duplicia, ſecũdum diuum Bonauenturam ſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinalem lib. 2. Sentent.diſtinctione 19.quæſt.2. artic.3. Et D. Thom. part.2.quæſt.114.art.3. Priori namque modo,conſiderantur quatenus procedunt ex libero arbitrio, vt conſideretur duntaxat ipſa operum ſubſtantia,ſic non ſunt de condigno meritoria vitæ æternæ, quia non ſunt codignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriã quæ reuelabitur in nobis. Alio modo conſiderantur, vt procedunt ex gratia ſpiritus ſancti mouentis nos in vitam æternam, Ioan.4. Fiet in eo fons aquę ſalientis in vitam æternam.Hoc modo ex condigno merẽtur vitam æternam: pretium namque operum attenditur ſecundum dignitatem gratię,per quam homo conſors factus diuinę naturæ,adoptatur in filium Dei, cui

Errat Illyricus.

Duplicia opera.

cui debetur hęreditas ex ipſo iure adoptionis, Ro. 8. ſi filij & hæredes. Caluinus autẽ vt euadat (ſecundum) in allegata Pauli ſententia, non cauſam, ſed ordinem importare contendit. Philippus Melanhõ exponit ſecundũ fidem quam indicãt opera, ſed victi ſunt, quia licet eſſentiale præmium vitæ æternæ, nobis Dei promiſſione concedatur indignis, non tamen datur niſi propter operum conditionem, vt teſtatur concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 16. & confirmatur Geneſ. 22. Per memetipſum iuraui, dicit Dominus, quia feciſti hãc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito, benedicam tibi & multiplicabo ſemen tuum, &c. vbi nota cauſalẽ coniunctionem: ſic Pſalm. 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in ęternum proper retributionẽ. Matt. 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. Marc. 9. & 2. ad Tim. 2. nemo coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Quemadmodum ſi Rex qui nulli obligatur, nihilominus ſua libertate & bonitate ſe adſtringit, vt qui hoc eius nomine præſtet, tali præmio gaudeat, profectò ruſticus quilibet quantumuis miſer, iuſtè poteſt recipere quod ſibi debetur peractã cõditione, poſteaquã ſe rex hoc modo conſtrinxerit. Sic immenſa ſua Deus clementia ordinauit, vt is qui eius iuſſa capeſſeret, præceptáque ſeruaret, vitam æternam poſſideret, ſecundum D. Auguſt. ſerm. 16. de verbis Apoſtoli, Redde quod promiſiſti, inquit, quia fecimus quod iuſſiſti. Verùm his obiicitur illud ad Roma. 6. gratia Dei vita æterna, ergo non merces. Reſpondendum quod vtrunque in ſacris literis reperiatur, & vtrumque reſpectu diuerſorum adſtruatur: nam vita æterna eſt gratia peccatoribus, quales omnes naſcimur, & eſt merces benè operanti, qualis quiſque ex Dei munere efficitur. Super quo Aug. epiſt. 165. quę eſt ad Sixtum: Vita æterna, inquit, iuſtitiæ quidem ſtipendium eſt, ſed tibi, ô homo, gratia, cui eſt gratia & ipſa iuſtitia. tibi enim tãquam debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet iuſtitia. Nunc ergo de plenitudine eius accepimus, non ſolùm gratiam, qua nunc iuſtè in laboribus vſque in finem viuimus, ſed etiam gratiam, pro hac gratia vt in requie poſtea ſine fine viuamus. Vnde Gregorius Magnus lib. 16. Moral. cap. 10. Qui reddit vnicuique ſecũdum opera eius: illum namque in extremo examine iuſtitia æterni iudicis ſaluat, quem hic eius pietas ab immundis

Apta ſimilitudo.

Obiectio.

Solutio.

operibus liberat. Sin verò ad hoc ſaluari quiſque hic munditia manuum ſuarum creditur, vt ſuis viribus innocens fiat, proculdubio erratur, quia ſi ſuperna gratia nocentem non præuenit, nunquam profectò inueniet, quem remuneret innocẽtem. Vnde veridici Moyſis voce dicitur Exod. 34. nullus apud te per ſe innocens eſt. Superna ergo pietas prius agit in nobis aliquid ſine nobis, vt ſubſequente quoque noſtro lib. arbitrio, bonum quod iam appetimus, agat nobiſcum, quod tamen per impenſam gratiam in extremo iudicio ita remunerat in nobis, ac ſi ſolis proceſſiſſet ex nobis. Quia enim diuina bonitas, nos vt innocẽtes faciat, præuenit. Paulus Apoſtolus ait 1. Corinth. 15. Gratia Dei ſum id quod ſum, & quia eandem gratiam noſtrum lib. arbitrium ſequitur, adiungit, Et gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius omnibus illis laboraui. Qui dum ſe de ſe nihil eſſe conſpiceret, ait, non autem ego: Et tamen quia ſe eſſe aliquid cum gratia inuenit, adiunxit, ſed gratia Dei mecum. non enim diceret mecum, ſi cum præueniente gratia ſubſequens liberum arbitrium non haberet, vt ergo ſe ſine gratia nihil eſſe oſtenderet, ait, non ego, vt verò ſe cum gratia operatum eſſe per liberum arbitrium demõſtraret, adiunxit, ſed gratia Dei mecum. Quia ergo hic præuenitur dono, vt innocẽs fiat, cùm ad iudicium ducitur, ex merito remuneratur. Ex quibus liquidò cõſtat vitam æternam apud Paulum vocari gratiam, necnon operum mercedem. Idem habetur de corrept. & gratia cap. 13. apud ſanctum Augu. Ipſa vita æterna, quam certum eſt bonis operibus reddi à tanto Apoſtolo gratia Dei appellatur, cùm gratia non operibus reddatur, ſed gratis cõcedatur, ſine dubitatione confitendum eſt, ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippe ipſa intelligitur, quæ gratis Ioan. 1. legitur, gratiam pro gratia, id eſt, quia pro his meritis quæ contulit gratia. Nihilominus aliter eſt gratia ipſa iuſtitia, aliter gloria: Nam iuſtitia ſic eſt gratia vt nullo modo ſit debita merces: gloria autem non ſic eſt gratia, quin etiam merces debita ſit credenda, ſecundum Paulum 2. ad Timot. 4. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ quã reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex, ſuper quo Aug. lib. de gratia & lib. arbitrio ca. 6. & tribus ſequentibus, & lib. 1. quæſt. 2. ad

Iuſtitia & gloria differenter eſt gratia.

ad Simplicianũ, Fortè,inquit, quia dixit reddet,iam fit ex debito, cùm verò aſcendens in altum captiuauit captiuitatem, non reddidit, ſed dedit dona hominibus. Vnde enim ipſe Apoſtolus tanquam debitum ſibi dari pręſumeret,niſi prius indebitam gratiam percepiſſet, qua iuſtificatus bonum certamen certaret.

De reprobatione.

Reprobationis nomine tria ſecundum Caietanum ſuper 5.art.quæſt.23. primæ partis D. Tho.potiſſimum importantur,permiſſio peccati, ipſum peccatum,& æterna punitio , quæ tria licet in reprobatione includantur , non tamen ſeſe habent vt vocatio & iuſtificatio in prædeſtinatione,quoniam iſta ſunt veri eius effectus. Non ſic omnia in reprobatione: Ipſum peccatum namque non eſt reprobationis effectus, ſed permiſſio peccati , eiúſque punitio , nec tamen tales ſunt quales ſunt prædeſtinationis effectus , quoniam in prædeſtinatione vltimus effectus eſt per ſe finis antecedentium , quia glorificatio eſt effectus vocationis & iuſtificationis: non tamen ſic punitio eſt vltimus effectus reprobationis , aut permiſſionis peccati. quia Deus non permittit hominem peccare vt puniat, nec delectatur in punitionibus & hominum perditionibus, habet tamen cauſam , quia cauſa materialis ſeu meritoria reprobationis,eſt peccatum:Cauſa finalis eſt iuſtitiæ diuinæ declaratio,quemadmodum & finalis cauſa prædeſtinationis,eſt miſericordiæ demonſtratio. Cauſa ſine qua non eſt præſcientia & Dei prouidentia teſte D.Thoma vbi ſupra. Quod autẽ meritoria ſit reprobationis cauſa, liquidò conſtat ex ſcriptura Oſeæ 13. Perditio tua ex te Iſraël.Cui conformis eſt Aug.ſententia lib.83. quæſt.quæſt.68. Cui vult miſeretur,&c.Hic volũtas iniuſta eſſe non poteſt,venit enim de occultiſſimis meritis, & epiſt. 167. ad Optatũ lib.21.contra Fauſtum Manich.cap.2.& 3.& de corrept.& gra.ca.13.Meritò,inquit,videretur iniuſtũ,quod fiant vaſa iræ ad perditionẽ,ſi non eſſent ipſa vniuerſa ex maſſa Adã deprauata, & qui non pertinent ad prædeſtinatorũ beatorum certiſſimum & fœliciſſimum numerũ , pro meritis iuſtiſſimè iudicãtur: Aut enim iacẽt ſub peccato, quod originali generatione cõtraxerũt, & cũ illo hæreditario debito

Tria in reprobatione includũtur.

Cauſæ reprobationis.

hinc exierunt, quod non eſt regeneratione dimiſſum, aut per liberum arbitrium inſuper alia addiderunt, & D. Gregorius lib.7. Moralium ca.10. cùm quoſdam temporaliter deſerit, in quorũdam cordibus quæ mala lateant oſtendit. Hinc liquet manifeſtè, peccatum vel originale vel actuale eſſe in homine cauſam reprobationis, vt idem Augu. comprobat, epiſtola 105. ad Sixtum dicẽs. Quærimus meritum indurationis & inuenimus, merito namq; peccati vniuerſa maſſa eſt damnata, reatu originis, vel additamẽto propriæ voluntatis, vt in diluuio & in mari rubro. Hæc autem mala eſt deſcriptio, ſi dixeris reprobationẽ eſſe æternam Dei voluntatem proponentem ſuo tempore hominem aggregare in perditionis maſſam, & facere eum in hac vita vel indignum regno cælorum, vel dignum pœnis tartarorum. Quia ad opera mala, quibus homo dignus efficitur gehẽna, iuſtus iudex non vacat, nec excitat prauos ad hoc concupiſcentiæ motus, quemadmodum Iacobi primo dicitur. Nemo cùm tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur, Deus enim intentator malorum eſt. Cui adſtipulatur doctrina Aug. lib. de bono perſeuerãt. cap.6. tract.42. & 43. & in Ioannem, & 4. in epiſtolam Ioannis. Hęc autem bona eſt deſcriptio: Reprobatio eſt diuina voluntas, permittens rationalem creaturam, aut peccare aut habere peccatum, præparãs pœnam peccatis debitam. Hanc deſcriptionem comprobat D. Thom. 1. par. quæſt. 23. art.3. quando dicit, Sicut prædeſtinatio includit voluntatem conferendi gratiam & gloriam, ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa. Non igitur ignorandum eſt autem vniuerſum genus humanum primordiali delicto eſſe damnatum, teſte Apoſtolo Paulo, ad Epheſ. 2. omnes naſcimur filij iræ, Omnes in Adam moriuntur. 1. ad Corinth. 15. & ad Rom.5. per vnum hominem peccatum intrauit: & proinde æternæ morti obnoxium extitiſſe, adeò vt iuſtiſſimè Deus vniuerſum genus noſtrum peccato protoparentis vitiatum, gehennalibus flammis æternaliter cruciãdum tradere potuiſſet, vt docet Auguſt. epiſtola 10. quæ eſt ad Paulinum epiſt. 105. ad Sixtum 167. ad Optatum lib. 83. quæſt. quæſt. 38. & de prædeſt. ſanctorum cap.9. Quædam tamen ſua benignitate & incomprehẽſibili bonitate, ex hac corrupta

Mala reprobationis deſcriptio.

Bona reprobationis deſcriptio.

Quoſdã de maſſa perditionis eripit.

rupta maſſa eripit, ad manifeſtādam miſericordiæ ſuæ largitatem: Ad pulchritudinē ſiquidem & vniuerſi decorem, diuerſi in rebus requiruntur gradus, ſecundum Apoſtolum 2.ad Timoth. 2. In magna domo, inquit, non ſolum ſunt vaſa aurea & argētea, ſed etiam lignea & fictilia: nec iſtud contingit, ex figuli impotentia ſeu inſipientia, ſed ex domus cōditione neceſſaria, in qua vaſa eſſe debent, non ſolùm in honorem, verùmetiam in cōtumeliam. Hinc dicitur Rom. 9. volens Deus oſtēdere iram, id eſt, iuſtitiæ vindictam, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ ad interitum. Cùm autem Deus omnes prædeſtinare potuiſſet, accumulationibus diuinorum chariſmatum donis iniquorum mentes emollire valuiſſet, vniuerſóſque ad beatitudinem perducere haud difficulter potuiſſet, teſte Aug. lib. Enchirid. cap. 98. & lib. 11 de Gene. ad literam cap. 6. & 9. cur quoſdam perire ſinit? Rurſus cur illa quæ fecit in Iſraël, non fecit apud Tyrios & Sidonios, quos Luc. 10. credituros prænuntiat fuiſſe, ſi eadem videre licuiſſet? Cur, inquam anterioribus ſeculis dimiſſæ ſunt omnes gentes ingredi vias ſuas, vno tantum Iſraële, qui diuinis eloquiis erudiretur excepto, & ad cognitionem veritatis electo? cuius infidelitas locum tandem ſaluandis gentibus fecerit, tanquam ſi vnus populus in fide ſui generis permaneret, miſericordia Dei cæteris ſe nationibus præſtare non poſſet? Cur denique ipſi quorum diminutio ſalus gentibus eſt, ab obcæcatione ſua non liberentur, priuſquam ingrediatur gētium plenitudo, quaſi illuminari cum omnibus nequeāt, qui omnes facta omnium gentiū adoptione ſaluandi ſunt? Aut quomodo omnis Iſraël ſublata obcęcatione ſaluandus eſt, cuius innumerabilis multitudo in ſua infidelitate deficiens, ad tempora ſaluandis promiſſa non peruenit? vel quomodo ipſarum gentium quarum prius non eſt facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo, cùm tanta promiſcuæ ætatis conditionis hominū millia, in omnibus nationibus quę ſunt ſub cœlo ſine Chriſti iuſtificatione moriantur? Sed horum myſteriorum indiciorúmque cauſas, pius & doctus magiſter ac doctor gentium Paulus Apoſtolus Rom. 11. ad altitudinē diuitiarum ſapientiæ Dei ſcientiæque ſuſpendere maluit, quàm iuſtiſſimæ veritatis, & miſericordiſſimæ bonitatis ſubtractum

Cur vnum eligendo, alterum deſerat.

Incōprehenſibilū myſteriorū aſylum.

ab humana cognitione ſecretum, temeraria inquiſitione diſcutere, nihil omittens de iis quæ non oportet ignorari, nihil contractans de iis quæ non licet ſciri: Multa enim ſunt in diſpenſatione operum diuinorum, quorum cauſis latentibus, ſoli monſtrantur effectus, vt cùm pateat quod geritur, non pateat cur geratur negotio in medium deducto, & in occultum ratione ſubducta, vt in eadem re, & de inſcrutabilibus præſumptio comprimatur, & de manifeſtis falſitas refutetur. Neque enim ſi neſcio, cur ille Græcus creetur, hic Barbarus, iſte in diuitiis, ille in egeſtate naſcatur, hunc valida proceri corporis pulchritudo ſublimet, illum debilium membrorum exilitas contracta deformet, iſte à catholicis æditus in veritatis cunabulis moriatur, ille hæreticorum progenies cum ipſo lacte matris hauriat virus erroris, ſi denique mille alias differentias in habitu corporum in qualitatibus animorum, in cõditione temporum, in more regionum diiudicare non poſſum, ideo quod omnium horum Deus ſit conditor atque ordinator, ignoro. Qui vtique ſingulorum hominum ita & corpora creauit & ſpiritus, vt præter illam ſequuturam ex vniuſcuiuſque ſtudio voluntariam diuerſitatẽ ipſa conditionis exordia diſſimilima numeroſitate variaret. Turbarent autem nos & in diuerſum diſtraherent multæ vaniloquiorum opiniones, qui de incognoſcibilibus deuenire in inconuenientia præſumpſerunt, & has originales inæqualitates fatis quæ nulla ſunt, teſte Aug. tract 6. 8. & 38. in Ioan. Ambroſ. lib. 4. hexameron cap. 4. Leone epiſtola 93. cap. 11. ad Turbium epiſcopum Aſturicenſem, & Concil. Braccaren. 1. can. 9. & ſyderibus deputârunt, niſi certiſſima notitia teneremus Deum creatorem de elementis naturalibus, prout vult vas vnumquodque formare, & vnam naturam animarum, vnam naturam corporum placitis ſibi temperare menſuris. Quæ vtique opera Dei humanæ intelligentiæ cognoſcibilia eſſent, ſi innoteſcere debuiſſent, & manifeſtaretur cur ita quidque fieret, niſi quod ita fieret, ſufficeret. Sciendum eſt nihilominus teſte beato Gregor. lib. 11. Moral. cap. 2. lib. 33. cap. 11. & 13. necnon 17. Quia aliud eſt, quod omnipotẽs Deus miſericorditer tribuit, aliud quod iratus haberi ſinit: Nam quod prædones peruerſè faciũt, hoc diſpenſator æquiſſimus fieri, nõn

non niſi iuſtè permittit, vt & is qui rapere ſinitur, cæcatus mẽte, culpam augeat, & is qui rapinã patitur, iam in eiuſdem rapinæ damno, pro alia quam ante perpetrauit, culpa feriatur. Ecce enim quidem in montis fauce cõſtitutus, inſidiatur itinerantibus, ſed is qui iter agit, eique omnipotens Deus malum ſuum in præſenti vita retribuens, atque hunc inſidiatoris manibus tradens, vel ſpoliati rebus, vel etiam interire permittit. Quod ergo prædo iniuſtè appetiit, hoc æquiſſimus iudex, iuſtè fieri permiſit, vt & ille reciperet quod iniuſtè fecerat, & iſte grauius quandoque feriatur, per cuius nequiſſimam voluntatem, culpam omnipotens Deus in alterum iuſtè vindicauit. Ille purgatur qui opprimitur, in iſto reatus augetur qui opprimit, vt vel de profundo nequitiæ quandoque ad pœnitentiam redeat, vel non reuertens tanto grauius æterna damnatione feriatur, quanto diu in ſua iniquitate eſt toleratus. In illo mala purgantur, dum vim ſuſtinet, in iſto cumulantur dũ facit. Omnipotens itaque Deus, quod fieri prohibet, iuſtũ eſt, vt ſinat, vt vnde nunc expectat & non conuerſos diu tolerat, quãdoque inde plus feriat. Poteſt etiam dici, quod Deus nulli aliquid debeat ſecundum ſententiam, Matth. 21. poſitam, Tolle quod tuum eſt, & vade, volo autem huic nouiſſimo dare, ſicut & tibi, Aut non licet mihi de re mea facere, quod volo? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Amice non facio tibi iniuriam. Sed videtur ſcrupulus manere, quia nec prædeſtinatis aliquid debet, quare ergo hos & non illos reprobando relinquit. Profectò D. Aug. voluit diligenter & reuoluit negotium geminorum vno concubitu ſeminatorũ Eſau & Iacob, tandem infinitæ rei determinatam non inueniens mẽſuram, lib. 1. quæſt. 2. ad Simplicianũ exclamare cogitur. Nunquid iniquitas eſt apud Deũ? abſit. Non pudeat nos idem reſponſare, inquit, epiſt. 105. ad Sixtũ Enchirid. cap. 99. & Proſper lib. 1. de vocatione gentium cap. 5. quoniam pertinet prælibata quæſtio ad illam altitudinem iudiciorum Dei quam mirans tanquã expauit Apoſt. Rom. 11. O altitudo, inquit, diuitiarũ ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ Dei, quàm incõprehenſibilia ſunt iudicia eius & inueſtigabiles viæ eius. Ideo quippe illa iudicia vocat, ne quis talia fieri exiſtimet, ſiue iniquitate ſiue temeritate facientis, ſiue caſu fortuito, ſecundũ Auguſt.

Iuſtus in itinere, quare ab iniuſto trucidetur & opprimatur.

Inſcrutabilia Dei iudicia.

epiſtola 59. ad Paulinum ad ſolutionem 7. quæſt. de ſancta virginitate cap. 42. tract 45. ſuper Ioannem & ſerm. 20. de verbis Apoſtoli, hoc nos perſcrutari poſſe opinaris, quod Apoſtolus Paulus expauit? Inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & tu ſcrutari veniſti? inueſtigabiles ſunt viæ eius, & tu inueſtigari veniſti? tale eſt velle ſcrutari inſcrutabilia, & inueſtigabilia inueſtigare, quale eſt velle inuiſibilia videre, & ineffabilia fari. Hanc ferè ſolutionem, ſeu potius diuinorum ſecretorum ſtupendæ profunditatis admirationẽ videre eſt apud Aug. lib. 2. ca. 6. & lib 4. ca. 6. contra 2. epiſtolas Pelagianorum, lib. 4. cap. 8. contra Iulianum epiſtola 105. ad Sixtum, lib. 1. de prædeſt. ſanctor. cap. 12 de bono perſeuer. cap. 8. 11. & duobus ſequentibus, de gratia & lib. arb. cap. 22. & 23. & de correptione & gratia cap. 8. Scrutetur, inquit, qui poteſt iudiciorum Dei tam magnum profundum, veruntamen caueat præcipitium: occulta namque cauſa eſſe poteſt, ſecũdum eundem lib. 83. quæſtion. quæſt. 38. lib. 1. de peccato. merit. & remiſſ. ca. 21. & de ſancta virginitate, cap. 42. iniuſta eſſe non poteſt. Nihilominus D. Thomas lib. contra Gentiles triplicem videtur aſſignare cauſam, ca. 161. quare Deus quoſdam ad pœnitẽtiam emolliendo à peccatis liberet, alios verò indurando relinquit. Prima eſt, vt diuinæ miſericordię largitas, præter communem ordinẽ rebus inditum omnibus innoteſceret. Exempli gratia. Quãdo cæcum illuminat aut mortuum ſuſcitat, hoc facit ex ſua ſingulari benignitate, præter communem naturæ curſum, quia non omnes cæcos illuminat, nec omnes vita functos protinus licet poſſit, ſuſcitat, vt congruus ordo ſeruetur in rebus. Sic quoſdam liberat, alios in maſſa damnationis dimittit, vt Greg. magnus docet, li. 27. Moral. cap. 2. lib. 29. cap. & 18. Secunda vt manifeſtetur euidentia diuinę pietatis: quemadmodum enim in reprobis oſtendit iuſtitiæ rigorem damnando, ita in aliquibus diuitias bonitatis & miſericordiæ liberando, vt liquet in latronibus cruci adfixis Luc. 23 & Paulo perſequutore Act. 8. Rom. 9. Tertia ex complacentia diuinæ voluntatis, ſicut enim Dei voluntate creaturę differentes ſunt creatæ digniores & indigniores, & ſicut ex vna materia argillæ quædam vaſa figulus format ad vſus honeſtiores, nimirum amphoras, cyphos, & quædam ad ignobiliores, puta ollas & cacabos, &c.

Triplex cauſa quare vnus ſaluetur alius relinquatur.

&c. pari modo ſe habet res in propoſito, quia ex quo tota natura eſt corruptioni obnoxia, quoſdam iuſto iudicio præcipites ruere permittit. Verùm contra prædictam permiſſionem in deſcriptione ſuperiori poſitam obiici poteſt ſcriptura quæ dicit Exod.4. Ego indurabo cor Pharaonis. Rurſus Rom.9. Cui vult miſeretur,& quem vult indurat,& 2. ad Corinth. 4. Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium: his namque ſimilibúſque ſcripturarum locis, videtur Deus cauſaliter, non ſolùm permiſſiuè indurare hominem, quo minus à diaboli laqueis reſipiſcat. Hic ſciendum eſt, ſecundum Thom. in ſcripto 1. diſtinct. 41. quæſt. 2. duplicem eſſe indurationem, prior dicit mentem obſtinatam in malo culpæ,& quia ſic eſt peccatum, non eſt à Deo, qui nulla ratione author peccati cēſenduseſt, ſed eſt à mala hominis voluntate, inquantum liberum arbitrium adhærens peccato, auertitur totaliter à Deo, quo (quantum in ſe eſt) meretur gratiæ emollientis ſubtractionem, vt Exodi 3. manifeſte patet de Pharaone, quem Deus præuidit ſua impia voluntate cor obduraturum, Scio, inquit, quia non dimittet vos Rex Aegypti.& cap.7. Ingrauatum eſt cor Pharaonis, non vult dimittere populum. Hac conſideratione, opus Pharaonis,& ſimilium impiorum, non eſt opus Dei, ſecūdum Aug. de prædeſt.& gratia cap.14.& 15. Quando enim poſuerunt cor, vt adamantem, ita vt noluit auſcultare voci Domini, tunc à talibus recedēdo gratiámq; dandam ipſorum culpa iuſtè ſubtrahēdo illos dimittit. Poſteriori modo indurare dicitur per metaphoram à corporea duritiæ ſumptam: nam lib.4. Metheororum cap.4. durum in corporibus dicitur, quod tactui minimè cedit. Sic cor dicitur obduratum, quando diuinę non cedit inſpirationi: Et quēadmodum indurata cera, ſigilli impreſſionem non admittit, ita cor humanum ſponte obduratum diuina chariſmatum dona repellit: Sicut bonus ſcriba pingens ſuper chartā perfluidam, aut per calamum ineptum, eſt cauſa bonitatis, ſi quę relucet artificis in illa ſcriptura, ſed non eſt cauſa deformitatis in opus ſcriptum prodeuntis: hic nempe oritur, non quod ſcriba malè ſcripſerit, ſed quia charta erat vitiata aut calamus ineptus, vel ſicut ſanctus Bonauēt. habet lib. 1. Sententiarum diſtinct.38. Si artifex operetur in materia nodoſa, quæ minus eſſet idonea ad receptionē ſpeciei, prę-

Deus videtur cauſa induratonis.

Duplex eſt induratio.

Perpulchra ſimilitudo.

ſciret quod defectus eſſet in imagine,ſed non in ſe ipſo, ſic in obſtinata hominis voluntate eſt obdurationis cauſa, non in Deo, teſte Aug. epiſtola 105. ad Sixtum, & lib.de prædeſt.& gratia cap.4.Illum Deus indurat,inquit, quem exigentibus culpis non emollit: Non enim arbitrandum eſt Deum indurare malitiæ immiſſione, aut quod voluntatem peccati, aut furandi impartiatur, ſed tamen homini impio & furati parato,nonnũquã immittit ſeu dirigit voluntatem nocendi potius huic genti,quàm illi, Eſa.10. Ira furoris mei Aſſur.Itaque malorum deſideria non explétur opere,niſi ſecundum ordinem diuinæ prouidentię,diſponentis hæc aut illa in eorum peruenire poteſtatem,ſecundum Aug.lib.imperfecto,de Gen.ad litterã, cap.5.& lib.3. cap.8.de libero arbitrio, & Gregor. lib. 11. moral. cap,5. lib. 14. cap. 15. Permiſſione igitur & gratiæ ſubtractione dũtaxat Deus dicitur obdurare: Non enim prauorũ mẽtes ad culpam format,ſed à culpa nõ liberat,teſte Gregor. lib. 29.Mortalium,cap.15. vt congruo ſatis exemplo demonſtrat D.Aug.ſerm.88.de temp.Quid eſt autẽ, inquit, quod dixit Deus Exod.4.& 7. Ego indurabo cor eius, niſi cùm abfuerit gratia mea,obduret eum nequitia ſua. Et vt hoc euidentius poſſit agnoſci,aliquam ſimilitudinem charitati veſtrę proponamus:Sicut enim quoties nimio frigore cõſtringitur aqua,& ſolis calore ſuperueniẽte, iterum reſoluitur, & diſcedente eodem ſole obduratur rurſum: Ita nimirum,frigore peccatorum,refrigeſcit charitas multorum, ac velut glacies obduratur.Item D.Hieron.epiſt.ad Hedibiam,quæ incipit,Ignoto vultu, ſic habet quæſt.10. Sicut vnus eſt calor ſolis,& ſecundum eſſentias ſubiacentes alia liquefacit,alia indurat,alia ſoluit,alia cõſtringit: liquatur enim cera, & induratur lutum, & tamen caloris non eſt diuerſa natura:Sic bonitas Dei & iuſtitia,vaſa irę quę apta ſunt ad interitum indurat,alios cõuerſos recipit. Ex his ni fallor perſpicuum fit, quod nemo à Deo optimo maximo relinquatur, niſi ſeipſum prius reliquerit, & ſe à ſummo bono obdurando auerterit, quemadmodum docet generaliſſimum Concil.Trident.ſeſſ.6.cap.6.eſtque deſumptũ ex prælibato D. Aug. ſermone. Deus ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit,niſi ab eis prius deſeratur.Et cùm ſemel,bis,térque,quatérque vnuſquiſque grauia commiſerit

Deus malis quomodo dirigat.

Aptiſsima comparatio.

peccata,expectat tamen Dei benignitas ad pœnitentiam, vt conuertatur & viuat, Ro.2. Ezech.33. & quos iratus relinquere incipit,non protinus totaliter gratiæ ſuæ lumen ſubtrahendo deſerit,quin magis pro loco & tempore vt reſipiſcát reuertitur,pulſans ad obdurati ac obſtinati cordis oſtium,offertque tale præſidium, quo poſſent ſeſe ad ſui conuerſionem accommodare,& cooperari intrinſecus inſpiranti,teſte Auguſt.de prædeſt.& gratia,ca.13.nulli agnoſcédæ veritatis abſtulit facultaté.Item 3.lib. de Trini. ca.12.& li.cótra art.ſibi falsò impoſitos,art.15. & li.2.ſermonum Domini in mónte.Nulla eſt anima,inquit, quátumuis peruerſa,quæ tamen vllo modo ratiocinari poſſit, in cuius conſcientia non loquatur Deus. Nec refragatur his ſententia Ezechiel 7. Non poteſt corrigi quem Deus deſpexerit,quia explicat diuinam prouidentiam non poſſe falli,aut ab humana voluntate ſuperari. Nihilominus ipſi poſſunt ſe Deo ſuppetias ferente corrigere,quod ſi facturi fuiſſent, hoc vtique Deus ab æterno nouiſſet, nec ipſos reprobaſſet,ſed quia in peccatis(ſecúdum Aug.ſerm. 88.de temp.quorum multitudine deſperatio naſcitur, ex qua obduratæ mentis audacia) perdurare non pertimeſcunt,iuſtiſſimè relinquuntur, & ad omne genus flagitiorum ruere,diuino præſidio deſtituti,permittuntur. Nec etiam his præfatis aduerſatur authoritas Geneſeos, capite 25.Malach.prim.Roma.9.Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Quia tantùm extitit vaticinium futurorum, vti clariſſimis edocet verbis Domin. Ioannes Chryſoſt. homil.51.ſuper Geneſim.Hoc autem non eſt temerè factum (inquit)ſed vt prophetia compleretur,quæ dicit: Iacob dilexi,Eſau autem odio habui. Nam cùm Deus futurorum ſit præſcius,prædixit & huius virtuté & mentis illius malitiam.Huic conſentaneus eſt diuus Hieronymus epiſtola ad Hedibiam, Eſau odio habuit, quia præuidit ipſius iniquitatem,& in primum caput,Malach.Odium Dei vel ex præſciétia naſcitur futurorum vel óperibus.His calculũ ſuum non recuſat D. Ambroſius Epiſcopus Mediolanen. ſuper 9.caput epiſtolæ ad Romanos, Eſau odio habuit ſicut de præſcientia Pharaonem damnandum cenſuit,ſciens ipſum ſe nó correcturũ. Nec ideo tradidit dominum Iudas, quia prophetæ prædixerunt ſecundum Origenem

Deus nunquam relinquit hominẽ niſi deſertus

Iacob dilexi, Eſau odio habui, quid.

ſuper illa verba 3.ca.epiſt.ad Romanos, quos vocauit, &c. ſed quia futurus erat proditor, ea quæ ille ex propoſiti ſui nequitia geſturus erat, prædixerũt prophetæ. Cùm vtique Iudas in poteſtate habuiſſet, & fuiſſet ſimilis Petro & Ioãni ſi voluiſſet, ſed elegit magis æternæ perditionis baratrum, quã Apoſtolicæ dignitatis conſortium, & hanc eius voluntatis prauitatem futuram præuidentes prophetæ librorum monumentis poſteris tranſmiſerunt. Quo perſpicuũ fit, quod licet Deus ab æterno omnia præſciuerit, non tamẽ impartitur malum culpæ, cùm tria potiſſimũ requirantur, vt Deus cauſa alicuius dici queat, ſecundum Hugonem de ſancto Victore li. 2. de ſacramentis parte 2. cap. 6. Primo voluntas mouens, ſecundo ſcientia diſponens, tertio potentia operans: Vnde manifeſtum euadit, Deũ non propriè cauſam rerum eſſe ratione præſcientiæ tantũ, ſed ratione ſcientiæ dirigentis voluntatis imperantis, ſimul & potentiæ exequentis. Nec ex illo Ro. 1. tradidit illos Deus, &c. cõſequitur quod Deus ſit cauſa peccati, quia teſte Ambroſio ſuper præfatum ſcripturæ paſſum, traditi ſunt, non vt illa agerẽt, quæ nolebant, ſed vt illa perficerent quę deſiderabant. Tradere enim, eſt permittere non incitare, aut immittere, inquit D Ambroſius ibidem, vt ea quæ in deſideriis conceperunt, adiuti à diabolo explerent in opere. Sic Origenes libr. primo capit. 1. ſuper epiſtolam ad Roman. Traduntur (inquit) qui præcedentibus cauſis culparum iure & merito deſeruntur à Deo. & paulo poſt: Nec enim vi res agitur, neque neceſſitate, in alteram partẽ anima declinatur, alioquin nec culpa eius, nec virtus poſſet adſcribi, nec electio boni præmium, nec mali ſupplicium mereretur, ſed ſeruatur ei in omnibus libertas arbitrij, vt in quodcunque voluerit, declinet, ſicut ſcriptum eſt: Ecce poſui ante faciem tuam vitam & mortem, ignem & aquã, atque iſtud aliquantò pòſt, luce meridiana clariori demõſtrat exemplo. Ponamus, ait, aliquod domicilium, in quo cum corpore & ſpiritu velut cum duobus conſiliariis habitet anima, pro foribus verò huius domicilij, adſtare pietatem, omneſque cũ ea virtutes: ex alia verò parte impietatem, omneſque luxuriarum ac libidinum formas, expectare animę nutum, vtrùm ex duobus ante fores obſeruãtibus introduci ad ſe deſideret, quem repelli. Nónne ſi ſpiritui

Tria requiruntur vt Deus alicuius cauſa dici queat.

Tradere quid.

Idoneũ paradigma.

ritui obtẽperans,& meliori vſa cõſiliario, pietatis & pudicitiæ ad ſe reuocauerit chorum, ille alius ſpiritus repudiatus recedet? Si verò carnis vſa conſiliariis, impietatis ad ſe & libidinis introduxerit turmam, omnis illa ſanctitatis & pietatis corona, cui malorum anima conſilium præpoſuit, iſta cum indignatione recedet, & membrum Chriſti & templum ſpiritus ſancti relinquens, eam in deſideriis cordis ſui permittet. Non obſtantibus tam euidentibus patrum teſtimoniis, Martinus Lutherus articulo ſuo 36. prædictum Pauli locum derorquet, vt quiſque ſibi perſuaſum habere debeat, Deum non modò cauſam peccati eſſe, verùm ita efficacẽ, vt ad malum propellat: ait namque, non eſſe in poteſtate noſtra, malas vias facere, ſed Deum in impiis mala operari. Imò blaſphemus Bucerus exponens præfatum Pauli locum ad Romanos primo, adſeuerare non veretur, ipſum negare Deum. qui negat Deum cogere hominẽ ad peccandũ, hoc enim, inquit, ſignificat tradidit. O incredibilem humani cordis cæcitatẽ, quòd vt tenebras denſiſſimas quibus offuſum eſt, lumẽ ſolaribus radiis rutilãs appellitare queat, lumen æternum diuinæ claritatis, obſcuritatis inſimulare non pertimeſcit! O verſipelles antiqui ſerpentis ſoboles, firmiſſimum illudque tritiſſimum cõtra vos (vt miſſa breuitatis ergò faciamus quæ præmiſſa ſunt de præſcientia Dei) militat axioma, ex D. Aug. lib. de vera religione cap. 14. mutuatum: Peccatum eſt vſque adeò voluntarium, vt nullo modo ſit peccatum, niſi ſit voluntarium. Cõtra iſta bifariam replicare contendunt: Priori modo adſerũt. Tradere, aliquid amplius includere quàm permittere, teſte Aug. lib. 5. contra Iulianum cap. 3. & de gratia & lib. arbit. cap. 21. qui inſinuare videtur, Deum non ſolùm deſerendo & permittendo peccatores tradere, ſed inclinãdo. Verùm iſta ſententia Auguſtiniana non eſt intelligẽda, quaſi Deus malitiam immittat, ſed quod iuſto iudicio vindicans, non ſolũ non gratiam apponit, qua cohibeãtur prauæ inclinationes, ſed etiam offert occaſiones, quibus grauius, ſuo tamẽ malo impacti, vertẽtes bonas occaſiones in occaſiones peccati, pereunt, ſic Pſal. 80. dicitur: Dimiſi eos ſecundũ deſideria cordis eorũ, ibunt in adinuentionibus ſuis. & Matt. 6. ne nos inducas in tentationem, id eſt, non

Error M. Lutheri.

Peccatum quale.

Explicãt hæretici.

ſinas nos induci,vel non patiaris, ſecundum Greg. libr. 3. moral.ca.3.Aug.de prædeſt.& gratia cap. 15.libr.imperfecto de Gene.ad literam cap.11.lib.3.de libr.arb.capit.8. & ſerm.109.de tempore.Deinde permittere,inquiunt, nõ eſt Deo mitius quã facere.Reſpõdendum eſt iſtis zoilis,nihil alio mitius eſſe in Deo,ſed vniuerſa idem exiſtere,quia in Deo nulla eſt cõpoſitio,nec formę multiplicatio, & ꝓinde cùm peccatum non ignoretur diuinæ voluntati cõtrarium,conficitur quòd nullo modo ſit peccati cauſa: alioquin enim compelleret hominem facere, quod ſua diuina voluntas fieri interdiceret,quam cõtradictionem impoſſibile eſt cadere in Deum. Prætereà peccatum eſt vſqueadeò voluntarium,vt ſi non ſit voluntariũ,non ſit peccatũ, vti manifeſtum euaſit ex Auguſtino. Ergo quod cogente & impellente fit Deo,imputari ab ipſo in peccatũ eſt impoſſibile.Vltimò ſi capeſſere iuſſa, conſiliaq; implere adeò ſit Deo acceptũ ac gratum,vt ſit ei ſacrificium nunquã non ſuauiſſimum,cunctiſque victimis arietũ & vitulorũ præferendum,1.Reg.15.Obedientiã magis volo quã ſacrificiũ,ita vt coronam obtineãt cuſtodita,& peccata grauiſſimis cruciatibus,etiam flammis infernalibus digna,quomodo ab vno piiſſimo domino,cui odio eſt impiꝰ,& impietas eius proficiſcẽtur?Quomodo Phœbus lucidiſſimus, fulgoris radios ſimul, & cimmerias tenebras diffundere poterit?Vt autem reliquis,cùm rationibus,tum ſcripturarum authoritatibus,patrũque elucubrationibus, breuitatis amore ſuperſedeamus,vice Colophonis ſubiiciẽdus eſt canon concil. Trident. qui habetur ſeſſ. 6. canone 6. Si quis dixerit,inquit,nõ eſſe in poteſtate hominis, vias ſuas malas facere,ſed mala opera,ita vt bona Deum operari, non permiſſiuè ſolum,ſed etiã propriè & per ſe,adeò vt ſit propriũ opus eius, non minus perditio Iudæ quàm vocatio Pauli,Anathema ſit.Tertiò.in reprobatione includitur damnatio finalis,quæ eſt diuinæ iuſtitiæ punitiuæ manifeſtatio.Hanc tanquam principalem effectum propter peccata Deus ordinauit, non quòd diuina iuſtitia pœnas ante peccatũ meditetur, quia tum ex cõſequenti videretur intendere peccatũ,cũ ſine eo pœnas infligere nõ cõſueuerit,præparauit tamen,quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret.Vnde Fulgentius li.1.
de

de duplici Dei prædeſtinatione. Nihil aliud accipiendum exiſtimo in illo 3. Aug. ſermone, quo ad interitũ quoſdã prædeſtinatos dimittit, niſi ad interitum ſupplicij, nõ delicti, neque ad malũ quod iniuſtè admittũt, ſed ad cruciatum, quem iuſtiſſimè patientur, quæque illis propria iniquitas meritò parit, & diuina æquitas iure optimo retribuit. Quemadmodum bonus & fidelis iudex, non vult aliquem in ciuitate delinquere vel perire, quin potius omnes tranquillam vitam ducere. Nihilominus ſeditioſum furẽ & homicidam vult extremo ſupplicio perdere. Cuius quidem vitam, primaria & antecedente voluntate, quantũ in ſe eſt, deſideraret: voluntate tamen ſecundaria & cõſequẽti, vult eum non viuere, quippe qui ſibi & aliis perniotiosè viuit. Pari modo Deus cupit omnes rectè viuere, tamẽ ſuo malo deprauatos, vult nõ impunè euadere, teſte Aug. quæſ. 18. ſuper Ioſue, & in Pſal. 4. & 77. Sed cum Deus optimus maximus vniuerſa, antequam fiant, cognoſcat, quare quos præſciuit damnandos, & perpetuis ignibus cruciãdos, naſci permittit? dicitur namque Marci. 14. Melius eſſet ſi natus non fuiſſet homo ille, nimirùm Iudas: Super quod Hieronymus & Theophylactus, vtilius eſſet nunquam eſſe natum, quàm perpetua gehenna cruciatum. Reſpondit D. Aug. malos ob duplicem cauſam eſſe natos: Prior eſt, propter ſe, melius eſt namque miſerum eſſe, quàm inſenſibilem aut omninò non eſſe, libr. 12. de ciuita. Dei, capit. 1. Secunda propter alios, vt Auguſtinus idem docet concione 2. Pſal. 36. & 77. Mali nati perhibentur, non potiſſimùm propter ſe, ſed propter alios, quos exercitatos reddũt, ſicut ſcopæ, vbi alios expurgarũt, detritæ ignibus traduntur, vt impij æternis ignibus puniuntur: Verũ peruerſi & maligni duplici vſui ſunt aliis, ſecundum Aug. cõcione prima ſuper Pſal. 34. Sic putate malitiam, quomodo ignẽ, incendere vis aliquid, illud quod admoues prius ardet, & niſi ardeat, non incendit: malitia autem procedit ex te, & quem prius vaſtat, niſi te? Deus tamen aliquorum bonorũ vſibus malos deputauit: Quemadmodum enim mali creaturis Dei bonis male vtuntur, ita malis non ſolùm ad puniendos malos, vt liquet de Rege Iſraël 3. Reg. 22. verumetiam ad probandos bonos, Iob 1. vti conſueuit, eodem teſte lib. Enchirid. ca. 96. & li. 18. de ciuit. Dei, cap. 49. Iudam

Qua Dei ordinatione homines dẽt pœnas æternas.

Deus quare creauit æternis ignibus cruciandos.

Mali duplici de cauſa dati.

proditorẽ ſuſtinuit, vt ipſius mala operatione mundo ſuccurreret perdito, & malorum tolerãdorum bonis eſſet exẽplo. Item ſerm. 78. de temp. Mali, inquit, ſeruiunt bonis, non ſolum obſeq́uẽdo, ſed perſequendo, quomodo perſequutores martyribus, quomodo limæ vel mallei auro, vbi ſine dubio palea conſumitur, aurum probatur. Non ergo glorientur, nec ſe extollant mali, quãdo bonis aliquas tribulationes immiſerunt, quia cùm illos perſequuntur in corpore, ſe occidere probantur in mente.

De adoratione humanitatis Chriſti.

RAtioni & ſcripturis conſentanea ea potiſſimùm creditur ſententia, qua humanitas Chriſti cultu latriæ adoretur, non quidem ratione ſui, ſed inquantum à Deo in vnitatem ſuppoſiti eſt aſſumpta, nec aliquo diuortio ab eo vnquam ſeparata. Ne autem parologizemur aut de ignotis tanquam cæci de coloribus diſputare videamur, adducere incumbit diſcrimen, quod paſſim cõſtituitur inter cultum latriæ & duliæ: Nã adoratio ſiue cultus latriæ, eſt aliquod ſignum forinſecus adhibitum, in recognitionem ſupremi dominij, ex interiori mentis affectu proueniens. Hæc duplicem complectitur actum: Interiorem recognitionem & exteriorem. Interioris cognitionis proteſtationem, teſte Aug. ſerm. 7. qui eſt ad fratres in eremo. Quod adorationis genus ſuis numeris completur, quãdo anima & corpus diuino obſequio mancipatur, ac incompleta dici valet, ſi interioris hominis affectu duntaxat adoretur, quemadmodũ legimus Ioan. 4. veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu nimirum incompletè. Quare protinus ſubnectit & veritate: veritas ſiquidem voluntatis, eſt conformitas interioris actus, ad opus ei exterius reſpondens, hęc latriæ adoratio ſoli Deo debetur, tanquam ſupremo Domino, 1. ad Timoth. 1. Regi ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria. Hoc intuitu angelus Apocalyp. 22. recuſauit ſibi adorationem deferri. Altera adoratio dicitur duliæ. quæ nihil aliud eſt, quàm recognitio alicuius virtutis vel excellentiæ, exteriori ſigno proteſtata. Hic honos defertur non ſolùm angelis & ſanctis in cælo triumphantibus, verumetiam hominibus mortalibus aliqua dignitate, excellentia ſeu virtute fulgentibus. Licet autẽ hanc bimembrem adorationis diuiſionem ſubſannet & derideat, abſque

Duplex latria.

Angelus adorationẽ recuſauit.

Adoratio duliæ.

que aliqua ratione Caluinus lib.1.Inſtit.cap.12.ſect. 2. tamen diuo Auguſtino eſt conteſtatiſſima, quemadmodum liquidò conſtat ex lib.8.cap.27.lib.10.cap.1.& 3. ciuitatis Dei,lib.20.contra Fauſt.cap 21.lib.1.deTrinit cap.6.epiſtola 49.ad Deo gratias quæſt.3.epiſt.66.ad Maximũ epiſcopum,& ſuper Pſal. 67. Hanc quoque diuiſionem comprobat Concilium Nicenum ſecundum Act.17. vbi Therraſius inſignis ille epiſcopus Conſtantinopolitanus, multiplicem adorationis acceptionem in medium adducit,epiſtola quam deſtinauit Ireuæ,& Conſtantino Imperatori: Aliquando namque adoratio venerationem importat, ſicut victorioſum imperiũ adoramus:Alia eſt timoris adoratio,qua Iacob adorauit Eſau Geneſ.23. Eſt,quæ gratiam præ ſe ferat, quam Abraham recognouit, Gene.33. in agro ſibi diuendito: Alia adoratio ſpectat beneficium quod à potentioribus præſtolamur, quemadmodum Iacob Pharaonem adorauit,Gen.47. Quare compertiſſimum cuique eſſe poteſt, adorationem exhiberi ratione alicuius poteſtatis,virtutis,aut ſcientiæ in aliquo repertæ,teſte Paulo Act. 23.de principe ſacerdotum,& 1. Pet. 2. Subditi eſtote dominis in timore,non tantùm bonis & modeſtis,ſed etiam diſcolis. Hanc vtramque adorationem ex ſcriptura elicimus.Chriſtumque eam inſinuaſſe colligimus Mat.4. Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſerui es: hic namque tacitè manifeſtat adorationem pluribus eſſe communem,vti manifeſtum euaſit,quod dictionem (ſoli) in priori parte omittat, quam alteri parti ſedulò interſerit, inquiens:& illi ſoli ſeruies,quaſi dicat,vna eſt ſeruitutis ſpecies latria dicta,quam ſoli Deo & non alteri impendere debes: Sic namque Græcè habetur, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Euangelium autem Hebraicum,quod paſſim manibus teritur,habet,illi ſoli ſacrificabis, & ſacrificium diuinum offeres:hic namq; verbum Hebraicum vſurpatur, ſicut 2. Paralip.12.vbi diſtinguitur ſeruitus Deo debita, cõtra alia ſeruitia mortalibus impendenda,vt ſciant,inquit, diſtantiam ſeruitutis meæ,& ſeruitutis,regni terrarũ. Verùm vt recurrat oratio vnde exordium ſumpſit: haud ignorandum eſt, ſecundum Neotericos doctores,Alexandrum de Hales tertia parte ſummæ quæſt.30.Bonauent.lib.3.Sentent.diſt.9. & Thom.in ſcripto,eo loci humanitatem Chriſti bifariã

Caluini arrogantia.

Adoratio multifariã vſurpatur.

Humanitas Chriſti bifariam cõſideratur. poſſe conſiderari. Vno modo prout eſt coniuncta diuinitati:ſicque debetur ei adoratio latriæ: tunc namque non adoratur ratione ſui, ſed diuinitatis qua eſt patri æqualis: Quemadmodũ enim caro animæ coniuncta, vnam conficit hominis perſonam, vnica veneratione reuerendam: ita Deus & homo ſecundum Athanaſium in ſymbolo, vnus Chriſtus, vnica latriæ adoratione colitur: Et quemadmodum eodem timore attingere trepidamus ignem ac ferrũ ignitum, ita eodem cultu ſuſpicimus Chriſti humanitatẽ propter diuinitatem cõiunctam, cùm enim natura humana firmiori coniunctionis glutino ſit vnita diuinæ, quam ignis ferro, non ineptè inferimus eodem cultu humanitatem Chriſti adorandam quo diuinitas. Nihilominus duo obtutibus mentis de eo cui honor defertur, occurrere debent: Primò ille qui honore afficitur: ſecundò cauſa impenſi honoris conſideratur, teſte Thomã 3. parte queſt. 25. art. 1. Priori modo honorem inferimus alicui rei totaliter ſubſiſtenti, non enim vſus obtinet quod manus quando oſculatur, honorem ſibi debeat ferre acceptum, ſed homini honor tribuitur, & ſi caſus occurrat quo manus vel caput honore afficiantur, nemo tamen tam inſulſus eſt, qui mẽbra per ſe honorari exiſtimet, ſed ſynechdochicos in partibus totum: quali etiã modo, honoratur homo, in aliquo ſibi adiectitio, puta imagine, veſte & cæteris. Cauſa autem honoris eſt id, propter quod alicui honor inpenditur, vt præeminẽtia, dignitas, ſciẽtia, virtus, &c. Ideoque ſi in vno homine plures exiſtãt honoris cauſæ, erit quidẽ illius hominis honorãti vnus honos, atqui ratione cauſarum, plures ibi honores erunt conſtituẽdi: Sic ſe res habet in Chriſto, cui propter ſcientiam increatam & creatam, cæteráque ſimilia, plures poſſũt eſſe cauſæ honoris, ſed ratione duarũ naturarum in vnam perſonam coëuntium, vnica adoratio latriæ requiritur, ſecundum concilium Epheſinum primũ, can. 8. & Conſtãt. quintũ, can. 9. Si quis adorari in duabus naturis dicit Chriſtum, ex quo duæ adorationes introducũtur ſemotim Deo verbo, & ſemotim homini, aut ſi quis peremptam carnis, aut in confuſionẽ deitatis & humanitatis, vnam naturam ſeu eſſentiam portẽtosè dicit: ſic adorat Chriſtum, ſed nõ vna adoratione Deum verbũ incarnatũ, iuxta quod ſanctæ Dei eccleſiæ ab initio traditum eſt,

Duplex eſt cauſa honoris impendendi.

Anathe-

Anathema ſit. & Athanaſius oratione quinta ad Adelphium fratrem contra Arrianos, Incarnatum verbum adoramus: nam etſi caro ipſa pars ſit rerum creatarum, tamen Dei corpus effecta eſt, neque iſtiuſmodi corpus effecta eſt, neque iſtiuſmodi corpus à verbo diſcriminatim adoratione latriæ proſequimur, neque verbum adoraturi, verbum à carne longè ſeponimus, ſed cùm ſciamus verbum carnem factum, illud iam in carne ſitum, Deum agnoſcimus. Quis igitur tam vecors eſt, vt domino ita loquatur, abſiſte à corpore, vt te adorem. Atqui non huiuſmodi moribus erat leproſus: adorabat enim Dominum in corpore, &c. & Ambroſius lib. 3. de ſpiritu ſancto cap. 12 necnon Ioan. Damaſc. lib. 3. Orthodoxæ fidei cap. 8. lib. 4. cap. 3. & conc. Tridenr. ſeſs. 13. ca. 5. & can. 6. Vnus eſt Chriſtus, ſecundum Damaſc. Deus & homo quem adoramus cum patre & ſpiritu ſancto, vna adoratione cum immaculata eius carne, neque inadorabilem carnem eſſe dicimus, nam adoratur in vna verbi hypoſtaſi, quæ & ipſi hypoſtaſis facta eſt: Neq; creaturam colimus, nam non nudā carnē adoramus, ſed diuinitati coniunctā. Si autē ſubtili cogitatione, per poſſibile, aut impoſſibile caro à diuinitate intelligatur diuulſa, magnus quidem hyperduliæ cultus ei debetur, ſed non latriæ, teſte Cyrillo lib. de recta fide ad Theodoſium Imperatorem, & Auguſt. tract. 23. in Ioannem: Sicut namq; purpura à regis corpore dirempta negligitur, quę cum rege ea circundato honoratur, adeò vt ſi quis eam conculcare præſumpſerit, non minus pœna plectatur, quàm ſi regi contumeliam fecerit. Sic caro Chriſti ſecundū ſuam naturam, non eſt cultu latriæ adoranda, ſed propter verbum hypoſtatica vnione cōiunctum eſt adoranda: non enim carnem colimus, ſed Deum incarnatum adoramus.

Caro Chriſti intellecta à diuinitate ſemota quo modo adoranda.

De adoratione ſanctæ crucis.

Loca Domini prophanata Bethleem & Caluariæ.

TANTO furore gētiles atque Iudęi fuēre aliquādo perciti, vt loca myſterij ſalutis noſtrę ſacrata, ferre non potuerint: Nam ſecūdum Hieronymum epiſtola ad Paulinum, ac teſte Paulino, Epiſtola 11. quæ eſt ad Seuerum Sulpitium, Adrianus Imperator exiſtimās ſe fidem Chriſtianam, loci iniuria perempturum, in monte Caluariæ

ſimulachrũ Veneris collocauit, Bethlæemeticum præſepiũ Adonidis ſpurciſſimi eius Amaſij phano polluit: In loco vero reſurrectionis dominicæ Iouis aram conſtituit, vt prorſus naſcentis eccleſiæ Chriſti infantiam, in ijs locis idola exaltando, in quibus caput eccleſiæ Chriſtus, præcipua ſalutis noſtræ myſteria eſſet operatus, extingueret. Et qui loca ipſa ſuſtinere non valebant, niſi prophanata, profectò nec in cruce Chriſti abolenda illi impij negligentes fuiſſent, ſi extare vidiſſent, imò in minimas particulas exciſam diſperſiſſent, aut Vulcano tradidiſſent, niſi crucifixus ſignum gloriæ ſuæ, & victoriæ vexillum, terrę finibus abſcondiſſet. Cùm enim poſt centum octuaginta vel circiter anos Adriano ſuccederet Conſtantinus, ter ſibi figura crucis mirabili Dei operatione apparuit, & vox cælitùs lapſa intonuit, dicens: Conſtantine, in hoc ſigno vinces aduerſarium tuum Maxentium, teſte Ioanne Damaſc. lib. 3. de cultu imaginum, & Nicephoro lib 7. cap. 30. qui protinus imperiali iuſſu, fieri præcepit tres ſimiles cruces, quibus hæc indidit nomina Ieſus, Chriſtus, vincit. Cui autem nomen Ieſus impreſſit, conſtituit Conſtantinopoli ſuper arcum ſuum triumphalem. Alteram cui nomẽ Chriſtus indidit, in loco æditiori collocauit, vbi poſtmodum porphyreticã columnam ſtatuit, ſecundùm Nicephorum eiuſdem libri cap. 47. hanc ſtatuam ex ære conflatam, deinde Roma Conſtantinopolim tranſtulit, quam nouam Romã eſſe volebat, teſte Theodoreto lib. 1. Eccleſ. hiſtoriæ cap. 19. & Tripar. hiſtor. lib. 9. cap. 1. Tenebat autem ſtatua illa manu dextera, prægrande aureum malum, cui crux deſuper infixa, hanc tranſeuntibus inſcriptionem oſtendebat: Tibi Chriſte Deus hanc vrbem cõmendo. Ibidem cap 49. & lib. 8. cap. 4. Tertiam quam dixit victoriam, in foro panario erexit, quæ pluribus coruſcauit miraculis eodem teſte lib. 7. cap. 32. Atque vt crucis memoria, eiuſque cultus apud milites remaneret, vniuerſa arma crucis ſigno decorauit, teſte Hiſtor. Tripart. lib. 1. cap. 4. necnon lib. 2. cap. 18. Cumque Maxentius vexillum crucis ſigno decoratum ſpiculis ac ſagitis impetere præcepiſſet, quidam meticuloſus illud deferens, alteri deportandum tradidit, & mox ictus interijt, qui autem vexillum crucis effigie inſignitum geſtabat, illæſus vbique euaſit, ſecundum Nicephor. lib. 7. cap. 2. Cùm autem

Crucis ſignũ Conſtantino apparuit.

Tres cruces Conſtãtini.

autem Conſtantinus teſte Euſebio lib.9.cap.9.non procul à ponte Miluio caſtra poſuiſſet,ecce ſubitò velut vi diuina correptus Maxentius, obuius ſequentibus militibus præcurrit armatus: Iuſſerat autem nauibus ad decipulam compoſitis,fluuium ſterni,& ſuperpoſitis pōtibus exæquari: vt ergo ipſe eques operis ſui oblitus, cum paucis aggreſſus eſt pontem,ſubſidêre naues, & in profundum demerſus,totius cædes futuras belli vnius nefandi capitis ſui diremit interitu, atque impollutam pij principis dexteram (quod obnixè rogauerat)à cruore ciuili præſeruauit. Quæ omnia ſumma admiratione digna, inſtigârunt, & quaſi calcar præbuerunt Helenæ matri Conſtantini imperatoris,vt circa annum Domini 325.Hieroſolymis crucem dominicam ſtudioſiſſimè requireret. Quę res cùm omnium memoriæ excidiſſet, loci paſſionis duntaxat primitus certior fieri ſtuduit,deinde muneribus,tum minis, quoſdā à ſecretis Iudæorū conſtitutos coëgit oſtendere, ſignū ſacri pignoris,quod ſqualoribus carceris exhauſtus tandem demonſtrauit Iudas,& tam ſtupendę inuentionis prodigijs lætificatus,factus eſt Chriſtianus, & Ciriacus appellatus, teſte Platina in vita Euſebij papæ. Reſeratis itaque terræ finibus abditæ crucis arcana patuerunt, quemadmodum docet Theodoretus, lib.1.hiſtor.eccleſ.cap.18.& Ruffinus lib.10.cap.7.& 8.Tripart.hiſtor.lib.8.cap.18.ac Nicepho. lib.8.cap.29. Regina autem anxijs fluctuans cogitationibus quæ illarum trium crux Chriſti eſſet cenſenda, reſuſcitatio mortui ad ſepulturam delati, crucem prodidit Dominicam:non enim facilè diſcerni potuerūt quod latrones etiam clauis cruci fuiſſent affixi ſecundum ſententiam D.Gregorij lib.18.Moral.cap.23.Tum mox ibi conſecrabatur condita in paſſionis loco baſilica, quæ auratis coruſca laquearib⁹,& aureis ornata altaribus arcano ſacrario crucem ſeruabat repoſitam,teſte Paulino epiſtola præmiſſa. Inſuper & vniuerſa loca vbi noſtræ ſalutis myſteria Chriſt⁹ celebrauerat Helena expurgauit, & ſacris ædificiis adornauit.dempto quod in monte Olineti vbi Dominus aſcendit,terra nullam ſtructurā aut tectum,tū temporis admittere paſſa ſit,ſicq; locus ille baſilica cinctus & incluſus, ſemper in ſuo ceſpite virens, impreſſam diuinorū pedum effigiem cunctis mortalibus adorandam in calcato pulue-

Maxentius miſere periјt.

Inuentio S. crucis.

Latrones cruci clauis affixi.

re retinet, vt non fruſtra dictũ ſit, Pſal. 13. Adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius. Hanc ſalutiferam crucis Inuentionem ſolenniter celebrandam inſtituit Euſebius papa penultimus martyr, à D. Petro & in ordine pontificum triceſimus ſecundus, vt indicatur epiſtola eius tertia, quæ etiam allegatur de cõſecrat. diſt. 3. cap. crucis. Nec curioſius ſcrutandum eſt, quare feſtum crucis celebretur, qua Dominus dehoneſtatus, & non feſtum aſinæ, in qua fuit honoratus, quoniam laus Domino in aſina deprompta, fuit mũdana, quæ nulli debet eſſe curæ, ſed in cruce celebrata ſunt noſtræ redemptionis myſteria. De exaltatione autem, legere eſt apud Niceph. lib. 8. cap. 29. & 50. Cùm enim Coſdroës rex Perſarum, traiecto Iordane inuaſiſſet omnem ferè terram ſanctam, & occupta Hieroſolyma pretioſum & viuificum lignum abduxiſſet in Perſidem, ædificauit Phanum, quemadmodum habet Paulus diaconus, lib. 4. de geſtis Longobardorum & Ammonius, lib. 4. cap. 21. qui adſerit ipſum conſediſſe in throno magnificentiſſimè in Phano illo extructo, collato ſanctæ crucis vexillo à latere velut regni collega. Quo cùm per multa bellorum diſcrimina erupiſſet Heracliꝰ, inquiſiſſetq; an ſalutis lignũ adorare vellet, quod ſic honorârat, abnuendo fugam ſibi parauit, & Medarſem filium minorẽ regni ſucceſſorem inſtituit, ſed huius contumeliæ ſibi illatæ, Sinochius filius maior natu impatiens, patri ſimul & fratri necem machinatur, quàm paulò poſt vtrique ex fuga retracto attulit, regnumque ab Heraclio quibuſdam acceptis conditionibus imperrauit, quarum ea prima fuit vt crucem Chriſti reſtitueret, ſicque poſt 14. annos crux reducta eſt. Chronica Martiniana commemorant, quod dum Heraclius crucem illinc referret Hieruſalem, regio cultu ornatus, per portam qua Chriſtus baiulans ſibi crucẽ, fuerat eductus, oſtia repentè vltrò clauſa ſunt; quod cernẽs pius Imperator, regalibus ornamentis depoſitis, ac cinere & cilicio humiliatus meruit vt denuò reſerato aditu miraculoſus pateret tranſitus. Verùm poſt aliquot annos, irruẽtibus & graſſantibus, in Paleſtina Sarracenis & Mahumetiſtis, vexillum crucis trãſtulit Cõſtãtinopolim, vt habet Paulus diaconus, lib. 8. de geſtis Romanorum, Iacobus Meyerus lib. 1. Annaliũ ca. 633. & Addo Epiſcopus Viennẽſis in Chronicis cap. 11. ſextæ ætatis,

Feſtũ crucis non aſinæ celebratur.

Exaltatio crucis.

Miraculũ in porta factum.

tæ ætatis,qui etiam commemorat iſtinc poſtea Romam fuiſſe aduectam,nam Sergium Papam dicit capſam argenteam in ſacrario D.Petri, quæ in angulo diu latuerat aperuiſſe, ibique inueniſſe crucem dominicam, quæ ex illo deinceps tempore ſingulis annis, in baſilica ſācti Saluatoris,dei exaltationis eius omnib⁹ fidelibus exhibetur oſculanda & adoranda.Hæc tamē crux in qua Chriſtus noſtrā ſalutē in medio terræ operatus eſt,duplici ratione eſt adoranda,priori, quia obtutibus mentis noſtræ, repræſentat ipſum in cruce expāſum:poſteriori quia per ipſum crucifixum,eiuſque immediatū cōtactum ſanctificata fuit.Prior ratio eſt imaginis,altera reliquiarum:vtraque tamē ratione,ſiue eam contempleris ſub ratione imaginis,ſiue vt reliquiarum rationem ſubit,adoratur prorſus eadem adoratione,qua ipſe crucifixus,nec eſt ei tribuendus aliquis ſpecialis cultus duliæ aut hyperduliæ.quia eodē honore proſequimur tam regem nudatum, quàm regia purpura decoratum,nec minus etiam eius imaginem,ſecundum Thomā 3.parte quæſt.25.art. 4. Iſtud ſatis manifeſtat ſacroſancta eccleſia ex ca.6.epiſtolę ad Galatas quādo cantat,Nos autē gloriari oportet in cruce Dñi noſtri Ieſu Chriſti,in quo Chriſto eſt ſalus nō in qua eſt ſalus.Et iterum alibi,O crux aue ſpes vnica, vbi nō ſalutamus proprie lignū, ſed potiùs ſum in ligno ſuſpenſum, vel totam illam actionem potiùs quæ in, & cum cruce facta eſt:neque enim proprius ſermo eſt,ſicut nec iſte, Benedicite montes & colles Domino,& Laudate Dominum ſol & luna.Item: Cæli enarrant gloriam Dei. Metonimicōs enim perindè perſonat, atque dicatur: Cæli enarrant gloriā Dei, per me mirabilia eius opera contemplantem. Huic conſentanea eſt Ambroſ.ſententia lib.de obitu Theodoſij, quando dicit,Non lignum, ſed rex cælorum adoratur in ligno. Et Euthy. Panopliæ parte 2.titulo 19.necnon Petrus Cluniacenſis Abbas.lib.1.epiſtola 2.contra Petrobruſianos & Henricianos, idem comprobant.Diſcrimen nihilominus haud exiguum cognoſcit Ioannes Damaſc.lib.4. Orthodoxæ fidei, cap.12.inter crucem Chriſti in qua ipſe pependit, & cæteras quæ ex auro,argento,alijſque rebus fabrefiunt, quæ tactu ſacri corporis non ſunt conſecratæ,quare ſi cōtingat eas diſſolui aut frangi, non ſunt adorandæ:Ipſa ve-

Duplici ratione crux adoranda.

Differentia nō modica eſt inter cru-

et Chriſti ac eius imagine. rò crux in qua Chriſtus ſe hoſtiam obtulit patri gratiſſimam, ſanctificata à tactu ſacri corporis & ſanguinis, etiã in minutiſſimis partibus, poſt diſſolutionem eſt adoranda, quemadmodum & claui, lancea, ſepulchrum & ſimilia, tactu ſacri corporis ſacrata, teſte Bernado ſer.5. in Natali Domini: Horum autem figura in alia materia, quod imaginẽ Chriſti inſtar crucis non repræſentẽt, non eſt adoranda, ſecundum Tho.3. parte quæſt.25. art.4. ad ſolutionẽ tertij: hæc clariſſimè docet Leontius Epiſcopus Neopoleos Cypriæ lib.5. Apologiæ de imaginibus, & allegatur actione 4. Concilij Niceni ſecundi: Quatenus, inquit, duo ligna crucis colligata ſunt, typum quidem adoro propter Chriſtum, qui in eo crucifixus eſt: cum verò fuerint diſſoluta abs ſe, abijcio, & exuro quoque, & quemadmodũ qui mandatum Imperatoris ſuſcipit, illius ſigillum oſculando, non ipſam ceram, aut charecterem, aut plumbum veneratur, verum Imperatori ipſi adorationem & cultum exhibet: *Similitudo Leõtij.* ita quoque Chriſtianorum filij typum crucis adorantes, non naturam ligni adoramus, ſed ſigillum, annulum & characterem, Criſtum ipſum aſpicientes: per hoc eũ qui crucifixus eſt, ſalutamus & adoramus. Et quemadmodum *Alia eiuſdẽ ſimilitudo.* genuini filij, peregrinante longo tempore patre, ingenti amore erga eum effecti, quicquid illius in domo viderint, ſiue baculum, ſiue ſedem, ſiue chlamidem, hæc inquam, omnia cum lachrymis attrectantes amplexantur, non illa honorantes, ſed patrem deſiderantes & venerantes: ſic & nos fideles omnes, crucem Chriſti tãquam virgam adoramus, ſedem verò vel cubile illius ter ſanctum ſepulchrum, præſepe autem & Bethleem, reliquaque illius habitacula, vt domum, ſic Apoſtolos eius beatoſque martyres & reliquos ſanctos, veluti amicos illius colimus, ita Syon tanquam illius ciuitatem, Nazareth verò tanquam illius patriam amplectimur. Non aliter etiam Iordanem quàm diuinum illius lauachrum reueremur, magno & inexplicabili amore, vbi reſedit, vbi apparuit aut quod tetigit, aut omnino abumbrauit, tanquam Dei locum colimus & adoramus, non ipſam regionem aut lapides venerantes, ſed illum qui in illis conuerſatus eſt, quique nos ab errore liberauit Chriſtum dominum Deum noſtrum: Hinc etiã propter Chriſtũ Chriſtique paſſiones, paſſim in eccle-

ſijs,

ſijs,in dominibus,in foro, in picturis, in ſindonibus, in promptuarijs,in veſtibus,omnibus denique in locis,hanc figuram ponimus,quò continuò contemplantibus nobis hæc in mentem veniant,vt non obliuiſcamur donum Dei noſtri. Hanc Crucis adorationem, non ſolùm nō permittunt Brentius lib.expoſitionis ſymboli,& Caluinus lib.1. Inſtitutionis Chriſtianę cap.11.ſect.7.cęterique hæretici, verùmetiam Cruci Domini omnem quam poſſunt contumeliã inferunt,& tanquam porci roſas cōculcant,diſſipãt, deſtruunt, & prorſus eliminant. Eheu quanto cordis mœrore,quantoque lachrymarum profluuio, defleret Paulus corporis mortalis exuuijs exutus,n obiſcũ iam cōſtitutus, iſtos graſſatores, ſi illos ad Philip.2.deplãxerit inimicos Crucis Chriſti, qui carnis illecebris ſubacti, ſibi ventrem Deum ſubrogaſſent. Profectò omni gloria dignam Paulus indicauit Crucem dominicam, quando ad Galatas 2.non in alio quàm in ipſa gloriari præcepit. Sanctus quoque Polycarpus Apoſtolorũ diſcipulus epiſtola ad Philippenſ. pronũtiat huiuſmodi crucis ęmulos ad diabolum pertinere, eoque peiores exiſtere phreneticos ſpiritus,qui imaginem Crucis infringant ac demoliantur,ſecundùm Ignatiũ Ioannis Euangeliſtæ diſcipulum, epiſtola iiſdem Philippenſibus ſcripta,cùm diabolus expaueſcat Crucis trophæũ eiúſq; virtute in fugam conuertatur,quemadmodum luce meridiana clarius liquet de Iuliano Apoſtata, teſte Theodoreto lib.3.ca.3. Tripartita hiſtoria lib.6.ca.1. & D. Gregorio lib.3.dialogorum,cap.7.qui ſignaculo Crucis ſe muniens,voluit in templo idolis conſecrato pernoctare,tandem dæmones intempeſtæ noctis ſilẽtio, ibi prodeuntes, ad conferendum quibus technis ineſcarent homines,conſpexerũt iſtum in angulo trepidantem, & clamantes vas vacuum ſed ſignatũ,quaſi diuina virtute profligati, & præſentia Crucis confuſi diſparuerunt. Vſitatiſſimus ſiquidem fuit apud Chriſtianos, hic crucis imaginem frontibus imprimendi ritus, vt patet Ezechielis 9.& Apocal.7. Tranſi,inquit,per mediam ciuitatem,in medio Hieruſalẽ, & ſigna Tau ſuper frontes virorum gementium & dolentium, & ſequitur: Omnem autem ſuper quem videris Tau,ne occidas, reliquis non parcat oculus tuus. Hæc eſt vltima litera alphabeti Hebraici, quæ crucis ſimilitudinẽ

Hæreticorũ peruerſitas.

Diabolus timet crucẽ quem hæreticus contẽnit.

Efficacia crucis Chriſti.

Crucis ſignatio non eſt recens.

gerit apud Samaritanos, teſte Hieronymo in 9.c. Ezechielis. Et Gregor. lib. 30. Moral. cap. 17. alioquin litera Tau qua hodie vtuntur ſanctæ linguæ ſtudioſi, non habet imaginem crucis, ſed alphabetum ſeu potius ſyllabarum Chaldaicum ipſiſſimam crucis imaginem præ ſe ferre cognoſcitur. Similiter & Græcorum T magnam crucis affinitatē habet, quo Aug. lib. 4. de Trinit. cap. 15. de catechizādis rudibus cap. 20. & ſerm. 108. de tem. item Ambroſ. ſerm. 56. magnum intelligit myſterium: Elegit, inquit, Gedeon trecentos viros ad prælium, Iudicum ſexto, vt oſtenderet non in numero multitudinis, ſed in ſacramēto crucis ab incurſu inimicorum liberandum mundum: Trecenti enim in Græca Tau ſimilitudinem crucis oſtendunt, quam Moyſes Exodi 17. expanſis brachijs exprimens glorioſum tulit de hoſte triumphum, quare merito reges inhibent iam aliquē reum in cruce ſuſpendi, licet creberrimus vſus, Geneſ. 41. Ioſue 8. Heſter 5. &c. hoc obtinuerit apud patres veteris teſtamēti propter venerātiā quā cruci Chriſti debemus, qua etiam cauetur Codice titulo, vt nemini liceat ſignum Saluatoris humi inſculpere: lege, Cùm ſit nobis, vbi ſic habetur. Cùm ſit nobis diligens cura per omnia ſuperni numinis religionem tueri, ſignum Saluatoris Chriſti nemini liceat vel in ſolo, vel in ſilice, vel in marmoribus humi poſitis inſculpere, vel pingere, ſed vbicunque reperitur, tolli: grauiſſima pœna eum qui contrariū ſtatutis noſtris tentauerit ſpecialiter imperamus, & Conſtantinus tabulā cui crux inſculpta erat, de terra leuari fecit, teſte Paulo Diac. lib. 8. Fieri autem cōſueuit tribus digitis ad ſignificandum ſanctæ Trinitatis myſterium, quæ per Chriſtū operata eſt noſtram ſalutem, teſte D. Innocentio lib. 2. cap. 44. de ſacramento altaris, qui ducti à fronte vſque ad vmbilicum, ſignificant Chriſti de cælis deſcenſum, hominemque effectū: cuius cauſa exprimitur, quādo ijdem trahuntur à ſiniſtra ad dexteram, ad inſinuandum Chriſtum nos liberaſſe oueſque ex hœdis effeciſſe, ſed per crucem acerbam. Hinc Auguſtin⁹ ſerm. 181. de temp. dicit: quatuor crucis cornua ſignificare Chriſtum omnia ad ſe traxiſſe mundi climata, vel etiam eminentior crucis portio, docet æternam retributionem ſedula mentis cogitatione ruminādam, ſecundum Auguſtinum epiſt. 119. ca. 14. ad Ianuarium,

Nemo eſt in cruce ſuſpendendus.

Crucē nō licet humi inſculpere.

Crucis cō ſignatio quomodo fieri debeat.

rium,inferior carnem eſſe domandã, qui non baiulat crucem ſuam,& ſequitur me,non eſt me dignus,tranſuerſa ligna vbi manus ſunt,hilaritatem operum prætendunt. Vel etiam ſuperior pars,charitatis ſignificat ardorẽ, decliuior verò atque protenſior,perſeuerantiam, eodem teſte tract. 118.in Ioannem,& ſerm 19.de ſanctis. Hãc profectò crucis imaginem D. Hieronymus epiſt. ad Euſtoch. & Tert, lib.de corona militis,ad omnem aditum, exitũ, veſtitum, calceatum,lauachra,menſas, cubilia & ſedilia, dicũt Chriſtianos conſueuiſſe fronti imprimere. Hoc quoque ſigno ſalutari omnis cibus eſt benedicendus, quia Gregor. lib.1. dialog.cap.3.commemorat quandam virginem diabolum cum lactuca deglutiſſe,quòd eam ſigno crucis nõ benedixiſſet: Omnia namq; cruce Chriſti ſanctificantur ſecundũ Aug.ſerm.19.de ſanctis,& ſerm.181.cap.3.de tẽp.Imò nec maſſa farinæ in furnũ mittebatur,niſi inciſione ſuperioris faciei crucis imaginem oſtẽderet educta: ſecundũ Gregor. lib.1.dialog.cap.11.pari modo,antequã ſitibundi poculum ori apponim⁹,cruce Chriſti ipſum ſignare debemus,quemadmodum docet Theodoret.lib.3.eccleſ.hiſt. cap.16. quin & trabes atque feneſtras legimus crucis imagine tempore Chryſoſtomi fuiſſe inſignitas,homil.55. ſuper Matth. qui & peculiarem eumq; inſignẽ de cruce ſancta habet ſermonem,nécnon agonizantibus ſimulachrum crucis præſentari,apponíque conſueuit,ante Auguſtiniana tempora,vti liquet ex libro de viſitatione infirmorũ cap.3. Solent etiã Chriſti fideles crucis imaginem parietibus lectuli affigere, quemadmodum mirabili patet exemplo & ſtupendo miraculo(quod habetur Act.4.concilij ſecũdi Niceni)deſumpto ex ſermone D.Athanaſij epiſc.Alexãdrini,tom.4. fol. 57.quia in Berito ciuitate Tyro & Sydoni finitima, quidã Chriſticola ædiculam inhabitauit propè ſynagogam Iudæorum conſtitutam,qui ex aduerſo lectuli imaginẽ crucifixi domini noſtri poſuerat: Contigit autem Chriſtianum iſtum maiores ædes quærere,quas cùm in alio ciuitatis loco inueniſſet, & ſupellectilem vniuerſam trãſtuliſſet,obliuione & diuina diſpenſatione imaginem reliquit: Iudæus autem loci commoditate captus, ædiculam illam conduxit, non aduertens ibi imaginem affixam: quodam autem die cum quoſdam gentilium ad prandium in-

Crucis brachia quid ſignent.

Omnibus ſignum crucis eſt præmittendum.

Infirmorum obtutibus crux eſt affigenda.

uitaſſet,contigit quendam cõuiuarum ſublatis oculis imaginem Chriſti aſpicere,qui aſperis verbis inuitanti inſultauit, ſed ipſe purgauit ſeipſum, aſſerens quòd nunquam eam vidiſſet, poſtquam autem egreſſus eſſet, hominem apud principem ſacerdotum tranſgreſſionis accuſauit, qui concito gradu,magnóque ſtrepitu properârunt ad domũ, confeſtim imaginem Domini deprehendunt, Iudæũ quidem extra ſynagogam eiiciunt, imaginem verò detrahũt dicentes, quemadmodum patres noſtri illuſerunt illi, ita & nos faciamus,& expuere cœperunt in faciem imaginis crucifixi,addunt deinde: audiuimus patres noſtrôs,pedes, manúſq; eius clauis perfodiſſe, quid obſtat quo minus idẽ tentemus,protinus pedes manúſque clauis ferreis transforârunt. Deinde inſano ore clamitant, quod aceto & felle potatus fuiſſet,& patribus hac inſania eſſe perſimiles voluerunt,& addunt: Innotuit quoq; nobis, patres caput eius calamo percuſſiſſe,impleamus menſuram patrum noſtrorum hac in parte, & caput domini in imagine cædere cœperunt.Tandem aiunt, clarum eſt quod patres noſtri lancea latus eius aperuerint, nihil à nobis omittatur: itaque vnus eorum lancea latus imaginis dominicæ transfixit,ex quo protinus ſanguinis & aquæ riuuli emanare cœperunt. Tunc dixerunt principes ſacerdotum, adferatur vas ad locum vulneris,& videamus exitum rei, qui illicò hidriam adhibuerunt,quæ abſque vlla mora opplera fuit, tunc dixerunt ad inuicem,Chriſtiani gloriantur ſuum Chriſtum magnis coruſcaſſe miraculis, vniuerſáque morborũ genera depuliſſe,deferamus iſtam hidriam ad ſynagogam, in qua confluere præcipiamus omnes malè habentes: quod ſi ſanguis iſte reſtituere priſtino vigori nõ valuerit, ludibrio nobis erunt Chriſtiani,ſi autẽ vera ſunt,cõtinuò ſanabuntur,& quanquam maxima eſſet ſynagoga,non tamen capax erat ſuperueniẽtium populorum claudorũ,cæcorum,leproſorum,& cæterorũ,dum vnus paraliticus ſanguine ſacro perfuſus, & aſpergillo reſperſus,alteri infirmo mirabilia Chriſti opera pandit,& magnis laudũ præconiis extollit:Tunc principes ſacerdotũ & ſeniores crediderunt Chriſto,deplangẽtes obcæcatæ mentis caliginem, & properantes ad Epiſcopũ Chriſtianorũ in eadem vrbe ſe grauiter deliquiſſe,deplorabant & confitebãtur,humi prouoluti,

Memorabile exemplũ.

luti quantam ignominiam imagini intuliſſent. Tum Epiſcopus ſciſcitabatur à quo profecta eſſet, & repertus prędictus Chriſtianus aſſeruit, quod Nicodemus qui ad Chriſtũ nocte venerat, propriis manibus eam cõpoſuiſſet, & moriens Gamalieli tradidiſſet, qui diem claudens extremum, eam reliquit Iacobo, Iacobus autem Zachæo, ſicque per ſucceſſiones temporum perdurauit in Hieruſalem, vſque ad ſubuerſionem Titi & Veſpaſiani: nam ante præmoniti ſpiritu ſancto Chriſtiani tranſmigrârunt ad regnũ Agrippæ, qui Romanis erat confœderatus, quo omnia ad cultum religionis pertinentia aduexerunt, ſicque hanc imaginem iure hæreditario à parentibus ex hac luce migrantibus poſſedi. his auditis Antiſtes fecit Iudæos erudiri in fide Chriſti, atque præmiſſo triduano ieiunio ſacro baptiſmate abluit, qui ſuam ſynagogam fecerunt conſecrari eccleſiam in honorem ſancti Saluatoris.

De cultu glorioſæ virginis.

BIPERTITA diuiſione ſecari conſueuit adoratio duliæ, prior quæ communis omnibus tam terrigenis quàm cæligenis creaturis applicatur, vti penultimus articulus ab iſto nobis demonſtrare potuit: Poſterior dicitur ſpecialis, quæ alio nomine vocatur Hyperdulia, quæ ſecũdùm Alexandrum de Hales 3. parte ſummæ quæſt. 30. eſt honor admodùm magnus, qui exhibetur creaturæ rationali, excellenti, propter maiorem affinitatem, & quam habet ad Deum coniunctionem, ſicut humanitati Chriſti, quando intelligitur caro humana aliqua imaginatione à diuinitate ſemota. Hæc eadem congruit beatę virgini, quæ ſingularem dignitatis prærogatiuam obtinuit, quãdo Dei genitrix eſſe promeruit: Ipſa ſiquidẽ eſt de quo S. Moyſes, cap. 3. pronũciauit Hou ieſchouphecha roch, hoc eſt ipſum tibi cõteret caput. Cui propoſitioni, cum duæ præmittãtur in textu Hebraico dictiones, quarum vna eſt ipſa, id eſt, mulier quæ eſt fœminini generis, altera autem ſara, id eſt, ſemen quæ eſt maſculini generis, cui non inepta congruitate ſubnectitur pronomen hu, quod eſt quoque eiuſdem generis, ſignificans idem quod ipſe apud Latinos, vt referatur ad ſara: Si namq; mulierem intelligere placuiſſet, nõ hu, ſed hi pronomen in fœminino genere conſtituiſſet,

Duplex dulia.

Sententia Geneſis 3. diſcutitur. quanquam haud difficulter tranſitus fiat vnius literæ Iod ad Vau, cùm ſola lõgitudinis protractione diſtinguantur, vnde ſuſpicio oriri poſſet incuria impreſſorum, vnam literam alterius loco poſitam, niſi ipſum verbum Iaſaph maſculini generis dubium tolleret. Huic adſtipulãtur ſeptuaginta qui ſic habent, αὐτός σοῦ τηρήσει κεφαλὴν, quos cum non illibẽter imitetur Hieronymus, vero ſimile eſt ipſum legiſſe hu, licet moderna exemplaria ferè habeant hi, vt ita legatur, ipſa tibi conteret caput. Verùm ea eſſe mẽdoſa vel ex Hebraicis eius quæſtionibus cuique poteſt eſſe perſpicuum. Nec alius pronomine hu ſignificatur, quàm illæ in quo benedicendæ erant omnes gentes, Geneſis 22. & ad Galatas 3. Si autem legatur ipſa, vt intelligatur de beata virgine quemadmodum canit ſacroſancta eccleſia in celebri illa Antiphona, Aue præclarum vas, &c. vbi ſequitur, quæ contriuiſti caput ſerpentis, nullo modo hoc accipiendum eſt, quaſi Maria diabolum vicerit, aut chirographum decreti abſtulerit, abſit enim vt tale quid puræ creaturæ qualis eſt Maria deferamus, quia ſicut non eſt creatrix, ita nec redemptrix vel ſaluatrix. Optimè tamen ita cantare conſueuit eccleſia, ſed ſenſu quẽ reperire licet apud Aug. lib. 2. de doct. Chriſt. c. 14. & Bernar. ſer. 2. ſuper miſſus eſt, quia pœna culpæ debet proportionari, & iuxta exigentiam delicti debet eſſe plagarum modus. Si igitur vir ceciderit per fœminam, vt docetur 1 Tim. 1. æquum eſt vt per fœminam vir iterum erigatur, & ſi per fœminæ corruptionem ingreſſus ſit morbus, per fœminæ integritatem incolumitas priſtina reſtituatur, ipſaq́; pro matre reſpondeat, eiúſque opprobrium auferat, atque patri pro matre ſatisfaciat, ſed per benedictum ventris ſui fructum, quem optimis fratris indumentis, hoc eſt, mundiſſimo carnis humanæ velamento inſtar Rebeccę Geneſ. 27. patriarchæ Iſaac, hoc eſt patri cæleſti obtulit & præſentauit, teſte Ambr. epiſt. 80. aduerſus Verſellenſem eccleſiã li. 3. Hexameron, cap. 8. & 17. & lib. 2. de Iacob, & vita beata, cap. 2. item Aug. lib. contra mendacium ad Cõſentium cap. 10. Atque adeo exaudita fuit pro filij oblati & ſua reuerentia, vt pater cæleſtis nil nos habere voluerit, quod non per manus Mariæ tranſierit, ſecundum Bernar. ſer. 3. in vigilia Natiuit. Dominicæ. Ad quod ſignificandum fida relatione, Rupertus

Maria quomodo cõtriuit caput ſerpentis.

Optima Iacob reſtimẽta quid adumbrarint.

pertus inſignis ille Tuitienſis Abbas, lib. 3. ſuper Geneſ. cap. 20. commemorat exploratum, quod mulier & ſi non ſemper actu, tamen ſemper poteſtate quadam conterat caput ſerpentis, nam ſi nuda mulieris planta, dentem ſerpentis præuenerit, & viuaciſſimum eius caput, vel leuiter preſſerit, ſtatim totum cum capite corpus interit & emoritur, quod nec malleis nec gladiis facile fieri poſſet. Digna eſt ergo omni laude quam fundauit altiſſimus, cuiuſq; tabernaculum ita ſanctificauit, vt digna foret ſuis viſceribus portare regem cælorum & Dominum angelorum. Quod profectò præſtantioris atque magnificentioris eſt honoris, quàm vniuerſa angelorum corona cum omnibus creaturis ei exhibere præualet. O Maria quibus te laudibus efferemus, quibus gloriam tuæ celſitudinis magnificare valebimus. Si in te laudârimus virginitatem, complures virgunculæ poſt dulce melos perſonantes in eodem ſtatu curſitant: ſi humilitatem prædicauerimus, offendentur manſueti & humiles corde: ſi magnificare ſatagerimus miſericordiæ tuæ largitatem, fortaſſis viros miſericordiæ inuenire, haud fuerit difficile: Vnum reſtat in quo nec primam ſimilem viſa es nec habere ſequentem, gaudium matris videlicet, cum virginitatis pudore, optimam partem elegiſti tibi Maria, optimam planè: bona namq; fœcunditas cõiugalis, melior caſtitas virginalis, proſus optima fœcunditas virginea ſeu fœcunda virginitas: tuum eſt priuilegium non dabitur alteri, quia abs te nunquam auferetur: Ideóque priſci iuxta ac ſancti patres ſingulari hyperdulia te ſunt proſequuti, tantóque pietatis affectu honorârunt vniuerſi, vt licet de tua celſitudine eloqui geſtierint, nihil gloria tua dignum dixiſſe videantur, imò ſi vniuerſorum membra verterentur in linguas, te laudare ſufficeret nullus: altior ſiquidem es cęlo, abyſſo profundior, cui laudes promere dignum & iuſtũ eſt. Verùm aliquis Mennoniſta huic ſacratiſſimę virgini inſultãdo obiiciet, Chriſtus non honore eam dignam oſtendit, quin potius acri reprehẽſione confudit, inquiens, Luc. 2. Quid eſt quod me quęrebatis, neſciebatis quia ĩ his quę patris mei ſunt, oportet me eſſe. & Ioã. 2. quid mihi & tibi eſt mulier? Cũ Chriſti actio noſtra ſit inſtructio, nõ videtur ita magnificiẽda glorioſa domina. Sed iſti Zoili attendere deberent quod

Nil Deus nos habere voluit niſi per manus Mariæ.

Mira plãtæ fœmineæ efficacia.

Obiectio cõtra honorem virginis.

Solutio.

dominus eam non confudit,ſed potiùs humili obediẽtia ei ſubiectus deſcendit cum illis in Nazareth. Et altero loco,aqua facta vino lætati ſunt conuiuæ, quia per oppoſitũ ſenſum genuina prælibatorum locorum eruenda eſt expoſitio,ſecundùm Cyrillum lib.2.cap.23.ſuper Ioannẽ, & Theophyl. hoc enim aut ſimili modo loquitur Chriſtus:niſi ô mulier inter me & te tantum eſſet mutuæ dilectionis vinculum,votis tuis minimè obſecundarem, quia manifeſtationis meæ in mundo nondum aduenit tẽpus, ſed quia tuæ perſonæ denegare aliquid nephas duco, hauriant miniſtri & adferant architriclino. Niſi etiam humillima virgo ſpiritu ſancto edocta crediſſet ſe votis poſſe potiri, non tam fiducialiter imperaſſet miniſtris, Quodcunque dixerit vobis facite. Nihil ergo facit ille locus contra honorem virginis,ſed eam commẽdatiſſimam reddit, dum etiam non à nobis interpellata tanquã pia mater pro nobis apud filiũ fidele exhibet patrocinium. Nec obſtat ſententia Ioannis Chryſoſtomi hom.45.in Mat.ſuper illud 12.capitis. Adhuc eo loquente,&c.& hom. 21. ſuper Ioãnem,vbi videtur glorioſæ virgini eiuſque honori derogare,dum non veretur notam ambitionis & importunitatis illi inurere. Quia multum abeſſe debet à fidelium cordibus,inquit,li.4.ca.1.de ſymb.ad catechumenos Aug. & Bernard.ſer.ſuper verba Apocalyp. 12. poſt ſermonem de Aſſumptione eius conſtituto,vt illa quæ amictum habuit ſolaribus fulgoribus radiantem, atque caput 12. ſtellarum corona redimitum,lunamque,vice fundamẽti ſuppoſitam aliquid opacitatis admiſerit. Quomodo quæſo corpus poteſt eſſe opacum,vel aliquibus peccatorum aculeis ſauciatum,quod lucem mundi & nephas ſeculi lauantem proferre meruit?quomodo anima aliquibus peccatorum nebulis poteſt eſſe obfuſcata, talibus fulgoribus vndique circumfuſa? Dicendum eſt igitur ad authorem,quod diſcipulorum reprehenſione dignam duxerit temeritatẽ, quorum ibi expreſſa etiam mentio fit,non Mariæ. Quod ſi contentioſo hæc non ſufficiant,poteſt Chryſoſt.intelligi loquutus,non ſecundum rem,ſed hominum opinionẽ, ſicut legitur Chriſtus profeciſſe ſapiẽtia,Luc.2.teſte Aug. contra Maximinũ epiſcopum c. 23. aut certè ipſum vehementiorem fuiſſe. Nec etiam obſtat quod habet Nicephorus

Maria non interpellata pro nobis intercedit.

Alia obiectio.

Solutio.

rus

rus in calce libri hiſtoriarum ex Suida abſque neceſſitate aſſumptum de Conſtantino Imperatore Græco, Leonis Iſauri imaginũ oppugnatoris filio, qui eo inſaniæ (poſtquam ſaburram alui in ſacro fonte exonerauit, cum aliis dictu horrendis) peruenit, vt acceptis in manibus auro refertis loculis, iiſque multitudini oſtenſis, quanti eos æſtimaret, interrogauit, at illa vbi plurimi dixiſſet, ex iiſdem loculis auro eff uſo, rurſus quanti eos penderet requiſiuit, & poſtquam populus nihili ſubintuliſſet, ad eundem inquit blaſphemus, modum, Maria quoad Chriſtum portauit in vtero, digna honore fuit, eũ porro enixa, nihil fœminis reliquis dignitate prǽſtitit. Huic impiiſſimo imprimis eſt dicendum, quod non ſit in vtriſque par ratio, quia quanquam magna & ineffabilis ſit prærogatiua, filium cũ patre cæleſti habere communem, vereque eſſe Theotocõ, id eſt, Dei genitricem ſecundum concilium Epheſinũ primum ca. 15. & concil. Conſtantinopolitanum can. 2. & 6. non tamẽ loculis auro vacuis debetur, quod eo refertis defertur, quia loculi vacui ſiue marſupium abſque nummis ab omnibus tanquam inutile pondus reiicitur, vtpote nihil pretij vſualis in ſe continens: atqui ſecus ſentiendũ eſt de glorioſa Dei genitrice, quia licet tanquam aurum obriſum Chriſtũ omnium ſaluatorem circumdederit, & gremio ſui vteri continuerit, non tamen iſtud tanti eſt faciẽdum, perindè atque illud quod pulchra fide & heroicis virtutibus pollens, ipſi Deo ſummè accepta, magnique habita fuerit, antequam de puriſſimis eius ſanguinibus Chriſtus incarnaretur. Beatior ſiquidem legitur Maria fuiſſe (teſte Aug. li. de ſancta virginitate ca. 2. & de peccatorum meritis & remiſſ. ca. 25.) Chriſti recipiendo fidem, quã eius carnem, & tractatu primo ſuper Ioannem, exponens illud Matth. 12. hi ſunt fratres mei, ergo & Maria, inquit, quia fecit voluntatem patris, hæc in ea magnificauit Dominus, non quia caro genuit carnẽ, & adducens illud Luc. 11. Beatus venter qui te portauit, imò fœlices, inquit, qui audiunt verbum Dei & cuſtodiunt illud, id eſt, & mater mea quam appellatis fœlicem, inde fœlix probatur & benedicta nuncupatur, quia verbum Dei cuſtodit, non quia in illa verbum caro factũ eſt. Et niſi omni honore digniſſima ante & poſt partum fuiſſet, cæleſtis ille paranimphus

Blaſphemia impij retunditur.

Gabriel,non tanta ſuauiſſimi affatus dulcedine aures eius demulſiſſet,nec eam magnificis inauditæ ſalutationis titulis alloquutus fuiſſet,etiam antequam filium Dei mũdo peperiſſet,aut virginalis vteri thalamo concepiſſet. Nec arbor fuit infrugifera, ſed virtutũ incremẽta ſemper ſumpſit,cumulatiora quoq; donorũ ſpiritualiũ chariſmata *in* cõceptu filij Dei adepta eſt,vti angelus teſtabatur dicens: ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obũbrabit tibi.Cuius omnimodam plenitudinem percepit ſibi poſſibilẽ,quãdo ſpiritus ſanctus in Pẽthecoſte ſub ſpecie ignis ipſam & Apoſtolos nouo quaſi igne inflammauit. Cõpertiſſimũ eſt etiã,prolẽ regiã mundo ortã,genitricem non facere degenerẽ,quin potius reginã nobiliorẽ & imperatricem generoſiorẽ,dũ regnũ gratiſſima prole ſtabilire atq; firmare cognoſcitur.Nec Berſabea per Salomonis natiuitatẽ ignobilior eſt effecta, quin potius cũ eſſet ſtipẽdiarij militis vxor,ita profecit in regno, vt thronus ſibi conſtitueretur, atque in dextera regis, decidendi cauſas,regni poteſtate potiretur. Quare meritò in illo cãtatiſſimi hymni, Aue maris ſtella, tertio verſu precamur, Solue vincula reis:& in Antiphona, Alma redẽptoris mater dicitur,peccatorum miſere,ſicut in Salue regina appellatur vita,dulcedo,& ſpes noſtra,contra Lutherum, ſerm. de feſto Natiuitatis virginis,& Eraſ.in cõment. Pſal. 85.ſacroſanctæ eccleſiæ ſatis procaciter inſultantes, non quod ipſa noſtrorum ſoluat per ſe vincula peccatorũ, aut quod ipſa ſit ſpei noſtræ prora & puppis(vt dicitur)ſed quod ſua fideli interceſſione,qua pro ſua reuerentia nunquam non exaudiri meretur, comparat nobis remiſſionẽ peccatorũ, gratiã & gloriam.Enimuerò illa ipſa opera quæ per ſanctos Deus in nobis operatur,illi per quos ea Deus agit in ſancta ſcriptura,etiam agere dicuntur,ſicut de credentibus in Chriſtum veritas dicit,Ioannis 14.qui credit in me, opera quæ ego facio,& ipſe faciet, quoniam per eos Chriſtus erat miracula facturus,& 20.Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis, quoniam per Apoſtolos & miniſtros ſuos erat peccata remiſſurus, qui tamen, ait, Eſaiæ 43.Ego ſum inquit,qui deleo iniquitates. Quod autem dicitur ſpes noſtra. Sciendum eſt duplicem eſſe ſpem ſecundum Bonauent.li.1.ſent.diſt.1.ſuper textum, & lib.4. diſt.

Quo ſenſu Maria peccatorũ miſeretur.

diſt.5.nimirum præmij & auxilij. Poteſtas dimittendi peccata non eſt homini ex ſe, quia tum poſſet cõferre gratiam & gloriam, quam ſoli Deo acceptam referre debemus, in quo ſpem præmij collocamus. Spes auxilij eſt glorioſæ virgini, quia plus ſuffragij, teſte Auguſtino, ſermo. de Aſſumptione, reliquis ſanctis in neceſſitatibus noſtris poteſt exhibere. *Duplex eſt ſpes acceptio*

De veneratione & inuocatione ſanctorum.

CVm tam plena, largaque omnigenæ incolumitatis beneficia, ſanctorum ſubſidiis cognouerimus nobis eſſe collata: iuſtum eſt eos honoremus in terris, quos cumulatioribus chariſmatum donis haud ignoramus exaltatos in cælis. Qui mihi miniſtrat, inquit Chriſtus Ioannis 12. me ſequatur, & vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit: & iterum, Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus qui eſt in cælis: & 15. capit. vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis: vnde propheta regius, mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus, & Pſal. 67. Deus legitur mirabilis in ſanctis ſuis. Quare meritò Pſal. 150. ipſum in ſanctis laudare, & inuocare iubemur, licet Caluinus libr. ſecund. Inſtitutionis Chriſtianæ capi. 8. ſect. 16. & Theodorus Beza, capit. 4. art. 16. confeſſ. Chriſtianæ hanc ſanctorum inuocationem inutilem calumnientur eſſe cultum. Claſſici tamen doctores veteres & recentiores, religioſiſſimè hunc obſeruarunt: nam vt breuitatis ergò poſterioribus ſuperſedeamus, perſpicuum eſt ſanctum Ambroſium oratione ſecũda ante miſſam dicenda, ſuo exemplo nos docuiſſe, quid faciendum oporteat, quando virginis Mariæ & Apoſtolorum ſubſidia implorauit. Et lib. de viduis: obſecrãdi, inquit, pro nobis ſunt angeli, qui nobis ad præſidium dati ſunt, martyres inuocãdi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrociniũ vendicare. Sic Hieronymus in Epitaphio Paulæ, vale, inquit, ô Paula, & ſenectutem meam orationibus iuua. Sic Prudentius in hymno qui orditur, Audi benignius &c. opem Laurentij martyris efflagitat, & Gregorius Nazianzenus inuocat Baſilium in Monodia ſua, qui idem Gregorius oratione de conuerſione Cypriani manifeſtum facit, Chriſtinam ſacratiſſimam virginem, præſidium Dei genitricis imploraſſe, quãdo Cyprianus auitis

Deus ſanctos honorat

Caluinus, Beza

Cyprianus & Chriſtina.

adhuc cæci paganiſmi obuolutus tenebris, aſtu diabolico ipſius pudicitiæ inſidias ſtruere conaretur, & D. Ioānes ab aureo orationis flumine dictus Chryſoſtom. irrefragabilibus verbis homi. prima epiſtolæ ad Philippenſes docet ſanctos inuocādos, cui aſtipulatur Baſilius magnus, ſerm. 40. ad martyres, Origines quoque, li. 2. ſuper Iob ita precatur, ô beate Iob ora pro nobis miſeris. Et vt Apoſtolorum tempora attingamus, ita legimus apud Euſebium Cęſarienſem, li. 2. eccleſ. hiſt. c. 23. de ſancto Iacobo, de quo pronuntiabat ſummus ſacerdos, quando ipſum præcipitātes Iudæi occiderunt, parcite quæſo Iacobo iſti, quid facitis? pro vobis orat iuſtus hic quem lapidatis, &c. Nec hîc quidem figere greſſus decreuimus, ſed hanc catholicā veritatem ex ſacris eloquiis conteſtatiſſimam facere intēdimus: nam Paulus ſecretorum Dei optimè conſcius, Chriſti promiſſione, qua omnes exauditurum ſe pollicetur, non contentus, Romanos, Epheſios, reliquoſque Chriſti fideles fatigat, aſſiduas illorum efflagitans pro ſe Chriſtique adeo negotio orationes. Quod ſi vas electionis preces intercedentium fidelium in negotio Deo quàm commēdatiſſimo implorauerit, quid mirum ſi nos Mariam inuocemus, & Petro cæteriſque ſanctis ſupplicamus? profectò Mat. 15. cognouimus Apoſtolos interceſſiſſe ad Dominum pro muliere Cananæa, quos Deus non repulit, tanquā nō debeant aut non valeant intercedere, ſed vt maiorem ignis ardorem & pietatis feruorem eliceret, effectum interceſſionis diſtulit, teſte Aug. lib. de fide & operibus ca. 16. Similiter Lucæ 16. dicitur, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, quaſi dicat: quandoquidem indignos vos iudicatis, qui ad ipſum diuinę maieſtatis thronum accedatis, nimiis ęterni illius ſolis fulgoribus reuerberati ac propriæ conſcientiæ reatu confuſi, ſanctos tanquam Dei amicos, & veſtræ ſalutis amatores confidenter implorate, vt ipſi pro vobis ad Deum intercedant, & impetrare ſatagāt, quod oratio veſtra non præſumit, vt Aug. inſinuat, ſerm. 17. de ſanctis, quos de ſua ſalute docet eſſe ſecuros, pro noſtra verò ſollicitos. Ex quibus omnibus conficimus, quod ſi perpetua obſeruatione hunc cultum tenuerit populus fidelis, non abſonum eſſe debere, ſi iam Deum tanquā primarium ſalutis noſtræ ſcopum adoremus, & ad Mariæ virginis

Paulus implorat alienum preces.

Occurrit tacitæ obiectioni.

Haud parū diſcriminis eſt inter adorare & inuocare.

virginis ſubſidium confugiamus, ac ſanctorum opem efflagitemus, quatenus apud thronum gratiæ pro nobis intercedant, nóſque adiuuent, hãc ſiquidẽ orandi ſiue inuocandi diuerſitatẽ, conſtituit nobis concil. Gangrenſe, cap. 20. Tolet. 5. ca. 1. Tolet. 6. c. 2. Braccarenſe 2. ca. 9. Et conc. Cõſtãtin. 3. c. 7. quod ſic habet. Solo Deo creatore adorato, fideles inuocẽt ſãctos, vt pro ſe intercedere apud maieſtatẽ diuinã dignentur. Hæc faciant quibus Baſilicæ locus eſt in baſilica, qui verò in itinere aut in ſyluis, aut agris, ſic faciant vbicũque hora matutina vel veſpertina eos inuenerit, ſcientes Deum vbique præſentem. Quem orãdi modum obſeruant litaniæ ſiue rogationes quas ſacroſancta Eccleſia ſpiritu ſancto edocta celebrat: alio namque modo Deum orat, alio ſanctos implorat, Dei miſericordiam ſupplex ita poſtulat: Pater de cælis Deus, miſerere nobis, Fili redemptor mundi Deus, miſerere nobis, &c. Cùm autem peruentum eſt ad ſanctos, non eadem orandi formula vtitur, ſed mutata prece interceſſio imploratur: nõ enim dicimus, Sãcta Maria, aut ſancte Petre miſerere nobis, ſed ora & intercede pro nobis, ſicque eccleſia orans à Deo efflagitat miſericordiam, teſte Epiphanio, Tomo 2. li. 3. hęreſ. 78. & Theodoreto, li. 8, Græcarum affectionum, à ſanctis autem interceſſionem. *Litania.*

Sancti precum noſtrarum ſuffragia cognoſcunt.

ANimas corporibus exutas naturali ratione, ſecũdum Thom. 1. parte quæſt. 89. art. 8. non cognoſcere precum noſtrarum vota, nec operum noſtrorum merita, ſatis conſonum eſt rationi, quòd ſecreta cordium noſtrorum cognoſcere ſolius ſit Dei, qui ſcrutatur corda & renes. Pſal. 7. & 32. quique finxit ſigillatim corda eorum, qui & intelligit omnia opera eorum, & 93. Domin⁹ ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt: Supernaturali tamen ratione, teſte Aug. li. de cura pro mortuis agenda, ca. 15. & 16. & diuina reuelatione cum Chriſto regnantes, in verbo, veluti in ſpeculo clariſſimè vniuerſa contuentur, quæ hic aguntur in terris, quantum illis vel ad gaudium, vel nobis ad auxiliũ conducere poſſit, quemadmodũ luce meridiana clarius docetur, li. 2. Machab. c. 15. vbi Hieremias Propheta, nõ legitur ſolũ multũ oraſſe pro populo, verũ etiã gladiũ Iudę porrexiſſe, quo aduerſarios ꝓſterneret. Porrò *Sancti in cælo quomodo vota noſtra cognoſcunt.*

Hieremias ſi diē conflictus imminētis ignoraſſet, rerumque gerendarū ſeries ipſum latuiſſet, gladiū futuræ victoriæ non procuraſſet,& Matthæi.17. rebus viuorū ſeſe immiſcuerunt Moyſes & Elias,quando in monte Thabor viſibili ſpecie apparuerunt,& Moyſes omnia cognouit quibus fundamenta terræ ab initio ſolidata ſunt. Elias quoque abſensGiezi peccatum tanquam præſens cognouit,4. Reg.5.Et Mat.19.Datur ipſis ſanctis poteſtas in regeneratione,cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę iudicandi.ſic Apoc.2. Qui vicerit & cuſtodierit vſque in finē opera mea,dabo illi poteſtatē ſuper gētes,& reget eas. profectò deridicula eſſet præfectura,& regimen euanidū, niſi rectores,hoc eſt ſancti ſubditorū, eorumque actuum ſeriem habeāt ſibi exploratam.His cōſentanea eſt D. Gelaſij præfatio,diſt.1.ca.Inuenimus, quod ſacroſancta eccleſia adſcripſit Apoſtolis: Æquum eſt & ſalutare te Domine ſuppliciter exorare,vt gregem tuū paſtor æterne nō deſeras,ſed per beatos Apoſtolos tuos cōtinua protectione cuſtodias,vt iiſdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios,eidem contuliſti præeſſe paſtores. Gubernare certè & protegere gregem,cui conſtituti ſunt vicarij atque paſtores,nequeunt niſi negotiorum talis gregis aliqualē habeāt cognitionem.Item Luc.15. gaudium eſſe dicitur angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiā agente: ergo notitiā habent peccatorum,quorum etiā reſipiſcētiā non ignorant vt gaudere valeant,& ca.16.Abrahā cognouit ſtatum Epulonis,quem duxerat in mundo:ſimiliter & Lazari exprimēs,recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Epulo quoq; recordabatur in tormētis quinque fratrum ſuorū legis diuinæ minùs obſeruantiū, quibus dirigi exoptat Lazarū,quatenus eos cautiores reddat, ne in eandem damnationem incidant.& Act.10.alloquitur Petrum Deus,inquiens,Tres viri quærunt te, ſurge & deſcende cum eis.& Numer.21.infideli propheta Balaam dicitur,Si viri iſti venerint & vocauerint te, vade cū eis. Non alia de cauſa hæc in ſcripturis referuntur, quàm vt quoties ſedulo cordis affectu ſanctos inuocamus, noſcamus ipſos diuino ſpiritui eſſe coniunctos, vt orationibus atque beneficiis opem nobis præſtare queāt:Quam ſi Petrus in cœnaculo intellexit nobis communicādam, multò

fortiùs

lo fortiùs iam cælica viſione beatus, cognoſcit illã nobis impartiendam. Etſi infideli prophetæ tãtæ ſeruitutis Deus mandet officium, vt vocantibus obſequatur, quid de fidelibus ſentiemus, cùm beatus Baſilius lib. de virginitate doceat angelicos ſpiritus nobis aſſiſtere, omniaque noſtra ſcrutari? Virgo, inquit, ſeipſam primũ & conſcientiam reuereatur, & ſi vel maximè ſola fuerit, habet adſtantem cuſtodem angelum, & non oportet hominem, occultũ angeli (cui ſalutis noſtræ cura commiſſa eſt) conſpectũ contemnere, & maximè virginẽ quæ ipſum velut ducẽ habet virginitatis: præ angelis autem reuereatur ipſum ſponſum vbique præſentem, & quid dico angelum? habet enim angelorum innumerabilem multitudinẽ, & cum his patrum ſanctos ſpiritus. nullus horum eſt, qui non vbique omnia videat, non quidem cernens oculis corporalibus, verũ incorporali viſu vniuerſa in cognitionem cõprehendens: & ſanctus Pater Athanaſius, quæſ. 32. ſanctorum animas noſtra vota cognoſcere non ambigit. ſic beatus Auguſtinus lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 1. & li. 20. ca. 22. Qui erunt, inquit in pœnis, quid agatur intus in gaudio neſcient: qui verò erunt in illo gaudio, quid agatur foris, in illis tenebris exterioribus ſcient, multo magis noſtrorum certiores erunt negotiorum. Item Greg. magnus lib. 12. Moral. cap. 14. Sicut, ait, qui adhuc viuentes ſunt, animæ mortuorum, quo loco habeantur ignorant, ita mortui vitam in carne viuẽtium, poſt eos qualiter diſponantur neſciunt. Quod tamẽ de animabus ſanctis ſentiendum non eſt, quia quæ intus omnipotentis claritatem contẽplantur, nullo modo credendum eſt, quia foris ſit aliquid quod ignorent. In hanc quaſi pedibus eunt ſententiam ſanctiſſimus doctor Baſilius, homil. 2. de 40. martyribus, & ſanctus Leo ſerm. 1. de Anniuerſario pontificatꝰ ſui, item ſerm. 2. & 3. necnon ſerm. de Apoſtolis Petro & Paulo. Ex quibus & Do. Aug. libr. de cura pro mortuis agenda, capit. 15. talem huius cognitionis licet reperire modum. Fatendum eſt neſcire quidem mortuos, quid hic agatur, dum hic agitur, poſtea verò eos audire ab eis qui hinc ad eos moriendo pergunt, nõ quidem omnia, ſed quæ ſinuntur etiam iſti meminiſſe, & quæ illos quibus hæc iudicantur, oportet audire. Poſſunt ſecundò & ab angelis, qui rebus quæ hic aguntur præſto

Quomodo ſancti vota noſtra cognoſcant.

ſunt, audire aliquid mortui, quod nunc quemque illorum audire debere indicat, cui cuncta ſunt ſubiecta: Vel tertiò omnia cognoſcunt, ſecundum beatum Gregorium præfato loco, quia in verbo, tanquam in ſpeculo, vniuerſa contemplãtur. Nec obſtat authoritas Eſaiæ qua dicitur, Abraham ignorat nos: Nam intelligenda eſt, quod nõ habeat amplius nos vice filiorum, quodq́ue noſtram deprauatam vitam non approbet, ſicuti habetur, Matth. 25. Neſcio vos, hæcque eſt expoſitio D. Hieronymi. Suſtinere poteſt & alteram intelligentiam, vt Abraham ignoret nos, quia naturali modo actuum noſtrorum non habet notitiam.

Obiectio.

Solutio.

Sancti non ſolùm vota noſtra cognoſcunt, verùmetiam nos precibus adiuuare poſſunt.

PErmultis ſcripturarum teſtimoniis cõprobari poteſt, ſanctos noſtri non obliuiſci, vt pincerna Ioſephi, Geneſis 42. ſed aliis opem tuliſſe, precibuſq; ac meritis alios adiuuiſſe, quemadmodũ ſolaribus radiis clarius liquet, Geneſis 19. de Patriarcha Abraham, cuius interceſſione Loth impendenti exitio ereptus legitur: ſimul enim atque orauit pro liberatione Sodomorum, dicitur: Recordatus eſt Dominus Abrahæ, & liberauit Loth, quaſi dicat, tam pretioſus, támq; acceptus eſt mihi Abraham, vt eius cõuerſatione placatus & oblectatus, etiam aliis parcere velim, vti protinus ſequenti capite alio demonſtratur exemplo: Nã Abimelech rex ſanatus eſt cũ omni domo ſua à plaga quã ei inflixerat Dominus, orationibus Abrahæ, qui etiã ſupplicans Deo pro timorata Iſmahelis vita, Gen. 17. exauditus eſt pro ſua reuerentia. Moyſes quoque ſupplici prece obtinuit, Exod. 32. vt populus quem Dominus perdẽdum decreuerat, non periret, placatus ſiquidem erat ne faceret malum, quod loquutus fuerat. & 2. Reg. 24. quando Angelus ingentem hominum multitudinem ſtrauit, efficaci Dauidis oratione iuſſus eſt diuinitus ponere gladium: huic ſuffragatur Iob cap. 5. Voca, ſi eſt qui reſpondeat ad aliquẽ ſanctorum, & 33. c. Si fuerit Angelus pro eo loquẽs, &c. Et Cẽturio qui puerũ habebat paraliticũ, Luc. 7. ſeniores miſit ad Chriſtũ, quatenus pro ſalute pueri intercederent, eo quòd ſe indignum iudicaret, qui hoc à Chriſto impetrare poſſet. Sic Actorũ 27. procelloſa tempeſtate naufragantes Pauli Apoſtoli meritis, mortis eripiuntur faucibus. Atqui

calumniantur hæretici, & ad ſibi commune confugiunt, aſylum, quando variis ſcripturarum teſtimoniis, iiſque irrefragabilibus, conuincuntur iuſtos pro aliis intercedétes votis potiri, vt dicant licere nobis recurrere ad ſanctos ſuperſtites, non autem ad vita functos, hoc enim teſte beato Hieronymo falſiſſimè docuit Vigilantius. Propterea aures iis præbeamus quæ nobis ſacris manifeſtantur eloquiis. Quoniam vel ex Mat. ca. 27. omnibus poteſt eſſe in confeſſo etiam tépeſtate Chriſti ſuper omnia benedicti, hoc doctrinæ caput omnibus fuiſſe conteſtatiſſimum. Quando namque Chriſtus Ieſus ſaluator ac redemptor noſter crucis brachiis fuit extenſus, non ſolùm pelicano ſolitudinis, qui ſponte ſe vulnerando, ſanguiniſq; proprij infuſione, pullos viuificare fertur, teſte D. Auguſtino ſuper Pſal. 101. ſed etiam & oloti ſimilis factus eſt. De quo cantatur apud Ouidium: *Calumniantur hæretici viuos nō vita functos nos iuuare poſſe.*

Dulcia diſerta modulatur carmina lingua
Cantator Cignus funeris ipſe ſui.

Siquidem moriturus voce tam ſuaui, tamque dulci perſonuit modulamine, quod nec cignus moriens imitari poſſe putatur, Nec Cyllenea fila canora lyræ: Hunc igitur, cumque quartũ inter ſeptem fœlicis cãtici illius prompſit verſiculũ, Eli Eli lãma ſabactani, & ſubnectitur Mat. 27. Quidam illic ſtantes & audiétes dicebant, Heliam vocat iſte, & continuò currens vnus ex eis, acceptam ſpongiã impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri verò dicebant, Sinite, videamus an veniat Helias liberãs eũ, & ſanctus Marcus ca. 15. Sinite, videamus, ſi veniat Helias ad deponendũ eũ, qui iã tamen octingentis annis aut circiter è viuis exceſſerat. Quo perſpicuum cuique eſſe poteſt, etiam tum temporis receptam fuiſſe ſententiam, cõmunemq; vulgi extitiſſe opinionem, mortuos ſuppetias ferre poſſe viuentibus, alioquin nullo modo ſuum induxiſſent in animũ, Sinite videamus, ſi veniat Helias ad deponendũ eum, ſed tanquam abſurdum ac impoſſibile reieciſſent, digniſq; increpationibus ſuccéſuiſſent. Pari modo Luc. 16. dicitur, Mitte Lazarũ, vt intingat extremum digiti ſui in aquam vt refrigeret linguam meam. Exiguũ eſt quod efflagitat, & tamen accipere non meretur. Et in ſubſequentibus, deſiderat Lazarum mitti fratribus ſuperſtiti-

bus. Nec tamen Abraham improperat illi petitiones eſſe impoſſibiles, quod vtique feciſſet, ſi ſe res ita habuiſſet, ſed recordare quia recepiſti bona in vita tua. Et Moyſes legibus patrum prophetarumque oraculis, cenſet viuorũ ſupercilium fratrum cohibẽdum, non mortuorum ſpectris erudiendum. Et luce meridiana clarius 2. Machab. 15. *Hic eſt* frattrum amator & populi Iſrael, hic eſt qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſãcta ciuitate, Hieremias propheta Dei, qui tamen ſexcentis fermè annis fuerat mortuus. Huic vel maximè adſtipulatur D. Paulus. Apoſtolus 1. Corint. 12. quando edocet ſanctis cæleſti gloria beatis, cõgratulandum: nam qui dixit. Si glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra, hoc quoq; dixit: Si patitur vnum membrum cõpatiuntur omnia membra. Nos ergo ſanctis congratulamur, illi nobis vnius corporis *mẽbris* compatiuntur, orantes, ac intercedentes, nobiſque opẽ ferentes, quemadmodum eruditè reſpondet ſanctiſſimus pater Hieronym⁹ & doctor inſignis: Sic enim in libro aduerſus Vigilantium ait. Dicis in libello tuo quod dũ viuimus mutuo orare poſſumus, poſtquam autem mortui fuerimus, nullius ſit pro alio exaudienda oratio, quod *falſum* eſt. Apoſtoli namque & martyres adhuc in corpore conſtituti, orate ſi poſſint pro cæteris, quando de ſe adhuc debent eſſe ſoliciti, quantò magis poſt victorias, coronas & triumphos? Vnus homo Moyſes ſexcentis *millibus* armatorum impetrat à Deo veniam, Exod. 32. Stephanus imitator Domini ſui ac prothomartyr perſequutoribus veniam deprecatur, & poſtquam cum Domino eſſe ceperint, minus valebunt? Paulus Apoſtolus ducentas ſexaginta ſex dicit ſibi in naui animas condonatas, Act. 27. Et poſtquam ſolutus eſſe cœperit cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt? meliorque erit Vigilãtius canis viuus, quàm ille leo mortuus: Nec tamen ſancti poſt hanc vitam cenſendi ſunt mortui, quia eorum migratio & tranſitus ex hoc mundo non mors, ſed vita dicitur, non obitus, ſed natale appellatur, quod iam nouo mundo, hoc eſt, regno cælorum fœliciter inſerantur, & Chriſto renaſcantur, teſte D. Auguſt. lib. 20. contra Fauſtum Manich. cap. 21. lib. de diſciplina Chriſt. cap. 22. necnon D. Bernard. ſerm. vlt. de ſancto Ioanne Baptiſta. Iſta confirmat Theodoretus lib. 8. Græcarũ

Mors martyrũ natale appellatur.

8. Græcarum affectionum, hi nempe, inquit, martyres Chriſti ſunt, verè hominum duces, principes, propugnatores, per quos à nobis infortunia auertuntur, & mala quæ à dæmonibus inferuntur, procul arceantur: & in calce eiuſdẽ li. Qui proſpera ſunt valetudine, ait, conſeruari eam ſibi à martyribus petunt, qui verò ægritudinem aliquam patiũtur, ſanitatem expoſcunt. Inſuper & ſteriles fœminæ dari ſibi filios petunt, qui verò parentes ſunt, dona conſecuta cuſtodiri appetunt. Item qui peregrè aliquo proficiſcũtur petũt martyres ſibi comites vel potius itineris duces. Qui verò iam ſoſpites redierunt: gratias agunt, acceptum beneficium confitentes, non qui ſe ad deos accedere arbitrentur, ſed qui orent Dei martyres tanquam diuinos homines interceſſoresque ſibi ad Deum. Atque hanc virtutẽ in hoc corporis ergaſtulo conſtituti promeruerunt, quemadmodum Daniël ſanctus promeruit principatũ ſub Nabugodonoſor, vt quæcunque ad gloriam regni perficeret rex, ea rata haberet, teſte D. Aug. lib. 21. ciuitatis Dei cap. 27. & li. 22. ca. 2. ac Bernardus in vigilia Apoſtolorũ Petri & Pauli: Si dum hic viueret, inquit, miſertus ſit peccatoribus & orauit pro eis, nunc tanto amplius quanto verius agnoſcit miſerias noſtras, orat pro nobis patrem, quia beata illa patria charitatem eius non immutauit, ſed augmẽtauit. Neq; enim quia impaſſibilis eſt omnino, ideo & incompaſſibilis factus eſt, ſed nunc potius induit viſcera miſericordiæ, cũ ante fontem miſericordiæ exiſtit. & pauló poſt, Quàm potentiores ſunt in cælis qui tã potentes fuerunt in terris. Huic vel maximè adſtipulatur beatus Gregorius li. 34. Moral. c. 16. dicens, Orant ſancti pro inimicis ſuis eo tẽpore, quo poſſunt ad fructuoſam pœnitentiã eorũ corda conuertere, atque ipſa conuerſione ſaluare. Eadẽ ſiquidem cauſa eſt, cur non oretur pro hominibus æterno igne damnatis, quæ nunc eſt, vt non oretur pro diabolo angeliſque eius æterno ſupplicio deputatis. Quæ nunc etiam cauſa eſt, vt non orent ſancti pro hominibus infidelibus impiiſq; defunctis, qui de eis vtiq;, quos æterno deputatos ſupplicio, iam nouerunt ante illũ iudicis iuſti cõſpectũ ſuę orationis meritum caſſari refugiunt. Ex quorũ ſententia elicere promptum eſt, non ſolũ nobis ſuam opẽ indigentibus ſanctos impartiri poſſe, ſecundũ conſil.

Quali intercẽſione ſancti accedendi.

Trident.ſeſs.25.ca.2.confirmationem:verumetiam noſtræ miſeriæ illic exiſtétes eſſe certiores. Atqui opponunt hæretici, Nihil largitur nobis pater nomine ſáctorum, quod non concederet nomine filij precantibus, ergo ſancti nequaquam ſunt inuocandi:probatur antecedens, quia Ioan. 14.dicitur: Quodcunque petieritis patrē in nomine meo, hoc faciet. Reſpondendum occurrit, quod loquatur ibi de Apoſtolis ad prædicandum miſſis & mittēdis, quibus pollicetur nihil defuturum, vt liquido conſtat ex verbis ibidem præpoſitis. Opera quæ ego facio & ipſe faciet, vel etiā dicendum, quod fiducia qua petimus in nomine Ieſu, non excludit ſanctos, quia per ſanctos veluti per membra petimus in nomine Ieſu capitis eorum. Vnde eccleſia concludere conſueuit de ſanctis Collectas, per Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, &c, Nec faciūt contra nos ſentétię *Chryſoſtomi* homil.16. de Cananæa, & Ambroſ.in primum caput epiſt.ad Rom.allegatæ apud Theodorū Bezā hæreticum, quia argumentū negatiuum nō concludit:nō enim ſequitur. Chananæa non precatur Iacobum, non ſupplicat Ioanni, non adit Petrum, ergo ſancti non ſunt inuocādi, quia licet fortè ipſa Chananæa à filia ſua ad Chriſtū inuocata, Apoſtolos interceſſores non implorauerit, fecit ſicut plurimi hodie facere creduntur, qui accedunt Chriſtū miſericordiæ fontem, non cogitantes de riuulis Apoſtolorum aut aliorum ſanctorum, non quòd eos contemptui habeant, aut nihil poſſe credant, ſed quadam fiducia freti īpſum thronum gratiæ appellant. Nec inuocare præſens locus ſanctos vetat, cùm alijs locis, Exod.31.4.Reg.15.&1. Machab.14. eos inuocandos doceat, quibus ſuffragatur diuus Ambro.lib.de viduis. Rogauerunt, inquit, Petrus & Andreas pro ſocru, vtinā exiſtat aliquis qui tam citò poſſet rogare pro nobis, iam enim nūc poſſunt pro nobis, & pro omnibus impetrare: videtis nāque quod magnis peccatis obnoxia, minus idonea ſit, quæ pro ſe precetur pro ſéque impetret, adhibeat igitur ad medicum alios precatores: ægri enim niſi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro ſe rogare non poſſunt. infirma eſt caro, mēs ægra, & peccatorum vinculis impedita ad medici illius ſedē debile nō poteſt explicare veſtigiū, &c. Præterea Chryſoſtomus ſeipſū quaſi explicat, Imploramus ſanctos interceſſores

Argumētum Hæreticorū.

Duplex ſolutio præmiſſi argumēti.

ceſſores non quaſi Deum dormitãtem excitẽt,aut alijs prępeditum,noſtri memorẽ reddant,ſed vt ipſi pro nobis eodem teſte homil.79.ad populum Antiochenũ, & homil. 44.ſuper Geneſ.facilius impetrent. Non tamen ita annuit Deus,quando alii orant pro nobis,quàm cùm ipſi pro nobiſipſis:aliorũ enim preces nobis non opitulantur,inquit, homil.79.niſi ſimus cooperatores. Quid enim Hieremias Iudæis profuit:nónne ter ad Deum acceſſit, & ter audiuit, non ores pro populo iſto,quoniam te nõ exaudiam:Hieremiæ 7. Quid 1.Reg.15. Sauli profuit Samuelis oratio: Audi etiam Deum Ezechielis 14. dicentem: Si ſteterint Noe,Iob,& Daniel non liberabunt filios ſuos, quoniam inualuit eorum malitia. Quid ergo,inquit, nihil proſunt orationes? proſunt quamplurimùm, ſed cùm nos quoque cooperamur,vt non minus fusè quàm pulchrẽ Chryſoſtomus ibidem proſequitur. Deinde Theodorus Beza, cap.4. ſectione 16. Confeſſionis Chriſtianæ replicat. Vnus eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus,1.ad Timoth.2.& 1.Ioannis 2.ergo non ſunt plures conſignandi. Reſpondendum eſt ſecundum Richard. lib.3. ſentent.diſtinct.19.art.2.quæſt.3.quod vnus ſit mediator redẽptionis Chriſtus Ieſus. non enim eſt aliud nomen, in quo nos oporteat ſaluos fieri,ſed plures interceſſionis.quoniam nõ veretur ſcriptura Deuter.5. Moyſen nuncupare ſequeſtrẽ, & medium inter Deum & homines, ſic ad Galat.3.ad Hebræos 8.9.& 12. Nec aliquem admiratio inuadat oportet, quod Moyſi aliiſque mediatoris officium aſſcribamus, cum aliis ipſum Saluatoris nomen à Chriſto accommodetur, Iudicum 3.4. Reg.13.& Neæmiæ 9. Imò abſonum videri non debet quòd mediatores plures interceſſionis habeamus,cùm & nomẽ Deus, teſte Euthimio ſuper Pſalmum 49.quadripartita ſua acceptione, etiam, in ſcripturis attribuatur hominibus.

Aliorum preces abſque noſtris nil efficiũt.

Replicat Theodori Bezæ.

Nomẽclatura mediatoris biſariam vſurpatur.

Animæ defunctorum hominibus aliquando apparere poſſunt.

PRAESENTI doctrinę capite ſcrutandum occurrit,an animæ corporibus exutæ, de ſuis exire queãt receptaculis. Cui reſpondendum videtur (ſalua ſemper, & vbique ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ veritate & iudicio) quod iſte exitus bifariã fieri queat, aut ſimpliciter, aut ad tẽpus:

Simpliciter loquẽdo, nullæ præualẽt exire æternaliter cœlum vel infernũ: Verùm ad aliquod temporis ſpatium, & boni & mali exire poſſunt duplici de cauſa, vel ad remunerationem vel ad aliquam operationem: Quo ad priorem iuſti perindè atque iniuſti exibunt in illa die, recipiendæ ſecundæ ſtolæ conſummatęque gloriæ, vel plenæ damnationis ergo: Quo ad operationẽ, exeunt boni ad inſtruendum ac confortandũ ſuperſtites, ſecundum Bonauent. ſuper 4. diſt. 45, art. 1. q. 3. & B. Thomam in ſcripto 4. ad primum ad ſolutionem 3. argumenti, & Pelbertum ſuper 3. §. 31. ad 5. & §. 32. &c. Nihilominus penſiculatius intuendum venit, quod eis conueniat ſecundum legem naturæ, & quod ſecundum ordinem diuinæ diſpoſitionis, quia ſecũdum curſum naturæ, Animæ ſuis deputatæ receptaculis, ab hominum communi ſegregantur conſortio, vt docet D. Athanaſ q. 11. & 33. Anima, inquit, depoſito corpore, neque bonum aliquid, neque malũ operari poteſt: viſiones enim qua cernimus de eis, illic diſpenſatiuè Deus oſtendit, ad commoditatem: ſicut enim lyra, ſi non habuerit pulſantẽ, vana videtur & otioſa, ita & anima & corpus à ſe vtrinque ſeparata, nihil operari poſſunt. & Aug. lib. de cura pro mortuis agenda, cap 13. de Monica chariſſima ſua genitrice loquens, ait, Si rebus viuẽtium intereſſent animæ mortuorum, & ipſæ nos alloquerentur in ſomnis, meipſum, inquit, pia mater nulla nocte deſereret, ſed non immiſcent ſe, nec interſunt noſtris rebus & curis. Huic adſtipulatur Eſa. ca. 63. Abraham neſciuit nos. Si obijciatur, Epulo qui Lazarum fratribus ſuperſtitibus tranſmittere concupiuit, diuitijs & delitijs adfluentibus: Opponendus eſt Aug. prælibato lib. cap. 14. quod mittere deſideraui, non quia ſingulos vitæ tranſeuntis articulos haberet exploratos, ſed eorum curam geſſit, vt nos defunctorum, quorum ſtatum penitus ignoramus. Nihilominus miraculosè animas multa ſcire eorum quæ hic geruntur, non eſt ambigendum, vel ab eis qui hinc moriẽdo ad illos pergunt, vel angelis qui rebus quæ hic aguntur præſtò adſunt, vel certè ſpiritu Dei illis reuelante, quemadmodum docet Auguſt. cap. 15. lib. de cura pro mortuis agenda, & lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 22. Gregor. lib. 4, Dialogor. cap. 47. & 48. itẽ lib. 12. Moraliũ, cap. 14. vbi ſic habetur: Sicut qui adhuc viuẽtes ſunt.

Animæ quando exire poſſunt.

Obiectio.

Animæ quomodo cognoſcãt ea quæ circa nos geruntur.

ſunt,mortuorum animæ quo loco habeãtur ignorãt, ita mortui vitam in carne viuentium,poſt eos qualiter diſponantur neſciunt, quia vita ſpiritus longè eſt à vita carnis: & ſicut corporea atque incorporea diuerſa ſunt genere, ita etiam diſtincta cognitione. Quod tamen de animabus ſanctis ſentiẽdum non eſt, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident,nullo modo credẽdum eſt, quia foris ſit aliquid quod ignorent. Denique ſecundum diuinæ prouidentiæ diſpóſitionem animæ à corporibus ſeparatę, nonnunquam hominibus ſuperſtitibus apparere poſſunt, vel vt mentes inſtruant mortalium, quemadmodum animæ Apoſtolorum Petri & Pauli inſtruxerunt Conſtantinum Imperatorem,teſte Nicepho.lib.7.cap.33. Et Ioannes Euãgeliſta & Philippus Theodoſio Imperatori apparuiſſe leguntur apud Theodoretũ,lib.5.cap.24.& Tripart. hiſt.lib.9.cap.45. Et anima D. Hierony.inſtruxit D.Auguſt.ne æternam gloriam humanis ſenſibus incomprehẽſibilem exiguo chartę ſpatio mandare præſumeret.epiſtola 215.inter epiſtolas Auguſtini. Hac de cauſa Drithilmus ſub veſpertinũ crepuſculũ è viuis excedẽs, ſed lucis orto ſidere vitales aures reſumendo, aliud vitæ genus inſtituendũ ſaciuit,& facultatibus cõiugi ac prolibus ſibique æqua proportione partitis,ipſa viuẽdi regula, licet lingua ſiluiſſet,ſe multa in alio ſæculo vidiſſe proclamabat. Siquidem fideli ductore ad locum intenſiſſimis frigoribus repletũ,ac voracibus flammis bullientem, quibus alternis vicibus animæ miſerabiliter excruciabantur, peruenit tandem attingens locum crepitantibus horrendæ obſcuritatis ignibus flammiuomum, duce diſparẽte ſolus relinquitur, vbi ſpiritus inſtar fauillarum cum fumo aſcendentium, nunc ad ſublimiora proijciebantur, nunc retractis ignium vaporibus relabebãtur in profundum,quibus implicatus me euadere poſſe deſperauit. atqui dux preſtò ad fuit,qui me duxit amœniſſimos in cãpos, quibus recreat' mox neſcio quo ordine inter homines reſpirare incipio, teſte V Beda hiſtoriæ Anglorũ,lib.5.cap.13.quo ſequenti capite adiungit aliud non minus mirabile. Quoniã quidã miles noluit reſipiſcere,& ad meliorem vitæ frugem, etiam bina vice à Regia majeſtate admonitus redire, tandem duos pulcherrimos iuuenes,paruum libellũ virtutũ eius cõtinẽtes con-

ſpexit. Quibus ſucceſſerunt duo nigerrimi magni voluminis, omnia ſcelera eius comprehendentis, onus portantes, quibus legentibus boni ſpiritus tãquam peccatis confuſi, miſerum relinquentes diſparuerunt. Hoc modo quoque legimus apud Platonem, lib. 31. de Republica Dialogo 10. quendam Erum Armenium occubuiſſe in prelio, cuius cadauer, reliquis corruptis integrum decimo die fuit repertum, quod 12. pyræ impoſitum reuixit, & multa quæ conſpexerat, enarrauit. Vel ſecundò apparent ad terrẽdum, ſic teſte Plinio Secundo lib. 7. epiſtolarum, narratur fuiſſe Athenis ſpatioſa & capax domus, ſed infamis, noctu ſiquidem ſtrepitus audiebatur, ac tãdem ſenex macie & ſqualore confectus, promiſſa barba, horrenti capillo, cruribus cõpedes, manibus cathenas gerebat, habitatoribus maximum incutiebat timorem. hinc illi monſtro relicta, deſerebatur domus, proſcribebatur etiam ſeu quis emere ſeu conducere vellet. venit Atheuas Philoſophus Athenodorus, legit titulum, & audito pretio, vilitatem miratur, & conductæ eo magis domus panni partem iubet ſterni, ſuis in interioribus dimiſſis, & poſtulans pugillarem, animum ad ſcribendum appulit, ne vacua mens audita ſimulachra manéſque fingeret metus: tandem fragor crebreſcit compedum, narratam ſibi effigiem reſpicit, & annuẽtem digito, aſſumpto lumine ſequitur, præibat lento gradu quaſi grauis vinculis, ſimul atque deflexit in aream domus, repentè dilapſa euanuit. Comes deſertus, herbas carpit, quibus locũ adſignat, poſterò die locum effodi iuſſit, inueniuntur oſſa cathenis inſerta, quæ ſacris illata ſepulturis, domum manibus fecerunt carere. Item teſte Augu. lib. 22. ciuit. cap. 8. Heſperius cùm domum ſuam ſpirituum malignorum vim noxiam perpeti comperiſſet, rogauit preſbyteros, vt aliquis eorum pergeret eo, cuius ſacrificij virtute cederent, vnus perrexit offerens ſacrificium altaris ibidem, quo profligata legitur dæmonum incurſio. Hinc arbitror D. Athanaſium dixiſſe, quæſt. 15. Nõ permiſit Deus animas ad nos redire, & enarrare quis eorum ſit ſtatus, quòd multi inde errores orirentur: multi enim dæmones formas humanas induere, & falſa dogmata ſpargere ad ſeducendum & fallendum potuiſſe non eſt dubitadum, quemadmodum Vincẽtius Victor donatiſta vel potius Rogatiſta iuuenis eloquens apparitionem

nem habuit, vt contra catholicam veritatẽ calamum ſtringeret, teſte Aug. lib. 3. contra Vincẽtium Victorem de anima & eius origine, cap. 11. & Romulus apparuit poſt mortem Proculo Iulio, proteſtans ſe Deum eſſe, Quirinúmque vocari, & ædem ſibi Deo eſſe ſumptuoſo ædificio conſecrandam, teſte Cicerone lib. de legibus, mãdauit. Pari modo prout cuique diſpenſanda eſt miſericordia vel demonſtranda iuſtitia merito noſtro, apparitiones nocturnæ quas paſſim vel affectamus vel magnifacimus, ſepenumerò ſunt dæmonum illuſiones ſummoperè damnandæ. Tertiò ad efflagitandum ſuffragia, teſte Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 55. & Thom. quodlibeto tertio, art. 22. qui arbitrantur nullum omnino eſſe delictum, ſi quis à defuncto requirat, ſtatus eius conditionem Theodoreto teſte, lib. 11. Græcarum affectionum, & epiſtola 206. inter epiſtolas Augu. ad Cirillum Epiſcopum Hieroſolymitanũ, & Ambroſ. epiſtol. 59. ad ſacerdotes dicit, quod Anacholius apparuit proteſtãs ſe perpetuo ſui laboris ſtipendio potitum. Sic anima quædam in ſpecie viri obſequioſum in balneis ſacerdoti cuidã exhibere conſueuit miniſterium. Et anima iuſti monachi apparuit Cupioſo fratri Germano Romæ temporalis vitæ ſtipendia arte medicinæ ſectanti, ſecundum Gregor. lib. Dialog. capitu. 55. Et D. Auguſtin. optaſſet apparitionem, vt potuiſſet diſcere parentis conditionem, lib. de cura pro mortuis agenda capitu. 17. Vltimò ad conſolationem aliquando apparent viuentium, ſecũdum modum diuinæ diſpenſationis: hoc modo apparuerunt Moyſes & Helias, Matt. 17. bonum eſt nos hic eſſe: & Onias, 2. Mach. 1. & 5. ſic ſanctus Nicolaus Nolanus apparuit à Barbaris liberandis, Auguſt. cap. 16. vbi ſupra & Chriſtus protulit ſpiritus carnem & oſſa non habere, Luc. 24. Actor. 12. ſpiritus eius eſt. Samuel apparuit Saul, 1. Reg. 28. Et eccleſ. 46. Huc referendum eſt, quod legimus apud Gregorium Turonenſem, lib. 7. cap. 2. de Saluio Abbate, qui poſt magnum vitæ rigorem, viam vniuerſæ carnis eſt aggreſſus, ſed altero die à mortis faucibus reuocatus exclamauit: O Domine miſericors, quare huic mundo me iterum reſtituiſti, & fratres ſuos ad meliorem vitæ frugem reducens, commemorabat ſe à duobus Angelis in cælum ſublatum fuiſſe, cuius pauimentum aurum videretur, quod infinitam

multitudinem promiſcui ſexus continebat, tandem peruenit ad glorioſum martyrum chorum, & laudabilem cõfeſſorum exercitum,qui pacificis verbis ipſum ſalutabãt.Cùm autem vox inſonuiſſet, reuertatur hic, quandoquidem eccleſiis eſt neceſſarius, cœpit altis ſuſpiriis ingemiſcere, timens ne excluderetur nunquam reuerſurus: tum conſolatoria voce confortatus fuit, quia vnus ſpopondit ſe curam eius habiturum & reducturum,quod factum fuit,quia ſanctiſſimam vitam epiſcopali dignitate infulatus peregit, ſic lib.1.cap.47. eiuſdem authoris habetur De iniurioſo quodam nobile,qui prædiues duxit coniugem opulentam,quę prima nocte exiſtente in concubiis, querulôſis vocibus ſponſum interpellare in lectulo cœpit. O ſi toto vitæ tempore plangerem,dolorem animi manifeſtare non poſſem! ille blandè alloquens eam, dixit: virgo chariſſima & dilectiſſima ſponſa,parẽtes noſtri generôſi ciues Aruernorum, vt cum timore Dei grata ſobole lætificari ſtirpem noſtrã honoremus, cupiuerunt: at illa ſuauibus verbis cor eius ad caſtimoniam adhortando, omnia iſta vana tandem perſuaſit, adeo vt reciproco voto, dextriſque datis, caſtitatem Domino Deo promiſerunt,ac ſuauiter dormire cœperunt: cum pluſculis annis hoc caſtitatis inſtitutum ſeruaſſent,caſtáque coniunx fœlici fine diem clauſiſſet extremũ, & iam tumuli penetralibus commiſſæ, dixit cælebs viduus, *Gratias tibi ago Domine, quia hunc theſaurum vt accepi refero.* illa vires animales reſumens, ſubriſit dicendo, quid loqueris quando non interrogaris? Ipſe maritus paulò poſt alio loco reconditur,ſed mane repererũt ſepulchra coniuncta quæ magna loci intercapedine reliquerũt diſſita. Verũ an iſtæ apparitiones ſacris literis & patrum monumentis conſentaneæ fiant per ipſarum præſentiam animarum, an per angelos earum perſonas ſuſcipientes, ambiguum exiſtimat Aug.lib.de cura pro mortuis agenda,cap 14.ſicut & 16.cap.vbi mauult eas angelicis fieri orationibus,quanquã de ſpiritu & anima, cap. 29. ac epiſtola 102. ad Euodium præcipiti ſermone,quod abſque periculo ignoratur definire non audeat.

De diuinis & ſanctorum miraculis.

VIrtus diuina cùm non ſit ad hunc aut illum actum obligata, poteſt præter ordinem rebus ab exordio inditum,

ditum, aliqua facere humanæ infirmitatis capacitati incõprehenſibilia, vt ſunt mortuos ſuſcitare, marinos vertices vt ſolidum tranſeuntibus præbeant obſequium inclinare, & eius farinæ alia quàm plurima, quæ potiſſimum ad tres gradus poſſunt reduci, ſecũdum D. Tho. lib. 3. contra Gentiles, cap. 101. Primo à Deo aliquid miraculoſe efficitur, quod communis naturæ curſus nunquam in vſu habuit, vt duo corpora eſſe in eodem loco, ſolem retrogradi, &c. Secundus gradus eſt, vt Deus perficiat illud, quod natura quoque valet, licet non ſecundũ illum ordinem, teſte D. Thoma, 1. parte q. 105. art. 8. ſicut illuminatio cæcorum, & vitæ conceſſio. Poteſt namque natura cauſare vitam, ſed non in mortuo, præſtare viſum, ſed non in cęco, ſed in infante vitam, generat enim hominem homo & ſol, in carne & ſimilibus viſum. Tertio modo, excedit aliquid facultatem naturæ quantum ad modum & ordinem faciendi, quando nimirum aliquid fit, quod operatione naturæ conſuetum eſt fieri, abſque principijs tamen naturæ operantibus: ſicut cum aliquis ſubito virtute diuina à paraxiſmo curatur, qui proceſſu temporis medicorum induſtra erat curandus. Nequaquam tamẽ protinus miraculum admiratione plenum cenſeri debet, vbi cauſam ignoramus. vna enim eademque cauſa interdum aliquibus eſt manifeſta, alios autem fugit, quo fit, vt aliquos admiratio inuadat, alios non item. Sic aſtrologus callens cauſam eclypſeos ſolis, nulla tenetur admiratione, quemadmodum alij quibus cauſa eclypſeos prorſus eſt occulta, quare eclypſis & ſimilia nomenclaturam miraculi nequaquam merentur, ſicut nec apud Deum aliqua nobis obſtupeſcenda rationem miraculi obtinere creduntur, quia nihil Deo fit contra naturam, teſte Auguſt. lib. 6. de Geneſ. ad literam cap. 13. Nec iſta, inquit, nempe omnibus admiratione plenã contra naturam fiunt, niſi nobis quibus aliter naturæ curſus innotuit, non autem Deo cui hoc eſt, quod fecit. Cùm autem duplex ſit doctrina, quædam quæ non excedat captum facultatis humanæ, quæ rationibus demonſtrari ac confirmari poteſt: alia quæ tranſcendit acrimoniam noſtri intellectus, quę rationibus euidentioribus demonſtrari nequit, neceſſarium fuit illam confirmare operibus diuinæ virtutis oſtenſiuis. huius generis eſt ſacra ſcriptura & lex euan-

Tribus modis fiunt mirabilia.

Deo nulla fiunt miracula.

Doctrina duplex.

gelica cuius doctrina exiguitatē noſtri ingenij multis paraſangis antecellens miraculorum ſignis & prodigiorum virtutibus confirmari debuit, vnde Chriſtus nouam legem ſuorum cordibus fideliũ inſtillando, ac longe latéque verbum euangelij propagando miraculis & operibus admiratione dignis cunctos ſuæ fidei iugo fœliciter ſubiugauit, vt liquido conſtat, Matth.9.10.11.& id genus aliis locis. Non vulgaris hic iam occurrit quæſtio ventilanda. An videlicet Chriſtus ſola diuina virtute miracula fecerit, an virtus naturæ creatæ aliquid obſequij adferre debuerit. Huic reſpondet D.Thom.in ſcripto 4.diſtinct.5.quęſt.1.ad primũ, & ad ſolutionem 3. argumenti dicens, quod poteſtas qua Chriſtus pollebat ſecũdum rationem humanitatis aſſumptæ ad ſuſcitanda cadauera, non fuit poteſtas miniſterij, qua Petrus & alij ſancti operati ſunt mirabilia, nec etiam fuit poteſtas authoritatis, quæ ſolam concernit diuinitatē, ſed poteſtas excellentiæ cuiuſdam, quæ Chriſto competit ratione vnionis hypoſtaticæ, cum ipſa diuinitate, vt imperio non precum ſuffragio ſuſcitârit, quoſcunque reuiuiſcere fecit, vel amiſſam valetudinem reſtituit, teſte Ambroſ. lib.4.de fide cap.3. & epiſtola 75. ad Belitium: Humanitas namque Chriſtri orgauum fuit diuinitatis ſicut manus inſtrumentum eſt artificis: & quemadmodum ratio faciendi extitit in Chriſti humanitate, ita in diuinitate principaliter miraculorum principium. Nõnullum tamen diſcrimen hæc duo admittunt: Licet enim non repugnet humanitati Chriſti per modum inſtrumenti operari miracula, repugnat tamen diuinitati qualitercunque pati. Nihilominus ratione viuentis hypoſtaticæ, nonnunquam ideomata cõmunicantur, confunduntúrque, vt quod duntaxat fieri poteſt humanitatis conſideratione, diuinitati attribuatur: & verſa vice, quod diuinitati eſt proprium, humanitati Chriſti adſcribatur. Hoc modo communem ideomatum reperimus in his propoſitionibus, quæ certiſſimam habent veritatem, Deus eſt paſſus, Deus eſt crucifixus, &c. quæ falſæ eſſent, niſi ſecundum alteram intelligeremus naturam. Ita hæc omnimodam continet veritatem, iſte puer vagiens in præſepio, demonſtrato Chriſto, creauit ſtellas vtique ſecundum diuinitatem. Profecto Apoſtoli aliíque Dei electi multis coruſcârunt miraculis: Verùm grandis eſt miraculorum

Chriſtus quomodo fecit miracula.

Cõmunicatio idiomatũ quid.

rum

rum Chriſti & ſanctorum diuerſitas, licet maiora feciſſe legantur, quam Chriſtus, Ioan. 14. vt ſunt vmbra ac ſudariolo aliquos incolumitati reſtituere, Act. 5. & 19. nequaquã tamen ita vnione hypoſtatica diuinitate fuerunt coniuncti, vt Chriſti humanitas. Quocirca poſſunt quidem & iſti dici diuinitatis inſtrumenta, ſed ſeparata, vt humanitas Chriſti inſeparata, & inſolubili nexu vnita: Ideoque Chriſtus ſuam ipſius virtutem exercuit, vſus quidem interdum precatione, quò gloriam ad patrem referret, ſed videmus vt plurimum propriam ipſius virtutem nobis oſtenſam, quomodo enim non eſſet verus author miraculorum, qui diſpenſationem aliis ſua authoritate commiſit? Narrat ſiquidem euangelium Matth. 10. illum dediſſe Apoſtolis poteſtatem mortuos ſuſcitandi, dæmones eiiciendi, leproſos mundandi, &c. Illi autem ſic miniſterio vſi ſunt huiuſmodi, vt ſatis oſtenderint, virtutem non aliunde eſſe quam à Chriſto, eiúſque dona ſuo miniſterio diſpenſaſſe, teſte Ambroſ. lib. 3. Hexameron cap. 2. & Auguſt. ſerm. 104. de temp. In nomine Ieſu Chriſti, inquit Petrus, Act. 3. ſurge & ambula. Non mirum ergo ſi miracula ſua obiecerat Chriſtus, Ioan. 5. ad conuincendam Iudæorum incredulitatem, vt pote quę eius virtute edita, ampliſſimum diuinitatis reddebant teſtimonium. Et licet beatus Petrus aliquando non orationis præcedentis interceſſione ſed Deo ad nutum imperantis operante miracula fecerit, ſicut cùm increpando Ananiam & Saphyram morti tradidit, Act. 5. Nemo tamen ſuum inducat in animum, hoc ipſum ſuo marte feciſſe, ſed cum perſentiſceret ipſos auaritiæ facibus ſuccenſos, & proinde proprio motu ſupplicio dignos, zelans Dei iuſtitiam & voluntatem ad aliorum exemplum in eorum mortem efferbuit, quorum alioquin perditionem nolebat ſecundum Ambroſ. lib. 1. offic. cap. 30. hinc Gregor. lib. 2. Dialog. cap. 30. dicit, quod ſancti aliquando ex poteſtate & imperio miracula patrârunt, ſicut hoc loci, & Ioſue 10. Aliquando ex poſtulatione, ſicut Petrus Thabitam ſuſcitauit, Act. 9. vtroque nihilominus modo Deus principaliter operatur, qui vtitur interiori hominis affectu, vel etiam exteriori, nempe loquutione, ſeu aliquo etiam corporis contactu, etiam mortui, tanquam inſtrumento ſecundum Chryſoſt. homi. 28. ſuper Geneſ. Gratia enim miraculorum non

Alio modo Chriſtus atque Apoſtoli fecerunt miracula.

Gratia miraculorum qualis.

eſt aliquis habitus, neque aliqua qualitas permanens in anima, cùm aliquando fit in corpore mortuo, quemadmodum legimus, quoſdã proieciſſe cadauer in ſepulchrum Heliſæi prophetæ, cuius oſſa cùm tetigiſſet homo, reuixit, 4. Reg. 13 Quia inſtinctu diuino mota ſunt oſſa prophetæ ad reſuſcitandum mortuum. Sic plerumque fit in reliquiis ſanctorum, atq; aliis quibus Deus dignatur vti ad iſta miracula perficienda. Ita Chriſtus luto liniuit oculos cæci nati, Ioan. 9. & lauit in natatoria Siloe, & venit videns: non quòd lutum tantum efficaciæ habuerit, alioquin iam ſtatim impoſitum cæcitatem pepuliſſet, nec priſtinis naturæ officiis diſpoſita fuerunt organa viſus, donec lutum ablutione moueretur. Nec aqua hoc ſibi naturaliter vindicauit, quia ſubinde homines ibi abluebantur, & iſta cæcus fortaſſis, non raro iſtis aquis, vtpote cõmunibus ablutus fuerat, nec tamen aliquis virtuté illuminatiuam prius ſenſerat. Quarè liquidò patet hanc illuminationem virtute diuina eſſe factam, per certa tamen media tanquam inſtrumenta. Atque hac conſideratione, nimirum reſpectu virtutis actiuæ, vnũ miraculum non eſt alio præſtantius, quia vniuerſa diuina operante virtute contingunt. Si autem conſideratur effectus & res facta, vna alteri præpollet: præſtantiùs ſiquidem eſt ſuſcitare mortuum, quàm incolumitati reſtituere ægum. Rurſus, maius eſt ſuſcitare in anima Paulum, quàm Lazarum ex ſepulchro triduanum, ſecundum Gregor. *lib.* 3. Dialog. cap. 17. maius eſt etiam ex pauculis granis copioſæ meſſis abundantiam procreare, quod tamen nemo miratur, non quia facilitate, ſed quia vſu & aſſiduitate nobis vileſcit, ſecundum Aug. tractat. 8. & 9. ſuper euangelium Ioannis, & ſerm 147. artic. 158. de temp. quàm quinque aut ſeptem panibus, numeroſam hominum multitudinem ſatiare, Matth. 14. & 15. Amplius eſt etiam ſanare leproſum, quàm curare languidum. Quantum quoque ad faciendi modum attinet, vnum alteri præfertur: magnificentius namque eſt lepram ſolo verbo fugare quàm attactu, & per vmbram, quàm per verbum: quia verbum eſt aliquid procedens ex homine aliqualem habens virtutem, ſed vmbra nihil eſt ipſius, ſed priuatio duntaxat lucis ex interpoſitione corporis. Deus igitur operatur mirabilia magna ſolus, ſiue per inſtrumenta animata, ſiue per inanimata, prout

Reliquiæ faciunt miracula quomodo.

Vnũ miraculum altero præſtantius.

prout eius benignitas maioribus chariſmatum donis nos præuenire dignatur. Quo conſtitutum ſit toto illos cælo errare, qualis eſt Theodorus Baza, cap. 4. ſectione 16. Inſtitutionis Chriſtianæ, qui miraculoſa opera vocat ſuperſtitionem, operam ſathanę, ac myſterium iniquitatis, quēadmodum Pagani prodigioſa Chriſti miracula more cæcitatis Iudaicæ, Matth. 12. Luc. 11. &c. magicis artibus adſcribebant, vti docet Aug. ſerm. 11. de verbis Domini. Quia ſancti & eorum reliquię miracula edunt, non ex ſe, ſed virtute ſpiritus inhabitātis, & ſacras reliquias tali modo mouentis. Si ergo ſanctos inſimulēt præſtigiorum, etiam hoc redundabit in Chriſtum ſaluatorem. ſicut enim abiectio diſcipuli detrimentum eſt magiſtri ſecundum Amb. lib. 1. off. cap. 4. ita domino defertur cùm ſeruus honoratur, eodem teſte, epiſtola 26. quæ eſt ad Gratianū. Si ergo calumnientur Beza & ante eum Brentius in expoſitione Symboli Apoſtolici, quod ſancti in principe dæmoniorum eiiciunt dæmonia: quid aliud ſanctis impingūt, quàm quod Iudæi Chriſto improperabāt? Quorum procacitatem prudenter Chriſtus retūdit, Matt. 12. & Luc. 11. Omne regnum (inquit) in ſe diuiſum deſolabitur. ſi ego in virtute Sathānæ eiicio dæmones, quomodo ſtabit regnum eius? Cùm autem in digito Dei (hoc eſt ſpiritu Dei, vt indicatur Matt. 12. & apud Ambroſ. lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 2.) eiiciam dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei, hoc eſt, filius Dei. Sed qua coniectura apoſtolos reliquóſque ſanctos magos fuiſſe criminantur, cùm tantoperè vertex Apoſtolorum Petrus hanc ſuperſtitioné abhorruerit, vt liquidiſſimè patet Act. 8. & apud Euſeb. Cæſariéſem lib. 2. eccle. hiſt. cap. 1. & 13. item Ambroſ. ſerm. 66. ac Aug. ſerm. 27. de ſanctis: nam Petrus Apoſtolus fuſis precibus, Simoné Magum volatu celerrimo iuga montium tranſcendentem & trāſuolanté præcipitauit. Deus etiam in veteri teſtamento iſta maleficia adeo eſt deteſtatus, Exod. 7. & 10. ac Leuit. 20. vt lapidibus obruere iuſſerit, qui tantū magos aut ariolos conſuluiſſet. Certè nemo impoſtor præſtigiis ludit, qui non obſtupefacere cauſa captādæ famæ vulgi animos ſtudeat. Quid autem Moyſes ſe & fratrem Aaronem nihil eſſe clamans, ſed tantum exequi quæ Deus præſcripſiſſet, ſatis abſtergens omnem ſiniſtram notam? Iam ſi res ipſæ con-

Theodorus Beza refellitur.

Pulchra Ambroſij ſententia.

Digit⁹ Dei quid.

Simonis Magi præcipitium.

Diſcrimen inter ſanctorũ miracula & Magorũ præſtigia.

ſideretur, quomodo incantatio facere potuit, vt man è cælo pluens quotidie ad populum alendum ſufficeret, ſi quis plus iuſto repoſitum haberet, ex ipſa putredine diſceret incredulitatem ſuam diuinitus puniri? Iſti hæretici qui Deo ſanctiſque eius inſultant, non eſt veriſimile quod diſtinguere valeant inter magica præſtigia & diuina miracula: Nam ſanctus Clemẽs Petri Apoſtoli diſcipulus lib. 3. recognitionum ad Iacobum fratrem Domini, expreſſis verbis docet, magos quidem mira facere poſſe, ſed nullis proficua, vt ſunt canes æreos latrare, lapideos ſaltare, &c. Quæ autem Deus operatur vel ſancti, eius virtute, ad ſalutem animæ & corporis proficiunt, vt etiam manifeſtũ euadere poteſt, ex Euſebio lib. 5. cap. 7. eccl. hiſt. Quod ſi Deum hæc per phãtaſiam dicant feciſſe miracula, ad prophetas veniamus, qui hæc ab eo gerenda eſſe prædixerunt, quique confirmârunt hũc eſſe filium Dei, propter quod & diſcipuli in ipſius nomine, & ab ipſo accipientes gratiam, faciunt hæc ad ſubueniendum hominum ſaluti. Recedant ergo ſecundum Aug. de vnitate eccleſiæ cap. 16. figmenta, mendacium hominũ, & potentia fallacium ſpirituum, qui nec mira quidem facere poſſunt, nati tamen videntur ad deſignanda facinora,

Hæreticorũ portenta.

quæ non ſunt niſi magno cordis mœrore commemoranda, qualia ſunt clades & cædes, cõiugatorum adulteria, ſtupra virginum, bonorum expoliationes, ſacrorum locorum prophanationes ac euerſiones. Lutherus tamen aliquod ſuę veſaniæ ſpecimen oſtendit, quando anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimoquinto, Vvittembergæ dæmone obſeſſum liberare fruſtra tentauit, vbi ſibi ignominiã non gloriam quam quæſiuit, conciliauit: efficere namque nequiuit quod iactabundo animo præſumpſit, vt videre eſt apud Fredericum Staphilum qui huic ſcenæ, vtpote adhuc hæreticæ prauitatis nebulis offuſcatus non ſegniter deſeruiuit. Fertur & aliud nõ minus inefficax, imò pro fidei catholicæ adſertione admirabile prodigium contigiſſe, nam Ioannes Caluinus requiſitus, vt ſuæ fidei teſtimonium euidens perhiberet, præſumpſit hominis animare cadauer. Sed vafer & aſtutus homo aſtu ſuos faſcinare voluit, nam in naui eccleſiæ ſolenniter viuum & incolumẽ loculis incluſum, tanquam funus deportari procurauit, vbi autem tempus ſuſcitandi mortui appropinquaſſet, ille qui ſoſpes pheretrum

Lutheri miraculum.

Miraculum Caluini.

retrum aſcẽderat diuina vltione percuſſus, ablatus eſt mortuus, qui ſuperſtes fuerat ingreſſus. Cùm autem vox viduæ in Rama audita eſſet, plorantis & vlulantis, congregati ſeniores quos vocant miniſtros, conſilio accepto copioſam pecuniã dederunt, dicentes, nuntiate quia mortuus in huius fidei veritatem ſtabiliendam viuus reſurrexit. at vidua & aſtantes accepta pecunia fecerunt ſicut fuerant edocti. Nec iſta temeritas hic primitus eſt fruſtrata, quin magis ipſa Theodoreti tempeſtate quorundam nequam fallacia eſt detecta, ſicuti libri Vitæ ſanctorum eiuſdem prima hiſtoria manifeſtat, quæ eſt de S. Iacobo Iuſibita theoricæ vitæ mancipato. Cui ſuperſtitem velut mortuum obtulére penetralibus tumuli recondendum, officiáque circa cadauer funeralia exhibenda, ſanctus Iacobus diuinitus fraudis cõſcius, ingemiſcendo flexis poplitibus veniam eis rogare ſatagebat, cùm autem reuiuiſcere vtpote verè vita functus nequiret, nec execramentis ipſorum reſuſcitari valeret, ſancti Machoretę preces implorantes reſuſcitatũ obtinuerunt. His prorſus conforme non ambigitur quod lib. 9. Tripar. hiſt. ca. 48. de ſancto Epiphanio epiſcopo oſtenditur. Quibus non eſt ſubtrahendum, quod lib. 2. cap. 3. Gregor. Turonenſis reperimus propoſitum, quoniã ſanctus Eugenius epiſcopus Carthaginẽſis ab Honorico rege & Cirola epiſcopo Arriano apprehenſus, ſubditis conſtantioribus ſermonibus declamatoriis effectis, ſubtilibus argumentorum diſputationibus in conſpectu regis, in arenam deſcendendo hæreticum debellauit, ac miraculorum ſignis coruſcando confudit. Quorum Cirola Arrianus impatiens, complicis hæretici operam quinquaginta aureis conduxit, quæ ſe miſerum oculíſque captum, coram omnibus itinerantibus deplangeret. Cùm autem prælibatus hæreticus iter faceret, edoctus, ſuppetias ſanitatis recuperandæ, ac non rarò aliis ab eo impartitæ efflagitauit, qui multis cæremoniarum ſolenniis, veſaniam oſtentans, dixit, Secundum fidem noſtrã qua certè credimus, patrẽ filio inæqualem, aperiantur oculi tui. at riſus mutatur in planctum: nam tantus eum dolor inuaſit, vt iam ſpiritum exhalaturus videretur. Sic ergo veritatis præco intonuit altis vocibus, Accipe aurum tuum, da lumen meum, & conuerſus ad S. Eugenium, filium & ſpiritum ſanctum patri æqualem profitentem, votis conce-

dendi luminis potitus eſt. Quamobrem rex furore percitus, diris exceptum flagris exulare cõpulit, ſimul atque vniuerſi clamarent, vnus Deus pater & verus eius filius, quibus conſubſtantialis eſt ſpiritus ſanctus. Quod ſi quid efficere poſſent, teſtibus B. Auguſt. epiſt. 119. quæ eſt ad Ianuarium cap. 20. necnon Gregor. lib. 20. Moral. cap. 9. Magis cauere deberemus, quia cùm dixiſſet dominus, quoſdam fallaces futuros, qui nonnulla ſigna faciendo, etiam electos, ſi fieri poſſet, ſeducerent: adiecit 1. Tim. 4. Spiritus manifeſtè dicit, quod in nouiſſimis temporibus recedẽt quidam à fide, intendẽtes doctrinis & ſpiritibus dæmoniorũ: qui ſi exaudiantur, non pro merito loco, ſed pro merito ſui deſiderij recipiunt malum ſiue bonũ, quia tradidit illos, inquit Paulus Rom. 1. in deſideria cordis eorum, vt credant mẽdaciis. Sic apud Cæſareã Philippi, victima certis diebus mactari adſolet, quæ oculis circunſtantium elapſa, diſparere conſueuit, ac plurimos à veritate Chriſtiana abduxit, accidit cùm hæc agerentur adeſſe ſanctum Aſterium, teſte Euſeb. lib. 7. cap. 13. eccleſ. hiſt. qui cùm videret omnes miraculi huius ſtupore conſtringi, humanam miſeratus cæcitatem, cum gemebundo corde puras manus ad cælos leuauit, vt Chriſtus dignaretur præſtigia magorum arguere, ac miſeris mortalibus, erroris huius ſoluere arcanũ. Hæc illo ſupplicante ſubitò victima, quæ inuiſibiliter credebatur ſideribus illata, ſuperferri aquis videtur, & conſpectibus omnium redditur. itaq; vnius prece, tantorum ſeculorum deceptionis barathrum, cum authoribus ſuis dæmonibus eſt diſſolutum, ac euangelicæ veritatis ſymbolum mirabiliter extitit cõfirmatum. Nec iuſtè aliqui cauillari poſſunt, hodie non ita ſanctos coruſcare miraculis, quaſi propterea ſcripturæ catholicæ veritas aliqualiter obnubiletur. Quia duplici modo horùm peruicaciã retũdere licet, priori quia licet hodie non ita crebreſcãt miracula, nemo tamen rectè intulerit, propterea Eccleſiãm catholicam in fidei negotiis minus veri nuntiam. quia ſecundum Auguſt. lib. 3. cap. 7. lib. 4. cap. 11. de Trini. ſerm. 18. de verbis Domini, & de eccleſiaſt. dogmatibus ca. 83. miracula non faciunt, ſed oſtendunt ſanctitatem. Item Gregor. lib. 1. Dialog. cap. 11. dicit, quod vera vitæ æſtimatio, in virtute ſit operum, non in oſtẽſione ſignorum. nam ſunt pleriq;, inquit, qui etſi ſigna non

Hodie quare non fiant miracula, duplex eſt ratio.

Miracula non faciunt ſed oſtendũt ſanctitatẽ.

non faciant,ſigna tamen facientibus diſpares nõ ſunt. Petrus ſiquidem ſuper mare ambulauit, vbi Paulus naufragiũ pertulit. à parte igitur conſtat, quia cùm vtriuſque virtus fuerit diſpar in miraculo, vtriuſque tamen meritum diſpar nõ eſt in cælo. Altera ratio eſt Ambroſ.ſerm.20.quod miracula tempore Chriſti & Apoſtolorum frequentata, non ſolum illis,ſed & nobis poſtea ſequuturis facta ſunt, vt licet maiores noſtri tempore nos præcederẽt,tamẽ ſignorũ gratia non præirent,quę enim exhibita eſt illis præſentia rerũ in mirabilibus virtus, eadem virtus nobis literarum theſauro conſeruata, vt nobis præſtaret pagina, quod illis gerebat hiſtoria,& potentiam domini quã illi carnalibus oculis cernerent,nos ſpirituali lumine videremus. Ea ſunt Chriſti miracula, vt nõ iniquitate prætereãt,ſed gratia cõualeſcãt,nõ obliuione ſepeliãtur,ſed virtutibus innouentur:apud præſentiam enim Dei nihil eſt abolitum, nihil præteritũ,ſed pro ſua magnitudine,omnia illi in præſenti ſunt,ſecundum Aug.lib.de prædeſt,& gratia,ca. 5.lib.5 de Trinit.cap.2.& Proſperum,lib.1.de vocatione gent.ca.10. Totum illi tempus eſt hodie, teſte Dauide,Pſal. 89. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies vna. quod ſi vna dies ſit Deo omne tempus,eadem mirabilia quæ patribus operatus eſt,operat⁹ eſt & nobis. Poteſt & tertia ſubiici ratio, quare iã ſancti miracula operari deſinant,quia teſte Aug. lib.de vera religione,cap.24.&Gregor.homil.29.lib.40. homiliarum, Hæc neceſſaria in exordio naſcentis eccleſię fuerunt. vt enim ad fidem creſceret, multitudo credentium miraculis fuerat nutrienda,quia & nos cũ arbuſta plantamus,tãdiu eis aquam fundimus,quouſque ea in terra iam coaluiſſe cognoſcamus,& ſi ſemel radicem fixerint,irrigatio ceſſabit: ſic eccleſia longè lateque in vniuerſum orbem diſperſa,ac ramis fidei dilatata, infantilis ætatis miracula nequaquam requirit,alioquin quotidie,teſte Greg. prælibato loco,& Aug.ſerm.18.de verbis Domini, Spiritaliter Deus facit,quod tunc per Apoſtolos corporaliter faciebat. nã ſacerdotes eius cùm per exorciſmi gratiam manũ credentibus imponunt, atque habitare malignos ſpiritus in eorũ mẽte contradicunt,quid aliud faciunt,niſi dæmonia eiiciunt,qui dum bonis exhortationibus malitiã de aliorũ cordibus auferunt,ſerpentes tollunt, & dum peſtiferas

Altera ratio.

Tertia ratio

ſuaſionesaudiunt,ſed tamen ad operationem prauam minimè pertrahuntur,mortiferum quidem eſt quod bibunt, ſed non eis nocebit, qui quoties proximos ſuos in bono opere infirmari conſpiciunt,dum eis tota virtute concurrunt,& exemplo ſuæ operationis illorum vitam roborãt, qui in propria actione titubant,quid aliud faciunt, niſi *ſuper* ægros manus imponunt,vt bene habeant? Quæ nimirùm miracula tanto ſunt maiora,quanto ſunt ſpiritualia,quia per hæc non corpora,ſed animæ ſuſcitantur. Illa etiam aliquando oſtendunt ſanctitatem,nec faciunt: hæc verò ſpiritualia quæ aguntur in mente virtutem vitæ non oſtendunt,ſed efficiunt. Illa habere & mali poſſunt, Mat. 7.iſtis autem perfrui,niſi boni non poſſunt,magnum tamen charitatis eſt argumentum ſecundum beatum Ioannem Chryſoſtomum,homil 33.ſuper Matt.credere abſque pignoribus miraculorum.

De ſuperſtitioſis & magicis artibus.

QVadrifariam maligni ſpiritus futura prædicere norũt,teſte Iſidoro,lib.octauo etymologiarum,cap. 8.& 9.& allegatur 26:quæſt.4.cap.Iugiter, & cap. Sciendum:Item apud Iuonem Carnotenſem Epiſcopum, parte 11.cap.68,& 69 primò acrimonia ingenij, vtpote nulla *Primus modus.* corporis mole aggrauantis hebetati. Aut celeritate motus ob eiuſdem corporis aërei inſtantaneam quaſi mobilita-
2. tem.Aut longa rerum experientia,qua multa hominibus
3. terreni ſenſus tarditate preſſis, miranda prædicare poſ-
4. ſunt.Aut quarto,quia eis ab angelis ſanctis aliqua nonnũ- *Triplici ratione permittit Deus præſagium.* quã reuelantur,ſecundum Aug.lib .de damnatione,ca.3 & lib.2.de Gen.ad literam ca.17. Quod futurorum præſagiũ permittit Deus tribus de cauſis:Prima vt occulto Dei iudicio homines malarum rerum cupidi tradantur illudendi, & pro meritis voluptatum ſuarum,decipiendi. Non enim dæmonum conſortia,tãtùm vitare debemus, quando falſa à profeſſoribus eorum,nobis obtruduntur, verùm etiã ſi dixerit vobis,itaque euenerint,fugiendi ſunt, Deutero. 13. Nec Samuël vita functus propterea Sauli regi vera prænuntiauit, quaſi ea ratione minus talia ſacrilegia ſint execrãda,cùm peſtifera dæmonum ſocietate ſint peracta, 1.Regum.28.& Act.16.& proinde Chriſtiano penitus fugienda,ſecundum Aug.lib.2.de doctrina Chriſtiana,cap.

23.& li.2.de mirabilibus,ſacræ ſcripturæ cap.11. Secundo permittuntur interdum vera præſagire,ad commouendos fideles, ne tale quid magno conamine, quod etiam dæmonibus eſt commune operari deſiderent.Tertio permiſſionem habent ad exercendam manifeſtandamque iuſtorum patientiã:Neque enim parua patientia,vniuerſa quæ poſſidebat ſanctus Iob amiſit,ſecundum D. Auguſtinum, lib.3.de Trinitate cap.7.Sed quid opus erat eis permittere veri prænuntiationem,itaque occaſionem in errorem ducendi habere?Reſpondit D.Clemens diſcipulus ſancti Petri Apoſtoli,lib.4.recognitionum ad Iacobum fratrẽ Domini? Si eis nunquam fuiſſet indultum veri aliquid proferre,omnino nec aliquid prædicere vellent,non prædicẽtes autem,nec quod eſſent dæmones agnoſcerentur, quod ſi ignorarentur eſſe dæmones in hoc mundo, agonis noſtri & certaminis cauſa latuiſſet.Nec duntaxat aliqua Dei permiſſu pronunciant,ſed etiam permulta angelicis operibus ſpecie non veritate,fallacia non reipſa faciunt ſimilia,quemadmodum eruditè docet D.Athanaſius,ſermone 3.contra Arrianos refutans falſam Valentini,Marcionis & Baſilidis opinionem, demonſtrans etiam cum beato Auguſtino,li.de diuinatione cap.3.lib.3. li.2.de Geneſi ad literam cap.17.& lib.83.quæſt. 79. quod non ſint ſubſtantiarum creatores.Sic enim habet, Opera quæ faciunt etſi miracula videantur,quia fiunt tempore imperceptibili,nõ tamen ſunt vera miracula quòd fiant vi naturæ, ſic namque nouerunt cauſas diſponere, vt illicò ſequantur effectus.Ægyptij enim non ſunt magis ranarum factores,quã cæteri homines ſegetum creatores, qui tamen ſemina ad fructuoſam meſſem terrę abſcõdere nõ ignorant,ſecundũ ſanctũ Auguſtinum,li.3.de Trinit.cap.8.Videntur,inquã, facere aliqua, nõ quòd ſint aliquibus vtilia,ſed quia mirabilia magis. Quomodo quæſo poſſent nobis eſſe vtilia,ſi dæmones vel minimam nobis inuideant cõmoditatẽ? ſecundum eundem,lib.10.de ciuitate Dei capit.18.& Orig. homil.13.ſuper lib.Numerorum, necnon D. Clementem D.Petri diſcipulum,lib.3.recognitionum ad Iacobum fratrem Domini,qui tale diſcrimen inter veri numinis miracula & dæmonum præſtigia conſtituit:quòd illa in profectum fiant fidelium, vt liquet decurſu ſacræ ſcripturæ.

Obiectio.

Solutio.

Multa faciunt dæmones.

Diſcrimẽ inter miracula & dæmonũ præſtigia.

Iſta verò nulli conducunt, vt ſunt latrare fictiles canes, excelſos ſaltare montes, celerrimo volatu, aërem ſecare homines,& id genus aliorum. Verum operæpretium fore duximus ipſius artis magicæ ſpecies recenſere, quæ quintuplices reperiuntur apud Hugonem de ſancto Victore, libro ſexto Didaſcalicæ eruditionis, cap. 15. quæ enucleatius dilucidantur, 26. quæſt. 4. cap. Igitur & quæſt. 5. capit. Nec mirum, videlicet, diuinatio, Mathematica, Sortilegiū, maleficium & præſtigium. Diuinatio rurſus quintuparrito modo ſecatur, nempe in Necromantiam, Geomātiam, Hydromantiam, Ærimantiam & Pyromantiam. Necromantia eſt proprie diuinatio in mortuis, hoc incantationis modo Samuel fuit ad ſuperſtites per Pythoniſſam euocatus, non tamen Samuelem ipſum opinabimur reſuſcitatum perſonaliter, ſed diabolum ſe in ipſius perſonam transformaſſe, 1. Reg. 28. vt D. Auguſtinus de mirabilibus ſacræ ſcripturæ, cap. 11. lib. 2. ad Simplicianum, cap. 3. & in quæſt. noui & veteris teſtamenti quæſt. 27. Iſtud incantationis genus proſcribitur apud D. Clementem, lib. 1. recognitionū ad Iacobum fratrem Domini, necnō apud Gratia. 26. quæſt. 7. ca. Non obſeruetis, vbi ſic legitur: Qui talibus credunt, aut ad interrogandum eas earumque domos introeunt, aut ad proprias domos ducunt, ſciant ſe fidem catholicam & baptiſmum præuaricaſſe, & paganū ac apoſtatam Deique inimicum eſſe, & iram Dei in perpetuum incurriſſe. Geomantia eſt diuinatio in terra, quæ omnino depēdet ex intentione facientis: laudatur namque homo à D. Aug. lib. 22. ciuitatis Dei ca. 8. quod ab ædibus per glebam terræ ſanctæ Hieroſolymis allatæ dæmonia pepulerit. Hydromantia eſt diuinatio in aqua: hoc modo, Pauſanias apud Eginenſes Achaiæ ſcribit templū Cereris fuiſſe ac fontem proximum, in quem ægri, peractis ſacris myſteriis, conſpectantes morbi, valetudiniſque exitum contemplabantur, teſte Ludouico Viue ſuper 35. cap. lib. 3. de ciuitate Dei. Ærimantia eſt diuinatio in aëre, que concilio Braccarenſ. 1. cap. 8. & beato Gregorio lib. 33. Moral. ca. 9. damnatur. Si quis credit, inquit, quod aliquantas immundas creaturas diabolus fecerit, & tonitrua & tempeſtates & ſiccitates propria authoritate ſicut Priſcillianus dixit, Anathema ſit. Sed huic concilio videntur obuiare ſententiæ

Quinque artis magicæ ſpecies.

Diuinatio multiplex.

Samuel an apparuerit.

Geomantia.

Hydromantia.

Ærimantia

Obiectio.

ſententiæ Neotericorum & ſcholaſticorum doctorū dicentium,dæmones in caliginoſum aërem detruſos,ſubinde commouere tempeſtates, tonitrua & choruſcationes. Dicēdum quòd concilium damnet Priſcillianum, qui fingebat duo principia,cum Manichæis & Gnoſticis, teſte D.Auguſtino lib.adQuod vult deum,hęreſ.6.46.& 70.iā diabolus nequit præmiſſa operari, vti docet concilium, nō enim poteſt virtute propria,& per ſe facere nouas formas,vel aliquid directe producere.Nihilomin' poteſt virtute aliena,bifariam,primò virtute naturæ, quemadmodum edocet D.Aug.li.3.de ſancta Trinit.cap. 4. quia materia plena eſt rationibus ſeminalibus,ſicut fructus& grana tritici ſunt plena vi tali,qua producant ſimilia. Angeli autem cognoſcēdo proportionem rerum naturalium, applicant actiua paſſiuis,ſicque ſequitur introductio formæ naturalis.Taliaque poteſt efficere diabolus citius quā curſu fierent naturali.Secundò aliquid efficiunt aliena virtute,quia nihil valent abſque Dei permiſſu, vti liquet de ſpiritibus in gregem porcorum miſſis, Mat.8.Pyromantia fit in igne, vnde beatus Auguſtinus ſuper Pſal.77. Legimus diabolum potuiſſe ignem mittere de cælo ad cōſumenda ſancti viri pecora,Iob 1.quod diabolo nemo fortè tribueret,niſi ſacræ ſcripturæ authoritate legeret: Deus tamē interdum occultis hoc permittit modis, cùm id iuſtum atq; vtile iudicat,& neſcientibus hominibus aliud iubetur diuinitus,vel ad confundendos malos cùm eos oportet confundi,ſicut Actor.9.legimus de Sceuæ filiabus: vel ad commouendos bonos vt in fide proficiant,ſecundum Aug. li. 83.quæſt.79.& lib.3.de Trinit.cap.7.Secūdi generis ſunt Mathematici, qui bifariam diuidi offenduntur,videlicet in Augures & Aruſpices. Augures ſunt qui volatu auiúmque garritu,futura præſagiunt.Aruſpices ſiue Horuſpices, dicuntur quaſi horarum inſpectores,qui tempora in rebus gerendis obſeruant. verùm quid magis impium, inquit Auguſtinus,quàm dies eligere vt coniugium contrahendū proſperum habeat ſucceſſum, vel ſeligere dies ad ſeminādum agrum,cùm tam multa grana ſeminentur,ſimul herbeſcunt, tamen aliquas ſpicas rubigo intetimit,aliás aues auellunt, alias hominum laſciua inſolentia conculcat:li.5. de ciuit.cap.5.cum 2.ſequentibus epiſt.119.ad Ianuarium,

Solutio.

Diabolus dupliciter aliquid operatur.

Diabolus aliquid quomodo efficiat.

Pyromātia.

Mathematici.

Augurium.

lib.2.de Geneſ.ad literam cap.17.de ſpiritu & anima,cap. 28.D.Ambro.lib.4 Hexameron cap.4.necnon D.Gregorius homilia 10.lib.40. homiliarum & lib.33.Moral.cap. 9.item ſanctus Leo ſermone ſeptimo de natiuit.Domini. Nunquit hic alicuius ſuperſtitionis,vel falſitatis in ſimulatur Aſtronomia?Nónne per ventos & lunæ diſpoſitiones, licitum eſt agricolis rationem habere temporis, quatenus maiori vſura grana tritici terræ finibus recondátur?nónne & medicis tempora potionum atque minutionum ſecundum artem Anathomicam & empiricam licet obſeruare? nónne & hortulanis tẽpus plantãdi & eradicãdi eſt vtilitatiſſimum?Profectò hæc in præſentia non reprobãtur,nec idolatriam concernunt,quòd à cauſa naturali dependeant, puta influentia planetarũ,motuq́; aſtrorum,quæ licet non ſint cauſæ rerum,ſunt tamẽ ſigna earum. Porrò ſi in actibus à libero hominis arbitrio depẽdẽtibus obſeruẽtur dies & tẽpora,ſicut in mercatione, vxoris deſponſatione,&c. peccatum læthale incurritur, vti docetur 26.quæſt.5.cap. Non licet Chriſtianis,vbi etiam cauetur,ne quis nocte natiuitatis Dominicæ vel ſancti Ioannis Baptiſtæ incantationibus vacet,ſed potius ſacris orationibus inuigilet, de quibus ſic legitur apud Iuonẽ epiſcopum Carnotẽſem parte 11.cap.30.& cap.2.poſt cõcil.Ancyranum apud V.P.Petrũ Crabbium.Sunt quædam ſceleratæ mulieres poſt Sathanã cõuerſæ,dæmonum illuſionibus ſeductæ,quæ confitẽtur ſe nocturnis horis cum Diana æquitare,ſuper quaſdã beſtias,vel cũ Herodiade, & multa terrarũ ſpatia intẽpeſtæ noctis ſilẽtio pertranſire,quæ eo loci ſequuntur,has epiſcopi eliminare nõ differãt. Nec aliquem admiratio inuadat oportet,aut calumnia exuſcitet,quòd tam inſigniter hic error à patribus refellatur præmiſſis, cùm eò vergat vt nullus credatur aut colatur Deus, teſte Auguſtino lib 5. de ciuitate Dei,cap.1.Imò eò tendit, vt ſubuertatur humanæ libertatis arbitrium, eodem teſte epiſt.119.ad Ianuarium,cap.7.& Origene tractat.4.in 17 cap. Matth. Nos, inquit,qui euangelio ſumus credentes, dicimus hanc pactionem immundum ſpiritum operari in hominibus.obſeruat enim quædam ſchemata lunæ & ſic operatur,vt ad obſeruationem quorundam ſchematum lunæ, pati homines mẽtiatur,& per hoc culpabilẽ Dei creaturã oſtendat, vt omnes

Obiectio.

Diluit quod obiecit.

vt omnes ſicut diximus iniquitatē in excelſo loquantur, qui exiſtimant, ex efficientia ſtellarum exiſtere cauſam omnium infirmitatum,criminātes opera Dei, & quaſdam quidem ſtellas dicentes maleficas, quaſdam autem beneficas,cùm nulla ſtella ſit à Deo facta, vt malefaciat:quod & ipſarum creatio ante peccatum manifeſtat: Vt enim tūc nec Adam,ita modò nec aliquem hominem ad malum inclinant. Figmentum eſt igitur conſtellationes geneſim humanam (etiamſi interdum vera reperiantur) dirigere. *Cōſtellationes.*

Tertium genus eſt Sortilegium quod ex ſortibus occulta inueſtigat,quemadmodum docet D Thomas quotlibeto 12,artic.36.vbi triplicem conſtituit ſortem, Diuiſoriam, Conſultoriam & Diuinatiuam,vt ex prælibato loco,& V. Patre Nicolao Lirano,ſuper 1.cap.Actor. Et de Sortilegijs cap. Eccleſia.petere nō fuerit indignum. *Sortilegiū.* *Triplex ſors.*

Quartum eſt Maleficium quo incantationes dæmoniacæ, & ligaturæ ſupeſtitioſæ, aliaque eius farinæ remediorum genera nefanda dæmonum cooperatione & inſtinctu ad improbādos effectus adhibentur. Sic Giges cernens terræ hiatum procelloſis imbribus factum, ingrediēdo reperit equum æneum, qui oſtiolo in latere poſito introitum admittebat,in cuius intimis penetralibus callidus explorator offendit cadauer humanum, annulum aureum in digito habens,quem detrahens reuertitur diligens opilio ad ouiculas ſibi concreditas,quas ad interiora deſerti conſueto more dirigens,annulo in digito poſito, omnia linceis oculis perluſtrabat,ipſe inuiſibilis per annulum effectus, ſicque euenit vt reginam poſtea ſuis incantationibus dementaret,ac ſtupraret,ſeque in regali ſolio cōſtituto, regem Lydiæ maritum eius interemit, teſte Cicerone, poſt Platonem libr.3. Officiorum. *Maleficiū.*

Hic non eſt ignorandum, duplex eſſe quod ineunt homines cum dæmone pactum, expreſſum & tacitum. Expreſſum fœd⁹ percutiunt homines quibuſdam ſacramentis, vel potius execramentis, hoc eſt expreſſis vocibus, ſeu ſignis à diabolo confictis. Tacitum eſt, vbi quidem deeſt intentio diabolum inuocandi,& cum eo paciſcendi,nihilominus tacito pacto ſeruantur quædam, quibus ſe diabolus haud illibenter immittit & ingerit:huius generis ſunt ligaturæ prælibatæ,characteres,chartæ Hebraicis vel potius Barbaris vocibus, & in- *Duplex cū dæmonibus pactum.*

cognitis vocabulis obliteratæ, vel etiam ſingulciẽdo, dextera manu ſiniſtrum tenere pollicem: Hæc, inquam, & huius generis alia, ſunt Chriſtiano homini prorſus interdicta tanquam illicita, ſecundũ D. Auguſt. lib. 2. de doctrina Chriſt. cap. 20. & 23. lib. ad Quod vult deum hæreſ. 16. & Chryſoſt. hom. 21. ad populum Antiochenũ, quia inducũt ad implorandum diaboli miniſteriũ. Non enim prædictę notæ, ex ſe virtutem habent, ſed duntaxat ex diabolico pacto: ſic nãque pepigit cum illis, quos habuit ſibi familiares, vt talia recognoſceret ſigna, & ad talia ſe præſentem obſequioſo miniſterio exhiberet, & ſimulat ſe illis quodãmodo cogi, vt inſipientibus oſtendat aliquid energiæ in illis exiſtere. itaq; faciat homines à fide & Dei cultu deſciſcere, ſecundum beatum Auguſtinum lib. 5. de ciuitate Dei *cap.* 7. & lib. 2. de Gene. ad literam ca. 17. Bonauenturam ſanctæ Romanæ eccleſię Cardinalẽ ſuper li. 2. Sententiarum diſt. 7. quæſt. vltima, ac D. Thom. 22. quæſt. 96. Huius farinæ crediderim eſſe, Memẽto creatoris tui, &c. quo morbo comitiali præſentiſſimum dicitur conferri remedium, quia alia verba idem ſignificantia operam luderent. Nec etiam nos moueant ſancta Dei nomina, aut alliciant quę paſſim chartis aut ligaturis imprimãtur, quia ſecundũ Auguſt tract. 7. in Ioãnem, immiſcẽt iſtis nomẽ Chriſti, aliaque ſanctorum nomina, vti tali velamine cõtegant maleficia, & mellis aliquid obducunt, vt toxicum abſcondãt. *Simile* iudicium eſto de illis qui fingunt ſe multa ex manuũ lineamentis coniectare poſſe, & certi aliquid ex iſtis libellis qui paſſim manibꝰ teruntur, prædicere. Quales ſunt iſti errones præſertim & vagi homines (quos triuiali Teutonicæ linguæ vocabulo, *heyen*, appellamus) qui circa annum Domini milleſimum quadringẽteſimũ decimumſeptimũ, primùm per Germaniã vagari cœperunt, homines nigredine deformes, excocti ſolis calore, immundi veſte, furtis intenti: ſiquidẽ eius generis fœminæ, viris ex furto neceſſaria procurant, literas etiã circumferũt Sigiſmundi regis, teſte Sebaſtiano Munſtero lib. 3. ſuæ geographiæ, & aliquorum principũ, vt trãſitus illis per vrbes & prouincias liber permittatur. Ferunt autem ex iniuncta pœnitentia ſe mundum peregrinantes circuire, atque ex minori Aegypto primùm emigraſſe, ſed ſplendidè mentiuntur: Nam

Errones ſiue vagi homines.

probatum eſt iſtud genus hominum, per lõga tẽporũ interualla, ad eadem diuertere loca, ne facilè breui temporis ſpatio redeuntes agnoſcantur & repellantur. Anus eorum Chyromantiæ & diuinationi intendunt, atque interim quò quærentibus proferũt, quaſi oracula quot pueros aut maritos ſint habituri, miro aſtu crumenas inſipiẽtium rimantur atque euacuant. Commemorat etiam Munſterus ſe Heydelbergæ extorſiſſe, ab eis literas ſibi ab Imperatore Sigiſmundo conceſſas, in quibus mentio fiebat, quomodo maiores in minori Aegypto olim ad aliquot annos reiecto Chriſtianiſmo, ad gẽtilitatis voraginẽ relapſi fuiſſẽt, & reſipiſcentibus illis pœnitentia iniuncta fuit, vt certis annorum temporibus ex ſingulis eorum familijs, aliquot per orbem peregrinarentur, diluerẽntque exilio, perfidiæ ſuæ crimen. ſed iam dudum tempus peregrinationis eorum euanuit expletum: & tamen colluuies illa non ceſſat circumuagari, furari, mentiri, augurari & diuinare, nec interceptum aut interclusum eſt illi iter, quo minus Aegyptum petere queat, vt obgãnit: ſed eſt populus quidam Germaniæ ex varijs collectus otioſis hominibus, nulli nõ Europæ nationi oneroſus, vniuerſarúmque fermè Europæ ideomatum non ignarus, qui iam in his, iam in illis locis furando & fortiter mentiendo, temporalis vitæ ſtipẽdia, quibus miſeram tranſigat vitam ſectatur. Optime cautum eſt & prouide ſtatuto Caroli 5. ac Philippi Regis Hiſpaniarum, ne ſub pœna capitis omniúmque rerum hic amplius diuagetur, vt habetur lib. 1. ordinationũ imperialium ac regalium, rubrica 1. folio 37. Quare nec hic omnino religionis ſpecimen recuſantibus, nec alijs idem machinãtibus in pronoſticationibus eſt fides adhibenda, ſecundũ Augu. lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 33. Imò quinquẽnali pœnitentia temeritatis ſuæ crimen, qui illos conſulũt, expiare deberent, teſte Concillio Anciranо, & reſumitur 26. quęſt. 5. cap. Qui diuinationes & apud Iuonẽ Carnotenſem Epiſcopum parte 11. cap. 2. Rurſus alij ſunt qui adūertẽtes veroſimiliter maleficiũ, quo pecora vel homines cõtabeſcere vidẽtur, cupiunt alio quaſi maleficio retũdere, & ſathanã ſathana eijcere. Profectò angelica ſumma paſſim nuncupata fortè non refragaretur, quin licitum fore putaret, vti alieno malo in proprium commodum. Verùm

Pœnitẽtia conſulentiũ Pythones.

Pecorum morbi an maleficiis pellendi.

Thomas Caietanus, in Summula ſua de peccatis, & Summa Siluestrina, quatuor modis prædictam refutāt opinionem. Primo ratione, quia dictamē rationis ſuadet, vt Deo ſit homo ſubiectus, illumque habeat & colat tanquam ſupremum numen, in cuius manu cuncta ſunt poſita, nō autem alios. Secūdo ſcriptura Læuit 20. & 4. Reg. 1. Nunquid non eſt Deus in Iſrael vt conſulatis Beelzebub deum Accaron? Tertio probatur non eſſe requirendos magos, incantatores vel incantatrices ad pellēda malefica, authoritate Iuris Canonici, quod præfatos ab honore dignitatis ſuſpendit, atque perpetuæ pœnitentiæ in arcto monaſterio ſubijcit, 26. quæſt. 5. cap. Si quis Epiſcopus, & allegatur ex concilio Toletano, 4. cap. 28. Si autem Laicus prædictos conſuluerit, ab eccleſia habeatur extraneus, *cap. Aliquanti*. ex cōcilio Agatenſi, cap. 42. & cap. Si quis clericus. ibidem ex concilio Aurelianenſi, 1. cap. 32. & Carthaginenſ. 4. cap, 89. item Elibertino *cap. 62.* & Ancyrano cap. 24. Augurijs, inquit, & incantationibus ſeruientem ſimiliter Iudaicis ſuperſtitionibus, vel ferijs inhærentem à conuentu eccleſiæ ſeparandum præcipimus. Quarto Iure ciuili, quia incantatores præcipiūtur Vulcano tradi, aut capite plecti, quemadmodum habetur C. de Maleficis & Mathematicis, leg. Nullus aruſpex, & leg. Nemo. Sed his obuiabit fortaſſe aliquis qui adſeret ſibi optime conſultum languoremq; & lentam tabem diſceſſiſſe, per ipſius *incantatoris* à morbido pecore conſilium & remedium. Cui dicendum eſt nihil obſtare, quin diabolus ſibi interdum aduerſetur, hoc enim ſignificat nomenclatura Sathan, vt ita miſeros faſcinare poſſit, non obedire veritati, ſed potius falſitati, deum tamen arcanis meandris votis potiri efficit, languoremque per incantatorem pellat, quem per alium immiſit: Hoc inquā, aſtutè facit, vt ſibi cultus latriæ expreſſè vel ſaltem tacitè exhibeatur, & ſi non permitteretur aliquid boni interdum operari, ſicut dare congruum pecoribus remedium, quo priſtino vigori reſtituantur, nec aliquid vellet prorſus operari ſecūdum Auguſtinum, libr. de diuinatione, cap. 3. Præterea incantationes & huius farinæ alia videntur interdum ſuppetias ferre, propter paruam quam homines habent erga Deum, fidem firmeque fidei defectum, quo illis iniquè adhærere non formidant,

Pœna conſulentiū phytones.

Obiectio vulgi.

quo

quo ſine nihil profectus adferrent, vt habetur 26.quæſt.7. cap. Ad moneant. Et quo magis iſtis innituntur, tanto magis à Deo recedentes contemnũtur, Pſal.30. Odiſti obſeruantes vanitates ſuperuacuè. Et Hiere.17. Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Quod autem incantatores nullam habeãt efficaciã, liquidò conſtat, primò, quia non habẽt illam ſibi naturaliter inſitam, alioquin perpetuam haberent energiæ veritatem, ſicut calor igni, durities lapidi ſemper ineſt, incantatio autem ſubinde fallitur. Non habent etiam à dignitate, quia tunc oratio dominica innumeris paraſangis, vt pote à Chriſto inſtituta, dignior eſſet habẽda, hanc autẽ vetulæ alicui diabolus inſpirauit. Tertiò hanc operandi virtutẽ non habent ex inſtitutione, quia nõ ſunt à Deo inſtituta ad illum effectũ, ſicut verba conſecrationis conſequendum. Quod autẽ abſque fide nullum ſortiantur effectũ, tali legitur confirmatũ exemplo: Quædam mulier ingentem habuit oculorũ dolorẽ, & accedens iuuenem requiſiuit in ludo literario, an literas aliquas contra præfatum dolorẽ pingere noſſet: ille vafer, vt nouũ lucraretur veſtimentũ, inuolutã panniculis ſcedulam ei dedit, vt ſecum ſemper deferret, & ſanata, ſcedula alteri voluit ſuccurrere, & ſimiliter obtinuit ſanitatẽ, tandem aperientes ſcedulã, inuenerunt ita ſcriptum, diabolus eruat tibi oculos, & luto obſtruat foramina. Quibus conſideratis condignã ſuæ temeritatis fecère pœnitentiam, teſte V. Patre Godſcalco Roſemũdo doctore pientiſſimo, ſerm.3. Dominicæ quintæ poſt Epiphaniam. Sed quibus ergo remedijs pellendum eſt maleficium? Reſpondet Silueſter titul. de Maleficio, quod ſancta adiuratione, vel crucis conſignatione quæ omnis generis dæmonia pellere poteſt, teſte Auguſt. lib.83. quæſt.79. & D. Thom.22. quæſt.90. artic.2. Cuius rei exemplũ producit ſanctus Epiphanius in mediũ To.2. lib.1. Hæreſ.30. de filio Eliel patriarchę, qui magicis artib⁹ imbutus, quandam ſanctimonialẽ corrũpere concupiuit. ſed ſignaculo crucis munita contra diaboli inſidias ſtetit incõcuſſa. Sic Cyprianus magicis adhuc tenebris excæcat⁹, ſacratiſſimam virginẽ Iuſtinã diabolicis præſtigiis voluit Agladio ſcolaſtico tradere corrumpendã, ſed nihil apud eã ſuis deceptionibus & illuſionib⁹ valuerũt, quia ſigno cru-

Exemplũ memorabile.

Quibus pellatur maleficiũ.

cis repulſi, victi receſſerunt. Sic epiſtola 206. quæ eſt Cyrilli Epiſcopi Hieroſolymitani, & poſita reperitur inter Aug. epiſtolas, vbi ſanctimonialis quædam defenſa legitur à præſtigijs magorum per imaginem D. Hieronymi parieti adfixam. Haud ſecus nos, ſi integra fide, totoq; metus affectu ad Deum cõfugeremus, vt præfatæ lachrymis, ſuſpirijs, precibus, ſanctæ crucis cõſignationibus, aquę luſtralis aſperſionib⁹, ieiunijs, votis potiremur, & ſpirituales nequitias repelleremus, iuxta illud Chriſti Matth. 17. diſcipulorum reſpondentis quæſtioni, Quare nos non potuimus eijcere illum opponentiũ, propter incredulitatem veſtrã. Amen quippe dico vobis. Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis, hoc autẽ genus non eijcitur, niſi per orationem & ieiunium. Sed quid cauſæ eſt, quod aliquando nec crucis ſignaculis, nec aquę benedictæ aſperſionibus ſpiritus malignus cedat? Reſpondet V. Abbas Petrus Cluniacenſis libro. 1. de Miraculis, cap. 6. Non miretur aliquis, inquit, benedictę aquæ aſperſione dæmonem non eſſe fugatum, agnoſcat tabe latente interius, vnguenta exhibita extrinſecus nihil proficere poſſe. Tabem vocat lethale peccatum, quod quandiu in interioribus cuiuſlibet latuerit, nullius exterius ſacramenti perceptio prodeſſe poterit, alioquin crucis ſignum fugat diaboli machinamẽtum, vt alio exemplo demonſtrat idem Petrus, ca. 14. & ſanctimoniales quas diuexare non præualet, ſpiritualiter vel corporaliter inquietat, ibid. cap. 16 & 17. Deinde quando hiſce non cedunt modis, eſt credendum, ipſum Deum occulta ratione hoc permittere, cùm id iuſtum atque vtile iudicauerit, tam in bonis & in timoratis qui ſuſtinere coguntur, quàm in incantatoribus & magis: hi ſiquidem confunduntur, & diuinitus impediũtur, quando vniuerſorum Dominus ſuis nouit expedire, vt liquido cõſtat. Exo. 8. vbi incantatores Cyniphes producere nequiuerunt, & Act. 19. Exorciſtæ nequiuerunt ſpiritũ malignũ expellere. Interdum etiã permittit Deus eos operari ad exercendos bonos, quatenus in fide ſolidentur & patientiæ virtute roborentur, teſte Auguſt. tractatu. 7. in Ioannem ne grauius Dei iudicium ordinationi reſiſtendo acquirant. quod enim Pilato dixit Dominus, hoc & Iob eiuſque patientiæ

Quid cauſa quod aliquãdo nec cruci nec aquæ luſtrali cedant.

tientiæ ſequaces, diabolo & angelis eius dicere poſſunt, non haberes in me vllam poteſtatem, niſi tibi data eſſet deſuper. Non igitur eius voluntas, cuius malitiæ poteſtas in bonis datur, ſed eius voluntas à quo hæc poteſtas datur, debet nobis eſſe chariſſima.

De exorciſmis & adiurationibus dæmonio obſeſſorum.

HAVD procul à primo decalogi præcepto exorbitabimus, ſi modũ quo obſideantur nonnunquàm humana corpora patefaciamus: tanto enim magis diuinæ legis ſumus obſeruantes, quanto anima & corpus ab omni cõmercio diaboli, qui hoc præcepto excluditur, reperitur alienum, quod perpetuus ac acerrimus humani generis exiſtat hoſtis: Et quemadmodum forinſecus callidas tentationum tendit inſidias, ita intrinſecus penetralia noſtri cordis & corporis ingredi volenti ſedulò inquirendum eſt, an corporaliter pateat, vt corpora obſideat introitus. Profectò diabolum corpora poſſidere aliquando nulli eſt ambiguum, qui ſacrum euangelium vel à limine ſaltem ſalutauerit: vix namque aliquid crebrius legitur, vt perſpicuum cuique eſſe poteſt, ex Matth.4.8.10. Marc.5. Luc.8.&c. Subtilitate ſiquidẽ naturæ poteſt, quæcunque corpora penetrare, & abſque obſtaculo in illis ſubſiſtere. Ratione quoque poteſtatis ſuæ, poteſt corpora introire aut partem aliquam occupare obſidẽdo commouere & diuexando conturbare vniuerſa organa, nedum membra obſeſſa, ſicut aranea, licet exiguum ſui locum requirat, longè tamen lateque telam ſuam texendo diſtendit. *Dæmon quando obſidet corpus.* Quod & in nauclero non amittit veritatem qui in puppi conſtitutus, etiam in proram vſq; vim exerit. haud ſecus eſt in dæmonibus, qui quando ſimiliter in corpore humano operari offenduntur, ea obſidere dicũtur. Quod multis de cauſis à Deo permittitur. *Deus quare permittit obſeſſum hominem cõflictari.* Primo vt exigentibus peccatis corporali vexatione puniantur, ſicut patet de Saul, rege 1.Regum.18. Secundo Deus permittit hanc poteſtatẽ, vt mali corrigãtur. Cuius rei cauſa Paulus Apoſtolus inceſtuoſũ Corinthiũ tradidit ſathanæ, in interitũ carnis, 1.Corinth.5. vt ſpiritus ſaluus fieret, & Hymenæum &

Alexandrum,vt diſcerent non blaſphemare,1.ad Timoth. 1.tertio,ad noſtram eruditionem,ſic apud Gre lib r.1 Dialog. cap.4. Quædam ſanctimonialis obſeſſa fuiſſe legitur,quod ſui oblita Lactucam, ſuper quã diabolus ſederat, abſque crucis ſignaculo cum ipſo ſimul deglutijſſet. Quarto,permittitur ingredi interdum corpora, eaque vexare o turbare,ad manifeſtandam diuinæ maieſtatis gloriam, &c Matth.9.clamitabant,Nunquam ſic apparuit in Iſrael.Ex quibus liquidò conſtare poteſt, quod etiam ſicut cæteris tribulationibus,ita & hac affligi iuſti poſſunt, teſte Chryſoſt.homil.41.ſuper Acta Apoſtolorum,& Bonauent.lib. 2.ſentent.diſt.8 & D.Tho.22.quæſt.90.art.1.& 2.Nihilominus tamẽ neminẽ ſubſtantialiter de cõmuni curſu inuadit, niſi propter propria vel aliena delicta, dico aliena, quia infantes baptizati non habent peccata, tamẽ leguntur hęc horribilia ſuſtinuiſſe flagella apud diuũ Gregor.lib.3. cap.33.dialogorum, quam ſententiam etiam approbat D. Augu.lib.4.de ciu.Dei,cap.32 Dæmones,inquit,niſi quos fallẽdo deceperunt,poſſidere nõ poſſunt,& lib.10.cap.22. poteſtas inimica neminẽ vincit aut ſubiugat,niſi ſocietate peccati.Hinc arbitror ipſum duas poſuiſſe ianuas, quibus diabolò in hominẽ patet ingreſſus,de Agone Chriſtiano, cap.33.vnam cupiditatẽ acquirẽdi res temporales, & alteram,nimium timorẽ eas amittẽdi.Cognoſcitur autem aliquis diabolo eſſe obſeſſus gemino iudicio, ſecũdum Aug. lib.12.de Geneſ.ad literam, cap.14. Si enim loquitur linguis obſeſſus,ſignum tunc eſt euidentiſſimum diabolum occupare organa ſenſus talis hominis eumque intraſſe, quia natura corporalis obtemperat ſpirituali, ad motum localem:voces autem ſignificatiuæ formantur per motum linguæ,labiorum ac arteriarum, ideoque quia poteſt iſta localiter mouere,poteſt per hominis linguam diuerſa verba formare,quę non procedunt, vtpote articulata, niſi ab aliquo intellectu,nec procedunt ab intellectu hominis tale ideoma ignorantis, ſecundum Auguſt.lib.11.de Geneſ. ad literam,cap.28.Clarum eſt ergo ea procedere ab intellectu dæmonis, linguam hominis ita mouentis. Secundum iudicium eſt,ſi ſibi aut alijs noxius eſſe moliatur, vti legimus Marci 9.& Luc.9.diabolum hominẽ colliſiſſe & Matth.9.dicuntur nimis ſæui fuiſſe, ita vt nemo poſſit ire per

Margin notes: 3. — 4. — *Peccatũ vt plurimum eſt cauſa obſeſſionis.* — *Diabolus habet duas ianuas quibus ingreditur.* — *Quibus indicijs cognoſcitur aliquis obſeſſus.*

per viã illã. Sed quibus pelluntur & ab hominibus abigũtur modis: videtur quod naturali quodam modo valeát expelli, quia ludẽte Dauide cythara, Saul leuius habebat, & recedebat malus ab eo ſpiritus, 1. Regum. 16. ſic Tobiæ 8. dicitur, quod iecoris aſſati fumus expulerit dæmonẽ necnon Actor 19. attactu ſudarij Paulini, maligni ſpiritus leguntur egreſſi. Reſpondendum eſt, non tam multa ad pellendum diabolum eſſe neceſſaria, quàm ad peccatũ læthiferum, cùm ibi ſufficiat contraria poteſtas, peccatũ verò ſine gratiæ infuſione cor hominis emundantis non aufertur. Nec valet diabolus aliquo artificio expelli naturali, non enim ſudarium tantam vim habuit, ſed indicabat duntaxat, quãti pretij apud Deum eſſet ipſe, cuius ſudarium tantũ efficere videbatur, nec magis pellebat dæmones quàm iecur, cùm ibidẽ habeatur quòd preces Tobiæ, multæ fuerint efficaciæ, & quòd Angelus religauerit diabolũ, non iecur in deſerto loco Aegypti. Cythara etiã nihil potuit, ſed paſſio Chriſti, qui expãſis in cruce manibus, tãquam in cythara, neruis, totum effecit, vel etiam preces Dauidis, qui in cythara ſacras decãtabat laudes ac pios modulabatur hymnos. Nullo igitur modo naturali aut corporali profligantur induſtria, ſed operatione expelluntur diuina, teſte D. Thom 12. q. 90. art. 2. ſicuti legimus dæmones ſubinde in ſacris literis expulſos Chriſti præcipientis imperio. Non nunquam ſanctorum merita & interceſſiones omnis generis dęmonia pellere noſcuntur: quod apud Gelenſes quotidiana docet experientia. Tertio orationis energia diſcedere ab obſeſſis compelluntur, Matth. 17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur niſi in oratione & ieiunio, cuius exemplum promptum eſt, ex D. Gregor. lib. 3. Dialog. cap. 33. de Eleuterio Abbate, cui puer dæmonio obſeſſus, à quibuſdam ſanctimonialibus, vt ſecum ad proprium duceret monaſteriũ, fuit oblatus, cùm pluſculis diebus diabolus puerum laceſſere deſineret, quadam elatione inflatus, inquit fratribus abbas, diabolus iſtas moniales cum puero miſerè adflixit, & anxias reddidit, quia ibi ad nos veros Chriſti ſeruos peruenit, puerum accedere & inuadere pertimeſcit, poſt cuius vocẽ puer miſerabiliter à dæmone arreptus, collidebatur, quo viſo ſenex protinus ſe in orationem & lamenta dedit, quem cùm fratres diu lugentem, cõ-

Dæmones quomodo expelluntur.

Iecur Tobiæ non pepulit diabolũ.

Primo expelluntur dæmones.

2.

3.

Puer oratione liberatur à dæmonio. ſolari voluiſſent, inquit, Nemo veſtrum comedet hodie, niſi puer iſte à dæmonio fuerit liberatus. Tunc vnanimiter ſe in orationem proſtrauerunt quouſque puero ſerenitatis integritas affulſiſſet. Vnde Orig. tractatu 4. in 17. cap. Matth. Hoc genus nõ eijcitur niſi in ieiunijs & orationibus, inquit, & ſi aliquando oportuerit nos circa curationẽ tale quid patientium permanere, nõ adiuremus, neque interrogemus, neque loquamur, quaſi audienti ſpiritui immundo, ſed permanentes in orationibus & ieiunijs, impetremus patienti ſalutem, adeo vt abigamus ieiunijs & orationibus noſtris ſpiritus malignos. Quarto, confeſſione peccati expellitur, teſte V. Beda, lib. 3. cap. 31. ſuper 8. cap.
4. Lucæ, & allegatur apud Iuonem, parte 11. cap. 102. Aliquẽ tamen admirationum & exorciſmorũ vſum fuiſſe expreſ-
5. ſe habet D. Augu. lib. 10. de ciuit. Dei cap. 22. Vera, inquit, pietate homines Dei aëream poteſtatem inimicam cõ-
Exorciſmus. trariamque pietati, eijciunt exorcizãdo, & lib. de vita beata, diſputatione ſecundæ diei. Qui præſunt, manum obſeſſo imponere, & exorciſare dicuntur, & per diuina dæmonem adiurando expellere. Idem comprobatur, epiſtola 206. inter epiſtolas Aug. & D. Hieronymi ſuper 12. cap. Matth. necnon Tertulliano docẽte exorciſmis dæmones fuiſſe fugatos, lib. de corona militis, lib. de præſcript. hære-
Triplex exorciſmus. ticorum, & lib. de Anima & lib. ad Scapulam. Notandum tamen hic eſt triplicem eſſe exorciſmum, vnus dicitur ſolemnitatis, quẽ ante baptiſma celebriter ſeruat ſancta ma-
1. ter eccleſia, Act. 19. Mar. 5. Matth. 10. Lucæ 10. Et teſte beato Aug. lib. 2. de gratia Dei & peccatorum orig. cap. 40.
2. & lib. 2. de nupt. & concu. cap. 29. ac Chryſoſt. homilia de Adam & Eua. Secundus dicitur benedictionis: & iſti duo celebres ſunt in eccleſia atque frequentes: Solenniter namque exorciſatur aqua luſtralis, candelæ, palmæ, & eius generis alia. Tertius appellatur Salomonis, quòd verbis qui-
3. buſdam ſacris ab eo credatur cõpoſitus, teſte Ioſepho, lib. 8. Antiquita. cap. 11. & Rabano Mauro, cap. 10. lib. primo de inſtitut. cleri, vbi & formam ordinationis eandem qua hodie vtimur adfert ex concil. Carthag. 4. cap. 7. Vetuſtiſſimum igitur exorciſandi in eccleſia conſtat fuiſſe morem, quem etiam ethnici atteſtantur: Vlpianus enim iureconſultus Alexãdri Imperatoris (teſte Lampridio) Cõſilia-

xius,& ſcrinij magiſter.ff.de verb. & extraord cognit. lib. 1. §. medicos, Si incantauit(inquit) vel imprecatus eſt, vel (vt vulgari verbo Impoſtorum vtar, per impoſtores intelligens Chriſtiana religione imbutos) ſi exorciſauit non ſunt iſta medicinæ genera: Veruntamen hanc formam & exorciſmum ab ipſo Salomone profectum non approbat Origenes tractat. 35. in Matth. ſuper illa verba, Adiuro te per Deum verum. Quæreт aliquis, inquit, ſi conueniat dæmones adiurare, & reſpicit ad multos, qui talia facere auſi ſunt, dicet, non ſine ratione hoc fieri: qui autem aſpicit Ieſum imperantem dęmonibus, & etiam poteſtatem dantem diſcipulis ſuis, ſuper omnia dæmonia, & vt infirmitates ſanarent, dicet quoniam non eſt ſecũdùm poteſtatem datam à Saluatorę adiurare dæmonia: Iudaicum eſt enim hoc, etſi à noſtris tale aliquid aliquando fiat, ſimile ſit ei, quod à Salomone ſcriptis adiurationibus ſolent dæmones adiurari „ſed illi qui vtuntur illis adiurationibus, aliquoties nec idoneis conſtitutis libris vtuntur quidem, & Hebræis acceptis adiurant dæmonia. Ex qua ſententia liquet illum exorciſmum Origeni diſplicuiſſe, ſicut fortaſſe ei diſplicerent qui paſſim veriis ſcematibus & formis verborum circumferuntur, quibus ſacra Dei nomina quidem ſubinde interſeruntur, tamen ſuſpecti meritò ſunt cenſendi, propter ſuperſtitioſa, & abſtruſa, inauditáque nomina ſignáque illis admixta ſecundum Aug. tract. 7. in Ioannem, & Thom. 22. quęſt. 96. art. 4. Propterea D. Athanaſius epiſtola ad Marcellum docet quibus potius ſit vtẽdum, quàm talibus exorciſmis ſæpenumero inanibus. Ego certè audiui, inquit, à ſapientibus ſacris ſcripturis recitandis, olim in Iſraël expelli ſolere dæmones, vnde quauis pœna dignos cenſebat, quæ his vocibus omiſſis aliunde verba elegantia aucuparentur, in iiſque ſe exorciſtas nominant, ſed potius operam ludunt, & ſe ridiculos dæmonibus præbent, quales in Actis Apoſtolorum filios Iudæorum fuiſſe legimus, qui eodem modo dæmones adiurare conati ſunt, quod cùm dæmones aduertũt, ludibrio habent. Contrà, ſanctorũ vocem exhorrent & ferre nequeũt: eſt etiam in verbis ſacrarũ ſcripturarum Dominus, quem cùm ferre non poſſent, vociferabantur, Ne nos ante tempus torqueas? Dicitur tamen, forma à ſede Apoſtolica approbata, quæ autẽ vel qualis ſit

Exorciſmi ſuſpecti.

Forma approbata. quanquam non habeatur in pontificalibus Romanis, ſed exorciſtis vice libri, exorciſmorum, in conſecratione tribuatur, pontificale vel miſſale, nequaquam tamẽ eſt reprobanda, ſicut flocci pẽdendi ſunt modi, qui paſſim à quibuſdam naſutioribus magni habẽtur: Vidi ſiquidẽ ipſe & perlegi, octuplices formas tam verborũ diuerſitate, quàm ſententiarum contrarietate pugnantes, quo fit, vt nulli earum approbationis calculum ſubſcribere auſim. Sed hic manet

Prælatus eccleſiæ quomodo poteſtatem habet in dæmones. ſcrupulus minimè diſſimulandus, Quomodo poteſt adiurari & exorciſari, diabolus à prælato eccleſiæ, vel ab exorciſta, qui non eſt communitatis membrum? Huic obuiandum eſt, dicendo quòd princeps non ſolùm habet poteſtatem coactiuam, compulſiuam & vindicatiuam in ſubditos ſuæq; ditioni ſubiectos, ſed etiã in extraneos, potiſſimùm

Alter modus ſi iniuriam aut moleſtiam communitati inferant. Sic prælatus communẽ humani generis hoſtem, exorciſmis & adiurationibus coercere poteſt, quanquã poteſtatem directiuam in illum non habeat, ſicut nec princeps in extraneis. Poteſt dici quoq; quod miniſter eccleſiæ poteſtatẽ habeat delegatam, dicẽte Domino, Luc. 10. dedi vobis poteſtatem calcãdi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnẽ poteſtatem inimici, non inquam, ordinariam, ſed delegatam, ſicut prophetæ non ſemper vaticinari potuerũt, ſed quomodo à Deo erant illuminati & edocti, nec indifferenter vbique locorũ omnia crebreſcere ſolita ſunt miracula, *ſed iuxta* ſpirit⁹ ſancti motionẽ certis in locis, determinatis tẽporibus atq; perſonis cõgruis, ſic exorciſmus non ita efficaciter valet omnibus & ſingulis, ſed quibus ſecundum inſtinctũ ſpiritus ſancti fuerit adminiſtratus. Nec verba energiã

Efficacia exorciſmi qualis. habent expellẽdo ex opere (quod dicitur) operato, quaſi illis vis quædam indita ſit, quæ cogat egredi dæmonẽ, ſed ſicut in orationibus quotidianis Deo oblatis, non infallibiliter præſumimus nos votis potituros, ita ex Dei miſerẽtis clementia, ſperamus & confidimus nos per exorciſmũm, optatum effectum aſſequuturos: Nã deprauatę ſunt vitæ ferè iſtius miniſtri, adeóq; ipſo diabolo fermè peiores, & quãtumuis ſubinde ſubiiciant dæmonẽ, hoc magno ſuo malo efficiunt. Imò aſſeuerare auſim diabolum ab obſeſſo cùm adiuratus eſt, frequẽter ſimulare diſceſſum, aut certè per huiuſmodi feces hominũ, potiùs quàm per bonos & timoratos

tos eiici, vt ſic bonos corruptiſſimæ vitę efficiat ſectatores, quam vtinã à nobis alienare ſatageremus, perinde atq; dæmonia perhorreſcimus, cùm nõ talis momẽti res ſit, à diabolo liberari, atque à peccato: Dæmones namque non prohibent regni cælorum poſſeſſionẽ per obſeſſionẽ, quin potius ſaluti noſtræ cooperãtur vel inuiti. Duplex ſiquidẽ lucrũ ſi dæmonis obſeſſionẽ æquanimiter tulerimus, reportamus: Priori modo humiliores ac modeſtiores efficimur, ſecundũ Chryſoſt. homil. 41. in Acta Apoſtolorum. Poſteriori pœnas peccatorũ noſtrorum his dantes, pueri ad Dei conſpectum migramus. Quod nobis concedatur gratia & miſericordia Chriſti Ieſu ſaluatoris noſtri qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Duo bona ex obſeſſione proueniunt.

Miracula in vno loco magis quàm alio crebreſcunt.

QVanquam Deus in multorum cordibus habitare dignoſcatur ſecundum Paulum, 1. Corinth. 6. non tamen æqualiter, quod oſtendit oratio Heliſæi, duplicẽ Helię ſpiritum poſtulantis, 4. Reg. 4. Aliqui ſiquidem aliis offenduntur ſanctiores, teſte Auguſtino de ſpiritu & anima, cap. 30. quod ſicut in macrocoſmo, hoc eſt magno mundo Deus totus vbique exiſtens in toto mundo & totus in qualibet eius parte, non vniformiter operatur, ſed aliquas partes nẽpe cælũ pleniori & perfectiori operatione honorat, ita ſe res habet in microcoſmo, id eſt, homine: nam Deus, & etiã ipſa hominis anima tota exiſtit in toto corpore, & in qualibet corporis parte tota, nec maior eſt in ſene quàm in iuuene, nihilominus aliquibus partibus intentius vel remiſſius agit in decrepita ætate, quàm iuuẽtutis flore. Nec iſta inæqualitas eſt dũtaxat in animabus fidelium, qui differunt in claritate, vt ſtella à ſtella, 1. ad Corinth. 15. ſed etiã in rebus inanimatis: Quemadmodum namque in omnibus ſanctis Deus non eſt æque mirabilis & glorioſus, ita in omnibus locis non eſt æquè miraculis clarus, plura ſiquidem in vno celebrantur patrata miracula quàm in alio: Templum enim orationi elegit 3. Reg. 8. arcam miraculis Ioſue, 4. 6. & 2. Reg. 6. quæ in itinere præſumptuoſam Ozæ temeritatem puniuit, & Obededom cum omnia familia benedixit. Nec Deus Moyſi, ſiue locorum diſcrimine vbique ſacra myſteria pandit, ſed in certo quodam loco ad hoc peculiariter ſelecto, diuina ſacramenta reuelauit,

Sancti ſunt meritis inæquales.

Anima in toto corpore & ſingulis eius partib⁹.

In vno loco multipliciora ſunt miracula quàm in alio.

Exodi 25. Inde (inquit Deus) præcipiam & loquar ad te ſupra propitiatorium, ſcilicet, ac de medio duorum Cherubim qui erant ſuper arcam teſtimonij, cuncta quæ mandabo per te filiis Iſraël. Maiorem quoque Deus conceſſit Iordani fluuio efficaciã, 4. Regũ 15. quàm Abana & Pharphar fluminibus Damaſci, & Ioannis 5. probatica piſcina, Bethæſda non Bethſaida, appellanda, poſt motionem angelico miniſterio factam ſemper vnum ſanabat, à quacunque detineretur infirmitate, quam energiam non largitus eſt Dominus mari Eneo, Exodi 30. aut natatoriæ Syloe, Ioannis 9. Quare compertiſſimum cuilibet eſſe poteſt, Deum per ſanctos ſuos plura operari in vna ciuitate, quã in alia, in vno templo quam in alio, in vno altari magis quam in alio, in vna imagine plus quã in alia, teſte Auguſtino, epiſtola 137. ad Clerum. Veruntamen ad iſta quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius cõſilium perſcrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Nam quemadmodum, inquit, non omnes habent donum curationum, nec ſpirituum diiudicationem, 1. Corin. 12. ita nec in omnibus ſanctorum memoriis iſta fieri voluit, ille qui diuidit propria vnicuique prout vult, hæc etiam quotidianam experientiam docere non eſt aliqua doctorũ paucitas aut indoctorum multiplicitas quæ ambigat. Quare enim negabimus aliqua reliquiis ſanctis & imaginibus à Deo conceſſa cum gẽmis & herbis mirabilia operandi eſſe ingenitam virtutem, nullus abnuat, nam gagates, lapis eſt, qui ignem alit ſolo oleo extinguibilem, teſte Plinio, li. 36. Naturalis hiſtoriæ, ca. 19. Echeneis eſt piſcis, teſte Ambro. 5. hexameron cap. 10. qui ſiſtit nauim remis & ventis procelloſis concitatam. Fons etiam eſſe dicitur in Emaus, teſte Caſſiodoro, li. 6. c. 42. quo infirmitates corporales tanquam ſordes abluuntur. Et animalia diuerſis morborum generibus languida liberantur. Aquiſgrani quoque viſitur aqua, quæ calorem ſibi habet à Deo ingenitum, aliis algorem naturalẽ circum circa ſeruantibus. Et prope Leodium aquę fontales extare prædicantur (quem lacũ vocant, *Spae*) quæ languidos vndecúnq; venientes optata efficiant incolumitate gaudentes. Non igitur debet alicui eſſe admirationi, quod Deus in vna ciuitate magis quam in alia, in vno tẽplo magis quam in alio, in vna imagine magis quam in alia,

Dictorum point rationem.

alia, mirabilia prodigiorum ſigna exhibere non recuſat.

De rebus in memoriam miraculorum ſuſpenſis.

CVm obiecta moueant potentiam, ſecundum philoſophum, fruſtrà calumniātur hæretici ſuperſtitioſum & deridiculum eſſe, quod indicia adeptæ ſanitatis ac mirabilia opera dignationis diuinæ extollamus, & quod corā ſacris altaribus, ſuſtentacula lignea, manus cæreas, pedes argenteos, &c. ſuſpendamus, vt monumentum fidei exhibeāt & virtutis, atq; in meliorem vitæ frugem inducant, quemadmodum habemus Zachariç 4. qui cōmemorat quatuor coronas in templo domini ſuſpenſas, ad perpetuam fidei & virtutis eorum, qui fieri eas iuſſerant, memoriam refricandam. Et Gregorius lib. 2. Dialogorum ca. 1. commemorat, Capiſterium, hoc eſt, vas ruſticum, miraculosè precibus ſancti Benedicti reparatum in Eccleſiæ ingreſſu fuiſſe ſuſpenſum, quatenus præſentes & ſequuturi cognoſcerēt vniuerſi, à quanta Benedictus puer conuerſationis perfectione incepiſſet. Nonnunquam etiam relicta fuère ad timorē hominibus incutiendum, Numeri 16. Sicut thuribula ſacris leguntur affixa altaribus, vt cunctis conſtaret, quàm iuſtas pœnas alienus ignis, hoc eſt, religio, extraneo hæreticæ prauitatis figmento adinuenta ſecundum Auguſtinū ſerm. 98. de Temp. exoluiſſet. Interdum reſeruata leguntur liberationis monumēta ad iugem ſingularis beneficij memoriam, quemadmodū agnoſcimus iuxta numerum prouinciarum Paleſtinarū 1. Regum 6. Quinque anos aureos, totidemq; mures factos, atque domino in latere arcæ in qua ſeruabātur māna, ad Heb. 9. collocatos, quod dominus grauiſſima plaga eos afflixiſſet, ita vt putreſcerent prominētes extales eorū. Qua etiam cauſa gladius Goliæ, 1. Regum 21. & Holofernis, Iudith vltimo, ſeruabantur. Quibus conſonat, teſte Ioſepho lib. 19. Antiquitat. Iudaicæ, cap. 5. factum Agrippæ: qui coronam auream quam dederat ei Caius, in qua manus fuerant regiæ obligatæ, vt triſtis fortunæ memoriā reuocaret, nec non teſtimoniū de rebus melioribus in templo perhiberet, ſuper gazophylacium ſuſpendit. Aliquando etiam ſuſpenduntur in perpetuum gratitudinis holocauſtum: Nam ita Ioſue 4. legimus diuino oraculo præceptum: Ite ante arcam Domini Dei veſtri ad Iordani

S. Benedictus puer miracula edidit.

Ignis alienus eſt hæreſis.

medium, & portate ſinguli ſingulos lapides in humeris veſtris, iuxta numerum tribuum filiorum Iſraël, vt ſit ſignum inter vos, & quando interrogauerint vos filij veſtri cras dicentes, quid ſibi volunt iſti lapides, reſpondebitis eis, Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis Domini, cùm tranſiret eum, idcirco poſiti ſunt lapides iſti in monumentum vſque in æternum: Pari ratione ſuſtentacula lignea, compedes ferreas, manus cæreas, pedes argenteos, & id genus aliorum ſuſpendimus circa ſacra Altaria, quatenus ea conſpicientes, rapiamur non ſolum in admirationem miraculorum patratorum, ſed etiam gratiarum actionem, quemadmodum legimus homines Deum glorificaſſe, Marci. 2. & Ioannis quinto, quando grabatũ incolumes effecti aſportauerunt, vnde Theodoretus *libr. 8.* Græcarum affectionum circa finem de martyribus ita loquitur. Piè verò fideliterque precatos ea maximè conſequi, *quæ deſiderant, teſtantur illa quæ votorum rei dona perſoluunt, manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia: nam alij quidem oculorũ, alii verò pedum, alii porrò manuũ, ſimulachra ſuſpẽdunt, ex argẽto auró ve cõfecta. Gratiſſimè nãque accipit eorũ dominus, qualiacũque ſunt dona, nec exilia nec vilia dedignatur, quippe qui ea proferẽtis facultate metitur. Hæc itaq; omniũ ſpectaculo exporrecta teſtantur morborum depulſionẽ, cuius ipſa certiſſima ſigna ſunt, à ſanitatẽ conſequutis allata. Hæc, inquam, ſepulcorũ ibi martyrum, quę ſit virtus oſtendunt: hæc ille.*

Pulchra Theodoreti ſententia.

Honoramus Deum & ſanctos ſanctorum, templorum ædificatione.

QVandoquidem conditioni humanæ inſitũ eſt Deũ adorare & inuocare, & proinde peculiaria quædam loca talibus aſſignare, nulli ambiguum eſſe debet, ſimulatque hoſtiam ſanctus Abel Deo obtulit, quin etiam locum diuinis aptum ſelegerit, non minus quàm hoſtiam diſcreuit, quemadmodũ inſinuat ſcriptura Geneſis quarto, nã in eodem loco ſacrificauerunt Abel & Cain, quod vel ex eo euadit manifeſtum, quia aduertere potuit, Cain Dominũ reſpexiſſe & inflammaſſe victimam Abelis, ſuamque hoſtiam reſpuiſſe. Dicunturque in ſequentibus ſimul egreſſi foras in agrum, quod eſſe nequiuit, niſi prius vno in loco ſubſtitiſſent. Et quia Deus non conſtruit templum, niſi

Ab initio mundi loca aliqua Deo dicata.

diabolus

diabolus ſuum aſſociet (ac illum, filij Belial delubra idolorum erexerunt, ſecundum Bedam, libro de ſex ætatibus mundi, vel de temporum ratione, nam tempore Phaleg, & Reu primum, templa ſunt conſtructa, & quidam principes gentium, tanquam dij adorati. Sic temporum proceſſu Priſci patres certa quædam habebant loca peculiariter ſibi delecta, in quibus mactatis pecudibus, aut alijs oblationũ generibus, Deum ſibi promereri ſtudebant. Nec iugiter eodem in loco, ſed prout ſors tulerat peregrinationis, diuerſa ſibi loca vindicabant, donec tandem terram promiſſionis adepti, magnificentiſſimum atque ſumptuoſiſſimũ Deo templum, iuſſu diuino ædificarent: Aliquando namque in Hebron ſacrificare conſueuerunt, Gene. 13. 21. & 22. aliquãdo etiam legimus, templum Domini fuiſſe in Silo, 1. Reg. 1. Tandem Salomon ædificauit templum, 3. Re. ſexto, Et 2. Paralyp. 3. quod exigentibus illorum peccatis, non ſolùm fuit per Nabuchodonoſor prophanatum, ſed & exuſtum atque funditus euerſum, 4. Reg. vltimo, & Hieremiæ ſeptimo. Poſtquam autem Iudæi ſedibus patrijs fuêre ex Babylonica captiuitate reſtituti, aliud tempore Cyrij & Darij non ſeptennio vt prius, ſed quadraginta ſex annorum ſpatio extruxerunt 1. Eſdræ 2. & Ioannis 2. Nihilominus diuerſis in locis varias habebant ſynagogas ad quas orationis & verbi domini audiendi gratia confluebant. Act. 13. & 15. Haud tamen ignorandum eſt, ſynagogam, vocabulum græcum, latine dici congregationẽ. Nec ſolùm affluentium turbarum ſignificabat conuentũ, Ioannis 9. & 12. ſed & domum quo ad audiendum Dei verbum conueniebant Iudæi, ſynagogam appellare ſolebant, Ioãnis 18. Semper docui illos in ſynagoga, vbi omnes conueniunt. Nos autem loca fidelium ad quæ confluunt, nõ Synagogas, ſed Eccleſias appellare conſueuimus, quod non ſolum nomine, ſed & re diſtinguantur, teſte Beda in quartum caput Lucæ ſuper illa verba, Intrauit Ieſus ſecundum conſuetudinem, &c. Nam veteres vtroque vocabulo vti poſſunt, noui autem teſtamenti gratia illuſtrati, Eccleſiam locum orationis, hoc eſt, conuocationem nuncupãt, quia videlicet pecora in vnum congregari poſſunt, conuocari autem non niſi ratione vtentia. Ideoque nouę gratię populum quaſi maiori dignitate prædi tũ, rectius conuocatũ

Templa idolorũ quãdo.

Diuerſis in locis ſacrificia Iudæi litabant.

Synagoga quid.

Eccleſia quid.

in vnitatem fidei quàm congregatum dicere, id eſt, Eccleſiam quàm ſynagogam Apoſtolicis ſcriptoribus viſum eſt, vt liquet ex diuerſis ſcripturæ locis 1. ad Cor. 11. Conuenientibus vobis in Eccleſiam, &c. & 14. Sicut in omnibus Eccleſiis doceo. Act. 14. per ſingulas Eccleſias presbyteros. &c. Iacob. 4. Inducat presbyteros Eccleſiæ. Et Apocal. 11. Septem Eccleſiis, &c. item Matt. 21. Et Ioan. 2. Domus mea, domus orationis eſt, nō negotiationis. Quibus conſonat Euſebius Cæſarienſis lib. 2. Eccleſ. hiſtoriæ cap. 17. & lib. 3. cap. 23. ſcribens de diſcipulis domini ex Philone, qui tradit illam beatam multitudinem, quæ omnes diuendiderat poſſeſſiones, pretium ante pedes Apoſtolorum ponendo, habuiſſe in ſingulis locis conſecratas orationi domos, in quibus ſecedens, myſteria celebrabat, nihil illic prorſus, quod ad cibum potumque pertinebat inferens, vel ad reliqua humani corporis miniſteria, ſed legis tantum libros, & volumina prophetarū, hymnos quoque in Deū, cæteraque his ſimilia, in quorum diſciplinis inſtituta ad perfectam beatamque vitam ſtudiis iugibus coaleſcebat. Et Anacletus Epiſtola 3. ad omnes Epiſcopos & allegatur Diſtinct. 22. capitulo Sacroſancta, docet Eccleſiam à ſancto Marco Euangeliſta nomine Petri Apoſtoli adhuc ſuperſtites Alexandriæ fuiſſe conſecratam. Nec ſolùm in Alexandria verumetiam Antiochia: nam Theophilus, qui erat cunctis potentibus ſublimior, domum ſuam fecit cōſecrari Eccleſiam in qua Petri Cathedra ab vniuerſo populo eſt conſtituta, in quam confluebant gratia prædicationis, quam faciebat ſanctus Petrus, teſte Clemente, libr. 10. Recognitionum ad Iacobum fratrem Domini, in fine libri. Imò vniuerſum orbem quaſi peragrando vbique locorum Petrus Apoſtolus erigi curauit Eccleſias, ſecundum Niceph. lib. 2. Eccleſ. hiſt. ca. 35. quin & Romæ cum Paulo fundauit Eccleſias in quibus fideles laudes domino perſoluerent, teſte Irenæo Apoſtolorum diſcipulo lib. 3. contra hæreſ. capit. 1. & 3. Sic Matthæus Euangeliſta extruxit Eccleſiam in ciuitate Myrnena ſecundum Niceph. libr. 2. cap. 41. Iacobus Hieroſolymæ ibidem capit. 38. de aliis Apoſtolis eccleſiam erigentibus habemus lib. 1. & ſexto Apoſtolicæ hiſtoriæ apud Abdiam. Quibus conſonat D. Ignatius Epiſt. 3. ad Magneſianos, inquiēs, Omnes adunati

Eccleſiæ ab Apoſtolorū temporibus fuiſſe legūtur.

Eccleſia Apoſtolo Petro ſuperſtiti dedicata.

S. Petri cathedra quādo Antiochiæ conſtituta.

ad templum Dei concurrite. Sic Chryſoſt. homil. 19. in Actis Apoſtolorum & 28. ad populum Antiochenum. Hieronymus epiſtola ad Riparium & epiſtola ad Heliodorum, necnon Ambroſ. lib. 2. Offic. capit. 21. ſerm. 89. & 90. qui non ſolum Deo templa erigenda docent, ſed etiam ornatum eorum cõprobant. Nec fabrica magnificè & ſumptuosè extructa, protinus legitimo ritu ac ordinaria diſpoſitione eſt diuinis mancipata: quoniam ante conſecrationẽ ſinaxim ibi ſeruare rectæ rationi diſplicet, ſecũdum Athanaſium Apologia ad Conſtantinum Imperatorẽ, cuius aures mira verborũ ſuauitate demulcẽs, inducit ipſum ad dedicationem & conſecrationem ædificati tẽpli quantorius celebrandam, & Chronica Saxonica lib. 1. ca. 32. referũt Chriſtum benigna dignatione eccleſiam in honorẽ ſanctorum martyrum Dionyſij, & ſociorũ eius cõſecraſſe. Diuus etiam Ambr. epiſcopus Mediolanenſis epiſt. 35. ad ſororem, commemorat variis cæremoniarum ritibus etiã tunc temporis conſecratas fuiſſe eccleſias: Non enim ſolũ pontificali miniſterio eſt dedicanda, verumetiam diuinis precibus cõſecranda, ſacro chriſmate inungenda, necnon luſtrali aqua conſpergenda, teſte Clemente, epiſt. 2. ad Iacobum fratrem Domini, & citatur, de conſecrat. diſt. 1. ca. Eccleſias. Concil. Arauſic. 1. capit. 10. & Hiſpalen. 2. can. 7. Ritus autem conſecrationis eccleſiæ hoc modo deſcribitur apud Bernard. ſermon. 1. de dedicatione templi, & Antoninum 3. parte ſummæ tit. 12. capit. 6. §. 1. Et in pontificali Romano: Nam pontifex ter circumit templum diligenter occluſum, tandẽ tertia vice baculo paſtorali valuas eccleſiæ pulſans dicit, Attollite portas principes veſtras: Totidem quoque vicibus aquæ luſtralis aſperſione illud ſanctificat. Et aperto oſtio ingreſſus epiſcopus alphabetũ pauimento templi Græcis characteribus atque Latinis ſuper cineres ibidem ſparſos imprimit, & ſcriptura ducitur ab angulo dextro ad ſiniſtrum, per tráſuerſum, vt ſcriptura referat crucis imaginem, ad ſignificãdam vnionẽ duorum populorum in cruce Chriſti & articulis fidei factam, quæ ſunt prima elementa doctrinæ Chriſtianæ: ſcriptura autem in cineribus, humilitas ſignificatur, vbi fidei ſacramenta pandũtur: deinde cruces chriſmate delibutæ, parietibus pictorum induſtria induntur, quibus luminaria ap-

Ritus cõſecrationis eccleſiæ.

Conſecratio Eccleſiarum

ponuntur, vt perfectam abſoluant eccleſiæ conſecrationē:
Lapis Iacob eccleſiam deſignat. Miſſa ſiquidem non eſt de conſecrationis ſubſtantia, harum autem cæremoniarum myſticam rationem intelligere qui voluerit, præfatum Antonini locum inſpiciat oportebit. Hanc dedicationem eccleſiarum præuidiſſe videtur Patriarcha Iacob, Geneſis 28. quando exclamauit:
Quid celebretur anniuerſaria dedicationis ſolennitate. Quàm terribilis eſt locus iſte, verè non eſt hic aliud niſi domus Dei & porta cæli: ac ſurgens poſt mirabilem illam diuinæ dignationis viſionem, erexit lapidem in titulum, fundens oleum deſuper, qui lapis vtique oleo delibutus eccleſiam deſignabat, ſecundum Ambr. libr. 2. cap. 5. de Iacob & vita beata, Aug. tract. 7. in Ioannem, & ſerm. 79. de temp. necnon Greg. lib. 5. Moral. cap. 22. Nec fidelis ſuum inducat in animum nos primordiali dedicatione ſeu anniuerſario reditu votiuis laudibus honorare lapides & ligna quibus conſtruitur eccleſia, ſed quod hæc domus ſumptuosè & firmiter ædificata, magnificẽtior efficiatur, quãdo venenoſi ſerpẽtis aſtutia inde depellitur, & gratia ſpi-
Vexillũ turri quare expanſum. ritus ſancti per meritũ paſſionis Chriſti, omnibus adeſſe dignatur. Vexillum namque in ſublimitate turris expanſum, ſignificat victoriam, quam habemus in eccleſia per Chriſtum, qui vtpote caput exiſtẽs vniuerſa corporis membra, eccleſiaſtica vnione collecta, à peccato & morte potenter eripuit, atque glorioſum de hoſte maligno reuexit triumphum, quemadmodum Greg. euidenti exemplo patefacit, lib. 3. Dialog. cap. 30. nam porcum inuiſibilem diſcurrere ſenſit populus per eccleſiam, qui ſtudioſo conamine properabat ad ianuas templi, vt ille qui ita atrium ſuũ, quod iam dudum poſſederat ſecurus, ſacra templi dedicatione & conſecratione relinqueret, vel inuitus. Idcirco enim diuina pietas porcum ibi oſtendit, vt cunctis pateſceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret, & lãpadas quas ſacriſta extinxerat, mirabiliter ſunt accenſæ, vt videlicet ex ipſo lumine clareſceret, quia locus ille à tenebris ad lucem veniſſet. Nec ſolùm malignus ſpiritus eiicitur, verumetiam Deo vniuerſorum Domino, eiusq; cultui dedicatur, & applicatur, quocirca eccleſiam iam ſanctã vocare debemus, teſte Bernardo, ſerm. 5. de dedicatione tẽpli, quia ſanctum eſt templum tuum, Pſal. 64. quod ſanctis Epiſcoporum manibus in honorẽ Dei dedicata ſit, quodq;

in ea

in ea ſacra ſcripturarum volumina legantur, tremẽda myſteria celebrentur, ſacramenta adminiſtrentur, ſacra euangelia prædicentur, ac piæ fidelium preces effundantur, teſte Salomone 3. Reg. 8. & 9. Domus mea domus orationis vocabitur: Hanc dedicationis ſolennitatem ſtrenuè celebrauit Ioſias Rex Hieroſolymitanus, quando eliminatis idolorum portentis, atque ſublatis excelſorum delubris emundauit ſancta Dei loca, 4. Reg. 23. 2. Paralip. 25. 1. Eſdræ 6. & 3. Eſdræ 6. & 7. necnon 1. Mach. 4. Iudas Machabæus purificauit ſacram aram per Antiochum prophanatam, & fecit dedicationem altaris diebus octo, ornauitq́; faciẽ tépli coronis aureis & ſcutilis, firmaq́; lege ſanxiuit, vt ageretur dies dedicationis ſuis temporibus ab anno in annũ, Ioannis 10. & Iuo parte 3. ca. 24. Nec iſta dedicationis ſolennitas, quam anniuerſario reditu celebrarunt veteris teſtamenti patres, apud nos euanuit: quin potius ipſe Chriſtus dedicationem templi frequẽtauit & ſacroſancta eccleſia magno cordis iubilo & incredibili gaudio ſemper obſeruauit: Sic enim habemus apud Euſebium Cæſarienſem, lib. 9. eccleſ. hiſt. ca. 10. Ex quo aderat cunctis velut diuino munere lætitia maximè videntibus ea loca quæ paulò ante impiis tyrannorum fuerant machinis deſtructa, rediuiua cõſtructione clariora & celſiora conſurgere, templaq́; excelſa pro humilibus cõuenticulis eleuari: Iuuabat enim Chriſtianorum principum fauor & legiſlatione religioſa alacres noſtrorum animos eo amplius animabat, dum ad epiſcopos frequentius ſcriberẽt, & honorem ſacerdotibus cum ſumma veneratione deferrent. Interea feſtiuitates à nobis frequentiſſimæ gerebantur cum omni lætitia & exultatione per vrbes, & loca ſingula eccleſiarũ dedicationibus celebratis, Canonibus tamen cautum eſt ca. Cũ ſicut de conſecratione eccleſiæ vel altaris, quod nulla eccleſia ſit dedicanda, niſi liberalibus donorũ muneribus ſit dotata. Et concil. Braccarenſe, 2. can. 5. & Toletanum 3. can. 15. volunt epiſcopum nõ prius dedicare eccleſiam quam dotem baſilicæ chartula confirmatam habeat. Nam nõ leuis culpa eſt iſta temeritas, ſi ſine luminaribus vel abſque ſubſtãtiali ſuſtentatione eorum, qui ibidem ſeruituri ſunt, tanquam domus priuata conſecretur eccleſia. Nec vnquã eadem permanens alteram requirit conſecrationem, vt ha-

Anniuerſaria recolitur dedicatio.

Eccleſia quãdo dedicãda

Conſecratio quando iteranda. betur de conſecratione, diſt. 1. capi. Eccleſiis. In aliquibus tamen caſibus debet iterum conſecrari: Primò ſi ita fuerit combuſta quod parietes ſint dirupti, vel notabiliter in toto, vel maiori parte decruſtati, vbi ſupra, ſecus ſi ſolùm tectum fuerit combuſtum, Extra eodem titulo, capitulo *Ligneis*. Si autem parietes ſucceſſiuis temporibus reparentur eadē eccleſia cenſetur, & proinde conſecratio non requiritur, ſed aquæ benedictæ aſperſione, miſſæque ſolennitate reconciliatur, teſte Iuone epiſcopo Carnotēſi 3. parte, can. 13. & reſumitur de conſecratione, diſ. 1. capitulo, Si motū. ex 4. capite Decretorum Higinij Papæ. Aliud eſt ſi tota fuerit diruta, etiamſi iiſdem lapidibus reparetur, tū enim eſſet reconſecranda, de conſecratione, diſt. 1. cap. Fabrica. Alius caſus eſt quando eius conſecratio nullis eſt *manifeſta*, nec extat aliqua conſecrationis euidentia, tum ſiquidē eſt conſecranda, vt habetur de conſecr. diſt. 1. cap. Solennitates, & cap. Eccleſiæ: cui conſonat ſententia Iuonis 3. parte, cap. 11. ex concil. Aurelianenſi, capit 45. Nec ſolùm eget conſecratione domus prophana, ſed etiam domus ſacrata interdum eget reconciliatione, & hoc potiſſimum in 4. caſibus. Primo propter homicidium ſeu enormē ſanguinis effuſionem ibi commiſſam, Extra de cōſecratione eccleſiæ, cap. Propoſuiſti. ſecus eſt de leui, vt ſi ſanguinē nares aut digiti caſu emittant. Si quis læthaliter ſauciatus fugiat ad eccleſiam, ibique moriatur, non violatur *eccleſia*, quod cauſam mortis ſacro in loco non perceperit, ſecus foret ſi in eccleſia vulneratus, extra in fata concederet. Secundus caſus reconciliationis eſt propter adulterium & qualemcunque ſeminis emiſſionem voluntate procuratā, ſiue per te ſolùm, ſiue cum aliis, Extra de adulteriis, capit. Significaſti. Et Iuo, parte 3. capit. 14. & 19. ex pollutione autem quæ fit in ſomnis non violatur. Tertius caſus eſt, ſi excommunicatus ibi ſit ſepultus, de conſecrat. diſtinct. 1. cap. Eccleſiam. & extra ibidē capitulo, Conſuluiſti. Quartus eſt caſus ſi eccleſia ab epiſcopo publicè excommunicato, conſecrata fuerit. Si autem à vero non ſit alienum, Romulum & Remū aſylum cōſtituiſſe in vrbe Romana, teſte Auguſtino, lib. 1. ciuitatis Dei, cap. 34. quo quicūque confugeret ab omni noxa tutus eſſet, merito tali prærogatiua eccleſia Chriſti fulgere debet, vnde acriter inuehitur,

Eccleſia aliquando eget reconciliatione.

tur, Aug. epiſt. 187. in Bonifacium Comitem, quod hominem ſontem ſeptis eccleſię rapuiſſet. Et concil. Aurelianēſe, 4. cap. 21. necnon Toletanum, 2. capit. 10. diſtricta lege percellit eos, qui aliquem à ſacris, vel vi vel dolo abſtrahere præſumpſerint: nam ſunt reducendi, niſi ſint publici latrones vel nocturni populatores agrorum, vt habetur de immunitate Eccleſiarum, capit. Inter altare. Et Iuo 3. parte, ca. 107. Et codice titulo de his qui ad eccleſias ne inde extrahantur, lege Fideli. Sic Ludouicus Viues in proœmio commentariorum librorum D. Auguſtini de ciuitate Dei commemorat ex baptiſta Egnatio Hilaricum regē Gottorum expugnata Roma edictum promulgaſſe, vt quicunq; in templa diuorum confugiſſent, præcipuè Apoſtolorum Petri & Pauli, his nulla vis inferretur, quod ſommo ſtudio conſtat à Barbaris eſſe ſeruatum. *Confugientes ad eccleſiam quando tuti*

Deum & ſanctos veneramur altarium erectione ſacrorum.

SAcra altaria, licet ab Antiocho 1. Macha. 4. fuerint prophanata, & impiſſimæ Ieſabelis authoritate deſtructa, 3. Reg. 19. & 4. Reg. vlt. vbi Nabuſardan ſancta ſanctorum incendit, quod lamentabili voce deplangit Ozeę Propheta, cap. 3. inquiens, Sedebant filij Iſraël ſine rege, ſine principe, ſine ſacrificio, ſine altari, tamen eorum inſtitutum agnouimus ab ipſis mundi principiis ſumpſiſſe exordium, quoniam Patriarcha Noë altare erexit in montibus Armeniæ, Geneſis 8. quanquam Abelis altare præceſſerit. Abraham in valle illuſtri & in Hebron, Geneſis 12. & 13. item in monte viſionis, Geneſis 22. Iſaac in Bethſabeæ, ibidem cap. 21. & 26. Iacob iuxta Salem, Geneſis 33. Ioſue in mōte Hebal, Ioſue 8. Gedeon autem extruxit aram ſub quercu, Iud. 6. filij Iſraël habuerunt templum & altare in Sylo, Iud. 20. Samuel in Ramata, 1. Reg. 8. Saul in Gabaa, 1. Reg. 22. Dauid in area, 2. Reg. 24. Salomō magnificētiſſimè ædificauit tēplū & altaria Hieroſolymis, 3. Re. 9 Helias in monte Carmeli, 3. Reg. 18. Ieſus filius Ioſedech in tēplo reædificato, 2. Eſdræ 5. Iudas Machabæus in tēplo repurgato, 2. Machabęorum 10. Verùm contra hæc tam manifeſta altarium teſtimonia oblatrabit canis aliquis ſiuè Caluinus, qui lib. 3. Inſt. Chriſtianæ, ca. 20. ſect. 30. nō ſolum altaria euertit, ſed etiam templa vniuerſa eliminat. *Altaria diuerſis in locis erecta.* *Caluini cauillum.*

Rationem adhibens nos veterum patrum ritibus non eſſe obſtrictos,quod quidem admittimus,alioquin altaria de lignis Setim erigere nobis incumberet. Exod.38. ac auro vndique obducere,3,Reg.7.quod nobis ſæpenumerò impoſſibile foret.Attamẽ ſi ipſorum religio in altarium extructione non ſit damnata,ſed pluribus modis commẽdata,etiam quando nullum pręceptum eos incitauit,nec nobis inſultare deberent moderni aduerſarij, cùm ipſorum vſus fuerit perpetuus:apoſtolorum ſiquidẽ edocemur epiſtolis,& ſanctorũ patrum inſtruimur geſtis,ab initio naſcentis eccleſiæ ſemper fuiſſe altaria,non quidem pretioſa aurea vel argentea,ſed lignea ad modum arcæ concaua, quæ facili opera propter truculentam perſequutorum rabiem transferri poterant,de domo in domum,de eccleſia in eccleſiã,de ciuitate in ciuitatẽ. Poſtquam autem Conſtantinus qui monarchiam tenebat imperij à beato Syluestro,baptiſmi meruit purificari ſacramento,tunc primũ lege ab ipſo promulgata conceſſum eſt omnibus ſub Romano Imperio degẽtibus,libere eccleſias & altaria ædificare lapidea firmitate ſolida,vt habetur de conſecratione diſtinctione prima,ca.Altaria.Quorum expreſſam quanquam non habeamus in ſacris eloquiis legẽ & pręceptum, tamen veluti præſuppoſita demonſtrãt ea ſcripturæ accedenda,Mat.5.Si offers munus tuũ ante altare,& ibi recordatus fueris,quod frater tuus habet aliquid aduerſus te, relinque munus tuum ante altare,&c. Quicunque iurauerit in altari,& ſequitur: Qui ergo iurat in altari,iurat in eo, & in omnibus quæ ſuper illud ſunt.Quibus ſententiis nõ ſpiritualẽ aliquã aram reſpicit,aut imaginariã,ſed ad altaria veteris teſtamẽti ſuper quæ offerebant corporalia dona,Exo.19.& 40.Leuit.1.& 5.alludit, atque ad illa nobis accedendum eſſe præcipit,etiã tẽpeſtate nouæ legis,quando habemus nouam hoſtiam nouumq́ue altare.Cui adſtipulatur vbique fere in veteri teſtamento, & in Hebraico euangelio quod hodie circumfertur,Matthæi 5. & 23. dictio miſbach,quod eſt vocabulum heemanticum,hoc eſt, deriuatiuum, ſignificans altare, à verbo ſabach, quod eſt immolauit,& 1.ad Cor.9.dicitur,Qui altario deſeruiunt, cum altario participant,& ſequenti capite dicitur eos qui participatione menſæ dæmoniorum polluti ſunt, nõ poſſe

Nunquã nõ fuiſſe altaria.

Conſtantini pietas laudanda.

Nouum teſtamentũ altariũ vſum comprobat.

ſe menſæ Domini participes fieri, per menſam altare vtrobique intelligit concilium Tridẽ. ſeſſ. 22. can. 1. Cui in cõſecratione reliquiæ ſupponuntur, vti docet Hieronymus epiſtola aduerſus Vigilantium, referens altare fuiſſe conſtructum ſuper corpora Apoſtolorum Petri & Pauli, in quibus autem non reconduntur, conſecrata non credũtur, ſecundum cõcilium Apoſtolorum can. 3. & 4. & conc. Aurelianenſe 5. can. 14. Præter hãc autem reliquiarũ diſpoſitionẽ (quæ originẽ ſumpſiſſe videtur ex Apocalypſi ſexto, vbi ſubtus altare prçſtolari leguntur animæ interfectorũ, teſte Augu. ſerm. 11. de ſanctis, & 59. de temp. necnon Bernardo ſerm. 4. de omnibus ſanctis) etiam exorciſmum requirunt, vt omnes inſidiæ latẽtis inimici procul inde pellantur, necnon chriſmatis vnctionem & ſacerdotalem benedictionem efflagitant, vt iam diuinis prorſus mancipẽtur, ſecundum concilium Agatenſe, can. 14. & Epaunenſe, can. 26. Ambroſium lib. 1. de virginibus, & 2. ad ſororem, item Aug. ſerm. 215. & 255. de temp. Conſecrantur inquam, altaria, teſte D. Thoma. part. 3. quæſt. 8. art. 3. ad ſolutionẽ tertij, non quaſi ſint gratiæ capacia, ſed quia ex conſecratione nanciſcuntur ſpiritualem quandam virtutẽ, qua apta diuino cultui redduntur, vt nimirùm homines deuotionẽ quandam inde percipiant, quatenus promptiores ſint diuinis perſequendis, niſi propter irreuerentiam ipſorum impediatur: Nam 2. Machab. 3. virtus quædam legitur fuiſſe in templo, quod ille qui in cælis haberet habitationẽ, viſitaret & adiuuaret locum illum. Comprobat & Thomas illam ſententiam, qua paſſim dicimus homines pietatis amore templa ingredientes, adipiſci venialium peccatorũ remiſſionem, ſicut per aquæ benedictæ aſperſionem. Meritò igitur templa & altaria ſunt honoranda, cùm antiquitus ſoliti ſint fideles aris adgeniculari, quemadmodum docet Tertul. libro de pœnitentia, quin & oſcula illis inſigebant, teſte Ambroſio, epiſtola 32. ad Marcellinam ſororem, Certatim, inquit, milites Valentiniani irruentes in altaria oſculis, ſignificabant illis impreſſis, pacis inſigne. Omnibus tamẽ debet eſſe perſuaſiſſimũ, nos nõ glorioſæ virgini, Apoſtolis aut martyribus altaria erigere, aut ſacrificia offerre, quod non ipſi, ſed Deus eorũ Deus noſter ſit. Nec quiſquã aliquando dicere præſumpſit, offero tibi Pe-

Reliquiæ altaribus imponuntur.

Effectus cõſecrationis altarium.

Ingreſſu tẽpli venialia dimittuntur peccata.

Reuerentia altaribus debita.

Quibus dedicãtur eccleſiæ vel altaria.

tre, vel ſacrifico tibi Paule, ſecundum Aug. lib. 8. cap. 27. li. 22. cap. 10. de ciuitate Dei, li. 20. contra Fauſt. cap. 21. & epiſt. 49. ad Deo gratias, quæſtio. 3. Cultum namque latriæ ſoli Deo exhibere tenemur. Sicut Salomon templum ſoli Deo ædificauit, 3. Reg 8. Nihil tamen prohibet diuerſa tēpla vel etiam diuerſa altaria diuerſis titulis ſanctorum eſſe inſignita, diuerſiſque ſanctorū nominibus appellata, quia licet omnia vnius Dei honori deferantur, tamen diuerſis nominibus ab inuicem propter confuſionem vitandā diſcriminantur, teſte Auguſtino libro de eccleſiaſticis dogmatibus, ca. 73. & Ioanne Damaſceno, li 4. Orthodoxę fidei cap. 16. Sanctorū corpora & præcipuè beatorum martyrum reliquias ac ſi Chriſti membra ſinceriſſimè honoranda, & baſilicas eorum nominibus appellatas, velut ſancta loca diuino cultui mancipata, affectu piiſſimo & deuotione fideliſſima adeundas credimus, ſi quis contra hanc ſententiā venerit, nō Chriſtianus ſed Eunomianus & Vigilantianus habeatur. Sortiuntur pręterea ſanctorum nomina licet Deo propriè ſint dedicata, quòd eorum reliquię ibi reconditæ ſeruentur, teſte Ambroſio lib. ad virgines, & lib. 1. de Abraham, ca. 9. & 3. quod ſingulari aliquo affectu patronorum vice in talibus locis habeantur, ſicut Leo Papa ſermone 5. Epiphaniæ & ſerm. 1. in natali Apoſtolorū cōmemorat Petrum & Paulum Romanæ eccleſiæ eſſe patronos, & Bonifacius comes, teſte Auguſtino epiſtol. 189. Stephanum prothomartyrē patronum ſibi delegit, quemadmodum Theodoſius Imperator patronum habuit Ioānem Baptiſtam, teſte Nicephoro, li. 12. ca. 39. Cui baſilicā Canſtantinopoli cōſtruxit, quam ingreſſus precationem ſimul ad Deum fecit. Et D. Ioannem Baptiſtam ad ferendū ſibi auxilium inuocauit, quò optatum ſibi & Romano exercitui pugna haberet exitum.

Sanctorū nomina tēplis quare indantur diuerſa.

Laudabilis eſt cultus Deo, & ſanctis in reliquijs exhibitus.

ANimæ triumphatorū martyrū aliorumq; ſanctorū in cæleſti nunc patria, Angelorū choris credūtur inſertæ, quo veritatem habere queat trita apud Auguſtinum ſententia, tract. 84. in Ioannem, & ſermone 17. de verbis Apoſtoli, Iniuria eſt pro martyre orare. Pretioſa ſiquidem eſt in conſpectu Domini, mors ſanctorum eius, Pſalm. 115.

Iniuria eſt pro martyre orare.

115. Quorum tamen corpora nō ſingula quidem ſingulis conduntur monumentis, ſed ciuitates, oppida, paganiq́ue conuētus ſecundum Theodoret.libr. octauo Græcarum affectionum de martyribus. Hæc inter ſe ſorte partiti ſunt, laborantibuſq́ue animis ac ægrotis corporibus ſalutaria ea conſiteri nō ceſſát. Nihiloq́ue ſeciùs eos vrbium cuſtodes ac locorum prę́ſides venerantur, quorū precibus & internuntu apud Deūm vtentes per eos demum diuina munera conſequuntur. Sectis itaque eorum corporibus integra tamen vis & gratia perſeuerat tenueſq; ac tantillæ reliquiæ, toti parem habent virtutem. gratia enim qua pollens vigenſque perſiſtit petentibus dona fidei ſupplicantium cōmenſa diſtribuit. Ex quibus Theodoret. verbis clare diſcere licet, reliquias antiquitus ſemper in honore habitas, multaq́ue ijs conceſſa nobis beneficia. Reliquias in præſentia appellare viſum eſt corpora integra ſanctorum, membra præciſa, carnes, oſſa, ac cineres, in quos redacta ſunt ipſorū corpora, veſtes, lecti, baculi, ſedes, domus, & id genus aliorum. Crux etiam Chriſti quæ ſacratiſſima eius meruit portare membra, claui, lancea, flagellum, prę́ſepe, & mons Caluariæ ad reliquias pertinent, non autem crux aurea vel lapidea ad repræſentationem facta. Conſeruātur autē potiſſimum, vt illis laudetur Deus, qui magna operari non grauatur etiam in minimis. Secundo ad perpetuam ſanctorū memoriam ac reuerentiam, qua mortuos proſequimur, quorum ſanctitudinē in vita admirabilem nō ignorabamus, quorumq́ue corpora erāt ſancti ſpiritus habitacula, ac idonea ſingularis pietatis in Deum organa & inſtrumēta. Tertio ad noſtram conſolationem auxilium & eruditionem ſanctorum reliquias reuerenter aſſeruamus reconditas, teſte Ambroſ. 77. Cuncti martyres percolendi ſunt, inquit, ſed ſpecialiter venerandi, quorum reliquias poſſidemus. illi enim nos orationibus adiuuāt, & in corpore nos viuentes cuſtodiunt, & de corpore recedentes excipiūt: Nā hocà maioribus viſum eſt, vt ſanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus, vt dū illos tartarus metuit, nos pœna non tangat, & ſerm. 92. Quod ſi dicas mihi, inquit, quid honoras in carne reſoluta atque conſumpta, de qua iam Deo nulla cura eſt? & vbi eſt illud chariſſimi, quod ipſa veritas loquitur per Prophetā, Precioſa in conſpectu Domini

Qualis in reliquiis virtus.

Reliquiæ quæ cenſendæ.

Triplici ratione reliquias honoramus.

mors ſanctorum eius? Pſal.115. & iterum, Valde mihi honorificandi ſunt amici tui Deus.Pſal.138.Honorare debemus ſeruos Dei,quanto magis Dei amicos:de quibus Pſal. 33.dicitur,Dominus cuſtodit omnia oſſa eorum vnum ex his non conteretur.honoro ergo in carne martyris exceptas pro Chriſti nomine cicatrices,honoro propter confeſſionem Domini ſacratos cineres,honoro in cineribus ſemina æternitatis, honoro corpus quod mihi Dominum oſtendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent fideles corpus illud,quod reuerentur & dæmones: quod afflixerunt ſupplicio,ſed honorificant in ſepulchro,propter varia quibus coruſcant miracula:hæc ille. & iterū epiſt. 85.loquēs. de reliquiis ſancti Geruaſij & Prothaſij,ſic ait,Vidiſtis ipſi multos à dæmonibus liberatos,plurimos etiam vbi veſtes ſanctorum manibus contigerant, iis quibus laborabant debilitatibus abſolutos. Quanta indumenta ſupra reliquias ſacratiſſimas ponuntur, & tactu ipſo medicabilia repoſcuntur:nam ſudarium,teſte Auguſtino, lib.9. Confeſſ.cap.7.quod ſacra Geruaſii & Prothaſii pignora attigerat curādi virtutem oculorum cæcitatem acceperat. Et panni ſacri,ſupra quos ſacra myſteria celebrauerat D. Gregorius,fecēre miracula:nam cum nobiles deſtinati eſſent, à quodam principe,vt aliquas reliquias muneribus impetrarent,beatus Gregorius dedit eis panni particulas,pixidi ſigillo incluſas,cùm autem ſigillum fregiſſēt redeuntes,nec aliud niſi ſacrum altaris pannum conſpexiſſent, ſe deluſos exiſtimantes,ad beatum Gregorium redierunt, qui petito ab eis cultro,pannum ſacrum ſcidit & ſanguinis vnda ex illo profluxit,tum temeritatis culpam agnoſcētes ad proprios properarunt dominos,vt mirabilia Dei enarrarent, vti habetur in vita beati Gregorij. Sic hoſtiles nequitiæ conatæ ſunt demoliri templum & reliquias Sancti Martini Vulcano conſecratæ,teſte Greg.Turonen.lib.7.ca.12. ſed cælitus præſeruatæ ſunt à Deo, vt nec herbæ quarum reſperſione ara redolebat, incendij impetū ſentire valuerint. Non immerito ergo Tripartita hiſtoria lib.11.cap. 17.& Niceph.lib.14.cap.3.commemorant piiſſimū Theodoſium(cuius regalia monaſterij ſpecimen præ ſe ferebāt)indumentum ſordidum & detritū Epiſcopi Hebronēſis defuncti

Mirabile exemplū.

ſic defuncti induiſſe, credens ſe aliquid ex defuncti ſanctitate poſſe promereri, haud diſſimili cauſa ingenti ſtudio & veneratione ſeruatur cathedra Iacobi Hieroſolymitani Epiſcopi, veluti à maioribus tradita ſanctitatis membra ſecundum Euſebium Cæſarienſem lib.7.cap.15.eccleſ.hiſt. & Nicep.lib.6.cap.16. Et clauis D. Petri Apoſtoli conſeruabatur, quod varia miraculorum ſigna operaretur, teſte B. Greg.lib.6.Epiſtolarum, 23. & 25. Diuus Auguſtinus quoque ſerm.29. de ſanctis, magni facit vincula D. Petri: Merito, inquit, per omnes Chriſti eccleſias auro pretioſus habetur ferrum illud pœnalium vinculorum, etſi tam medicabilis obumbratio viſitantis, quanto magis cathena vincientis, &c. Habuit etiã ſanctus Paulus primus Eremita tunicam, quam in ſportarum modum de palmæ foliis ipſe ſibi contexuerat, de qua ſic ſcribit D. Hieronymus in vitam eiuſdem. Quicunque hæc legis memento Hieronymi peccatoris, cui ſi dominus optionem daret, multò magis eligeret tunicam Pauli cum meritis ſuis, quã Regum purpuram cum pœnis ſuis, & D. pater Ambroſius præfert clauos, quibus crucifixus fuit ſanctus Agricola immenſis pecuniarum theſauris lib. ad virgines, Mirabile eſt quoque quod refert Euſebius Cæſarienſis lib.7, eccleſ.hiſt.cap.14. Tripart.hiſt.lib. 6.cap.4. & Niceph.lib.6.cap.15. Cùm enim mulier quæ ſanguinis fluxum paſſa erat, beneficij impenſi memor exiſteret, Matth.9. ante fores domus ſuæ columnam editiori in loco collocauit, in qua mulieris velut genibus prouolutæ, palmasque ſuppliciter tendentis imaginem æreã conſtituit, cui nihilominus aliam ære fuſam ſtatuam habitu viri ſtola circundati, & dexteram mulieri porrigentis appoſuit, huius ad pedes ſtatuæ, è baſi herba quædam mira ſpecie naſcebatur, quæ cùm exorta fuiſſet: excreſcere vſque ad ſtolæ illius ærei indumenti fimbriam ſolet: quam cum ſummo vertice creſcens herba contigerat, vires ad depellandos vniuerſos morbos languoresque acquirebat, nihil omninò virium gerẽs, ſi antequam æreæ fimbriæ ſummitatem creſcendo contigiſſet, decerpta fuiſſet: hæc ſtatua permanſit vſque ad noſtra, inquit, tempora, ſicut ipſi oculis noſtris conſpeximus. Legitur quoque de Theodoſio Imperatore quod circuibat omnia orationum loca, & quod ante martyrum & Apoſtolarũ techas ia-

Theodoſij erga reliquias religio.

Cathedra Iacobi.

Teſtimoniũ D. Hiero. de Pauli Heremitæ tunica.

Mulieris quæ fluxũ ſanguinis patiebatur profertur exẽplum.

Theodoſij erga reliquias pietas.

cebat cilicio proſtratus, vt auxilium fide interceſſionis in periculis bellicis à ſanctis efflagitaret, eodem teſte, lib. 11. cap. 33 Et Auguſtin⁹ epiſtola 42. ad Medaurẽſes dicit eminentiſſimũ imperij nobiliſſimi culmẽ ad ſepulchrum piſcatoris Petri, ſubmiſſo diademate ſupplicaſſe, ſicuti & plebæi ſepulchrũ Stephani prothomartyris viſitantes, rediere votis potitis gaudentes, ſecundum eundem librum 22. de ciuitat. Dei cap. 8. & libro primo retractationum, cap. 13. Sic Conſtantia Auguſta excubias circa Mauſoleum Agnetis virginis, ſeruans vulneribus curatis, quibus atrociter ſauciata iacebat, perfectæ incolumitati eſt reſtituta, ſecundum Ambroſium ſerm. 90. Et quia tam efficaciter ſuffragãtur infirmantibus, dominus pientiſſima ſua ordinatione diſpoſuit, vt mirabili aliquãdo operatione, ſanctorum ſepulchra nobis conſtarent, teſte Niceph. lib. 12. cap. 28. vbi indicantur prophetarum ſepulchra Abacuc, & Micheæ, & lib. 14. cap. 8. Zachariæ monumentum nobis reuelatur, itẽ Gamaliel cuidam apparẽs Stephani demonſtrauit pignus, cap. 10. eiuſdem libri, vt ad hæc ſimilia loca populi confluentes, optatum conſequerentur effectum, nam aſſumunt reliquiæ quandam ſanctificationis ſocietatem ex gratia corpori inſidenti, teſte concilio Nicæno 2. art. 3. & Baſilio ſuper pſal. 115. in verba illa, Precioſa in conſpectu domini, &c. Meritò ergo martyrum ſepulcha veneramur, teſte Hieronymo, epiſtola ad Marcellam & ſanctam fauillam oculis apponentes, etiam ſi liceat, ore contingimus, quod etiamnum hodie vſitatiſſimũ videmus. Nullus quidem inficiari poteſt, varios fuiſſe in reliquiarum cultu abuſus, cùm & Auguſt. conqueſtus ſit de ſui temporis erroribus, lib. de opere monachorum, cap. 28. quod malis artibus & impoſturis ſimplicium pecuniã emungerent, turpeſque nundinationes, reliquias martyrum circunferendo exercerent. Nec minus deteſtanda præſumptio eſt abroganda, qua Epiſcopi in ſolennitatibus ad eccleſiam progreſſuri, teſte concilio Braccaren. 3. cap. 5. & Conſtancienti, ſeſſ. 11. reliquias collo ſuo imponant, vt maioris faſtus apud homines gloria intumeſcant, & quaſi ipſi ſint reliquiarum arca, Leuitæ albis induti rhedarum vehiculis, eos in eccleſiam deportant. hinc concil. Lateranenſe, ſub Innocentio 3. celebratum, can. 62. Præſenti decreto ſtatuimus,

Abuſus reliquiarum.

ſtatuimus,vt antiquę reliquiæ amodo extra capſam non oſtendantur, cuius maxima fuit apud Athenienſes obſeruantia,teſte Plutarcho de Demetrio, qui omnia myſteria, & abditiſſima quæque eorum ſacra intueri concupiſcebat, hoc autem,inquit Plutarchus,ea tempeſtate nefas ac ſceleſtum erat & ante illud tempus inauditum. Imò nonnulli pro martyrum reliquiis quorumlibet mortuorũ oſſa vendicant,magnam ignominiam ſacris inferẽtes, contra quos idem conciliũ militat inquiẽs:Inuentas de nouo reliquias, nullo modo publicè eſſe venerandas,niſi priùs authoritate Romani pontificis fuerint approbatæ: Cui conſonat concilium Tridẽtinum ſeſſ.25.de Inuocatione ſanctorum,parag.3.Statuit, inquit, Synodus, nemini licere vllo in loco vel eccleſia vllam inſolitã ponere, vel ponendam curare imaginem,niſi ab epiſcopo approbata fuerit,nulla etiã admittẽda eſſe noua miracula,nec nouas reliquias recipiẽdas, niſi eodem recognoſcente & approbante Epiſcopo. Quæ non paſſim obſcuris in locis ſunt recondendæ,ſed ſacris altaribus includendæ vel alio decenti loco reponendæ, teſte Ambroſio libro ad virgines, & concil.Epaunenſi can.25. Quo manifeſtum fit, quod non ſint de ciuitate in ciuitatem transferẽdæ,vt quæſtuarij facere aſſolẽt, ſecundũ concilium Tridentinum. ſeſſ.5.cap.2.de reformatione,& ſeſſ. 21.can.9 qui quæſtum exiſtimãtes pietatẽ vnciatim quaſi reliquias & indulgentias diuendere auſi ſunt, vt magnam pecuniarum ſummam ſibi corraderent. *Circũferre reliquias queſtus gratia illicitum.*

Imaginum cultus omnibus nobis debet eſſe quàm commendatiſſimus.

MAGNA plerunque prodigiorum beneficia ibi celebrantur, vbi ſanctorum reliquiæ aſſeruantur, aut eorum imagines honorantur,de quibus modò differendum occurrit, propter Caluinum libro primo Inſtitut. Chriſt. cap.11.ſect.2.& 3.& portentoſam illam colluuiei Antuerpienſis confeſſionem, nuper à Matthia Illyrico in lucem emiſſam,ſuper primum præceptum,& reliquos hæreticos, qui omnia ſimulachra ac imagines, impiam ſuperſtitionẽ & intolerabilem abominationem cenſent: Cùm imaginum vſum doceant plures ſcripturarũ paſſus: licet enim dictum ſit Exod.20.Non facies tibi ſculptile:tamen 25.capite eiuſdẽ libri præcepitDeus fieri duos Cherubim aureos

Serpẽs ӕne' Christum ſignificabat, ſuper arcæ propitiatorium, & Numer.21. & Ioan 3. fundi iuſſit ſerpentem æneum ipſe Moyſes, in quem Iſraëlitę obtutus dirigentes, ab omni plaga ſibi inflicta curabantur. Si tum populo ad idolatriam tam prono Moyſes debuit, iuſſu diuino, efformare ſerpentem, longè fortius licet Chriſtianis tempore noui teſtamenti erigere & ſculpere Chriſti crucem: Siquidem paſſionem eius, qua omnes à morte perpetua redempti ſumus, ſerpens ille æneus præfigurabat, teſte Ambroſ.ſer.55. Et Augu.ſerm.101.de temp. Cherubim quoque duos fabrefactos cognoſcimus in templo Salomonis, 3.Reg.6. nec obſcuro in loco collocatos, aut quantitate exiguos ſeu qualitate abiectos, ſed intra ſanctũ ſanctorum ſuper oraculum & propitiatorium, ac decem cubitorum latitudine puro auro rutilantes. Fieri quoque præcepit Cherubim in parietibus templi per circuitum, & in oſtiolis ipſos ſculpere non neglexit. Duodecim quoq; boues, 3. Reg. 7. laudabiliter finxit Salomon. Nihil igitur vetat, ſi veritatem, hoc eſt, 12. Apoſtolos fingamus, quãdo vmbram tam accuratè fabrefactam videmus, potiſſimùm cùm vſus iſte imaginum, tempeſtate Chriſti, laudabili ritu offendatur obſeruatus: nam Abagarus rex irremediabili corporis morbo quantum inter homines detentus, teſte Euſebio lib. primo eccleſiaſt. hiſtoriæ cap. 15. Hieron. in 10. cap. Matth. Damaſc. lib. 4. orthodoxæ fidei cap. 17. & Niceph. lib. 2. cap. 7. necnon libro 17. cap. 16. cùm de nomine Ieſu reſciuiſſet, ſupplex ei per epiſtolã factus, exorauit diutini morbi vinculis abſolui, ſed cura corporis differtur: nihilominus dignus efficitur reſcripta epiſtola ſaluatoris: Poſtquam autem obtinere nequiuit Chriſti aduẽtum, nimio præſentiæ eius tactus deſiderio, pictorem eximium deſtinauit, eique vt accuratè faciem Chriſti efformaret, atq; imaginem depictã, pro deſiderij ſui ſolatio adferret, imperauit. Cúmque pictor artis ſuæ ſpecimẽ exhibere vellet, cœptum opus non ſucceſſit, diuinus quippe ſplendor reuerberabat pingẽtis aciem: qua re cognita Chriſtus Ieſus ſaluator noſter peplum nitidum faciei impreſſum tanquam imaginem miraculoſè depictam regi tranſmiſit, qui poſt Aſcenſionem Chriſti per Thadæum Apoſtolum ad Edeſſenorum ciuitatem emiſſum, ſui deſiderij conſequutus eſt effectum. Nicephorus etiam lib.15. cap.14. commemorat Lucam Euangeliſtam

Imago Abagari regis.

Imago glorioſæ virginis.

liſtam propriis manibus glorioſæ virginis imaginem depinxiſſe, ſicut Athanaſius epiſcopus Alexandrinus ſerm. de imagine crucifixi, & allegatur Act. 4. Concil. Nicen. 2. manifeſtat crucis imaginem coloribus fuiſſe delineatam ab ipſo Chriſti diſcipulo Nicodemo. Auguſt. etiam lib. 2. de Trinit. cap. 6. & Adrianus Papa epiſtola 2. quæ habetur Act. 2. præfati concilii, & citatur de conſecratione diſtin. 3. capite ſextam approbant venerandam illam picturam, in qua agnus digito præcurſoris demonſtratur, quoniam in typum gratiæ aſſumptus verum nobis agnũ Chriſtum indicat, quo velut manu ducimur (inquit Synodus ſexta Cõſtantinopolitana, can. 82. qui reperitur adiectus action. 18. eiuſdem generalis concilij in epitome conciliorum) ad memoriam illius cõuerſationis in carne, & paſſionis, eiúſque mortis ſalutaris, quæ huic pro mundo facta eſt. In prima quoque epiſt. Adriani Papæ actione 2. Concilij Niceni 2. conſtituta, necnon apud Nicephorum libro 7. cap. 33. Apoſtoli Petrus & Paulus referuntur apparuiſſe Conſtantino in eadem ſpecie quã habebat Sylueſter Papa in charta ad viuum depictam. Quibus liquidò cõſtat imagines non ſolùm in veteri teſtamento fuiſſe licitas, ſed etiam tempore Chriſti & Apoſtolorum eius, compluribus teſtibus veridicis compertiſſimum eſt, ritum fuiſſe vſitatiſſimum: Si enim prophanas rerum nouitates pagani comminiſci ſuis coloribus conſueuerint, ſicut manifeſtum eſt Xeuſim pictorem feciſſe, volentem omni formoſitate ſpecioſam Helenam depingere, ac in templo Iunonis ponere, teſte Cicerone libro ſecundo Rhetoricæ, qui præſentari ſibi fecit quinque virgines, omni decore & pulchritudine venuſtas, ex quibus pulchriora quæque aſſumendo, in vnam Helenę imaginem transformauit. Et Protogenes ſeptem annos in pingenda imagine Ialyſi, hoc eſt, liberi patris conſumpſit, teſte Plutarcho de Demetrio. Agrippa rex etiam odiũ ſubditorum incurrit, quòd extraneam ciuitatem nempe Cæſaream Philippi, Neronianam appellandam, largiſſimis donis locupletàrat, ac ſtatuarum pulchritudine, necnon antiquorum imaginibus exornârat, teſte Ioſepho lib. 20. cap. 16. Gorgias quoque Leontius in templo Delphici Apollinis ſtatuam ſolido ex auro poſuit, cùm cæteri ad id tempus auratas collocaſſent ſecundum Valerium Maximum, libro

Crux Chriſti quando depicta.

Agn⁹ Dei licitè depingitur.

Sylueſter imagines Apoſtolorum habuit.

Quanta induſtria Ethnici imagines depinxerunt.

8.ca.16. Quod ſi, inquam, laudi ducant ſibi pagani iſta deorum portēta, tam honeſtum in templis ſortiri locum deprēcta, multò laudabilius conſtat, ſacras imagines in eccleſiis collocari: nec ſolùm in ſacris locis, verumetiã in officinis, conclauibus, & cubilibus, quod obſeruatum commemorat ab Ethnicis D. Auguſtinus lib. 5. contra Iulianum capite 9 ex Zorano medicinæ doctore expertiſſimo, qui ſcribit Dionyſium tyrannum deformi facie ſqualidum, optaſſe ex coniuge ſobolem quidem numeroſam, ſed egregia formoſitate ſpecioſam, quocirca in concubitu formoſam proponere ſolebat picturam. Cuius pulchritudinem cõcupiſcendo vxor quodammodo raperet, & in prolem quam concipiebat, afficiendo tranſmitteret. Sic ex aduerſo lecti imaginem crucifixi Chriſticolæ conſtituere conſueuerunt, teſte Athanaſio, tomo quarto, ſermone de imagine crucifixi, & allegatur concilio 2. Nicæno, arti. 4. vt memoria paſſionis Chriſti viſceribus cordium ipſorum medullitus imprimeretur, & crucifixi Domini plagas oculis mentis & corporis iugiter contemplantes, vix externis à lachrymoſis gemitibus ſe continere valerent. Triplicem ſiquidem vtilitatem adferunt imagines: Nam primò inſtruunt intellectum, ſecundò refricant memoriã rerum ſalutarium, tertiò inflammant ad pietatem affectum. Pro primo articulo plurimùm facit, quod legimus art. 4. præfati concilij in vltima epiſtola quæ eſt Germani epſcopi Conſtãtinopolitani ad Ioannem epiſcopũ, Salutamus, inquit, ſanctas Dominicas, Apoſtolicas & Propheticas, item ſanctorum, præcipuè tamen dominæ noſtræ Deiparæ imagines, quæ veluti exemplaria nobis & inſtructiones bonorum operum imitationis & fidei erga Chriſtum exiſtunt. Et Gregorius lib. 7. epiſt. 109. quæ eſt ad Serenum epiſcopum Maſſilienſem. Idcirco pictura in eccleſiis adhibetur, vt hi qui literas neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. item Ioannes Damaſcenus lib. quarto orthodoxæ fidei cap. 17. quia non omnes literas nórunt neq; lectioni incumbunt, patres noſtri conſenſerunt, velut quædã trophæa, hęc quę à Chriſto geſta ſunt, repręſentare. Quod attinet ad memoriam refricandam, hoc idem Damaſcenus immediatè ſubnectit: Repræſentate, ait, in imaginibus ad promptam memoriam, ſiquidẽ ob negligentiam, frequenter

In priuatis ædibus imagines collocandas.

Imago crucifixi ex aduerſo lectuli.

Aſpectus imaginum quales habeat effectus.

Imagines ſunt rudibus vice literarum.

ter cogitatione non tenentes paſſiones Chriſti, imaginem transfixionis Chriſti videntes, in Saluatoris paſſionis memoriam redimus,& procidẽtes adoramus, non materiam, ſed imagine repræſentatum: & beatus Nilus ad Olympiodorum proconſulem, ſic ſcripſit,vt habetur præfato concilio: Noui & Veteris teſtamenti hiſtoriis hinc inde parietes templi repleri doctiſſimi pictoris opera velim, quò ſcilicet hi qui literas non nôrunt, neq; ſacram ſcripturam legere queunt,contemplatione picturæ in memoriam reducant,quàm conſtanter Deo per fortia facta ſeruierint,itáq; reſpicientes, in certamen excitantur glorioſorum & laudatorum facinorum, per quæ cum cælo terram commutârunt. In communi verò domo, in qua multa fuerunt habitacula,ſufficiat ſingulis veneranda crucis imago. Et Gregorius libro 7.epiſt,53.ad Secundinũ:Scio,inquit,quòd imaginẽ Saluatoris noſtri non ideò petis, vt quaſi Deum colas, ſed ob recordationẽ filij Dei,in eius amore recaleſcas, cuius te imaginem videre conſideras,& dum nobis pictura tanquam ſcriptura, ad memoriam filium Dei reducit, animum noſtrum aut de reſurrectione lætificat,aut de paſſione demulcet. Ideóque direximus tibi imaginem Saluatoris & Dei genitricis Mariæ, beatorúmque Apoſtolorum Petri & Pauli & vnam crucem. Hæc ille. Iſtud clariſſimè docet ſententia Leontij epiſcopi Neapoleos Cypri,lib. 5. Apologiæ cõtra Iudęos,quę citatur Act 4.concil.Nicen. 2. Chriſtũ,inquit,Chriſtíque paſſiones, paſſim in eccleſiis, in domibus,in foro,in picturis, in ſindonibus,in prõptuariis, in veſtibus, omnibus denique in locis hanc figuram ponimus,quò continuò contẽplantibus nobis,hæc in mẽtem veniant,& non obliuiſcamur Domini Dei noſtri,quẽadmodum tu Iudęe oblitus es domini Dei tui. Sicut autem tu adoras librum, non naturã membranarum aut attramẽti adorans, ſed verba Dei quæ in illo continentur, ſic & ego imaginem Chriſti adorãs,non lignorum aut colorum naturam adoro, abſit, ſed inanimatum characterem Chriſti. hunc enim cùm habeam per ipſum Chriſtum me tenere & adorare mihi videor. Quemadmodum etiam Iacob Gene. 37. acciptẽs veſtem filij ſui Ioſephi ſanguine tinctam, cum lachrymis eam oſculatus eſt, ſuíſque oculis circumpoſuit, non ipſam veſtem diligendo aut honorando hoc fecit,

Chriſti paſſio vbique pingenda.

Quid in imagine honoretur.

ſed per eam arbitratus eſt ſe Ioſeph oſculari, & in manibus habere. Sic & Chriſtiani omnes imaginem Chriſti, aut Apoſtoli, aut martyris tenentes, noſtróſque libros oſculãtes, animo videmur nobis ipſum Chriſtum aut martyrem amplecti. Agedum qui arbitraris nullum manufactum aut planè effigiatum adorandum eſſe, nunquid ſæpè vxoris aut filiorum mortuorum veſtem, aut ornamẽtum in veſtiario videns, illud oſculatus es, & lachrymis rigaſti? neque tamen in hoc damnatus es: Non enim vt Deum veſtes adoraſti, ſed ipſum amorẽ erga eum qui amiciebatur, tum per oſcula declaraſti. Quandoquidem ipſos noſtros liberos & patres qui miſeri ſunt peccatores, ſubinde oſculamur, neque ob id damnabiles ſumus, non illos tanquam deos amplectimur, ſed amorem noſtrum erga eos naturalem, per eiuſmodi oſculum declaramus. Tertiò propter affectus tarditatẽ introductæ ſunt imagines, vt videlicet homines qui non excitantur ad pietatem, ſaltem intuitu rerum in imagine præſentium, quæ iam olim geſtæ ſunt, compungãtur, & in picturis tranſacta myſteria tanquam præſentia oculis mentis & corporis cernentes, inflammentur: plus enim excitatur noſter affectus, per ea quæ videt quis, quàm per ea quæ audit: Siquidẽ Greg. Nicænus, vt in prælibata quarta actione habetur, ſic de ſe legitur loquutus: Vidi ſæpius inſcriptiones imaginum, & ſine lachrymis pertranſire nequiui, cùm tam efficaciter pictura obtutibus meis proponeret hiſtorã Abrahæ & Iſaac: Procumbit enim, inquit, ante aram Iſaac genibus innixus, circũductas manus in tergo ferens, ille verò à tergo pueri innixus pedum curuamini, ſiniſtra manu comam apprehendit pueri, dextram autem gladio obarmatam geſtat, quam etiam ad cædem dirigit, iámque gladij acies ipſum propemodum attingit, cùm illum diuina vox à facto deterret: His Gregorij verbis, quidam Baſilius Autiſanus epiſcopus in hoc eodem concilio ſubnectit: Beatus pater Gregorius hiſtoriam ſubinde legit, ſed poſtquam picturam vidit, amarè fleuit. Idem confirmatur ibidem verbis Greg. Nazian. referentis mulierculam quandã impudicam à delicto turpitudinis & ab affectu patrandæ fornicationis fuiſſe coercitam aſpectu imaginis. Scortum, inquit, intemperãs aliquis iuuenis ad ſe vocauerat, illa verô vbi prope limen perueniſſet, de quo in imagine Pole-

Effectus imaginis inſpectæ.

mum

mum proſpiciebat, inſpecta illa ſpectaculo victa, mox receſſit vt viuum reuerita pictum. Leótius quoque Epiſcopus Neapoleos Cypriæ commemorat ibidem, quotidie per orbem terrarũ homines planè impios idolatras, homicidas, latrones & ſcortatores, confeſtim per Chriſtum & crucis eius imaginem compũctos, ad agnitionem veritatis venire, mundóque renunciantes, omnem virtuté colere. Ad capiendum ex auaritia cõgregandarúmque opum ſtudio affectum & terrenorum cõtemptum, Matthæus ex thelonario Apoſtolus depingitur effectus. Et Zachæus aſcendens arborem ſicomorum Chriſtum videre cupiens, dimidium bonorum pauperibus diſtribuens, & quadruplũ reſtituens, miſericordiam commẽdat, necnon iuſtitiam inculcat. Caſti Ioſeph imago execratur adulteriũ, rapiq; affectum meretricio amore detentum. Nec minus cælibem agentes vitam corroborat Suſannæ effigies expanſis brachiis auxilium diuinum implorantis. Hinc ſecundum Thomam in ſcripto primi diſt. 8. quæſt. 2. artic. 1. imago dicitur quaſi imitago, imitari nõ pigeat, quod aſpicere delectat. Verùm Ioannes Caluinus. lib. 11. Inſtitutionis Chriſtianæ ſect. 7. & 12. obganniuit imagines non eſſe ſigna imitãda, ſed perditiſſimi luxus & obſcœnitatis exemplaria. Equidem dolore debito, fatemur interdum modeſtiùs & pudicitius cultas meretrices lupanaria oſtendere, quàm templa eas quas volumus cenſeri virginum imagines. Cautiſſimè tamen eſt aduertẽdum, ne pro abuſu, vſus tollatur: non enim valet argumentum à rei abuſu ad malitiam ipſius rei. Vnde ſi quis ita in deteſtationem vini argumentetur, inebriari, laſciuire, luxuriari, mala ſunt, igitur vinum malum eſt, quia illa omnia vinolentos comitantur, vitioſa certè eſt collectio: non enim à vini vſu, ſed abuſu procedit argumentum. Huiuſmodi tamen mirum, quanta impudentia plerique noſtræ tempeſtatis homines res per ſe bonas & ſaluberrimas inſtitutiones, ex ſola abuſuum conſideratione infament, execrentur, & pedibus conculcent. Hinc ſanctiſſimũ Chriſti ſacerdotium contemnunt, quod nonnulli videantur illo ad voluptatem & quæſtum abuti, ſacras quoque diuinorum officiorum cæremonias, imaginum cultum aliáque huiuſmodi eliminant, quaſi quicquam ſic tam bonum in rebus humanis, quo non poſſit abuti humana malitia,

Imago eſt quaſi imitago.

Immoderatus exibilatur imaginũ ornatus.

Quid verbo Dei ſanctius & auguſtius, & hoc quàm multi peſſimè abutuntur? quid Dei longanimitate melius? & illa (vt ait Paulus ad Romanos primo) peccatores ingrati impudenter abutūtur ad cumulum damnationis theſaurizātes ſibi iram in die iudicij? quid ſcripturis ſacris magis vtile, & illis diabolus, Matth. 4. ad tentandum Chriſtum abuſus eſt? atque etiamnum multi illius imitatores, vt Petrus 2. epiſt. 3 habet, eas deprauant, ad ſuam aliorumque praeditionem. Faceſſant igitur Sophiſtæ iſti, cum ſuo illo ſplendido loco ab abuſibus, deſinantq; miſeri, iudicio atque adeò ſenſu ipſo communi carentes res per ſe optimas, ſine cauſa, atra notare infamia, magiſque ex vſu bono, vt debēt, ſingula diſcant commēdare. Ornatus ſiquidem imaginum & ſtatuarum laudabilis eſt, ſi modo decentior illis cultus attribuatur. Nec proficiunt, ſed ſupercilium produnt, obiicientes, Virgó glorioſa cum plurima ſanctorum ſanctarúmque caterua, in hac lachrymabili valle conſtituta, ſimplici ac humili contenta extitit tegumento, non igitur iam eget cultu ſplendido, auro, byſſóque, mirifica artificis opera contexto. Verùm quidem eſt, quod illis iam non indigeat, vtpote ſpiritualibus refulgens chariſmatum donis & vernantibus ac coruſcantibus gemmis, in cælis reſplendēs, decet tamen illam glorioſam perſonam mundi cælique reginam, talibus gloriæ veſtimentis in hoc mundo inſigniri, ſicut ſutoris vxor perpaucis quieſcit, nec ſerica vel holoſerica corporis indumenta requirit: Imperatrix tamen fortè fortuna effecta, deberi ſibi talia pretioſioráque non ambiget, vti luculenter patet in regina Berſabea. Ita ſanctorum imagines licitè ornamus, & meritoriè quas non dubitamus cum Chriſto regnare in cælis. Eſt & alia ratio ob quam eas cultiori amictu circumdamus, vt nimirùm animi noſtri candorem gratitudinémque Deo & ſanctis externo ſigno oſtendamus, quorum admirandam celſitudinem magnificare non ſufficimus, ſicut Dauid eſt proteſtatus 1. Paralyp. 29. Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi, qui licet æternus ſis, temporalia tamen & terrena non aſpernaris beneficia, quæ ſimpliciter etiam ſunt operibus miſericordiæ præferenda, teſte Theophylacto ſuper 26. cap. Matthæi, & Chryſoſtomo homilia. 17. ſuper Geneſim. Sed dicet aliquis Iudaizans, poterant hæc venundari

Aliud de ornatu glorioſæ virginis cauillū.

Alia ornatus cauſa.

dari

dari multò,& dari pauperibus. Verum quidem eſt, pauperibus ſubuenire, ſacrificium eſſe Deo quàm acceptiſſimum, Matth 25. Vtenſilia tamen eccleſiæ diſtrahi non debent, vt habetur lib. 2. Inſtitutionum de Rerum diuiſione, leg. ſuperiore. §. nullius, niſi iſti fame contabeſcant, tum omnia potius ſunt diſtrahenda, quemadmodum ingruente neceſſitate legimus Ambroſium vendidiſſe ſacros calices, vt viua Dei templa ſuſtētaret, nec alio modo illis opem ferre poſſet, lib. 2. Off. cap. 28. Achatius eccleſiaſtica diſtraxit vtenſilia ſimili cauſa, teſte hiſtoria Tripartita, libro vndecimo, cap. 16. Item Auguſtinus ſacris vaſis non pepercit, vt inopię miſerorum ſuccurreret, quemadmodum legitur ſermon. 32. ad fratres in eremo. Imò Paulinus Epiſcopus ſeipſum Barbaris obiecit capiendum, vt cuiuſdam pauperis muliercul e filium à captiuitate redimeret, teſte Gregorio lib. 3. Dialogorum capit. 1. Cui conſentaneus eſt Epiſcopus, lib. 7. cap. 25. apud Gregor. Turonenſ. conſtitutus Deus tamen non reprehendit mulierem, ſed toti orbi per effuſionem vnguenti celebrem effecit, ſecundùm Chryſoſtomum Homilia 81. ſuper Matthæum, qui ibidem ſubdit: Si præparaſſe quoſdam vaſa videris ſacra, aut ornatum quendam alium circa parietes eccleſiarum & pauimenta confeciſſe, noli reprehendere aut venundari iubere, quod factum eſt, ne animum eius qui fecit, perturbes: Sin verò antequàm fecerit, te conſuluerit, pauperibus offerre iubeto, & Homil. 60. ad populum Antiochenum. Nec ſatis exiſtimemus ad ſalutem, ſi viduis & pupillis expilatis, aureum calicem & gemmatū offeramus. ſi enim vis honorare ſacrificium, offer animam, nec aurea vaſa duntaxa offeramus, ſed etiam vt ex iuſtis laboribus fiant oportet, nec aureis vaſis Deus indiget, ſed aureis animabus, & hæc dico, non prohibens huiuſmodi oblationes fieri, ſuadens autē cum his eleemoſynas exhiberi: nec nouitius eſt templorum ornatus: Nam accuratiſſimè & religioſiſſimè fuit tēporibus Hieronymi obſeruatus, vt docet epiſt. ad Demetriadē, & Ambroſius li. 2. offic. cap. 21. Auguſt. commemorat altaria floribus fuiſſe reſperſa, 22. de ciuit. cap. 8. item Chryſo. homil. 66. ad populum Antiochenum: Deus, inquit, ſanctorum loca & ſepulchra ſimul & tempora perēni memoria celebrari curauit, tu verò mihi ſepulchrum Alexandri oſtendas, & profer

Argumento Iudæ multi calūniātur.

Calices diuēdere quādo licitum.

diem quo vitam finiuit, ſed nihil horum inſigne, omnia ſunt deſtructa & exterminata, Chriſti verò ſeruorum ſepulchra, clara ſunt, regiam aſſequuta ciuitatem, & dies notiſſimi mundo feſtiuam offerentes lætitiam, & illis quidem loculum proprij neſciunt, horum autem ſciunt, & barbari. Et ſeruorum crucifixi ſepulchra, regiis aulis confluentium ſtudio ſunt clariora: nam purpura indutus accedit ea complexurus, & faſtu depoſito ſtat ſanctis ſupplicaturus, vt pro ſe intercedant, & fabrum & piſcatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit Nec hoc tantùm Romæ quis fieri viderit, verùm & Conſtantinopoli, nam & hoc Conſtantinum magnum ipſius filius honore magno cenſuit haberi, ſi pro foribus piſcatoris paternum corpus collocaret. Et Greg. Nazianzenus in Monodia Baſilij commemorat altaria fuiſſe in die luminarium omni honore & reuerétia culta. Sic Theodoretus libro primo eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap.31. refert de Conſtantino, quod iuſſerit aram diuinam, tapetibus regiis doníſq; aureis templum in feſtiuitate dedicationis templi Hieroſolymæ ornari. Quibus aſtipulatur ſermo ſancti Sophronij Epiſcopi Hieroſolymitani quem habuit de ſancto Cyro & Ioanne, teſte concilio Nicæno 3.act.4. venerentur, inquit, alij ſanctos hos, diuerſimodè eorum dona magnificantes, hi quidem excelſorum templorum erectionibus, illi verò variorum ornatibus, alij gemmarũ & auri contextibus, alij præclaro pictorum artificio, alij aureis argenteíſque donariis, alij ſericis bombicíſque texturis, & (vt vno dicam verbo) omnes in martyrum honorem, pro cuiuſlibet opibus & voluptate inuicem vincere contendunt, quo affectionem erga ſanctos hos clarè oſtendant, referántque pro corruptibilibus immarceſcétia, pro temporariis ea quæ finem non habẽt præmia, talibus enim donis admirãdi iſti ſuos amatores rurſum afficere ſolent. Ecce non ſolum ſtatuas ornãdas denotat, ſed fructum inde promanantem etiam nobis manifeſtat concilium Conſtantinopolitanum 3. cap.100. prohibet imagines impudicè ornari, qui Canon eſt ſanctiſſimus, & noſtris temporibus renouandus, cùm in eccleſia maximè non ſint admittenda, niſi caſtitatis & pudicitiæ inſignia, cui conſonat concilium Tridentinum ſeſſ.25. parag.2. & cæteris, quod, vbi docuit imagines Chriſti, alio-

Conſtantinus ante fores eccleſiæ ſepultus.

Fructus ornatus tẽplorum.

rúmque

rúmque ſanctorum in eccleſiis habendas, & in templis retinendas, ſubnectit. Omnis turpis quæſtus eliminetur, omnis denique laſciuia vitetur, ita vt procaci venuſtate imagines non pingantur nec ornentur.

Procellis perſequutionum ac Iconoclaſtarum furoribus exagitata eccleſia, ſemper (vt ſponſus eius) victrix emerſit.

HAud immeritò Helias Propheta Domini, 3. Reg. 19. & ad Romanos vndecimo deplangit truculentam perſequutorum rabiem, inquiens: Altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt, quoniam cōſpiciebat eo quoſdam tendere malignos, vt Dei notitiam eiúſque cultum prorſus ſi poſſent exterminarent, quod ſummo conamine, niſi ſunt impij Nabuſardan & cōplices eius, quando ſplendidiſſimum illud Salomonis templum Vulcano conſecrauerunt, & vniuerſa eius vaſa diruperunt, vt habetur 4. Reg. 25. & 2. Paralyp. 36. quod etiam permiſit Dominus tempeſtate Machabæorum: Nam 1. Manich. 1. Crudelis ille Antiochus altare aureum diſſipauit, ac vniuerſa templi vtenſilia comminuit. Hanc ſimilem impiorum crudelitatem Deus admirabili æterni iudicij ſui diſpenſatione, tempore noui teſtamenti non ſemel aut bis, ſed decies & eo ampliùs inſtar plagarum Aegypti fieri permiſit, quemadmodum docet Auguſtinus, lib. 18. ciuit. Dei, cap. 52. Non tamen perpetuò vniformiter, quia in exordio naſcentis eccleſiæ Tyrannica impietas potiſſimū efferbuit in viua Dei templa, vt nimirùm Chriſti fideles eccleſias & templa materialia, non ita paſſim habentes, cum ipſo Chriſto prorſus extinguerent & eliminarent. Sed oppoſitum luce meridiana clarius emicuit, quò enim magis fremuerunt gentiles principes, & quò crudelius ferrū in Chriſtianos ſtrinxerūt, eò numeroſiores inſtar nummi malleis dilatati euaſerunt, teſte Auguſtino, lib. de Agone Chriſtiano, cap. 12. & homilia 8. lib. 50. homiliarum, necnon Theodoreto lib. 9. Græcarum affectionum. Prima perſequutio crudelitate Neroniana computatur peracta, nam Euſebius Cæſarieńſis, lib. 2. eccleſiaſticæ hiſt. cap. 25. cōmemorat hunc flagitioſiſſimum præter reliquam tyrannidem in Chriſti diſcipulos, & proprios domeſticos patratam, circa annum Domi-

Decies repe-riuntur tem-pla deſtru-cta.

Prima perſequutio.

ni 60. Corypheum Apoſtolorũ Petrum & gentium docto-
rem Paulum peremiſſe. Secundam perſequutionẽ exercuit
2. Domitianus Imperator, qui per omnia Neroni ſimilis, de-
gener filius patris Veſpaſiani effectus, Ioannem Euangeli-
ſtam exulare in Pathmos compulit, lib. 3. cap. 20. & innu-
mera Chriſtianorum milia quotide furibundo animo iu-
gulauit, cap. 17. & 32. eiuſdem libri. Perſequutionem ter-
3. tiam eſt auſpicatus Traianus, quemadmodum manifeſtum
facit idem Euſebius 2. cap. 33. hac martyr effectus eſt Si-
meon Cleophæ filius ſecundus epiſcopus Hieroſolymita-
4. nus. Quartã fecit Antoninus, de quo Euſebius libro quin-
to eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap. 1. & 3. refert, quod multa mi-
lia martyrum quotidie Deo glorioſa morte tranſmittebat.
Huic ſucceſſit re & nomine Seuerus Imperator, qui graui
5. pœna Chriſtianos fieri inhibuit, magnámque Chriſtia-
norum cladem exercere non expauit. Cùm autem non-
nullam haberent Chriſticolæ reſpirationis quietem ade-
ptíque eſſent regum principúmque fauorem, Templa ex-
truere Deo non tardauerunt, præſertim cùm Imperator
Adrianus ſingulari amore Chriſtianos proſequeretur cir-
ca annum Domini 120. & templa in eorum vſum erigere
non grauaretur. Verùm noſtræ ſalutis æmulus diabolus
Chriſtiani profectus impatiens, non diu diſſimulauit, ſed
6. ſextam perſequutionem, eámq; atrociſſimam per ſuum ſa-
tellitem Maximinum Imperatorem fieri procurauit. Hic
namque non ſolum innumera hominum milia neci dedit,
7. ſed & templa Deo ſacra deſtruxit, li. 6. cap. 31. ſub hoc Lau-
rentius martyrij palmam eſt cõſequutus. Valerianus exer-
8. cuit octauam, quo tandem rex Perſarũ nomine Sapor vſus
eſt ſcamni vice equum aſcenſurus. Galienus filius eius re-
gníque conſors quàm maxima atrocitate perſequutus eſt
glorioſiſſimum martyrem Cyprianum epiſcopum Cartha-
ginenſem li. 7. cap. 9. Stragem proximam Chriſtianis in-
9. tulit Aurelianus cruoris humani ſitientiſſimus, huius tamẽ
tyrannidẽ ſuperauit Diocletianus & Maximianus, qui non
10. ſolum edictum promulgarũt vt templa ſolo tenus deſtrue-
rentur circa feſtum Paſchatis, ſed & centum Chriſtianos,
& amplius per aliquot annos ſingulis diebus, incredibili
feritate enecabant, teſte Euſebio libro 8. cap. 2. 4. 8. & 9.

poſtea

poſtea tamen condignas pœnas dederunt, ca. 15. & 18. Poſt annos verò duodeuiginti aut circiter publicus Chriſtiani nominis profeſſor Conſtantinus Imperator inclitus, anno Chriſti 312. propriis ſumptibus & laboribus eccleſias erexit, & omnibus principibus fabricare eas præcepit: diabolus autem religioſo & pientiſſimo huius principis affectui & effectui inuidens, igne ſuccēdit Arrium, qui ſcintillis falſorum dogmatum vniuerſum mundū aduſſit, teſte Niceph. li. 9 ca. 20. atque ſuæ factionis alumnos eccleſias inuadere inſtigauit, quin & ſubſellia, thronum, menſam ligneam, tabulas eccleſiæ, & cætera quæ poterant foras illata ante veſtibulum templi thura inſpergentes, combuſſerunt, teſte Athanaſio, epiſtola ad ſolitariam vitam agētes, & epiſt. ad orthodoxos. Cæterùm diuina vltio Arrianorū ſcelera declarauit, vt ibidem ſubnectit: nam quidā ex petulātioribus in throno inſidere præſumpſit, & audacter ſedendo, fornicarios runcos de naribus inſonuit: deinde exurgēs thronū & ſellam conuellere auſus fragmēto ligni inde in ventrem ipſius reſiliente, & quaſi ab ipſa vltione rupta aluo, inteſtina miſer effudit. Subdit & aliud miraculum admiratione dignum, alij templorum prophanatori factum, quod breuitatis gratia miſſum facio. Nec ſolùm templa demoliebantur Alexandriæ circa annum Domini 365. ſed & Chriſti & eorū qui illi placuēre imagines venerandas eſſe diruendas, teſte Nicephoro li. 16. ca. 27. magna temeritate præſumpſerunt. Imò & plurimos Chriſtianos, epiſcopos religioſos, ac ſanctimoniales, acerbiſſimis & incredibilibus cruciatibus enecabant, ſecundum Athanaſiū eodē libro, & Theodoretum lib. 2. eccleſ. hiſt. ca. 14. & li. 3. ca. 67. Iulianus quoque apoſtata poſt Conſtantium rapuit regnū, ſecundū Theodor li. 3. ca. 8. atq; Athanaſiū in Thebaidem relegauit, necnon templa magnificè à Conſtantino & Conſtantio ædificata obſtruxit, obſeratisque ianuis aditum prohibuit: Vaſa nihilominus ærario regio inferri præcepit, de quibus hoc protulit, Fœlix eiuſdē queſtor theſauri. En qualibus vaſis miniſtratur Mariæ filio. Sed huius furioſæ audaciæ haud longè pòſt commeritas luit pœnas, teſte Theodoreto, libr. 3. capit. 12. & 13. Iulianus verò vlceribus putreſcens excrementa per os ebulliuit, tandem diro vulnere inuiſibiliter ſauciatus, manum

Cōſtantinus piiſsimus.

Diuina vltio nō remoratur Arrianū Iconoclaſtam.

Iulianus tabionem ſuſtinuit.

ſanguine oppletam in aera aſperſit,atque in hęc verba ore blaſphemo moribundus erupit: viciſti Galileæ, alloquens Chriſtum ſaluatorem,Deumq́; noſtrum ſuper omnia benedictũ,lib.3.cap. 25.Huic tragœdiæ quæ procurante diabolo excitata fuit in Ægypto,ſimilis extitit,quæ contigit circa annum Domini 380,tempeſtate Baſilij in alio mundi climate,ſic enim habet epiſ.69.& 70.ad epiſcopos Italiæ & Galliæ.Ablatum eſt gaudium & lætitia ſpiritualis, noſtræ feſtiuitates in luctum conuerſæ ſunt, domus orationum concluſæ,vacua ſunt ſpirituali cultu altaria , non amplius fiunt conuentus Chriſtianorum, nõ amplius doctorum præſidentiæ, non dogmata ſalutaria , non hymni nocturni,neq; beatũ illud gaudium,quod in conuentibus credentium in dominum accẽdit.Nobis conuenit dicere, quod non eſt in hoc tempore princeps neq; propheta,neque oblatio,neque locus ſacrificandi in cõſpectu Domini & inueniendi miſericordiam,neque de vna eccleſia periculum eſt,neque duæ aut tres in hanc tempeſtatem collapſæ ſunt,ſed fermè à finibus Illirici vſque ad Thebaidem, hæreſis malum depaſcitur.Huic fermè coętaneus Ambroſius cõmemorat epiſt.29.ad Theodoſium , & 30. ad Valerianũ,Iudæos & gentiles templa Deo ſacra incẽdiſſe,magnamq́; tyrannidẽ in Italia exercuiſſe.In Aphrica quoque circa annumDomini 430.graſſati ſunt Donatiſtæ,qui nõ ſolùm homines catholica fide imbutos trucidarunt,verũ etiam eccleſias Vulcano tradiderunt,ac circũcelliones hæreticos hoc ipſum facere coegerunt, teſte Auguſtino epiſ. 50.quæ eſt ad Bonifacium,& li.1.contra epiſt.Parmeniani cap.7.& epiſt.122.ad Victorianum: Totus,inquit,mũdus tantis affligitur malis,vt penè pars nulla terrarum ſit, vbi non talia qualia ſcripſiſti,committantur & plangantur: Nã ante paruum tempus in illis ſolitudinibus Ægypti, vbi monaſteria ſeparata ab omni ſtrepitu quaſi ſecura delegerant,àBarbaris interfecti ſunt fratres.Iam verò modò quæ in regionibus Italiæ , quæ in Galliis nefaria perpetrata ſunt,etiã vos latere non arbitror: De Hiſpanis quoq; tot prouinciis,quæ ab his malis diu videbantur intactæ, cœperunt iam talia nuntiari.Sed quid longè imus? Ecce in regione noſtra Hyponenſi, quoniam eam barbari nõ attigerunt,clericorum,Donatiſtarum , & circumcellionum hæreticorum

hæreticorũ latrocinia,ſic vaſtant eccleſias,vt barbarorum fortaſsè facta meliora ſint. Quis enim barbarus excogitare potuit,quod iſti,vt in oculos clericorum noſtrorũ calcem & acetum mitterent? quorum membra etiam cætera plagis horrendis vulneribusque ſauciarunt? deprędantur etiam domos aliquas & incẽdunt,fructus aridos diripiũt, humidos fundunt,& talia cæteris comminando,multos etiam rebaptizari compellũt. Pridie quàm iſta ad te dictarem ex vno loco per huiuſmodi terrores quadraginta & octo animæ mihi rebaptizatæ nuntiatæ ſunt. Horum veſanam impij cordis peruerſitatem , luculentius exaggerat, idem Auguſtinus ſerm. 220. de temp. Sunt homines,inquit,valde mali,qui conantur, ſi fieri poſſet non eſſe eccleſias,vbi illis prædicẽtur præcepta Dei:nónne & ipſum Chriſtũ occiderent ſi in terra viuentem inuenirẽt? Quod autem in Chriſto nequiuerunt , ſecundum Theodoretum lib.3.ca.6.eccleſ.hiſt.in ſeruis tentauerunt : Nam ſacerdotum,monachorum monacharumque aluos diruptos,ſatellites Iuliani hordeo impleuerunt,ac porcis & equis deuorandos obiecerunt. Seuerus quoque hæreticus ſub annum Domini 553. Eccleſiam Antiochenam,& totum ferè oriẽtẽ turbauit:nam crudeli ferro monachos peremit , peremptis ſepulturam negando,volucribus ac feris deuorandos obiecit,neque ſacris altaribus & vtenſilibus templi pepercit,columbas aureas & argenteas in forma ſpiritusſancti ſuper diuina lauachra & altaria appenſans,ſibi appropriauit,quemadmodũ habetur actione 1. concil. Conſtãtinopolitani ſecundi eorũ quæ Conſtantinopoli habita ſunt, alioquin reſpectu generalium diuerſis in locis habitorũ quintum à patribus nuncupatur in epiſt. Cleric. ad Synodum. Haud diſſimilis eccleſię facies fuiſſe legitur circa annum Domini 600. Sic namque ſcribit D. Gregorius primatu & patria Romanus homil.17 .libro 40. homiliarũ: Ecce depopulatæ ſunt vrbes,euerſa caſtra , eccleſia ac monaſteria deſtructa,in ſolitudinem agri redacta ſunt. Anno autem domini 718. vel circiter inualuit Leo tertius Imperator 68. Iconomachus appellatus,hoc eſt imaginum oppugnator,propterea quòd imagines ac ſtatuas ſanctorũ è templis auferri & incendi præcepit, quem Gregorius tertius imperio & fidelium conſortio ſpoliauit. Anno autem

Inhumanitas Donatiſtarum.

Iuliani impietas.

Leo Iconoclaſta.

717. Saraceni (qui nō proprie ob hæreticæ prauitatis falſitatem, ſed iuſtiſſime talionis diuinitus admiſſæ diſpēſationem hic inſeruntur) Vaſconiam, Burdegalam, Engoliſmenſes, Santones, Pictonesq;, ſpoliatis direptisq; templis odio religionis, omni clade belli deuaſtārūt. Verùm Martellus Rex Frācorū poſt trium annorum curriculum trecenta ſeptuaginta quinque milia barbarorum nefario ſacrilegio conſpurcatorum, proſpero Marte fudiſſe legitur apud Ioannem Meyerum, lib. 1. Annalium ſectione 730. anni, vbi & ſubnectitur, ſectione 752. anni, quod Gandaui (iam 120. quaſi annis excuſſo Mercurij doli capiſtro, fœliciter Chriſto initiati) tum tēporis excitatus fuerit tumultuoſus ciuium concurſus, propter ſanctorum imagines, quas aliqui ceu idolatriæ inſtrumenta execrabantur. Alij habendas in veneratione ac in templis relinquendas cenſebant, hoc diſcordiæ furore ac indomitæ plebis impetu inualeſcente inter præcipuos martyrij palma coronatos mundo ceſſit Hildebertus abbas Blandinienſis, quòd contra fautores Cæſaris, nempe Leonis Iconomachi decretis pontificum de habendis ſtatuis adhæſiſſet. Conſtantinus autem Copronimus à patris impietate nequaquam degenerauit: nam præter imaginum euerſionem, ſaburram alui in ſacro fonte blaſphemus exonerauit. Verùm hos ſecūda ſynodus Nicææ celebrata condemnauit, & 350. Epiſcopi ibidem præſentes ſanctorum imagines venerandas eſſe, iuxta catholicam obſeruationem decreuerunt. Quidam etiam Dagobertus D. Hilarij epiſcopi Pictauienſis Eccleſiam ſpoliauit, vt phanum Dionyſianū ſumptuoſo ac magnifico opere inceptum, perficeret, cū autem ſpolia maris gurgitibus tranſuehenda committerentur, procelloſa tēpeſtate nauis abſorpta amplius non apparuit, ſecundum Ammonium, lib. 4. ca. 20. Quidam nebulo etiam vaſa ſacra diripuit ac confregit, teſte Greg. Turonen. lib. 2. ca. 27. quod cum Clodouens rex reſciuiſſet, arma eius, quaſi illegitima, in terram proiecit, quibus ſubleuandis inclinatus, manu regali condignas capitis dedit pœnas. Aliud nō minus efficax cōmemorat de ſancto Martino idem, lib. 7. ca. 42. Mariſcus autem quæ eſt ciuitas Franciæ, quendam habuit principem, qui tyrannica violētia eccleſias expilabat, monachos & canonicos in exilium agebat. Cúmque diu

Tragœdia Gandauēſis

Memorabilia exempla cōtra Iconoclaſtas.

conceſſa poteſtate abuſus eſſet, aliis tyrannis factus eſt exemplo, teſte Petro Cluniacenſi, lib. 2. ca. 1. de miraculis. nã cũ ſolenni quodam die in palatio nobilium corona conſtipatus conſediſſet, protinus homo incognitus equo inſidens palatium ingreditur, atque vt princeps ſequeretur reuertentem imperauit, at ille inuiſibili potentia cõſtrictus ad oſtium palatij proceſſit, vbi equum paratum iuſſus aſcendit: cuius habenas ille accipiens repentè velociſſimo curſu per aëra ferri cunctis adſpicientibus cœpit, cumque totã ciuitatem tali ſpectaculo commotam interpellaſſet, ſuccurrite ciues, ſuccurite, ſubtractus obtutibus humanis, æternus factus eſt, quod meruerat, dæmonum ſocius. Subnectit & quẽdam Orgerium eccleſias deuaſtaſſe, ſed poſtmodum à diabolo in aëra fuiſſe ſublatum, ac confeſtim dimiſſum corruiſſe, corporeq́ue grauiter colliſo, poſteris funeſtam ſui memoriam reliquiſſe. vnde Gunthrandus Rex ſubditis, inquit, teſte Greg. Turonen. libr. 8 capit. 30. Quomodo victoriam obtinere poterimus, quia quæ patres noſtri conſequuti ſunt, non cuſtodimus: illi eccleſias ædificantes, in Deum anchoram ſpei figentes, martyrum Mauſolæa honorantes, ſacerdotalem dignitatem honorantes, victoria potiti ſunt, nos non ſolum Deum nõ metuimus, verùm ſacra eius deuaſtando demolimur, miniſtros interficimus ipſa ſanctorum pignora ridiculè diſcerpimus: nequaquam poteſt ibi haberi victoria, vbi talia increſcunt flagitia, manus inualidæ, ac enſis tepeſcit, vbi iſta rabies locum obtinet. Tandem Ioannes Vviclephus circa annum Domini 1400. quaſi ex orco ſurrexit qui eccleſias in Anglicano regno deuaſtauit, & ſacra loca prophanauit, vt deplangit Thomas Vvaldenſis li. de ſacramẽtalibus, ti. 15. cap. 137, Poſtea ſtrinxit armatam manum in virgines ſanctimoniales, quas incredibili furore oppugnare aggreſſus eſt, titulo 9. cap. 87. ſibi tamen delubra & ſynagogas ſathanæ fecerunt, inſtar eorum quorum mentionẽ facit D. Aug. li. veteris & noui teſtamenti capit. 114. vt idem Thomas docet tit. 7. cap. 47. in quas magis noctu confluebant, quàm interdiu, vbi ferunt (qui ab ipſorum ſpurciſſima prauitate reſipuerunt) quod turpem carnis commixtionem extincta lucerna, in tenebris, à præceptore tenebrarum execrandam, non celebrandam diſcere non

formidauerunt. Ex quibus omnibus perſpicuum cuique eſſe poteſt, non ſemel aut bis, ſed decies Chriſti fideles eſſe laceſſitos, morte horribili peremptos, templa euerſa, ſacra prophanata. Atqui nõ fecit hic diabolus perſequendi finẽ, etſi forte mitius nobiſcum agere videatur, quòd myſticis Chriſti membris talem vbique locorum non inferat crudelitatem, vt in naſcentis Eccleſiæ exordia, clamor tamen Germanorum martyrum Anglicorumque non dubium eſt, quin factus fuerit cęlo: nam Epiſcopis vndecũque viris doctiſſimis ac ſanctiſſimis, primatibus, etiam ſecularis officij dignitate fulgentibus, necnon religioſis ſacri ordinis Frãciſcani & Carthuſiani inaudita crudelitate mortem procurârunt: Quid autem dicam, aut deplangere quomodo incipiam, truculentam illam rabiem, quam Chriſtianiſſimi regni Galliç hæretici præſertim religioſis perſonis noſtra miſerabili ætate intulerunt: nam præter 50. Franciſcanos fratres aut circiter, quorũ aliquos quatuor equis diſcerptos certiſſimè adſerunt, & aliqui, amputatis brachiis & crucibus, in ſanguine tanquam trunci ſunt volutati: alij diris tormẽtis diabolica adinuentione confictis, martyrij palmã adepti ſunt: nec hi ſolùm, ſed illo florentiſſimo & aliâs Chriſtianiſſimo regno, ſex milia ſpiritualiũ, tum ſacerdotum, tum monachorum vtriuſque ſexus trucidati, veriſſimè cõmemorantur. Nos hac in parte fœliciores in noſtra Belgica extitimus, vel (vt verius dicam) infœliciores, quòd tale (quo indigni eramus) præmium ſit nobis negatum: Terribiliori tamen modo deſæuire probantur aduerſarij, quando in ipſum caput Chriſtum Ieſum, furibundo animo debacchari cognoſcãtur: venit namque nobis mœſta dies, redijt lachrymabile tempus, nigro proculdubiò notãdum lapillo, quo non hoſtes, ſed ciues rurſus, teſte Theodoreto lib. 1. eccleſ. hiſt cap. 6. graſſatos in eccleſias Deo ſactas fuiſſe anno Domini 1566. vel audiuimus, vel corâm poſiti, corde doloris gladio transforato, eheu inſtar veterum hæreticorum vniuerſa demolientiũ conſpicere debuimus, vbi deplangit ſuis perpetratum temporibus, cuius noſtra Belgica, etiamnum hodie, ſeruat in plurimis oppidis & pagis veſtigia. Eheu quò cæcitatis adeoque inſaniç prorupit noſtræ tempeſtatis temeritas? quò æui prudentia noſtri, quò dominatores noſtri, vt in tam iniquis, tamque intolerabilibus

Monachi & ſanctimoniales in Frãcia trucidati.

libus conniuerent ac diſſimularent: ſed Dei bonitas non ſiuit, catholicum pectus magnanimi illius Philippi regis Hiſpaniarum non permiſit, vt hæreditas eius, Deique peculium daretur in direptionem hæreticis & conculcationem cunctis gentibus, quin potius in brachio excelſo fecit victoriam. O fontes lachrymarum: vbi vos ſubtraxiſtis? imbres lachrymarum deducant oculi noſtri ſuper tam nebuloſis, tamq; horribilibus noſtræ Belgicæ tenebris: Optimo ſiquidē iure exclamare nos ipſa neceſſitas cōpellit, quod B. Polycarpum de calamitoſo ſui temporis ſeculo pronuntiaſſe & exclamaſſe cōmemorat Euſebius Cęſarienſis, lib. 5. eccleſ. hiſt. cap. 20. bone Deus, inquit, in quæ tempora me reſeruaſti, vt hæc audiā & videam: & cū inſigni athleta Dei Matathia, 1. Machabæorum 2. væ mihi, vt quid natus ſum videre contritionem populi mei: nam filij Belial ſanctum ſanctorum pollutum duxerunt, imagines confregerunt, tremendiſſima atque auguſtiſſima ſacramenta barbarorum immanitatem ſuperantes, Chriſtum Ieſum, non roſas porci conculcauerunt: Cùm enim quidam Gotthorum magnitudine & vaſorum Eccleſiaſticorum pulchritudine oblectaretur, eaque ſuis vſibus applicare meditaretur, teſte Oroſio libro 7. de Alarico rege Gotthorum, virgo ſanctimonialis ad barbarum confidenter ait, hæc Petri Apoſtoli myſteria ſunt, præſume ſi audes de facto, tu videris, ego quia defendere nequeo, tenere non audeo. barbarus verò ad reuerentiam religionis, timore Dei ac fiducia virginis motus ad Alaricū hęc per nuntium retulit, qui continuò reportare ad Apoſtoli baſilicam vniuerſa, vt erant, vaſa imperauit. Verùm elapſis ex annorum illorum curriculis, poſteriora facta ſunt deteriora prioribus, quando ab Aquilone tanta ſubitò emerſit malorum colluuies, qui tāto furore fuēre perciti, vt quique timorati vix fuga ſibi conſulere potuerint. Nec iam rebus inanimatis, imaginibus, ac ſimulachris contumeliam duntaxat per vniuerſam fermè Hollandiam & tellurem Zelandicam intulerunt, ſed viui Dei templis, ſacris initiatis, non pepercerunt. Præſertim tamē noſtræ familiæ Franciſcanę alumni complures cum illis palmā martyrii, incredibili cruciatu adepti ſunt, adeò vt quidā quadripartita ſectione non ambigantur diſcerpti, alii ſummitatibus digitorum & pedū veridica rela-

Deplāgit noſtræ miſeriæ ſtatū.

tione feruntur ſuſpenſi,alii inauditis tormentorum generibus excruciati glorioſum de hoſte tulêre triumphū.Tandem iniquitas communis deſolationis eò irrepſit, vt infœlix hac in parte noſtra Mechlinia, alioquin fœliciſſima, eheu,quorundam fraudulentia circumuenta 32.diebus aſylū omnis iniquitatis extiterit,nam 30 Auguſt.anno1572. ingreſſi ſunt,quam 2.Octobris Hiſpano militi funeſto fine confuſi reliquerunt,ac timore perculſi fugam ceperunt. Quo factum eſt vt nobiliſſ.iſta metropolis triduanæ direptioni iam ante 45.dies fuerit expoſita,& qui decimum nummum cum aliis ciuitatibus recuſaret, totum penderet.

Deus quare nō eſt vltus hæreticorū rabiem.

Verùm aliquis iconochus fortè ſubſannabit,inquiens,quare ſiuit Deus hæc(ſi ſinit)fieri flagitia?quare ſeipſum vlciſci diſtulit?quare non manus ipſorum inſtar Hieroboam,3. Reg.13.areſcere fecit:aut quare vorax illos flāma vt Nadab & Abiu Læuit.10.non conſumpſit? quare ora eorum tanquam plumbo non opilauit,& paralyſi tāquam Alchinum aliquem 1.Machab.9.percuſſit?quare etiam illos in ſcelere non confudit qui Antiochum in templo Naneæ interfeçit? 2.Machab.1.Cur iſtos Iconoclaſtas non igne cælitus miſſo conſumpſit, qui Heliodoro templorum inuaſori parcere noluit? 2.Machab.3.

Reſponſio.

D.Auguſtinus reſpondet, tali phrenetico ſuper Pſalmum 68.concione 2.tractat.11.in euangelium Ioannis, & homilia 8.ſuper Epiſtolam Ioānis,quod quoſdam martyres in ſua confeſſione conſtantes viſibiliter liberat, vt liquet, Danielis 3.de tribus pueris, omnes tamen inuiſibiliter coronat,ita interdum ſancta ſanctorum abire quidem ſinit in direptionem,& conculcationem,ſed tunc ſeipſum Deum vltionis oſtendit, quando ficos Philiſteis immiſit:hoc ſiquidem indicatur per circumloquutionem ſcripturæ,1.Reg.5.vbi dicitur cōputreſcebant prominentes extales eorum.Similiter 2.Reg.6, Oza pollutis manibus attractauit arcā,& mox diuinitus percuſſus interijt.Aliquando etiam patienter conniuet,& ad tempus diſſimulat, vt in æternum perdat,ſicut 4.Regum 25.liquet de Nabuſardam, qui domum Domini Vulcano tradidit, omnemque templi ſupellectilem Babylonem tranſmiſit,nec vltrici mox pœnæ ſubiacuit, ſicut nec Iudæi qui diſſoluerunt templum,de quo habemus Ioannis 2. nec rabido ore vociferantibus,Matth.27.Si filius Dei es deſcende de cruce,condignas

ſe,condignas illico pœnas inflixit,quia ſecundũ Auguſtinum,tract.3.in Ioannem, exemplo patientiæ nos præmunire cõplacuit, nec aliquem admiratio inuadere debet ratione longanimitatis Chriſti, quia non eſt indignum, quod dignetur ſuſtinere aliquid aduerſitatis in veſte,qui tã acerba perpeti patientiſſimè dignatus eſt in corpore. Aliquando quoque demonſtratur ſimilibus,quòd digni ſimus iuſto Dei iudicio in æternum derelinqui,quibus permiſſu Dei media ſalutis,eorumq́; ornatus & ſplẽdor exibilantur, quod prophetæ deplangunt Iudæis huiuſmodi rerum proceſſu eſſe factum, Threnorum 4. Ezechielis 16. Oſeæ 11. &c. O quoties inquinatiſſimis noſtris moribus anſam obtulimus perfidis exprobrandi,ſubſannandi, ceu commentitiam legem noſtrã,blaſphemãdique nomen Dei noſtri? quin verò hãc hæreſum quam patimur,peſtem truculẽtam inde compertiſſimum eſt fuiſſe ſubortam, indeque nutritam,quod qui ex nobis exierunt, viderunt iuxta verbum Eſaiç.52. Dominatores noſtros iniquè agere,legeſq́; peſſũdare,leges ipſas cœpere floccipendere, Eccleſiæ authoritatem denegare,prælatos conculcare, ſuggillare dogmata fidei,ac denique ſacroſancta myſteria prophanare. Præterea æquanimiter iſta permittit, vt robuſti fide appareient in procellis tribulationum conſtantiores, ſecundum Auguſt. ſerm.225.de temp.nam arborem concuſſit diabolus vt poma decutere poſſet. Poſtremo Deus iſtam tragœdiam non reſpexiſſe videtur, nec talionem rependere cognoſcitur, quòd peccata noſtra talia meruerunt, teſte Auguſt.lib.1. de ciuitat.Dei,cap.29.& Gregori⁹ homilia 17.lib.40 homiliarum. Quanto, inquit,mundus gladio feriatur aſpicitis,quibus quotidie percuſſionibus intereat populus videtis,cuius hoc niſi noſtro præcipue peccato agitur. ecce depopulatæ vrbes,euerſa caſtra, Eccleſiæ ac monaſteria deſtructa in ſolitudinem agri redacta ſunt, ſed pereunti populo authores mortis exiſtimus, ſicut non ſemel apud prophetas legimus,qui debuimus eſſe duces ad vitam, ſed exempla prauitatis demonſtramus, quando ipſi peccamus, qui compeſcere aliorum peccata debuimus. Siue autẽ hac ratione,aut illa Deus Iconoclaſtas aliquando nõ horribili pœna flagellat,non tamen ſemper tacebit,impio conculcante iuſtiorem ſe, quin potius æternis gehennalis

Diuerſis de cauſis Deus iſtã permiſit tragœdiã.

flammæ cruciatibus mancipabit, vti commonſtrare non deſinunt prælibata paradigmata, & ea quæ commemorãtur, tripartita hiſtoria, lib.6.cap.32.& apud Aulum Gelliũ, lib.3.Noctium Atticarum, cap. 9.huic inſtituto accommoda. Quæ attendens concil.Lateranen. ſub Alexandro tertio celebratum titulo de pactionibus cap. 61.voluit omnes eccleſiarum inuaſores & ſpoliatores excõmunicationis vinculo innodari, Paulo Apoſtolo.1.adCorinth.3.Si quis violauerit tẽplum Dei, diſperdet illum Deus, concordans. Quibus ſuffragantur piiſſimi Imperatores Arcadius & Honorius, quos (vt fœlici ſydere ſociarẽtur humana diuinis, terrena cæleſtibus, ima ſummis) indomitam impiorum rabiem tali legis capiſtro compeſcere niſi ſunt, lege Si quis Cod.de ſacroſan.eccleſis. Si quis in hoc genus ſacrilegii prorupit, vt in eccleſias catholicas irruens ſacerdotibus, & miniſtris vel in ipſo cultu locoque aliquid importet iniuriæ, à prouinciæ rectoribus animaduertatur: atque ita moderator prouinciæ ſacerdotum, & catholicæ eccleſiæ miniſtrorũ, loci quoq; ipſius & diuini cultus iniuriã capitali conuictos ſeu confeſſos reos ſentẽtia nouerit vindicandũ, nec expectet vt epiſcopus iniuriæ propriæ vltionem depoſcat, cui ſanctitas ignoſcendi gloriam dereliquit: ſit cunctis laudabile factas atroces ſacerdotibus aut miniſtris iniurias, velut crimen publicum perſequi, ac de talibus reis vltionem mereri, &c. Nec tanti rigoris debet aliquis mirari vehementiam, cùm legatur.ff.digeſto nouo, lege qui ſtatuas, titul.ad legem Iuliam, vbi ſic habetur: Qui ſtatuas aut imagines Imperatoris iam cõſecratas cõflauerint, aliúd ve quid ſimile commiſerint, lege Iulia maieſtatis tenentur, & Theodoſius piiſſimus Imperator, vrbem Antiochenam duriſſimè afflixit, propter contumeliam quandam in ſtatuam coniugis factam: nam teſte hiſt. Tripart.lib.9. cap.32. Niceph. lib.12. cap.43.eccleſ.hiſt. atq; adeo ipſo Chryſoſt.homiliis 2.17. & 20.ad populũ Antioch. Ciues Antiocheni procaci animo & preſumptuoſa temeritate deiecerunt, & cõfregerunt æneam ſtatuam laudatiſſimę Placillę cõiugis magni illius Theodoſii, quod cùm Imperator reſciuiſſet, egerrimè tulit, licet è viuis iam exceſſiſſet optima cõiũx, & quaſi furore percitꝰ priuilegia ciuitati ademit, vrbiq; vicinæ primatum tribuit, arbitrans hoc illis maximo

Iconoclaſtæ ſunt excõmunicati, & capitis ſententia plectendi.

Theodoſius Antiochiam cõdignis pœnis afflixit.

maximo dolori futurũ (inuidebat enim iam olim Antiochiæ Laodicia) poſt hæc autẽ & incendium & deuaſtationẽ minabatur, & in vici formam ſe egregiam vrbẽ redacturum. Nec immeritò, cùm imago repræſentet perſonã imaginatam, quẽadmodum præco iudicem. Quocirca hinc ſicut citra cõtumeliam iudicis nihil mali poſſimus machinari, ita nec illi, quia ſecũdum ſcripturã, Luc. 10. & Ambroſ. ſer. 6. & epiſt. 26. ad Gratianum, qui ſanctos honorat, Deũ honorat, & Deũ ſpernit qui ſanctis contumeliam infert, imò ſi imagini detrahas, ſecundum Ambroſ. lib. de incarnationis Dominicæ ſacramento, cap. 10. & Auguſt. ſer. 119. de temp. ei cuius eſt, videbitur detractum. *Imagini detrahẽs ei cuius eſt detrahit.*

Diluuntur obiectiones contra imaginum vſum militantes.

MVGNA me inuadit admiratio, quando Ioannes Caluin. lib. 1. Inſtitutionis cap. 11. ſect. 5. & 6. impudentiã conſpicio, non enim videtur voluiſſe intelligere, vt bene crederet & ſcriberet: Tanta namque procacitatis preuicacia ac religionis inuidentia, ſua probra in Dei ſanctorumque iconas euomuit, quatenus ſui cerebri adinuentiones veritatis prætextum haberent, vt nullum ſcripturarum reſpectum habuiſſe credatur, ſic enim procedit, Exodi 20. diſertis verbis Dominus dixit, Non facies tibi ſculptile, &c. & cap. 32. inſimulat populum Iudaicum idolatriæ vitulo fuſili commiſſæ, Ezechias quoque abſq; reprehẽſionis nota æneum confregit ſerpẽtem, 4. Reg. 18. Et Eſa. 44. & Baruch 6. plura continentur quæ rudibus & naſutioribus occaſionem dubitandi præſtent, imò inducant ne aliquando reuerentiam imaginibus aut ſtatuis exhibeãt. Producit etiã Caluinus D. Auguſt. tanquam cauſæ ſuæ patrocinantem, lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 10. vbi dicit eos ſic errare meruiſſe qui Chriſtum & Apoſtolos eius, non in ſanctis codicibus, ſed in pictis parietibus quæſierunt, & ſuper Pſal. 113. ſuper illa verba. Simulachra gentium argentum & aurum, os habent & non loquentur, affectu quodam infirmo, rapit infirma corda mortalium formata ſimilitudo & membrorum imitata compago. Cuius ſenſum ita reddere conatus eſt Caluinus, ſect. 10. verum eſt neminem orare vel adorare intuentem ſimulachrum, qui nõ ſic afficiatur, vt ab eo exaudiri ſe putet, vel ſibi præſtari *Obiectiones Caluini.*

quod deſiderat ſperet. Et Epiphanius epiſt. ad epiſcopũ Hieroſolymitanum vbi in calce ſic ſcripſiſſe fertur. Prætereà audiui quoſdam murmurare aduerſum me, quòd cùm vidiſſem in foribus eccleſiæ velum habẽs imaginem Chriſti vel ſancti alicuius, ſcidi illud, & magis dedi conſilium eiuſdem loci cuſtodibus, vt pauperem mortuum eo efferrent. necnon Lactantius Firmianus, lib 2. cap. 19. nõ eſt dubium, inquit, quoniam religio nulla eſt, vbi ſimulachrum locum obtinet: Nam ſi religio ex diuinis rebus eſt, diuinum autem nihil eſt, niſi in rebus cæleſtibus, caret ergo religione ſimulachrum, quia nihil poteſt eſſe cæleſte, in ea re, quæ fit ex terra, quod quidem ex ipſo nomine apparere ſapienti poteſt: quicquid enim ſimulatur, falſum ſit neceſſe eſt. Inſuper concil. Elibertinum, cap. 36. ſic habet: Placuit in eccleſia picturas eſſe non debere, ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur. His omnibus quamuis ex prælibatis prompta queat eſſe ſolutio, ſingulis tamen breuiter & clare reſpõdebimus, vt meritò nullus debeat ſana mente prædito, remanere tergiuerſãdi locus. Præſtò eſt igitur ſcriptura, Exodi 20. poſita, non facies tibi ſculptile, &c. Cui paſſui duobus licet reſpondere modis: Primo videlicet quod patres catholici in conc. Nicæno, 2. actione 1. Anathematiſmo 2. excommunicant illos qui ſcripturam hanc detorquent ad ſacras imagines, pronuntiantq́ue patres eã intelligendam eſſe, vel de falſorum deorum imaginibus, quas idola appellamus, vel de Dei veri imaginibus quatenus Deus inuiſibilis eſt & incomprehẽſibilis & proinde infigurabilis, priorem intellectum habet Adrianus Papa, act. 2. dicti concilij, quod confirmatur in concil. Triden. ſeſſione 25. tractatu de Inuocatione ſanctorum, §. 2. vt quod dicitur, Non facies tibi ſculptile vel ſimilitudinẽ intelligatur, non de ſacra imagine, ſed de agalmate, id eſt ſtatua abiecti animalis, quod idolatræ coluerunt. Simulachra ergo alienorum deorum hic interdicuntur, & ipſorum, falſo confictorum, deorum cultura verbis immediate præcedentibus & ſubſequentibus inhibetur: Præcedentibus quidem, quia non habebis Deos alienos. Subſequentibus verò, quia non adorabis ea, neque coles. Non igitur ſimpliciter omnem ſimilitudinem inhibet, ſed eam duntaxat quæ adoraretur & coleretur, quaſi in ſe habẽs diuini aliquid

Solutio.

Bipartita obiectionis ſolutio.

quid nominis,aut virtutis, quemadmodum adorârunt illi qui Hiere. 2. ligno dixerũt,pater meus es: & lapidi, tu me genuiſti,& Baruch 6. ſtatuas ligneas & lapideas, deos exiſtimarunt,in quibus ſpes ſalutis foret collocãda. ita ſiquidem colebant Babylonij ſua figmenta vt luculenter apparet illud 6. caput Baruch legentibus quaſi prora & puppis noſtræ ſalutis(vt dicitur in prouerbijs)non eſſet in aliquo alio quàm in lapidibus & ligneis,quæ ſuggillat digna prophani poetæ Horatij,ſerm. 1. Satyra 8. ſubſannatio:

Olim truncus eram ficulnus,inutile lignum,
Cùm faber incertus ſcamnum faceretne, Priapum
Maluit eſſe deum:deus inde ego,furum,auiúmque
Maxima formido

Hoc quis nõ cuſtode ſecurus? Improperat Deus quoque Iſraelitis quòd vna ligni parte vilia abſoluãt officia, furnũ incendant,carnes coquant,pulmentum parent, altera autẽ Deum ſibi faciant,adorantes & dicentes, libera nos, quia Deus mihi tu es, Eſaiæ 44. profectò iſte locus nõ militat contra nos,neque ille quem habemus apud Baruch: Nemo enim tam vecordis & inſulſi animi eſt,vt credat illis aliquã diuinitatem aut virtutẽ ineſſe,propter quod eſſent colẽdę: non enim à lignis aliquid petimus,aut fiduciam in illis figimus,nec ſpem in illis reponimus, quemadmodum Iudæi exemplo Babyloniorũ facere didicerãt, iuxta Pſalmographi ſententiam,Pſal. 105. commixti ſunt inter gentes & didicerunt opera eorum,& ſeruierunt ſculptilibus eorum,& factum eſt illis in ſcãdalum. Nõ eſt igitur par ratio Iudęorum & Chriſtianorum: nam etſi interdũ vna parte ligni furnus incẽdi queat,& caro elixari,altera imago efformetur,& ſtatuat,non tamen hoc nobis contumelioſis eſt inſultandum verbis, quia quod calcaneo ſanando congruit, oculus reſpuit, & maiorem honorem vni membro præ reliquis præſtamus: Sicut enim genis oſcula infigimus, nõ poſterioribus corporis partibus: ita quoq; natura comparatum eſt, vt huic ligni parti reuerentiam & honorem exhibeamus,non alteri,non propter ligni materiã,ſed formam artificis opera introductam. Qua ratione vmbrę obtinent noſtræ imagines ac ſtatuæ ad idola Babyloniorum collatæ,quoniã ipſi altiori intellectu rapiebantur, & quod obtutibus humanis offerebatur, Deus colebatur, apud

catholicos non item, nam omnia imaginum vmbratilia referunt ad prototypa, quæ illæ repræſentant, teſte Ioanne Damaſc.lib.4.orthod.fid.cap.16. Et conc. Trident.ſeſſ.52. §. 2. de imaginibus, ita vt per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtũ adoramus, & ſanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneramur, id quod conciliorum, præſertim 2. Nicenæ ſynodi decretis contra imaginum propugnatores eſt ſancitum. Ex quo diſtichon, memoriæ iuuandæ cauſa, fertur euulgatum:

Hoc Deus eſt quod imago docet, ſed non Deus ipſa,
Hanc recolas, ſed mente colas, quod cernis in illa.

Alter ſenſus propoſitę ſententiæ, non facies tibi ſculptile, &c. exponitur act.5. dicti concilij, non facies tibi ſculptile, nempe Dei veri qui eſt inuiſibilis 1. Tim.1. & proinde infigurabilis: prior tamen intellectus eſt textui ſcripturæ conformior. Si ad omnem ſimilitudinem etiam prælibata extenderetur ſententia, ſcriptura ſacra ſecum ex diametro pugnaret: quippe quæ alijs in locis imagines & ſimilitudines fieri pręcepit: nam 3.Reg.9. & 2.Paral.9. docet ſcriptura Salomonẽ 12. leonculos fabricaſſe in throno regali, & boues ſculpſiſſe, itẽ leones & boues & cherubim in baſibus æreis, ſi nullus tunc temporis fuerit pictor aut ſculptor, quis hæc fecit: nec poſſumus dicere Salomonẽ in hoc opere peccaſſe, quòd certè non ſiluiſſet quæ ipſum laudat ſcriptura, de moneta Matth.22. ait Chriſtus, Cuius eſt hęc imago? Quod ad alteram pertinet ſcripturam de vitulo fuſili dicendum, quod reprehendantur filij Iſrael, ſicut illi de quibus Hierem.2. dicitur. Sed cauillatur Caluinus quoſdam ſentire catholicos de adoratoribus vituli illius, non fuiſſe adeo vecordes & ſtupidos, vt metallũ ſibi perſuaſerint eſſe Deum, ſed hoc in ipſis reprehẽſione fuiſſe dignum, quod in metallo adorarent Deum, & proinde eadem ratione reprehendẽdos, qui Deum & ſanctos in imaginibus adoramus metallinis, ligneis & lapideis. Cui reſpondendum eſt, quod ſi hoc etiam concedatur, quod tamen eſt improbabile, nihilominus tamẽ iuſtiſſime reprehenſos, vituli adoratores cõſtat, quia ſaltem in hoc à veritatis ſemita exorbitârũt, quod ſuum induxerunt in animũ Deum illũ qui eduxerat eos de ſeruitute Aegyptiaca, for-

Diluit obiectum de vitulo fuſili.

Caluinus aſtu elabi nititur.

mam

mam vituli ſibi delegiſſe, vt in ea illos gubernaret, & ob hoc illi formæ vituli, tãquam in qua Deus præſideret, deferendũ eſſe cultum diuinum, tale nihil de ſuis imaginibus cõminiſcuntur Chriſtiani. Ezechias autẽ laudabiliter æneũ ſerpentem confregit, quẽ Deus fieri iuſſerat, quia eo loci cauſam non diſſimulat ſcriptura, quod vſq; ad illud tẽpus filij Iſrael adolebant ei incẽſum: vnde ex eadẽ cauſa etiã hodie ſi cõſtaret de tali abuſu imaginis alicuius, nec populus à ſuperſtitione per inſtructionem poſſet cohiberi: certe magis illa eſſet tollẽda. Authoritates D. Augu. intelligendæ ſunt, de imaginum abuſu, nec intendit bonum excludere earum vſum, quæ ſimilitudinem habẽt membrorũ humanorum, cùm Canone 82. cõcilij Cõſtantinopolitani decretum ſit, quod Chriſtus tali imagine quæ humana mẽbra referret potius effigiendus ſit, quã agni ſpecie, licet approbetur & ipſa, quẽadmodum demonſtrauũ eſt luculenter articulo de imaginibus. Verbis ſiquidẽ D. Augu. erudimur nos Chriſtum & ſãctos noſſe debere potiſſimũ ex ſcripturis auditis ſeu lectis, & non ſolùm imaginibus, ne detur occaſio erroris, deinde etiam quod ceſſante ſcripturarum inſtructione, imagines quæ ſpecies mẽbrorum repræſentãt, infirmas mentes & carnalibus illecebris deditas, magis natæ ſunt curuare & in ſuperſtitionem adducere. Epiphanij locus diluendus eſt, per hoc quod credere non valemus ipſum illa ſcripſiſſe verba, cuius hæc noſtra eſt ratio, quoniã ante prælibatam ſententiam manifeſte vice Colophonis addiderat, Deus autem pacis conterat ſathanam ſub pedibus veſtris, ne ſcindatur vinculum pacis, & charitatis & prædicatio rectæ fidei, tali Coronide abſoluit librũ ſuum Epiphanius. Quibus cuique perſpicuum eſſe poteſt, prædicta verba à quodã Iconoclaſta eſſe aſſuta. Præterea probabile eſt ipſum in tẽplo non ſcidiſſe imaginem ſacram: licet enim Iconomachi multa falſata ex Epiphanij ſcriptis allegaſſent, pro ſuæ veſaniæ confirmatione, reſpondet tamen Epiphanius diaconus, quemadmodum habetur actione 6. Concilij Niceni 2. vel actione 6. Concilij 7. generalis: vide inquit, iſta falſa ſcripta contra venerãdas imagines dicuntur eſſe Epiphanij, qui contra hæreſes acerrimè pugnauit, non tamen ſunt: cùm eiuſdem diſcipuli templum in Cypro ædificârint eiuſdem patris nomine

appellatum,& cum multis picturis illius quoq; imaginem collocârunt ibidem,quod profectò nunquam feciſſent diſcipuli, ſi contrariam cognouiſſent doctrinam Magiſtri. Lactantius autem non loquitur de imaginibus ſacris, ſed de falſorum deorum,hoc eſt,idolornm ſimulachris. concilium Elibertinũ,dato quod non ſit falſatum, parum aliquẽ mouere debet,cùm particulare fuerit & primus illius canõ potiſſimùm de non recipiendis ad pœnitentiam, redoleat hæreſim Nouatianorum, negantium in fine pœnitentiam ſecundum Auguſtinum,lib.ad Quoduultdeum, hæreſ.36. Vel etiam intelligi commodiſſimè poteſt de diuinitate quæ eſt infigurabilis: Indignum ſiquidem eſt tria corpora vel tres facies in Deo comminiſci, vti in libellis quibuſdam cernitur delineatus, vel tanquam grandæuus & antiquus dierum, promiſſa ac cana barba in ſolio conſtitutos, quia humanis limitibus diuina non ſunt circumſcribẽda aut reſtringẽda, ne gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinẽ corruptibilis hominis cõuertamus, Ro.1. Hinc Exod.20. non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem. Et Deuteronomij cap.quarto, Non vidiſtis aliquãdo ſimilitudinem in qua Dominus loquutus eſt in Oreb in medio ignis, ne fortè decepti faciatis vobis ſculptam imaginem maſculi aut fœminæ, &c. Huic adſtipulatur D. Auguſt.epiſt.177.ad Paſcentium, non triformis eſt, vna quippe forma eſt, quia vna deitas, Deus pater, filius & ſpiritus ſanctus, quem ſi cogitare conamur, nullus cogitetur per locorum ſpatia complexus, quaſi trium corporum ſicut tricorporem Gerionem fabulæ ferunt, ſed quicquid tale animo occurrerit, vt maius in tribus, quàm in ſingulis minuſque in vno quàm in duobus, abſq; vlla dubitatione reſpuatur, & D. Athanaſius Oratione contra Sabellii gregales, Auguſtinus lib.8.de Trinit.cap 2.lib.de fide,& ſymbolo,cap.7. Hierony. in 4.cap. Eſa. & Damaſ lib. 4.orthod. fidei,cap.17. inquiunt, inuiſibilis & incorporei incircumſcriptibilis & infigurabilis Dei, quis poteſt facere repræſentationem? Inſipientiæ igitur eſt, & extremæ dementiæ, figurare diuinitatem: Si tamen Deus reperiatur præfato modo efformatus, non ſunt tales imagines impetuoſa temeritate, aut præſumptuoſa audacia de ſacris locis eliminandæ, quin potius imperitum & indoctum vulgus eſt erudiendum,

Deus eſt infigurabilis.

Deitas quatenus depingi valeat.

ne quod intuetur in imagine, opinetur rem ita ſe habere in veritate, vnde concil. Trident. ſeſſ. 25. §.3. De inuocatione ſanctorum, quod ſi aliquādo hiſtorias aut narrationes ſacræ ſcripturæ, cū id indoctæ plebi expediat exprimi & figurari cōtigerit, doceatur populus, nō propterea diuinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici aut coloribus exprimi poſſit.

Veneramur quoque Deum & ſanctos, feſtorum celebrationibus.

QVandoquidem de feſtorum ſolennitatibus & inſtitutionibus commodior in tertio præcepto reſtat dicendi locus, non abſonum alicui videri debet, ſi illis impræſentiarum ſuperſedeamus.

Honoramus Deum & ſanctos etiam peregrinationibus.

QVamuis caninis latratibus perſtrepentes, ac patulis rictibus mordentes, Ioannes Caluinus, lib.1.cap.11. ſect.10 Inſtitutionis Chriſtianæ, necnon Eraſmus in epiſtola ſui Enchridij dedicatoria calumniétur peregrinationes ſacrorum locorum eſſe cultum inutilem, religionémq; ſuperſtitioſam, tamē ſancti iuxta ac docti patres nihil pri' vtiliúsve cognouerunt, quàm intimo cordis affectu inuiſere ſacra limina Petri Apoſtoli, aliorúmque ſanctorum, quorum reliquias aut iconas in hoc vel illo loco, ſacroſancta conſeruat eccleſia. Imò ipſis priſcis veteris teſtamenti patribus, hic cultus plurimum fuit cordi, quando tribus in anno vicibus, magno prolixi itineris labore apparere debuerunt, iuſſu diuino Hieroſolymis, Exod.34.& 2.Paralip. 8. Rebecca quoq; Geneſis 25. perrexit, vt conſuleret Dominum ad aram Abrahæ, vbi orationes fundere conſueuerat, teſte Auguſt.lib.quæſt.ſuper Geneſ.ca.72. Caleph quoque deprecandi gratia peregrinatus fuit ad mauſolæa, patriarcharum principalium, quorū corpora tumuli penetralibus incluſa requieſcebant in Hebron, Geneſ.23. quemadmodū inſinuatur Ioſue 14. quando dicitur in ſingulari numero, terra quam calcauit pes tuus, erit poſſeſſio tua.& Num.13. & aſcenderunt per meridiem exploratores ſcilicet, & ſubditur in ſingulari: & venit, nimirum ſolus Caleph in Hebron, vt manifeſtè patet ex Hebraica veritate, quæ ſic habet, Vaiialou bannegebh vaiiauo, quia ſecundum Rabbi Salomonis elucidationem, & V. patris Nicolai Lirani ex-

Peregrinationes tempore veteris teſta. fuere.

poſitignem, ſolus Caleph properauit in Hebron, oraturus ad ſepulchra patrum, quatenus eum Dominus celica fiducia præueniret, firmarétque, ne aliorum exploratorum vulgaribus hominibus timorem inutilem incutientium deceptionibus à recto veritatis tramite flecteretur. Haud diſſimili religionis affectu fecit Abſolon, 2. Reg. 15. quando dixit, Vadam & reddam vota mea, quę voui Domino meo in Hebron: Cui ſuffragatur in eundem locum Angelomi commentarius, intelligentis prædictam ſententiam de peregrinatione. Quam vſitatiſſimã fuiſſe reperimus in nouo etiam teſtamento: nam Magi ab Oriente venerũt Hieroſolymam & Bethleem Matth. 3. Eunuchus Candacis reginæ Aethiopum venit, vt adoraret dominum in Hieruſalẽ Act. 8. Huc etiam profectus eſt Alexander epiſcopus Capadocũ, qui Hieroſolymæ diuino oraculo præmonitus mitra pontificali Hieroſolymæ fuit redimitus, ſecũdum Euſeb. lib. 6. eccleſi. hiſt. cap. 9. D. Ignatius Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus ſcribit ad dilectiſſimum præceptorem obſecrando, vt per eum liceat petere Hieroſolymam, deſiderio viſendorum ſanctorum, præcipuè virginis Deiparæ, cuius plurimos ſecum contuitum contactúmque eius omnibus votis optare adſerit. Origenes etiam voto ſe obſtrinxit vt inuiſeret limina Petri Apoſtoli, cuius voti cõpotem fuiſſe effectum adſeuerat Euſe lib. 6. cap. 9. Ioannes quoque Chryſoſtomus homilia 5. de ſancto Iob circa finẽ tom. 1. ſic loquitur: Si eſſem fortis & curis vacuus, vellem laborioſa profectione viſitare vincula Pauli. Haud ſecus Auguſt. proponit viſitare ſacras D. Hieronymi reliquias in Bethleem, vti habetur epiſt. 205. ad Cyrillum epiſcopum Hieroſolymitanum. Quin & Imperialis maieſtas accedit illa amplexura ſepulchra & faſtu depoſito ſtat ſanctis ſupplicatura, vt pro ſe apud Deum intercedant, teſte Chriſoſt. homil. 66. ad populum Antiochenum, & ſcenarium fabrum, id eſt, Paulum, & piſcatorem, id eſt, Petrũ etiam mortuos, vt protectores orat Imperator qui redimitus incedit. Nec hoc tantum Romæ quis fieri viderit, verum & Conſtantinopoli: nam Conſtantini ipſius filius honore magno cenſuit haberi, ſi pro foribus piſcatoris paternum corpus collocaret, & paulò poſt: quò regias aulas videat, nullus vnquam peregrinatus fuit, multi verò reges plerunque huius ſpectaculi

Epiſcopi peregrinati.

ſpectaculi gratia peregrinati ſunt, quemadmodũ liquido conſtat ex Roffino lib.11.cap.33.de Theodoſio.Et Helena Conſtantini mater crucem Domini honoratura profecta eſt Hieroſolymam ſecundum Theodoretum lib.1.cap.18. eccleſ.hiſtoriæ,& Tripar.hiſt lib.2. cap.18. Necnon Imperatrix Eudoxia orandi cauſa illuc quoque iter arripuit, teſte Nicephoro lib,14.cap.30.& 32.ac Tripart hiſt.lib.12. cap. 9. Nec ſolùm iſti dominatores ac moderatores orbis Chriſtiani, tam ſpirituales quàm ſeculares quaſi ocio torpidi & diuitiarum abundantia nimis onuſti,loca ſacra viſitârunt,nam & pagani idem factitare conſueuerũt,ſecundum Valerium Maximum lib. 1. cap. 1. ac etiam plebei & vulgares homines, quoniam parentes ſanctæ Agnetis ſupplicandi gratia, viſitarunt ſuæ ſacrum ſobolis tumulum,& mirabili apparentis virginis gloria & ſplendore quaſi renouari, domum conceſſerunt,teſte Ambroſio ſermon.90. Auguſtinus etiam duos ſacris initiatos inducit atque hortatur peregrinari atque viſitare corpus ſancti Felicis Noleníis epiſcopi epiſt.137.ad Clerum,item Greg. li.2.epiſt. 21.miratur Ruſticanum cur deliberatæ viæ eundi ad loca ſancta intentionem & votum deflexerit,cùm nihil neceſſe ſit mente concipi, quin debeat celeri deuotione compleri. Ioannes Chryſoſt. ſalutaribus monitis ſuos tanquam calcaribus inſtigabat, peregrinari in Arabiam, ad viſendam oſculandámque terram & fimum,in quo ſanctus Iob vlceribus plenus opprobriíſque ſaturatus vtcunque quieuiſſet, homil.5. ad populum Antiochenum. Neque hæc peregrinatio adſumitur à fidelibus cupiditate videndorum locorum,aut curioſitate antiquitatum, ſed teſte Auguſtino lib. 20.contra Fauſtum cap.21.populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat,ad excitãdam imitationem, & vt meritis conſocietur, atque ex ipſorum locorum admonitione, maior effectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illis quos imitari poſſumus & in illo quo adiuuãte poſſumus & orationibus adiuuemur:nam ſanctorum cinis, oſſa & fauilla inuiſibiles illas poteſtates dilaniant. Quocirca regalibus ſepulchris hæc ſanctorum monumenta ſunt clariora, teſte Chryſoſtomo homil.66. ad populum Antiochenum. Animæ quoque defunctorum refrigerij ſedem,luminis claritaté, peregrinationibus ſan-

Cuius rei gratia fiant peregrinationes.

ctorúmque corporum viſitationibus, adipiſcuntur ſecundum Auguſtinum ſerm.44.ad fratres in eremo. Et Ambroſius de obitu Theodoſij, vbi fides eſt, ibi eſt exercitus angelorum, bona itaque fides operatur in mortuis, frequenter denique aduerſarius ac legationes eius quotidiana martyrum virtute torquentur, vnde arbitror, inquit, quòd fila chordarum cytharæ ideo fides dicantur, quoniam & mortua ſonum reddant, vti luculenter patet apud Auguſtinum Epiſtola 206. cap.6. nam Alexandrini peregrini protecti ſunt, ſtupendo miraculo, ne latrones ſibi aliquam vim inferre poſſent, ac vt omnes alliciat Chryſoſtomus ſermone de Aſcenſione domini, quid miſerius illis eſt, inquit, qui conuentum iſtum ſplendidum derelinquunt, quo ſanctorum corpora viſitamus, & quid vobis beatius, qui ad tantã ſolennitatem concurrere voluiſtis? & Ambroſius ſerm. 6. pronũtiat illos plurimum damni paſſos, qui nuper memoriæ Petri & Pauli non interfuiſſent, & econtra plurimum lucri ſpiritualis acceſſiſſe qui adfuiſſent. Quotieſcunque ergo martyrum memoria recurrit, prætermiſſis omnibus ſæculi actibus, ſine aliqua dubitatione concurrere debemus, illis reddituri honorificentiam qui nobis ſalutem ſui ſanguinis effuſione pepererunt, præſertim cùm dominus dicat, qui vos ſpernit me ſpernit. Et Epiphanius lib. de vitis prophetarum teſtatur tantam hominum multitudinem ad monumentum Ezechielis prophetæ confluere, precum & obſequij cauſa, vt loci incolæ Chaldæi metuãt, ne eum aliquando aſportent. Fortaſſe hæretici calumniabuntur peregrinationes fidelium dũtaxat eſſe corporis recreationes & perditiſſimi luxus occaſiones. Profectò inficias ire nequimus quin Ambroſius lib. de Helia & Ieiunio cap. 17. & Auguſt. lib. 20. contra Fauſtum cap. 20. acerrimè agant in illos, qui viſitando martyrum ſepulchra, carnis illecebris indulgent, & omnis generis diſſolutionibus vacant, ſicut concil. Cabilonen. 2. cap. 25. inuehitur contra illos, qui temeraria præſumptione exiſtimant ſeſe probe egiſſe, ſi vrbẽ Compoſtellam aliáve ſacra loca ſolo orationis prętextu luſtrârint. Non enim Hieroſolymã vidiſſe, ſed Hieroſolymis bene vixiſſe laudãdum eſt, Hieronymo teſte, epiſtola ad Paulinum: Quid enim ſi multi peregrini nõ euadãt meliores, ſed deteriores, qui ſe per mare, per terras circunſe-

Obiectio ex abuſu.

cunferentes, cælum non animum mutant, vt habet Seneca lib.3.epiſtola vltima: Non enim per Apenninum montem vel alium quempiam, nō per famam vel fortunam, &c. inquit, peruenitur ad ſummum bonum, ſed per animum rectum, quia non alia ratione imago Dei ſimilis effici anima noſtra poteſt. Epiſtola 31. lib. 4. Num ideò peregrinatio exibilanda & abroganda, quòd illi ſeſe propria immiſceat ſenſualitas aut aliquis abuſus irrepat & inualeſcat: ergo eadem ratione & opera erunt improbanda, quòd in illis aliqui cum Phariſæo intumeſcant, omnes relinquant mundum, quia in maligno poſitus eſt, 1. Ioannis 5. omnes diuitias abrumpant, potius quàm abiiciant, quia multi iis pereunt, Mathæi 19. vino omnes renuntient, quia in eo eſt luxuria, Epheſ.5. Sicque non attendentes bonum alicuius rei vſum, ſed abuſum, qui poteſt ex hominum malitia, caſu aut ignorantia contingere, cōtemnamus omnes Dei, cum Manichæo, creaturas, quas ipſe creauit valdè bonas, omnia ſiquidem peruerſæ poſſunt peruertere mentes: Nec aliquid eſt tam ſanctum támq; eximium, quod non queat mala mente proſcribi, ac hoc argumento reprobari, cùm quis abutitur, quibus vti incumbebat. Quò autē maturiùs huic abuſui occurrere valeat ſacroſancta mater eccleſia, tria potiſſimum decreuit peregrinaturis obſeruanda: Primò vt nemo viſitare ſacra loca præſumat, niſi licentia prius à paſtore obtenta, quemadmodum docetur in concil. Laodiceno, cap.41.& 42.& allegatur de conſecrat. diſt.5.cap. Non oportet, & Salegunſtadienſi cap.16. à quo canonicas & teſtimoniales literas conferre debeat. Secundò debent proficiſci pro indulgentiis adipiſcendis aut peccatis emēdandis aut votis adimplendis, teſte concilio Tridētino ſeſſ. 25. in principio. Tertiò humili exomologeſi Deo recōcilientur, proximíſque ſatiſfaciant, antequàm viam carpere incipiāt, ſecundùm concilium Cabilonen.2.cap.45. Poſſunt nihilominus rei voti interdum ab itineris prolixo labore abſolui ſecundùm concilium Lateranen. ſub Alexandro tertio celebratum tit. de pactionibus cap. 35. maximè quando Apoſtolica authoritas ſua indulgentia impartita dimittit, aut commutando relaxat. Illi quoque qui non ſunt ſui iuris vt pueri & mulieres poſſunt à ſuo Epiſcopo abſolui, nec ad ſedem Apoſtolicam pro abſolutionis beneficio

Tria peregrinaturis obſeruanda.

A voto qui abſolui valeant.

properare debent, ſi manus violentas fortaſſis in clericum iniecerint, Tit. de illis qui incidunt Canonem latæ ſententiæ eiuſdem concilij cap. 12. Pari modo, eoſdem excuſatos crediderim tit. de pœnitentia cap. 3. & de pactionibus ca. 38. eiuſdem concilij, ſi votum eleemoſynis redimatur, ne cogantur diſſitas peragrare maxima locorum intercapedine regiones.

Honoramus Deum & ſanctos ſupplicationibus & circumgeſtationibus.

Reliqua pars diſciplinæ quæ proceſſiones & ſupplicationes cõcernit, in eo eſt, vt pro temporum neceſſitate plebem exhortentur paſtores, ad ſolennes ſupplicationes, quarum nec tempus, nec modus, nec forma præſcribitur verbo Dei, ſed eccleſiæ iudicio relinquitur. Huius partis obſeruatio, ſicuti eſt vtilis, ita veteri eccleſiæ ab ipſis vſque Apoſtolis ſemper fuit vſitata. Quanquam ne ipſi quidem Apoſtoli primi fuerint authores, ſed exemplum ſumpſerint ex lege & prophetis, videmus enim illic quoties graue aliquod incidebat negotium, conuocatam fuiſſe plebem, ſupplicationes, ieiunia inſtituta, teſte Iuone parte 4. cap. 50. Sic Exodi 15. Moyſes conuocata multitudine virorum, dulci modulo, magnificauit Dominum, granatiaſque ei egit, pro beneficio ſingulari, quo barbarum illud rubri maris elementum, ſolidũ viantibus Iudæis præbuiſſet obſequium, Iudith 16. perſoluunt grates Domino Deo de victoria manu fœminæ parta. Heſter. 4. Congregati ſunt Iudæi iuſſu Reginę vt inſtantiſſimis precibus ad thronum gratiæ Dei pulſarent, quatenus impendenti exitio eximi poſſent. Propterea Salomõ 3. Reg. 8. & 2. Paralyp. 6, deprecatus eſt, vt ſi fames ſuborta fuiſſet in terra, aut peſtilentia aut ciuitas obſeſſa, vel etiã ſi clauſum fuiſſet cælum, & non plueret ſuper terram, propter hominum peccata, orantes in loco ſacro cõuerſi eſſent, exaudiret, atque in omni tribulatione ſuccurreret: huiuſmodi ſupplicationes vſitatas cognoſcere licet ex Ioſepho, libr. 11. cap. 8. Antiquitatum Iudaicarum: Nam Iaddus Princeps ſacerdotum propter timorem quem Iudæis incuſſerat Alexander Imperator, diuino oraculo præmonitus inſtituit multitudinem veſtibus albis indui, antiſtites biſſinis ſtolis ornari, principem autem ſacerdotum hiacinthina & aurea

Supplicationes quã antiquæ.

ſtola

ſtola amiciri, habentem cidarim in capite & ſuper frontẽ laminam auream in qua nomen Dei Tetragrammaton ſcriptum erat. Ciuitatem etiam ſertis & coronis ornari. Hoc ergo ſequuti ſunt Apoſtoli, quod populo Dei nouum non erat, & vtile fore prouidebant: quando enim primus papa vertex Apoſt. Petrus erat carceri mancipatus, oratio fiebat ſine intermiſſione ab eccleſia ad Deum pro eo, Act. 12 & ſtupendo miraculo liberrimè euaſit. Sic in ſumma habendum eſt quoties de religione incidit controuerſia, quam vel Synodo, vel Eccleſiaſtico iudicio finire oportet, quoties tractatur res aliqua difficilis ac magni momenti, quoties denique apparent indicia iræ Dei, vt ſunt peſtilẽtia, bellum, fames, hoc ſanctum eſt & ſalutare inſtitutum ac commune in periculis Chriſtianorum aſylum, vt paſtores ad publicum ieiunium & extraordinarias preces plebẽ horteutur. Profectò Hugo de ſancto Victore, lib. 4. Eruditionum Theologicarum, cap. 14. teſtatur tres præcipue ſupplicationes ſeu ſolennes rogationes in eccleſia ſeruari ſolitas, prima fuit in purificatione Mariæ, cũ cereis & lucernis, de qua ei coëtaneus beatus Bernardus, ſerm. 2. eiuſdem ſolennitatis. Præter aliarum ſolennitatum conſuetudinem, inquit, hodie acturi ſumus proceſſionem & procedemus bini, candelas habentes in manibus ipſaſque ſuccẽſas, non quolibet igne, ſed qui prius in eccleſia ſacerdotali benedictione ſit conſecratus. Secũdam habemus in ramis palmarum cum floribus & palmis, de qua idem Bernardus ſerm. 2. eiuſdem diei. Nec myſterio vacat quod populus Chriſtianus crucem quæ circumgeſtatur ramis palmarũ, diſſolutis templorum aditibus, tanquam adapertis cælorũ repagulis, impetere contendat, & certatim in ipſam flores & ramos proiicere: nihil enim hoc aliud ſignificat, quam quod redemptionem noſtram cælique apertionẽ, illi ſoli quem ramis victoriæ impetimus, feramus acceptam, quod & ſeruatum fuit antiquitus: nam Simon intrat 1. Machabeorum 13. cum palmis victoriam ſignantibus, quarũ vſus etiam erat Romanis, teſte Plinio lib. 5. ca. 6. & Aulo Gellio, lib. 13. ca. 4. Nec obſtat quod tempus redẽptionis octiduo præuenimus: quia propter infallibilem certitudinem prophetiæque euidentiſſimam veritatem, quæ futura erãt, facimus tanquam præterita, teſte Auguſtino tracta. 105. in

Quando ſupplicationes indicendæ.

Tres ſolẽnio res ſupplicationes.

Ceremonia diei palmarum.

Certitudine prophetiæ præteritũ ponitur pro ſuturo.

Ioannem ſerm.109.de temp. Ambroſ.lib.1.de fide, cap.7. lib.3.cap.4.lib.1.de Abrahã, cap.8. Leo ſermon.18 de paſſione Domini, ſicuti Eſa.50.dicitur, Corpus meum dedi percutientibus & genas meas vellentibus, & 53. vere languores noſtros ipſe tulit,& dolores noſtros ipſe portauit: nam potitum victoria ante certamẽ Chriſtum gaudemus, atque ante belli cõflictum intrepide canere conſueuimus triumphum. Tertiam ſub Aſcenſionem Domini, quæ lytania non eſt ab heri & nudius tertius inuecta,ſed tempeſtate Auguſtini tribus diebus, ſtrictiſſima diſciplina, obſeruata,ſer.172.& 173.de temp. Nec alicuius negotij prætextu,fas erat ſe cõuentui eccleſiæ ſubtrahere, quin potius ieiunijs,& ciliciis angi, & pro reconciliatione ad Deum exclamare. Significant autẽ lytaniæ ſupplicationes publicas,hoc eſt,precationes ad Deũ & ad ſanctos,cùm aut proceditur ex templis in templa,aut circumitur, extra vel intra templa, vt habet adhuc in vſu catholica eccleſia. Vnde concil. Maguntinum 1.cap.32.& 33. Lytaniæ Grecę dicuntur Latine Rogationes, quæ tribus diebus à patribus inſtitutæ ſunt, ad rogandum Deum & impetrãdam eius miſericordiam ſuper quacunque tribulatione,& ſplendidis aut cultioribus veſtibus fieri debent, ſed diſcalceati fideles cinere & cilicio,niſi infirmitas impedi rit,induti procedãt. Iſti canones promulgati ſunt anno 800. vel circiter. Nam tempore Caroli magni celebratum fuit iſtud conciliũ,cuius canones inſeruit ſuis conſtitutionibus, cap.20.quę hodie ſub titulo Caroli magni circumferũtur,& concil. Aurelianen.1.cap.29.circa annum Domini 516.ſic habet: Rogationes,id eſt lytanias ante Aſcẽſionem Domini placuit celebrari,ita vt præmiſſum triduanũ ieiuniũ in Dominicæ Aſcenſionis ſolennitate ſoluatur per quod triduum ſerui & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs vniuerſa conueniat. Non ignorãdum eſt tamen duplices eſſe in ſancta eccleſia lytanias Minores & Maiores Minores appellari cõſueuerunt, teſte Carolo Magno lib.de ritibus eccleſ.ad Alcimium. Sigeberto in Cronicis & Ruperto lib. 9. de diuinis off.ca.5. Iuonẽ parte.4. ca.11.quæ ſolennibus proceſſionibus ante aſcenſionem Domini celebrantur,inſtitutæque ſunt à Mamerto Epiſcopo Viennenſi circa annum Domini 430. propter grauem illius regionis affli-

Lytania.

Rigor diſciplinæ veteris Eccleſiæ.

Duplices Lytaniæ.

ctionem:nam lupi turmatim ciuitates inuadentes omnia cadaueribus oppleuerunt, Deo,peccatis exigentibus, permittente,in quibus triumphatoris cælos aſcendentis inſignia,cruces & vexilla præferebantur, quemadmodum refert Ado Epiſcopus Viennenſis in Cronicis de 6.ętate cap. 111.& Greg. Turonen.lib.2.hiſt.cap. 34. Cœpit autẽ vſus portandi cruces & vexilla in proceſſionibus à tẽpore Cõſtãtini magni,qui labarium,hoc eſt, ſignum & vexillum, teſte Ambroſ.epiſtola 29.ad Theodoſium crucis imagine inſignirũ ſuis militib⁹ adorandũ, hoſtibus expaueſcendũ, præire mandauit,teſte Ruperto Abbate Tuitiẽſi,vbi ſupra hiſt tripartit.lib.1.cap.5.& 9.& Eutropio lib.11. de Conſtantino,Similem cũ cruce ſupplicationem celebrarunt in Cæſarea Palęſtinæ cũ reliquijs ſancti Anaſtaſii martyris, vt habetur,Act.4 Nicæn.2. Maiores verò lytanias inſtituit Gregorius magnus qui floruit circa annum Domini, 590.Has celebramus in feſto D.Marci euãgeliſtæ,nã cùm poſt ingens diluuium in Italia peſtilẽtia inguinaria infinitam hominum multitudinem extinxiſſet & Pelagiũ papam è medio abſtuliſſet, Gregorius qui tunc Leuita erat, omniũ calculis ſuffragiiſque ſuffectus, ſeptiformem lytaniã inſtituit,in qua totũ vrbis populũ ſeptuplici diuiſione diſtinxit.In prima clerũ vniuerſum,in ſecundo choro omnes abbates & monachos, in 3. omnes abbatiſſas cum ſanctimonialibus ſuis,in 4.infantes,in 5.omnes viros laicos,in 6.viduas,in 7.omnes mulieres coniugatas,teſte eodẽ Greg.lib.11.epiſt.2. Paulo diacono,lib.3.de geſtis Lõgobardorũ,cap.11.Sigeberto autẽ in cronicis lib. 10.cap. 2.adſeuerat,ꝙ hi ſeptem ordines ex aliis baſilicis egrediebantur, vſque ad Baſilicã Dei genitricis, vbi omnes cõgregabantur.Hæc ergo dicitur maior,quòd à maiori, id eſt, ſummo Põtifice inſtituta ſit:Illa minor,ꝙ à ſimplici Epiſcopo introducta.Nemo tamen ſibi perſuadeat,hiſce ſolũ dieb⁹ inſtitutas eſſe ſupplicationes & lytanias,celebri cultu obſeruatas,cùm circa annũ Domini 536. Agapitus papa inſtituerit,ſingulis dieb⁹ dñicis proceſſiones,& ſuplicationes eſſe ſolẽnizãdas,q̃madmodũ habẽt Cronica Martiniana. Similiter alijs anni temporib⁹ toties rogationes & ſuplicationes ſunt celebratę,quoties ciuitates aut regna aliqua aduerſitate fuerũt tribulatę aut ãguſtia afflictæ:

Cruces in ſupplicationibus.

Proceſſiones cũ reliquijs.

Maiores Lytaniæ.

Supplicationes dominicæ.

ſic rogationes inſtitutæ ſunt in ciuitate Arelatenſi, in medio quadrageſimæ, propter inguinariam tabem, & votis potiti ſunt, ſecundum Greg. Turonen. lib. 4. hiſt. ca. 5. Aliæ quoque lytaniæ inſtitutæ leguntur in concil. Tole. 5. ca. 1. tribus diebus ſingulari cultu obſeruandæ idib. Decembris, quæ confirmantur eodem concil. 6. ca. 2. Sic aliis temporibus procellis inhorreſcentibus ſedulo cordis affectu homines ſe rogationibus & ſupplicationibus dederũt: Nam cum Alexandriæ vis aquarum adeo inundaſſet terram cõtinentem, vt caracliſmo ad locum ſuum recepto in tectorum tegulis, ſcaphæ marinæ eſſent repertæ, ſupplicationibus diuinam opem implorantes exauditi ſunt, teſte Nicephoro, li. 10. Eccleſ. hiſt. ca. 35. & Conſtantinopoli ob minas diuinitus factas, ſub Proclo Archiepiſcopo populus ſolennes celebrauit ſupplicationes, ſub quibus puer in aera mirabiliter ſubleuat⁹ Angelico miniſterio inſtructus, populum deſcendit docturus Triſagium, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis miſerere nobis, quod populus frequenti iteratione ac pia intentione replicans, Deo eſt reconciliatus, vltricem manum euadendo, ſecundum Ioannẽ Damaſ. lib. 3. Orthod. fid. cap. 10. & Niceph. lib. 14 Eccleſ. hiſt. ca. 46. & confirmatur Conſtantinopolitano concil. 5. Sic Antiochiæ in publicis ſupplicationibus carmina miſcebant luctuoſa ad commiſerationem, in tempore tribulationis mouendam, ſecundum Niceph. lib. 12. ca. 43. hinc concil. Laodicenum, ca. 19. præcipit in proceſſionibus ſingulorum Pſalmorum ordinabiliter debere fieri lectionem. Et propter pluuialem tempeſtatem celebrata eſt lytania, in qua Theodoſius Imperator priuato abiectoque habitu inceſſit ibidem, lib. 14 capit. 3. Hic iam plenis buccis ſtomachatur Ioannes Caluinus, lib. 4. Inſtitutionis Chriſtianæ, ca. 17. ſect. 35. & 37. & Melanthon in Apolog. pro Bucero, quod cum pompa venerabile ſacramentum circumgeſtamus, ac ſanctorum reliquias, vel ſtatuas, circumferamus, cum Cronica Martiniana, luce meridiana clarius doceant, D. Greg. feciſſe ſupplicationes à Laterano vſque ad ſanctum Petrũ circumferendo capita ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, quibus ita animati fuêre Romani, vt Imperator Fredericus maluerit ſoluere obſidionẽ Romanis paratã, quàm inutili inſultu cõfuſus, animoſos

Variis tēporibus ſupplicationes certas ob cauſas indictæ.

Triſagium.

Theodoſius in ſupplicatione procedit.

Cauillũ hæreticorum.

animoſos efficere fortiores.Item lib.3. Theodoreti, cap. 10.preuntibus turbis & choreis ac cantibus Dauidicã melodiam inſonantibus,reliquias clariſſimi victoris martyris Babilæ,& qui cum illo vna decertârant adoleſcentum quorundam deportatas legimus. Epiſcopus etiam portat pignora ſancti Stephani cum magno populorum conſenſu, teſte Auguſt.lib.22.ciuitatis Dei,cap.8.Sic Childebertus rex & Chlotharius ciuitatem obſederunt Cæſarauguſtanã, quod ciues agnoſcentes cilicijs humiliati ac ad Deũ conuerſi,tunicã S.Vincentij martyris muris ciuitatis, dulciſſimis pſallentium vocibus deportãdo, plebeis eam fuſis lachrymarum imbribus inſequentibus circũierunt,quorũ circuitus rationẽ obſidentes cùm agnouiſſent, teſte Gregor.Turonenſ.lib.3.ca.29.timore perculſi, ciuitatem reliquêre inuictam. Fertur etiam ac veridica aſſertione tenetur,D.Gregorium in ſolenni proceſſione imaginem glorioſæ virginis Mariæ deportaſſe,quam propriis D. Lucas Euangeliſta manibus cõpoſuerat,teſte Niceph.lib.15.cap. 14.Si magno cordis iubilo, magnoque apparatu tubarũ & timpanorum eiúſque generis aliorum, Numeri.12.& 2.Reg.6.Ambroſ.ſerm.22.& 80.ſanctorum reliquias, ſtatuas,aut imagines, laudabiliter in proceſſionib' nouimus deportatas,multò magis venerandum ac tremẽdum ſacramentũ:hoc enim præmonſtratũ eſt nobis in figura, quãdo arca à ſacerdotibus Ioſue 6.& 2.Reg.6.magnis ſolẽniis fuit deportata,quam licet adorare nemo potuerit aut præſumpſerit,indignationẽ tamen omnipotentis Dei euadere non potuerũt Oza & Michol vxor Dauidis,quãdo gloriæ Dei detraxerunt.Vnde Auguſtinus ſuper Pſal.98.non peccamus,adorando iſtud ſacramentum, ſed peccamus nõ adorando.Nec obſtat quod nullibi ſit à Chriſto præcepta circũgeſtatio,aut adoratio:quia Chriſtus non venit in terras,vt adoraretur & honoraretur, ſed vt illuderetur ac crucifigeretur. Nemo tamen ſanæ mẽtis tres magos idolatras dixerit,nec Mariã Magdalenã culpauerit, quãquã nullum habuerit præceptũ effuſionis vnguenti, Matth.26 & Ioãnis 12.cùm ore Dominico laudetur.Rurſus cedẽtes ramos de arboribus,ac veſtimenta ſternentes in via,item clamãtes Ozanna,nullum habuere præceptum,tamẽ tantũ abeſt vt repræhenſi ſint inſolentiæ,vt etiam lapides clamaſſent,

Diuerſæ reliquiæ in ſupplicationibus deportatæ.

Tremendum ſacramẽtum raro eſt deportandũ in ſupplicationibus.

niſi ipſi diuinas laudes perſoluiſſent, ſecundum Lucam ca. 19. Vnde concil. Trident. ſeſſ. 13. capit. 6. Si quis dixerit in ſancto Euchariſtiæ ſacramento vnigenitum Dei filium, non eſſe cultu latriæ, etiam externo adorandum, atq; ideò nec feſtiua peculiari ſolennitate venerandũ, neque in proceſſionibus ſecundùm laudabilem & vniuerſalem ſanctæ Eccleſiæ ritum & conſuetudinem ſolenniter circumgeſtãdum, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores eſſe idolatras, Anathema ſit. Nec alicuius roboris eſt argumentum, quo ſe triumphare iactitant aduerſarij ex Baruch 6. vbi idolatriç inſimulat eos Hieremias Propheta, qui deos aureos, argenteos ac ligneos in humeris portarent: quo conficere volunt, non circumgeſtandum ſtatuam aut imaginẽ Petri, aut alicuius cæterorũ ſanctorum, ne idolatriæ crimen incurrere videamur. verũ enimuero quis vnquam fidelium ſomniauit ſimulachrum Petri, aut imaginem Pauli eſſe Deum, quis vnquam docuit imaginem Stephani, aliquid numinis habere, tantum abeſt vt imagines dicamus eſſe deos & ſtatuas, vt nec prototypa credamus aliquid cum diuinitate habere commune. Præterea vel ipſum capitis allegati ex Baruch argumentum diluit ipſorum cauillum, quando ait: exemplum epiſtolæ quod miſit Hieremias ad abductos captiuos in Babylonia, timebat ſiquidem vt conuerſatione paganorum allecti, diſcerent, idolatrando, ac Deum Iſraël abiurando, opera eorum. Nec aliquem inuadat admiratio oportet, quod iam ſagittarij armati, apparatu quaſi bellico inſtructi, non aliquod religionis aut pietatis ſpecimen, ſed faſtuoſam vanitatem exhibentes procedant, quia plurimi eorum, licet claſſicum caniturìs ſint externo quaſi apparatu præparati, tamen intimis cordis medullis credẽdi ſunt Deum inuocare. (niſi fraudem patiatur intentio) ſicuti 2. Machab. ca. 15. legitur, vbi pugnantes gladiis, leuabant puras manus ad Deum, ſic 2. Eſdræ 4. vna manu faciebant opus, altera ad pugnã tenebant gladium, quo maximè opus erat circa annum Domini milleſimum, propter truculentam ipſius Berengarj impietatem & blaſphemiam, qua iſtud tremendum Euchariſtiæ ſacramentum, cum ſuis ſequacibus cõculcare ſatagebat. Sed eccleſia tribulationibus ſuccreſcens, & ex malis multa bona eliciens, ſtatuit ſuauiſſimum

Locus Baruch exponitur.

Occaſio ſupplicationis in armis.

ſimum feſtum omni iucunditate repletum, ſummis laudibus celebrandum. Clement. de veneratione ſanctorum, ca. Si Dominum, & ſacratiſſimam Euchariſtiam circumferendam aliquando hæreticis vel inuitis. Quod ergo tunc fuit neceſſitatis, propter rabiem iniquorum Berengariorum, poteſt iam eſſe & deplorandæ neceſſitatis, ac etiam laudabilis erga tantum ſacramentum, ſicut Ioſue 6. legimus animoſitatis & pietatis.

Honoramus Deum & ſanctos, luminaribus & candelarum incenſionibus.

QVandam Phrenetici ſpiritus obganniant, ſub prætextu religionis prope gentilium cultum in eccleſiam introductum, quando vident cereos meridiana luce accendi, tamen hoc cauillum non ipſi primùm confinxerunt, ſed quod in putrido fonte Vigilantio hęretico repererunt, veſana mente hauſerunt, magis volentes in tenebris ambulare, quàm in luce veritatem cognoſcere: Non enim gentilium ritum inducimus, nec Deum iſtis indigere cognoſcimus, ſed Deo in ſcripturis loquenti obaudimus, qui Exod. 25. præcipit fieri candelabrum, inquiens, facies candelabrum ductile de auro mundiſſimo, cuius ſex calami egredientur de lateribus, tres ex vno latere & tres ex altero. Sequitur, facies & lucernas ſeptem, & pones eas ſuper candelabrum, & 27. præcipe filiis Iſraël vt adferant tibi oleum vt ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonij extra velum: & 3. Regū. 4. Salomon fecit 5. candelabra aurea. Verùm reſpondebunt hæretici, nihil ad nos vetus teſtamentum. Equidem fatendum eſt: alioquin namque candelabra auro puriſſimo fabrefacta habere deberemus, ſed vti tunc temporis Deus his non indigebat, nec quaſi cæcutiens in tenebris palpitabat, ita nec modò: At iſti viri miſericordiæ, ſi diis placet, cenſent non inutilem cādelarum faciendū eſſe ſumptum, ſed pauperum inediam eſſe ſubleuādam. Profectò tali pietate cōmotus, imò auaritiæ facibus ſuccenſus Iudas, idem domino (qui ſcrutatur renes & corda) propoſuit, quando Mariā Magdalenam infructuoſi operis inſimulauit, Ioannis 12. Mar. 26. qui vel inuitus audire fuit compulſus, quanquam nihil emolumenti Chriſto inde accreſceret: Cur moleſti eſtis huic mulieri bonum opus, non malum, vt exiſti-

Vſus cādelarum ſcripturis eſt conſentaneus.

Replicant hæretici.

mas,operata eſt in me.Quem fructũ adeptus eſt Deus, ex tã numeroſis victimarum oblationibus?quid lucri ex tantis vitulorum ſanguinibus?quid, obſecro, lucis nactus eſt ex immortalibus & perpetuis ignibus?Leuit.6.2.Machab.1.Ambr.lib.3. Off.cap.14. qui eſt lux vera illuminãs omnem hominem venientem in hunc mundum? Ioannis 1. nihil penitus: Maluit tamen ſibi illa, quàm idolis fieri, & gratitudinem animi, obſequiis externis oſtendi, quemadmodum habet Chryſoſtom.homil.17.in Geneſim, & Theophilactus ſuper 26. Matth. quo docet vt honorem quem Deo debemus,præferamus omnibus, etiam miſericordiæ operibus, cui ſuffragatur ſententia 1. Paral.vltimo. Tua ſunt omnia, & quæ accepimus, inquit Dauid,de manu tua,dedim' tibi.Nec aliquis ſuggillet,aut exulcerato animo ſubſannet ſacrum iſtum candelarum in nouo teſtamento vſum, quod Eraſmus in colloquiis eas derideat,& Lactantius Firmianus li.6.cap. 2. reprobat & concilium Elibertinum cap.37. accendendas vetet. Quia non eſt mirandum quod in cæremonias eccleſiaſticas impingat laudabiliter inſtitutas,qui etiam in rebus fidei nugari,nutare,ac quaſi ingenita temeritate,toto cælo errando,iocari non formidat: Lactantius etiam eodem capite congruam profert ſolutionem:nam ſicut opimas hoſtias Deo tanquam eſurienti,& vina tanquam ſitienti, offerũt & profundunt idolatræ infidelitatis tenebris inuoluti, quas ludibrio habet,ita lumina in tenebris deridet, exigẽs & requirens in nobis non fumidum obſequium,ſed clarũ mentis oculum,ſcilicet vt Deum agnoſcant:& ſequitur,illorũ autẽ dij,quia terreni egent luminibus, ne in tenebris ſint,quorũ cultores,quia cæleſte nihil ſapiunt, etiam religiones,quibus deſeruiunt,ad terram reuocant.Ex his facilè quis conſiderauerit, nos alia intentione candelas incendere Deo ſanctiſque eius, quàm idolatræ ſuis mõſtris portentoſis.Concilium autem Elibertinum nullius eſt roboris, cùm quidam ipſius Canones redoleant hæreſim Nouatianam,vel dicẽdum,quod agat de idolatris, quibus candelas incendi interdicit:De his namque loquitur eodẽ cap.allegato & cap.39.46.59.& 60.conciliũ verò Triden. ſeſſ.26.cap.7.eas comprobat,ſuperſtitioſum autem numerum earum damnat, & quo expreſſius nihil dici poteſt,

Temeritas Eraſmi taxatur.

concil.

concil. vniuerſale ſextum, id eſt Conſtantinopol. tertium, quod paſſim appellatur tertia ſynodus, ita habet, capit. 8. Conueniendum eſt ſabbato die, cum luminaribus cuilibet Chriſtiano, ad eccleſiam, conueniendum eſt ad vigilias, ſiue ad officium matutinum Vnde D. Hieronymus libr. contra Vigilantium, quicunque, inquit, accendunt cereos, ſecundùm fidem ſuam habent mercedem, & paulò poſt: per totas orientis eccleſias quando legendum eſt euangelium, accenduntur luminaria, iam ſole rutilante: non vtique ad fuganda s tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. Et Augu. ſerm. 7. de temp. magnis laudum præconiis effert illorum vota qui candelas offerunt ad luminaria noctis. Et Germanus patriarcha Conſtantinopolitanus lib. 7. cap. 14. Epiſtolæ 2. non offendat quemquam, inquit, quòd ante ſanctorum imagines lumina & ſuaue olentia thimiamata accédantur: ſymbolicῶs enim iſta fieri, non lignis aut lapidibus ipſis, ſed in honorem illorum opinandum eſt, quorum cum Chriſto requies, quorũ honor ad ipſum recurrit, quia domino defertur cùm ſeruus honoratur, Ambroſ. teſte libr. 3. de fide capit. 7. qui ſeruus nonnunquam honoratur dignitate domini ſecundũ eundem ibidem. Legimus quoque de celebratione miſſarum ca. Literas, quod miſſas celebrare illicitum ſit abſque candelis, & cap. Sanè, præcipitur ne ſacramentum euchariſtiæ infirmo deferatur niſi lumine ſemper præcedẽte. D. Athanaſius quoque conqueritur impios Arrianos candelabra & cereos eccleſiæ idolis adoleuiſſe: Epiſtola ad orthodoxos, quin & canon Apoſtolorum 3. docet non aliud altari admouendum, quam oleum in candelabrum & incenſum oblationis tempore. Toletanum concilium 4 cap. 8. admonet gallicanas eccleſias vt lucernam ac cereum paſchalem ſolenni benedictione, Hiſpaniæ eccleſiis conformes, ſanctificarent. Nec huius inſtitutio nunc primum edicitur, ſed quod ante per Soſimum Papam ordinatum erat, teſte Platina in vita eius, vt vbique ſeruaretur, cõfirmatur: nam ante ſi Thomę Vvaldenſi fides ſit adhibenda, lib. de ſacramentalibus tit. 24. ca. 66. D. Ambroſ. Epiſcopus Mediolanẽſis benedictionem cerei paſchalis docuiſſe ac diuulgaſſe cognoſcitur.

Candelarũ vſus veteribus eſt comprobatus.

Cereus paſchalis.

Honoramus Deum & ſanctos genuflectionibus, ac capitis apertionibus.

Obiectio modernorũ hæreticorum.

NVlli non eſt conteſtatiſſimum, Mardochæum noluiſſe genuflectionis reuerẽtia adulari, aut venerari crudelem Aman, Heſter 13. Libenter, inquit, pro ſalute Iſraël, etiam veſtigia pedum eius deoſculari paratus eſſem, ſed timeo ne honorem Dei transferam ad hominem, & 22. Apocalyp. loquitur Ioannes Euangeliſta: Cùm audiſſem & vidiſſem, cecidi vt adorarem ante pedes angeli, qui mihi oſtendebat hæc, & dixit mihi, vide ne feceris, Deum adora: Ergo ex his concludi poſſe videtur, quod nullis ſanctis debeamus genuflectionem, ſimilémve reuerentiæ exhibitionem quemadmodum prætendunt hæretici, Ioannes Caluinus, libr. 1. Inſtitutionis Chriſt. capit. 11. ſect. 10. & Theodorus Beza, Confeſſionis Chriſtianæ, capi. 5. art. 20. Verùm prius argumentum haud difficulter diluitur, ſi res ipſa penitius conſideretur: Aliquid namque ratione ſui comprobari poteſt, quod circunſtantia aliqua inordinata reprobatur, tãquam illicitum: Sic genuflectio Mardochæi exhibenda fuit licita, ſed ex parte recipientis, Aman probatur illicita, quippe qui hoc modo adſpirabat ad regnum quo adepto tanquam Deus coleretur, inſtat Nabugodonoſoris, Iudith 3. & Herodis, Act. 12. capit. Angelus quoque (vt poſterius ſoluamus) humanæ dignitatis ignarus, adorationem Abraham non reprehendit, Geneſis 18. nec humilitatis Ioſue obſequium impediuit, Ioſue 5. vbi autem reſciuit humanitatem, adeò dignificatam & exaltatã vt vnione hypoſtatica, diuinitati coniuncta conſideret in patris dextera, vetuit ne ſibi fieret adoratio, ab eo cuius naturam adeò iam cognouerat ſupra ſe in ſublimibus cælorum exaltatam, vel ſecundum Auguſtinum, lib. 20. contra Fauſtum, Manich. capit. 21. angelus non permiſit ſibi fieri, quod ſoli Deo debetur, ſicut nec Paulus & Barnabas, Act. 14. nihil tamen vetat, quo minus Deo, ſanctiſque eius genuflectendo, aut caput denudando, reuerentiam exhibeamus: Exteriora ſiquidem metimur, ſecundùm interioris hominis intentionem, ita vt idem actus referendus ſit, vel ad latriam, vel ad duliam, quemadmodum vnico venerandi modo honoramus reges & aulicos nobiles, nec ideo tamen concludi valet, quod eundem aulico exhibemus

Angelus quare recuſauit adorationẽ.

Vniformis eſt reuerẽtia extrinſeca diuerſa intẽtionis.

mus honorem, quem regi, ſic genua flectimus ad honorem Chriſti & Petri, vel candelam incēdimus, vel templū erigimus, nemo tamē ſibi perſuadere debet, quod tātū honoris exhibeo Petro, perinde atque Chriſto, eo quod interiores actus magno diſcrimine diſcrepent, licet exteriores actus nulla diſparitate ſeparentur, quod ſerui interdum honorentur dignitate Domini, teſte Ambroſio, libr. 1. de fide, cap. 7. Chriſto namque flecto genua, quia cognoſco eum verum Deum, creatorem vniuerſorum, ac redemptorē virgini Mariæ reuerentiam exhibeo, tanquam Dei genitrici, ſecundùm Ambroſium, lib. de ſpiritu ſancto, cap. 12. ſancto Petro verò flecto genua, recognoſcendo ipſum eſſe virtuoſum Dei amicum, illíque in beatitudine cæleſti adſociatum. Sic 1. Reg. 25. Abigail ad terram proſtrata adorauit Dauidem, & Abdias, 4. Reg. 1. Heliam Prophetam, quod non feciſſet, vtpote nec Helias permiſiſſet niſi genuflectio etiam hominibus, & potiſſimùm ſanctis facta, eſſet licita, & eccleſia cognoſcens talē adorādi modum, non ſolùm nō reprehendit, ſed maximè commendat. Hinc magnis laudū præconijs efferuntur reges apud Auguſt. epiſtola 42. ad Medaurenſes idolatras, epiſtola 44. quæ eſt ad Maximum grammaticum, ſerm 4. in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli. Et ſerm. 28. de ſanctis, necnon Chryſoſtomus homil. 66. ad populum Antiochenum, quod ad ſepulchrum & memoriam piſcatoris depoſito diademate, flexiſque poplitibus oraturi conceſſerint.

Primo precepto non prohibetur ſanctorum inuocatio, aut imaginum veneratio.

PERSVASISSIMVM omnibus eſſe debet, quòd non alia ratione ſancti cæleſti habitatione beati, quàm ij qui conſtituti ſunt, adhuc in iſta ærumnoſa corruptibilis corporis vita, inuocantur, hoc eſt, non tanquam largitores, ſed tanquam interceſſores: Et quo plures acceſſerimus, hoc faciliùs impetramus: Vere enim ſcripſit Hieron. in 18. cap. Matth. quod impoſſibile ſit multorum preces non exaudiri. Quamobrem non ipſi modò Deum deprecemur, verùm etiam ſicut Iob 5 admonitum legimus, vt conuertamur ad aliquem ſanctorum, ſicut Paulum quoq; nō ſemel feciſſe videmus, Ro. 15. ad Col. 4. vt ſe fratrū orationibus peteret adiuuari: Sic & nos *Impoſſibile eſt multorū preces nō exaudiri.*

ſanctorum interceſſionibus poſtulamus, non eorum tantùm, qui in hac lachrymarum valle nobiſcum degunt, ſed magis etiam illorum qui cum Christo fœliciſſimè viuunt. Qui cùm fratres noſtri ſint, eiuſdem, cuius nos, corporis membra, atque ideò nos nō diligere nō poſſint, cùm præſertim fides & ſpes ceſſatura ſint in patria: Charitas autem non modò ceſſatura, verùm etiam tum demum perfecta ſit futura, fieri nulla ratione poterit, vt ſalutis noſtræ cura nō rangantur: Preces autem eorum, tātò plus apud Deum pōderis obtinere dubium non eſt, quando certo certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere, quod de ijs certè ſciri nō poteſt, qui nondum ſunt de corpore mortis huius liberati. Iam vero quod oblatrare canes non ceſſant, calumniantes inuocationem ſanctorum primo decalogi præcepto prohibitam, eaque Chriſti gloriam obſcurari, tantum abeſt, vt etiam magis illuſtretur, quando in non alium tota fiducia, quàm in Chriſtum transfertur: Niſi fortè, ſi quis parum ſibi benè conſcius, atque ideo regis conſpectū reueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum eſſe gratioſos exiſtimet. Is quoniam ipſe non adijt, Regis gloriæ detraxiſſe ſit putandus. Certè & pudor hominis quo cùm ſuam indignitatem agnoſcit, tum regiam maieſtatem reueretur, adeo non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et fit non ratò, vt princeps, per alios dare malit, quod petitur, nimirùm, ſi qui ſūt quibus gratiam & authoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquam ipſum etiam regem regum, & Dominum dominantium, non eſt incredibile, qui vſque adeo ſuæ gloriæ iacturam nihil metuit, vt diſcipulis ſuis dicere, Ioannis 14. non dubitauerit. Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horū faciet. Sed obijciunt ſcripturas pro ſe quaſi militantes, quia dicitur, Eſaiæ 42. gloriam meā alteri non dabo, & 1. ad Timoth. 1. ſoli Deo honor & gloria, non ergo ſanctis. Et Deuter. 6. & Matth. 4. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerui es. Impiè ergo faciunt, qui cōtra Dei præceptum ita clarum & manifeſtum, Deo debitum cultum in homines transferant. Scripta ſunt hęc quidem, ſed mentem ſcribentis induere deberēt, ſi ſane intelligere vellent, teſte Aug. ſerm. 43. de tem. neque enim

Inuocatio ſanctorū nō officit gloriæ Dei, nec hinc primo præcepto.

Obiectio.

Diluitur cauillum.

ſecum ex diametro pugnat ſcriptura quę dicit Rom.2.gloria & honor omni operanti bonum. Videtis igitur, non de verbo Dei inter nos eſſe controuerſiam, ſed de intelligendi modo eſſe differentiam. Quod ſi præfata verba etiam diligenti indagine trutinaueritis, cùm dicitur, Dominũ Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies, nunquam colligere ijs licebit ſolum Deum eſſe adorandum, ſed potius illi ſoli ſeruiendum, ex quo conficietur, quod homo homini famulari aut ſeruire nequibit: Atqui Paulus adeo non prohibet hominem homini ſeruire, vt etiam de eo quemadmodum ſeruire oporteat præcepta dederit, ad Ephe.6. Serui, inquit, obedite Dominis carnalibus, nõ ad oculum ſeruientes, ſed cum tremore & timore in ſimplicitate cordis veſtri ſicut Chriſto. Inſuper honos qui attribuitur imagini, non alio quàm ad prototypum refertur, ſicut etiam à Baſilio legimus annotatum, lib. de ſpiritu ſancto, cap.18. & Ioãnem Damaſcenum, lib.3.cap.17. Cùm autem nemo tam ſit rudis, & omni ſenſu alienus, vt lapidibus & lignis ineſſe putet ſenſum, nihil contra præceptum hoc primum peccatur, ſi ſãctis eorumque imaginibus debita veneratio præſtetur, modò ne in homine, néve in ſtatua, aut depicta tabula aliqua, ſed in Deo ſolo ſpes omnis & fiducia collocetur.

De idolatria externa.

PRAEMISIMVS Dei ſanctorumque notitiam nõ eſſe poſitam in frigida ſpeculatione, ſed ſecum trahere eius cultum quem anneximus, ſed hic ſumma generalis doctrinæ colligere propoſitum eſt. Ac primò quidem obſeruent lectores oportet, ſcripturã, vt ad Deum nos dirigat, diſerte excludere omnes deos gẽtium, quibus multis temporum ſpaciis, locorumque diuerſitatibus paſſim adulterata fuit religio. Verùm quidem eſt vnius Dei nomen vbique fuiſſe notum ac celebre: nam qui ingentem deorum turbam colebant, quoties ex genuino naturæ ſenſu loquuti ſunt, ac ſi vnico Deo contenti eſſent, ſimpliciter vſi ſunt Dei nomine, atque hoc prudenter notauit Iuſtinus martyr, qui in hunc finem librum compoſuit de monarchia Dei, vbi ex plurimis ſcripturarũ teſtimonijs oſtendit vnitatem Dei fuiſſe omnium cordibus inſculptam. Idem ex communi ſermone comprobat Tertullianus. Sed quia omnes ab vno

Vnus Deus omniũ cordibus insculptus.

vanitate ſua vel tracti vel prolapſi ſunt ad falſa commenta, atq; ita euanuerunt ſenſus, vt quicquid de vnico Deo intellexerunt, non vltra valuit, niſi vt eſſent inexcuſabiles, Rom. 1. nam & ſapientiſſimi quiq; eorum vagum mentis ſuæ errorem palàm aperuerunt, quando Iouem, Mercurium, Venerem, Mineruam, tanquam deos deaſque ſuſpexerunt, Nec hoc duntaxat, ſed magnam deorum turbam introductam à Romanis conſtat. Nec ſingulis locis peculiaria ſolum conſecrabant deorum figmenta, ſed ſingulis reb⁹, actibus atque officinis ſingula attribuebãt deorum portenta, teſte Auguſt. lib. 4 de ciuit. Dei cap. 8. adeoq́ue vnius Dei iugum fœliciſſimum excuſſerunt, vt eorum numeroſitas tricefimam milleſimum tranſcenderit, quod Pantheon templum à multitudine deorum ita appellatum demonſtrare poteſt D. Athanaſius quoque oratione 1 contra idola, teſtatur primitus homines cælo ſoli, lunæ, atque ſideribus diuinos exhibuiſſe honores. Deinde adhuc magis homi cũ tenebricoſis ſuis cogitationib⁹ ſubſidentes æthera, & aerem, eaque quæ in aere ſunt, deos appellauerunt. Prouecti verò vlterius in malis, iam & elementa principiaq́ue illa, quibus corpus cõſtituitur, calorẽ, frigus, ſiccitatem & humiditatẽ pro numinibus celebrârunt. Vt autem qui penitus ex alto in terram afflicti inſtar terreſtrium cochlearum torquent ſeſe ac reptant, ita quoque impijſſimi mortales vbi ſemel ceciderunt à concipiẽda imagine Dei, homines deinde ac hominum formas, tum viuentium, tum defunctorum in deos retulerunt, quẽadmodum omnibus eſt in confeſſo Ninum feciſſe, quando Beli patris ſui, vita functi, imagine depicta, dolorem mitigauit, quem ob mortem patris cõceperat, quaſi in ſpecie iterum cernẽs, quem putreſcere non ignorabat in puluere, teſte Lactantio lib. 1. cap. 15. & 18. Gregorius Nazianzenus lib. 3. de Theologia, & Cyprian. lib. de vanitate idolorum, & Athanaſ. oratione contra idola Chryſoſt. homil. 18. ſuper illud 5. cap. ad Epheſ. Quod eſt idolorum ſeruitus, & Ambroſius in 1. cap. ad Roman. ſuper illud, Et volucrum, & quadrupedum. Adulatores verò, quorum Deus venter erat, ad honorem & regis aſſentationem, ſimulachrum iſtud Beli colere incœperunt, tum quòd Nini regis animum vana honoris aſſentatione demulcere valuerint,

Numeroſitas deorum gentilium.

Origo idolatriæ.

luerint, tum quia Ninus fontes propter cultum patris imagini exhibitum ſupplicijs impendētibus eximebat. Et certè fatendum eſt iſtum morem fuiſſe vetuſtiſſimum, cùm ſāctus Moyſes referat Geneſ. 31. furatam eſſe Rachelem patri ſui idola, nec ſec' de illis quam de cōmuni vitio loquitur: vnde colligere licet hominis ingenium perpetuā, vt ita loquar, fuiſſe idolorum fabricā, ac credibile eſt, ſuperſtite adhuc ſāncto patriarcha, idolatriæ deditos fuiſſe nepotes, vt oculis ſuis nō ſine acerbiſſimo dolore cernere debuerit idolis fœdari terram, Gē. 11. Philo lib. 1. vt Biblicarum antiquitatū, cuius corruptelas Deus nuper tam horribili iudicio purgauerat, Geneſ. 8. nam Thare pater Abrahæ, & Nachor auus eius falſorum deorū abominationibus ſe cōmiſcuerunt, teſte Ioſue cap. 24. Quibus cōteſtātiſſimū cuique eſſe poteſt, diuerſis cordis adinuētionibus deos eſſe fabricatos, nunc patrem à filio in deorum collegium eſſe ſublimatum, nūc filium à patre tanquam numen eſſe adoratum, Sapien. 14. Acerbo luctu dolēs pater citò rapti ſibi filij fecit imaginē, & illum qui quaſi homo mortuus fuerat, tāquā Deus coli cœpit. Verùm poſtmodū cogitationibus cō ſiliiſq; deterioribꝰ initis, in lapides etiam & ligna tā aquatici generis, ſicut Dagō, qui piſcis formā habebat, 1. Reg. 5. tam terreſtris, quorum plerique flagitijs fuerunt famoſi, teſte Ruffino lib. 10. eccleſ. hiſt. cap. 25. vt Bacchus, Hercules Iuppiter, imò & in bruta ferasq; diuinum honorem tranſtulerunt, ſicut liquido manifeſtum facit de Ape & Serapis boue, Aug. lib. 18. de ciuit. Dei cap. 5. & quoſdam anſeres coluiſſe commemorat. Ambroſ. lib. 5. hexameron cap. 13. alij Simiam deorum cathalogo adſcripſerunt, tripart. hiſt. lib. 9. cap. 27. & tantopere quidam ſunt prolapſi, tantiſque tenebris ſuum inuoluerunt animum, vt quæ nequaquam eſſe poterant, numina fecerint, quales ſunt apud Aegyptios Aſinicipites, hoc eſt, monſtra aſini capite deformia, ſic canicipites & ſerpenticipites. Iſti eo quoque veſaniæ proruperunt, vt crepitum ventris pro Deo coluerint, teſte Clemēte lib. 6. Recognitionum ad Iacobum fratrem Domini. Alij ſuffecerūt partes corporis, quibus diuinū honorem impendere maluerunt, ſecundum Athanaſ. oratione 1. cōtra Idola, hoc modo Lōgobardi adorarunt caput capræ, teſte Greg. lib. 3. dialog. cap 27 Hæc & eius farinæ alia

Antiquitas Idolatriæ.

portētoſa monſtra, cùm in ſacris literis condemnata, tùm in prophanis & eccleſiaſticis authoribus obuia, paſſim *filij* Adæ fabricauerunt, atque diuinum cultum nimium cæcutientes iſtis impenderunt. Verùm ſciſcitabitur aliquis, qui æthnici & pagani eo cæcitatis proruperunt, vt ſibi perſuadere ligna & lapides opera manuum hominum inter deos eſſe referenda potuerint? Profectò in exordio quando mala inualuêre ſuper terram, fuerūt tyranni, qui ſuas ſuorúmque imagines mirabilibus priuilegiis decorârunt, vt nimirùm rei eis honorem exhibentes, remiſſionem criminum impetrarent, mortémque quam ſuis ſceleribus commeruerant, impunes euaderent, quemadmodum de Belo Babyloniorum rege memoriæ proditum eſt, vt ſupra euaſit manifeſtum. Deinde propter aliqua præclara facinora, vt Romulo, propter vrbem conditam, ſeu propter inſignes victorias, vt Herculi ſtatuæ poſitæ ſunt, quæ non habebātur primitus vt dij: nam extabāt ſolùm in eorum memoriam, qui præclare aliquid geſſiſſent, vt eſſent vice calcarium iis qui rempublicam quibuſcunque rebus, vel domi, vel belli geſtis augerent. Hac oblata occaſione dæmon illuc ingreſſus, vt olim ſerpentem Geneſ.2. ſenſuales homines adeò faſcinauit, vt per reſponſa quæ dabantur ex ſtatuis, ſibi honorem diuinum ſumpſerit, ſimulatque in cælis illum obtinere non potuit, Ezechiel.28. Et Eſa.14. Luc.10. Apoca.12. in terris ſaltem aſciuerit. Hinc quando arguebantur idolatræ, reſpondebant, inquit, Aug. ſuper Pſal.113. ſe non viſibile illud colere, ſed numē illud quod inuiſibiliter illic habitabat, & luculentius lib.22 contra Fauſt. Manich. cap. 17. Non mirum eſt, inquit, ſi præuaricatores Angeli, quorum duo maxima vitia ſunt ſuperbia atq; fallacia, per hunc aërem volitantes, quod vni vero Deo deberi nouerāt, hoc ſibi à ſuis cultoribus exegerunt, à quibus dij putari voluerunt, dante ſibi locū vanitate cordis humani, maximè cùm ex deſiderio mortuorum conſtituerentur imagines, vnde ſimulachrorum vſus exortus eſt, & maiori adulatione diuini honores deferrentur, tanquam in cælum receptis, pro quibus ſe in terris dæmonia colenda ſupponerent, & ſibi ſacrificari à perditis & deceptis flagitarent. Decipiebantur autem à diabolo, quatenus ei genua flecterēt, Deúmq; recognoſcerent: quando namque aliquid admiratione dignum

[...]tio cæcitatu idolatrarum.

Origo reſpōſionu diabolicæ ex idolis

gnum vel aliâs inconſuetum vel inſolitum fieri videbatur, mox illud deorum cathalogo adſcribebant, ſicut patet de boue Serape, qui toto corpore niger, quadratam maculam albã portabat in fronte, ſecundũ Herodotum, vel in latere dextro, ſecundum Plinium lib. 8. naturalis hiſt. cap. 46. Quo mortuo alius quærebatur & reperiebatur vitulus coloris eiuſdem, quem diuinitus ſibi procuratum credebant. non enim magnum erat, inquit D. Aug. lib. 18. de ciuit. Dei cap. 5. dæmonibus ad decipiendos homines oſtentare vaccę concipienti phantaſiam talis tauri, vnde libido matris attraheret, quod in eius fœtum corporaliter appareret, ſicuti de Iacob Patriarcha legitur, Gene. 30. Falluntur quoque homines eorum gratiſſimis prima facie reſponſis, per ſtatuas exhibitis, quibus ſi aliquando vera præſagire potuerunt, id non ſcientiæ, ſed fortunæ opus fuit quemadmodũ decet Theodoretus, lib. 10. Græcarum affectionum. Imò tanta fuit interdum oraculorum perplexitas, vt omnia ambigua pro hac vel illa parte intelligi valerent, ſicuti perſpicuum eſſe poteſt hiſtoriam Crœſi callentibus, qui Lydiæ rex ad ſummam calamitatem redactus eſt, teſte Apolline: Crœſus Alyn ſuperans magnam conſumet opum vim. virũ enim regnũ perditurus eſſet, ſuúmne videlicet, an ingruentium ſibi inimicorum, minimè prodidit, vt quemcunque euentum vel victoriæ vel cladis Crœſus experiretur, vatem accuſare non poſſet. Simile quiddam Atheniẽſibus attulit. Etenim cùm Xerxes infinita hominũ millia aduerſus Gręcos duxiſſet, miſſi ab Athenienſibus conſultores ad oraculum properârunt, quibus Pythius Apollo ambiguis verbis futura pandit inquiens:

Otia quid miſeri trahitis ſegnéſque ſedetis?

Hoc autem reſponſum manifeſtam Apollinis ignorantiam prodit: Si enim verè præſciſſet Athenienſes victoria potituros, non eos vtique miſeros non ſegnes, ſed fœliciſſimos appellaſſet. Superârunt itaque illi ducentas ſupra ter mille Perſarum naues, teſte Theodoreto, térque decies centena hominum milia. Tali ferè Amphibologia dictum eſt: *Ambigua deorũ oracula.*

Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe.

Potuit ſiquidem iſtud idoli oraculum intelligi, quod iſte vinceret Romanos, vel è conuerſò, quod Romani vin-

ſent Aeacidem. Haud abſimili modo rex Iſraël cõſuluit 40. prophetas, an deberet præliari contra Ramoth Galaad, qui reſponſione ambigua, eos claſſicum canere fecerũt, dicentes: Aſcẽde, & dabit eam Dominus in manu Regis, poterat ſiquidẽ intelligi vel de rege Syriæ, vel de rege Iſraël, ſic Deuter. 4 decepti fuerunt ſimplices, humana induſtria, ad colenda idola: Nam commemorat V. Pater Nicolaus Lyranus ſuper 20. cap. Leuit. & 16. cap. 4. Reg. Idolum erectum fuiſſe chalibeum ſiue æreum, in cuius cõcauitatis vacuitate ignis extructus, idolũ reddebat ignitum, cuius manibus cùm puer idolo cõſecratus imponeretur, repente ſacerdotes tympanis ac clangore tubarum obſtiterunt, quo minus parentes pueri morientis gemituum miſererentur, quin potiùs aſſumptum in ſublimioribus cælorum & in gloriam beatorum tranſlatum gauderent. Reſponſis quoque humana induſtria cõfictis, ſimplices fuiſſe impoſitos non ſemel legimus apud Theodoretum, lib. 5. Eccleſ. hiſt. cap. 22. Tripartitam hiſtoriam, lib. 9. cap. 28. & lib. 11. cap. 8. Erant enim ſimulachra ærea intus vacua, dorſáque parietibus copulata habẽtia, vbi ſacerdotes quædam foramina relinquebant, vt ingredientes illam concauitatem, quæ volebant per eorum ora tanquam diuina oracula eructarent. His cõſentanea eſt impoſtura Danielis 14. deprehenſa. Præterea mirabilis admodum apparuit hominum præſumptio, quando & ipſi diuinum honorẽ ambire non pertimuerunt, qui maximè infirmi erant, teſte Tyrio Maximo Platonico, ſer. 38. & vt Reuerendiſs. D. Hoſius Staniſlaus habet, 19. quis ſit finis Philoſophiæ, vbi ſcribit Pſaphonem quendam, olim in Lybia plurimas collegiſſe aues vocales, maximéque dociles, eáſque docuiſſe hæc perſonare verba, magnus Deus Pſaphõ, itàq; edoctas auolare permiſiſſe, illę autem cantillabant ſicut erant inſtructæ, aliáſq; idẽ perſonare docebãt. Porrò Lybes cũ hæc diuinitus accidiſſe exiſtimarent, Pſaphoni ſacrificia libàrunt, eúmq; Deorũ cathalogo adſcripſerũt. Contra hanc mentis inſaniam intonat ſcriptura, Exodi 20. Nõ habebis deos alienos coram me, nec facies tibi ſculptile aut aliquam ſimilitudinẽ, non adorabis ea neque coles: Vendicat enim ſibi totum cor hominis Deus, nec modò non præferri, ſed nec exæquari ſibi quicquam in amore patitur, ſecundum Eſa. 20. Coanguſtatum

3. Reg. 22.

Mira cæcitas idolatrarum.

Alia techna idolatriæ.

tum eſt enim ſtratum, ita vt alter decidat & pallium breue vtrumque operire non poſſit.

De Idolatria ſpirituali ſiue interna.

VErum longè altiorem, quàm vulgus paſſim intelligat, admittit ſenſum iſtud præceptum: Cùm enim inhibetur idolatria, de illa dũtaxat intelligit, quæ externum nullum machinatur idolum, ac probè ſe geſſiſſe exiſtimat, ſi nullum idolatriæ ſpecimen forinſecus ediderit. Atqui multò aliud diuinum intendit præceptum: Duplex quippe reperitur idolatria: vna exterior, qua homo, lapides & ligna, tãquam numina ſuſpicit. Altera ſpiritualis & interior eſt quando ſcilicet, vel timore pœnæ, vel commodi amore, foris genua quidem curuare creaturis recuſat, ſed interiori affectu illis thura libenter incendit: Quæ eſt enim religio, corporalia non flectere genua diuitiis & honoribus, & tamen cor vel nobiliſſimam eius partem offerre illis? Hoc enim adorare in carne eſt Deum, ſpiritu autem, idolum fabricare: Nam diuitiæ & delitiæ ſunt idolorum ſeruitus, teſte Apoſtolo Epheſ. 5. Primum igitur obſeruaſſe profuerit, præceptum hoc, non ſolum externum opus interdicere, ſed internam quoque cordis adhæſionem prohibere: Imò non ſolùm prohibet, ne creaturis adhæreas, ſed vt ipſum ſolum, tãquam verum Deum, colas. Nedum igitur negatiuum eſt, ſed & affirmatiuum. Ad euidentiorem autem huius præcepti declarationem, intenta animi conſideratione aduertere incumbit, quid ſit Deum habere, quod nihil aliud eſt, quàm habere illum, qui eſt tibi in rebus gerendis prora (vt dicitur) & puppis, ſacráque deſiderij tui anchora, in qua confidas, ad quam confugias, à quo ſolo auxilium & conſolationem in neceſſitate ſperes, quo adepto, exultas, quo deficiente, deſperas. Qualemcunque creaturam tanti facis, iam Deum quidem habes ſed alienum, ſic qui ſummam fiduciam in diuitiis collocat, ac proinde ſecurum ſe exiſtimat, intumeſcit, neminem curat, quibus amiſſis ſpem animúmque ponit, quaſi nil ſpei reliqui ſit, & quaſi non ſit Deus in cælo. An non videtur ſibi Deum conſtituere alienum? ſiquidem nihil horum gereret, ſi vero Deo ſuum honorem integrum ſeruaret. Haud diſſimili modo, qui in propria, honore mundano, vel etiam propria iuſtitia fiduciam collocat, profectò

Duplex idolatria.

…num Deum officina cordis eius fabricat: Quid enim aliud paganos, de quibus prælibatum eſt, priori articulo, olim eo cæcitatis perduxit, vt externa ſibi idola conſtituerent, niſi interna hæc animi in creaturis propéſio? Sic quibus potentia placebat Iouem, quibus voluptas cordi erat Venerem, quibus res bellicæ arridebant Martem, &c. ſibi præſtituebant. Quibus manifeſtum euadit Deum habere, etiam gentilibus, nihil aliud prætendere, quàm ſummam in creaturis fiduciam collocare. Ego ego, inquit, & non alius ſum dominus, gubernator, & Deus creator tuus, qui vt te creaui guberno, non tu tuapte potentia, viribus aut iuſtitia. Ego de te optimè merui redimendo à malis, locupletando bonis, & tuus ſum, quantus quãtus ſum, & quantum valeo. Tua tamen intereſt, vt me talem recognoſcas, talémque erga te eſſe ſinas, nempe vt à me totus depẽdeas, in omnibus obtutus mentis in me dirigas, neque vnquam aliò oculos deflectas, aut cor apponas. Creaturis vtere, non fruere, id eſt, cor non appone, dum habes vxorẽ, 1 Corint. 7. eſto tanquam non habeas, dum vteris hoc mundo, tanquam nõ vtaris: Exigit enim Deus hoc præcepto, vt ipſum credas eſſe Deum ſummè bonum, iuſtum, ſapientem, ſumméque potentem. Contra hoc igitur pręceptũ delinquunt, quicunque de eius bonitate vel miſericordia ambigunt, promiſſis diffidunt, vel impunitatem peccatorum ſibi promittunt, qui Deum non omnia ſapientiſſimè ordinaſſe calumniantur, qui omnipotentiam eius infringunt. Inſuper non ſuffecerit in ipſum Deum crediđiſſe, niſi vnicũ Deum agnoſcas, à quo ſolo omnia promanant, Iacobi 3. ſiue corpus ſiue anima ſiue eſca & quicquid eſt horum ſimile, etiã quicquid per homines aut creaturas miniſtratum fuerit: Ipſe enim eſt qui creaturis, tanquam ſecundariis cauſis, pro noſtris vtitur neceſſitatibus, teſte beato Auguſt. lib. 3. de Trinit. cap. 4. D. Tho. 1. parte, quæſt. 22. art. 3. & 4. præterea omnia mala & aduerſa, vt ſunt, paupertas, infirmitas, ab ipſo profecta vult accipiamus, quemadmodum Iob 1. docetur: Dominus dedit, inquit, non parentes, Dominus abſtulit, non diabolus. His conſentaneus eſt beatus Aug. lib. contra epiſt. Manich. quam vocant fundamenti, cap. 38. & 39. lib. 21. contra Fauſtum, cap. 2. & 3. Gregor. lib. 3. Moral. cap. 6. Vltimò requirit præceptum vt Deum cognitum diligamus,

amus,Matth.22.Diliges Dominum Deum tuum in to-
orde tuo,&c. Malach.1.Si ego ſum pater,vbi eſt amor
us? Iſtud poſthabere probantur qui ſeipſos, filios, co-
tos,poſſeſſiones plus diligũt,quàm Deum.Quod con-
git, quando propter ipſa, Deum negligunt, quod cheu
errimum videre eſt:Qui enim Matth.10.amat patrem
matrem plus quàm me, non eſt me dignus: Quod hac
iſſimùm cauſa fieri dolendum eſt, quia Deum non ita
limem eúmque tremendum cor noſtrum æſtimat, atq;
ritò ſecundum ſuam patientiam, miſericordiam, ſapien-
n,maieſtatémque deberet: Præterea ſacra eius præcepta *Vnde fit*
millesimam partem non ita ponderat, quemadmodum *quod præce-*
ſtrictiſſimo extremi iudicij examine ad noſtræ con- *pta nõ obſer*
onis cumulũ iudicabit.Exemplo poteſt nobis eſſe pro- *uentur.*
laſtes Adam,qui amicabili quadã beneuolentia,delitias
mœrore afficere recuſans, ac paruum peccatum, quod
ximum erat,reputans,teſte Beato Aug. lib.11.de Geneſ.
teram,ca.42.& lib.14.de ciuit.Dei ca.11.æternæ dam-
onis capiſtro ſe ſubiugauit, profectò illam pomi ſeu
refectionem carè emit, quoniam rigidiſſima nongé-
m triginta annorum pœnitentia, Geneſ.5.& Irenæus, *Pœnitentia*
5.aduerſus hæreſ.cap.34.& 37. peccatum illud ſuum ex- *Adæ.*
e nequiuiſſet, niſi poſt quinq; millium annorum ſpa-
n,ſecũdum Greg. Magnum,lib.15.Moral.cap.29.Chri-
victorioſa ac triumphali reſurrectione pœnã damni
témque peccati deſtruxiſſet, ad laudem gloriæ gratiæ
qui in æternum eſt benedictus.Amen.

CVNDVM PRÆCEPTVM.

Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.

Iuramentum quid & quæ requirat.

D Eus ſimul atque cor humanum diuinis
erudiuit myſteriis,omnémque idolatriæ
falſitatem,procul abeſſe iuſſit,hoc 2.præ-
cepto linguæ frenum imponit,vt ſequen-
ti mandato etiam opere Deo adhærendũ,
fideliq́ue illi induſtria famulandum edo-
Finis namque huius præcepti eſt, vt ita nos animis

& linguis deceat eſſe compoſitos, vt nihil de ipſo Deo, eiuſque myſteriis cogitemus, aut loquamur, niſi reuerenter magnáque cùm ſobrietate, vt, inquam, in æſtimandis eius operibus, nihil niſi honorificum (ſecluſa omni iuramenti vanitate & temeritate) ergà ipſum ſentiamus. Eſt autē iurare, Deum teſtem inuocare, teſte beato Ioanne Chryſoſtomo homil. 9. in Act. Apoſtolorum, & quaſi fideiuſſorem dare dicto ſatisfacturum. Quod cōtingit, quando aliquis adſeuerat ſe adeò veritatem tueri, eámque tam firmiter polliceri, vt etiam Deum cui omnia manifeſta ſunt, in veritatis teſtimonium inuocare vel expetere non dubitet, vt, inquam, ipſe Deus, hic vel poſtea ita rem ſe habere, quemadmodum homo pronuntiat, conteſtari velit. Particularia ſiquidem hominum facta, debitam confirmationis infallibilitatem, ex ſua natura non adſequūtur, propter rationis humanæ defectum, teſte D. Thoma 22. q. 89. art. 1. quia deprauatus hominis ſenſus ad mendacium inclinatur, iuxta illud Dauidis, Os eorum loquutum eſt mendacium. Deinde ob defectum cognitionis, qua non præſagiunt homines futura, nec abſcondita cordium ſcrutantur, nec longè latéq; diſſita rimantur: quorū tamen notitia rebus humanis plurimum emolumētū conferret. Neceſſariò igitur tanquam ad aſylum in deciſione cōtrouerſiarum, recurritur ad diuinum teſtimoniū, quod mentiri nequit, nec fallere poteſt. Reperitur autem duplex iurandi modus: vnus eſt execratorius, quo quis ſibi vel aliis mala imprecatur, quemadmodum Petrus, Matth. 26. & Mar. 14. cœpit anathematizare, deteſtari & iurare. Alter eſt ſimplex Dei conteſtatio, ſicut, Eſt mihi Deus teſtis, corā Deo loquor, Accipio Deum in teſtem, Tam verè hoc dictum veritatem habet, atque Deus viuit, Deus ſcit, quia non mētior, &c. Iſtos modos reperire in ſacris eloquiis promptum eſt: Nam 2. Corinth. 1. iurat Paulus Corinthiis, Ego Deum teſtem in animam meam, quod vobis parcens non veni vltra Corinthum. In qua ſententia duo iuramenta, ſeu duo iurandi modi offenduntur: Prior eſt, Inuoco Deum teſtem. Poſterior, in animam meam, quod eſt perinde atque dixiſſet, Deus mala animæ meæ inferat. Cui ſimilē iurationem feciſſe legimus, 1. Reg. 12. Samuelem, & 2. Reg. 3. Dauidem. Hæc faciat mihi Deus & hæc addat, ſi ante occaſum ſolis guſtauero

Iurare quid.

Ratio iuramenti.

Duo iurandi modi.

Iurandi formula.

ſtauero panem vel aliud quippiam. ſicuti etiam Moyſes
rauit, Deuter. 4. & 30. Inuoco cælum & terram hodie te-
s, quod propoſuerim vobis vitam & mortem, benedi-
onem & maledictionem. Et Paulus Roma. 5. Teſtis eſt
hi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo, &c. & 1. ad Theſſal. 2.
on fuimus in occaſione auaritiæ, Dei teſtis eſt. Et paulo
ſt: Vos teſtes eſtis, &c. Intereſt tamē aduertere iuramen-
rum diſcrimina in diuerſo ſtatu temporū obſeruata. Alio
mque ſcemate iurabant veteris legis patres quam eccle-
primitiuæ flores, & tunc aliter quàm nunc, Patres ve-
is teſtamenti iurabant hac aut ſimili forma, viuit Do-
inus, viuit anima mea, hęc addat mihi Dominus. Primi-
a eccleſia, teſtis eſt mihi Dominus, teſtis eſt mihi con-
entia mea, hoc dico coràm Deo, hodie iuramenta fiunt
r Deum, & ſic me Deus, & omnes ſancti eius adiuuent.
uæ iuriſiurandi formulæ ſolidius operantur, quàm ſim-
ces promiſſionum contractus, 22. quæſt. 5. ca. Iuramenti
extra de iureiurando, cap. Debitores. vnde concilium
oletanum 8. cap. 2. Omne quod in fœdera pàcis venit,
nc ſolidius conſiſtit, cùm iuramenti interpoſitione cor-
oratur, & omne quod amicorum animos cōciliat, tunc
elius durat; cùm eos ſacramenti vincula ligant, & quod
tibus confirmatur, verius conſtat: qui ſi deficiant inno-
ntis fidem ſola iuriſiurandi taxatio manifeſtat. Sic præ-
atis patribus licuit iuriſiurandi ſacramento controuer-
s obortas dirimere, certe nobis non debet eſſe inhibitū.
æterea illi non perperam diuinam intellexerunt legem,
c euangelicam violarunt ſententiam, qua Dominus di-
Matth. 5. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non iura-
, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico
bis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thro-
s Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum
is, neque per Hieroſolymam, quia eſt ciuitas regis ma-
i, neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum
illum album aut nigrum facere. ſit autem ſermo veſter,
eſt, non non. Quod autem his abundantius eſt, à malo
. Quam ſententiam D. Iacobus epiſtolæ ſuæ quaſi inſe-
, 5. ca. ſic habet, Ante omnia fratres mei nolite iurare, ne-
per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque
amentum, ſit autem ſermo veſter, eſt eſt, non non, vt

Diuerſitas temporum, diuerſas habuit iurandi formulas.

Effectus iuramentorū.

non ſub iudicio decidatis. Profectò D. Iacobus ſcribebat tribubus Iſraël, in quibus plurimi erant iuſti & ſancti, vt Abraham, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Moyſes, Samuel, Dauid, qui iurarunt, non ergo apparétiam habet iuramenta ſimpliciter nobis eſſe interdicta, cùm imperfectiores multo ſimus illis qui iuraſſe leguntur. Quocircà operæpretium fuerit aduertiſſe, quo cæcitatis præcipites ruerint Scribę & Phariſæi, quid etiam Dominus Ieſus intéderit. Quod euidentius vt fiat oportet diſtinguere ſcripturam & pœnitiùs inſpicere Gręcanici textus veritatem, qui ſic habet apud D. Iacobum, ſermo veſter ſit, eſt eſt, & non non. Quæ phraſis clareſcit ex 2. Corinth. 1. vbi Apoſtolus Paulus ſic loquitur. Cùm ergo hoc voluiſſem, nunquid lenitate vſus ſum, aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito, vt ſit apud me eſt, & nõ, ſed eſt in illo eſt, vbi Gręca exẽplaria habent, eſt eſt, non non: Fidelis autem Deus, quia ſermo noſter, qui fuit apud vos, non eſt in illo, eſt & non, ſed eſt in illo eſt. Dei enim filius Ieſus Chriſtus qui in vobis, per nos prædicatus eſt, per me & Siluanum, ac Timoth. non fuit in illo eſt & non, ſed eſt in illo fuit: Quotquot enim promiſſionẽ Dei ſunt in illo eſt. Quibus verbis Apoſtolus inſinuandum curat prægnantia obſticiſſe negotia, quibus præpeditus promiſſis non ſteterit. Nec euangelium detrimentum pati debet, quaſi minus veritatis ex eo habeat, quod ſuum eſt, non ſit eſt, & non, non: per eſt intelligendo euidentiſſimam rei veritatem, vt nimirum ſic res ſe habeat, quemadmodum affirmatiua adſertio demonſtrat. Quando igitur beatus Iacobus dicit, ſermo veſter ſit eſt, & non; non, vult nos in omnibus eſſe veraces, & quia excerpſit ex euangelio ſua verba, non debent diſcrepare intelligentia, ſed vnus vtriuſque debet eſſe ſenſus: vt quando iuramus ſummopere caueamus, vt noſtrum eſt, ſit eſt, & non, non, alioquin periurio incideremus in barathrũ iudicij & condemnationis. Vnde conficimus Dominum apud Mathæum & Iacobum inhibuiſſe periuria, contra ſuperſtitionem Scribarum & Phariſæorum, qui tenebris ignorantiæ inuoluti dogmatizabant quædam periuria eſſe floccipẽdenda, nec ſolutioni obnoxia, vti habemus apud Matth. cap. 23. Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Qui iurat per templum, nihil eſt, quicunque autem iurauerit in dono, quod eſt, ſuper illud, debet:

Error Scribarum & Phariſæorũ

Cæci,

eci,quid maius eſt,donū, an altare quod ſanctificat do-
m? Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus
ę ſuper illud ſunt.Et quicumq; iurauerit in templo iurat
illo qui habitat in ipſo. Et qui iurat in cælo, iurat in
rono Dei,& in eo qui ſedet ſuper eum.Ex quibus liqui-
conſtat,ſicuti hoc loci tradit D.Hieronymus,quod Iu-
i nihili faciebant iuramenta per cælum,per tēplum,per
are,ſimiliáq; facta, ſed quando aliquid atteſtatione no-
nis Dei vel auri vel ſacrificij altaris iurabant, obnoxios
iſtis duntaxat ſe credebant. Talémque huius præcepti
lgaribus ſenſum ingerebant:Non periurabis ſcilicet per
eum:nam ſi aliquid Deo polliciti fueritis,aut iuramento
lli obſtrinxeritis, ſoluere non procraſtinetis: Quando
tem iuramentum celebrabatur per templum,& id genus
orum ſeſe innoxios exiſtimabāt. Iſtam cæcitatem cor-
git Dominus,inquiens,non iurare omnino,nam ſeruare
gimini quod iurabitis, ne periuri efficiamini. quando
im per creaturas iuratis, par eum iurare probamini, à
o ſui originem ſumpſerūt,teſte D.Hieron.in præfatum
atth.locum, & Auguſt. quæſt.1. ſuper Leuit.& lib.1.de
mone Domini in monte cap 31. Quæri poteſt,inquit, *Alia præfa-*
m diceret, Ego autem dico vobis, non iurare omnino, *tæ ſententiæ*
additum ſit,neque per cælum,&c.Itaque Dominus do- *Matthæi*
,nihil eſſe in creaturis,vt per hoc quiſquam periurandū *expoſitio.*
itretur,quando ab infimis vſque ad ſumma diuina pro-
lentia creata regantur, quaſi dicat, dictum eſt antiquis
n periurabitis, quod intelligebant per Deum non eſſe
iurandum. Ego autem dico vobis, ſicut per Deum non
periurandum,ita neque per creaturas omnino iurādum
,id eſt periurandū:Reus ſiquidem eſt periurij,etiam qui
ea,in quibus diuina veritas,ſcientia & prouidētia relu-
,deierat,perinde atq; illi qui per Deum. Nec minus per
um peierat, prout relucet in creatis atque qui per Deum
in ſe eſt. Aliam D.Auguſtinus, lib. 1. ſerm. Domini in
onte cap.30. præfatæ ſententiæ expoſitionem habet, ne
delicet quiſquam aſſiduitate iurandi ad periurium mala
nſuetudine dilabatur. Propterea ſe quiſque cohibeat, vt
n eo vtatur,niſi neceſſitate exigente,cùm videt difficiles
homines ad credendum,quod eis vtile eſt credere,niſi
atione firmentur: Ad hoc enim pertinet quod dicitur,

ſit autem ſermo veſter eſt,eſt,non,non: Quod autem amplius eſt,à malo eſt,id eſt,Si iurare cogaris,ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid ſuades : Et poſtea,Tu autem non malum facis qui bene vteris iuratione , quæ etſi non bona, tamen neceſſaria eſt, vt alteri perſuadeas, quod vtiliter perſuades , ſed à malo eſt illus cuius infirmitate iurare cogeris,& ſerm.30. de verbis Apoſtoli. Quantum ad me pertinet iuro, ſed quantum mihi videtur magna neceſſitate compulſus, cum videro non mihi credi, niſi faciam, & ei qui mihi non credit, non expedire quod non credit,hac perpẽſa ratione, cum magno timore dico, coram Deo, aut Deus eſt teſtis, aut ſcit Chriſtus ſic eſſe in animo meo,& video quia plus eſt quam eſt,-ſt,non,non, ſed quod his amplius eſt à malo eſt,& ſi non à malo iurãtis, à malo tamen eſt non credentis. Ideóque iuramentum ferendũ non eſt,teſte D. Tho.21. quæſt.89. art.5. & Alexand.de Hales lib.1.ſummæ,tit.18. niſi quatenus ſuccurrat humano defectui , qualis eſt in corporalibus ſumptio potionis, aut pharmaci ad purgandum, ſectio capitis ad vulnus ſanandum, malum quidem eſt venenum delibare , vel manum amputare,vel merces in mare proiicere,in caſu tamen neceſſitatis ratione melioris boni laudandum eſt: *ſic* in neceſſitate ad aliquem vtilem finem & neceſſariũ licet.

Similitudinibus probat iuramentorum neceſſitatem.

Cum iudicio igitur legendus eſt ſanctus Ioannes Chryſoſ. homil.17.in Matthæum,vbi Pelagio conſentaneus eſſe videtur ponẽti iurationem omnino lege Euangelica eſſe vetitam.Sic Theophyl.& Ecumenius eo loci vehementiores fuere,vt iurandi peſſimã conſuetudinẽ ſtirpitus euellerent, & prorſus eradicarent, quod vel homil. 5. ad Antiochenos manifeſtũ euadit,vbi certorũ ieiuniorum caſtigatione iurandi cõnſuetudinẽ docet eſſe frenandã:Imo in eodem volumine vix vna eſt homilia, vbi non ex profeſſo eandem promat cantilenã, quatenus iurandi facilitatẽ periculoſam fugare queat,alioqui Latini doctores aliquando iuramentum decernunt non eſſe illicitum. Nam D.Ambroſ.li. exhortationis ad virgines,non iurãdum,inquit,eſt facile. Et ſuper illa verba Pſal.118. Iuraui & ſtatui cuſtodire. Si Dauid,ait,metueret,an diuina poſſet ſeruare mãdata, non iuraret,& Aug.li.19. contra Fauſtum Manich.ca.25. Quãuis non peccet qui verum iuret, remotior tamen à peccato eſt

Modus frenandæ conſuetudinis iuramentorum.

qui

ſi non iurat, Epiſtola quoque 89. quæ eſt ad Hilarium,
ꝗnet Dominus non iurare, non quia peccatum eſt verũ
rare, ſed quia eſt grauiſſimum peccatum falſum iurare.
o citius cadit, qui iurare conſueuit. Et D. Hieron. ſuper
char. 8. Iuramentum mendax ne diligatis. Præcipit, in-
it, Deus in euangelio, non iuretis penitus, qui enim nõ
rauerit, nunquam poterit peierare. Iuramentum igitur
debitis fulciatur circumſtantiis, non ſolum non eſt illi-
tum, ſed etiam diuini honoris adducit incremẽtum, ho-
ines quippe per maiorem ſui iurant. Qui Deum teſtem
uocat, hoc ipſo Deum maiorem eſſe confirmat, cuique
eritò fides adhibeatur, demonſtrat, vnde Deutero 6. di-
tur, Dominum Deum tuum timebis, & in nomine eius
rabis, ne in nomine idolorum, Exodi 23. iuramenta de-
onerent: Dominus tamen omne iuramentum docuit eſ-
vitandum ad præcauendum periurium, quo nomẽ Dei
laſphematur, ne inquam ad facilitatem iurandi deuolue
emur ex facilitate, in conſuetudinem à qua in periurium
rolaberemur. Sicut igitur longiſſima intercapedine diſſi
et ab homicidij malo, qui ne fratri quidem iraſci cupit,
ab adulterij pręcipitio, qui nec alienam formam impu-
ico contemplatur oculo: Sic plurimùm abeſt à periurio,
ui non iurat omnino. Deinde interd ꝰta ſunt à Chriſto
ıramenta, ne nomen Dei fruſtra vſurpemus & in vanum,
t vel ſic diſcamus nomen Dei revereri. Vbi ergo nomen
ei nõ blaſphematur, nec in vanũ ſumitur, illic iuramentũ
on eſt prohibitum, & proinde licitum eſt vera iurarę, ſi
onor Dei id exigat, aut iuſtitiæ veritatiſve defenſio, quę
lioqui periclitaretur, ſeu commoditas, vel neceſſitas pro-
imorum id requirat. Sic Gen. 26. pro interteñda amici-
a inter Iſaac & viros Geraræ iuramentum interceſſit. Pro
œdere pacis reformando Iacob, Gene. 31. non illicite iu-
auit. Pro conſuetudine quoque eccleſiæ ſeruanda, iuſtum
ſt Canonicorum iuramẽtum: nam Exodi. 24. Filij Iſraël
urarunt ſeſe legis fore obſeruantes. Pro veritate etiam de-
laranda, Deuteron. 19. In ore duorum vel trium teſtium
tet omne verbum, necnon capit. 21. pro purgatione iura-
nentum reperitur conceſſum. Item pro ſubiectionis re-
ognitione, vt abbates iuramento ſe Epiſcopis adſtrin-
unt. Iud. 11. Pro fidelitate etiam ſeruanda, principes regi

Iuramenta vniuerſaliter quare fugienda.

Modi quibus iuramẽta ſunt conceſſa.

tunicam induis, lauda nomen domini, qui ouem crea-
,quæ lanam tibi produxit, nec de dignitate creationis
ntaxat gratias agere oportet, ſed & de aſſumptione car-
, qua demonſtrauit maiori ſe affectu diligere hominẽ,
àm angelum: Primò quia maiorem ei honorem exhi-
it, quando non eius, ſed hominis naturam aſſumpſit,
b. 2. Deinde vehementiorem ardentioris amoris affe-
m homini, quem proprio ſanguine reparauit, oſtẽdit.
Cor. 6. Empti eſtis pretio magno. Tertiò in viſione æ-
næ vitæ, quando ex contemplatione humanitatis ho-
maiori gaudio quàm angelus perfruetur: videbit ná-
e ſuam naturam diuinæ vnitam, Iob 19. in carne mea
ebo Deum meum. Quartò in tolerantia paſſionis, quia
nonſtrat ſe hominem plus ſe ipſo diligere. quia vt ho-
nem morti eriperet ſe illi tradidit. quis filium flagellet
ſeruo parcat? Ioannis 14. Maiorẽ charitatem nemo ha-
. Quid autem aliud hæc & eius generis innumerabilia
neficia ſibi volunt, niſi vt gratus exiſtẽs aſſurgas in lau-
n Dei? nec aliam ob cauſam os homini ſublime dedit.
linquit ergo cõtra hoc præceptum, qui Deum laude ſua
liat, nec grates perſoluit, ſicut oportet. Tranſgrediũtur
 præceptum etiam qui vel ex mala conſuetudine vel a-
 nedum non laudant nomen Domini, ſed blaſphemãt,
ident paſſionem Chriſti, ſanguinem, vulnera, &c. adeó-
 in conſuetudinem trahunt iurandi & deierandi pro-
atem, vt vix aliud verbum frequentius ex ore eorũ re-
et, quod grande non dubitatur piaculum, etiamſi verũ
amento firmetur. Vult namque Deus honorem nomi-
 ſui integrum ſeruari, nec alia nos vti ratione, quàm ad
riam eius, nec conſuetudo excuſat, ſed aggrauat. Qui
ẽ deliberato animo falſum peierant, ſcienter cupientes
ere proximum, hoc vel grauiſſimum eſt peccatũ; quod
iſſimè etiam in hoc mortali corpore manet inultum,
Reg. 25. & Act. 5. In Sedechia & Anania. Quid enim
uius, quàm Deum teſtem mendacij conſtituere? Quid
 aliud agis, quàm teſtaris Deum eſſe mendacem? Imò
lias Deũ in officina cordis tui ſua diuinitate & verita-
quod grauiſſimum eſſe peccatum quis abnuat? quis ma-
m fieri Deo contumeliam hac in re non videat? dein-
lamnum proximi intendit, & tertiò à veritatis ſemita

Gratiarum actiones de quibus agẽdæ.

Deus tripliciratione hominẽ magis quã Angelũ dilexit.

3. Transgrediũtur preceptum.

Ex triũ defectu naſcitur periuriũ

exorbitat. Ex triplici ſiquidem defectu periurium naſcitur, Hieremiæ.cap.4. primò periurium cenſetur, quod iudicio diſcretionis ex parte iurātis priuatur, qua diſcrimini falſitatem iurandi ex incōſideratione ſe committit, ſecūdum D Hieronymum ſuper prælibatum Hieremiæ locum: Deinde intuitu eius quod iuramēto firmatur, requiritur veritas. Quando nāque incumbit iurare, iutanda eſt res vera, alioquin ſi ad falſitatis confirmationem Deū adhibemus teſtem periurio, Deum facimus mendacem: Mēdax ſiquidē eſt, qui mendacij teſtis eſt, imo ſua veritate & deitate ſpoliatur, dum falſi ſuffragator & approbator cōſtituitur. Hinc Leuit.5. dicitur, Malach.3 & Ioſue 3. Fili mi da gloriam Deo, vt innuatur grauiſſimè inhonorari, ſi per Deum peieretur, teſte Iſidoro lib de ſummo bono cap.31. adeo vt nunquam peccati læt feri noxam excludat: Significatur namque, quod veritatis nō ſit cognitor, ſed falſitatis ſit adſertor. Quod haud vulgare cenſendum eſt peccatum, ſecundum D. Tho.22. quæſt.83. art.3. & 98. art.2. Vltimò iuſtitia iuramēto adſit oportet, vt licita duntaxat cōfirmet, quādo Ioſue indignari cœpēre Iſraëlitæ, quod Gabaonitis hoſtibus intercedente iuriſiurandi ſacramento pollicitus eſſet pacem, vti explicat Ambroſ. li.3. offic. cap. 10. Propter defectum tamen trium præmiſſorum, nō eodē ordine incurritur periuriū. Principaliter namque periurium conſtituit veritatis defectus. Secundario, iuſtitiæ defectu iuramentum redditur inualidum. Tertio quando deeſt iudicium, qui enim indiſcretè iurat, haud difficulter ex ingratitudine & inconſideratione peierat, vt notauit D. Tho.22. quæſt.98. art.1. Hinc concil. Tolet.4. cap.63. & 8. ca.2. D. Ambr. lib.1. de Cain & Abel cap.10. necnon B. Aug. ſer.30. de verbis Apoſt. Homines, inquit, falſum iurant, vel cū fallunt, vel cū falluntur: aut enim putant verū eſſe quod falſum eſt, & temerè iurāt: aut putant falſum eſſe, & tamen pro vero iurant, & nihilominus cū ſcelere iurant. Diſtant tamen iſta periuria cōmemorata: faciliùs enim iurat qui verum putat eſſe, pro quo iurat, tamē falſum eſt: Nō ex animo iſte peierat, tamen fallitur, quia hoc pro vero habet, quod falſum eſſe cōſtat. Datur alius qui ſcit falſum eſſe, & dicit verū eſſe, & iurat tanquā verum ſit, quod nō ignorat falſum eſſe. Ecce quoties homo tanquā gladio

lingua

ngua ſe vulnerat?quoties medullas cordis cuſpide periu-
j transfigit? Si deſideres ergo abeſſe periurio,iurare noli:
Qui enim iurat,aliquando verū iurare poteſt, qui autem
on iurat,mēdacium iurare nunquam poteſt; Nulla ſiqui-
em iuratio ſecura eſt,vera iuratio periculoſa eſt, falſa e-
itioſa,iuxta illud Prouerb.6.illaqueatus es verbis oris tui
: propriis ſermonibus captus; quādo namque licitū quis
anſgreditur iuramētum,laqueo illo tanquā propria ma-
u ſtrangulat ſe.Sacrilegus quoque eſſe cōuincitur,qui rē
lienam tactis ſacroſanctis inuadit. Et rem ſacram pro-
hanat,quando nomen Domini in vanum contra prohi-
itionem ſibi & cuilibet homini in ſecundo præcepto fa-
am vſurpat, falſarij quoque crimen non euadit, vtpote
ui nomen Domini glorioſum in ſecula ad falſitatem ſta-
liendam adſumit.Imò iſte iniquitate crucifixores Chri-
i anteuertit,qui Chriſto duntaxat malum pœnæ intule-
int,iſte malum culpæ inurere, teſtemque falſitatis con-
ituere non veretur. Quin & dæmones impietate vincit,
ui præfato Dei nomine terrentur. Iſte autem contume-
am inferre non erubeſcit. Porrò qui à domino ſuo aut
ero ſcienter compulſus peierat,cum domino reus exiſtit;
ominus quia præcipit, miles quia dominum plus quàm
nimam ſuam diligit.Et quadrageſimalis ieiunij rigorem
anis & aquæ refocillatione ſeptennio temperare debe-
ant,teſte Pio Papa epiſt.2.& allegatur 22.quæſt.5.capit.
Qui compulſus.ca.autem:Qui peierat præter infamiam,
actis crucis myſteriis, trium annorum maceratione,
orpus caſtigare debebat. Iam autem digitorum falſa in-
entione extenſorum amputationem requirit periurium.

Grauitas periurij.

De iuramento per Deum & ſacrum eius euangelium.

VT veritatē ſuper hoc doctrinæ capite proferamus,o-
peræ pretium eſt cōſiderare inuocationē Dei in te-
tē trifariam contingere. Primò quando quis ſcienter fal-
um ſtatuit, ac mendacium iuramento, ſiue iocò, ſiue ſe-
iò confirmat,tum propter irreuerentiam maieſtati diui-
æ illatam,quam nec de viro honeſto homo præſumeret,
eccato læthali ſe commaculat,ſecundum Tho. 22.quæſt.
8. Grauius tamen per Deum iuratur,quando delibera-
o animo ac ſubdola mente, in detrimentum proximi,

Tripliciter iuramentū emittitur.

iuramentum emittitur, vti cùm vxor vel ſeruus negat mendaciter ſe non feciſſe, vel non dixiſſe, ſiue non vidiſſe hoc vel illud, vel cùm aliquis diuendit mercem, iuratque per Deum, ſe non minori pretio daturum, quàm tali & contra animi ſententiam mentiendo iurat, profectò læthiferum peccatum incurrit. Ruſus qui mala bonis immiſcent, & tanquam vniuerſa ſint bona, iurando diſtrahunt, ſimili ſe periculo committunt. Quoties (proh dolor) in vilibus rebus proximos circumſcribimus? quoties rerum ignaros ſimplices maligna noſtra calliditate circumuenimus: Tertio modo iuramentum inuocato Dei nomine peragitur, quãdo quis iurat rem veram licitamque, vt dicendo per Deum cras comedam, vel ieiunabo, cras proficiſcar, vt paſſim fit in quotidianis iuramẽtis ex leuitate & iniqua cõſuetudine inductis, quæ non videntur gratiam ſemper excludere & damnationem adducere, niſi fortè quis adſueta iuramẽtorum iteratione, tanquam multiplicatis guttis nauim tandem ſuæ ſubſtantiæ per læthiferum incautè deuolutus iuramentum demergat, ſecundum Auguſtinum, tractat. 12. in Ioannem, tractat 1. in epiſtolam Ioannis, epiſtola 108. ad Seleucianum. Et D. Gregor. lib. 6. cap. 2. in lib. Regum. Et lib. 33. Moral. cap. 10. Et B. Bonauentura lib. 3. ſent diſt. 39. diſputat. 2. quæſt. 1. ad ſolutionem 4. argumenti. Propterea omnium obtutibus conſtituenda eſt Dominica ſententia, Matt. 12. de omni verbo otioſo, quod loquuti fuerunt homines, reddent rationem in illa die, multò magis de iuramentis. Haud diſſimili ratione, cõmuni loquendi vſu proferimus: In veritate, vel per fidem, quæ geminam aſciſcuntur intelligentiam. Priori namque acceptione pro ipſa veritate quæ Deus eſt vſurpantur, Ioannis 14. Ego ſum *via & veritas*, tuncque veritate aliquid ſtabilire, iuramento per Deum æquipollet: Si autem pro veritate humana, hoc eſt, veraciter accipiatur, non obtinet rationem iuramenti: ſic accipitur, Act. 10. in veritate comperi, &c. pari modo de fide ſentiendum eſt: Si enim de fide intelligatur, quam habeo in Deum, vtique iam vicem iuramẽti ſubit: verùm ſi pro humana adſertione vt fideliter ſignificet, proferatur, nequaquam præſentis diſputationis tractatum concernit, vt perſpicuum eſſe poteſt intuenti commentarium Thomæ Caietani ſuper 6. articulũ quæſtionis 89. 2. 2. D Thomæ

Per veritatem dupliciter iuratur.

æ Aquinatis. Reperimus autem iuramenta tactis ſacro-
nctis euangeliis celebrata: Hoc modo, patres in concil,
nerali, inquiunt, per has ſanctas ſcripturas & Deum, qui
r eas loquutus eſt, inueni rem ita ſe habere, &c. quemad-
odum habetur concil. Conſtantinopol. 6. Act. 13. & 14.
Act. 4. concil. Nicæni 2. Eiúſque violatio grauius deli-
um non eſt ambigẽdum, cùm ratione ſcandali, tum ma-
ris deliberationis reſpectu, quàm ſi per Deũ quotidia-
ſermone, quiſ iurare præſumeret. Quib⁹ æqualiter hinc
de penſatis cæteriſq; paribus, maiori noxæ ſubiacet qui
r Deum deierat, quam qui per euãgelium, quòd maior ſit
i ſanctificet euangelium, quàm ipſum, quod à Deo ſan-
ificatur, teſte beato Ioanne Chryſoſtomo, homil. 44 ſu-
r Matth. Iuramenta præterea celebrata leguntur ſuper
icem Dominicã, teſte concil. Nicę. 2. act. 4. & 22, quęſt.
ap. Qui compulſus. Qui Canon deſumptus eſt, ex 2.
iſtola Pij Papæ Italis directa. Interdum ſuper ſacras re-
uias, vt liquidò conſtat ex 2. epiſtola Euticiani Papæ
ulis ſcripta, vbi Epiſcopus in Synodo reſidens, ſeptem
os honeſtate ac morum probitate conſpicuos, debet iu-
iurandi ſacramento tactis ſanctorum pignoribus con-
ingere, vt quicquid emendationis remedio egere con-
xerint, protinus Epiſcopo denuntient, nec ſegniter, ſed
 proteſtatione, qua pronuntiabant, ita me Deus adiu-
t, & iſtæ ſanctorum reliquiæ. Hoc aut ſimili tenore, iu-
nento ſe obligantes epiſcopi, efficiuntur in conſecratio-
(vt abbates in benedictione) eccleſiæ ſponſi, quemad-
odum docetur de iureiurando, cap. Ego Epiſcopus Quã-
am in Pontificali Romano longè plura iuramenta fir-
nda præſcribantur. Iuramentum autem quo inaugura-
Romanus Imperator, habetur in Clementinis eodẽ ti-
o cap. Romani. Reges quoque iuramentũ præſtare de-
ent, vt habetur diſt. 23. cap. Quanquam: Formam tamẽ
s reperire eſt, diſt. 83. cap. Tibi Domino & expreſſius in
nſecratione regis, Põtificali Romano. Porrò clerici vota
promiſſionis & canonici exhibent epiſcopis & eccle-
prælatis, tenore qui allegatur, diſt. 33. cap. Quanquam
concil. Tolet. 11. cap. 10. concil. Trident. ſeſſ. 24. & 12.
iuramento autem quod vaſalli, hoc eſt, Domini natio-
n, ac regionum gubernatores, præſtant admotis digitis

Grauius eſt iurare per Deum quã euãgelium.

Prælatorũ iuramenta.

De iuramento per falſos deos & creaturas.

TACESSAT hic etiam oportet hominum deprauata conſuetudo,qua per falſos deos & creaturas alias,nem-
:lumé vitale,panem quo veſcimur cæteraque ſimilia iu-
re ſubinde non pertimeſcunt,teſte concil. Aurelianenſi cap.16.quia Chriſtus expreſſis hoc verbis inhibuit,quan-
› neque per cælum,neque per terram,neque per capillum
r prælibatum eſt)iurare imperauit, quod vniuerſa cæli
rcumſ rentia ac terræ fin bus comprehenſa ipſius dire-
ioni ſubiacerent,prouidentiaque eius diuina in illis re- *Iuramētum*
ceret,teſte Auguſt.lib.1.ſerm.Domini in monte,cap.31. *per creatu-*
aud tamen ignorandum eſt iuramentum bifariam per *ras bifariā*
ıaturas fieri,ſecundum D.Bonauenturam,ſuper 3.diſtin. *contingit.*
.art.2.quæſt.2.& beatū Thom.22.quæſt.89.art.6. Prio-
modo,inquantum relucet in eis veſtigium diuinæ veri-
tis,ſic aliquando non eſt illicitum creaturarum inuoca-
one iuramentum confirmare: Haud ſecus namque faci-
us,quàm ſi per eum,qui in eis relucet, iuriſiurandi ſacra-
ėto aliquid ſtabiliamus: quia religio non defertur crea-
ræ,ſed creatori.Poſteriori modo inuocari poteſt ſecun-
m ſe conſiderata, quod ab omnibus fidelibus maximè
ebet eſſe alienum,alioquin ſignificare videremur aliquid
ıminis illis ineſſe, ratione cuius veritas poſſint dici, &
r huiuſmodi teſtimonium confirmari. Quare, optimè
hriſtus nobis præſcripſit non eſſe iurandum per cælum,
que per terram,in ſe nempe conſiderata,teſte D. Hiero.
per præfato paſſu, & concil. Carthag.4.cap.61 quod al-
gatur,22.quæſt.1.cap. Clericum, vbi ſic legimus:Cleri-
m per creaturas iurantem, acerrime iudicamus obiur-
ndum,& ſi in vitio perſtiterit, excommunicandum, &
.quæſt.5.cap. Ecce. Quod capitulum deſumptum ex
m.3. Auguſtini de verbis Apoſt. Ecce dico charitati ve-
æ, qui per ſanctum lapidem iurat falſum, periurus eſt.
ſi religio vetuerit apud Gentiles, teſte Auguſtino lib. 1.
ciuit. Dei cap.15.& epiſt 154 quæ eſt ad Publicolam fal-
rum deorū allegatione aliquid ſtatuere:multò magis fi- *Per falſos*
libus Chriſti debet eſſe hoc interdictū, ſecundum eundē *deos iurare*
m.3.de verbis Apoſt. Et reſumitur apud Iuonem parte *illicitum.*
cap.34.Quia dum aliquis intendit iurare,intendit teſti-
onium infallibile adferre: & dum per falſum Deum aut

creaturas iurat, profitetur creaturam illam ſeu illum Iouē vel Herculem teſtem eſſe infallibilem, quod eſt proprium Deo immortali. Quādo ergo mortali hoc adſcribitur, peccatum grauius periurio committitur.

Crudelis & ſtulta promiſſio non eſt ſeruanda.

DVo mala licet omninò ſint cautiſſimè præcauenda, periculi tamen neceſſitas, ſi vnum ex his perpetrare compulerit, id debemus reſoluere cui minori nexu colligamur. Quid autem leuius quid ve grauius ſit, rationis perpendiculo inueſtigandum eſt. Etenim dum peierare contingit, creatorem quidem offendimus, & nos tantummodo commaculamus. Cùm verò noxia promiſſa complemus, & Dei iuſſa contēnimus, nos ipſos quoque crudeliori mortis gladio trucidamus, ac proximis (vt triplex gladius locum obtineat) impia crudelitate nocemus, teſte concil. Tolet. 8. cap. 2. & reſumitur diſt. 13. cap. Duo mala. Cui adſtipulatur D. Ambr. lib. 3. offic. c. 12. & habetur 22. quæſt. 4. cap. Vnuſquiſque: Nullus promittat aliquid inhoneſtum, aut ſi promiſerit, tolerabilius eſt promiſſum non facere, quam facere quod turpe eſt. ſeſe plerique ſæpè conſtringunt iuriſiurandi ſacramento, vt cùm cognouerint promittendum non fuiſſe, ſacramenti tamen contemplatione faciunt quod ſpoponderunt: Sicut Herodes qui ſaltatrici primum quod turpiter promiſit, crudeliter ſoluit: turpe ſiquidem eſt quod regnū pro ſaltatione promittitur, crudele quod mors prophetæ pro iuriſiurandi temeritate exhibetur. Quanto tolerabilius fuiſſet periurium, ſi tamen periurium dici poſſet, vt. Ambroſ. lib. 3. de virginibus, & Thō. in ſcripto 4. diſt. 38. quęſt. 1. art. 1. ad ſolutionē 3. argumenti, vbi dicitur de Iephte, cuius mentionem habemus Iudic. 11. Miſerabilis eſt, inquit, neceſſitas, quæ ſoluitur parricidio. Non enim omnia ſemper ſoluenda ſunt promiſſa: Quando enim aliquid vergit in ſalutis alicuius detrimentum, adeò vt ſine peccato mortali iuramentum obſeruari nequeat, vtputa in occiſionem alicuius hominis iurare, ſicut illi qui decreuerant iuramento ſe nil ciborum guſtaturos, niſi prius è medio Paulum Apoſtolum tuliſſent, Act. 23. vel quod tēdit in perfectionis impedimentum, ſicut abiurare ingreſſum religionis, & ſimilia. Pœnitēda eſt in his promiſſio, non perficienda præſumptio, quia quemadmodum

Stulta promiſſio tripliciter nocet.

lum iſtud iuramentum non eſt licitum, ita nec obligato-
ium:licet ipſum obſeruare non ſit grande piaculum:non
nim peccatum incurrimus,quando religionis approbatæ
igorem remiſſiores fugitamus, teſte Iſidoro li.2.de ſum-
no bono cap.31.ac D.Ambroſ.lib.3. offic cap.10 & citatur
2.quęſt.cap.Inter cætera.Si quid ergo nos incautius iura-
e contigerit,quod obſeruatum peiorem vergat in exitum,
eſcindamus fidem,& in tali voto ſalubriori conſilio mu-
emus decretum, ac magis inſtante neceſſitate peierandum
ſt nobis,quàm pro vitando periurio in aliud crimen gra-
ius diuertendum. Deniq; 1.Re.25.Iurauit Dauid per Deũ
ccidere Nabal,ſed ad primã interceſſionẽ Abigail fœmi-
ę prudẽtis remiſit minas,reuocauit gladiũ in locũ ſuum,
ec aliquid culpæ ſe tali periurio contraxiſſe doluit. Pluſ-
ulis deinde modis iuramentum cenſendum eſt illicitum:
rimo,reſpectu perſonę,& hoc bifariam:vno modo intui-
u illius,cui iuramẽtum defertur:Sic quidam Anachoreta
lluſione diabolica ſeductus, iuramento pollicitus eſt illi,
: non adoraturum imaginem Mariæ virginis paruulum
n vlnis geſtantis,teſte concil.Nicen.2.act.4.poſt mediũ,
nde concil.Lateranen. ſub Alexandro 3.celebratum titul.
e iuramento cap.1.Non eſt contra iuramentum venien-
um niſi vergat ad interitum ſalutis. Inſuper clericus laico
rare non debet, ſecundum concil. Triburien. cap.21. &
llegatur,2.quæſt.4.cap. Si quis, vbi ſic habemus.Si quis
resbyter contra laicum, vel laicus contra presbyterum
liquam habeat quærimoniæ cõtrouerſiam,epiſcopo prę-
piente, ſine perſonarum acceptione finiatur, laicus per
iramentum,ſi neceſſe ſit, ſe expurget, presbyter verò,vi-
e iuramenti, per ſanctam conſecrationem interrogetur:
uia ſacerdotes ex leui cauſa iurare non debẽt. Cui conſo-
a eſt ſententia quæ habetur de iureiurando, & cap.1.cõ-
l.Lateranen. ſub Alex.3.celebrati, quando dicit, Clerici
on debent præſtare iuramentum calumnię.Secundo red-
itur illicitum, ratione perſonæ iurantis. Impuberum ſi-
uidem quattumdecimum annum nondum attingen-
um, nequaquam tenet iuramentum, vti docetur de
ictionibus, cap. In præſentia, & 22. quæſt. cap.5. Par-
uli,& cap.Pueri. Deinde ratione finis iuramentum repe-
tur illicitum, quemadmodum docetur, 8.quæſt.3. cap.

Pluſculis modis iuramentum cẽſendũ eſt illicitum.

1.

2.

3.

4. Attaldus. Sic iuramenta eccleſiaſticæ libertati obuiantia, neutiquam ſunt obſeruanda, vt habetur in ſexto de iureiurando cap. Contingit. Cauſa quoque eius vim eneruat, potiſſimum ad tumultuantis populi clamorem emiſſum;
5. teſte D. Ambroſ. lib. 3 Offic. cap. 12. & repetitur, 22. quæſt. 4. cap. Vnuſquiſque. Modus etiam iuramẽto adſit oportet, ne temerè aut indiſcretè, aut minus neceſſario aliquid iu-
6. ramento firmetur, ibidem cap. Si aliquid. Poſtremo non minus tempori religio defertur, quàm perſonæ aut cauſæ.
7. Propterea Septuageſima vſque ad octauas Paſchę quemadmodum habetur, 22. quæſt. 5. cap. Decreuit, & ab Aduentu Domini vſque ad octauas Epiphaniæ, necnon Quatuor temporum, diebus quoque Rogationum ac Dominicis, dempto pacis ac concordiæ fœdere nullus iurare debet.

De exigentibus Iuramentum.

VEL maximè iſtud tranſgrediuntur præceptum, qui ſcientes, imò cogentes alios faciunt peierare & latharitet delinquere, ſecundum Aug. epiſtola 154. ad Publicolam & ſerm. 30. de verbis Apoſtoli. Et Iuonem parte 12. cap. 30. Multum intereſt, inquit, ſi neſciat ille, qui exigit iurationem, illum falſum iuraturum, an ſciat: Si enim neſcit, ideoque dicit iura mihi, vt fides ei fiat, non audeo dicere non eſſe peccatum, humana tamen tentatio eſt. Si autem ſciat eum feciſſe, & noui feciſſe, vidit feciſſe, & cogit iurare, homicida eſt. Ille enim ſuo periurio ſe peremit, ſed iſte manum interficientis expreſſit. Et ſerm. 11. de ſanctis quod allegatur 22. quæſt. 5 cap. Ille, ſic loquitur D. Aug. Ille qui hominem prouocat ad iurationem, & ſcit eum falſum iuraturum, vincit homicidam; quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, imo duas animas & eius animam quam iurare prouocauit, & ſuam: ſcis verum eſſe quod dicis, & falſum quod ille dicit, & iurare compellis. Ecce iurat, ecce peierat, tu quid inueniſti? imò & tu periſti, qui de eius morte ſatiari voluiſti.

Grande piaculũ exigere periurium.

Verùm enimuerò ex iſtis iam concludi poſſe videtur, quod nemo queat alium cogere ad ſoluendum, quando nequit alterius exigere iuramentum, haud difficulter tamen diluitur ſi conſideretur nil reſtare quam iuramentum quod te nil iuuare poſſet. Si igitur aduerteris ipſum ad iurandum expeditum, patienti animo habeas propter

Obiectio. *Solutio.*

Deum

eum ipſum ſupportatũ, Deoque fraterna charitate commendatum, itáque accreſcet tibi cumulus meritorum. Sed is: ex eo conijcient homines malam me defenſaſſe ıſam, ſi nolim rem iuramento dicidi. Propter iudim deprauatorum hominum,certè nemo debet Dei prę-ta præuaricari, aut animam ſuam periculo damnanis committere. Et ſi vnus malignus ſit, qui perperam te ſentiat, decem reperiétur probitate conſpicui,ac con-o maturi, qui magnis laudum præconijs manſuetudim animi tui,qua illum à iuramento ſupportaſti, extolt. Nihilominus iudex & perſona publica non peccat gendó iuramentum,quia ex ordine iuris obligatur quaunque ſit recipere. Quod autem Deo diſpliceat,ſcienfalſum ab alio requirere iuramentum, tali exemplo nonſtrat D. Aug. ſerm. 2. Decollationis beati Ioannis ptiſtæ, eſtque ſerm. 11. annexus ſermonibus decimi ni de ſanctis: Aliquid dicã, inquit, quod nunquam dicharitati veſtræ, de quodam Hyponen. ciue innocenſimplici, beneque fideli nomine Tutiſlymeni plurib' to, qui commotus prouocauit debitorem ad iuſiurann: iurauit ille, iſte perdidit, ſed iſto perdente, ille peniperijt. dicebat ergo ille Tutiſlymeni, ipſa nocte ſe exitum fuiſſe ad iudicem, magnoque impetu ac terrore ueniſſe ad præſidem quendam admirabilem & exceln, dictumque ſibi fuiſſe: Quare prouocaſti hominem iurationem quem falſum eſſe iuraturum nõ ignorabas? ſpondit, Ille negauit mihi rem meam, dictumque eſt, Et nónne melius erat, vt rem tuam quam exigebas peres, quàm animam iſtius falſa iuratione perimeres. Proıtus iuſſus eſt cædi, cæſus eſt tã grauiter, vt in dorſo euiítis veſtigia plagarum vibiceſque apparerent. poſtea tum eſt illi, parcitur innocentiæ tuæ, de cætero caue ne as, fecit ille magnum quidem peccatum & emendatus Sed multo magis grauius peccatum faciet, qui poſt iſtũ um ſermonem, iſtamque meã admonitionem talequid erit. Cauete à falſa iuratione & temeraria, ab his duob' lis ſecurriſſimi cauebitis, ſi conſuetudinem iurandi à is abſtuleritis.

Exemplum memorabile.

De aſſumptione nominis Domini in familiari colloquio.

ANABAPTISTAE qui ſua ſimulata ſanctitate Germaniam infecerunt, & Memnoniſtæ qui ſpecimen religionis atque pietatis ſe prætendere exiſtimant, nunquam in familiari colloquio nomen domini Ieſus vel Chriſtus vſurpant, ſed eius loco, quo alijs bene precari cõſueuimus, dicunt ſeruet te Deus, benedicat tibi dominus, liberet te: aut vbi dicimus craſtino die, Deo opitulante ſum hoc facturus, vel Deo volente ſum profecturus: ipſi dicunt, bene conueniat tibi, meditor inſtituere profectionem, vel poteſt fieri vt cras iter faciam: Exiſtimantes aliter irreuerentiam & contumeliam Deo inferri: In precibus autem vel pſalmis decantandis, nomen domini iterare non formidant, quòd in talibus non Dei ignominia, ſed gloria ſit conſtituenda. Verùm ô vos cæci & duces cæcorum, quare inuocatio nominis Dei fieri nequit etiam extra orationem cum reuerentia, quia omnia quæcunque facimus, ad gloriam diuinæ maieſtatis facere debemus, quemadmodum docet D. Paulus 1. Corinth. 10. ſiue comedas ſiue bibas, aut aliquid aliud facias, omnia facite ad gloriam Dei. Si valeam igitur per gratiam Dei, & præcipiat ſermones meos etiam in familiari colloquio dirigere ad gloriam Dei, vtique poſſum ad eius gloriam nomen domini in ſermone familiari compellare, quia Paulus ad Coloſſen. 3. præcipit vt omnia quæ facimus in opere & ſermone agamus in nomine domini noſtri Ieſu *Chriſti*, gratias agentes Deo patri per ipſum. Si debeamus omnia verba, ergo etiam familiari ſermone prolata (alioquin non diceret, quicquid efficitis in ſermone) agenda ad Dei gloriam in nomine Ieſu Chriſti. Neceſſario cõſequitur, quod interdum nomen domini in familiari colloquio aſſumẽdum ſit. Quod ſi nunquã illud compellem, quo agnoſcã & proteſtabor, quod omnia perficiã ad gloriã Dei in nomine eius? ſi enim nunquam dixero, Deo gratias vel in nomine Domini, aut Deo volente, benedicat tibi Deus, & ſeruet te Deus, quomodo confiteor nomen eius? quomodo omnia in nomine eius facio, quomodo gratias ago per ipſum? Quicunque gratias agit Deo, per ipſum compellitur Deum nominare, & qui vniuerſa verba ſua inſtitutaque & vota aggreditur in nomine Ieſu, iuſtũ eſt vt de nomine Ieſu in verbis cogitet efformandis, expetendo gratiam

n eius & præſidiũ, quod ſi fecerit ad confitendum no-
ni Domini quoque adſtringetur, Matth.10. Qui me
eſſus fuerit,inquit Dominus corã hominibus,cõfitebor
go eum coram patre meo,qui in cælis eſt:Si enim per-
aut nunquam nomen Domini allegetur, eſt argumẽ-
,talem diuini nominis eſſe immemorem,quia ex abũ-
tia cordis os loquitur, Matth.12. ſi non mente recolo
nẽ Domini,quomodo efferũtur omnes in nomine Do
ni ſermones? Vter, obſecro, pleniùs præceptum Pauli
let,qui dicit,profecturus in nomine Domini,Deo vo-
inſtituam profectionem, an ille qui duntaxat audet &
t,cogito proficiſci? Vbi hic præceptum Paulinum lo-
habet? omnia in verbo vel opere agite in nomine
mini Ieſu Chriſti.& iterum,vtra precatio magis nego-
ſalutis prodeſt, qui dicit, Deus benedicat tibi, Deus
ſperũ det operi ſucceſſum,incipias in nomine Domini,
quod iſti naſutiores dicunt,bene conueniat tibi. Qua-
on das honore Deo,cui omnia debemus ferre accepta?
id aliud facimus, quando in nomine Domini, alijs
ẽ precamur,quàm breuem orationem quandam fundi-
s? Præterea ſcrutemur ſcripturas quibus Iacob.4.cap.
cipit aliquid ordientibus dicere(ſi Deus voluerit)Ecce,
uit,nunc,qui dicitis hodie,aut craſtino ibimus in illam
itatem, & faciemus quidem ibi annum, & mercabi-
r & lucrum faciemus,qui ignoratis, quid erit in craſti-
n: Quæ eſt enim vita veſtra? vapor eſt ad modicum
ens,& deinceps exterminabitur,pro eo vt dicatis,ſi do-
nus voluerit, & ſi vixerimus, faciemus hoc vel illud:
id iſto teſtimonio euidẽtius?nónne Iacobi Apoſt.do-
næ obſecundãt boni catholici dicentes, Hoc aut illud
am Deo concedente vel ſi Deus voluerit,nec nomẽ Do-
ni adſumitur in vanum, ſed potius eſt honorificum,
m allegare ex cuius munificẽtia omnia procedunt illis
nihil abſque illo poſſunt,atque omnia illo confortãte
aleſcunt,1,Corinth.4.& ad Philippẽ.4.& Paulus Ephe-
s ſic alloquitur, Act.18,iterum reuertar ad vos, Deo vo-
te,ſic Rom.1. Obſecro, ſi quo modo tandem aliquan-
proſperum iter habeam,in voluntate Dei, veniendi ad
,& 15.cap.eiuſdem epiſtolæ, veniam ad vos in gaudio,
voluntatem Dei,& refrigerer vobiſcũ. Quin & iſtã aſ-

ſumendi nomen Domini conſuetudiné, nouimus fuiſſe in veteri teſtaméto vſitatiſſimum: Nam Boos dicit communi tritoque ſalutationis eloquio, Ruth. 2. Dominus vobiſcum, qui reſponderunt ei, benedicat te Dominus. Haud diſſimili ſalutationis genere vſus fuit Paulus ad Rom. 1. gratia vobis & pax à Deo patre & Domino noſtro Ieſu-Chriſto. Quid intereſt an chartæ mandetur, an viuæ vocis oraculo pronuncietur? Et euangeliſtæ commemorando mirabilia Dei opera ſæpiſſimè enuntiant nomen Ieſus, nam 3. cap. ait. Tunc venit Ieſus à Galilæa ſuper Iordanem ad Ioannem, & 4. Ieſus reſpondit Ioanni, & cum baptizatus eſſet Ieſus, Ductus eſt Ieſus, Matth. 4. in deſertum, & eius generis ſexcenta alia loca, in quibus nomen Domini honorificè aſſumitur.

De voto

DIVINVM iſtud præceptum præuaricari non dubitãtur, qui votum Deo, debita cum deliberatione factũ, quod eſt veluti iuramenti quoddam decretum, tranſgrediuntur: paulò tamen altiori repetito principio, differendum eſt quid ſit votum, ne de illo, tanquam cæci de coloribus, diſputare videamur, & deſcribitur eſſe ſpontanea promiſſio, cum deliberatione facta, vel ſic: Votum eſt conceptio melioris propoſiti, cum deliberatione firmata. Aut tertio modo, colligitur eſſe deliberata promiſſio, ab exiſtente in libertate, Deo facta, de bonis conſilij, ad quæ quis non tenetur: Neceſſitas ſiquidem obuiat naturę ipſius voti, ita vt nullum cenſeatur, ſi pollicear me nõ moriturum, aut non volaturum, quod noſtræ non ſit poteſtatis, mortis iura diſſoluere, vel aëra volatu celerrimo ſecare. Nec ſolùm neceſſitas abſoluta, cui' iam mentio præceſſit, ſed & conditionata: qua præceptorum decalogi obſeruantia præcipitur, hic excluditur. Quod ratio voti, propriè conſiſtat in operibus ſupererogationis, ad quæ quis non tenetur fuſiori tractatu proſequitur, D. Ioannes Viguerius lib. inſtitutionũ Theologicarum poſt D. Thomam. Ex quibus manifeſtum euadit, quod votum libertatem requirendo, neceſſitatem excludat: Puerperę namque vouẽtes, vt facilem habeãt enixũ, vel alij anguſtijs preſſi promittẽtes peregrinari, vel aliquid huiuſmodi, nõ vidẽtur obligari, niſi plenus fuerit & deliberatus cõſenſus. Deinde ſi parẽtes vel cognati

Votũ quid.

aliquid

liquid voto promiſerint pro filijs ſui iuris & cognatis ignorãtibus, arbitrio relinquitur filij, fidem reſcindere vel obſeruare promiſſam. Dicitur etiã Deo factam, quia promiſſio homini firmata, nõ habet proprie voti rationẽ: tamẽ Ioannes dicendo Petro, ſi ingrediaris religionẽ vel viſites limina Petri & Pauli Apoſtolorum, ego idem ſum facturus, ſe obligatum credat oportet, etiam ſi Deo votũ non fecerit, tamen propter Deum, ſecus ſe res haberet, ſi non intendiſſet Deũ, ſed dũtaxat ſocietatis ergò verba protuliſſet.

De voto ſimplici.

VOtorum aliud eſt ſimplex, aliud eſt ſolenne. Simplex eſt quod abſq; arbitris teſtibus, ſolennitate ac ecclesię miniſtris coram Deo per nudam cogitationẽ matura deliberatione factam confirmatur: quia 1. Reg. 16. homines vident quæ patent, Deus autem cor intuetur, aut per expreſſa verba Deo promiſſa, impediens matrimonium contrahendum ſi ſit caſtitatis, vti manifeſtum euadit Ext. Qui clerici vel vouentes cap. Conſuluit, obligatq; coram Deo non minus quàm ſolenne, adeo vt ſi quis contrahat poſt votum ſimplex, peccet læthaliter, nec debitum exigere poſſit, ſed triennali pœnitentia inconſtantiam expiare debeat, diſt. 27. cap. Si vir, & 27. quæſt. 1. cap. Nubendi. Viduus autem factus ſecũdum decretalem, vbi ſupra, cap. rurſus ad ſecundas nequit conuolare nuptias, quod non minori quàm ſolenne, hoc eſt, perpetuo obliget tempore. *Votum ſimplex.*

De voto ſolenni baptiſmatis.

VOtum ſolenne dicitur quod in præſentia prelatorum ecclesiæ vel eorum poteſtatẽ habentium celebratur, ſicut in ſuſceptione ſacri baptiſmatis Chriſto inaugurati efficimur debitores legis euangelicæ obſeruandæ, ita olim circumciſus legi adſtringebatur, teſte Paulo Apoſtolo ad Galatas 5. Teſtificor, inquit, omni homini circũcidenti ſe, quoniã debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ, ſic Matth. 28. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti, docẽtes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Solẽnizabatur autẽ bis quotannis, tempore Paſchali nempe, & in ſolennitate Penthecoſtes, cuius etiamnum veſtigiũ aliqualiter remanſit, quãdo hactenus ſacrum fontem ecclesia illis temporibus conſecrare conſueuit, ſecundùm beatum Leonem Papam tota *Bis in anno baptiſma adminiſtratum.*

epiſt.4.ſeptem capitibus diſtincta ad Epiſcopos *Siciliæ &* 80.ad epiſcopos Campaniç,& reſumitur de conſec. *diſt.4.* cap. Duo tempora, niſi neceſſitatis ingruentis periculum aliud requireret.

De voto ſolenni ſacri ordinis.

HAud ſolùm ſuſceptione baptiſmatis votum extitit ſolennizatum, ſecundum Aug. epiſt.67. ad Maximum medicum ſer.75.de temp.& D.Ambroſ.lib.de Iſaac & anima cap.3. verumetiam per ſuſceptionem ſacri ordinis & religionis ſede Apoſtolica approbatæ,vti docetur in 6.de voto & voti redempt.cap. Quod vota. Quorum duo poſteriora,non ſolum impediunt matrimonium contrahendum,ſed etiam dirimunt contractum,ſecundum decretalē, Qui celerici vel vouentes,cap. Rurſus, §. Quod ſi, & cap. Inſinuante. Reliqua quandoque impediunt matrimonium contrahendum,quātoque manifeſtius ſunt emiſſa,propter plurium ſcandalum,duriora debētur tranſgreſſoribus pœnitentiæ cauteria,nequaquā tamen reſcindere poſſunt matrimonia pôſt contracta. Licet autem in iſtis,æquis incedant paſſibus, tamen à ſe inuicem in aliis diuerſas amplectuntur ſemitas,quoniam ſacerdotali ordini, vti religionis profeſſioni,non eſt neceſſaria paupertas:præterea ſacerdos non totum, vt religioſus, ſe Deo conſecrat holocauſtum. Vltimò caſtitas nō eſt vinculo eſſentiali annexa ſacris ordinibus,vt religioni,quod ſummus pontifex in ſeculari ſacerdote,vrgente neceſſitate,vel publica vtilitate diſpenſare poſſit,vti docetur de ſtatu monachorum,cap. Cùm ad monaſteria,27.quæſt.1.cap. Quod vouentes.Bonauent.ſuper 4.diſt.38.Videtur tamen ſolennius eſſe votū ordinis quàm religionis,quia illud fuit ſolennizatum per inſtitutionem eccleſiæ Catholicæ in ſacroſancta Synodo Nicena,cui cōplures patres miraculis coruſcantes interfuerunt,ſecundum Theodoretum lib.1.eccleſ.hiſt.cap.7.quin & Chryſantus, necnō Muſonius ſancti epiſcopi vita functi, ac tumuli penetralibus incluſi, ſtupēdo modo, decreta concilij ſubſcribendo comprobârunt,teſte Niceph.lib.8.cap.23 Religionis autem ſolenne dicitur, quod in præſentia abbatis alteriúſve ſuperioris celebratur. Nec hoc decreti propoſito, quod allegatur in calce Concilij ex lib.2.Tripart.hiſt.cap. 13. ali-

Solēnius eſt votum ordinis quàm religionis. Concil. Nicenū cōprobant defuncti.

alicui eccleſia ſancta laqueum iniicere tentauit, ſed vl-
neos miniſtros huic iugo caſtitatis voluit eſſe ſubie-
s, quam precibus inſtantiſſimis obtinendam non pro-
is viribus ſeruandam docet D. Aug. lib. 6. Confeſſ. cap.
Et D. Baſilius lib. de virginitate, legi tamen ferendæ ob-
it Paphnutius Epiſcopus Thebarum ſuperiorum, qui- *Paphnutius*
dam rationibus motus, quæ allegantur diſt. 31. cap. Ni-
a, ex prælibata hiſtoria Socratis & Euſebio Cæſarienſi *Græci ſer-*
leſiaſticæ hiſtoriæ, cap. 12. cum 4. ſequétibus lib. 10. Ni- *uant vxores*
h. lib. 8. cap. 19. Ideo Græci non obſequentes propoſito
ncilij, copulant ſibi in minoribus ordinibus conſtituti,
ores quas retinere in maioribus promoti conſueuerunt.
iæ ſi morte præuenta fuerint, ad ſecundas nuptias con-
are non præſumant, quemadmodum legitur de clericis
iiugatis, cap. Cum olim & diſt. 28. cap. de Syracuſanæ.
æcis iam multo inferiores heretici & Sardanapalo per-
iles, toti ſunt carnis illecebris ſubacti, quos non ſolum
ina lex reprehendit, ſed & paganorum caſtitas confun-
nam Xenephon commemorat virtutem & voluptatem
iris formoſarum mulierum in ſolitudine Herculi appa-
ſe, qui multis ab vtraq; oblatis, ſpreta voluptate, virtu-
complexus eſt, vt etiam inſinuat Quintilianus libro
no Inſtitutionũ oratoriarum: Huc quadrat præclarum
nocratis, exemplum lib. 4. cap. 3. apud Valerium Maxi-
m poſitum: Occidentalis autem eccleſia promptiſſimo
ulit animo caſtitatis fidem, adeo vt Epiſcopi nullum
inare præſumant ſubdiaconum, niſi qui ſe caſtè victu-
pollicitus fuerit, vt citatur ex Gregorio lib. 1. Epiſtol.
& allegatur diſt. 28. cap. Nullum, & cap. diaconi. Verùm
profeſſio non tam viuæ vocis oraculo, quàm viuo
mplo factóque celebratur, vti docetur extra de voto &
i redemp. cap. Antiquæ concil. Arelateñ. 3. cap. 2. Late-
eñ. ſub Innocentio 3. titul. de clericis matrimonio co-
atis cap. 1. & 8. ſequentibus Toletano 1. cap. 1. & To-
no 2. cap. 3. Africanó cap. 32. Aurelianeñ. 3. cap. 2. & 3.
ccaren. 1. cap. 27. Neocæſarien. cap. 1. Maguntino cap.
& 19. & concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 14. Clerici, inquit,
habeant concubinas, nec alias mulieres, de quibus ſu-
io oriri poſſit, detineant. Si à ſuperioribus moniti,
contineant, tertia parte fructuum priuentur eccleſiæ

applicandorum. Si ſecunda vice non obtemperent, præter fructuum priuationem, officio ſuſpendantur. Si nec ſic acquieſcant, omnibus beneficiis ſpolientur, & inhabiles omnibus dignitatibus reddantur. Et ſi ſemel dimiſſam reſumant, excõmunicationis gladio feriantur. Idem antea fuit conſtitutum, Extra de cohabitatione clericorum, cap. Clericos, & diſtinct. 32. cap. Nullus, & cap. Præter. His conſentanea eſt D. Clementis ſententia, quæ habetur epiſtola 2. ad Iacobum fratrem Domini, Leonis papæ epiſtola 84. cap. 4. & epiſtola 92. cap. 3. D. Hieron. epiſtola ad Sabinianum, D. Auguſtini epiſtola quæ eſt numero 64. Aurelio Epiſcopo directa. Ne tamen miniſtri Dei omni ſolatio, & miniſterij fraudentur in rebus domeſticis ſuffragio, indulſit concil. Nicenum ca. 3. vt mater, ſoror, auia, matertera valeant cohabitare. Suffragantur huic concil. Matiſconenſe 1. cap. 1. Elibertinum cap. 27. Tolet. 4. can. 41. Braccareñ 1. cap. 15. Quod præter dictas admittit proxima conſanguinitate coniunctas, quanquam iſtam conditionem dubio procul, non ſine vrgente cauſa, idem Braccareñ. 3. cap. 4. reſtringat. Nec immeritò, quoniã beatus Auguſtinus etiam ſororibus cohibitationem recuſanit, quòd ſorores non eſſent, quę cum ſororibus viuerent, ſecundum D. Gregorium lib. 7. epiſtola 39.

Quarum cohabitatio ſacerdotibus eſt licita.

De voto ſolenni religionis.

ERaſmus in vita D. Hieronymi videtur eſſe canis in pręſepio (vt dicitur in prouerbio) qui fœnum comedere non appetit, tamen comeſturos latratibus propulſare non deſinit: Sic enim eo loci habet: Veſtitus monachorum erat ſimplex, non præſcriptus, ſed ſuo cuique arbitrio ſumptus, non qui prodigioſa nouitate faceret inſignem & digito notandum. Cuius rei, ſi quis fidem requirat, legat Hilarionis vitam, legat inſtitutionẽ monachi ad Ruſticum, item ad Paulinum, hæc ille. Profectò non eſt abſurdum, ſi quis damnet ſtudium quod ſemel deſeruit, & ne ipſe ſolus abiectæ veſtis monaſticæ accuſetur, omnibus ſuperſtitionis & hypocriſis notam inurere non veretur: Nequaquam enim ſunt hominibus diſſimili à ſe habitu prodigio, quin potiùs exemplo, quatenus mundum cum flore contemnere diſcant, calcariumque vicem conſpiciunt. Quando namque caballo ephiphium, antilenæ, poſtileriæ, ac phaleræ adhibeatur,

adhibeatur, ſibi properandum in via arripienda non igno rat? Haud ſecus quando religioſi ſe ſacris atque diſſimilibus conſpiciant ab alijs veſtibus amictos, quaſi calcaribus incitati, in via conſiliorum Dei curſitandum ſibi non ambigunt. Atque hac potiſſimum ratione arbitror ſanctos ac priſcos patres ſtolis incunditatis ac veſtimentis gloriæ relictis, exhauſta diſciplinę rigore corpuſcula, cilicijs alijſq; vilibus indumentis, ab aliorum habitibus diſtinctis nuditatem ſuam protexiſſe. Quemadmodum luce meridiana clarius liquet in primo Anachoreta, beato Ioãne Baptiſta, cui tempore Chriſti præbuit hirtum tegumen camelus, artubus ſacris, tropheum videntes. Imò ex ipſis D. Hieron. epiſtolis per ipſum Eraſmum ſupra citatis prorſus conuincitur oppoſitum. Aut ergo ſciens & volens, dataque opera deſides in errorem voluit præcipitare, aut lethæis aquis immerſus (alioquin acumine ingenij inſignis, ac ſcriptorum numeroſitate librorum vndecumque præclarus) de ignotis ſententiam ferre præſumpſit. Siquidẽ hęc in ipſius epiſtolę limine ad Hilarionem offenduntur: Statim vt vidit Hilarion Antonium mutato priſtino habitu, &c. & paulo poſt: Diuẽditis omnibus & pauperib' diſperſis ſacco tantum membra operiens, & pelliceã habẽs Ependitem, id eſt, veſtẽ exteriorem, quam illi beatus Antonius proficiſcenti dederat, & aliquando poſt, ſuper nudam humum ſtratumque iunceum, vſque ad mortem cubitauit, ſaccum quo ſemel fuerat indutus, nunquam lauans, & ſuperfluum diſcernens eſſe mũditias in cilicio quærere. Et Epiſtola ad Ruſticum monachum. Tu verò ſi monachus eſſe vis, non videri, ſordidæ veſtes, candidæ mẽtis ſunt indicia, vilis tunica contemptum ſæculi probat, ita dũtaxat, ne animus tumeat, ne habitus ſermoq; diſſentiant, veſtis aſpera, zona pellicea, omnia virtuti & continentiæ præparata. Item epiſtola ad Paulinum, Tu audita ſentẽtia Saluatoris: Si vis eſſe perfectus, &c. Tunicam mutas cum animo. Et paulò poſt: Non eſt grande triſti & lucida facie vel ſimulare vel oſtentare ieiunia, poſſeſſionum redditibus abundare, vile portare palliolum, Et poſt humilitatem veſtium, tumenti animo non appetas, ſecularium & maximè potentium conſortium deuita. Quid tibi neceſſe eſt ea videre crebriùs, quorũ cauſa monachus eſſe cepiſti?

Habitũ monachorũ quare mutetur.

Arguitur Eraſmus mendacij.

Bona ſentẽtia mundum contemnẽtiũ.

Soror tua matronarum declinet conſortia, nec inter ſericas veſtes & gemmas circumſedẽtium fœminarum, ſe ſordidatam aut doleat aut miretur, quia alterũ propoſiti pœnitentiæ, alterum iactantiæ ſeminarium eſt. His perpendiculo rationis ponderatis, liquidiſſimè conſtat, quàm facilè Eraſmiana ſententia corruat. Inſuper militat & pro nobis D. Hieron. epiſtola ad Euſtochium: Horrebant, inquit, ſacco membra deformia, & acri reprehenſione adoritur Euſtochium: Poſtea (inquiens) quod ſi volueris reſpondere te nobili ſtirpe generatã, ſemper in deliciis, ſemper in plumis fuiſſe, nec poſſe à vino & eſculẽtioribus cibis abſtinere, nec his legibus viuere diſtrictius: reſpõdebo, viue ergo lege tua, quæ Dei non potes. Et reprehẽdit quorundã abuſus: Videas, inquit, pleraſque infœlicẽ cõſciẽtiã, mentita tamẽ veſte protegere. Et quanquã dicat eadẽ epiſtola, veſtis nec ſit munda, nec ſordida, & nulla diuerſitate notabilis, ne ad te obuiã prætereũtiũ turba conſiſtat, & digito monſtreris. Poſtmodũ ſubnectit quo ſenſu hoc dixerit, videlicet, ne tibi, inquit, iiactantiã generet, quæ ſeculi iactãtiã contẽpſiſti, te ne cogitatio tacita ſubrepat, vt quia in auratis veſtibus placere deſiiſti, placere coneris in ſordidis: Sunt quippe nonnulli exterminantes facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes, veſtis pulla, cingulum ſaccinum, veſte mutata erubeſcunt eſſe quod ſunt. Sunt & qui ciliciis veſtiuntur & cucullis fabrefactis, & venter ſolus quia videri non poteſt, æſtuat cibo, hæc ſunt arma diaboli. Sunt alij (de mei ordinis hominibus loquor) inquit beatus Hieron. qui ideo presbyteratum & diaconatum ambiunt, vt mulieres licentius videant. Omnibus his cura eſt de veſtibus, vt bene oleant, tales cùm videris, ſponſas exiſtimato, non clericos, multo minùs monachos. Idem habet Hieron. epiſtola ad Sabinianum, & ſanctus Augu. ſerm. 28. ad fratres in eremo, lib. 5. contra Iulianum ca. 4. epiſt. 82. ad Eudoxiam epiſt. 199. ad Editiam, & 109. ad monachas. ex qua Eraſmus ſumpſiſſe videtur argumentũ, calumniando ſuper epiſt. Hieron. ad Ruſticũ, habitus non ſit notabilis. Vbi profectò Auguſtinus monachorum nõ damnat habitum: quippe qui duobus in locis eiuſdem epiſtolæ eum commendauit antea: Collaudans namque ſorores, docet habitum à præpoſita eſſe requirẽdum: Diſtribuatur,

Curioſitas veſtiũ reprobatur.

Eraſmi obiectio vnde ſumpta.

ouatur,ait,vnicuique à præpoſita victus & tegumentum. Per notabilitatem igitur,intelligit quemuis notabilem in veſtibus exceſſum, vt habetur in Clement. de ſtatu monach. Cap. Ne in agro.Vnde idem lib.ſermonum Domini in monte ſuper illa veiba,Cùm ieiunatis. Et D. Ambr. epiſt.31.ad Valentinianum,monachi veſtium fugiant curioſitatem:atque hunc eſſe Auguſtini ſenſum, dilucidè ſequentia manifeſtant:Nec affectetis,inquit, veſtibus placere,ſed moribus,nec foris ſpargat negligentia, vel componat induſtria,nec in acceſſu vel habitu aliquid fiat quod alliceat cuiuſquam libidinem. Huic adſtipulatur D. Hierony,ſuper obitu Bleſillæ.Ambro.epiſt.38.ad Paulinum. Gregorius magnus homil.17 li.40.homiliarum: Iſte autem habitus monachalis quaſi crucis referens figurã, dæmonibus,vt crux Chriſti eſt terribilis,vnde Hieronymus homil.5.de laude Pauli:vis dona cognoſcere, veſtimenta Pauli dæmonibus terrori exiſtunt. Verùm iſtud nequaquam admiror,ſicut ne illud quidem, quod vmbra Petri languorem corporum pellebat, Act. 5. eamque tunicã regum purpuris præferebat,dicens: Obſecro quicunque hæc legis, vt Hieronymi peccatoris memineris:cui ſi Dominus optionem daret,multo magis eligeret tunicam Pauli, cum meritis ſuis,quàm regum purpuras cum pœnis ſuis.& Marc.6.fimbria Chriſti ſanat infirmos.Sed dicunt, Quod congruit domino,nõ congruit ſeruo:verum eſt, ſed quid ſanctitatis continebat pallium Heliæ, cuius altero ictu Iordani alueus retroceſſit. 4.Reg. 2. hac de cauſa benedici ſolent,teſte beato Ancelmo epiſt.99.ad Troarnenſem abbatem,& V.Beda lib.3.hiſtoriæ Angelorum cap.26. quoniam mandaſti vobis vnam cucullam benedictam mitterem,benedixi veſtem, qua ego aliquandiu vſus, eamque vobis cum abſolutione quam ego legi tranſmitto.Et confirmatur,ca.Statungius de regularibus & tranſeũtibus ad religionem. Nihilominus, inquir, ſtatuentes ad omnem ambiguitatem penitus amouendam,quod cùm in quibuſdam locis religioſis,nouitiorum habitus non diſtinguatur ab habitu profeſſorum, profeſſionis tempore benedicantur veſtes,quæ profitentibus conceduntur, vt nouitiorum habitus à profeſſorum habitu diſcernatur.In præſen-

Habitus religioſorũ eſt dæmonibus terribilis.

Benedictio habituũ monaſticorum.

tiarum tamen, obiter notandum eſt, triplicem eſſe habitũ:

Triplex habitus.

quorum primus dicitur profeſſionis, qui votum habet annexum, matrimonium contractum dirimens & impediẽs contrahendum, teſte concil. Carthag. 3. ca. 4. & allegatur, 27 quæſt. 1. ca. Sicut bonũ. Secundus eſt conuerſionis, qui ſimiliter votum habet annexum, atqui non dirimit contractum, de hoc habetur, Extra. Qui clerici vel vouentes, cap. Conſuluit, & de regularibus ca. Super eo. habitus probationis eſt, qui nec impedit nec infringit matrimonium, de quo habetur. Ext. de Renuntia ca. vlt. Iſti autem habitus, aliquo exteriori ſigno diſcernũtur, vt profeſſus à neophyto dinoſcatur. Clement. de regularibus & tranſeũtibus ad relig. ca. Eos qui. Nec ſolũ habitum habebant mutatũ,

Coma detõſa & quare.

ſed & comã detonſam, teſte D. Hier. epiſt. ad Sabinianũ: Moris eſt, inquit, in Ægypti & Syriæ monaſteriis, vt tam virgo quàm vidua, quæ ſe Deo vouerint & ſeculo renuntiantes, omnes ſeculi delitias conculcârint, crinem monaſteriorũ matribus offerant deſecandũ. Cuius rationẽ facti adſignat D. Aug. ſer. 27. ad fratres in eremo: Capilli, ait, de vertice raſi, ſignificant criminum numeroſitatem & ſuperfluitatem mundanorum de mente ablatam, huic ſuffragatur hiſt. Tripart. libr. 8. capit. 1. & ante omnia ſanctiſſimus Pater Dionyſius Areopagita, cap. 6. Eccleſ. hierarch. Solet etiam velum imponi: quadruplex apud canoniſtas reperitur. Vnum eſt cõſecrationis quod tantùm virginibus imponitur, teſte concil. Carthag. 3. capit. 4. & repetitur 20.

Velum quadruplex.

quæſt. 2. Virgines. Secũdum velum eſt ordinationis, quod olim imponebatur diaconiſſis 20. quæſt. 2. capite Sanctimoniales, & 27. quæſt. 1. capi. Diaconiſſam. Tertium eſt prælationis, quod dabatur Abbatiſſæ, quæ non eligebatur ante 60. annum, teſte Gregor. libr. 3. epiſt. 11. Iam concil. Trident. permittit, vt 40. annorum eligatur, & quæ 8. annis poſt profeſſionem laudabiliter vixerit ſeſſ. 25. capit. 7. Quartum eſt profeſſionis, quod virginibus profitentibus imponitur, teſte Leone epiſtola 90. ad Ruſticũ & Trident.

Ratio veli capiti impoſiti.

concil. ſeſſ. 25. cap. 17. Quod ſinu liberiori ſuper caput defluere cernitur, quàm acicularum alligationibus conſtringatur: Nam eſt de rebus ſupererogationis nequaquam aliqua obligatione neceſſariis, pendulum quoque ſcapulas

abſque

ſque manicarum appoſitione contegit, quod cordis ntemplationem,non manuum operationem potiſſimū quirat. Quæ paſſim non omnibus fieri poterat diebus, l Epiphaniarum,aut in Paſchalibus diebus,vel Apoſtorum Natalibus,vt habetur 20. quæſt.1.capi. Deuotis.ex elaſij epiſtola 14.ad Epiſcopos per Lucaniam, niſi fortè gritudinis infirmitas obſtitiſſet: Ordinatio tamen poſtminio facta obtinuit, vt quælibet dies Dominica hac ofeſſionis ſolemnitate decorari poſſet.Extra de tempo ordinandorum cap.1.hinc D. Ambr. improperat virgī lapſæ,quod in die Paſchatis eſſet velata coram altari in cleſia Dei,lib.ad virginem lapſam cap.4. & 5. Quo cōiebant magnæ numeroſitatis homines, partim vt tali iaſi calcari excitati, compungerentur, partim vt coram eo rei geſtę teſtimonium perhibere poſſent,teſte Amb. b.Inſtitutionis virginis cap.18.& libr.1.& 3.de virginius,vbi dicit:Veniunt Placentinæ virgines,item ex Mautania & Bononia, vt Mediolani recipiantur. Declamarrio quoque ſermone commendabatur vitæ monaſticæ rfectio,vnde idem cap.5.ad Suſannam virginē lapſam, on es memorata diei ſanctæ Dominicæ reſurrectionis, quo diuino altari te obtuliſti velandam. In tanto itaq; lenni conuentu eccleſiæ Dei,inter lumina illa ſplendēa,inter candidatos regni cæleſtis, quaſi regina nuptura gi proceſſeras,non es memorata qualis alloquutio facta illa die ad te. Pſalm.44.Audi filia & vide,& obliuiſcere opulū tuum & domum patris tui, & concupiſcet rex deorem tuū,quia ipſe eſt Dominus Deus tuus. Aſpice ergo uantus ad ſponſi tui & Domini nuptias cōuenerit popus,ſeruare te oportuit fidē,quam ſub tātis teſtibus pollita es,ſemper cogitare debueras, cui virginitatē ſpoponeras. nec iſte ritus inoleuit primitus tempore Ambr.& uguſt.ſerm.4.& 27.ad fratres in eremo,epiſtola 109.ad onachas, & 81.ad Eudoxiam, ſed etiam tēpeſtate Apoolorum:Nam ſancta Valeria fecit profeſſionem & vouit ſtitatem,teſte Martiale Apoſtolorum diſcipulo epiſtola d Tholoſanos cap.8.Huic ſuffragatur,quod legim' apud bdiam lib.7.Eccleſ.hiſt.nempe Matthęum Euangeliſtā, pigeniam Æthiopum regis filiam ſanctimonialium ve atque virginitatis voto conſecraſſe, quæ poſtea præfe-

Profeſſio quibusdeb' antiquitus celebrata.

Antiquitas monaſticæ diſciplinæ.

cta fuit ducentis virginibus. Et iſtis contemporaneus Sā-ctus Dionyſius Areopagita lib. Eccleſ. hierarch. cap. 6. qui ita deſcribit monachorum conſecrationem: Presbyter legitimas illas futuro monacho aſtanti orationes imprecabatur, quibus expletis eū rogabat, num abrenuntiaret omnibus ſecularibus, tam vitæ quàm cogitationum generibus. Cui annuenti exponebat vitæ ſanctioris perfectionē. Quæ vbi omnia profeſſus eſſet ſe facturum, ſacerdos ſigno crucis cum conſignatum tundit, appellans tres perſonas diuinæ beatitudinis, omniq́ue veſte detracta, eū alia induit, & cum aliis ſanctis viris, qui adſunt (quod hodie oſculo ſignificatur impreſſo) ſalutat ac participem facit diuinorum myſteriorum, ſicut nos promittere conſueuimus vitæ æternæ fruitionem. Quod non eſt contra ſcripturā: nam ſi Chriſtus præcepta decalogi ſeruātibus, dicat Mat. 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata: multo fortius debetur vita illa & mandata ac conſilia diligentius cuſtodientibus. Vnde D. Ambro. Quod nobis promittitur, vobis præſto eſt, votorumq́ue vſus apud vos eſt, de hoc mūdo eſtis & non eſtis in hoc mundo, li. 1. de virginibus. Et Caſſianus lib. 2. cap. 5. De Cœnobiorum inſtitutione poſt D. Baſilium ſcribit monachis normam viuendi ex ſancto Marco Euangeliſta ſumpſiſſe. Philo quoque de vita contemplatiua ſcribit grandæuas virgines amore ſapientiæ continentiam vouiſſe. & D. Ignatius epiſtola 12. hortatur virgines vt agnoſcant, cui ſe conſecrauerint. Quin & in Actis Apoſtolorum fit mentio quatuor virginum, Philippi filiarum, quarū duas in virginitate narrat conſenuiſſe ex Policrate Epheſiorum Epiſcopo Apoſtolorum temporibus vicino, Act. 21. Euſeb. lib. 3 cap. 31. Eccleſ. hiſ. Nec vna aut altera ſolum erat, quæ ſe religionis votis adſtringebat, ſed ſi fidem tribuimus D. Greg. lib. 1. dialog. capit. 1. inueniemus monaſteria, vbi ducenti monachi moram traxerint, vt præfatum eſt de Epigenia, & libr. Epiſtolarū 18. meminit Cœnobij trium milium ſanctimonialium. Imo ſic habet D. Hieronymus epiſtola ad Euſtochium. Ante non multos annos in eodem loco circiter quinque milia monachorum diuiſis cellulis in ſumma paupertate videbant. Nec D. Hieronymi tempeſtate hæc conuētualis congregatio

Promiſſio vitæ æternæ nō eſt temeraria in profeſſione.

Numeroſitas monachorū ſimul cōmorantium.

ngregatio tantum fuit ſupra communem vitæ cõſuetu- pem ſeruitio Dei mãcipata,cùm maximè iſtud (vt miſ- faciam' Helias & Heliſæos)ex factis Chriſti reluceat, i inſtar prouidi guardiani ſuos ſequaces Apoſtolos diſ- lin atioris vitæ methodo informauit. De obedientia n eſt multis immorãdũ verbis,cũChriſtus venerit face- voluntatẽ non ſuam,ſed patris,Ioannis 5.& 6. Deſcẽdi cælo non vt faciam voluntatẽ meam, ſed eius qui miſit patris,& Philippen.2.ad mortẽ vſque hanc ſeruaſſe le- tur Quod hanc apoſtoli indefeſſo tenuerint animo, vel eo liquet,quod ad mortem vſque Chriſtũ ſequuti ſint, ibus dixerat Marci 8.Lucę 17.Qui vult venire poſt me, neget ſemetipſum, & tollat crucem ſuã & ſequatur me. orũ typum expreſſerat olim ſanctus IſaacGeneſis 22.De titatis virtute,quid dubitãdũ?cùm virginis filius Chri- s Ieſus, illibatam caſti corporis continentiam ſemper auerit, & conſilium dederit ſequentibus ſe,inquiẽs,qui teſt capere capiat.Mat.19.& 1.Cor. 7.vellem omnes eſ- ſicut meipſum. Ex quibus concludere videtur liber a- d D.Aug.de opere Monach.cap.23.beatum Paulum vo- n caſtitatis emiſiſſe,ſicut & beata ac glorioſa virgo Ma- ,teſte Aug.libr. de ſancta virginitate cap.4.& lib.de o- re monach.ca.32.necnon Bernard. ſerm.3. ſuper Miſſus . De paupertatis profeſſione,nihil eſt manifeſtius Chri- , qui pleniſſimè mundum & omnia quæ mundi ſunt, buit contemptui,Lucæ 2. Matthæi 8. De Apoſtolis di ur Lucæ 14 Niſi quis renuntiauerit omnibus quę poſſi- non poteſt meus eſſe diſcipulus & Matt. 19. Si vis per- tus eſſe,vade & vende omnia quæ poſſides, &c. Et Act.)mnia ante pedes Apoſtolorum offerebãt,quin & bea- Aug.lib.7.de ciuitat.capit.4.& de eccleſ. dogmatibus, .71.dicit Apoſtolos paupertatem fuiſſe profeſſos. Cũ em votum principaliter reſpiciat opera conſiliorum, quæ nullus obligatur, de quibus dicitur ſecundum Au- ſtinum epiſtola 169.ad Euſebium,qui poteſt capere ca- t,nec neophitus eſt inuito animo retinendus, nec ante num probationis ad profeſſionem admittendus, quam nen ſi ante annum ſponte faciat, verè ſe obligat de re- aribus & tranſeuntibus ad religionem,cap.Super eum, apit.Apoſtolicam. In ordinibus tamen mendicantiũ,

Primus Guardianus & prelatus Chriſtus.

Beata virgo & Paulus emiſerũt votũ caſtitatis.

Apoſtoli paupertatẽ profeſſi.

Ante annũ profeſſionem facientes. ante completum annum profeſſionem emittentes, non alligantur ordini: quod iam concil. Trident. ſeſſ. 25 capi. 15. De quacunque religione intelligit. Inſuper eos recipientes ſunt excommunicati & à receptione aliorum ſuſpenſi, in 6. de Regularibus & tranſeuntibus ad religionem cap. Non ſolum & cap. Conſtitutiones. Nec ſanctis aut alicui mortalium defertur, ſed voto homo ſuperbenedictæ trinitati conſecratur, quod obligationem quandam exprimat voluntate factam, qua nemini poteſt obligari, niſi ei qui voluntatis eſt cognitor Deus: Ideoque ſi quando ſanctis fieri videatur, hoc non fit, niſi ſecũdum quod per ſuffragia, mediatores ſunt inter Deum & homines, ſicut oratio diuerſimodè dirigitur Deo & ſanctis eius, vel votum Deo offertur vt tale vitæ genus, quali iſte ſanctus effectus eſt homo imitetur, ſecundum Tho. 22. quæſ. 88. art. 5 Hoc voto efficitur Deo holocauſtum, vt dicere queat illud Apoſtoli ad Galat. 6. Viuo iam non ego, viuit in me Chriſtus, famet in me Chriſtus, infirmatur in me Chriſtus, ambulat in me Chriſtus, dormit in me Chriſtus, vt tandem glorificet cũ Chriſto, exaltet cũ Chriſto, ſecundũ D. Tho. 22. quæſt. 88. Quod autem voto homines fuerint ad ſancti, liquet ex Paulo 1. Tim. 5. Primã fidem irritam fecerũt, & quemadmodum iſti damnationẽ, ita alij benedictionẽ, & omniũ peccatorũ remiſſionem adipiſcũtur, adeo vt per

Profeſſiocui fiat.

Profeſſio eſt ſecundũ baptiſma. ingreſſum religionis, & profeſſionẽ debitè factã, profitẽs conſequatur omnium peccatorũ remiſſionẽ, plenariáque indulgentiam. Vnde leguntur in vitis patrum vouentes religionẽ, eãdem percepiſſe gratiam, quam baptizati perceperunt, remiſſionem nimirum culpæ ac pœnæ. Nec hoc mirum alicui videri debet: Si enim eleemoſynis quis peccata redimere poſſit, Eccleſiaſtici 3. Lucæ 11. Date eleemoſynã & Daniẽl. 4. multò magis per iſtam largã animæ & corporis eleemoſynã, qua homo expendit ſeipſum, & paternam portionẽ atque voluntate totũ mundũ. Iſtud confirmat D. Hier. epiſt. ad Paulá de obitu Bleſillæ, inquiens: Nunc verò cum propitio Chriſto ante quatuor ferme menſes, ſecundo quodãmodo ſe propoſiti baptiſmo lauerit, itaque deinceps vixerit vt calcato mundo, ſemper monaſterium cogitauerit, & D. Bernard. de præcept. & diſpenſ. parum ante finem libr. & ſerm. de duplici baptiſmo: Audire,

lire,ait,vultis à me,vnde inter cætera pœnitētiæ opes
monaſterialis diſciplina hanc meruerit prærogatiuam,
ecundum baptiſma nuncupetur,arbitror ob perfectam
ndi abrenuntiationem , ac ſingularem ſpiritualis vitæ
ellentiam , qua profeſſores ſuos angelis ſimiles efficit,
imiles hominibus facit , imò diuinam in homine re-
mei imaginem,nos cōfigurās Chriſto,inſtar baptiſmi.
in Autenticis leg. Conuerſationis, Monachalis vita ſic
honeſta,vt omnem quidem humanam eius maculam
ergat,huic intranti monaſterium & vouenti,vt habe-
in gloſa de voto & voti redempt.cap.Scripturæ, nō eſt
peccato ante dimiſſo imponenda pœnitentia, ſic etiā
niſſa fuiſſet Aſtulpho pœnitentia publica,quam vxori-
io meruerat,ſi ingredi monaſteriū voluiſſet.33.q.2.ca.
nonere , & hoc propter continuationem pœnitentiæ,
ſemper monachi debēt eſſe occupati, ſicut legitur 16.
æſt.cap. Vos autem,ex epiſt.81.ad Eudoxiam Auguſti-
Iſtud etiam comprobat Petrus de Palude in 4.ſentent.
t.38.concluſione 8.D.Tho.22.quæſt.189.ad ſolutionē
rgumenti,& in ſcripto 4.diſ.4.quæſt.3. ad ſolutionem
rgumenti:Dimitiur,inquit,pœna ſi ſit in ſtatu gratiæ,
profeſſionem non ex opere operato, quia non eſt ſa-
mentum,ſed opere operantis,intuitu videlicet ſequen-
operum in profeſſione incluſorū:præterea pœna mar-
ij omnium remiſſionem meretur , vti habetur de con-
rat.diſt.4.ca.Baptiſmi,& ca.Catechumenū.Hanc quo-
religioſus diutino labore ſpiritualis mortis acquirit,
od maioribus afflictionibus ſe conficiat ac proielata
lixioris temporis anguſtia cuiſceret.Huius autem in-
ceſſione voti,plus ſibi meritorum accumulat religioſus
ā iiſdē operibus ſecularis tali voto non adſtrictus pro-
r liberalitatem donationis propriæ voluntatis, quæ
nctis holocauſtomatibus præſtat . Deinde qui duabus
ſequitur voluntatibus,maiora conſequitur merita, quā
i vnam implet. bonum opus autem ex voti obligatio-
procedens,duas reſpicit voluntates , primo vouendo,
nceps reddendo,vnde Propheta Pſal.75. Et Eccleſiaſtes
ouete & reddite. Qui verò aliquid operis exercet abſq;
to,vnicam duntaxat complet Dei voluntatem , itáque
nus mereri conuincitur. Verùm his obuiare videtur,

Opus ex voto elicitum gratius eſt quam ex libertate profectum.

Obiectio.

quod ſecularis ſpontaneo pietatis affectum abſque aliqua voti obligatione vel neceſſitate opus bonum *perficiens*, magis mereatur quam religioſus neceſſitudine voti coactus, quia dicit Apoſtolus 2. ad Cor. 9. non ex triſtitia aut neceſſitate hilarem datorem diligit Deus. Cui eſt reſpondendum ſecundum Richardum in 4. diſt. 3. & Thom. 22. quæſt. 8. Verum quidem iſtud eſſe de neceſſitate coarctionis & violentiæ, qua quis aliquid efficit, contra vel præter ſuam voluntatem, quia non ex hilaritate perficit, vt oportet: Verùm tantum abeſt vt minuat meritum ipſa neceſſitas, ad quam ſpontaneo voluntatis propoſito peruenit, & diuino cõſilio obtemperauit, vt etiam rem magis gratam efficiat, maioraque incrementa merito adiiciat, ſecundum ſententiam D. Auguſt. epiſt. 45. quæ eſt ad Armentarium, Fœlix neceſſitas quæ ad meliora compellit. Omnia ſiquidem quæ religioſus ex obedientia facit, ſunt dupliciter voluntaria, primo ratione voti voluntariè emiſſi, quia volũtariè ſe homo ad hoc obligauit, 2. ratione actus tunc voluntariè facti, vt ipſum votum obſeruet. quare religioſorũ ſunt magis voluntaria ac meritoria quam ſecularium opera. Sed replicabit fortaſſe aliquis, ſecularis poteſt largas impartiri eleemoſynas pauperibus, quos & propriis poteſt ſuſtentare laboribus, quod monachus nequit: ergo ſecularis videtur maiora poſſe comparare ſibi merita, quam religioſus, potiſſimum cùm Paulus dicat 2. ad Cor. 9. *Qui* parce ſeminat, parce & metet. Reſpondendum eſt religioſum plus mereri, quia offert cor & affectum. Deus enim non ita requirit quantum, ſed ex quanto dederimus, teſte Amb. li. de Cain & Abel cap. 7. & 8. Et dat non ſolũ quod habet, ſed hoc quod habere poſſet. Augu. de eccleſiæ dogmatibus ca. 70. Opus quoque eo eſt excellentius maioriſque meriti, quo eſt à ſuperiori virtute imperatum, ſed votũ eſt act⁹ latriæ, ergo eſt maioris meriti, ideo docet beat⁹ Aug. li. 17. de ciui. Dei ca. 4. quod & ſimilitudine tali probat D. Ancelmus lib. de ſimilitudinibus cap. 84. Sicut maius eſt donũ ſi quis totã arborẽ cũ fructibus in perpetuũ naſcituris donet, quàm ſi penes ſe retineat dominiũ arboris, & ſolũ daret fructus annuatim: ita præſtantius eſt donare corpus & animam cum omnibus operationibus futuris, ſicut faciunt religioſi, quam ſolùmodo aliquas operationes

Solutio. *Replica.* *Reſponſio.* *Pulchra ſimilitudo.*

ones ſeruato dominio propriæ voluntatis, vti ſecula-
aciunt. Religioſus quoque omnia per obedientiã agit
ctualem puta, quia regula ſibi ita præcipit, vel præla-
el interpretatiuam, nempe putat hoc ſuo placere præ-
quod facit, aliter non eſſet bonus religioſus, ſi ſciẽter
uid vel minimum faceret contra expreſſam vel tacitã
ati voluntatem: vel ſi cùm aliquid facit non eſt para-
mittere, ſi prælato non placeat, de ſtatu monachorũ
Cùm ad monaſterium. Ergo in omnibus operationi-
ſuis etiam cõmeſtione, donatione, offert & ſacrificat
propiam voluntatem per obedientiam, quæ eſt pro-
voluntatis ſepultura, idcirco religioſus maiora ſibi
mulat meritorum munera, in quacunque ſua opera-
e, in qua donat Deo propriam voluntatem & liber-
m, quàm ſecularis etiam in maximis operibus ex pro-
voluntate factis.

De ſolenni voto obedientiæ.

Eligionis votum cognoſcimus ex ca. Exiuit, in 6. de
verborum ſignificatione, tripartitum. Primũ & præ-
um cenſetur obedientia, qua voluntas humani cordis
reſignatur. Hæc potiſſimum locum obtinet in præ-
is diuinis, quibus obſecundare, Matth. 19. iubemur, Si — *Triplex votũ religionis*
ad vitam ingredi, ſerua mandata, hanc docent vel ma-
è ſeruandam creaturæ rationis incapaces, ſenſuumque
icitate carentes. Sol, inquam, & luna nullum præſtiti
quij emolumentum ſperantes inceſſabili radiorũ dif-
one totam mundi machinam illuminant. Stellæ quo-
motu orbium (quorum denſiores ſunt partes) infati- — *Creaturæ inſenſibiles obediẽtiã docent.*
ili vt luminis claritatem inferioribus præſtent, cieri
tardant. Campi etiam vnico præcepto frondeſcentes,
ſcentes, vtiliſſimum producunt mortalibus fructum.
ergo vilis homuncio, ſolus tot miraculorum ſignis, ac
ceptorum calcaribus inſtigatus ſterileſcere non eru-
es? tu ſolus diuina iuſſa capeſſere negliges? vel D. Ber-
ſententiam attendas, quam habet ſerm. 3. de Paſchate.
il quàm propria voluntas punitur in inferno. Obe-
ntia autem religionis non in præceptis obſeruatis in- — *Sola volũtas propria in inferno dãnatur.*
atur, ſed ad conſiliorum obſeruantiam dilatatur. Vn-
Chriſtus, Ioannis 6. Deſcendi de cælo, non vt faciam
untatem meam, ſed volũtatem eius qui miſit me. Hæc

as filium dilectum non deſtitit immolare, cognoſcens bedientiam matrem & cuſtodem eſſe virtutum, teſte Au- iſt.lib.4.de ciuitat.cap.12.& de bono coniugali, cap.23 tiuſque exaudiendam vnius obedientis, quam decem ilium cōtemptorum orationem ſecundum eundem lib. opere monachorum, cap.17. Quæ conſentanea ſunt li ſententiæ quæ habetur Ioannis 3. Si quis Dei cultor eſt voluntatem eius facit, hunc exaudit. Quarto virili & eneroſo animo obediendum eſt: Multi enim ſunt, (quo- um de numero vtinam Domine Ieſu ego nunquam ſim) uī oppidò quàm lubentes modicis & exiguis rebus obſe- uūtur. iuxta illud, Mat.20. Quid vis vt faciam tibi? At- ui fortia & ardua eorum humeris ſi imponantur recalci- rant, & difficiles ſe reddunt. Quod Ionæ prophetæ conti- it qui primitus Domino lubenti paruit animo, ſimul at- ue tamen ei pręcepit, vt verſus Niniuē viam carperet, fu- am cœpit, ſed vltricem manum non euaſit. Chriſtus he- oico, imò diuino prorſus obſequio patri obtemperauit ſque ad mortem crucis, Philippen.2. facto demonſtrans, uod pridem verbo edocuerat, Matth.16. Qui vult venire oſt me abneget ſemetipſum, quod maius eſt, quam totū ōtemnere mundum, ac ſtrictiſſimę ſe dedere religioni, n ā itramundanorum contemptum & religionis ingreſſum œleſtis poteſt patere aditus, dicente Matth.19. ſi vis ad vi- am ingredi ſerua mandata: Sed ingreſſu religionis abſque uiipſi⁹ abnegatione malarumque concupiſcentiarum re- renatione, nemo ſaluari valet, iuxta prælibatam Matthęi ententiam. Vade D. Gregor. homil.32. fortaſſe laborio- ſum non eſt, homini relinquere ſua, ſed valde eſt laborio- ſum, relinquere ſemetipſum: Minus quippe eſt abnegare quod habet, valde autē multum eſt abnegare quod eſt. Hęc obedientia potiſſimum debetur prælatis, qui vice Dei cō- ſtituuntur. Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpenit. Hi inuigilare debent non ſolū ſuę, ſed aliorum etiā ſaluti, teſte D. Aug. ſer. 61. ad fratres in eremo. Et epiſt. 109 ad Monachas pręcedendo viuis exemplis, & pijs admoni- tionibus, aures Deum timentium demulcendo. Si quando cōtingat aſperius cū ſubdito egiſſe, petet veniā, nō ab ho- mine, quem trāſiliēdo limites rationis offendit, ſed à Deo. Quin & cellas viſitēt ſingulorū, aureque appoſita, quid fa-

Obedientia mater virtutum.

4. Obedientiæ conditio.

Arduum abnegare ſeipſum.

Obedientia quibus debetur.

V iii(

Officium prælatorũ. ciant diligenter explorent, tardiorem non facile increpẽt, ſed diſſimulando ſæpiùs viſitẽt, & primitus incipientes, magis exemplis prouocent quàm orare compellant, ſecũdum beatum Hieronymum, epiſt. ad Euſtochium: Leui *Excitare quomodo ſolent noctu.* quoque pedis ſtrepitu prælati adſolent excitare conuentum nocturnis precibus, quod non profundo pridianæ ſuperfluitatis grauarẽtur ſomno, ſecundum Chryſoſt. homil. 59. ad populum Antiochenũ. Hinc mos inoleuiſſe eſt credendus, quo excitator abſentium nomina prelato recenſere cogatur, in nocturnarum precum exordio. Et quanquã *Periculũ prælatorũ.* multas habeant rei familiaris occupationes, quibus quaſi impoſſibile ſit, vt ignis inflãmetur in aqua, ita impoſſibile eſt, compũctionem cordis vigere in principatu: quia ſimplex vita eſt mater fletus, iſta riſus, ille alas animæ, iſta plumbum, pondus demergens in infernũ, teſte Chryſoſt. *Boni prælati non facile mutandi.* homil. 2. de compunctione cordis, tamen non facile ſunt mutandi aut rude donandi, niſi culpa eos reiecerit, tanquã indignos, ſecundum Auguſtinum epiſtola 109. ad Monachas, & de ſtatu monachorũ, cap. prælati: Quod locus nul- *Locus neminem ſaluat.* los ſaluet, ſed cõuerſatio timorata edocet D. Auguſt. ſer. 27 ad fratres in Eremo. Propterea debẽt ita lõgè abeſſe ſeculi perturbationibus, vt in cęlo quaſi morari videantur, ſecundum Chriſoſt. homil. 70. ſuper Matth. Hinc aliquibus cęlum pro tecto, luna vice extitit candelę, nec de morte principum differebant, ſed quaſi in alio mundo habitãtes, de corona gloriæ cæleſtis: ſicuti etiam nobis curæ non eſt, *Reſignatio monachorũ.* quid in cauernis ſuis formicæ factitent, ita non ſomniabant nec cogitabant de nobis, ſed de ſummo rege, de pugna contra diabolũ, de fugiendis eius inſidijs: ſi colloquentes audiſſes protinus cælo dignos, ò me miſerum, iudicaſſes: Illos accedentes reficiebãtur, quaſi roſetum acceſſiſſent: nam quemadmodũ nos de puerorũ ludo ridemus, ita ipſi de ſuperbię faſtu, ibi ſiquidẽ iacebat ira proſtrata, ebrietas effugata, verba iocoſa procul abeſſe iuſſa, excluſa cũ equis & ſella, id eſt, turpib⁹ verbis & cogitionib⁹ venerea: Quin Deo precib⁹ loquebãtur, Apoſtolos alloquebã- *Orantes Deum alloquimur.* tur: Cùm enim oramus, Deũ alloquimur, cùm legim⁹, ipſe nobis loquitur, teſte D. Amb, lib. 1. off. cap. 20. B. Hieron. epiſt. ad Euſtochiũ, & Aug. ſer. 112. de tẽp. & 22. ad fratres in eremo, necnon Chriſoſt. homil. 56. ad populũ Antioch.

Quod

Quod cõmodius vt fieret horarias preces,tabulis interpo-itis à ſecularibus ſeparatæ,in habitu virginitatis perſona-ant,ſecũdùm Ambroſ.lib.ad virginem lapſam cap.6.In-tarque cicadę noctium,ter ſurgere malebant,licet iam eas abeamus coniunctas,quas antiquitus habuere diuiſas,te-te Hieronymo ad Euſtochium. Nefas quoque ducebant nte conceſſum abſoluti officij ſignum ſubterfugere,quod x exemplo demonſtrat beatus Gregor.lib.2.dialogo cap. .Sic fuit alius qui rigorem ieiunij adamare ſimulabat ſe, ed mentitam ſibi iniquitatem oſtẽdit idem lib.4.cap.34. tagirij monachi tamen conſtantem animum diſciplinæ-que rigorem manifeſtat Chriſoſt.lib.1 & 2.de prouiden-ia Dei.Alteriuſque qui 30.annis vnı⁹ panis hordeacei pa-ulo corpuſculum irritauit potius,quàm recreauit, habet D.Hieronymus in vita Paulæ. Hinc antiquitas in ea erat loria, vt teſte Ioanne Chryſoſt. homil. 56.ad populum ntioch.tantam conſtituerit differentiæ diuerſitatẽ inter monachos & ſeculares,quanta eſt inter portum & pelagũ, ngelos & peccatores:quando namque Antiocheni ſtatuã lacillæ coniugis Theodoſij Imperatoris confregerãt, ille iniuriam ratus ſibi illatam, Antiochiam funditus euertere tatuit, ſed interceſſio monachorũm animũ furore perci-um ſedatiorem reddidit, eodem teſte homil.17.ad An-ioch.cui ſuffragatur Greg.lib.6, epiſtola 23. Si monachi on fuiſſent,nullus per tot annos inter Longobardorum ladios ſubſiſtere potuiſſet.Quin & ſacraria Dei appellat os D.Ignatius epiſtola 3 ad Tharſenſes, & D. Hierony. icit,Euſtochium ſocrum Dei effectam epiſtola ad ipſam. Hic nobis occurendum eſt ſplẽdidis Theodori Bezæ mẽ-aciis quæ habet,cap.7. ſect.14,confeſſionis Chriſtianæ: Veriſſimum eſt,inquit,monachos quãdiu nõ impuriſſima uit eccleſia,fuiſſe pro idiotis & laicis habitos, & monſtri oco habetur tẽpeſtate Gregorij fuiſſe monachum clericũ, edũ diaconum vel presbyterum. Cùm nihil clarius fieri oſſit,ex priſcorum patrum ſcriptis,quàm doctiſſimos cõ-lures fuiſſe monachos,& ſacris initiatos.Verum quidem ſt, quod pluris faciendus ſit idiota religioſus quàm im-rudens ſophiſta aut blaſphemus, ſecundum Irenæum poſtolorum diſcipulum,lib.5.aduerſus hæreſes, tamẽ ad ocendum populum in negotijs fidei eos exiuiſſe docet

Orandi modus tempeſtate B. Ioannis Chryſoſt.

Ter antiquit⁹ noctu ſurgebãt omnes.

Chorum citius relinquere malũ.

Rigor monachorum.

Diſcrimẽ inter monachũ & ſecularem.

Proſunt monachi reipublicæ.

Figmentũ Theodori Bezæ refellitur.

36.& cap.ſequenti. Ammonius legitur literarum ſtudioſus fuiſſe.& Origenis, Didymi, Euagrijque ſcripta diligenter perluſtraſſe. Iulianus quoque monachus, deſerta relinquere loca,& Antiochiam ſe conferre compellitur, vt hæreticorum peruicaciam acri diſputatione refelleret, quod nunquam præſumpſiſſet, niſi inſigni eruditione claruiſſet, teſte Theod.lib.4.cap.27. Quod auté humilis & ſimplex Theologus arrogantem philoſophum ſuperarit, adeo vt ne hiſcere quidem poſſet, teſte Euſebio Cæſarienſi lib.11.cap. 3. idé antè fecerat, teſte Theod. ibidem. Antonius ille egregius: deſerta namque ſolitudine, totam obambulauit Alexandriam, regnante Conſtantio, docés omnes vnicum veritatis præconem eſſe Athanaſium,& cap.28.eiuſdem lib. cõplures reperiuntur qui ſingulari eruditionis titulo claruerunt, teſte Auguſt.ſerm.22.ad fratres in eremo. Quin & ipſe Auguſtinus relicto deſerti ſecreto exiuit, vt diſputando conuinceret Fortunatum, ſer.4.& 5.ad fratres. Nec docti & eruditi duntaxat fuiſſe leguntur, ſed & preſbyteri, ſicut Eutiches fuit presbyter & monachus ſecundum eundem Leonem epiſt.8.& 9.ad Flauianum. Item apud Auguſtinum erant ſacris operátes, quemadmodum liquidò conſtat ex ſerm,1.& 5.& 36.ad fratres in eremo. Imò quod his præpollet, ex monaſterijs ſolent epiſcopi colligi, ſicut beatus Gregorius electus eſt lib.1.dialog. cap.1. Et Euſebius fuit epiſcopus & monachus, teſte Ambroſ.epiſt. 82.ad eccleſiam Vercelléſem. Sic Narciſſus epiſcopus fuit Hieroſolymitanus, qui aqua lampadem fouit, ſecundum Euſebium Cæſarian.lib.6.cap.7. Et Ammonius ſibi aurem amputauit, vt epiſcopatui inutilis redderetur. Cùm autem ei moleſti eſſent, etiã linguam præſcindere voluit, ſecũdum Nicephorum lib.11.cap.17. Pari modo Achatius monachus epiſcopus Beroenſem erexit eccleſiam, teſte Theodoreto lib.4.cap.27.eccleſ.hiſt. Et vt vno verbo omnia dicamus, rari fuêre docti viri epiſcopi, qui non fuerint monachi, ſicut beatus Hierõ. Baſilius, Hilarius, Auguſtin', vt reliquos miſſos faciamus, aut non ſingulari effectu illis addicti, vti Chryſoſt. Ambro. qui omnes tẽpora Gregoriana præceſſerunt. Rurſus inſultat nobis iſte Zoilus eo loci quod manum laborem abdicamus, quatenus otio torpeamus: Legimus profectò B. Ioannem Chryſoſtomum lib.1.de com-

Monachi docti fuere.

Epiſcopi ſūt antiquitus facti quī erant monachi.

Theodorus Beza.

punctione cordis,ſe tandem accuſaſſe nimiæ ſenſualitatis, quòd inquirebat,an in monaſterio neceſſaria adminiſtrarentur, an recentes haberent panes, an etiam eodem oleo lucerna eſſet aptanda & menſa inſtruẽda,an grauis eſſet laboris exactor,ne fortè cogeretur fodere terram,aut haurire communibus vſibus aquam, cùm tamen principum famuli,horum nihil inquirant?Logimus etiam Stagiriũ monachum horti negotijs fuiſſe mancipatum apud Chryſoſt. lib.1.de prouidentia Dei.Hiero.etiam epiſtola ad Lætã, vult religioſas perſonas lanam texere poſt primam,tertiã, ſextam, nonam,& colum tenere in gremio. Notandum tamen hic eſt, quod noſtri aduerſarij velint religioſos manuum laboribus occupandos. Pſalliant autem,ſecũdum D. Augu.hæreſ.57. quos Caſſiodorus lib. Tripart.hiſt.7.cap. 11. vocat Maſſilianos, nullum manuũ laborem monachis licere adſerunt, ſed ſemper orationi inſiſtere pertinaciter docent, quemadmodum Aphricani Cathaginenſibus aliquando perſuaſerunt, ſecundum D.Auguſtinũ lib.de opere monach.cap.21.Ex quo etiam manifeſtum euadere poteſt,religioſos de altari cui ſeruiunt,viuere poſſe. Si enim miles collectus communi reipublicæ alimonia ſuſtentetur,multo magis operarius qui ſpiritualibus incumbit, ſecundum euangelium Dei,Matth.10.Luc.10.Rom.14.& 1. Corint.9.Qui altari inſeruiunt,de altari participant. Iſtáque multis numeris antecellunt officium, quo monachi fiſcellam iunco texere ſolent, aut palmarum folia complicare.Nihilominus hæc operãdo diuina celeumata reſonabant:Si enim artifices vanitatibus linguam laxent & nautæ cantibus ſe excitent, magis ſeruus Dei diuinis debet eſſe odiis mancipatus,ſecundum Auguſt. de opere monach. lib.cap.17. Quod autem mechanicam artem nõ fecerint, nec paſſim mercedem laborum receperint,locupletiſſimus nobis eſt teſtis pauper Paulinus monachus & epiſcopus, teſte D.Greg.lib.3.dialog.cap.1. Eis ſiquidẽ qui ſpiritualibus occupantur operibus ad communẽ vtilitatem pertinentibus,debet prouideri de his quorum vtilitati inſiſtũt, ſecundum Apoſt.1.Corinth.9.Si vobis ſpiritualia ſeminauimus,non eſt magnũ ſi carnalia veſtra metamus.Si enim iſtud locum habet in ciuilibus rebus & militarib⁹, eodem teſte,Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? multo magis qui

Exercitium monachorũ.

Monachi de altari viuere poſſunt, nec obligantur operibus manualibus.

Dignus eſt operarius mercede ſuâ.

ui in ſpiritualibus bonum commune promouēt ratione
lis miniſterij ſuſtentari poſſint, ſicque manuum labori-
s nō obligātur? Sunt autē quadruplicia opera ſpiritualia *Quadrupliſ-*
ibus cōmunis promouetur vtilitas, quibus ſtipendia de *cia opera*
tur. Primum eſt occupatio in iudiciis exequendis Eccle- *ſpiritualia.*
ſticis, Rom. 13. Hinc D. Auguſt. excuſat ſe à manuum la 1.
re, lib. de opere monach. cap. 28. quod iudiciis eccleſia- 2.
cis eſſet implicatus. Secundum opus ſpirituale in cōmu-
m redundans vtilitatem eſt opus prædicationis de quo
d Corin. 9. Dominus ordinauit, quod de euāgelio viue-
debeat. Nec hoc tantum referri debet ad illos qui habēt
ædicandi authoritatem, ſicut ſunt prælati, verum ad eos,
i qualitercunque prædicant ex prælatorum cōceſſione,
ia ſtipendia non debentur poteſtati, ſed operi 2. ad
moth. 2. laborātem agricolam oportet primum de fru-
bus percipere. Nec duntaxat illi qui prædicant debent de
angelio viuere, ſed etiam illi qui eis miniſtrant 1. Reg.
. æqua eſt pars euntis ad prælium & remanentis ad ſarci
s, & Rom. 15. Si ſpiritualium participes facti ſunt genti- 3.
, debent etiam in carnalibus miniſtrare eis. Tertiū opus
rituale cedens in vſum communem ſunt Orationes quæ
ebrantur horis canonicis ad profectum eccleſiæ, quate-
s ira Dei à populo auertatur, Ezechiel. 13. non oppoſui- 4.
s vos murum pro domo Iſraël. Quartum opus ſpiritua-
quod redundat in communem reipublicæ profectum
ſcripturę elucidatio, cui incumbentes poſſunt hoc ope-
ſpirituali viuere 1. ad Timoth. 5. Qui bene pręſunt preſ
teri, duplici honore digni ſunt; maxime qui laborant in
rbo & doctrina: cui adſtipulatur D. Hieron. lib. contra
gilātium: Hæc in Iudæa vſque hodie perſeuerat, inquit,
uetúdo non ſolum apud nos, ſed etiam apud Hebræos,
qui in lege Domini meditantur die ac nocte & partem
n habent in terra, niſi ſolū Deum, ſynagogorum totius
is foueantur miniſteriis, & Act. 6. dicunt Apoſtoli, Nō
æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare
nſis, item 2. ad Timoth. 2. nemo militās Deo implicat
egotiis ſecularibus, quibus conſonat concil. Cabilo. 2. *Cauillū ad-*
. 12. & 44. Et D. Auguſt. epiſtola ad Hilarium. Nec his *uerſariorum*
tat D. Pauli prioris ad Theſſalonicen. 3. ſententia: Qui *ex D. Paulo*
n vult operari, non māducet: quoniā D. Auguſt. ſcripſit, *deſumptum.*

lib.de opere monachorum contra quoſdam, qui adſeuerabant manuum laborem religioſis eſſe illicitum. Et propterea Paulinam ſententiam exponebant de ſpirituali opere: ſed hanc D. Aug. multiformiter improbat, demonſtrãdo præfatam ſententiam de laboribus manuũ eſſe intelligendam, cap. 5. 6. 7. &c. Nec tamen concludi valet omnes ſine diſcrimine laborib' corporalibus eſſe aſtrictos: Ipſe ſiquidem Paulus erat exemptus quemadmodum præmiſit, Nõ, inquit, quaſi non habuerimus poteſtatẽ ſumptus accipiendi & ſine labore manuum viuendi. Nihil ergo ſuffragatur hæreticis iſte locus, quia alloquitur perſequutorum rabie perculſos Chriſtianos quos oportebat manibus laborare, ſimul atque perſequutiones & nouę religionis odium obſtaret, quo minus ſibi facile prouidere poſſent. Certe qui alios inſtruit hoc tempore virtutum ſterili, habet quod agat, etiam ſi temporalibus non incumbat. Rurſus inſtant Vviclephiſtæ, eorumque ſequaces moderni. Paulus dicit ad Philippen. 3. Imitatores mei eſtote, ſed ipſe quamuis prædicaret, manibus laborauit, ergo, &c. Reſpondendum eſt hoc D. Pauli factũ fuiſſe ſupererogationis, quemadmodum docet 1. ad Corinth. 9. & talis poſſet oriri caſus, quod prædicator conſultius faceret labore manuum viuendo, quã euangelica prerogatiua fruendo, vt ſcandala vndecunque euadat, & perfectionis exemplo alliciat: vnde ſubdit, non quaſi nõ habuerimus poteſtatem, ſed vt noſmetipſos formam daremus vobis ad mutandum, 2. Theſ. 3. necnon ad rapacitatem pſeudo apoſtolorum reprimendam, 2. Corinth. 11. Quod autem facio & faciam, vt amputem occaſionem eorum.

Alia calumnia.

De ſolenni voto caſtitatis.

Virginitas eſt virtus qua integritas mentis & corporis vniuerſorum Deo conſecratur, vouetur & redditur, ſecundum D. Auguſtinum, lib. de virginitate cap. 8. & 15. vel ſecũdum Ambroſ. lib de virginibus. Virginitas eſt integritas expres contagionis. In his deſcriptionibus duo potiſſimum occurrunt, D. Thomæ 22. quæſt. 152. penſiculatius conſideranda. Quorum prius trito vocabulo apud ſcolaſticos doctores dicitur materiale, quod eſt illibata carnis in membris generationi deputatis integritas. Alterũ nuncupatur formale, quod eſt firmum voluntatis propoſitum, nunquam

Virginitas.

Duo in virginitate cõſideranda.

nquam quærendi venereorum oblectaméta, Apocalyp.
. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: Vir-
nes enim ſunt, & Eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter re-
num Dei, Matthæi 19. Vtrumque horum completæ vir-
nitatis rationi eſt neceſſarium. Virginitas ſiquidem na-
ralis & corporalis (quæ eſt etiam in ligno & lapide) abſ-
ue pudicitia mẽtis eſt quaſi crumena abſque pecunia, nux
ſque nucleo, dolium ſine vino, laterna ſine lumine, au-
a apertura latrina, & ſepulchrum foris dealbatum, quib⁹
nproperat Chriſtus Matthæi 23. Væ vobis hypocritæ ſi-
iles ſepulchris dealbatis. Hoc modo Caligenus Valenti-
ani Imperatoris Eunuchus, gladio punitus fuit, quod ar-
ore concupiſcentiæ inflammatus, virginẽ amplexando,
i qua nihil rei habere poſſet ingemuit, teſte Auguſtu. lib.
contra Iulianum 5. Nihilominus corporis integritas bi-
artitam admittit violationem, ſpontaneam aut inuitam
i propria ſponte vincitur, ipſa virginitatis perfectio in-
ingitur. Si inuoluntarie aut per vim aliquid ſuſtineatur,
Lucretia caſtiſſima Romanorum matrona, teſte beato
uguſt. lib. 1. de ciuit. Dei ca. 19. nihil propterea in re mu-
tur, ſecundum ſententiam ſanctæ Lucię virginis & mar-
ris, quam allegat Auguſt. de mendacio ad Conſentiam
ap. 1. 19. & 30. lib. 1, de ciuit. Dei cap. 18. & 19. epiſtola 180.
d Honoratum, & lib. 4. contra Iulianum cap. 8. Nõ coin-
uinatur corpus, niſi de conſenſu mentis. Illa autem inte-
ra perſeuerante ſi iſta laſciuię blandimentis amittatur, &
onſenſu mentis corrumpatur, ſuſpiriis & gemitib⁹ eſt re-
arabilis, non autem corporis: Sicut enim lampas confra-
ta nequit integrari, ita nec meretrix corpore fieri virgo:
d præterita namque non eſt potentia, vt docet D. Bona-
ent. S. Romanæ eccleſiæ Cardinalis libr. 4. ſententiarum
iſt. 15. & 33. & Amos 5. virgo Iſraël proiecta eſt in ter-
am non eſt qui ſuſcitet eam. Hic iam obiter occurrit ad-
otandum, vter ſtatus præcellat coniugalis ne an virgi-
alis. profecto non ignoramus D. Hieronym. inſectari
ouinianum tanquam hæreticum, quod nuptias virgini-
ati æquet, nos eas ita recipimus, ſecundum concil. Tri-
ẽtinum ſeſſione 24. cap. 10. vt virginitatem præferamus,
uæ de nuptiis naſcitur, nunquid argentum non erit ar-
entum, ſi aurum eo pretioſius ſit? aut arboris & ſegetis

Dupliciter corpus violatur.

Non coinquinatur corpus niſi cõſenſu mẽtis.

Iouiniani error ſimilitudinibus refellitur.

contumelia eſt:ſi radici & foliis poma & fructus præferãtur? Vt poma ex arbore,ita caſtitas virginalis ex radice cõiugij nuptialis. Præterea coniugatos manent tribulationes carnis, quibus caſtimonia non grauatur, teſte Paulo Apoſtolo 1.ad Corinth.7.iuxta illud:

Qui capit vxorem,litem capit atque dolorem:
Qui caret vxore, lite caret atque dolore

Deuique anteferenda eſt coniugio virginitas propter ſolicitudinem: Qui enim ſine vxore eſt ſolicitus eſt quæ ſunt domini,quomodo placeat Deo:qui iungit matrimonio virginem,bene facit,qui non iungit,melius facit. Sed noui quoſdam qui murmurent: Quid ſi,inquiunt, omnes velint ab omni concubitu abſtinere, vnde ſubſiſtet genus humanum? Quibus reſpondet D.Auguſtinus lib.de bono coniugal.cap.10.vtinam omnes hoc vellent, duntaxat in charitate de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta,multò citius Dei ciuitas compleretur & accelerarctur terminus ſeculi. Quid enim aliud hortatur Apoſtolus 1. Corinth.7.cùm ait: Vellem omnes eſſe ſicut meipſum, & qui habent vxores tanquam non habentes ſint. Ex quibus concludere videtur Auguſtinus votum caſtitatis feciſſe Apoſtolum Paulum de opere monach.cap.23. quemadmodum & beata virgo Maria,quod ſic pateſcere valet ex ſcriptis ſecundum Auguſt. lib.de virginit.cap.4. lib.de opere monach.cap.32. & Bernard.ſerm.3. ſuper Miſſus eſt: quoniam ſi cuilibet virgini deſponſatæ & nubere volenti dicatur,filium habebis, aut mirationem incurreret, aut percunctaretur,quomodo fiet iſtud, quippe quæ ſe deſponſatam & propediem nupturam non dubitaret, & à viro fœcundari vſu naturæ ſperaret: Mariam autem ſanctiſſimam nõ immeritò admiratio inuaſit, & qualiter quod promittebatur Lucæ primo, Eſaiæ 7.impleretur, requiſiuit, quæ & ſi iam deſponſata,nunquam tamen ſe nupturam aut viro cõmiſcendam certiſſimo ſibi animo habuit formatũ. Hanc innumeræ vtriuſque ſexus turbæ ſequutæ ſunt,atque in eodem ſtadio currentes, propter regnum Dei ſe caſtrauerunt,vniuerſaſque impudicitię illecebras ac illicitos cõcupiſcentiæ motus abruperunt. Vnde alio intuitu conſiderandum virginitatis propoſitum, & coniugale vinculum occurrit,nempe ſecundum habitum,decorem,& ſtatum: Si ſecundum

Commune vulgarium hominũ argumentum.

D. Paulus fecit votum caſtitatis.

De differẽtia vtriuſque.

ſecundum habitum vtrunque intueaeris,talis eſt illis habitudo,qualis eſt inter excedentia & exceſſa,quia maiori caſtitatis habitu & effectione poteſt coniugatus pollere timoratus,quā diſcola virgo Matth. 25. Rurſus multis paraſangis virgo præeminere poteſt:Nam cāticum concinunt Apocal.14.quod nullis aliis legitur cōceſſum.Huic ſuffragatur D.Auguſt.lib.de bono coniugal.cap.2.Non eſt impar meritum in Ioanne continentiæ, qui nullas expertus eſt nuptias, & Abraham qui filios generauit: Illius enim cœlibatus & illius connubium pro temporum diſtributione Chriſto militārunt, ſed continētiam Ioannes in opere, Abraham in habitu ſolo habuit. Deinde ſi obtutus mentis ad decorem dirigamus, iam haud dubiè continentiæ coniugali præfertur virginitas, quia in hac non eſt corruptio fœda,vt in fornicatione cum peccato, vel ſine peccato,vt in coniugio, eſt tamen ibi inordinata & erubeſcenda quædā carnis rebellio, & ardor libidinis immodicus, qui peccato homines ſubderet, niſi bona coniugij temperarent, non quod malus ſit in coniugio, ſed malus eſſet niſi fieret in matrimonio, ſecundum Auguſt. lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſ. cap.29. & Magiſtrum ſententiarum lib. 4.diſt.26. In virginitate eſt incorruptio ſancta,imò portio angelica, ſecūdum Auguſt. lib.de virginitate cap.13.& 24 Hieron.epiſt.ad Demetriadem.Ambroſ.lib.1.de virginib. & Ioannem Chryſoſt. homil.22. ad Antiochenos,& D. Baſilium lib.de virgin. quia in humano corpore angelorum retinent conuerſationem,quę non nubent neq; nubentur,Matth.18.& 22.Noſtra tamen eſt multiplicior (ſit ipſorū bona pace dictum)quia eſt mentis & corporis. Eſt etiam nobilior, quòd angelorum ſit ex natura noſtra, ex gratia. Nemo ſiquidem, niſi Dei largitate, continere poteſt: Glorioſior quoque eſt,quia hæc in pugna certat, illa ſine tentatione regnat. Denique fructuoſior exiſtit, nam noſtra meretur, illa non, teſte Eſa.56. Tenentibus fœdus meum dabo in domo mea locum meliorē à filiis & filiabus,& Sapien.3. fœlices dicuntur quod neſciērunt thorum in delicto, propterea ſequuntur agnum quocunque ierit, Apocalyp.14.Qualem etiam corporis membris caſtitas illibata cōferat gratiam,diſcere promptum eſt ex lib.3. dialog.beati Gregorij cap.32.vt Aureolæ præmio ſuperſedea-

Diſcrimen caſtitatis Ioannis & Abrahæ.

Virginitas eſt portio angelica, quomodo.

Noſtra caſtitas multiplicior eſt angelica.

mus. Verùm quid cauſæ ſubeſt, quod tantopere commendetur, tātæque ſit æſtimationis caſtitas apud Deum? Quia per illā Chriſto matrique eius ſanctiſſimæ adſimilamur, quia Eccl. 13. Omne animal diligit ſibi ſimile. Hinc ambos Ioannes ſingulari dilectionis affectu Chriſtus ſemper eſt proſequutus. Tum etiam quia hic ſtatus erit perpetuus, nō enim nubent neque in cælo nubentur, Matth. 22. Primordialis quoque ratione conditionis viſceroſo virgines diligit affectu Chriſtus, quod artifex diligat opus quod fecit: Deus nos incorruptos fecit, & caſtos creauit, Sapient. 8. Nō poſſum eſſe cōtinens niſi Deus dederit: Vnde Ioan. Damaſ. lib. 4. orthod. fid. 16. virginitas à principio in hominū natura eſt plātata. Quarto ratione deſponſationis, quia filius regni cæleſtis deſiderat ſponſas integras, 2. Corint. 11. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam, &c. Leuit. 21. ſummus ſacerdos præcepto legis iubetur accipere virginē, non viduam. Tertio ſecundum ſtatum eſt cōſideranda virginitas, ſecundum tempus legis aut gratiæ: Si legis, tum ſtatus coniugalis cōtinentię virginali pręfertur, quia prohibetur Geneſ. 3. & 9. Creſcite & multiplicamini, & ſterilis maledictione percellitur, Deuteron. 6. Si tempus gratiæ: vbi non requiritur fœcunditas vētris, ſed puritas mentis, virginitas præfertur ſecundum Gregorium lib. 15. Moral. cap. 11. Non eſt tamen veriſimile creſcite & multiplicamini, ſemper vim præcepti obtinuiſſe, tum quia videtur ceſſaſſe, ex quo repetitur Geneſeos 9. tum quia ſancti patres, Abel iuſtus à Chriſto pronūtiatus, Ioannes, Eſaias, Hieremias, Daniel, &c. cenſendi iam eſſent legis præuaricatores: Vel ſi præceptum fuerit, affirmatiuum fuiſſe, vt eleemoſyna tempore neceſſitatis, credendum eſt, quę neceſſitas nimia hominum numeroſitate, iam dudum euanuit, potiſſimū cùm per virginitatis conſilium à Chriſto reuocetur, Matth. 19. Qui poteſt capere capiat. Cuius merito, licet hæretici Seruatiani & Barbatiani derogent, teſte Ambroſ. epiſtola 82. ad Vercellēſem eccleſiam, & Manichæi antiſtites dæmonum appellent ſecundum Auguſtinum lib. 3. contra Fauſtum ca. 4. Quibus conſentaneus eſt Ioannes Vviclef art. 21. cum 2. ſequentibus & 31. necnon artic. 45. damnatus ſeſſ. 6. concil. Conſtantienſ. Arriani etiam virginibus non ſolum infeſti fuerunt, teſte Theodoreto lib. 2. cap. 14. & 3. cap. 6. ſed virginitatis

Caſtitas quare tanti apud Deum meriti.

Creſcite & multiplicamini quomodo exponendum.

Virginitas eſt conſilij.

ginitatis æmuli profeſſarum virginũ aluos diſſectos, hordeóq; impletos, porcis & equis obiecerunt. Maiorem certè honorem Romani detulerunt virginibus Veſtalibus idolatris, q̃uàm iſti ſanctimonialibus ſummi Dei ſponſis. Siquidem non minores ſex annis, neq; decennalibus maiores, ſeruitio Veſtæ, quod ſphęrico in templo exhibebatur, mancipabantur, primis decem annis diſcebant ritus ſacrificiorum, alteris operam dabant ſacris. Tertio decennio recenter initiatas docebant. Quibus tringinta annis exactis, nubere permittebatur. Has Numa de publico ærario ſuſtentandas ſanciuit, & perpetua virginitate decoras honorandas eſſe cenſuit: Nam Imperatores, conſules, ac magiſtratus illis adſurgebant, déque via illis cedere ſoliti erant, imò ſontem fortuito occurſu obuiantem ſupplicio impendenti eximebant. Si ipſarum tamẽ ignauia ignis perpetuus quem ſeruabant, extinctus fuiſſet, diris à pontifice flagellis adfligebantur: ſi verò caſtitatem parum pudicè habuiſſent, inceſtúſque conuictæ fuiſſent, efferebantur, ſequentibus mæſto ſilentio pontificibus & propinquis extra portam Collinam, iuxta quã erat ſpecus ſubterraneus, quem ingredi ſcalis demittebãtur, quibus ſublatis, locus occludebatur, appoſitis pane, lacte, oleo, & incenſa candela, ne fame enectæ viderẽtur, teſtibus D. Hiero. lib. 1. aduerſus Iouinianũ, Auguſt. lib. 3. ciuit. Dei cap. 5. Aulo Gellio lib. 1. Noctium Atticarum, T. Liuio 8. lib. primæ decadis & tertiæ lib. 9. & Valerio Maximo lib. 8. cap. 1. Hinc vt omnis ſtupri ſuſpicio euitetur, ac omnis periculi monialium pręcludatur occaſio, clauſuram obſeruãdam docet concil. Triden. ſeſſ. 25. cap. 5. Nulli ſanctimoniali liceat poſt profeſſionem exire monaſterio, etiam ad breue tempus, quocunque prætextu, niſi aliqua cauſa legitima ab epiſcopo approbanda: Ingredi autem ſepta monaſterij nemini liceat, cuiuſcunque generis aut conditionis, ſexus aut ætatis fuerit, ſine epiſcopi vel ſuperioris licentia in ſcriptis obtenta, ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda. Dare autem Epiſcopus vel ſuperior licentiam debet in caſibus neceſſariis, neque aliàs vllo modo poſſit, etiam vigore cuiuſcunq; facultatis vel indulti hactenus commiſſi, & canone 7. Epiſcopus ſiue ſuperior clauſtra monaſterij non ingrediatur, ſed ante cancellorum feneſtellã vota ſingulorũ audiat vel

Veſtales quales virgines.

Clauſura ſanctimonialium.

Eraſmi temeritas notatur. excipiat. Hoc edicto eliditur temeritas Eraſmi, qui habet ſic in Colloquiis, ſi pedẽ moueris retraheris á fuga, perinde quaſi parentem veneno necaueris. Legimus quidem Martium monachum ſanctitudinis prærogatiua inſignem, á beato Benedicto reprehenſum, quòd cathena ſibi ferrea pedem ligauerit, eámque ſaxo altera ex parte affixerit, ne ei liceret vlterius progredi, quàm cathenæ eiuſdem prolixitas tendebatur. Nihilominus tamen D. Gregorius multis encomiis eum collaudat lib.3.dialog.cap.16.quod nunquam poſtmodũ ſolutum pedem tetẽderit vltra locum, qui hunc ligatum tenere conſueuerat. Pari modo D. Hierony. ad Sabinianum diaconum qui ſanctimonialem ſeduxerat, oſtẽdit apertius clauſtrum tum temporis fuiſſe: veſpere namq; ait, vſque maue feneſtræ illius aſſides, & quia propter altitudinem hærere vobis cominus non licebat, per funiculum accipis aliquid, vel remittis: cum talem vterque veſtrum habuerit voluntatem, niſi per feneſtram nocte fuit vobis facultas colloquendi. & paulo poſt, iam tibi & ſcalæ, per quas deponeres miſeram parabantur, iam iter diſpoſitum, nauigia conducta, dies fugæ animo pertractata. Iſtis ſuffragantur concil. Aurelianen.5.cap.19 quando docet quoſdam religioſos perpetuò incluſos. Et Tripar. hiſt. lib.6.ca. 12. religioſas non patere hominum cõſpectibus. item Cabilo.2.cap.63. nullus clericus nec laicus clauſtra ancillarum Dei ingrediatur. Præterea ſunt alij qui non ita habent perpetuã clauſuram, tamen vniuerſi, inquit D. Bernard. ſerm. primo de dedicatione eccleſiæ, velut in carcere aperto tenentur, ſolo Dei timore hominum commercia euitantes. Quis enim ignem colligabit in ſinu & non comburetur? quis ignem & ſtuppam componat & flammam non nutriat? cum etiam ferrum tãdem igni emolliatur. Et D. Hierony. epiſtola ad Paulinum. Si deſideras eſſe quod diceris, videlicet monachus, id eſt ſolitarius, quid facis in vrbibus 16. quæſt.1. ca. Si cupis, & ca. Placuit. Nullus monachorum pro lucro terreno de monaſterio nefandiſſimo auſu exire præſumat, ſit clauſtro ſuo contentus, Quia ſicut piſcis ſine aqua, teſte D. Ambroſ. lib.5. hexameron cap.4. & Bernard. ſerm.1. de ſancto Andrea, caret vita, ita monachus ſine monaſterio, maneat ſolitarius, qui mũdo debet eſſe mortuus. Quãdo autem egredi compellit neceſſitas, etiam ſocius per

Monachi nomẽclatura quid ſignet.

Perrarò exeundum monaſterio.

ſuperio-

ſuperiorem comitetur aſſignatus, ſecundum Auguſt. epiſt. 109. ad monachas. Et redeuntes ſe prælato præſentare ſolebant, à quo permiſſi exiuerāt. Hinc inoleuiſſe exiſtimo regreſſum ſaltem ianitori inſinuandum, teſte D. Gregor. lib. 2. dialog. cap. 12. vbi etiam ſanctus Benedictus abſens cognouit, quod talia cibaria, viniq; ciphos in oppido bibiſſent. Atqui ſummus pōtifex non videtur aliquos, qui ſemper libertate freti ſunt, clauſuræ rigore arctare poſſe, quia concil. Triden. ſeſſ. 25. canone 5. habet, vt in omnibus monaſteriis ſibi ſubiectis epiſcopi ordinaria, in aliis verò ſedis Apoſtolicæ authoritate clauſuram ſanctimonialiū, vbi violata fuerit, diligenter reſtitui, & vbi inuiolata eſt, conſeruare maximè procurare debeant. Ergo vbi non fuerunt prius inſtituta, non videntur prælibato canone inſtituēda. Verum in 6. de ſtatu Regularium, cap. Periculoſo ita docet Bonifacius octauus, Præſenti conſtitutione perpetuò irrefragabiliter, valitura ſancimus, vniuerſas & ſingulas moniales præſentes atque futuras, cuiuſcumq; religionis ſint, vel ordinis, in quibuſlibet mundi partibus exiſtentes, ſub perpetua in ſuis monaſteriis debere de cætero permanere clauſura. Ita quod nulli earum religinem tacitè vel expreſſe profeſſæ ſit, vel eſſe valeat quacunq; ratione vel cauſa, monaſteria ipſa egrediēdi deinceps facultas. Sed qui præſentibus monialibus diſtrictior vitæ modus imponi potuit? Reſpondet ibidē Ioannes Andreæ, quod nemo ad maiorem regulæ rigorem reduci debeat. at hic regulæ nihil adiicitur, quin potius habitandi modus ſecundum naturam rei taxatur, vel etiam religioſis qui volendi nolendiq; ſpoliati ſunt facultate, poteſt ſtrictius vitę genus imponi. Vnde breue Apoſtolicū ſanctiſſimi D. Pij Papæ 5. anno 1566. die 9. menſis Iunij conceſſum ita habet: Præſentium tenore ſtatuimus, atque perpetuò decernimus vniuerſas & ſingulas moniales, præſentes atque futuras, cuiuſcunque religionis, ordinis, vel militiarum etiā Hieroſolymitanarum ſint, quæ vel iā receptę ſint, vel in poſterū in quibuſuis monaſteriis ſiue domibus recipiātur, & tacite vel expreſſe religionē profeſſæ, etiam ſi conuerſæ, aut quocunq; alio nomine appellentur, etiam ſi ex inſtitutis vel fundationibus earum regulæ ad clauſuram non teneantur, nec vnquam in earū monaſteriis ſiue domibus, etiam ab immemorab-

Summi Pōtificis decreto religioſis ſtrictior poteſt imponi ſtatus.

Officium prælatorũ. ciant diligenter explorent,tardiorem non facile increpẽt, ſed diſſimulando ſæpiùs viſitẽt, & primitus incipientes, magis exemplis prouocent quàm orare compellant, ſecũdum beatum Hieronymum, epiſt. ad Euſtochium: Leui *Excitare quomodo ſolent noctu.* quoque pedis ſtrepitu prælati adſolent excitare conuentum nocturnis precibus,quod non profundo pridianæ ſuperfluitatis grauarẽtur ſomno,ſecundum Chryſoſt.homil. 59.ad populum Antiochenũ.Hinc mos inoleuiſſe eſt credendus,quo excitator abſentium nomina prælato recenſere cogatur,in nocturnarum precum exordio. Et quanquã *Periculũ prælatorũ.* multas habeant rei familiaris occupationes, quibus quaſi impoſſibile ſit,vt ignis inflãmetur in aqua,ita impoſſibile eſt,compũctionem cordis vigere in principatu: quia ſimplex vita eſt mater fletus, iſta riſus, ille alas animæ, iſta plumbum,pondus demergens in infernũ, teſte Chryſoſt. *Boni prælati non facile mutandi.* homil.2.de compunctione cordis, tamen non facile ſunt mutandi aut rude donandi,niſi culpa eos reiecerit,tanquã indignos,ſecundum Auguſtinum epiſtola 109. ad Monachas,& de ſtatu monachorũ,cap.prælati:Quod locus nul- *Locus neminem ſaluat.* los ſaluet,ſed cõuerſatio timorata edocet D.Auguſt.ſer.27. ad fratres in Eremo. Propterea debẽt ita lõgè abeſſe ſeculi perturbationibus,vt in cęlo quaſi morati videantur,ſecundum Chriſoſt.homil.70.ſuper Matth. Hinc aliquibus cęlum pro tecto,luna vice extitit candelę,nec de morte principum differebant, ſed quaſi in alio mundo habitãtes, de *Reſignatio monachorũ.* corona gloriæ cæleſtis: ſicuti etiam nobis curæ non eſt, quid in cauernis ſuis formicæ factitent, ita non ſomniabant nec cogitabant de nobis, ſed de ſummo rege, de pugna contra diabolũ,de fugiendis eius inſidijs: ſi colloquentes audiſſes protinus cælo dignos,ô me miſerum, iudicaſſes:Illos accedentes reficiebãtur, quaſi roſetum acceſſiſſent:nam quemadmodũ nos de puerorũ ludo ridemus, ita ipſi de ſuperbię faſtu, ibi ſiquidẽ iacebat ira proſtrata, ebrietas effugata, verba iocoſa procul abeſſe iuſſa,excluſa cũ equis & ſella,id eſt,turpib⁹ verbis & cogitionib⁹ venerea:Qui in Deo precib⁹ loquebãtur, Apoſtolos alloquebã- *Orantes Deum alloquimur.* tur:Cùm enim oramus,Deũ alloquimur,cùm legim⁹, ipſe nobis loquitur,teſte D.Amb,lib.1.off.cap.20. B. Hieron. epiſt.ad Euſtochiũ, & Aug.ſer.112.de tẽp.& 22.ad fratres in eremo,necnon Chriſoſt.homil.56.ad populũ Antioch.

Quod

Quod cõmodius vt fieret horarias preces,tabulis interpo- iris à ſecularibus ſeparatæ,in habitu virginitatis perſona- ant,ſecũdùm Ambroſ.lib.ad virginem lapſam cap.6.In- tarque cicadę noctium,ter ſurgere malebant,licet iam eas abeamus coniunctas,quas antiquitus habuere diuiſas,te- te Hieronymo ad Euſtochium. Nefas quoque ducebant nte conceſſum abſoluti officij ſignum ſubterfugere,quod z exemplo demonſtrat beatus Gregor.lib.2.dialogo cap. ..Sic fuit alius qui rigorem ieiunij adamare ſimulabat ſe, ed mentitam ſibi iniquitatem oſtẽdit idem lib.4.cap.34. tagirij monachi tamen conſtantem animum diſciplinæ- ue rigorem manifeſtat Chriſoſt.lib.1 & 2.de prouiden- a Dei. Alteriuſque qui 30.annis vnius panis hordeacei pa- ulo corpuſculum irritauit potius,quàm recreauit, habet).Hieronymus in vita Paulæ. Hinc antiquitas in ea erat loria, vt teſte Ioanne Chryſoſt. homil. 56.ad populum ntioch.tantam conſtituerit differentiæ diuerſitatẽ inter ionachos & ſeculares,quanta eſt inter portum & pelagũ, ngelos & peccatores:quando namque Antiocheni ſtatuã acillæ coniugis Theodoſij Imperatoris confregerãt, ille iuriam ratus ſibi illatam, Antiochiam funditus euertere atuit, ſed interceſſio monachorum animũ furore perci- m ſedatiorem reddidit, eodem teſte homil.17. ad An- och.cui ſuffragatur Greg.lib.6. epiſtola 23. Si monachi on fuiſſent,nullus per tot annos inter Longobardorum adios ſubſiſtere potuiſſet. Quin & ſacraria Dei appellat os D.Ignatius epiſtola 3.ad Tharſenſes, & D. Hierony. cit,Euſtochium ſocrum Dei effectam epiſtola ad ipſam. ic nobis occurendum eſt ſplẽdidis Theodori Bezæ mẽ- ciis quæ habet,cap.7. ſect.14,confeſſionis Chriſtianæ: eriſſimum eſt,inquit,monachos quãdiu nõ impuriſſima it eccleſia,fuiſſe pro idiotis & laicis habitos, & monſtri co habetur tẽpeſtate Gregorij fuiſſe monachum clericũ, edũ diaconum vel presbyterum. Cùm nihil clarius fieri oſſit,ex priſcorum patrum ſcriptis,quàm doctiſſimos cõ- ures fuiſſe monachos,& ſacris initiatos. Verum quidem t, quod pluris faciendus ſit idiota religioſus quàm im- udens ſophiſta aut blaſphemus, ſecundum Irenæum poſtolorum diſcipulum,lib.5.aduerſus hæreſes, tamẽ ad ocendum populum in negotijs fidei eos exiuiſſe docet

Orandi modus tempeſtate B. Ioannis Chryſoſt.

Ter antiquitus noctu ſurgebãt omnes.

Chorum citius relinquere malũ.

Rigor monachorum.

Diſcrimẽ inter monachũ & ſecularem.

Proſunt monachi reipublicæ.

Figmentũ Theodori Bezæ refellitur.

36.& cap.ſequenti.Ammonius legitur literarum ſtudioſus fuiſſe.& Origenis, Didymi, Euagrijq́ue ſcripta diligenter perluſtraſſe.Iulianus quoque monachus,deſerta relinquere loca,& Antiochiam ſe conferre compellitur, vt hæreticorum peruicaciam acri diſputatione refelleret,quod nunquam preſumpſiſſet,niſi inſigni eruditione claruiſſet,teſte Theod.lib.4.cap.27.Quod autẽ humilis & ſimplexTheologus arrogantem philoſophum ſuperarit, adeo vt ne hiſcere quidem poſſet, teſte Euſebio Cæſarienſi lib.11.cap. 3.idẽ antè fecerat,teſte Theod. ibidem.Antonius ille egregius:deſerta namque ſolitudine, totam obambulauit Alexandriam,regnante Conſtantio,docẽs omnes vnicum veritatis præconem eſſe Athanaſium,& cap.28.eiuſdem lib. cõplures reperiuntur qui ſingulari eruditionis titulo claruerunt,teſte Auguſt.ſerm.22.ad fratres in eremo. Quin & ipſe Auguſtinus relicto deſerti ſecreto exiuit, vt diſputando conuinceret Fortunatum, ſer.4.& 5.ad fratres.Nec docti & eruditi duntaxat fuiſſe leguntur, ſed & presbyteri, ſicut Eutiches fuit presbyter & monachus ſecundum eundem Leonem epiſt.8.& 9.ad Flauianum.Item apud Auguſtinum erant ſacris operãtes,quemadmodum liquidò conſtat ex ſerm,1.& 5.& 36.ad fratres in eremo.Imò quod his prępollet,ex monaſterijs ſolent epiſcopi colligi,ſicut beatus Gregorius electus eſt lib.1.dialog. cap.1. Et Euſebius fuit epiſcopus & monachus, teſte Ambroſ.epiſt. 82.ad eccleſiam Vercellẽſem. Sic Narciſſus epiſcopus fuit Hieroſolymitanus,qui aqua lampadem fouit, ſecundum Euſebium Cæſarian.lib.6.cap.7. Et Ammonius ſibi aurem amputauit, vt epiſcopatui inutilis redderetur. Cùm autem ei moleſti eſſent,etiã linguam præſcindere voluit, ſecũdum Nicephorum lib.11.cap.17. Pari modo Achatius monachus epiſcopus Beroenſem erexit eccleſiam, teſte Theodoreto lib.4.cap.27.eccleſ.hiſt. Et vt vno verbo omnia dicamus, rari fuêre docti viri epiſcopi,qui non fuerint monachi,ſicut beatus Hierõ.Baſilius,Hilarius,Auguſtin⁹, vt reliquos miſſos faciamus,aut non ſingulari effectu illis addicti,vti Chryſoſt.Ambro.qui omnes tẽpora Gregoriana præceſſerunt.Rurſus inſultat nobis iſte Zoilus eo loci quod manum laborem abdicamus,quatenus otio torpeamus: Legimus profectò B. Ioannem Chryſoſtomum lib.1.de com-

Monachi docti fuere.

Epiſcopi ſunt antiquitus facti quã erant monachi.

Theodorus Beza.

punctione cordis,ſe tandem accuſaſſe nimiæ ſenſualitatis, quòd inquirebat,an in monaſterio neceſſaria adminiſtrarentur, an recentes haberent panes, an etiam eodem oleo lucerna eſſet aptanda & menſa inſtruēda,an grauis eſſet laboris exactor,ne fortè cogeretur fodere terram,aut haurire communibus vſibus aquam, cùm tamen principum famuli,horum nihil inquirant?Logimusetiam Stagiriū monachum horti negotijs fuiſſe mancipatum apud Chryſoſt. lib.1.de prouidentia Dei.Hiero.etiam epiſtola ad Læthā, vult religioſas perſonas lanam texere poſt primam,tertiā, ſextam, nonam,& colum tenere in gremio. Notandum tamen hic eſt, quod noſtri aduerſarij velint religioſos manuum laboribus occupandos. Pſalliant autem,ſecūdum D. Augu.hæreſ.57. quos Caſſiodorus lib. Tripart.hiſt.7.cap. 11.vocat Maſſilianos, nullum manuū laborem monachis licere adſerunt, ſed ſemper orationi inſiſtere pertinaciter docent, quemadmodum Aphricani Cathaginenſibus aliquando perſuaſerunt, ſecundum D.Auguſtinū lib.de opere monach.cap.21.Ex quo etiam manifeſtum euadere poteſt,religioſos de altari cui ſeruiunt,viuere poſſe. Si enim miles collectus communi reipublicæ alimonia ſuſtentetur,multo magis operarius qui ſpiritualibus incumbit, ſecundum euangelium Dei,Matth.10.Luc.10.Rom.14.& 1. Corint.9.Qui altari inſeruiunt,de altari participant.Iſtāque multis numeris antecellunt officium, quo monachi fiſcellam iunco texere ſolent, aut palmarum folia complicare.Nihilominus hæc operādo diuina celeumata reſonabant:Si enim artifices vanitatibus linguam laxent & nautæ cantibus ſe excitent, magis ſeruus Dei diuinis debet eſſe odiis mancipatus,ſecundum Auguſt. de opere monach. lib.cap.17. Quod autem mechanicam artem nō fecerint, nec paſſim mercedem laborum receperint,locupletiſſimus nobis eſt teſtis pauper Paulinus monachus & epiſcopus, teſte D.Greg.lib.3.dialog.cap.1. Eis ſiquidē qui ſpiritualibus occupantur operibus ad communē vtilitatem pertinentibus,debet prouideri de his quorum vtilitati inſiſtūt, ſecundum Apoſt.1.Corinth.9.Si vobis ſpiritualia ſeminauimus,non eſt magnū ſi carnalia veſtra metamus.Si enim iſtud locum habet in ciuilibus rebus & militarib⁹, eodem teſte,Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? multo magis qui

Exercitium monachorū.

Monachi de altari viuere poſſunt, nec obligantur operibus manualibus.

Dignus eſt operarius mercede ſua.

qui in ſpiritualibus bonum commune promouēt ratione
alis miniſterij ſuſtentari poſſint, ſicque manuum labori-
us nō obligātur? Sunt autē quadruplicia opera ſpiritualia *Quadruplicia opera ſpiritualia.*
uibus cōmunis promouetur vtilitas, quibus ſtipendia de
ētur. Primum eſt occupatio in iudiciis exequendis Eccle-
aſticis, Rom.13. Hinc D. Auguſt. excuſat ſe à manuum la 1.
ore, lib. de opere monach. cap. 28. quod iudiciis eccleſia- 2.
icis eſſet implicatus. Secundum opus ſpirituale in cōmu-
em redundans vtilitatem eſt opus prædicationis de quo
ad Corin. 9. Dominus ordinauit, quod de euāgelio viue-
e debeat. Nec hoc tantum referri debet ad illos qui habēt
rædicandi authoritatem, ſicut ſunt prælati, verum ad eos,
ui qualitercunque prædicant ex prælatorum cōceſſione,
uia ſtipendia non debentur poteſtati, ſed operi 2. ad
imoth. 2. laborātem agricolam oportet primum de fru-
ibus percipere. Nec duntaxat illi qui prædicant debent de
uangelio viuere, ſed etiam illi qui eis miniſtrant 1. Reg.
. æqua eſt pars euntis ad prælium & remanentis ad ſarci
as, & Rom. 15. Si ſpiritualium participes facti ſunt genti- 3.
s, debent etiam in carnalibus miniſtrare eis. Tertiū opus
iritiuale cedens in vſum communem ſunt Orationes quæ
lebrantur horis canonicis ad profectum eccleſiæ, quate-
us ira Dei à populo auertatur, Ezechiel. 13. non oppoſui- 4.
is vos murum pro domo Iſraël. Quartum opus ſpiritua-
, quod redundat in communem reipublicæ profectum
t ſcripturę elucidatio, cui incumbentes poſſunt hoc ope-
ſpirituali viuere 1. ad Timoth. 5. Qui bene pręſunt preſ
teri, duplici honore digni ſunt, maxime qui laborant in
rbo & doctrina: cui adſtipulatur D. Hieron. lib. contra
igilātium: Hæc in Iudæa vſque hodie perſeuerat, inquit,
ſuetūdo non ſolum apud nos, ſed etiam apud Hebræos,
qui in lege Domini meditantur die ac nocte & partem
on habent in terra, niſi ſolū Deum, ſynagogorum totius
bis foueantur miniſteriis, & Act. 6. dicunt Apoſtoli, Nō
t æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare
enſis, item 2. ad Timoth. 2. nemo militās Deo implicat
negotiis ſecularibus, quibus conſonat concil. Cabilo. 2. *Cauillū aduerſariorum ex D. Paulo deſumptum.*
p. 12. & 44. Et D. Auguſt. epiſtola ad Hilarium. Nec his
ſtat D. Pauli prioris ad Theſſalonicenſ. 3. ſententia: Qui
on vult operari, non māducet: quoniā D. Auguſt. ſcripſit,

lib.de opere monachorum contra quoſdam, qui adſeuerabant manuum laborem religioſis eſſe illicitum. Et propterea Paulinam ſententiam exponebant de ſpirituali opere: ſed hanc D. Aug. multiformiter improbat, demonſtrãdo præfatam ſententiam de laboribus manuũ eſſe intelligendam, cap.5.6.7.&c. Nec tamen concludi valet omnes ſine diſcrimine laborib⁹ corporalibus eſſe aſtrictos: Ipſe ſiquidem Paulus erat exemptus quemadmodum præmiſit, Nõ, inquit, quaſi non habuerimus poteſtatẽ ſumptus accipiendi & ſine labore manuum viuendi. Nihil ergo ſuffragatur hæreticis iſte locus, quia alloquitur perſequutorum rabie perculſos Chriſtianos quos oportebat manibus laborare, ſimul atque perſequutiones & nouę religionis odium obſtaret, quo minus ſibi facile prouidere poſſent. Certe qui alios inſtruit hoc tempore virtutum ſterili, habet quod agat, etiam ſi temporalibus non incumbat. Rurſus inſtant Vviclephiſtæ, eorumque ſequaces moderni. Paulus dicit ad Philippen.3. Imitatores mei eſtote, ſed ipſe quamuis

Alia calumnia. prædicaret, manibus laborauit, ergo, &c. Reſpondendum eſt hoc D. Pauli factũ fuiſſe ſupererogationis, quemadmodum docet 1.ad Corinth.9.& talis poſſet oriri caſus, quod prædicator conſultius faceret labore manuum viuendo, quã euangelica prerogatiua fruendo, vt ſcandala vndecunque euadat, & perfectionis exemplo alliciat: vnde ſubdit, non quaſi nõ habuerimus poteſtatem, ſed vt noſmetipſos formam daremus vobis ad mutandum, 2. Theſ.3. necnon ad rapacitatem pſeudo apoſtolorum reprimendam, 2. Corinth.11. Quod autem facio & faciam, vt amputem occaſionem eorum.

De ſolenni voto caſtitatis.

Virginitas eſt virtus qua integritas mentis & corporis vniuerſorum Deo conſecratur, vouetur & redditur, ſecundum D. Auguſtinum, lib.de virginitate cap.8.& 15. vel

Virginitas. ſecũdum Ambroſ. lib de virginibus. Virginitas eſt integritas expres contagionis. In his deſcriptionibus duo potiſ-

Duo in virginitate cõſideranda. ſimum occurrunt, D. Thomæ 22. quæſt. 152. penſiculatius conſideranda. Quorum prius trito vocabulo apud ſcolaſticos doctores dicitur materiale, quod eſt illibata carnis in membris generationi deputatis integritas. Alterũ nuncupatur formale, quod eſt firmum voluntatis propoſitum,

nunquam

unquam quærendi venereorum oblectaméta. Apocalyp. 4. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: Virines enim ſunt,& Eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter renum Dei, Matthæi 19. Vtrumque horum completæ viriinitatis rationi eſt neceſſarium. Virginitas ſiquidem naıralis & corporalis (quæ eſt etiam in ligno & lapide) abſue pudicitia métis eſt quaſi crumena abſque pecunia, nux ɔſque nucleo, dolium ſine vino, laterna ſine lumine, au-:a apertura latrina,& ſepulchrum foris dealbatum, quib⁹ mproperat Chriſtus Matthæi 23. Væ vobis hypocritæ ſiniles ſepulchris dealbatis. Hoc modo Caligenus Valentiıani Imperatoris Eunuchus, gladio punitus fuit, quod arore concupiſcentiæ inflammatus, virginẽ amplexando, ĩ qua nihil rei habere poſſet ingemuit, teſte Auguſtu. lib. .contra Iulianum 5. Nihilominus corporis integritas biartitam admittit violationem, ſpontaneam aut inuitam i propria ſponte vincitur, ipſa virginitatis perfectio iningitur. Si inuoluntarie aut per vim aliquid ſuſtineatur, : Lucretia caſtiſſima Romanorum matrona, teſte beato uguſt. lib. 1. de ciuit. Dei ca. 19. nihil propterea in re mutur, ſecundum ſententiam ſanctæ Luciç virginis & marʏris, quam allegat Auguſt. de mendacio ad Conſentiam ap. 1. 19. & 30. lib. 1. de ciuit. Dei cap. 18. & 19. epiſtola 180. d Honoratum,& lib. 4. contra Iulianum cap. 8. Nõ coinuinatur corpus, niſi de conſenſu mentis. Illa autem intera perſeuerante ſi iſta laſciuię blandimentis amittatur, & onſenſu mentis corrumpatur, ſuſpiriis & gemitib⁹ eſt rearabilis, non autem corporis: Sicut enim lampas confra-:a nequit integrari, ita nec meretrix corpore fieri virgo: d præterita namque non eſt potentia, vt docet D. Bonaent. S. Romanæ eccleſiæ Cardinalis libr. 4. ſententiarum iſt. 15. & 33. & Amos 5. virgo Iſraël proiecta eſt in teram non eſt qui ſuſcitet eam. Hic iam obiter occurrit adotandum, vter ſtatus præcellat coniugalis ne an virgialis. profecto non ignoramus D. Hieronym. inſectari ouinianum tanquam hæreticum, quod nuptias virginiati æquet, nos eas ita recipimus, ſecundum concil. Triẽtinum ſeſſione 24. cap. 10. vt virginitatem præferamus, uæ de nuptiis naſcitur, nunquid argentum non erit arentum, ſi aurum eo pretioſius ſit? aut arboris & ſegetis

Dupliciter corpus violatur.

Non coinquinatur corpus niſi cõſenſu mẽtis.

Iouiniani error ſimilitudinibus refellitur.

contumelia eſt:ſi radici & foliis poma & fructus præferãtur? Vt poma ex arbore,ita caſtitas virginalis ex radice cõiugij nuptialis. Præterea coniugatos manent tribulationes carnis, quibus caſtimonia non grauatur, teſte Paulo Apoſtolo 1.ad Corinth.7.iuxta illud:

Qui capit vxorem,litem capit atque dolorem:
Qui caret vxore, lite caret atque dolore

Denique anteferenda eſt coniugio virginitas propter ſolicitudinem: Qui enim ſine vxore eſt ſolicitus eſt quæ ſunt domini,quomodo placeat Deo:qui iungit matrimonio virginem,bene facit,qui non iungit,melius facit. Sed noui quoſdam qui murmurent: Quid ſi,inquiunt, omnes velint ab omni concubitu abſtinere, vnde ſubſiſtet genus humanum? Quibus reſpondet D.Auguſtinus lib.de bono coniugal.cap.10.vtinam omnes hoc vellent, duntaxat in charitate de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta,multò citius Dei ciuitas compleretur & accelerarentur terminus ſeculi. Quid enim aliud hortatur Apoſtolus 1. Corinth.7.cùm ait: Vellem omnes eſſe ſicut meipſum, & qui habent vxores tanquam non habentes ſint. Ex quibus concludere videtur Auguſtinus votum caſtitatis feciſſe Apoſtolum Paulum de opere monach.cap.23. quemadmodum & beata virgo Maria,quod ſic pateſcere valet ex ſcriptis ſecundum Auguſt. lib.de virginit.cap.4. lib.de opere monach.cap.32. & Bernard.ſerm.3. ſuper Miſſus eſt: *quoniam* ſi cuilibet virgini deſponſatæ & nubere volenti dicatur,filium habebis, aut mirationem incurreret, aut percunctaretur,quomodo fiet iſtud, quippe quæ ſe deſponſatam & propediem nupturam non dubitaret, & à viro fœcundari vſu naturæ ſperaret: Mariam autem ſanctiſſimam nõ immeritò admiratio inuaſit, & qualiter quod promittebatur Lucæ primo, Eſaiæ 7.impleretur, requiſiuit, quæ & ſi iam deſponſata,nunquam tamen ſe nupturam aut viro cõmmiſcendam certiſſimo ſibi animo habuit formatũ. Hanc innumeræ vtriuſque ſexus turbæ ſequutæ ſunt,atque in eodem ſtadio currentes, propter regnum Dei ſe caſtrauerunt,vniuerſaſque impudicitiæ illecebras ac illicitos cõcupiſcentiæ motus abruperunt. Vnde alio intuitu conſiderandum virginitatis propoſitum, & coniugale vinculum occurrit,nempe ſecundum habitum,decorem,& ſtatum: Si ſecundum

Commune vulgarium hominũ argumentum.

D. Paulus fecit votum caſtitatis.

De differẽtia vtriuſque.

ſecundum habitum vtrunque intucaris, talis eſt illis habitudo, qualis eſt inter excedentia & exceſſa, quia maiori caſtitatis habitu & effectione poteſt coniugatus pollere timoratus, quã diſcola virgo Matth. 25. Rurſus multis paraſangis virgo præeminere poteſt: Nam cãticum concinunt Apocal. 14. quod nullis aliis legitur cõceſſum. Huic ſuffragatur D. Auguſt. lib. de bono coniugal. cap. 2. Non eſt impar meritum in Ioanne continentiæ, qui nullas expertus eſt nuptias, & Abraham qui filios generauit: Illius enim cœlibatus & illius connubium pro temporum diſtributione Chriſto militârunt, ſed continẽtiam Ioannes in opere, Abraham in habitu ſolo habuit. Deinde ſi obtutus mentis ad decorem dirigamus, iam haud dubiè continentiæ coniugali præfertur virginitas, quia in hac non eſt corruptio fœda, vt in fornicatione cum peccato, vel ſine peccato, vt in coniugio, eſt tamen ibi inordinata & erubeſcenda quædã carnis rebellio, & ardor libidinis immodicus, qui peccato homines ſubderet, niſi bona coniugij temperarent, non quod malus ſit in coniugio, ſed maus eſſet niſi fieret in matrimonio, ſecundum Auguſt. lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 29. & Magiſtrum ſententiarum lib. 4. diſt. 26. In virginitate eſt incorruptio ſancta, imò portio angelica, ſecũdum Auguſt. lib. de virginitate cap. 13. & 24 Hieron. epiſt. ad Demetriadem. Ambroſ. lib. 1. de virginib. & Ioannem Chryſoſt. homil. 22. ad Antiochenos, & D. Baſilium lib. de virgin. quia in humano corpore angelorum retinent conuerſationem, quę non nubent neq; nubentur, Matth. 18. & 22. Noſtra tamen eſt multiplicior (ſit ipſorũ bona pace dictum) quia eſt mentis & corporis. Eſt etiam nobilior, quòd angelorum ſit ex natura noſtra, ex gratia. Nemo ſiquidem, niſi Dei largitate, continere poteſt: Glorioſior quoque eſt, quia hæc in pugna certat, illa ſine tentatione regnat. Denique fructuoſior exiſtit, nam noſtra meretur, illa non, teſte Eſa. 56. Tenentibus fœdus meum dabo in domo mea locum meliorẽ à filiis & filiabus, & Sapien. 3. fœlices dicuntur quod neſciẽrunt thorum in delicto, propterea ſequuntur agnum quocunque ierit, Apocalyp. 14. Qualem etiam corporis membris caſtitas illibata cõferat gratiam, diſcere promptum eſt ex lib. 3. dialog. beati Gregorij cap. 32. vt Aureolæ præmio ſuperſedea-

Diſcrimen caſtitatis Ioannis & Abrahæ.

Virginitas eſt portio angelica, quomodo.

Noſtra caſtitas multiplicior eſt angelica.

mus. Verùm quid cauſæ ſubeſt, quod tantopere commendetur, tãtæque ſit æſtimationis caſtitas apud Deum? Quia per illã Chriſto matrique eius ſanctiſſimæ adſimilamur, quia Eccl. 13. Omne animal diligit ſibi ſimile. Hinc ambos Ioannes ſingulari dilectionis affectu Chriſtus ſemper eſt proſequutus. Tum etiam quia hic ſtatus erit perpetuus, nõ enim nubent neque in cælo nubentur, Matth. 22. Primordialis quoque ratione conditionis viſceroſo virgines diligit affectu Chriſtus, quod artifex diligat opus quod fecit: Deus nos incorruptos fecit, & caſtos creauit, Sapient. 8. Nõ poſſum eſſe cõtinens niſi Deus dederit. Vnde Ioan. Damaſ. lib. 4. orthod. fid. 16. virginitas à principio in hominũ natura eſt plãtata. Quarto ratione deſponſationis, quia filius regni cæleſtis deſiderat ſponſas integras, 2. Corint. 11. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam, &c. Leuit. 21. ſummus ſacerdos præcepto legis iubetur accipere virginẽ, non viduam. Tertio ſecundum ſtatum eſt cõſideranda virginitas, ſecundum tempus legis aut gratiæ: Si legis, tum ſtatus coniugalis cõtinentię virginali pręfertur, quia prohibetur Geneſ. 3. & 9. Creſcite & multiplicamini, & ſterilis maledictione percellitur, Deuteron. 6. Si tempus gratiæ: vbi non requiritur fœcunditas vẽtris, ſed puritas mentis, virginitas præfertur ſecundum Gregorium lib. 15. Moral. cap. 11. Non eſt tamen veriſimile creſcite & multiplicamini, ſemper vim præcepti obtinuiſſe, tum quia videtur ceſſaſſe, ex quo repetitur Geneſeos 9. tum quia ſancti patres, Abel iuſtus à Chriſto pronũtiatus, Ioannes, Eſaias, Hieremias, Daniel, &c. cenſendi iam eſſent legis præuaricatores: Vel ſi præceptum fuerit, affirmatiuum fuiſſe, vt eleemoſyna tempore neceſſitatis, credendum eſt, quę neceſſitas nimia hominum numeroſitate, iam dudum euanuit, potiſſimũ cùm per virginitatis conſilium à Chriſto reuocetur, Matth. 19. Qui poteſt capere capiat. Cuius merito, licet hæretici Seruatiani & Barbatiani derogent, teſte Ambroſ. epiſtola 82. ad Vercellẽſem eccleſiam, & Manichæi antiſtites dæmonum appellent ſecundum Auguſtinum lib. 3. contra Fauſtum ca. 4. Quibus conſentaneus eſt Ioannes Vvicleſ art. 21. cum 2. ſequentibus & 31. necnon artic. 45. damnatus ſeſſ. 6. concil. Conſtantienſ. Arriani etiam virginibus non ſolum infeſti fuerunt, teſte Theodoreto lib. 2. cap. 14. & 3. cap. 6. ſed virginitatis

Caſtitas quare tanti apud Deum meritò.

Creſcite & multiplicamini quomodo exponendum.

Virginitas eſt conſilij.

ginitatis æmuli profeſſarum virginũ aluos diſſectos, hordeóq; impletos,porcis & equis obiecerunt.Maiorem certè honorem Romani detulerunt virginibus Veſtalibus idolatris,quàm iſti ſanctimonialibus ſummi Dei ſponſis. Siquidem non minores ſex annis, neq; decennalibus maiores, ſeruitio Veſtæ, quod ſpherico in templo exhibebatur, mancipabantur,primis decem annis diſcebant ritus ſacrificiorum, alteris operam dabant ſacris. Tertio decennio recenter initiatas docebant. Quibus triginta annis exactis, nubere permittebatur. Has Numa de publico ærario ſuſtentandas ſanciuit,& perpetua virginitate decoras honorandas eſſe cenſuit: Nam Imperatores, conſules, ac magiſtratus illis adſurgebant,déque via illis cedere ſoliti erant, imò ſontem fortuito occurſu obuiantem ſupplicio impendenti eximebant.Si ipſarum tamē ignauia ignis perpetuus quem ſeruabant,extinctus fuiſſet,diris à pontifice flagellis adfligebantur:ſi verò caſtitatem parum pudicè habuiſſent, inceſtúſque conuictæ fuiſſent, efferebantur, ſequentibus mæſto ſilentio pontificibus & propinquis extra portam Collinam, iuxta quā erat ſpecus ſubterraneus, quem ingreſſi ſcalis demittebātur,quibus ſublatis,locus occludebatur, appoſitis pane,lacte,oleo,& incenſa candela,ne fame enectæ viderētur,teſtibus D.Hiero.lib.1.aduerſus Iouinianũ, Auguſt. lib.3.ciuit. Dei cap.5. Aulo Gellio lib.1. Noctium Atticarum,T.Liuio 8.lib.primæ decadis & tertiæ lib.9. & Valerio Maximo lib.8.cap.1. Hinc vt omnis ſtupri ſuſpicio euitetur,ac omnis periculi monialium præcludatur occaſio,clauſuram obſeruãdam docet concil. Triden.ſeſſ.25. cap. 5. Nulli ſanctimoniali liceat poſt profeſſionem exire monaſterio,etiam ad breue tempus,quocunque prætextu, niſi aliqua cauſa legitima ab epiſcopo approbanda: Ingredi autem ſepta monaſterij nemini liceat, cuiuſcunque generis aut conditionis, ſexus aut ætatis fuerit, ſine epiſcopi vel ſuperioris licentia in ſcriptis obtenta, ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda. Dare autem Epiſcopus vel ſuperior licentiam debet in caſibus neceſſariis, neque aliàs vllo modo poſſit, etiam vigore cuiuſcunq; facultatis vel indulti hactenus commiſſi, & canone 7. Epiſcopus ſiue ſuperior clauſtra monaſterij non ingrediatur, ſed ante cancellorum feneſtellā vota ſingulorũ audiat vel

Veſtales quales virgines.

Clauſura ſanctimonialium.

Eraſmi temeritas notatur. excipiat. Hoc edicto eliditur temeritas Eraſmi, qui habet ſic in Colloquiis, ſi pedē moueris retraheris à fuga, perinde quaſi parentem veneno necaueris. Legimus quidem Martium monachum ſanctitudinis prærogatiua inſignem, à beato Benedicto reprehenſum, quòd cathena ſibi ferrea pedem ligauerit, eámque ſaxo altera ex parte affixerit, ne ei liceret vlterius progredi, quàm cathenæ eiuſdem prolixitas tendebatur. Nihilominus tamen D. Gregorius multis encomiis eum collaudat lib.3.dialog.cap.16.quod nunquam poſtmodū ſolutum pedem tetēderit vltra locum, qui hunc ligatum tenere conſueuerat. Pari modo D. Hierony. ad Sabinianum diaconum qui ſanctimonialem ſeduxerat, oſtēdit apertius clauſtrum tum temporis fuiſſe: veſpere namq; ait, vſque mane feneſtræ illius aſſides, & quia propter altitudinem hærere vobis cominus non licebat, per funiculum accipis aliquid, vel remittis: & cum talem vterque veſtrum habuerit voluntatem, niſi per feneſtram nocte fuit vobis facultas colloquendi. & paulo poſt, iam tibi & ſcalæ, per quas deponeres miſeram parabantur, iam iter diſpoſitum, nauigia conducta, dies fugæ animo pertractata. Iſtis ſuffragantur concil. Aurelianen.5.cap.19 quando docet quoſdam religioſos perpetuò incluſos. Et Tripar. hiſt. lib.6.ca.12.religioſas non patere hominum cōſpectibus. item Cabilo.2.cap.63.nullus clericus nec laicus clauſtra ancillarum Dei ingrediatur. Præterea ſunt alij qui non ita habent perpetuā clauſuram, tamen vniuerſi, inquit D. Bernard. ſerm. primo de dedicatione eccleſiæ, velut in carcere aperto tenentur, ſolo Dei timore hominum commercia euitantes. Quis enim ignem colligabit in ſinu & non comburetur? quis ignem & ſtuppam componat & flammam non nutriat? cum etiam ferrum tādem igni emolliatur. Et D. Hierony. epiſtola ad Paulinum. Si deſideras eſſe quod diceris, videlicet monachus, id eſt ſolitarius, quid facis in vrbibus? 16.quæſt.1.ca. Si cupis, & ca. Placuit. Nullus monachorum pro lucro terreno de monaſterio nefandiſſimo auſu exire præſumat, ſit clauſtro ſuo contentus, Quia ſicut piſcis ſine aqua, teſte D. Ambroſ. lib.5.hexameron cap.4. & Bernard. ſerm.1. de ſancto Andrea, caret vita, ita monachus ſine monaſterio, maneat ſolitarius, qui mūdo debet eſſe mortuus. Quādo autem egredi compellit neceſſitas, etiam ſocius per ſuperio-

Monachi nomēclatura quid ſignet.

Perrarò exeundum monaſterio.

tperiorem comitetur aſſignatus, ſecundum Auguſt. epiſt. 09. ad monachas. Et redeuntes ſe prælato præſentare ſolebant, à quo permiſſi exiuerāt. Hinc inoleuiſſe exiſtimo receſſum ſaltem ianitori inſinuandum, teſte D. Gregor. lib. . dialog. cap. 12. vbi etiam ſanctus Benedictus abſens cognouit, quod talia cibaria, viníq; ciphos in oppido bibiſſent. Atqui ſummus pōtifex non videtur aliquos, qui ſemper libertate freti ſunt, clauſuræ rigore arctare poſſe, quia oncil. Triden. ſeſſ. 25. canone 5. habet, vt in omnibus monaſteriis ſibi ſubiectis epiſcopi ordinaria, in aliis verò ſeis Apoſtolicæ authoritate clauſuram ſanctimonialiū, vbi iolata fuerit, diligenter reſtitui, & vbi inuiolata eſt, conſeruare maximè procurare debeant. Ergo vbi non fuerunt rius inſtituta, non videntur prælibato canone inſtituēda. erum in 6. de ſtatu Regularium, cap. Periculoſo ita docet onifacius octauus, Præſenti conſtitutione perpetuò irreagabiliter, valitura ſancimus, vniuerſas & ſingulas moiales præſentes atque futuras, cuiuſcumq; religionis ſint, l ordinis, in quibuſlibet mundi partibus exiſtentes, ſub rpetua in ſuis monaſteriis debere de cætero permanere auſura. Ita quod nulli earum religinem tacitè vel exreſſe profeſſæ ſit, vel eſſe valeat quacunq; ratione vel cau, monaſteria ipſa egrediēdi deinceps facultas. Sed qui præntibus monialibus diſtrictior vitæ modus imponi poit? Reſpondet ibidē Ioannes Andreæ, quod nemo ad maorem regulæ rigorem reduci debeat. at hic regulæ nihil diicitur, quin potius habitandi modus ſecundum naturam i taxatur, vel etiam religioſis qui volendi nolendiq; ſpoati ſunt facultate, poteſt ſtrictius vitę genus imponi. Vn breue Apoſtolicū ſanctiſſimi D. Pij Papæ 5. anno 1566. ie 9. menſis Iunij conceſſum ita habet: Præſentium tenoſtatuimus, atque perpetuò decernimus vniuerſas & ſinulas moniales, præſentes atque futuras, cuiuſcunque relionis, ordinis, vel militiarum etiā Hieroſolymitanarum nt, quæ vel iā receptę ſint, vel in poſterū in quibuſuis mo aſteriis ſiue domibus recipiātur, & tacite vel expreſſe regionē profeſſæ, etiam ſi conuerſæ, aut quocunq; alio noine appellentur, etiam ſi ex inſtitutis vel fundationibus arum regulæ ad clauſuram non teneantur, nec vnquam in arū monaſteriis ſiue domibus, etiam ab immemorabili

Summi Pōtificis decreto religioſis arctior poteſt imponi ſtatus.

tempore ea ſeruata nõ fuerint, ſub perpetua in ſuis monaſteriis ſeu domibus debere de cætero permanere clauſura, iuxta formam dictæ conſtitutionis fœlicis recordationis Bonifacij Papæ octaui prædeceſſoris noſtri, quæ incipit, Periculoſo, in ſacro concil. Trident. approbatæ & innouatæ, quam nos authoritate prefata etiam approbamus & innouamus in omnibus & per omnia, ac illam diſtrictè obſeruari mandamus. Quod ſi aliquæ moniales forſan reperiantur quæ conſuetudine etiam immemorabili aut inſtituto vel fundatione regulæ ſuæ fretæ, animo obſtinato huic clauſuræ reſiſtant, aut quoquo modo reluctentur, ordinarij vnam cum ſuperioribus earum omnibus iuris & facti remediis compellant eaſdem tanquam rebelles & incorrigibiles ad præciſe ſubeundũ dictam clauſuram & perpetuò obſeruandum. Et annectitur ibidem, Mulieres quoque quæ Tertiariæ, ſiue de pœnitentia dicuntur, cuiuſcunque fuerint ordinis in congregatione viuentes, ſi & ipſæ profeſſæ fuerint, ita vt ſolenne votum emiſerint, ad clauſuram præciſe, vt præmittitur, & ipſæ teneantur. quod ſi votum ſolenne non emiſerint, ordinarij vnà cum ſuperioribus earum hortentur, & perſuadere ſtudeant, vt illud emittant & profiteantur, ac poſt emiſſionem & profeſſionem, eidem clauſuræ ſe ſubiiciant. Quod ſi recuſauerint, & aliquæ ex eis inuentæ fuerint ſcandaloſè viuere, ſeueriſſimè puniantur. Cæteris autem omnib', ſic abſq; emiſſione profeſſionis, & clauſura viuere omnino volentibus, interdicimus & perpetuò prohibemus, ne in futurum vllam aliam prorſus in ſuum ordinem religionem congregationémve recipiant. Quod ſi contra huiuſmodi hanc noſtram prohibitionem & decretũ aliquas receperint, eas ad ſic viuẽdum, omnino inhabiles reddimus, ac illarum quaſlibet profeſſiones & receptiones irritas decernimus & nullas, prout etiam præſenti decreto irritas facimus & annullamus. Porrò ne moniales vel Tertiariæ prædictæ propter hanc clauſuram, detrimentum aut incommodum aliquod in earum neceſſitatibus maximè ſuperuenientibus, ad illarum victũ patiantur, ſed vt eis opportunè cõſulatur, authoritate apoſtolica præfata ſtatuimus, decernimus, præcipimus atque mandamus ordinariis & ſuperioribus earũ, vt curent colligi eleemoſynas fidelium per conuerſas, quæ non ſunt profeſſæ,

ſſæ, vel ſi profeſſæ fuerint, ſint tamen ætatis annorũ 40.
in domibus contiguis, extra tamen monaſteriũ degant,
non ingrediantur clauſuram aliarum monialium, niſi
caſibus ex eorum conſtiturionibus permiſſis, & de earũ
omibus exire non poſſint, pro huiuſmodi eleemoſynis
olligendis, niſi de licentia ordinarij vel earum ſuperio-
um. Et de cætero nullę aliæ conuerſæ profeſſæ recipi am-
lius etiã de conſenſu ſuorũ ſuperiorũ vel prælatorũ poſ-
nt: Quod ſi aduerſus hãc noſtram prohibitionẽ receptæ
ierint, illarum receptio nulla, irrita & inanis ſit, prout ex
unc nullam & irritam facimus. Quod ſi prædicto modo
eceſſitatibus monialium & mulierum Tertiariarum prę-
ictarum ſuccurri ſufficienter non poterit, mãdamus ipſis
rdinariis & ſuperioribus earum, vt ipſi prouideant, de a-
is perſonis piis & Deo deuotis, quæ fidelium eleemoſy-
as colligant, vel alias eo meliori & commodiori modo
uo fieri poterit, etiam ex opere manuum ipſarum monia-
um & mulierum prædictarum, arbitrio ordinariorũ &
iperiorũ earundẽ, & prout eis congruentius expedire vi-
ebitur, prouideatur & ſuccuratur. Et ne propter moniali ũ
umerum exceſſiuum clauſuræ obſeruatio violetur, inhæ-
entes ſimiliter etiã diſpoſitioni dictæ conſtitutionis Bo-
iifacij & concil. Trident. decreto, monialibus prędictis &
llarum ſuperioribus & ordinariis diſtrictè inhibendo
ræcipimus & mãdamus, ne plures in earum monaſteriis
ecipiant & admittant, ſiue recipi & admitti permittant,
quã ex propriis reditibus ipſorum monaſteriorũ, vel con-
uetis eleemoſynis cõmode ſuſtentari poſſint, mandantes
ræterea in virtute obedientię, ſub atteſtatione diuini iu-
licij & interminatione maledictionis æternæ vniuerſis
enerabilibus fratribus patriarchis, primatibus, archiepi-
ſcopis & epiſcopis, quatenus in ciuitatibus & diœceſibus
propriis, præſentes noſtras literas publicari faciant, ac in
monaſteriis monialiũ ſibi ordinario iure ſubiectis: in his
verò quæ ad Ro. mediate vel immediate ſpectant eccleſiã,
ſedis apoſtolicæ authoritate vnà cum ſuperioribus eorũ-
dem monaſteriorũ clauſuram, vt præmittitur, quampri-
mum poterit ſeruari procurent, cõtradictores atque rebel-
les, per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione poſtpoſita,
compeſcendo, inuocato ad hoc, ſi opus fuerit, brachij

ſecularis auxilio. Ac vt hoc tam ſalutare decretum, facilius obſeruetur, omnes principes ſeculares, & alios dominos, & magiſtratus temporales, rogamus, requirimus & obſecram' per viſcera miſericordiæ Domini noſtri Ieſu Chriſti, eiſdem in remiſſionem peccatorum iniungentes, quod in præmiſſis omnibus eiſdem patriarchis, archiepiſcopis & epiſcopis, aliiſque monialium ſuperioribus aſſiſtant, ac ſuum fauorem & auxilium præſtent, ac impedietes, pœnis etiam temporalibus afficiant. Præmiſſis conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis & cõſuetudinibus etiam immemorabilibus, etiam per ſedem apoſtolicã approbatis & confirmatis, priuilegiis, indultis quoque & literis apoſtolicis, etiã in fundatione & inſtitutione eiſdẽ monaſteriis vel domibus & monialibus, ſub quibuſcũque verborum formis & clauſulis irritantibus & aliis decretis quibuſlibet conceſſis, confirmatis ac etiã iteratis vicibus approbatis & innouatis. Eodem anno 24. Octobris idem ſanctiſſimus decreto in lucẽ emiſſo ſanciuit & diſparẽ ſexũ à monaſteriis virorũ, hoc tenore excluſit, inquiẽs, Motu proprio & ex certa ſcientia, ac de apoſtolicæ ſedis plenitudine omnes & ſingulas facultates & licentias ingrediendi monaſteria ac domos Chartuſienſium & aliorum quorũcunque regularium ordinum, etiam mendicantium mulieribus cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, cõditionis & quacunque dignitate ac præminentia præditis, etiã Comitiſſis, Marchioniſſis, Duciſſis, ſub quibuſcunque tenoribus verborum & formis, & cum quibuſcunque etiam derogatoriorum derogatoriis, aliiſque fortioribus, efficacioribus & inſolitis clauſulis, necnon irritantibus decretis ab apoſtolica ſede quomodocunque conceſſis, quarum tenore, perinde ac ſi de verbo ad verbum præſentibus inſererentur, haberi volumus pro expreſſis, tenore præſentium reuocamus & caſſas, irritas & inanes eſſe decernimus. Diſtrictè prohibemus mulieribus quidem prædictas facultates & licentias prætendentibus, ſub excõmunicationis latæ ſententiæ pœna, poſtquam harũ literarum notitiã habuerint, & à qua nõ poſſint abſolui, niſi à nobis aut à Ro. Pontifice qui pro tẽpore fuerit, præterquã in mortis articulo, ne dictas domos & monaſteria ingredi debeant. Ipſis verò monaſteriorũ & cõuentuum abbatibus, præpoſitis prioribus,

Mulieres virorum monaſteria ingredi nequeant

prioribus, & aliis præſidentibus quocunque nomine vocétur,& eorũ monachis,canonicis & fratribus, ſiue mendicantibus,ſiue non mendicantibus, ſub priuationis officiorum quæ in præſentia obtinent,& inhabilitatis in poſterũ ad illa & alia omnia,& ſuſpéſionis à diuinis ipſo facto ſine vlla declaratione incurrendis pœnis,ne eas introducere admitteréve præſumant. Non obſtantibus præmiſſis ac conſtitutionibus & ordinationibus apoſtolicis cæterisque contrariis quibuſcunque.

De ſolenni voto paupertatis.

RELigioſi vouent quidem ſacrum euangeliũ, nõ tamẽ ſingulas ac vniuerſas eius partes,quod miraculorũ ſignis coruſcare promitterent, ſecundũ D. Aug. lib.de ſancta virginit.ca.35.Sed Sinechdochichõs eius medullã, renuntiando rebus temporalibus per paupertatẽ,carnis illecebris per caſtitatẽ,& potentiis animæ per obedientiam, vti habetur de verborum ſignificatione cap.Exiui,in Clement.de paupertate ita loquitur pater pauperum Chriſtus, Matthæi 19.Si vis perfectus eſſe vade & vende omnia quę habes,& da pauperibus,& veni ſequere me. Hanc perfectionis formulam, non ſemel antea magnis laudum præconiis extulerat, Mat.4. relictis omnibus ſequuti ſunt eũ, Matthæi 5.Beati pauperes quoniam ipſorũ eſt regnũ cælorum,& 8.Filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet,quod nunquam feciſſet, ſi vtiliter bona caduca ſuſcipienda eſſe duxiſſet,hunc paupertatis rigorem,vltroneo pietatis affectu,ſequuti ſunt monachi, teſte D. Hierony. epiſtola ad Euſtochiũ,quorũ laudabilis praxis militat cõtra Iouinianum, qui ſatius eſſe ducebat ſenſim facultates pauperibus diſtribuendas, quàm mundum cum flore relinquere,quẽ idcirco D.Hiero.inſectatur tanquam hæreticum,quia maioris alacritatis eſt argumentum,iſta ſimul omnia abrumpere,quàm tepido pectore,lentaque manu, parũ egenis impartiri. Quemadmodum cõprobat D. Auguſtinus li.17.ciuitat.ca. 4. vbi dicit Apoſtolos paupertatem profeſſos,& de dogmat.eccleſ.ca.71. & beatus Ancelmus pro hoc doctrinæ capite,arboris vtitur ſimilitudine, ca.84.lib.de ſimilitudinibus,quæ ſi offeratur tota,gratius erit donum, quàm ſi aliqui eius fructus tradantur: hoc

Melius eſt omnia abrũpere quã ſenſim pauperibus ſubuenire.

Vel exépla moueant cõtẽnere mundum.

modo Paulinus nobili ſtemmate patritius,omnia terrena cum habitu quaſi exuit,teſte D.Amb.epiſtola 36.ad Sabinum Epiſcopum.Huiuſmodi commemorat Euſebius Cæſarienſis lib.2.cap.17.Eccleſ.hiſt.ex lib. de vita contẽplatiua Philonis,complures renuntiaſſe cunctis facultatibus ſuis,vt vitam amplectarentur theoricam.D.Augu.quoque lib.8.Confeſſ.cap.6.refert duos tribunos ſpatiandi gratia ad campos conceſſiſſe, ibiq́ue duos monachos Deo militantes,in caſa reperiſſe,in quorum libro ibi inuento,alter eorum cœpit vitã ſancti Anthonij Anachoritæ legere,interq́ue legendum meditari,arripere talem vitam, & amore ſancto repletus,dixit amico,Dic quæſo, omnibus iſtis laboribus noſtris,quo ambimus peruenire?quid quærim'? cuius rei gratia militamus? maior ne eſſe poterit ſpes noſtra in palatio, quàm vt amici imperatoris ſimus, & ibi quid non fragile,plenumq́; periculis?Amicus autem Dei, ſi voluero,ecce iam fio.Dixit hoc,& mũdum quaſi veſtimentũ abiecit,inquiens ſocio:Ego iam abrupi me ab illa ſpe noſtra,& Deo ſeruire ſtatui,& hoc ex hac hora,in hoc loco aggredior: te ſi piget imitari,noli aduerſari, & inſeparabili nexu religionis illi alter adhærẽdo perſeuerauit, & ſponſæ eorũ quas ambo habebant, ſimul atque hoc reſciuerunt,virginitatem Deo ſuã conſecrauerũt.Tali quippe calore fidei incitati,hi qui primitus credebant, vitã duxiſſe memorantur,ſicut euidenter in Actibus Apoſtolorũ legimus ſcriptum,quia omnes fideles ſuas poſſeſſiones & prædia vendentes, pretium ponebant ante pedes Apoſtolorum.Veruntamen huic obſeruantiæ hodie à multis cõtradicitur, qui religioſam amplectantur monaſticæ vitæ formã,non vt Deo liberiori vacent animo, ſed vt ſuo indulgeant ingenio,ſicuti luculenter edocet D.Bernard.ſer. 4.de aduentu:Sunt eo pacto,inquit,pauperes, vt nihil eis deſit,& ſic diligunt paupertatem, vt nullam patiantur inopiam. Propterea vanæ interrogationes agitantur inter religioſos,ait Chryſoſt.lib.primo de cõpunctione cordis, an in tali conuentu ſit requies, an omnia abundanter adminiſtrentur,an nihil eorũ deſit,quæ lata & ſpatioſa vita deſiderat,an non eodem oleo & lucerna & menſa ſit aptãda,ſi non ſit etiã grauis exactor laborum,cùm principum ſerui horum nihil inquirant. O homo quid loqueris:arctam &

am & anguſtam viam arripuiſti, & de abundantia per-
ınctaris?mundū ſpreuiſti: & tanquam canis ad vomitū,
andimenta eius requiris?O munde immunde quid per-
repis?inquit, Aug.ſerm.29.de verbis Domini, quid auer-
re nos conaris, tenere nos vis fugiens?quid faceres ſi ma-
eres?quem non deciperes dulcis, qui amaris dulcia alimē-
metiris?nam lutum præbes vt aurum accipias, imò cœlū
uferas, ſecundum Ioannem Chryſoſt.homi.35.ad Antio-
henos. Sirenem adducit Bernardus, ſer.53.ad ſororē (cuius
uperior pars ad vmbilicum formoſæ virginis habet for-
nam, poſterior verò ſpeciem piſcis prætendit) dulci mo-
dulamine nautas decipientem, vt oſtendat delitias mundi
decipulam eſſe bonorum, 2.Reg. 19. Aliqui namque iam
magis ſunt dediti ſenſualitati, quam vnquā in ſeculo fuiſ-
ſent, conciliant ſibi amicos & familiares, ac ſub velamine
ſpiritualis charitatis abſcondunt venenum prauę ſenſuali-
tatis: Quid enim reportamus de omnibus vagis & ſuper-
fluis diſcurſibus, niſi plurimas imperfectiones, & malarū
diſtractionum occaſiones? Quo liquet Senecam optimè
dixiſſe, Quoties inter homines fui, minor homo redij.
Quod vitare deſiderans D.Hieronymus lib.de opero mo-
nach & D.Aug.eodem titulo cap.7. dicebant mihi oppi-
dum carcer, & cella paradyſus, piſcis ſiquidem extra aquas
emoritur, teſte beato Bernard.ſermon.1.de S.Andrea. Nec
ſolum cella debemus eſſe contenti tanquam ſepulchro,
quin magis paupertas cellæ diuitem ornet conſcientiam,
teſte Auguſt.ſermon.212.de tempore, quæ ſecurior ſopo-
ri dat ſe in terra, quàm diues in purpura, propter ma-
gnam mentis tranquillitatem, quam habent vbi meum &
tuum exulare coguntur, ſecundum beatum Ioannem
Chryſoſtomum, homilia 58.ad Antioch.& Auguſt. ſerm.
2. ad fratres Eremiticos. Ideoque centum quinquaginta
indumenta habere adſolent communibus vſibus deputata,
ibidem ſermone 22. Et ne aliqui monachi ditiores eſſent,
quàm fuerant ſeculares, neque opes poſſideant ſub paupe-
re Chriſto, quas ſub diabolo fallace non habuerant, ſecū-
dum Diuum Hieronymum ad Nepotianum, conſultiſſi-
mum fuerit nihil munuſculorum recipere, teſte D. Auguſ.
epiſtola 109. ad monachas, quod Diuus Anthonius ſtu-
dioſius obſeruauit, qui literas à chariſſimis ſibi amicis de-

Pulchra B. Aug. ſententia.

Sirenis techna.

Sentētia Senecæ.

Aliqui ditiores in monaſterio quàm fuerūt in ſeculo.

Munuſcula an recipiē-da. ſtinatas legere recuſauit: Malo inquit, eas cōburere, quàm à vobis vanitatibus & leuitatibus cōburi, idem ſerm. 40. ad fratres. D. tamen Hieronymus recepit ab Euſtochio epiſtolas, columbas, caniſtrum ceraſorum. Quæ arbitror ita admittenda, vt tali eleemoſyna, huius in vinea Domini laborantis neceſſitati, duplicique honore digni, infirmitati occurratur, vti docet Theodoretus, lib. hiſt. ſanctorum patrum de ſancto Marciano, qui ſorori cum filio (cui⁹ maritus facilè erat princeps vrbis Ciri) acceſſum ad ſe non permiſit, ſed filio eius inquiēs. Quibus monaſterijs tribuiſtis quod hic adfertis? ſicût ei, nulli. nō ergo capio veſtra, quia ex naturali ducta iſta attuliſtis. non ex deuotione, nam ſic aliis ex veſtra abundantia diſtribuiſſetis. Clam tamen prælato aliquid retinere eſt furtum committere, ſecundum D. Auguſtinum epiſtola 109. ad monachas, & Nitriæ geſtum eſt, quod quidā ex fratribus centum ſolidos quos lina texēdo acquiſierat, moriens dereliquit, initum eſt conſilium inter monachos, quid facto opus eſſet. Aliquid pauperibus diſtribuendos, alii eccleſiæ, alii parentibus dandos adferebant. Machatius verò, Pambo & Iſidorus ſpiritu ſancto afflati, decreuerunt cum ipſo infodiendos, dicentes, pecunia tua tecum ſit in perditionem: & tantus inuaſit omnes *timor*, vt nil ſibi ſeruare auderent, ſecundum beatum Hieronymum epiſtola ad Euſtochium: ſic proprietarius *tumulatus* fuit extra ſacrum locum, teſte Auguſt. ſerm. *5. ad fratres* & alius apud D. Gregorium, lib. 4. dialog. cap 55. Nec iſta aſperitas miranda eſt, cùm Act. 5. eadem docetur à Petro. Hic tamen non ignorandum eſt quod paupertas ipſa non faciat nos per ſe Deo acceptos, licet iam definitum ſit generalis. concil. Tridēt. ſeſſ. 25. cap. 3. quod omnes vtriuſque ſexus religioſæ etiam primæ Regulæ ſanctę Claræ, annuis poſſunt gaudere redditibus, temporalibusque bonis dotari, demptis fratribus Frāciſcanis de obſeruātia nuncupatis, quales ſunt in iſtis partibus & Capucinis: Nam Crates Thebanus ſubſtantiam mundi Athenis calcauit, nec putauit ſe virtutem, ſimul & diuitias, ſapientiā & delitias poſſidere poſſe, teſte D. Hiero. ad Paulinum. Et Diogenes adeò omnia ſpreuit, vt ſolum ſcutellam ſeruaret, qua laticem ori apponeret, quam etiam proiecit, cùm puerum aquam manu lambentem cerneret, teſte Cicerone lib. 5. Tuſculanarum

Clā prelato nihil ſeruandum.

Proprietarij pœna antiquitus.

Frāciſcani paupertats quomodo adſtringuntur.

Socratis & Diogenis factum.

quæſtionum

æſtionum. Nec immeritò, quia expeditiores currunt in
ita mandatorum Dei, quàm onuſti. Iſta quę tempora-
ſunt quædam quaſi onera & indumenta, quibus teneri
ſimus. Qui ergo ad certamen properat, veſtimēta abij-
, ne habendo quo teneatur ſuccumbat, ſecundum D.
g. lib. 40. homiliarum 32. Neceſſariorum tamē in con-
tu diſpenſator & economus ſingulis menſibus præla-
um timore rationem reddere ſolebat, Hieron. ad Eu-
chium. Et ſecundum Chryſoſt. homil. 58. ad Antioch.
o ſumendo talem menſæ præmittebant benedictio-
n, teſte Athanaſio, lib. de virginitate, Miſerator & mi-
cors dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Gloria patri,
lio, & ſpiritui ſancto: more Franciſcanorum, pro gra-
um actione ſic orabant. Deus omnipotens, & domine
ter Ieſu Chriſte gratias agimus tibi, & collaudamus te,
od dignatus es nos bonorum tuorum participes efficere.
gamus te Domine, vt cæleſti pabulo nos refocillare di-
ris, desque nobis glorioſum & ſanctum nomen tuum
orare, vt obaudiamus præceptis tuis, per eundem dile-
n filium tuum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum
quo tibi gloria & imperium in ſecula ſeculorū, Amē.
ilis gratiarum actio poſt menſam dici ſolita, habetur
d Chriſoſt. homil. 57. ad Antioch. cui viciſſim mini-
bant, nec ſtrepitus aliquis in menſa excitabatur, ſed
ctiſſimo ſilentio lectio menſalis excipiebatur, teſte
:o. ad Euſto. & beato Auguſt. ſerm. 1. ad fratres. Et ſi
fabulis aut inordinato ſtrepitu alióve modo com-
itatem offendiſſet, vt pudor corrigeret, ad fores tricli-
ibū ſeparatim ſumebat. Regula quoque ſingulis heb-
adibus ſemel more regulæ Franc. ſcanæ legebatur, ne
rātia: teſte Auguſtino epiſtola 109. & Hiero, epiſtola
Iarcellam, eſſet delinquendi occaſio.

Benedictio mēſæ monachorum.

Lectio menſalis.

Pœnitentia lapſuū quotidianorum.

De apoſtaſia.

LIENAM ſibi Pharao adſciuit vxorem, quod nimia
formoſitate ſpecioſam vidit adductam, Geneſ. 12. tan-
diuinitus præmonitus reddidit vxorem Abrahæ, pa-
entium, Geneſ. 17. nuncupato: Pari modo, religioſus
bonarum cenſetur cogitationum, cuius vxor eſt reli-
quæ non niſi ſpirituali copulatur amore. Pharaonis
enclatura inconſtantem denotat animum, hanc Sarā,

ſacram videlicet religionem Pharao qui *imaginem* tenet carnalis affectus, audiens laudibus extolli, cõmendarique, ardet eius deſiderio. Sunt quippe nonnulli qui otioſam in religione venantur conuerſationem, rerum omnium appetunt affluentiam, largam promiſſionis præſtolãtur benedictionem: porrò vbi hanc ſibi ſociauerint, tẽtationibus flagellantur, tædio afficiuntur, pondere crucis prægrauantur, tandem laborum impatientes reddunt ſpirituali Abrahę vxorem ſuam, vt libere motibus cõcupiſcentię acquieſcant, incentiua vitiorum requirant, ollas carnium retro reſpicientes veluti canes ad vomitum 2. Petri 2. inſtar vxoris Loth Geneſ. 11. & 19. repetant, ſeque diaboli ſeruituti mancipent, ac aliorum honori notam infamiæ inurunt, dũ ſua iniquitate aliorum innocentiã denigrant, vno ſiquidem diſcolo exiſtente in monaſterio, omnes mali reputantur, ſicut vinũ in vaſe reprobatur per illud tartarum, quod plateatim defertur, teſte Gregorio lib. 9. cap. 4. Moral. Et Auguſt. epiſtola 137. ad Clerum. Subdit tamen ibidem, meus conuentus non eſt melior quàm arca Noe, nec eſt melior quàm congregatio Apoſtolorũ. Propterea non deſeramus bonos propter malos, ſed malos propter bonos ſuſtineamus, ſecundum eundem lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani cap. 8. & beato Bernardo epiſtola 102. donec admonitionibus emendati corrigantur, aut incorrigibiles de cœnobio propellantur, epiſtola 109. ad monachas. grauius enim offendunt Deum in clauſtro, quàm facerent in ſæculo, quia ſe perdunt, & eccleſiam quotidie ſcandalis perturbant, ſecundum Ambroſium lib. ad virginem deuotã cap. 2. & ad virginẽ lapſam cap. 7. & 9. & Bernardus ſerm. de ſancto Michaele, de quibus ita loquitur Auguſt. prælibata epiſtola ad Clerũ. Sicut non ſum expertus peiores, quam qui in monaſteriis ceciderũt, ita nõ ſunt meliores quam qui in monaſteriis profecerunt: quoniam apoſtatæ à religione retrocedentes læthaliter peccant ſicut Simplicius apud Auguſtinum ſerm. 28. ad fratres: Et quidam alius ſubdiaconus qui duas ſanctimoniales abduxerat. Epiſtola 169. ad Euſebium. Gordiana apud Gregor. quæ nupſit viro poſt votum, homil. 38. lib. 40. homiliarum. Et Robertus apud D. Bernad. epiſtola 1. quo falſum eſſe conuincitur, quod Eraſmus habet prælibato loco,

Similitudine probat vnum malũ multum bonis nocere.

Grauius peccatur in cœnobio quàm in ſeculo.

co,nulla votorum fuiſſe vincula aſſerens, & ſi quæ ſui *Eraſmi temeritas notatur.*
eniteret voti,totam pœnam fuiſſe inconſtantiæ notam:
cnamque habet beatus Auguſtinus de bono viduitatis
p.9.ſerm.34.& 60.ad fratres in eremo, exponens verba
uli 1.ad Timoth.5. habentes damnationem quia primā
lem irritam fecerunt. O vidua antequam promitteres,
tua erat poteſtate vt nuberes. Ex quo tempore confeſ-
es vt mihi permaneres,ex eo tempore mea eſſe cœpiſti,
volueris ſecūdum maritum ducere, me contempſiſti,
ultera es, quia mihi iam iuncta eras:Sic & tu monache
tequam promitteres, in tua erat poteſtate facere quod
lebas,vox tua ligauit te mihi, promittere fuit tuum, di
ttere non eſt tuum. & poſtea,promiſiſti,præmium ha-
s,neglexiſti,pœnam habes,non eſt meum,vtrumque eſt
um,elige quod velis, habes viam mortis & vitæ,ingre-
re qua volueris. vnde concil.Tolet. 4. cap.48, His ad *Duplices viduæ.*
undum reuertendi intercludamus aditū & omnes ad ſæ-
lum interdicimus regreſſus:Duo tamē ſunt viduarū ge-
ra ibidem,cap.55.ſeculares & ſanctimoniales:ſeculares
ſſunt nubere: ſanctimoniales, ſi ad nuptias tranſierint,
n ſine damnatione erunt, quia ſe primò, Deo vouen-
, poſtea caſtitatis propoſitum abiecerunt. Nec ſolùm
mnabiliter delinquunt, ſed Deo mentiuntur, & ſacri-
gium committunt,teſte Ambroſ.ad virginem lapſam,
p.9. & 10. & Auguſt.lib.de bono viduitatis cap. 9. ſic
bet. Non ſolum capeſcere nuptias, ſed etiam ſi non
batur, velle nubere damnabile eſt,& cap.11. ac epiſto-
144.ad Iulianum: Non dubitauerim dicere lapſus &
nas à caſtitate quæ vouetur Deo, adulteriis eſſe prio-
,& diuus Cyprianus lib.1.epiſtola 11. Non veretur fœ-
ragas nuncupare Dei adulteras:Et proinde eas à corpo-
eccleſiæ gladio excommunicationis perſcindendas,do-
concilium Toletanum 4 cap.51.& 54.Si autem ſalu-
ori obaudientes conſilio,à diaboli laqueis reſipuerint,
ennali recipiantur pœnitentia,teſte concil. Elibertin.
p.46.Si verò nec minis nec blanditiis ad habitum re- *Reſipiſcētes quomodo recipiendi.*
nendum induci poſſint,arcto carceri mancipentur, ita
od vita ſibi miſera tantum reſeruetur, vti habetur de
ſtatis, cap. A nobis. Formam, qua reſipiſcentes
oluti eccleſiæ & communitati reſtituantur, habemus

in pontificali Romano,& 11.quæſtione 3 capit. Cùm aliquis. Hoc tenore, virgę percuſſione in dorſo excommunicati corrigantur, & interea, Miſere mei Deus, cum Deus miſereatur noſtri, perlegatur. Deinde Kyrieeleyſon, Pater noſter. Et ne nos inducas, Saluos fac famulos tuos &c. nihil proficiat inimicus in eis, &c Eſto eis Domine turris fortitudinis,&c. Domine exaudi orationem meam, Dominus vobiſcum. Oremus. Deus cui proprium eſt miſereri,&c. quos excommunicationis cathena conſtringit, Oremus, præſta quæſumus Domine his famulis tuis dignũ pœnitentiæ fructum, vt eccleſiæ tuæ ſanctæ, à cuius integritate deuiârant peccando, amiſſorum veniam cõſequendo reddantur innoxij, per Chriſtum Dominum noſtrum: & ſubdit Prælatus, Authoritate Dei omnipotentis,& beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ac eccleſiæ ſuæ ſanctę, & ea qua fungor, abſoluo vos à vinculo excommunicationis maioris, qua ligati eratis, in nomine Patris,&c. Reduco vos in gremium ſanctę matris eccleſię,& ad conſortium & communionem toti⁹ chriſtianitatis à quibus fueratis per excommunicationis ſententiam eliminati, & reſtituo vos participationi eccleſiaſticorum ſacramentorũ, in nomine patris, & filii,&c. Nec vnquam iudici ſeculari ſunt tradendi, niſi poſt depoſitionem fuerint incorrigibiles: tunc namque excommunicantur, & ſi poſtmodũ creſcat contumacia, brachio ſeculari ſunt committendi, vt apertè docetur de iudiciis, cap. At ſi clerici,& cap. Cùm ab homine: & practicatum reperitur, de verborum ſignificatione, cap. Nouimus. Iam conſiderandum occurrit, An liceat eijcere aliquos in religione profeſſos, & reſpondendum eſt, quod ſcandoloſi per eos poſſint ſine habitu dimitti, quibus hoc per priuilegia ordinis eſt commiſſum, quando alio modo oues nequeunt ſeruari: Bonum commune ſiquidem præpollet particulari: membrum ergo putridum eſt reſecandum ne totum corpus inficiat. Si ſeſe apoſtatando eijciant, gratiæ ſunt Deo agendæ, non quia peccauit frater, ſed quia oues à contagioſa peſte liberauit, teſte Apoſtolo Paulo ad Galatas 5. Vtinam abſcindantur qui vos conturbant: hæc fuſe tractantur in compendio priuilegiorum, titul. Apoſtata, & titul. Eijcere ab ordine. Quando autem tales eijciuntur, poſſunt eis dari literæ notificatoriæ

Modus abſoluendi excommunicatum.

Apoſtatæ quãdo brachio ſeculari ſunt committendi.

Maligni an ſint de cœnobio & ordine eijciendi.

otificatoriæ expulſionis eorum licentiantes, permiſſiue
s ad religionem aliam vel ſtatum conuolare, vt vel ibi
elius ſaluti ſuæ conſulere poſſint. Si hic obiiciatur canō,
i habetur extra de regularibus, vbi præcipitur, quod fu-
tiui & eiecti requirantur ac intra ordinem puniantur.
icendum eſt quod iure humano poſitiuo decretum erat
c quod prælibatis priuilegiis prægnantibus rationibus
m exiſtit abrogatum. Quod attinet ad ius diuinum, Reſ-
ondendum eſt in præfato canone finali, illud diſponi,
ando ſine maiori malo & ſcandalo fieri poteſt: Quod
ritatem non habet in fratribus incorrigibilibus: Qui
tem hi ſint cenſendi ex Silueſtro, titul. incorrigibilis, &
ul. Abbas. quæſt. 3. requirendum eſt.

TERTIVM PRÆCEPTVM.

ecordare vt diem Sabbati ſanctifices. Sex die-
bus operaberis, & facies omnia opera tua, ſe-
ptimo autem die Sabbatum Domini Dei tui
eſt: Non facies vllum opus, &c.

De Sabbato Iudæorum.

DEVS ſimul atque noſtri memores nos ef-
fecit præceptique vinculo non alienis ſer-
uire diis, &c. ſed ſibi ſoli adſtrinxit. Cui
nullam ignominiā irreuerentiámque in-
ferēdam, primo & ſecūdo præceptis edo-
cuit. In præſentiarum nos erudire inſti-
tuit, quo cultu illi famulari conueniat, in-
iens: Recordare vt diem Sabbati ſanctifices. Cuius præ-
ti, vt euidētiorem habeamus notitiam, nequaquam eſt *Sabbati triplex acceptio.*
etereundum, Sabbatum triplicem aſciſcere ſignificatio-
m. Primò à peccato ceſſationem, quod etiamnum incū-
ſtudioſius nobis obſeruandum. Secundò allegoricam,
a Chriſti in ſepulchro quieſcentis imaginem præten-
debat, quæ iam olim tranſacta præteriit. Tertiò ana-
gicam, æternam nimirum in cælis à laboribus repauſa-

tionem,quam ardenti amoris deſiderio ſperare debebant. Origo tamē eius apud Hebræos inualuit, quod De⁹ ſeptimo die requieuiſſet ab omnibus operib⁹ ſuis,Geneſ.1.imperaſſetque non vtrūque,ſed ſub grauiſſimis pœnis ex trāſgreſſione varijs de cauſis ipſū obſeruandū, Exod.20.& 25. Quorum quaſdā colligere prōptum eſt ex prælibatis locis: Cùm enim populus Iſraeliticus terrenis nimio affectu inhiaret,illiſque augmentandis numeroſū famulitiū iumētaq;,perpetuo opere mācipata vellet:Deus illorū miſertus, Sabbatum decreuit inſtituendū,Exod.23.Prouer.12.vt iumēta feriando vires reſumerēt, & homines ab occupatione terrenorum,in pſalmis & hymnis ſpiritualibus, ac meditatione diuinarum ſcripturarū,diem vniuerſum ſeptimū tranſigētes,Dei ſeruitio ſe dederēt quippe qui iugi ſtudio: ei vacare nequibant aut nolebant, ſaltem minimam vitæ portionem ei impartirent,teſte D. Ioanne Damaſ.lib.4. orthod.fid.cap.4. Hinc ſingulis ciuitatibus ſynagogas habebant extructas, quibus magna diligentia adſeruabantur libri legales ac prophetarum oracula,Baruch 1.Luc.4. Act. 13.tantamque eis exhibebant legiſdoctores, ac plebs Hebræa reuerentiā,vt non abiecto reconderent loco,ſed editiori ſupra ſe pulpito docturi, aut honeſtiori ſacrario abſoluto officio reconderent. Nec hanc duntaxat externis corticibus honoris prærogatiuam oſtēdebāt,verumetiam rerum contentarum rationem ſummoperè habebāt, vt ſacratiores magiſque abditos intellectus,vel prorſus ſilentio præterirent,vel capaci ſolum ætati proponerēt. Vnde primum Geneſeos caput nulli ante trigeſimum annum enucleabatur:Concionis verò audiendæ tāta erat auiditas, vt non ſolum turmatim, diebus ſabbatinis ac feſtis conuolarent ad ſynagogas,ſed etiam illa facta, tāquam alij doctores familiam informabāt: quod ſi labiis memoria tāquam aquis lethæis immerſa, huius non recordaretur, ſaltem vt obiecta mouerent potentiam,exarata habebant in tabulis veſtimētis aſſuta negotia ſalutis,teſte ſancto Moyſe,Deutero.6. Eruntque verba hæc quæ ego tibi præcipio hodie, in corde tuo,& narrabis ea filiis, & meditaberis ſedens in domo tua,& ambulans in itinere,dormiens atque conſurgens, & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribéſque ea in limine,& oſtiis

Inſtituti ſabbati ratio.

Reuerentiā magnam libris ſacris exhibēdam docent Iudæi.

tiis domus tuæ,& Numer.15.Loquere filiis Iſrael,& di-
s ad eos, vt faciant fimbrias per angulos quatuor pallio- *Philateria*
m,ponentes in eis vittas hiacintinas,quas cùm viderint, *Iudaica &*
cordẽtur mandatorum domini . Et Deuter.22.funiculos *fimbriæ.*
fimbriis facies, per quatuor angulos pallij tui quo ope-
ris . Vnde D. Hierony.ſuper illud Matth.23.dilatabant
hylateria ſua,&c. Phariſæi, inquit, ſcribebãt in membra-
s decalogum,ligantes in fronte, & quaſi coronam capi-
facientes,quod vſque hodie Indi, Perſæ & Babylonij fa-
unt,& qui hũc habuerat,religioſus in populis reputaba-
r.Iuſſerat quoque ſanctus Moyſes, vt in quatuor angulis
lliorum hiacintinas fimbrias facerent, ad Iſraelis popu-
m dinoſcendum,vt quemadmodũ in corporibus circun-
ſio ſignum Iudaicæ gentis daret, ita & diſtinctiua veſte
cernerentur.Nec iſtud religionis ſpecimen exhibentes
pita circumligabant ſolùm, ſed etiam pedes quaſi calcar
dhibebant, dum ſpinas eodem teſte acutiſſimas alliga-
nt, vt ambulantes videlicet & ſedentes interdum pun-
rentur, & quaſi hac admonitione ad officium reuoca-
ntur, adeoque pertinaciter ſabbati fuêre obſeruantes,il-
usque honorem præferentes, vt artes mœchanicas vni-
erſaliter illis diebus exterminarent,merciumq; vecturam
orſus eliminarent,2.Eſdr.9. Hier.17.ac aliquid diuẽde- *Stricta*
nefas ducebant,Ioan.20.vel emere,ligna colligere, im- *Sabbati*
ium iudicabant,Num.15, quin & inculpata proprii cor- *obſeruatio*
oris tutela ſuũ exiſtimabãt violari ſabbatũ,1.Machab.2.
adauerũ quoque ſuſpẽſorũ fœtore credebant ſuos fœdari
bbatiſmos, Ioan.19.imò adiaphora tãquã magni põde-
s negotia vetita ſucclamabãt, Ioã.5.Nõ licet tibi tollere
rabatũ. Vltra miliare quoq; ambulationẽ Sabbati quies
õ permittebat, Act.1.Sabbati habẽs iter, ſuper quo vene- *Sabbati*
bilis Beda,Sabbato vltra miliare,hoc eſt,plus quàm mil- *iter quid.*
paſſus lege incedere non licebat. Cibaria etiam Sabbatis
ræparata abominabãtur,tãquã idolotyta,quod dominus
ręcepiſſet duo Gomor pridie eſſe colligẽda,quare diẽ pa-
aſceues ſingulis pręmittebãt Sabbatis,Exod.16.ne rerum
iã neceſſariarũ occupatione diſtracti, minus ſolennitati
acarẽt. Imò tã pertinaciter Iudæi(ſi diis placet)magnum
lum coluêre ſabbati diem, vt ſi fortè fortuna in ſeceſ-
s incidiſſent, eodem die extrahi recuſaſſent, ne ſabbatũ

illud ſuum violaſſent,quod tamen non habebant ex lege Domini. Sed hoc & eius farinæ alia, ſuperſtitionis argumẽta ita mordicus traditione ſeniorum & Cabalæ authoritate obtruſa ſeruabant, vt tanquam oracula cęleſtia quantumuis cõtra præceptum Domini militantia,ea ſuſpicerẽt, manumque dexteram indicaſſent ſiniſtram, & contra, ſi Rabini, nomine Cabalę hoc eis ſuadere voluiſſẽt,habebãt. Siquidem teſte beato Auguſt. lib.2. contra aduerſarium legis cap.1. & concione 20. ſuper Pſal.118. præter ſcriptuuras legitimas & propheticas, quaſdam traditiones, quas non ſcriptas memoriæ ſeruabant impreſſas, ac alter in alterum loquendo trãsfundebat,quas deuteroſes vocabãt: Sed nónne Chriſt' improperat illis,quod ſacerdotes mactãdo boues,offerẽdo victimas,Sabbatũ tranſgrediãtur: Matth.12. Deuter.22. dicendum quod faciebant non potiſſimum officio legis,nec obſequio charitatis, ſed ardore cupiditatis, qua velut face accenſi,intelligere refugiebant, hæc in corde gerenda,ſed externa larua tantum exhibẽda. Quare inſigni ſarcaſmo illos depinxit propriis coloribus, Matth. 23. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum & cyminum,ac reliquiſtis quę grauiora ſunt legis,iudicium, miſericordiam & fidem. Hæc oportuit facere,& illa non omittere: Duces cæci excolentes culicem,camelum autem glutientes. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod deforis eſt calicis & parapſidis, intus autem pleni eſtis rapina & immunditia: Pharaſæe cæce munda prius quod intus eſt calicis & parapſidis, vt fiat id quod deforis eſt mundum: Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ forinſecus apparent hominibus ſpecioſa,intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum & omni ſpurcitia.

Cabala Iudeorum.

Obiectio.

Solutio.

De tranſmutatione Sabbati in diem Dominicum

NEMO calumniari debet contra catholicæ inſtitutionem eccleſiæ obganniendo: Sabbatum ſi non bonum & ſãctum,quare à Deo inſtitutum? Si bonum,quare abrogatum? Quia teſte D. Auguſtino epiſtola 55. quæ eſt ad Marcellinum,hac mutatione non poſſumus Deo inconſtantiæ notam inurere, nec arbitrabimur mutationis viciſſitudi-

ſitudinem in ipſum cadere, quod nunc his, nũc aliis vſus *Aptiſſimis*
remediis, quibus occurrit hominum ſaluti reparandæ. *ſimilitudi-*
ónne hyemi æſtas addito ſenſim calore ſuccedit? nónne *nibus pro-*
urnis tempora nocturna vertuntur? Quoties noſtræ va- *batur mu-*
ıntur ætates? adoleſcentiæ pueritia nõ reditura cedit, iu- *tatio.*
ntus adoleſcentiæ non manſura ſuccedit, quæ ſenectute
iitur: Nõ opinor cũ agricola æſtate aliud iuſſerit quam
eme, ratio mutatur agriculturæ, & cùm mane ſurgit qui
octe quieſcebat, vitæ conſilium non mutauit. Aliud ma-
ſter adoleſcenti quàm puero ſolebat impoſuit. Et ma-
ıus ille noſtrorũ temporũ medicus Vindicianus à quo-
m conſultus, morbo adhibuit, quod tunc temporis con-
uere iudicauit, & adhibitum ſanitatem attulit. Deinde
oſt aliquot annos recidiuo morbo correptus, ille hoc idẽ
tauit adhibendum, adhibitum vertit in peius, miratus
curcit ad medicum, qui tandem reſpondit, non illi ætati
oc ſe fuiſſe iuſſurum: Non itaque perpetuam habet veri-
tem trita ſententia, Semel rectè factum nullatenus eſſe
utandum. Nam circuncíſionem Deus inſtituit, Gene. 17.
am poſtea abrogauit, Ioannis 3. epiſtolæ ad Galat. 5.
iùs ſanguine hircorum & vitulorum placari voluit. Le-
t. 1. &c. poſtea iuge illud ſacrificium exangue & incruẽ-
m prætulit. Rurſus legem non ſoluere, ſed adimplere ve-
t, Matth. 5. tamen eccleſia in concil. Apoſtolorum, Act.
;. ceſſationem legalium pronuntiauit, præterea quod ibi
cretum fuit, abſtinere à ſanguine & ſuffocato, proceſſu
mporum eccleſia diſpoſuit, vtroque vtẽdum: Haud ſecus
xodi 20. præceptum erat: Meméto vt diem Sabbati ſan-
ifices, tamen eccleſia mutauit in diem Dominicum. Et
ncil. Atelaten. 3. cap. 1. & 2. noſcitur non obſeruaſſe ad in-
grum ſtatuta patrum in ordinandis clericis. Licet igitur
enario cõcilio mores & politiam eccleſiaſticã pro qua-
ate, & conditione temporum, abſque præiudicio hono-
s Dei variare, teſte Innocentio cap. Non debet, de affini-
te & conſanguinitate: non debet reprehenſibile iudica-
, ſi ſecundum varietatem temporum ſtatuta quandoque
rientur humana, cùm vrgens neceſſitas aut euidens
ilitas id expoſcit. Sicque intelligendus eſt beatus Au-
ıſtinus, lib. 9. cap. 13. & 16. lib. 22. cap. 77. & lib. 32. cap.
.. contra Fauſtum Manichæum, item epiſtola 49. quæſt.

4.ad Deogratias presbyterum, quando adſeuerat conſilia priora,poſterioribus emendari. Verum impia Iudæorum noſtri ſeculi perfidia,nobis inſultat, atque opponit, Sabbatum nō ſolùm à Iudæis ipſis,ſed à nobis quoque Chriſtianis eſſe literaliter duplici ratione obſeruandum:Priori,quia inter decem præcepta moralia ejus obſeruatio recenſetur. Cùm ergo decalogi præcepta, ſint omnibus obſeruanda, quod ſint iuris naturalis, concluditur Sabbatum ab omnibus obſeruandum. Deinde poſteriori, quia Sabbatum creationis quæ omnibus communis eſt, reſpicit beneficium: Sabbato enim quieuit ab opere quod patrârat, ideo ſanctificauit ipſum ac benedixit. Quam ob rem cùm illud ſanctificari præcepit, quaſi rationem adſignans, mox ita ſubnectit: Sex diebus operaberis & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt,non facies omne opus,&c. Cùm igitur ratione creationis Deo omnes obligentur, cōficimus ad obſeruationē Sabbati omnes adſtringi. Quæ rationes & ſi parui ſint momenti, ad eorum tamen obſtinationem magis cōfundendam, qui tam ruinoſo innituntur fundamēto, primæ obiectioni eſt reſpondendum, quod pręceptū de Sabbati obſeruatione partim fuit morale,partim cæremoniale,partim legis naturę,partimque legis poſitiuę. Cæremoniale fuit quantum ad temporis diei ſeptimi taxationem; Nec hac ratione, teſte Heſichio cōputatur inter decalogi pręcepta,ſed inter alia cęremonialia. Hinc eſt quod in veteri teſtamēto Sabbatū fuiſſe violatum reperiamus, quod minimè factum fuiſſet, ſi quantum ad diei ſeptimi obſeruationem, inter decalogi præcepta recenſeretur: cùm nullo vnquam tempore illa ſoluere liceat, quæ ſunt iuris naturalis. Iſto modo ciuitas Hieronthina in Sabbato, Ioſuæ 6.fuit expugnata, & Chriſtus infirmos in Sabbatis curauit concedendo facultatē portādi grabatū, & diſcipulis licentiam vellendi ſpicas. Vt autem eſt morale præceptū, obligat omnes aliquo tēpore Deo vacare, iuxta illud Pſal.47.Ceſſate & cognoſcite quia ego ſum Deus. Proinde optimè dixit D.Auguſtinus,epiſtola 119.ad Ianuariū cap. 12.inter decem præcepta ſolum quod de Sabbato poſitum eſt,figuratiuè obſeruandum præcipitur. Verùm his obuiare videtur ſcriptura,Geneſis 2.nā vbi æditio noſtra habet:Et

Cauillum Iudæorum.

Solutio.

Sabbatum eſt cæremoniale & morale.

-t, Et conſummauit Deus in die ſexto opera ſua, Hebrai- veritas habet, Beiom haſſeuij, id eſt, in die ſeptimo: Er- nos tam Græci quàm Latini, præter D. Hieron. in no- a æditione in die ſexto, Deum opus perfeciſſe dicimus. ebraica veritas in ſeptimo die Deum id feciſſe, ac com- eſſe in eo opera ſua, necnon benedixiſſe commemorat. eſpódẽdum eſt hãc diuerſitatem exortam fuiſſe, á ſeptua- nta interpretibus, qui locum hunc ita tranſtulerũt, quod rtaſſè arcanam aliquam in ſeptenario numero ſignifica- onẽ cognouerint, qui vtpote perfectionis numerus, per- etuitatem demonſtrare conſueuit. Cui & illud ſuffraga- r, quod Moyſes in die quo narrat requieuiſſe Dominum operibus ſuis, finem deſcribendæ dierũ & noctium ſuc- ſſionis facit. Poteſt & altera non improbabilis adferri umeri ſeptenarij notatio: quòd ſcilicet deſignârit Domi- us, nunquam abſolutum fore Sabbatum, donec ad vltimũ eruenerimus. Noſtram enim in illo beatam quietem hic choamus, ac nouos in ea quotidie facimus progreſſus: d quia adhuc aſſidua eſt cum carne militia, nõ prius con- mmabitur, quàm implebitur illud Eſa. 66. de continuan- Neomenia cum Neomenia, Sabbato cum Sabbato, nẽ- e cùm erit Deus, teſte Apoſtolo, 1. Corinth. 15. omnia in mnibus. Videri ergo poteſt Dominus per diem ſepti- ıum populo ſuo delineaſſe futuri ſui Sabbati in vltimo ie perfectionem, quò Sabbati meditatione ad hanc perfe- tionem tota vita adſpiraret. Cæterùm non dubium, quin Domini noſtri Ieſu Chriſti aduẽtu quod ceremoniale eſt, bolitum fuerit: Ipſe enim veritas eſt, cuius præſentia om- es figuræ euaneſcunt, ipſe eſt corpus, cuius aſpectu vm- ræ relinquuntur: Ipſe, inquam, eſt verum Sabbati com- lementum, quia hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te erum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, Ioãnis 17. um quo in conſortium mortis eius, per baptiſmum conſe- ulti ſumus, illíque inſiti, vt reſurrectionis participes in ıouitate vitæ ambulemus, Roman. 6. Ideóque Sabbatum mbram fuiſſe rei futuræ ſcribit B. Paulus ad Coloſſ. 2. ac orpus hoc, ſolidam veritatis ſubſtantiam extare in Chri- to: Præterea vt alteri obiectioni fiat ſatis, ſicut Sabbatum eneficium reſpicit creationis, ita dies dominica gratiam edemptionis: Quemadmodum enim Deus in Sabbato

Difficultas ex veritate Hebraica.

Reſponſio alterius obiectionis.

opus creationis compleuit, ita in die Dominico opus redemptionis,per reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti perfecit:Chriſtus enim mortuus eſt propter delicta noſtra,teſte beato Paulo,Rom.4. & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.

Dies Dominica quantis prærogatiuis Sabbato præpolleat.

Porro vt luculentiùs ſecundæ obiectioni præmiſſo articulo poſitæ,fiat ſatis,eſt conſiderandum,quanto præponderet huius diei ſanctificatio quæ nobis conceſſa eſt, illi, qua Iudæis ſabbatum dedicatum erat, quod aduertere haud erit difficile ex comparatione cauſarum vtriuſq; ſanctificationis.Imparibus ſiquidem multóque diuerſis cauſis & ſabbatum creator noſter benedixit, & primam ſabbati idem ipſe dedicauit. Cauſa benedictionis Sabbati extitit, quia Deus in illo ab omni opere quod patrarat ceſſauit, Geneſis 2.Cauſa verò benedictionis primę Sabbati,id eſt, diei poſt ſabbatum quæ,ſignat diem Dominicā eſt, quod Deus homo factus,in illa reſurrexit à mortuis:Illic creator omnia inuiſibiliter fecit, hic creatura corporalis exiſtens, omnia redemit.Quis non magna intercapedine hæc inter ſe diſtincta videat? Si enim Dei requies, cauſa ſanctificationis diei eſt, conſequenter vbi maior & verior eius requies, illic ſanctificatio copioſior non ambigitur. Adhæc vbi maiorem in operante laborem attendimus, maiorem nihilominus in ceſſante requiem agnoſcimus. Omnibus profectò eſt in confeſſo Deum creatorem mūdi nunquam fuiſſe fatigatum,nempe qui omnia per verbum ſuum operatus eſt,& vniuerſa componens,de ſingulis dixit,fiant,& facta ſunt,Geneſ.1.Atqui ipſe idem cùm mundum redimeret,homo factus,idémque Chriſtus Deus paſſus,crucifixus & ſepultus eſt, proculdubio fatiſcentibus ſacris artubus, acerba ſubeundo, operoſo labore, ſalutem noſtram operatus eſt.Vnde D.Auguſtinus tract.17.in Ioannem : Plus eſt quod factus eſt homo , quàm quod fecit inter homines Chriſtus.Qua etiam die reſurrexit,veram vtique requiem, gloria & honore coronatus intrauit,ac longè excellentius requie fretus eſt,quàm tunc quando à mūdi creatione ceſſauit.Relinquamus ergo Iudæis vetus ſui Sabbati gaudium, quod illis eſt ratione mundi viſibilis, cuius ſolius fructu tranſitorio delectati, contenti fuerunt: Adeo namque terrenorum

Iudæi terrenis immerſi.

ıorum cupiditati locum præbuêre, vt quicunque de cęle-
tibus, illis erant promiſſa, imaginibus eorum quæ ama-
nt, ſemper oportuerit velari. Quemadmodum inſinuat
ſanctus Moyſes, Deuter. 6. & 11. Terra quam ıngredie-
, non eſt ſicut terra Ægypti, vbı iacto ſemine in horto-
n morem, aquæ ducuntur irriguæ, ſed montuoſa eſt &
npeſtris, de cælo expectans pluuias, quibus lacte & mel-
manare conſueuit, quod nunquam literaliter cõtigit, ſed
opicũs omnem abundantię pleuitudinem fertiliſſimám-
e regionis vbertatem demonſtrat. Præterea otium ſab- *Lacte & melle manare quid.*
ti in venerationem Dominicæ diei eſt tranſlatum, ne
daizare videamur, præcipua tamen cauſa eſt Domini re-
rectio, ſiquidem vna vel prima Sabbati quam Domini-
m diem nũcupamus, Chriſtus à mortuis reſurrexit. Item
opter gentilis erroris abolitionem, qua eũdem idem ſo-
m ſacris dedicabant, ſecundùm Leonem ſerm. 22. Quin
tantis diuinarum diſpenſationum myſteriis dies Domi- *Prærogatiua diei Dominicæ.*
ca eſt conſecrata, vt quicquid inſigne à Domino conſti-
:um eſt in terris, huius diei dignitate ſit geſtum, eodem
one teſte epiſt. 81. ad Dioſcorum Alexandrię Epiſcopũ,
o. 1. Auguſt. ſerm. 251. de temp. & concil. Conſtantino-
l. 6. ca. 8. In ea etenim mundus ſumpſit exordium, lucem
ndidit ac manna in deſerto miniſtrauit. In eadem Do-
ca die naſci dignatus eſt, ſtella Magis refulſit, ac quinque
nibus & duobus piſcibus, quinque milia hominum ſa-
:auit: item in eo baptiſmum à Ioanne in Iordane ſuſce-
t, ac victorioſa morte glorioſus in eadem reſurrexit,
in & ſpiritum ſanctum in ea ſuper diſcipulos diffudit. Et
rigenes homil. 7. ſuper Exodum. Quæro qua die cœperit
ãna cælitus dari, & volo comparare Dominicã noſtram
m ſabbato Iudæorum, ex diuinis namque ſcripturis ap-
ret, quod in die Dominica, primo in terris data eſt man-
, ſi enim vt ſcriptura ait, ſex diebus continuis collectum
t, ſeptimo autem die, quæ eſt Sabbati ceſſatum eſt, haud *Manna die dominica primitus deſcendit.*
ibium initium eius à prima die quæ eſt dies Dominica
it. Quod ſi ex diuinis ſcripturis hoc conſtat, quod die
ominica Deus pluit manna de cælo, & in Sabbato non
uit, intelligant Iudæi, iam tunc prælatam eſſe noſtram
ominicam ipſorum Sabbato. Iuſtiſſimè proinde magnis
Chriſti fidelibus colitur ſolenniis, quæ tantis legitur de-

Antiquitas diei Dominicæ. corata prærogatiuis. Nec tanquam nouitia aut recens eſt aſpernanda vmbræ abolitio, & ſacræ veritatis, quæ in die Dominico panditur, inſtitutio, cùm non humana præſumptione credatur inuecta, ſed Dominico iuſſu ſalubriter introducta, ac Apoſtolico ritu obſeruata ſecundum ſanctum Auguſtinum epiſt.119.ad Ianuarium cap.13.lib.32. contra Fauſtum Manich.ca.11.& ſerm.251.de temp. vbi ſic habet, Apoſtoli ac Apoſtolici viri Dominicam diem religioſa ſolennitate celebrandam ſanxerũt, ſic Ambroſ.ſer.1.& 5.necnon concil, Laodicenum ca.29.Non oportet, inquit, Chriſtianos Iudaizare, & in ſabbato vacare, ſed operari eos in eodem die, Dominicam præponendo eidem diei, ſi hoc eis placet, vacent tanquam Chriſtiani: quod ſi inuenti fuerint Iudaizare, Anathema ſit. Item ſanctiſſimus martyr Ignatius, Ioannis Apoſtoli & Euangeliſtæ dulciſſimus diſcipulus epiſt.3.quæ eſt ad Magneſianos: Pro ſabbatizatione, inquit, diem feſtum celebret omnis Chriſtianus Dominicam reſurrectionem, regalem, eminentiſſimã omnium dierum; & præceptor eius, diſcipulus, inquam, ille quem diligebat Ieſus, ſic habet Apocal.1.Raptus fui in ſpiritu in Dominico die. Vnde perſpicuum cuiq; eſſe poteſt, Dominicum diem non eſſe nouum, cuius vſum deprehendimus vetuſtiſſimũ, quoniam & Paulus Apoſt.Dominicam noſtram pro feſtiuitate noſtra commemorat etiam obſeruatam, per omnes eccleſias, Corinth.& Galat.1.Corinth.vlt. inquiens: Nam de collectis fiunt quæ in ſanctis, ſicut ordinaui Galatiæ, ita & vos facite per vnam ſabbati. Quem paſſum ita interpretatur B. Ambroſ.vna Sabbati Dominica dies eſt, ſicut Euãgelia dicunt Dominum vna Sabbati reſurrexiſſe. Item D. Hierony.eo loci, vna ſabbati dies Dominica eſt. Hic igitur dies Dominicus feſtiuus tempeſtate Pauli Apoſtoli habebatur præ aliis, quo populus fidelium ad eccleſiam dimiſſis operibus conuolaret.

De feſtiuitatibus Iudæorum.

IVdæi præter ſabbati magnum illum diem varia habuerunt feſtorum ſolennia, ſecũdum beatum Moyſen, Exodi 23.Leuit.23. Quorum primum atque præcipuum erat paſchale, Exod.12.& 13.quod religioſo cultu honorabãt memores liberationis de Ægyptiaca ſeruitute, quæ ex hoc mundo ad patriam cæleſtem adumbrabat peregrinationẽ, teſte

Exitus de Ægypto, quid adumbrarit.

teſte D. Irenæo lib. 4. aduerſus hæreſ. cap. 50. & ſicuti Hebræi mare rubrum tranſeuntes euaſerũt hoſtilia Ægyptiorum caſtra, ita nos baptiſmo aquę liberamur à ſarcina peccati, & tyrannide diaboli, ſecundum Auguſtinum lib. 12. cap. 29. contra Fauſtum Manich. Secundò habebant feſtiuitatẽ Penthecoſtes, quam colebãt ob legem ſibi in monte Sinai traditam, Exodi 31. in tabulis lapideis, quæ ſignificabant duritiam Iudaicæ gentis, quam dominus tempore gratiæ ac euãgelij in molitiem commutatus eſſet cordium carnalium: Nec minori ſolẽnitate decimo Septembris feſtum propitiationis ſeruare conſueuerunt, quia interceſſore Moyſe intellexerunt iram adoratione vituli diuinitus comminatam, eſſe remiſſam, Exodi. 34. & Leuit. 23. Scenophegiæ etiam habebant ſolennitatem, aliàs tabernaculorum appellatam, quod in dumoſis ac frondoſis tentoriis in perpetuam peregrinationis Ægyptiacæ deſerti memoriam celebrabant. Deinde feſtum Tubarum & clangoris, quod tubicines & pecorum cornibus ludentes, diem honorabant, in memoriã Iſaac ſubſtituto pecore à mortis faucibus eruti. Quod præſignabat teſte beato Auguſtino, lib. 16. de ciuit. Dei cap. 32. li. 12. contra Fauſtum Manich. cap. 25. ſerm. 2. dominicæ primæ poſt Penthecoſten & ſerm. 40. ad fratres in eremo, grande myſterium: Sicut enim aries inter vepres, Geneſ. 22. cornibus hærens, pro Iſaacco morti ſubiiciebatur: ita deitas illæſa & impaſſibilis, licet humanitas diris adflicta fuerit cruciatibus, permãſiſſe creditur. Præter haſce iam dictas ſolennitates, celebrabant & alias, quarum mentionem reperimus Heſter 16. Iudith. 8. Eſa. 1. cæteríſque ſimilibus locis, quibus adducẽdis cùm vitandæ prolixitatis cauſa, tum quia ſunt nobis impertinẽtia, ſuperſedemus.

Feſtum Paſchale.

Tabulæ lapideæ quid.

Feſtũ Penthecoſtes.

Feſtum propitiationis.

Feſtũ Scenophegiæ

Feſtum Tubarum.

Aries pro Iſaac immolatus, quid ſignificarit.

De vigiliis antiquitus feſtis præmiſſis.

ANtiqua admodum & familiaris ſanctis fuit omnibus vigiliarum obſeruatio: Nam Eſa. cap. 26. exclamat ad dominum, de nocte vigilat ad te ſpiritus meus, &c. Et regius pſaltes Pſal. 118. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ, hoc quippe tempore vaſtator Angelus tranſiens, primogenita Ægyptiorũ percuſſit, Exodi 12. vnde nos vigilare oportet, ne in diſcrimina Ægyptiorum, peccatorũ ſopore correpti, incidamus.

Iiſdem etiam horis venturum ſe eſſe, in euangelio Saluator pollicetur remuneratorem, quo expergefactos & excubiarum obſeruantes collaudat, inquiens, Matth. 12. Lucæ 12. Beati ſerui illi quos cùm venerit dominus, vigilantes inuenerit, & ſi veſpertina hora venerit, vel intempeſta nocte, in cõcubiis exiſtentes, vel crepuſculo matutino venerit, & inuenerit eos vigilantes, beati ſunt ſerui illi. Itaque & vos eſtote parati, quia neſcitis qua hora filius hominis venturus ſit. Nec verbis dũtaxat halce edocuit vigilias, ſed etiam crebris exemplis nos inſtruere voluit teſte euangelio Lucæ ſexto, quia erat pernoctans in oratione. Paulo quoque Apoſtolo & Sila, Act. 16. in cuſtodia publica circa medium noctis orantibus, concuſſis carceris fundamentis ianuæ apertæ ſunt, & vincula ſoluta. Quare conſultiſſimũ fuerit pulſis procul torporibus, inſtar cicadarum nocturnarum, teſte D. Hier. epiſtola ad Euſtochiũ, noctis quietem rumpere, ac Domino vniuerſorum Deo, ſuaui modulamine pangere dulce melos. Eſt autem quoddam genus hæreticorum, teſte concil. Aquiſgranenſ. ca. 130. poſt Iſidorum lib. 1. Off. cap. 22. ſuperfluas exiſtimantium ſacras vigilias & infructuoſas, qui Græco ſermone Nyctazõtes, id eſt, ſomniculoſi vocantur, qualis etiam fuit Vigilantius qui execrabatur contra proprium vocabulum vigilias, teſte Hier. epiſtola ad Riparium presbyterum aduerſus Vigilantium. Cùm tamen omnes ſine diſcrimine ſpirituales & ſeculares, ea ſumma cordis alacritate ſeruare conſueuerint: Nam peractis nocturnarum precum vigiliis, beatus Athanaſius hoſtiles quærentium ſe quinque milium militum cuneos ad interficiendũ incognitus cum aliis tranſeundo euaſit, quemadmodum ipſemet fatetur, epiſtola ad Orthodoxos ſcripta, & Theodoretus lib. 2. eccleſ. hiſt. ca. 13. ac Tripart. hiſt. li. 5. ca. 2. Has etiam ſummo pietatis affectu ſeruandas hortaturD. Aug. concione 2. ſuper Pſal. 32. & ſer. 55. de tẽp. idẽ D. Ambr. epiſt. 85. ad ſororem, & fuſiſſimè Greg. Turonenſis lib. 10. cap. 29. Nec tamen ſingulis celebrandæ cenſebantur noctibus, ſed determinatis ab eccleſia præcipuorum feſtorum temporibus ſecundum concil. Oxonienſe. Prima erat vigilia noctis ſacræ natiuitatis Domini, quę non immeritò etiamnũ obſeruatur: Illa nãque nocte vbi ab aſtantibus hymnizantium Angelorum choris

Hæretici excubias ſacras pernegantes.

Vigiliæ nocturnæ quãdo ſeruari ſolitæ.

choris decantatũ eſt, gloria in altiſſimis Deo, paſtores in eadem regione vigilantes, properârunt ad præſepia, crepundiis noui partus adplaudentes. Et Durandus (qui creditur Author. lib. Rationalis diuinorum) edocet tres miſſas à Theleſphoro Papa ſexto poſt beatum Petrum inſtitutas, vti habetur in epiſtola eius decretali ad omnes catholicos, & allegatur de conſecrat. diſt. 1. cap. Nocte. Quo ſignificare complacuit Chriſtum ſaluare patres trium tẽporum. Prima celebratur media nocte, propter dẽſas illius ſæculi tenebras & legis naturæ obſcuritates: Parum enim cognitionis habebatur, & hoc à perpaucis, de Chriſti incarnatione. Secunda in Aurora, quãdo aliquid ſplendoris illuceſcit, quia tempus legis plus claritatis accepit, quando Chriſtum non ſolùm humanandum, ſed & immolandum holocauſtis adumbrauit. Tertia celebratur, vbi iam plena dies horizontem illuſtrat, quia gratia & veritas tempore noui Teſtamẽti patefacta eſt, laudes tamen ſequuntur primam noctis miſſam, quod æterna generatio diuinæ naturæ primo ſacrificio præſignata, omnem anteuerterit, quæ Deum laudaret, creaturam. Secunda eſt vigilia Paſchatis, quæ iam apud pleroſque exoleuit: Eius namque officium immutatis verbis pridie diei ſeruari inoleuit: Ita tamen de ea loquitur conc. Antiſſidorenſe, ca. 11. Non licet, inquit, in vigilia Paſchæ ante horam ſecundam noctis vigiliam expedire, quia in illa nocte non licet poſt mediam noctem bibere, nec in Natali Domini, nec in reliquis ſolennitatibus. Ex quo canone colligere promptum eſt, qualem diſciplinæ rigorem ſeruare ſoliti ſint, non ſolùm in Paſchate, ſed etiam in aliis ſolennitatibus vigilias præmittentibus, quæ ſunt, vigilia Pentecoſtes, vigilia ſancti Ioannis Baptiſtæ, Apoſtolorum Petri & Pauli, ſancti Laurentij, Aſſumptionis glorioſæ Mariæ virginis, ſancti Bartholomæi, ſancti Matthæi, Apoſtolorum Simonis & Iudæ, vigilia Omnium Sãctorum, ſancti Andreæ, ſancti Thomæ, ſancti Iacobi, & vigilia ſancti Matthiæ. Tantaque diligẽtiæ ſedulitate has frequentare cogebantur clerici, vt etiam excommunicationis mucrone adigerentur, teſte concil. Carthag. 4. ca 49. & allegatur, diſt. 91. cap. Clericus, vbi ſic legitur. Clericus qui abſque corpuſculi ſui inæqualitate vigiliis deeſt, ſtipendio priuatus excommunicetur. Hinc D.

Tres miſſa noctis natiuitatis.

Pœna ſe vigiliis ſacris ſubtrahẽtiũ

Ioannis Chryſoſt.homi.26.in Act.Apoſtolorum,has antelucanas orationes, intẽpeſtæ noctis ſilentio fuſas aureo verborum profluuio collaudat,prorſus Chryſoſtomum ſe oſtendens,& beatus Ambroſius ſuper 3.caput Lucæ in illa verba,ſecuris ad radicem arboris poſita eſt,. væ mihi ſi nõ euangelizauero,væ mihi ſi non media nocte ad confitendum tibi ſurrexero.Imò D.Hiero.tempeſtate,vti habetur epiſtola ad Euſtochium,exemplo Samuelis 1.Reg.13.tripartita matutinarum precum diuiſione excubias ſacrarum vigiliarum obſeruabant.

Ter ſingulis ſurgebãt noctibus.

Loco vigiliarum ieiunia quare ſubrogata.

TAnto fidelium concurſu,tantoque pietatis affectu antiquitus ſeruatæ offenduntur vigiliç Chriſtianorum, vt magis angelorũ viderentur excubiæ,quã pœnitentium inſigne.Verũ cõmunis omniũ hoſtis, tanto profectui inuidens,mille meandris ſategit hominem tanto de faſtigio religionis deturbare,& ad terrena carnaliaque proſternere,nec fefellit ipſum opinio : quando namque arbores in horto ſpiritualium delitiarum conſitas concutere adgreſſus eſt,non ſolũ fructus quaſſauit,ſed & excuſſit, aridaque corda ad mundana perduxit , & ad carnis illecebras pellexit,vt qui ſpiritu,eheu,cœperãt, iam carne conſummarẽt. Quo factũ eſt vt fragilitas humana cũ tẽtationis infeſtatione inducta,tum naturæ corruptione deprauata, in animæ detrimentũ deſciuit, quod maximũ proficiendi compendiũ conferre debebat. Hinc pernoctationũ vigiliarũque abuſus,qui proceſſu tẽporum irrepere potuerunt,trãſmutati ſunt in ieiuniorũ parſimoniam,vt vel tali ſaltẽ viuẽdi methodo,domino eiuſque ſanctis placere valeamus, teſte conc.Eliber.cap.35.Placuit prohiberi (inquit) ne fœminæ in cemiterio peruigilent,eo quòd ſçpe ſub obtentu orationis ſcelera committantur. Cùm autem inſolẽtia altiores ageret radices,pluresque magis ventris quàm mẽtis negotiis vacarent,prorſus à beato Ambr. (inſtigante pientiſſima Monica D.Auguſtini genitrice) vigiliæ leguntur exterminatæ,ſermo.25.ad fratres in eremo: Scitote fratres mei,inquit Aug.quod antiquitus patres noſtri fideles ieiunare cõſueuerint in vigiliis magnarum ſolennitatũ,vſque ad noctẽ quod laudandũ erat & bonũ: Sed hoc non ſolũ, ſed etiam vigilabant per noctem,& ad eccleſiam ludendo

Vigiliarum excubiæ interdicuntur

&

& chorizãdo cõueniebant, quod deteſtabile erat & malum. Tales non ſolũ Romani erant, non ſolùm Papienſes & Rauennates, ſed etiam Mediolanenſes. De qua turpi cõſuetudine dolebat Mediolani mater illa, quæ me carne & ſpiritu in Chriſto regenerauit & inſtitutum eſt, ipſa inſtigante à patre noſtro ſancto Ambroſio, vt vigiliæ ceſſa.ẽt, homicidia, fornicationesq́ue deponerentur, ſolũ ieiuniũ mentis & corporis cum eleemoſyna Mediolanenſis eccleſiæ fidelibus relinquendo. Hæc ibi. Nudum ergo vigiliarũ ſeruamus vocabulum, vt aliquod remaneat antiquitatis veſtigium, ſed res corruptis noſtris moribus euanuit. Non enim iam in profeſtis vigilamus, ſed etiã vt tum ieiuniis corpus afficimus. Duplicia tamẽ ibidẽ conſtituit ieiunia, quorum prius dicitur deuotionis, quo alicui honorẽ impendimus, motusq; concupiſcentiæ refrenamus, ac virtutũ merita nobis accumulamus: Ieiunamus autem magis huic ſancto, quàm illi, quòd affectus noſter vehemẽtiori animo huic inclinetur, vel etiã quia regionis vel patriæ vicinitate magis patrocinetur, vel tertiò quia pignoris huius ſancti, non illius præſentia locupletati ſumus: hoc modo, Romani ſanctis Apoſtolis Petro & Paulo magnũ detulere honorem, teſte Leone ſer.5. Epiph. & ſer.1. in natali Apoſtolorum, & Bonifacius comes ſanctum Stephanũ prothomartyrem ſibi delegit patronum, ſecundum Aug. epiſ. 189. Mediolanenſes ſanctum Geruaſiũ & Prothaſiũ ſingulari dulia venerati ſunt, teſte Ambroſ. ſer.92. & Aug. li. 9. Confeſs. ca.7. Theodoſius Imperator ſecundum Niceph. lib.12. cap.39. Ioannem Baptiſtam magna cordis alacritate ſemper proſequutus eſt: Pari religione ſolent timorati homines ieiunio honorare diem Mercurij ſeu quartã feriam, cuius veſtigium vix iam eſt apud religioſos pleroſque relictũ, dum carnibus malint iſtis ſatiari diebus, quod inito Iudæorum conſilio decretum erat, Chriſtum occidendum, & feriam ſextam, quia tum carnem adfixit cruci, necnon feriam ſeptimam ſiue Sabbatum, quod tũ pro ſalute noſtra mortuus quieuiſſet in ſepulchro, ſecundũ beatum Auguſt. epiſt.86. ad Caſulanum, & in decretis Iuonis parte 4. cap.32. Aliud eſt ieiunium inſtitutionis ſecundũ ſermon.25. qui eſt ad fratres in eremo, quod requiſiuerunt profeſta aſſumptionis glorioſæ virginis Mariæ, natiuita-

Periphraſis Monicæ cuius inſtinctu vigiliæ ceſſare cœperunt

Duplex ieiunium.

Ieiuniũ deuotionis.

Ieiunamus magis huic quã illi ſancto, triplici de cauſa.

Patrones quales qui ſibi delegerint.

Ieiuniũ inſtitutionis.

Profeſta quæ ieiunanda.

tis ſancti Ioannis Baptiſtæ, ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli,Simonis & Iudæ,Matthęi & Andreæ,ac Iacobi maioris.Et quanquam reliquorum feſtiuitates Apoſtolorum nõ habuerint tempeſtate D.Aug. vigilias, vt liquidò ex prælibato conſtat ſermone: hodie tamen omnium Apoſtolorũ vigiliæ ſunt diligẽtius obſeruandæ, quemadmodũ Innocentius tertius docet de obſeruatione ieiuniorũ,ca.Cõſiliũ. Vbi ſic habet:vigiliæ ſunt in obſeruatione ieiunij obſeruandæ,præter vigilias ſanctorũ Apoſtolorũ Philippi & Iacobi,& beati Ioannis Euangeliſtæ, quoniã illorum ſolennitas infra ſolẽnitatem Paſchalem:iſtius autem infra natalem Domini, quibus ieiunium nõ eſt præſcriptum, occurrit,teſte Ambr.ſer.61.& allegatur diſt.76. cap.Scire debet.& Aug.epiſt.86.ad Caſulanum. Intellige hic ieiunium neceſſitatis non eſſe præſcriptum:Nã quod legitur diſt.76.ca.Non autem,de conſec.diſt.3.ca.Rogationes. De diebus Rogationum ſancti Marci quoque & vigilia Pentecoſtes ieiunandis, accipi incumbit de laudabili conſuetudine pietatiſque amore:Ab illo ſiquidẽ priſcorum patrum rigore,cuius mentionem articulo de ſupplicationibus & proceſſionibus præmiſimus, proh dolor,multum deflexímus. Religioſorum tamen eſt ieiunia ordinis Paſchalibus obſeruare temporibus,vti docetur diſ. 76 cap.Poſt Paſcha ex li.1.Offic.Iſidori ca.40. proſequitur præterea Innocentius prælibata decretali. Ieiunium quoque apud nos in aduentu Domini agitur,videlicet illis qui verbi incarnati amore, ſpontanea pietate carnẽ afficere concupiſcunt:Vigilia etiam beati Matthæi apoſtoli ieiunio eſt obnoxia,ibidem cap.Ex parte: De Bartholomæi vigilia, eſt conſuetudo patriæ ſecundum decretalem obſeruanda, & proinde omnium Apoſtolorum vigiliæ noſtratibus ſub obedientia eccleſiæ Mechlinienſis iã primũ Metropolitanæ degentibus, neceſſariò ſunt ieiunandæ, demptis vigiliis Ioannis Euangeliſtæ, Apoſtolorum Philippi & Iacobi,& ſancti Bernabæ. Si autem feſtiuitates feria 2. inciderint, & vigilias habuerint,ſabbato præcedenti,eas quiſque ſeruandas meminerit, quemadmodũ eo loci docetur.Et reſumitur in prima ſynodo Mechliniẽſi in noſtro conuentu ante 3.annos celebrata,titulo de ieiuniis ca.primo.Vigiliæ ſingulis annis per totã prouinciã Mechlinien.

Omniũ Apoſtolorũ vigiliæ ſũt nobis ieiunãdæ dẽptis tribus diebus.

Mechlinien.ab vniuerſis ætatem habentibus,nec legitimè excuſatis ſub periculo peccati mortalis,ieiunandæ, præter quadrageſimam & 4.anni tempora,quæ ſunt vigilia Penthecoſtes, natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ, beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum, ſancti Laurentij, Aſſumptionis Mariæ,ſancti Matthęi,ſanctorum Simonis & Iudæ,omnium Sanctorum, ſancti Andreæ, & natiuitatis Domini. Inſuper cap.2. ſic habetur: In feſto ſancti Marci quo ſupplicationes pro laudabili eccleſiæ more fiũt, & in diebus rogationum, abſtineatur per totam diem à carnibus,& ieiunetur ad minus vſque ad prandium. Et ſi diebus Dominicis aut lunæ(vt prædicitur)euenerint, ſabbatis præcedentibus ieiunentur: Non enim,ait, Chriſtianus eſt cenſendus,qui diem Dominicum ſtudioſe ieiunare præſumpſerit,ſecundum concil.Carthag.4.capit.64. Item illi qui nec voto Deo ſunt conſecrati,nec regulari approbatæ religionis obſeruantia adſtricti,teſte Honorio, vti reperire licet eodem titulo cap.explicari. Sexta feria, ſi feſtum Natiuitatis Dominicæ venire cõtigerit, carnibus propter diei excellentiam, ſecundum cõſuetudinem eccleſiæ generalis veſci poſſunt: non tamen ſunt reprehendendi qui pietatis ergò abſtinere voluerint.

Die Dominica nũquã ieiunandum

Die natiuitatis feria ſexta occurrẽte, quibus licet veſci carnibus.

De feſtiuitatibus Chriſtianorum.

CHriſti fideles præter diem ſuum Dominicum, cõplures habẽt magnæ celebritatis feſtiuitates,quibus propenſiore cura, Deo magis quàm operoſis diebus cenſent vacandum. Suntque duplici diſcrimine diſtinguendæ: Nonnullæ enim ſunt appellandæ feſtiuitates domini Sabaoth: Aliæ ſanctorum cum Chriſto in cælis regnantium. Quod attinet ad priores iuſtiori titulo, ſpecioſiorique ratione,noſtræ redemptionis myſteria annua celebritate recolimus,ne decurſu temporum,ingrata ſubrepat tantorum beneficiorum obliuio,teſte Aug.lib.10. de ciuit.Dei ca.4. Hinc habemus victorioſam,ac prorſus triumphalem reſurrectionis glorioſæ Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti ſemper benedicti ſolennitatem, quæ omnigenis diuini cultus honoribus eſt omnibus proſequenda, cui ſuccedit magnifica omnique præconio extollenda Aſcenſio Dominica,omnium certaminum Seruatoris noſtri conſummatiua, quàque expletis iniuncti muneris ſacramentis,

Duplicis dignitatis ſũt feſta.

glorioſus illatus eſt ſyderibus, Penthecoſten autem magnis laudum præconiis agnoſcimus obſeruandam, necnõ lætabundo cordis iubilo celebrandam, Ioannis 5.7. & 10. his non eſt adimendum feſtum corporis Chriſti, omni ſuauitate repletum, Clemen. de venerat. ſanctorum & reliquiarum cap. Si dominium, & concil, Trident. ſeſſ. 13. ca. 5. nec has duntaxat feſtiuitates ſacris ſolenniis didicimus antiquitus celebratas: verum etiam eas, quę recenſentur de feriis, cap. Conqueſtus, & de conſe. diſt. 3. cap. prænuntiãdum, & in decreto Iuonis parte 4. cap. 4. vbi dulciſſimum & omni ſuauitate repletum pueruli Ieſu Natiuitatis feſtũ ſummis laudibus præcipitur colendum, cui ſubnectitur (vt etiam ſanctorum memoriam habeamus) ſanctiſſimi illius athletæ Stephani prothomartyris lęta feſtiuitas. Huic ſuccedit Apoſtoli Ioannis à domino prędilecti grata ſolẽnitas, quos æquis paſſibus quodammodo ſequitur expeditiſſima ſanctorum Innocentum caterua, tum legalis circuncisionis paruuli Ieſu obſeruatio occurrit celebrãda: A qua non procul ſe dirimit ſtupenda & omni admiratione digna Theophania, tum reſurrectio & reliquæ quas enumerauimus. Quarum debitã obſeruationem licet Apoſtolico miniſterio non habeamus literis exaratam, aut ſacris ſcripturis expreſſam, tamen noſtri temporis hęretici quaſi pedibus eunt in noſtram ſententiam, nec aliqua ratione (quibus ſaltem aliquid ingenitæ lucis adfulget) eccleſiaſticam inſtitutionem, hac in parte volunt labefactam: Manichæi tamen eò veſaniæ proruperunt, vt ſacratiſſimam paſchatis celebritatem haberent oſtentui, non ferentes

Qui heretici quæ contẽnant feſta.

Chriſtum glorioſum, ſed Manichæum impiiſſimum adorantes, teſte D. Aug. Contra epiſtolam quam vocant Fundamenti ca. 8. ſicut Donatiſtæ refugiebant gaudioſiſſimã Epiphaniarum ſolennitatẽ, quod odio haberent vnitatẽ, eodem teſte ſermon. 4. de Epiphania. Fuerunt olim, ſunt etiamnum hodie, qui volunt quieſcere omnes feſtos Dei à terra Pſal. 73. quales fuerunt Vviclephiſtæ, parum ante nos, & iam Brentiani, Svvenckfeldiani, Anabaptiſtæ, homines quaſi communi ſenſu deſtituti, tamen ſimulata ſanctitate præclari, qui omnes dies concupiſcunt æquales, nóſq; dies, menſes, annos & tempora obſeruare obganniunt, ad Gal. 4. Nec ab iſtorum pharetra proſiliit primitus iſta

Obſeruare dies & annos.

ſagitta,

ſagitta,ſed ab aliis fuit ante mille decentos annos emiſſa, teſte Epiphanio tom. 1. lib. 3. hæreſ. 75. & Hiero. in dictũ Pauli locum. Satis eſt, vt iam tum patres præfati eorum iacula retorſuri, in arenam cum ipſis deſcenderint: Neque enim exiſtimandum eſt ignoraſſe Matrem eccleſiam, vel nunc etiã ignorare, quod omnes dies æquales ſint, quódque non die paraſceues crucifigatur, neque die dominico reſurrexit Dominus Chriſtus, quódque nullus dies, atque adeo nulla ſit hora, qua nõ rectè paſſionis illius & reſurrectionis ac aliorũ quorumcunque beneficiorũ fiat recordatio. Quamobrem receptæ eccleſiæ mos, quo ſingulis Chriſti beneficiis recolẽdis certos dies inſtituit, nihil habet cũ Iudeorum ſuperſtitione commune: Nam illis nephas eſt quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecoſten agere, Tabernacula figere: Nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatũ Deo offerre, oblatumque manducare, omniaque Chriſti beneficia repræſentare, proficuum eſt. Quoniam verò ſæculi curis, nimio plus plerique omnes immerſi ſumus, neque aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Deique beneficiis recolendis, perinde vt oporteret, vacamus: quid faceret amans noſtræ ſalutis Mater eccleſia? permitterétne tantorum Chriſti beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in eccleſia è ſuggeſtu prædicentur, tamẽ verbi Dei ſemen à ſpinis non rarò ſuffocatur. Cùm itaque cerneret adduci non poſſe filios ſuos, vt quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidieque Chriſti corporis & ſanguinis communionẽ perciperẽt, ac in iugi beneficiorum eius meditatione verſarẽtur: fecit illa Dei & omnium ſanctorum conſenſu adprobante, fecit, inquã, ſancti ſpiritus docta magiſterio, vt certos inſtitueret dies, quæ præ cæteris tantorum cõmemoratione beneficiorum eſſent inſignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere ſuo, curis aliis vacui, diligẽtiùs fungerentur, non aliud ſpectans hac dierũ præſcriptione, quàm vt admonerentur eorum, quæ Deus pro ſua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus eſt. Quò autem manifeſtius fiat omnibus, quod eccleſia nullum nouerit dierum diſcrimen, vel ex tremendo ſacrificio Miſſæ colligere licebit, in qua natiuitatis, paſſionis, mortis, reſurrectionis, in cælum aſcenſionis, &

Ratio feſtorũ inſtitutorum.

ſpiritus ſancti miſſionis beneficia, nullo nō die ſimul omnia, per totum terrarum orbem celebrantur, idque in iis tantum, quibus ad ſacrificiū hoc mentes præparantur: Cuius generis ſunt Introitus, Collectæ, Epiſtola, Euangeliū, Offertoriū, Communio, ſignificationes tamen manēt eędem: Quæ verò Liturgiæ pars eſt potiſſima, vbique tota conſiſtit, canon idem perpetuo legitur, in quo ad eūdem ſemper modum pręcipuorum Chriſti beneficiorum ſimul fit commemoratio, teſte beato Cypriano, lib. 2. epiſtola 3. quæ eſt ad Cæcilium fratrem. Ex quibus cuiuis facile eſſe perſpicuum poteſt, quod quotidie Chriſti natalem ſingulis diebus paraſceuem, quotidie Paſcha celebret eccleſia: Sed quoniam non ita hæc ab omnibus prę ſertim rudioribus attenduntur, ad eorum captū, Mater noſtra eccleſia ſe demittere dignata eſt, certis ſaltē diebus inſtituendis, quibus eorum attentionem excitaret, ne ignorantiam prætēdere poſſent. Nec præmiſſa duntaxat feſta Chriſti fideles colunt Domini Sabaoth, appellata, quin etiam ſanctorū memoriam annuis feſtiuitatibus frequentant, vt in pręfatis canonibus cautum eſt. Præterenim feſta in Natalitiis diebus occurrentia, glorioſæ virginis omnia feſta ſuaui modulo celebranda retinet. Pręclaras quoque Apoſtolorū feſtiuitates, & Ioannis præcurſoris Domini, necnon cæleſtis illius paranymphi Michaelis Archangeli celebritatē gaudioſam tenere debemus, cum beati Leuitæ Laurentij ſolennitate, qui inter crepitantes ignium globos perſtitit feriente & vrente robuſtior, cui oppidò quàm lubētes annectimus totius pœnitentiæ præfulgidi ſpeculi Mariæ Magdalenæ ſolennitatem, atque dedicationis eccleſię iucundam lætitiam ſancti Nicolai, ac Martini Epiſcoporū feſtiua gaudia, cum virginis Catharinę feſtiuitate, omniūque ſanctorum numeroſiſſima caterua. Atque hæc quidē talia non ignorantur feſta, vt fermè vbique locorū in orbe Chriſtiano ſint celebria. Atqui alia interdum occurrunt, quæ non ita generalia ſunt, ſed particularia, nimirū feſta patriæ nuncupata, vt habetur de conſecrat. diſt. 3. ca. prouinciarum, quæ ob ſingularia beneficia eorū interceſſione à Deo impenſa, vel reliquiarū adſeruationē in aliquibus diocœſibus vel ciuitatibus ab Epiſcopis inſtituta ſolennizantur. Sic ſancti Dionyſij Areopagitæ feſtiuitatem

Duplicia ſāctorū feſta.

Feſta Patria.

tem celebrat diocæſis Luteti ana,quam ignorat Leodien. hæc iterum conſeruat feſtum ſancti Lamberti,quod negligit Londinenſis eccleſia,& Eboracẽſis diocœſis. Pari modo eccleſia Antuerpienſis ſolenniter feſtum ſanctæ Barbaræ,quam tali ritu non colunt illis vicini Mechlinien. Et hi ſuum ſanctum Rumoldũ tanquã eccleſiæ patronũ ſuſcipiunt,quem ſimili celebritate venerari refugiunt Bruxellenſes:ſed ſanctam Gudulam virginem dignis honoribus,vt Louanienſes ſanctam Gertrudem peculiari religionis affectu proſequuntur.

De cauſa feſtorum in Eccleſia inſtitutorum.

NOn friuola ratione commoti, ſed ſpiritus ſancti gratia edocti Apoſtoli & Apoſtolici viri,ob prægnãtiſſimas cauſas,quarum vna priori articulo præceſſit,has inſtituere ſolennitates:alia eſt , vt introductæ erraticæ religiones eliminarentur,teſte Clement.lib.4.Recognitionũ ad Iacobum fratrem Domini. Vnde Theodoretus lib. 8. de Græcarum affectionum curatione in calce libri: Dominus Deus noſter,inquit,in tẽpla pro diis veſtris induxit mortuos ſuos,veſtros autem caſſos gloria ,vanoſque reddidit, & ſuis martyribus honorẽ illum dedit,pro Iouis Liberiq́; ſolẽnitatibus,Petro,Paulo,Thomæ,aliisque ſanctis martyribus ſolennitates peraguntur,próque illa veteri pompa pro turpi obſcœnitate ac impudentia fiunt modeſtæ , caſtæ,ac tẽperantiæ plenæ feſtiuitates. Non illę quidẽ mero delibutę,non commeſſationibus leues,ſed diuinis cãtibus perſonantes,ſacriſque ſermonibus audiendis intentæ,hęc ibi. Obſeruamus deinde ſanctorum memorias anniuerſaria commemoratione,vt laudemus Deum in ſanctis ſuis, & dominum in omnibus operibus ſuis, ad quem obtutus mentis prę ſertim referimus,cùm ſanctos honoramus. Nõ enim Petro aut Paulo ſacrificium offerimus,ſecundũ beatiſſimum Auguſtinum lib.8.de ciuitate Dei,cap.27.& lib. 22.ca.10. Item lib. 20.contra Fauſtum Manich.ca.21.ſed Deo memoria ſanctorum victimam placabilem immolamus,quod vel præcurſoris Ioannis feſtiuitas reddit dilucidum: Summæ namque dementiæ fuiſſet,& intolerabilis ſuperſtitionis (ne amplius dicam) annua deuotione celebrare feſtum paruuli in peccatis concepti, & ingenita cõſuetudine infantiliter vbera matris lambentis. Vetùm

Prima ratio.

2.

3. *Feſtorum ratio.*

Quid in ſanctu coruḿque feſtis honore mus. enimuero, quibus gratia huic paruulo conceſſa, quibus priuilegiata ſanctificatio huic puſioni prærogata innoteſcit, haud indignum iudicabit, tam ſingularem venerari gratiæ communionem. Pari ratione quando lupus ille rapax, Paulum dico, qui mane rapiens prædam, ad veſperam diuiſit eſcas, hoc eſt, erat prius ſpirãs minarũ & cædis, poſtea diuino oraculo proſtratus factus eſt præco euãgelicæ veritatis, & quia huius cõuerſio fuit miraculoſa, vtpote ſupra cõmuné iuſtificationis modum, qui eſt de imperfecto ad perfectũ, vti tractatum relinquimus articulo de iuſtificatione ex Aug. de natura & gratia ca. vltimo, & D. Tho. 22. quæſt. 113. art. 10. Æquum eſt vt colamus in terris, quẽ tantis gratiarum chariſmatibus præuentũ nõ ignoramus in cælis. Huic adprimè congruit diui Ambroſij ſentẽtia

4. ratio. epiſtola 26. ad Gratianum, Domino defertur cum ſeruus honoratur: & lib. 3. de fide ca. 7. interdum dñi gloria ſerui honorantur. Potiſſimum tamen colitur, quod incolatus

Feſta dicũtur natalitia. ſanctorum gloria ſit commutatus. Vnde feſta eorum dicuntur Natalitia, quòd mundo mortui Chriſtóque nati, regno eius tanquam nouo mundo inſerantur. Dicũtur inquã, exitus ſanctorũ ex hoc mundo natalitia, teſte Aug. li. 20. contra Fauſtum Manichæum, capi. 21. & de diſciplina

5. Feſtorum cauſa. Chriſtiana, cap. 2. quod huius ærumnoſæ vitæ diſcrimina atque huius procelloſi pelagi vndas emerſi, nauẽ corporis fœlici in ſtatione beatitudinis compoſuerũt. Præterea feſtiuis gaudiis ſanctorum feſtiuitates celebramus, quatenus meritorum ipſorum efficiamur participes. Cui licet reclamet Caluinus libr. 3. Inſtitutionis Chriſtianæ, capit. 11. ſectione 23. aliíque hæretici à nobis diſſentiant, tamen indubitata fide hoc nobis credendũ relinquitur, ex ſuperiori articulo: An ſancti nos iuuare queant. Vltimò feſtorũ die-

6. ratio. rum ſumus obſeruantes, propter exemplum: quaſi enim ſpeculum præfulgidum obtutibus mentis noſtræ proponuntur, quatenus viam, qua iter ſalutis carpendum eſt, agnoſcamus, teſte Chryſoſt. homil. 11. ſuper Gen. Ambroſ. ſerm. 77. Auguſt. ſerm. 13. de ſanctis ſermo. 251. de temp. & lib. 20. contra Fauſtum Manich. capit. 21. Honorare namque & non imitari, eſt mendaciter blandiri & adulari. Imitari ergo nõ pigeat, quod celebrare delectat. Nec ab heri & nudiuſtertius, hic religionis cultus eſt in eccleſiam

nectus, ſed tēpeſtate priſcorum patrum religioſiſſime obſeruatus, quod vel eorum cōcionibus didacticis & orationibus pareneticis cuique poteſt eſſe conteſtatiſſimum. Inter quos ſic vnus loquutus eſt nomine Cyprianus lib. 3. epiſtola 6. ad presbyteros & diaconos. Dies quibus martyres excedunt annotate, vt commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare poſſimus. Et Auguſt. ſerm. 251. de temp. & tract. 84. in Ioanē, cohortatur ſuos Hypponenſes, vt diebus Dominicis & Natalitiis ſanctorum diuino debeant ſtudere cultui. Cuius minus obſeruātes, ſuos redarguit Mediolanenſes, quos tarditatis inſinuabat Ambroſ. ſermo. 4. & 5. & ſerm. de Epiphania Domini. Nec hic figere gradum decreuimus, quaſi primitus ab iſtis præfatis inſtituta ſint feſta patribus, cùm apud Auguſt. ſermo. 251. de temp. ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris pleraque inſtituta legamus. Cuius ſententia an veritatem habeat, haud difficulter pateſcet, ſi diligentem veterum ſcrutatorem habuerit: Nam tempeſtate D. Athanaſij aſſumptionis glorioſæ virginis Mariæ feſtiuitas magnis ſolenniis eſt celebrata, quam & concione inſigni honorauit idem ſanctus Epiſcopus, ſicut poſtea D. Hierony. & Auguſt. D. Hieron, etiam epiſtola ad Euſtochium meminit diei Natalis D. Petri Apoſtoli dedicati. Feſtum etiam ſancti Policarpi, eccleſiam antiquitus celebraſſe cōmemorat Euſebius Cæſarienſis lib. 4. eccleſ. hiſt. cap. 16. Et D. Ioannes Chryſoſt. Babilæ ſolennitatem feſtiuis gaudiis inſinuat obſeruatam: Quin & Iuuentij & Maximi martyrum feſta annalia obſeruauit Antiochena eccleſia, ſecundum hiſt. tripartit. lib. 6. cap. 34. Quorum ſolennitatem ſermone declamatorio ad populum honorauit Ioannes Chryſoſto. qui habetur quinto Tom. operum ſuorum. Et Concil. Laodicenum cap. 51. Non oportet in quadrageſima martyrum natalitia celebrari, imò eorum commemorationes omittuntur, maximè à Dominica paſſionis, vt toti acerbæ paſſioni vacemus. Ex quibus luce meridiana clarius pateſcit ſanctorum ſolennitates magno populorum applauſu ſimul & confluxu, antiquitus eſſe celebratas. Quarum aliquæ vendicabant ſibi etiam octauas celebri cultu dignas, ſecundum beatum Auguſt. lib. de diuinatione dæmonum, cap. 1. & epiſtola 119. ad Ianuarium cap. 18.

Antiquitas feſtorum.

Feſta quæ anni tempore poſthabenda & trāferenda.

Octaua feſtorū.

Sacris feſtiuitatibus quid agendum.

Concionatori Dominica die quid obſeruandum.

VENERABILIBVS canonibus cautum eſt, de conſecrat. diſt. 3. cap. Pronunciandum. Et Iuone parte 4. cap. 14 & 15. vt diuini verbi declamatores denuntiẽt ſimplici populo ſermone peracto, quæ ſolennes in hebdomada occurrant feſtiuitates, ne ignorantia contra præceptum impingant, quo dicitur, Exod. 20. Meméto, hoc eſt, ſerua alta mente repoſtum, vt diẽ Sabbati ſanctifices. Qua ratione ſanctificabimus feſtum aut Sabbatum? Trifariam ſanctificare vſurpatur: Primò ſanctificatur Deus & ſanctũ nomẽ eius, quando eum laudamus, & dignis laudibus extollimus. Secundò ſanctificatio ſumitur pro iuſtificatione, qua liberati à peccatis vocamur? Non in immũditiam, ſed in ſanctificationẽ, abluti eſtis, ſanctificati eſtis, 1. Corinth. 6. Tertiò aliquid ſanctificamus, quando Dei ſeruitio eiuſque cultui aliquid applicamus? Hoc modo veſtes & vaſa eccleſiaſtica ſanctificantur, hoc eſt, conſecratione dedicantur, & vſui diuino mãcipantur, ſic ſanctificamus dies feſtos, quando pietatis operibus, ſanctíſque exercitiis illos tranſigimus. Simili phraſi in cõtrario ſenſu maledixit dies & tempora ſanctus Iob cap. 3. inquiens: Pereat dies in qua natus ſum. Et Hierem. 20. maledicta dies in qua natus ſum. Sancti prophetæ non maledicebant, nec damnabant dies, quos à Deo valdè bonos creatos cognouerunt, Geneſ. 1. ſed mala quæ occaſione corruptę natiuitatis contraxerunt, condemnabant: quod, inquam proceſſu dierum & temporum malitia ſumeret incrementa, altioréſque ageret radices, teſte beato Ambroſ. lib. de bono mortis cap. 2. & Auguſt. epiſtol. 80. ad Heſichium. Duplici autem cultu Deum nobis promereri ſtudemus, aut interiori, aut exteriori: Interiori, ſcilicet, vt ſedula mentis cogitatione ad memoriam reuocemus malorum commiſſiones, bonorumque omiſſiones, de quibus intimis cordis medullis, veniam feſtiuis diebus implorare debemus, vt quod tota ſeptimana neglectum eſt, feruenti emendationis deſiderio reſarciamus, melioráque proponamus. Reuocanda eſt nihilominus, & obtutibus mentis proponenda illa ſingularis creationis & redemptionis prærogatiua, qua Deus vnigenitúſque eius filius macte virtute à tyrannide diaboli nos liberauit, ſecũdum Auguſt. lib. de ſpiritu & litera cap.

Sãctificare tripliciter accipitur.

Maledicere dies quid.

Quæ dieb[us] feriatis cogitanda.

Audiendum ſacrum.

11.& 17.& lib.de ciuita.Dei cap.6. Potiſſimum tamen videtur reſpicere iſtud præceptum,cultum exteriorem, teſte D.Thom 22.quæſt. 122. art.4. quo obligamur omnibus diebus Dominicis & feſtiuis cùm primis,integrum audire ſacrum,quemadmodum docet D.Auguſt.ſermo.25.de tẽpo.Concil.Agatenſ.cap.47.quod citatur,de conſecra. diſt. 1.cap.Omnes fideles,& cap.Miſſas, vbi ſic legitur: Miſſas die Dominica ſecularibus totas audire ſpeciali ordine pręcipimus,ita vt ante benedictionẽ ſacerdotis egredi populus non præſumat, quod ſi fecerit, publicè ab epiſcopo cõfundatur. Quod hic inſinuatur de integra miſſa, non eſt ſenſus,quod ille qui poſt introitum lectũ, præter opinionem fortè acceſſerit,pręceptum pręuaricetur,ſed qui notabilem rei diuinę partem audire non curauerit,vel tarditate conſuetudinem malam induxerit. Iſtud confirmatur cõcil. Aurelianen.1.cap.28.& 3.cap.28.vbi prohibetur ne quis ante finem ſacrificij exire præſumat: Cùm ad celebrandas Miſſas conuenitur,inquit,in Dei nomine, populus nõ antè diſcedat quàm Miſſæ ſolẽnitas cõpleatur, & vbi epiſcopus non fuerit, prius accipiat benedictionem ſacerdotis. Eheu probè deſides hodie gloriãtur ſuo functos munere, ſi diebus feſtiuis, rei diuinæ ſemel interfuerint, quaſi reſiduo diei tempore inſoleſcere,nugari, & epotãdis calicibus vacare queant,cùm non dicatur, Meméto vt horã aut duas horas ſabbati aut feſti ſanctifices, ſed vt diẽ ſabbati ſanctifices: nec vult nos in ſabbato otio torpere, aut ab opere ſolùm quieſcere ſeruili,dicẽdo: Meméto vt die ſabbati quieſcas à conſuetis laboribus,ſed memento vt diẽ ſabbati ſanctifices. Quibus propenſiori animo inſpectis, nõ videtur ſufficere debere Chriſtiano fideli, vt audito mane ſacro, tota die inanibus aut vanis rebus diſſoluatur, quin potius eodem præcepto adſtrictus obligatur audire voluntatem Dei in concione prædicatoris,cui ſe cõformare debet,teſte Theodoreto lib.8.de Græcarum affectionum curatione. Quemadmodũ Iudæos factitaſſe legimus Act.13.& id genus aliis locis: quod etiam docetur de conſecra.diſt.1.cap. Omnes fideles. vbi adſtricti audiendo in eccleſia Dei euãgelio leguntur.Item D.Ambroſ.ſermo.77.ſuos Mediolanenſes arguit magnę tarditatis, qua conſuetudinem feciſſẽ ſerò veniendi,diebus feſtiuis ad ſermonẽ videbãtur: Huic

Ante benedictionem non eſt exeundum.

Concio audienda.

ſuffragatur Cõcil. Tridenc. ſeſſ. 24. cap. 4. de reformatione, vbi monet epiſcopus populũ diligenter teneri diebus Dominicis & feſtiuis vnumquemque parœchiæ ſuę intereſſe, vbi id commodè fieri poteſt, ad audiendum verbi Dei. Deinde qui dignè feſta celebrare intẽdit, de peccatis lethiferis quibus obnoxius eſt, contritionem aut ſaltem attritionem habeat, oportet, ſecundùm ſentẽtiam ipſius Moyſis, Leuitici 14. Sabbatum requietionis eſt, affligetis animas veſtras, vti docet Bonauẽt. lib 1. diſt. vltima ſuper ſententias. Vltimò debent ſeſe feruentibus orationum precibus Dominum ſibi de pręteritis commiſſis reddere propitium, quemadmodum habet concil. Aurelianen. 3. cap. 27. quod ab omnibus ſeruilibus (quibus domini habẽt ſeruos mancipatos) ſimilibúſque negotiis ſtatuit abſtinendum: nemo enim militãs Deo implicat ſe negotiis ſecularibus, 2. ad Timoth. 2. nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Et

Omnibus horis oportet adeſſe diuinis. proinde diuinis eſt incumbẽdum, vt docet Auguſt. ſermo. 55. de tempo. qui non ſolùm ad miſſam preces fundere adhortatur, verùmetiam veſpertinis precibus, primæ, tertiæ, ſextę, nonę potiſſimùm in Quadrageſima omnes intereſſe deſiderat, quin & matutinale officium docet frequentãdum, Cõcil. Conſtãtinopo. 6. cap. 8. Cùm his pietatis operibus, quæ alteram compoſiti partem, videlicet animam, concernunt, licitè permittũtur quædam externa, quorum quædam ſunt religioſa, ſicut Ioſue 6. circumferunt arcam

1. *Quæ opera Sabbatis licita.* Domini in Sabbato & ſacerdotes mactabant oues & boues quibus Sabbatum videbantur violare, tamẽ ſine crimine erant, Matth. 12. vt docet D. Thom. 22. quæſt. 122. necnon Thomas Caietanus ſuper eundem locum, & Antoninus parte 2. titul. 9. cap. 7. §. 5. Nullum quoque ſpiritualis

2. actus exercitium eſt contra Sabbati obſeruantiam. Lector enim aut doctor, ſiue hypodidaſcalus poteſt diebus feſtiuis docere, etiam non ſacra & prophana, non tamen faber

3. aut ſutor, ſecundum D. Antoninum, vbi ſupra. Tertiò licitum eſt opus Sabbato quãdo neceſſariò requiritur ad proprij corporis tuitionem, ſecundùm ſanctum Irenæum, lib. 4. contra hæreſ. cap. 20. ſic Helias fugitans minarum Ieſabelis, 3. Regum 19. Sabbatum non eſt præuaricatus, quemadmodum nec bellãtes in die feſto, 1. Machab. 2. nec Sab-

4. bato ſpicas vellentes, Matth. 12. Quartò licitum eſt opus

corporale

corporale ad conſeruationém corporis proximi: Hinc docet Chriſtus Ioan.7. Mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in Sabbato. Chirurgi ergo & Medici, licitè operantur, vt ægris ferant opem. Quintò operari licet in Sabbato ad euitãdum damnum imminẽs proprium aut proximi, teſte D. Irenæo lib.4. contra hæreſes cap.19. 5.
Nam Matth.12. dicitur: Quis ex vobis habet oũem, ſi cadat in foueam in Sabbato, nónne continuò tenebit & leuabit eam? Sic imminente pluuia, meſſis tempore, ad vitandum impendens damnum, condere frumenta in horreis nõ erit illicitum. Ingruente quoque magna neceſſitate, licet in feſtis etiam manualia exercere opera, quemadmodum habetur de feriis, cap. Licet. Cenſetur autem neceſſitas quando labor operis abſque rei periculo præueniri vel differri non valet. Hoc modo laniones non videntur peccato obnoxij, nec piſtores, ſi præparent communi vſui cibaria neceſſaria, vt ſequenti die ea diuendant, quæ prius commodè nequibant præparare, aut præparata ſeruare: Simili modo à mortali vidẽtur excuſari qui tempore vindemiarũ, operam ſuam elocare in feſtis compelluntur, quia neceſſitas quæ legem ignorat, iſtos excuſat, vt habetur diſt.76. ca. vtinam. Propter operis laboríſque modicilitatem etiam non incurritur peccatum lethale, puta ſi labor tam ſit exiguus, vt mentis tranquillitatem non perturbet, quoniam ſi mentis quietudinem euacuet, ſpiritúſque libertatem adimat, proculdubio præceptum violat. Licet quoque præſertim minoribus feſtis, manus adiutrices porrigere, & propter Deum ac mutuum pietatis affectum arare, agrũ pauperis ſeminare, religioſis ligna aduehere, vel aliis miſerabilibus perſonis obſequiũ manuale pręſtare, vt habetur de feriis, ca. Cõqueſtus. Laborare quoq; pro publica vtilitate in feſto interdũ licet, vt pro põte, via, vel eccleſia reparãda, ita tamẽ quod debeãt fieri, nõ ad vltimam fatigationẽ, ſed diuinis peractis, ad quandam corporalẽ quaſi recreationẽ, nõ affectione carnali, aut ſpe remunerationis, ſed propter Deũ pręcipuè, & amore religionis aut neceſſitatis pauperũ aſſumendam. Quãdo etiam aliquis iuridica lege detentus, eſt ſuſpectus ne fugam capiat, feriato die poteſt iuridicè adſtringi ad dãdum fideiuſſorẽ de ſtãdo iuri, teſte Bartholo ſuper leg. Dies feſtos. C. de feriis. Sextò licitè vacamus *Bartholus.* 6.

diebus feſtiuis cibis coquendis, etiã aliquando paulò lautius ſolita conſuetudine, nec magnum eſt piaculum, modò recognoſcamus nos moderatis dapibus nobis Deum non promereri, potiſſimum niſi faciam⁹ quod habetur 2, Eſdr. 8, & D. Leo ſer. 3. de Quadrageſ. vt alios pauperes faciamus noſtræ menſæ participes. Septimò licet piſcari diebus ſolennibus, vt habetur ca. Licet, & con. Conſtant. 6. cap. 8. Si neceſſitas fuerit nauigandi, ſiue iter faciendi, licentia datur, ita duntaxat, vt huius occaſione Miſſa & orationes, ſi fieri poſſit non prætermittantur. Verùm quare tantam feſtorũ numeroſitatẽ ſuſtinemus, abũdè ſufficeret celebriora feſtiuis colere gaudiis? obiiciet aliquis, qui cupiet toto ſeptimanæ decurſu prolium vtilitati & familiæ neceſſitati intendere. Profectò qui ſexto die non eſt par prolibus ſuſtentandis, nec ſeptimo erit, quia Leuit. 25. dicitur: Sex annis ſeres agrum tuum, & ſex annis putabis vineam tuam colligesq; fructus eius: Sabbatum autem erit dies requietionis Domini. Septimo anno agrum nõ ſeres, & vineam non putabis, quæ ſponte gignet, non metes, &c. Quibus ergo neceſſaria victus comparabimus? Reſpondet ilicò ſacra ſcriptura quod nõ Sabbata duntaxat, ſed plura habuerit quoque feſta populus Iudaicus, quibus integrum non erat laborare. Quod ſi dixeris, inquit, quid comedemus anno ſeptimo, ſi non ſeuerimus, neque maturam frugem collegerimus? Dabo benedictionem meam vobis, anno ſexto, & faciet fructus trium annorum, ſeretíſque anno octauo & comedetis veteres fruges vſque ad annum nonum, donec noua naſcãtur, edetis vetera. Et iſti temerarij homines ſuo illicito, non proficiunt, nec prophanato ſeruili opere feſto, opulentiores euadunt, quin potius pecunias in ſacculo pertuſo, Aggæi primo, reponentes, ſumma inedia deficiũt, & extrema miſeria contabeſcunt.

Quibus diebus ſolennibus abſtinendum.

IVdæi quidem ſuum inutile Sabbatum ſtrictiſſima obſeruatione, mero otio terũt, ſed plerique Chriſtianorum (quod magis deflendum eſt quàm enarrandum) ſacros obſeruandóſque dies diuinóque cultui dedicatos, peccatis & diabolo dedicaſſe videntur. non enim otio ſolùm in illis torpent, verùm magis Dominum exaſperant, irámque vindicem ſibi magis conciliant: Quando namq; cæteris hebdomadæ

domadæ diebus honeſto artificio victus neceſſaria ſectantes abſtinuerũt à crapula & ebrietate,à cubilibus & impudicitiis,à contẽtionibus & homicidiis: in his & ſimilibus peragendis, ſacris abutuntur diebus, vt meritò in nobis quadret prophetica lamentatio,Thren.1.viderunt eam hoſtes & deriſerunt ſabbata eius. Et Eſa.1. Solẽnitates veſtras (non meas)odiuit anima mea. Siquidem ſimiles eſſe conuincuntur illi, qui Sabbato ligna colligens, Num. 15. Domino præcipiente, lapidibus eſt obrutus: Hi namque dies ſacros prophanãtes,quid aliud moliuntur, quam propriis, quibus cremandi ſunt incendiis, fomenta comparant? Nihilominus D. Hierony. ſuper 1. cap. Naum,in dictum numerorum paſſum vidiſſe,(vt etiam citatur 23.quæſt.5.cap. Quid ergo,& de pœnitentia diſt.3.cap.Quæratur,)nõ fuerit indignum.Nec peccata hoc præcepto ſunt nobis ſolùm interdicta,tanquam honori Dei,quem potiſſimùm diebus feſtiuis ei debemus,derogantia,ſed etiã corporalia exercitia,operaque ſeruilia,Exod.20.Leuit.23.& Deut.5.Omne opus ſeruile non facietis in eo: Seruile autem opus eſt externa occupatio,ob quam domini ſeruos habẽt deputatos, vel ſe huiuſmodi ſeruituti mãcipatos, vt ſunt arare, terram fodere,fabrilem artem exercere,crepidas conficere,cęteráque eius farinæ alia.Secundò infringunt iſtud ſanctificationis Sabbati præceptum, qui placita ſecularia frequentant,aut quæſtiones ſtrepitus iudicialis ſectãtur, teſte beato Auguſt.ſerm.251.de tem.Ante omnia,inquit,cauſas in feſtiuitatibus nolite dicere,neque audire, alio tempore,& cum iuſtitia,ne munera accipiendo ſubuertatis iuſta iudicia:quia quo iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis: & de ferijs,cap.Omnes dies. Et apud Iuonem parte 4.cap. 16.vbi ſic habetur: Omnes dies Dominicos à veſpera in veſperam cum omni veneratione decernim⁹ obſeruari,& ab omni illicito opere abſtinere, vt in nos mercatum minimè fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortẽ vel ad pœnam iudicetur,nec ſacramẽta,id eſt,iuriſiurandi fœdera,niſi pro pace & alia neceſſitate præſtẽtur. Quo canone liquet etiam mercaturam diebus Dominicis & feſtis eſſe vetitam,quemadmodum docetur 2.Eſdrę 13.In diebus illis vidi in Iuda calcantes torcularia in Sabbato,portãtes aceruos, & onerantes ſuper aſinos vinum & vuas & ficus, &

Malum eſt prophanare feſta.

Quæ illicita dieb⁹ feſtis.

Seruile opus quod.

2. violans feſtum.

3. Infringitur ſanctificatio ſabbati.

omne onus,& inferentes in Hieruſalē diēSabbati,& cōteſtatus ſum eis,vt in die qua vendere liceret, venderent, & Tirij inferentes piſces & omnia venalia, & vendebant in Sabbatis,& obiurgaui optimates Iuda,& dixi eis, quæ eſt hæc res mala quam vos facitis, & prophanatis Sabbatum? nunquid non hæc fecerunt patres noſtri, & adduxit Deus noſter ſuper nos omne malum hoc, & ſuper ciuitatē? &c. Si quis tamen tempore ſacro,non illicita conſuetudine,ſed incidente neceſſitudinis ratione, mercetur, rebus diuinis celebratis,à mortali eſt excuſandus, qui autem deprauata conſuetudine,lucrandique cupiditate ſe diuinis ſubtrahit, vt ſacra auri fames fomitem mercationibus aut venditionibus obtineat, nequaquam peccatum læthiferum euadit: huiuſmodi ſunt inſtitutores, qui in circuituum diebus,ac dedicationibus,ſummo mane ſuas venales merces exponunt,diuina officia poſthabentes, his congruit quod reperitur li.2.Rubrica 7 fo.817.ordinationū Imperialiū ac ſtatutorum regaliū, nimirum vt ille qui tabernas frequētat, luſibus incumbit,vel choreis operam nauat, aut templum tempore ſummi ſacri ac concionis obambulando prophanat, trium Carolorum aureorum condemnetur, quorum tertia pars pauperū neceſſitati ſuccurreret,2.officiatori ſiue prætori,vltima accuſatori eſſet pendēda. Quarto hoc præuaricantur præceptum qui vectura mercium, aliarumque rerum,diebus feſtiuis præpediuntur,niſi excuſet, (quæ legem non habet)neceſſitas, vt teſtatur D. Propheta Hierē. cap.17.Cuſtodite animas veſtras,& nolite portare pōdera in die Sabbati,nec inferatis per portas Hieruſalem,& nolite eijcere onera de domibus veſtris in die Sabbati, & omne opus non facietis. Sanctificate diē Sabbati, ſicut præcepi patribus veſtris, ne grauioribus criminibus conſpurcati,diem feſtum polluatis aut ſceleribus varijs obnoxii,Sabbatum prophanetis,teſte beato Auguſt. tract.3. in Ioannem.Naucleri tamen videntur excuſationis prætextū habere,quando merces,alimenta, homines ad loca diſſita nauigio deportant velis datis: Sic curſores, veredarij, ad longinquas regiones viam carpentes: Optimè tamen ſibi conſulerent, faciliusque viæ compendium inuenirent, ſi dieb' ſaltem feſtiuis auditione ſacri regnum Dei primùm quærerent:Ruſtici verò aut domini illis occaſionem præſtantes

Non ambulandum in templo.

4. Derogāt feſto.

præſtantes,non credant à peccato ſe immunes,ſi diebus feſtis & Dominicis vecturam exerceāt,poſtpoſito ſermonis ac miſſę officio,ſecluſo neceſſitatis pręmiſſę articulo,ſecūdū Auguſt.ſerm. 251.de tempore.Deinde hoc trāſgrediuntur præceptum, qui diebus feſtis calces equorum ferro obducunt, currus conficiunt, ac venas ſecant, potiſſimum ſi ex lucrandi cupiditate, nō ex neceſſitate eorum qui petūt, neglectis diuinis faciunt. Sextò infringunt Sabbati ſtatutum,qui ſerta diebus feſtis conficiunt,quia ſunt incitamēta vanitatis, & laſciuiæ argumenta, poſſet tamen labor eſſe tam exiguus,vt quaſi nihil reputaretur, vel componentis intentio non vergit ad aliquam laſciuiam,ſed abſolutis diuinis moderatā & honeſtam virginum recreationem. Septimò violant præceptum, qui in vigiliis feſtiuitatum, ac Sabbatorum in multam noctem laborant. Quarè non ignorandum eſt Romanam eccleſiam incipere feſtiuitatum celebrationem,à primis veſperis, vt vſus obtinet: In cauſis autem iudicialibus,fēſtiuitas orditur mane,& finem ante noctis tenebras in fine diei ſortitur, quemadmodum docetur de officio & poteſtate iudicis delegati cap.cōſuluit contractus faciendi mediū noctis inchoare malunt & terminare,vt habetur ibidē. Quantū ad obſeruationē Treugæ,id eſt,ſecuritatis, perſonis & rebus tempore belli conceſſæ,in ortu ſolis principiū faciunt,& in occaſu definiūt, de Treuga,cap.1. Eſus carnium poſt cœnā inhibetur, de conſe.diſt.3.cap.de Eſu. Conſuetudo tamē quæ vim legis obtinet,vbiq; locorū ſeruanda eſt, diſt.4.cap. Denique.& 76.cap.Vtinam. Quo concludere licet, in Belgicis his regionib' carnis cōmeſtionem, ante medium noctis nō eſſe interdictam, quemadmodū nec labor artis mechanicæ, teſte Bonauent.lib.2.Sentēt.diſt.13.& Thō.3.parte quæſt. 80,art.8.Nam plebs Hebręa, veſpertina religione ſuū auſpicatur feſtiuitatis cultum.Orientalis autem & Græcanica eccleſia,matutinum crepuſculum ſuis honorat ſolennitatibus.Occidentalis & Rom.eccleſiæ feſtiuitates, mediæ noctis tenebras quaſi ſuo fulgore irradiare incipiunt. Hic obiter ſubnectēdum occurrit, quod triplici punitioni ſubijciantur, qui operibus vetitis ſacra tempora prophanant. Primò in temporalibus,quia illo labore nunquam euadūt locupletiores, & quod videntur temporalibus compara-

5. Tranſiliunt limites præcepti.

6. Preuaricātur Sabbatum.

7. Trāſgrediūtur preceptum.

Qua noctis parte à carnibus abſtinendum.

Feſtiuitates quando artem mechanicam excludant quandóque exordium ſumant.

re, amittunt in ſpiritualibus: Lucrum ſiquidem in arca dãnum eſt in conſcientia. Et ſæpenumerò contingit, malè parta malè perire, nempe incendio, furto, alióve aliquo infortunio. Secundò puniendi ſunt in corpore, quia tales ſubinde incidunt magnas infirmitates, vel membrorum mutilationem incurrũt, ne laborare valeãt, & feriati vbi laborare deberẽt compellantur, quia per quę quis peccauit, per hæc punietur, vt inſinuatur Ezech 20. Quia pręcepta mea violauerunt, effundam furorem meum ſuper eos, vt impleam iram meam in eis in deſerto. Tertiò puniuntur in anima legis præuaricatores & Sabbati tranſgreſſores, quia quoties feſtũ ſoluunt, læthale crimen incurrunt. Exo. 31. Qui polluit Sabbatũ, morte moriatur.

Pœnà feſta non ſeruantium.

De conuiuijs

PLERIQVE feſtiuos ſolenneſque dies non aliter celebratos iri reputant, quemadmodum habetur diſt. 44. cap. Cùm autem: niſi commeſſationibus dedicatos tranſigãt. Vt autem nonnulla ſuper conuiuijs ſimpoſijſque in medium proferamus, haud diſſimulãdum eſt, Cõuiuia bifariam frequentari. Quædam namque ſunt voluptatis & ſenſualitatis incentiua, alia amicitię & charitatis argumẽta ſecundũ beatum Ioannem Chryſoſt. homil. 29. Tomi ſecundi, vbi demõſtrat, neminem niſi à ſe ipſo lædi: Priora amant menſarum affluentiam, cęnaſque prandijs copulant, quorum fautores vẽtris diſtentione rumpuntur, atque oppreſſione ciborum degrauantur: horum corpora vini inundatione, veluti naufragij cuiuſdam ductibus obruta, animam necãt, nec oculus neque lingua, neque pedes propriis funguntur officijs, ſed meri temulentia, ceu quibuſdã vinculis ligata iacent membra, vt titubante greſſu, ſtatuque mentis euerſo, omnibus oſtentui fiãt. Concupiſcentiæ quoque motibus, laſciuis colloquijs, alijſque innumeris malis, proximis ruinæ exiſtũt, vti liquet ex Mat. 14. vbi ſimpoſium homicidium habet coniunctum, & Danielis 5. vtenſilia ſacra leguntur prophanata: Propter penuriam etiam Acolaſti, Epulonem (vt reliqua ſacræ paginæ exempla miſſa faciamus) Lucæ 16. ſempiterna manebit pœna. Taceo hic rapinas milleque meãdros quibus vafri incautos circunueniunt, vt opiparam menſam inſtruant ſudoremque miſerorum pauperum obliguriãt, teſte Chryſoſt. homil.

Conuiuia duplicia.

Sumptuoſa conuiuia nõ raro iniuſta.

homil.49.ſuper Matth.& 57.ad Antioch. Quod ſi omnis iniuſtitiæ nota defuerit, nec ſic quidem opiparę cœnę delictis carent,ſecundum Prophetam, væ talibus imprecantem: Væ qui bibitis vinum collatum,Eſa.5.& Ioel 1.Vlulate qui bibitis vinum in dulcedine ſua, ſiquidem quod abdomen inſatiabile dilapidat, Chriſtus efflagitat, Iniuſtum profectò eſt nos libare pocula Bacchi, Chriſtũ, verò in pauperibus famis inedia conflictari. Alia conuiuia ſunt charitatis & amicitiæ fœdera ac fomenta, ſecundum beatos Auguſt.ſerm.2.de tęmp.& Gregor.lib.2.epiſtola 37. ad Natalem Epiſcopum, quæ non gaudent varietate ferculorum,ſed pergrata amicorum præſentia iucundantur: hæc ſummopere fugitant præfata mala, obſcœna verba, adulteria,eorumque procreatricem temulentiam, nullius vitam abſentis mordent,quod & D. Auguſt. cauit ſtudioſiſſimè,quando ſuæ inſcriptum menſæ, hoc diſtichon eſſe voluit,ſerm.16.ad fratres in eremo.

Quiſquis amat dictis abſentem rodere vitam,
Hanc menſam vetitam nouerit eſſe ſibi.

Auguſtini menſa quid contineat.

Nullum etiam præſentem irriſionibus contriſtãt, nullũ ſcommatibus præſcindunt,aut probris laceſſunt, ſed pacificis verbis, mutuiſque honeſtæ recreationis colloquijs, amicitiam quam inapellatio,teſte Ariſtotele, lib.1.Ethicorum ſoluit,fouet,charitatem conſeruat,teſte beato Clemente,epiſtola 1.ad Iacobum fratrẽ Domini. Honeſtus ſiquidem apparatus hic nõ cenſetur, ſicut nec in nuptiis & promotionibus pro conſuetudine regionum,& perſonarum qualitate illicitus ita tamen,vt omnis in eis ſuperfluitatis exceſſus prorſus ſit alien⁹,diſt.44.cap.Quãdo.& cap. Nullus.Quibus quidem pręfigitur palea,nõ quaſi illos canones palearum inanitate vacuos, nõ granorum ſoliditate vtiles reijcere debeamus,quia palea nomen habet à Pocopalea Gratiani diſcipulo,cuius ſententias aliquando in medium adducit, vt D.Auguſt.cæterorumque patrum cõſueuit: vel dicitur à παλαια, palæa, hoc eſt, antiquum, quaſi à priſcis patribus obſeruatum. Sic igitur eo loci habetur: Nullus presbyterorum quando ad anniuerſarium diem,Trigeſimum,Septimum, vel Tertium alicuius defuncti, vel quacunque vocatione alia ad conuiuia peruenerint,aliqua ratione ſe inebriare pręſumãt,nec ali-

Palea apud canoniſtas quid.

quas inſoletias laruarũ, vel riſuum incõditorũ diſſolutiones oſtendant, ſed menſalẽ benedictionẽ præmittẽdo, verba ædificationis proponãt, aut aliqua de ſacra ſcriptura legãt, vix enim aut nunquã omnẽ excludũt conuiuia culpã, teſte beato Gregor. lib. 1. Moral. cap. 5. cuius optimè conſcius ſanctus Iob, victimis Deum, filijs epulantibus, reddidit propitium, Iob primo. Vnde D. Ambroſ. lib. 1. Offic. cap. 20. Intemperantia quæ ferè ſe conuiuantibus, ludis ac iocis commiſcet, eneruat grauitatem virilem. Caueamus itaque ne dum relaxare animum volumus, ſoluamus omnem harmoniam, quaſi concẽtum quẽdam bonorum operum: vſus enim citò inflectit naturam. Vnde quàm prudenter factis conuenire eccleſiaſticis, & maximè miniſtrorum officijs & (addo) monachorum moribus diſciplinatis, arbitror declinare conuiuia extraneorum, vel vt ipſi hoſpitales ſitis peregrinãtibus, vel vt ea cautione, nullus ſit opprobrio locus. Surrepunt frequenter fabulæ de ſeculo, ac voluptatibus claudere aures nõ potes, prohibere putatur ſuperbiæ. Surrepunt etiã præter voluntatẽ pocula, melius eſt tuæ domui ſemel excuſes, quàm alienæ frequẽter, & vt ipſe ſobrius ſurgas, tamen ex aliena inſolentia, condemnari non debet pœnitẽtia tua. Viduarũ ac virginum domos, niſi viſitandi gratia, iuniores adire non eſt opus, & hoc cum ſenioribus. Quid neceſſe eſt vt demus ſecularibus locum obtrectandi? Quid opus eſt vt illæ quoque viſitationes crebræ accipiant authoritatem: Quid ſi aliqua illarum fortè labatur: Cur alieni lapſus ſubeas inuidiam? Quàm multos etiam fortes illecebra decepit? Quanti non dederunt errori locum ſuſpicioni? Cur nõ illa tempora, quibus ab eccleſia vacas, Chriſtũ alloqueris, & Chriſtum audis? Illum alloquimur (vt cum B. Ambroſ. ſentit D. Hier. epiſt. ad Euſtochium, & D. Aug. ſerm. 112. de tem. & ſerm. 22. ad fratres in Eremo) cùm oramus: illum audimus, cùm diuina legimus oracula. Quid nobis cum alienis domibus? Illi potiùs ad nos veniant, qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis? Miniſterium altaribus Chriſti, non obſequium hominibus deferendum recepimus, humiles nos eſſe decet, graues, patientes, vt nullum vitium in moribus, vel tacitus vultus, vel ſermo annunciet. Profectò D. Gregor. lib. 2. dialog. cap. 12. corpore abſens,

Raro conuiuia ſine culpa.

Orantes Deũ alloquimur.

re abſens, ſpiritus præſens inurit, quibuſdam ſuis ſubditis peregrè redeuntibus notam intemperãtiæ, quod in oppido apud quandam fœminam talia bellaria guſtaſſent, phalernaque vina potaſſent: Contra quos ita loquitur D. Hieronymus epiſtola ad Nepotianum: facilè cõtemnitur clericus, qui ſæpè vocatus ad prandium, ire non recuſat, nunquam petentes, rarò accipiamus rogati: nam ſecularium ſimpoſia illis ſunt interdicta, maximè eorũ, qui honorib' tument. Turpe eſt enim ante fores ſacerdotis Chriſti crucifixi & pauperis, lictores cõſulum & milites principum excubare. Quin potius patrimonium Chriſti pauperum viſceribus, vltra neceſſitatem concreditum, refundant, iuxta doctrinam Apoſtolicam, prioris ad Timoth.3.& Aug. ſerm.2.de temp tabernaſque prorſus euitent, niſi peregrinationis neceſſitudine compulſi fuerint, teſte concil. Carthag.3.ca.27. Laodice.ca.24.ac Cartha.4.ca.62. Nõ oportet miniſtros altaris ſymbola celebrare, quia illicitum eſt conuiuia in tabernis inſtaurare, ſed pauperum viſceribus infundere opus eſt quàm cõmendatiſſimũ, quod omnibus meis in ordine ſacerdotali fratribus concedere dignetur largus ille benefactor Chriſtus Ieſus, qui ſemper eſt ſuper omnia benedictus. Amen.

Sacerdotes tabernas nõ ingrediãtur.

De ſpectaculis

LICET nuſquàm diſertis ſcripturæ verbis ſpectacula legantur interdicta, damnata tamen non ſolùm diebus feſtis, ſed & operoſis duplici de cauſa offenduntur, teſte concil. Aphricano, ca.28. D. Hieronymus epiſtola ad Demetriadem, & Cod. de feriis, leg. Dies feſtos: Prior eſt quod idolatriæ ſpecimen antiquitus prætenderint, quemadmodum luculenter oſtendit beatus Cyprianus, lib. de ſpectaculis, imitatus haud dubiè Tertullianum de eiſdem: Poſterior eſt, quia obſcœnitatis magiſterium tradidit ſimulachris libidinis, de quibus plura D. Auguſt. lib. 2. de ciuit. Dei, lib,50, homiliarum homilia 21. ſuper Pſal. 29. lib.6. confeſſ. cap.8. & beatus Ioannes Chryſoſt. in mille ſexcẽtis fortaſſe locis. Tamen diabolus non ferens animabus tam benè conſultum, ter apparuit Tito Latino Romano, præcipiens, vt reſtauraretur, alioquin pœnas daturo, lib.4. de ciuit. Dei ca.26. & Ludouicus Viues eo loci. Sic hodie proh dolor, ſpectacula nõ deſunt, quę etſi idolo

Duplici de cauſa ſpectacula inhibita.

non ſunt conſecrata,in hoc tamen conueniunt ,quod impudicæ laſciuiæ,& venerearum illecebrarum ſint exẽplaria.Necnõ ſimplicium miſſas hic facio comœdias , quibus aliquid ex ſacra ſcriptura,vel ſimile quid ad ędificationem adſpectantium exhibetur, modò ſint à paſtore loci examinatæ & approbatæ , ne aliquid inſeratur , quod pietatẽ vel religionem offendat,& diuerſorum ſtatuum , ac ordinum ſcandaloſa argumenta,cùm publicæ famæ infirmorũ dettahatur,mutatis tantùm perſonatum nominibus , qui occultè deliquerunt.Hæc omnia,quocunque nomine vel titulo appellentur,ſunt ſimpliciter interdicta , vti manifeſtum euadit ex lib.2.rubrica 1.fol.359,ordinationũ Carori Imperatoris ęterna memoria digniſſimi,& magni regis Hiſpaniatum Philippi ſtatutorũ. Nomina autem potiſſimùm mutari arbitramur,non mutuæ dilectionis amore, ſed rigidæ legis timore: Alcibiades enim Imperator cùm nominatim traductus eſſet,in comœdijs ab Eupolide poeta exhibitis, præcipitari eũ iuſſit in pelagi profundũ.Aug. lib.2.de ciuit.Dei cap.8.& proinde cautũ eſt con. Laodiceno,ca.54.ne maximè miniſtri altaris,vel quilibet clerici ſpectaculisquę in nuptiis aut in cœnis exhibẽtur interſint, & de pœnitẽtia diſt.5.cap.Conſideret, ſub finẽ: Cohibeat ſe præterea à ludis & ſpectaculis ſæculi , qui perfectam conſequi vult gratiam remiſſionis,eſtque canon deſumptus ex 14.cap.D.Auguſt.de vera & falſa pœnitentia. Nec minus inhibitus debet nobis eſſe ad magos & præſtigiatores acceſſus,qui in domo ciuica aliiſve ædibus portentoſa exhibent monſtra,teſte beato Clement.lib.primo Recognitionum ad Iacobum fratrem Domini.Aug.lib.2.de Geneſ.ad literam,cap.17.lib.10.de ciuit.Dei.cap.18.de decem cordis , cap.3.& lib.10. Confeſs.cap.35. Funãbulum quoque intueri adeò curioſitatis cenſetur peccatũ,vt ſi cõtingat funambulum errando præcipitem ruere , timorati viri nõ debent ſeſe exiſtimare ab homicidij peccato immunes: Propter ſpectatorum namque lucrum temporale damnabili diſcrimini ſe committit.

Sacerdotes ſpectaculis quib⁹ interesse non debent.

Preſtigiatores accedere ad domum Ciuicam.

Funãbulũ intueri.

De ludis.

QVEMADMODVM pœnitẽtes à ludis vanitatibusque debent eſſe alieni, teſte Auguſt.lib. de vera & falſa pœnit,cap.14.& repetitur de pœnit,diſt.5.cap.Conſideret.

ſideret. Ita lud' dies celebres ꝓphanãs eſt illicit', quia vita noſtra non debet eſſe ludus, ſecundũ Chryſoſt. homil. 47. ad Antioch. Scripturis tamen conſonum eſt alternas rerũ vices, proceſſu temporũ eſſe delectabiles, iuxta illud:

Intermitte tuis interdum gaudia curis.

Et illud:

Non ego Democriti riſus collaudo perennes,
Heraclitum à lachrymis quando reprehendo ſuis.
Inter perpetuos fletus riſusque perennes,
Virtutis medius dicitur eſſe locus.
Vir grauis interdum ſolet remittere frontem,
Et dulces hilari voce referre ſales.
Vultum terrificus non ſeruat Iuppiter vnum,
Molliter interdum ridet Apollo bonus.
Non vnam faciem ſemper gerit aſtrifer orbis,
Et niue non ſemper terra ſepulta iacet.
Nec vultum ſemper retinebit vir bonus vnum,
Temporibus vitam commodat ipſe ſuam.

Arcus nãque ſemper intenſi, teſte Gregorio Naziãzeno, rigor diſſoluitur, ſicut docuit magnus ille Cato & Seneca lib. de animi trãquillitate, qui commemorat Socratem puerorum non erubuiſſe ludendo conſortium: & diuinus Plato animum publicis præpeditum negotijs, relaxauit, vt maiore alacritate rebus expediendis operam nauaret. Similitudinem fertilis agri proferẽs, quem vt celeriter euiſcerat nunquam intermiſſa fœcunditas, ita animorum impetus aſſiduusque labor debilitat vires, ingeniique acrimoniam obnubilat, ſed ludo reſtaurãtur, vt corpus fatiſcẽs ſomno, eſuriens cibo, teſte Cicerone lib. 2. Officiorũ. Hinc recreationis ergò licet torquere globum, pila ludere palmaria, chartaque luſoria, & eius generis aliis, modò nõ inducãt diuinorum negligentiam, teſte beato Auguſt. ſerm. 251. de temp. In die feſto, inquit, nullus ſe à ſacra Miſſarum celebratione ſeparet, neque otioſus quis domi remaneat, cæteris ad eccleſiam pergẽtibus, neque in venatione ſe occupet & diabolico mancipetur officio, circũuagãdo cãpos & ſiluas, vel etiam nõ ſubrepat auri ſacra fames, turpiſque lucri cupiditas. Sic egregius Propheta præcepit, ſecundum Cyprianum lib. de ſpect. 2. Reg. 1. vt filii Iſrael diſcerent arcum, hoc eſt, ſagittis & arcubus ſe exercerent, laudatque

Recreatio nõ ſẽper interdicta.

Ionatham,quòd nunquam eius ſagitta rediiſſet retrorſum: & Apoſtolus 1. Corint.9.meminit eorũ qui in ſtadio currunt,vbi omnes currunt & vnus accipit brauium.Nec horum duntaxat exemplo priſcis patrib' recreatio fuit recepta, cùm & ipſius Chriſti nobis ſuppetat repauſatio, qui Marci 6.ſecundũ Thom.3.parte quæſt.40.art.1.&Bonuẽ. ſuper 4.diſt.16.recreationem indulſiſſe videtur. Cõueniẽtibus enim Apoſtolis qui iam redierant, poſt exantlatos labores,ait: Venite ſeorſum in deſertum locum,& requieſcite puſillum.

Chriſtus recreationem permiſit.

Exercitiorum autem quædam ſunt honeſta & licita,quædam inhoneſta: Prioris generis ſunt ludi inſtrumentorum,citharæ,lyræ,organorum,tubarum, fiſtularum,quorum inuentor legitur, Geneſ.4.fuiſſe Tubal, vt etiam habet Polydorus Virgilius de inuentione rerum. Fiunt autem huiuſmodi concentuũ harmoniç,vel ad animi recreationem,vt docetur Eccl.40. Vinũ & muſica,&c. lætificant cor:vel ad malorum depulſionẽ phantaſmatum, ſic regius Pſaltes percuſſit cytharam coram Saul, à quo receſſit ſpiritus nequam,1.Reg.16.vel etiam ad Dei honorẽ, vti Dauid prophetico prædocuit oraculo,Pſal.150.Laudate Dominum in cithara,in pſalterio, &c.& laudabili hoc ipſum oſtẽdit exemplo,quãdo ante arcam luſit cithara, 2. Reg.6.Vltimò ſunt inſtrumẽtorum ludi ad laſciuiam excitandam,ſicque non ludus vel inſtrumenta mala ſunt,ſed deprauata voluntas in finẽ malum, peccatum parit: Cuius enim finis bonus eſt,ipſum quoque bonum eſt.De his legitur Iob,21.tenent tympanum & cytharam, & gaudent ad ſonitum organi, & in puncto ad inferna deſcendunt. Iſtud peccatum aggrauat dies feſtus, quanquam paſſim amplius his diebus,quàm aliis aures audiẽdi illecebras demulcemus,quod arguit propheta Domini,Eſa.5. Cythara & lyra & tympanum in conuiuiis veſtris, & opus Domini non reſpicitis,nec opera manuum Domini cõſideratis.

Duplicia ſunt ludẽdi exercitia.

Variis de cauſis fiunt concentuum harmoniæ.

Ludi muſici quãdo mali.

Ludi verò inhoneſti cenſentur, qui non recreationis,ſed cupiditatis turpiſque ſpe lucri exercentur, ſicuti eſt ludus taxillorum,alearum,teſſerarum,de quibus diuus Ambroſ. lib.de Tobia,cap.11.quia in his ſubinde proximus grauiſſimè circumſcribitur,eiúſque pecunia, aſtu,fraude,falſitate,iuramentis,imprecationibus extorquetur.Et quãquam leges ciuiles diſſimulare videantur ludos pro poculis & eſca,

Ludi inhoneſti.

eſca,ſicuti habetur Cod.de vſu aleæ,leg. Alearũ, vel etiam pro pecunia,dummodo ſecluſa cõtingat fraude,ff. de aleatoribus,leg.Solutum:Tamen vix aut nunquam abſq; peccati macula fiunt.Ob id conſultiſſimum fuerit iſtis pœnitus abſtinere.quod & clericis pręceptum eſt de vita& honeſtate clericorum,ca. Clerici. vbi ſic legitur.Clerici ad aleas & taxillos non ludant,nec huiuſmodi ludis interſint. Fuerunt & luſus gladiatorij, quorum mentioné facit Beatus Cyprianus lib.1. epiſt. 2.quæ eſt ad Donatum, quorũque plura erant genera: nam erant Retiarij, Secutores, Mirmillones,Hoplomachi, Thraces,quorũ magiſtri Laniſtæ antiquitus appellabantur,qui è mancipiis familiam alentes,aliquot ſubinde paria in ſpectaculum producebát, vt innocentes publicæ voluptatis hoſtiæ fierét, teſte Tertull.li. de ſpectacul.qui lege vnica. Cod.de gladiatoribus, ſunt interdicti.

De Choreis.

CHorea non eſt ex ſe mala,ſed ex circunſtantiis reperitur periculoſa : laudabiliter enim choreas legimus, Exodi 15. ductas , quando cum inſtrumentis , Maria prophetiſſa , ſumpſit tympanum , vt cum egreſſis mulieribus choreas ducentes,de Ægyptiaca liberatione Deum laudarent.Sic 1. Reg. 18. cecinerunt choriſando : Saul percuſſit mille,& Dauid decé millia,& 2.Reg.6.Dauid ſaltauit ante arcã,de qua ſaltatione nõ fuit reprehẽſus,ſicut de ſuperbia, & adulterio 2. Reg. 12.& 24. quia in ſpiritu vidit magna ſalutis noſtræ myſteria, teſte Amb.ſer.20. & 80. propterea Michol ré futuram taliter præfiguratã deſpiciens,ſterilitate fuit percuſſa:Item Luc.15.de filio habetur Acolaſto, quod pater lætabundus choreas duxerit,quod gaudiũ corã filio ſeniore obmurmurante peregreque redeunte excuſatur.Sicuti honeſta chorea,& modeſtum gaudium , hodie nõ eſt illicitum: ſemel enim in anno riſit Apollo,& Marcus Craſſus,quando audiuit ſimiles habere labia lactucas. Cõmemorat præterea ſcriptura & dãnatas choreas Exodi 32.ſurrexerunt ludere, comedere , & ſaltare, præcipuique huius factionis authores fuerunt,ſecundum Doctores , de tribu Dan. Vnde adhuc appellatur chorea vernaculo noſtro ideomate, *Dans*,& choriſare, *Danſen*, & frequẽter ibi

Choreæ Deinde quid præcẽderint.

Chorea vnde ſumpſerit originem.

multa mala,quaſi in circulo conueniunt: Nam caput Ioãnis pſaltatrici traditur Matth. 14. & Mar.6. Etſi non adſit modò Herodiadis filia, adeſt tamen eius Didaſcalus,quia chorea eſt circulus,cuius centrum eſt diabolus, ſecundum Guilielmũ Lugdunenſem: hic tunc quidem in illa tripudiauit,ſed nunc in iſta,& hac, tripudiat & diſcumbẽtium atque ſpectantium animas captiuas abducit. Quod ſi quis fortè poteſt vidẽdo nõ commoueri, nõ cõcupiſcẽdo aduri,nõ ſuperbire veſtitu,aliorum tamẽ peccatis adeſſe,nihil aliud eſt quàm peccati ſe participem facere, teſte beato Ioanne Chryſoſt.homil.49.ſuper Mat. Quapropter deſinet videre ſecularia,qui incipit audire diuina, teſte Ambr. lib.2.de Abraham ca 9. Nam legitur de ſorore ſancti Damiani,quod ob delectationem nimiam, quam habuit in cantilena,ex cubiculo in choreis audita 18. diebus punita ſit pœnis purgatoriis,vt ipſa poſtea cuidam ſancto reuelauit. Si tamen chorea fieret honeſtæ recreationis cauſa, ſecluſa omnis impudicitiæ laſciuia, excuſationem etiam tẽpore ſacro admitteret virginibus, quia tempus conſtituit Sapiens Eccleſ.3.plangendi & tempus ſaltandi. Offenduntur ſiquidem interdum hoſpites inuitati,qui ne ſuperfluitate excedant,choriſando tempus fallunt.alij ſimplici intentione ne amicis tetrici neu rugoſi videantur, choreis lætificãt.In his omnibus finis coronat, vel deformat op⁹. Sicut tamen religioſis & ſacerdotibus chorea eſt inhibita, diſt.21.cap.Cleros ex Iſidoro lib.2.cap.1.offic. eccleſiaſt. ita diebus feſtis,ne diuina prætermittamus,eſt interdicta, vti docetur Cod.de feriis,leg.Dies feſtos, vbi ſic habetur: Dies feſtos maieſtati altiſſimæ dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari.& paulò poſt:nihil eodem die ſibi vindicet ſcena theatralis,Circenſe certamen, aut fœminarum lachrymoſa ſpectacula. Diuina quoque vltio choriſantibus interdum nõ deeſt:Accidit namque ſemel vt quidam viri fœminæque choreas nocte Natiuitatis Domini, prope templum ducerent,ac nocturnas preces ſolennitatis Natalis perturbarent, paſtor indignabundus exiuit templum,& prioribus monitis non acquieſcentibus diuinam vltionem imprecatus eſt, dicens: Circuitus iſte ſit vobis annualis,poſtquam Deum contemnitis: exinde ſequente vltione, abſque ceſſatione girabantur abſque corporalis pabuli

Definitio choreæ.

Nõ licet intueri chorizantes.

Mirabile exemplum.

Choreæ quibus ſimpliciter inhibitæ

Memorabile exẽplum.

pabuli nutrimento die noctuque, ita vt alta terræ impreſſerant veſtigia: Cùm autem quidam ſororẽ coronæ chorisantium abſtrahere niteretur, brachium quidem eius abſtulit, ſed quo minus chorizaret impedire nequiuit, niſi euoluto anno, tum ſiquidem quieuerunt, ita vt maior pars expiraret, altera pœnitentiam ageret, quemadmodum habet hiſtoria Saxonica libr. 4. capit. 33. Optimè proinde dixit ſanctus Auguſtinus tractat. 3. in Ioannem concione prima in Pſalm. 32. libr. de 10. cordis cap. 10. & conci. Toletanum 3. cap. 23. melius eſſe minúſque malum diebus feſtis lanam facere, agriculturam exercere, quàm tota die ſaltare.

QVARTVM PRÆCEPTVM.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram.

Qui & quot parentes honorandi.

ABSOLVTIS iis quæ primæ tabulæ præcepta reſpiciunt, Deíque cultum concernunt, ad ea quæ proximis ſunt impẽdenda, ſecunda tabula inuitat, teſte Beato Auguſt. epiſtola 119. ad Ianuarium capit. 11. & ſerm. 148. de tempore: Honora, inquit Deus per Moyſen, patrem & matrem, Exod. 20. Et Deut. 5. Hic honos parentibus exhibẽdus, geminam poſtulat diuiſionem ſecundum Alexandrũ de Hales 3. parte ſummæ, quæſt. 33. ſpiritualem & corporalem. Spiritualis tribus conſtat partibus, affectu, effectu, & ſigno: Affectu timemus offenſam honorandi incurrere, Effectu prompta obedientia obſequimur, Signo adſurgimus ac caput denudamus. Corporalis autem honor requirit ſuſtentationem, quæ tribus quaſi concluditur limitibus, amicabili verborum ſolatio, obſequioſo operũ ſeruitio, & largo neceſſariorum adminiculo: Summa namque præcepti huius eſt, vt quos nobis præfecit Dominus, ſuſpiciamus, eoſque honore, obediẽtia, ac benigno fauore

Duplex honor parentũ

Subdiuiſio honoris parẽtum ſpiritualis.

Subdiuiſio corporalis honoris.

Nomenclatura patris bifariã intelligitur.

proſequamur. Vnde ſequitur interdictum, ne quid eorum dignitati ex contemptu, contumacia vel arrogantia derogemus: Adeò ſiquidem latè vocabulum patet honoris, in ſacra ſcriptura, vti liquidò conſtat ex Apoſt. 1. ad Timoth. 4. pronuntiante, presbyteros qui benè præſſent, duplici honore dignos. Nec vana ſpe lactatur obedientia, ſed obſequium impenſum meretur remunerationem, ſecundum Hier. in 15. ca Mat. Subditur, patrem quæ vocula bifariam intelligi poteſt, de mortali aut immortali: De quo intelligitur caput Matt. 6. quando dicitur, Pater noſter qui es in cælis, Ioan. 14. Aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum, & 1. Ioan. 3. Filij Dei nominamur & ſumus, adoptiui nimirum per gratiam, vt Chriſto per naturã, teſte beato Aug. lib. 3. contra Fauſtum Manich. cap. 3. item tract. 21. art. 48. in Ioannem. Ab iſto patre luminum, Iacob. 1. non niſi omnia nobis bona promanant, cuíque quales ac quãti ſumus, nos totos debemus. Deinde eſt pater mortalis, qui bipartito modo, aut eſt naturalis aut ſpiritualis. Naturalis & carnalis vnus nobis eſt pater, Abeli fuit Adam, Iſaaco Abrahã. Spiritualis reperitur in ſacris literis quadrifariam, vti docetur li. apud D. Cyprianum de duodecim abuſionibus ſeculi intitulato cap. 3. Primò ætate, quod docet Apoſtolus 1. ad Timoth. 5. vbi ſeniores, cenſentur patres appellandi. Secundò admonitione, ſicuti 1. ad Corin. 3. Per euãgelium ego vos genui: & cap. 4. idem Paulus, Non, vt cõfundam vos hæc ſcripſi, ſed vt filios meos monui. Et Deu. 32. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Tertiò gente dicuntur patres, Exod. 3. quando Dominus de rubo ad Moyſen loquitur, Ego ſum, inquiẽs, Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob, qui vtique non erant propriè naturales Moyſis patres. Quartò poteſtate: Iudices namque patris nomenclatura honorantur, quia ſicut pater filium tuetur ab inſidiantium laqueis, ita principes & iudices ſibi ſubiectos ab incurſibus hoſtilibus defenſant: hoc modo, Naaman princeps militiæ regis Syriæ vocatur pater, 4. Regũ 5. Et viri patricij apud Romanos, teſte Cicerone dicebãtur patres conſcripti. Nec alienũ à ratione exiſtimari poteſt, quod mater coniungatur patri, quando dicitur patrem & matrẽ: Fieri enim poteſt, vt eo proruat temeraria humanę infirmitatis

Pater cæleſtis.

Pater mortalis.

Duplex.

Pater ſpiritualis quadruplex.

infirmitatis audacia, vt patrem quis colat, & matrem velut abiectum mancipium vilipendat, aut verſa vice matrem ſuſpiciat, patrem verò deſpectui habeat. Subnectitur poſtea commendationis argumentum, vt ſis longæus ſuper terrã: Olim namque omnes ante ſalutiferum Chriſti aduentum deſcendebant occluſo cælo ad inferos, propterea magnum fuit & ingens beneficium huius peregrinationis longam protrahere moram. hicque diu vitales carpere auras. Simul tamen atque Chriſtus aditum nobis regni cęleſtis reſerauit, omnes concupiſcimus diſſolui, & in atriis illis iucundari cum Chriſto. Prætereà ſi honorâris patrẽ, filij te honorabunt tui: qua enim menſura aliis fueris emẽſus, eadem tibi remetietur, Matt. 7. quod vſu venit in filiis Ioſeph, benedictis, Gen. 45. quod Ioſeph patrem Iacobum ſenio confectum, intimis cordis viſceribus ſuſtẽtaſſet. Vltimò qui honorat patrem, proſpera ſibi euenient vniuerſa, Eccleſ. 3. hinc quia Salomon matrem Berſabeam magno affecit honore, illíque thronum diſpoſuit, proſperatus eſt: E regione Abſolon, quia regnum patris iniuſto titulo 2. Reg. 18. inuaſit, tribus lanceis confoſſus interiit.

Obſequia quæ parentibus exhibenda.

CONtra hunc legis articulũ offendunt, qui parentes cognoſcere erubeſcunt, quòd ad inopiam & egeſtatẽ redacti ſint, quíque eis ſeruire contemnunt, quòd eos debiles, claudos, cæcos adſpiciunt, quibus omnigenæ ſeruitutis famulatum præſtare deberent, Eccleſ. 7. Honora patrem tuum, & gemituum matris tuæ ne obliuiſcaris. Memento quoniam niſi per illos natus non fuiſſes, & retribue illis, quomodo & illi tibi. Triplicia autem parentibus referimus accepta, eſſentiam, nutrimentum, & doctrinam, quorum nullum poſſumus eis ſufficienter recompenſare, teſte Ariſtotele, lib. 9. Ethicorum ca. 1. & 2. Diis, parentibus & magiſtris, non poſſumus reddere æquiualens, inquit. Deo igitur qui nos creauit, parentibus qui nos genuerunt, præceptoribus qui nos informârunt, nõ valemus condignam rependere retributionem. Si namque obtutus mẽtis dirigimus in educationem infantilis noſtræ ætatis, quãto labore, ſolicitudine & dolore parentum adoleuerimus, haud difficulter nos cõfitebimur, par referre nõ poſſe: Vnde ſanctus Tobias 4. ca. Honora matrem tuam om-

Triplicia à parentibus accipimus bona.

nibus diebus vitæ tuæ, memento quanta perpeſſa ſit in vtero ſuo propter te. Sic quilibet pater liberos ſuos viſceroſis admonitionibus adhortari deberet, vt matrem honorent, quemadmodum Tobias filium ſuum. Simili modo, quælibet materfamilias ſuis prolibus, cum lacte, reuerentiam patris inſtillare deberet. Hoc decalogi quoque præcepto prohibemur odio habere parẽtes, nõ illis optare malum, vel imprecari mortem: Si enim odio habens fratrem, homicida ſit, 1. Ioannis 3. maneátque in morte proximus, quid ſentiendum de eo, qui parentes odio habet? Offenduntur & alij, qui aſperis verbis parentes excipiunt, duríſque ſermonibus exaſperant, vel etiam diras maledictiones imprecantur, magnam ſibi ex hoc cumulantes damnationem, & æternam maledictionem, teſte ſancto Moyſe, Exodi 20. Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur, & Matth. 5. Si reus gehennæ ignis habeatur, qui dixit fratri ſuo fatue, deridendo, moleſtando, confundendo, quàm reus erit, qui genitorem ſuum & genitricem vetulam edentulam, aut fatuam, aliáque verba contumelioſa improperat, Eccleſ. 30. Quàm malæ famæ eſt, qui relinquit patrem, & eſt maledictus à Deo qui exaſperat matrem. Proinde potiùs variis officiorum obſequiis parentibus liberi obligantur. Primò amore illos proſequi oportet, ſecundum ſcripturam Eccleſ. 3. Fili ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius, etſi defecerit ſenſu, veniam da, & ne ſpernes eum in virtute tua. Secundò humili corde promptóque animo illis obſequendum eſt, teſte Paulo Apoſtolo ad Epheſ. 6. Filij, inquit, obedite parentibus veſtris 3. & ad Coloſſ. 3. Filij obedite parentibus per omnia, in iis nempe, quę non aduerſantur legi diuinæ, nec militant contra honeſtatem. Quare ſi quid abſurdi humeris filiorum peruicaces imponerent parentes, occurrere ipſorum menti debet illa beati Petri Apoſt. regula, Act. 5. poſita: Oportet obedire Deo magis quàm hominibus, & Matth. 10. Qui amat patrem & matrem pluſquam me, non eſt me dignus. Si igitur timorata ſoboles deligat vitam ſibi monaſticam, patri imperanti quatenus matrimonium contrahat, nequaquam erit obtemperandum: Abſurdum namque eſt illis leges præſcribere, quibus non habent mandandi imperium, ſecundum

Parentes nõ debemus inceſſere verbis.

Filij multa debent parentibus.

1.

2.

Filii nõ tenẽtur in deligendo vitæ genere parentibus obaudire.

cundum Ciceronem, lib.1.Offic.cap.Temperantia. Quem potiſſimum vitæ curſum quiſque ſequi velit, ad ſuam cuiuſque naturam, conſilium omne eſt reuocandum. Decet quidem filios in deligendo vitæ genere, maturum parentum audire conſilium, obaudire tamen liberi non obligantur, ſi ipſorum perſuaſio parentum, adſpirationi Dei non adſtipuletur, ſecundum D. Hierony.epiſto. ad Heliodorum: Licet, inquit, ſparſo crine, & ſciſſis veſtibus, vbera quibus te nutrierat mater oſtendat, licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, ſiccis oculis ad vexillum crucis euola, ſolum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelem. Si verò perfidus pater naturalis miſerationis oblitus, toxico hæreticæ prauitatis perimere prolem, quàm genuerat, conetur, filius ſibilis ſerpentinis exprobrare non ceſſet, & dignis increpationibus perfidiam paterni erroris propellat, quemadmodum inſignis Armigildus fecit, qui ſacrilegæ Arrianorum communioni acquieſcere abnuit, teſte beato Grego.lib.3.Dialog.cap.31.& allegatur 24.quæſt.1.cap.Cœpit. Debent etiam liberi pro parentibus, tam ſuperſtitibus, quàm vita functis preces fundere: Cui rei nobis eſſe teſtimonio poteſt D.Auguſt. qui in ſacris aris tremenda myſteria, pro refrigerio animæ chariſſimæ matris ſuæ Monicæ celebrauit, lib.9.Confeſſ.cap.13. Deinde præceptum, vult parentes non procaciter, ſed reuerenter, non duriuſculè, ſed blandiſſimè alloquendos, omníque honore proſequendos, iuxta ſcripturam Eccleſiaſtici 3. Sicut qui theſaurizat, ita & qui honorificat matrem ſuam, qui honorat patrem ſuum, iucundabitur in filiis ſuis, & in die orationis exaudietur: Qui honorat patrem ſuum vita viuet longiore, & quaſi Dominis ſeruiet his, qui ſe genuerunt: In opere & ſermone & omni patientia honora patrem tuum, vt ſuperueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouiſſimo manet. Vltimum officium parentibus exhibendum eſt, quod liberi, ſi neceſſitas poſtulauerit, parentibus vitæ neceſſaria procurare debeant, docente hoc natura, & altero quod ab ipſis recepimus dona, nempe nutrimenta. Quo filij parentibus etiam hac in parte nequeunt reddere æquiualens: Nam parentes filios de propria nutrierunt ſubſtantia: Filij autem eos aliena, ideoque recuſantes, mor-

Laudabile Armigildi factum.

3. *Filii debēt parentibus.*

4.

5.

tale crimen incurrunt, ſicut & illi quos Chriſtus Matth. 15. auaritiæ inſimulat: Nam vt bona quæ erant parentibus adminiſtranda, ſuo vſui cederent, comminiſcebantur gratuus fore, ſi in templo liberali largitione ſibi oblata eſſent, tum quod pater præcipuus & ſpiritualis eſſet Deus, tum quia licet parentes corporales, per talem oblationem Deo factam, ſuſtinerent aliquid incommodi & detrimẽti, conſequantur tamen bonum ſpirituale, inquantum illud quod eorum neceſſitati erat applicandum, Deo fuiſſet conſecratum: ſicque præceptum de honore parentum hac in parte euacuabant, vti inſinuat Chriſtus inquiens: vos autem dicitis, perperam ſcilicet expònendo præceptum Dei: Quicunque dixerit patri vel matri, munus qualecunque ex me Deo conſecratum, nempe, tibi proderit magis, ſupple, quàm ſi expenderes in vſus inopum parentum neceſſarios, teſte Irenæo, lib. 4. contra hæreſ. cap. 25. & 26. Huius occaſione literæ inquirendum eſt, An religioſus neceſſitate parentum adſtrictus exire debeat ad ſuccurrendum eorum neceſſitati. Ad cuius euidentiam, notandum eſt, ſecundum Caietanum ſuper 22. quæſt. 101. art. 4. quod bifariam contingit patrem egere ſeruitio filij religioſi. Primo citra extremam neceſſitatem. Secundo in extremo neceſſitatis articulo. Et ſiquidem pater ita egeat filio, quòd abſque ipſius ſubſidio, extrema neceſſitate manifeſtè anguſtiaretur, tenetur filius petita, licet non obtenta ſuperioris licentia, patris neceſſitati ſuccurrere, teſte Auguſt. ſermo. 6. ad fratres in eremo. Quid ago? quid eligo? inquit, ſi exiero, frango votum, ſi permanſero, patrem mori permitto. Reſpondeo, ſi pater alicuius ſine filio monacho viuere nullatenus poteſt, procurare debet filius, quomodo patri de bonis cœnobij ſubueniatur: & ſi monaſterium impotens fuerit, toto affectu videat, quomodo patri non deficiat, nec votum frãgere credat, ſi poſt priſtinam vitam redire non pigeat, ſanctè iuſtéque viuẽdo, ſicut incœperat. Huc facit ſententia Ambroſiana ſuper 7. cap. Luc. Illi debes quod habes, cui debes quod es. Ratio dicti eſt, quia præceptum iuris naturæ & diuini in extrema neceſſitate præeminet omni voto & vinculo, nec ſolum pro patre, ſed pro quocunq; homine quilibet obligatur neceſſitatis tẽpore. Vnde ſicut licet furari propter extremam

Monachi quomodo parentibus ſuccurrere poſſunt.

tremam alterius neceſſitatem, ita licet actualem obedientiam prælato ſubtrahere & furari bona eccleſiæ, ſi alia ſuccurrendi non ſuppetat ratio. Quemadmodum diuendidit D. Ambroſ. vaſa eccleſiaſtica, vt egenis & incarceratis ſuppetias ferret, lib.2. Offic. cap.28. Simili quoque neceſſitate Auguſt. compulſus calices diſtraxit, ſermo.32. ad fratres in eremo, quod ſecluſa extrema neceſſitate nemo debet præſumere, vti docetur Cod. de ſacroſanctis eccleſiis, leg. Sancimus. Si verò pater in neceſſitate ſit, non tamen extrema, tunc religioſus tenetur adiuuare patrē, ſaluo ſuo ſtatu, hoc eſt, obedientia & regulari obſeruantia, ſicut filius vxoratus non obligatur patri, niſi ſaluo ſtatu ſuo coniugali. Sic Chriſtus propter dulciſſimam matrem, non reliquit obediētiam à patre ſibi impoſitam, quin potius diris tormentis exhauſtus, matri vt potuit ſubuenit, quando Ioāni Euāgeliſtæ eam ſollicitè commiſit. Huius obſequij præclarum habemus paradigma apud Valerium Maximū, lib.5. cap.4. Quādo commemorat prætorē capitali ſentētia damnaſſe mulierē haud ignobilem, quæ non protinus ſtrangulata, aditum filiæ diligenter excuſſæ, ne quid conferret, ab eo qui cuſtodiæ carceris præerat, impetrauit, exiſtimās futurum, vt inedia conſumeretur: Cùm autem iam dies plures intercederēt, ſecum quærēs quidnam hoc eſſet, quo tandiu ſuſtentaretur, curioſius obſeruata filia, animaduertit illam exerto vbere famē matris copia lactis tēperaſſe: Cuius admirabilis ſpectaculi nouitate commotus, præter remiſſionem pœnæ, gratiam mulieri impetrauit. Huic & ſcriptura ſuffragatur Eccle.7. Retribue illis, quomodo & illi tibi, & cap.3. Qui timet dominū, honorat parentes, & quaſi dominis ſeruiet his qui ſe genuerunt. Iſtud non lege, ſed natura conſtricta conſeruat ciconia, teſte D. Ambroſ. lib.5. hexam. cap.16. nam depoſiti parētis artus, per longæuū ſenectutis palmarū tegmine alarumq; remigio nudatos circunſtans, ſoboles pennis propriis fouet, collatitio cibo paſcit, vt hinc atq; inde ſubleuantes ſenem, fulcro alarum ſuarum ad volandum exerceant, & in priſtinos vſus deſueta iam reparent pij membra parentis.

Calices diuēdere quādo liceat.

Pulchrum exemplum ſuſtentantis matrem.

Exemplum ciconiæ.

A quibus debeant parentes filios præſeruare.

TRIPLICEM filiorum acceptionem docet nos beatus Auguſtinus lib.1. retract. cap.22. Irenæus libro 4.

Triplices filii. contra hæreſes cap.79.& 80.necnon Symmachus Papa apud Gratianum 30.quæſt 1.cap Ad limina, & cap.Omnes. Aliqui baptiſmatis ſuſceptione efficiuntur, quorum rationem ſuſceptores habere tenentur, ne hæreticæ prauitatis contagione contaminentur. Symbolum etiam illos docere, Orationémque Dominicam, teſte Auguſt.ſerm. 163.de tempo.& reſumitur de conſecrat diſt.4.cap. Vos ante, cui conſonat Concil. Conſtantinopol.6. cap.7.ac Arelatenſe cap.19. Et Auguſt.ſermo.215 de tempo. Filios quos in baptiſmo excipitis, ſcitote vos fideiuſſores pro ipſis apud Deum extitiſſe, & ideo tam illos qui de vobis nati ſunt, quàm illos quos de fonte excipitis,ſemper caſtigate & corrigite, vt caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, charitatem teneant, &c. Alij abſolutionis adminiſtratione filij efficiuntur,de quibus habetur 30. quæſt. 1. cap.Ad limina,& cap.Omnes, hos ſpirituales appellamus filios: Carnales enim ſunt, de quibus tertio loco eſt dicendum, quos lege naturæ fouere debent: Cùm enim nemo carnem ſuam odio habeat, clarum eſt eos eáſve legem infringere naturalem, quæ filiis etiam ab ipſis conceptionis exordiis, minus benè conſulunt. Fieri namque poteſt, vt aliquæ etiam exhorreſcente naturæ lege, malint fœtus vteri ſui interire, teſte beato Auguſt. lib.1.de nuptiis & concupiſcentiis cap.15 quàm viuere. Item ſermo.116.& 244.de temp. vbi ſic habetur, Nulla mulier potiones ad aborſum accipiat, nec filios iam conceptos aut natos occidat, quia quæcunque hoc fecerit, ante tribunal ſciat ſe illic eorum cauſam quos occiderit eſſe daturam. Sed nec alias diabolicas potiones mulieres debent accipere: qualicunque enim modo conceptum impedierint, tali tantorumque homicidiorum ſe ream eſſe cognoſcat. Caueant etiam ne dormientes iam natum opprimant,3. Reg.3. Et Iuo Carnotenſis lib.10.cap.27. Et quemadmodum mulier nihil machinari poteſt, in fœtus interitum, ſecundum D. Thom.22.quæſt.64. art.1. ita nec maritus grauidam & impregnatam crebris carnalis operis commiſtionibus laceſſere vel flagris impetere, Exod.21. aut importabilia onera imponere, quo fœtum conceptum extinguere, vel aliqua ratione perturbare poſſit, debet, teſte beato Auguſt.de bono coniugali, cap. 6. Cùm elephas ſimiliter

Suſceptores quid debeãt filiis ſpiritualibus & luſtricis.

Aborſus nullo modo eſt procurãdus.

Continẽtia elephãtis & feræ.

militer & ceruus tantæ ſint continentiæ, vt ad impregnatam non accedant, ſecundum Plinium, lib. 8. naturalis hiſtor. cap. 5. & 32. vnde Procopius Gaſeus ſuper 16. cap. Geneſ. ait. Quod antiquo gẽtis inſtituto abſtinebant à grauidis, nec accedendas iudicabant coniugati, lactantes aut infantes nutrientes, quos ipſemet matres lactare debent, teſte beato Grego. epiſtola 7. ad interrogationes Auguſt. ſed eo tantum tempore quo conceptum natura non negabat, rem cum vxoribus habebant. His conſentanea eſt, Concil. Elibert. cap. 63. & Hilarden. cap. 2. ſententia, vbi ſic legitur: Qui conceptos fœtus necare ſtuduerit potionibus vel aliis, ſeptem annis pœniteat, quibus peractis communionem percipiat, & perpetuis fletibus inſiſtat. Imò Concil. Anciranum cap. 21. inſinuat quod vſque ad finem vitæ, rigori pœnitentiæ ſubiacuerint: & humanius agens obligat tales, ad decennalem pœnitentiam. Nec in prædictis impregnatę duntaxat debent eſſe ſolicitæ, ſed & in aliis: Nam & oſcitatio, ſi Plinio credamus, lib. 7. naturalis hiſt. cap. 6. & 7. in enixu lethifera eſt, ſicut ſternutaſſe poſt commixtionem carnalem, aborſum inducere conſtat, imò aborſus cauſa ſubinde fit, ſecundum eundem, odor vel fœtor candelarum extinctione relictus. Quin & ſeculare brachium animaduertit acerrimè in iſtas, ſicuti habetur, Cod. de his qui parentes, vel filios occidunt, leg. Si qui, vbi ſic habetur: Si qui parentes, filij aut filiæ mortem procurauerint, pœna parricidij puniantur, neque gladio, neque ignibus, neque vlli alij ſolenni pœnæ ſubiugetur, ſed inſutus culeo cum cane & gallo gallinaceo & vipera & ſimia, & inter eas ferales anguſtias comprehenſus, ſerpentis contuberniis miſceatur, vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare vel in amnem proiiciatur, vt omnium elementorum vſu viuus carere incipiat, & ei cælum ſuperſtiti, terra mortuo auferatur Baldus tamen dicit eo loci, hanc pœnam exoleuiſſe. Nec parentes inſtar coruorum & ſtrutionum (pullos & oua relinquentium) intollerabili crudelitate prolis editæ debent obliuiſci, Eſaiæ 49 quin potiùs lac & præmanſum cibum ingerere, 1. Corinth. 3. Et ad Hebræos 5. Gregor. epiſtola 7. ad interrogationes Auguſt. Baſil. homil. 9. hexameron: Non enim debent filij parentibus theſaurizare, 2. ad Corinth, 12. ſed

Matres ipſemet infantulũ lactare debent.

Variæ aborſus occaſiones.

Antiqua aborſum procurantiũ pœna.

Strutionis natura.

parentes filiis, æquo & modo honeſto: Nulla etenim alia ex cauſa peruerſi, vt fiant liberi, contingit, niſi quod eorum patres circa vitæ præſentis commoda æquo ampliùs incumbant, & ferè dixerim, inſaniunt, inquit Chryſoſto. lib. ad vituperatores vitę monaſticę, tom. 4. cùm enim illa ſolum requirant, nihílque illis præferendum cẽſeant, & ſuam pariter & liberorum animas negligere coguntur. Hos ego patres parricidis ipſis immaniores, ſceleratioréſque dixerim: Illi enim corpus ab anima diſſeparant: iſti & animam & corpus æternis ignibus tradunt, parẽtes corporum, potius quam animarum, imò peremptores. Adſequuti ſiquidem diuitiarum magnarum theſauros, quibus & filios ac ſe trucidant, benè ſecum actum exiſtimãt. Non ſic Abraham filiis ſuis, cum detrimento animæ ſuperflua comparauit, Geneſ. 17. Non ſic Tobias cap. 12. Sed potius ſi timuerimus Deum, multa bona habebimus: Quibus cõſonat D. Paulus ad Epheſ. 6. Patres educate filios veſtros in diſciplina & correctione Domini, & qui parcit virgæ, odit filium. Propterea in fine vitæ, admonuit Theodoſius filios ſuos, in timorata vita manere, ſecundum Theodoretum lib. 2. eccleſ. hiſt. cap. 26. Atque ingẽns huius rei deſiderium inſeuit naturæ, vt veluti neceſſitudinem quãdam ineuitabilem curæ habendæ, filios parentibus conſtituiſſe videatur, legem item intulit de cura liberis faciẽda: Nam cùm dies feſtos agi ſtatuẽret filiis ſuis eiuſcemodi celebrationis rationes aperiens, imperauit, Deuteron. 6. & 11. Denique cùm de Paſchate loqueretur, Exod. 13. adiecit: & annunciabis filio tũo in die illa, dicens. Idcirco fecit mihi Dominus hæc, cùm exirem de terra Ægypti, &c. Nec filiorum diſciplina eſt aliquatenus paruipẽdẽda, cùm & animal rationis expers, fœtum informem in ſui ſpeciẽ efformare non negligat, ſecundum D. Ambroſ. lib. 6. hexameron, cap. 4. Vrſa, inquit, fertur informes edere partus, ſed natos lingua fingere, atque in ſpeciem ſui, ſimilitudinémque formare: Non miraris in fera, tam pij oris officia, cuius naturam pietas exprimit? Vrſa igitur partus ſuos ad ſui ſimilitudinem effingit, & tu filios tuos inſtituere ſimiles tui non potes? Et ne fortè excuſes teneram ætatem, non ita legibus adſtringendam, ad memoriam reducere incumbit, exemplum apud D. Grego. lib. 4. dialog.

Taxantur parentes nimis terrenis fecibus immerſi.

Admonitio Theodoſii ad filios.

Vrſæ natura.

log.cap.28.poſitum, de puero quinquennali nomen Domini blaſphemante, qui morti propinquus, diabolico miniſterio ad regna plutonica crudeliſſimè eſt protractus, eo quòd pater non vigilaſſet in eius correctione. Nec cogitandum eſt, incremento annorum ſobolem maiuſculis calcaribus ad meliorem vitæ frugem excitandam, quia anni ſemper quotidianis defectibus decreſcunt, teſte Auguſt.ſermo.1.de verbis Domini. Eſtque teneræ ætatis infantia tanquam tabula raſa, ſecundum Philoſophum, in qua nihil depictum eſt, cui ſi compoſiti mores compoſitáque vita inſculpta fuerit: Quo fuerit ſemel imbuta teſta recens, ſeruabit odorem, iuxta illud, Prouerb.22. Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea: vt enim aqua digitum ſequitur præcedentem, ita ætas mollis & tenera in vtramque partem flexibilis eſt, & quocunque duxeris ſequitur, ſecundum D.Hieron.epiſtola ad Gaudentium. Siquidem laxitas patris quod aliquando ſit damnabilis, liquet exemplo apud Auguſt.lib.ad fratres in eremo, ſermo.23.poſito: Nam quidam Cyrillus vir locuples, vnicum habuit filium, quem corrigere neglexit: vnde inebriatus ſororē violare voluit, reliquas duas lethali vulnere ſauciauit, matrē pregnātem oppreſſit, ac patrem exerto ferro atrociter interfecit. Et apud Ioānē Gerſonem ſecunda parte ſermo.de omnibus ſanctis, qui dicit fuiſſe quendam iuuenem Romanum qui iuuenilem ætatem miſerè trāſegerat, cumque apprehenſus ad patibulum dignas pœnas luiturus duceretur, pater eius magnis lachrymarum imbribus perfuſus, eminus ſequebatur: cui cùm triſte vale dicere, atque oſculum patri præbere deſideraſſet, accedētis patris naſum, diris morſibus eraſit, & hominibus rei nouitate admirantibus immurmurans dixit. O pater tu me ſuſpēdis, tu, occaſio huius cōtumelioſæ mortis: ſi namque me vt debueras, correxiſſes: iſtam ignominioſam mortem non conſpexiſſes, nec offenſam Dei, vt Heli Reg.3.incurriſſes, qui quid perpeſſus ſit, omnibus eſt in confeſſo. Imò multi, inquit beatus Ioānes Chryſoſt.tom.3.lib.3.aduerſus vituperatores vitæ monaſticæ, ſæpenumero ob id acerbiora perpeſſi ſunt: Nam vnde acerbæ & intēpeſtiuæ mortes, vnde morbi perpetui atq; grauiſſimi, plerūq; nobis liberiſque noſtris inferuntur: vnde damnis & incōmo-

Exemplum immorigeri pueri ex Greg.

Aliud ex Auguſt.

Aliud ex Ioāne Gerſone.

dis adficimur? vnde caſus varios & mala innumera ſuſtinemus? Nonne quòd filios noſtros minus frugi videmus, & eos emendare contemnimus?

Parentes quibus debent filios informare.

NE carnis curam duntaxat gerere in deſideriis videantur parentes, inducere tenentur gratam prolem, vt Deo offerre ſtudeant innocentiam corporis cum puritate mentis. Quod fieri contingit, quando pueri à teneris vnguiculis Deo militare incipiunt, vti docet Hierem. Thren. 3. bonum eſt viro cùm portauerit iugum Domini ab adoleſcentia ſua: Anima ſiquidem pueri adoleſcentis, eſt veluti tabula raſa (quemadmodum prælibauimus) in qua nihil eſt depictum, teſte Ariſtotele, apta tamen quæ depingatur, ideóque quicquid primitus in ſe recipit, ad hoc pronitas inclinata flectitur, ſiue bonum ſiue malum fuerit, Prouerb. 22. Comparatur etiam ceræ molli apud D. Aurelium lib. 3. de ſimilitudinibus, quæ cùm receperit ſigilli imaginem, dimittere inueteratam neſcit: Item agro inculto apud D Ioannem Chryſoſto. hom. 49. ſuper Matth. qui ſi negligatur, vepribus & ſpinis replebitur, ſi diligenti excolatur opera, maturã meſſem producet: Quod enim noua teſta capit, inueterata ſapit, ſeruatque odorem. Hinc D. Auguſt. ſermo. 215. & 216. de tempo. ſimbolum & orationem Dominicam omnibus præſcribit addiſcendam. Et D. Ambroſ. lib. 3. de virginibus ad ſororem: Symbolum debemus tanquam noſtri ſignaculum cordis, antelucanis horis quotidie recenſere, quo etiam cùm exhorreſcimus aliquid, animo recurrendum eſt, non enim inuenitur miles ſine militiæ ſacramento, in tentorio, nec bellator in prælio. Sed eheu non raro contingit parentes adeò viæ vitæ ignaros, vt nec præcepta, nec ſymbolum calleant, cùm tamen manus & pedes, ſi diligentem habeant inſpectorem, decalogi præcepta, quaſi quibuſdam calculis enumerent. Horum agreſtibus moribus adoleſcentia deprauata egrè caſtigetur, quando peccamina per longas inualuera moras, iuxta illud Iuuenalis 14. Satyra:

Quum ſeptimus annus
Tranſierit puero nondum omni dente renato,
Barbatos licet admoueas mille inde magiſtros.

Et pauló poſt:

Quomodo erga Deum pueri ſe habere debeãt.

Pueri quibus imbuẽdi & quomodo erga Deũ

Præcepta decalogi docent manus & pedes.

Hinc

Hinc totidem fugienda patrum veſtigia ducunt,
Et monſtrata diu veteris trahit orbita culpæ.

Idipſum & poſt pauca, duplici exemplo (Ciconiæ ſcilicet & Vulturis) oſtendit dicens:

Plurimum enim intererit quibus artibus & quibus hunc tu
Moribus inſtituas: ſerpente Ciconia pullos
Nutrit & inuenta per deuia rura lacerta,
Illi eadem ſumptis quærunt animalia pennis.
Vultur iumentis cruribus canibúſque relictis,
Ad fœtus properat, partémque cadaueris adfert.
Hinc eſt ergo cibus magni quoque vulturis & ſe
Paſcentis propria cùm iam facit arbore nidos.

Hinc Threnorum 3. & Eccleſ. 7. Filij tibi ſunt, erudi eos, & curua eos à pueritia eorum: Curua, inquit, ad ſimilitudinem virgulti, quod cùm adhuc tenerum eſt, in quamuis partem flexibile reperitur: cùm autem in robur excreuerit, fregeris id citius quàm inflexeris Deinde informandi ſunt liberi, quatenus timor Dei proceſſu ætatis maiora ſumat incrementa, quòd initium ſapientiæ timor ſit Domini. Vbi enim timor eſt, ibi auri ſacra fames non eſt, ibi furor non eſt, Sicut enim latro aut fur accedere non præſumit, vbi fortis armatus atrium cuſtodit, ita timor peccati latrocinium expellit, virtutúmque merita inſerit, teſte beato Ioanne Chryſoſto homil. 15. ad Antioch. & Auguſt. 47. de verbis Domini: Deus, inquit, timendus eſt in publico, timēdus eſt & in ſecreto, cùm procedis, videris, & cùm ingrederis cubilis ſecreta, oculos maieſtatis omnia contemplãtis nõ effugis. Præterea doceãt eos gratitudinis holocauſta Deo de cũctis pręſtitis beneficiis offerre, potiſſimùm de creationis dignitate, qua nõ lapidẽ aut lignũ nos formauit, teſte Auguſt. de ſpiritu & litera cap. 17. ſed ad imaginẽ ſuam Geneſ. 1. Imo omnibus præfecit hominẽ creaturis: Dominamini, ait, piſcibus maris. Adeo vt angeli ſunt adminiſtratorij ſpiritus, Hebræo. 1. nec dedignantur illud Pſal. 90. in nobis explere: Angelis ſuis Deus mãdauit de te, vt cuſtodiãt te in omnibus, &c. Sol radios ſuos tibi interdiu diffundit, Luna antelucanis horis lumen ſibi impartitum nequaquam abſcõdit, oues & boues præter ſeipſos hirtúmq; tegumẽ, copiam lactis. Et quod vel maximè gratitudinẽ poſtulat, eſt amara Chriſti paſſio, quam no-

2. Imbuendi ſunt.

3. Inſtruant ſobolem.

Gratiarum actio de quibus.

ſtri cauſa ſubire dignatus eſt, humanum genus apoſtaticis ſpiritibus multipliciter præferẽdo: Primo in honore, non enim eorum naturam, ſed hominis aſſumpſit, Hebræo. 2. nuſquam angelos apprehẽdit. Secundo in amore, quia hominem proprio ſanguine, inſtar pelicani reparauit, quod angelis lapſis recuſauit. Tertiò in viſione, nam ex cõtẽplatione humanitatis, homo maiori quàm angelus perfruetur gaudio, quia cõtẽplabitur ſuam naturam diuinæ vnitam. Iob 19. In carne mea videbo Deum ſaluatorẽ meum.

4. Docere parentes debent filios. Vltimò admonere filios tenẽtur, vt eccleſias frequentent, quod Chriſtus verbo docuit, & exẽplo mõſtrauit Lucæ 2. Tobiæ 1. & Act. 3. Vnde antiquitus ſolẽt iuniores monaſticis tradi diſciplinis, ibiq; honeſtis imbui moribus exẽplo Samuelis 1. Reg. 1. & Salomonis 2 Reg. 11. induſtria Nathã Prophetæ inſtructis ac virginis glorioſæ, quæ ad nubiles vſq; annos, in templo diuinis fuit mancipata, teſte beato Hieron. Tom. 4. epiſtola ad Cromatium & Heliodorum. Et ſicut inciuilis reputaretur filius, qui communẽ cum parẽtibus plateam occupãs, non ſemel in die illos verbis ſalutaret pacificis, ita multo magis humanitatis dicitur oblitus, qui nõ ſaltẽ ſemel in die limina tẽplorum terit, vt cæleſtẽ ſalutet patrem, breui verborum compẽdio, apud quem confidit ſe perpetuò regnaturum. *Quomodo erga proximum.* Altera ſalutis methodo imbuere debent ſobolem, quomodo erga proximos ſe habere conueniat, cui dilectionem fidelitatémque exhibere teneantur, etſi ad inopiam redacti fuerint, opem ferant, vt cum beato Iob dicere queant illud 3. cap. Ab infantia creuit mecum miſeratio, vt miſericordiam conſequantur, iuxta illud Matt. 5. Beati miſericordes, quoniam miſericordiam conſequentur. Damnum etiam inferre proximis prohibeant, tam famæ quàm rerum, ac inferentibus prompto animo indulgere ſatagant.

Prælati & Patres ſpirituales an admittendi.

QVANQVAM Ioannes Vviclephus articulo ſuo nono Cõcil. Conſtantiẽ ſeſſ. 8. præſcripto noluerit eccleſiæ prælatos eſſe admittẽdos, in cuius damnatam hæreſim Ioannes Brentius noſtræ tẽpeſtatis hæreſiarcha, quaſi pedibus ire, ex quibuſdam ſcripturæ locis perperam intellectis, præſompſit, Matth. 23. Nolite vocari Rabbi, vnus eſt enim magiſter veſter, Hiere. 31. Non docebitis:

ſic

ſic prioris Corinth.3.& poſterioris 4. Omnes, inquiẽs, ſũt ſerui, ſiue Gregorius Papa, ſiue Maximilian⁹, ſiue Philipp⁹ magnus Rex Hiſpaniarũ: vos autẽ Chriſti. Attamẽ præfectos in eccleſia eſſe neceſſarios, cùm Eccleſiaſticos tum Ciuiles, docet beatus Gregorius lib.26. Moral.cap.19. dicens: Summus locus benè regitur, cùm is qui prçeſt, vitiis quàm fratribus potiùs dominatur. Cũctos quippe natura æquales genuit: vt autem alij ad regendum aliis committantur, non eos natura, ſed culpa poſtpoſuit. Non ignorandum tamen hic quod eccleſia militans & triumphans in multis ſimiles ſunt: Nam habent vnum prælatum Deum, ſub quo 9. chori Angelorum: Sic Synagoga habuit Pontificem, Iudith 11.& Mar.13. Duxerunt Ieſum ad ſummum ſacerdotẽ, cuius poteſtas omne antecellebat, Deut. 17. Qui ſuperbierit nolẽs obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, morietur homo ille.& Cypria.lib.1.epiſt.3. inde hæreſes naſcantur, quod nolint obedire prælatis, cùm nulla ſit domus abſque hero, nulla familia abſque domino, nulla ciuitas abſque capite. Sic in iſta magna familia adfuit quod Iudicũ 17. dicitur: In illis diebus non erat rex, ſed quilibet agebat prout ſibi bonum videbatur, vt multi rami ad vnam radicẽ, multa mẽbra ad vnum caput, & armenta ad vnum paſtorem: ita corpus eccleſiç multis membris dilatatum eget gubernatore, quo vniuerſæ difficultates ſopiendç, quo concilia cogenda, & contumaces corrigendi, Epheſ.4. Poſuit quoſdã Apoſtolos: &c. alioqui eccleſiæ ſponſæ non benè prouidiſſet. Iſtud euidẽti liquet Saulis exemplo, 1.Reg.8.& antea multis temporũ tractibus Nemrothi venatoris ſuperbia, Geneſ.10.& 1.Paral.1. A cuius poſteritate exordium ſumpſit Roma: Nam Heſperus extitit frater Itali, à quo Italia, quç Hebrçis Cethim dicitur, Hier.2. Huic Italo fuit filia nomine Roma, quæ regionis gubernacula 46. annis tenuit, & anno triceſimoſexto ſui regni, paruæ iecit fũdamenta Romç, teſtibus Methaſtene & Beroſo, quã Remus & Romulus ſub tẽporibus Moyſis ampliàrũt: Huic laudis auiditas, pecuniçq; liberalitas, gloriã ingentem proceſſu temporum cumulauit: propter hanc viuere voluerunt, pro hac mori non dubitauerunt, ſecundum D. Auguſt.lib.5.de ciuit. Dei cap.12. quoniam ſeruire videbatur ingloriũ: do-

Origo prælationis inter homines peccatum.

Roma vrbs quãdo cõdita.

minari verò atque imperare, glorioſum. Regalis tamen dominationis capiſtrum non ferentes, imperialiſque dignitatis ſeruitutem excutientes, annua imperia, binoſque Imperatores ſibi fecerunt, qui conſules à conſiliis, non reges aut domini à regnis, ſunt nuncupati. Expulſo itaque Roma Tarquinio, & cõſulibus inſtitutis, ſequutũ eſt quod optârunt: nam breui tẽporis ſpatio, incredibili modo auguſti creuerunt, teſte Eutropio lib. primo hiſtoriç Romanæ. Concordia ſiquidem res paruç creſcunt, quæ diſcordia dilabuntur. Cùm autẽ iam non ſolùm libertate acquiſita gauderet, ſed lõgè lateque dominari inciperet, & proinde cõſulibus, ſenatoribus, viris patriciis dilatata fulgeret, vanitati luxuiq́ue deditis, plebei (vt multi etiamnũ hodie) obmurmurando illis inſultabant, teſte Tito Liuio lib. 2. primæ decadis: Nos in ſudore vultus veſcimur pane, & circa frequentia laborum miniſteria ſatagim' pro iſtis in otio & delitiis tempus tranſigentibus: Exeamus quantotius, & erigamus nobis aliam, ne amplius noſtri dominentur, ciuitatem: Tum his generoſitas Romana deſtinauit Meme-nium Agrippam legatum, qui inſigni paradigmate eorum rebellionem repreſſit: Accidit, inquit, manum operatam, vt corpori victus neceſſaria procuraret, pedes curſitaſſe, vt ventri pigro quæſtum haurirent. poſtmodum os dixit, nõ intromittam amplius in ventrem cibum pręmanſum, manus exilientes clamitârunt, nolo deinceps ventri pigro arte mechanica temporalis vitæ ſtipendia ſectari, reliquaq́ue membra ſuum ventri ſubtraxêre obſequium. Quid plura? exemplum dedit intellectum, conſpexerunt namque manus, pedes, oculi, reliquáque corporis membra pręmortua, ventrem adhuc in ſuis pręcordiis humidum radicale, ac vitæ ſpiritum fouere, atque toto exanimi corpore in ſolo pectore vitalem calorem anhelare: Quod vbi conſiderârunt reliqua membra, falſa ſunt ſeſe arbitrata, ventrem dependere à membris, ſed oppoſitum luce meridiana clari' manifeſtum euaſit. Venter primates ac proceres reges ac principes ſignificat, qui licet artẽ nõ exerceãt mechanicã, quanquam ſubinde calleant, tamen maturo ſuo conſilio cuncta gubernant, atque tranquillitate ac pace rempublicam pulchrè ornatam conſeruant: Remota namq; principũ regumq́ue lege & iuſtitia, quid eſſẽt regna, niſi magna

latrocinia?

latrocinia?teſte beato Auguſt.lib.4.de ciuit. Dei, cap.4. Quod & grues,natura magiſtra,cognoſcere potuerunt,ſibi mutuo ducem alternatim conſtituentes, ſecundum D. Ambroſ.lib.5. Hexam.cap.15.& apes de quarum rege cõſulere licet Virgilium longè latéque differentẽ, & D.Ambroſ.lib.priori cap.21. Cæteris, quòd haud difficulter ex ſcipturis erui poſſint,ſuperſedemus. Vt autem argumentis fiat ſatis,aduertendum eſt vnum magiſtrum eſſe in cælis, omnesq; eſſe docibiles Dei. Quos enim hic nõ docet,indoctos remanere oportet: Nequaquã enim vox magiſtri tantæ creditur efficaciæ vt peccatorem per ſe faciat reſipiſcere,vti docet beatus Auguſtin⁹,lib.de natura & gratia ca 40.de gratia Chriſti cõtra Pelag.lib.1.cap.2.& Greg.lib. 11.Moral.cap.5.& lib.13.cap.3. Eccleſiaſtes namq; agrũ cordis vomere prędicationis ac admonitionis ſulcare poteſt,triticũ tamẽ facere nõ poteſt,vt habet Augu.homil.3. ſuper epiſtolam Ioannis. Ideoq; ſine doctore cenſetur tãquam cæcus ſine ductore ab eodem ſermo.112.de tẽp. Prelibata autem argumenta ſoluit Aug.tract. 3.& 16.in Ioannem, dicendo quòd omnes homines regni illius erunt docibiles Dei nec ab hominibus audiẽt, & ſi ab hominibus audiant, tamen quod intelligunt, intus datur, intus reuelatur: Quid faciunt homines forinſecus annunciantes?quid facio modò ego cùm loquor? ſtrepitum verborum auribus veſtris ingero. Niſi ergo reuelet ille qui intus eſt, quid proficiunt? nam neque qui plantat eſt aliquid,ſed qui incrementum dat Deus, ſecundum Apoſtolum 1.Corinth.3.hoc eſt,Erunt omnes docibiles Dei, vn⁹ magiſter,&c.vt perpulchrè tradit beatiſſimus Pater Auguſtinus in Prolog.lib.de doctrina Chriſt.lib.1.de peccatorum merit.& remiſſ. cap.5. Et ſermo.2.de Sanctis. Vel etiam poſſunt prædictæ authoritates, eodem teſte lib.de ſpiritu & litera cap.24.accipi,de perfectione æternæ beatitudinis,vbi maior, minorem ſimili gratia & honore refulgentem erudire ceſſabit.

Regna abſque iuſtitia sũt latrocinia.

Gruis & Apis natura ducem habentium.

Solutio argumentorũ premiſſorũ.

Gratia neceſſaria cõcioni obſeruanda.

Quales debeant eſſe prælati ſpirituales.

SACRIS operãtes legũtur diuinorũ myſteriorũ in ſacra pagina diſpenſatores,Dei hominumque mediatores,& proinde, quo ad ſe, oportet ſint irreprehenſibiles, 1.ad Timoth.3. Quantum attinet ad diſpenſationem eis con-

creditam, nullus eſt mortalium, qui hac prærogatiua ex ſe fulgere potuit, non enim indice inſtar magni illius prophetæ Ioannis, produnt ſaluatorem, nõ eius duntaxat alloquio, vt Moyſes, perfruuntur, ſed Deum conſecrant, & (ſi loqui liceat ſalua tantę maieſtatis dignitate) increabilem creant. Nec offerunt arietes vt Aaron, ſed vnigenitum Dei filiũ, quod nec angelis cherubicis, nec ſpiritibus ſeraphicis legitur cõceſſum: Cælumq; ex mundo reformãt, vbi enim Imperator, ibi & curiæ deeſſe nequit regalis frequentia, teſte Chryſoſt. lib. 3. de ſacerd. & Gregor. lib. 4. Dialogor. cap. 58. Hinc 1. Corinth. 11. Malachiæ 1. angelus appellatur. Non ergo mirum videri debet, ſi ſacerdotes, parentibus honoris priuilegio anteferamus, cùm & reges diadema ſacerdotibus deponant, & angelis iſtis terrenis reuerentiam exhibere debeant. Quemadmodum enim plumbum ſuperatur ab auro, ita ſecularis ab eccleſiaſtico, ſecundum beatum Chriſoſt. ibidem, & vt ſol lunam magnitudine vincit, vtpote quadragies octies maior, ſecũdum opinionem Ptolomæi in Almageſto propoſitione 18. ita ſacerdotes reliquam plebem dignitate. Imo tantum diſcriminis opinatur inter ſacerdotẽ & ſecularẽ cõſtituendum, Chryſoſt. lib. 2. de ſacerd. quantum differunt ouis animal brutũ & opilio, hoc eſt, paſtor. Vt autẽ iſtis myſteriis apud D. Chryſoſt. lib. de ſacerd. & Gregor. libris paſtoralis curæ poſitis, dignè miniſtrare valeant, oportet nõ ſint mercatores, teſte beato Auguſt. ſerm. 19. de verbis Domini, & con. Cabilo. 2. cap. 12. & 44. nec prophanã habitu ſeculari vitã prçferãt, ſecundum con. Agaten. cap. 20. & Tridẽt. ſeſſ. 14. cap. 16 Illecebras quoque carnalis cõcupiſcẽtię impolluto corpore ſuperare debẽt, vt infra probabitur alio præcepto. Nec ſolùm incontaminato corpore, ſed & mũdo debẽt eſſe corde: Mundamini qui fertis vaſa Domini, Eſa. 52. vt cęleſtium myſteriorũ miniſtrãdo, fiãt participes. Qua enim prçſumptione alteri mederi properat, qui in facie vulnus portat? Munda debet eſſe manus, quę aliorũ abluat ſordes, ne tacta queque deteri⁹ inquinet, teſte Gregor. 2. parte Paſtoralis curę. Nec iſtud ſolùm ſed tabernaculum ingrediẽs tintinabulis ambiatur oportet, diſt. 43. ca. Pudic⁹, vt partes prædicatoris vocatus adſumat, ne ex ſilentio, tanquã canis mutus,

Prærogatiua ſacerdotalis.

Sol quanto maior terra

Seculares multis paraſangis antecellunt ſacerdotes ac preſbyteri.

Sacerdotes quales forinſecus eſſe debeant & intrinſecus.

mut',Deũ offẽdat.Quid per tintinabula veſtimẽtis inſerta aliud,quàm recta debem⁹ accipere opera cõmonẽtePropheta:Sacerdotes tui induãtur iuſtitia. Veſtimẽtis itaque tintinabula inhærent,ſi vitæ viam cum linguæ ſonitu,ipſa quoque opera ſacerdotis clamant. Ex quo paſſu diſcimus ſacerdotes, non ſolùm ſui rationem habere debere, ſed etiam populi,cuius peccata manducant. Oſeæ 4.Sunt namque medici ſpirituales, vt infirmos conſolident, deuios reducant: confractos reſarciant, ignaros inſtruant, ſecundum Ezech.44.cap.Nec ſolùm docere forinſecus, & aures blandis demulcere debent ſermonibus, vel operibus bonis,quibus eluceant,inſudare, ſed & oblationibus Deo populum debent reddere propitium: Hoc facite in meam commemorationem, Lucæ 22. Hic tamen non eſt diſſimulandum, propter ſententiam Apoſtoli Petri 1.epiſtolæ,cap.2. poſitam, duplices eſſe ſacerdotes, Morales & Miniſteriales: De prioribus intelligendus eſt Petrus inquiens:Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium,gens ſancta,offerentes nimirum ſpirituales hoſtias.Quomodo vniuerſi fideles offerunt Deo patri paſſionem Chriſti, offerunt & cor contritum,deteſtationem peccati, propoſitũ melioris vitæ,orationis feruorem,ac carnis mortificationem,vti legimus,Roman.12. Exhibeatis corpora veſtra, hoſtiam viuentem, ſanctam,Deo placentem, &c. Nemo tamen hic rectè intulerit iſtos, & illos, eiuſdem ordinis, eiuſdemque dignitatis, cùm eodem argumẽto concludi poſſet omnes eſſe reges, quod nemo ſanæ mentis conceſſerit. Poſſum⁹ & aliter huc locum expedire, vt verba Apoſtoli toti collectioni,non cuilibet perſonæ dicta ſint, ſicuti legimus Exodi 19. vbi non erant omnes ſacerdotes. Huic adſtipulatur D.Auguſt.lib.20.de ciuit. Dei cap.10. Et beatus Ambroſ.lib.de S.Ioſeph,cap.11.vbi pulchrè diſſerit ciphũ ſolùm in ſacro Beniamin eſſe repertũ,Geneſis 44.quod cõſecratio calicis ſit ſolum penes ſacerdotes, qui in miniſterium à Deo ſunt electi,Deut.17. Inſuper orare debent pro populo, teſte Moyſe, Leuit.4. Si fecerit populus contra præceptum, orabit pro eo ſacerdos, & propitius erit ei,Ioelis 1.Inter veſtibulum & altare plorabunt ſacerdotes miniſtri Domini,& dicent:parce Domine,parce populo tuo, & ne des hæreditatem in opprobium.Sic

Exemplis præluceãt ſacerdotes.

Officia ſacerdotum.

Docere debẽt peccatũ.

Duplex ſacerdotium.

Ciphus in ſacco quid.

Orare debẽt pro peccato.

Moyſes Exodi 32 aut dimitte eis hanc noxam,&c. Parceret vtique nunc Dominus populo ſuo, ſi fideles haberet precatores,taleſque interceſſores. Hinc Ezechiel. 22. conqueritur: Quæſiui virum de eis qui interponeret ſeptem, & ſtaret oppoſitum contra me,& non inueni. Sanè quantum efficaciæ habeat Oratio ſacerdotis,liquet,Numeri 16. & apud beatum Ioannem Chryſoſt.homi.17.ad Antioch. vbi legitur, quod propter ſtatuæ laudatiſſimæ Placillæ ſubuerſionem,Theodoſius Imperator Antiochenam ciuitatem euertere,omnium facultates diripere, habitacula cũ habitatoribus Vulcano conſecrare,ac aratro fundum proſcindere decreuiſſet,vertices montium monachi malũ impendens diſſoluere: Siquidem ſimul atque reſciuiſſent tantam ruinam ciuitati eſſe interminatam tuguriola cellularum relinquentes,veluti Angeli & cælo miſſi miſerorũ cauſæ patrocinantes, furibundum Auguſti animum placauerunt, adeò vt Antiocheni monachos patronos, imò ſaluatores appellitare non erubeſcerent. Sicut & Romani, ſecundum Gregor.lib.6.epiſtola 23.multis laudum præconiis religioſos extulerunt. ſi enim illi non ſuccurriſſent, precibuſque communem calamitatem Domino non cõmendaſſent,nullus per tot annos ſubſiſtere inter Longobardorum gladios potuiſſet.

Timorati monachi quã vtiliter in ciuitatibus cõmorentur.

Quales debeant eſſe prælati ciuiles.

SEcularium Principum & Iudicum integritas tribus cõſiſtit: Primo vt ſine perſonarum acceptione iuſtitiam adminiſtrent. Secundo vt temperatis moribus ſeruent modeſtiam. Tertio vt Dei timẽtes reuereantur eccleſiam. Quo ad primum,princeps aut iudex in controuerſiis decidendis,neminem reſpicere,nec patrem,nec amicum,nec fratrem aut vicinum. Denique nec inimicum, vt magis iuſtitiam quàm proprias proſequatur affectiones, debet, teſte Aug.ſer.14.ad fratres in eremo. Et D.Greg.lib.19.Moral.cap.14. vnde ſanctus Moyſes iudicibus à ſe conſtitutis, dixit Exod.23. In iudicio non acquieſces plurimorũ ſententiæ vt à vero deuies,pauperis quoque non miſereberis in iudicio: Et ſecũdi Paral.19. Videte,inquit rex Ioſaphat, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, ſed Domini,& quodcunque iudicaueritis,in vos redundabit, quia ſecũdum inſignem ſer.qui eſt 35.ad fratres in eremo, reputati

Acceptio perſonarum nõ ſit penes Iudicem.

Epitheta Iudicum.

reputati eſtis ab hominibus duces populi, iudices terræ, patres orphanorum, viduarum mariti, iuſtitiæ zelatores, ac reipublicę amatores. Tyrannis igitur omnino, ſummopere vitari debet: Nam Valerius Maximus li. 6. ca. 3. exemplum adducit, ne ad latum quidem culmum, à iuſtitiæ rigore iudicantes deflectamus, quia Rex Cambiſes corrupti cuiuſdam iudicis ex corpore pellem detractam, ſellæ iudiciariæ intendi, in eaque filium eius iudicaturum conſidere iuſſit: Cæterùm, inquit, & rex, & barbarus, atroci ac noua pœna iudicis, ne quis poſtea corrumpi iudex poſſit, prouidit. Rurſus lib. 6. cap. 5 de Zeleuco, ſic refert: Zeleucus vrbe Locrenſium, à ſe ſaluberrimis atque vtiliſſimis legibus munita, cùm filius eius adulterij crimine dãnatus, ſecundum ius ab ipſo conſtitutum, vtroque oculo priuari deberet, ac tota ciuitas in honorem patris neceſſitatẽ pœnæ adoleſcentulo remitteret, aliquãto repugnauit: Ad vltimum precibus populi euictus, ſuo prius, deinde filij oculo eruto, vſum videndi vtrique reliquit: Ita debitum ſupplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento ſe inter miſericordem patrem & iuſtum legiſlatorem partitus. Simile quid reperire eſt apud eundem lib. 3. cap. 6. de ſeueritate Bruti, & lib. 6. ca. 5. de Charunda Tyrio, qui ſe interfecit, quòd gladio accinctus ad conſilium, contra legem intraſſet. Secundo in principe ac iudice requiritur, vt luxu ſepoſito, colat modeſtiam, vt inquã, ſumptus ſecundum opum quantitatem metiatur, ne prodigus ipſe nullum modum ſeruans, prædo ſit, qui princeps eſſe debuerat, & graſſator in ſubditos ipſe, quos defendere debebat. Siquidem Sapiens ait Prouerb. 28. Vrſus eſuriens, & leo rugiens, eſt princeps impius ſuper populũ pauperem: prodigus enim & luxui deditus princeps, ſolet in ſubditis debacchari. Caueant ergo ne pretio corrũpantur, vel precibus flectantur, nec limites iuſtitiæ munerũ intuitu tranſiliant. Sed dicent fortè iudices aut primates, nil recepimus niſi vltrò oblata: Hic malo D. Aug. quàm meis reſpondere verbis, vbi ſuprà: Ego dico, & ſi non amplius recepiſtis, latrones eſſe poteſtis: Latro ſiquidem timet malum, & vbi non poteſt, non facit, & tamen latro eſt: Deus enim non manum, ſed cor interrogat: lupus frequenter venit ad ouile, & quærit deglubere oues & deuorare, vigilant tamen

Exẽplũ magni rigoris ac iuſtitiæ.

2. In Iudice requiritur.

Obiectio vel eluſio iudicum.

paſtores, latrant canes, ſicque lupus timendo fugam capit, nunquid tamen non lupum eſſe dicimus? abſit. Sic & vos facitis quantum poteſtis, ſi plura poſſetis, faceretis. Elegãter Alexandro magno quidam comprehenſus pirata reſpondit, teſte Cicerone lib. 3. de republica. Et D. Aug. lib. 4. de ciuitat. cap. 4. Cùm enim rex interrogaſſet quid ei videretur, vt mare iugiter haberet infeſtum. Ille libera proteruia: Quid tibi, inquit, vt orbem terrarum? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor, quia tu magna claſſe, Imperator. & ſermone 31. ad fratres in eremo. Cùm quæſitum fuiſſet, à Socrate, cur ſic tiſû inordinato ſolueretur, Reſpondit, video magnos latrones ad ſuſpendiũ duci facere paruos, & alta Stẽtoreaque voce clamauit: O quã digniores eſtis ſuſpendi, qui in cathedris & domibus habitatis, latrocinia maiora committentes, quàm qui in ſiluis cum tremore quotidie demorati vidẽtur: Qui ſi æquitatis eſſent obſeruãtes, vtique abundè illis ſuppeteret, quod etiam poſſent egenis impartiri. Si autem auaritiæ facibus accenſi imperent, potius tyrannum, quàm æquum iudicẽ ſe eſſe demonſtrant, quos nulla ratione Reipublicæ præficiendos D. Thomas epiſtola ad Duciſſam Brabantiæ edocet. Nec hoc mirum cuiquam videri debet, cùm & gentiles hoc diſſuaſerint: Legitur namque de Scipione Æmiliano apud Valerium Maximum lib. 6. ca. 4. qui requiſitus quem iudicaret ad Hiſpaniam regendam idoneum, diuitem auarum, an pauperem. Reſpõdit: priori nihil ſatis eſt, quippe qui ardeat auaritia: Secundus nihil habet, ideo cogetur rapere vt ſuſtentetur. Quare Tiberius Cæſar nunquã vel rarò mutabat procuratores, quia ſcientes ſe breui tempore habituros adminiſtrationem in iuriſdictione ciuili, breuique rude donandos crebra munera emungendo, tandem elicient & ſanguinem. Quocirca poſuit cuiuſdam vulnerati exemplum militis, qui inhibuit ne muſcæ ſanguine ſatiatæ, à vulneribus repellerentur, ne ſuperuenientes famelicæ grauius eum torquerent. Marcus Curius, teſte Valerio libr. 4. cap. 3. exactiſſimam frugalitatis normam, ac perſpectiſſimum fortitudinis ſpecimen omnibus iudicibus exhibuit: nam Samnitum legati, agreſti ſe in ſcamno, aſſidẽtem foco, ac ligneo catino cœnantem ſpectandum præbuit: Ille enim Samnitum diuitias contempſit,

Rapinis nõ incũbãt principes.

Quibus officia reipub. cõmittenda.

Exemplum militis.

pſit. Samnites eius paupertatem mirati ſunt: nam cùm ad eum magnum auri pondus publicè miſſum attuliſſent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vultum riſu ſoluit. Superuacuæ, inquit, & ineptæ legationis miniſtri, narrate Samnitibus Marcum Curium non aurum habere velle, ſed aurum habentibus velle imperare, atque iſtud pretioſum hominum excogitatum munus referte, & mementote me, nec acie vinci, nec pecunia poſſe corrumpi. Memorabile quoque paulo ante continentiæ Scipionis exemplũ producit: Quartum enim & vigeſimum annum agens Scipio Emilianus, cũ in Hiſpania, Carthagine oppreſſa, maioris Carthaginis capiendæ ſumpſiſſet auſpicia, multoſque obſides, quos in ea vrbe Pœni clauſos habuerant, in ſuam poteſtatem redegiſſet, eximiæ inter eos formæ virginem ætatis adultæ, & iuuenis, & celebs & victor, poſtquam cõperit illuſtri loco inter Celtiberos natam, nobiliſſimóque gentis eius Indibili deſponſatam, accerſitis parentibus & ſponſo inuiolam tradidit: aurum quoque quod pro redẽptione puellæ allatum erat, ſummæ dotis adiecit: Qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis eius gratiã retulit. Quis huiuſmodi animi moderationem, temperãtiam, rerumque tranſitoriarum contemptum, nunc inter Chriſtianos inueniat? Illi legem non habentes, ea quæ legis ſunt, fecerunt, Ro. 2. Surgent itaque in iudicio, Mat. 12. & condemnabunt iſtam generationem. Tertiò deſideratur in principibus, vt Dei timorem habeant, ac eccleſiam tueantur, pro cuius defenſione publicæ fidei præſtant iuramentum, quatenus de terris ſuæ iuriſdictioni ſubiectis, vniuerſos hæreticos atque malignos, pro viribus exterminare ſtudeant. Iuo par. 10. ca. 99. Quod ſi facere domini temporales, aut eorũ baliui neglexerint, excõmunicationis vinculo innodantur, vti habet concil. Lateranen. ſub Innoc. 3. celebratum ca. 3. §. Dãnati, & duobus ſequẽtibus: Nec aliquatenus falcem in alienam meſſem mittãt, ne admodum Oſię regis, incõceſſa in templo vindicantis, & ob hoc lepra percuſſi, ipſi ſpirituali lepra, hoc eſt, ſacrilegio cõtaminati, deteſtabiles efficiantur, 2. Paral. 26. Dauid rex quia Dei erat cultor, cunctis hoſtibus erat formidabilis, & quocunque pergebat, glorioſum reuexit triumphũ. Quin

Inſignis Marci Curij conſtantia.

Continẽtiæ Iudicũ principúmque ſpeculũ præfulgidum.

Principes habeãt timorẽ Dei, ſimiliter & indices.

Indices qualẽ preſtent iuramentum

& Salomon filius eius, Deo magnificam extruxit domũ, quo factum eſt, vt vniuerſos reges gloria & honore multis paraſangis anteuerterit. Porrò altis ſuſpiriis ingemiſcẽdum eſt, quod iam quidam exiſtimant ſibi fore dedecori, ſi diuinæ legis concioni cum plebeis nonnunquam adeſſe contigerit, vel in templis genua Deum adoraturi curuauerint: Quos interim ebrietas eneruat, alea decoquit, ſecundum Amb. li. 2. de Abraham, ca. 9. & Alexandrum de Hales parte 4. quæſt. 89. ac venatio euiſcerat, teſte beato Aug. ſer. 251, de temp. & libido corrumpit: Hæc ſiquidem ſunt quorundam fortia facta, quibus ſibi ignominiam ſempiternam, non gloriam conciliant: Nam quid agerent, qui probitate deſerta, otioſi & inertes, vitiorum ſuorum mãcipia, improbis cupiditatibus dediti, neque diuina, neque humana quicquam penſi habentes, prauis tantum facinoribus illuſtres, longè lateque conſpicuos ſeſe reddunt? Per hos eccleſia Chriſti non ædificatur, ſed ſcandalizatur: non defenditur, ſed contemnitur: nõ colitur, ſed ſpoliatur: Præfixam tamen ſemper oculis iſtorum oporteret eſſe ſentẽtiam, qua Dominus Matt. 22. pronuntiauit reddenda eſſe Cæſari, non quæcunque, ſed quæ ſunt Cæſaris: Nam ſi aduerſus æquitatem aliquid exigant ſeculares principes, cõtra fidem, contra religionem, aut contra ſana eccleſiæ Catholicæ dogmata (quod vtinam attendiſſent iſtis lachrymabilibus diebus noſtrates) parẽdum eis nequaquam eſt, ſed magis ad mortem vſque pro iuſtitia certandum. Quod perpulchrè docet Hoſius epiſcopus Cordubenſis apud D. Athanaſium, lib. ad ſolitariam vitam agentes, inſigni memorabilique conſtantia Conſtantium Imperatorem Arrianum confundens: Non te, inquit, miſceas eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potius ea à nobis diſce. Tibi Deus imperium commiſit: Nobis quæ ſunt eccleſiæ concredidit. Et quemadmodum qui ſuum imperiũ malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ ſunt eccleſiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date (ſcriptum eſt) quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo. Non ergo fas eſt nobis in terris imperium tenere, neque tu thimiamatum & ſacrorum poteſtatem habes ô Imperator. Et D. Ambr. epiſt. 33. quæ eſt ad Marcellam ſororem, & allegatur capit. Conuenior, 23. quæſt. 8.

Fortia facta modernorũ nobiliũ quorundam.

Aurea Hoſii Cordubẽſis ſententia

D. Ambroſii animoſitas.

quæſt. 8. Cōuenior, inquit, ipſe à comitibus, vt per me fieret baſilicæ matura traditio, dicentibus Imperatorem iure ſuo iuſſiſſe tradi debere, vtpote in cuius poteſtate eſſent omnia. Reſpondi: Si à me peteret, quod meum eſt, id eſt, fundum meum, argētum meum, & huiuſmodi meum, me non refragaturum, quanquam omnia quæ mea ſunt, ſint pauperum: Verùm ea quæ diuina ſunt, Imperatoriæ poteſtati non ſunt ſubiecta: Si patrimonium petit inuadite: ſi corpus, occurram. Vultis in vincula rapere? vultis in mortē? voluntas eſt mihi. Non ego vallabo circumfuſione populorū, nec altaria tenebo, vitam obſecrans, ſed pro altaribus gratis immolabor: Et paulò poſt mādatur: Trade baſilicam, hoc eſt, dic aliquod verbum contra Deum & morere, nec ſolū dic aduerſus Deum, ſed etiā fac aduerſus Deū: Mandatur, trade altaria Dei, vrgemur præceptis regalibus, ſed confirmamur ſcripturæ ſermonibus, quæ reſpondet: Tanquam vna ex inſipiētibus loquuta es. Quid ergo turbamini? volēs nunquam deſeram, coactus repugnare non noui, dolere potero, flere potero, aduerſus milites Gothos lacrymæ meæ arma ſunt, eodem teſte oratione ad Auxentium. Et li. 3. Offic. ca. 4. & 9. Talia enim ſunt munimenta ſacerdotis, aliter nec debeo, nec poſſum reſiſtere. Ad Imperatores palatium pertinet, ad ſacerdotes eccleſiæ: Publicorū tibi mœnium commiſſum eſt negotium, nō ſacrorum, & reliqua quę pulchrè eadem epiſtola ſubſequuntur. Quibus allegandis breuitatis ergò ſuperſedebimus.

Arma ſacerdotum lachrimæ & gemitus.

Quali honore prælati ſunt proſequendi.

TVrcica crudelitas ac pagana barbaries ſuis Myſtis (qui prolibus generandis operam dant, atque terrenis mūdanorum negotiorum occupationibus inhiant) reuerētiæ ſigna exhibent, magnopereque ſuſpiciunt, quemadmodum luce meridiana euadit manifeſtum doctrina Sapiētis Eccleſ. 7. & exemplo Pharaonis, qui ſuos ſacrificos, non ſolùm honore proſequendos cenſuit, verumetiam tempore annonæ ex horreis publicis illis præ cæteris prouiſum eſſe voluit, Gen. 41. Sperabant ſiquidem grandi fiducia, imò ſibi pollicebantur omnia fore proſpera, ſi ſacrificis dignum deferrent honorem, vti Michas idolatra Iudicum 17. ſibi perſuadebat. Scio, inquit, quod Dominus benefaciet mihi, quia habeo ſacerdotem Leuitici generis.

Quam putamus ergo anſam præbere infidelibus exprobrandi & ſubſannandi, ceu commẽtitiam legem noſtram, blaſphemandique nomen Dei noſtri? quin verò hanc hæreſum truculentam peſtem, inde compertiſſimum eſt fuiſſe ſubortam, indeque nutritam, quod ſpirituales prælatos habuerimus contemptui, eorumque monita deriſui, ſecũdum beatum Cyprianum libr. 1. epiſtola 3. ad Cornelium Papam, quos tamen Dominus verbis & exemplis monſtrauit, quando leproſos ad ſacerdotes direxit, Lucæ 17. honorandos, vti luculentius illo dicendi genere manifeſtant ſermones diſcipuli humili ſcemate appellati, Dominica 14. poſt Penthecoſten. Præter Chriſti factum, habemus & Petri Apoſtoli exemplum, qui Zachæum Epiſcopum Cæſarienſem conſecrauit, eúmque vt Chriſtum honorandum præcepit, teſte D. Clement. li. 3. Recognitionũ ad Iacobum fratrem Domini. Et Ambro. lib. 2. Offic. cap. 24. item prioris ad Timoth. 5. Duplici honore cenſentur qui bene præſunt digni. Sed aliquis immurmurando obganniet, vtinam ſint nobis numeroſi, qui bene præſint, vtinam ſint multi nobis Zachæi, qui veri Epiſcopi prouinciam aſſumẽtes, Paulinas conſtitutiones 1. ad Timoth. 3. obſeruarent. Vtinam, iam inquam, ſint, qui dimidium bonorum ſuorum erogent pauperibus, & non potius vanis ſumptibus & damnabilibus ſeculi pompis inhiarent: vtinam patres pauperum ſe exhiberent, & non carnis delitias voluptatiſque illecebras quærere ſe oſtenderẽt. Profectò dolendum & ingemiſcendum eſt magis quàm temeraria præſumptione iudicandum. Sed ipſe Chriſtus exemit nobis hunc ſcrupulum, quando Scribas & Phariſæos vtique variis peccatorum oneribus conſpurcatos, honorare voluit, & illis obaudire mandauit, Matth. 23. Super cathedram Moyſi ſederunt (inquit) quod dicunt facite, ſecũdum opera verò eorum, nolite facere, & 1. Petri 2. Serui, ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis. Nec ipſe Chriſtus grauatus eſt poplites flectere, imò in terram procidere, ante ſuum proditorem: Si dominus ſeruo ſuo deferat honorẽ, imò non ſeruo, ſed inimico & homicidæ, imò deicidæ (quantum res fieri ſiuit) magis honoribus proſequi debemus prælatos, etiam corruptos moribus ac deprauatos, ſicut

Hæreſes vnde exorta.

Sermones diſcipuli hic vtiles.

Zachæus epiſcopus Cæſarieñſis.

Obiectio vulgarium contra ſacerdotes.

Solutio.

cuit oſtendit D.Paulus Act.23.Nam vbi contumelioſo nomine compellaſſet principem ſacerdotum parietem dealbatum, recogitans legem diuinam, Exodi 22.poſitã, præcipitis linguæ culpam, excuſatione ignorantiæ emẽdauit: Neſciebam, inquit, fratres, quoniam princeps eſt ſacerdotum: Scriptum eſt enim, principem populi tui non maledices. Huius maledictionis condignam nequiuit euadere pœnam filius Noë, Chan, Gen. 9.qui patris nuditatẽ dormientis, paſſionemque Chriſti prænuntiantis, teſte Aug. lib.12.cap.23.contra Fauſtum Manich. oſtentui habendo ſpreuit. Maledictus (inquit pater expergefactus) filius Chanaan. Quam maledictionem & parentum execrationem, ſummo ſtudio timere debent liberi, ſecundùm eundem li. 22.cap.8.de ciuit. Dei, vbi ſeptem mares & tres ſorores leguntur fuiſſe de Cæſarea Cappadociæ, ſuorum ciuium non ignobiles, qui maledicto matris, recenti patris eorum obitu deſtitutæ, iniuriam ſibi ab eis factam acerbiſſimè tulit, talique pœna ſunt diuinitus coërciti, vt horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum, in qua fœdiſſima ſpecie oculos ciuium ſuorum declinantes, per mare, per terras, per mille diſcrimina rerum vagari maluerunt. Quorum duo Paulus frater & ſoror Palladia venerunt Hyponem quindecim diebus ante Paſchatis ſolennitatem, & quotidie eccleſiam ſancti prothomartyris Stephani frequentantes, poſtquam omnium adſpectum in ſe conuerterant, ob horribilem membrorum tremorẽ, ipſo Paſchatis die curari meruerunt. Haud diſſimilis maledictio videtur manſiſſe imò damnabilior, ipſum Abſalonem, qui tribus lanceis perfoſſus in perſequutione genitoris ſui interiit, 2.Reg.18. Nec immeritò, quia hoc mandauerat Dominus Deu.21. Si genuerit homo filiũ contumacem & proteruum, qui non audiat patris ac matris imperiũ & coërcitus obedire contẽpſerit, apprehẽdet eum & ducet ad ſeniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicẽtq; ad eos, filius noſter iſte proteruus & contumax eſt, monita noſtra audire contẽnit, cõmeſſationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuiis, lapidibus obruet eũ populus ciuitatis, & morietur. Quod etiamnum hodie obſeruari videmus, quando incorrigibiles filios ſecreta legitimi iudicis authoritate è medio tolli agnoſcimus. Præterea hanc

Nuditas Noe quid præſignauerit.

Maledictio parentum valde timẽda.

Miraculum S.Stephani.

Pueri Heliſei quid adumbrarint. maledictionem diuina vltione percuſſi paruuli illi euadere nequiuerunt, qui Helizæo 4. Reg. 2. illuſerunt, ac probroſis verbis laceſſere non trepidauerunt, quanquam inſigni typo præfigurarit paſſionem Chriſti, teſte beato Aug. lib. 22. contra Fauſtum, cap. 35. Et ſerm. 204. de temp. Nec perſonam potiſſimũ intuemur Petri aut Pauli, aut alicuius alterius, cui honorem impẽdimus, ſed hominem, propter venerãdam caniciem, & qua aliis pręſtat honoramus, iuxta illud Leuit. 19. coram cano capite conſurge, vel etiã propter poteſtatem cælitus datam, qua in republica prępollet, homo veneratione dignus cenſetur, ſecundum teſtimoniũ Mat. 22. Date quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & Rom. 13. cui honorem, honorem. Deinde etiã hominem venerandũ ducimus, quod dignitate officióque Chriſti vicem perſonãque gerat in terris. Hinc dicitur Lucæ 10. Qui vos ſpernit, me ſpernit, & qui me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me. Iſtud exemplo clareſcet, ſi Ioſephi teſtimoniũ proferamus li. 11. Antiquitat. Iudaicarũ, ca. 8. vbi cõmemoratur, quod princeps ſacerdotum Iudæorum literis requiſitus, recuſauit exercitui Alexandri ſuppetias ferre, victuique neceſſaria exhibere venalia, quam ob cauſam furore percitus, copioſo milite ciuitatem Hieroſolymitanam obſedit. Quod princeps ſacerdotum Iaddus nomine audiens, præcepit populo ſupplicationem & immolationem Deo offerre, quibus oblatis obdormienti, Deus præcepit confidẽter agere, ſertisque ciuitatem ornare, protinusque portas ciuitatis aperire, & alios quidem cum veſte alba, ipſum autem & reliquos ſacerdotes cum leuitis, ſtolis iuſſit occurrere: hoſtes autem exiſtimabant, quod quicquid potuiſſet furor imperialis in principem ſacerdotum & ciuitatem cõmitteret, ſed ediuerſo euenire contigit: Nam Alexander conſpiciẽs multitudinem veſtibus albis indutam, Antiſtitem verò cũ biſſinis ſtolis, & principem ſacerdotum cum hiacinthina & aurea ſtola, ſuper caput habentem cidarim, & ſuper pectus laminam auream, in qua ſcriptum erat nomen Tetragrammaton, adiit eum ſolus & numen adorauit, necnon principem ſacerdotum veneratus eſt: Tum exiſtimantes corruptam regis mentem, Parmeno illi magis familiaris interrogauit eum, cur omnibus eum adorantibus, ipſe adoraſſet principem ſacerdotum. Cui ille, non hunc inquit, adoraui,

Prima ratio honoris ſacerdotalis.

Quid in prælatis honoremus.

2. Ratio honoris.

3. Honoris cauſa.

Memorabile exẽplũ ex Ioſepho.

adorari, ſed Deum cuius principatum ac perſonam gerit. Haud ſecus Conſtantinus recipiens literas accuſationum, quibus aliqui querulofis libellis criminabantur quoſdam Epiſcopos in concil Niceno conſtitutos: Imperator haud grauatè tulit, quin potius trãquillo mentis adfectu, ad certum diem poſtea de eis ſe deliberaturum dixit, atque in præſens ad id quod de fide agendum erat procedere iuſſit. Quibus omnibus ille colligatis, ſigillũ annuli ſui impreſſit atque peractis concil. negotiis, in conſpectu omniũ eas Vulcano tradidit, adiurans ſe nihil prorſus quæ in eis ſcripta eſſent legiſſe, ſeque potius à ſacerdotibus iudicandum, quàm iudicare aut condemnare poſſe. Addidit & illud: Si contingeret, quod abſit, Epiſcopum alienum inuadere ac violare thorum, ſe purpura ſua piaculum id obtecturum, ne tam fœdum facinus ſpectatoribus occaſionem ſcandali crearet, ſecundum Ambro. epiſtola 32. ad Valentinianum, Theodoretum li. 1. eccleſ. hiſt. cap. 11. Tripart. hiſt. li. 2. ca. 2. & Niceph. lib. 8. ca. 16. Hunc præterea honorem impendimus, quod Angelis eam poteſtatem non eſſe conceſſam ſciamus, qua ſacerdotes præfulgent, teſte Ioanne Chryſoſt. lib. 3. de ſacerd. & præferre eos debemus naturalibus parentibus eodem teſte: Nam de ſpiritualibus ita habet D. Ambroſ. lib. 2. de Cain & Abel, capit. 3. Quàm beata ciuitas, quæ plurimos iuſtos habet, quàm celebrabilis ore omniũ, quomodo benedicitur tota de parte, & beatus atque perpetuus eius ſtatus exiſtimatur: Quàm gaudeo, inquit, cùm aliquos mites ac ſapientes diu viuere video, cùm virgines caſtas, viduas graues adſpicio longæuas, & ſi decidant viri conſultores vel etiam grauiores fœminæ, tunc ingruentium malorum aperitur porta. Sicut ergo vrbs tota ſolidatur atque augetur cœtu ſapientium, vel obitu labefactatur: ita ſermo grauis, & quidem ſenilis plenus prudentiæ ſtabilire vniuſcuiuſque animam & confirmare mentem ſolet. Iam ſi accedat multarum lectionum vſus, plurium præceptorum & conſiliorum quidam ſenatus, velut perpetuum vrbis eius quæ in ſingulorum eſt præcordiis, ſtatum efficit. Itaque vt turpiter impij ſunt, qui ſpiritualibus parentibus non obſequuntur, nec reuerentur: ſic peccant ſupra modum contra hoc præceptum, qui exaſperant parentes carnales.

Conſtantini factũ pro honore ſacerdotum.

Quarta honoris cauſa.

Præclarum

Prælati quomodo timendi.

QVam debeant ciuiles Iudices omnibus eſſe terrori, haud obſcurè inſinuare nobis curauit D. Apoſt. Ro. 13. adſeuerans ipſos gladium habere à Deo, cuius miniſtri ſunt, quatenus eo malignorum proteruiam cohibeant, vti manifeſtum euadit ex decurſu concil. Lateranen. Conſtãtien. & Triden. Eccleſiaſtici autem primates alio modo terrorem ſubditis incutiunt, non materiali gladio, non igni aut patibulo, ſed anathematis vinculo, quo concilia ſubinde vtuntur, quod per tale vocabulum vehementius dura diuinorum alienatio comprehẽdatur, teſte Iuſtino, quæſt. 121. & Greg. li. 21. Moral. ca. 4. Quando enim dicitur: Anathema ſit: perinde eſt atque dicatur, qui taliter cõtra rei veritatem credit, extraneus ab ipſo fidei authore Chriſto diſcredendo efficiatur, & ab omni fidelium conſortio procul pellatur. Secundo excommunicationis mucrone bipartito modo feriunt, non ferro mortẽ inferẽdo, aut mẽbra mutilando, quemadmodũ antiquitus in veteri lege fiebat, teſte beato Auguſt. li. de fide & operibus ca. 2. quæſt. 39. ſuper Deu. Et Cyprian. li. 1. epiſt. 11. ad Pomponium. Sed excommunicatione minori aut maiori. Minor contrahitur participatione cum excommunicato, quæ remouet obnoxium à ſacramentorum perceptione. Nihilominus ſimplex ſacerdos hoc aut ſimili modo dicenti (Cõfiteor me excommunicatum, quòd commercium habuerim cum excommunicato, bibendo, edẽdo, loquẽdo, &c.) poteſt his abſoluere verbis: Authoritate Dei omnipotentis mihi commiſſa & tibi conceſſa, abſoluo te à vinculo excõmunicationis huius, quã confeſſus es, & à qualibet alia ſimili, ſi qua teneris, & reſtituo te cæleſtibus ſacramẽtis, in nomine patris, & filij, &c. Excommunicatio maior eſt cenſura à Iure vel Iudice prolata, qua aliquis priuatur omni licita fidelium cõmunione, tam in ſpiritualibus quã ciuilibus. Dicitur à Iure vel Iudice, quia ſola lex nonnunquam excõmunicationi facit obnoxium, præſertim quãdo vſurpatur hæc aut ſimilis forma: Excommunicamus his ſcriptis, &c. tum de facto ſunt verè excommunicati, vt patet Extra de Simonia, capit. Cùm deteſtabile, ſemperque intelligitur maior excommunicatio, de ſententia excommunicat. cap. Si quem. Nihilominus ſepenumero eſt duntaxat

Anathema quid.

Excõmunicatio duplex

Abſolutio à minori excommunicatione.

Excõmunicatio maior.

duntaxat iuris comminatio, potiſſimum quando ponitur, hæc ſimiliſve forma excommunicetur, interdicatur, &c. 23. quæſt. 78. cap. Si quis, ex Concil. Antioch. cap. 11. Interdum non eſt iuris, ſed iudicis, quia per iudicem fertur ſententia: Sic legimus, Auxilium epiſcopum excommunicaſſe Claſſicianum, teſte Auguſt. epiſt. 75. ad Auxilium: & Ambroſium à ſacris deturbaſſe Theodoſium, ſecundum Theodoretum lib. 5. eccleſ. hiſt. cap. 17. & 18. Eſtque iuris diuini, vt manifeſtum euadit ex Matth. 18. & 1. Corinth. 5. ac 2. Ioan. 1. ſignificans eiectionem Adæ de paradiſo ſecũdum B. Auguſt. lib. 11. de Geneſ. ad literam cap. 40. Quo elucet Caluini ſubdola & falſa opinio, dicẽtis Iudæos hãc commẽtos fuiſſe, cùm poteſtas enecandi, Roma. Imperio ipſis adempta eſſet, iuxta illud Ioan. 18. Nobis non licet interficere quenquam: Cùm tamen longè antè Num. 12. quædam excommunicatio Iudæis vſui fuerit, quando caſtra Maria ingredi extitit inhibita, quanquam & mortem Synagoga permultis intulerit, quemadmodum liquidò conſtat ex ipſo pẽtateucho, Num. 15. vbi viuis lapidibus obruitur, Iud. 20. actibus legitimis priuãtur. Quod longè terribiliori modo euenire cõtingit in excommunicatione, qua eiiciuntur ab eccleſia, vt Ambroſius eiecit Theodoſium Imperatorem, teſte Theodor. lib. 5. cap. 17. & 18. Ambroſ. epiſto. 28 & Niceph. lib. 12. cap. 41. Deinde à perceptione ſacramẽtorum, 3. quæſt. 4. ca. Engeltrudam. Tertio à ſuffragiis eccleſiæ excluditur, vt tanquam ramus præciſus marceſcat, teſte Bernar. in fine tractatus de gradibus humilitatis, & 11. canone Apoſtolorũ. Quarto à cõſortio Chriſtianorũ, vt nec diuinis officiis cum fidelibus adeſſe queat, Extra de pœnitẽtiis & remiſſionibus, cap. Quod in te. ſed prorſus ſit reputãdus tanquã ethnicus & publicanus, Matth. 18. nec Aue eſt ei dicẽdũ, 2. Ioã. 1. Nec hic ſiſtẽdum eſt: nã ex priori epiſt. ad Corin. 5. & 1. ad Tim. 1. legitur ſathanæ tradendus, quo in primitiua eccleſia etiã corporaliter à diabolo diuexabatur, teſte Apollinari epiſt. 23. quæ. eſt ad Tholoſanos. Hinc nõ immerito dixit Aug. lib. contra aduerſariũ legis cap. 17. Excõmunicationẽ omnia corporalia excedere ſupplicia: modò tamẽ nõ ita ſit: Per exterioré namque illũ effectũ didicimus, quid in interiori ſimili ſentẽtia fiat. Nequaquã igitur eſt ambabus vlnis am-

Excommunicat. quid adumbret.

Splendidum Caluini mẽdacium.

Effectus excommunicationis maioris.

Grauis eſt excõmunicationis ſententia.

plectenda, ſed plurimùm formidanda contra Lutheranos & articulos Ioannis Vviclef 11.12.13.& 30.damnatos,ſeſſ. 8.Concil.Conſtantien.etiam ſi eſſet iniuſtè lata, vt liquet ex Auguſt.epiſtol.75.ad Auxilium,& D. Grego.lib. 40. homil.26.vtrùm iuſtè vel iniuſtè obliget paſtor, paſtoris ſententia gregi eſt timenda, ne is qui ſubeſt, & cùm iniuſtè forſitan ligatur, ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa mereatur. Paſtor ergo vel abſoluere indiſcrete timeat, vel ligare. Is autem qui ſub manu paſtoris eſt, ligari timeat, vel iniuſtè, nec paſtoris ſui iudicium temerè reprehendat, ne etſi iniuſtè ligatus eſt,ex ipſa tumidæ reprehēſionis ſuperbia,culpa quæ non erat,fiat. Hoc modo timuit excommunicationem,cui innodatus erat Theodoſius Imperator,nec cibum guſtare voluit, niſi abſolutus eſſet, teſte Nicepho. lib.14.eccleſ.hiſto. cap.3. Sexto excommunicatus eccleſiaſtica careat ſepultura, ſicut docetur, Extra de Sepulturis,cap. Sacris. ſic Greg de monacho proprietario lib.4.dialog.cap.55. Et D.Hiero.epiſto.ad Euſtochium profert exēplum quod Nitriæ geſtum eſt. Imò ſepulti de ſacro loco ſunt extrahēdi,de priuilegiis & exceſſibus prælatorum cap.Ad hęc.Sic exhumata corpora Ioānis Vviclef,Cōſtātię,& Dauidis Georgij Baſileę Vulcano tradita. Si tamē pœniterēt ſuper cōtumacia,non debēt eis ſubtrahi eccleſiaſtica ſolatia,teſte D.Auguſt.epiſtol.107. ad Vitalem. Vltimò excludit à regno cælorum, quia quādo excommunicat eccleſia in terra, in cælo ligatur excōmunicatus: cùm reconciliatur ab eccleſia,in cælo ſoluitur innoxius,ſecūdum Auguſt.tract.50.in Ioānē. Cùm ergo tam terribiles habeat effectus, nequaquam pro leui cauſa iſte gladius eſt vibrādus,ſed pro mortali crimine,nō quocūque,ſed cui cōtumacia eſt cōiuncta, 11.quæſt.3.cap.Abſit. Quæ quatuor conſueuit fieri modis,ſecundùm Ricardum lib. 4.Sētētiarum diſt.18.art.4.quæſt.2. Primo quādo homo legitimè citatus,comparere cōtemnit, aut rationabilē remanēdi cauſam non prætēdit,24.quæſt.3.cap.de illicita. Aut comparēs,reſpondere grauatur, vel antequam debeat,diſceſſum amplectitur,11. quæſt.6.cap. Quiſquis. Tertio qui fraudulēta procuratione ſolicitat, ne ad ipſum citatio perueniat,eſt enim cōtumax reputādus,proque citato haberi debet: Vltimo qui veniēs,ſe Iudicis conſpectui ſubtra-

Excommunicatio iniuſtè lata timenda.

Spoliat ſepultura eccleſiaſtica.

Quādo excommunicationis gladius vibrādus.

4. Modis fit aliquis excommunicatione dignus

ſubtrahit, reputãdus eſt quaſi non veniſſet. Cùm autẽ mali ſint in eccleſia ſecũdum Auguſtinum epiſtol. 50. ad Bonifacium, vt mali humores in humano corpore, capilli, vngues, membra arefacta, quæ licet à ſpiritu vitam nõ recipiãt, in corpore tamẽ exiſtũt. Cæterùm ſi nimis exundet ſanguis, flebotomia tollitur, ne totum corpus diſcrimini committatur, ſi nimis luxuriet cęſaries, aut barba ſilueſcat, raditur, ſi vngues nimis indecorè promineãt, reſecantur. Sic ſi mali peruicacia nimis inſoleſcat, caſtigatione eſt cohibẽda, vel mulcta pecuniaria eccleſiæ contribuẽda, vel etiam beneficij priuatione reprimenda. Si iſtis contumax reſipiſcere recuſat, tum demum præcedente ſaltem bina monitione, Iudex eccleſiaſticus mucrone anathematis talem feriat, teſte Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 3. Et in 6. de ſentẽtia excommunicationis, cap. Cõſtitutionem. Quod etiam ex temporalibus occaſionem ſumit, ſicuti videre eſt apud D. Auguſt. epiſtol 54. ad Macedonium. Quoniam ſi quis pecuniam debitam nõ reſtituat, iniuſtitiæ crimen incurrit, quod eſt mortale, cui ſi adnectatur contumacia, qua reddere recuſat cùm poſſet, procedẽdum eſt modo præfato contra talem, nec tum gladio excommunicationis percutitur propter pecuniam, ſed propter cõtumaciam. Quo perſpicuum euadit, pauperes & infimæ fortunæ homines nequaquam eſſe excommunicãdos. Hic tamẽ obſeruatum oportet, ne contumax liuore vel odio, ſed emẽdandi animo excommunicetur, quatenus nimirum ſpiritus ſaluus fiat, 1. Corinth. 5. Cui cõſentaneus eſt D. Auguſt. lib. 3. cõtra epiſtolam Parmeniani cap. 1. & 2. vt inquam magno malo cognoſcat bonum, quod paruo malo diſcere neglexit. Nullum autem excommunicatorum in adminiſtratione ſaciamẽtotum euitare obligamur, teſte Concil. Cõſtantiẽ. vel extra. niſi contra illum fuerit huiuſmodi ſentẽtia ſpecialiter expreſſa & publicé denunciata, vnico dũtaxat caſu excepto, videlicet adeò notoriæ iniectionis manuum in clericum, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari, nullo iuris ſuffragio excuſari. Vnde Concil Lateranẽ ſub Alexã 3. celebrat. Tit. de illis qui incidũt, &c cap. 4. Sicut pro violẽta manuum iniectione in clericos ſunt euitãdi, ſic faciẽtes & mãdãtes ſimiles cogũtur dare pœnas, ibidem cap. 5. Clerici autem ſi impuberes ſe inuicem percuſ-

Proceſſus ad excommunicationis ſentẽtiã.

Quomodo aliquis pro tẽporalibus eſt excõmunicandus.

Intentio excommunicantis.

Excommunicati qui vitãdi ſunt duplices.

Feriens clericũ quando excõmunicatione non tenetur.

ſerint, vel puberes ex iocoſa leuitate vel magiſtri diſciplinas correctionis ergò, non incidunt in canonem datæ ſententiæ, cap.7. Qui clericum vim inferentem lædit repellendo, vel cum matre, ſorore, vel filia inuenitur, non incidit in prælibatum canonem cap.10. debéntque omnes ſe Apoſtolico præſentare conſpectui, cap.3. Niſi ſint religioſi, qui poſſunt à ſuo abbate vel epiſcopo abſolui, cap. 8. vel mulieres & delicatuli, qui magnum laborem ſuſtinere nequeunt, cap.12.& 13. eiuſdem tituli. His ſuffragatur Auguſt. homil. vltima lib.50. homiliarum, Gregor. epiſtola 148.& 181. Concil. Baſilien. ſeſſ. 20. Lateranen.3. canone 47.& 49. Braccaren. cap.33. Agaten cap.3. Carthaginen.4. cap.73. Pontifex maximus, Antiſtites diocœſani aliíque prælati, habentes iuriſdictionem ordinariam vel delegatam, vt abbates, officiales, vicarij epiſcoporum, etiam non ſacerdotes, valent excommunicationis gladium vibrare. Non enim eſt ordinis, ſed iuriſdictionis, 24. quæſtione 3. cap. Corripiantur. Non tamen paſtor, qui licet poteſtatem habeat ligandi atque ſoluendi in foro conſcientiæ, vbi cauſa ventilatur inter Deum & hominem, non tamen habet poteſtatem in foro exterioris iudicij, vbi cauſa agitatur inter homines. Nullus etiam ligante inferior ſoluere præualet, quemadmodum exemplo monſtratur Theodoſij Imperatoris apud Theodoretum lib.5. eccleſ. hiſt. cap.37. hiſt. Tripart. lib.11. cap.27. Et Nicepho. lib.14. cap 3. Ritus autem abſoluendi hanc excommunicationem, habetur in apendice Concil. Arauſic. & citatur 11. quæſt.3, cap. Debent, & cap. Cum aliquis: Vel, vt breuiori methodo expediamus, Abſolutionem reperire licebit, vltimo articulo 2. præcepti, qui eſt de Apoſtaſia. In extremæ tamen neceſſitatis articulo, omnes ſacerdotes omnia abſoluere poſſunt. (Intellige quoad Deú, non quoad eccleſiam) Sícque nequit ſacro in loco ſepeliri, quanquam abſolutus de excommunicatione, cap. Non dubium & cap. Quamuis. niſi amici defuncti ſatisfecerint, teſte Concil. Lateranen. ſub Alexand.3. celebr. titul. De pactionibus, cap.79. Si autem conualeſcat de infirmitate, nec eſt ſatisfactum parti oppoſitæ de ſententia excommunicationis, cap. Eis qui. vinculum remanet inſolutum.

Qui excõmunicare poſſint.

Forma abſolutionis à maiori excommunicatione.

Prælati

Prælati ſpirituales non ſubſunt ſecularibus, ſed econuerſò.

MIRAM & incredibilem oportet eſſe Theodori Bezę lib. 7. confeſſionis Chriſtianę ſect. 15. impudentiam, qui vniuerſos eccleſiæ primates, principum & regum ſecularium pedibus ſubiiciat, authoritate Paulinæ ſententiæ perperam intellectæ, Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, & elucidatione beati Ioannis Chryſoſt. qui ita exponit hunc paſſum: Omnibus, inquit, iſta præcipi ſacerdotibus & monachis, non autem ſolis ſecularibus Apoſtolus declarat: Nec ſolùm clericos ſecularium ſubdere intendit iuriſdictioni, ſed etiam ſpirituales cauſas ſibi vendicent, adulando concrepat. Verùm ipſum ſolaribus fulgoribus non illuminari, ſed denſiſſimis in tenebris palpitare, nullis non eſt manifeſtum, qui æquo libramine, verba Paulina expendere non refugiunt. Oportebat namque prius eum probare, quod reſpectu clericorum, & virorum ſpiritualium illi ſint poteſtates, tuncque eorum ſubiectionem, concludere: Alioqui ſi omnis anima debeat cuilibet ſubdi poteſtati, cur rex Angliæ Henricus octauus, non imperauit Francis & Germanis? & Pilatus quare non imperauit, iis qui erant de poteſtate Herodis? Lucæ 23. niſi quia non eſt poteſtas vniuerſitatis locorum aut perſonarum. Quare ſententia Apoſtolica intelligenda venit, vt quæuis anima illi obediat, quem agnoſcit, vel debet agnoſcere habere ſuper ſe legitimam poteſtatem. Et notanter dicitur in litera: Omnis anima poteſtatibus, nō principibus ſecularibus ſit ſubdita, quod non ignorauit Chryſoſto. Imò potiùs principes, comites & reliquus populus obedientes debent eſſe Epiſcopo, quemadmodum habet Concil. Arelaten. 3. ſub Carolo magno celebratum, cap. 13. Nam Saul à Samuele non dubitatur defunctus officio, rudéque (ablato ſceptro) donatus: & Conſtantinus Imperator, teſte Nicepho. lib. 8. cap. 16. Et Tripart. hiſtor. lib. 2. cap. 2. noluit Epiſcoporum ad Concil. Nicęnum miſſorum cauſas decidere, quòd ſe indignum iudicaret, qui ſpiritualium vitam rimaretur. Cui cōſonat ſententia Ambroſiana epiſtola 32. ad Valētinianum Imperatorem: In cauſa fidei, inquit, vel eccleſiaſtici alicuius ordinis, is iudicare debet, qui nec ſit impar nec iure

Theodori Bezæ impudentia.

Omnes ſubſunt epiſcopis.

diſſimilis:nam ſacerdotes de ſacerdotibus debent iudicare. Quando audiſti, clementiſſime Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe? ſi docendus eſt Epiſcopus à laico, quid ſequitur? laicus ergo diſputet & Epiſcopus audiat: Epiſcopus diſcat à laico. At certè vel ſcripturarũ ſeriẽ diuinarũ, vel vetera tẽpora retractemus, quis eſt qui abnuat in cauſa, fidei, in cauſa inquã, fidei Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, nõ Imperatores de Epiſcopis iudicare. Et epiſtola 29. ad Theodoſiũ Imperatorem, In cauſa Dei quem audies, ſi ſacerdotem non audias? cuius maiore peccatur periculo? quis tibi verum audebit dicere, ſi ſacerdos non audeat? Et magnus ille Epiſcopus Cordubenſis Hoſius, teſte beato Athanaſio lib. ad ſolitariam vitam agentes, ad Conſtantium Imperatorem. Nec te miſceas, inquit, eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potius ea à nobis diſce. Tibi Deus imperium cõmiſit, nobis quæ ſunt eccleſiæ concredidit, & quemadmodum, qui ſuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ ſint eccleſiæ, ad te trahens magno crimini fias obnoxius. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo. Non igitur fas eſt nobis in terris imperium tenere, neque tu thimiamathum & ſacrorum poteſtatem habes ô Imperator. Quod fœliciſſimè proteſtatus eſt Valentinianus Imperator, teſte Theodoret. lib. 4. eccleſ. hiſt. cap. 5. inquiens, Accerſitis Epiſcopis, eum collocate in pontificali ſolio, cui nos quoque Imperij moderatores noſtra ſubdamus ſincerè capita, cuiuſque reprehenſiones (cùm homines ſimus & offendere neceſſe eſt) tanquam medicinæ curam libenter admittamus, & cap. 6. Idem ſic eloquitur de ſancto Ambroſio: Gratiam tibi Domine omnipotens & Saluator noſter cùm huic viro, qui haberet à me commiſſa corpora (erat enim prophanus gentis illius prætor, imò adhuc paganiſmi tenebris obſcuratus) tu animas illi tradidiſti, & adprobaſti ſuffragium meum. Ex quibus liquidò conſtat, Imperatores & Reges non eſſe pontificibus prælatos, ſed quod ſua illis diademata ſubmittere debeãt, nec penes ipſos eſt inſtitutio, ſed ſuffragij duntaxat ſurrogatio. Illum certè non tamen acri reprehenſione adgreſſus eſſet, niſi diuinitus poteſtatẽ conceſſam nõ humanitus

manitus acquiſitam habuiſſet, nec tanta animi libertate Theodoſium Imperatorem excommunicaſſet, & templo eieciſſet Ambroſi⁹, niſi maiori poteſtatis authoritate pręditus fuiſſet, Oratione ſuper morte & obitu Theodoſij. Et epiſtola 28. ad ipſum. Sic Gregor. 3. authoritate Apoſtolica qua pollebat, Leonem imperatorem Iconoclaſtarũ authorem imperio & fidelium conſortio ſpoliauit, vt habet Platina in vita eiuſdem Põtificis & Ambroſ. oratione ad Auxentium Arrianum, quę ſequitur epiſtolam D. Ambroſij trigeſimam ſecundam: Quãto peiores ſunt Arriani, quàm Iudęi? Illi quærebant vtrum ſoluendum putaret Cęſari ius tributi: Iſti Imperatori volunt dare ius eccleſiæ. & infrà, tributum Cęſaris eſt, eccleſia Dei: Imperator enim bonus, intra eccleſiam, non ſupra eſt, & idem lib. de dignitate ſacerd. cap. 2. Sublimitas epiſcopalis nullis poterit cõparationibus adęquari, ſi regum fulgori compares, & principũ diademati, longè erit inferius, quàm ſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares. quippe cùm videas regũ colla & principum ſubmitti genibus ſacerdotũ, & exoſculatis eorum dexteris, orationibus eorum credunt ſe cõmuniri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine, cui nõ ſolùm præferri à domino meruit, ſed vt eam quoque iure tueatur præceptis eſt imperatum euangelicis, 1. Corinth. 15. Galat. 4. Epheſ. 4. 2. ad Timoth. 2. Ioannis 4. Et Leo epiſtola 54. ad Martianum, necnon concil. Lateranen. ſub Innocentio 3. celebratum, cap. 3. §. 3. quod eccleſiaſticis confert Prælatis poteſtatem excommunicandi eos, qui non animaduertunt in hæreticos. Nec ſolùm Epiſcopi magnatibus pręferẽdi cenſentur ſecularibus, ſed etiam clerici, in rebus ambiguis, ſecularibus eximuntur iudiciis, teſte concil. Calcedonen. act. 15. cap. 9. Arelaten. 4. cap. 22. & C. de Epiſcopis & clericis, lege, Clericus: Statuim⁹, inquit, vt nullus eccleſiaſticã perſonam in criminali quæſtione, vel ciuili, trahere ad iudicium ſeculare præſumat, quod ſi fecerit, actor à iure ſuo cadat, & iudex officio iudicandi ſit priuatus. Cui conſentanea eſt D. Leonis ſententia epiſtola 96. ad Epiſcopos & presbyteros per Thraciam cõſtituros, quando cenſet vt quicunque prætermiſſo ſacerdote eccleſiæ ſuæ, ad diſceptationem ſecularium venerit, ſacris liminibus expellatur, &c. adeò vt regum cauſæ, non

Variis exẽplis probat ſpirituales ſecularibus eſſe prælatos.

Clerici forenſibus exempti ſũt iudiciis.

niſi à ſummo Pontifice deciſionem obtineant, ſicuti clarè edocetur de iudiciis cap. Nouit ille. Quin & controuerſias matrimoniales ad iudices eccleſiaſticos concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 12. decernit deferendas. Nequaquam tamen ſpiritualibus relinquitur cauſa ſanguinis, quia miniſtri ſunt nouæ legis, quæ manſuetudine inducit, non ſeueritate cogit, & etiã quia ſunt ſacramentorum miniſtri, quorum eſt magis proprium effundere ſanguinem, quàm fundere alienum. Vnde D. Ambroſius oratione ad Auxentium Arrianum, quæ inſeritur epiſtolæ 32. & 33. & lib. offic. capit. 4. & 9. Arma noſtra ſunt orationes & lachrymæ, Nihilominus quoſdam pietate inſignes, teſte Theo. lib. 5. eccleſ. hiſt. cap. 37. & tripart. hiſt. lib. 10. cap 27. non ignoramus induſtria humana, ciuitates obſeſſas defendiſſe, hoſtiumque cuneos propulſaſſe.

Sacerdotes non habent cauſam ſanguinis.

Prælati Spirituales vtrumque habent gladium, id eſt, iuriſdictionem.

SEMPER ſolent Zoili perfricta fronte, id malè geſtum calumniari, quod ſuo ſubdolo ingenio deprehẽdũt aduerſari. Hic inſultant eccleſiæ, eiuſque prælatos ſuggillant, quòd vtramque poteſtatem in eandem conſpiciant concurrere perſonam: cùm tamen ſcripturarum authoritatibus priſcorumq; patrũ monumentis, hoc doctrinæ caput luculenter confirmetur: Siquidem quod ſummus pontifex habeat iuriſdictionis plenitudinem, tãquam Domini noſtri Ieſu Chriſti, in terris vicarius, comprobatur euangelico elogio. Matth. vltimo: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. 1. Corinth. 2. Spiritualis diiudicat omnia, & Apocalyp. 19. ſcribitur quod in eius veſtimento ſcriptum fuerit, Rex regum & Dominus dominantium. Hæc quia de Chriſto veriſſima enuntiatione proferuntur, de eius in terris vicario neganda non videntur, potiſſimùm cùm ſummus pontifex nouæ legis non ſit inferior veteris legis pontifice, cui fuit authoritas in ſpiritualib⁹ & temporalibus: Melchiſedech namque Geneſis 14. Rex Salem, & ſacerdos Dei altiſſimi, vtrumque habuit gladium. Similiter Heli ſacerdos, vtroque pollebat, Spirituali tanquam ſacerdos, Temporali tanquam Iudex, primi Regum primo. Nam 40. annis decidendis Iudæorũ controuerſijs præfuit. Sic Moyſes Iudex populi extitit in temporalib⁹, &

ſacerdos,teſte Dauide,Pſal.98. Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.Principatus eius certiores efficimur, Exodi 18.vbi eũ ſocer de regimine populi informauit. & Act. 7. Hunc Moyſen quem negauerunt dicentes:Quis te conſtituit iudicem & principem ſuper nos?Hunc Deus principem, & redemptorem miſit,in manu Angeli, hi omnes adumbrârũt nouæ legis ſacerdotium,teſte Apoſtolo,ad Corinth 4. vmbram habet enim lex futurorum bonorum.& ad Hebr. 4.omnia in figùris contingebant illis. Ergo & iſtud typico ſacerdotio eſt figuratum,potiſſimùm cũ Chriſti verbis confirmetur,Lucæ 22.Cum enim dixiſſet Apoſtolis, Qui non habet gladium,vendat tunicam,& emat gladium. Petrus Apoſtolus reſpondit,Domine ecce duo gladij hic, cui Dominus,Satis eſt. Quibus concludi poſſe videtur, quod beatus Petrus duplicem habuerit iuriſdictionẽ, ſpiritualẽ & tẽporalem, ſecundum ſentẽtiam ipſius beati Bernardi, tractantis illud Ioannis 21. Simon Ioannis diligis me plus his?paſce oues meas,lib.4.de conſideratione ad Eugenium Papam:Aggredere,inquit, oues, ſed verbo,non ferro: Quid tu denuò gladium vſurpare tentes, quem ſemel iuſſus es ponere in vaginam? Quem tamen, qui tuum negat,non ſatis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis ſic, Ioannis 18. Conuerte gladium tuum in vaginam, tuus ergo & ipſe, tuo forſitan nutu, & ſi non tua manu euaginandus. Alioquin ſi nullo modo ad te pertineat & is dicentibus Apoſtolis, Lucæ 22. Ecce duo gladij hic,non reſpondiſſet Dominus,ſatis eſt, ſed nimis eſt.Vterque ergo eccleſiæ, & ſpiritualis ſcilicet gladius & materialis.Sed is quidẽ pro eccleſia,ille verò & ab eccleſia exercendus eſt:Ille ſacerdotis, is militis manu, ſed ſanè ad nutum ſacerdotis & iuſſum Imperatoris. Hęc ibi.Eodem recidũt quæ ex Greg. Nazianzeno allegat Gratianus diſt. 10.ca.1.Suſcipitis de Imperatoribus Conſtantinopolitanis:Dedit,inquit,Deus nobis poteſtatem,dedit & principatũ multò perfectiorẽ principatibus veſtris,aut nunquid iuſtũ vobis videtur,ſi cedat ſpirit' carni,ſi à terrenis cæleſtia ſuperentur,& ſi diuinis præferãtur humana?Ecce quomodo cõſtitutiones principũ eccleſiaſticis ſũt poſtponẽdę Item ex con.Trident.ſeſſ.25.ca.22.de monialib', & 17.dę

Plures veteris teſt. patres vtrã que habuerẽ poteſtatem.

Petrus Apoſtolus duplicem habuit iuriſdictionẽ.

reformatione,necnõ ex Gregorio Magno, & citatur diſt. 96.ca.Quis dubitet,vbi ſic legitur, Quis dubitet ſacerdotes Chriſti regum & principum omniumque fidelium patres & magiſtros cenſeri? nónne miſerabilis inſaniæ eſſe cognoſcitur,ſi filius patrem, diſcipulus magiſtrum ſibi conetur ſubiugare, & iniquis obligationibus illũ ſuæ poteſtati ſubiicere,à quo credit non ſolum in terra, ſed etiam in cælis ſe ligari poſſe? Et cap. Duo ſunt, edocet duobus mundum gubernari,ſacra pontificum authoritate,& regalis poteſtatis maieſtate,ſed vna alteri multis numeris pręfertur:Nam beatus Innocentius Papa, Archadium Imperatorem(quia conſenſit vt beatus Ioannes Chryſoſt.ſede ſua pelleretur)excommunicauit.Præterea,vt rem magis attingamus, ſummus pontifex rationabili cauſa ſeculares poteſt deponere principes, bonaque temporalia auferendo,aliis conferre,15.quæſt. 6. cap.Alius, ex verbis Gelaſij Papæ ſcribentis Anaſtaſio Imperatori.Præterea Zacharias Papa regem Francorum diademate ſpoliauit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locũ ſuffecit,15.quęſt. 6.ca.Alius, & de iudiciis cap. Nouit ille. Nam ex peccato eccleſiæ, forum contrahitur, & Vicarius qui eſt ſummus pontifex,omnibus præficitur,ſicut Chriſtus vniuerſorum Dominus creditur.Innocentius 3. Ottoni 4.à ſe primitus coronato, & de ſe,deque Romanis, ac vniuerſali eccleſia peſſimè merito imperium abſtulit. Honorius item 3.Fredericum 2.eccleſiaſtica diuinaque inſtituta peruertentem, anathemate notatum Imperiali dignitate priuauit.Innocentius deinde 4.Fredericum 3.ob eius inſidias,& pontificum perſequutionem, Siciliæ Apuliæ regno ac imperio exauctoriſauit. Bonifacius 8.Petro & Iacob Columnenſ. cardinalatum,& Philippo Gallorũ regnũ ademit. Ioãnes demum 22.Ludouicum ducem Bauariæ eccleſiæ rebellem ac ſciſmaticum declarauit.Quo perſpicuũ cuique eſſe poteſt, quod ſi papa reges de ſolio deturbare legitimis queat rationibus,habet aliquam in eos iuriſdictionẽ,etſi priuare eos poſſit temporali gladio,boniſque temporalibus:omnibus debet eſſe in confeſſo,quod ſubſint ei in temporalibus.Inſtituit etiam pro ſuo maturo conſilio,quos iudicat neceſſitatibus eccleſiæ fore proficuos,ac reipublicæ defenſores ſẽper Auguſtos,quemadmodũ docetur de electione, & electi

Duobus regitur mundus.

Poteſtas ſummi pontificis.

& electi poteſtate, cap. venerabilem. Quoniam electio Imperatoris pertinet ad principes Germaniæ, tres ſpirituales & 4. ſeculares, quorum maiori parte facta tenet. Tres ſunt Archiepiſcopi, Maguntin⁹, Coloniẽſis, & Treuerẽſis, quibus additi ſunt, Princeps Bohemiæ, Comes Palatinus, Rheni, Dux Saxoniæ & Marchio Brandenburgen. Nihilominus ſummi pontificis eſt electum examinare, approbare, inũgere, cõſecrare, & coronare, ſi expedire videbitur, vel reijcere, ſi indignus, vtpote, ſacrilegus excommunicatus, tyrannus, fatuus, hæreticus, paganus, periurus, vel eccleſiæ perſequutor offendatur. Legitur eo loci in gloſa ex chronicis deſumpta, quod cùm eccleſia Romana opprimeretur, Aſtulphi regis Longobardorũ crudelitate, petijt ſuppetias à Conſtantino, & Leone eius filio Imperatoribus Conſtantinopolitanis, & cùm recuſarẽt Romanę patrocinari eccleſię, Stephan⁹ Papa 2. natione Romanus trãſtulit imperium ad Carolum Magnum, qui fuit filius Pipini, quem Zacharias prædeceſſor eius ſubſtituerat Ludouico regi Francorum, quem ſceptro ſpoliauerat, vt legitur 15. quæſt. 6. cap. alius. Hæc tranſlatio facta reperitur circa annum Domini 776. qua imperium deuolutum eſt ad Teutonicos & Germanos, quòd habeãt regnum Romanæ eccleſię, de conſec. diſt. 5. cap. In die & diſt. 22. ca. Omnes: vbi expreſſis declaratur verbis, quod Deus Petro æternæ vitæ clauigero, terreni ſimul & cæleſtis imperij iura commiſit. Quod rationis dictamen etiam confirmat, quia filius naturaliter patri adſimilatur, iuxta illud:

Electio imperatoris ad quos pertinet.

Electio imperij quare & quando ad Germanos deuoluta.

Sæpe ſolet ſimilis filius eſſe patris.

Sic lex quaſi quadã natiuitatis productione, diuinitus à legis conditore conceſſa, ipſi legiſlatori nõ debet eſſe aliquatenus diſſentanea, ſed Deus eſt vnus vniuerſorum Dominus, tam ſpiritualium quàm temporalium, ergo in terris vnicus principalis omnibus debet eſſe monarcha. Deinde ſicut plura mundi principia fabricare eſt hæreticum, vt ex ſacra pagina demonſtrat D. Greg. lib. 9. Moral. cap. 27. & Auguſt. lib. hæreſ. 21. & 46. ad Quod vult deũ: ita plures conſtituere vicarios eſt ſuperuacaneũ. Verùm his obijci poteſt illud Apoſtoli 2. ad Timoth. 2. Nemo militãs Deo, implicat ſe negotiis ſecularib⁹, & illud Hoſij EpiſcopiCordubẽſis apud D. Athanaſiũ vt priori ar-

Rationibus probatur omnia ab vno pẽdere.

Obiectiones.

Reſponſio.

ticulo illuxit.Sed reſpondendum eſt, quòd licet vtraque poteſtas apud ſummum reſideat pontificem, non tamen vniformiter. Quia ſpiritualis eſt apud ipſum, ſecundum, primariam authoritatem, & exequutionis exigentiam: Temporalis eſt penes ipſum quidem ſecundùm primatiam authoritatem, ſed non ſecundùm exequutionis miniſterium, ne militans Deo, ſecularibus ſe implicet negotiis, & ne temporalia impedimento ſint ſpiritualibus, à quibus quanto ſpiritualis eſt magis libera, tanto rebus diuinis poteſt eſſe intenta, iuxta, illud:

Pluribus intentus, minor eſt ad ſingula ſenſus.

Alia obiectio. Obijciunt & illud: Summus pontifex nõ intromittit ſe negotiis brachij ſecularis, nec eorum officia inſtituit, vel bona diſtribuit: Imò ſi optemus aliquod tẽporaliũ ab eis priuilegium, non cõceditur nobis à ſanctiſſimo patre noſtro, niſi aſſenſus regis acceſſerit, etſi vellet iam aliquẽ ducatu priuare, diceretur falcem in alienam meſſem mittere. Ergo, &c. Reſpondendũ quod beatiſſimi pontifices ordi-*Diluit obiectionem.* natiſſima diſpoſitione reliquerint immediatam ſecularib' exequutionem. Quo liquidò conſtare poteſt, ipſum benefacere, multũque ędificare, quod in priuilegiis adipiſcẽdis expectet conſenſum regis. Iterum inſtãt rẹliqui. Talis eſt *Aliud cauillum.* ipſius epiſcopi habitudo in ſua diœceſi, qualis eſt põtificis maximi in vniuerſali: ſed epiſcopus non habet poteſtatẽ ſuper bona temporalia ſuę diœceſis, imò in multis legũtur eis obſecundare, 13. quęſt. cap. 4. Si in mortẽ ergo, &c. Solutio eſt in promptu, quia epiſcopus aliqua cauſa legitima *Diſſoluit nodum.* poteſt ſubditum ſuum (vt quotidiana cõprobat praxis) aliquibus priuare bonis, poteſt ſeruos aufetre, excõmunicare, degradare, ex quo manifeſtum euadit quod aliquod dominium habeat, cùm in anima, tum corpore, & facultatibus: Hic tamen non eſt diſſimulandum, quoſdam epiſcopos Leuitica portione eſſe contentos, dicentes: Do-*Epiſcopi duplices.* minus pars hæreditatis meæ, &c. His nihil eſt cum principibus ſecularibus commune, quippe qui temporalibus prorſus abrenunciant, adeoque ſunt omnibus expediti, vt dicere valeant: venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Porrò alij nõ contenti decimis, vicos, caſtella & ciuitates poſſidẽt, quibus eximere debẽt tributa (niſi ab Imperiali aut Regali maieſtate immunitatẽ pro-meruerint,

meruerint] Reddite quę ſunt Cęſaris Cæſari, & quæ Dei Deo, Math. 22. Marci 12. & Lucæ 20. Et Apoſtolus, Romã. 13. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum. Opponi poteſt & illud: poſſeſſio aduerſatur perfectioni Apoſtolicę, reliquerũt enim omnia, Math. 19. nec ex hoc, quod traditę ſint ſibi claues regni cęlorum, minus fuit perfectus, nec legitur ad vomitum reuerſus, ſeu ad temporalia corradenda mancipatus. Ergo, &c. Reſpondendum, quod quanquam Petro, neque aurum, neque argentum fuerit, nõ officit huic inſtituto. nõ enim pauper fuit ex eo, quod Chriſti vicarius extitit, ſed quod perfectonis diſcipulus, & zelator omnib⁹ terrenis renuntiauerit: Deinde licet monachus profiteatur paupertatẽ, tamẽ abbas effectus, pręſidet monaſterio, & rebus eius tẽporalibus. Prælibatis obuiare videtur & illud quod Math. 20. ponitur: Reges gentium dominantur eorum. Et qui maiores ſunt, poteſtatem exercẽt ſuper eos, non ita erit inter vos. Ergo non eſt pontificis ſceptrum manu tenere. Iſtud haud difficulter diluitur, ſi diligentẽ habeat inſpectorẽ: Chriſtus enim voluit diſcipulos humilitati aſſuefacere, ne exequutionem & admiſtrationem rerum terrenarum immediatã facilè ſuſciperẽt: ſic namque dominari congruit magnatibus, regibus temporalibus, minus perfectis. Et licet Chriſtus perrarò ſe immiſcuerit iudiciis ſecularibus, reperitur tamen in cauſa ſãguinis tuliſſe ſententiam, quando dixit Petro: Cõuerte gladium in vaginam, &c. Iudicauit etiam in cauſa criminali, cùm abſoluit mulierem in adulterio deprehenſam. Iudicauit inſuper in cauſa ciuili & eccleſiaſtica, quãdo inter Phariſęos & Herodianos diffiniuit cauſam, dicendo, Reddite quę ſunt Cęſaris Cęſari, &c. Et licet eſſet Rex regũ, & Dominus dominantium, tamen noluit poteſtatem exercere regalem, quia Ioannis 20. regnum eius non erat de hoc mundo, bene quippe terrena declinabat qui propter cæleſtia deſcenderat. Vltimo opponitur illud Math. 17. Chriſtus ſoluit tributum pro ſe & Petro, quod eſt ſubiectionis. Ergo non præeſt. Reſpond. quod de iure non tenebatur vtpote regis Dauidis filius, tamen ex humilitate. Et ne eos, vti textus habet, ſcandalizaret, pendere complacuit.

Aliqui & hoc modo calumniantur.

Solutio.

Aliud argumentum.

Reſponſio.

Chriſtus quas decidit cauſas.

Opponunt & iſtud.

Prælatis ſpiritualibus rerum temporalium poſſeſſio non eſt inhibita.

CRIMINANTVR complures hæretici ſummum pontificem abundare diuitiis,& alios pręſules rerum temporalium affluentia locupletari,volentes eos probitate morum , vitæque integritate fulgere magis , quàm theſauris intumeſcere:huiuſmodi ſunt Ioãnes Vviclef & Ioãnes Hus,ſecundum concil.Conſtantien. ſeſſ.14.& 15 Alij nimirum Anabaptiſtę(qui ſua ſimulata ſanctitudine Germaniam deceperunt) volunt ipſos omnium rerum tranſeũtium contemptu florere, nihilque in huius vitæ curriculo poſſidere.In quorum ſententiam iuraſſe videtur Caluinus lib.4. Inſtitut.cap.11.ſect.11.& 12.vbi donationem Conſtantini eccleſiæ factam , ceu fabuloſam(ingenita ſibi temeritate)reijcit. Atqui ex præteritorum præſentiumque rerum exemplis, euidentia futurorum colligitur.Et nemo non videt , miſerabilem fore eccleſiæ ſtatum , ſi neruum belli, vireſque detraxeris, ac ſedem Apoſtolicam imperio diuinitus ſibi debito ſpoliaueris: frena quibus furibundus violẽtorum principum,indomitęque plebis animus coercetur, eripueris:robur,quo conatus ſcelerarorum hæreticorum exitialis compeſcitur,abſtuleris. Quid aliud ſperabim⁹ quàm quod deplãgit Helias Propheta 3.Reg.19.prophetas tuos occiderunt vel ſaltem bona expilauerũt. Si autem authoritas temporalis tota , ad principes prophanos, & ſeculares deuoluta eſſet , quid futurum præſtolaremur aliud, quàm quod citius occupatores rerum eccleſiaſticarum eſſe vellent,quàm deffẽſores , diſſipatores citius quàm diſpenſatores?Potiſſimum cum hodie, niſi per vim , debitæ pecuniæ perſoluantur. Quid taṇdem fieret , ſi nullus timor cogeret , ſi miles Romanus alteri quàm poteſtati ſummi pontificis pareret ? Quæ mox eſſet iactura ſacrorum?quis religionis cõtemptus?Si enim ille cui cura eſt de omnibus poſita,ſeipſum non tueatur , an alius cui non eſt ſanior mens,ſed qui ſua quærit,non quæ Ieſu Chriſti , ipſum tuebitur?Si autem tueri ſeipſum ſit conſultiſſimũ,neceſſario cõcluditur, ipſum cui religionis gubernacula ſũt commiſſa:poteſtatem habeat armis & opibus ſuam ditionem defenſare,tum vt religionem opib⁹ adiuuet,illuſtret ac ſuſtẽtet,tum etiam vt hoſtiles nequitias propellat. Huc faciunt quæ habet B. Ioannes Chryſoſt.homil.86.ſuper Matth.Et Theodoret.lib.3. eccleſ.hiſt.cap.6. Et Euſebius

Hæretici.

Cæſarienſis

Cæſarienſis lib.9.cap 10.qui docẽt Cõſtantinũ quotidianis quaſi edictis,plurima eccleſiis contuliſſe priuilegia, teſte Niceph.lib 7.cap.41.42.&46. Et tripart. hiſt.lib 1.cap.7. Et lib.7.cap.3.vbi quaſi ſpecificando enerrat oblatorum bonorum redditionem, exactionum immunitatem, ac maiorem publicorum veſtigalium partem eccleſijs contribuit. Si autem effrenato animo muſſites, hic nullibi fieri mentionem imperii,quod latrocinio quaſi Papam inuaſiſſe calũniaberis: audi ergo(præter articulum prælibatum)quid habeatur apud Gratianum,diſt.96.cap. Conſtãtinus.Cui licet nomẽclatura paleę prçferatur,non ideo tamen canon minoris eſt authoritatis,quemadmodum aliâs exponendo nomẽ paleę dilucidauimus. Si hæc tumultuoſum nequeant ſedare animum,obtutus dirigat ad cap.fundamenta in 6.de electione & electi poteſtate. Ne autẽ ipſa mater eccleſia in paſtura fidelium, tẽporalibus deſtitueretur auxiliis,quin potius ipſis adiuta,ſpiritualibus ſemper proficeret incrementis;non abſque miraculo factum eſſe cõſpicitur, vt occaſionaliter Cõſtantini monarchæ à Deo prouiſa & curata baptiſmatibus fomẽtis infirmitas, quandam quaſi adduceret ipſi eccleſię firmitatem, qui quarto ſui baptiſmatis die,vna cum omnibus ſatrapis & vniuerſis optimatibus,cunctoque populo, beato Syluestro Romanam concedendo vrbem & ſucceſſoribus eius per pragmaticum conſtitutum diſponendum eſſe, non iuſtum arbitratus, vt vbi ſacerdotij principatum & Chriſtianæ religionis caput imperator cæleſtis inſtituit, illic imperator terrenus habeat poteſtatem, quin ipſa Petri ſedes in Romano iam proprio ſolo collocata, libertate plena in ſuis agẽdis per omnia potiretur,nec vlli ſubeſſet homini, quæ ore diuino cunctis dinoſcitur eſſe prælata, quemadmodũ apertiſſimis rationibus,atque argumentis temporumque ſcriptoribus inſigni volumine demõſtrat Auguſtin'Steuchus probans irrefragabilibus ſcriptorũ monumentis,Romano põtifici Conſtantinum imperatorem ceſſiſſe loco, ac terrenum ſuum imperium tranſtuliſſe Biſancium,quam proprio nomine iam ampliatam Cõſtãtinopolim appellauit,teſte beato Auguſtino ſerm.29.de verbis Domini.Et Nicep.lib.7.eccleſ.hiſt.cap.48.Sed obgãniũt,hęc cõſtitutio militat aduerſus ſacrã ſcripturã, diuique Apoſtoli Pe-

Conſtantini factum.

Prioris præcepti ca. 11.

Conſtantinus relicta vrbe petijt Byſantiũ.

Inſtant heretici.

ſti praxim, qui dixit Act.3. Aurum & argentum non eſt mihi,quod autem habeo,hoc tibi do,& Matth.10. Nolite poſſidere aurum,neque argentum,neq; pecuniam in zonis veſtris,neque peram in viam,&c.Reſpondendum eſt quidem Bonifacium Papam ſciſcitatũ, an fas eſſet ligneis celebrare calicibus,reſpondiſſe,teſte concil.Triburien.canone 18.quondam,quod ſacerdotes aurei ligneis vtebãtur calibus,iam vice verſa lignei ſacerdotes aureis vtuntur calicibus. Præterea oraculum multorum malorum præſagium, cælitus eo temporis lapſum commemorat Ioannes Gerſon,qui ſic habet parte prima 2.lectione ſuper Marcum, circa finem.Iuxta id quod dicũt hiſt.& legi in poſtilla ſuper Biblia,quod dum dotata eſſet eccleſia bonis temporalibus per Conſtantinum,audita eſt vox in aëre,hodie venenum effuſum eſt in eccleſiam Dei. Quod intelligẽdum venit,propter intollerabilem ſpiritualium luxum,quo patrimonium Chriſti abligurıunt, hæreditatem ſpiritualem dilapidant,& bona eccleſiaſtica ſplẽdidis epulis cõſumũt. Alioquin præfata Chriſti verba reſpiciebãt ſolùm præſẽtia tum tempora,vt perſuaſum haberent Deum ſui habere curam.Ioannis 19.ſimili modo dicitur: In viam gẽtium nõ abieritis,quos tamen poſt reſurrectionem Matth vltimo, Act.13.in vniuerſum orbem deſtinauit. Quod autẽ Act. 2.3.& 4.omnia diuendiderint, & pedibus Apoſtolorum obtulerint:faciebant quia eccleſiam in omnes gentes propagandam conſpiciebant, eoque ſe à Iudæa expellendos cognoſcebãt.Veruntamen Apoſtolos pecuniam poſſediſſe,licet cor non appoſuerint,vel ex Ioanne 4.manifeſtum euadit, vbi diſcipuli abierunt in ciuitatem vt cibos comparatent.Et Ioannis 13.exiſtimant Iudam exiſſe, ad emẽdum ea, quibus opus habebant ad diem feſtum. Inſuper Apoſtolus Paulus 1.ad Timoth.3. voluit epiſcopos eſſe hoſpitales,quod fieri profectò nequiuit niſi bonorum tẽporalium vſum habuerint cõceſſum. His conſentaneus eſt quadrageſimus canon Apoſtolorum dicẽs, quod eccleſiæ bona præſulis arbitratu debeant diſpẽſari.Et cõcil. Calced. cap. 26.per economũ bona eccleſię diſpẽſent epiſcopi.Sic practicatum legimus tẽpeſtate Sixti Papæ & Laurentij martyris:Sic tempore Ioannis Chryſoſt. homil.33.34.& 36.ad Antiochenos. Ambroſ.epiſtola 33.ad ſororem Marcellinam.

Reſpoſio.

Sacerdotes lignei aureis vtuntur calicib⁹.

Oraculum diuinitus miſſum.

Apoſtoli loculos & pecuniam habuerunt.

cellinam. Et epiſt.31.ac 32.ad Valentinianum. Item beati Grego.lib.6.epiſtola 187.tria millia ſanctimonialiũ redditibus D. Petri educabantur. Iſtæ autem eleemoſynæ fiebant ex theſauro quem conferre conſueuerant ad pedes Apoſtolorum.

Quibus electio ſpiritualium perſonarum conceſſa.

NVma Pompilius aliíque Imperatores paganiſmum promouentes, ſuos flamines quidem eligentes ſacris ſuis præfecerunt, ſed non hierarchiam ſpiritualem habuerunt,ſicut nec ſacerdotes Pharaonis, Geneſ. 47. qui regia authoritate inſtituti, diuinis operandi poteſtatem minimè ſunt conſequuti,& 3.Reg.12. Hieroboam idololatra fecit ſibi ſacerdotes de extremis populi, qui non erãt de filiis Leui , quos Dominos ſolos ſelegerat, in miniſterium tabernaculi & altaris,Numeri 16. Hoc modo Caluinus li.4.inſtitutionis cap.5.ſect.2. Electionem miniſtrorum Dei vult eſſe penes Reges, Magiſtratus, & ſeniores, qui profectò nihil aliud efficere poſſunt,quàm prophano modo hunc inſtituere miniſtrum & prædicatorem,vt pro inſtituentium votis omnia peragant, coaceruantium ſibi magiſtros prurientes auribus,vt omni vento doctrinæ ferantur,ad conſuendũ ſub omni cubito puluillos,teſte beato Ioanne Chryſoſt.ſuper præmiſſa ſententia Pauli 4.cap. 2.epiſt.ad Timoth.Vnde Cyprianus ſanctiſſimus Martyr lib.de vnitate eccleſiæ:Hi ſunt,inquit,qui ſe vltra apud temerarios,ſine diuina diſpoſitione præficiũt,qui ſe præpoſitos ſine vlla legis ordinatione conſtituunt, qui nemine epiſcopatum dante Epiſcopi ſibi nomen adſumunt: quos deſignat Spiritus ſanctus in Pſal.1.ſedentes in peſtilentiæ cathedra,peſtes & lues fidei,ſerpentis ore fallentes,& corrũpẽdæ veritatis artifices,venena læthalia lĩguis lęthiferis euomentes,quorum ſermo vt cancer ſerpit, quorũ tactus pectoribus & cordibus ſingulorũ mortale virus infundit. Contra huiuſmodi clamat Dominus. Hiere. 23. & ab his reuocat errantem plebẽ,inquiens:Nolite audire ſermones pſeudoprophetarũ,quorum viſiones cordis eorũ effutiũt, loquũtur ſed non ab ore Dñi, &c. Graphicè hæc quadrãt in miniſtros & myſtas à magiſtratu vel populo ſine legitima authoritate eccleſię diuinitus tradita intruſos:Et quod

Hæretici nõ cognoſcunt hierarchicũ ſacerdotium ſed prophanũ miniſteriũ humano pacto inuectum.

loquatur de hæreticis,indubitatum priora efficiunt,quando ſe ab eccleſia alienant, qui ſacerdotium eiusque inſtitutionem abrogant,vt gentile & ethnicum introducant. Quibus Deus interdum prædicationem & regimẽ mittit, non pro ſe,nec pro populo,ſed vt cæcus cæco ducatũ præſtando,ambo in foueam cadant,Matth.15. De quibus per Oſeam ca.13 dicitur:dabo eis regem in furore meo. In furore paſtor datur quando malis peior præeſſe decernitur. Interdum datur paſtor pro ſe,non pro populo,teſte beato Gregorio li.4.ca.4. in nonum caput primi Regum ſuper illa verba. Saluabit populum meum,&c.li.25.Moralium ca.14. quando nimirum malis bonus præponitur, quemadmodum ad Ezechielem ca.2.Dominus dicit,Mitto ego te ad filios Iſraël,ad gentem apoſtatricem, quæ receſſit à me: Licet enim electus prædicator, auditores ſuos ad Deum conuertere nequeat, ipſe tamen laboris ſui lucra non perdit,teſte D.Gregor.libr.29.Moral.cap. 13. Et Auguſt.ſermon.42.de ſanctis, & libr. 1. contra Creſconium Grammat.cap.5.Sicut, inquit, malignus ſuaſor peccati, etiamſi non perſuaſerit, meritò pœnam deceptoris incurrit, ita fidelis iuſtitiæ prædicator, etiamſi ab hominibus reſpuatur,abſit, vt apud Deum ſui officij fraudetur mercede. Nec cauſa victus, à bonis prædicatoribus prædicatio impenditur,ſed cauſa prædicationis victus accipitur,li.19. Moral. apud D. Gregor. ca.10. Nonnunquam concionator datur pro populo, non pro ſe, quando bonis ſubditis paſtor præficitur, qui dotes quidem habet vt aliis proficiat,ſibi autem detrimentum accumulat.tales ſunt de quibus Matth.23.Dominus dicit, quæ dicunt facite, quæ faciunt,facere nolite:ſuntque tanquam faces ſeipſos conſumentes, aliis autem ſemitam rectam demonſtrantes, aut tintinabula alios ad pietatem inducentes, ipſi autem, nec ad latum culmum quidem appropinquantes: de quibus tintinabulis in verbi Dei præcone neceſſariis legere licet diſtinctionem 43.cap. Pudicus,ex epiſtola D.Hieron.ad Oceanum. Quarto modo proponitur electus paſtor pro ſe,& populo,vt electos ſubditos pabulo diuini verbi ſaturatos,bonus paſtor ducat ad brauium,ſupernę vocationis, teſte Gregor.lib.23.Moral.cap.8.Iſta autem varietatis diuerſitas naſci videtur ex diſcrimine inſtitutionis,teſte D. Hieron.

Prædicatores mittit Deus quadrupliciter.

Prædicator nunquã merito caret.

Victui neceſſaria cauſa concionis accipiuntur.

Hieron.ſuper primum caput epiſtolæ ad Galatas: Aliqui namque ſunt à Deo, non ab hominibus miſſi, quales fuere Eſaias, Hieremias & reliquus prophetarum laudabilis numerus: Alij oppoſito modo non à Deo, ſed ab hominibus inſtituti deprehenduntur, qui aſciſcunt ſibi, adfectibusque ſuis indulgentes prædicatores, quos miris laudum præconiis efferunt, quod patronorum fouét cupiditatibus, ipſorumque ad gratiam & voluptatem cuncta differunt, exequunturque, de quibus legitur Eſa. 30. loquimini nobis placentia. Et Ezech. 13. væ qui conſuunt puluillos ſub omni cubito & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis, ad capiendas animas. Super quo Chryſoſt. homil. 38. ad Antioch. & D. Gregor. li. 18. Moral. ca. 31. & allegatur diſt. 46. ca. Sunt nonnulli. Quiſquis male agentibus adulatur, puluillum ſub cupito, & ceruical ſub capite iacentis ponit, vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter acquieſcat. Tertii ſunt qui à Deo, ſed intermediis hominibus ſunt inſtituti: Hoc modo Egbertus, ſerm. 3. contra Catharos, id eſt, Nouatianos habet, quod beatus Petrus Apoſtolorum coriphæus miſit ad iſtam gentem Teutonicam tres ex ſuis diſcipulis, ſanctum Eucherum ſcilicet, Valerium & Maternum, qui Treuerim in Chriſti verba iurare fecerunt, ſanctum etiam Martialem ad alias Germaniæ partes direxit, quemadmodum 52. de extrema vnctione cap. Monemus. Paulus quoque Apoſtolus miſit diſcipulum ſuum Creſcentem in Galatiam quæ eſt regio Aſiæ minoris: Titum verò in Dalmatiam, quæ eſt finitima Macedoniæ, 2. ad Timoth. Sanctus Ioannes Euangeliſta ſanctum Patientem prædicandi verbi gratia, teſte eodem Egberto miſit ad Metenſes. Tali modo Apoſtolorum diſcipuli, ſuos per orbem diſpersêre diſcipulos, vti manifeſtum eſt Clementem Lutetiam deſtinaſſe Dionyſium Areopagitam adeo, vt nullus partes doctoris aut cõcionatoris adſumere potuerit, qui non à Iacobo Hieroſolymitano Epiſcopo prius licentiam obtinuiſſet, teſte Clement. li. 4. Recognit. ad Iacobum fratrem Domini. Pari modo ſanctus Auguſtinus ſagena Euangelij gentem Anglicanam piſcati nõ præſumpſit, niſi authoritate D. Greg. pontificis maximi directus fuiſſet, lib. 12. epiſtolarum ca. 15. & libr. 27. Moral. cap. 6. A quibus deſcenderunt, ſancti Vvillebrordus,

Paſtores & cõcionatores miſſi quadrupliciter.

Treuerenſes quando conuerſi.

Metenſes cõuerſi.

Brabantia Hollandia Zelandia quãdo conuerſa. *Flandria.* Vvillebrordus, Leuinus & Lambertus, qui Brabantiam, Hollandiam atque Zelandiam circa annum Domini 600. per inſtantiſſimum prædicationis ſtudium Chriſto lucri-fecerunt. Flandria autem per ſanctos Odomarum, Eligium atque Amandum Chriſti ſacramentis fœliciter eſt initia-ta, licet in nonnullis Belgicæ locis veſtigia idolatriæ fœ-liciſſima Caroli magni tẽpora attigerint, tamẽ ipſe ſum-mo pietatis affectu, ac ſingulari religionis Chriſtianæ fla-grãs deſiderio, circa annum Domini octingeſimũ, omnia reſtaurauit, idolatras procul abeſſe iuſſit, atque feces vni-uerſæ impietatis eliminans, omnes perfectos Chriſtianos conſecrauit. Quartò ac poſtremò prædicatores ſunt, qui nec à Deo nec ab hominibus miſſi ſunt, ſed ſeipſos impu-denter intruſerunt, quales falſi prophetæ extiterunt, tem-peſtate Heliæ, 3. Reg. 22. & tempore Chriſti Theudas Act. 5. Et Ioſeph li. 20. ca. 4. Antiquitatum Iudaicarum. Et ſunt etiamnum hodie permulti, magna temeritate partes con-cionatorũ ſibi vendicantes, vel ſaltem eo inſipientiæ pro-*Obiectio cõtra electionẽ ſpiritualiũ.* rumpentes, vt penes plebeios & ſeculares principes, nõ ec-cleſiaſticos prælatos, ſit tales eligendi poteſtas. Legimus quidem in naſcentis eccleſiæ exordio, omnes fideles ſine diſcrimine elegiſſe Matthiam Apoſtolum Act. 1. quod ite-rata vice factum non ignoramus, Act. 6. vbi credentium multitudo elegit Stephanum plenum gratia & ſpiritu ſan-cto: varios quoque canones plebi & Imperatoribus per-mittentes, ſicut diſtin. 63. cap. Plebs Diotrenſis, vbi populo conceditur libera futuri Epiſcopi electio, & cap. Reatina. vbi ſummus Pontifex rogat Auguſtum, quatenus colo-num diaconum, ſua licentia valeat conſecrare Epiſcopum. Et capitulum Adrianus, quod manifeſtat Carolum copio-ſo milite cauſam eccleſiæ protexiſſe optimeque de ea me-ruiſſe. Quare Adrianus Papa concil. Laterano Romæ 153. patrum coacto, dedit præfato Imperatori ius & poteſtatẽ eligendi Pontificem ordinandique Apoſtolicam ſedem. Per omnia ſimile reperimus, ca. In ſynodo. Nam Leo Pa-pa idem ius dedit Otthoni primo illius nominis Impe-ratori Teutonicorum. Ex iſtis prima facie inſpectis colli-gi poſſe videtur, plenariam reſidere apud plebem, & maxi-mè apud Reges & principes miniſtrorum eccleſiaſtico-rum electionem: Veruntamen ſi præmiſſos canones alia-

que

ꝗue venerabilia pœnitius inſpiciam' decreta, offendemus non reges, hac in parte ius habere nec indomitam plebẽ huic negotio poſſe imperare, ſed legitimam electionẽ ſacerdotibus comperiemus eſſe relictam. Non enim Tiberius Claudiúſve Apoſtolos elegit, aut miniſtros eccleſiæ præfecit, ſed Chriſtus Ioannis 15. Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui, &c. Et ad Epheſ. 4. non rex, nõ turba, ſed Chriſtus dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdã paſtores & doctores: Cùm autẽ illatus iam ſit ſyderibus, habemus eius vicarios, qui epiſcopos & miniſtros eccleſiæ eligant, inſtituant, conſecrent, prout reipublicæ Chriſtianæ viderint expedire. Sic D. Petrus non requiſito regis conſenſu, aut regum permiſſu ordinauit D. Clementem ſibi eccleſiæ Romanæ ſucceſſorẽ, teſte Clement. epiſtol. 1. ad Iacobum fratrem Domini. Et Zacheum conſecrauit epiſcopum Cæſarienſem, eodem teſte libr. 3. Recognit. D. Paulus ordinauit ſanctum Timotheum & Titum epiſcopos. Et Act. 14. à Paulo & Barnaba non à plebe inquieta conſtituti ſunt, per omnes eccleſias presbyteri, & Polycarpus Pontificali infula Apoſtolorum ſuffragiis eſt honoratus, non vulgi calculis ſuffectus, teſte Euſebio Cæſarienſi lib. 4. eccleſ. hiſt. cap. 14. Et concil. Laodicenum, cap. 13. expreſſis docet verbis, populo non eſſe concedendam eorum electionem, qui altaris miniſterio ſunt applicandi: Cui aſtipulatur D. Ambroſ. epiſtola 82. ad eccleſiam Vercellenſem, cupiens Pontificem ſeligendum, poſthabitis ciuium votis. Illis tamen quibus eſt ius patronatus, hoc eſt, illis, qui beneficium aliquod fundauerunt, poſteros quidem habent ſeculares, quibus non eſt poteſtas conferendi beneficium, poſſunt tamen idoneum præſentare, qui non debet repelli. Iſtud ius poſterorum, cui nullus facilè debet refragari, dicitur ius patronatus, teſte concil. Lateranen. ſub Alexand. 3. celebrato cap. 2. 8. & 22. titul. de iure patronatus, & in decretalibus, ac Clemen. eodem titul. cap. Cura paſtoralis. Pręmiſſa autem argumenta nihil efficiunt, quia quanquã cap. Plebs Diotrenſis, contra receptã videatur pugnare veritatem, tamen intelligendum eſt, penes epiſcopꝯ & ſacerdotes ſemper fuiſſe electionem, cui populi conſenſus erat adhibendus, ne inuitis & nolentibus aliquis obtruderetur, quem contemptui aut odio haberent. Itaque om-

Soluit obiecta.

Ius patronatus.

Electio debet principi præſentari.

nes præfati canones ſunt interpretandi: Nam ſolennij electio principi debet præſentari, de Electione & elect. poteſtate cap. Quod ſicut. & diſt. 63. cap. Lectis. cap Adrianus. & cap. Valentinianus, nec non cap. non eſt permittendum. Si tempus Apoſtolorum & Caroli Magni opponatur: exhibeant nobis tales electores ſpiritu & animo Dei gloriam zelantes, non proprium commodum in electione ambientes, & nullus tergiuerſabitur etiam per tales promotos. Diuina benignitas omnes fideles eccleſiæ miniſtros dignetur diu ſuæ ſpõſæ ſeruare incolumes, aliiſque omnibus principibus ſimilem dignetur inſpirare mẽtem, quò congruis ſanctimoniæ ac ſcientiæ ornamẽtis populo ſibi concredito præluceant. Amen.

QVINTVM PRÆCEPTVM.
Non occides.

De multiplici homicidio.

Triplici modo fit homicidium.

NOCVMENTORVM omniũ quæ proximis poſſint infligi, primum eſt maximumque homicidium, quo vita diuinitus conceſſa, humano furore tribus præripitur modis, aut volũtate, aut caſu, aut neceſſitate. Voluntas autem ſe tripartito modo dirimit, vt primo, facto fiat, præcepto aut conſilio, teſte Auguſtino ſuper Pſalm. 56. & de clericis in duello pugnantibus, cap. Hẽricus. Factum verò bimembri diuiſione partiendum occurrit, aut enim homicidium committit aliquis in ſe, aut in aliũ. Dixit ergo Deus, Exod. 20. Non occides. Et Matth. 7. Act. 19. Quo inhibetur cum primis manus violenta in ſe, quia charitas incipit à ſeipſo: Et qui ſibi non eſt bonus, cui erit? nemo enim carnem ſuam odio habuit: Quod enim circumcelliones hæretici (à circuitu cellarum victus ſui gratia dicti) ſibi mortem conſciuerint: hoc alicuius maioris commodi cauſa, quod vel poſt mortem ſibi perſuadebant, vel fingebant, fecerunt, teſte beato Auguſt. lib. 3. de lib. arb. cap. 8. vel etiam quia ferre non potuerunt duram ſui corporis ſerui-

Subdiuiſio. Furor hæreticorũ circumcellionũ.

ſeruitutem & ſtultam vulgi opinionem, lib. 1. de ciuita. Dei, cap. 22. Nec Raſias quidem (quem iſti exemplo ſui ſceleris deſtituti de Machab. lib. 2. cap. 14. ſe inueniſſe gloriantur) vel parum ipſorum ſuffragatur furori, teſte D. Auguſt. lib. 2. contra 2. epiſtolam Gaudent. ca. 23. & epiſt. 61. ad Dulcitium. Si enim diligentius conſideremus, liberam non habuit fugiendi facultatem, cùm hoſtiles nequitiæ in eum facerent inſultum, ideo ſe gladio percuſſit, & cùm perimere ſe nequiuiſſet, ne oculi eius maiorem in Deum contumeliam conſpicerēt de muro ſe præcipitauit, quemadmodum Sampſon columnas euertit, quo moriturus plures occideret, quàm ſuperſtes præualuiſſet, Iudic. 16. ſuper quo D. Auguſt. iſtam mortem non ſponte ſibi adſciuit, ſed ſpiritui Dei intus loquentis intrepidè obediuit, lib. contra 2. epiſtolam Gauden. cap. 23. propter typum eccleſiæ ex gentibus congregandæ, quem geſſit, teſte Ambro. lib. de Helia, & cap. 11. & prolog. lib. 2. de ſpiritu ſancto, item Auguſt. lib. 12. cap. 32. contra Fauſtum, & ſermo. 107. de temp. Nec Donatiſtæ exemplo Iudæ, Matth. 27. rectè ſibi vitam adimunt, quia ſecundum Auguſt. vbi ſuprà cap. 28. & Iuonem parte 10. cap. 4. ille Iudam proditorem id facere compulit, qui & illum puerum quem ſanauit Dominus, in aquam & ignem ſæpè deiecit, & gregem porcorum in mare præcipitauit, necnon ipſi Domino præcipitium de pinna templi temeraria præſumptione ſuggeſſit, de quibus loquitur Auguſt. expreſsè tract. 51. ſuper illa verba Ioā. 12. Qui odit animam ſuam, &c. Quidam, inquit, maligni atque peruerſi homines & in ſeipſis crudeliores, flammis ſe donant, aquis ſe præfocant, præcipitio ſe collidunt, quod Chriſtus non docuit, imò diabolo præcipitium ſuggerenti, reſpondit: Redi poſt me ſathana: Inexpiabile ſiquidem facinus committit, qui aduerſante & exhorrente naturæ dictamine ferrum in ſeipſum ſtringit, ſecundum D. Auguſt. epiſt. 38. ad Lethum. Vnde Concil. Braccaren. 1. ca. 34. in deteſtationem huius criminis, ita loquitur, vt & repetitur apud Iuonem parte 10. cap. 5. & 6. Placuit vt hi qui per ferrum aut per venenum, aut præcipitium, aut ſuſpendium, aut quolibet modo violentiæ, ſibiipſis inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum pſalmis ad ſepulturam eorum cadaue-

Sampſonis mors quid adūbrarit.

Quàm malū ſibi mortem inferre.

ra deducantur, multi enim ſibi hoc per ignorantiam vſurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro ſuis ſceleribus extremo plectuntur ſupplicio. Deinde mors in alium infligitur, duplici ratione, aut in creaturam rationis expertem, aut hominem rationis capacem: Priori modò intelligebant etiam Manichæi præceptum diuinum, nam beſtiis, imò fruticibus nihil nocumenti infligendum iudicabant, teſte D. Auguſt. lib. 1. de ciuita. Dei. cap. 20. Verùm hic error haud difficulter euaneſcit, ſi vel leuiter ſcripturarum teſtimonia attendamus, quæ ſunt paſſim omnibus obuia. Poſteriori modo mors infligitur humanæ carni, & hoc etiam bipartito modo, aut iudice, aut latrone, ſecundum Auguſt. epiſt. 54. ad Macedonium: Latronis crudelitas inſontíſque oppreſſio exterminatur, quando diuina lege præcipitur, Exod. 20. 23. Deut. 5. Matth. 5. & 19. inſontem & iuſtum non eſſe occidendum neque homicidium committendum. Nec huic obſtat exemplum Abrahæ, Geneſ. 22. filium immolantis, quia Deus eſt qui mortificat & viuificat, legem ſtatuit & infringit, ideo Deo iubente, qui nullis legibus adſtringitur, fuit obediẽtia, Deo non iubente fuiſſet inſania, teſte Auguſt. contra 2. epiſtolam Gaudentij cap. 23. Taceo interea typicam immolationem, quam immolatus à patre Iſaac præfigurauit, eodem teſte lib. 12. contra Fauſtum cap. 25. ſermo. 46. de tempore, & Ambroſ. lib. 1. de Abraham cap. 8. Nequaquam tamen præceptum Dei poſthabere cognoſcitur Iudex, ſi extremo plecti præcipiat furem, latronem aliúmve maleficum ſupplicio, quia Exodi viceſimotertio dicitur: Maleficos non patieris viuere: & Roma. 13. Omnis anima, hoc eſt, omnis homo, ſecundum Auguſt. tract. 105. in Ioannem, poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Si malum feceris, time. non enim ſine cauſa gladium portat, ſed ad reſecandum mala, quæ pullulant graſſanturque per orbem, ſecundum D. Thomam Aquinatem 22. quæſt. 64. art. 2. Sicut namque membrum putridum, vt ſaluti totius conſulatur corporis, præſcinditur, ita homo communitati aliquibus flagitiis noxius laudabiliter è medio ſuſtollitur, ne modicum fermentum totam maſſam corrumpat, 1. ad Corinth. 5. Quo perſpicuum ſit, hominem interdum à iudice occidi, non quia homo eſt, nec etiam quia mem-

Manichæorum error.

Immolatio Iſaac quid.

Similitudine probat malos è medio tollẽdos.

brum

brum communitatis, ſed quia maleficus eſt, odio malitię, zelóq; iuſtitię, capite plectitur: Hæc tamẽ exequutio non priuata temeritate, ſed publica adimplẽda eſt authoritate, ſecũdũ Auguſt. epiſt. 154. ad Publicolã. & lib. 1. de lib. arbit. cap. 4. ac Iuonẽ parte 10. cap. 41. & 49. ſatis pulchrè & fuſè. Et 78. Miles hoſtẽ, inquit, & iudex vel miniſter eius nocẽtẽ, & cui fortè inuito atq; imprudẽti telum manu fugit, nõ vidẽtur mihi peccare, cùm occidũt: & lib. quæſtionũ in Exodũ quęſt. 39. cap. 11. & allegatur 23. quæſt. 5. cap. Cùm miniſter, vbi ſic habetur: Cùm iudex iuſſit occidi, profectò ſi miniſter id ſpõtę facit, homicida eſt, etiãſi eũ occidat, quẽ ſcit à iudice debuiſſe occidi, teſte Auguſt. lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 26. & citatur 23. quæſt. 5. cap. Miles, & apud Iuonẽ Carnotenſem lib. 10. ca. 98. licet iſti miniſtri nullo peccati vulnere ſaucientur, exequutione iuſtitię, irregularitatis tamẽ pœnã nõ euadũt, qua fit impedimẽtũ ſeu repulſio exequutionis diuini officij ſeu ſacramenti, ex canonica cõſtitutione proueniẽs, vti habetur extra de tẽpore ordinãdorũ ca. vltimo: Nã omnis homicida eſt irregularis volũtariè occidẽs, ſiue ex iuſtitiæ, ſiue legis aut canonis permiſſione, ſiue ex vindicta, ſiuę peccato, aut abſq; eo cõtingat. Intelligẽdum eſt iſtud nihilominus de homicida vſum rationis habente: Siquidem infantes, furioſi & dormientes occidẽdo, iſtam pœnam nõ incurrunt, quemadmodum patet in Clement. eodem titulo cap. vnico. Hęc autem irregularitas introducta eſt à iure poſitiuo, vt oſtẽditur 2. quæſt. 7. apud Gratianum, licet in veteri teſtamento fuerit præordinata in perſona Dauidis, ſicut luculenter docetur, diſt. 1. cã. 1. de Conſecratione. Hic iam occurrit ſcrupulus minimè diſſimilandus, quid iudici faciendum ſit in caſu, quo aliquem euidentibus rationibus certíſque argumentis cognouit inſontem, quem tamen criminis damnãt falſi teſtes: ſi interficiat, præcepti reus efficitur diuini: ſi non perimat, Imperatoris animum exaſperat, quẽadmodum clareſcit, 3. Reg. 21. Hic poteſt dici ſecundum Ambroſ. epiſtola 24. ad Horontianum, quod perimere innocentem, nunquam non eſt illicitum, niſi per accidens iudex excuſetur, in caſu quo oportet ipſum ſecundum allegata & probata damnare ad mortẽ innocentẽ. Huic adſtipulãtur canones 11. quæſt. 3. cap. ſummoperè 6. quęſt. 2. ca.

Irregularitatẽ incurrit iudex.

Quid iudicĩ faciendum quando aliquis falſis damnatur teſtibus.

Si tantum.& cap.Placuit.Quia aliud facit,vt homo, aliud vt iudex. Hæc quidem ſententia magnos habet patronos, oppoſita tamen eſt veritati conformior, ſic enim habet ſcriptura, Act.5. Oportet Deo magis obedire, quàm hominibus. Exod. 23. Non ſuſcipies vocem mendacij, & infra. Neque in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, vt á veritate deuies. & paulò poſt: Innocentem & iuſtum non occides: Item extra de regulis iuris cap. Qui ſcandalizauerit. Vtilius ſcādalum naſci permittitur,quàm veritas deſeratur:& 3.quæſt.7 cap.Poſtulatus,nōn antè dicitur iudicandum, quàm ad conſcientiam noſtram reuertamur, & quid placeat, quídve Deo diſpliceat conſideremus. Item in 6. de ſententia & re iudicata, cap. Cum æterni. In ferendis ſententiis, præ oculis habeat ſolum Deum, illius imitans exemplum, qui querelas populi tabernaculum ingroſſus ad Dominum referebat, vt ſecundum eius imperium iudicaret. Ecce non dicit ſecundum allegata & approbata, ſed ſecundum conſcientiam & ſecundum Deum. Quare certum videtur, quod ſi quis inſontem ad mortem,vel membrorum mutilationem condemnet aliúdve damnum infligat, vel condemnandum exponat, etiàm iuſſu imperiali adſtrictus, peccat lethaliter. Debet ergo iudex imperatorem melius informare, vel officio cedere, vel certè mortem,ne innocentem condemnet, oppetere: Non enim ſolum rei ſunt mortis, qui hæc faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, Rom. 1. Sic Cayphas, Ioan.11. Sic Dauid,2.Reg.11.Sic Iezabel 3. Reg.21.homicidij rei deprehenduntur, quanquam proprias manus ſanguine proximi non cruentauerint. Vndè decretum Imperiale, de his qui latrones vel aliis criminibus reos occultauerint, leg. Eos qui.& le.Si qui latrones. vbi ſic legitur: Eos qui ſecum alieni criminis reos occultando eum eámve ſociauerint, par ipſos & reos pœna expectet, & latrones quiſquis ſciens receperit, vel eos offerre iudicibus ſuperſederit, ſupplicio corporali aut diſpendio facultatum pro qualitate perſonæ, & iudicij æſtimatione plectetur. Nec multum intereſt,quo fiat, ſiue gladio, ſiue ligno, ſiue ferro aut veneno: Quia plus eſt, hoc eſt, atrocius eſt, hominem veneno intoxicare, quàm gladio vitam auferre, vti habetur, C. de Maleficis, & Mathematicis,

Qui latrones occultādo abſcondunt.

maticis, leg. Plus eſt. Nec Dominus hos impunè euadere voluit, ſed condignas pœnas inſtituit, Exod.21. Qui percuſſerit hominem volens extinguere, morte moriatur, & Matth.5. Qui occiderit, reus erit iudicio, & ca.26. Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit, quæ ſententia intelligenda eſt de illo, ſecundum Cyrillum, lib.11. ſuper Ioannem, cap.35 qui nulla ſuperiori ac legitima poteſtate vel iubente, vel concedente in ſanguinem alicuius armatur. Cui licet antiquitus fuerint adſignatæ ciuitates refugij, Numer.35. & Deuterono.4. & 19. iam tamen conceduntur rariſſimè, aut nunquam, niſi illi qui caſu alióve infortunio hominem occiderit, qui à ſeptis eccleſiæ non eſt deturbandus, & extrahendus, ſecundum Concil. Aurelianen.4. cap.27. & Concil. Toletanum 12. cap.10 cui adſentitur canon de Immunitate eccleſiarum, cap. Inter alia. Demit tamen duplex genus hominum. Et hoc verum eſt, inquit, niſi publicus latro fuerit, vel nocturnus populator agrorum. Idem inculcatur, 17. quæſt.4. Sicut antiquitùs: huic ſuffragatur lex Fideli, C. de his qui confugiunt, in Autentico: Tamen Ius ciuile, plures perſonas excipit ab eccleſiis abſtrahendas: collatione 3. de mandatis principum, leg. Ex libris. §. Neque autem. vbi ſic habetur: Neque autem homicidis, neque adulteris, neque virginum raptoribus derelinquentibus terminorum cuſtodes, parces, ſed etiam inde extrahes, & ſupplicium eis inferes. Quibus liquidò conſtat iſtos adulteros, homicidas, ſecũdum antiqua iura non gaudere immunitate. Quod ſi remiſſionem à principe & conſanguineis hominis interfecti obtinuerint patrati criminis, non protinus ſibi de Dei indulgentia remiſſo animo blandiantur, ſecundum Concil. Aurelianen.4. cap.27. cùm rigor naſcentis eccleſiæ inſtituerit perpetuam ad finem vſque vitæ pœnitentiam, cuius extremo articulo, Deo reconciliati, communione digni habebãtur, teſte Concil. Ancirano, cap.22. circa annum Domini 308. celebrato. Et Iuo parte 10. ca.25. & 28. necnõ 130. Mitiùs tamẽ res ſe habere proceſſu temporum cœpit, nam Concil. Triburienſe, anno 895. celebratum, ſic definiuit, ca.55. & 56. Si quis ſponte homicidium fecerit, 40. diebus ab eccleſiæ ingreſſu arceatur, & nihil mãducet illis diebus 40. præter ſolum panẽ, ſalẽ, & bibat purã aquã,

Ciuitates refugii.

Qui malefici nullibi tuti.

Rigor naſcentis eccleſiæ in pœnitentia homicidarum.

nudis pedibus incedat, lineis non vtatur veſtibus, nullo vehiculo vtatur, nulli fœminæ nec vxori quidem miſceatur, nullam communionem cum aliis Chriſtianis habere permittatur, poſt illos 40 dies, vnum annum integrum ab introitu eccleſiæ ſuſpendatur, & abſtineat à carne, caſeo, vino, exceptis Dominicis & feſtis diebus: Secundo & tertio anno ſimili modo pœniteat, dempto quod tertiam & quintam feriam, ac ſabbatum redimere poterit denario, ne ieiunio obligetur. Quarto anno, quinto, ſexto, & ſeptimo, hoc modo ieiunet, vt ſingulis annis, tres habeat quadrageſimas, vnam ante Paſcha, alteram circa feſtum Ioannis Baptiſtæ; tertiam ante Natiuitatem Saluatoris. His ſeptem annis ritè completis, recõciliatus, ſacris altaribus ac ſanctę communioni reſtitutus, perfectam abſoluerit pœnitẽtiam. Hic rigor nõ parum cõfundit noſtri ſeculi teporem. ſimul enim atque mortalibus pacem fecimus, ac fœdus reconciliationis pepigimus, de reliquo anxij nequaquam ſumus. Deinde homicidium committitur caſu aliquo, & hoc bifariàm: aut enim interficiẽs dabat operam rei licitæ, aut illicitæ: Si dederit operam rei licitæ, & adhibuerit diligentiam quam potuit & debuit, nullo modo reus efficitur: quemadmodum habetur de homicidio voluntario, vel caſuali variis exemplorum paradigmatibus demõſtratum, cap. Ex literis, ca. Significaſti, & cap. Dilectus, item diſtinct 50. ca. Si duo fratres. Eſtque deſumptum ex ca. 36. Cõcil Triburiẽſis. Si verò nõ adhibuit quam debuit diligẽtiam, imputatur in peccatum propter negligẽtiam. Sic Lamech homicidium commiſit, Geneſ. 4. quãdo Cain occidit, exiſtimãs beſtiam in virgultis deliteſcere, quia debitam nõ fecit indaginem, teſte Thom. 22. quæſt. 64. art. 8. Et ſicut illi qui voluntate & facto homicidium committũt, nõ ſolùm nõ debẽt promoueri, ſed in perpetuum deponi, de Homicid. volunt vel caſual ca. Sicut, & diſt. 50. ca. Si quis viduam, Ita hi non promouẽtur ad ordines ſuperiores, nec in ordine ſuſcepto miniſtrare permittũtur, vbi ſupra cap. Continebatur, & cap. Ad Audientiam, necnon Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap 7. quod ſic habet. Cùm etiam qui per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias ab altari auelli debeat, qui ſua voluntate perpetrauerit, nullo tempore ad ſacros ordines promo-

Homicidiũ caſuale dupliciter contingit.

Homicidiũ Lamech.

promoueri poſſit, nec illi aliqua beneficia eccleſiaſtica ſunt conferenda. Si verò caſu acciderit, aut vim vi repellendo, diſpenſationem impetrare poterit, qua ad ordines promoueri queat. Si verò dabat operam rei illicitæ, ſiue adhibuit diligentiam, ſiue non, homicidij crimen non euadit, cap. Continebatur, & cap. Dilectus, & Iuo parte 10. cap. 49. Vltimò homicidium fit neceſſitate, ſub quo comprehenditur proprij corporis defenſio: Et tum illa neceſſitas eſt euitabilis, aut ineuitabilis: Si euitabilis, crimen adducit, ſi perimat, nec ad ordines promoueri poteſt, licet in ſuſceptis miſericorditer tolleretur, diſt. 50. ca. De his clericis: Si fuerit ineuitabilis, nequaquam erit obnoxius. Si igitur aliquis non ſpontanea voluntate corruptus, ſed proprij corporis defenſione coactus, cum moderamine inculpatæ tutelæ inuadentem interfecerit, homicidij reus nequaquam erit, præſertim ſi propriam mortem aliter declinare nequiuerit. Reus tamen eſſet, qui ſe defendendo, alium occidat, quando ſe defendit vt occidat, vel non eſt defenſione contentus, niſi occidat. Nec aliquis tenetur fugam capere, propter improperium dedecoris, quia ſi pro iactura rerũ licet defendẽdo officere, multo fortius pro honore & famę cõſeruatione, ſecundũ Iuonem Carnotẽſem epiſcopum, lib. 10. cap. 53. & lege Frater tuus, item leg. Is qui, ad legem Corneliam de Sicariis: Is qui aggreſſorem vel quemcumque alium in dubio vitæ diſcrimine cõſtitutus, occiderit, nullam ob id factum, calumniã metuere debet. Qui verò ebrietatis furore vel ipſo circuitus die tribúſque ſequẽtibus diebus alicuius ciuitatis ſeu loci, homicidiũ patrauerit, indulgẽtiæ remiſſionem à dominis tẽporalibus nõ obtineat: quã ſi oſtẽdat, literę reputẽtur ſurreptitiæ, ſicuti habetur, lib. 3. Rubri. fol. 783. Ordinationum Imperialium ac placetorum regalium.

Homicidiũ neceſſitate patratum.

Vim vi repellere quatenus liceat.

Die circuitus aliquem homicidium committere.

De bello.

VERVM hic ſcrupulus naſcitur, ſi lege Dei occidere Chriſtiani omnes vetantur: quomodo magiſtratibus & piis & impiis licet? At ſi intelligamus magiſtratum in exercendis ſuppliciis, non à ſe agere quicquam, ſed ipſiſſima Dei iudicia exequi, nihil hoc ſcrupulo impediemur: Nã occidere lex Domini, Exod. 20. Deuteron. 5. Matth. 5. prohibet, & ne quid impunè fiat, ipſe legiſlator gladium

Occurrit tacitæ obiectioni.

ſuis dat in manu miniſtris, quem in homicidas omnes exeant, non enim fruſtra gladium portant, inquit Paulus Roma.13. Nam Dei miniſtri ſunt ad iram vltores malè agentibus. quid enim eſſent regna, remota iuſtitia, teſte Auguſt.lib 4.de ciuita.cap.4 & ſermo.31.ad fratres in eremo, niſi magna latrocinia? Iuo parte 10.cap 94.& 98. Viderint proinde Iudices, ne negligentia torpidi, aut muneribus corrupti, ius dicere ac facere parui ducant, ne de illis verificetur tritus ille verſus:

Regna quãdo latrocinia.

Dat veniam coruis vexat cenſura columbas.

Et quod Ambroſ.non inepta ſimilitudine comprobat, lib.4.hexamer.cap.4.de tela aranearum, quam maiuſcula, non exigua animalcula prorumpendo frangunt. nam rationem reddituri ſunt de illis, quos tueri inſontes neglexerint Iuone teſte, parte 10.cap.187. & 23.quæſt.1.2.3.&c. variis capitibus. Neque is tamen ſum qui aut importunè ſeuitiæ faueam, aut æquum iudicium pronunciari poſſe cenſeam, niſi adſidente optima illa regum conſiliaria & certiſſima, vt Salomon Prouerb.22. ait, Regij throni conſeruatrice clementia, ſecundum Ambroſ.lib.2. de Abel & Cain, cap.10.& Auguſt.ſermo.14.& 35.ad fratres in eremo. Quam primam eſſe principum dotem, etiam verè à quodam olim definitum eſt, vtrumque tamen magiſtratui videndum eſt, ne aut animi ſeueritate vulneret, magis quàm medeatur, aut ſuperſtitioſa clementię affectatione, in crudeliſſimam incidat humanitatem, ſi molli diſſolutáque indulgentia, cum multorum pernicie defluat. Eſt enim iſtud non abs re ſub Neruæ imperio iactatum, apud Dionem: Malum quidem eſſe, ſub principe viuere, ſub quo nihil liceat, ſed multo peius, ſub quo liceāt omnia. Quãdo verò regibus populiſque ad exercēdam huiuſmodi publicam vindictam, arma capere interdum neceſſe ſit, ex hac ratione ſimul exiſtimare licet eſſe legitima, quæ ſic ſuſcipiuntur bella. Nam ſi tradita eſt illis poteſtas, qua ditioni ſuæ quietem tueantur, qua inquietorum hominum motus ſeditioſos comprimant, qua vi oppreſſis opem ferant, qua in maleficia animaduertant, potiore longè ratione proferre eam poſſunt in perturbatores communis tranquillitatis: omnium namque non minus, quàm ſingulorum furor eſt acriter cohibēdus. Si legum cuſtodes eſſe ipſos

Tela aranearũ quid ſignet.

Clementia vel maximè ornat iudicem.

Bellare vnde licitum.

pſos & adſertores conuenit, omnium pariter conatus e-
ıertāt oportet, quorum ſcelere legum diſciplina corrum-
pitur: Imò ſi iure eos lattones plectūt, quorum iniuriæ in
paucos tantum progreſſæ fuerant, an totam latrociniis re-
gionem impunè affligi vaſtariq; ſinēt? Siquidem nihil in-
tereſt, rex ne ſit, an infimus de plebe, qui in alienam re-
gionem in quam iuris nihil habet, inuoit, eamq́ue hoſtili-
ter vexat, omnes æquè pro latronibus habēdi ſunt & pu-
niendi. Hoc ergo & naturalis æquitas, & officij ratio di-
ctat, armatos eſſe principes, non tantùm ad priuata officia
iudiciariis pœnis coercenda, ſed ad ditiones quoque fidei
ſuæ commiſſas bello defendēdas, ſi quādo hoſtiliter impe-
tātur. Et quāquam Manichæi bella illicita ſtatuerint, te-
ſte Auguſt. lib. 22. cōtra Fauſtum, ca 74. ſcire tamē debēt,
Moyſen diuino iuſſu bella geſſiſſe contra Barbaras gētes,
ſecūdum eūdem ca. 78 eiuſdem lib. & aliis quàm plurimis
ſcripturarum teſtimoniis idē demōſtratur, adeò vt ſi bel-
lum tollere velint, aut diuinum imperium reiiciant, aut
Moyſi aliiſque Dei miniſtris calumnias inferant. Quod ſi
obiiciatur ab Oecolampadio, in neutro teſtamēto vllum
extare teſtimoniū vel exēplum, quod doceat bellū rē eſſe
Chriſtianis licitā: Primùm reſpōdeo rationē gerēdi belli,
quæ olim fuit hodie quoque permanere, neque eſſe ex ad-
uerſo cauſam, quæ magiſtratus à ſuorum ſubditorū defen-
ſione arceat. Deinde nō eſſe quærēdam in apoſtolicis li-
teris expreſſàm iſtarum rerum enarrationē, vbi nō politia
formare, ſed ſpirituale Chriſti regnū inſtituere propoſitū
erat. Poſtremo illic quoque obiter indicari Chriſtum ſuo
aductu nihil hac in parte mutaſſe: Nā ſi Chriſtiana diſci-
plina, ſecūdum Auguſt. epiſt. 5 ad Marcellū lib. 22. contra
Fauſtum Manichæum ca. 74. & ſerm. 19. de verbis Domi-
ni, omnia bella damnaret, hoc potius militibus cōſiliū ſa-
lutis petētibus diceretur, vt arma abiicerēt. Luc. 3. ſeque mi-
litia penitus ſubducerēt: Dictū eſt autē eis, nemini̇ cōcu-
tiatis, nemini iniuriā faciatis, ſufficiat vobis ſtipēdium ve-
ſtrū. Quibus propriū ſtipendiū ſufficere debere præcepit,
militari vtique nō prohibuit. Nec prælati leguntur ſolùm
ſi reges valido cōflictu bellaſſe, Geneſ. 14. ſed etiā memo-
riæ proditū eſt ſecūdū Ludouicū Viuem in 4. lib. de ciuit.
Dei, D. Auguſt. cap. 6. Aphros & Ægyptios inter ſe dimi-

Manich. mentiuntur bella illicita.

Oecolāpadius.

Triplici modo refellūtur hæretici verū cauillum.

Bella quam antiqua. caſſe ſudibus. Plinius autem primos belli authores, Phœnices aſſerit, lib.5. naturalis hiſt. cap.12. Iuſtinus verò Veporem Aegypti & Tanaim Scythiæ Reges nominat, qui bella cum lõginquis populis gloriæ cauſa geſſerũt. Ninus etiam primus, finitimis ſuis, cupidine augendæ ditionis, *Bellũ iuſtũ & iniuſtũ.* bellum fecit, teſte Auguſt. lib.4. de ciuita. Dei, cap.6. Profuerit autem ſcire quãdo bellum ſit iuſtum, quãdo iniuſtũ *Prima iuſti belli conditio.* cẽſeatur. Iuſtum eſſe cõſtat, quãdo tria ſecum complectitur: Primò authoritatem principis, ſecũdum Auguſt. lib. 22. cõtra Fauſtum Manich. ca.74. & citatur, 23. quæſtione 1. ca. Quid culpatur. Nomine principis, intellige Papam, Imperatorem, Reges, Dominum liberum, non habẽs ſuperiorem, vt habetur 23. quæſt.2. cap. Quidam. Quarè ſi *Quãdo bellum nuncupandum.* 20. latrones pagum inuadũt, bellum nõ eſt dicẽdum, quia nõ eſt regni principe indictum, nec publica denũciatione promulgatum. Nec princeps arũdineo fundamẽto, aut *Qualis miles colligendus.* pecuniæ neruo, hoc eſt, humanis viribus cõfiſus, debet ad bellum procedere, ſed militem magis timoratum debet ſibi aſciſcere, exemplo Conſtantij, qui duntaxat milites baptizatos ſuæ militiæ voluit adſociari, ſecundum Theodoretum, lib.3. eccleſ. hiſt. cap.3. Et ſi terga hoſtibus verterit Iſrael, Ioſue 7. propter iniquitatem vnius Acham, multo minus contra Turcam aut alios hoſtes proficiant, quando non tam armatorum copia virtuoſa, quàm damnabilis ſceleratorum hominum vita in bellis redundat. Propterea Ambroſ. ſerm.86. præliandum optat, non tam gladio quàm oratione & vitæ merito: Sic Moyſes, Exod. 17. oratione leuando puras manus ſtrauit Amalechitas, *Expãſis manibus quid Moyſes prætenderit.* quanquam extenſio manuum eius præfigurarit Chriſtum in cruce regnaturum & victoria potiturum, teſte Auguſt. ſerm.93. de tempo. Et Machab.2. lib. cap.15. & 2. Paralip. 20. precibus muniti tanquam clipeo validum fecere cum *Quomodo ad prælium procedendũ.* hoſtibus conflictum, Ambroſ. ſermo. 86. Marcus etiam Marcelles, prius lachrymas quàm ſanguinem fudit Siracuſanum, ſecundum Auguſtinum, lib.1. de ciuita. Dei, ca. *2. Conditio iuſti belli.* 6. & Theodoſius Imperator, teſte Theodoreto, lib.5. eccleſ. hiſt. cap.24. pugnaturus in oratione pernoctat, & potitur victoria. Secundò vt iuſtũ ſit bellũ iuſta cauſa impellat, oportet, quare magiſtratuũ omniũ fuerit ſummopere hic cauere, ne cupiditatibus ſuis vel tãtillũ obſequãtur, nec

præ-

præcipiti iracundia ferantur, non capiantur odio, non implacabili auſteritate ardeant, non ex facili occaſionem captare debent, imò nec oblatam acceptare, niſi ſumma neceſſitate adacti. Nam ſi multo plus nobis præſtãdum ſit quam exegerit ethnicus ille Cicero in Offic. qui bellũ videri voluit pacem quæſitam: omnia prius certè tentanda ſunt, quam armis in arenam deſcendendum. Iuſta quoque cauſa cenſetur, quãdo aduerſus violentiam reſiſtentium ſiue Deo, ſiue legitimo aliquo imperio iubente, gerenda ipſa bella à bonis ſuſcipiuntur vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuſtè ordo ipſe conſtringit, ſecundum Auguſt. lib. 22. contra Fauſtũ. cap. 74. vel iuſtum bellũ eſt, quod vlciſcitur iniurias, ſi quæ gens vel ciuitas quæ bello petẽda eſt, vel vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere quod per iniurias ablatũ eſt, teſte Augu. quæſt. 10. ſuper Ioſue: & allegatur 23. quæſt. 2. cap. Dominus noſter Atque hac in parte licet vti inſidiis, non iudicãdo falſum, vel non ſeruando promiſſum aut occultando hoſtibus conſilium. Sic Gothi quando biennio ob ſeſſam Romam expugnare non potuerunt, ad fraudes & inſidias callida barbaries conuertebatur, profectionem in patriam ſimulãs, trecentosque iuuenes animoſitate & decore præſtantes, omni obſequio Romanis promoueri præcepit, qui ad certum diem Romanis otio torpentibus, ac iocis diſſolutis, communi confluxu ad portam aſinariã properârunt, interfectiſque improuiſo inſultu cuſtodib⁹, portam præſto futuris Gothis aperiunt, qui maiori ignominia, quam damno totam vrbem affecerunt, lib. 1. de ciuitat. Dei, cap. 30. Hnic ſimile videre lib. 2. Aeneidos apud Virgilium licet. His ſuffragatur Auguſt, prælibata quæſt. & Tho. 22. quæſt. 40. art. 3. Deus præcepit, inquit Ioſue 8. vt conſtituat ſibi inſidiãtes bellatores: Hinc admonemur, inquit, non iniuſtè fieri, ab his qui iuſtum bellum gerunt, ſi aperto Marte, an inſidijs vincant, nihil ad iuſtitiam intereſt. Tertiò requiritur recta intentio, ita vt nullo priuato affectu patiantur ſe corripi, ſed publico duntaxat ſenſu ducantur, alioquin poteſtate ſua peſſimè abutuntur, quæ non in ſuum illis commodum, ſed aliorum bonum ac miniſterium data eſt: Non enim pax quæritur, teſte Augu. lib. 15. ciuitatis Dei ca. 4. & Iuone parte 10. ca. 105.

Inſidiis vti.

3. Iuſti belli conditio.

Finis belli. & repetitur 23.quæſt.1.cap.Apud veros, &c.vt bellũ exerceatur,ſed bellũ geritur vt pax acquiratur. Ex eodẽ præterea belligerandi iure pẽdet, & præſidiorũ & fœderũ aliarumq; munitionũ ratio. *Præſidia* Præſidia autẽ voco, quæ ad tuẽdos regionis fines,per ciuitates diſponuntur. *Fœdera.* Fœdera quę à principibus finitimis in hanc legẽ feriũtur, vt ſi quid turbarũ in agris ſuis inciderit,mutuã ſibi opẽ ferant, & vires in cõmune conferant,ad opprimẽdos humani generis hoſtes cõmunes. *Ciuiles munitiones.* Ciuiles munitiones ſint,quarum in arte militari vſus eſt. In militibus quoque requiritur diſciplina: Non enim rapinis,furtis,ac virginum deflorationibus inſiſtere debent,ſed iis ad quæ ſunt ſacramentis militaribus *Diſciplina militibus neceſſaria.* adſcripti:Nam militare nõ eſt peccatum, teſte Augu.ſerm. 19.de verbis Domini,ſed propter prędam militare eſt peccatum,propterea militibus ſtipẽdia ſunt conſtituta, nedũ ſumptus quęritur,prędа graſſetur. Et paulòpoſt: Quicũque ſibi ſtipendia publicè decreta conſequitur,ſi amplius quęrit,tanquam calumniator & concuſſor, Ioannis ſententia condemnatur. Si rectum nõ eſt quod ſit iuſtum bellum, iubente Domino,ſubditi bellando non delinquunt: Obedientia enim eos excuſat,ſecundum Auguſt.lib.22.contra Fauſtum Manich.cap.75.neque obligantur diligenti ſcrutinio diſcutere, an iuſtum ſit vel iniuſtum, dummodo non apparet clarè eſſe iniuſtum. Nec enim tunc deberent *Quid faciẽdum iniuſto bello.* obſecundare. Si extraneus miles acceſſerit quãtocius cauſam iniuſtam reſciuerit,erit retrocedendum, ſecundũ Auguſt.cap.eodem. Et ſi alicui iniuriam pręſtiterint,aut iniuſtè aliquid in iniuſto bello rapuerint,omnia reſtituenda. Diuus Thomas 22.quęſt.66.art.8.decernit,ſi iuſtũ fuerit bellum,milites poſſunt ſeſe,abſque reſtitutionis diſcrimine,ſpoliis ſaturare.

De torneamentis, & duellis, funambulis & haſtiludiis.

Ex pręmiſſis alicui oriri poſſet ſcrupulus,an torneamẽta quę fiunt, vt homines virium ſuarum pericula faciant vel ſe,cauſa addiſcendi, armorum vſum exercẽt, licita ſint. Profectò ſi non eſſent ab eccleſia inhibita, nec ſubeſſet diſcrimẽ vitę,animę & corporis,licita eſſe poſſẽt,quemadmodum iura ciuilia in Pãdectis de Aleæ vſu & aleatorib⁹, leg. Solẽt,ea quæ ad exercititium & virium oſtentationẽ contingunt,

cōtingūnt, admittunt. Sed quia prohibentur iure canonico propter frequentes hominum mortes, & crebra animarum pericula quæ proueniunt, illicita cenſentur, imo anathematis gladio percelluntur, non ſolum actores, ſed qualicunq; modo fautores, peccatūque læthiferum incurrunt, adeo vt ſi quis tali modo occubuerit, vti habetur de Torneamentis cap. Fœlicis & cap. Ad audientiam, & extra de Torneamētis cap. Quia in futurorum, licet ſuperuiuenti & poſcenti, pœnitentia nō negetur, ab eccleſiaſtica tamē arceri debet ſepultura. Monomachia ſiue duellum eſt duorū bellum, indicens & acceptās, ſiue pro veritatis manifeſtatione, ſiue ad virium oſtentationem, ſiue ſpectaculi gratia, ſiue ad propulſandam ignominiam, ſiue ad terminandam litem ciuilem vel criminalem, eſt ſemper peccatum mortiferū, quia eligitur percuſſio proximi, & expoſitio propriæ & alienæ vitæ, mortis periculo, abſque ſufficienti cauſa, quod prohibetur de clericis in duello pugnātibus, cap. Porrò, & 2. quæſt. 5. cap. Monomachiam ex Matth. 7. Non tētabis Dominum Deum tuum. Nec obſtat exemplum Sampſonis & Dauidis, quia priuilegium paucorum non facit legem communem, præſertim cùm ſpiritu ſancto edocti geſſerint quod fecerunt, ſecundū Aug. lib. contra 2. epiſt. Gauden. ca. 23. ſer. 97 de temp. necnō Ambroſ. ſer. 88. Deteſtabilis eſt ergo ipſi⁹ vſus ac aſtu diabolico inuectus, qui ne cruenta corporū morte animarū etiā perniciē lucretur, occurrit conc. Lateranē. ſub Innocē. 3. celebrat. cap. 18. & conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 19. de reformatione, in quo tanquā homicidę puniendi definiuntur, qui duello pugnantes aliquē occiderint, & ſi in ipſo conflictu deceſſerint, perpetuo careant eccleſiaſtica ſepultura. Quin & eorū fautores quacunq; ratione, excōmunicationis ſentētiā incurrūt, ac perpetuo maledictionis vinculo innodātur, haſtiludiū (ſecūdum D. illuſtriſſ. Cardinalē Thomā Caietanū in ſummula de peccatis) eſt, quo pro exercitatione bellica, aut pro ſolē initare feſtiuę alicuius iucūditatis regi, armati duo equites vel pedites contra ſe inuicē currunt cū lanceis, quod ex ſe nō adducit læthale crimē: quia in eo nō interuenit vt plurimū ipſa mors aut mutilatio, vel notabile quodcūq; perſonæ nocumentū: huiuſmodi enim ludi ex hac duntaxat cauſa cēſētur pernicioſi, quod pericula mortis præ ſe ferāt.

Torneamētis occūbentes eccleſiaſtica priuātur ſepultura.

Duellum ſemper mortale peccatum.

Careant eccleſiaſtica ſepultura duello decedentes.

Haſtiludiū non eſt illicitum.

Quocirca ſi huiuſmodi non timeatur diſcrimen, haſtiludium & quicunque alius ludus militaris nequaquam eſt damnãdus, ſiquidem actus humani, ex eo quod vt in pluribus contingit, iudicantur: Vnde liquidò cuique conſtare promptum eſt, Torneamentum quo multi cõdicto temere contra ſe mutuo confligunt, eſſe damnandum ac exterminandum, quod pericula mortis non excludat: Funambulũ verò & hiſtriones ipſo concurſu, intuituque fouere, lactareque, adeo curioſitatis peccatũ eſt, teſte Auguſt. lib. 11. confeſſ. cap. 35 & lib. de 10. cordis cap. 3. vt ſi contingat funambulum errando præcipitẽ ruere, timorati viri non debeant ſe exiſtimare ab homicidij peccato immunes: propter ſpectatores enim ſecundum Chryſoſt. homil. 6. in Geneſim & Ambroſ lib. 2. de Abraham, cap. 9. & lucrũ temporale, damnabile ſe diſcrimini committit.

Funãbulũ intueri.

De inuidia.

INVIDIA (cuius ſoboles recenſentur cũ filiabus aliorum peccatorum mortalium apud D. Greg. lib 13. Moral. 17 cap.) eſt triſtitia ex alienis bonis proueniens, ſecũdum Damaſcenum lib. 2. Othodoxæ fidei, cap. 14. vel ſecundum D. Thomam 22. quæſt. 36. art. 1. eſt triſtitia inordinata de bono proximi. Iſtud autem bonum bifariam poteſt conſiderari: Primò vt malum proprium, ſicque de bono alieno valemus contriſtari & mœrore affici, ſed duplici nihilominus modo: Priori ſi quis triſtetur de bono alicuius, inquatum imminet ſibi ex hoc alicuius nocumẽti periculum, ſicut quando homo contriſtatur ſuper exaltatione ſui aduerſarij & alicuius tyranni, timens ne eum lædat: hæc triſtitia non habet rationẽ peccati, quia Iſrael lætatus eſt ſubuerſiõne Pharaonis Exod. 15. & Greg. lib. 5. Moraliũ, cap. 35 nec attingit rationem inuidiæ, ſed timoris magis induit affectum. Secundo triſtamur, quia ille ſcientiam aliaque dotes habet naturales, non tamen quia ille habet contabeſcimus, ſed quia nobis deſunt indolem⁹, nec hic peccatum eſt conſtituendum, ſed alio modo vſurpatur, vt malum proprium quaſi gloriæ & excellentiæ diminutiuum, teſte Thoma 22. vbi ſupra. Quæ quidem æmulatio vnde originem ſumat neminẽ fugere exiſtimamus: Amando namque propriam excellentiã vel paribus inuidem⁹, quod nobis coæquẽtur, vel inferioribus ne coæquentur,

Peccata mortalia cũ filiabus ſuis.

Ratio inuidia prior.

2 ratio non eſt etiam peccati.

quentur, vel etiam ſuperioribus quod eis nō coæquamur: Perſpicuū eſt igitur inuidię matrem, eſſe ſuperbiam, quę neſcit eſſe ſterilis. ſimul enim atque fuerit, continuò fœta parit hanc maledictam filiam: extermina matrem, nec poteris ſentire ſobolem, quemadmodum ſuadet D. Paulus ad Galat. 5. Non efficiamini inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes, & Prouerb. 23. Ne comedas cum homine inuido, & ne deſires cibos eius, & c. 5. Occidit paruulum inuidia. Vnde manifeſtum euadit inuidiam eſſe peccatum mortale: nihil enim ſpiritualiter occidit, quàm peccatum mortale, vti D. Ioannes Chriſoſt. ſimilitudine probat homil. 68. ad populum Antiochenum, quando dicit, Inuidum amarulento animo proximis illato, ſeipſum occidere, ſicut emoritur apis emiſſo ac amiſſo aculeo. Et Auguſt. Ille eſt inuidus ſerm. 18. ad fratres in heremo, qui alienum bonum, ſuum facit, & ſi facere non poteſt, clamat, per vicos & plateas, & velut canis latrat & ardet, ſed ſeipſū primo phœnicis more perimit. Quid enim agit Phœnix? niſi quia dum ſeneſcit, ad partes calidiſſimas volat, ligna ſicciſſima congregat, quibus collectis alarum remigio, ligna percutiendo ignem excutit, ſecundum Ambroſ. hexamer. cap. 23. lib. 5. quo ſe comburi permittit, & in cineres redigi, ex quibus vermiculus exortus, paulatim in priſtinam ſpeciem reparatur: Haud ſecus inuidus cūctis vitæ ſuæ diebus, ſeipſum vulnerādo comburit & ſerm. 83. de tempore. Inuidia lædit parum eos in quos intenditur, grauius tamen & pernicioſius eos prius à quibus procedit, affligit. Sicut enim erugo ferrū, ita inuidia ipſam animam, in qua eſt, interemit ac conſumit: & ſicut ferunt Viperas dirupto materno vtero in quo conceptæ ſunt, naſci, ita inuidiæ natura ipſam animam in qua concepta eſt interimit & perdit. His conſentanea eſt Chriſoſt. ſententia. homil. 41. ſuper Matth. Multi, inquit, ante ſeipſos, quam quibus inuident perturbant, & quemadmodum ſues lutoſa immunditia, & dæmones noſtris lætantur damnis, ſic inuidi calamitati proximorum gratulantur, cumque aliquid triſte acciderit, tunc aliquantulum reſpirant, & quieſcunt, alienas iacturas, ſuos quæſtus exiſtimātes, aliorumque fœlicitatem, miſeriam ſuam arbitrantes, iuxta illud Horatij.

Ortꝰ inuidiæ ſuperbia.

Similitudo B Ioānis Chryſoſtomi.

D. Aug. adducit Phœnicis exemplum pro eodem argumento etiā et D. Amb.

Alia ſimilitudo.

Viperæ natura.

Inuidi comparantur dæmonibꝰ.

Horatius. *Inuidus alterius reb us marceſcit opimis.*
Et talibus inuidia contabeſcentibus,

Fertilior ſeges eſt alienis ſemper in agris,
Vicinúmque pecus grandius vber habet.

Quos dignis increpationibus ſuggillat D. Ioãnes Chryſoſt. homil. 44. ad populũ Antioch. & homil. 36. in Mar. item D. Auguſt. ſerm. 83. de tem. Inuidi ſunt feris ſæuiores. Illæ enim fame impulſæ nos impetunt: Hi beneficos nonnunquam inimicorum loco habent, feris, inquam, ſunt ſæuiores, dæmonibus pares, & fortaſſis iniquiores: *Inuidi diabolo iniquiores* Ipſi namque nullo amicitiæ fœdere nos hoſtiliter perſequuntur, ſed ſuo generi minimè inſidiantur. Et licet ſcortator ac ganeo voluptatis ſtimulos, concupiſcentiæ motus prætendat, fur paupertatem in excuſationem adducat, homicida furorem, friuolas quidem nec admittendas, tamen qualeſcunque excuſationes: *Inuidus nullo prætextu ſe excuſare preualet.* Inuidus nihil prætendere poteſt, niſi animi prauitatem atque malitiam. Nam ſi inimicos amare iubemur, quam pœnam ex amici odio nos daturos arbitramur? & ſi inimicos diligendo nihil gentilem ſuperamus, ſi nihil de nobis mali meritos perſequimur, quam merebimur veniam? & ſi peccata Deus illis non remittat, ſecundum Chryſoſt. homil. 7. ſuper epiſtolam ad Rom. qui non condonant à quibus læſi ſunt, quam quæſo veniam dabit iis qui eos à quibus læſi non ſunt, iniuria afficere non pertimeſcunt? ſecundum eundem, homil. 41. ſuper Matth. Certè lapidibus impetendi ſunt: Nam quemadmodum ſcarabæi alieno ſtercore deliciantur, ſecundũ *Scarabeis inuidi cõparantur.* Chryſoſt. homil. 41. ſuper Matth. ita inuidi aduerſa aliorũ fortuna conſolantur, vt idem etiam inſinuat, homil. 36. ſuper Ioannem. Propterea inuidentia fornicatione ac adulterio grauior eſt. Altera enim pars peccati vtriuſque in ipſo authore conſummatur & perficitur: Inuidiæ autem vis, vniuerſos populos perdidit, vniuerſum orbem terrarum coinquinauit, ipſa cædis mater, ipſius ſuaſu Cain fratrem interemit, ipſum Eſau in Iacob, fratres in Ioſeph, diabolum in humanum genus armare non ceſſauit. *Calumniæ inuidorum.* At dicis te neminem interficere: verùm enimuerò multo grauiora facere probaris, cùm fratris ignominiã concupiſcis, cũ vndiq; laqueos tẽdis, cũ perſequeris ne virtutibus inuigilet, cùm ægrè fers orbem terrarum debitum Deo exhibere

ſeruitium:

ruitium: Non igitur per illum cum Deo bellum geris? Vidén quo pergat inuidia? Atqui immurmurans dicis, nō quòd Deus, ſed quod frater clarificatur, malè me habet. ui occurrit D. Ioannes Chryſoſt.homil.53. ad populum ntioch. pronuntians hanc gloriam in Deum redundare, à conſequenti eius impugnationem, nec tergiuerſari ales, quaſi optes Deum per te glorificari, quia ſi gaudeas gloriofum, exhibente fratre, & per te Deus clarificabi-r, omnéſque dicent, benedictus Deus qui tales habet ſer-os, ab omni liuore liberatos, mutuis gaudentes bonis: tquid dico fratrem? Nam licet hoſtis eſſet & inimicus, ſi men Deus per hunc glorificaretur, amicum fieri propter oc oporteret. Si enim quis corpus tuum aduerſa laborās letudine, licet ſit inimicus, curauerit, ipſum iam primū nicorum eſſe cenſendum iudicabis. Chriſti corpus, hoc t, eccleſiam ornantes vides, & amicum ducis inimicum? on reminiſceris, quod Dominus quidem tuam quæſiuit oriam, non autem ſuam? tu verò non Dominicam, ſed am exquiris: Alioquin autem tunc & tuam aſſequutus ſſes, nunc autem tuam ante Domini gloriam quærens, c hac vnquam potieris, etiam ſi ſignorum claritate co-caueris, ſiue virginitatem, ſiue ieiunium, ſiue humi ſtra n excolueris, ſiue ipſos ſpiritus angelicos virtute ante-lueris, omnium eris hunc habens defectum ſceleſtiſſi-us, & adultero, latrone, ac fure iniquior. Non enim cor-ralia ædificia demoliris, ſed ſpiritualia diruere conaris.

De Ira.

RA (quæ inuidiam ſequitur, teſte Ambroſ. oratione 2. nte miſſam dicenda) eſt ebullitio ſanguinis circa cor: Quemadmodum enim cùm ſanguis eſt corruptus, pi-ta aut bilis, corporis naſcuntur morbi ac ægrotationes: prauarum affectionum conturbatio, & ipſarum inter iſſenſio ſanitate ſpoliat animúmque morbis pertur-:. Vnde Cicero lib. 4. Tuſculanorum quæſtionum hoc do eam optimè deſcripſit: Ira eſt libido puniendi eius iniuria videtur læſiſſe: vbi iram accepiſſe eſt manife- *Ciceroni quid ira.* m, pro animi paſſione, qua aliquis iraſcitur plus vel mi-, præter dictamen rectæ rationis: Bifariam enim con- *Duplex ira* git iraſci, & quadam vlciſcendi vindicandíque libidine *ſcendi mo-* ci, teſte Auguſt. lib. 14. de ciuitate Dei, cap. 15. Vindicta *dus.*

Ira quando eſt peccatū. ſiquidem poteſt bene & male appeti & infligi, ſecundum D. Thomam 22. quæſtio. 158. artic. 1. Bona autem ira cenſetur, quando ratione temperatur, vt ſi parens procaci ſoboli moderatè iraſcatur, propter culpam vel defectum, aut eius oppoſitum exceſſum, vel prælatus contra ſubditum: pari modo appetere vindictam propter correctionem vitiorum, & bonum reipublicæ conſeruandum, laudi ducendum eſt, quia à Deo conſtitutus diuinam perficit voluntatem, Roma. 13. & allegatur diſt. 9. cap. Si quis, ſicdiſt. 45. cap. Et qui, ex Enchiridij Auguſt cap. 72. & ſerm. 94. de tempore deſumpto vbi ſic habetur: Qui emēdat verbere vel coërcet aliqua diſciplina, in quem poteſtas datur, in hoc quod corripit miſericordiam præſtat. Hac ratione Chriſtus Matth. 21. fuit iratus, cùm facto quaſi flagello ex funiculis deturbauit ementes & videntes in tēplo. Ad hunc iraſcendi modum commonefacit nos regius Pſaltes 4. Pſa. Iraſcimini, inquiens, & nolite peccare. Contingit nihilominus talem affectū propter actus imperfectionē eſſe veniale peccatum, nimirum cùm motus iræ iudicium rationis præuenit, vel ſi attingat, nequaquam tamen eſt cōpletus. Deinde cū aliquis in modico ſe appetit vindicare, non alium corrigere, quod quaſi nihil ſit reputandum, adeo vt ſi actu inferetur, non eſſet mortiferum, quia citra ipſum, præceptor petulantem puerū trahit per capillos & aliquali corripiēdo auſteritate tranſilit rectæ rationis limites. *Ira quando peccatū mortale.* Eſt autem peccatum mortale ſecundum Thom. art. 3. quando contrariatur iuſtitiæ & charitati, quod fit quando appetitur notabile damnum vel malum proximi in perſona vel rebus, quod prohibetur Matt. 5. Non occides, & Qui iraſcitur &c. Licet Iudæi eſſent in illa hæreſi, qua exiſtimabāt præcepto decalogi opera duntaxat externa prohiberi, nō motum animi, in qua etiam opinione conſtat fuiſſe Ioſephum lib. 12. antiquitatis Iudaicæ, cap. 13. reprehendentē *Ioſephi ſcriptoris Iudæi error.* Polibium Megapolitam Perſarū ſcriptorem, quod Antiochum Epiphanem expiaſſe adſeruerit, quia animo cōceperat templum Dianæ ciuitatis Elimaidæ in Perſide ſpoliare, cum ſecundum Ioſephi ſententiā nullus maligna cogitatione reatu culpæ adſtringatur. Verùm ſi Deum legiſlatorem recordemur dixiſſe, non cōcupiſces rem proximi tui, ſimul cogitemus velle ipſum per hanc regulam animæ

noſtræ mederi: Ridiculum nãque foret, vt is qui cor & intima eius ingreditur penetralia, iiſque præſertim immoratur, ad veram iuſtitiam, nihil quam corporis membra compeſceret ac erudiret. Homicidiũ igitur cordis hac lege interdicitur, & præcipitur interior affectus conſeruandæ fratris vitæ: manus quidem gladium exerit, ad interficiendum, ſed animi conſenſus anteuertit, dum ira ſuperatur ac liuore cõſumitur. Iſtud luce meridiana clarius demõſtratur, Matth. 5. quando Chriſti ſententia, eiúſque expoſitione exadimpletur. Dictum eſt, inquit, antiquis: Nõ occides quem paſſim, ſic interpretabantur antiqui Cabaliſtæ ſua authoritate (qui ſi dextrum adſeueraſſent ſiniſtrũ prætextu Cabalæ, ac albũ vice nigroris, infatuatæ plebi obtruſiſſent, oppido quàm lubentes ſuperiorũ ac antiquorum placitis acquieuiſſent) non effundes ſanguinem innoxiũ. Atqui hũc excludit Saluator errorem ſubnectẽs. Ego autẽ dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri, reus erit iudicio, &c. In qua ſententia triplicẽ conſtituit iræ gradũ: Primus eſt in corde, quo dicitur, qui iraſcitur, &c. Secundus in ore per verbũ contumelioſum, indiſtinctũ tamen & cõfuſum cũ dicitur: Qui autẽ dixerit Racha, quod eſt verbũ Siriacũ non Hebraicũ vt vel ex eo liquet, quod nomina Hebræa fere habent Iod, vbi Syri habẽt Aleph, vnde omnes ferme peregrinæ dictiones, quas paſſim reperimus in nouo Inſtrumẽto poſitas, ſunt Syriacę, ſic Rabboni Magdalena Syriacę dixit, nõ Ribboni, ſic Maria nõ miria, vt ſit diſyllabũ, ſic Racha Syriacæ nõ Richa, nec Græcè nec Latinè poteſt transferri. ſignat autem & prodit leuem indignationis ac cõmoti animi affectum, ſecundum Hieronymum ſuper præfato paſſu, Auguſt. tracta. 51. in Ioannẽ. Chryſoſtomus homil. homil. 76. ſuper Matth. & Gregor lib. 21. Moral. cap. 5. Tertius gradus eſt quando prorumpit immurmurãs ſermo, ad contumeliã diſtinctam & articulatã, quod notatur cũ dicitur: Qui autẽ dixerit fatue. primus gradus eſt minoris culpæ, quàm ſecundus, teſte Auguſt. tract. 89. in Ioãnem, & ſecundus quàm tertius: Minus enim eſt quod iudices debeant congregari ad alicuius pœnę determinationem, quàm ſam alicui punitioni eſſe adiudicatum, vti ſecundo dicitur membro. Nequaquam tamen ſenſus eſt, vt quoties aliquem fatuũ appellitamus, toties mortale crimẽ

Triplex iræ gradus.

incurramus. Quoniam Dominus loquitur de motu irę in quo quis appetit proximi occiſionem aut qualemcunque grauem læſionem, cui appetitui ſi conſenſus rationis ſuperueniat, dubio procul talis peccatum læthiferum nunquam euadet. Quare optimè nobis D. Ambroſ. conſultũ voluit, lib. 1. Offic. cap. 21. quando dixit, caueatur iracundia, ſi præcaueri non poteſt, cohibeatur, ſi nequeas mitigare mentem, vel linguam refrenes, noli reſpondere irato ad iracundiam eius: ſi lapides teras, nónne ignis erumpit? Silentium igitur irati animi conditionem ſedet, quia nihil ira mentis aciem hebetat, vt ira, & ſicut pugnans noctu non internoſcit amicum ab hoſte, ita ira nullum ſeruat ordinem, teſte Chryſoſt. lib. 3. de ſacerdotio, & ſicut acetum corrumpit vas ſi diutius conſeruetur, ita ira non citius repulſa cor inficit, teſte Auguſt. epiſtola 87. ad Felicitatem & Ruſticũ. Humanum eſt ſiquidem turbari & iraſci, ſed in ira & odio perſeuerare diabolicum eſt, ſecundum Auguſtinum ſerm. 9. ad fratres in eremo. Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram, Epheſ. 4. hoc eſt, ſol abiens, nõ relinquat vos inuicem inimicos & Ambroſ. lib. 1. Offic. cap. 48. Tria ſunt genera hominum iniuriam accipientiũ: Vnum eſt eorum quibus peccator inſultat, & conuiciatur iis quia deeſt iuſtitia, pudor creſcit, augetur dolor. Horum ſimiles plurimi ſunt, inquit, de meo ordine. nam mihi infirmo ſi quis iniuriã facit, forſitan, licet infirmus donem iniuriam meam, ſi crimen obiiciat non ſum tantus vt ſim contentus cõſcientia mea, inquit Ambroſ. etiamſi eius obiecti me alienum nouerim, ſed cupio abluere ingenui pudoris notam, tanquam infirmus, & oculum aliquando pro oculo exigo. Si verò is ſum, qui proficiam, & ſi nondum perfectus, non retorqueo contumeliam, & ſi influat conuitiis, taceo & nihil reſpondeo, non enim igni extinguitur ignis, ſed aqua, ſecundum Theophylactum ſuper prælibatum locum Matth. Si vero perfectus ſum, maledicentibus benedico, ſicut benedicebat Paulus, 1. Corinth. 4. maledicimur & benedicimus. Maledicimur enim & iniuſta pœna quatuor modis afficimur, ſecundum Thom. vbi ſupra. Primo ſi quis apperat puniri innoxium, ſic Cain ira commotus & furore quodam percitus, fratris inſontis ſanguine tellurem cruentauit, Geneſis 4. Secundo ſi vltra delicti

Furor ira ſimilitudinibus probatur.

Humanũ eſt iraſci, ſed in ea manere diabolicum.

Nõ igni extinguitur ignis ſed aqua.

4. modis iniuſta infligitur pœna.

licti exigentiam ac æquitatis limites vindicta appellatur, quod natũ eſt peccati culpam inducere. Propterea Architas Tarentinus philoſophus dixit ad villicum negligẽtem teſte Hieron. epiſtola ad Salaminam quæ eſt de viduitate ſeruanda,& in primũ cap. Iohelis.& Ambroſ. lib. 1. Offic. cap.21. Iam te verberibus enecaſſem, niſi iratus eſſem. Tertio ira delinquitur ſecundum Thom. vbi ſupra, art. primo ad reſponſionem 3. argumenti, quando propter indebitũ finem fit, nempe propter vindictam, non iuſtitiam aut correctionem. Finis ſiquidem debitus eſt conſeruatio iuſtitiæ,ac culpæ correctio,qua iraſcebatur Helias, 3. Regũ 18.& Phinees,Numer.25. Quarto maledictione iræ exorbitamus, quando legitimus punitionis ordo nõ ſeruatur, nimirùm quãdo propter leuiculam rem ira efferueſcimus & immoderatè excandeſcimus.

De Odio.

SI non iraſci nec odiſſe licet,quando odium nihil aliud eſt,quàm ira inueterata,ſecundum Augu. epiſtola 149. ad Profuturum Epiſcopum, & Ciceronem lib. 4. Tuſc. quæſt. Iratus namque appetit malum alterius ſub ratione vindictæ. Inuidus alicuius malum propter appetitum propriæ gloriæ. Quare liquidò cõſtare poteſt ira grauiorem eſſe inuidiam: Odium vero concupiſcit abſolutè malum alicuius,ſicque vtroque grauius eſt, diſpoſitiuè procedens ex ira,naſcens formaliter ex inuidia,quemadmodum perpulchrè demõſtrat D. Auguſt. ſerm. 16. de verbis Domini: Ira eſt feſtuca in oculo,trabs in oculo odium eſt: Feſtuca initiũ trabis eſt,nam trabs quando naſcitur, prius feſtuca eſt,rigãdo feſtucam, perducis ad trabem. Multum autẽ intereſt inter peccarſi iraſcentis, & crudelitatem odio habẽtis: Nam & filiis noſtris quandoque iraſcimur,odiſſe verò filios quis inuenitur? Pone caſum,inquit,puerum velle in aqua fluminis ludere,cuius impetu pereat. tu ſi vides,& patienter permittas,odiſti,tua patientia illi mors eſt: quãto melius eſt,ſi iraſcaris & corrigas, quàm ſi nõ iraſcẽdo interire permittas? Odiũ ergo ante omnia eſt vitandũ, trabs de oculo eiiciẽda eſt. Grandi diſcrimine ſecernuntur, turbatus oculus & extinctus, feſtuca turbat, trabs extinguit. Iſtud odiũ bipartita diuiſione ſecari poteſt,in odium Dei & proximi. Odium Dei gemino reſpectu poteſt cõſidera-

Differũt ira inuidia & odium.

Apta probat ſimilitudine diſcrimen.

Odium duplex. ri, aut ſecundũ ſuam propriam diuinam eſſentiã, qua ipſa bonitas eſt, quam nemo poteſt odio habere, quia de natura boni eſt vt ametur. Altero modo ſecundum quoſdã cõſideratur effectus, qui repugnant inordinatæ hominũ voluntati. *Subdiuiſio vnius odij.* Sic inflictio pœnæ, & cohibitio peccatorum repugnat voluntati per peccatum deprauatæ, hocque intuitu Deus poteſt odio haberi, ſecundum teſtimonium quod perhibet Ioannes 15. ſui euangelij: Nunc autem & *viderũt* & oderũt me & patrem meum. Iſtud efficaciter cõprobat D. Aug. tract. 90. ſuper Ioannem, & D. Thomas 22. quæſtione 34. art. 1. Poſteriori modo odium proximi cẽſetur, quod tendit in perſonam proximi, vel peccatum eius, aut etiam in defectum boni illius, quod pertinet & concernit fratris amorem. Si verò perſonam odio perſequimur, nũquam non eſt peccatum, ſecundum Ioannem euangeliſtã 1. epiſtolæ canonicæ, ca. 2. Qui odit fratrem ſuum in tenebris eſt, & 3. ca. Omnis qui odit fratrem ſuum homicida eſt. Cui adſtipulatur Aug. ſuper illud Pſalmi 100. Facientes præuaricationes odiui, & Pſal. 138. Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi. Rectè enim in malis odimus malitiam, & diligimus creaturã, vt nec propter vitiũ creatura damnetur, nec propter naturam vitium diligatur, ſecundum Aug. li. 14. de ciuit. Dei ca. 6. & li. 19. ca. 24. 25. & 29. contra Fauſtum Manichæum, vt ſanato vitio, totum quod amare, nihil autem quod odiſſe debeat, remanebit. Alioquin ingreſſus ad ſacra tremendaque myſteria, ſecũdum Aug. ſer. 1. de temp. & 4. de ſanctis, interdicendus erit. *Peccatũ non natura odio habetur.* Odium, inquit, velut venenum mortiferum de veſtro corde repellite, & tanta ſit in vobis charitas, quæ non ſolum vſque ad amicos, ſed etiam ad ipſos perueniat inimicos, vt ſecurè poſſitis dicere, dimitte nobis debita noſtra, &c. Nã qui ſe cognoſcit vel vnum hominem odio habere, neſcio ſi ad altare Domini ſecurè poſſit accedere, cùm Ioannes ca. 3. dicat: Qui fratrem ſuum odit homicida eſt. veſtrum eſt iudicare, vtrum homicida antequam pœnitentiã agat, præſumere debet euchariſtiam accipere. *Dimittẽdũ eſt proximis* Sed dicit aliquis non poſſum diligere inimicum meũ, quem quotidie velut hoſtem patior crudeliſſimum: O quicunque ille es, attẽdis quid tibi fecerit homo, & non conſideras, quid tu feceris Deo? Cùm enim tu multo grauiora in Deum peccata cõmiſeris, *Obiectiomũ danorum & carnaliũ hominum.*

miſeris,quare nõ dimittis homini parum, vt tibi Deus di-
gnetur dimittere multum?recole quid Deus promiſerit,&
quam cautionem tibi quodammodo fecerit. Si,inquit,di-
miſeris,Mat.6.hominibus peccata eorum,dimittet & vo-
bis.Si non dimiſeritis,&c.videtis quod in noſtra poteſta-
te poſitũ ſit qualiter à Domino iudicemur: Nemo de vir-
ginitate præſumat,nemo de eleemoſynis, nemo de ieiu-
niis,nemo de orationibus confidat,quia quamdiu odium
in corde tenuerit,neque in iſtis neque in aliis quibuſlibet
bonis operibus placere ſibi poterit,1.Cor.13.Sed ſi vult ha-
bere Deũ propitium,audiat Dominũ Mat.5.Si offers mu-
nus tuum ad altare,& ibi recordatus fueris,quia frater tuus
habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante *Recõciliatiõ*
altare,& vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens
offeres munus tuum:qui enim manducat indignè,iudiciũ
ſibi mãducat;1.ad Cor. 11. Sed cogites perarduum eſſe di-
ligere inimicum, pro perſequẽtibus orare:Grandis,inquit
Auguſtinus,quidem labor eſt,ſed maius eſt præmium. Per *Fructus*
amorem ſiquidem,inimici,efficimur amici Dei, nec ſolũ *amoris.*
amici,ſed & filij Dei,ſicuti ipſe eodẽ ca.dicit:Diligite ini-
micos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis filij
patris veſtri qui in cælis eſt.Si quis opulentus vellet te hic *Anima ōdiõ*
adoptiuum facere filium:qua ſedulitate illi famulareris,vt *quomodo ha*
ad caducam peruenires hæreditatem? quod ergo ille ſuſti- *benda.*
net propter ſubſtantiam terrenam, tu ſuſtine propter vitã
æternam.Et quanquam nemo vnquam carnem ſuã odio
habuit ad Epheſ.5.præcipimur tamen odiſſe animam no-
ſtram,non quod nobis malũ machinari debeamus,ſecun-
dum errorem Manichæorum, ſed duplici ſenſu intelligẽ-
dus eſt locus apud Ioannẽ ca.12.teſte Aug.tract.51. ſuper
Ioannem & epiſt.38.ad Lætum:Qui amat(ſubintelligitur
in hoc mundo)animam ſuam,perdet eam: & qui odit vti-
que in hoc mundo,in vitam æternam cuſtodit eam. vel ſi
malè amaueris tunc odiſti,ſi bene oderis tunc amaſti.Fœ-
lices qui oderunt cuſtodiendo,ne perdant amando. Quod
nobis concedatur gratia & miſericordia Domini noſtri
Ieſu Chriſti,qui eſt in ſæcula benedictus.Amen.

Ff ij

SEXTVM PRÆCEPTVM.

Non mœchaberis.

De Fornicatione.

Duplex fornicatio.

FORNICATIONIS noméclatura bifariam vſurpari conſueuit, teſte Auguſt. lib. contra Adamantiū cap. 7. ſpiritualiter & corporaliter. De ſpirituali lamētabili voce conqueritur Eſa. ca. 1. inquiens: Quomodo facta es meretrix Hieruſalem ciuitas fidelis: quia idolis quibus ſacrificabāt, confundebatur, vt ſequitur in eodem cap. & Hieremiæ 3. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, & mœchata cū lapide & ligno. Item Ezech. 23. fornicata eſt, Oolla, id eſt, Samaria & Ooliba, id eſt, Hieruſalem & ſequitur claritudinis ergo: Cum idolis fornicati ſunt, per infidelitatem nimirum & apoſtaſiam: Poſteriori modo accipitur corporaliter: Et hoc etiam dupliciter: Priori pro omni carnis peccato, Matth. 5. Quicunque dimiſerit vxorem: excepta fornicationis cauſa mœchatur, & 1. ad Corinth. 5. omnino auditur fornicatio inter vos. Vbi accipitur pro illo crimine, quo aliquis vxore patris ſui abutebatur. Altero modo propriam habet acceptionem, qua diſtinguitur contra alias luxuriæ ſpecies, & dicitur concubitus naturalis, ſoluti cum ſoluta. Eſtque peccatum mortale, quia ſeparat à regno Dei, teſte Paulo Roman. 1. & prioris ad Corinth. 6. item ad Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, &c. & ſubnectitur, qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Verùm quo præcepto inhibetur fornicatio? cùm aliud ſit quàm adulteriū quod prohibetur, per Non mœchaberis? Auguſt. lib. Quęſtionum ſuper Exodum, quæſt. 71. hanc quęſtionem proponit: Si non omnis mœchia fornicatio dici poteſt, vbi eſt in decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciūt viri qui vxores non habent, cum fœminis quę maritos nō habent? Et ſibi reſpondet, Si furti nomine benè intelligitur omnis illicita rei alienæ vſurpatio: non enim rapinā permiſit qui furtum prohibuit, ſed vtique à parte totum in-

Fornicatio corporalis bifariam vſurpatur.

Fornicatio cùm non ſit adulterium quomodo ergo hic prohibetur.

telligi voluit: ſic profectò nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum nõ legitimus vſus prohibitus intelligi debet, vnuſquiſque ſeipſum caſtum cuſtodiat, alienum non affectet thorum, nec latendi ſpe, aut faciendi impunitate, non incuria aut ſtultitia prouocetur, aut longiore mariti abſentia, inquit Ambroſ. lib. 1. de Abraham patriarcha cap. 2. Adeſt præſul coniugij Deus, quem nihil lateat, nullus euadat, nemo irrideat vicem abſentis mariti, ſeruat excubias, imò ſine excubiis deprehendet reum antequam faciat: In animis ſiquidem ſingulorum, in mentibus vniuerſorum, crimen agnoſcit, etſi maritum adulteratum fefelleris, non falles Deum: etſi maritum euaſeris, etſi iudicem fori luſeris, non euades iudicium totius mundi, ille grauius vlciſcitur iniuriam inopis, contumeliam mariti imprudentis: Maior eſt enim iniuria authorem quàm cuſtodem thalami ſpretum & non conſideratum, & epiſt 44. ad Conſtantium. Licet aliquis adulter, aut fornicator parietibus ſit clauſus, & coopertis tenebris, ſine teſte, ſine conſcio, habet tamẽ facti arbitrũ, quem nihil fallat, ad quem facta clamant omnia, & Auguſtinus ſermone 10. de verbis Domini, & 243. de temp. probatur certè talis hominibus credere, & non Deo, qui publicè vbi homines vident adulterium & fornicationem committere, abhorret: & ſecretò, vbi Deus videt, omninò nõ expaueſcit. Si qualemcumque ſcintillam fidei haberet ſicut non permittit ſeruos ſuos in pręſentia ſua peccare, ita nec ille in conſpectu Dei adulterare præſumeret, ſed omnibus quibus poſſet modis fornicationem fugeret, ſecundum Paulum, 1. ad Cor. 6. Vnde Augu. ſerm. 250. de temp. Contra libidinis impetum apprehende fugam, ſi vis obtinere victoriam: quia ſine vlla dubitatione, qui familiaritatem non vult vitare ſuſpectam, citius dilabetur in ruinam: Inter omnia namque Chriſtianorũ certamina, ſola duriora ſunt prælia caſtitatis, vbi quotidiana eſt pugna & rara victoria, propterea quod iſtum nobis hoſtem cõmunem, carnem nempe, illecebris ſenſualitatis ac concupiſcẽtiæ moribus obnoxiam iugiter circumferamus, quemadmodum demonſtrat D. Hier. epiſtola ad Amandum presbyterum requirentem veram & genuinam Paulinæ ſentẽtiæ, 1. Cor. 6. expoſitionem: Omne peccatum quod fecerit

Deus ſpector cõiugũ.

Præſentiſſimũ cõtra fornicationẽ remedium.

Difficile eſt reſiſtere carnis illecebris

Expoſitio ſẽtẽtiæ Paulinæ à D. Hieronymo reguiſita.

homo, extra corpus eſt, qui autē fornicatur in ſuū corpus, peccat. Omne peccatū, inquit, verbi gratia, furtum, homicidiū, rapina, periuriū, poſt factū, pœnitudinē habet & licet inuitet lucrū, tamē mordet conſciētia. Voluptas ſola ac libido etiā in ipſo pœnitendi tēpore præteritos ſtimulos patitur, & titillationē carnis & incētiua peccati, vt per hęc quæ corripi cupimus cogitantes, rurſum ſit materia delinquendi. Addit & aliā. Cętera peccata forinſecus ſunt, quicquid enim egerimus, in alios agimus, fornicatio non ſolū conſciētiam fornicantis, ſed & corpus maculat ac polluit, quia, cū meretrice vnum efficitur, & peccat in corpus ſuū, dum tēplum Dei facit corpus meretricis. Huic aſtipulatur Chryſoſt. hom. 16. in priorē Pauli epiſtolā ad Cor. In fornicatione, inquit, corpus coinquinatur, ſiquidem haud aliter ſordeſcit, quā quod in lebetē immundum infuſum cōtagione inficitur. Subnectit D. Hier. & 3. expoſitionē dicens: Aliud eſt peccare per corpus, aliud in corpore: furtū, homicidium miniſtramus extrinſecus: fornicatio ſola intrinſecus, in corpore noſtro à nobis exercetur, nō per corpus in alios. Et τῷ περὶ miniſterium ſignificat. In, autem præpoſitio, paſſionem. Sunt qui ita edifferant, vt ſecūdum ſcripturam, vxor viri corpus ſit, & quicunque fuerit fornicatus, peccet in corpus ſuum, hoc eſt in vxorem, dum eam ſua fornicatione commaculat, & facit eam non peccantem, ſua commixtione peccare.

Alia prælibatæ ſententiæ declaratio.

3. D. Hier. præmiſſæ ſententiæ enucleatio.

De adulterio.

QVoniam hac lege conditus eſt homo, vt ſolitariam vitam non agat, ſed animal ſit ſociale, adiunctoque ſibi ſubſidio vtatur, Geneſe 2. ex peccati maledictione in hanc neceſſitatem magis addictus eſt quàm ſatis erat: Dominus opitulatus eſt nobis in hac parte, dum coniugium inſtituit, & ſocietatem ſua authoritate initam, ſua quoque benedictione ſanctificauit. Vnde conſtat, aliam quamlibet extra coniugium ſocietatem, coram ipſo maledictam eſſe, & illam ipſam coniugalem, in neceſſitatis remedium eſſe ordinatam, ne in effrenem libidinem proruamus. Porro ſi coniuges recognoſcant ſuam ſocietatem eſſe a Deo benedictam, eo admonentur, illam non eſſe intēperantia & diſſoluta libidine conſpurcandā. non enim ſi incontinentiæ turpitudinem vetet matrimonij

Matrimoniū eſt etiā in remediū inſtitutum.

monij honeſtas, ideo eius irritamentum protinus eſſe debet. Quare non omnia ſibi licere, quæ lubent coniuges exiſtiment, ſed ſuam quiſque vxorem ſobriè habeat, & viciſſim vxor virum, ſic agentes, ne quid omnino indignũ honeſtate ac temperantia matrimonij admittãt. Sic enim ad modum & modeſtiam reuocari decet coniugiũ in Domino contractum, non in extremam quamque laſciuiam exundare. Hanc petulantiam Ambroſ. lib. de Philoſophia, quem citat Auguſt. lib. 2. contra Iulianum, vxoris adulterum vocant, quod in vſu coniugali nullam verecundię aut honeſtatis curam haberet: Quemadmodum namque nec proprio vino vel cibo abuti licet, ita nec vxore, teſte Auguſt. lib. de bono cõiug. ca. 5. & 6. & D. Hierony. lib. 1. aduerſus Iouinianum circa finẽ. Amor formæ, rationis obliuio eſt, & inſaniæ proximum, fœdum minimẽque cõueniens animo ſoſpiti virium. Turbat conſilia, altos & generoſos ſpiritus frangit, à magnis cogitationibus ad humillimas detrahit, querulos, iracundos, temerarios, durè imperioſos, ſeruiliter blandos, omnibus inutiles, ipſi nouiſſimè amori facit. Nã cum cupiditate fruẽdi inſatiabilis flagrat, plura tempora ſuſpitionibus & lachrymis perdit. Refert præterea Seneca, cognouiſſe quẽdam ornatum hominẽ, qui exiturus in publicum faſcia vxoris pectus colligabat, & ne puncto quidem horæ præſentia eius carere poterat, potionẽmque nullã niſi alterius tactam labris, vir & vxor hauriebãt, alia deinceps nõ minus inepta faciẽtes, in quæ improuida vis ardẽtis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honeſta erat, ſed magnitudo deformis, nihil autem intereſt, quàm ex honeſta cauſa quis inſaniat. Vnde & Xyſtus Pithagoricus: Adulter eſt, inquit, in ſuam vxorem amator ardentior: In aliena quippe vxore omnis amor turpis eſt, in ſua nimius: Sapiens vir debet iudicio amare coniugẽ, nõ affectu, regat impetus voluptatis, nec pręceps feretur in coitum. Nihil eſt fœdius, quàm vxorem amare quaſi adulterã. Certè qui dicũt ſe cauſa reipublicę, & generis humani vxoribus iungi & tollere, id eſt, educare liberos, imitentur ſaltem pecudes, & poſtquam vxorum vẽter intumuerit, non perdant filios, nec amatores vxoribus ſe exhibeãt, ſed maritos, ne legis diuinitus latæ præuaricatores fiant, Leuit. 20. Qui dormierit cum maſculo co-

Adulterium in coniugio quando.

Inſanus & ſtultus amor

Quomodo maritus ardere debeat coniugem.

Hæreſis eſt Deum peccata carnis non curare.

Adulterij deſcriptio.

Grauius delinquũt viri cæteris paribus quàm fœminæ.

Qua ratione mulier grauius viro delinquat.

Incertitudo prolis periculoſa.

itu fœmineo, vterque operatus eſt nefas, morte moriantur. Iſtud eorum refragatur veſaniæ, qui confinxerunt Deum peccata carnis non curare, teſte Auguſt ſerm. 16. de verbis Domini, cùm ſcriptura teſtetur ad Hebr. 13. quod fornicatores & adulteros Deus iudicabit, nec ſolum iudicabit, ſed etiam condemnabit, vt pars eorum ſit in ſtagno ignis Apocal. 21 Eſt autem adulterium, teſte Auguſt. lib. de bono coniugali cap. 4 & Ambroſ. epiſtola 66. quæ eſt ad paternum, alieni pudoris expugnatio, vel vt clarius habet magiſter Sententiarum lib. 4. diſt. 41. d. § alieni thori violatio. Vnde adulterium dicitur quaſi alterius thori acceſſio. Nec iſtud duntaxat veritatem ſeruat in viris, verumetiam in fœminis, teſte D. Hieronym. epiſtola ad Oceanum in epitaphio Fabiolæ, & allegatur cap. Apud nos 32. quæſt 5. Apud nos, inquit, quod non licet viris, æquè nõ licet fœminis, & eadem ſeruitus pari conditione cenſetur: grauiori tamen crimini obnoxij ſunt viri, quàm fœminæ, ſecundum Auguſt lib. 2. de bono cõiugali, ca. 8. Indignatur, inquit, mariti ſi audiãt adulteros viros pẽdere ſimiles adulteris fœminis pœnas, cùm tãto grauius eos puniri oportuerit, quãto magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exẽplo regere fœminas. Quãtum ergo ad fidẽ matrimonij attinet, æqualiter peccant: quantum ad dominium rationis, vir amplius delinquit. Secundum Petrum tamẽ de Palude in 4. diſt. 35. & Tho. 22. quæſt. 154. art. 8. Mulier adultera grauius peccat, quàm vir, ratione ſcãdali, & incertitudinis prolis, quæ ſi marito matris tãquam proprius filius attribuatur, ab eóq; dotetur, legitimi hæredes iacturam facultatum paternarum incurrẽt, dum illi conceduntur, cui non debẽtur, & propterea vterque adulter qui damni huius cauſa exiſtit, tenetur pro viribus ſatisfacere, aut manifeſtè, ſi negotium patiatur, aut clanculario velamine, dando læſis, per interpoſitam perſonam, aut per ſe quod poteſt. Porrò circa huius manifeſtationis negotiũ teſte Caietano, in ſummula de peccatis, duo ſedula mente occurrunt conſideranda, nempe periculum & ſpes: ſi enim periculũ immineret ex manifeſtatione adulterij, vel quod maritus vellet vxorem adulteram interficere, vel aliud ſimile malũ machinari, occultè ſatisfiat, conueniẽtiori quo poterit modo, ac reliquum diuinæ miſericordiæ commẽdetur,

letur, iuxta illud quod habetur de pœnité.& remiſſionibus cap Officiis: Quia ſicut ceſſante iudiciaria coactione: non tenetur homo perdere vitam aut libertatem, vt ſatisfaciat debito pecuniario, ita nec tenetur perdere vitam aut famam in propoſito, vbi de ſola pecuniaria ſubſtãtia eſt controuerſia: Ceſſante autem periculo & vitæ & famæ, ſi nequeat aliter ſatisfieri, ſpes futuri fructus ex manifeſtatione adulterij eſt conſideranda: nimirum ſi ſperetur, quod maritus vbi reſciuerit prolem non eſſe ſuam, nihilominus tanquam hæredem & dotabit & adoptabit: vel etiam ſi ſperetur, quod timorata proles cognoſcens ſe illegitimam, conuolabit ad monaſterium vel aliquod aliud reperiet medium, quo paternam ſubſtantiam non poſſideat. Si autem nullus ſperetur fructus, quia nec maritus nec ſoboles de iure tenentur matri credere adulteræ, in huiuſmodi vana & inutilis eſſet adulterij manifeſtatio. Sed quid ſi mittatur adhuc infantulus foras, exponaturq; clanculum in loco à feris quidem tuto, ſed hominibus frequentato, ſcedula affixa qua inſinuatur, an ſit Chriſto per baptiſmum initiatus, qualéque ei nomen ſit inditum, dicendum quod licitè deferatur ad loca, vbi tales conſueuerunt recipi, ad hoc enim extructa ſunt talia loca. Tamen ſi adulteri ſint locupletes, obligantur hoſpitali ſecretò ſatisfacere, ſecus ſe res habet quando ſunt inopes. Et licet maritus & vxor indiuiduam vitæ conſuetudinem retinere debeant, Dominus tamẽ excepit vnicam conditionẽ, ob quam, conſortem relinquere liceat, & thoro ſeparari, Matth. 5. Qui dimiſerit vxorem, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: vbi inſinuat eam relinqui poſſe, propter peccatum fornicationis. Huius ſimile in veteri lege præceſſit, haud tamẽ modica eſt differentia inter repudium & diuortium: quia repudium fiebat leui de cauſa, vtpote ob deformitatẽ, liuorẽ & rancorẽ, &c. Vnde Deutero. 24. dicitur: Si acceperit homo vxorẽ & habuerit, & nõ inuenerit gratiam ante oculos eius, propter aliquã fœditatẽ, ſcribet libellum, &c. Nequaquam tamẽ proprio auſu vxoribus his cauſis exiſtẽtibus, præſtabant libellum repudij, ſed adire tenebãtur fideles Reipublicæ Scribas, qui conabãtur accuſatores matrimonij adhortari ad vnitatẽ, & mutuam concordiam, & coram poſitis diſſuadere diui-

Paruuli expoſiti & pro relictis habiti.

Repudium.

Libellus repudii quomodo datus.

ſionem Quorum monitis ſi peruicaces parere contemnerēt, tum demum libellum repudij ſcribebant, teſte Ioſepho, lib. 4. Antiquitatum Iudaicarum, cap. 6. Et hoc modo, quaſi libertati reſtituti, ducebant quam volebant: Quanquam dominus cauſam ob quam illis permiſſus ſit iſte libellus non ſubticuerit, videlicet ob duritiam cordis: Ab initio namque non fuit ſic, Matth.19. Auguſt.lib.19. contra Fauſtum, cap,26.& 29. Nec tamē fiebat ſeparatio ob fornicationē, quia adulteri per legē lapidabantur, Leuit.20. Daniel.23. Ioannis 8. Diuortium autē apud Chriſtianos non fit ob deformitates naturales, aut etiam furtum vel homicidium, &c.De diuortio,cap.Fuit.Imò nulla ratione fieri poteſt, excepta cauſa fornicationis,Matth. 16. Concil.Tolet.12.ca.9. Qui citra hanc culpam vxorē ſuam, quacunque occaſione dimiſerit, tam diu ſit ab eccleſiaſtica communione priuatus, donec ſocietatem relictæ coniugis ſinceriter amplectatur & foueat. Iſtud comprobat Auguſt.lib.1.de adulterinis coniugiis,cap.1.2.& 3. lib 1.ſermonum Domini in monte cap.25. Fit autem magis in adulterio diuortium quàm in furto aut homicidio, quia adulterium eſt contra ſubſtātiam & bona matrimonii: tollitur namque certitudo prolis, vt prælibatum eſt, fides frangitur & ſacramēti ratio violatur. Nec tamē protinus diuortium fieri debet, vbi præfatum deprehenditur malum, quia plures ſunt caſus,quibus ſecundum Hoſtienſem in Rubrica de diuortio,& B.Bonauētūram,lib.4.diſt. 35.impeditur maritus, quo minus matrimonium accuſare poſſit. Primo ſi per ignorantiam cum alio rem habuerit quem ſuum putabat, Geneſ.29. Iacob cognouit Liam pro Rachel & allegatur 34.quæſt.cap.In lectum.Secūdo ſi cōuinci queat etiam adulterium commiſiſſe, Ioannis 8.Qui ſine crimine eſt, &c.quia adulterium adulterio compenſatur, teſte Concil.Lateranē.ſub Alexand.3.titul.de ſponſalibus ca.14.& de diuortio cap.Ex literis. Tertio ſi quis proſtituerit propriam vxorem, titul.de eo qui cognouit conſanguineam vxoris, cap.diſcretioni, & in digeſtis de adulteriis, lege 2.§.ſi publico. Quarto ſi credat maritum longa abſentia vita functum, 34. quæſt. 1. cap. Cum per bellicas, ex 77. epiſtola D.Leonis & de ſecundis nuptiis, cap.Dominus. Quinto ſi fuerit vi oppreſſa, 34. quæſt.5. cap.

Libellus repudii ob naturales porrigebatur defectus.

Diuortium in adulterio nō in furto.

Caſus in quibus diuortium nō habet locū.

p.propoſito, & in digeſtis de adulteriis,leg. Vim paſſa. xto quando poſt adulterium fit reconciliatio & debiti rnalis ſolutio 32.quæſt.1. cap. In coniugiis. Poſtremo ando infidelis repudiat propriam vxorem,& ducit aliã, diuortio, cap.Grandæuos. Quando ergo aliqua adultea rea deprehenditur iuxta Concil.Lateranen.de ſponſaous,canone 25.maritus procedere poteſt(ſi eam facti nõ æniteat, aut ſi verbis aut verberibus corrigi nequeat)ad parationem quæ traditur à doctoribus ſcholaſticis eſſe el thori vel cohabitationis. Quo ad thorum comperta ılpa, propria authoritate poteſt maritus vxori debitum egare, & debet, quæ fidem negauit & fregit. Separatio utem cohabitationis, non fit niſi iudicio eccleſiæ, de diottio, cap. Porrò & de conuerſione coniugatorum, ca. ræterea. Simul atq; diuortium eſt legitimè celebratum, nſons liberè proficiſci valet, quo lubet, etiam continenam vouere,ſi placet,poteſt etiam ſecundum Thomam in cripto 4.diſt.35.& maritum reputare tãquam alienum & uaſi nunquam familiaritatem cum ipſo contraxiſſet.Reudiatæ vinculum ſiquidem coniugale,per celebratum diottium, ab omni ſuo effectu impeditur, quod vinculum uia perpetuum, aliud matrimonium contrahere vetat, ontra Eraſmum qui laborioſiſſimè nititur probare, illiitum non eſſe ducere aliam poſt diuortium, in 7. caput riorís ad Corinth. Quod nos, inquit, interpretamur diortium, cùm dirimitur domeſtica conſuetudo, manente oniugij vinculo: Quis vnquam veterum, vel Theologoum, vel Iuriſconſultorum appellauit diuortium? Diuorium interim appello, verum quale ſolum illa nouit ætas, qua licebat à repudio prioris alteram ducere: Hunc ſequuti unt Ambroſ.Catharinus, necnon Thomas de Vio Caieanus dictus, etiam Lutherani cum Philippianis, qui alioquin finxerunt non re, ſed nominetenus fore diuortium, niſi liceat facto diuortio alteri nubere, vel aliã ducere. Et allegat ad ſuam ſtabiliẽdam opinionem Eraſmus 5.Matt. vbi habetur, Ego dico vobis: Quicunque dimiſerit vxorẽ ſuam excepta cauſa fornicationis,facit eã mœchari, & qui dimiſſam duxerit,adulterium cõmittit: ergo in cauſa fornicationis licet aliã ducere. Huic obiectioni reſpondet D. Thom.in ſcripto 4. diſt.35.quod exceptio iſta quæ eſt in

Duplex ratio diuortii.

Eraſmus hallucinatur.

Origo argumenti Eraſmiani.

verbis Domini refertur ad dimiſſionem vxoris, ideoque obiectio ex falſo intellectu procedit:licet enim permittat cauſa fornicationis,nequaquã tamen ſic permittit diuortio celebrato,quamdiu vterque ſuperſtes eſt,vt alter ducere vxorem,& altera nubere poſſit, quoniã alioquin vterque,ſi contraheret,adulterium committeret, aut pars altera,ſi tamen altera,quia clariſſimè dicitur , Marci 10.Lucę 10.& 16.Quos Deus coniunxit,homo non ſeparet,& *qui-cũque* dimiſerit vxorem,& aliam duxerit, adulterium cõmittit.Et Moyſes licet ob duritiam cordis permiſerit libellum repudij,non tamen videtur permiſiſſe nubendi ſuperſtite vtroque licentiam,alioquin non ſubderet: Quia polluta eſt,& abominabilis facta coram domino. Hanc ſententiam comprobat D.Auguſt.lib.1.de adult.coniug. ca.9.& 10.Canon Apoſtolorum 48.quoque ſic habet : Si quis laicus cùm ſuam à ſe vxorẽ abijcit,alterã duxerit, aut ab alio dimiſſam acceperit,anathema ſit,& concil. Mileuitanum ca.17.cuius eadem verba habentur,canone 69. concil.Africani, necnon concil. Latera. ſub Alexand.3.de ſponſalibus ca.25.itẽ de cõuerſione coniugatorũ,cap. Ex publico,de diuortio,cap.Ex literis & de Iureiurando cap. Quemadmodum.His cõſentanea ſunt, quę Paulus habet, quia ſi deceſſerit,pręcipit manere innuptã, prioris ad Corinth.7.& Rom.7.viuente viro vocabitur adultera ſi fuerit cum altero viro, etſi licuiſſet antiquitus , fruſtra generoſa Fabiola inter publicè pœnitentes comparuiſſet, teſte Heronym.epiſtola ad Oceanum,& concil. Tridentinum ſeſſ.24.can.7.& 8.Si quis dixerit eccleſiam errare cùm docuit & docet(iuxta euangelicam & apoſtolicam doctrinam)propter adulterum alterius coniugum matrimonij vinculũ nõ poſſe diſſolui, & vtrumque vel etiam innocẽtem,qui cauſam adulterio non dedit , non poſſe altero cõiugũ viuente aliud matrimonum cõtrahere, mœcharique eum qui dimiſſo adultero alij nupſerit , anathema ſit , & cap.8.Si quis dixerit eccleſiam errare, cùm ob multas cauſas ſeparationem, inter coniuges,quod thorum , ſeu quod habitationem ad certum incertúmve tẽpus fieri poſſe decernit,anathema ſit. Deinde ſunt nonnulli,qui arbitrãtur hanc poteſtatem ducẽdi aliam,eſſe penes viros, non vxores,ſic enim habet Eraſmus ſuper præfatum caput:Apoſtolus

lus his de muliere duntaxat loquitur, quòd huic ſexui apud Iudæos non eſſet vllum ius repudiādi virum, ſed tantum hortatur ne vxorem abiiciat, inquiēs: vir vxorē non dimittat, non addit autē: Si abiecerit maneat celebs, &c. Dicendū verum quidem eſſe ex 14. lib. Antiquit. Ioſephi, ca. 9. quod licuerit vxori virum repudiare, & quod ſoli marito hoc priuilegium tāquam languenti pharmacum ſit permiſſum, quoniam periculum vxoricidii timebatur ex hac parte magis quàm alia. Maluit igitur Moyſes quod ſepararētur, quàm quod cōiugis cruore cōtaminarētur. Quod attinet ad Pauli locū, haud difficilis eſt ſolutio, quia quod vni tribuitur, creditur alteri nō eſſe negatū. Vnde expreſsè in exordio eiuſdē capitis dicit: Mulier poteſtatem ſui corporis nō habet, ſed vir: & vir poteſtatem non habet, ſed mulier. Quo ſignificatur penes vtrūq; eſſe idē ius in actu coniugali, vti dilucidat D. Auguſt. lib. 5. contra Iulianum cap. 4. lib. 50. homil. homil. 49. lib. 22. cōtra Fauſtū, cap. 31. lib. 1. de adulter. coniug. cap. 24. epiſtola 45. ad Armentarium, 70. ad Bonifacium & cōcil. Elibertinum cap. 81. Atqui his Auguſt. ſententiis non acquieſcit Eraſmus dicens: Auguſt. vult par eſſe ius & vxori ac viro, quod ſicut fortiter & conſtanter adſeuerat, ita non eſt quo certum doceat. Rurſum damnat Petrum Lombardum, qui lib. quarto ſententiarum diſt. 35. Beatum D. Ambroſ. ait eſſe falſatum. Sane, inquit, friuolum eſt, quod Petrus Lombardus adducēs eum locum ex Ambroſ. ſic diluere conatur, vt dicat hæc verba (Ideo non ſubdit de viro, ſicut de muliere, quia licet viro aliam ducere) à falſariis indita libris Ambroſianis, cùm ſententia & ſtilus ad vnguem congruat. Sed ſi magiſter iniuſtè eum falſatum pronuntiat, ergo Ambro. ex diametro in diuerſis locis ſecum pugnat, quia lib. 1. de Abraham cap. 4. & 7. parem coniugibus tribuit poteſtatē. Nec viro licet, inquit, quod mulieri non licet, eadem debetur à viro quę ab vxore caſtimonia, quicquid in eam quę non eſt legitima vxor, commiſſum fuerit, crimen adulterij dāmnatur, parem etiam poteſtatem tribuit Origenes in Math. tract. 7. & cōcil. Elibert. cap. 69. & C. de inceſt. & inutilib. nuptiis, lege Si quis, vbi ſic habetur: Quę de viris cauimus à fœminis cuſtodiātur. Quòd ſi iā diuortio eſſent ſeparati, qui adulterij vitio ſunt cōſpurcati, ſi omnes viri à fœmi

Aequa lex eſt marito ac vxori.

Deplãgit præſentis temporis miſeriam. nis eſſent ſeiuncti,qui alieno thoro ſunt commaculati,ſi inquam,omnes fœminę à maritis ablegatæ,quę adulteriũ commisêre, quis non obſtupeſceret humani cordis malitiam, quis non fontibus lachrymarum eorum earúm ve peccata deplangeret, potiſſimùm cùm ita exundarint, vt numerus haud facilè inueniri queat?Hinc deplorat Hieré. cap.5.Vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat, & 23.Adulteriis repleta eſt terra,Oſeę 4.Homicidium & furtum & adulterium inundauerunt, & 2.Petri 2. Homines ſunt delitiis affluentes, conuiuiis luxuriantes, oculos habentes plenos adulterij,nec multitudo excuſat delinquentium,peccati grauitatem,quia Eccl.23.dicitur,quod omnis mulier relinquens virum ſuum, peccabit, & Leuit.20. Si quis mœchatus fuerit cum vxore alterius, morte morietur adulter & adultera. Gen⁹ autem mortis quo ſolet animaduerti adulterium,habetur Leuit.20.& Ioan 8.vbi lapidari iubetur in deteſtationem peccati: & adulteros etiamnum *Pœna adulterii.* lapidare conſueuit populus Turcarum,ſicut capitis ſupplicio plectendos obſeruãt Arabes,teſte Virgilio Polidoro. Eãdem conſuetudinẽ reperire eſt apud D.Hieron.epiſtola ad Innocẽtium tom.1 de muliere ſepties icta.Romanis quoque mos fuit adulteram non flagello emendare, ſed quaſi in reprobum ſenſum tradere,vt ſi quæ ſemel thorum matrimonialem contaminaſſet,tanquam publicum deinceps ſcortum abiiceretur.Sed Theodoſius imperator hanc legem abrogando,nouam inſtituit,qua grauiſſimis pœnis adulteram affligi ſanciuit, ſecundum hiſt.Tripart lib.9. cap.24.& Niceph.lib.12.cap.22. Non tamen mortis pœna plectabatur,teſte Auguſt.lib.2.de adulter.coniug.cap. 8.& lib.3.de ciuitat.cap.5. Poſtea maior rigor acceſſit, vt patet ex C.Iuſtiniani ad legem Iuliam de adulteriis,lege, Caſtrati,vbi capite plecti mandantur. Et ſi domina rem habuerit cum famulo,aut hera cum ſeruo,adultera capitali ſententię ſubdatur: adulter autem voracibus flammis conſumatur de mulieribus quæ ſeruis propriis ſe iunxerunt, lege,Si qua cum ſeruo.In decretalibus autem ca. Peruenit de adulteriis. Sed hodie excommunicãtur & verberibus emendati detruduntur ad faciendam in monaſterio pœnitentiam,cui non refragatur concil. Eliberitinum cap.69. quod quinquennalem pœnitẽtiam imponit his qui ſemel

adulterij

adulterium patrauerint, ſi verò crebrius eodem vitio ſe polluerint 7. vel etiam 10. annis, ſecundum concil. Anciranum cap. 20. & Elibertinum, ca. 69. & 70. adeóque ipſum Auguſt. ſerm. 49. lib. 5. homiliarum, vt ſtrictam ad abluenda crimina pœnitentiam facere non diſſimulent, & publicis officiis ſecundum ordinationes imperiales ac ſtatuta regalia, lib. 3. rubrica 1. fol. 775. indigni habeantur.

Qua pœna hodie plectendi adulteri.

De concubinatu.

HAVD vulgaris maritorum fuit impudentia quãdo legis humanæ & ciuilis prętextu, prerogatiua maritali, necnon veterum patriarcharum priuilegio ſingulari, ſibi licitum voluerunt, habere concubinam, hoc eſt, ſcortum, vel, vt honeſtius dicam, ancillam, quã pater familias maritali affectu amplectatur & cognoſcit tanquam propriã cõiugem, cui tamen non licebit habere plures maritos, vt ipſi volebant. Sed iſti ſcire debuerunt, quod leges ciuiles ſemper emendandæ ſunt, vel potius exponendę ſecundum canonicas & diuinas. Licet igitur cuiuſcunque ętatis concubinam habere poſſe aliquem palam ſit, extraque pœnã legis reperiatur, C. de concubinis, lege, Quę in cõcubinatu, lege, In concubinatu, intelligendæ ſunt ſecundum leges fori, quę nullum hic cognouerunt peccatum & conniuere viſę ſunt, ſecundum concil. Toletan. 1. cap. 17. vel potiùs corrigendæ ſunt, & exponendæ de cõcubinis, quæ abſque aliqua ſolennitate, viris aliquibus non coniugatis adhæserunt, inter quos tamen interceſſit firmus contractus mutui conſenſus, itaque in foro fori eſſent liciti, hoc eſt, à crimine adulterij alieni. Alioquin certè rem nefariam committere non dubitantur, qui vxori iniuriam concubinæ ignominia inurunt, vt habetur lege, Nemo, C. de concubinis. Nemini, inquit, licentia conceditur conſtante matrimonio, concubinam penes ſe habere poſſe. Si autem matrimonium non conſtet, ſed vinculum eius aculeo mortis interruptum fuerit, nec aliquis intercedit matrimonialis contractus & mutuus conſenſus, cũ cõcubina quam vidu' aſſumit honeſtã, dehoneſtare poteſt, & proinde peccatũ mortale effugere nequit, vt habetur 32. quęſt. . ca. Dicat aliquis. Vbi pronuntiantur illegitimę proles,

Ciuiles leges de concubinatu quomodo intelligẽdæ.

quæ ex tali procreantur concubitu: Dicat aliquis, inquit, vxorem nõ habeo, & ideo ancillam mihi aſſociaui: Cui reſpõdetur, audi quid dicat ſcriptura, Gen. 17. ad Abrahã, Eijce ancillam, & filium eius, nõ enim erit hæres filius ancillę cum filio liberæ. Et ne quis ſibi blandiatur de legibus permittentibus, Cognoſcat oportet illas per leges diuinas quę nullibi non damnat concubinatum & fornicationẽ, eſſe emendatas, vt manifeſtum euaſit primo huius præcepti articulo. Quib⁹ ſuffragatur Ambroſ. lib. de Abrahã, cap. 4. Auguſtinus lib. 5. cõtra Iulianum cap. 4. lib. 50. homil. 49. lib. 22. contra Fauſtum, ca. 31. concil. Elibertinũ ca. 81. & Trident. ſeſſ. 24. cap. 2. Nemo ſibi blãdiatur, inquit Ambroſ. de legibus: Omne ſtuprum eſt adulterium, nec viro licet, quod mulieri non licet: eadem à viro, quæ ab vxore debetur caſtimonia: quicquid in ea quæ non ſit legitima vxor commiſſum fuerit, adulterij crimine dãmnatur. Nec obſtat Abrahæ aut aliorum patriarcharum exemplum, ſiquidem illis conceſſum fuit plures habere vxores, nõ cauſa variandæ voluptatis, ſed ratione multiplicandæ ſobolis, teſte Aug. li. 1. de nupt. & concupiſc. ca. 8. & 9. lib. 22. cõtra Fauſtum, cap. 32. li. 16. ciuitatis Dei, cap. 34. & Amb. lib. de Abraham, cap. 4. Hanc diuinam diſpenſationem, quatuor potiſſimum confirmabant cauſæ, quarum prima eſt congruitatis, quia vniuerſa in figuris cõtingebant illis. Cùm autem numeroſa ſoboles eſſet ſacramentis eccleſiæ initiãda, ſimiliter & hæreticorum (horrenda ſeparatione) portenta adumbranda, per Zaram tanquam catholicos, per Agar paleas reiiciẽdas, hoc eſt hæreticos, etiã tum manifeſtare voluit. Pręterea cùm non rarò hæretica prauitate infecti, palinodiam canentes reſipiſcant & ad gremium ſanctę matris eccleſiæ recurrant, aliis in errorum voragine permanentibus, debuit præfigurari, Geneſis 21. per Iſmahelem & iſtud poſterius in ancillis Iacob, quarum filij duodecim patriarcharum numerum compleuerũt. Secunda fuit neceſſitatis: Cùm enim eſſent pauci & numero breui, cultores vnius veri Dei, neceſſarium fuit numeroſitate liberorũ cultum Dei ſeruare & ampliare, quæ non perinde haberi potuit per ſteriles quàm fœcũdas, ideò plures vxores diuina permiſſione ſibi aſciuerunt. Tertia vtilitas, quia filij piis adhortationibus inſtruebantur, ita vt non minus religionis

Abraham plures habuit vxores quare.

4. Cauſæ adſignatur.

eligionis diſciplina ſumeret incrementa, quàm ſucceſ-
ſio numeroſior multiplicata. Quarta honeſtas quia non
nordinato aut libidinoſo, ſed caſtiſſimo & maritali eas
ognoſcebant affectu, in cuius rei teſtimonium, Abraham
on facibus libidinis inflammatus ſumpſit Agar & vitia-
it, ſed vxori obſequioſus cum Agar Zaræ ſterili debitum
eddidit, & affectu maritali cognouit. Vnde Auguſtinus,
b.16.ciuitatis Dei, cap.25. O virum viriliter vtentem fœ-
ninis, coniuge temperanter, ancilla obtemperanter, nul-
a intemperanter.

De inceſtu.

INCETVS eſt peccatum mortale, quod carnali inter cō-
ſanguineos & affines cōmixtione abſq; diſpēſatione cō-
nittitur, quos ita recenſere poſſumus, ex concil. Aurelia-
enſi 3.cap.10. Arelatē.3.cap.11. Turonen. 2. cap.22. Aga-
ē.ca.6.. & lib. Inſtitutionū, de Nuptiis, leg. In poteſtate.
. & ſi tales, & Iuone parte 9 cap.25, deſumptos ex Leuit.
8. Si quis relictæ vel auūculi filiæ miſceatur, aut patrui
liæ, aut priuignæ ſuæ, aut qui ex propria conſanguinita-
, aliquā vſque ad quartum gradū incluſiuè polluerit, te-
e con. Trident. ſeſs.24.c.3. Tantoque grauius æſtimatur,
uanto contra naturalem reuerentiam, parentibus & con-
nguineis debitam, ſecundum Tho.22. quæſt.154. art.9.
ommittitur. Nec obſtat quod antiquitus vxor fratri, con-
nguineus conſāguineę matrimoniali vinculo copulare-
r, quia ſecūdum Auguſt. lib.15. de ciuit. Dei, ca.16. Cùm
on eſſent alij homines, niſi qui ex Adā & Eua nati fuiſ-
t viri ſorores ſibi cōiuges aſciuerūt, quod profectò quā-
fuit antiquius cōpellente neceſſitate, tāto poſtea factū
t damnabilius prohibente religione. Ad idē quoq; pec-
tum pertinent cōſenſus, cogitatio, tactus, & huiuſmodi
conſanguineas & affines, etiam ſi non adſit volūtas cō-
mādi, vel potētia naturalis, vt in impuberib⁹. Vnde haud
merito conſultiſſimū iudicari debet, quòd maſculi etiā
npuberes non cōdormiant puellis pubertatis annos nō-
im attingētibus: quia quāquā, vtpote impotētes nequeāt
nerare, aut actum carnalis cōmixtionis conſūmare, poſ-
nt tamen inſtinctu diaboli, diuerſa libidinoſorū motu-
portenta machinari mortaliterq; peccare, vt ſequentia
anifeſtabunt. Imò bonum eſſet & penè neceſſarium, vt

Antiquitus licitè ſoror nupſit fratri.

Maſculi pueri non condormiāt puellis.

nunquam impares ſexu & diſpares, compares ſint in vno cubili, propter execranda quædem libidinis monſtra, quæ ſpiritus luxuriæ ſuggerendo, etiam per paruulos efficit. Quemadmodum exemplo liquet ex D. Hierony. epiſtola ad Vitalem tom. 3 Nam quædam fœmina carnis illecebris ſubacta cùm expoſitum nutriret infantem cubaretq́ue cũ ea paruulus, qui vſque ad decimum iam peruenerat annũ, accidit vt ſe fœmina mero ingurgitaret, accenſaq́ue libidine, obſcœnis motibus puerum ad coitum duceret, prima ebrietas alterius noctis, & cæterarum deinceps fecit conſuetudinem, necdum duo menſes erant euoluti, & ecce fœminę vterus intumuit, & Deo permittente, per paruulum quo abuſa erat, paruulum mundo peperit. Iſtud peccatum inceſtus grauius eſt adulterio, teſte Th. 22. quęſt. 154. artic. 12. ſuperatur autem peccato contra naturam, ſecundũ Auguſt. lib. de bono cõiugali cap. 11. Maiori, inquit, crimine aliquis thorum alterius aſcendit, quam qui ſolutus eſt: Adulterij enim malum vincit fornicationẽ. Vincitur autem ab inceſtu. Accedens autem ſanctimonialem, incæſtũ committere non ambigitur: quod ſponſam Chriſti viciare non pertimeſcat, vt habetur 27. diſt. cap. Virgines, vbi ſic habetur: Virgines quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſunt, quàm incæſtuoſæ. Quæ acerbiori ſupplicio etiam apud Paganos ſolent plecti, teſte Auguſt. lib. 3. de ciuit. ca. 5. & Aulo Gellio lib. 1. Noctium Atticarum. Si enim veſtalis virgo vel leuiter deliquiſſet, parumq́; pudicè caſtitatem coluiſſet, incæſtus conuicta, verberibus à põtifice maximo cædebatur, ſimul atque cæſa fuiſſet, ad portam Collinam efferebatur tanquam mortua, cũ luctu propinquorum, pontificibus aliiſque ſacerdotibus, mœſto ſilentio ſequentibus, iuxta quã locus erat ſubterraneus, ad quẽ ſcalis deſcendebatur, in eũ virgo veſtalis ſola demittebatur, ac ablatis ſcalis locus vndique occludebatur, & ne fame videretur enecta, panis, lactis, & olei aliquantum, incenſáque lucerna derelictam refouebant, atque eo die iuſtitium erat Romæ & mœror non exiguus, pręſertim quod magnum aliquod malum ſuppliciũ Veſtalis virginis ciuitati & imperio portendere exiſtarent. Et quanquam tali rigore incæſtus hodie non plectatur, lõgè tamẽ acerbiori ſubijcitur, per concil. Aurelianen. 2. cap. 10. & 3. cap.

Memorabile exẽplum.

Inceſtus eſt peccatum grauius adulterio.

Pœna incæſtuoſarum ac veſtaliũ virginum.

.cap.26.quo anathematis vinculo innodantur, nec prius ad communionem ſunt reconciliandi, quàm crimen emendatione purgauerint: Siquidem maledictus legitur, Deuteron.27. Qui dormierit cum vxore patris ſui, cum priuigna, cum vxoris ſuæ ſorore. Quo fit vt quos Deus maledixit, non niſi emendatos benedicere valeamus. *Inceſtuoſi excõmunicantur.*

De Stupro.

STVPRVM eſt, quando mulier virgo, extra matrimonium defloratur. Eſtque peccatum mortale propriam conſtituens ſpeciem, eo quod auferatur virginale ſignaculum, paternæ cuſtodiæ commiſſum: Sic Danae virgo, teſte Hieron. epiſtola ad Gaudentium, & Aug.lib. 1. Confeſſ. cap.16. & lib.2. de ciuit Dei, cap.7 à patre Acriſio, ſublimiori ſeruabatur turri, nec vlli virorum ad eam patebat acceſſus: quam Iupiter cùm adamaret nimio ardore, aureum per impluuiũ, turri illapſus vitiauit, hoc eſt, muneribus aureis, quibus virgo, cuſtodumque animi corrupti obedierunt: Signãter prælibatum eſt, mulier: Maſculum namque virginem cum meretrice rem habere, non eſt ſtuprare, quia non ita patris cuſtodię manet hac in parte commendatus, nec fit ita legitimo matrimonio amiſſa virginitate ineptus, ſicuti fœmina, quæ perpetuum quaſi ſeruat facti improperium ſecundum D. Thom.22. quęſt.154.artic.6. Quod duplex eſſe poteſt: Primo ex parte puellæ, quæ propter violationem impeditur à legitimi thori coniugio. Deinde etiã ex parte patris, cui opprobrij nota inuritur, quod puella eiùs curæ fuerat commiſſa, Geneſ.34. Gemina quoque pœna ſtupratoribus fuit diuinitus ordinata: Nam patris indignationem ſedare, eiusque gratiam promereri, quingentorum ſiclorum largitione cogebantur, Deuter.22. Secundò etiam puellæ manebãt obſtricti: Sic namque legitur Exod.22. Si quis ſeduxerit virginẽ necdum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si pater virginis noluit dare, reddet pecuniam, iuxta modum dotis, quam virgines accipere conſueuerunt. Præmiſſæ tamẽ ordinationes quatenus iudiciales nos nequaquam concernunt, niſi per aliquam cõmunitatem eſſent renouatæ, quod ſi factum nõ fuerit, ſtuprator arbitraria iudicis pœna plectatur, nec immerito, cũ & ſpiritualem gladiũ eccleſia exercere nõ diſſimulauerit,

Danae puella corrupta.

Stuprum virginem concernit fœminam.

Dupliciter fit ſtuprum.

Duplex ſtupratorum pœna.

teſte concil.Elibert.cap.71. quando ſtupratoribus puellarum,nec in fine dandam eſſe communionem,ad timorem incutiendum,ſanciuit.

De raptu.

RAPTVS eſt violentus virginis, viduæ, vxoratæ, aut etiam ſanctimonialis, concubitus ſecundum Thom.22.quæſt 154.art.7. vel ſecundum Iſidorum lib.5. Etymologiarum cap. 24.ac Iuonem parte octaua,cap. 26.Raptus eſt illicitus congreſſus, à corrumpendo dictus, vel cenſetur eſſe,quando puella de cuius nuptiis nihil antè factum fuerat, abducta eſt. Coincidit nonnunquam cum ſtupro,quandoque prorſus à ſtupro ſecernitur,ſecundum Thomam vbi ſuprà. Siquidem concurrunt, quando virgini ſimul & patri violẽtia propter deflorationem infertur.Interdum infertur violentia patri & non virgini, quæ proprio conſenſu à paternis ædibus vi quadam extrahitur,& corrumpitur,ſecundum concil. Aurelianen.1.cap. 4. ſic Dina videtur fuiſſe rapta,Geneſ.34. Aliquando verò abducitur violenter & nõ corumpitur.Siue autem corrũpatur fornicario concubitu, ſiue matrimoniali, qualitercunque violentia ſeſe immiſcet, conſeruatur natura raptꝰ, qui poteſt eſſe etiam ſine ſtupro, vtpote ſi quis rapiat viduam,vel puellam corruptam.Vnde Simmachus Papa epiſtola ad Cæſarem,& allegatur 27.quæſt.2.cap. Raptores: Deteſtamur viduarum & virginum raptores, propter tanti facinoris immanitatem. Stuprũ autem ſine raptu inuenitur,quando aliquis abſque violentiæ illatione virginẽ illicitè deflorat. Eſtq; læthale peccatum, etiam gladio excommunicationis feriendum, vt habetur 27.quęſt.2.cap. Atho.& concil.Trident.ſeſſ.24.cap.6. necnõ publica pœnitentia expiandum,ibidem cap.Raptor.Et quãuis matrimonium non dirimat contractum,dirimi tamen contrahendum.Aliter tamẽ atq; aliter:Quando enim puellę ſũt aliis deſponſatæ, ſuis ſponſis ſunt reſtituendę, quę in eis deſponſationis ratione aliquid iuris,ſecundũ teſtimoniũ præmiſſi canonis,& Tho 22.quęſt.154.art.7.habent. Illæ autẽ quæ non ſunt aliis fœdere deſponſationis obligatæ, ad paterni iuris poteſtatem ſunt reducendę.Omnis ſiquidẽ rapina,eſt reſtitutioni obnoxia.Quinetiã tales capitis ſupplicio plecti ſtatuit,quemadmodum cuique obuiũ eſſe poteſt,

Coincidunt aliquando raptus & ſtuprum.

Dina filia Iacob.

Pœna raptorum.

oteſt, inſpiciēti inſtitutiones iuris ciuilis de publicis iu-
iciis,lege,Sin autem,& in Autentico de raptis mulieribus,
ege ex quo,& C.de raptu virginum, lege vnica. Qui vi,
nquiunt,virginem aut etiam corruptam rapuerint & in-
itam ad carnis copulam cōpulerint, capite puniātur. His
dſtipulantur, quæ Iudicum 19.& 20. legūtur de vxore
euitæ, quomodo rapta fuerit ac viciata, qualiq́ue pœna
eccatum vindicatum. Nec fugiunt nos prophanorum &
aganorum paradigmata,quæ apud Valerium Maximum
b.6.cap.1.& Auguſt lib.1.cap.19.lib.3.cap.5.de ciuitate.
Dei leguntur. Quomodo nimirum propter raptum Lu-
cretiæ nobiliſſimæ matronæ Romanæ, Tarquinius rex
um filio vniuerſaque ſtirpe regia vrbe pulſus ſit: Quo-
modo bellum Troianum originem ſumpſit (vt Virgilius
b. ſecundo Æneidos) quod Alexander Paris Helenam
Menelai vxorem rapuerit.

De ſacrilegio.

QVANQVAM variis vſurpari reperiatur modis ſacri-
legium, tum apud Antonium parte 2.titul.5. cap.8.
m etiam apud Caietanum aliosq́ue ſummiſtas: In præ-
ntia tamen animo conſtitutum eſt, ſolùm eam ſacrile-
ij rationem conſiderare, quæ eſt ſpecies luxuriæ, dicitur-
, tunc concubitus cum perſona Deo dicata, vt ſi vir, etiā
cularis, rem habeat cum ſanctimoniali, vel fœmina
m ordinibus ſacris initiato, aut Deo per votum caſtita-
conſecrato, nec committitur duntaxat, quando non ſa-
um ſacro iniuriam præſtat, aut ſacrum non ſacro operi-
s carnis offēdiculum parat. Verùm etiam multo magis,
ando ſacrum ſacro, hoc eſt, religioſus religioſæ, conſe-
atus conſecratæ, impudicitiæ & incontinentiæ fomi-
n miniſtrat. Eſtq́ue peccatum mortale admodum graue
cundum Tho.22. quæſt.154.art.10. vnde concil. Tribu-
en.cap.23. Velatæ Deo conſecratæ ſi abiecto ſanctita-
s propoſito clāculum ſacrilega ſe cōtagione miſcuerint,
l de illicitis cōplexibus publicè & liberè filios procrea-
rint, has impudicas deteſtabilesq́ue perſonas à mona-
eriorū cœtu & eccleſiarum conuentibus eliminādas eſſe
dicatum eſt, quatenus retruſæ ergaſtulis, tantum facinus
tinua lamentatione defleant: vnde canonica authorita-
præcipimus, vt omnino ſepatētur, & iuramēto obligē-

tur vlterius ſub vnó non cohabitare tecto nec familiari frui colloquio excepto in eccleſia, & in publico, aut pariter vllam habere communionem, vnde ſuſpicio illecebroſi deſiderij aut ſcandalum libidinoſi facti iuſtè poſſit oriri.

De peccato contra naturam.

VITIVM contra naturam, licet vna ſit luxuriæ ſpecies, ſecundum D.Tho.22. quæſt.154. art.11. multis tamẽ modis abominabilibus ac execrabilibus adimpletur: *Primo* quando procuratur pollutio ſine concubitu, ſola delectationis inordinatę cauſa, appellaturque pollutio volũtaria vel mollities, quę ſemper eſt peccatum admodũ graue, teſte Paulo 1.ad Corinth.6. Nolite erare, neque maſculorum concubitores, neque molles regnum Dei poſſidebũt, & poſterioris ca.12.ad Corinth. non egerunt pœnitentiã ſuper immunditia: vbi immunditia ſignat peccatũ contra naturam, per Antonomaſiã. Hoc vitio cõſpurcatus Onan ſemen fudit in terram, ne liberi fratris nomine naſcerentur. Et idcirco percuſſit eum dominus, eo quod rem deteſtabilem feciſſet, Geneſ.38. Alio modo eoque horribiliſſimo, peccatum contra naturam perpetratur, per concubitũ ad rem nõ eiuſdem ſpeciei, nuncupaturque beſtialiras, Leuit.18. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cũ eo: Mulier non ſuccumbet iumento nec miſerabitur ei, quia ſcelus eſt, 20.ca. Qui cum iumẽto & peccore coierit, morte moriatur, pecus quoque occidite: Mulier quæ ſuccubuerit cuilibet iumento, ſimul interficietur cum eo, ſanguis eorum ſit ſuper eos. Pecus licet legis nõ ſit capax, nec peccati reum, iubetur tamen interfici, ne tali flagitio contaminatum, indignam refricet facti memoriam, teſte Auguſt. ſuper Leuit. quæſt.74. & allegatur 15.*quæſt.1.cap.* Mulier. Iuo parte 9.cap.108. Iſtud fratribus peccatum Ioſeph impegit, Geneſ.37. quando accuſauit eos criminis peſſimi, ſecundum Rupertum Abbatem Tuitien.lib.8.ſuper Geneſ.ca.19.& gloſam interlinearem, qui ſic habent: Crimen peſſimum aiunt viri illuſtres, crimẽ Sodomitici fuiſſe ſceleris, quo iumentis ſuccumbebant, aut horribiliter abutebantur, Iuo parte 9.ca.89.& 90. Profectò ſi Bartolus ſentiat quod lex, Cùm vir quę inſeritur Codici, nõ debeat legi, multo minùs prędicari in publico ſuggeſtu, ne caſtas aures offendat, vel occaſionem iniquitatis præbeat, niſi

Mollitiei peccatum.

Beſtialitas

Pec' quare occidẽdum.

forte

ortè magna cautela caſtisque eloquiis, ne prædicatores
itia non docere,ſed abominanda & execrāda demōſtra.
e videantur,teſte Aug.ſer.47.ad fratres in eremo.Cōfun-
or,inquit,ego Epiſcopus talia loqui,confundor, & talia
arrare,ſed ſi tacuero,mors mihi eſt,etſi prædicauero,nō
fugiam linguas veſtras: Audacter igitur dānabo & præ-
icabo, quia & vos ea operari nō erubeſcitis, emēdate vi-
am,& emendabo verba,quieſcite agere peruerſe,& quie-
cam mala veſtra molliciei & Sodomiæ,quibus,proh do-
or,repletur mundus,improperare. Sic Dominus mutata
ita,mutauit ſententiam. Deinde cōmittitur per concubi-
ū ad rē quidē eiuſdē ſpeciei,ſed non ſecundū debitum ſe- *Sodomia.*
um,vt quando maſculus cum maſculo, fœmina cū fœmi-
a turpitudinem operatur: diciturque propriè Sodomia,
ſtud grauiſſimum peccatum plurimum deteſtatur Pau-
us Apoſtolus ad Romanos 1. quando inſectatur maſcu-
orum concubitores, quos nouerat, Genſ. 19. grauiſſimas
ediſſe pœnas, de iſtis criminibus ita exclamando con-
queritur Auguſt.ſermon.qui eſt 47.ad fratres in eremo: O
uàm abominabilia vitia, ô quàm deteſtabilia crimina,
quàm mortifera damna,ô quàm peſſima ſcelera,ô quàm
naudibilia mala, has pollutiones Deus ſummo odio ha-
et,has deteſtantur ſancti,odiunt beati, fugiūt illi qui re-
gnum conſequuntur æternum, has diligunt illi qui cru-
iandi & maledicendi ſunt cum diabolo; O peſſimi So-
domitæ & peccatores coram Domino,rationis dictamen
conſiderate. quin bruta animantia iſtud diſpar conſor-
ium ita abhorrent, vt ſæpenumero & ductorem inuadāt
c interficiant: diuinæ lucis claritatem honorate, Deum
timete: Quid obſecro,ô miſeri peccatores, quid conſola-
ionis in cordis penetralibus aſſequuti eſtis,non dico cō-
olationis;ſed remordentem animam, ſed confuſionē co-
ram Deo & angelis eius? Redite ergo ad cor, reſipiſcite à
diaboli laqueis,ne clamor Sodomorum & Gomorrhçorū
aſcendat iterum ad cælum: Clamare namque dicitur, quā-
do non ſolùm cogitatur, ſed abſque omni timore ad actū
perducitur & conſuetudine intolerabili multiplicatur:
Tuncque Dominus gladiū furoris ſui exrēdens,pluit ignē
& ſulphur de cælo, quibus combuſtæ & ſubuerſæ ſunt ci-
uitates: Nec immeritò, quia tam eorum fœminæ quàm

maſculi fœtenti luxuria ardebant. O luxuria peſſima virtutum deſtructio, charitatis profligatio, crumenarum euacuatio, dulcis quidem videris, ſed ecce omnis dulcedo in amaritudinem grandem conuertitur. O luxuria, per te pax deſtructa eſt, per te homicidium factum, 2. Regum 11. per te ciuitates combuſte, par te Dauid exulat, per te Sampſon moritur, per te Salomon expellitur. per te Loth iacturam vxoris & patriæ patitur. Iſtud monſtrum ſubinde irrepit, timendum eſt petulantia laſciuorum & effœminatorum hominũ per indebita inſtrumẽta luxuriantium, vt ſi vir cum fœmina nõ ſeruet modũ à natura ad generationẽ inſtitutum; ſed aliũ accedit locũ quàm vas naturale, nec habet proprium nomẽ, vel accedit ad locum naturalẽ, ſed modo indebito vt ſi mulier ſupergrediatur, &c. nec iſtud proprium habet nomẽ, quanquã grauiſſima ſint peccata ad cælum clamantia, teſte Aug li.3 contra Iulianum, ca.20. & li. de bono coniugali cap.8. & 11. & reſumitur in decretis Iuonis parte 9. ca.110. & de nupt. & concup. li. 2. ca.20. ca.128. necnon 129. Peccatum, inquit, contra naturã fit execrabiliter in meretrice, ſed execrabilius in vxore, & cùm vir mẽbro mulieris ad hoc nõ conceſſo vti voluerit, turpior eſt vxor, ſi in ſe quàm ſi in alia fieri permiſerit, & lib. de nupt. & cõcupiſ. 2. ca. 10. Naturalis quidem vſus, ſed culpabilis, ſi naturalibus quis meretrici miſceatur membris, ab ea verò parte corporis, quæ non ad generandum eſt inſtituta, ſi coniuge quiſque vtatur, contra naturam eſt & flagitioſum. Item de exceſſibus Prælatorum, ca. clerici, legitur hoc modo: Quicunque illa incontinentia, quę cõtra naturã eſt, propter quã ira Dei venit in filios diffidentiæ, & quinque ciuitates igne conſumpſit, deprehenſi fuerint laborare, ſi clerici fuerint deiiciãtur à clero, & ad agẽdã pœnitentiã in monaſteriũ detrudantur: ſi laici fuerint, excõmunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium, fiant pœnitus alieni. Idẽ allegatur 32. quæſt. 7. ca. flagitia, ex lib. 1. confeſſ. D. Aug. ca. 8. & cap. Vſus, ex li. 5. contra Iulianum. Si fortaſſe animalis homo & carnalis, ſpiritualem pœnã, quaſi inuiſibilem & inſenſibilem, & proinde minus læſiuam contemnat, aut flocci pendat, attendat ille neceſſe eſt, quod habetur in Autenticis titul. vt non luxurientur cõtra naturã, collatione 6. §. omnibus hominibus, & C. de raptu virginum,

Muta peccata.

Pœna iſtorũ

virginum,lege Cùm vir: Quidam,inquit,diabolica inſtigatione comprehenſi, grauiſſimis luxuriis ſemetipſos ingerueruut,ipſique naturæ contraria agunt, quibus iniungimus abſtinere ab illicitis iſtis & diabolicis luxuriis,doceamur ſiquidē diuinis ſcripturis,quod ex huiuſmodi actibus,ciuitates cū ſuis habitatoribus perierint: Imò his delictis præmiſſis & fames & terræ motus & peſtilētiæ crebreſcant.Præcipimus igitur tales comprehendi atque vltimis ſubdi ſuppliciis,niſi reſipiſcant,ne ciuitates & reſpublica tam impiis actibus læſa,vniuerſa pœnis ſubiaceat,& C.de raptu virginum,lege Cùm vir, vbi peccantes contra naturam gladio leguntur diſperdendi, & in inſtitutionibus de publicis iudiciis habetur lex Iulia de adulteriis coërcendis, quæ non ſolum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit,ſed & eos qui cum maſculis nephādam libidinem exercere auſi fuerint.

De tactibus & oſculis impudicis.

IMpudicitia vitium eſt,quo quis vacat actibus,tactibus, oſculis & amplexibus libidinoſis, cauſa delectationis inordinatæ,quæ in illis ſentitur aut fingitur, etiāſi nullum opus aliud aut intendat,aut ſequatur,& ſi fiat à nō coniugibus, mortale eſt peccatum, ſecundum D. Thom. 22. quæſt.154. art.4.quia conſenſus in delectationem peccati mortalis,eſt peccatum mortale. Cùm autē prædictæ ſpecies ſint peccata mortalia, ſequitur quod conſenſus in talium delectationem ſit mortalis, tantóque magis quanto peccata ſunt grauiora. Quando ergo tactus & oſcula propter delectationem huiuſmodi fiunt, neceſſario concluduntur eſſe mortalia,teſte Paulo Apoſtolo ad Galat.quinto dicente, quod impudicitiam agentes regnum Dei nōn poſſidebunt.Hoc modo, quemadmodum memoriæ proditum eſt,teſte Ludouico Viue,ſuper 2.libr. de ciuit.Dei, Aug ca.20.Sardanapalus vltimus Rex Aſſiriorū effœminat⁹ fuit, adeo; vt colum traheret,cupiēs captare gratiā,& beneuolētiam meretricum promereri Et Calligonus Valentiniani iunioris Eunuchus,ſecundum Aug.li. 6. contra Iulianum, cap. quinto, gladio vltore eſt punitus,quòd amplexùs eſſet virginem concupiſcentiæ carnalis affectu inflammatus,licet deſtitutus eſſet tanquam ſpado carnalis commixtionis congreſſu.Item Gregor.li.3. Dialog.

Oſcula ſunt interdū mortalia peccata vt eſt tactus.

Sardanapalus.

Calligonus.

capit. 7. teſtatur diabolum gloriatum fuiſſe, quod Andreas Fundanæ ciuitatis epiſcopus cuiuſdam fœminæ dorſum laſciuis blandiciis demulcendo percuſſiſſet, fuitque à lucifero collaudatus, quod eo abiectionis epiſcopalis dignitas degeneraſſet, & pontificalis rigor in ipſo elanguiſſet. Vnde Cyprianus, li. 1. epiſtola 11. ad Pomponium fratrē: Certè ipſe concubitus, ipſe complexus, ipſa confabulatio & inoſculatio & coniacentium duorum turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confitetur: & paulò ante: Libera, inquit, de periculoſis locis nauē, ne inter ſcopulos & ſaxa frangatur: eruenda eſt velociter ſarcina de incendio, priuſquā flammis ſuperuenientibus concremetur. nemo tutus eſt periculo proximus, nec euadere diabolum poteſt, qui data opera ſe eius laqueis implicat. Si autē oſcula fiant ex beneuolentia, vt quando viſitant ſe inuicem homines pacificis verbis ſalutando, ſecundum morem patriæ, ſicut Mat. 26. legimus, Iudam peregrè redeuntē Dominum oſculatum, ſecundum hiſt. Tripart. lib. 9. cap. 25. & Paul. Ro. 6. Salute inuicem in oſculo ſancto. Sic Amphilochius vir admirandæ prudentiæ, ſecundum hiſ. Tripart. vbi ſup à, ingreſſus palatium, Theodoſium Imperatorem cum oſculo prius ſolenniter ſalutauit, nequaquam habent rationem peccati: Cuius enim finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt.

Oſcula quādo licita.

De impudicis aſpectibus & obſcœnis colloquiis.

REputemus deinde quis hic legiſlator opera carnis dānet, nempe is qui quum nos totos poſſidere debeat iure ſuo, animæ, ſpiritus, & corporis integritatem requirit. ergo dum mœchari & ſcortari prohibet, ſimul vetat & laſciuo corporis ornatu & obſcœnis geſticulationibus ac impuris ſermonibus alienæ pudicitiæ inſidiari; Non enim ratione caret Archelai ſententia ad adoleſcentem molliter & delicatè vltra modum veſtitum, non referre qua parte cinædus eſſet, ac pudore vacuus: Siquidem Deum reſpicimus qui omnium contaminationem abominatur, quacunque in parte, vel animæ vel corporis noſtri appareat. Ac ne dubium ſit, memineris hic pudicitiam à Deo commendari: ſi pudicitiam requirat à nobis Dominus, quæcunque illi aduerſa ſunt damnat, vt ſunt oculi impudici, & obſcœna verba, teſte Aug. ſer. 83. de temp. & Amb li. de

de S.Ioſeph cap.quinto. Prima adulterij tela ſunt oculorum:Secunda verborum, Luc. 6. Ex abundantia cordis os loquitur, & ad Coloſ.3. Deponite turpem ſermonem de ore veſtro,1. ad Tim. 5. loquentes quæ non oportet: Cui conſonat Aug.ſententia ſermon.219.de temp.& repetitur apud Iuonem Carnoten.epiſcopum: Hoc admonete fratres, vt cantica turpia & luxurioſa caſtitati & honeſtati inimica familiæ veſtræ non proferant,quia non eſt iuſtũ vt ex illo ore vbi euchariſtia Chriſti ingreditur canticum luxurioſum & amatorium proferatur, & Chryſoſt. hom. 5.ſuper Geneſim,qui frequẽtant ſpectacula, vt oculos paſcant illicitis conſpectibus, profectò inde adulteri recedunt:Miſericors enim Dominus noſter ſciens naturã noſtram tentationi expoſitam & dæmonis verſutiam, bene nos muniens & illaqueabiles reddere volens, legem hanc poſuit dicens,Mat.quinto:Qui inſpicit mulierem vt concupiſcat eam,iam adulteratus eſt eam in corde ſuo, adulterium vocando aſpectum cum curioſitate factum.Qua ſententia non ſolum morbum,ſed & morbi radicem concupiſcentiã directis male luminibus excitatam euellit, ſecũdum eundẽ hom.8.li.de pœnitentia. Cum quibus niſi fœdus pungamus,haud difficulter animã noſtrã deprædabũtur,Thre.3.& Hier.7.intrabitque mors per feneſtras noſtras, quando obuiis vlnis amplexamur quæque ſenſualitatis oblectamenta, & vniuerſa voluptatis blandimẽta, quæ mira colorũ varietate in tabula Cleantis depicta & ornatu ſplẽdidiſſimo amicta regali in ſolio præſidẽs,omnibus virtutibus corã ſtantibus principabatur & imperabat, nihilque moliri præſumptione temeraria audebant, quod præſidẽtis voluptatis ſuggeſtione fomitẽ laſciuię nõ miniſtraret,ſecundum Ciceronem li.2.de finibus. Vnde Aug.ſer.250.de temp.Grauem caſtitas ſortita eſt inimicũ, nemo ſe falſa ſecuritate decipiat, nemo periculis ſe committat: Dauid namq; ſanctiſſimus mulierẽ nudatam conſpexit,& ſtatim adulterio homicidiũ ſociauit. Alij in extranea domo cum alienis mulieribus,ſe caſtitatis obtinere triumphũ,ignorãtes dupliciter ſe apud Deũ reos exiſtere, tum & ſeipſos in periculũ mittant,& aliis exẽplũ peruerſæ familiaritatis oſtẽdunt. Quanticunq; enim illarũ ſtultitiam imitantes, per inhoneſtam familiaritatẽ caſtitatis

Tela adulterii quæ.

Cãtilenæ impudicæ.

Adulterium vocat Christus adſpectũ impudicum.

Cleantis tabula.

Intueri non licet quod cõcupiſcere nõ licet, Greg. 21 Moral.2

ornamenta perdiderunt, illorum animæ ab illis in die iudicij requirentur, qui eis exemplum perditionis oſtendunt, & ſerm. 163. de temp. Quantoſcunque aliquis exemplo ſanctæ vitę ędificauerit, cum tantis & pro tantis mercedem beatæ vitæ retributionis accipiet: & quantiſcunque exemplum malæ conuerſationis, etiamſi non eum illi ſequuntur, prębuerit, pro tantis ſe malis rationem nouerit eſſe daturum. quia voluntas pro facto reputatur, & venenum erat propinatum, licet non acceptum, ſerm. 250. de temp. & ſermo. 47. ad fratres in eremo. Mementote frequenter, & nolite obliuiſci, quid fecerit illa fœmina Romana Tarpeia nomine, quoniam luxuria magna dominabatur ei, ipſa tamen pagana caſtitatem adamabat, cuius pretioſitatem ne amitteret, oculos ſibi eruere voluit, cunctiſque deliciis ſepoſitis, panem taurum & aquam ſumere ad menſuram ſibi conſtituebat. Haud aliter Hetruſcus iuuenis cùm propter admirandam oris pulchritudinem, teſte Ambroſ. lib. exhortationum ad virgines, in ſui amorem raperet fœminas, punctionibus & ſtigmatibus, ne qua eum ardere poſſet, vultus pulchritudinem ſqualere fecit. Quo pertinet quoque exemplum quod habet Valerius Maximus lib. 4. cap. 5. de Spurina, qui cum mira ſpecie complurium fœminarum illuſtrium oculos ſolicitaret, ac proinde ſe maritis ac parentibus earum ſuſpectum ſentiret, venuſtam faciem vulneribus liuidam reddidit, deformitatémque ſanctitatis ſuæ fidem, quàm formam, irritamentum alienæ libidinis eſſe maluit. Valeant igitur incentiua vitiorum, vt quæſitis coloribus ora depingunt, dum viris diſplicere formidant & de adulterio vultus, meditentur adulterium caſtitatis. Pretioſa quoque, *inquit* Ambroſ. lib. 1. de virginibus, collo dependent monilia, inde per humum veſtis trahitur aurata, variæ quoque adhibentur odorum illecebræ, gemmis onerantur aures, oculis color alter infunditur. Quid ibi remanet creatoris, vbi tam multa mutantur? ſenſus ſuos amittit mulier, & viuere ſe credit? quanta hæc amentia? effigiem mutare naturæ, picturam quærere, & dum verentur maritale iudicium, prodere ſuum? ſi deformis, cur te formoſam eſſe mentiris? & Auguſt. ſermo. 247. de tempo. Corporis habitus impudicus, nuntius eſt adulterini cordis. In mulieribus quoque

Ratio reddenda præſtita occaſionis & ſcandali.

Remedium præſentiſſimum contra carnis illecebras.

Fucata facies.

Ornatus proſcribitur.

quoque facies fucata, virilium veſtimentorum mutatio, Deuteron.22.& con.Gangrenſe ca.13. capillorum natiui coloris adulteratio, vtrique ſexui adulterina ſunt. Nónne impudenter Saluatori dicere videntur, cur me feciſti ſic? Nec iſta, inquit, dicimus à nobis, quaſi ex nobis: habemus namque patres noſtros, Paulum doctorem gentium 1.ad Corinth.vndecimo, de ſuperflua capillatura differentem, & 1. ad Titum 3. item Petrum Apoſtolorum coriphæum 1.epiſtolæ cap.3.ſuper quo Cyprianus, vt allegat Auguſt.prælibato loco, & lib.4. doctrinæ Chriſtianæ, cap.21.ex lib.2.de habitu virginum, Si quis pingendi artifex corporis alicuius qualitatem æmulo colore ſignaſſet, & ſignato iam conſummatóque ſimulachro manus alius adferret, & iam formata & picta, quaſi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iuſta indignatio videretur. O tu non metuis, ne cùm reſurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoſcat? & ad ſua præmia & promiſſa venientem remoueat, dicens: opus hoc meum non eſt, nec hæc imago noſtra eſt, quoniam formam tuam dederam tibi mendacio deformaſti, Deum videre non poteris quando oculi tibi non ſunt, quos Deus fecit, ſed quos diabolus infecit. Quomodo autem quis ſe ab iſtis vitiorum incentiuis fucatíſque laruis expedire poſſit, ex Chryſoſt. homil.21.ſuper Geneſ.& 31.ſuper Matth.& lib.2.Cypriani, de habitu virginum, omnibus dilucidum eſſe poterit. Vel etiam ex eo quod habet Tripart.hiſtor. lib.8.cap.primo de ſancto Pambo, qui cum eremi deſertum relinquendo Alexandriam attigiſſet, iuſſu beati Athanaſij Epiſcopi, vidiſſetque mulierem theatralem, amarè fleuit. Cumque ſciſcitarentur lachrymarum cauſam: Duę, inquit, me res mouerunt: vna eſt illius perditio: Altera verò quod tanta ſedulitatis induſtria, non adnitar placere Deo, quanta iſta turpibus ac fallacibus ſæculi ornamentis conatur placere hominibus. *Inſigniter refellit mētitam pulchritudinē.*

De ebrietate.

EBRIETAS bipartita vſurpatur acceptione, ſecundum D.Thom.22.quæſt.150.art.4. Priori pro ligamine rationis, quod ex vino immoderatius ſumpto accidere conſueuit, qua conſideratione magis rationem obtinet pœnæ quàm culpæ. Altera accipitur pro inordinato potus appe-

titu, quomodo euertitur ſtatus mentis & obruitur dictamen rationis bifariam. Primò propter fortitudinem vini & potus, quam bibiturus ignorabat, ſicque ebrietas contingere poteſt abſque peccato, potiſſimùm ſi ex negligentia bibentis ignorantia non oriatur, quemadmodum videre eſt in Noe, Geneſis 9. qui citra crimen inebriatus eſt, teſte Ambro. lib. de Helia & ieiunio, cap. quinto, quin & mirabile promonſtrauit paſſionis Chriſti myſterium, ſecundum Auguſt. lib. 12. contra Fauſtum cap. 23. & lib. 2. de peccatorum meritis, & remiſſ. cap. 10. Alio modo ex inordinata concupiſcentia & vini abuſu, haud facile tamen eſt cognoſcere, quando exceſſu cibi aut potus ſit mortale peccatum, aut veniale: Raro enim reficimur quin peccato veniali obnoxij efficimur, quia paſſim naturam paucis contentam offendimus, dum inſatiabile delectationis abdonen præferentes iuſtam temperantiæ menſuram excedimus. & Gregor. lib. 3. Moral. cap. 13. ſæpè in multis proficimus, quod totum gula ventris deſtruimus, vbi dat quinque modos gulæ inhibitos, & cap. 14. prolixa, carnis curam perficiendam vetat. Quare non immeritò ſanctus Iob cap. 3. gemere ſolebat, inquiens: Dum comedo ſuſpiro, & holocauſta offerebat, cap. 1. ne filij reciprocis conuiuiis Deum offenderent. Quando autem quis in comeſſationibus nimio potu ſe ingurgitat aduertenter, adeo vt grauamine naturæ rationis vſu priuetur, peccatum committitur mortale, Romano. 13. Non in commeſſationibus & ebrietatibus, & ad Galat. quinto, recenſentur inter opera carnis, quæ qui agant, regnum Dei nõ cõſequẽtur. Si autem potus fiat ſecundum medicorum placita ad vomitum prouocãdum, nullo modo mortale eſt reputãdum, ſecundum Tho. vbi ſupra art. 2. Similiter abuſus bibendi æquales hauſtus, eſt mortalis, quando quis vltra naturalem ſuæ cõditionis exigentiam aduertenter potitat, vt impotens reddatur officiis perſequendis, videlicet ad articulatè loquendum, horas legendum vel alia officia impẽdẽtia debitè perficiẽda. Si autem æqualibus hauſtibus grauati, compotes permaneãt rationis, nec ſtatus mẽtis euertatur, quantumuis in multam noctem potitent, tum cogitare incumbit illud Eſaiæ tertio: Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam, væ qui potẽtes eſtis

Ebrietas quando excuſatur.

Nuditas Noe quid præcẽderit.

Raro ſine peccato reficimur.

Quinque modi gulæ.

Æquales hauſtus.

ad bibẽdum vinum, &c. Gemina autem eſt ebrietatis ſpecies: Vna quæ titubantem corpori adfert greſſum, vigorémque mẽtis ſupplãtet ac perturbet. Altera quæ mentem euacuet gratia, magníſque incommodis afficiat. Quocircà prouidè admonet Paulus, 1. ad Timoth. 5. Modico vino vtere propter ſtomachum & frequentes infirmitates. Modico ait, ne potitoribus & comeſſatoribus viam ſtraviſſe videretur, teſte Chryſoſto. homil. 1. ad populum Antioche. & Ambro. lib. de Noe & arca cap. 29. Nam ſecundum Apuleium prima cratera ad ſitim pertinet, 2. ad hilaritatem, 3. ad voluptatem, 4. ad inſaniam. Propterea pueri ſecundum decretum Platonis lib. 2. de legibus vſque ad duodeuigeſimum annum, vini vſum ignorabãt, & fœminis Romanis olim vini vſus prorſus fuit interdictus, ne in aliquod dedecus mero æſtuantes delaberentur, ſecundum Valerium Maximum, lib. 2. cap. 1. §. 3. Plato quoque ſuadet gubernatoribus & moderatoribus terrarum, lib. 3. de Republica, vt ebrietatem ſummoperè fugiant, cui cõſentaneus eſt Plinius lib. 14. natural. hiſto. ca. 5. vbi inducit Andronidem ſapiẽtia clarum, cohibẽtẽ & arguẽtẽ Alexãdrũ magnum intemperantiæ, ſic admonẽtem: vinum potaturus, rex, memẽto te bibere ſanguinẽ terræ: ſicut cicuta homini venenum eſt, ita & vinum. Quibus præceptis ſi obſecundaſſet, profectò amicos Theſæo ſibi pectore iunctos æmulẽtus nõ intereміſſet. & apertius, cap. 22. eiuſdẽ lib. poſt ebrietatẽ pallor, genæ pẽdulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus effundẽtes plena vaſa, ac plene infundẽtes vt ſtatim euomãt, rurſúſque hauriãt, ídque iterũ, tertiúmque tãquam ad perdẽda vina geniti, & tãquam effundi illa nõ poſſint niſi per humanũ corpus: poſtera die ex ore halitus fœtidi & fere rerũ omniũ obliuio, morsque memoriæ, vt pulchris epithetis demonſtrat beatiſſimus pater Ioannes Chryſoſto. homil. 1. ad populum Antioche. & homilia de ebrietate, de qua etiã magnus ille Baſilius parænericã habuit orationẽ. Ebrius, inquit, mortuus eſt animatus, dæmõ voluntarius, morbus veniam nõ habens, ruina excuſatione carens, cõmune noſtri generis opprobrium. & D. Hiero. epiſtola ad Euſtochium: Vinum & adoleſcentia prima arma ſunt dæmonum & duplex incẽdium voluptatis. Quid oleum flãmæ adiicimus? vẽter enim mero æſtuans, facilè

Prima cratera ad ſitim.

Pueri non paſſim vinũ bibant.

Doctrina Andronidis.

Incommoda ebrietatis.

Prima arma dæmonum.

deſpumat in libidinem, cùm ſine Cerere & Baccho, teſte Ouidio, frigeat Venus, Præterea vno die abliguriunt multorum dierum ſudores, quibus pluſculis diebus honeſtiſſimæ vitæ conſuetudinem retinere poſſent, teſte D. Ambro. lib. de Helia & ieiunio, cap.12. & 13. Taceo incommoda quæ corporis incolumitati inferre conſueuit, ibidem, cap. 14. adeo vt ſcitè quidam dixerit: *Plures interficit ingluuies, quàm gladius*, imò & *inſaniam* quandam adducit, ſecundum beatum Auguſtinum ſermo.33.ad fratres in eremo: Nam filius cuiuſdam probi viri, nomine Cyrilli in ciuitate Hyponenſi patrem trucidauit, propriam matrem iam impregnatam oppreſſit, ſororem vnam violare voluit, duas reliquas diris vulnerum plagis ſauciauit. Qui ergo ebrietatem exiſtimat exiguum eſſe peccatum, ſi ſe non emendauerit, inquit Auguſt. perpulchrè ſermo.232. de tempo. & pro ipſa gaſtrimargia pœnitentiam non egerit cum adulteris & homicidis æterna ſine remedio eum pœna manebit. Roma.1. ſecundum Paulum: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque ebrioſi, regnum Dei poſſidebunt, & ſubdit Auguſt. Et hæc quidem non ſolùm ſecularibus dicimus, ſed etiam clericis, quia quod peius eſt, multi ſunt etiam maioris ordinis clerici, qui cum aliis ſobrietatis bonum deberent iugiter prædicando inculcare, non ſolùm hoc non faciunt, ſed etiam ſe aliósque inebriare non erubeſcũt. Contra quos iam dudum clamauit canon Apoſtolorum cap.41. Epiſcopus aut presbyter, aut diaconus, qui vel aleæ vel ebrietatibus indulget, vel deſinito, vel deponitor, & 41. Subdiaconus vel lector idem *præſumens*, à communione ſeiungitor, & Concil. *Cabilon.2.* cap.10. necnon Trident. ſeſſ.22. cap.1. Decreti Reformationis & Carthaginen.3. cap. 27. Clerici edendi vel bibendi cauſa tabernas non ingrediantur, niſi peregrinationis neceſſitate compulſi fuerint. Quod omnibus & ſingulis concedat gratia & miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui viuit & regnat per immortalia ſecula. Amen.

Horrẽdum ebrietatis exemplum.

Clerici non inebriẽtur.

Clerici tabernas non ingrediantur.

SEPTI-

SEPTIMVM PRÆCEPTVM.
Non facies furtum.

Furti deſcriptio exponitur.

FVRTVM eſt fraudulenta rei alienæ inuito domino contrectatio, lucrifaciendi gratia, vel ipſius rei, vel vſus eius, vel etiã poſſeſſionis eius, vt habetur digeſto nouo de furtis, lege Furtum. Quò autem huius deſcriptionis ſenſus euadat manifeſtior, neceſſum fuerit attẽdere primam ɔculam, qua dicitur eſſe fraudulenta: quia ſi quis ſibi perſuaſum habeat rem ſuam eſſe, & proinde licere eam ſibi ndicare, nõ incurrit crimen furti, quanquam inordina- procedat. Rei alienæ meminit, quia furtum non haet locum in rebus pleniſſimè propriis: Dico pleniſſimè, ia ſi alius haberet ius in illis rebus, vt ſodalis vel credir, vel quiſpiam ſimilis, etiam dominus rem illam furti- alicui tali ſurripiens, furtum committeret, quemadmom habetur. ff. nouo de furto, lege, Si res. Nec demum in agnis, verumetiam in paruis rebus furtum cõſiſtit, quã- animus furandi & inferendi proximo nocumentum on deeſt: quin & cogitationis conſenſu à recta iuſtitiæ nita exorbitamus, teſte beato Tho. 22. quæſt. 66. art. 5. 6. Non enim potiſſimùm quod furto eſt ſublatum, ſed ens furantis conſideratur, vti allegatur 14. quæſt. 6. cap. imo, ex 2. capite commentariorum D. Hierony. ſuper iſt. D. Pauli ad Titum: Si quis verò rapiat acum, calaim, pomum, nucem, vel aliquid huiuſmodi, præſumi ſſet hoc non eſſe contra Dei voluntatem, præſertim ſi obabiliter cognoſcat, aut præſumat Dominum contire nec contradicere velle, ſi præſto conſpiceret, eſſet men veniale peccatum, quod ſedula mentis compunione confitetur humillimus Auguſtinus libro ſecundo onfeſſ. cap. 4. & 8. quando puerili adhuc petulantia, imrigerus, poma ſe furatum manifeſtat. Si quis verò rem opriam, alteri tamen oppignoratam, occultè ſurripit, mo domino vſum habente, furtum committit, teſte

Parua furari.

D. Aug. furtum.

Thoma Caietano ſanctæ eccleſiæ Romanæ Cardinale: Debet enim iuris ordinē ſeruare, quia res aliena eſt, quantum ad cuſtodiam, licet non quoad dominium. Qui autem rem ſuam re habere nequit, niſi furtim ſurripiat, remoto ſcandali periculo, abſque peccato poteſt accipere, nec tunc ius ſibi dicit, ſed ius naturale exequitur, quod ciuili ei impediatur, nihilominus tenebitur poſtmodum efficere, vt is qui rem ſuam iniuſto titulo detinebat, non adſtringatur reſtitutioni faciendæ, ne ipſe vel hæres eius altera reſtitutione damnum incurrant. Secundum ordinem naturali diſpoſitione ac diuina diſpenſatione inſtitutum, res inferiores hominum vſui & neceſſitati ordinatæ ſunt, & proinde propter rationem humani iuris non impeditur, quin hominibus extrema neceſſitate laborantibus ſit ſuccurrendum: quod ſi non fiat, naturali lege procedens, aliena ſurrepti ſine peccato, ne neceſſitate & inopia pereat, ob quod omnia ſunt creata, teſte Ambro. ſermo. 81. & citatur diſt. 47. cap. Sicut hi: Eſurientium panis eſt, inquit, quem detines, nudorum indumentum quod recludis, miſerorum eſt redemptio, pecunia quam in terrā fodis. Quo fit vt peccato non fiat obnoxius, qui furādo rem alienam propriæ neceſſitati extremę, nec aliàs cōmodior modus occurrit, ſubuenerit. Inuenta autem crumena aut veſtis accipi poſſunt, cum intentione reddendi: quod ſi certus dominus, debita inquiſitionē facta inueniatur, illi reſtituēda ſunt, alioquin furtum committitur, ſecundū Panormitanū de furtis, cap. ex literis. Si autē inueniri nequeat, recōpenſetur bonis ſpiritualibus, ſecundum Caietanum, in ſumma, ex quo in temporalibus reddi non poteſt, ita vt diſtribuatur pauperibus, *vel inuentor* ſuis vſibus, ſi inopia prematur cum licentia confeſſoris, applicare poteſt. Theſaurus autē in proprio fundo repertus, cuius dominus ignoratur, cenſetur eſſe inuentoris, totus. Si verò caſu in alieno reperiatur, ſecundum beatū Tho. 22. quæſt. 66. art. 5. medietas vna erit domini fundi, altera inuentoris: bona verò naufragantium inuenta, ſunt domino reſtituēda, niſi pro derelictis habeātur, alioquin retinētes, de Raptis cap. Excommunicationi, ſubduntur anathemati, Inuito domino, annectitur, quia ſi veriſimili ratione, & probabili coniectura ſuum inducat in animum,

An aliquis ſua furtim poſſit ſurripere ab aliis

In extrema neceſſitate furari an liceat.

De rebus inuentis.

um, dominum permiſſurum, & iuſta cauſa ſubſit hoc
edendi, non tenetur aliquis reus furti, etiamſi dominus
on erat permiſſurus. Si autem iuſta cauſa non ſubſit hoc
edēdi, tenetur reus, quemadmodum habetur. ff. nouo de
rtis, lege. Si is qui rem. Si verò facere credebat inuito
omino, & tamē dominus conniuet, ratione intentionis
rtum committitur, mortalitérque peccatur, reſtitutioni
mē minimè obnoxius tenetur, lege, Inter omnes. Con-
ectatio etiam adſit oportet, hac ſiquidem ſecluſa, quan-
uam interueniat deprauata voluntas, verbum vel ſcriptu-
, vt ſuperiori lege exiſtit declaratum, non habet propriè
tionem furti, licet præceptum, non cōcupiſces, violetur.
nimo lucrandi addendum erat. quia ſi ancilla alicuius ſi-
meretricem libidinis ardore rapuerit, non quidem fur-
crimē incurrit, grande tamē delictum non euadit, lege,
erùm. Demum ſubnectitur, gratia rei vel poſſeſſionis
l vſus, quia nō ſolùm committit furtum, qui lucrifacere
i furtiuæ dominium intendit, verumetiam qui rei poſ-
ſionem vel vſum vt habetur dicta lege. Qui ſacrum, in-
to titulo inuadit. Ex his perſpicuum cuique eſſe poteſt,
ipiētem equum, bouem, aliámve rem, ad certum vſque
cum accommodatam, ſi cum re illa tranſiliat præfixi lo-
terminos, hoc præceptum violare conuincitur, niſi in
ſu præſuppoſito inuito domino. Nec rem proprio vſui
nceſſam, alij commodare fas eſt, abſque furti nota, quia
eſt ſibi ad iſtum cōceſſa vſum, quo videtur venari vel-
lucrum aut commodū. Species ſiquidē lucri eſt, ex alie-
beneficio ſibi amicos cōciliare, & debitores adſciſcere.
ma igitur erit, nos vetari rebus alienis inhiare, ac pro-
de iuberi ſuis vnicuique cōſeruandis bonis fidelē operā
pendere. Sic enim cogitandum eſt vnicuique eueniſſe
od poſſidet, non fortuita ſorte, ſed ex diſtributione do-
ini, nō poſſe igitur præuerti malis artibus facultates cu-
ſpiā, quin fraus diuinæ diſpēſationi fiat. Plurima autem
nt furtorū genera. Vnū eſt in violētia, cùm vi quacūque, *Varia fur-*
ena diripiuntur, vt ſolent vagabūdi, otioſi, nullius fru- *torū genera.*
nebulones, inutile pōdus terræ, ruſticis eſſe infeſti, qui
bēt poſt carceris ergaſtula flagellati in exiliū deportari,
docetur lib. 1. Rubrica 1. art. 14. fol. 54. Ordinationum
perialium & ſtatutorum Regaliū. Alterū in malitioſa

impoſtura, vbi fraudulenter intercipiuntur. *Aliud in te*ctioti calliditate, vbi per ſpeciem iuris excutiuntur. Aliud in blanditiis, vbi ſub donationis prætextu emunguntur. Sed ne in generibus recenſendis nimium inſiſtamus, artes omnes quibus proximorum poſſeſſiones, & pecuniæ ad nos deriuantur, vbi à ſinceritate dilectionis, ad fallendi, aut quouis modo nocendi cupiditatem obliquant, *pro* furtis nouerimus eſſe habendas. In forenſi certamine *ob*tineant licet, à Deo tamen ſecus æſtimantur, nempe videt longas captiones, quibus ſimpliciores homines vaſri animum incipiunt irretire, donec in ſuas tandem caſſes attrahant, vident duras inhumanáſque leges, quibus potentiores tenuem vrgent ac præcipitant, videt illecebras, quibus tanquam hamis imprudeutem aſtutiores ineſcant, quæ omnia latent humanum iudicium, nec in cognitionem veniunt. Neque hæc iniuria in pecunia modò, aut in mercibus aut agris locum habent, ſed in iure cuiuſque: Suo enim bono proximos fraudamus, ſi denegamus officia quibus erga eos obſtringimur. Si procurator aut villicus otioſus vorat domini ſubſtantiam, nec ad rei familiaris curam intentus eſt, ſi commiſſas ſibi facultates vel iniuria diſſipet, vel luxurioſe profundat, ſi ſeruus dominum ludibrio habet, ſi eius arcana diuulgat, ſi vllo modo tum vitam, tum bona eius prodit, ſi dominus rurſus familiã inaniter diuexat, furti apud Deum tenetur: Alienum enim & retinet & præuertit, qui nõ exequitur quod ex ſuæ vocationis munere aliis debet.

In quibus furtum conſiſtendum.

De emptione & venditione.

HOMO propriæ ſenſualitatis mortificationi intendẽs, ac diuino amori iugiter inhærens, ſi obtutibus *men*tis proponeret Dominicum præceptum, Exod. 20. poſitum, Non facies furtum, & illud Matth. ſeptimo: Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis, item Tobiæ 4. Quod ab alio oderis fieri, vide ne tu aliquando alteri feceris: Si inquam iſta, ſedula mentis attentione, ſcripturarum diuinarum teſtimonia, homo conſideraret, difficulter in emptionibus & venditionibus à iuſtitiæ rigore deflecteret, nec illicito pretio proximum circumueniret. Præcipua namque ratio, quæ hic difficultatem parit, eſt pretium, quo res aliqua redimi

aut

liuendi poſſit, quando falſum eſt mercatorum axio- quo ſuam palliare contendunt iniuſtitiam, quod tan- eat res, quanti emptorem inueniat, ſed firmiſſimè ee- loco habendum eſt, quod ſeruanda ſit æqualitas rei æ ad eius pretium, teſte Ambro. lib. 3. Offic. cap. 6. & uguſt. lib. de verbis Apoſt. homil. 24. & homil. 10. o. homil. qui probè demonſtrat, quod emptio ſit rei e traditio, lib. autem 13. de Trinit. cap. 3 commemo- quendam Mimum facetiſſima vrbanitate, promiſiſſe eatro ſe dicturum, quicquid omnes animo concepiſ- , obtineréque concupiſcerent: cùm ad conſtitutum ingenti expectatione populoſa multitudo conflue- ſuſpenſis & ſilentibus dixit, vili vultis emere, & caré dere. Quod ſanè niſi vitio naturæ fit: nam ſcio ipſe inem, inquit ibidem Auguſt. cui cùm venalis codex et oblatus à venditore pretij ignaro, & proinde exi- m quid, fortè vnum ſolidum exigeret, reſpondit mer- r codicem empturus. O venditor, miſerè eſſes dece- , quia codex non minoris valet, quàm decem ſolidis: tibi tamen nouem, vt ego mercator exiſtens, ali- lucrari valeam. Vt etiam certiores ſimus valoris re- , qualíque modo æqualitas pretij patere queat, notan- eſt, ſecundum Auguſtinum lib. 11. de ciuita. Dei, cap. uplicem eſſe rei valorem: Quidam eſt naturalis quo ntia animatáque multis paraſangis præſtant inani- s, pulices auro, ſcarabei argento. Alter eſt valor, vſua- ciuilis, quo homo in communi rei familiaris con- dine vtitur, ſic panis præpollet muri, & pulici. De hoc re in præſentia nobis ſermo eſt inſtituendus, qui li- ſualis ſit, infinitis tamen modis viciſſitudinem incre- ti & decrementi admittit, nimirum ob cariſtiam aut ntium raritatem, &c. Sicut quando venditor mercem et tam raram, vt eius æſtimatio haud facilè homini- perſuaderi poſſit. Secundo valorem rerum elicere va- nus, ratione expenſarum rationabilium quas venditor re cogitur, pro abducendis mercibus vnius regionis liam, vel earum conſeruatione: Tales expenſæ aggra- magnitudinem pretij, niſi res in ſe deteriorata ſit vel ominum æſtimatione ob abundantiam mercium ſi- um. Conſiderandi ſunt quoque labores in aduehen-

Axioma mercatorum eſt falſum.

Emptio quid.

Vili emere, care vendere omnes appetunt.

Duplex rei valor.

Valor rerum vnde eliciendus.

dis mercibus, eorumque conſeruatione adhibiti. Nemo enim gratis ſuis laboribus tenetur communitati præſtare obſequiũ. Nequaquã tamẽ ex pręmiſſis haberi valet ęqualitas, inter valorẽ rei & pretij indiuiſibiliter, teſte Ioanne Scoto in 4.diſt.15.quæſt.2.quoniã valor rerum conſiſtit in quadam latitudine. Vnde iuſtum pretium non conſiſtit in puncto, ita quod venditor aliquantulum vltra exigens, diceretur iuſtitiæ limites in exactione pretij tranſiliiſſe. nam trifariam vſurpatur iuſtum rei emendæ pretium: Primum dicitur pium quod eſt pretium nundinarum tolerabile. Aliud eſt moderatum: Aliud rigoroſum. Hinc fit vt res eadem, in eodem loco ac tẽpore, quaſi vendatur decem, vndecim vel duodecim Philippeis, aut ſtuferis, ita quod intra huiuſmodi latitudinem reputatur iuſtũ pretium. Ex qua contingit vt eodem die prudens negotiator, multum lucretur pio, hoc eſt, vili pretio emendo & rigorosè vendendo. Quibus conficimus, quod emens minoris iuſto pretio, id eſt, pio pretio, quamuis tamen citra medietatem, etſi excuſetur à iure ciuili non tamen à iure diuino, quin iniuſtè agat, & addere quod minoris iuſto pretio accepit obligatur ſecundum Greg. lib.9. Moral.cap.17. Conformiter eſt dicendum de vendente merces ſuas vltra pretium rigoroſum, quãuis tamen citra iuſti pretij dimidietatẽ, quia ad reſtituẽdũ obligatur, quod vltra pretium rigoroſum accepit. Exemplo quod dicitur dilucidũ fiat: Modius tritici prompta pecunia diuenditur triginta ſtuferis & triginta vno, à quibuſdam, ab aliis ad ſummũ triginta duobus, quodlibet horũ pretiorũ iuſtum, hoc præſenti tempore reputatur, ſecundum communem hominum æſtimationem: Si iam modium tritici vænundo triginta octo ſtuferis, vel pluribus, iniuſtitia eſt, cuius reſtitutio creditur procuranda: Haud diſſimili modo, ſi emptor ab aliquo iuſtum pretium ignorante, compararet ſibi tum tẽporis modiũ tritici viginti ſtuferis, reſtitutioni obnoxius tenetur, vſque ad pium pretiũ, potiſſimũ, ſi res eiuſdẽ valoris expenſæque æquales fuerint. Nihilominus licitè carius vẽdere poſſum Ioanni pecuniã promptã non habẽti, quàm Petro prompta pecunia emẽti, modò nõ excedam latitudinem pretij, præcipuè ratione dãni emergẽtis vel lucri ceſſantis, quod incurro, ob dilationem. Ex præ-

Iuſtum rei emendæ pretium eſt triplex.

Exemplo quod dixit manifeſtat.

prçlibatis naſcitur ſcrupulus, An vẽditio fiat illicita ex aliquo defectu rei vẽdibilis. Et reſpondendũ eſt quod triplici ratione poſſit fieri defectus. Primò in ſubſtãtia rei, vt ſi quis vẽdat auricalcum pro auro, ſtannum pro argento, hic defectus cõdemnatur, Eſaiæ cap. primo. Alius defectus eſt in quantitate quæ per menſuram cognoſcitur, & prohibetur, Leuit. 19. Ego Dominus Deus veſter, inquit, nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mẽſura, ſtatera iuſta & ęqua ſint pondera, iuſtus modi⁹, æquusque ſextarius, Deuteron. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera maius & minus, Nec erit in domo tua modius maior & minor, ſic Micheę 6. Nunquid iuſtificabo ſtateram impiam & probabo põdera doloſa, &c. Tertius defectus eſt in qualitate, vt ſi animal languidum ac infirmũ veneat pro ſano, equ⁹ piger pro veloci, domus ruinoſa pro firma, res putida & corrupta, pro bona vel adulterina pecunia pro moneta legitima, nam lex ciuilis C. de falſa moneta, monetarios tales extremo ſupplicio pronũtiat plectẽdos, lege, Quoniã, lege, Si quis nummos. Nec ſatis eſt, ſi virium ſilendo, iuſtum diminuã pretium, quia emptor defectus ignarus poſſet alium decipere, propterea vitiũ ſemper eſt propalandum, ſecundum Ambroſ. lib. 10. Off. cap. 10. & Thom. 22. queſt. 77. alioquin venditor tenetur ad reſtitutionem, & par ratio eſt in emptore, ſi nãque comparet ſibi ab aliquo inexperto aurum pro auricalco, rem magni ponderis pro parui ponderis, aut menſuræ, tenetur venditori damnum recompenſare, vnde Auguſt. lib. 13. de Trinit. cap. 3. ponit emptorem qui emit codicem à quodam ſimplici, qui ignorantia valoris vili pretio voluit librum tradere. atqui emptor timorat⁹ & iuſtus noluit niſi iuſto pretio accipere, vt prçlibatũ eſt. Prçterea venditio non indifferenter in omni loco fieri debet, quia Chriſt⁹ Math. 21. eiecit vẽdentes & emẽtes de tẽplo, propter irreuerentiã vtique quę loco ſacro reb⁹ prophanis inferrur: vnde Zacharias cap. 14. prophetat. Non erit mercatio vltra in domo Domini exercituum, in die illo. Poſſunt tamẽ candelę venales exponi, nõ propter auaritiã, ſed pro cõmuni hominum vſu, ad diuinũ cultũ neceſſarię. Secundo emere, vendere ac negotiari illicitũ eſt in die feſto iuxta teſtimoniũ ipſius Eſdræ, lib. 2. cap. 13. In diebus illis

Defectus in rebus venalibus.

Falſa moneta.

Vitiũ in re vendenda eſt manifeſtandum.

Iuſtus mercator.

Deferendũ eſt loco in emptione.

Deferendũ tempori in emptione.

vidi, inquit, in Iuda calcantes torcularia in ſabbato, portantes aceruos, & onerantes ſuper aſinos vinum, & vuas, & ficus, & omne onus, & inferẽtes in Hieruſalem in die ſabbati, & conteſtatus ſum eos, vt in die qua vendere liceret venderent, &c. quę huic propoſito maximè congruũt, quę computantur inter opera ſeruilia, vt habetur de feriis cap. vnico. Propterea inſtituũtur nundinę habdomadales & annales quibus omnibus comparere licet, & ſua venalia exponere, nec aliquid ex apportatis mercibus, ratione locorum exigi poteſt, quia grãde commodum importatur, quando talibus regio mercibus impinguatur. Nec venientes ad nundinas generales cauſa debiti alterúsve rei, illi quibus ſunt nundinæ poſſunt arreſtare, hoc eſt, iuridica lege detinere, quemadmodum habetur C. de Nundinis & mercatoribus, lege, Qui exercendorum. Ea tamen ſecundũ Thom. 2.2. quæſt, 122. art. 4. ad ſolutionem 4. non prohibentur in die feſto emi & diſtrahi, quæ victui quotidiano neceſſaria cognoſcuntur. Tertiò, ſicut mercatura nõ omni loco & tempore licita eſt, ita nec omnibus paſſim hominibus: Nam de ſpiritualibus ſic loquitur Paulus 2. ad Timot. 2. Nemo militans Deo implicet ſe negotijs ſecularibus. & Act. 6. Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. Ex quibus cõcludit D. Aug. ſer. 19. de verb. Dom. quod clericus nõ debeat ſeculares exercere mercãtias, cui adſtipulatur, conc. Cabilonẽ. 2. ca. 12. & 44. Imò clericus nec per forum niſi officij ſui neceſſitate maxima debet deambulare, vt docet conc. Coloniẽ. tẽpore Iulij Papę primi celebratũ ca 47. & 48. & cõc. Tridẽt. ſeſſ. 14. in proæmio Reformationis, & ſeſſ. 22. ca. 1. Reformationis: vbi complura præſcribũtur ſacerdotibus ſũmopere vitãda. Poſſũt tamẽ ſacerdotes & clerici neceſſaria emere, & ſuperflua vænundare, quia hoc non eſt negotiari. Adſit etiã modus mercatoribus oportet: Periurium enim ac mẽdaciũ procul abeſſe debent, quia hæc nũquã ſunt ſine peccato mortali, aut ſaltem veniali: Non tamẽ iugiter obligãt in emptionibus & venditionibus ad reſtitutionẽ, niſi annexã habeant de facto iniuſtitiã: Vnde ſi quis falſo iuret, rem ſuam ſibi tanti cõſtitiſſe, vt ſe conſeruet indemnẽ, vel vt amplius lucretur, & diuendat rem quanti valeat, peccat quidẽ mortaliter, quia ſcienter falſum iurat, tamẽ reſtitutioni

Nũdinæ.

Quibus perſonis illicita mercatura.

Mercator iurando quomodo peccet.

oni non eſt obnoxius,quia alteri nullam fecit iniuſtitiã, ɔn enim plus habet,quàm deberet habere. Exemplo res areſcat: Cùm quis rem ſuam valentem ſex ſtuferis, iurat in Hiſpania quinque emiſſe, quam tamen emit 4. ſtu-:is, & iuramento confirmat, ne minoris quàm ipſa res leat diuendere cogatur,peccati læthalis vinculo cõſtrin-tur.Si autem ſimplici mendacio prædicta adſtruere ſat-at, venialiter ſolum delinquit,quia non eſt pernicioſũ, :c notabile alterius adducit detrimentum & grauamen. ihilomin' licitè res pluris venit, quàm cõparata ſit, ma-imè ſi in melius mutata ſit,vel ſi pretiũ rei mutatũ ſit,vel uerſis tẽporibus & locis tranſlata,ſicut mercatores ex lõ-nquis locis vili pretio comparantes, cariſſimo in patria ſtrahunt, propter labores,expenſas ac pericula in rebus portandis tolerata. *Exempla demonſtrat.*

De Monopolio.

VT à deſcriptione ordiamur,profuerit cognouiſſe Monopolam eſſe illum,qui propria authoritate, vel etiã thoritate reſcripti imperialis impetrat, ſeu impetrare ntendit vt ſibi ſoli liceat exercere negotiationem in ali-a ciuitate. Committitur autẽ emptione & corraſione nnium rerum vnius generis,vt poſtea cari' ab vno dun-xat talis res diuendatur,& maxima exactionis iniuſtitia vno auaritię facibus accenſo Reſpublica defraudetur. ɔdem quoque vitio laborant, qui fœdus ineunt cum cõ-icibus mercatoribus, ne remiſſiori pretio quàm ſtudu-nto animo conſtituerint, merces diſtrahant:latomi etiã fabri, nautæ & aurigæ paciſcuntur inter ſe, vt opus ab iò inceptum, alius non perficiat, ſicq́ue magnam vim cuniarum pro arbitrio ſuo propter opus modicum iniu-è extorquent;quę omnia ſunt illicita, & naturali ratio-aduerſantia,quia vergũt in detrimentum,& totius rei-iblicę perniciem, cui prępoſtero ordine proprium com-odum anteponunt: Si namq; aliquod membrum parti-ılare corporis naturalis, conaretur ob proprium ſolum ímodum illud agere, quod in perniciem totius corporis iquorúmve membrorum redũdaret,aut inhiberet bene-:ium cæteris membris impẽdi: Illud,inquã, tãquam per-cioſum membrum eſſet pręſcindendum: Par ratio eſt in rpore myſtico,cuiuſmodi eſt Reſpublica, cui monopo- *Fraus in artificibus.* *Similitudine probat monopolium eſſe malum.*

lium admodũ eſt pernicioſum,quia ſi prælibatis exerceatur modis,ſingulę ciuitatis perſonę compelleutur merces quibus indigent, ab vno illo particulari recipere, & pretium immoderatum iuxta deſiderij eius beneplacitum, illi perſoluere,dum tales nemo alius habeat venales,nec ſolùm eſt cõtra dictamen rationis naturalis,ſed etiam cõtra ius poſitiuum & ciuile:Nam C.de monopolijs,lege Iubemus,condemnatur, monopola expoliationis *omniũ bonorum* & in perpetuum relegatur exilium,& qui paciſcũtur pretia inter ſe exigenda, quinquaginta librarum auri ſolutione percelli decernuntur,& lib. ordinationum imperialium ac placitorum regalium, Rubrica 1.fo.120.idẽ ſub pœna confiſcationis bonorum,& alia arbitraria cauetur,necnõ officialis qui data opera, pecunia corruptus cõniuet & diſſimulat, præfata monopolia exercentes, nec pœnis prelibatis coercet,quinquaginta librarum auri cõdemnatur. Nec excuſantur huiuſmodi mercatores ex cõceſſione principum & dominorum vaſallorum,quia néc ipſi domini excuſãtur à rapina,dum emptores coguntur emere tãto carius,quòd apud ipſos ſolùm non alios,res exponatur venalis,vnde ad reſtitutionem tenentur totius pretij excedentis, quanto valerent merces abſque huiuſmodi monopolio,non ſolùm mercatores, Verùmetiam domini temporales hoc concedentes, & cauſę huius iniuſtitiæ exiſtentes. Ex his pręmiſſis nemo rectè intulerit Ioſeph patriarcham monopoliũ exercuiſſe, Geneſ.41.& 47.quia nullum detrimentum aut grauamen Reipublicæ intulit, ſed quæ tẽpore maximæ abundãtiæ vili pretio collegerat, communique pretio congregârat, rurſum tempore neceſſitatis eidem populo vendidit:Nec,inquam, fuit in detrimentum Reipublicæ,quia in congregatione frumenti, nõ carius tum vendebatur,ſed dexteritate quadam vſus, imò ſpiritu Dei repletus,ſine damno communitatis congregauit,quę poſtea digno pretio omnibus neceſſitatem patiẽtibus vbertim miniſtrauit, adeo vt ſi Ioſeph illã frumenti abundantiam nõ reſeruaſſet,copioſus hominum numerus inedia contabuiſſet,& ipſum frumentum tempore annonę collectum,multò carius fuiſſet,ſecundũ Ambro.lib. 2.Offic.cap.16.venditum, ſi Ioſeph illam congregationẽ tempore abundantiæ non feciſſet. Quo factum fuit, vt

Monopolæ tenẽtur reſtituere & etiam Domini permittentes.

Ioſephus nõ fecit monopolium.

communitati ſeruiret, non detrimentũ adferret, quod & nunc liceret, ſcilicet ſimili intuitu, tempore abundantiæ congregare frumentã, ita quod talis collectio, nequaquam eſſet cauſa cariſtiæ preſentis vel futuræ, & tamen poſtea ſubſidio ſolatioq́ue foret communitatis.

De vſura.

BIPARTITAM noſſe profuerit vſuræ eſſe acceptionem: vna eſt ſalutatis, altera damnabilis: Priori, ſalutarẽ exercemus vſuram, quando charitatis obſequijs & miſericordiæ operibus Deum nobis promereri ſtudemus, quemadmodum legimus Prouerb. 19. Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis & viciſſitudinem ſuã reddidit ei, vti inſinuatur Matth. 25. quando dicitur, Benedicti patris mei venite, eſuriui enim, &c. Facite igitur amicos de mammona iniquitatis, Luc. 16. quia dicitur, Beatus ille ſeruus, Matth. 25. qui quinque talentis concreditis, ſibi alia quinque ſuperlucratus eſt. & Luc. 19. Ego veniens cum vſuris vtiq; exegiſſem illud. Quæ loca nulla ratione patrocinantur vſurariorum ſententiæ, nam Metaphoricos vſura vſurpatur, pro ſuperexcreſcentia bonorum ſpritualium quam à nobis Deus exiget, quando operum fructus, ex inſerta gratiæ radice requiret, quos agro noſtri cordis inſitos, vt bon⁹ & fidelis agricola colere, & imbre cęleſtis adfluẽtiæ præuenire non ceſſauit. Alia eſt vſura damnabilis, quæ deſcribitur (ex concil. Agatenſi, & allegatur 14. quæſt. 3. cap. Vſura) eſſe, quando amplius acquiritur quàm datur. Verbi gratia: Si ſolidos decem dederis, & amplius quæſieris in ſolutione: vel ſi dederis frumenti modium, & ſupra aliquid exegeris, vſuram commiſeris, teſte Ambroſ. lib. de Tobia 14. vel munus à manu vel ore, &c. Greg. 12. Moral. cap. 25. Plerique, inquit, refugientes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia vſuram exigunt, ſed de mercibus eorum tanquam vſuram emolumenta percipiunt, ideo audiant quid lex dicat, Deuter. 23. neque vſuram eſcarum accipies, neq; omnium rerũ quas fœneraueris fratri tuo. Et eſca vſura eſt, & veſtis vſura eſt, & quodcũque ſorti accedit, vſura eſt. Quod velis ei nomen imponas, vſura eſt. Ex qua Ambroſ. ſententia liquidò cõſtat, quod illi qui ea intentione mutuo dant pauperibus, vt ſeruitium impendant agriculturæ, vindemię

Duplex vſura.

Salutaris vſura.

Vſura damnabilis.

In quibus vſura.

maturæ meſſi, vſuram committant ſecundum Decretum, ca. Conſuluit. Nec ſolùm ſeruitium manuale, ſed & ſingulę officiū, quod hac ratione vnus alteri pro beneficio adipiſcendo ſuffragatur, & mutuo dat, interdicitur, 14. quæſt. 3. cą. Putāt. Quod deſumptum eſt ex D. Hiero. cōmentariis ſuper 18. ca. Ezechielis, & ca. Plerique, quod allegatur ex prælibato Amb. loco. His eſt conſentaneus D. Thom. 22. quæſt. 78. art. 2. & D. Thomas Caietanus, ſanctæ Romanę eccleſiæ cardinalis in Quodlibetis de vſuris. Rurſus alia eſt praxis vſurariorum, qua obligant alieno ære grauatū, vt pacto inito, occaſione pecuniæ mutuo acceptæ, conferat ſe ad officinam gratia emendorum neceſſariorum, ad furnum, ad apothecam, ad molā mutuo dātis, qui alioquin non eſſet mutuaturus, & propterea mera eſt vſura, etiamſi nō pluris ſua vēdat quàm communis obtineat curſus, quia ſibi vtilitatē corradit, ex eo quod pretio æſtimari poteſt, quemadmodum docetur 14. quæſt. 3. ca. Si fœnerauerís, ex Aug. ſuper Pſal. 36. deſumpto. Aliam quoque callidā auarorum vſurariorum vafriciem graphicè depingit D. Baſilius concione 2. Pſal. 14. Amicus, inquit, vbi videt virum præ neceſſitate ſe incuruantem, non miſeretur eius, non mollitur precibus, non lachrymis frangitur, iurans & obteſtans ſe pecuniis carere, ac ſeipſum quoque circumſpicere, an aliquem reperire poſſit, qui mutuas tradat, atque ſic mendacium per iuramentum cōfirmans, malum inhumanitatis acceſſorium quæſtum, periurium acquirit. poſtquā verò is qui mutuum petit, vſurarum mentionem fecerit & pignora nominauerit, tunc dimiſſo ſupercilio arridet, & fortaſſis quoque paternę amicitiæ mentionem facit, & familiarem appellat ac amicum, & videbimus, inquit, an aliqua nobis repoſita ſit pecunia. Eſt autem depoſitū viri amici, qui lucri gratia apud nos depoſuit: verùm ille quidē graues ex ipſo vſuras exigit, nos autem omnino remittemus aliquid, & pro mitiorib' vſuris dabimus: talia fingēs, & talibus verbis blandiens, ac ineſcans miſerū, vbi libellis ipſis alligauit, & ſupra vrgentem paupertatē, etiam libertatē viri detraxit, abit: His aliiſque modis ſimilibus auari lucrū ex mutuo principaliter intendunt. Mutuum ſiquidē eſt res, ex ſuo vſu penitus conſumptibilis, cuius proprietatem quis in alium transfert, recepturus deinde aliā rem, non

Praxis vſurariorum.

Vafricies vſurariorum.

Mutuū quid

on numero,ſed ſpecie eandem aut valore. Pro cuius deſ-
iptionis declaratione notandum eſt, quod Mutuũ pri-
ò dicitur res,qua etiam pecunia,tanquam rerum pretiũ,
mprehenditur. Annectitur (ex vſu ſuo penitus conſum-
ibilis)quia in his quæ ſuo vſu non penitus cõſumuntur,
on conſiſtit propriè mutuum:quod vt pleniori capiamus
tellectu, non ignorandum eſt quaſdam eſſe res,quarum
ius perit cum ipſa re, vt triticum comeſtionis vſu conſu-
itur, vinum cùm bibitur: In his non debet vſus ſeorſum
ipſa re computari: Nam cui cõceditur vſus, etiã ipſa res
ncedatur,oportet,alioquin bis rẽ vnã diuendi probatu
aud eſt difficile: Si enim mutuo alicui trado viginti Phi-
ppeos,exigens viginti duos,pecuniam bis vendo , ſemel
o ipſa ſumma viginti Philippeorum , qui ſunt æquales
etio: Secundo eam vendo duobus Philippeis excreſcen-
bus. vel dici poteſt quod diuendo pecuniam 20. Philip-
eorũ pro 20. Philippeis, & eius vſum pro duobus Philip-
eis, patet iã quod vendatur illud, quod nihil eſt, nã pecu-
a vltra vſum, nihil valet, inquantũ pecunia eſt. Alia ſunt
orũ vſus non eſt conſumptio, nec dominium trãsfertur
vtentem(vt prius) Sic domus quæ elocatur, & animalia,
æ laboribus exponuntur , pro vſu earum ſimiliumque
rum, licitè pretium ſuſcipitur, quia vſus datur rei , ſed res
on alienatur , quarè licitè aliquid vltra ſortem , hoc eſt,
incipalem rem, ratione vſus, accipi poteſt, quod nõ cõ-
ngit in aliis rebus: Non enim licet ſeorſum vendere vi-
m & eius vſum , quoniam eadem res bis venderetur , ac
vſura committeretur. Conſiſtit autem mutuum in re-
s triplicis generis . Primo in pecunia: vnde pecuniæ va-
r æſtimatur per exceſſum ſolius numeri , nã omnes ſtu-
i ſunt æquales, licet duo præualeant vni. Deinde in his
æ conſiſtunt in pondere, vt aurum & argentũ, non mo-
tis diſtinctum. Tertio in menſuræ capacitate, vt vinum,
eum , frumentum , ſicque de reliquis , quæ vſu conſu-
untur. Additur quoque in deſcriptione mutui (cuius
oprietatem, &c.) quia in mutuo transfertur dominium,
ante in accipientẽ, & res relinquitur periculo accipien-
, etiamſi caſu fortuito penitus periret. Dicitur(receptu-
deinde) id eſt poſtea ; Si enim quis protinus loco rei
tuatæ accipiat aliam rem, vel eius pretium, iam nõ erit

Mutuũ cõſi-ſtit in tribus

mutuum,ſed permutatio ,venditio , aut contractus, *dicitur* quoque (accepturus aliam rem) ſi enim eſſet rei pretium accepturus,non eſſet mutuum,ſed vēditio,niſi ipſum pretium rei mutuaretur,vel intelligeretur mutuari,vt ſi diceretur: Trado tibi hunc equum triginta Philippeis , quos mutuo concedo vſque ad certum tempus.Subnectitur*(aliā* rem numero)quia ſi mutuans , eandem rem numero *reciperet*,nō eſſet mutuum, ſed commodatum vel pignus. *Vltimò* ſubditur(Eandem ſpecie, &c.) quia mutuum fit dupliciter:vno modo expreſsè , & tunc regulariter redditur eadem res ſpecie:Alio modo virtualiter tacitè vel *implicitè*,& tunc recipitur valor rei, vt:do tibi frumentum decē Philippeorum,volens recipere oleum quindecim Philippeorum.quamuis enim expreſsè frumentum veniat,tamē implicitè pretium eius mutuatur in tempus redditionis olei,& quia vltra valorem pretij recipio,vſuræ notam nō euado.Pro cuius rei maiore dilucidatione conſiderandum eſt,triplicem eſſe vſuram:Prima dicitur explicita,quæ cōtingit quando manifeſtè ex ipſo mutuo lucrum exigitur: exemplo quod dicitur perſpicuum fiat , mutuo cōcedo decem ſolidos, vt mihi referantur duodecim. Altera eſt implicita vel tacita , quæ fit in venditione , quando diuendo aliquid decem ſolidis , tanquam iuſto pretio , ſed ratione dilationis ſolutionis,poſtulo duodecim. Quanquam hic expreſsè non fit mutuatio,ſed venditio, tamen virtualiter includitur ibi quædam mutuatio : vnde propter dilationem ſolius temporis augmentatur pretium , quod nihil aliud eſt,quàm dicere:Ecce mutuo tibi pretium huius rei, quam tibi vēdidi decem ſolidis,& requiro vt tempore ſolutionis des pro decem tanto tempore dilatis *duodecim:* ecce nūc apparet anguis in herba, & expreſſa ex mutuo vſura:Et quia talis mutuatio,in illo emptionis cōtractu includitur , ideo dicitur ibi eſſe vſura implicita vel interpretatiua,ſecundum Caietanum,ſuper 22.D. Tho.quæſt.78. art.2. Ille tamen qui dat decem ſolidos , vt alio tempore, totidē ſibi grani,vini vel olei menſuræ reddantur, quæ licet tūc plus valeant,vtrum plus vel minus ſolutionis tēpore ſint valituræ,veriſimiliter dubitatur,non debet ex hac vſurarius reputari ,vti habetur de vſuris,ca.Nauiganti.vbi & ſubnectitur. Ratione huius dubij etiam excuſatur , qui

Triplex vſura expreſſa & explicita.

Implicita vſura.

Ratione dilationis ſolutionis carius vēdere vſura eſt.

pannos,

pannos,vinum,granum,oleum,vel alías merces,vendit,vt amplius quàm tunc valeant,in certo termino recipiat,pro eiſdem,ſi tamen eo tempore contractu non erat venditurus:Si namque certò conſtaret, quod tempore ſolutionis plus valerent,vſura committeretur, quemadmodum docetur eo loci,cap. In ciuitate,vbi ſic habetur: Cùm quidam piper,cinamomum & alias merces comparaut, quæ tunc vltra quinque libras non valent, & promittunt ſe illis à quibus illas merces recipiunt, ſex libras ſtatuto termino ſoluturos,nõ decepti in iuſto pretio, ſed data opera pluris ementes,propter ſolutionis dilationem. Reſpondet Alexander tertius Archiepiſcopo Genuenſi ſuper præmiſſa quæſtione,licet contractus huiuſmodi ex tali forma non poſſit cenſeri vſurarius,tamen nihilominus vẽditores peccatũ incurrunt,niſi dubiũ ſit merces illas plus minúſve ſolutionis tempore valituras.Ideóque ciues tui(inquit) ſaluti ſuæ benè conſulerent,ſi à tali contractu ceſſarent, cùm cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari,vt habet concil.Lateranen.2.titulo de vſuris, ca.2. Tertiò mentalis eſt vſura, quæ expreſſum quidem non habet pactum, ſed nihilominus interiori mentis expectatione, ſperat, & intendit ſe ex mutuo lucrum ſe accepturum. Poteſt autem lucrum naſci bipartita conſideratione. Priori,non ratione mutui,ſed beneuolẽtiæ & gratitudinis ergò cui mutuatur. ſi enim vltra ſortem aliquid accipiatur, non eſt vſura, quia ſicut ab aliquo prorſus extraneo,licet expectare munus aliquod ex mera liberalitate dandum: ſic etiam licitum eſt munus accipere ab illo, cui mutuo datur,dummodo nullus habeatur reſpectus ad rationem mutui.Poſteriori datur aliquid vltra ſortem reſpectu mutui,quod multis ſcripturarum authoritatibus in D. Baſil. præfato loco adſtruitur illicitum. Nam regius vates eos in tabernaculis iuſtorum habitaturos pronuntiat, qui pecuniam ſuam non darent ad vſuram, & Exodi 22.ſi pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi,qui habitat tecum,non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes, & Leuit.25. Si frater tuus vixerit tecum, non vrgebis eum,nec recipies vſuras ab eo, nec amplius quàm dediſti, pecuniam tuam non dabis ei ad vſuram, & frugum ſuperabundantiam non exiges, item Deuteron. 23.

Vſura mẽtalis.

Liberè oblatũ recipere nõ eſt prohibitum.

Non fœnerabis fratri tuo,&c.2.Eſdræ quinto:Ne ſinguli vſuras à fratribus veſtris exigatis,&Ezechielis 18.Nō morietur & vita viuet qui vſuram & ſuperabundantiam non acceperit:& in nouo inſtrumento Lucæ ſexto: Date mutuo,nihil inde ſperantes. His tamen maleuoli refragantur aliquot ſcripturarum locis male intellectis ſeducti, teſte Amb.li.de Tobia ca.17.& 18.quorum ſolutionem expetere ex ipſo nulli debebit eſſe moleſtum. Rurſum iniquitatem cordis palliare auari contendunt vſurarij, dicentes: Omne peccatum eſſe contra legem aliquam, ſed vſura nō eſt contra aliquā legem,nec diuinam nec humanam,ergo non eſt peccatum. probatur minor, quia lege diuina dicitur Deut.15.fœnerabis gentibus multis,& 23.non fœnerabis fratri tuo,ſed alieno.Verùm enimuerò expendendum eſt Iudæos perperam intellexiſſe alienum quemque eſſe proximum, quia ſignat alienigenam, cuius regiones dominus eis conceſſerat,ſic terrā Chananæorum & Philiſtinorum tradiderat,ex quibus licitè vſuras recipiebant,non tanquam vſuras,ſed iuris ſui vſurpationes, teſte Amb.lib. de Tobia,cap.17.& allegatur 14.quæſt.4.cap. Ab illo. Vel per alienum,intellige quemlibet extraneum de genere Iudæorum non exortum, tuncque videbitur permiſſio,minoris mali,ſicut datus fuit libellus repudij ad vitandū maius malum. minus enim malum erat vxorem profligare quàm interficere: ſic vſura erga alienigenas,ne maiori crudelitate graſſarentur in ſuos,permiſſa fuit,ſecundū Chryſoſt.hom.35.in Mat.& citatur 31.quæſt 1.ca.Hac ratione. Probatur altera pars minoris, quod vſura non ſit contra legem humanam,quia,Cod.de vſuris,lege,Pro auro,& lege,Eos,ſic habetur: Pro auro, argento,& veſte facto chirographo,licitè perſolui& permitti vſuras iuſſimus:Et digeſto veteri, de vſuris & fructibus, lege,Cùm de,& lege, Etiam ex modo,idem conficitur,ergo vſura licita eſt, nec peccatum ſecum inuoluit.Sed ſciendum eſt quod leges ciuiles dantur pro maiori parte malis & imperfectis. lex enim iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis, quatenus efficiant pacificum ciuium conuictum, ita vt ſolùm prohibeāt expreſsè vitanda ea,quæ ſunt temporalis quietis perturbatiua:Sic pœnis coercent, furta & homicidia, &c. alia diſſimulant non vt licitè permittentes, ſed non vt alia flagitia punientes,

Obiectiones vnde petēdæ.

Obiectio alia.

Reſponſio.

Alia eiuſdē reſponſio.

Altera minoris pars ſoluitur.

punientes, ſicut meretrices admittuntur, maioris mali vitandi gratia: & licet Ius ciuile conniueat, non tamẽ quod præponderat Canonicum, vti habetur de vſuris ca. Quoniam, & ca. Cùm tu, & apud Amb. lib. de Tobia, ca. 2, & 3. vſuram omnibus præſcriptionibus & pœnis dignam reperimus, & ſtrictiſſimis canonibus inhibitam tam ſecularibus quàm clericis ſecundum canonem quadrageſimum tertium concil. Apoſtolorum & concil. Nicæni ſub Silueſtro celebrati ca. 18. & concil. Cabilo. 2. ca. 5. & Lateranen. 2. ſub Alexandro 3. titulo de vſuris cap. 1. & reliquis: Nec ſolum præmiſſis ſcripturarum teſtimoniis, & venerabilium canonum decretis adſtringuntur peccato mortifero, verumetiam vſurarij manifeſti ſacris altaribus communicare nõ poſſunt, nec oblationes eorũ ſunt accipiẽdę, nec Chriſtianam debent obtinere ſepulturam, vt habetur expreſſis verbis de vſuris, ca. Quoniam & ca. Quia in omnibus, & li. 3. Rubrica 1. fol. 785. Ordinationum Imperialium ac ſtatutorum Regalium publicè menſam ad vſuram tenentes, quanquam admittuntur, nõ tamẽ poſſunt tẽpore diuini officij ingredi, ſub pœna priuilegiorũ illis cõceſſorũ, & alia arbitraria. His quoque ſubiacent pœnis, qui illis lucrandi gratia participant, quia excommunicati exiſtũt, vt etiam docetur canone Præterea. Niſi reſtituant illi, cui pecuniam vſurariam extorſerunt aut hæredibus eius, cap. Conſuluit, ibidem, & ca. Quia fruſtra. Qui ſi non ſint ſuperſtites, aut nequeant ita reperiri, pauperibus iniuſta pecunia, vel res eſt diſtribuenda, ca. Cùm tu. Quod ſi nõ habeant vt reſtituere valeant, ſua diſtrahant, ibidem. Quod ſi ipſi vſurarij malint æternaliter perire, quã ſalutari pœnitentia redire, filij & hæredes eorũ, ſecundũ ca. Tua nos, de vſuris, tenentur reſtituere, nec per ſummum pontificẽ, nec per aliquem mortalium diſpenſari poteſt, vt vſurarij non incurrant peccatum, & impunè ſuam tyrannidem in pauperes exerceant, de vſuris, ca. Super eo: Vnde concil. Lateranen. ti. de vſuris, ca. 1. nõ admittitur diſpenſatio, vt accipiantur vſuræ. Accedere tamen vſurarium neceſſitate cõpellente, petereque pecuniam ad vſuram ab eo qui paratus eſt dare, peccatum non eſt, mallet ſiquidem mutuum abſque vſura obtinere, ſed quia nequit ſic habere, conſentit & vult pati hoc malum vſuræ, ne maius malum incurrat,

Pœna vſurariorum.

Publici vſurarij nequeũt ingredi templa quando.

Reſtitutio vt faciẽda.

Accedere in neceſſitate vſurariũ nõ eſt illicitum.

nec conſentit in vſuram,ſed in mutuum. Secus eſſet ſi induceret minus paratum ad vſuram, quia talis crimen læthiferum non euaderet,Ro.1.Non enim ſolùm delinquũt qui actu faciunt,ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Vxor quoque & filij ac tota familia non poſſunt viuere rebus vſurarij,niſi ſint aliqua bona patrimonialia, & iuſtè acquiſita, aut in extremæ neceſſitatis articulo conſtituti, vel niſi fideliter negotia creditorum agant, inducendo vſurarium ad reſtitutionem,22.quæſt.78.art.3.D.Thomę, & huic conformis eſt Caietanus ibidem. Sic mendicantes non debent eleemoſynas maximè notabiles ab vſurariis accipere,niſi in extrema neceſſitate, vel niſi alia bona iuſto titulo poſſideant,vel etiam niſi concionibus exomologeſibus publicè & priuatim eos inducãt ad reſtitutionẽ: tũ nãq; poſſunt percipere, cũ eorũ negotiũ ſedulò ſubeãt, quibus reſtitutio eſt facięda,vt habetur de ſententia excõmunicationis,ca. Cum voluntate. Pignus tamen propter ſecuritatem,ratione mutui ſine vſura accipere licet,videlicet veſtem,equum,ciphum argẽtum,&c.ex quibus aliquã vtilitatem per vſum ipſorum acquirere nephas eſt,quemadmodũ docetur Amos 2. Qui accubuerunt, inquit, ſuper veſtimẽtis pignoratis,& quo magis frequenti vſu deterũtur pignora,eo poſſidentem reſtitutioni efficiunt obligatiorẽ,vt habetur Digeſto no.tit.de furtis.leg.Si in pignore,vbi ſic legitur. Creditor furtum committit, ſi vtatur pignore propter ſolam ſecuritatem conceſſo,& conc. Lateranen.2 ſub Alexand.tertio ti.de vſuris,ca.8.ſorte recepta, pignus eſt reſtituendum.

Quomodo liceat eleemoſynas ab vſurario accipere.

Pignus accipere non eſt illicitum.

De Cambiis.

POſtquam ſuccincta methodo perſtrinximus ea quæ concernunt vſuram, in præſentia conſideranda eſt ars Cambiendi,quæ conſiſtit in commutatione numiſmatũ ſiue pecuniarum adinuicem. Poteſt quidem Cambij nomenclatura ad quaſcunque rerum commutationes transferri,quas appellare noſtro idiomate conſueuimus, *Manghelinghe*,tamen hoc loci vſurpare incumbit pro exercitio eorum,quos Campſores,hoc eſt, *Miſſeluers*, vocitare ſolemus. Quorum triplices potiſſimum reperiuntur ſpecies: Prima dicitur tantùm realis, quæ fit cùm Ioanni habenti aurum Campſor dat argentum,aut è diuerſo, vel habenti monetam

Triplices ſpecies cãpſorũ

monetam vnius generis nempe Philippeos, dantur pecuniæ alterius, puta Daleri aut Ducati, accipiente nihilominus Campſore certum laboris ſui pretium. Quæritur ergo an licitum ſit, pro iſto Cambiendi actu aliquid recipere vltra ſortem. Reſpondendum eſt quod hic poteſt eſſe vẽditio pecuniæ, & tunc poteſt Campſor plus exigere quàm legalis eius valor efficiat. Secundò poteſt hic eſſe purum Cambium, & ita licet accipere Campſori vltra ſortem aliquod lucrum ratione laboris, & curæ in acquirendis aut numerandis omnis generis monetis, vel etiam ratione iacturę & dãni, quod propter fures aliaque diſcrimina ſuſtinet, vel interdum quoque pretio diminuũtur monetę. Nemo ſiquidẽ tenetur proprio diſpendio cõmunitati pręſtare obſequium. Sed quid de his qui non exercent artem Campſoriam, ſed emergẽte caſu aliquando petitioni proximi acquieſcũt, tradendo aurum pro argento vel contrà: Loquendo de pecunia dicendũ, quod ſi diuẽdat, licitè aliquid lucratur, conſiderãdo rationes quibus pecunia pluris diuenditur quã valore legali circũferatur. Si ſolum Cambium exerceatur eſt diſtinguendum: quia ſi nullum patiatur damnum aut periculum notabile, nihil lucrari poteſt: ſi verò notabilem patiatur iacturam vel rei vel temporis, &c. licitum eſt lucrum arbitrio prudentis viri aſſignandũ. Secunda ſpecies Cambiorum fit per literas, ſed bifariam: Priori modo ſic: Ioannes Antuerpianus parat iter Venetias. præbet ergo Ioannes Campſori Antuerpiæ 100. Ducatos, & Campſor porrigit Ioanni pecuniam in mẽſa deponenti ſcedulã, qua nummularius & Ioannes conueniũt in ſumma ſibi Venetiis reddenda, puta octuagintaquatuor ducatis, reliquos ſedecim, ſuis laboribus nummularius lucratur. Altero modo ſic contingit, Ioannes habet Antuerpiæ certã ſummam pecuniæ, quę pluris valet Venetiis, quocirca vt amplius lucretur, eam Venetias transferre ſatagit; Dat igitur nummulario Antuerpiano, à quo Ioannes ſcedulã recipit quæ ei Venetiis tradãtur, nihilominus aliquid contribuit Cãpſori pro labore. Contingit & tertio modo: Nam Ioannes habet Antuerpiæ etiam pecuniæ ſummam, quæ ſi exiſteret Venetiis, minoris valeret: & quia vult eam Venetias transferre, tradit præfato Campſori recepta ſcedula, qua certificatus eam requirit Venetiis, impartiende

2. ſpecies bifariam.

Priori.

Altero modo.

3. Species.

tamen aliquid lucri ipſi nummulario pro labore. Quæritur ergo an licitum ſit Căpſori ex iſto cambio per ſcedulas & literas aliquid lucrari,& dicēdum quod diſtinctam ſinguli caſus requirant ſolutionem : Nam de primo, intelligi poteſt quod Ioannes Antuerpiæ exiſtens, emat ibidē octuaginta quatuor ducatos Venetiis inueniendos,dando pro eis Antuerpiæ, vbi fit contractus, centum ducatos, & iſtud eſt illicitum, quia iniuſtitia fit Ioanni, qui plus deberet Venetiis recipere, quàm dedit Antuerpiæ, quia pecunia exiſtens Venetiis minus valet Antuerpiæ, quã Venetiis vbi eſt. ſi igitur Antuerpię fiat emptio pecuniæ Venetiis exiſtentis, minus deberet dare emptor quã ſit recepturus Venetiis: nam quãuis Ioanni volenti proficiſci Venetias,pluris valeat pecunia exiſtens Venetiis propter pericula latronũ quã Antuerpiæ,hoc tamen commodũ Ioãnis non poteſt venditor attendere : Quando namque pecunia in diſtanti loco venditur, tũ Căpſor nihil pro labore transferendi recipere poteſt,quia abſolutè vēdit pecuniam in remotis exiſtentem,quam emptor ſuis ſudoribus & laboribus ibi debet acquirere. Si autem contractus intelligatur,quod Ioannes dat Campſori Antuerpiæ centũ Ducatos,vt eos ſuis expenſis & periculis Căpſor trãſferat Venetias,& dat ſedecim pro labore, quē ipſe deportando habere noluit,vti iam communis praxis obtinet,licitè recipit aliquid Căpſor pro expenſis & laboribus ſuis. Pro tertio caſu dicendum, quod pecunia quæ pluris valet Antuerpiæ quam Venetiis,Căpſor Antuerpienſis eã transferens,licitè recipit aliquid ratione laborum. Si autē Ioãnes emat à Campſore Antuerpienſi 100. Philippeos Venetiis exiſtentes,qui tamen minùs ibi valent quam Antuerpiæ,opòrtet fieri æſtimationem iuſti pretij, nam Philippei exiſtentes Venetiis minus valent,ratione diſtantiæ & ratione etiã legalis æſtimationis, quia legalis valor Philippeorũ minor eſt Venetiis quã Antuerpiæ. Tertiũ genus Cambiorũ dicitur fictum, quod fere cōtinet iniuſtitiam, & licet infiniti ſint practicorum & callidorum mercatorum ſtrophi,tres tamen hic adduxiſſe ſuffecerit. Primus eſt, Ioannes recipit Antuerpiæ circa Pentecoſten à Campſore centum Philippeos,qui ſinguli valent viginti quinque ſtuferis,ea conditione, vt circa feſtum Bauonis reſtituat

3. genus Cãbiorum.

tuat Campſori Antuerpiæ, tantum precij, quantum valent centum Philippei in feſto Aſſumptionis Francfordiæ, qui tamen aliquando Francfordiæ minus, aliquando etiam & regulariter plus valeant & ex contractu, Campſor lucrum expectat ex probabili monetæ Philippeorum incremento. Secundus modus eſt Ioanne exiſtente Antuerpiæ, & 125. Florenis Rhenenſibus indigēte, qui valēt cētum Philippeis, dat Campſor non quidem centum Philippeos in ipſa moneta, ſed valorem eorū Antuerpienſem, vbi valet quilibet 28. ſtuferis: eo pacto quod Francfordiæ in nundinis illis reddet ei Ioānes centum Philippeos propriæ monetæ, vbi regulariter triginta ſtuferis Brabantiæ valēt. itaque Campſor ſperat lucrari duos ſtuferos ſuper quolibet Philippeo. Tertius modus eſt, Ioanni exiſtēti Antuerpiæ, dat Campſor centum viginti quinque Rhenēſes ea cōditione quod reddet ei Francfordiæ in nundinis centū Philippeos, quam ſummā credo plus valituram quàm ſummā datam Antuerpiæ. Super his omnibus contractibus dicendum eſt, quod ex parte Campſoris non poſſit eſſe locatio operarum in transferendo, quia nihil ſuſcipit transferēdū, ſed potius tranſuehit Ioannes, qui primo recipit & reddit alibi: hac igitur ratione Campſor nihil lucrari poteſt, ſecūdum Caietanū in Quodlibetis de Cambiis, nec poteſt ibi eſſe permutatio, ſed mutuum aut venditio. & quia in iſtis contractibus ſemper eſt lucrū aut ſpecies lucri, nunquam licitè fiūt per modū mutui, quia lucrum ſperatū ex mutuo directè conſtituit vſuram. Quando autem in iſtis contractibus eſt emptio aut venditio, tunc debet ſeruari æqualitas iuſti pretij ſecundum conſiderationem diſtantiæ locorum & alias rationes, ſecundum quas pecunia vendi poteſt. Iſtis intellectis firma ſtatuatur regula: Quandocunq; arbitrio proborum virorum pars capiens cambium non grauatur, & diſtantia loci vel dilatio temporis nihil lucri adfert, nunquam eſt ibi peccatum: Si verò capiens cambiū grauetur, vel ſi dilatio temporis lucrum accumulet, ſemper eſt ibi iniuſtitia & vſura conſtituenda. *Epiphonema capitis.*

De vectigalibus.

TRia ſuūt genera ſub quibus comprehēditur quicquid regibus pēditur, ſcilicet Cenſus, qui ſoluitur in ſignū ſubiectionis, ſecundum numerum perſonarum quæ recē- *Cenſus quid*

ſentur,iuxta illud Lucæ 2.Exiit edictum à Cæſare Auguſto vt deſcriberetur vniuerſus orbis: Fiebat autem huiuſmodi deſcriptio ſiue recenſio, vt quiſque ex Cæſareo mãdato ſe declararet quàm eſſet potens in poſſeſſionibus & facultatibus,idque propriis datis & cõſcriptis nominibus, vtque ſinguli teſtarentur & agnoſcerent Romano ſe ſubiectos imperio,dato in hoc denario numiſmate cẽſus, aut certo aliquo tributo, Mat.22. Lucæ quinto in Actibus Apoſtolorum,Euſebius li.1.eccleſ. hiſt.ca.2.Ioſeph.lib.18. Antiquitatum Iudaicarum ca.1.Huius ſimilis videtur eſſe cenſus fermè,cuius meminit ſcriptura 2.Reg.24.& Iulius Cæſar,lib.1. ca.15.de bello Gallico.Nec præualent quique ſine diſcrimine hunc imponere cenſum, ſed illi duntaxat qui dignitate in regno aliquo præpollent, vti habetur in

Tributum. Inſtitutionibus de vſu fructuum.§.ſine teſtamento.Secũdum eſt Tributum, quod ſoluitur ex bonis ciuium, propter reipublicæ adminiſtrationem, quam princeps armis tueri debet,moribus ornare,& in pace ac trãquillitate cuſtodire.Atque debet exigi pro ratione ſubſtãtiæ ciuis cuiuſque,exceptis qui priuilegio eximũtur, quemadmodum legimus Matt.17. Chriſtum intuliſſe,ergo liberi ſunt filij. Ipſe autem Chriſtus erat ſecundum naturam diuinam filius Dei,& per conſequens nulli ſubiectus: ſecundum autẽ naturam humanam erat filius Dauidis, & proinde liber tributo: propter ſcandalum tamen vitandum maluit ſibi in hac parte detrahi, quàm aliis offendiculum poni, teſte Greg.hom.7.in Ezech.Tertium ſicut tributum à tribuen-

Vectigal. do,vel potius à contribuẽdo dicitur,ita Vectigal à vehẽdo nuncupatur, pẽditurq; ex mercibus quæ vehuntur de loco ad locũ in legitimũ reipublicæ & principum vſum, Ro. 13.cui vectigal,vectigal. Quod in ſuſtinẽda quidẽ potiſſimùm publica muneris ſui onera cõferunt,qui tamẽ ſimiliter vti poſſint ad ſplendorẽ ſuũ domeſticum, qui cum imperij quod gerunt dignitate quodãmodo coniunctus eſt. Qualiter Dauidem,Ezechiam,Ioſiam,Ioſaphat,alioſque ſanctos reges,Ioſeph etiam ac Danielẽ videmus, pro perſonæ quam ſuſtinebant modo, inoffenſa pietate fuiſſe ex publico bona ſumptuoſiùs repoſita. Necnon ampliſſimũ agri ſpatiũ regibus attributũ legimus,Ezechielis 48. Vbi tametſi Chriſti ſpirituale regnum depingat, à legitimo

tamen

tamē hominum regno, ſimulachri exemplar petit. Sícque quidem, vt viciſſim meminerint principes ipſi, fiſcos ſuos non tam priuatas eſſe arcas, quàm totius populi æraria. ſic namque Paulus teſtatur Romano. 13. quæ prodigere aut dilapidare ſine manifeſta iniuria non poſſunt, vel potius ipſum pœnè populi eſſe ſanguinem, cui non parcere, duriſſima ſit inhumanitas: ſuas autem indictiones aliáque tributorum genera, non niſi publicæ neceſſitatis ſubſidia eſſe reputent, quibus miſeram plebem abſque cauſa fatigare tyrannica ſit rapacitas. Quæ tyrãnis maximè committitur, quando à non habētibus poteſtatem imponitur ſecundum Caietanum. Hoc modo Chlotharius rex Francorum tertiam fructuum eccleſiæ partem fiſco relinquendam cenſuit, huius improbitati licet omnes epiſcopi inuiti acquieuerint, Iniurioſus tamen epiſcopus calculum ſuum addere recuſauit, inquiēs, teſte Grego. Turonē. lib. 4. cap. 2. Si volueris res Dei tollere, Dominus regnum tuum velociter auferet. ſiquidem iniquum eſt vt pauperes quos tuo debes alere horreo, ab eorum ſtirpe horrea tua impleãtur. his conſonant quæ habentur apud eundem lib. 10. cap. 7. Sic multorum eheu malorum creditur occaſio importuna decimi denarij hoc anno 1572. exactio. Iniuſta ſunt quoque vectigalia, quãdo plus grauãt minus gradũdos, nec ſeruatur proportionis æqualitas, vel exiguntur pro his, quæ ad vſum proprium vehuntur, ideo talia ſunt iniqua, & pœna capitis plectēdi decernuntur, Cod. de Vectigali, lege Vniuerſi. Sũt etiam iniqua quãdo nõ exigũtur pro vtilitate publica, ſed pro bono principis proprio. Deinde iniqua cenſentur, quando quidem non pro neceſſitate impoſita ſunt, vt pro mœniis reparãdis, põtibus cõſtruẽdis, publicis domibus, defenſionibus publicarum viarũ, cõtra prædones & piratas, cõtra hoſtes fidei vel patriæ perturbatores, cõtra hæreticos etiam & infideles, vt habet Bartolus ſuper prædictam legem. Quæ, inquam, his cauſis & ſimilibus nõ ſunt impoſita, nõ immeritò reputãtur iniuſta, nec in cõſciẽtia obligare credũtur. Præterea ſi ſubſtiterit cauſa, & iam ceſſet, & nihilominus exigũtur, quia principis ratio eſt auara volũtas, vel exigũtur pro alia cauſa, quæ nõ producitur, ſunt manifeſtę & violẽtę rapinę, & mortale crimē incurrũt, etiamſi ex obediẽtia hoc faciant,

Driedonem inſpicere nõ eſſet indignũ ca. 5. de libertate Chriſtiana.

Iniuſta vectigalia.

manentque reſtitutioni adſtricti, vt habetur 23.quæſt.2. cap.Dominus,eſtque deſumptum ex 10.cap.D.Auguſt.ſuper Ioſue. De his loquitur etiam Auguſt.ſerm.59.de tempo.quando dicit: Publicani ſunt qui ſectantur lucra & exigunt vectigalia per negotiationes, fraudes,furta, ſceleráque & periuria. Quibus apta redditur reſponſionis definitio, ſermo.19. de verbis Domini apud eundem,quando dicebant Lucæ tertio: Magiſter quid faciemus? Nihil amplius, inquit Ioannes, exigatis, quam quod conſtitutum eſt vobis: Honeſta plane Publicanorum interrogatio, ac ſancti prophetæ iuſta reſponſio: Illi enim ſolicitè interrogant, ne aut ignorantes plus exigendo in peccatum incidant, aut ceſſantes publicam decipiant functionem: hic autem moderatè præcepit, vt & iniquitas locum non habeat, & conſtitutum habeat vectigal effectum. Nō enim dixit, nihil exigatis, ſed nihil amplius exigatis. Vnde intelligimus, quod apud Deum nō tam exactio, quàm exactio iniqua damnetur, vt Auguſtinus fusè eo loci proſequitur. Nequaquam tamen hæc doctrina priuatis hominibus ſuperuacua eſt, ne quoſuis principum ſumptus (etiamſi vulgarem ciuilémque modum excedant) temerè ac procaciter ſuggillare ſibi permittant.

De Simonia.

SIMON Magus (cuius mētionem Actorum octauo habemus) qui in perſona patris in monte Sinai falſiſſimè legem dediſſe Iudæis gloriatur ac tempeſtate Tyberij Cæſaris in perſona filij apparuiſſe, poſtmodum in linguis igneis ſe iactat ſpiritum ſanctum in Apoſtolos veniſſe, quique Celenam meretricem ſuam Mineruam ab ipſo vocitatam ſcelerum ſociam, adeo adamauit, vt ſuam eiúſque imaginem Romæ publica authoritate, tanquam Deorum ſimulachra adoranda exhiberet, qui etiam mirabilia artis magicæ præſtigiis operatus legitur libris recognitionum D. Clementis ad Iacobum fratrem Domini, & Auguſt. hæreſi 1. ad Quod vult Deum. Tandem D. Petrus vertex Apoſtolorum, inſaniam eius pertæſus, aera volatu celerrimo ſecantem deiecit, ſecundum Ambro. ſermo.66. de conuerſione Apoſtolorum Petri & Pauli, Auguſt. ſermo.27. de ſanctis, Euſebium lib.2.cap.1.& 13. cum duobus ſequentibus, & Irenæum lib.primo aduerſus hære-

Simon Magus qualis.

Mors Simonis.

ſes,

es, cap. 10. Inter reliquos, quos in eo patres reprehen-
unt errores, vnus eſt, quo pretio comparare niſus eſt ſpi-
itus ſancti chariſmata, Act. 8. quæ diuendere lucratiuis
nercationibus decreuerat. Vnde emptores rerum ſpiri- *Simoniaci*
ualium eiſque annexarum nuncupantur Simoniaci, ſicut *vnde dicti.*
arum venditores Giezitæ, 4. Reg. 5. Per venditionem
mptionémque omnis contractus non gratuitus, vt eſt
romittere, locare, conducere, paciſci, &c. venit intelli-
endus. Res ſpiritualis eſt quam ſpiritus ſanctus per gra-
am ſuam miſericorditer ad ſalutem fidelium operatur.
ſtque triplex: Quædam merè ſpiritualis, nil habens *Res ſpiri-*
orporale admiſtum, nec ab homine mortali conceditur, *tualis tri-*
d diuinitus infunditur. qualis eſt fides, ſpes, charitas, *plex.*
umilitas, iuſtitia, ſacramentorum effectus, quæ diuendi
equeunt, quia miniſter eſt duntaxat diſpenſator non do-
inus, in quo ſolo emptionis & venditionis contractus
ocum habet. Secundo venditione diſtrahi nequeunt res
irituales, quia pretium commenſuratur & proportiona-
r rei emendæ, cùm autem gratia Dei, cæteræque virtu-
s, ſint tranſilientes omnem rerum labilium æſtimatio-
em, conficitur in ipſas non cadere emptionis aut vendi-
onis contractus. Deinde gratia nomen habet vt gratis
etur, quod eſt contra venditionis naturam, cùm Simo-
a deſcribatur eſſe ſtudioſa voluntas, emendi vel ven-
ndi pretio temporali gratiam ſpiritualem, vt habetur 1.
uæſt 3. cap. Saluator. Nonnulla ita principaliter exiſtunt
irituualia, vt tamē hominum miniſteria non excludant,
ſacramenta, baptiſmus, confirmatio, &c. & ſacramen-
lia, cōſecrationes virginum, benedictiones nubentium,
iſſæ ac prædicationis officium, in quibus formale &
incipale, eſt ſpirituale, adeo vt ſi ſimpliciter vēdātur &
ſolutè, ſpirituale diſtrahi credatur: Vnū quodque enim
dicatur ſecundum ſuum principale, ſicut homo, propter
imam rationalem, plurimi apud omnes eſt faciendus.
inc liquidò conſtat ex D. Thoma 22. quæſt. 100. quod
ædicatori ob concionem, cōſecrāti propter celebratio-
m, antiſti propter ordinum collationem, nullo modo
eat paciſci, aut quouis colore prælibata ac ſimilia pre-
o determinato impartiri, teſte Concil. Tridēt. ſeſſ. 22. de-
eto de obſeruādis in Miſſa, & ſeſſ. 24. cap. 14. Porrò res,

quãdo eſt ex ſpirituali & corporali compoſita, ita vt principale eius ſit corporale, vt calices, cruces, &c. quæ non præſupponũt, quid ſpirituale, ſed illud ordine tẽporis præcedũt. Hac conſideratione, licita mutatione diſtrahi poſſunt. Si autem conſecrati iam ſint calices, nequeunt pluris vendi, ratione conſecrationis abſque ſimoniaca labe.

Triplici modo committitur Symonia.

Quæ triplici committitur modo, vel officio linguæ, vt ſi quis adulatione linguæ obtineat rem aliquam ſpiritualẽ, quemadmodum primi Machabæorum ſeptimo, & 9. Alchimus petiit ſacris operari, vt muros domus Dei demolitetur. Alio modo fit, quãdo aliquid ſpirituale ſeu ei annexum obtinetur per indebitum ſeruitium, vt Geneſis 37. Sichem ſe circũcidi procurauit, ſimulãs cultum Dei Iſrael ſe velle amplecti, quo auarus opum hæres Iſrael exiſteret. Tertiò committitur quãdo pecunia aut æquiualẽti, ſpirituale quis adſequitur, tertij Regum 13. & ſecundi Paralyp. 13. quo loci ſi idolorum venditiò vindicatur, quid facto opus eſt, quãdo ſpiritualia beneficia atque diuina tãquam merces inſtitorum diſtrahãtur? Proh dolor, quibus Deus deberet eſſe pars hæreditatis, imò quibus deberet Deus eſſe omnia, quomodo auaritiæ iam facibus accenſi, qui per fas per nefas, multiplicare fluxa & caduca iſta bona corradere nõ pertimeſcunt? O abdomẽ inſatiabile! Quid non mortalia pectora cogis auri ſacra fames? qua nihil aliud moliuntur quædam, quàm de patrimonio Chriſti, & peccatis populi cum Giezi locupletari: adeo vt nimium quadret noſtræ tempeſtatis miniſtris, quod Stratocles olim protulit, videlicet, Tribunal eſſe auream meſſem: Faxit diuina benignitas, vt iſta ſententia de ſponſa Chriſti eccleſia verificari non poſſit, vt inquam, falſa deprehendatur qua dici ſolet:

Propter habere petit repetitque altare ſacerdos.

Similis illi, qui Ioui nomẽ pecuniæ imponit, vt quãdo pecuniam quærit, Deo ſacrificare videatur, ſecundum Auguſt. lib. 7. de ciuita. Dei, cap. 12. Quid enim aliud alta mẽte repoſtum ſeruat, licet ore non exprimat: Quid vultis mihi dare & ego vobis, &c. O bone Ieſu, quo iam abiectionis deuenit immẽſæ tuæ celſitudinis decretum? Matt. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et fortaſſis nõ deſunt excuſationes, quãquam in peccatis, quia beneficia eccleſiaſti-

a nō accipiũtur gratis. Licet enim aliqui in iſta miſera-
bili lachrymarum valle, quaſi cum Crœſi diuitiis ac Epi-
curi delitiis certare videātur, nō iis cōtēti & propriæ ino-
piæ, qua ante clericatum cōflictabātur, immemores, exa-
ctiones Deo & hominibus odibiles faciũt, quos mira im-
pudētia emungunt, cōtra creberrima ſanctorum patrum,
& venerabilium canonum monumenta, de Simonia, di-
uerſis canonibus, Concil. Apoſtolorum, cap. 30. Cabilo-
nen. 2. cap. 40. Calcedonen. cap. 2. Turonen. 2. cap. 28.
Toletanum 6. cap. 4. Braccaren. 2. cap. 2. & ſequētibus Au-
guſt. tract. 10. in Ioannem, & ſermo. 37. ad fratres in ere-
mo. Grego. lib. 2. epiſtolarum epiſtola 95. & lib. 4. epi-
ſtola 88. lib. 32. Moral. cap. 17. De penſionibus autem licet
videre Hieronymum gigantem fuſiſſimo ſimul & doctiſ-
ſimo tractatu harum conditionem dilucidantem. Verùm
quod paſſim in exequiis & ſacrorum adminiſtrationibus
dari conſueuit, non eſt Simonia, non enim recipitur tan-
quam rei ſacræ pretium, ſed ſuſtentationis ſubſidium, quo
voluit Dominus miniſtros altaris de altari viuere 1. Co-
rinth. 9. Cōcil. Braccarē. 2. cap. 7. Iure quoque diuino poſ-
ſunt accipere decimas, Geneſis 14. Exod. 12. Numer. 18.
Deuteron. 14. & 18. Concil. Lateranen. ſub Alexand. 3. ti-
tul. de decimis, & Cōcil. Tridēt. ſeſſ. 24. cap. 13. Quãquam
hæc aut illa quãtitas ſit iuris poſitiui, quas ſi pēdere negli-
gãt, moneri debēt, ſi autem commoniti largiri renuant,
Epiſcopi eos compellãt, de Simonia cap. Apoſtolicam. Si
tamē ſcãdalum timeretur oriturum, ſatis fore putatur ſi ſa-
cerdos iuri ſuo cedens, importuna vexatione, infirmos
exemplo Apoſtolico nō ſcãdalizet. Inoleuit ferè cōſuetu-
do exigēdi à recēter inauguratis canonicorũ eccleſiis, cō-
uiuium vel aliquod aliud tēporale emolumētũ. Iam ſcru-
tãtur doctores propter cap. Iacobus, de Simonia, an licito
poſſit fieri modo. Ioãni Driedoni viro vndecũque doctiſ-
ſimo videtur probabilior ſententia adfirmatiua, potiſſi-
mùm ſi aliquid expendatur, ratione cultus diuini, vel quia
deinceps nouo collegæ pretioſiora debent eſſe vſui orna-
mēta, vel etiã pro defēſione priuilegiorũ: alioquin exigere
nefas ducit. Haud diſſimili ratione aliquid tēporalis lucri
ex recipiēdis ad ordinē exigere illicitum iudicatur, de Si-
monia, ca. Quoniã, cap. Nō ſatis, cap. Veniēs & cap. de re-

Deplangit noſtræ tempeſtatis miſeriam.

De penſionibus.

De decimis.

gularibus. Secus tamen eſt quando Conuentus egeſtate preſſus plures ſuſtentare non poſſet.

De pluralitate beneficiorum.

QVEMADMODVM Canonicorum Regulariũ ſub regula ſancti patris Auguſtini degentium, bona tẽporalia nũc ſunt indiſtincta & communia, ac patre Priore Conuentus ſingulis, prout cuique opus eſt, diſpenſantur, teſte ſermone 21. ad fratres in eremo apud Auguſt. ita olim in cathedralibus & collegiatis eccleſijs, omnia temparalia canonicis erant communia, vniuerſaq; ſingulis, ſecundum vniuſcuiuſque neceſſitatem, per epiſcopum adminiſtrabantur, quod primitus facto ſuo edocuit Iudas, Ioan. 13. poſtmodum Apoſtoli Act. 4. & 6 Deinde his diaconi præficiuntur, quibus hac in parte etiam ſuccedunt epiſcopi, teſte cõcil. Apoſtolorum 1. cap. 41. & 72. Aequaliter autem nocturnas perſoluebant preces, vniformiter corporalis pabuli nutrimentum recipiebant, vno quaſi clauſtri habitaculo commorabantur, vti Traiecti, Leodij, aliorumque in hodiernum vſq; diem ędificiorum demõſtrant veſtigia. Epiſcopi autem canonibus tanquam regulis ducebantur. Vnde canonici nomẽclaturam ſortiti, nomen quidem etiãnum hodie ſeruantes, ſed veteris eccleſiæ ritum, ſecundum Iuſtinum, Philonem, Tertullianum, & alios, præſcriptum ſubinde poſthabentes. Quadrifariam quoque illa prouentuum temporalium maſſa diſtribuebatur, ſecundum concil. Rom. cap. 4. Prima pars vſibus epiſcopi cedebat: Secunda alimoniam miniſtris eccleſiæ canonicis adferebat: Tertia pauperum neceſſitati ſuccurrebat: Quarta fabricæ ac ornamentorum eccleſiæ reparationi ſeruiebat: Poſtmodum verò creſcente eccleſiaſticarum perſonarum cupiditate, vt pacis haberetur ratio, & tranquilitatis bonorum non periret, néve boni inter malos conuerſantes paterentur in temporalibus rebus penuriam aut diſpendium, diuiſio bonorũ facta eſt, & adſignata vnicuique præbendato Canonico ſua æqua portio, quatenus viuat vt lubet: Quo vnicuiq; conteſtatiſſimum eſſe poteſt, pluralitatẽ beneficiorũ repugnare naturali iuſtitię inſtituto: Sic enim habet Gabriel Biel lib. de Officio Miſſę, lectione 28. quãdo ſuſceptũ beneficiũ eſt honeſtę miniſtri eccleſię ſuſtẽtationi, pręſumi poteſt & debet, quod fundator

Antiqua canonicorũ conſuetudo.

Canonici vnde dicti.

Facultates eccleſiæ quadrifariã diſtribuebantur.

or voluerit poſſeſſorem ſuum ſuæ vtilitati, nempe vt pro
ſuiſq; principaliter preces & hoſtias immolaret, Deo
ſſe mācipatum. Si ergo vltra hoc recipit beneficium, etiā
lius fundatori, ſimili onere erit obligatus, iam ſi ambo-
us idem officium pręſtet, vterque fraudabitur, & bonum
ntegrū vtrique debitum dimidiabitur, ſicque violabitur
ſtiria, frangetur fides, fraus committetur, animæ tardius
uabuntur, à gaudiis cæleſtibus diutius ſuſpendentur, to-
ąque cæleſtis curia lætitia ingenti ſpoliabitur, inæquali-
s in clero, pacis inimica orietur, charitas repudium patie-
ır, aliorum effectus à beneficiorum inſtitutione retra-
entur, & quantum ad inſtituta vltimæ voluntates illu-
entur: Ad hoc enim beneficia eccleſijs ſunt collata, ſecun-
um Tho. in Quodlibetis quęſt. 8. art. 13. & quęſt. 9. art.
, vt certus numerus ſeruientium Deo, in tali loco eſſet
ſignatus. Erit etiā contra rationis dictamē: Miles ſiquidē
on poteſt in diſtātibus locis præliari, agricola nequit in
iuerſis agris ſimul glebas terrę proſcindere, nec opilio po
ſt diſtinctos ad caulas ducere greges, vna rota pluribus
rribus ſeruire recuſat, bos oneribus deportandis onera-
s, aratro rudem campum proſcindere nequit, & ſacerdos
uribus in locis initiari nō valet, nec ſacris operari in di-
erſis eccleſijs poteſt. Quo conſtitutum ſit vnum mini-
rum, hic & ibi non poſſe percipere fructus, cùm benefi-
um ſit propter officium, de Reſcriptis in 6. cap. Quia per
mbitioſam. Militat quoque pluralitas beneficiorum cō-
a canonum & concil decreta, vt probatur in Clement. de
ębendis & dignitatibus cap. Si plures, & cap. Si iuxta, de
xceſſibus pręlatorū, cap. Sicut. Extra de prębendis & di-
nitatibus, cap. Execrabilis, vbi inſigniter taxatur auarorū
ſania ſacerdorum. Cōcil. Calcedonē act. 15. ca. 10. Late-
nen. ſub Alexandro tertio celebratū, titul. de pluralitate
eneficiorum ca. primo & tribus ſequent. Lateranen. ſub
nnocen. tertio ca. 29. Concil. Conſtantien. ſeſs. 43. titul.
e diſpenſationibus, & Tridentinum noſtra tēpeſtate ſo-
nniſſimè celebratum, ſeſs. 24. ca. 17. ſic habet: Cùm eccle-
aſticus ordo peruertatur, quādo vnus pluriū officia occu-
it clericorum, ſanctè ſacris canonibus cautum eſt, nemi-
m oportere in duabus eccleſiis conſcribi, & reliqua quæ

Inconueniētia multa ex beneficiorum pluralitate.

Similitudinibus pluralitatem beneficiorū reprobat.

Beneficium eſt propter officium.

eo loci ſequũtur. Hîc obiter notandum eſt eos toto cælo errare, qui exiſtimant tantam eccleſiaſticorum bonorum affluentiam ac abundantiam eſſe deſignatam vni epiſcopo aut prælato pro ſuſtentatione familiæ ſibi neceſſariç, tanquam ipſe poſſit ex huiuſmodi bonis familiam & equos ſibi multiplicare, vt libido fert animi: ſed verè exiſtimã dum eſt omnia bona ſupra decentem & honeſtum ſtatũ epiſcopo congruentem, ſuperflua illi eſſe relicta, vt pauperum Mœcenati, & ad reparandas fabricas, templa, domosque, & alia quę ſunt neceſſaria in cõſeruandis eccleſię bonis. Ideoq; Epiſcopi, Abbates, cęteriq; prælati eccleſiaſtici, huiuſmodi bonorum ſuperfluitatem pauperib⁹ aut fabricę, debitorum prodigè dilapidantes grauiſſimè delinquũt, & iuxta omnium patrum ſententiã rapinam committunt ac ſacrilegium, tenenturque ex ſuis reſtituere patrimoniis, quicquid ſic prodigaliter abligurierint, teſte Ioanne Driedone inſigni florẽtiſſimę Academię Louanienſis Doctore lib de libertate Chriſtiana cap. quinto, & de prębẽdis & dignitatibus cap. Licet. vbi ſic habetur. Si autem non perſoluerint prędictas preces, tantum cogantur de ſuis prouẽtibus, in vtilitatem illius eccleſiæ erogare, quantũ à tẽpore vacationis ipſius conſtiterit ab eis eſſe perceptum. Atqui auaritiæ facibus accenſus, excuſationis prætextum quæret in peccatis, inquiens: Eccleſia nõ ſuſtinet, quod vergit in periculum animarum, ſed pluralitatem beneficiorum, etiã abſq; legitima cauſa diſſimulando conniuet: ergo aliquis tot beneficia poteſt occupare, quot angulos quadratus pileus obtinet, aut plura vt humeris inſideant. Reſpondet Henricus de Gandauo, quod crimen aliquod bifariam diſſimulatur, vno modo nõ prohibendo, quod tamen poſſet, ſicque eccleſia plura beneficia habere non diſſimulat, ſed per prælibatos canones vetat. Altero modo tranſgreſſionẽ prohibitionis non publicando, quæ tranſgreſſio, cùm verſetur circa particularia, poteſt contingere, vel circa ea quæ turbant pacem Reipublicæ, vt homicidia, &c. quæ nullus diſſimulare poteſt Iudex, vel circa ea quę non turbant cõmunem Reipublicæ pacem, & talia diſſimulari poſſunt, potiſſimũ propter correctionis difficultatẽ, niſi forte cùm in iudicium deducuntur, vnde de præbend. & dignit. cap. Cùm dudũ. dicitur, multa per patiẽtiã tolerãtur, quæ ſi de-

Abuſus prælatorũ.

Obiectio.

Solutio.

ducta fuerint in iudicium, exigente iuſtitia, non deberent ſuſtineri. Præterea eccleſia non ſolum diſſimulat, ſed approbat pluralitatem beneficiorum, ergo &c. Reſpondendum eſt abſolutè, quod non approbet, ſed ſolùm in cauſa diſpenſatiuè. Hinc Antonius tertia parte, titul. 15. cap. primo. §. 10. notat, quod decretalis illa, ex qua argumentum eiiciunt de præbend. cap. de multá, & in 6. de fil. presby. ca. si is. loquatur de legitima cauſa, qua quis prçualet plura poſſidere beneficia, quod conceditur. non enim loquitur ibidem ſimpliciter diſpenſandũ ſublimibus perſonis, ſed annectitur: Cùm ratio poſtulat, per ſedẽ Apoſtolicam poterit diſpẽſari, hæc ibi. Ecce requiritur iuſta cauſa, quæ ſi nõ adſit, eccleſia nõ permittit pluralitatẽ beneficiorum. Summus Pontifex requiſitus diſſimulãdo etiam conniuet & permittit, vt alia multa mala, quę nõ approbat 31. quęſt. primo capite, hac ratione ex homil. 33. diui Ioãnis Chryſoſt. ſuper Matth. quæ tamẽ impunita poſt iſtius vitæ tranſitum nõ remanebunt. Rurſum opponi poteſt. Conſuetudo eſt vniuerſalis, quaſi in eccleſia plura tenere beneficia, quæ vim legis videtur habere, ergo, &c. D. Thom. dicit præfato loco hanc obiectionem dicens, quod conſuetudo, poteſt tollere legem humanam tantùm, non autem diuinam, aut naturalẽ, propterea non excuſantur à peccato, quia nulla conſuetudo legem naturæ infringere poteſt, de conſuet. cap. finali. & 32. quæſt. 7. cap. Flagitia: habere autẽ plura beneficia repugnat legi naturæ, quia beneficia ſuo proprio fine fraudãtur. Secundò volũtates teſtatorum fruſtrantur, & tertiò pretium iniuſtè à non laborantibus recipitur. Quinq; tamẽ ſunt caſus in quib⁹ iura diſpẽſant. Primo quãdo ſunt nimis tennia, ita vt neutrũ ſufficiat ad ſuſtentationẽ perſonæ, vti habetur de ætate & qualitate ordinãd. ca. Eã, & cõcil Tride. ſeſ 24. cap. 17. Nec ſolũ attendi debet, hic conditio perſonæ, ſed moderat⁹ ei⁹ ſtat⁹, & familia ſibi pro ſuo officio & honeſtate neceſſaria non ad põpam aut luxũ ſuperflua. Secũdò, ſi vna depẽdet ab alia, vbi ſupra. Tertiò, propter raritatẽ clericorũ, quẽadmodum habetur 21. quęſt. 1. cap. clericus. Quarto licet plura obtinere beneficia, quando vna eſt intitulata, altera commendata 21. quæſt. 1. ca. Qui plures. Illa tamẽ cõmendatio fieri nequit, niſi iuſta ſubſit cauſa, puta quia nõ inueni-

Alia obiectio. *Reſponſio.* *3. Obiectio.* *Solutio.* *5. Caſus in quibus iura diſpenſant.*

tur prelatus idoneus vel aliquid ſimile. Quinto, ſi eccleſia eſt annexa dignitati vel prębendæ, quo caſu cùm ipſe teneatur perſonali miniſterio reſidere, in maiori eccleſia, obligatur in eccleſia parochali idoneũ & perpetuũ habere vicariũ, qui congruentẽ habeat de prouentibus portionẽ, de prębẽd. ca. Extirpandę, ex concil. Lateranen. ſub Innocent. 3. ca. 32. Iſtis tamen eorum nõ patrocinamur prętextui, qui ſe excuſatos credunt, ſi vicarium pluribus locis ſubſtituant. Nam ſi quis licitè pluralitate beneficiorum poteſt gaudere ponendo vicarium, iam ſutor, ac ſartor, imò mulier poteri' obtinere eccleſiaſticũ beneficium. Verùm foret ridiculum aliquem contrahere matrimonium, ſub ſpe ſubſtituendi vicarium ad impregnandam coniugem, multo abſurdius eſt vnicam Chriſti ſponſam, pro qua ipſemet pretioſum ſanguinem effudit, alteri cõmittere. Modo proponendum eſt vni auaro manicas, perã, & crepidas, pileum & ſcapulas numeroſitate beneficiorum implẽti. Ille vicarius debet eſſe paſtor, aut mercenarius, ſi ſic latro nõ ambigitur, fur non dubitatur quòd furetur, mactet, & perdat, Ioannis 10. Si dicas ipſum eſſe paſtorem, quomodo tu habes duas aut plures eccleſias, & ipſe nullam? nõ times tibi improperandum illud Marci ſexto, Non licet tibi habere vxorẽ fratris tui? Preterea vicarius iſte eſt minus idoneus, vel æquè vel melior: ſi minus, tum natura dictat eum nequaquam eſſe recipiendum, quia operarius nequit in vineam mittere vicarium minus idoneum: Si æquè bonus vel melior, quare tu plura, hic melior nullum? Attende quid acciderit primo vicario Synagogæ, Exo, 34 Moyſes relinquẽs populũ, non tamen occupatus vanitatibus, vel delitijs mundi, vicariũ Aaronem inſtituit, quando legẽ de monte attulit, tamẽ fidelem populum prius idolatrãtem reuerſus ingemuit. At huic opponitur, Paſtores in curatis beneficiis, licitè deſeruiũt per ſacellanos & vicarios, multò fortius ergo alii excuſãtur vicarios ſubrogãdo. Sed reſpõdet Panormitanus ſuper præfatum cap. Extirpandæ, quod in cõmiſſione curæ, eligatur etiam induſtria perſonæ, cui committitur, ideoque non eſt rationi conſonum, quod ille alteri committat & nihilominus abſque labore mercedis fructum participet. 2. Theſſal. 3. & Greg. lib. 40. homiliarũ homil. 17. & de off. deleg. cap. Is cui, & cap. finali.

Vicarius quomodo ſubſtituendus.

Quæſtio Symoniacis proponẽda.

Quando licet vicariũ ſubſtituere.

ali. Nec eſt veroſimile, ita ſacris per vicarium conductū perari eccleſiam, quàm per proprium paſtorem, qui paternis viſceribus ſubditos, ceu pater filios amplectitur, & contra magis afficiuntur ſubditos proprio paſtori quàm ercenario, vtpote alieno. Nihilominus certæ ſunt cauſæ b quas licet conſtituere vicarium, ſecundum Hoſtienm in ſumma tit. de officiis vicarii, & Panormitanum, ſuer memoratum, ca. Extirpandæ. Prima eſt ratione occuationis, hac ratione excuſatur, quando vicarios ſubſtituit n eccleſia cathedrali de celeb. miſſ. diſt. 1. per totum. Secunda ratione diſpenſationis, ritè iuſtaque cauſa factæ, de ębend. ca. penultimo Tertia ratione loci remotioris de cleſ. ædif. cap. Ad audiētiam. Quarta licet ſubrogare virium ratione prędicationis, de off. ord. cap. Inter cętera. uinta ratione debilitatis aut infirmitatis ſuperuenien- 7, quęſt. 1. ca. ſcripſit, & de clericis ægrotantibus cap. vlmo. Sexta ratione neceſſariæ profectionis de appel cap. ruenit, & de voto cap. finali, de quo Cōcil Trident. ſeſſ. cap. primo, de Reformatione, vidiſſe profuerit.

De Auaritia

QVANQVAM homicidium & adulterium auaritiā quæ hoc ſeptimo præcepto inhibetur, enormitate ncant, cùm homicidium perſonarum, proximi eiúſque tam quam natura manifeſtat tuendam, è medio tollat, adulterium corpori proprio & cōiuncto ignominiam ferat, tamen ex parte offendentis periculòſiora ſunt ccata furti & auaritiæ iſtis, propter reſtitutionem ob- *Auaritia* tendæ remiſſioni neceſſariam. Homicidium iſtius *periculoſum* indiget, impoſſibile ſiquidem eſt, eum rurſum vitales *peccatum.* rpere auras, qui funeſto crudelíque ferro ſpiritum depot. Adulterium quoque hoc nequaquam requirit. Res mque fieri non ſinit meretricem effici virginem. Atqui pluribus manet obſtrictus. nō enim ſolum dānationis riculū parit, verūmetiā hęredes reſtitutioni obnoxios nſtituit. Ita etiam auarus contra hoc Domini pręceptū linquit, tantoque magis quanto omniū malorum radix Apoſtolo, 1. ad Timoth. 6. adſeritur: Ex auaritia nāque nquam ex radice, alia peccata pullulant, teſte Auguſt. in al. 9. lib. 1. ciuit. cap. 10. epiſtola 106. ad Paulinū, & ſerm. 2. de tempore. Quemadmodum enim radix toti arbori

nutrimentum exhibet: Haud ſecus diuitiæ, quibus ſociata ferè eſt auaritia, quæ miniſtrat facilitatē quidlibet audendi, ſecundum Auguſt. ſerm. 5. de verbis Domini. Eſt autem auaritia inordinatus appetitus pecuniæ vel diuitiarum, & Auarus eſt quaſi æris auidus, cenſeturque læthiferum peccatum, quando quis nimia terrenorum cupiditate, ac iniuſta rerum acquiſitione furando, rapiendo vel fraudando nocere concupiſcit proximo. Nam Rom. 1. inter ea computatur opera, quibus homo dignus morte efficitur, & ad Epheſ. 5. item ad Coloſſen. 3. auaris aditus regni cęlorum pręcluditur. Quocirca dira imprecatione Iudæos ſubſannat Eſa. cap. 5. Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. Nec eſt rarum vitium, ſed à minore vſq; ad maiorem omnes auaritiæ ſtudere deplangit Hierem. cap. 6. & 8. quod etiam nequiuit ethnicus Poeta Virgilius 3. Aeneidos tacere:

Auaritia quid.

Virgilius.

Quid, inquit, *non mortalia pectora cogis,*
Auri ſacra fames?

Sacrū quid.

Hæc dictio, ſacrum, Latinis aliquādo eſt ſacrum, aliquādo pollutum & abiectum, vt hic & Aggæi 2. Si homo tulerit carnem ſanctificatam, id eſt, prophanatam & pollutam. Vt autem quidam auaritiæ inſatiabilem ardorem honeſto velamine palliarent, Ioui nomen pecunię impoſuerunt, vt quando pecuniam quęrerent, Deo ſacrificare viderentur, teſte Augu. lib. 7. de ciuit. Dei ca. 12. Creſcit nāque amor nummi, teſte Iuuenali Satyra 14. quantum ipſa pecunia creſcit. Vnde nō immeritò auari hydropicis perhibētur comparari. Aug. ſer. 10. de ſāctis, qui quo plus bibūt plus ſitiuntur aquæ. Iuxta illud Ouidii lib. 1. Faſtorum:

Iuuenalis.

Auarus hydropico cōparatur.

Creuerunt & opes & opum furioſa libido.
Et cùm poſſideant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit ſuffuſa venter ab vnda,
Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.

Ouidius.

Nihil enim, illis ſufficit, Prouerb. 30. & Eccleſ. 14. omnēq; mouent lapidem vt aliena, iuſto ſiue iniuſto titulo poſſideant, vt non incongruo demonſtrat D. Ambr. exēplo à cancro ſumpto, lib. 5. hexamer. c. 8. Et Greg. lib. 5. c. 16. lib. 14. Moral. ca. 6. & lib. 15. c. 4. & 5. qui oſtreo delectatur, & carnes eius epulum ſibi quęrit: ſed vt appetens cibi, ita eſt proſpiciēs periculi. cùm enim difficilis eſt venatio & periculoſa,

Auarus cōparatur cancro.

loſa,q uia eſca teſtis validioribus includitur, ad callida
gumenta confugit, & inſidias noua fraude molitur,ita-
ıe explorat ſi quando oſtreũ contra ſolis radios referet
auſtarum,vt libero aere viſceris ſui voluptatem capiat,&
nc clanculo calculum immittens, impedit concluſionẽ
trei,ac interim viſcera interna depaſcitur: Sũt, inquit,
omines qui cancri vſu in alienos irrepãt, & infirmitatẽ
opriȩ virtutis aſtu quodã ſuffulciũt,fratri dolũ nectãt,&
terius paſcuntur ęrũna:Tu proprijs eſto cõtentus,aliena
dãna non paſcant,bonus cibus eſt ſimplicitas quȩ inſi-
ari neſcit alienis,nec auaritię facib⁹ inardeſcit,cui lucrũ
mne ad virtutem diſpendium eſt,ad cupiditatẽ incendiũ:
lelior eſt enim hoſpitalitas in oleribus,cũ gratia, quàm
tulorum pinguium pręparatio, cum diſcordia,ca.autem
).graphicè depingit auari naturãm:An, inquit,ſine dote
aturę manere piſcibus,etiam illam putamus gratiã,quod
nũquodque genus piſcium, pręſcripta ſibi domicilia ha-
et?quæ ſui generis nullus excedat, non incurſet alienus.
uis geometra his diuiſit habitacula nullis rumpenda tẽ-
oribus? Sed geometram audiuimus, thalaſſometram
unquam audiuimus,& tamen piſces menſuram ſuam no-
int non muris vrbium,portisque præſcriptam, non ædi-
cijs domorum,non agrorum finibus limitatam, ſed mẽ-
ram eius quod oporteat, vt tantum ſatis ſit vnicuique,
uantum ad vſum abundet, non quantum auiditas quæ-
am immoderata ſibi vendicet.Lex quędam naturę eſt tã-
im quęrere,quantum ſufficiat ad victum & alimentorum
odo ſortem cenſere patrimonij: Hoc genus piſcium in
lo ſinu maris alitur,illuc in alio non eſt libera vagandi
oteſtas.At nobis longè alia ſententia eſt, mutare exilio
omos,incolarũ faſtidio teneri, aduenarũ captare gratiã,
anſferre terminos perpetuos,quos poſuerunt patres no-
ri,agrũ ad agrum iungere,domũ ad domũ, deficit terra
ominibus,ſternuntur & maria.Rurſus pro ſingulorũ li-
idine,inciditur terra, mare infunditur, vt inſulas faciant,
t poſſideãt freta,ſpacia maris ſibi vindicãt, piſciumq; iu-
a ſibi ſubiecta cõmemorant:Iſte,inquit,ſinus maris me⁹,
le alterius,diuidũt eleméta ſibi potẽtes:His oſtreę in'flu
tib⁹ nutriũtur.His in viuario piſcis includitur.Auaritię

nec mare ſufficit, niſi apothecas habeat oſtrearum. Itaq; ætates earum numerãt, & piſciũ receptacula inſtruũt, ne conuiuia diuitis mare non poſſit implere: Nã vicini nomẽ quibus audiunt auribus? quibus oculis intuentur poſſeſſiones eorũ? Quẽadmodũ noctes dieſque excogitant, vt aliquid proximi auferant? nunquid ſoli habitabitis ſuper terrã? clamat Propheta Eſa. ca. 5. Similiter Chryſoſt. homil. 9. ad populũ Antioch. Nox & dies veluti ſorores quædã paternam hęreditatẽ partitę cum charitate multa, nullo modo inter ſe calumniantes, maxima æqualitate annũ diſtribuunt, propriosque conſeruant fines, nec vnquam altera alteram pellit, nunquam hyeme dies fuit longa, ſicut nec vnquam ęſtate longa fuit nox, tot pręteritis generationibus, ſed in eodem interuallo & longitudine, neque modicum nec dimidiã horam, nec oculi momentũ altera quàm altera plus habuit. Audiunt hęc auari & aliena cõcupiſcẽtes, & diei noctisque ęqualitatem imitẽtur: Dies nocti cedit, nec alienos fines inuadit vt auar⁹, qui etiã amat æqualitatem & vnitatem, ſed quomodo? Diſcam⁹ ex Augu. ſer. 20. de verbis Domini, Auarorum vaſiiciem pãdit fraudulentam. Proponamus, inquit, aliquam ſimilitudinem: Cõcupiſcit aliquis villam alienam, & cogitat facere ſuam, ecce vnitatem: Sed quo aſtu? ſi vicinus ſit pauper, vt in neceſſitate poſitus cogatur vendere, vnde ipſe aut filij ſui ſuſtentabantur: accedit ad eum, per cuius nequitiam premitur & adfligitur, neſciens quod exactores incitauerit ad conſtringendum: obſecro da mihi aliquot ſolidos, vrgeor namq; à creditore meo, & ille negat ſe habere in promptu, quo proximi neceſſitati ſuccurrere poſſit. at ille hoc dicit, vt debitor oppreſſus calumniis neceſſe habeat vẽdere. Denique cum pro nimia adflictione dixerit quod compellitur vendere, protinus ille reſpondit, Et ſi non habeam pecuniam propriam, vndecunque ſtudebo mutuare, vt tibi amico ſubueniam, etſi ita neceſſe eſt, etiã meum argẽteolũ diſtraho, ne tu iniuriã patiaris. Prius profeſſus eſt ſe non habere pecuniam, ſed iam occaſione talis lucri abũdat, vt ſubueniat, ſed ita vt vbi pri⁹ pro re cẽtũ ſolidos offerebat: vt eum opprimi viderit, nec medietatẽ pretij dare acquieſcit. Iſtis, inquit Auguſtinus, vę erit in die iudicij, & ab auditu malo non poterunt liberari, ſed audituri ſunt: Diſcedite

lite maledicti in ignem ęternum,qui paratus eſt diabolo
ꝛ angelis eius. Quemadmodum terribili exemplo docet
Augu.ſerm.69.ad fratres in eremo, ſancto cuidam reuela-
um:Cùm enim cuiuſdam anima egredi cunctaretur,dia- *Exēplum memorabile.*
oli præſtolantes obmurmurabant foris, cumque vnus
orum exiſtimaret ſanctum Michaelem ipſius defenſorem
dfore, alius ſpiritus malignus intulit,noſter eſt,ſcio ope-
a eius,noctibus diebuſque illi adfui, hæc miſera anima
udiēs,dixit:heu quare vnquā nata fui aut creata? væ mi-
i,quare vnquam hoc corporis ergaſtulum intraui? væ
ibi corpus,quare alienas rapuiſti pecunias? quare faculta-
es pauperum in domum tuā congregaſti?cibariis eſculen-
ioribus te nutriſti?tu te pretioſis decoraſti veſtibus,me
uda exiſtente virtutibus. tunc poſt ſudores anima à cor-
ore euulſa, traditur dęmonibus cruciāda, quorum vnus
ixit,qui fuerat eius cuſtos, accipite ſocij acutiſſimos tri-
entes, atque oculos quibus omnia quæ vidit concupiuit
ffodite,pungite os quod ſemper adfluentiſſimis dapibus
oulari ſolet,transfodite cor, quod nullā miſericordia aut
aritate flexibile fuit:tandem pertactus eſt ad inferna,
ternas luiturus quas meruerat pœnas. Idem conficit D. *Exemplum ex Daniele.*
oannes Chryſoſt.homil,23.ad populum Antioch.ex ter-
o cap.Danielis, de illis qui auream adorant ſtatuam, &
epitantibus fornacis ignibus perierunt: Lucrum ſiqui- *Lucrum in arca, dānum in conſcientia.*
em in arca, damnum facit in conſcientiā, teſte Auguſt.
erm.10 de ſanctis, & ſerm.24.de verbis Domini. Qui-
us veriſſima conficitur Dominica ſententia Matth.19.
Difficile eſt diuitem intrare in regnum, & facilius camē-
us pertranſiret foramen acus, quàm diues in regnum Dei.
Marcus cap.10.ſoluit,quando confidentes in pecunijs dif- *Foramen acus.*
cile intraturos pronuntiat, vt dilucidāt hūc paſſum D.
oannes Chryſoſt.homil 64.in Matth. Ambro.ſerm.4.&
uguſt.ſerm.205.de tempore. Verùm his opponi poſſunt
anctorū exempla patrum Abrahę,Iſaac, Iacob, Iob, &c.
ui locupletati nimis ſuper terrā fuerunt. Quibus D.Au- *Aliud eſt eſſe diuitē aliud velle eſſe.*
uſtinus reſpondet ſerm. quinto de verbis Domini,aliud
eſpicere eſſe diuitem,aliud velle eſſe diuitē 1.ad Timoth.
exto.Nihilominus duplici cōſideratione theſaurizare va-
ent homines,priori intuitu neceſſitatis qua parētes terre-
is vacant,vt prouideant prolibus educandis,cōiugio tra-

Duplici modo licet theſaurizare.

dendis, & reliquis conditionibus pro ratione ſtatus & ordinis impendentibus, 2. Corinth. 12. debent parentes filiis theſaurizare, ſint tamen vt planta, quæ duntaxat pedem figit in terra, & ſi ſuperfluum humorem attraxerit, aut putreſcit, aut putridos fructus producit, vt homo nimio iſtis caducis ſtudio incumbens, teſte Auguſt lib. de mendacio ad Conſen. cap. 15. & Chryſoſt. homil. 68. ad populum Antioch. Quid auare colligis, & non potiùs quæris primùm regnum Dei? Matth. ſexto. Quid rapis inſtar furis? nònne morieris? Sed pueros fortè ditari deſideras: non ita eſt, quia Abraham habuit proles, Iſaac & Iacob habuit liberos, Iob numeroſam habuit ſobolem, quæ tamen incendium auaritiæ prorſus non ſenſerunt. Sed potiùs dixerim memoriã tui relinquere adfectas: verùm quidem, quia auaritiæ ſignum, eſt perpetuum opprobrium. Secundò licitum ratione publicæ ætatis, ſeruatis debitis circunſtantiis ſeruare aliquam pecuniæ ſummam, iuxta qualitatem ſtatus, pro futuris iniurijs, ne notabiliter egeat, ſi contingat diutino languere morbo, bello grauari, cariſtia annonæ aut naufragio conflictari. Quiſque tamẽ inuigilet, ne ſub tali prætextu ſuam palliet auaritiã. Præterea etiam ad pias fundationes honeſtè iuſteque licet colligere, vt David, magnum ædificando templo præparauit theſaurum 1. Paral. 22. Theſaurizare autem & neſcire cui congregatur, Pſal. 38. mera eſt inſania: Nam ſine debita reſtitutione iniuſtitiæ ſunt damnabiles, ſine eleemoſyna periculoſæ, Eccleſiaſtes quinto: Diuitiæ conſeruatæ in malum domini ſui cedunt, quia excęcant hominem, eiuſque peruertunt iudicium, vt non *god*, ſed *goet*. quærere videatur, quãdo tamen eſt rubra terra, opinione hominum nobilitata, ſecundum Bernardum ſerm. 4. de aduentu, cui plus impendũt quàm Deo: & auari animam ſi perſpiceres, teſte Chryſoſt. homil. 29. 48. & 84. in Matthæum ac in Ioannem, homil. 64. & 75. quaſi veſtem mille tineis corroſam, ſic videres curis perforatam.

De Reſtitutione.

DE Reſtitutione in peccato furti & iniuſtitię faciẽda legere qui voluerit, conſulat Adrianũ ſextũ in quartum ſententiarũ, & Antonium parte ſecũda, tit. 2. ca. 2. Ex quibus colligere eſt promptum, reſtitutionem eſſe actum iuſtitię commutatiuę. Iuſtitia ſecundum D. Bernad. ſer. 3.

ſe quadrageſima, eſt voluntas perpetua, & conſtans,ius ſuum vnicuique tribuens,quæ eſt bifariam diuidenda, in diſtributiuam nimirum & commutatiuam. diſtributiua conſiſtit in quadam proportionis æqualitate ad totũ, reſpicitque particulares perſonas in ordine ad quaſdam conditiones,quas habent ad bonum commune rei publicę,ita vt qui plus meruerit,plus obtineat,quemadmodũ fieri adſolet in beneficiis eccleſiaſticis,vbi digniora dignioribus concedũtur,quod Chriſtus verbo docuit & exemplo mõſtrauit,Mat.22.&Lucę 10.Reddite Cæſaris Cæſari,& quę Dei Deo: quoſdam etiam præter Apoſtolos diſcipulatus honore decorauit.Commutatiua pertinet ad reſtitutionẽ, & conſiſtit in quadam æqualitate rei ad rem, vt venditio & emptio ſunt:Omnis autem reſtitutio eſt propter alienũ acceptum vel retentum,quatenus manet alienum, vt patet in furto, rapina, vſura, detractione, & impedimentum ne adſequatur quod ſibi iure debetur.Si autem cõplures cooperentur,omnes tenentur ad damnum reſtituendũ. Solent iſti omnes hoc comprehendi diſticho: *Iuſtitia quid* *Quotuplex iuſtitia.*

Iuſſio,conſilium,conſenſus,palpo,recurſus,
Participans,mutus,non obſtans,non manifeſtans.

Septem priora ſunt cauſa directa iniuſtæ acceptionis, ſequentia indirecta. Primò ergo tenetur reſtitutioni obnoxius,qui in propria perſona iniuſtitiæ aliquid cõmittit. Vnde rapta in bello iniuſto ſtudioſè reſtituenda creduntur,Ro.13.Reddite omnibus debita,& 1.Cor.6. Nolite errare,&c.Nec ſolùm hi, ſed eorum miniſtri, per quos talis iniuſtitia exercetur,licet vtilitatis nihil habeant, reſtituere debent, ſicque de filiis & filiabus ſentiendum eſt. Secundò obnoxij ſunt reſtitutioni, iubentes vel iubens, qui eſt quaſi motor principalis furti & rapinæ.Tertiò dãs conſilium, ſupple efficax, quia ſi hoc conſilio alter non commiſit iniuſtitiam,non obligatur reſtituere,licet mortali crimine ſe ſubiiciat,quia calicẽ præbuit,ſi modò fuiſſet qui bibere voluiſſet. nemo ſiquidem ad prauitatẽ vult alium inducere, niſi prior ipſe deprauatus ſit, ſecundum Augũſtinum li.contra Secũdinum ca.17.ſer.16 & 250.de temp.necnon ſermo.47.ad fratres in eremo.Quartò conſentiens non purè, ſed quia eſt cauſa ablationis iniuſtæ, quemadmodum ſi iniuſtum bellum dependeat à centum *Iubens.* *Conſilium.* *Conſenſus.*

ciuium conſenſu, cui quinquaginta & vnus ſubſcribũt calculumq́ue ſuum addunt, reliqui conſpicientes ſe non poſſe impedire, quodam humano timore diſſimulando, etiã conniuent. Quanquam læthaliter delinquant, tamen reſtitutionem nullam habent faciendam, Rom. 1. Quintò, palpans, id eſt, laudans vel laudator & adulator, debetq́ue tali quali prior articulus intelligi reſtrictione. Sextò, recurſus: Niſi fur haberet aſylum ſibi paratũ, quo confugiens furata diſtraheret, nec furtum, nec rapina exiſteret. Et quia præbens refugium tali, eſt quaſi non ſolum ſceleris ſocius, ſed & iniquitatis patronus, propterea tenetur reſtituere tãtum, quantum ſibi obtigit in toto vel in parte, *C. de his* qui latrones vel aliis criminibus reos occultant, leg. Eos qui, & leg. Si qui latrones. Septimo participans qui eſt ſocius facinoris. Octauo mutus, id eſt, qui tenetur repræhendere, ac arguere diſſimulat: Iſtud cõcernit eũ maximè, qui poſſit & tenetur officij ſibi ratione cõmiſſi. Quanquã etiã quilibet Chriſtianus furtum & iniuſtitiã amouere debeat: tamen certi caſus deprehendi valent, quibus diſſimulandum videtur, vt ſi timeatur, quod fur, ſi propalaretur, ſibi manus violentas inferret, aut ipſum in magna neceſſitate conſtitutum non fugiat. Nonò non obſtans, ſupple ſi poſſit & debeat ex officio: Sícque Dominus terrarum reſtitutioni eſt obnoxius, ſi per ipſum ſtet, quo minus latrones, & raptores pœnas dent aut profligentur. Decimò non manifeſtans, ſcilicet inuaſorem, vel tunc vel ſaltem poſtea. Nec hoc duntaxat, quando iure naturali adſtringitur, ſed potiſſimum quando officio compellitur. Interim ſciendum eſt, quod tantum obligatur quis reſtituere, pro quanto eſt cauſa oblationis iniuſtæ. Etſi quilibet per ſe aliquid rapiat, & nullus eſt cauſa alicuius ſubtractionis rerum per alium factæ, ſed ſolum ſuæ, tunc ſolum reſtituere quiſque tenetur, quod ipſe abſtulit, quia nullus alterius crimine damnatur: Si vero aliquis eſt cauſa ſubtractionis rerum per alium factæ vel per omnes alios factæ, quia nullus eorum abſque ſocio præſumpſiſſet, tum talis obligatur ad damna per omnes facta reſtituẽda. Quando ergo omnes cõſpirant, non ituri ſinguli per ſe, ſinguli reſtitutioni obnoxij inueniuntur, nec ſufficit cuilibet reſtituere, quod ipſe accepit: Si verò vnus iuiſſet abſque ſocio, vel duo eorum,

Palpans.
Recurſus.
Participans
Mutus.
Non obſtãs
Non manifeſtans.

rum, aliis nolentibus, tunc illi tenentur reſtituere. Alij autem ſunt indamnes, quia nõ ſunt cauſa furti cõmiſſi: ſi autem omnes portẽt ſimul lignum ponderoſum furto ſublatum, omnes obligãtur, quanquam aliqui fuerint parati ſoli re: & ratio eſt, quia quamuis fuerint parati per ſe, tamen omnes operantur ad ablationem iniuſtam huius ponderoſi ligni. Sed qui iſtud intelligendum eſt de toto damno? Si enim quilibet redderet de furto totum damnum per omnes illatũ, tũc videtur conſequens, quod ciuitas in bello iniuſto depopulata, per mille milites, eſſet millecuplo ditior, quàm prius, quod tamẽ non requiritur ad reſtitutionem. Senſus igitur eſt, quãdo multi ſunt cauſa damnificationis, vtpote præcipiẽs, conſulẽs, & cæteri, quilibet eorum tenetur ad damnũ totum reſtituẽdum in ſolidũ, quãquam ipſe tantum pars fuerit. Et ſi vnus reſtituat damnificato totum damnum, alij nõ obligantur illi. Exẽplo quod dicitur manifeſtum fiat: ciuitas iniuſtè dãnificata, id eſt, damnum paſſa à centum militibus mille aureorum, non debet recipere in reſtitutionem, à quolibet milite, mille aureos, quia pro mille aureis, reciperet centies mille aureos, quod eſt irrationabile. Quilibet ergo miles teneatur ciuitati in ſolidum, in eo quod deeſt ciuitati, quouſque completam ſuam recipiat damnificationem: verùm vno totum reſtituente, aut duobus aut tribus, ſecundum partes perficientibus vniuerſam reſtitutionem, reliqui non obligantur ciuitati, ſicque in ſimilibus eſt iudicandũ. Iã adhuc reſtat ſcrupulus, an vno reſtituente vniuerſum ipſi ciuitati damnum, alij teneãtur illi reſtituere partem ſuam, ne vnus grauetur vltra alios, qui æquè ſunt culpabiles. Dicendũ eſt iſtũ caſum tripliciter contingere poſſe. Primò ſi res adhuc extent apud ipſos raptores. Secundò ſi ſunt ab eis conſumptæ. In iſtis duobus caſibus, tenentur illi dare, qui totum damnum dãnificato reſtituit, quicquid de rebus acceptis habuerint vel conſumpſerint, quia per reſtitutionem plenariam damnificato domino factam, efficitur dominus rerum ablatarum. Vnde hi qui res adhuc habent, vel conſumpſerint debent refundere illi, qui totam reſtituit portionem ſuam. Tertiò contingit, quod nihil vtilitatis ex damnificatione habuerint, ſicut fit in incẽdiis & in cõculcatione ſegetum. Dicendum ergo quod ille qui damnificato

Scrupulus quomodo ſinguli debeãt reſtituere.

Similitudine dilucidat quod docet.

Vno reſtituẽte omnes alij quomodo illi obligentur.

Reſponſio tripartita.

cato reſtituit totum damnum, aut fuit ad ipſam rapinam inductus, aut inducens, aut æqualis aliis. Si fuit inductus tenetur illi, qui eum induxerunt refundere æquas portiones, quia quaſi ab aliis paſſus eſt, qui ab aliis inductus cognoſcitur. Si verò ipſe fuerit inductor, alij per eum inducti non obligantur eidem reſtituere: Si autem æquè ſpontaneus & æqualis in crimine fuerit, diſtinguendum videtur, quia ille ſine aliis non rapuiſſet: ſic cùm par ſit ratio, æqua debet omnibus eſſe portio. Si auté abſque aliis iuiſſet Tho. de Vio Caietanus arbitratur alios nõ obligari ad reſtitutioné rigore iuris, ſed humanitatis & æquitatis ratione. Deinde pœnitius intuédũ eſt quid nomine rei alienæ intelligendũ ſit: Cuius hæc traditur regula: Omnis qui habet rem alienã, tenetur ei, cuius eſt, eam reſtituere. Iſtud dictamen rationis ſuadet, & æqualitas iuſtitiæ commutatiuæ requirit. Vnde Auguſtinus, epiſtola 54. ad Macedonium: Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatũ. Vt iſta iureconſultorum regula plenius intelligi queat: haud ignorandum eſt, rem bifariam poſſe haberi, bona ſcilicet vel mala fide. habetur autem mala fide, quãdo res emitur, donatur, accipitur, quæ probabiliter ſcitur eſſe alterius: exemplo quod dicitur dilucidũ fiat. Si antiſtes aliquis raptores aliquos excommunicaſſet, nihilominus à talibus emitur calix, vel alia res, de cuius iniuſtitia non eſt ambigendũ, tũ mala fide poſſidetur. bona fide poſſidet qui omnino ignorat rem non eſſe ſuam & ſimul atque iniuſtitiæ certior factus eſt, non abnuit cuique reddere quod ſuum eſt. Qui auté mala fide habet, tenetur reſtituere ré quam probè cognouit alienam, vel ſecũdum ſe, vel pretium eius, nec tutus eſt in foro conſcientiæ, ſi eam diſtrahendo ré, pretio quo emerit, vendiderit nihil lucri habendo, nec etiam eſſe ſecurus debet, ſi res mortua, amiſſa violenter, aut quocunque caſu ablata ſeu debilitata fuerit. Sed oportet reſtituere in optimo ſtatu, quo fuit, quando ſcienter rem alienam emendo, ſibi vendicauit, quia eſt directè cõtra iuſtitiam commutatiuam. Quocirca reddere tenetur etiãſi dominus rei nihil pretij vellet dare taliter eméti: nec excuſatur à reſtitutione, etiamſi venditor nolit dare tali pretium acceptum in emptione. Si autem bona fide poſſederit, in foro contentioſo poſſet citatus à domino rei, occaſionem ſumere

Res alienæ. Nõ dimittitur peccatũ niſi reſtituatur ablatũ.

Res dupliciter habetur bona & mala fide.

Mala fide poſſidens tenetur reſtituere.

ũmere citandi venditorem. Si autem iſte bona fide poſſi-
ens, dono rem alteri tribueret, interea inuenitur domi-
us rei proprius, ille qui dono dedit reſtituere non tene-
ur. Similiter ſi recto pretio vendiderit, vti emit, non re-
uiritur retributio. Quamdiu enim homo iniuſtitiam
gnorat, reus non efficitur, vt Auguſtinus docet de fide &
operibus capite ſeptimo. Sed ille apud quem res depreh-
litur. Nec tenetur in conſcientia reddere emptori pretiũ,
niſi iuridicè procedat, & tum occaſionem reperiat appel-
are venditorem. Si autem fide bona dono rem accepiſſet
& pretio vendidiſſet, oportet tum pretium reſtituere, quo
ditior effectus iniuſtè non ignoratur. Notandum quoque
eſt, ſi res extet, vt pecunia, vas aureum, animal, &c. eſt re-
ſtitutio facienda, ſin minùs, æquiualens: Si verò propriæ
famæ denigratio, aut diffamatio reſtitutione cõtingeret;
per confeſſorẽ maturi cõſilij virum, aut aliàs per interme-
diã tũ perſonam in propria forma reſtitutio fieri poſſet,
vel per æquiualens. Sicut ſi quis agrũ iniuſto titulo poſſe-
diſſet, poſſet per æquiualẽs ſatisfacere, quia bona fama me-
lior & pretioſior eſt rebus temporalibus: Melius eſt enim
nomen bonum, quàm diuitiæ multæ, Prouer. 22. Sine tali
cauſa non liceret valorem reddere, ſed ipſam rem vel ſimi-
lem, ita quod damnificatus ſit contentus. Damna inſuper
illata, priuatio honoris fructuum, ſeminum, vti habetur
de Reſtitutione ſpoliatorum ca. Grauis, debent recompẽ-
ſari aliquibus bonis, ita vt ſit ſatisfactum damnificato, vi-
ri prudentis iudicio. Cùm reſtitutio ſit actus iuſtitiæ cõ-
mutatiuæ (vt eſt prælibatum) quæ conſiſtit in æqualitate
rei ad rem, ideò oportet reſtituere æquale rei ablatæ, itẽ
lucrum & fructum inde profectum. Si quantitas ſit certa,
oportet tantundem reſtituere: Si incerta ſit res ablata, vel
damnum illatum, timorati ſtandum eſt viri iudicio, qui
vniuerſis conſideratis determinare poterit. Exẽpli gratia:
Si quis impedit alium à conſequendo officio vel benefi-
cio, ſi diſtributor, vel beneficij collator, antiſtes, abbas,
vel alius decreuit alicui conferre beneficium ſuperuenit a-
lius, illum impediens, & inducit collatorem vt minus di-
gno conferat, quãquã tamen dignus ſit & iſte, tũ non ſo-
lùm peccat in Deum, ſed reſtitutioni eſt obnoxius, ad dã-
dum ſcilicet illi magis digno quẽ impediuit. Ad iſtũd du-

Per intermediã perſonã reſtituere.

Damna illata reſtituẽda.

Impediens à beneficio, tenetur reſtituere.

ſum videri poſſet, cùm reſtitutio ſit alicui reddere, quod ſuum eſt: iſte autem qui impeditus fuit, nihil iuris in beneficio habuit, ergo nulla(vt videtur)debetur ei reſtitutio. Ideo ſciendum eſt, beneficia eccleſiaſtica, eſſe bona communia eccleſiæ debita per viam iuſtitiæ perſonis eccleſiaſticis dignis. Aliter tamen debetur vni digno ante diſtributionem, aliter poſtea. quandoquidem ante diſtributionem debetur digno, non tanquam proprium, *ſed* tanquam illi commune, ſicut & cæteris partibus eccleſiæ: Poſt diſtributionem verò ei debetur tanquam proprium: Diſtributio namque eſt appropriatio rei communis, ad ſingulares perſonas. Vnde ſi quis poſt iſtam auferret, proprium ei auferret. Impediens ergo aliquem, quo minus potiatur officio politico vel beneficio eccleſiaſtico, directè agit contra actum iuſtitiæ diſtributiuæ, & quanto plus ille actus proceſſit, tanto plus obligatur reſtitutioni.

Collator beneficii qualis eſſe debeat.

Deinde notandum eſt collatorem non eſſe beneficiorum dominum, ſed diſpenſatorem quæ diſpenſatio innititur iuſtitiæ, non liberalitati collatoris: ſicque per viam iuſtitiæ debent eccleſiaſtica conferri beneficia, adeo vt ſi ſcienter minus digno collator conferat, non ſolùm peccat vitio acceptionis perſonarum(de qua licet videre optimum libellum Tho. Caietani Summula de peccatis nuncupatum)verumetiam iniuſtitiæ, vt perſpicuum fieri poteſt, ex 22. D. Tho. quæſt. 62. Nec aliquis ſibi blandiatur ſe non arctari legibus iuſtitiæ diſtributiuæ, vt queat facere quod velit, cùm S. Apoſt. dicat, 1. Corinth. 4. Sic nos exiſtimet homo, vt diſpenſatores, non dominos, &c. vti habetur de donationibus, cap. Fraternitatem. Iam cõſideratione opus eſt, an quis obligetur reſtituere, ſi impediat alium æquè dignum. Et manifeſtum eſt quod non, quia non violatur iuſtitia diſtributiua. Præterea haud diſſimulandum videtur, ſi deſiderans aliquod beneficium teneatur reſtituere, quando propter ſe dignior poſthabetur. Reſpondendum eſt quod ſi procuretur cum iniuria dignioris, reſtitutio eſt facienda, quia iuſtitia diſtributiua violatur. Si autem petatur abſque alicuius præiudicio, tunc in conſcientia tutus eſſe poteſt, poſſet tamen collator hũc minus dignum, promouere ob certas conditiones, quibus pollet in rebus gerẽdis, magis quàm alium ſanctiorem & doctiorem,

modò

modò non intẽdat huic nocere, ſed aliàs prouidere. Quãtitas reſtitutionis, quæ debet fieri per eum qui magis dignum impediuit, non ſecundum æqualitatem beneficij fiat, quia non erat ei proprium, poterat ſiquidem multis impediri modis, ſed ad arbitrium timorati viri reſtituatur, vti docet D. Thom. 22. quæſt. 62. & Caietanus ibidem. Si autem teſtamenta impediantur aut etiam reuocentur ex odio aliáve cauſa, poſſet ibi eſſe mortale delictum, potiſſimùm ſi reuocentur abſque legitima cauſa, nihil tamen eſſet reſtituendum: Iuſtitia namque hic non violatur, ſed liberalitas qua nulli obligabatur, retrahitur. Rurſus ſi ablatus ſit equus, ita quod agricola nequeat arare, vel aliis elocare, oportet iuſti viri arbitrio reſtituere: Non enim ei debetur quod inducta conſuetudine ex talibus ſolet haberi, quia multipliciter potuit impediri. Ei quoque hæc facienda eſt reſtitutio, à quo aliquid iniuſtè ablatum eſt vel detentum. Sed difficultas oritur. Si res accepta ſit à non domino, vtpote diſpenſatore, theſaurario, vel ab eo qui rem vſura extorſit. Reſpondendum exiſtimo: Si accipiatur ab eo qui iniuſtè poſſidebat per vſuram vel rapinam, non debet reſtitui, à quo accepta eſt, ſed domino rei: Debet tamen tum inſinuari bono medio raptori, ſi fortè reſipiſcat, ne rurſus domino reſtituat, teste D. Auguſtino epiſtola 54. ad Macedonum, & allegatur 14. quæſt. 4. cap. Quid dicam. Quid autem agendum ſit de rebus quorum dominus mortuus eſt vel incognitus, habet D. Tho. vbi ſupra ſatis fuſo tractatu eo loci Caietanus, qui volunt dominum diligentiori opera inquirendum, ſi tum nequeat inueniri, eius nomine erogetur pauperibus. Viderint ergo qui rapiunt, omniáque corradunt per fas, per nefas, cunctáque ſalua fore exiſtimantes, ſi feneſtram, calicem, caſulam, &c. de mammona iniquitatis fecerint, & interea dominus fraudatur, Eccleſiaſtici 34. Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata, & poſtea: Dona iniquorum non probat altiſſimus, nec reſpicit in oblationes iniquorũm, nec in multitudine ſacrificiorum propitiabitur eorum peccatis. Qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris ſui. Huic adſtipulatur beatus Ioannes Chryſoſto. homil 60. ad populum Antiochenum, & D. Gre-

Teſtamenta retracta nõ ſunt reſtitutioni obnoxia.

Cui reſtituendum.

Ex furto offerre illicitum.

go.lib.12. Moral.ca.23.qui graui indignatione tales ſugillant. Et ſi patrem crudeli aliquis ferro peremerit, ſatiſfaciendum eſt liberis educatore deſtitutis & orbatis. Si tantùm læſus fuerit, reſtituatur quantum veriſimiliter lucratus fuiſſet, ſicuti habetur Exodi 21.& 22. Si res inuentæ, vt lapilli, gemmæ, &c. quæ nunquam dominum habuerunt, ſunt inuentoris. Si ab antiquo illis fuerit dominus, vt theſauris in propriis inuentis, ſimiliter ſunt inuentoris lib.2.Inſtitutionum de Rerum diuiſione.§.Item lapilli. Si reperiantur in alieno fundo, diuidantur inter inuentorem & dominum, ibidem. Si verò dominus ſua dereliquit, quippe qui neceſſitate compulſus, ſua proiecit in mare, & pro derelictis habet, vt præmiſſum eſt, tunc ſunt inuentoris, ibidem.§. hoc amplius. Alioquin illa ſurripere, eſt furtum committere, eo loci.§. Alia ſanè. Qui autem piſcando colligit talia, intentione domino reſtituendi, magnum ſpiritualis gratiæ inde reportabit lucrum. Si retia ac aliqua huiuſmodi nauem concernentia in mari reperiantur à naui diſſecta, naucleri ſportam malo affigendam, donec ille qui amiſit, ſua ſigna ediderit, ſuſpendant: ſi nemo in mari compareat, coguntur redeuntes, rei geſtæ ſeriem officiatori manifeſtare. Quod ſi bona aliqua maris inundatione dimerſa per anni circulum liberis fluctibus relicta fuerint, fiſco Regis applicabuntur: ſi aggeribus ante anni ſpatium circundata fuerint, ac repetantur, tantum impendere debebunt, qui poſſidebant, quantum expenſarum proportionabiliter conſtat eſſe factum, quemadmodum docetur lib.2. Rubrica 1. fol. 351.& 359. Ordinationum imperialium ac ſtatutorum Regiæ maieſtatis. Si inuentor ſit pauper, quando dominus manet incognitus, poteſt ſe inter pauperes computare. Si dominus magna locorum intercapedine diſſitus ſit, ſignificandum eſt, quid de re ſua fieri velit. Et ſi fortè maiores expenſæ valore rei eſſent faciendæ, ſi ſint res iniuſtè detentæ, propriis expẽſis eas debet curare domino reſtituẽdas, nec domino in aliquo damnum inferre, ſiue ille alio commigrarit, ſiue fur vel raptor extraneus factus fuerit. Nec differẽda eſt ad multos annos, ſed protinus quod ſuũ eſt, cuique eſt tribuẽdum, Leuit.19. Deuter.24. Nõ tamen media nocte, aut inter miſſarum ſolennia, ſi occurrat, ſed ſtatim,

Damna illata reſtituenda.

De rebus inuẽtis quid faciendum.

Quando reſtituendum.

ſtatim, id eſt, nō differẽdum eſt ad tempus lōgum, niſi ſit cauſa excuſans. Sed difficultas oritur quãdo reſtitutio nequit fieri protinus, ſine magno reſtituẽtis damno, an tum poſſit procraſtinari vt ſucceſſiuè fiat vel tota cõgruo tempore. Dicendum occurrit, quod ſi debitor alieno ære grauatus, extrema vel magna cõflictetur neceſſitate, ita quod ea quæ habet reſtituere ſint ei ſimpliciter neceſſaria ad vitam conſeruandam, nón obligatur, illicò reſtituere. Sed intelligere ſi velis caſum de opulentis, aliíſque medioeris fortunæ hominibus, qui ſi reſtituerent, paruum damnum incurrerent. Reſpondet Caietanus ſuper Tho. 22. quæſt. 62. quod debeant ſtatim reſtituere rem ablatam, etiamſi pauperem cogerentur ducere vitam. Poſſet tamen reſtitutio aliquo modo differri, maximè ſi dominus damnum non incurreret, & potiſſimùm ſi tales debitores creditoris impetrent dilationem. Nec ceſſio bonorum per leges & iura introducta (de ceſſione bonorum, lege, Is qui bonis, & leg. Qui bonis ſuis) aliquem in conſcientia tutum facere debet, ſed vbi ad pinguiorem conditionem peruenerit, reſtituere obligatur. Haud ſecus quando quis ſcandaloſis exemplis impactus, in voraginem vitiorum prolapſus eſt, eum poſt melioris conſilij admonitione emendatioríſque vitæ correctione, in priſtinum ſtatum reponendus eſt, quemadmodum docetur Exodi 22. Si egreſſus ignis, &c. Matth. 18. Qui ſcandalizauerit, &c. Nequaquam tamen debet diſcurrere per mare, per terras, per mille diſcrimina rerum, vt reducat diſſuadendo peccata, inducendo ad meliorem vitæ frugem, per ſe deprauatos, ſed veram condignámque pœnitentiam oſtendat & conuerſionem, qua allecti exorbitantes, à diaboli laqueis reſipiſcant. Quod mihi & omnibus nobis largiri dignetur pius pater & miſericors Dominus. Amen.

Ceſſio bonorum.

Scãdalo impacti quomodo reuocandi.

De Eleemoſyna.

QVEMADMODVM iniuſta rerum detentione offendimus, iſtudque præceptum præuaricamur: ita reſtitutione ac eleemoſyna, inſtar Zachæi, Deum nobis promeremur, gratiámque eius nobis cõciliamus. Cẽſetur autem eſſe opus, quo porrigitur aliquid indigẽti, ex compaſſionis affectu propter Deum. In qua deſcriptione vniuerſa tanguntur quę eleemoſynæ naturam concernũt.

Eleemoſyna quid.

Miſeria ſiquidem egenorum efficit nos compati, eíſque ſubuenire, non ex vanitate, ſed charitate propter Deum. Bifariam autem diuiditur, in corporalem aut ſpiritualem. Corporalis ſubdiuiſione ſecatur in eam quæ ante mortem erogatur, & quæ poſt vitæ huius tranſitum exhibetur. Prior magnis laudum præconiis extollitur, Act. 9. in Thabita, Act. 10. in Centurione, Cornelio, & Luc. 19. in Zachæo, atque eius ſeptiformis adminiſtratio *hoc* hexametro, teſte D. Bonauent. ſuper textum 15. diſt. in quartum ſententiarum, & D. Thom. 22. quæſt. 32. art. 2. comprehenditur:

Duplex eleemoſyna.

Subdiuiſio corporalis eleemoſynæ.

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Quotuplex corporalis eleemoſyna.

Quorum obſeruatio, nouiſſimi ac œcumenici illius iudicij rigidam comprobabit ſententiam, Matth. 25. Eius quæ poſt obitum exhibetur, mentio fit Tob. 1. quæ & laudem commeretur in pagano ſimul & efficaciam: Cùm enim Simonides nauem littori appuliſſet, inhumatúmque cadauer quod ibidem offendit, tumuli penetralibus incluſiſſet, à defuncto commonitus extitit, ne proximo die vela dando, naufragium proceloſa vi venti incurreret, vbi aliæ naues periculis maris ſe committentes, ſcopuloſis anfractibus illiſæ perierunt, teſte Valerio Max. lib. 1. cap. 7. Profuerit hic obiter annotaſſe, eleemoſynam ante mortem erogatam plus energiæ habere, quàm poſt mortem. Beatius quippe eſt liberum exire, quàm poſt vincula libertatem requirere, & fruſtra quoque poſt mortem medicina paratur. Vnde Eccleſ. 18. dicitur, Ante languorem adhibe medicinam. Vtinam iſtud multis diuitibus eſſet perſuaſum, eorumque cordibus impreſſum: mallent dubio procul vnam candelam ante ſe viam præparare, quàm duplicatas poſt tergum parum iuuare, teſte beato Bonauent. loco prælibato, vbi triplicem producit dicti rationem. Primò ſi opulenti ſuperſtites eleemoſynas largas diſtribuerint, aut ſaltem redditus ſuis pecuniis quibus abundant, compararent, ratione piarum fundationum inſtituendarum, præter maioris pœnæ remiſſionem, etiam maiorem ſibi cumularent gratiam & gloriam. Plus ſiquidem meretur actualem elargiens eleemoſynam, quàm tantum dare diſponens, teſte Bernardo ſermo. de Innocentibus, & D. Grego. lib. 18. Moral. cap. 22. quod voluntatem

Melius eſt ante mortem erogare.

tem habeat maiori firmitate ſolidatam, quàm ille qui
lo ſibi propoſito blanditur. Secundò magis ſatisfacit,
uſquam pœnæ ſibi adimit, qui ſic præſenti effectu Miſ-
s celebrari inſtituit, aut egenis ſuccurrit, quàm ſi eadem
men eius inſtitutione fierent poſt mortem, quando re-
nere bona nequit, & ſua non ſunt: Nam tunc dat non
uaſi proprium, ſed quaſi alienum, iuxta illud:

Da tua dum tua ſunt, poſt mortem tunc tua non ſunt.

Tertiò quia teſtamentorum exequutores & hæredes
aud rarò ſunt infideles, ita vt ſibi magis cõſulant, quàm
iis, ſuiſque negotiis magis inuigilent quàm alienis.
O homo ſi hic es permanſurus, quæ tua ſunt, hic reponas:
autem illic iturus es, cur ea hic relinquis? Manus paupe- *Manus pauperum eſt Chriſti gazophilaciũ.*
m eſt Chriſti gazophilacium, quia quicquid præſtiteris
uperi, Chriſtus accipit. Da pauperi terram (aurum enim *Aurum rubra eſt terra.*
t rubra terra, D. Bernard. ſermo.4. de aduentu) vt acci-
as cælum, da nummum vt accipias regnum. Vnde Au-
uſt. ſermo.76. & 245. de tempo. Si meditareris proficiſci
longinquam regionem, & hic illius regionis ciuem cõ- *Similitudo.*
nderes pauperem, diceréſne, dabo hic vt detur mihi ibi?
uperes ſunt ciues regni cælorum, Luc.16. Altera eſt ſpi- *Eleemoſyna ſpiritualis.*
tualis, cuius meminit Auguſt. Pſalm.11. Et Grego. lib.
.Moral. cap.8. Duo ſunt, inquiunt, benignitatis officia
eneficiorum corporalium erogandorum, & ignoſcendo-
m peccatorum, item lib 50. homil. homil.6 & ſermo.5.
verbis Domini: Duplices ſunt eleemoſynæ, vna cor-
s, alia pecuniæ: Eleemoſyna cordis eſt dimittere ei à
o læſus es: Nam quæris aliquando dare indigenti, nec
bes. Indulgere peccanti quantum volueris, redundabit
bi. Potes dicere, non habeo quod tribuam egeno, ne-
eo ieiunare frequenter, quo minus autem omnes homi-
es diligas, nunquam te poteris excuſare. Huius generis
t correptio fraterna, teſte D. Auguſt. ad Euchium cap. *Correptio fraterna.*
.de Ioanne Chryſoſt. hom.1. & 40. ad populum Antio-
enum, Bernard. ſermo.42. ſuper Cãtic. nec iſta duntaxat
eemoſynę ſpirituale attribuitur, ſed & ſextupliciter, teſte
eraphico doctore, præfato loco completur, iuxta illud:

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora. *Eleemoſyna ſpiritualis quotuplex.*

Iſti autem nobiliores ſunt quàm corporales eleemoſy-
æ, ſicut anima præponderat corpori, niſi comparetur ad

aliquem particularem caſum, in quo corporalis ſpiritualem, neceſſitudinis ratione ſuperet, ſiquidem iuſtius eſt paſcere fame morientẽ, ſecundum D.Thom.22. quæſt.32. quàm tum docere neſcientẽ. Vt autẽ cognoſcamus quorum ſit elargiri eleemoſynam, aduertẽdum eſt inferiora ſubeſſe ſuperioribus, itaque cõficimus ſeruum ſiue ancillam non habere diſtribuẽdi eleemoſynas poteſtatẽ, abſque cõſenſu Domini expreſſo vel interpretatiuo, niſi in rebus *paruis*, vtpote paue, olere, & eius generis aliis, quæ notabile hero nõ inferunt nocumẽtum, teſte D. Thoma in ſcripto 4. diſt.15. Grande tamẽ piaculum nõ euadunt, qui res potius putreſcere ſinunt apud ſe, quàm aliis vtiliter expẽdant, ſicut qui carnes malint eſſe vermiculoſas, panem mucidum antequam pauperibus impartiri velint, imò vix ad neceſſitatẽ comedere audẽt, quòd ſemper locupletes penuriam inſtar Tantali, ſuſtineant. Vxor tamẽ triplici caſu poteſt eleemoſynam facere abſque viri cõſenſu, ſecũdum D.Tho. 22.quæſt.32.art.2. Primò ſi fuerit cõiunx lucroſa, deinde ſi aliqua poſſideat vel habeat præter dotẽ. Tertiò ſi faciat eleemoſynam de rebus ſuæ curæ commiſſis, quæ approbato more ſolẽt ad diſpẽſationẽ vxoris pertinere. In extrema tamẽ neceſſitate nõ eſt mariti aut hæri requirẽdus cõſenſus, quia tum omnia ſunt communia, adeò vt ſi quis illa ratione furtum committeret, à peccati labe immunis exiſteret, ſecundum D.Thom.in ſcripto 4.diſt.15.Nõ tamẽ intelligitur ipſe articulus extremæ neceſſitatis, quãdo quis nimia preſſus inedia videtur animam agere, tum nãque nullum eleemoſyna produceret fructum, ſed quando probabili ratione, & veriſimilibus argumẽtis cognoſcimus egenum lapſurum in magnas, niſi inopiæ ſuæ ſubueniatur, tribulationes, ſecũdum ſanctum Ioannẽ Chryſoſt. hom.12.ad populum Antiochenum. Hinc Chriſtus tacuit omnia iniquorum crimina, & ſolam eleemoſynæ ſterilitatẽ, Matth.25. eſſe cẽſuit improperandam. Huic quadrat ſentẽtia illa trita, quæ ex ſerm. Ambroſ. 81. eſt deſumpta: Paſce fame morientẽ, ſi nõ pauiſti, occidiſti. Nec ſolùm ratione accipientis, verùm elargientis, ſecundum Thom.22. quæſt.32.art.5o. periculo peccati læthalis cõſtringitur homo ſuperflua diſpergere pauperibus, iuxta Dominicam ſentẽtiam Lucæ 11. poſitam. Quod ſupereſt, date eleemoſynam,

Qui debent erogare eleemoſynas.

Vxor quomodo facit eleemoſynã.

Furari quãdo licitum.

Paſce fame morientem, ſi non pauiſti occidiſti.

nam, vnde Auguſt.ſerm.219.de temp.& D.Baſilius in-gni cõcione,qua dilucidat illud Lucæ 12.Deſtruam horrea, & ſequẽti, quod diuitibus applicat: Si nõ dederis,res alienas inuaſiſti. Quod neutiquam accipiẽdum eſt,quaſi opulẽti nihil præter neceſſitatẽ proprium poſſideant, ſed vehementiori exaggerandi modo diuitum auaritiam, in rebus hæreditario iure poſſeſſis, ſuggillant. Nec aliquatenus ſuperfluum eſt dimetiẽdum ex poſſidẽtis qualitate, ſed etiam aliorum quorum cura ſibi incumbit, conditione. Quod non conſtat in indiuiſibili,quoniam multa tali addita valẽt dici neceſſaria, & pluribus ſubtractis remanent adhuc ſuſtẽtationi quotidianæ congrua: Aliàs eleemoſynam diuinum inducit conſilium ſecundum beatum Auguſt.ſuper Pſalm.103. ſerm.9 de verbis Domini, & D. Ioannem Chryſoſt.hom.72.in Matth.55.ſuper Geneſ.& 34.ſuper epiſtolam ad Romanos. Omnium tamẽ obtutibus figendum eſt ſpeculum, quod nobis compoſuit Ioannes euangel.primæ epiſtolæ cap.3.& Iacob 2.Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum deſiderantem, & clauſerit viſcera ſua,quomodo charitas Deĩ manet in illo? Viduas 3.Regum lib.cap.17. docet etiam de neceſſariis Helias eſſe ſuſtentandas :& beata mulier Luc.11.ante diem iudicij metuit iudicis voce laudari; quĩ non conſideraſſet quantum, ſed ex quanto duo minuta dediſſet, teſte Cypriano lib.de opere & eleemoſynis: Acceptius ſiquidem ſacrificium eſt cum parcitate proprium, quàm adfluenti oſtentatione alienum ,quod triplici modo fieri adſolet: Primo aliquid iniuſto titulo poſſidetur, quoniam dominium non transfertur vti videre eſt in furto ac rapina: ſic Gedeon fecit veſtes ſacerdotales de prædis, & factum eſt illi in ruinam & ſcandalum, Iud.8. Dauid quoque agrum pretio maluit redimere, quàm iniuſtè rem alienam occupare, 2.Reg.24.& 1.Paral.21. Nec immeritò, nam Sapiens docet Eccleſiaſt.34.quod offerẽs ſacrificium de ſubſtantia pauperum quaſi victimet filium in cõſpectu patris,vt diſtinctè edocet D.Auguſt.ſermo.35.de verbis Domini 21.de ciuit.Dei,ca.27.& ſerm.21. de verbis Apoſtoli.Secũdò ex vſura nequit fieri eleemoſyna, ſecũdũ Aug.ſer.35.de verbis Apoſtoli,& Bonauẽ.lib.4.diſt. 15.& Tho.eo loci.Nihilominus haud illicitũ cẽſeri debet

Quod ſupereſt da pauperibus.

De iniuſtis eleemoſyna non eſt facienda.

ſi concionatores beneficia percipiant vſurariorum, quoniam duplici via,licitum hoc eſſe non ambigit D. Thomas Quotlibeto 12.articulo 30. Priori quòd fideli perſuaſione inducant ipſam propriæ ſalutis habere rationem, reſtitutionemque eſſe faciendam: Nō enim dimittitur peccatum, ſi nō reſtituatur ablatum, Auguſtino teſte, epiſtola 54.ad Macedonum. Poſteriori quòd fideliter partes creditorum agant vt ſuum cuique tribuatur. Quod autem Simonia acquiſitum eſt, ſecundum D. Thom.22.quæſt. 32.debet erogari pauperibus, neuter enim vel reddens vel recipiens iuſto titulo ſibi vendicare poſſet. Tertiò aliquid eſt illicitè acquiſitum, vt quod latro acquirit latrocinio, meretrix ſuo turpi lucro, de quibus licet fieri queat eleemoſyna: nequaquam tamen de eo fieri debet ſacrificium, vel ad altare oblatio, cùm propter ſcandalum, tum propter ſacramentorum reuerentiam, teſte Chryſoſt.homil.8.36.78.& 79.ſuper Matth.76 in Ioannem 3.20.26. 76.ſuper Geneſim. Iam ſtudioſa cōſideratione aduertendum eſt, quid præterea in largiente & quid in recipiente adeſſe oporteat. Primò charitate præditum oportet dantē, teſte Paulo 1.ad Corinth.13. Si diſtribuero omnē ſubſtantiam, &c. Et Eccleſiaſt.32. Miſerere animæ tuæ, placēs Deo. Hinc monet D.Auguſt.ſermo.30.de verbis Domini, vt eleemoſyna incipiat à ſeipſa, id eſt, vt ex bona radice & puritate cōſciētiæ procedat: Peccatis namque inquinari, & nihilominus eleemoſynas multiplicare, eſt Deum quidem oſculari in vna maxilla, ſed altera ignominioſe alapam infligere, ſecundum doctrinam Auguſt.lib. Enchiridij cap.75.& 76 & D.Grego.lib.12. moral.cap. 23.Nihil obſtat tamen, quin eleemoſyna debitum ſortiatur effectum per famulum aut ancillam minus frugi erogata, cùm radicem diſtributionis habeat charitas, mittētis. Si verò eleemoſynarum exequutio nō ſit ab hero charitatē habēte ordinata vel intēta, ſed aliquis peccato mortali obnoxius ad intentionem huius vel illius eleemoſynam præſtat, nil proficit, quia exequutor eſt principalis actor, cui deeſt radix meriti, charitas, ex qua omnis meritoria actio procedit. Deinde teſte D.Bonauēt.ſuper text. diſt,15.lib.4.ſentētiarum, debet adeſſe hilaritas, iuxta illud Pauli 2.Corinsh.9.Hilarem datorem diligit Deus, & Eccle.

Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.

Quid requiritur in bene dante eleemoſynas

Eleemoſyna famulæ diſtributa qualis valoris.

eccle.35. In omni dato hilarem fac vultum tuum, quali
nim vultu facimus, tali reſpicit Deus. Debet quoque fie-
abundanter, Tobiæ 4. Si multum tibi fuerit, abundan-
er impartiri ſtude, ſi parum, exiguum communicare nõ
raueris. Nam ſi magna pauperi commoda adferre ne-
ueas, ſaltem particulam panis, ſaltem laticem bibituro
ræbeas, ſaltem lectulum in angulo domus reponas, ſal-
em poculum aquæ nõ pretio calefactæ, ſed frigidæ porri-
as, Matth.10. Auguſt.ſerm.62.de temp.debet etiam fie-
i feſtinanter, quemadmodum docet ſapiens in parœmiis
rouerb.3. Ne dixeris abi & reuertere cras, ego dabo tibi,
ùm poſſis continuò benefacere, & Eccl.4. Cor inops ne
fflixeris, & nõ protrahas donum anguſtiati, & qui cito
at, bis dat. Intẽtio recta, eſt etiam neceſſaria, quia Matt.
. Hypocritæ receperunt mercedẽ ſuam. Quædam ex par-
ſuſcipiẽtis vt liquidò cõſtat ex deſcriptione, quia egenis
ſt impartiẽda, Pſalm.54. Beatus qui intelligit ſuper ege-
um & pauperem. Lucæ 14. Cùm facis conuiuium, voca
auperes & debiles, inter iſtas, domeſtici Dei magíſque
morati aliis ſunt præferẽdi Eccl.12. Da bono, & ne rece-
eris peccatorem. His conſentanea eſt Theologia ſancti
eonis ſerm.4.ſeptimi menſis & Auguſt.lib.50. homilia-
um 39.& lib.1.de doctrina Chriſtiana ca.28.nec peccato-
i vt potiſſimum impẽditur, ſed membro & creaturæ Dei
ubuenitur, teſte Auguſt.ſuper Pſalm.102. Vniuerſis tamẽ
ræſtat eſſe benignum, ne fortè ipſe cui recuſarimus ipſe
it Chriſtus, Auguſt.de doctrina Chriſtiana, ca.1. Et ſerm.
70. de temp. Hinc cõſuetudo non ambigitur in eccleſiam
Dei introducta, qua pauperes certis temporum ſpatiis pe-
uliares ab æditui ſpiritus ſancti perciperẽt eleemoſynas:
Nam tempeſtate D. Ioannis Chryſoſt. eccleſia procurare *Eccleſia*
debuit tribus millibus virginũ & viduarum inopum ne *pauperes*
eſſaria, præter incarceratos & Xenodochium inhabitã *alit.*
es, quemadmodum liquidò conſtat ex homiliis 33.34. &
36.ad Antiochenos. Haud ſecus tria millia ſanctimonia-
lium ſuſtentabantur Romæ redditibus principis Apoſto-
orum. Recipiebant ſiquidem 80 libras annuas, teſte Gre-
go.lib.6.epiſtol.187. quod & Apoſtolorum temporibus
practicatum, diſcimus ex poſteriori epiſtola ad Corinth.
cap.8.& epiſtol.ad Philippen.cap.4. Veruntamen ſi om-

nibus prodeſſe nequeas, his potiſſimùm conſulendum eſt, qui nobis ſanguinis propinquitate iuncti ſunt, aut etiam cum quibus familiarior conuerſatio interceſſerit, Eſa. 38. Si videris nudum, veſti, & domeſticos ſeminis tui non deſpicias, & 1.ad Timoth.5. Si quis ſuorum & maximè domeſticorum non agit curam, fidem denegat, & eſt infideli deterior. Et ſi quid erogare oporteret quod pluribus impendi non poſſit, ſortè decidenda eſt controuerſia, ſi vel maior egeſtas vel alterius familiaritas cui danda ſit non decernat, teſte Auguſt.lib.1.de doctr.Chriſt.cap.28. Profectò ſi non defraudentur à deſiderio ſuo qui ſicophantæ, diſcolo, aut alioqui minus frugi homini præſtét eleemoſynam, Matth.10. Multò minus qui miniſtris Dei opem ferunt, in terra vitam angelicam ducẽtibus, ſecundum beatum Cyprianum lib.3.epiſtol.ad presbyteros & diacones, & D.Hieronymus epiſtol.ad Demetriadem. Hinc non immerito anathematis gladio percuſſus eſt Ioannes Vviclefin Cõcil.Conſtantiẽ.ſeſſ.8. vbi proſcribitur trigeſimus quartus eius articulus, qui ſic habet: Dantes fratribus mendicantibus eleemoſynam, eo facto ſunt excommunicati. Quod ſi verum eſſet, Dominus aquæ frigidæ, etiam cuicunque cõceſſæ exhibitionẽ non ita extuliſſet, quod nõ perderet mercedẽ ſuam, & à beato Auguſt. vocatur ſecundus baptiſmus lib 50. homil 39. A Chryſoſtomo autẽ dicitur ars quæſtuoſiſſima homil.33. ad Antiochenos. Nec immeritò, quia ſuper tabulatum fructum nõ producit ſemẽ, ſed terræ ſinibus commiſſum, tam vberẽ vt curru aduehi oporteat. Quo manifeſtum euadit neminẽ eleemoſynarum lagitate ad inopiam redigi, ſed erogando mirabili modo potius locupletari, teſte Ambr. ſer. 81. & figuratur 3.Reg.17. in vidua quę pro ſubcinericio pane multiplicata olei vaſa, ſecundùm diuinę pollicitationis fidẽ recepit, teſte Cypriano lib.de opere & eleemoſynis. Prouerb.28. Qui dat pauperibus, nunquã egebit, &c. & 2. Cor.9. Qui adminiſtrat ſemẽ ſeminãti, & panẽ ad edẽdũ præſtábit, & multiplicabit ſeminationẽ veſtram, & augebit incremẽta frugum iuſtitiæ veſtræ. Nec tranſitoria ſolùm multiplicat bona, verũetiã à diſcriminibus impẽdẽtibus pręſeruat eleemoſyna. Vnde Hierony.epiſtol.ad Nepotianũ, & Auguſt.ſerm.44. ad fratres in eremo: Nõ memini

Eleemoſynæ fructus.

mini me legiſſe mala morte prçuentum, qui miſericordiæ opera diligenter exercuit. Quin & à peccatis liberat Daniel.4. Peccata tua eleemoſynis redime, Tobię 4. Eleemoſyna à morte liberat Eccleſ.3. Reſiſtit peccatis. Lucæ 11. Date eleemoſynam & omnia munda ſunt vobis Nō quaſi protinus habeatur ſcelerum remiſſio, quādo aliqualis facta fuerit eleemoſynę largitio, ſed duplici modo habendum à peccato liberare intelligendum eſt: Vel impediendo futurum, ſicut alia meritoria vitæ opera hominem in gratia conſeruant, vt gratiarum incrementa ſumat, & peccata deuitet Act.10. Vel à præteritis & commiſſis liberādo, quod diſponunt in peccatis exiſtentem ad gratiam recuperandam & remiſſionem, intermediis ſacramentis obtinendam, ſicut alia opera de genere bonorum, recta intentione facta, teſtę D. Bonauent. lib.4. ſententiarum, diſt.15. art.2. Qui autem exiſtit in ſtatu gratiæ, ſuis eleemoſynis meretur ſemper venialium remiſſionem, teſte D. Aug. epiſtola 54. ad Macedo. Greg. Nazianzē. oratione 16. & Ambroſ. lib.1. offic cap.11. Nec ſuam modò energiam oſtendit in prçſenti, ſed etiam in futuro, nam leuio. ē facit purgatorij pœnam, Act.9. & Aug. lib de fide ad Petrum. Denique & Chriſtum videre facit omnium tributorem, & hic & in futuro. De priori legimus in vita ſancti Martini apud Seuerum Sulpitium, quomodo Chriſtus apparuit S. Martino, inquiens curiæ cęleſti, Martinus adhuc cathecuminus hac me veſte contexit. D. Gregor. quoque homil. 23. lib.40. homiliarum commemorat quēdam patremfamilias, hoſpitio ſuſcepiſſe pauperes, vt patres veteris teſta. miſſos faciam'. Cùm autem ex more manus eorum ablueret & vrceum acciperet, abluēdus diſparuit: ille ſecum mirabundus cogitabat quid hoc eſſet, & nocte per viſionem Dominus ei apparuit dicens: Cæteris diebus me in mēbris meis, heſterno autem die me in memetipſo ſuſcepiſti. Huic perſimile eſt quod legim' lib.10. ca.24. Gregor. Turonen. Nam ciuis quidam Antiochenus ſēper vnū vel plures ſuę menſę admittere ſolebat pauperes, quos requirēdo cùm non inueniſſet, ciuitatē exeundo, inſtar Abrahę, vnū ſeniorem candidis veſtibus amictum cum 2. aliis offēdit, quos cum inuitaſſet, ſudarium ſenior quaſi expandēdo, ciuitatem euertit, ſignificans nihilominus ipſū inſtar Loth

Morte mala non moritur qui dat eleemoſynam.

Quomodo liberat à peccato.

Chriſtus apparet eleemoſynā facientib'.

euaſiſſe ob crebras eleemoſynas egenis impartitas, quanquam amici eius occubuiſſent. De poſteriori legimus Matth.25. vbi largis eleemoſynis locupletes ſingulari præſentiſſimæ Deitatis viſione freti merentur peculiarem præ reliquis benedictionem, quam nobis omnibus largiri dignetur patriarcha pauperum Chriſtus Ieſus, qui eſt ſuper omnia benedictus. Amen.

OCTAVVM PRAECEPTVM.

Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

De vitio linguæ in generali.

CVM non ſolùm hoc præcepto inhibeatur falſum teſtimonium, de quo habetur Exodi 20. & Deuteron. quinto, ſed omnis ſermonis prolatio, qua proximus lęditur aut Deus offenditur, ſecũdũ Greg. Magnũ lib.3. Moral. ca. octauo, ita quod omne nocumẽtum ac iniuſtitiæ genus, quod verbo poteſt inferri proximo interdicatur. Hinc eſt quod iuxta ſeriem Alphabeti, certas linguę ſpecies duximus præferendas, quibus contingit rarum eſſe, qui non delinquat in lingua ſua, perfectumq́ue eſſe Iacobi tertio, qui verbo non offendat. Quocirca ſummopere adnitendum eſt, ſummoq; conamine laborãdum, vt diſcretionis virtute diſcamus noſtram moderari linguam, nihilq́ue effutiamus, quo Deum offendamus, aut proximũ exaſperemus. Ad quod cùm primis adducere debet nos ſacra pagina, dicit namque Sapiẽs, Prouerb.18. Mors & vita in manibus linguæ, qui diligũt eam, comedent fructus eius: & Eccleſ.14. Beatus vir qui non eſt lapſus verbo ex ore ſuo: & Iacob. tertio, Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir, vbi B. Iacobus exponit, quàm difficilè ſit linguam refrenare, inquiens: Omnis natura beſtiarum, & volucium, & ſerpentum, cæterorumq́ue domantur & domita ſunt, à natura humana: linguam autem nullus hominum

Primum inducit ad linguæ frenum.

Difficile eſt non offendere lingua.

nūm domare poteſt, nō quod impoſſibilitatem ſtatuat, ſed difficultatem oſtendat, ſecundum D. Auguſt. lib. de natura & gratia, cap. 25. & ſer. quarto de verbis Domini: Si enim ſimpliciter non poſſet domari, nō poſſet homini ad peccatum imputari quod linguam ſuam non domaret, quia nemo compellitur ad impoſſibile, ſecundum eundem ſer. 61. & 205. de tem. & concil Trident. ſeſſ. 6. cap. 1. Virgo quoque glorioſa quater dūtaxat in ſcripturis ſermonem miſcuiſſe cum aliquo, teſtatur D. Bernar. ſerm. ſecundo poſt ſermonem de Aſſumptione. Deinde ad linguæ cohibitionem inducere debent plurima mala & peccata quæ naſcūtur ex laxitate & immoderata linguæ licētia. Siquidem ex ea oriuntur reliquæ quæ ſequuntur (tanquam ex equo Troiano) ſpecies, in quibus Prouerbiorum 10. non deeſt peccatum, ac multa alia mala, quæ D. Iacobus habet ſuæ epiſt. cap. tertio: Lingua, inquit, modicum quidem mēbrum eſt, & magna exaltat: ecce quantus ignis, quàm magnam ſiluam incendit: & lingua ignis eſt vniuerſitas iniquitatis. Lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflāmat rotam natiuitatis noſtræ, inflammata à gehēna. & paulò poſt: Inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipſa benedicimus Deum & patrem & in ipſa maledicimus homines, qui ad imaginem & Dei ſimilitudinem facti ſunt. Ex ipſo ore procedit benedictio & maledictio: Nunquid fons, ex eodem foramine, emanat dulcem & amaram aquam: Tertiò ad linguæ refrenationem ipſa corporis noſtri plaſmatio, ab optimo maximo Deo creatore noſtro in organis viſus & auditus conſtituta & obſeruata conducit: Duas ſiquidem aures cuique hominum dedit, easq́; patulas, nūquam obſtructas: Linguam verò vnicam, dentium vallo obſeptam, ac labiorum munitione occluſā, teſte beato Ioāne Chryſoſt. homil. 22. ad Antioch. & Ambroſ. lib. de S. Ioſeph 2. ca. 5. Quo docerēt ex huiuſmodi corporis noſtri fabrica, nos ad audiendū eſſe promptos, atq; attētos eſſe debere, ad loquēdū autē tardos quod D. Iacob⁹. c. 1. admonet dicēs: Sit omnis homo velox ad audiēdum, tardus ad loquēdū. Pone Domine cuſtodiā ori meo, & oſtiū labijs meis, vt non declinet cor meum ad verbū malum, ad excuſādas excuſationes in peccatis, & Pſalm. 38. Dixi cuſtodiā vias meas, vt

Nemo ad impoſſibile compellitur.

Virgo glorioſa quater loquuta legitur.

3. Quod inducit linguæ immoderat⁹ vſus.

non delinquam in lingua mea. Super qua ſententia diſſimulandum non eſt, quod habet Tripartita hiſtoria, libro octauo cap. primo de ſancto Pambo, qui quum ſine literis eſſet, acceſſit quendam vt pſalterium addiſcere poſſet. Audito autẽ primo verſu præmiſſi Pſal. Dixi cuſtodiã vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Secundum verſũ non paſſus eſt audire, inquiens, Si potuero opere hoc implere, hic verſus tantummodo mihi ſufficiet. Cumque doctor qui ei verſum prælegerat, accuſaret eum negligentię, quod per ſex menſes lectiones frequentare non adieciſſet. Reſpondit ſe verſum illum adhuc opere non compleſſe. poſteá vero cùm multos ſuperuixiſſet annos, à quodam ſibi familiari requiſitus, an iam verſum calluiſſet. Quadraginta, inquit, & noué annis, vix quod illis comprehenditur aſſequutus ſum. Vltimo inducere debent ad linguam compeſcendam, præclara auctorum ſecularis literaturæ documenta. Sic etenim Cato:

Exemplum cuſtodien de lingua.

4. Inducūt ad linguæ frenum.

Virtutem primam eſſe puta compeſcere linguam,
Proximus ille Deo eſt qui ſcit ratione tacere.

Et iterum:

Nam nulli tacuiſſe nocet, nocet eſſe loquutum.

Vnde Solon vnus ex ſeptem Græciæ ſapiẽtibus interrogatus, cur cæteris loquentibus taceret, reſpondit, quia me loquutum fuiſſe pœnituit, tacuiſſe verò nunquam. Heſiodus quoq; linguam non vulgãdam, ſed perinde atque theſaurum recundendam eſſe, eiuſque in promẽdo gratiam exiſtere plurimam (ſi parcis menſuret ſingula verbis, teſte Aulo Gellio libro primo Noctium Atticarum cap. 15. pronũtiauit.) Poſtquam ergo prohibuit legiſlator opere proximum lædere in corpore, cui non debemus mortem inferre, aut etiam illicita carnalis copulę commixtione violare, ſubiecit ne in bonis illi iniuriam furando faciamus. Optima igitur methodo ſubnectit, ne vel verbo ludamus.

Epiphonema præmiſſorum præceptorum.

De Adulatione.

ADVLATORES ſunt, qui ſupra debitum virtutis modum, ſecundum Tho. 22. quęſt. 115, volũt alios verbis vel factis, gratię capãdę cauſa, vel lucri adipiſcẽdi, oblectare. Dicitur (ſupra debitũ virtutis modum) quia virtutis & amicitiæ cenſetur inſigne, ſi quis amicum, ne tribulationũ procellis abſorbeatur, laudibus aures eius demulcendo confortet,

confortet, vel vt bonis perſequendis ſolito ſtudioſiùs inuigilet, iuxta illud:

Excitat auditor ſtudium, laudatáque virtus
Creſcit, & immenſum gloria calcar habet.

Verùm aliquos magnis laudum præconiis extollere, de iis quæ non habent, vel potiùs vituperio, quàm laude digna ſunt hoc mandato prohibetur. Reprobat namq; Dauid Pſal 9. quod laudetur peccator in deſideriis animæ ſuę, & quod iniquus benedicatur: cui ſuffragatur Eſa. ca 13. Popule meus, &c. quemadmodum liquido conſtat exemplo 3. Regum 22. Eſtque peccatum mortale trifariam. Primo ratione materiæ, vt ſi quis laudi ducat actum læthalis peccati, teſte Gregorio libro ſeptimo Moralium. cap. 17. Eſa. 5. Væ qui dicunt bonum malum. & Ezechielis. 13. Væ qui conſuunt puluillos ſub omni cubitu, & faciunt ceruicalia: & paulò poſt interficiebant animas quę non moriebantur, & viuificabant animos quæ non viuebant, mentientes populo meo, credenti mendaciis, ac perſuadétes prodigalitatem eſſe liberalitatem, humilitatem fatuitaté, deuotionem monachorum ſuperbiam, honeſtatem voluptaté, atque delitias, ſolatium. Secundò ratione finis, vt quando quis laudat aliũ vt noceat corporaliter vel ſpiritualiter, vel vt eum decipiat, Prouerbiorum 27. Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis. Tertiò cùm quis laudando alium, præbet ei occaſionem læthaliter delinquendi, etiã præter intentioné adulatoris: ſic Act. 12. Herodes Iudęorũ blanda aſſentatione impoſitus, cruciatu miſerabili adflictus, damnandum emiſit ſpiritum, ſecundum Euſebium Cæſarienſem, lib. 2. ca. 10. qui prius fluctibus maris quaſi videbatur velle imperare, ac montium altitudines in ſtatera appédere. Quemadmodum memoriæ eſt proditum de Alexãdro, teſte Policrato, lib. 3. cap. 7. qui dicebatur filius Iouis, cùm circumeundo quandam ciuitatem quam obſidebat ſagitta transfoſſus eſſet, intulit: Omnes me filiũ Iouis proclamãt, at vulnus iſtud me mortalé demonſtrat. Hinc non immerito ſcorpionibus leguntur adulatores ſimiles apud D. Gregorium, homilia nona ſuper Ezechielem: Scorpiones enim palpando incedunt, ſed cauda feriunt, nec mordét à facie, ſed à poſterioribus nocent: blandi quidem videntur facie & adulantur, ſed poſt

Adulatio tripliciter eſt peccatũ.

Adulatores ſcorpionib᷒ ſimiles.

dorſum portant vnde venenum fundant. Idcirco Pſal. 117. dicitur: Circundederunt me ſicut apes quæ in ore mel habent, in aculeo caudæ vulnus. Et omnes qui lingua blandiuntur, ſed latenter ex malitia feriunt, apes ſunt, quia loquendo dulcedinem mellis proponunt, ſed occultè feriendo vulnus inferunt, teſte Proſpero, libro Epigrammaton:

Lingua aſſentatrix vitium peccantis aceruat,
Et delectatum crimine laude ligat.
Nulla ſit vt lapſo reparandæ cura ſalutis
Blanditur ſonti, dum male ſuaſus honor.
Libera ſit potius vox correctoris amici,
Serpere nec fibris cæca venena ſinat.
Nec credens media verbis fallacibus, æger
Noxia laudata, vulnera peſtis amet.

Cōparantur vēditoribus olei.

Et D. Gregorius homilia 12. & 40. li. 40. homiliarum & li. 19. Moral. ca. 14. venditores olei adulatores ſunt, qui enim accepta qualibet gratia vanis ſuis laudibus nitorem gloriæ offerunt, quaſi oleum vendunt, de quo Dauid Pſal. 140. Oleum peccatoris non impinguet caput meū. Principale etenim membrum noſtrum, caput eſt: appellatione autem capitis, ea quæ principatur corpori mens vocatur. impinguat ergo caput peccatoris oleū cùm demulcet mētem fauor adulantis. Eſtque periculoſa & attendentibus peſtifera, ſecundum Ioannem Chryſoſt. homilia 88. in Matthæum. Imò læthifera, teſte Auguſtino ſuper Pſal. 69. docente, duplicia eſſe genera perſequutorum, vituperantium & adulantium: Plus, inquit, perſequitur lingua adulatoris, quàm manus interfectoris, nam & ipſa ſcriptura vocat caminum, Sapientiæ tertio, tanquam aurum in fornace. Audi quia & lingua adulātium eſt talis, probatio auri & argenti, ignis legitur, Prouerbiorum 27. vir autem probatur per os laudantium eum. Quocirca iuxta Catonis ſententiam:

Cùm te quis laudat, iudex tuus eſſe memento,
Plus aliis de te, quàm tu tibi credere noli.

Si te lactauerint peccatores, Prouerbiorum primo, non acquieſcas eis, quia tanquam ſibilo aucupes, ita verbo circunſcribunt adulatores, ſimileſque perhibentur ſuauiter radere volentibus, ſed guttur gladio linguæ amputant. Quæ ſi modernis temporibus domini eccleſiaſtici & tēporales

porales animo repeterent, non ita paſſim adulatoribus, mẽdacibus, ioculatoribus, & huius farinæ hominibus, qui obtinent mentem populi, cum adulantibus in præſentia adulantur, cum detrahentibus detrahunt in abſentia, cum iuratoribus iurant, & periurare non formidant, cũ potatoribus potitant, cum obſcœnis obſcœna quæque effutire non ceſſant, locum tribuerent: Hos mirabili paradigmate confundit Diogenes ille Cynicus, teſte Valerio Maximo, libr.4.cap.5. Nam Siracuſis cùm olera ei lauanti Ariſtippus dixiſſet, Si Dionyſio adulari velles iſta non eſſes: Imò, inquit, ſi tu iſta edere velles, Dionyſio non adulareris. *Diogenis Ariſtippi eulogium.*

De Blaſphemia in genere.

QVemadmodũ derogatio honoris, famæque hominum in hac lachrymabili valle degẽtium, denigratio appellatur detractio: Ita derogatio excellentiſſimę bonitatis diuinæ vel ſanctorum dicitur blaſphemia, ſecundũ D.Tho.22.quæſt.13. Porrò cùm bonitas diuina innumeris paraſangis antecellat bonitatem ſanctorũ, idcircò blaſphemia, ſimpliciter & abſolutè ſiue antonomaſicè dicitur derogatio excellẽtiæ ac maieſtatis diuinæ, & per quãdam analogiam dicitur etiam eſſe ſanctorum, ſecundũ D. Auguſtinum, li.2. de moribus Manichæorum ca.11. & lib. contra Mendacium ad Conſentium ca.19. Blaſphemia eſt (inquit) aliqua mala de bonis dicere. Iam vulgo blaſphemia non accipitur, niſi mala verba de Deo dicantur, de hominibus namque dubitari poteſt, Deus verò ſine controuerſia bonus eſt. Committi autem reperitur quintupliciter. Primò negatione eorum quæ Deo propriè cõueniunt, videlicet omnipotentiæ, quam blaſphemi hæretici negant, quando præſentiam corporis Chriſti in tremẽdis altaribus, quod ſenſum viuacitate non comprehendant, nec ingenij acumine penetrãt exiſtere recuſant, teſte Ioãne Chryſoſtomo, homilia quinta in primam epiſtolam ad Timot. Blaſphemare eſt rationibus, diuina velle diſcutere, & D Hier. ſuper quintũ caput epiſtolæ ad Epheſios: Qui ſemel, inquit, fuerit ſuperatꝰ furore, neceſſe eſt vt proſiliat in clamorem, & turbidè fremens, huc atque illuc, in modũ folij ventiletur, & dicat: O rerum iniquitas, ô iniuſta Dei iudicia & cætera quæ ſolent loqui qui per indi-

Blaſphemia quid.

Quintupliciter blaſphemia vſurpatur.

gnationis furorem, mẽtis iudiciũ perdiderunt. Porrò blaſphemia nõ ſolum aperta eſt, & de ira naſcitur, ſed & abſque ira, ſedata mente profertur, ſi aut de mundi iſtius quiſpiam gubernatione cauſetur, & dicat: Illud ſic eſſe nõ debuit, aut certè in eccleſia conſtitutus, & credens in Deum labatur in dogmatibus, quæ ignorare non licitum eſt, al iter de patre & filio & ſpiritu ſancto ſentiens quã rei *ipſius* veritas habet, non ita credens in reſurrectione mortuorũ, vt ſcripturæ docent, vel certe alienæ inuidens ſapientiæ, eũ malè ſentire commemoret, qui catholicæ fidei eſt: & rurſum, hæreticum pro adulatione, qua ſibi obſequitur, catholicum eſſe conteſtans, qui dicit dulce amarum, & amarum dulce. Ex qua ſententia conficimus, omnes in Deum eſſe blaſphemos, qui vel ad latum pilum à regia catholicæ veritatis ſemita exorbitant. Alij vt Cain & eius ſimiles,
2. miſericordiæ diuinæ detrahunt, quia veniam peccatorum commiſſorum deſperant, Geneſis quarto, & Auguſtinus li. 50. homiliarũ, homilia 27. Alij, vt Epicurus ac eius ſequa-
3. ces, omni ſcientiæ ac prouidentiæ Dei inuident, de quibus legitur Iob. 22. Deus noſtra non conſiderat, & circa cardines cæli perambulat. Sed intelligendum eſt Elipham (cuius hæc ſunt verba) iniuſtè accuſaſſe ſanctum Iob oppreſſionis pauperum, & reliquorum, ibidem enumeratorum, quibus ſubnectit: Propterea circundatus es laqueis, & conturbat te formido ſubita, & arbitraris, inquit, nubes latibulum Dei, eumque circa cardines cæli perambulare, & proinde noſtra non conſiderare. Verùm D. Iob cap. ſequẽti demonſtrat ſe aliter credere, aliterque profitetur dicens, Deus ſcit viam meam, & probabit me quaſi aurum, quod per ignem tranſit, quo conteſtatiſſimum reddit Deum, nõ minus omnium habere ſcientiam & cognitionem, quàm potentiam. Alij attribuunt ei quod in Deum cadere nequit, nempe malum culpæ, qualis eſt Bucerus in commentariis ſuper primum caput ad Romanos, vbi docet, ipſum, Deum negare, qui non confitetur ipſum cogere hominem ad peccatum. Huc etiam reducendi ſunt, qui peccata ſua in Deum retorquent, dicentes, Deus ordinauit vt raperem & furarer, &c. Atqui horum errorem elidunt Origenes libro primo, capite primo ſuper epiſtolam ad Romanos, vbi habet paradigma huic inſtituto aptiſſimum; ſic Hugo de

ſancto

ſancto Victore lib.2.de ſacramentis parte 2.ca. 6. qui tria requirit, vt Deus cauſa alicuius dici poſſit: hæc quia in tractatu de reprobatione enucleatius ſunt demonſtrata, ſuperuacaneum ducimus iiſdem diutius immorari. Quartò committitur, cùm aliquid creaturæ adſcribitur ſoli Deo propriũ, ſicut ſecundum Marcioniſtas Deum in operibus ſuis erraſſe, Angelos mundum creaſſe, diabolum mundum gubernare. Hiero. in 18. Eſaiæ, cùm aliud doceat catholica veritas & vniuerſa ſacra pagina. Quintò committitur blaſphemia in ſanctos, quibus verbo vel facto iniuriæ notam inurimus: & quemadmodum honor qui fit imagini, exhibetur imaginato, vt prælibatum eſt: ſic iniuria, quæ fit imaginibus ſanctorum aut earum reliquiis, ſanctis ipſis inferri manifeſtum eſt. Quo iam, proh dolor, prorupit iniquitatis noſtræ temeritas: quos effrenis enormitatis audacia, quibus iam blaſphemare Deum eiuſque ſanctos non cenſetur piaculum, ſed tam celebriter frequentatur, eheu, atque foret ſacrificium. adeo vt Chriſtiani plerique iam deteriores ſint rapidis canibus, qui licet alienos inuadãt, dominis tamen parcunt, peiores etiam non dubitãtur Iudæis, qui impatientes iniuriæ Deo illatæ, quaſi aures obturando, veſtimenta ſcindebant Eſaiæ 37. Mat. 26. Act. 14. Nos autem blaſphemiam Deo illatam, ſurda aure negligimus ac diſſimulamus. Interim ſi quis vel canem noſtrum diuexaſſet, haud impunè noſtras manus euaderet, teſte Chryſoſt. homilia prima ad populũ Antiochenum. Profectò barbara maieſtas, Danielis tertio, nedũ blaſphemare voluit, ſed & decretum ſanciuit, vt blaſphematores Dei Iſraëlis eſſent rei crimine læſæ maieſtatis. Faxit Deus ne in nos quadret ſubſannatio prophetica, Eſaiæ 52. & Ro. 2. Iugiter tota die nomen meum blaſphematur, quia nõ vano neque falſo oraculo ſanctus Moyſes nobis mortem comminatus eſt dicens, Leuitici 24. Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur, Matth. 15 blaſphemiæ coinquinant hominem. Tollatur ergo à vobis, ſuadet D. Paulus epiſtola ad Epheſios quarto, & ad Coloſ. tertio. Et quãquam homicida maius nocumentũ proximo inferat, quàm blaſphemus Deo, tamen quia in grauitate culpæ magis attenditur intentio voluntatis peruerſæ, quã effectus operis, blaſphemus grauiori ſe ſubiicit crimini.

Tria requiruntur vt ſit cauſa peccati.

4.

5. Cõmittitur blaſphemia.

Graue peccatũ blaſphemia.

Periurium quoque ſua enormitate vincit: Qui enim peierat, nihil mali vt blaſphemus de Deo profert, ſed Deum falſitatis teſtem inuocat, nō quaſi exiſtimet Deum falſum teſtem fore, ſed confidens Deum ſuper hoc non aliquo euidenti ſigno oppoſitum teſtificaturum, quanquam conſcientia mille teſtes probet contrarium, D Paulus 1. ad Timot. 1. docet blaſphemos Himenæum & Alexandrum Sathanæ tradendos. Et ſi carnalis fortè homo pœnam ſpiritualem, quaſi inſenſibilem negligat vel contemnat, attendendum eſt D. Greg. exemplum li. 4. dialog. ca. 28. qui refert quendam puerum quinquennalem, nomen Domini blaſphemaſſe: cùm autem morti proximus anhelo ſpiritu palpitaret, diabolico tandem miniſterio ad inferos crudeliſſimè eſt protractus. Cui cōſonat Bern. in vita ſancti Malachiæ: Nam quidā ſancto Malachiæ præſenti mala ſemper improperabat, abſenti autem detrahebat & aduerſariis eius fauebat, procaciterque eorum partes tuebatur, ſed paulo poſt, digna linguæ procacis & blaſphemiæ mercede donatus eſt. Intumuit namque & computruit lingua maledica vermibus ſcatentibus, & toto ore blaſphemo diffluentibus. Quos per ſeptem fermè dies vomens inceſſanter, tandem cum illis miſeram expuit animam. Subnectit & aliud, quomodo quædam infœlix mulier ſancto Malachiæ declamatorio ad populum agenti ſermone blaſphemias euomebat, proclamans ipſum hypocritam & inuaſorem alienæ hæreditatis. Sed Dominus reſpondit pro diſſimulante, nam redacta fuit ad inſaniam, demum horrenda morte blaſphemiæ luit pœnam. His haud parū cōſonus eſt canon qui habetur 22. quæſt. 1. ca. Si quis per capillum, vbi ſic legitur : Si quis per capillum Dei vel caput iurauerit, vel alio modo blaſphemia contra Deū vſus fuerit, ſi in ordine eccleſiaſtico eſt, deponatur, ſi laicus anathematizetur. Et in Autenticis, Titul. Vt luxurientur contra naturam, collatione 6. §. omnibus hominibus. Nemo iuret per membra Dei, aut capillos, aut alio modo Deum blaſphemet. His enim delictis, & fames, & terræmotus, & peſtilentiæ fiunt. Præcipimus igitur tales comprehendi, atque vltimis ſubdi ſuppliciis.

Terribile blaſphemātis Deū exemplum.

Aliud ex S. Bern.

Aliud ex S. Bern.

De blaſphemia in ſpiritum ſanctum.

NVnc nonnulla in mediũ producenda ſunt de blaſphemia in ſpiritum ſanctum, quæ trifariam accipi legitur. Primum vt peccatum ſit contra perſonam ſpiritus ſancti. Sic Macedonius hæreticus peccauit in ſpiritũ ſanctũ, quando falſiſſimè dogmatizauit ſpiritũ ſanctum non eſſe Deũ, ſed patris & filij famulum, teſte Aug. li. 3. contra Maximinũ ca. 17. & li. ad Quoduultdeũ, hereſ. 62. Quem & Arrius creaturam creaturæ opinatus eſt, hæreſ. 49. & Amb. li. 2. de pœnitentia ca. 4. Secũdò peccatũ dicitur in ſpiritũ ſanctũ, quod eſt contra proprietatem ſpiritui ſancto attributam, puta gratiam & charitatẽ: hoc modo omne lætbale crimen eſt contra ſpiritũ ſanctũ, quia aduerſatur diuinis chariſmatũ cæleſtiũ donis, quæ per ſpiritũ ſanctum infunduntur. Tertiò blaſphemia in ſpiritũ ſanctũ eſt, quæ fit ex certa malitia non qualibet, vel quæ concurrit etiam cũ reliquis peccatis, vt ſunt fragilitas, ignorãtia, cõcupiſcẽtia, ſed ex mera mala voluntate, ita vt cõtendat illud abijcere quod electionem peccati impedire poſſet, vel gratia. Inſtigatur aliquis ad peccatũ, ſed occurrit ei timor Dei peccatum punientis, nihilominus tamen talẽ de induſtria reiicit, vt liberius peccet, tuncque peccare in ſpiritum ſanctum dicitur. Hoc modo peccarunt Phariſæi, teſte D. Hieronymo ſuper 12. ca. Mat. Qui dixerit verbũ, inquit Chriſtus, cõtra filium hominis, carne mea ſcandalizatus, & me hominem tantum fabri filiũ voratorem, viniqueputatorem arbitratus, opinio eſt abſque blaſphemia, & quamuis erroris non careat culpa, veniam tamen habet propter erroris paruitatem. Qui autem manifeſtè intelligens opera Dei, eadem ſtimulatus inuidia (cum virtutem inficiari nequeat) calumniari non ceſſet, quin potius ipſi Beelzebub opera Chriſti & ſpiritus ſancti attribuat, huic non dimittetur peccatum, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Eadem per omnia habet Amb. li. 1. de ſpiritu ſancto, cap. 3. & Theophilactus in cõmentariis eiuſdem loci, necnõ Aug. li. 1. Retract. ca. 19. vbi ſupplet ſentẽtiam, quam incerta fluctuans opinione non confirmarat, dicens: Si tamẽ in hac tam ſcelerata mẽtis peruerſitate finierit hanc vitam. Iſtud ſolis radiis clarius manifeſtat, ſerm. 11. de verbis Domini. Non enim Dominus inquit, Omnis blaſphemia ſpiritus non remittetur ei, neque dixit, Quodcunque verbũ cõtra

Triplex peccatũ in ſpiritũ ſanctum.

2.

3.

ſpiritum ſanctum non remittetur ei, ſed qui dixerit verbum. Quocirca non eſt neceſſe vt omnem blaſphemiam, & omne verbum quod profertur contra ſpiritum ſanctũ, remiſſionem exiſtimet non habere, ſed neceſſe eſt, vt aliqua ſit blaſphemia, & aliquod verbum, quod ſi dicatur cõtra ſpiritum ſanctum, nullam vnquam veniam mereatur: quia ſi omne acceperimus quis poterit ſaluari? Eſt ergo aliquod verbum, quod non remittitur neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Sed quod eſt illud verbum? Vt iſtud manifeſtius clareſcat, attendendum eſt, quod ait Iudæis, Si non veniſſem & loquutus eis fuiſſem, peccatum non haberent. quod non dicit, quaſi intelligi velit, Iudæos ſine omni peccato futuros, ſi non veniſſet, & loquutus eis fuiſſet: plenos quippe inuenit, oneratoſque variis peccatorum ſordibus: quomodo ergo ſi non veniſſet, peccatum nõ haberent, niſi quia illa Dominica ſententia, nec vniuerſaliter nec particulariter, ſed indefinite non omne peccatum cogit intelligi, ſed aliquod, non enim ait: Si non veniſſem & eis loquutus fuiſſem, nullum peccatum haberent, ne veritas hallucinando mentiretur, nec rurſus. Si non veniſſem & loquutus eis fuiſſem quoddam peccatum non haberet, ne pium ſtudium parum exerceretur. Illud vtique peccatum eſt, quod præſentem, ſeque alloquentem nõ audierunt, eumque tanquam inimicum occiderunt, Mat. 21. Sapien. 2. Amb. de S. Ioſeph. ca. 3. Hoc horrendum peccatum non habuiſſent, ſi non veniſſet & loquutus eis fuiſſet, quemadmodum etiam videre eſt apud Aug. li. tertio contra 2. epiſtolas Pelagianorum ca. 3. & epiſtola 53. ad Bonifacium: Sic, inquit, intelligenda eſt blaſphemia ſpiritus, quomodo dimittuntur peccata, & eiicitur ſpiritus immũdus. Contra hoc donum gratuitum, & contra iſtam Dei gratiam loquitur cor impœnitens. Ipſa igitur impœnitentia, eſt ſpiritus blaſphemia, nec habet remiſſionem in hoc ſæculo nec in futuro, quia pœnitentia impetrat remiſſionem peccatorum in hoc ſeculo, quæ valet in futuro. Non poteſt tamen in hoc mundo deprehendi, quia de nullo eſt in hac valle lachrymarum deſperandũ. Paganus eſt hodie, vnde ſcis vtrum craſtina die futurus ſit Chriſtian'? Iudæus eſt hodie, quid ſi cras credat in Chriſtum? hæreticus eſt, quid ſi cras ſequatur catholicam fidẽ? Ex his manifeſtum

euadere

ſuadere poteſt, multa eſſe peccata in ſpiritum ſanctū, ſed tamen non omnia eſſe irremiſſibilia: Symon Magus nãque blaſphemiam commiſit in ſpiritum ſanctum, non tamen excluſus eſt per Apoſtolos à ſpe veniæ, ſed inuitatus eſt ad remedium pœnitentię, Act. 8. teſte Amb. li. 2. de pœnitentia ca. 4. Imò populus Iudaicus, inquit, qui dicebat de Ieſu ſeruatore noſtro, dęmoniū habet, & in Beelzebub eiicit dæmonia: Et quod plus eſt, qui cruci adfixit Dominū, Petro concionante vocatur ad baptiſmum, quatenus tanti ſceleris iniquitatem deponentes, poſtea ſanguinem pretioſiſſimum humiliter bibant, quem prius crudęliter effuderant, ſecundum Aug. tract. 1. 2. & 8. in Ioannem ſer. 11. de verbis Domini, Enchirid. ca. 83. de corrept. & gratia ca. 12. & li. de vera & falſa pœnitentia ca. 4. vbi docet quod omne peccatum & blaſphemia dimittatur, vbi non fuerit peccatum cordis impœnitentis, quod non remittitur in hoc ſeculo, neque in futuro. Dicitur autem peccatum irremiſſibile, ſecundum Tho. in ſcripto 2. diſt. 43. & quæſt. 4. tribus modis: Primo reſpectu Dei remittentis: ſic nullum eſt irremiſſibile, quia Deus abſoluta poteſtate poteſt angelis malis & damnatis dimittere peccatum. Secundo conſideratur irremiſſibile ratione ſtatus. Sic poſt mortem homini peccata mortalia ſunt irremiſſibilia, teſte Ioãnne Damaſ. li. 2. Ortho. fidei ca. 3. Quod angelis caſus, hoc hominibus mors. Tertio dicuntur irremiſſibilia, nō quod nullo modo remittantur, ſed quantum habent de ſe merentur, quod non remittantur: quia excludunt remedium quo acquiritur remiſſio, nempe pœnitens cor & contritū, quod Deus non reſpuit. Nec tamen eſt arbitrandum ſolam finalem impœnitētiā eſſe peccatū in ſpiritū ſanctū, vt D. Aug. videtur innuere, nec quatuor eius ſpecies tantum reperiũtur, vt Magiſter ſententiarum recenſere videtur. § 1. diſt. 43. li. 2. Cùm ſex reperiãtur ſpecies, ſcilicet deſperatio, obſtinatio, præſumptio, veritatis agnitæ impugnatio, fraternæ gratiæ inuidentia, atque finalis impœnitentia. Contra Dei ſiquidē miſericordiam, quà peccata remittuntur, opponitur deſperatio, ſicut patet de Cain Gen. 4. & fit quãdo homo ſuã iniquitatem exiſtimat eſſe tantæ grauitatis vt immenſa diuinæ bonitatis clementia, aut non poſſit aut nolit eam ſibi remittere, adeoque in culpa vitam firmat,

Iudæi bibũt ſanguinem quē effuderunt.

Peccatũ 3. modis irremiſſibile.

6. Species.

Nullo modo eſt deſperandum.

abyſſo abyſſum inuocante. Sed quomodo quis deſperare poterit, inquirit D. Aug. trac. 38. ſuper Ioannē, ſi in ſpē veniæ redditus eſt, à quo etiā occiſus eſt Chriſtus? Etiāſi dominus voce cęlitus lapſa nos inſinuaret damnandos, ſecūdum Chryſoſt. hom. 68. ſuper Matt. & Bern. ſerm. 38. ſuper Canticum cantic. nequaquam tamen eſſet deſperandū, nec viſceribus miſericordiæ eius diffidendum, quia ſecundum eundem hom. 22. ad populum Antioch. Si nequeas ſol fieri, efficiaris vel luna, tua vocatione contentus. Secundo iuſtitiæ Dei, quæ nos à peccato retrahit, opponitur pręſumptio qua quis præſumit abſque pœnitentia impunitatem, & ſine meritis pollicetur ſibi vitam æternam, quaſi dominus nō eſſet iuſtus, ſed ſolùm miſericors ſecundū D. Tho. 22. quæſt. 29. art. 2. Contra hanc præſumptionē videre licet Aug. ſuper Pſal. 31. docentē eos damnandos qui in impietate fidem ſeruantes, ſibi blandiūtur, nulla vitia aut flagitia obfutura: atque ita de ſe malè preſumentes, peccatorum impunitatem, contra Dei iuſtitiam ſtatuunt. Tertia eſt obſtinatio, qua ſi quis in peccato vſque in finem permaneat, adhuc non eſt peccatum in ſpiritum ſanctū, ſed ſi placeat ſibi peccatum, & approbat ex electione, proponēdo nunquam pœnitere, tunc proculdubio eſt peccatum in ſpiritum ſanctum. Differt autem ab impœnitentia ſecundū Gabrielē Biel ſuper prælibata diſt. quòd obſtinatio eſt reſpectu futuri peccati: Impœnitentia verò comparatione præteriti. Quinto eſt impugnatio veritatis agnitæ, de qua priori articulo diſputatum eſt. Sexto eſt fraternæ gratiæ inuidentia, quæ eſt peccatum in ſpiritum ſanctū, quando ex deprauata voluntate & malitia dolet de fraternæ gratiæ promotione, quia diſplicet ſibi quod diuina gratia radices iaciat altiores, ac incrementa ſumat in proximis maiora, vel diuinus honor exaltetur in illis.

De prauo Conſilio.

MAlum conſilium eſt, quo aliquis efficaci perſuaſione inducitur, ad aliquid committendum vel omittendū in proximi detrimentum: Hoc modo Caiphas ac Iudæi contra Chriſtum plurima habuēre conſilia, vt manifeſtū euadit ex variis ſcripturarum locis, Matt. 12. 22. 26. & 27. Marci 3. & 14. Ioannis 11. &c. Eadem ſiquidem actio bona poteſt eſſe vel mala, diuerſis reſpectibus, ſecundum Augu.

li. de

li.de prædeſt.ſanctorum ca.16.Enchirid.cap.101.& Tho. 3.parte quæſt.47.art.3.Sic Danielis 6.Princeps & primates regis Nabugodonoſor regularis obſeruantiæ Danielis impatientes læſæ maieſtatis ipſum accuſauerūt. Ita Num. 24.Balaam dedit Balach cōſilium quo aſtutè filios Iſraël ad luxuriam,idolatriam ac eius generis alia portenta inclinaret,teſte Amb.l.2.Officiorū ca.17.& 18.& Greg.li.5. Moral.ca.9.Nā facta meliorū,aliquādo deterioribus diſplicent.De his & quotquot eſſe poſſunt aliis, prædixit Ezechiel,ca.11.inquiens: Filij hominis,hi ſunt viri qui cogitant iniquitatē, & tractant conſiliū peſſimū, & ſanctus Dauid,Pſal.21.Conſiliū malignantium obſedit me,& 82. Super populum tuū malignauerunt conſiliū. Quia vt Sapiens docet,Prouerb.12. Mali ſemper mala machinantur, quorū conſilia iugiter ſunt fraudulenta. Serpēs enim quicquid lingua tangit,inficit. Verùm qui fodit foueam, frequenter incidit in eam, Eccleſiaſtici 10. & 27. & qui in alium mittit lapidem,velut flamine venti retortus,eum à quo iactatus eſt, mox reuerſus percutit:Nequiſſimū conſilium ſuper facientē deuoluetur,& non cognoſcet: vnde ei adueniet:laqueo peribit,qui morte iuſti oblectatur, dolor enim conſumet antequam moriatur.Quod vel Aman facit nobis conteſtatiſſimū ,Heſter 7. qui luit in patibulo,quod Mardochæo ſummo ſtudio optauerat, itē in Achitophel,2. Reg. 17. qui ſuſpendio funeſtam ſibi accelerauit mortē:Sic in mortē Danielis iniuſtā machinātes iniuſtiſſimas igniū pœnas dederunt.Iudęi quoque propter cōſiliū,quod aduerſus dominum inierunt, diſperſi atque exterminati ſunt, ac tandē in ore gladij omnes fermè mortui ſunt,teſtibus Aug.ſer.204.de temp.Euſebio Cæſarienſi,li.3.Eccleſ. hiſt.ca.5.6.& 8.necnon Ioſepho, li.7.de Iudaico bello,ca.12.& 13.Vnde Hiere.ca. 18. domine tu ſcis omne conſilium eorum,aduerſum me in mortem,ne propitieris iniquitati eorum, & peccatum eorum à facie tua non deleatur. Hæc ſententia nequaquam prioribus eiuſdem capitis aduerſatur, vbi dicitur: Loquerer pro eis bonum vt auertat indignationem ab eis, ſecundum D. Hieronymum,quia poſtquam datum pœnitētiæ tempus præteriit,& illi in ſuo ſcelere perſeuerant,non tam pro ſe puniuntur,quàm pro aliis,ne inultum peccatum cæteris no-

ceat exemplo. Quarè haud immeritò ſanctus Iob precabatur, cap. 21. O Domine quia non ſunt in manu eorum bona, conſilium eorum longè fac à me: Beatum ſiquidem pronuntiaſti, Pſal. primo, qui non ambulauit in conſiliũ impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra deriſorum non ſedit. Præmiſſum eſt autem in deſcriptione, (efficaci perſuaſione) ac deinde (in proximi detrimentum) quo demonſtraretur mortale ſecum adducere peccatum, ſi cauſa finalis, ad quam ſuo vafro ingenio inclinat, ſit mortalis, quia efficaciter per alium, tanquam organum extraneum, malum operatur. Verùm ſi alius non inclinetur efficaciter ad faciendum, non tenetur quidem vt prius adhortationibus & obſeruationibus emẽdando reſtituere, Exodi 21. Si quis aperuerit ciſternam & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos aut aſinus in eam, reddet dominus ciſternæ pretiũ iumentorũ, &c. læthiferum tamẽ peccatũ minimè euadit quia calicẽ propinauit, ſi fuiſſet qui bibere voluiſſet. Nec ſiquidem ad prauitatem vulgalium inducere, ſecundum Auguſt. libr. contra Secundinum cap. 17. ſermon. 163. & 250. de temp. & ſer. 47. ad fratres in eremo, niſi prior ipſe deprauatus fuerit. Si autẽ leui verborum inductione ſolicitet alium, potiſſimum ad ea quæ non ſunt ex ſui natura læthifera, venialis poteſt appellari culpa.

Occaſio peccati mala.

De Contentione.

QVemadmodum diſcordia, teſte D. Thom. 22. quæſt. 38, prætendit internam quandam voluntatum contrarietatem: haud ſecus contentio impugnationem veritatis extrinſecam, verbo importuno, aut clamore inordinato factam. Contentio ſiquidem eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris, etiam trahens originem ab omnium vitiorum radice ſuperbia, & humanæ laudis auiditate, quæ aliis inuidere conſueuit, teſte D. Ioanne Chryſoſt. homil. 2. ſuper 1. epiſt. Pauli ad Timoth. D. Auguſt. presbyt. epiſt. 64. ad Aurelium Auguſt. & Bernard. lib. de modo bene viuendi ad ſororem, capit. 17. Cùm autem triplex ſit veritas, neceſſario contentionis reperitur etiam diuerſitas doctrinæ, nimirum iuſtitiæ & vitæ. Contentio ſiue impugnatio veritatis agnitæ qualis

Contentio quid.

Triplex cõtentio.

qualis

qualis etiam ſit, ſiue fidei, ſiue doctrinæ, ſiue iuſtitiæ, ſiue vitæ virtuoſæ, in his potiſſimum quæ ſaluti neceſſaria ſunt, ſi veritas illius ſit conditionis, vt eius propoſitum mẽdacium foret pernicioſum, eius impugnatio, haud dubie læthale eſſet peccatum, eóq; maius, quo legem charitatis veritatíſque impugnationem præcẽdit. Sicut cœnum, *Similitudo.* ſi contrectetur, grauius olet, ita anima cùm perturbata fuerit, & multis intrinſecus fluctibus agitata, quaſi ſordibus falſitatis conſpurcata ſqualet, quæ licet forinſecus victrix emergere velit, tamẽ in animo ſemper perdẽdo, victa iacet, ſecundum D. Ambroſ. ſuper 2. cap. 2. epiſtol. ad Timoth. Quod ne contingat pluribus verborum copiis eius inordinationẽ exaggerat Chryſoſto. homil. 15. ſuper Matth. Quid verborum telis, inquit, iacularis? quid cõtẽtioſo ſermone litigas? ſúſne ſilueſter effectus es? aſinus agreſtis, aut canis rabidus? nõ pudet? nõ erubeſcis, in feram ex homine cõuerſus, ac propriæ nobilitatis oblitus? Etſi enim pauper ſis, certè liber, etſi opifex, certè Chriſtianus: propter hoc ipſum ergo quod pauper es, magis neceſſariam habes quietẽ: Diuitũ eſt enim litigare, nõ pauperum: eorum vtique hoc opus eſt, quos variæ aduerſum te materiæ excitãt, iurgiorum, &c. Sed dicis nequeo cõtumelias inimicorum tolerare. Reſpondet tibi idem homil. 47. ſuper Ioãnem. Quæ iſta eſt gratia? nam ſi etiam verè accuſareris, corã compũgi deberes, ſi falſò te dixerit pauperem, ride: ſi mendicũ, ride: ſi caprã aut nigrum, cùm ſis albus, ride: ſi cornua te habere, ride: ſi dixerit ſtultũ, iam defle, nã qui dixerit fratri ſuo fatue, reus legitur gehennæ ignis, Matt. 6. Diſce tacere, nã alioquin ſi contumeliã cõtumelia perſequaris, cõtentionem cõtentione addis: ignẽ excitas, qui nõ igni, ſed aqua extinguitur. Sed puſilli animi argui times, ſi ſurda aure negligas: abſit imò ſapientia tua erit omnibus admirationi. Si autẽ reſpondere conatus fueris cõtumelioſè, occaſiõnẽ pręſtabis vt vera reputentur, quorũ argueris: Quare enim opulẽtus & locuples, pauper appellatus ridet, niſi quia falſum cognouit? Ita ſi nos iniuriarũ voces rideamus, præclarũ erit argumentũ nos falſò laceſſitos. Impugnare verò veritatem exercitij gratia, vt illi qui in arenã certaturi diſputationibus deſcẽdũt, nõ eſt contẽtio, niſi materialiter, quæ ſubinde laudi ducẽda eſt,

præſertim moderata: Nam ſi rixoſis verbis implicata ſit, dimiſſionem venialis culpæ requirit, niſi fortè ſcandalum illi eſſet annexum, quia tunc mortale peccatum ſecum inuoluit, vt ſi prorumperet in verba contumelioſa, aut deriſoria, ex quibus naſcuntur contemptus, odia, rancores, & eius farinę alia. Vnde Paulus ad Galatas 5. recenſet contentionem inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum *Dei* non conſequuntur. Si verò veritas talis nequaquam ſit, vt eius oppoſitum mendacium ſit pernicioſum, contentio contra illam eſt veniale, niſi ſcandalum aggrauet peccatum. Porrò impugnatio falſitatis non appellatur propriè contentio, nec eſt peccatum, niſi modo fiat indebito, hoc eſt, clamore inordinato, tuncque venialis cenſetur culpa: niſi tam vehemens eſſet contentionis inordinatio, quod ſcandalum induceret, quo fieret mortalis noxa. Vnde cùm Paulus dixiſſet 1. ad Timoth. 2. Oportet ſeruum Dei non eſſe litigioſum, & poſterioris epiſtolæ ca. 2. Noli cõtendere verbis: ſubnectit: Ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium.

De Contumelia.

INTEGRITATI honoris ac famæ duo peccatorum, quæ lingua fieri poſſunt, aduerſantur genera. Quædam fiunt coram & in præſentia: Alia in abſentia: In præſentia pluribus proximus inhonoratur modis: Primo per contumeliam, quæ fit, ſecundum Thom. 22. quæſt. 72. quando quis aliquid mali culpæ, verbo, nutu, vel aliquo ſigno profert, proximo in præſentia, animo iniuriandi. Exemplo quod dicitur manifeſtum fiat: Si quis pronunciet aliquem coram poſitum, furem, adulterum, &c. contumeliam infert. Hinc Sapiẽs Prouerb. 10. & 25. ſalutaribus monitis adhortatur, inquiens, *Quæ viderunt oculi* tui, ne proferas in iurgio citò, ne poſtea emẽdare nequeas, cùm inſipiẽs contumelioſè amicum dehoneſtaueris. Poteſt autẽ culpa eſſe, vel falſa, vel vera, ſed tamen occulta, tuncque ſubit rationẽ etiam detractionis, adeo quod vnus idẽmq; actus ſit cõtumelia & detractio diuerſorum comparatione nuncupandus. Ea ſiquidẽ ratione qua quiſq; abſentem non pertimeſcit rodere vitam, dicitur detractio. Qua autẽ coram poſito iniuria dictis infertur, contumeliæ nomenclaturam meretur, quæ grauitatẽ ſuam ex pec-

ati magnitudine adſciſcit, niſi fortè quis graui confuſio-
e exceptus, aut aliquo vtilitatis vel dignitatis officio im-
editus fuerit, quia tunc contumelioſum verbum non am-
igeretur mortale eſſe peccatum. Suſtinédæ nihilominus
unt contumeliæ in præparatione animi, quéadmodum &
a quæ contra nos fiunt. Vti enucleatius dilucidat D. Au-
uſt. exponés illum ſcripturæ paſſum, Matth. 5. Si quis te-
ercuſſerit in vnam maxillam, &c. lib. de Mendacio ad
Conſentium cap. 15. lib. 22. contra Fauſtum Manich. cap.
9. & epiſtol. 5. quæ eſt ad Marcellinum. Non tamé ſem-
er expedit, quo contigit vt nec Chriſtus aliam exhibue-
it, ſed percuſſorem reprehendendum duxerit, Ioan. 18.
ar ratio eſt in contumelia obſeruanda: Expedit namque
nterdum retundere procacium audaciam, iuxta illud Pro-
erb. 26. Reſponde ſtulto ſecundum ſtultitiam ſuam, ne
ibi ſapiens videatur. Aliquando ob multorum profectũ,
ui propter contumeliam illatam, ab effectu impediren-
ur. Qui autem tacet vt iræ cædat laudandus eſt. Verùm
aciturnitate velle prouocare iracundiam pertinet (quod
ſt peccati) ad vindictam.

De Conuitio.

CONVITIVM cóſiſtit in verbis, nõ minus atque cõ-
tumelia, quia hoc refricatur ac repræſentatur defectus,
n detrimétũ honoris alicuius, qui duplex reperitur: Pri- *Duplex cõuitium.*
nus eſt defectus culpæ, quo verbis cõtumelioſis inuri cõ-
ueuit. Secundus eſt defectus culpæ & pœnæ, qui per con-
itium ſignificari adſolet. Conuitium namque non ſo-
ùm animam reſpicit, ſed & corpus ſua generalitate in-
ludit, teſte D. Thom. 22. quæſt. 72. art. 1. ad ſolutionem
lt. arguméti, & art. 2. Quarè ſi quis hominé eſſe hebeté,
æcum, claudum, ſurdum, &c. iniurioſè calũniatur: Con-
itiari quidem probatur, ſed contumeliam non infert.
Porrò ſi quis alium furti arguat, non ſolùm conuitio, ſed
& contumelia afficit. Nihilominus conſideratione quàm
naxima hic opus eſt, vt cognoſcere valeamus, quo affe-
tu hæc aut ſimilia effutiantur verba. Cùm enim conui-
ium ſiue contumelia de ſui ratione quandam importent
ehonorationem, ſi intétio proferentis eo vergat vt ver-
is in medium adductis honori alterius deroget, hoc du-
io procul eſt conuitiari ac contumelia afficere. Eſtque

mortale haud ſecus atque furtum aut rapina: Nõ enim homo minori ſuum zelat ſtudio honorẽ ac famam quàm rẽ poſſeſſam. Si verò alteri verbum conuitioſum vel contumelioſum, dixerit, non tamẽ animo derogandi, ſed fortaſſe correctionis ſtudio, ſicut Chriſtus diſcipulos appellat ſtultos, Lucæ 24.& Apoſtolus Paulus Galatas inſenſatos epiſtolæ ca.3. vel aliquid huiuſmodi non dicit *conuitium* & contumeliam formaliter & per ſe, ſed per *accidẽs* & materialiter, inquantum ſcilicet id quod poteſt eſſe cõuitioſum vel contumelioſum, Vnde hoc poteſt aliquando eſſe peccatum veniale, & quandoque abſque omni peccato. In quo tamẽ eſt neceſſaria diſcretio, vt temperatè homo talibus verbis vtatur. Poteſt ſiquidem tam graue exiſtere conuitium, quod per ſermonẽ incautè effutitum detraheretur famæ eius contra quẽ proferretur, túncque peccaretur læthaliter, etiamſi minus denigraretur fama alterius. Si quid autẽ effutiatur non in contẽptum aut contriſtationẽ eius in quẽ conuitium iaculatur, ſed magis cauſa delectationis & ioci, ſi debitè obſeruẽtur circũſtãtiæ, poteſt eſſe abſque peccato. Si quis verò nõ reformidet mœrore afficere eũ in quẽ profertur huiuſmodi iocoſum conuitiũ, dũmodo aliis excitet riſum, non euadit peccatum.

De Deriſione bonorum.

Deriſio fit verbo. BIFARIAM conſueuit fieri deriſio, ſecundum Thomam 22. quæſtio.75. verbo ſcilicet, vel ſigno. Verbo cùm quis malum culpæ vel pœnæ, egeſtatem alicuius vel naturæ defectum cachinnis excipit aut probris inceſſit, intẽdẽs eum floccipẽdere, adeóque vilem exiſtimare, vt de eo nulli debeat eſſe curæ, imò fatuus ſit omnibus reputãdus. Quod eſt læthale peccatum, grauitate etiam vincens cõtumeliam: Nam contumelioſus ſeriò in alium forinſecus ſtomachum oſtẽdit: deriſor inſtar Iudæ alicuius, oſculum infigẽdo, aculeum mittit. Quo manifeſtum fit, maiorẽ hic eſſe contemptum, quàm ibi, maiorémque inferri ignominiam. Hinc Iob 12: dicitur, deriſor Deum offendit, & Prouerbiorum 3. Abominatio Domini eſt omnis illuſor, ſic Matt.5. Qui dixerit fratri ſuo Racha, (quod eſt
Racha, vocabulum Siriacum non Hebræum) vt vel ex eo liquet, quod nomina Hebr. I. ferè vſurpent, cuius vice Syri vtũtur A. Vnde omnes ferè peregrinæ dictiones, quas paſſim

repe-

reperimus in nouo teſtamento poſitas, ſunt Syriacæ, ſic Rabboni dixit Syriacè ſanctiſſima peccatrix Maria Magdalena, non Ribboni: ſic Maria non Miria, ſic Racha non Richa, quod neque Græcè neque Latinè transferri valet: ſignificat autem ſecundum D. Auguſt. tract. 51. in Ioannem, Hierony. ſuper locum Matt. & D. Greg. lib. 21. Moral. cap. 5. leuem indignationis motum reus erit conſilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Maxima proinde ſedulitate informanda eſt iuuentus, ne veneranda canities ſit illi ludibrio: quoniam 4. Reg. 2. Heliſæus ſpiritu Dei afflatus, maledixit pueris ſe deſpectui habẽtibus, cuius iniuriæ, & vt ſi impatiẽtes, de interioribus deſerti exilierunt, & ſanctum virum defendẽdo, quadraginta duos pueros diſcerpſerunt. Præter typicam ſignificationem quam hic agnoſcit D. Auguſtinus lib. 12. contra Fauſtum Manich. cap. 35. & ſermo. 204. de tempore. Mali quique deriſui habẽt bene operantes: hoc modo Michol diriſit Dauidis humilitatem, 2. Reg. 6. qui ſtabiliori gradu ſe in Deo ſolidauit, quo foris non reperit, in quo requieſceret ſecundum beatum Grego. lib. 10. Moral. cap. 15. Quid etiam adumbrarit Dauid in hac ſui hilaritate ac tripudij exultatione, petere non fuerit indignum ex ſerm. 22. & 80. apud S. Ambroſ. Nam præcognouit per glorioſam prolẽ ſtirpe Dauidica generandam, virginẽ, inquam, Mariam, ac eccleſiam Chriſti thalamo ſociandã. Sic Sanaballath deriſit muros Hieruſalem reſtaurantes, Nehemiæ ſexto, & 1. Machab. 7. Proinde deteriores ſunt ipſis Herodianis qui iam natos extinxerunt paruulos, Matt. 3. Iſti autẽ maiori furore perciti, & conceptos enecare non expaueſcunt, Apocal. 12. Draco expectauit donec mulier fœliciori enixu peperiſſet, quæ ſignat glorioſam virginẽ, teſte Auguſt. lib. 4. de Symbolo ad Cathecumenos, cap. 1. Iſti cõcepto fœtui, id eſt, meliori vitę frugi quaſi primitus ſeminatę, firmõque animo propoſitæ, gladio linguę deriſorię aborſum procurantes obſtãt. Nónne Apoſtaſię accuſaretur qui tropheũ crucis Dominicę à tẽplis eliminaret materialibus: Magis profectò delinquere cõuincũtur, qui nituntur crucis operibus aduerſari, & ſcõmatis eius honori inſidiari. Huiuſmodi homines, quia prorſus cæci ſunt, rectæ vitæ tramitẽ incedẽtes ſubſannãt, nec à tyrãnica ca-

Factũ Heliſæi quid figurarit.

Exultatio Dauidis quid præſtẽderit.

Mulier ſole amicta quã figurarit.

priuitate,cùm poſſent,liberant, ſed crudeliter in carcerem protrudere laborant. De his loquitur ſcriptura Sapien.5. Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinē improperij, nos inſenſati vitam illorum æſtimabamꝰ infamiam,& finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei,& inter ſanctos ſors illorum eſt. Alio modo ſecunda fortuna proſperati deciderent quarta luna(quod dicitur) natos,tribulationibusq́; afflictos.Sic vxor deridebat ſanctum Tobiam miſeriarum patientiſſimum,cap.3.& vxor Iob Dina à Philone in lib. biblicarum antiquitatum appellata , ſanctum Iob exemplar longanimitatis ac patientiæ pręfulgidum, cap.ſecundo. Præcones quoque euangelicę veritatis tanquam peripſima ſubinde repelluntur,quod animaduertere promptū eſt in Prophetis Iſraelitis deſtinatis, 2. Paral:30.Sic dogmata Apoſtolica ſubſannabant Iudęi,Act.2.& 17.Quin & Apoſtolorum magiſtro vniuerſorumque Domino inſultabant deridentes,vah qui deſtruis, &c.Si filius Dei es, &c.Math.27.Nec hic ſimplex eſt deriſiō,ſed blaſphemia, iuxta illud Eſaiæ 37.Cui exprobraſti,& cui blaſphemaſti, poſtea adijcitur,ſanctum Iſrael.Si verò de modicis ac exiguis fiat proximi deriſio , abſque intentione detrahendi, cōtriſtandi,vel confundendi, ſed ad riſum duntaxat commouendi,veniale cenſetur peccatum,potiſſimùm ſi proximus ſalibus huiuſmodi reſperſus , ac ſcommatibus exceptus,nullo mꝗrore afficiatur,quin potius recreatiuis verbis iocundetur , cum ſcienti & conſentienti(vt habet regula Iuris) nulla fiat iniuria. Verùm paſſionatos iocis ac deriſibus laceſſere non ſolum culpa eſt ; ſed omnium inordinatorum motuum, verborum mordacium,blaſphemiarum, reliquorúmque ex deriſione emanantium reos efficit. Secundo deriſio fieri contingit ſignis,vt rugando naſum,labia ringendo,vel aliquod aliud ſignum præſtando. Talis deriſio appellatur paſſim ſubſannatio, quæ tantum habet culpæ,quantum proximi eſt contemptus.

Sales ac lepidæ cōfabulationes quale peccatum.

Signis fit deriſio.

De Detractione.

DETRACTIO eſt alienæ gloriæ & famæ mordax & inuida,per verba aut ſigna, imminutio,ſecundū Hugonem de ſancto Victorę, lib.de fructu carnis & ſpiritus ca.quinto. Quemadmodum enim aliquod nocumētum infertur

inferṫur bifariam, in rebus nempe manifeſtè, vt in rapina: aut in occulto, vt in furto. Haud ſecus res ſe habet in verbis: vno ſiquidem modo manifeſtè coram poſitus profert aliquis contumelioſa verba in proximum præſentē, quod non eſt detrahere famæ alicuius, ſed cōtumeliæ notā inurere, ſecundū D.Tho.22.quæſt.73. art.1. Quibus occurrendū eſt, non multiloquio, ſed ſilentio, teſte Amb.li.1.offic. a.5.& 6. Vide ſi vis, quia ſicut non ſanat malā cōſcientiā præconium laudantis, ita nec bonam vulnerat cōuitiantis opprobrium, ſecundum Augu.lib. 3. cōtra literas Petiliani, ap.8. Grego.libr.25. Moral. cap.15.libr.14. cap.24. libr. uinto cap.12. Alio modo in occulto, quo non directe inferimus detrimentum honori alicuius, ſed famę, quatenus huiuſmodi verba proferētes, quantum quidem valent, os qui audiunt, efficiunt malam opinionem de eo, cuius amam denigrant, habere. Eſtque peccatum mortale: Romanorum enim primo dicuntur Deo odibiles, & Prouerbiorum 24. abominatio hominū dicitur detractor. In hus figura maledictus fuit Cham, quod patris ignominiā on abſconderet, Geneſis nono. Nonnunquam etiam pœ temporali detractor legitur affectus, Exodi 12. Quia ror Moyſi lepra ſqualere cepit, quod fratris gloriæ inuiſſet, & Numer.16. Dathan & Abyron, propter murmur ntra Moyſen conflatum, terra ferre nō potuit, ſed terrili hiatu conſumpſit. Conſueuit autem ſex modis malū oximi in medium proferri: Primo ad inſtructionē audientium, & ædificationem pręſentium. ſicuti Moyſes uteron. ſeptimo, Pharaonis demerſi enarratione, ad eliorem vitæ frugē populū allicit. & Chriſtus Lucæ 10. ultantibus diſcipulis quòd etiā dęmonibus imperarent, miliari pręcepit, ne inſtar ſathanæ de ſublimitate dorum ac chariſmatum diuinitus ruerent conceſſorū. Sendo propter cautelam, ne ex ignorantia decipiantur, ſtimantes eos eſſe probos, quos conſtat probitate ac tutibus eſſe vacuos: Sic ad Titum tertio, mandat Paulus reticos, vtpote ſubuerſos, proprioque iudicio dānatos andos. Tertio referre licet ad vtilitatem abſentium, vt ſentes eis denuntient, quatenus cū peruerſis non perantur, Pſal.15. Quartò ex amicabili quaſi compaſſioicet aliorum malefacta commemorare, vt audiens ex-

Contumelia quid.

Detractio eſt peccatū mortale.

Sex modis malum proximi refertur.

1.

2.

3.

4.

citetur ad orandum pro eorum emendatione. Quinto ex
5. loquacitate & animi leuitate contingit abſentem rodere
6. vitam. Sexto ex odio & rancore. Primi quatuor modi, non ſolùm ſunt liciti, ſed & meritorij, ſi non aliqua obliqua intẽtione obſcurentur ac cõmaculentur. Quintus modus quanquam non ſemper peccatum inducat mortiferũ, tamen ſi fiat pro deductione temporis, aut tædij expellendi ratione, vix aut nunquam peccatum ſaltem veniale euadit, eritq́ue mortale, ſi verbum prolatum adeo ſit graue, vt notabiliter alicuius famam denigret. Secundum Tho. quæſt. 73. art. 2. Nihilominus apertè mala, omnibúsque manifeſta poſſunt referri, aliaque in meliorem partem interpretari, ſecundum Auguſt. ſerm. 202. de temp. Sexto modo loqui de defectibus alienis ex inuidia & odio, nunquam non eſt mortale peccatum, potiſſimùm ſi mortale ſit, quod in famæ alterius diminutionem malè euomitur, quia eſt contra charitatem, quæ præcipit aliis faciendum, quod tibi factum exoptas. Nec iſta ſententia duntaxat veritatem ſortitur, quando falſum mendacium pronunciatur, ſed etiam quando res verè geſta euulgatur, teſte Chryſoſt. homil. tertia ad populum Antiochenum. Quis dicat, inquit, tunc detrahi ſolùm, quando falſum dicitur: Nam ſi vera loquens maledixeris, & hoc crimen eſt: Etenim Phariſæus ille publicano veridicus maledixit, Lucæ 18. ſed tamẽ hoc illi nihil profuit: dic enim mihi, publicanus nõ erat publicanus, & proinde grauis peccator? Cuiq́; eſt in confeſſo, quod publicanus extiterit, ſed tamen quoniam ipſum Phariſæus vituperauit, abijt omnibus amiſſis. Vis fratrem corrigere: ora Deum, lachrymare ex corde, apprehenſum admone, conſule, exhortare, ſic & Paulus faciebat, 2. ad Corinth. 12. Ne iterum cùm venero, me humiliet Deus apud vos, & lugeam multos ex his, qui antè peccârunt, & non egerunt pœnitentiam. Demonſtra charitatem erga peccatorem, inſtar medicorum, qui difficiles habentes ægrotos, deoſculantur, perſuadent, rogantq́ue ſalutarẽ ſumere medicinam. Porrò hoc valde ridiculum eſt, inquit, quod negligentes propriæ vitæ conuerſationem, alienæ rimantur cõditionem: cuius famę detrahere volentes, cùm aliquid arcanum potulerint, rogant & adiurant aures prębentem, ne cuiquã alteri amplius dicant,

Mala omnibus manifeſta licet narrare.

Detractio eſt etiam in rebus verè geſtis.

ant, hinc declarantes, quod rem reprehenſione dignam ommiſerint: Si enim illum vt nemini dicat, rogas, multo nagis te priorem, huic propalare non oportebat. In tuo ermonem habebas; poſtquam ipſum prodidiſti, tunc ſalu- em ipſius curas? ſi nolis publicari, neque alteri ipſe enar- es: poſtquam verò alteri prodidiſti, ſermonis cuſtodiam fficis ſuperfluam, & inutiliter admones de verborum cu- todia. Rurſum alij prætexunt ſe mala quidē de proximo ffutire, verùm bona & candida intentione, teſte Bernardo erm. 24. ſuper Cant. ſic enim habet: Alij quodam ſimulatæ erecundiæ fuco, conceptam malitiam quam retinere non oſſunt, adumbrare conãtur: Videas præmitti alta ſuſpiria, cque quadam cum grauitate & tarditate, vultu mœſto emiſſis ſuperciliis, & voce plãgenti egredi maledictio- em, & quidem tanto perſuaſibiliorem, quanto creditur b his qui audiunt corde inuito, & magis condolentis af- ectu, quàm malitioſe proferri. Doleo, inquit, vehemen- r, pro eo quod diligo eum ſatis, & nunquam potui de ac re corrigere eum. Et aliàs mihi quidem, ait, bene com- ertum fuerat de illo iſtud, ſed per me nunquam innotuiſ- t. at quoniam per alium patefacta eſt res, veritatem nega- neqaeo, dolens dico, reuera ita eſt. & addit: Grande dã- um: nam aliàs quidem in pluribus valet, cæterùm in hac arte (vt verum fateamur) excuſari minimè poteſt. Iſti npenſiori ſtudio letebras cordis rimari deberent, an con- nti forent, ſi prætextu bonæ ſinceræque intentionis, ij vniuerſos panderent defectus ſuos. Et quando con- ngunt ſe non ex inuidia vel ſiniſtra intentione moliri, gandi ſunt, an ex amicitiæ dictamine, vel dilectionis dore, vel an talia dilectionis argumenta vellent ſibi fie- : itaque laqueis erunt capti, vt manifeſtum mendacium eantur, contra conſcientiam, aut verba detractionis xiſſe, contra charitatem proximi conuicantur. Eſtque rnicatione grauior: nam ille qui fornicatur, tantùm ſe cidit, ille autē qui detrahit, & ſe & eum qui audit inter- it, ſecundùm Auguſt. ſerm. 45. ad fratres eremi. Imò Ber- rd. ſer. 63. ſuper Cant. audet & dicit: Detrahere aut detra- ntem audire, quid horum damnabilius ſit, non facilè di- rim, & ſerm. 24. Qui detrahit, primùm quidem ſeipſum rdit, ac ſe ipſum vacuum charitate oſtendit. Deinde quid

Nihil manifeſtandū quod aliis celādū præcipitur.

Alius detrahentium aſtus.

Detractio quàm graue peccãtum.

Detrahētē audire malum.

aliud intendit, niſi vt is cui detrahit veniat in odium vel contemptum ipſis apud quos detrabit: fecit etiam charitatem in omnibus qui ſe audiunt, & quantum in ſe eſt necat & extinguit, non ſolùm in ſe, ſed in abſentibus vniuerſis ad quos volans verbum fortè per eos qui præſentes ſunt, peruenire contigerit, de quibus dicitur Pſalmo 13. Quorũ os maledictione & amaritudine plenũ eſt, veloces pedes eorum, vtique tam veloces, quàm velociter currit ſermo. Vnus eſt qui loquitur, vnumq́ue tantum verbum profert, & tamen illud vnum verbum, vno in momento multitudinis audientium, dum aures inficit, animas interficit. Prętere tenetur detractor reſtitutioni obnoxius: Non enim dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, teſte Augu. epiſtola 54. ad Macedonium, & allegatur 14. quæſt. 6. cap. Si res aliena, & eo difficiliùs hic reſtitutio fit, quòd ignoramus, quot hominum aures ipſa detractio peruaſerit. Si detractor nequeat planè ſatisfacere, obligatur bonis temporalibus recõpenſare ad arbitrium timorati viri quantũ poſſibile fuerit, quod ſi neglexerit, hæredes eius tenentur, ſicut ad aliorum debitorum ſolutionem, ſecundum Tho. in ſcripto 4. diſt. 15. Si iniuſtè & falsò, alicuius famã denigrârit, reſtituat, dicendo hoc aut ſimili modo, ſe falſum dixiſſe. Nec obſtat, quod ſe diffamabit, quia cum damno alterius, nemo debet ſibi famam comparare. Si autem verũ depoſuerit, tamen nõ debebat dicere, ſed reſtituere debet, dicendo ſe iniuſtè talẽ diffamaſſe, & quod malè fecerit talia proferendo: Caueat tamen ne mentiatur quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, teſte Apoſtolo ad Rom. tertio. Iſtud de omni detractione debet intelligi occulta: nã manifeſtè patrata referre, ſicut ille fecit ibi homicidiũ, non eſt reſtitutioni obnoxiũ, ſecundũ Auguſt. ſerm. 202. de tẽp. Negligenda etiã eſt reſtitutio, quando homo magis infamaretur ex relatione, quod fieret, quando res obliuione quaſi iacet ſepulta. Deinde quoque facienda non eſt, quando fieret cũ periculo maioris mali, quàm ſit bonũ famæ ſequuturũ. Præterea quando dixit ei, qui potuit prodeſſe ſecundũ ordinẽ iuris & correctionis fraternæ, quæ pręcipit, vt dicatur eccleſiæ, Matth. 18. Si etiam verba de ſe non ſint diffamatoria, vt ſunt venialia, vel poſſunt in aliã partem interpretari, reſtitutionem nequaquam requirunt.

Detractor eſt reſtitutioni obnoxius.

Modus reſtituendi in detractione.

Manifeſte facta referre non eſt malum.

Quando reſtitutio diſſimulanda.

Inſuper

ſuper ſi non adfirmatiuè,ſed dubitanter prolata ſunt,vel
ſe tantū audiuiſſe hoc aut illud commemorat, aut alia
a publicatum conſtet,reſtitutione minimè egent. Et ne
diens detractionem aures præbendo animam inquinet, *Vnus modꝰ quo non offendimus detractorē uadiendo.*
oortet vt à cōſortio detrahentium diſcedat,quemadmo-
m ſcribitur Prouerbiorum 24. detractoribus nō com-
iſcearis.Hinc in menſa ſua ſcriptum habebat D.Auguſt.
).ad fratres in eremo ſerm.26. teſte Poſſidonio in vita
uguſtini cap.22.

Quiſquis amat dictis abſentem rodere vitam, *Conſuetudo D.Auguſtini.*
Hanc menſam vetitam nouerit eſſe ſibi.

.deoq́ue commotus detractoribus ibidem legitur,& of-
ıſus,vt de media refectione diſcedens, ſecreta cubilis aſ-
ıderit.Secundò ne audiēdo detractorem delinquamus, 2. *Modus.*
ando diſcedendi locus non eſt oportunus, dignis repre-
nſionibus arguere detractorem, condecet ſecundum te-
monium Dauidis Pſal.110. Detrahētem ſecretò proxi-
) ſuo, hunc perſequebar. Vnde Hieronymus epiſtola ad
potianum.Nemo inuito auditori libenter refert: nė er-
auſcultes, quia ſagitta in lapidē nunquam figitur,imò
erdum reſiliens percutit dirigentem. Si autem bilinguē
guere non audeat audiens, admonere debet, ſecundum
Ioannem Chryſoſt.homil. tertia ad populum Antio-
enum. Si habes inquit,aliquem quem laudes & commē-
s,aures aperio,vt ſuſcipiam vnguenta: ſi verò mala velis
utire,verbis ingreſſum nego,non enim ſtercus & cœnū
cipere patior:Quod erit mihi lucrum, ſi didicero illum
: minus frugi?Maximum igitur nocumentum eſt hoc,
extrema iactura. Curemus noſtra, & curioſitatem hāc
a vitæ noſtræ ſeriem exhibeamus:Quam veniam mé-
imur, qui noſtris neglectis aliena ſcrutamur? ſicut in
num alienam declinare, omneſq́ue eius officinas per-
gari ac perluſtrare turpe eſt, ſic & circa alienā vitā ſata- 3. *Modus.*
e extremæ dementiæ eſt. Si nec admonere auſit detra-
rē,excuſet vel detractum ſecundū Bernard.ſer.40.ſuper
nt.Excuſa intentionem,inquit,ſi opus non potes,puta
orantiā,puta ſubreptionem,puta caſum. Quod ſi om-
o diſſimulationem rei euidētia propellat,ſuade nihilo-
nus tibi ipſi,& dicito apud temetipſum:vehemēs nimis

fuit tentatio, quid de me illa feciſſet, ſi in me ſimiliter poteſtatem accepiſſet. Sic quidã religioſus nomine Libertinus, vbi flagris (exigente culpa) ab Abbate illatis, ſenſiſſet turgidam & liuidam faciem, requirentibus rationẽ dixit, heri exigentibꝰ peccatis impegi ſcabello, ita veritatem dixit, nec factum prælati manifeſtauit, ſecũdum Gregorium lib. primo, dialog. cap. ſecundo. Si res ita efferbuerit detractionis, vt nullus locus excuſationi relinquatur reſiduus, hoc ſaltem audiens ſedulò intendat, vt aliquo triſtitiæ, vel diſplicentię ſigno, vultu vel aliis modis facto, ſe tali non aſſentiri oſtendat. Sic Conſtãtinus inſignis ille Imperator, ſcedulas quibus aliqui maleuoli Epiſcopos traducebãt, Vulcano tradidit, antequam eas aperire aut legere vellet, teſte Ambroſ. epiſtola 32. ad Valentinianum, Theodoreto lib. primo eccleſ. hiſt. cap. 11. Tripart. hiſt. lib. 2. ca. 2. & Niceph. lib. 8. cap. 16. Addidit inclitus Imperator & illud: Si contingeret Epiſcopum aut ſacerdotem, alicuius coniugem violare, piaculum illud ſua purpura ſe obtecturum eſſe, ne tam fœdum facinus ſpectatoribus occaſionem calumniandi præberet.

Exemplum B. Grego.

4. Modus.

Inſigne factum magni illius Conſtantini.

De Diſcordiam ſeminantibus.

QVEMADMODVM concordia vnionem cordium voluntatumque ſignificat, ita Diſcordia, teſte D. Thom. 22. quæſt. 37. diuerſitatem voluntatum importat: Non enim qui diuerſa, fide tenent vel opinione fluctuant, ſed qui diuerſa voluntate cõſtituunt, diſcordare credũtur. Magno interim diſcrimine differt à Rixa, quod hæc in exteriori conſiſtat opere, ſitque filia iræ, quæ mouet animũ ad nocẽdũ proximo, ſed diſcordia conſiſtit *in diſtinctione voluntatum*, quatenus vnius voluntas *perſiſtat in* vno, & alterius in oppoſito. Quod autem volũtas alicuius in proprio ſiſtat, hoc ex eo prouenit, quod aliquis ea quæ ſua ſunt, præfert his quæ ſunt aliorum, quod cùm inordinatè fit, ſuperbię eſt & inanis gloriæ. Ideoque peccatum probatur, eoque maius, quo charitati aduerſando cõcordiam tollat debitam, quod bifariam fieri contingit. Primò per ſe, alio modo per accidẽns: Per ſe quidem, in actibus humanis dicitur eſſe, quando eſt ſecundum intentionẽ & propoſitũ. Vnde per ſe diſcordat aliquis à proximo, quando data opera diſſẽtit à bono diuino, cui obligatur

Bifariam diſcordia ſeminatur.

ūr aſſētiri, vt habitare pacificè, abſq; tumultu & ſcādalo, unc, q; eſt peccatum mortale, quia militat contra charitatem: Nam ad Galat. 5. ponitur inter opera carnis, quę quicunque perfecerit, regnum Dei nō poſſidebit. & Prouerb. ;. Sex ſunt quæ odit Deus, & ſeptimum deteſtatur anima ius, Oculos ſublimes, linguam mēdacē, manus effundētes anguinem innoxiū, cor machinās cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, teſtem fallacē, & eum qui ſeminat inter fratres diſcordias. Vnde D. Auguſtinus de ſalutaribus documentis cap. 32. Diſcordiam ſeminantes nulli rei ſimiles iudico, niſi diabolo qui ſeminauit diſcordiam inter Deum & hominem, adeò vt etiam odia, cędes & homicidia inde oriātur, ſicut liquidò conſtat, 1. Reg. 22. Propterea nihil commodius contra vitium diſcordiæ, vel cauēdum, cùm nōdū xiſtit, vel ſanandum cùm exiſtit, quàm recordatio primi arētis, quem propterea Dominus creauit vnum, de quo multitudo probaretur, vt hac admonitione, etiam in mulis concors vnitas ſeruaretur, ſecundum beatum Auguſtinum lib. 12. ciuitat. Dei, cap. 26. & D. Ambroſ. lib. 2. de brahām cap. 6. Sed his refragari videntur Acta Apoſtoca cā. 23. vbi vna pars populi excitata fuit in alterā, propter verba Paulina: Viri fratres, inquir, Ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum, de reſurrectione ego iudicor morruorum, &c. Ex quo cōcludi poſſe videtur, quod diſcordia nō ſit peccatum, ſaltem mortale, quod in Apoſtolos iā ſpiritu ſancto repletos cadere nequit, Ioan. 14. Vt maneat voiſcū in æternū, & Rom. 8. Neq; mors, &c. Cui reſpondet . Tho, 22. quæſ. 37. quod volūtas hominis, Deo adhęrēs, quędā regula recta, à qua peccatū eſt diſcordare, ita votas hominis Deo contraria, eſt quædā peruerſa regula, à a bonū eſt deflectere. Parere igitur diſcordiā, qua tollir bona cōcordia charitate inducta, graue eſt piaculum: orrò generare diſcordiā, qua mala è medio tollitur conrdia, nō vulgaris eſt virt᷑. Itaq; D. Paul' diſſēſionē cōſtiit inter eos qui malis cōſpirabāt, vti Dñs de ſe loquitur, ath. 10. Nō veni pacē mittere, ſed gladium. Poteſt tamē le peccatum veniale propter imperfectionem & ſubreponem actus, nimirum ſi nō plenè ac liberè fiat, vel ſi tol- concordiā in rebus ſaluti min' neceſſariis, vt ſi quis di-

Diſcordiā ſeminantes ſimiles diabolo.

Remedium contra diſcordiam.

Obiectio.

Apoſtoli cōfirmati in gratia poſt Pentecoſtē.

Solutio.

ſcordet à veritate purè officioſa, cuius mendacium eſt veniale peccatum reputandum. Si quis autem nolit concordare proximo, in his quę ſunt ſupererogationis, puta ad intrãdum religionem, nequaquã pertinet ad vitium diſcordię, cùm nullus teneatur ad religionem inducenti conſentire. Per accidens autem in humanis actibus conſideratur, ex hoc quod pręter intentionem aliquid fit. Vnde ſi intentio aliquorũ ſit ad bonum aliquod, quo honor Dei integer ſeruatur, ac vtilitati proximi conſulatur, ſed tamen vnus æſtimat hoc eſſe bonum, alius aliud: Diſcordia tunc cenſetur per accidens, contra bonum diuinum vel proximi commodum. Siculi Paulus & Barnabas per accidens diſcordes fuerunt, Act.15. ſecundum D.Thom.22.quæſt. 23. Vni ſiquidem videbatur hoc eſſe bonum, alij aliud, quod ad humanum pertinebat defectum, non enim talis erat controuerſia in iis quæ ſunt fidei aut ſalutis, quamuis hoc ipſum quod diſcederent ab inuicem diuina fuerit prouidentia, propter vtilitatem cælitus præuiſam, ordinatum. Secundò infertur quod diſcordia quãdoq; eſt ex peccato vnius tantum, nempe cum vnus vult bonum, cui alius ſcienter reſiſtit, 1.Corinth.7. Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat. Quandoque cum peccato vtriuſque, puta cùm vterque diſſentit à bono alterius & vterque diligit bonum proprium. Et quamuis voluntas vnius hominis ſecundũ ſe conſiderata, non ſit alterius regula, tamen benè ex conſequenti, inquantum voluntas proximi inhæret voluntati Dei, ideoque diſcordare à tali voluntate, eſt à voluntate diuina exorbitare.

2. Modo eſt diſcordia per accidẽs.

De Hereſi.

POSTQVAM immenſa diuinæ bonitatis clemẽtia nõnullas linguę ſpecies attigimus, operępretiũ arbitramúr enucleatius demonſtrare vnum doctrinæ caput, vel maximè hac lamentabili tempeſtate, neceſſarium, nempe hæreſim, eiuſque proprietates. Quò autem iſtæ vniuerſis manifeſtiùs innoteſcant, ac quaſi in tabula depicta clariùs eluceſcãt, haud inutile fore duximus, ſi hæreſeos corpus, veluti membratim diſciſſum, legentibus offeramus, vt ſingula membra penitiùs perluſtrantibus, certius aliquid de integro corpore conſtare poſſit.

Primò igitur obtutibus mentis & corporis proponemus,

Quid

Quid ſit hæreſis,quique hæretici.
Secundò,Quod ſicut ſemper fuit,ita nunquam non erit.
Tertiò,Quid pariat.
Quartò,Qua pœna exterminandi.
Quintò De falſo hæreticorum martyrio.
Sextò,Qua pœna fautores eorum feriendi.
Septimò,Qua pœna Domini ſiut digni extirpationem
minus cordi habentes.
Octauò,Qui relapſi ſint cenſendi.
Nonò,Qualiter ab hæreſi reſipiſcentes ſint recipiendi.
Decimò,& vltimo, De poteſtate Inquiſitorũ hęreticæ
prauitatis.

Quid Hæreſis,quique Hæretici.

LICET cùm primis in quęſtione intelligi debeat, ſecundum Philoſophum,an ſit res,tum quid ſit:Neutrũ hoc rerum ſtatu,nos latere arbitror. Difficulter tamen cõuenit inter quoſdam de definitione hæreſeos,cùm ſanctus Auguſtinus in prologo,lib.ad Quoduuldeum , dicat Philaſtrum centum & viginti octo hæreſum ſpecies collegiſſe, Epiphanium autem nonaginta duntaxat ,quod non omnia infidelitatis portenta ad notitiam eius peruenire potuerint,aut quòd vni aliqua hæreſum,non alteri primo intuitu redolere videbantur. Hæreſis autem nomenclatura tantum Græcè valet,atque electio Latinè:loquimur autem modò de hæreſi quæ verſatur circa naufragium fidei. *Hæreſis quid.* Electio verò eſt eorum,quę ſunt ad finem,propoſito fine. Eoque hęreſis rectè ſpecies infidelitatis appellatur,pertinens ad eos qui fidem Chriſti quidem confitentur,ſed eius doctrinam peruertunt: Chriſto ſiquidem tãquam fini adhætiuntur,ſed in eligendo ea, quibus Chriſto adſentiuntur, deficiunt , quia non eligunt ea quę verè tradita ſunt à Chriſto,ſed ea quæ ſibi ſuggerit mens propria. D.Auguſtinus lib.de vtilitate credendi , cap.1. & allegatur 24.quæſt. 3. cap.Hæreticus, & quæſt.1.cap. Quod autem. Hæreticus nuncupatur qui alicuius temporalis commodi,& maximè ambitionis ergò,nouas ac falſas opiniones gignit,vt Hæ- *Hæreticus quis.* reſiarchæ,Arrius,Sabbellius , Macedonius,& noſtro ſeculo Lutherus,Caluinus,&c.vel ſequitur, vt Arriani, Lutherani,Caluiniſtæ,&c. Falſa autem ac noua doctrina , per quandã Analogiam ad quatuor genera credibiliũ,per op-

Fides eſt circa quatuor præcipuè 1. poſitionem extenditur. Ratio ſiquidē fidei, primò & principaliter verſatur circa articulos fidei, cuius oppoſitum cenſetur, hæreſis 24.quæſt.1.cap.Hęc eſt fides. Secundò fides extenditur ad illa quæ docet ſacra pagina, cùm de ciuilitate morum, tum de veritate biblicarū hiſtoriarum. Temerario namque auſu, comminiſci fornicationem, homicidium, cæteraque eius farinæ ſimilia, non eſſe peccata læthalia, hæreticum foret ac impium: Haud ſecus etiam, qui

2.

3. hiſtoriam aliquam Bibliæ pertinaciter falſam criminaretur, tanquam hæreticus inſectandus cenſeretur, 24.quæſt. 3.cap.Hæreſis, ex quinto cap.D.Hieron. ſuper epiſtolam D.Pauli, ad Galat.3. fidei regula, ad traditiones ſacratiſſimæ

4. Concilia generalia æquipollent ſacro euāgelio Apoſtolicæ atque eccleſiaſticæ authoritatis ordinatione diſpoſitas dilatatur, quibus inſultare abſque impietatis nota fas non eſt, ſecundum beatiſſimum patrem Dionyſium Areopagitam, lib.eccleſ. hierach.cap.1. Irenæum lib.4.cōtra hæreſ.cap.63. Ioannem Chryſoſt. homil.4.in 2.epiſtolam D.Pauli ad Theſſalonicen. & D.Baſilium, epiſtola 70.& 71. Quarto fidei ratio complectitur œcumenica concilia, quibus refragari ſacrilegium eſt, teſte D.Auguſt.lib.2.contra Parmenianum, cap.13.lib.7. contra Donatiſt.ca.penult.epiſtola 118.quæ eſt ad Ianuarium, & C. de hæreticis, leg. Damnato. vbi hæreſeos nota illi inuritur, qui quatuor vniuerſalibus cōciliis acquieſcere refugit: cui D.Greg.adſtipulatur lib.primo epiſtola 24.lib.2.epiſtola 49.& lib.3.epiſt.33. Sicut, inquit, ſancti Euangelij quatuor libris, ſic quatuor cōcilia recipere ac venerari, me fateor, Nicenū videlicet, in quo peruerſum Arrij dogma deſtruitur, Conc.quoque Conſtantinopolitanum, in quo Eunomii & Macedonii error conuincitur. Epheſinum etiam primum in quo Neſtorij impietas indicatur, Calcedōnenſe verò in quo Eutichetis Dioſcoriq́ue prauitas reprobatur, tota deuotione cōplector. Quiſquis aliud ſapit, Anathema ſit. Cùm hæc quatuor fidē concernant, perſpicuum eſt, eos hæreſeos inſimulādos, qui pertinaci animo, hæc quatuor aut vnum eorū obſeruare detrectant, credereq́ue recuſant. Dico pertinaci animo, quoniam ad perfectā hæreſis rationem tria concurrere debent, primo falſa credulitas in rationali, 2. peruerſa voluntas in concupiſcibili, 3. pertinacia defenſionis & impugnationis ex iraſcibili: Si quis

Concilium Nicenum condemnauit Arrium. Conſtantinopol. Eunomium. Epheſ. Neſt. Calcedo. Eutich.

Tria ad hæreſis ratione concurrere debent.

quis enim ſuam ſententiam, licet peruerſam, præfatisque
aduerſam, nulla pertinaci animoſitate, ſed inquirendi ſol-
licitudine defenderit, paratus tamen palinodiam canere,
ubi melius auribus inſonuerit, non eſt inter hæreticos
computandus, quòd non habeat electionem doctrinæ ec-
cleſiæ contrariam, 24. quæſt. 3. cap. Dixit Apoſtolus, ex
Auguſt. epiſt. 162. quæ eſt ad Glorium, &c. A recepta au-
tem eorum, quæ non ſunt fidei, ſententia declinare, alio-
rumque opinionibus modeſtè ſecluſo ſcandali malo diſ-
ſentire, ſecundum D. Aug. lib. 2. contra Donatiſt. ca. quin-
to, & epiſtola 101. ad Fortunatium, grande non eſt piacu-
lum.

Hæreſis, ſicut ſemper fuit, ita nunquam non erit.

INſcrutabili diuinæ permiſſionis conſilio, hæretica pra-
uitas, primordialem humani generis creationem ante-
uertit. Apoſtatici ſiquidem ſpiritus, quorum Lucifer erat
anteſignanus, ab ipſo diuinæ veritatis fonte exorbitâtes,
fecerunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ nequiuerunt conti-
nere diuinorum chariſmatum aquas. Quare graui lapſu,
qui mane videbantur exorti, leguntur colliſi, Eſa. 14. Lu-
cæ 10. teſte D. Aug. lib. 11. de Geneſ. ad literam, cap. 24. &
lib. de mirabilibus ſacræ ſcripturæ, cap. 2. Quo aſcendiſti
Lucifer, qui mane oriebaris, corruiſti in terrâ, qui vulne-
rabas gentes, qui dicebas in corde tuo: In cælum aſcêdam,
ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte
teſtamenti in lateribus aquilonis, aſcendam ſuper altitu-
dinem nubium, ſimilis ero altiſſimo, verũtamen ad infer-
num detraheris in profundum laci. Qui te viderint, ad te
inclinabunt, teq; proſpiciet. Nũquid iſte eſt vir qui cõtur-
bauit terram, qui concuſſit regna, qui poſcit orbem deſertũ
& vrbes eius deſtruxit, vinctis eius non aperuit carcerem:
Si hæreſis nomêclaturam conſulamus, graphicè huic con-
uenit ſpiritui, qui ſupercilioſo auſu delegit proprio poti⁹
militare vexillo, quàm diuino tremendiſſimæ maieſtatis
ſubdi imperio, ideoq; deſciuit à primæ veritatis regula, vt
falſitate cõplices ſpiritus ſeducêdo, de faſtigio beatitudi-
nis deturbaret. Certas nâque ſecundũ B. Aug, li, 12. de ciuit.
cap. 1. libr. 14. cap. 28. libr. 22. cap. 1. & epiſtola 80. ad Eſi-
cium, conditiones ſoli Deo proprias (qui dicit, gloriam
meam alteri nõ dabo) ambiêdo concupiuit. Quomodo & *Angeli mali quomodo peccarunt.*

reliqui apoſtatici ſpiritus deliquerunt, quanquam inſtar modernorum erronum non pariformiter, quia peccarũt, non tantum Lucifero conſentiendo, verùmetiam ſibi excellentiam appetendo, ad quam cùm ſe peruenire, ſine ſubnatione Luciferi, qui quaſi princeps erat, deſperarẽt, & ſibi & illi ipſam vindicare cupiuerũt, prælígẽtes magis *ſub vmbra* illius miſerabiliter & æternaliter *cruciari*, *quàm* ſub diuino imperio glorioſo miniſterio in æternũ *principari*. Deinde ſimul atque Deus immenſæ bonitatis ſuæ gratia fundamenta terræ iecíſſet hominemque in ea factis præceptis, tanquam quibuſdam cancellis, ne huc illucque vagando periclitaretur, ſui timore circũdatum cõſtituiſſet: Serpens callidior cunctis animantibus quæ fecerat Dominus Deus, dixit ad mulierem, Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis ex omni ligno paradiſi? Quæ nõ ſubitò ſerpentinæ calumniæ technas repellẽs, ſed prolixi ſermonis tractu verba commiſcens, triplici errore diuinam falſificauit ſententiam: Reſpondit enim cap. 3. Geneſis, de fructu ligni, quod eſt in medio paradiſi nobis pręcepit Deus ne comederemus. quod falſum erat, quia lignum vitæ etiã in meditullio paradiſi conſtitutum erat, Geneſis ſecundo, deinde ſubnectit: Et ne tangeremus illud, quod Deus non protulerat, vt liquido conſtat ex decurſu libri Geneſeos.

Pœnitentia Adæ. Tertio ne fortè moriamur, cùm Deus abſolutè enunciatione legem tuliſſet. In quacunque die comederis ex eo, morte morietis. Quæ ſententia cuique videri poſſit abſurda, quia non eo prorſus die à corpore eſt ſolutus, quo cibo vetito illicitè fuit oblectatus. Cùm Geneſis 5. legatur vixiſſe 930. annis, quibus magno pœnitentię rigore crimen expiàre conatus eſt, teſte B. Irenæo lib. 3. aduerſus hæreſes, ca. 34. & 37. & D. Aug. li. 2. de peccatorum merit. & remiſ. ca. 34. Eſt reſpondẽdum quod prælibata ſcriptura de morte ſpirituali & corporali valeat intelligi, de ſpirituali eam accepit. D. Gregor. lib. 5. epiſtola 14. inquiens. Cùm commedit de ligno vitæ Adam, quia in corpore mortuus non eſt, nouimus quia poſt hoc filios genuit, atque multis annis ſuperuixit. Si itaque in anima mortuus non eſt, quod dici nefas eſt, ipſe mentitus eſt, qui hunc prædixit, die qua peccaſſet moriturum. Eucherius Epiſcopus Lugdunen. ſuper præfatis verbis, vtramque mortem intelligit de corporali.

ali. Geneſis 3. dicitur, Puluis es & in puluerem, &c. ſic Ro.
.& prioris ad Cor. 15. quod poſt aliquot ſeculorum curri-
ula factum eſt. Sed tamen eo ipſo die, viriata eſt natura,
nutataque in deteri⁹, qua nos neceſſitate nati ſumus, pro-
pter quod non ait, corpus quidem moriturum eſt propter
peccatum, Roma. 8. ſed mortuum eſt propter peccatum,
quia videlicet moriendi neceſſitudini erat obnoxium, te-
te B. Aug. libr. 13. ciuitatis Dei, cap. 23. libr. 1. de peccator.
nerit. & remiſſ. cap. 4. & libr. 6. de Geneſ. ad literam, cap. 3.
.6. Nec modò iſta legis naturæ tempeſtate hæreſes irru-
erunt contra diuinam veritatem militantes, ſed etiam tẽ-
pore legis ſcriptæ. Sic namque legimus Exodi 7. Dixitque
Dominus ad Moyſen & Aarõ: Cùm dixerit vobis Pharao,
oſtendite ſigna, dices ad Aaron, tolle virgã tuam & proii-
e eam coram Pharaone, ac vertatur in colubrum, & fa-
tum eſt ita. vocauit autem Pharao ſapientes & maleficos,
& fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas, &
rcana quædam ſimiliter. Induratumq; eſt cor Pharaonis,
 non audiuit eos, &c. Horum veſaniam retundit ſanctus
poſtolus 2. ad Timot. 2. quando dicit: Quemadmodum
annes & Mambres reſtiterunt Moyſi, ita & hi reſiſtant
eritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, ſed
ltra non proficient: inſipientia eorũ erit manifeſta om-
ibus ſicut & illorum fuit. Emerſit & altera hæreticæ pra-
itatis tunc temporis iniquitas. Nam Num. 16. Dathan &
byron aduerſus Moyſen & Aaron ſtantes, alienum ignẽ,
oc eſt, exoticum religionis cultum obtrudere ſunt cona-
, ſecundum D. Aug. ſerm. 98. de temp. & B. Ambroſ. epi-
ola 82. ad Vercellẽſem eccleſiam. Quarto hæreſis labes
rophetarum monita labefactare conabatur, vti dilucidũ 4.
3. Reg. 18. vbi Helias ſubſannãdo dixit prophetis Baal,
ligite vobis bouem & facite, hoc eſt, offerte primi, quia
os plures eſtis, & inuocate nomina Deorum veſtrorum,
gnemque non ſupponatis, &c. & 2. Paral. 26. Oſias vindi-
uit ſibi præter ſceptrum regale & thuribulo in templo
ffire, ſed lepra in frõte exorta, iuſtiſſimas, quibus dignus
at, dedit pœnas. Quinto hæreſis extitit Saducæorũ re-
rrectionẽ negãtiũ futuram, Mat. 22. Marci 12. Lucæ 20. 5.
ſepho lib. 18. antiquit. Iudaic cap. 2. & lib. 2. de Iudaico
llo cap. 7. Sexto Apoſtolorum adeoque ipſius Chriſti 6.

dogmata ſacratiſſima variis agitata ſunt hęreſum ſciſſuris, vti docetur Act.5.de Teuda & Iudis Galilæa, vnde Ioannes Euangeliſt.1.epiſt.ca.2. dixit, nunc Antichriſti ſunt multi, & cap.4. Quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Contra hos & eius farinæ alios compulſus ſcripſit euangelium 32.annis poſt Chriſti aſcenſionem, ſecundum Euſebium Cæſarienſem, li.3.eccleſ.hiſt.ca. 24. & D. Irenæum lib.3.cap.11.contra hæreſes. Septimo, pacificam diaconorum conuerſationem hæreſis malum cõturbauit.

Ioannes quare ſcripſit euangelium.

7. Nam Nicolaus eccleſiæ pacem tumultuoſa temeritate Infregit, Act.6.& Euſeb.lib.3.ca.29.ac B. Aug.lib.4.cap.10. contra Donatiſt.vbi apertè pronunciat Nicolaum diaconum fuiſſe hæreticum, & luculẽtius hæreſ.5.lib.ad Quoduultdeum. Hinc laudi ducitur Epiſcopo eccleſię Epheſinę,
8. Apocal. 2.quod oderit facta Nicolaitarum. Octauo, errorum finem nõ obtinuit eccleſia per iſtos, quin magis hæretici per lõgas inualuere moras, ſicut prædixerat D. Paulus Act.20. Ego ſcio quoniam intrabũt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcẽtes gregi. Et, ex vobis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe, propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non ceſſaui cum lachrymis monere vnumquemque veſtrum, & 2.Pet. 2. Fuerunt pſeudoprophetę in populo, ſicut & in vobis erũt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, de quibus
9. intueri Irenæum, Philaſtrum & D.Auguſtinũ ac Epiphanium non fuerit indignum. Nona eſt maligna noſtræ tẽpeſtatis cæcitas, qua plerique malunt in tenebris palpitãdo errare, quàm pleniſſimis meridianæ lucis fulgoribus gaudere. Nec aliquem admiratio inuadat vel indignatio exuſcitet, nam oportet hæreſes eſſe primo Cor. 11. quemadmodum ſatis eruditè demonſtrat, V.Pater Alfonſus de Caſtro in prologo librorum de hæreſibus. Etſi diuina clemẽtia trãquillitatem concedere dignaretur, qua aliquãtulum reſpirare liceret, non ob hanc omnem excutere debere mus de oppoſito formidinẽ, nam in procelloſo pelago etiamſi nulla ſæuiat tempeſtas, eſt tamẽ iugiter metuẽda.
10. Propterea decimo eſt futura, quẽ numerum in primo pręcepto reliquimus probatum. Hinc 1.ad Timoth.4.dicitur: In nouiſſimis diebus diſcedẽt quidam à fide, attendentes

ſpiritibus

ſpiritibus erroris & doctrinis dęmoniorum,&c. Qua ſententia D. Auguſt. commotus vniuerſam exuit hæreſeos iniquitatem, vti fateri nō erubeſcit, libr. contra Secundinum Manich. cap. 2. Item 2. ad Theſſalonic. 2. ſic habet Paulus: Ne quis vos ſeducat vllo modo, quoniam niſi venerit diſceſſio primùm, & reuelat⁹ fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat oſtēdens ſe, tāquam ſit Deus. Quo manifeſtum euadit primam & vltimam hæreſim concidere, eundemque petere ſcopum. Sed licet diabolus multis mæandris verbum Dei impugnârit, ſicut hactenus nequiuit, ita nunquam præualebit, nec aliquid ſibi prius habet, quàm ad inſidias cōuerſus, verbum Dei mentibus hominum eripere poſſit. Sicut in paradiſo homini inſidias ſtruxit propter verbum: faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā, Geneſis primo. Sic ante diluuium, Geneſis tertio: Propter ipſum contereret caput tuum. Et quemadmodum poſtea filios Iſraël adoriri nō timuit occaſione verbi, Geneſis 22. poſiti. In ſemine tuo benedicētur, &c. ſic modò ęccleſiam perſequitur, propter verba ſacri euangelij malè intellecta: Sed ſtat firmiſſima ſcripturæ noſtrę anchora: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. *Techna diaboli propter verbū Dei.*

Hæreſis quid generet.

PRimitus beneuolentiam captantes, aureſque quadam beneuolentia demulcētes, conſuunt puluillos ſub omni cubito & ceruicalia ſub capite, Ezechielis 13. perſuadentque omnibus ſcientiam Dei ſe habere, zelareque pro gloria domus Dei & euangelio eius, quòd cæremoniarum nebulis ſqualidum, ex orco quaſi omnibus conſtitutionum humanarum ſordibus expurgatum, & ſolaribus radiarum fulgoribus in lucem ſuſcitaſſe, ac lucernam Domini ſuper candelabrum conſtituiſſe, nec vltra tyrannidem, cui ſcriptura ſubiecta fuit, pari potuiſſe, iactitant: His ſerpentinæ aſtutiæ ſibilis faſcinata plebecula, non præbere aures nephas ducit, potiſſimùm cùm audiat Euangelium ſacrum, purum Dei verbum, ſcholis academiis, decretis tanquam cimmeriis tenebris obductum fuiſſe, itaque gipſum vice lactis improuido propinant, ſecundum D. Ambroſ. libr. de fide. cap. primo. Quid enim miſer faceret *Gipſum vice lactis præbent hæretici.*

ante cuius obtutus, rete iacet expanſum virúſque paratum, cùm melliti ſint ſermones eorum & ignoret eſſe iacula, Pſalm 54. ipſóſque linguis pro haſtis vti, ſecundum Niceph. lib. 6 cap. 11. Et ſi quis fortè animo reſumpto obiectum errorem, probabilibus rationibus ac ſcripturis diluere queat, mox inſtar hydræ varia monſtrorum capita quibus hominem ita dementant adferunt, vt illiteratus & indoctus, vix rimam inueniat, qua effugere eorum calles valeat, teſte Irenæo lib. primo aduerſus hæreſes cap. 34. & D. Athanaſio, lib. contra Arrianos. Nec iſto diſputationis imò deceptionis genere, tantùm contenti, ſpiritu tenebrifero tumidi, oſtentant ſe tanquam numen aliquod venerandum: Nam licet humani capacitas ingenij homines eo veſaniæ venire poſſe capere non ſufficiat. Simon Magus nobis exemplo fiat, Act. 8. qui in monte Sinai ſe patrem cæleſtem falſiſſimè legem tuliſſe Iudæis, & tempore Tyberij Cæſaris in perſona filij apparuiſſe, ac poſtmodum in linguis igneis ſe ſpiritum ſanctum in Apoſtolos deſcendiſſe, iactabundo animo gloriatus eſt, Selenam etiam meretricem ſuam Mineruam ab ipſo appellatam, ſcelerum ſociam, adeo arſit, vt ſuam eiúſque imaginem Romæ publica authoritate tanquam Deorum ſimulachra adoranda exhibuerit, vbi & præcipitio colliſus interiit obſecratione beati Petri Apoſtoli, qui eum aera volatu celerrimo ſecantem deiecit, ſecundum beatum Ambroſ. ſerm. 66. Auguſt. ſerm. 27. de ſanctis, ac Euſebium Cæſarienſem lib. 2. cap. 1. 13. & duobus ſequentibus. Similis quoque veſanię meminit Grego. Turonen. lib. 10. cap. 25. Præterea Monaſterieſis ille noſtri ſeculi, & Dauid Georgius paulò poſt circa annum Domini 1556. Baſileæ defunctus, vt reliquis breuitatis ergò ſuperſedeamus, nonne hiſce elapſis annis ſeſe tanquam filium hominis Deúmq; Iſrael colendos oſtentarunt? Nónne (vt ad tertiam pertingamus perſonam) mentiuntur Manichæi, promiſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti de ſpiritu paracleto, in ſuo Archimanichæo completam eſſe? hæreſ. 46. ad Quoduultdeum apud D. Auguſt. Fortè iam efflagitas quomodo res fuerit tam horribiles támque intolerabiles pullulare & graſſari hæreſes per orbem? Nō eſt mihi impræſentiarum hac in promptu fortior ratio, quàm quod ille antiquus ac verſi-

Inſtar hydræ procedunt hæretici.

Simon quo veſaniæ proruperit.

Mors Simonis Magi.

erſipellis hoſtis, mille mæandris humanum genus cir- *Mira dia-*
unſcribit, vt ipſum adigat, ſub ſuo militare vexillo. An- *boli vafri-*
e aliquot ſiquidem annorum curricula, per Manichæum *ties.*
uum fidelem miniſtrum, docuit nõ veſcendum carnibus,
uorum, lactis, viníque vſum prohibuit, deinde nuptias
amnandas docuit. Pelagium à patris impietate haud de-
enerem, ſecundum B. Auguſt lib. 2. de peccato orig. cap.
., & lib. 1. contra 2. epiſtolas Pelag. cap. quinto. Aetiani
intum cœlibem actitantés vitam ſuæ colluuiei admitte-
ant hæreſ. 53. Quorum veſtigia ſi moderni ſectarentur *Occaſio hæ-*
duerſarij, vti ſequuntur Vvickfum & Vvalden. adeo vt in *reſis multi-*
ɔrum damnatas hæreſes iuraſſe videantur, perpaucos aut *plicatæ.*
ullos hac tempeſtate eorum incedere velle ſemitas mihi
erſuaderem. Verùm obtinentes mentem Polipi, eorum
das pſallunt quorum panem manducant, laxis ſiquidem
abenis Baccho ac vẽtri thura incẽdere nõ deſinũt, cõcu-
ſcẽtiæ motibus ac carnis illecebris acquieſcere nõ expa-
eſcunt. Legitur namque quod Martinus Lutherus inſtar
picuri ac Sardanapali cuiuſpiam, ſingulis prãdiis ac cœ-
s duos ſelectiſſimi vini cãtharos ebiberit. Quod ad ca-
itatem attinet, repetitur veriſſima illa D. Hieronym. ad
uſtochium ſentẽtia: Vẽter æſtuãs mero facilè deſpumat
libidinem, & illa Terẽtij: Sine Cerere & Baccho fri-
et Venus. Cùm ipſe religioſus religioſam imprægnarit,
qua tres proles ſuſcitauit, non ſecus quam Actiſius æreæ
rri incluſit Danaem puellam, ne florem virginitatis a-
itteret. At Iuppiter per impluuium ſpecie imbris aurei
apſus, id eſt, munuſculis intromiſſus, corrupit, vt ex
inicis ſcriptoribus ſumpſit D. Hieron. epiſtola ad Gau-
ntium, & ſanctus Auguſtinus lib. primo confeſſ. cap. 16.
Andreas Carolſtadius ſacrilegus ſacerdos, primus vxo-
n duxit, contra 16. canonem Concil. Calced. Imò vult
ſtinianus tales capite plecti. Cod. de captu virginum,
. Raptores. Et complures alij duas & tres ſimul retine-
non abhorruerunt, adeo vt Dauid Georgius ſupra me-
oratus, vt interim taceamus clades & ſtrages ſeditioſas,
hos excitatas, & horrenda illa impudicitiæ monſtra
rtentoſa, ob quæ meritò dicere adſolent Priſcillianiſtę,
ventres moderni dicunt.

Iura, periura, ſecreta pandere noli.

Vt Auguſt.hæreſ 70.& D.Bernard.ſerm.65.ſuper Cantica, promiſcuum fœminarum vſum permiſerit, ſicut olim Nicolaitæ ſecundum ſanctum Auguſtinum hæreſ.quinta. Et quemadmodum caſtitas exulat, ita parſimoniarũ exercitia ac pœnitentiæ opera reiiciunt, bona opera maiorem facere peccatorem, proh dolor, ſtatuunt, vt carnalibus deſideriis ſe totos mancipent. Hæccine fieri flagitia, *conſilia* permittunt dominica? hæccine praxis ſanctorum, quæ regno cælorum vim intulere? hæccine arcta via quam pauci ingrediuntur? Imò vniuerſi natura corrupta libenter hanc currimus, adeo vt plerique vitam ita ſuam corruperint, vt voluptas principatum & ſceptrum regni teneat, quemadmodum habet Cicero lib.2.de Finibus, qui dicit Cleantem tabulam habuiſſe, in qua depicta erat voluptas pulcherrimo amictu refulgens, ac ſolio regali inſidens, cęteræque virtutes tanquam ancillulæ præſto pingebantur, quæ nihil rerum præſumebant, niſi voluptas annueret, ſibíque perplaceret. Hanc potiſſimum reor eſſe cauſam, quamobrem longè latéque diuerſis in regnis rerum potiri videantur. An ergo vacillabimus? nequaquam: Vbi eſt enim illa phaſelus Arriana, nauis velox & oblonga? velox quia exigua ſcintilla Imperatorem ac Imperatricẽ, imò vniuerſum quaſi orbem incendit, teſte Theodoreto lib.3.eccleſ.hiſto.ca.9.& Nicepho lib.9.ca.2.& allegatur 24.quæſt.3.ca.Reſecandæ.§. Arrius. Quin etiam per diuerſa mundi climata, ſeptuaginta duos ſuæ factionis conſtituit Epiſcopos, ſecundum beatum Auguſt.hæreſ.46 ad Quoduultdeum. Oblonga, quia tempora D.Bernardi attigiſſe non ambigitur, vt liquidò conſtare poteſt ex eius 190.epiſt. Vbi, inquam, eſt nauis roſtrata Donatiſtarum, quam Liburnam vocant? qui numeroſitate ducentorum ſeptuaginta nouem epiſcoporum pollebant, vt inſinuat Beatus Auguſtinus libro primo Collationum cap.13. Vbi eſt nauis Perſæi, imò Manichæi, qui ſecundum Eutropium libro quarto Roman.hiſtor.inuſitatæ legitur fuiſſe magnitudinis, adeo vt ſeptẽdecim ordines remorum habuiſſe non ambigatur? Certè iſti, & quotquot ſunt alij, incidere in Scyllam, non portũ, ſed planctum inueniẽtes. Quocirca nõ debet nos anxios reddere, aut inſtabili animo fluctuantes, cùm videmus eheu complures, cùm ſcien-

Lõgè graſſata hæreſis Arriana.

Quot Arriani habuerint epiſcopos.

Donatiſtæ quot habuerint epiſcopos.

a tum probitate conſpicuos, ab orthodoxa & Romana
eſciuiſſe fide, quin maiori certitudinis euidentia firma-
imur. Sicuti tres adoleſcentes, Danielis tertio, qui non
norantes doctiſſimos vndecunque ſophos in regno Ba-
lonico abundare, conſtantiſſime tamen Deum Iſrahe-
s confeſſi ſunt, & leges patrias cum diſcrimine vitæ tuta-
. Sic inſignis ille athleta Dei Mattathias primi Machab.
ſic Helias 3.Reg.18. qui non eſt ſcãdalizatus, nec octin-
entis quinquaginta pſeudoprophetis deprauatus, nec
anditiis illectus, nec minis fractus, vel ſolus, ſe ne Deum
ffenderet, hocque eius præceptum poſthaberet, contra
lam numeroſam congeriem, zelo Dei oppoſuit, imò &
onfudit. Quod non tacuit Ruffinus lib.10. eccleſ. hiſto.
.3. de ſimplici Theologo, qui philoſophum acrimonia
genij ac captionibus argutiarum plenum ſilere fecit.
ſtorum exemplo ſi confundere eos, (obſecro) nequea-
nus, quia erubeſcere perfrictæ frontis homines neſcie-
int, etiamſi falſitatis adeo conuincantur, vt ne hiſcere
idem poſſent, quemadmodum D. Auguſt. Honoratum
anichæum lib. ad eundem: Rurſum Fœlicem Mani-
æum, lib. de actibus cum Fœlice, & Maximum Arria-
orum Epiſcopum lib.2. in fine, contra Maximum. Dein-
e Ioannes Eckius, inſignis ſui temporis doctor (vt alios
reuitatis gratia miſſos faciamus) Lutherum. Tamen cum
eruerſis non peruertamur, nec inſtar Donatiſtarum, pro-
er malorum peruerſitatem, relinquamus eccleſiæ Ro-
anæ vnitatem, Auguſt. lib,2. contra Donatiſt. ca.5. & 6.
: ipſi Lutherani conuicti ad commune ipſis aſylum con-
giunt, obiicientes abuſus eccleſiaſticorum. Cùm enim
onatiſtarum ora eſſent obſtructa, ſecundum D. Auguſt.
piſtola 137. lib.3. contra literas Petiliani cap. primo &
o, necnon lib.2. cap.99. monaſteriorum & ſacerdotum
buſibus obiiciendis volutabantur, vt Scarabei ſtercoribus
eliciantur.

Conſtantia eſt neceſſaria.

Simplex homo confudit Philoſophum.

Potiſſimum hæreticorũ argumẽtum eſt ab abuſu petitum.

Qua pœna hæretici exterminandi.

PRIMITVS hæreticos D. Paulus docuit vitandos ad
Titum 3. & allegatur 24. quæſt.3. ca. Dixit Apoſtolus,
uod & praxi docuit B. Ioannes euangeliſta, conſpiciens
herintũ hæreticũ in balneis: Fugiamus, inquit, ne rui-
a domus nos opprimẽdo præueniat, teſte D. Irenæo li. 3.

Vitãdi erãt prius hæretici.

contra hæreticos cap.3. Hierony. epiſtola ad Pamachium. Concil. Calcedo. cap.14. Bernardus epiſtola 194. Euſebius Cæſarien. lib.4. cap.14. & Nicephorus lib.30. cap.30. Sic ſanctus Policarpus quodam tempore obuiam factus eſt Marcioni hæretico, qui dixit Policarpo, Cognoſce nos, reſpondit ſanctus: Cognoſco te primogenitum Sathanæ. Irenæus lib.3. cap.3. Pari modo Lucius populo *catholico* fuit epiſcopus Arrianus, qui vbi ſemel aſello vectus, *forum* tranſiret, pueri pila palmaria ludebant: cùm autem pes aſini caſu pilam attigiſſet, eam ceu virus abhorrentes, amplius manu attingere refugiebant, ſed pedibus in ignẽ ibidem conſtructum protrudebant, quo manifeſtam omnibus deteſtationem hæreticæ prauitatis efficerẽt, ſecundum Theodoretum lib.4. eccleſ. hiſtor. cap.15. & tripart. hiſtor. lib.7. cap.17. Et Conſtantius nondum baptiſmatis ſacramento renouatus, ſe exiſtimauit contaminandum, ſi aram gentilium adſpiceret, teſte Ambroſ. epiſtola 31. ad Valentinianum. Putrida ſiquidem caro & ouis ſcabioſa, non ſolum corpora inquinat, ſed & aerem & ſpiritum inficit: ſermo namque eorum, vt cancer ſerpit, ſecundum Apoſtolum 2. ad Timot.2. Verùm calumniatur eſſe contra libertatem ſpiritus, nec in primitiua eccleſia aliquid moleſtiæ ſibi fuiſſe illatum. Sed quis quæſo paſtorum, relinquet lupis rapacibus ouem? Matth.7. & non potius arcebit ab ouili, imò interimet, ſi alia via nequeat ouiculæ conſulere? Quis inquam, non prius animaduertat in lupum, quàm gregem ſinat dilaniari? Pari ratione præſtat hæreticum interire, quàm oues periclitari. Quamobrem variis cataplaſmatũ generibus, Romana & apoſtolica eccleſia huic paroxiſmo occurrere *voluit: primò* namque vinculo excommunicationis innodati fuere, exẽplo Paulino, qui 1. Corint.5. Hymenæum & Alexandrum excommunicando ſathanæ tradidit, quia in fide naufragium fecerant. Hoc modo D. Auguſt. Pelagium & Cæleſtium hæreticos excommunicauit, vti habet epiſtola Vrbani Papæ quæ citatur 24. quæſt.3. ca. Notandum, & Cõcil. Braccarẽ. 1. ca.33. Haud ſecus Siritius Papa excommunicationis gladio percuſſit hæreticos, ſecũdum D. Ambro. epiſt.80. quæ eſt ad Mediolanẽſem eccleſiam. Et die cœnę Domini omnes vt modo hæretici excommunicabantur,

Excommunicati hæretici.

teſt e

eſte Auguſt.ſerm.119.de tempore. Nequaquam tamen hic ſilentio prætereundum eſt, variam eſſe communionis acceptionem, & proinde multiplicem eſſe excommunicationem, ſeu communionis priuationem: Eſt namque communio ſpiritualis, quæ conſiſtit in conſenſu vero, vel interpretatiuo, quando nempe cum aſſerente, aliquid aſſeueratur, aut cum negante negatur, quomodo non eſt hæreticis communicandum, ſed potius de medio eorum exeundum 2.Corint.6. Secundo modo eſt communio ſacramentorum, nec ſic eſt communicandum .potiſſimùm ſint notati vel nominati, & quanquam ſint occulti, vel etiam manifeſti, ſimpliciter ratione ſui priuantur effectu communionis ſacramentorum, Extra de hæreticis, ca. Excommunicamus. Tertio eſt communio in cibo, potu, & huius farinæ aliis, neque ſic nominatim præciſis eſt communiſcendum, primi Corint.5. Quarto eſt corporalis communio, qualis eſt in eadem ciuitate cohabitatio, quæ ob hæreticorum multitudinem proh dolor difficulter hocce tempore vitari poteſt. Paſtorum igitur eſt & concionatorum, catholicæ fidei doctrinam indefeſſo inculcare labore, ne ſimplices ac rudes ignorantiam veritatis pro velamine excuſationis prætexere queant. Cùm autem hanc terribilem excommunicandi pœnam, vtpote ſpiritualem & inſenſibilem, adeo flocci penderent, vt docerent eam ambabus vlnis amplectandam, condemnauit eos eccleſia decem librarum auri, quemadmodum Iure politico damnatur certorum ſolidorum qui gladium euaginarint, licet vero neminem perſtrinxerint. Iſtam tulit legem Theodoſius, teſte B.Auguſt.lib.2.cõtra literas Petiliani cap. 83. lib.3.cõtra Creſconium grammat.ca.47.& epiſtola 50.ad Bonifacium: libra autem auri ſeptuaginta duobus aureis impletur, & cẽtum aureos pro duabus libris auri intelligit Budæus lib.de aſſe. Qui ergo deprehẽdebatur ab eccleſiæ vnitate, per hæreticam prauitatem ſe abrupiſſe, cẽtum libras groſſorũ Flãdriæ, vel circiter pẽdere cogebatur. Cum verò pecuniarum mulctam nõ formidarẽt, ſimplices mulieribus alliciẽdo circumuenerũt, vti Arrius fecit, teſte Auguſt.lib.ad Cathecumenos ca.7.& B.Ioãne Chryſoſt.hom.6.ad Antioch.& Mõtanus multas eccleſias Priſcæ ac Maximillæ nobilium & opulentarum fœminarum, pri-

Antiquitus hæret. ei in cana Domini ex excommunicati.

Quotuplex communio.

Difficulter hodie vitãtur hæretici.

Decẽ librarũ auri dãnantur.

mũm auro corrupit, dehinc hæreſi polluit. *Sic Donatus*, per Africã, vt infœlices quoſque fœtētibus pollueret aquis, Lucillæ opibus adiutus eſt, ſecũdũ D.Hiero.epiſtola aduerſus Pelagium ad Theſiphõtē. Quod & hoc lamētabili ſeculo haud ſegniter, neque parca manu per pleroſque à fide Catholica auerſos præſtitũ eſt. Alij ſplēdidis *mēdaciis* imponere ſoliti ſunt. Sic filij Belial ſubor*narunt mulierem* pudicitiam corporis ſui proſtituētem, cuius linguę officium mercãdo, iuriſiurãdi ſacramēto confirmare fecerũt, quem lactaret puerum, ſe ex magno Euſtochio Epiſcopo Antiocheno concepiſſe, teſte Theodoreto lib.1.eccleſ.hiſt.ca.21. Prohibētibus autem aliis epiſcopis *Euſtochium* iniuſtæ parere ſententiæ abſque teſtibus prolatæ, abiere illius fabulæ compoſitores quàm primùm ad regē, eíque perſuadēt, veram accuſationē, iuſtámque fuiſſe cõdēnationis ſentētiam, exiliúmque cõficiũt, tãquam adultero & tyrãno, pietatis ac caſtitatis athletæ. Porrò mulier illa poſtmodum morbo grauiſſimò exagitata, inſidiarum tragœdiam detexit, quãdò ſe pecunia cõductam ad illam calumniam inſtruēdam manifeſtauit, nõ tamē omnimodam falſitatē iuramēto depoſuerat, quoniam Euſtachij cuiuſdam fabri puerum infœlix ſcortum pepererat, eiuſdem lib.ca.22. Simile quid machinati ſunt contra D.Athanaſium Arriani, nam quidam pecunia inducti, (quò ſuſpicio accuſationis vitaretur) perſuadēt quatenus ad Imperatorē Cõſtãtinum curſitēt hæretici, calumniaturi Athanaſium exactionibus Ægyptum intolerabilibus degrauare, ſed ſimul atque aërem verberaſſe, vt dicitur in Prouerbio, ſe hac fabula cõſpexerũt, ca.26.aliam inſtituunt ca.28.poſitam. Nam Arſenio Epiſcopo Melitiano occultato, dextram alicuius cadaueris arcæ ligneæ incluſam, per mare per terras circumferebant, proclamãtes reciſam eſſe de cadauere Arſenij per Athanaſium interfecti. Subornaũt & publicæ abiectionis meretricē, quæ coram tribunali ſanctum Athanaſium importunis cõfunderet clamoribus dicēdo: Tu mihi virginalis integritatis pudorem eripuiſti, tu caſtitatis decore me ſpoliaſti. Adducunt & arculam ligneam, denudãt manum quam mētiebãtur ab Arſenij cadauere præciſam. Atqui Athanaſius cõſtãti animo, in corona iudicum cõſtitutus, adſignauit Arſenium viuum ac inco-

Mendacia hæreticorũ.

Simile calumniæ mēdacium.

ncolumẽ adeſſe curauit, vtramque eius manum naturali
ompage reliquo corpori coalitam demõſtrauit. Perſimi-
médacio commẽtus eſt Ioãnes Vviclef, ſe monachos ac
octores in æde D. Paulo ſacra conuiciſſe, ac coram plebe
nglicana cõfudiſſe, adeo vt rubore ſuffuſi, quíque capta
ga, ignominiam euadere certarẽt, vt habet Cõcil. Con-
ã. ſeſſ. 15. Fortunatus quoque D. Auguſt. inſidias tetẽdit,
creuerat ſiquidẽ cum Donatiſtis in biuio operientibus,
m occidere, ſed Deus fecit doctorem ſuum, in via ar-
pta errare, itaque manus impiorum euadere, lib. Enchi-
d. ca. 17. & ſerm. 36. ad fratres in eremo. Cúmque his ſi-
ilibúſque technis à patre mẽdacij adinuẽtis fidelibus im-
onerẽt, aliud pharmacum ouibus curãdis iudicatum fuit
eceſſarium, propterea in exilium ablegati ſunt, teſte Au-
uſt epiſtola 48. ad Vincentium, & Chryſoſto. ſuper illa
erba, Sinite vtraque creſcere. Ambroſ. epiſtola 81. ad Si-
tium tripartit. hiſto. lib. 9. ca. vigeſimoquinto, & 36. vbi
unomius legitur in exilium actus. At licet corpore ab-
ntes exulare debuerint, ſpiritu tamẽ crebríſque literis ſe
æſentes exhibebãt, vti manifeſtum euadit in Eutichete,
i magna impudẽtia lõgè diſſitos decepit, quando vene-
tis literis ſimplices circumſcripſit, ſecundum Leonem,
iſtola 45. & 70. ad Marcianum Auguſtum. Quod ad-
rtẽs ſancta mater eccleſia ſpõſa Chriſti, & columna ve-
atis, ne fidelium animæ inciderẽt, tãquam præda petita
eorum caſſes, necem indixit, extremóque ſupplicio ple-
ẽdos ſecũdum leges, de cõſuetudine autem comburẽdos
cremãdos ſanciuit, & Cõcil. Calcedonẽ. act. prima, docet
tichetem nõ ſolùm pœna, ſed & igne dignum exiſtere,
palmes creſcat & ardeat, Ioan. 15. Nec iſtud recẽter eſt
luctum, ſed diligẽter tempeſtate D. Hierony. obſeruatũ,
i commemorat Priſcillianum hæreticum ſeculari gla-
totius orbis authoritate fuiſſe damnatum, epiſt. con-
Pelagium & Theſiphontem & ſanctus Leo epiſtola
ad Turbium Epiſcopum Aſturienſem dicit, Priſcillia-
m & aliquos eius diſcipulos, enſe legum publicarum
ſſe interfectos: Donatiſtę quoque vocabãt nos corporũ
erfectores, teſte Auguſt. lib. 1. cõtra epiſtolã Parmenia-
a. ſeptimo, quod nequaquam feciſſent, niſi tum tempo-
tiã gladio materiali in ipſos animaduerſum fuiſſet, vt

Simile quid cõmentus eſt Vviclef.

Inſidiæ D. Auguſt. paratæ.

In exilium hæretici deportati.

Lege occidũtur, de cõſuetudine cremantur hæretici.

manifeſtè docet idem Auguſt.lib.2.contra literas *Petiliani*, ca. 92.97.99.& 100. Nec alicuius roboris eſt argumẽtum, quod nouatores adducũt. Primitiua eccleſia neminem occidẽdum mãdauit, ergo nec hodie pœnas dare debẽt, huic ſatis pro nobis reſpõdet D.Auguſt.epiſtola 40. ad Bonifacium, quoniam tũc impleri debuit, *inquit*, quod prædictum erat. Occidẽt nempe vos Chriſti *Apoſtolos* & præcones arbitrãtes ſe obſequium præſtare Deo, & gẽtes fremere debebãt aduerſus Chriſtianos, poſtmodũ impleri cœpit, quod ſcriptum eſt, Et adorabant eũ omnes gentes ac reges. Tunc legibus conſtringi cepere, non *ſolum* adulteria, ſed & hæreticorum portenta, vt Auguſtinus diſertè docet epiſt.48.ad Vincentium. Et licet prior Auguſtini ſententia Luthero fauere videretur, qua nolebat hæreticos occidi, ne fictos haberemus catholicos, quos apertos noueramus hæreticos, tamen mea hæc opinio, inquit, non contradicentium verbis, ſed demonſtrantiũ ſuperabatur exemplis. Quoniam primo opponebatur mihi ciuitas mea, quæ cùm tota eſſet in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium eſt conuerſa, quam nunc videmus ita hæreſis perniciem deteſtari, vt in ea nunquam fuiſſe credatur, epiſtola 48.ad Vincentium, & 50.ad Bonifacium, item epiſtola 166.de Donatiſtis, ac lib. 2.retractationum, cap.quinto. Multi legibus corriguntur, inquit, & ſe etiam correctos gratias agunt, & qui oderant, diligunt, moleſtâſque ſibi fuiſſe ſaluberrimas leges, quantum in inſania deteſtabantur, tantum recepta ſanitate gratulãtur, & in reſiduos, cum quibus erãt perituri, iam ſimili dilectione nobiſcum vt pariter inſtemus, ne illi pereãt, excitãtur. Iſta autem Theodoſij *Imperatoris* lex habetur, C.de hæreticis, & Manichæis, lege Arriani, & reſumitur 23.quæſt.4.cap. Ipſa pietas 11. quæſt.3. cap. Imperatores, & diſtinct.9.cap. eodem. His ſuffragatur ſcriptura, Leuit.10. Deutero.13.& 17.necnon 2. Reg.23. vbi fictores ſomniorum præcipiũtur occidi, quod Ioãni Hus, & Vviclef cõtigit in Cõcil.Cõſtãtiẽ.ſeſſ.25. Atque vt ſedulò huic intẽdãt iudices, monẽtur & inducũtur, & ſi neceſſe ſit, etiam per eccleſiaſticam compelluntur cẽſuram. Nam pro defenſione fidei præſtãt publicè iuramẽtum, quod de terris ſuæ iuriſdictioni ſubiectis vniuerſos hære-

Cauillũ hæreticorum.

Auguſt. retractauit ſententiã de hæreticis occidendis.

Lex Imperialis eſt ſcripturis cõſentanea.

hæreticos, pro viribus exterminare ſtudebũt, & ſi facere Domini tẽporales vel eorum Baliui neglexerint, excommunicationis vinculo innodãtur, hæc Cõcil. Lateranẽ. ſub Innocẽtio Papa tertio celebratum, canone 3. §. damnati, & 2. ſequẽtibus, C. de hæreticis, lege Statuimus, & lege. Si verò. His inſerẽdum eſt, quod habetur lib. primo. Ordinationum Imperialium & ſtatutorum Regalium Caroli Quinti Imperatoris & Philippi filij eius nunc Regis Catholici Hiſpaniarum, Rubrica ſeptima. Quod anabaptiſtæ etiamſi reſipiſcãt, ſint Vulcano tradẽdi, fœminæ autem ſunt terræ finibus viuæ recondẽdæ. Publicatio quoque huius ſtatuti bis in anno fieri præcipitur, in pro feſto Ioãnis Baptiſtæ nimirum, & Natiuitatis Domini, ſub pœna decem Carolorum prima vice, 2. viginti, 3. priuatione officij, moderna tamẽ praxis etiamnum obtinet ſemel. Qui autem in aliquem ſunt errorem relapſi, ſanguine & ære ſunt cõficiẽdi. Si qui ex infirmitate aut ſimplicitate à recto fidei tramite aberrarint, locum indulgẽtiæ reperiũt, nõ tamẽ poterũt dignitate aliqua perfungi, vel publicis officiis honorari: Si verò qui parœchiam aut ciuitatem trãſmigratione mutarint, teſtimonium à paſtore diſcedẽtes recipiãt, ſine quo aliis in locis ſuſpecti de hæreſi reputẽtur. Hæc ibi. Si autem clericus hæreſeos labe conpurcatus fuerit repertus, totius ordinis eccleſiaſtici prærogatiua nudetur, omníque officio ac beneficio ſpoliatus, ſecularis relinquatur arbitrio poteſtatis debita animaduerſione, niſi fideli animo impietatem abiurarit, puniẽdus. Intercedit nihilominus eccleſia pro eo, vt citra mortem, ſi fieri queat, caſtigetur, de hæreticis cap. Ad abolẽdam. §. præſenti, & cap. Excommunicamus. §. damnati. Laicus autem niſi abiurata hæreſi & ſatisfactione exhibita cõfeſtim ex animi ſentẽtia reſipuerit, ſecularis iudicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus pro qualitate peccati vltionem. Præterea luere non ſolum in corpore, ſed & in ære cogitur, nam vniuerſa clerici bona applicãda ſunt eccleſiis, à quibus ſtipendia percepit. Laici verò ipſo iure cõfiſcãtur, de hæreticis, cap. Excommunicamus, & diſtinct. 8. cap. Quo iure, ex D. Auguſt. tractat. 6. ſuper Ioãnem. Cõcil. Gãgrẽ. cap. 6. & Carthag. 4 cap. 7. Cõfiſcationis tamen huiuſmodi executio vel bonorum ipſorum

Domini tẽporales qua- le præſtent iuramẽtum.

Pœna Anabaptiſtarũ.

Migrãtes à paſtore teſtimoniũ cõferant.

Clerici hæretici pœna.

De bonis hæreticorum.

occupatio, fieri non debet per principes alióſve dominos téporales, antequã per epiſcopũ loci, vel aliã perſonã eccleſiaſticã, quæ ſuper hoc habeat poteſtaté, ſentẽtia ſuper eodé crimine fuerit promulgata, in 6. de hæreticis ca. Cum ſecũdũ. Decernũt quoq; venerabiles canones in 6. de Hæreticis, ca. Decreuit, quod hæreſis maritorũ, fiſco nõ ſubdat catholicarũ dotes vxorũ, quod intelligẽdũ venit, *niſi fortè* ipſis nupſiſſet, quos tales eſſe tunc non ignorabãt. *Et ſi* opus fuerit, nec aliter fieri queat, manus militaris adhibeatur, oportet: Omnia ſiquidem bona debẽt eis auferri, nec aliqua Iuris ciuilis ratione valẽt ab ipſis poſſideri, diſt. 8. ca. Quo iure 23. quæſt. 1. ca. Quidã, & quæſt. 7. ca. Quicũque, & ca. Si de rebus. Imò Catholici, qui crucis aſſumpto charactere, ad hæreticorũ exterminiũ ſe accinxerint, illa gaudere permittũtur indulgẽtia, illoq; priuilegio muniti, quod terræ ſanctæ ſuppetias ferẽtibus conceditur de Hæreticis, ca. Excõmunicamus. §. Catholici. Si contingat ipſos nõ in corpore, ſed in ære dũtaxat luiſſe, palinodiáque ceciniſſe, bona eorũ vlterius ad eos nõ reuertũtur, niſi miſericordia principis eis indulgere voluerit, de Hæreticis. ca. Vergẽtis. Innocẽtius à minori arguẽs, cẽſet & filios orthodoxos à paternis bonis penitus excludẽdos, præfatũ canoné exponẽs, Cod. ne filius, leg. 1. ité patris. Statur hodie huic decreto, in odium criminis, ſicut in crimine læſæ maieſtatis filij in temporalibus deprimuntur. Alij tamen adſerunt eccleſiam veris iudiciis fidei ac probitatis filiorum certiorem factam, non ſumere ſuper talibus ſupplicium, ſed pia miſeratione exhibere viſcerum naturam maternorum, 8. quæſt. 1. cap. Clemens. Sed Innocentij opinionem iuuat hoc, quod pœna filiis inflicta, *non tantum* fiat illis, ſed in pœna filiorum puniuntur & parentes, cùm ſubinde grauior ſit, ſiue in corpore, ſiue in bonis contingat, quàm ea quam ipſi in ſua propria ſuſtinent perſona. Nec ſolùm in filiis affligũtur, ſed & hæretici ſepultura puniũtur. Qui namque hæreticos, credẽtes, receptores, defenſores, vel fautores eorum, ſciẽter præſumpſerint eccleſiaſticæ tradere ſepulturæ, vſque ad ſatisfactioné idoneam ſentẽtiæ excommunicationis ſe nouerint ſubiacere. Nec abſolutionis beneficium mereantur, niſi propriis manibus publicè extumulẽt, & proiiciãt huiuſmodi corpora dãnatorum.

Dotes vxorum catholicarum non cõfiſcantur.

Priuilegiũ cõtra hæreticos militantium.

Hæretici careant ſepultura.

atorum. Locus quoque perpetua careat ſepultura. Quo anone docetur, quod ſi quis in hæreſim lapſus fuerit,nec ccuſatus,ſed morte præuentus,è viuis in errore ſuo deceſ-rit,eccleſiaſtica debet carere ſepultura,nec licet tali, tan-uam vero catholico officia exhibere funeralia; Quin & ocus punitus relinqui debet tanquam prophanus, vt non mplius in eo corpora fidelium recondantur. Idem ſen-endum eſt de fautoribus & receptatoribus eisque credẽ-ibus,hoc eſt,ſepelientes fautores vel receptatores hæreti-orum vel eis credentes,id eſt, publica voce profitentes ſe redere errori talis hæretici, incurrunt etiam ſententiam xcommunicationis. Præmittitur autem (ſcienter) quod gnorantia probabilis tales habeat excuſatos. De Clerico xcommunicato miniſtrante,cap.Apoſtolicę.Quod pręmittitur(extumulent)eſt intellgendum, ſecundum cano-nem qui habetur de ſepulturis,ca.Sacris,vbi ſic legitur:Sa-cris eſt canonibus conſtitutum,vt quibus non communi-cauimus viuis,non communicemus defunctis,careantque eccleſiaſtica ſepultura,prius ab vnitate eccleſiaſtica pręciſi, ſi in articulo mortis eccleſię non fuerint reconciliari.Vn-de ſi contingat interdum corpora excommunicatorum per violẽtiam, alióve caſu, in loco ſacro tumulari, ſi ab aliorum corporibus poterunt diſcerni, debent exhumari, procul ab eccleſiaſtica ſepultura iactari. Hæretici autem credentes,receptatores, defenſores, & fautores eorum, ip-ſorumque filij vſque ad ſecundam generationem ad nul-lum eccleſiaſticum beneficium ſeu publicum officium ad-mittantur.in 6.de hæreticis,cap. Quicunque.§. hęretici. Et ſi ſecus factum fuerit,irritum ſit & inane. Per hoc autẽ quod dicitur(vſque ad ſecundam generationem)compre-hendũtur primus & ſecundus gradus, ſecundum Ioannem Andream in 6.ibidem,ca.Statutum.§.22.id eſt,filii & fi-liorum filii,in linea paterna,ſed extenditur tantũ ad gradũ primũ in linea materna.Exemplo quod dicitur manifeſtũ fiat:Si Titius fuerit hęreticus, recepto vel huiuſmodi, cui fuit filius ac filia, vterque huic prohibitioni ſubiacebit, necnon filii à filio progeniti,non autẽ filii à filia orti.Itẽ ſi mulier aliqua hæreſeos labe fuerit infecta,habeatque fi-lios,ipſi huic includuntur prohibitioni,non autem filii fi-liorũ:Atq; iſtud veritatẽ habet, de patre catholico,filioq;

Filÿ hæreticorũ quatenus puniantur.

non inſecto: alioquin proprij delicti lueret pœnam. Adhæc, Qui ad preces huiuſmodi peſtilentium perſonarum, dignitates, perſonatus, & quæcunque alia eccleſiaſtica beneficia ſunt adepti, ipſis ſic quæſitis ipſo facto ſint priuati: etſi receperint ea ſcienter, ad alia vel ſimilia nequaquam in poſterum admittantur, in 6. de Hæreticis, cap. Quicunque. §. adhæc. Qui ſola ſuſpitione de hæreſi *deprehenſi* fuerint, niſi ad epiſcopi arbitrium ſe expugnauerint, *ſententiæ* ſeculari ſubiacebunt, de ſententia excommunicationis, ca. Vt famæ, & ſecundum Hoſtienſem, Suſpectus ex differentia morum vel aliàs ſi vocatus confiteatur errorē ac ſpes correctionis affulgeat, poteſt iudex impoſita ſalutari pœnitentia emendato indulgere, multóque magis, ſi ſponte hoc ipſum fecerit. Si verò infamis diffiteatur, nec conuinci poſſit, expurgabit ſe: quod ſi detrectet, vt cōuict⁹ puniatur. Infamatur autem quis de hæreſi, ſi nullo modo velit iurare, vel aliquid huic ſimile præſtare. Præterea ſuſpect⁹ dicitur, & velut hæreticus cōdemnatur, de Hæreticis ca. Cum contumacia, & de hæreticis, ca. Excommunicam⁹. §. Qui autem. Qui ab eo, cuius intereſt vocatus, vt de fide reſpondeat, excommunicatus fuerit, quod parere ſubterfugerit, vel contumaciter ſe abſentauerit, atque per annum animo pertinaci ſententiā excōmunicationis ſuſtinuerit.

Ab hæreticis promoti ad officia.

Suſpectus de hæreſi quiliter puniendus

De falſo hæreticorum martyrio.

COMMVNIS humani generis hoſtis, conſpiciens ſuos æmulos imperialibus cōſtringi legibus, perſuaſit plurimis neceſſitatem eſſe virtutem, imò funeſtam eorum mortem, mereri martyrij palmam, Hinc hæretici Chriſtiano nomine dealbati, & paganiſmi tenebris obcæcati, martyres in crimine exiſtimandi eſſent, teſte *Auguſt. lib.* ad Honoratum ca. primo, & Gregor. lib. 18. *Moral. cap.* 14. quādo pro ſuperſtitione & capitis ſui adinuētione, quampiam religionē fingunt, legales pœnas luunt. Quin & dæmones qui horrenda perferunt, & latrones, cùm pœnas dare coguntur, martyres dici poſſent: Sed miranda eſt potius in iſtis patientia quàm laudanda, imò negāda eſt patientia, miranda eſt obdurati cordis peruicacia, teſte D. Auguſtino. lib. de patiētia ca. quinto. Non enim ex paſſione certa eſt iuſticia, ſed ex iuſtitia paſſio efficitur glorioſa. Hinc Matth. 5. dicitur, Beati qui perſequutionem

atiuntur,ſed additur,propter iuſtitiam, ſecundum Auguſtinum lib.primo contra epiſtolam Parmeniani cap.ſeptimo. lib.3. contra Creſconium Grammaticum cap.46. & lib.4.contra Donatiſt. cap.17. Nullus igitur ſcandalizari debet,ſi conſpiciat iſtos alacri animo,lętoq́ue vultu, omnia tormentorum genera ſubire, nec inde rei veritatem ſtatuat, quemadmodum de ſuis perfidis gloriatur Caluinus.Nam ſi veritas rei ex alacritate ſit dimetiēda: non iam Caluino,ſed Anabaptiſtis herbam porrigere oporteret,iisq́ue fidem tribuere,nos quaſi cogit eorum animoſitas, vel potius peruerſitas.Nec mirū,cùm ſæpè ſoleat ſimilis filius eſſe patris,qui pater nempe Donatus, eiusq́ue ſequaces,adeò vitæ propriæ prodigi extiterūt,vt ſi gladius perſequutoris ceſſaret, ſibi præcipitio de altis rupibus parent, ſecundum beatum Auguſt.lib 2.contra literas Petiliani cap.89. & Bernard.ſerm. 66.ſuper Cant. Imo ſe Vulcano holocauſtum obtulerūt,ſecundum Auguſt.lib.de unitate eccleſiæ cap.16. & hæreſi 69.ad Quo vultdeum. Profectò ſi externum ſolùm contemplemur cruciatus ſupplicium, iam Chriſtus(quod abſit)latronum collegio erit ſociandus, quandoquidem latronibus crucis patibulo fuit aſſimulatus,& ſiniſter latro meritò,tanquam amicus ſpōſi erit gloria ac honore dignus,quod dementiſſimū eſt vel cogitare. Stat namque ſententia, apud beatum Auguſtinum & rei veritatem epiſt.61. quæ eſt ad Dulcitium 167. ad Fauſtum concione 2.in Pſam.34. & ſerm.de ſancto Vincentio,pœnam nō facere martyrem,ſed cauſam.Deinde obijciunt:Paulus ad Titum tertio iubet vitandum hæreticum,non interficiendum, ergo, &c.Sed argumentum negatiuum nihil concludit,ſicut nec iſtud:Paulus non iuſſit fures extremo plecti ſupplicio, ergo non ſunt interimendi.In quos niſi iudex animaduerteret nihil ſecuritatis furibus remaneret. Nec occiduntur hæretici, vindicandi ſtudio,vti Apoſtoli poſtulârunt ignem de cælo,Luc.9. ſed charitatis officio,nec reſipiſcendi ſpes habetur,ſimul atque ſemel iterū commoniti ſanis conſiliis acquieſcere recuſāt, quoniam ſubuerſi ſunt, ſecundum Apoſtolum ad Titum tertio. Idcirco vt membrū putridum reſecādi.Si enim Arius ſtatim extinctus fuiſſet,eius flamma totum orbem depopulata nō fuiſſet.Et ſi Lutherus cōfeſtim è medio ſubla-

Crudeles ſibiipſis Donatiſtæ.

Pœna nō facit martyrē, ſed cauſa.

Argumētum hæreticorum negatiuum.

Obganniūt hæretici.

ſtus fuiſſet, tã grauis tempeſtas in eccleſia ſuborta non fuiſſet. Deinde obiiciunt & illud Matth. 13. Sinite vtraq; creſcere vſque ad meſſem, ergo non ſunt occidendi. Sed iſtud non ſequitur, nam ſecundum ſanctum Auguſt. lib. 3. contra epiſt. Parmeniani cap. 2. & beatum Cyprianum lib. 3. epiſt. 3. intelligitur quod tantum permittuntur mali inter bonos conuerſari, quando mali ſine bonorum periculo extirpari nequeunt. Ideo ſubditur: Ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum. Vltimo addunt & illud Matth. 18. Oportet hæreſes eſſe. Sed pari ratione oportet & ſcandala eſſe, ſed ſubijcitur: Væ homini per quem ſcandalum venit. Oportet vtraque eſſe, non quidem abſoluta, ſed cõditionata neceſſitate, vt fidelium conſtantia probetur in diſciplina fidei: Nam diabolus arbores concutit, vt poma deiicere poſſit, ſecundum Auguſt. ſerm. 22. de temp. Doctorum etiam oſcitantia, hæreſibus, tanquam quibuſdam calcaribus excitatur, ſecundum Auguſt. lib. de vera religione cap. 8. ſuper Pſam 7. ſerm. 98. de tẽp. lib. 7. Confeſs. cap. 19. & Bernardo epiſt. 89. & 90. ad Innocentium. Oportet ergo hæreſes eſſe, ſecundum hominum qui peccatorum occaſiones, ac hæreticam prauitatem non fugitant, conditionem. Exemplo quod dicitur manifeſtum fiat: Si medicus videns aliquos inordinato ciborum nutrimento vtentes, dicat, neceſſe eſt tales infirmari, quod intelligendum eſt cum hac diſtrictione, ſi cibũ immoderatè ſumptum ſcilicet non mutent. Haud ſecus neceſſe eſt, ſcandala euenire, & hæreſes pullulare, quando homines conuerſationem malorum non euitant, de hęreticis, ca. Cùm ex iniuncto, & ca. Sicut in vno, C. de epiſcopis & clericis, lege conuenticula, nec hæreticorum conuenticula, vel conſortia declinant.

Aliud argumentum.

Quare hæreſes.

Qua pœna fautores iſtorum puniendi.

VT veritatis apicẽ in hoc doctrinę capite attingamus, nõ ignorandum eſt, varia eſſe hominum genera, quæ reſpectibus diuerſis diſtinctas hęreticę prauitatis ſortiũtur nomenclaturas. Siquidem nonnulli dicuntur credẽtes, alij receptatores, alij defenſores, alii denique fautores de hęreticiis in ſexto ca. Quicunque. Credentes autem offenduntur dupliciter, aut ex ſermone, aut opere: Petrus nãque de Palude ſuper 4. diſt. 13. commemorat illos eſſe credentes hæreticorum,

Credentes hæreticorum qui.

æreticorum,qui licet nulli adhæreant hæreſi,illas tamen
ocentes ſuſpiciunt,bonamque opinionem ſuper illis ha-
ent:credentes illos bonos eſſe homines, recteque de fide
ntire,ac hanc ob cauſam,generali modo credunt omnia
uæ illi hæretici aſſeuerant credenda: Huius farinæ per-
nulti ſunt vulgares cum hęreticis commercium habentes,
os non dubium eſt eſſe hæreticos,præſertim ſi credulitas
ræfata pertinaciam habeat cōiunctam, ita vt licet admo-
iti ſint, illos eſſe hæreticos, nihilominus perſiſtunt in
ua credulitate,exiſtimantes hæreticos non eſſe damnan-
os. Nam quemadmodum non eſt neceſſarium, vt quis fi-
lelis cenſeatur, omnes articulos expreſsè in particulari
redat,ſed ſufficit ea quæ eccleſia credēda tradit,fide tene-
e. Ita vt quis hæreticus iudicetur, non requiritur aliquis
particularis error,ſed ſatis eſt ea vera credere,quæ manife-
ſtus hæreticus approbat & docet: Si autem ab eccleſia nō
ſit damnatus,nec eſt manifeſtus hæreticus, illi fidem præ-
dicto modo adhibens, non eſſet hęreticus cenſendus, nec
vt talis puniendus, teſte Auguſtino epiſtola ad Glorium
& Eleuſium, Alij non ob verbalem confeſſionem ſunt cre-
dentes hæreticorum,ſed propter opera quæ circa illos geſ-
ſerunt. Si qui hæreticos reuerentur,& illorum libenter in-
terſunt concionibus,libros eorum manibus terunt, ac lu-
benti animo legunt,nimiam amplexantes eorum conuer-
ſationem, hos credentes hæreticorum habendos pronun-
tiat Archidiaconus ſuper præfatum capitulum .Quicſique,
Prædicta tamen veniunt intelligenda, de iis qui frequen-
ter hoc fecerunt,ſi enim ſemel fecerunt,non ſunt reputan-
di credentes,quia non videntur probaſſe quod poſtea vi-
târunt. Simili modo ij dicendi non ſunt omnes credentes
hæreticorum,qui eos viſitant, alimoniā præſtāt,& id ge-
neris aliorum, in quibus nil ad hæreſim concernens de-
prehenditur,quęque mercedis intuitu alió ve reſpectu ple-
runque exhibentur,quod potiſſimum verum exiſtimo, ſe-
cundum ca. Accuſatus in 6. de hæreticis: ſi illi qui hęc præ-
ſtiterint,in hæreſim prius lapſi nequaquam fuerint, alio-
qui relapſi haberentur. Receptatores ſunt duplices, aut ig-
noranter,aut ſcienter hęreticos recipientes. Si ignoranter *Receptatores duplices.*
receperint, quod probare poſſunt, rigore canonum non
percelluntur. Culpati autem receptatores ſunt illi,qui data

opera, rectáque ſcientia, occultè aut manifeſtè recipiunt: Nec refert an receptator ſemel, vel pluries, vnū vel multos receperit, æquè enim eſt canonibus, de Receptione hæreticorum ſtatutis obnoxius, quod nō tam multitudo receptorum, quàm finis veniat cōſiderādus: Si namq; recipit vt occultet, itaque iudicē euadat, tunc iuſtè nomē receptatoris melius, Cod. de iis qui latro. occult. leg. vltim. Occultans enim alienum delictum, facit ſuum, cui eo loci adſtipulatur Baldus & veritatē quoque ſortitur in cōſanguineis receptoris. Si verò recipiatur vt inſtruatur, ac tādē reſipiſcat, tūc laudandus eſt receptor, tātum abeſt vt alicui pœnæ ſubiaceat: His accedūt defenſores, qui armis, potētia, impediūt, ne cōpedibus ligati incarcerētur, aut à iudice examinētur, vt habetur 17. quæſt. 1. ca. Si cuſtos ex Greg. li. 7. epiſtola 9. Defenſores dicuntur, qui protegunt: Fautores verò qui ſermone hæretico patrocinantur. Fit autē bifariam, aut verbo aut omiſſione. Rurſus verbo alicui fauens, bipartita ſectione, quoniā poteſt aliquis fauere doctrinis, & etiā perſonis doctrinæ illius. Qui doctrinis deprauatis fauēt, & pro eis contēdunt, non ſolùm fautores, ſed hæreticis peiores cēſentur, quēadmodum Vrbanus Papa docet 24. quæſt. 3. ca. Qui aliorum. Qui excuſat perſonas, à crimine hæreſis, dicēdo illos non eſſe hæreticos, ſed bonos ſi nō ſint hæretici manifeſtè, non cēſentur fauere, quamdiu nō conſtat illos eſſe hæreticos. Eouſque etiam aduocati poſſunt eis in iudicio patrocinari, illos illorūq; bona tueri: Neque enim huic ſententiæ refragatur, cap. Si aduerſus, de hæreticis, quia de hęreticis publicis eſt intelligendum. Poteſt & aliter quis ſolo verbo fauere hæretico, nempe monēdo vt fuga ſibi conſulat, tutóque loco vbi iudex inuenire nequeat, conſtituat, hic vt fautor eſt puniēdus, cap. Vergentis. de Hæreticis. Fauet etiam & verbo, qui apud principē aut iudicem eccleſiaſticū, pro manifeſto intercedit hæretico, vt habetur 6. quæſt. 2. cap. Si quis cum militibus. Omiſſione hæretico fauet, qui omittit quod agere tenebatur. Sunt autem duo quæ fieri debent, aut publica poteſtate, aut priuata ratione: Publica poteſtas tenetur hæreticos ab eccleſia damnatos punire, vt habetur cap. ad abolendam. §. ſtatuimus, de hæreticis. & ca. Excōmunicamus. §. Moneantur. Et ſi neglexerit, fautrix hæreticorum dicetur.

Defenſores hæreticorum qui.

Diuiſio. Subdiuiſio prioris ſectionis.

Aduocati quādiu in cauſa hæreſis patrocinantur.

Omiſſione fauere hæreticis duplici cōtingit modo.

ur. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto
acinori deſinit obuiare, imò apud Deum reus efficitur.
udex omnium malorum, quæ hæretici fecerint, vt Ori-
enes docet homilia 20. ſuper Numerós, exponẽdo illud:
Tolle cunctos principes, &c. ca. 5. Perſona priuata nil cõ-
ra hęreticos facere tenetur, quàm teſtimonium quod cõ-
ra illos ſciuerit, reddere. Qui ergo recuſat teſtimonium
perhibere, potiſſimùm requiſitus, ne hæreticus det pœnas,
canonibus fautoris ſubiacebit. Incurrit ſiquidem maiorẽ
excommunicationẽ, de hæreticis cap. Excommunicamus.
§ credẽres. Firmiter quoque eo loci ſancitum eſt, vt ſimul
atque talis fuerit notatus excommunicatione, ſi ſatisface-
re infra anni ſpatium contempſerit, ipſo iure ſit infamis,
nec ad publica officia ſeu conſilia, nec ad eligẽdos aliquos
ad huiuſmodi, nec ad teſtimonium ferẽdum admittatur:
Sit etiam inteſtabilis, vt nec liberam habeat teſtãdi facul-
tatem, nec ad hæreditaris ſucceſſionẽ accedat, omniq́ue a-
ctu legitimo ſpolietur. C. de his qui latrones occultauerũt,
lege, Si qui latrones, vbi ſic reperitur: Si qui latrones ſeu a-
liis criminibus obnoxij, in poſſeſſione degant, vel latitẽt,
Dominus poſſeſſionis, ſi præſtò eſt, aut procuratores: ſi
Dominus abeſt, vltrò eos offerãt, quod ſi rei certiores ef-
fecti facere neglexerint, impunes non euadant, nam Do-
minus poſſeſſionis dominio priuabitur, procurator verò
perpetuo exilio ſubiacebit. Quo concludi poſſe promptũ
eſt, quod nulli horum defenſorum, fautorũ, ac receptato-
rum, domum elocare ad manẽdum, nec cubicula elocanda
præſtare liceat: Si iudex fuerit, ipſius ſentẽtia nullam obti-
neat firmitatẽ. Si aduocatus, nullatenus eius patrocinium
admittatur. Si tabellio, inſtrumẽta per ipſum cõfecta nul-
lius roboris reputẽtur, ſed cum authore damnato damnẽ-
tur: Si fuerit clericus, ab omni officio & beneficio depo-
natur: Si qui tales, poſtquam ab eccleſia fuerint denotati,
euitare contẽpſerint, excommunicationis ſentẽtia vſque
ad ſatisfactionẽ idoneam percellantur, qui nam que ſpon-
te excommunicato participat, excommunicandus nõ du-
bitatur, de ſentẽtia excommunicationis ca. Quod in du-
biis. Præterea clerici nõ exhibeãt huiuſmodi peſtilẽtibus
eccleſiaſtica ſacramẽta, nec eos Chriſtianæ præſumãt tra-
dere ſepulturæ, nec eleemoſynas vel oblationes eorum

percipiãt,alioquin ſuo priuetur officio, ad quod nũquam ſine ſpeciali ſedis apoſtolicæ indulgentia eruntreſtituendi. Idem rigor manet Regulares,de hæreticis.ca. ad abolẽdam,& cap.Vergentis,non obſtantibus libertatis ſuæ priuilegiis. Magno rigore,iſtud genus hominum circumuenire oportet,quod ſine defenſorib⁹ & fautoribus,diu manere nequeant,ff.de Recept.leg.1.24.quæſ.3.ca. Qui aliorum & 11.quæſt.3.ca. Qui conſentit. Acriùs proinde ſunt puniendi,quòd aliorum errores defendendo, grauiùs delinquant.

Qua pœna Domini feriendi, extirpationem minus cordi habentes.

SEculi poteſtates,quibuſcunque fungantur officiis,ſicuti reputari & haberi cupiunt fideles, ita inducantur & moneantur,teſte conc.Lateranen.ſub Innocẽtio tertio celebrato,cap.3.§.Damnati,& duobus ſequẽtibus, & de hæreticis,ca.Excommunicamus. §.moneantur,ca. Ad obolẽdam §.ſtatuimus,& ca. Vergẽtis, necnon Iuone epiſcopo Carnotenſi,lib.10. Decretorũ,ca.99. imò ſi neceſſe fuerit, per cẽſuram eccleſiaſticam compellantur, pro defenſione fidei, præſtare publicè iuramẽtum, quod de terris ſuæ iuriſdictioni ſubiectis,vniuerſos hęreticos ab eccleſia denotatos,bona fide pro virib⁹ exterminare ſtudebũt,ita quod àmodo,quandocunque quis fuerit in poteſtatẽ, ſiue perpetuam,ſiue tẽporalẽ aſſumptus, hoc teneatur iuramento firmare: Si verò dominus tẽporalis requiſitus, & ab eccleſia ſuam ditionẽ purgare ab hæretica fœditate monit⁹, neglexerit, per Metropolitanũ & cæteros comprouinciales epiſcopos excõmunicationisvinculo innodetur,etſi ſatisfacere contẽpſerit,infra annũ,ſignificetur hoc ſummo põtifici, vt extunc ipſe vaſallos ab eius fidelitate denunciet abſolutos,& terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis, abſque vlla contradictione poſſideant, & in fidei puritate conſeruent. Mandato etiam decretali aſtringuntur Cõſules & Magiſtratus ciuitatibus & pagis,modo præfecti vel præficiendi,in 6.de hęreticis, cap. Vt officium. §.ſtatuimus, vt ad requiſitionẽ diocœſanorum vel vicariorum ſuorum,ſeu inquiſitorum hæreticę prauitatis,iurent pręciſe attendere inuiolabiliter & obſeruare & facere à ſuis ſubditis obſeruari, toto ſui regiminis tempore,

Iuramentũ Dominorũ temporaliũ.

tempore, in terris ſuæ iuriſdictioni ſubiectis, conſtitutiones, contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores ac defenſores eorum, ipſorumque filios, & nepotes à ſede Apoſtolica promulgatas, ac etiam approbatas, quę qui iurare noluerit & ſeruare, vt infamis, & tanquam hęreticorum fautor, ac de fide ſuſpectus, officio & ſui regiminis honore ſpolietur, nec vlterius conſul aut prætor in aliquo habeatur, vel de cætero in aliquam dignitatem, vel officium publicum vlterius aſſumatur, & ſi quæ, vt talis fecerit, nullam obtineant firmitatem. Præterea in virtute obedięntiæ præcipitur, de hæreticis, cap. Excommunicamus. §. volumus vt epiſcopi ſuper diocœſi ſua diligenter inuigilent: Si quis enim ſuper expurgando de ſua diocœſi hæreticæ prauitatis fermento, negligẽs fuerit, vel remiſſus, cùm id certis judiciis apparuerit, & ab epiſcopali officio deponatur, & in locum ipſius, alter idoneus, qui velit & poſſit hæreticam confundere prauitatem, ſubſtituatur. Quo autem fœliciori omine rem inſtituant, operæpretium fore ducant. Sanctus Leo ſermone quinto de ieiunio decimi menſis. Tripart. hiſt. li. 9. ca. 19. modum demonſtrant, item canones venerabiles de hæreticis, ca. Cùm ex iniuncto, & cap. Excommunicamus. §. Adiicimns, vt archiepiſcopi vel epiſcopi per ſe, aut per archidiaconum ſuum, aut alias honeſtas, idoneaſque perſonas, bis aut ſaltẽ ſemel in anno, propriã parochiã, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circũeat, & ibi tres aut plures boni teſtimonij viros, vel etiã (ſi expedire videbitur) totã viciniã iurare cõpellat. Quod ſi quid ibidẽ hæreticos ſciuerit vel aliquos occulta cõuenticula celebrãtes, ſeu à cõmuni conuerſatione fideliũ, vita & moribus diſſidentes, eos epiſcopo ſtudeant indicare: Ipſe autẽ epiſcopus ad præſentiã ſuã cõuocet accuſatos, qui niſi ſe ab obiecto reatu purgauerint, vel ſi poſt purgationem exhibitam, in priſtinã fuerint relapſi perfidiam, canonicè puniantur: Si quis verò ex eis iuramenti religionem, obſtinatione damnabili reſpuentes, iurare fortè noluerint, ex hoc ipſo, tanquam hæretici reputentur.

Pretoris officium. *Epiſcopi negligentes.* *Praxis epiſcoporum in dinoſcendis hæreticis.*

Qui Relapſi ſint cenſendi.

PRo hoc doctrinæ capite præſupponẽdum eſt, aliã imponi pœnam in hæreſim lapſis, aliam relapſis: Exem-

Exemplo demonſtrat quod docet. plo quod dicitur in medium adducto dilucidius erit: Fuit vnus hæreſeos inſimulatus, vtpote de hæreſi ſuſpectus, cōtra quē prælatus cœpit agere, ſed per ſufficiētes teſtiū probationes illum de crimine hæreſis nequiuit conuincere condēnandum. Attamē quia rumores paſſim ſparſi, ipſum ſuper hæreſi ſuſpectum ferebant, authoritate Epiſcopi indicta illi fuit purgatio, in qua ſe male exemit ſuſpicioni, quando vniuerſam hæreticę prauitatis nequitiam abiurauit, & interpoſiti iuſiurandi ſacramēto penitus renuntiauit: Poſtea ei quod prius abiurarat, deprehenditur obnoxius. Quæritur ergo controuerſia vtrum abiurationis ratione cēſeatur relapſus, ita quod ſit tāquam talis puniēdus: Si enim de prima hæreſi fuiſſet conuictus, nemo ambigeret ipſum inſtar relapſorum pœnas daturum: Cùm autem prima hæreſis nota non fuerit, nec probabili ratione cōuicta, dubium manet, quid de tali ſentiēdum ſit. Hunc difficultatis nodū bipartito modo diſſoluere licet, ex ca. Accuſatus, in 6. de Hæreticis. Si namque vehemēs fuerit ſuſpicio contra ipſum de prima hæreſi, quam purgauit ad inſtantiam, ac iudicium Epiſcopi cum abiuratione, tūc poſtea iiſdē ſi reperiatur tenebris obductus, quadam iuris fictione, licet ante abiurationē hæreſis crimē plenè contra ipſum probatum non fuerit, cēſeri debet relapſus, de hęreticis ca. Excommunicamus. §. Si qui autem. Atqui ſi leuis modicaque illa fuerit ſuſpicio, quanquam grauiori pœnæ ſit ſubdandus, haud tamen debet in hæreſim relapſorum pœnas dare: Alia ſiquidem imponitur lapſis, alia pœna, vti prælibatum eſt, in hęreſim relapſis. Nam lapſi, in pane tribulationis & aqua anguſtiæ tranſactam malè vitam emēdare debent, iudicio Epiſcopi vel inquiſitoris: ſed qui poſt abiurationē erroris deprehēſi fuerint, in abiuratam hæreſim recidiuo lapſu corruiſſe ſecularium iudicio, ſine vlla penitus audientia, decernuntur relinquendi, teſte beato Ambroſio epiſtola 44. ad Conſtantinum. Con. Ancirano, ca. 2. Elibert. ca. 22. Aurelianen. 3. ca. 30. & 4. ca. 8. de hæreticis, ca. Ad abolendam. § Qui vero, & ca. Excommunicamus. §. damnati. Verùm iſte inflexibilis rigor, quomodo cōſentaneus reperitur ei quod 23. quæſt. 4. ca. Duo & Cod. de ſumma trinitate, lege, inter claras habetur, vbi nulli homini claudēda legūtur miſericordiæ viſcera. Reſpondēdū eſt,

Quis Relapſus cēſēdus

Lapſorū in hæreſim pœna.

Relapſorū pœna.

Obiectio.

ſt,ſecundum canonem qui conſtituitur in 6. de hæreticis a. Super eo quod rigor primi iuris, intelligendus ſit de ſalute corporis,aliud de ſalute animæ:Nam relapſi iudicio ſeculari, vt ignibus corpora eorum ſubiiciãtur, ſunt relinquendi. Si tamẽ pœniteant, veraque pœnitentiæ ſigna in is appareant, nequaquam ſunt (humiliter petita vt ſpiritus ſaluus fiat) ſacramenta pœnitentiæ & euchariſtiæ deneganda. Cæterùm ſi quis accuſatus de hæreſi in vnã hæreſis ſpeciem vel ſectam cõmiſit,aut in vno fidei articulo, vel eccleſiæ ſacramẽto errârit,& obiurauit vniuerſam hereticæ prauitatis nequitiam, poſtea tamen in aliam ſectã vel articulum aut ſacramentum ſe precipitem dedit: Quærendum occurrit,vtrum talis, relapſus, vel lapſus ſit repulandus.Huic ſatisfacit, cap. Accuſatus in 6.de hæreticis.§. Eum verò,inquiens: Si iſte prius fuerit conuictus, de vna hæreſis ſpecie vel ſecta,vel articulo,ſeu ſacramento, & abiurauerit hæreſim ſimpliciter,non reſtringendo, aut iſtã ſectam,vel illum aut iſtum articulum, ſi à fide deſciuerit, pro relapſo habendus eſt:Si autem ſuam abiurauerit hæreſim,in illa ſecta vel articulo, & poſtliminio alterius ſectę baratro abſorptus fuerit,lapſus cẽſeretur,non relapſus. Sed quid facto opus eſt illo, qui conuictus de hæreſi, omnem abiurauit iniquitatem,poſtea tamẽ non incidit quidem in eundem errorem, aut ſimilem, ſaltem manifeſtè, ſed recipit,fouet ac promouet eiuſdẽ factionis hæreticos? Iſtud clarioribus perſtringit verbis præfat⁹ canon.§. Ille, qui ſic habet: Ille quoque de cuius lapſu in hæreſim ante abiurationem conſtiterat,vel nunc conſtat, ſi poſt illam hæreticos acceptet,deducat,viſitet,ſiue aſſociet, aut dona vel munera eis donet,vel mittat,ſeu fauorem eis impẽdat, niſi neceſſitudo famis excuſet,diſt 43.cap. Quieſcamus,& 36.ca.Non ſatis,vel ignorãtia ſupportet,deRegulis Iuris. L.Ignorantia,meritò iudicari debebat relapſus, cùm illũ ex approbati à ſe prius erroris conſequẽtia, non ſit dubiũ id feciſſe.

Reſponſio.

Nõ inutilis quæſtio.

Qualiter ab hereſi reſipiſcentes recipiendi.

DEus qui venit quæſiturus quod perierat, Luc. 19.quique vult omnes ſaluos fieri 1.adTimot.2.& ad agnitionem veritatis venire, nullum hæreticum hominem, modò ſincero corde reſipiſcat,deſpicit,nec eccleſia ſponſo

ſuo conformis, à gremio miſericordiæ reiicit. Ieremiæ 3. Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamē reuertere & ambabus vlnis ſuſcipiam te, quod graphicè adumbratum legimus. Lucæ 15. (contra Nouatum lapſis peccatorum indulgentiam pernegantem) in bono paſtore, qui inuētam ouem non percuſſit, non contriuit, nō decoriauit, ſed gaudens humeris impoſitam, ad ouile perduxit: Filio quoque acolaſto pater euangelicus non exprobrauit, non ſuggillando abegit, ſed miſericordiâ motus, priſtino decori reſtituit. Hæc prodigi parabola de communi peccatore intelligi valet, præſertim tamē de hæretico, quòd magis paternas ædes in regionem longinquā proficiſcendo deſeruerit. Quando ergo à Chriſto recipiuntur, & ab eccleſia eius ſponſa remiſſionem merentur, nemo eis deberet improperare, aut labe hęreſeos aſpergere, quia ſi aduena apud vos moratus fuerit, nō exprobretis ei, docet ſcriptura, Leuitici 19. & auſterè ac improbè importunos recens cōuerſis reprehendit Dominus, Ezech. 21. Satius ergo fuerit benignè ſuſcipere, dulciter fouère, blanditiis allicere, quatenus firmius in abiurata hæreſi perſiſtere poſſit. Nec his refragatur, ca. contrà Chriſtianis in 6. de hæreticis. Quia ca. illud pertinaces & corrigi imparatos concernit. Verū quia hæc animi conſtantia & firmitas fidei, non niſi exterioribus poteſt cognoſci ſignis, ideo ſub duob⁹ teſtimoniis illam probandam eſſe eccleſia cenſuit, antequam hæretico reſipiſcenti & ad fidem catholicam redeunti recōcilietur. Primum teſtimonium eſt præteriti erroris publica in iudicio abiuratio & deteſtatio. Iſta coram Epiſcopo aut inquiſitore facienda præcipitur, ca. Ad abolendam. §. pœnitenti, Extra de hæreticis. Olim hæc abiuratio hæreſeosq́ deteſtatio in concilio communi epiſcoporum dūtaxat celebrabatur, vt liquido cōſtat diſt. 50. ca. de eo, & 1. quæſ. 7. ca. Si quis epiſcopus. Nunc autē quando tarò & difficulter cogūtur cōcilia prouincialia vel generalia, decretū eſt, eā coram epiſcopo eſſe faciēdam: Deinde datis contra hæreticos inquiſitorib⁹, ad illos etiā hæc authoritas & poteſtas recipiēdi hæreticos eſt deriuata, ita tamē vt ſine epiſcopi conſenſu & cōſilio non fiat. Forma autē huius abiurationis, qualis eſſe debeat, habetur ca. Ego Berēgarius, de conſ. diſt. 2. qua abiurabit vniuerſam hęreſim, etiāſi ſolùm vno

Nullus improperare debet alicui hæreſeos notā a qua reſipuit.

Abiuratio vbi fieri ſolita.

t altero fidei articulo laborauerit. Secundũ teſtimoniũ
ſipiſcẽtię eſt publica non recidiuandi,cum iuramẽto fir-
ata promiſſio. Forma hui⁹ promiſſionis habetur 1.quęſ.
ca. Quoties. Nec fiet formidine pœnę iurata promiſſio,
d hæreſis deteſtatione virtutiſque amore. Nec hic reci-
endi modus recẽs inuẽtus eſt,ſed ante mille annos pra-
icatus. Concil. namq; Arelatẽſ.2.ca.9. Statuit. Nouatia-
os in communionẽ non recipiẽdos, niſi ſuſcepta pœni-
tia incredulitatis præteritum damnẽt errorẽ, & concil.
ice.ca.8. Itẽ clarius in epiſtola Epheſ.con. Neſtor. hæ-
t.epiſcopo Conſtantinopol. directa. Non autẽ ſufficit
el tuæ religioni tantummodo fidei ſimbolum confiteri,
uod eſt expoſitum per idẽ tẽpus Spiritu ſancto largiẽte,
venerando & magno concil. apud Niceam celebrato:
oc enim non intellexiſti,nec rectè interpretatus es, licet
no vocis eadẽ verba protuleris. Sed conſequẽs eſt etiam
reiurando fateri te,quod anathematiſes quidem tua pol-
ta & prophana dogmata: ſentias autem & doceas, quæ
os vniuerſi per orientem ſeu occidentem epiſcopi &
agiſtri præſuleſque populorum credimus & docemus.
Quibus verbis manifeſtè monſtratur modus abiuratio-
is. Forma tamen quæ modò ſeruatur & ab inquiſitori-
us exhibetur ita ſe habet: Ego. N. cognoſco & confiteor,
oram vobis dominis,me erraſſe in præfatis, & ſuper his,
ontrito corde & humiliato abſolutionem & pœniten-
am requiro, & hanc hæreſim,& omnem aliam quocun-
ue nomine cenſeatur,abiuro & promitto,quod de cæte-
o,ſeruabo catholicam quam Romana docet eccleſia fidẽ,
quod hæreticos & credentes eorum pro viribus perſe-
uar,& tam eos quàm eorum fautores,receptatores,& de-
nſores animo candido, fraude & dolo ſecluſis, abſque
ora,eccleſiæ vel prælato manifeſtabo,& pœnitẽtiã quæ
ihi pro mea culpa imponetur, integrè cõplebo, & volo
c concedo,quod ſi ab hac hora in poſterum ad eundẽ er-
orẽ deſciuero,vel alium cuiuſcunq; hęreſis,quocunq; no-
ine cẽſeatur, errando fortè in aliquo caſu vel credẽdo,
ut fidem habendo errantibus, vel eos vel credentes eo-
m recipiendo ſciẽter,aut defendendo aut fouẽdo, dicto
el facto,aut eis benefaciẽdo,qualitercunque eos vel cæ-
ndo,vel non bona fide manifeſtãdo,& ſine mora,vel ſi

Forma adiurationis hæreſeos.

pœnitentiam à vobis iniunctam non ſeruauero, abinde ipſo facto habeat excommunicatus,& periurus, ac hæreticus manifeſtus, & meipſum ego iudico, ita quod ſine ampliori recognitione & ſententia quæ iure relapſis & manifeſtis hęreticis indicitur, mihi pœna imponatur: Inſuper affirmo & proteſtor, me puram totamque veritatem de me & aliis inquantum ſcio dixiſſe: etſi fortè conſtare poterit, me malitiosè de veritate aliquid ſuppreſſiſſe, vel tacuiſſe, iniungenda mihi à vobis pœnitentia, ſeu abſolutio obtenta, vel obtinenda, nihil mihi proſit. Hanc formã quã inquiſitores vt plurimum moderni obſeruãt, à 24. ca. lib. 1. V. P. Alphonſi de Caſtro de Iuſta hæreticorũ punitione allatã, his inſerẽdam curaui, vt nulla maneat rimula, qua ſi poſtea errârit, elabi poſſit, ne dignas ſuo ſcelere ſuſtineat pœnas. Simul atque abrenũtiatio vniuerſi erroris, intimis cordis medullis, ſecũdum eccleſiaſticæ formæ ritũ peracta fuerit, abſolutionis myſterium eſt impendẽdum, ſecundum modum quem inuenimus in calce 2. præceptũ articulo de Apoſtaſia cõſtiturum, quẽ breuitatis ergò hic miſſum facere maluimus. Quo impartito iniũgatur ii ſdẽ, quemadmodum habetur in 6. de hæreticis ca. Vt officium. §. Si vero & de ſententia excõmunicationis ca. Cùm deſideres quod iniungi talibus conſueuit, 1. quæſt. 7. ca. Saluberrimum, prouiſis ſoleiter, ne ſimulata conuerſione fraudulenter redeant, & ſeipſos fallentes ſub agni ſpecie, lupũ gerãt. Proindè ne quis ex præfaris occaſionem erroris capeſſere valeat, arbitrans hæreticum hominẽ, quotieſcunque palinodiam cecinerit, eſſe ſemper cum miſericordia ſuſcipiendum. Oportet non ignoremus bipartito modo contingere, vt hæreticus ad fidem reuerſus, ab eccleſia recipiatur: vno modo ad ſolum animæ ſuæ ſalutem: Altero vt non ſolum ad animæ, ſed etiam ad corporis ſalutem recipiatur. Priori modo quocunque tempore redeat, etiamſi relapſus fuerit, pœnitentiæ ſacramenta non ſunt deneganda, vti docetur in 6. de hæreticis cap. Super eo: Poſteriori modo ad corporis & animæ vtilitatem, non oportet ſemper recipere, ſi enim ſemper corpus & bona temporalia eccleſia ſeruaret, hoc in multorum perniciem cederet.

Hæreticus quomodo ab eccleſia recipiendus.

De officio inquiſitoris hæreticæ prauitatis.

N inquiſitionis hæreticæ prauitatis negotio procedi poteſt,ſimpliciter & de plano, abſque aduocatorum ac udiciorum ſtrepitu,& figura, ſicuti habetur in 6.de hæreticis ca.Statuta,& cap.Per hoc. Inquiſitor namque ſedis apoſtolicæ authoritate deputatus vel epiſcopi ordinatus conſtitutione,ibidem,ca.Inquiſitores,quando contra hæreticos credentes,receptatores,fautores & defenſores, nec-non contra infamatos de hæreſi,vel ſuſpectos,poſito hominum metu procedere intendit, quadrageſimum ætatis annum,quo ad ſe attigiſſe oportet,nec aliquo officij prætextu,pecuniã illicitis modis extorquere poteſt,nec ſcienter eccleſiarum bona, ob clericorum delictum, prædicti occaſione officij,fiſco etiam eccleſiæ applicare, quod ſi ſecus factum fuerit,excommunicationis ſententiæ, ipſo facto ſubiacebit, à qua non poſſit abſolui, præterquam in mortis articulo,donec illis à quibus extorſerit,plenè ſatis fecerit. Quãdo igitur Inquiſitores aliquod viſitare oppidum inquiſitionis ergò intendunt,populum per cõcionatorem admonere ſolent, vt ſi quis diabolo fallente in hæreſim fuerit lapſus,infra certum tẽporis ſpatium ſibi præfixum,errores ſuos recognoſcat,& ſe erraſſe coram eis humiliter cõfiteatur, alioqui ſi præfixo illi tempore tranſacto,depræhenſus fuerit,velut hæreticus punietur. Hic terminus illis præfixus,ſolet appellari tempus gratiæ,quia ex gratia & nõ ex neceſſitate indulgetur. Hic iam operæpretium eſt conſiderare,an quis ſponte, ſine accuſatione, an accuſatus coram iudice prodeat: Si quis namque in fide errauerit,& poſtea reſipiſcens, ſine accuſatione ſponte ad inquiſitorem hæreticorum acceſſerit, ſeque accuſauerit,ac miſericordiam ſuper hæreſi petierit, dubio procul miſericordiam aſſequatur oportet,ac ſine alicuius infamiæ nota,pœnitentia aliqua ſecreta iuxta hæreſis & perſonę qualitatem eſt imponẽda.Contingit etiã aliquando, vt idiotæ tam rudes & aggreſtes ſint, vt ignorent ſe errare, & à rectæ fidei ſemita exorbitare:tum inquiſitor diſcutiet, an ſit res quam omnes ſcire non tenentur,an etiã teſtibus cõprobari poſſit,& conuinci illum ſcire, aſſertionem ſuã fidei catholicæ aduerſam:Si autem illũ ſic ſcire apertè probari nequeat,tunc examinandus eſt an ſit paratus,quã catholica eccleſia tenet fidem ſuſcipere: ſi ſe verè promptum

Tempus gratiæ.

exhibuerit,tunc ignorantia laboraſſe credendus eſt , nec ob id pertinax iudicandus, ſin minus, pertinax erit reputandus. Altero modo accuſatione & citatione inquiſitori hæreticus ſiſtitur. Primò namque hæreticus accuſatur & vocatur, ſecundò idoneis teſtibus hæreſeos conuincitur, tertiò dãnatur & eas quibus dignus eſt, dat pœnas. *Si poſt* tẽpus gratiæ hereticus citatus comparuerit, & dolendo errorem abiurarit, nec relapſus probari poteſt, non eſt morte damnandus, nec ſeculari iudici tradẽdus, ſalutari tamen pœnitẽtia eſt modeſtè caſtigandus, & ſine infamiæ nota recipiendus. Vt autem quis pœnam mortis euadat, non opus eſt, vt fateatur ſuum crimen, antequam fuerit conuictus, quia etiamſi poſtquam fuerit in errore deprehẽſus & conuictus, ſi antequam per ſententiam ſit condemnatus, ſuum fateatur errorem, perpetuo carceri mancipatus, pœnam mortis euadet. Tertiò agẽdum eſt de illo qui ſimul atque conuictus eſt, pernegat, ideoque damnatur, vt ſecularis arbitrio poteſtatis relinquatur, & poſt hanc damnationis ſententiam, palinodiam canit, credẽs ſe hac via miſericordiam cõſequuturum: hic non eſt venia dignus, qui à iudicio ſecularis poteſtatis redimatur, quia præſumi poteſt eum fictè fateri, nec multum de eius emendatione eſt ſperãdum, vt docetur ca. ad abolẽdam. vbi præcipitur, quatenus hæreticus relinquatur ſecularis iudicio poteſtatis animaduerſione debita puniẽdus, niſi continuò poſt deprehẽſionem erroris, ad fidei catholicæ vnitatem ſponte recurrere voluerit. At qui poſt damnationẽ redit, non ſponte, ſed timore pœnæ quaſi coactus reſilit, & qui conuictus, adhuc ſententiam expectauit, non continuò reſipuit, ſed contumacia laborauit, vt habetur ca. Excommunicamus. §. damnati. Vltimum hæreticorum genus eſt, qui ſuũ quidem fatentur errorem, ſed abiurare recuſant, quin potius non errorẽ, ſed veram fidem adſeuerant: hi diligẽter admonẽdi ſunt, antequam ſeculari poteſtati, velut incorrigibiles tradantur. Nam Apoſtolus Paulus ad Titum 3. non ante duas correctiones, hæreticum docuit vitandum. Cauere ergo debẽt inquiſitores, ne protinus hæreticum incorrigibilẽ cenſeant, quia fortè ſemel & leuiter admonitus, noluit acquieſcere, magis conandum eſt, vt paucos iuſtè puniant, quã multos iniuſtè. Anxiè eſt res examinãda,

3. facit Inquiſitor.

Diuerſi reſipiſcentium modi.

omnem mouere oportet lapidem, antequam de alicuius correctione deſperetur: Nemo tamen exiſtimet admonitiones in infinitum protrahēdas, aut millies iterandas, vt nunquam ante mortem aliquis incorrigibilis ſit cenſendus, quia poteſt ſemper ante mortem reſipiſcere: Non enim ideo aliquis incorrigibilis eſt cenſendus, quia non poteſt corrigi, ſed quia non vult. Qualis autem ſit cenſenda legitima admonitio, quam ſi hæreticus contempſerit, meritò dicatur incorrigibilis, docuit Paulus, qui prælibato loco, quo duas admonitiones adhiberi voluit, quib⁹ peractis iubet à colloquio eius abſtinere, quod eſt deuitare, & cauſam annectit, quia ſubuerſus eſt, hoc eſt, incorrigibilis eſt, quemadmodum exponit ibidem Theophilactus. Hæ autem admonitiones, non ſunt nimis celeriter vna alteri coniungendæ, quia iudiciariæ admonitiones, iuſto temporis interuallo ſunt faciendæ, neque huius laudabilis cõſuetudinis nouus eſt ritus, ſed ante mille annos obſeruatus: Nã cùm Neſtorius negaret Mariã Theocõ, id eſt, Dei genitricem, Cæleſtinus Papa, dedit ei per epiſtolã decẽ dierũ, quo ſibi benecõſulere poſſet, ſpatiũ: Et ſi intra illud tẽpus nollet Catholicam cõfiteri veritatẽ, intelligeret ſe Epiſcopatu & communione fideliũ priuãdum, vt docet Liberatus diaconus lib. breuiarij Neſtorianorũ & Eutichianorũ cap. quinto & epiſtola Cõcil. Epheſini ad eũdẽ Neſtorium miſſa, & Macharius hæreticus Epiſcopus obtinuit 40. dierũ ſpatium ad reſipiſcẽtiã, vt habetur 1. quæſt. 7. ca. Cõueniẽtibus, deinde hoc ipſum Cõcil. Conſtantiẽ. obſeruauit in Hieronymo de Praga, vt habetur 21. eiuſdem Cõcilij ſeſſione. Poſtquam igitur hæretico datum fuerit aliquod vel mediocre induciarum tẽpus; Inquiſitores & iudices omnẽ quam potuerint, intra illud tẽpus debẽt adhibere diligẽtiam, vt hæreticus ab errore ſuo diſcedat: Nunc illum ipſimet blãditiis alliciant, nunc alios doctos & pios ad eum mittant, qui illum doceant quantoperè à catholica fide aberret, teſtimoniis ſacræ ſcripturæ aut eccleſiæ definitione. Si hæreticus adeo fuerit in ſuo errore induratus, vt infra tẽpus præfixum ſufficiẽter admonitus, hæreſim deſerere noluerit, tũc meritò incorrigibilis cẽſeri poterit, & vt talis puniri. Etſi poſt elapſum tẽpus illi pręfixum, & poſt adhibitam in illo tẽpore

Legitima admonitio qualis.

omnem debitam admonitionem, de errore verè pœnitẽs reſipuerit, ſaluabitur anima eius, punietur tamẽ vt incorrigibilis & ad veniam nõ recipietur, ita vt per illam conuerſionem & pœnitẽtiam pœnam mortis euadat, præſertim ſi per ſententiam iam damnatus ſit. Nam alioqui ſi ante damnationem quamuis poſt terminum præfixum reſipiſcat, vti habetur cap. Excommunicamus.§. Si qui autem, de hæreticis, perpetuo arceri mãcipabitur: Si verò poſt damnationem redire voluerit, iam non recipietur, quòd non virtutis amore, ſed formidine pœnæ cõtingat. Nec iſtud abſurdum reputari debet: Damnati ſiquidem in inferno, Sapiẽtiæ quinto, ſe malè egiſſe dolent, & ob peccata perpetrata pœnitẽtiam agunt, quæ tamẽ illis ad ſalutem nequaquam prodeſt. Præcipitur tamẽ in 6.ca. Statuta, de hæreticis, cap. Iubemus. Quod ſi accuſatoribus vel teſtibus in cauſa hæreſis interuenientibus (propter potentiam perſonarum cõtra quos inquiritur) videãt, Epiſcopus vel Inquiſitores graue impendere periculum, propter nominum publicationem, nomina ipſorum non publicè, ſed ſecretò coram diœcœſano Epiſcopo vel eo abſente eius vicario, quando procedunt Inquiſitores: quando verò Epiſcopus procedit coram Inquiſitoribus, ſi commodè haberi poſſit copia eorundem, ſignificabuntur, ac nihilominus ſiue Epiſcopus ſiue Inquiſitores proceſſerint, aliquibus aliis perſonis prouidis & honeſtis Iuréque peritis, quibus totus proceſſus integraliter explicari, quorum etiã conſilio ad ſententiam vel condemnationem procedi debet, exprimantur, ſicque (non obſtante quod illis contra quos huiuſmodi, depoſuerunt nomina ipſorum non fuerint publicata) adhibeatur ad cognitionem iudicis inſtruẽdam plena fides depoſitionibus teſtium eorundem. Et vt eorundem accuſatorum & teſtium periculis efficacius occurratur, & cautius in negotio inquiſitionis procedatur: Epiſcopus & Inquiſitores ſecretum poſſint indicere illis, quibus proceſſum huiuſmodi explicabunt, & in eos ſentẽtiam excommunicationis, quam ex ſecreti violatione ipſo facto incurrãt, promulgare. Ceſſante verò prælibato periculo accuſatorum & teſtium, nomina ſunt publicãda. Ferre quoque poſſunt Inquiſitores, & debent ex officij ſui ratione citationes & denuntiationes ſentẽtiarũ in quoſlibet

Reſipiſcens quãdo mortem corporis euadit.

bet hæreticos, credẽtes, receptatores, defenſores, & eorum fautores. Aduocare quoque peritos, ſi expedire iudicent, quatenus in rebus ambiguis aſſiſtant, & in huiuſmodi ſententiis ferendis oportunum præbeant conſilium, habẽt & poteſtatem mutandi aut mitigandi pœnas, priuandi præterea vel priuatos denuntiandi dignitatibus, ac aliis beneficiis eccleſiaſticis, officiis publicis, ac honoribus quibuſcunque, eoſdem hæreticos credentes, receptatores & defenſores ipſorum, eorúmque filios & nepotes, quemadmodum habetur in 6. de hæreticis ca. Vt commiſſi, habent etiam poteſtatem capiendi, cuſtodiæ mancipandi etiam in compedibus & manicis ferreis ſi opus fuerit, ſicuti docetur in Clement. de hæret. cap. Multorum, huius autem carceris duos habeant Epiſcopi, & Inquiſitores cuſtodes, quorum vnus vnam carceris habebit clauem, alter alteram, quo fidelius concreditum iuramẽto conſtricti exerceant officium, Domini quoque temporales, in 6. de hæreticis, cap. Vt inquiſitionis, quibuſcunque nominibus cenſeantur, Epiſcopis & Inquiſitoribus pareant & intendant in hæreticorum, credentium, fautorum, receptatorum, & defenſorum ipſorum inueſtigatione, captione ac cuſtodia diligenti, cùm ab eis fuerint requiſiti, & præfatas perſonas peſtiferas, in poteſtatem ſeu carcerem Epiſcoporum aut Inquiſitorum ducant vel duci faciant, vbi detineantur, donec eorum negotium per eccleſiæ iudicium terminetur. De hæreſi etiam ab Epiſcopo diocœſano vel Inquiſitore condemnatos, domini temporales ſtatim recipiant, animaduerſione debita ſiue in corpore ſiue in bonis puniendos. Confiſcationis tamen huiuſmodi exequutio, ſeu bonorũ ipſorum occupatio, nullo modo fieri debet, per dominos temporales, eodem cap. Cùm ſecundum leges, antequam per Epiſcopum loci vel aliam perſonam, quæ ſuper hoc habeat poteſtatem, ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata. Inhibetur nihilominus dominis temporalibus, eodem cap. Vt inquiſitionis. §. prohibemus. Ne ipſi de hoc crimine cum merè ſit eccleſiaſticum, quoquo modo cognoſcant, vel iudicent, ſiue incarceratos pro eodem crimine, abſque Epiſcopi ſiue Inquiſitoris, vel ſaltem alterius ſententia è carceris ergaſtulo liberent, aut exequutionem ſibi pro huiuſmodi

Duo carceris cuſtodes.

Domini tẽporales non ſe immiſceãt iudiciis Inquiſitorum.

crimine à diocœſano vel Inquiſitore iniunctam, promptè (prout ad ſuum ſpectat officium) adimplere detrectent, vel alias diocœſani vel Inquiſitoris ſententiam ſeu proceſſum eodem cap. ſtatutum directè vel indirectè impedire præſumant. Si quis verò prædictorum dominorum temporalium præfatis contraire præſumpſerit aut præfato fidei negotio, Epiſcopo vel Inquiſitori incumbenti ſe opponere vel aliquatenus impedire, tẽtauerit, necnon qui ſciẽter in prædictis dederit auxilium, conſilium vel fauorem, excommunicationis ſe nouerit mucrone percuſſum, quam ſi per anni circulum, animo pertinaci ſuſtinuerit, extunc velut hæreticus condemnetur.

Hypocriſis.

HYPOCRISIS eſt fictio ſecũdum Thom. 22. quæſt. III. qua homo ſe iuſtum vel iuſtiorẽ ſimulat aut iniuſtum, vel iniuſtiorẽ diſſimulat, vt inquam callide occultet quod eſt, & oſtẽtat quod nõ eſt, vera mala premẽdo, & falſa bona mõſtrãdo, ſecundum Grego. 26. Moral. 23. qua nimirum omnia facit vt videatur, eáque perdita exiſtimat opera quæ nõ hominibus fuerint manifeſta: ſcire quidem optat, ſed facere Dei præcepta vt debet, recuſat, quia nunquam mẽtẽ ad culpæ cognitionẽ reduceret: nũquam cum internum iudicẽ offenderit, cõſiderat: nihil de eius diſtrictione metuit, quia ſic ſe placuiſſe ei, ſicut hominibus credit, teſte Grego. lib. 8. Moral. ca. 24. & 25. & 26. vſque ad *Hypocrita.* 30. ca. & lib. 11. Moral. ca. 18. Hypocrita namque Græco ſermone ſimulator interpretatur, qui dum intus malus ſit, bonum tamẽ ſe palam oſtẽdit. Hinc trãſlatum eſt à ſpecie eorum, qui ſpectaculis tecta facie incedũt diſtinguẽtes faciẽ niueóque colore, cæteríſque pigmẽtis habẽtis ſimulachra oris gipſata & vario colore diſtincta, nõnunquam colla & manus creta perungẽtes, vt ad perſonæ colorem perueniãt, & populum dum ludis agunt fallerẽt, modò in ſpecie viri, modò in forma fœminæ, & reliquis præſtigiis. Quæ ſpecies argumẽti trãſlata eſt in his qui falſo incedũt vultu, & ſimulãt quod nõ ſunt, quales fuerũt Scribæ & Phariſæi ſepulchris dealbatis ſimiles, Matt. 23. quæ foris parẽt hominibus ſpecioſa, intus autẽ plena erãt oſſibus mortuorum, quia ſqualent ſitu peccatorum, ſicut ſub pi- *Similitudo.* ctura aurea ſæpe latet lignum corroſum, quia Luc. 16. ſe iuſtifi-

iuſtificant coram hominibus. Imò ſecundum Auguſt.ſermo.59.de tempo. hypocriſæorum maculam non habere aut paucorum, aut nullorum eſt, nam quicunque vult ſe videri quod non eſt ab hypocriſeos nota vindicari non poteſt. Qui tuba canit eleemoſynam facturus, hypocriſis culpa venit damnandus. Qui in ſyriagogis & angulis platearum, orationis formam oſtentat nemo ambigit, quin hac nota hypocriſeos inuri debeat. Qui ieiunans demolitur facię vt vętris inanitatę in vultu demõſtret, fructum ſacri ieiunij coram Deo laudibus cõtętus, quas amauit nõ habebit. Ex quibus omnibus perſpicuum eſſe poteſt eſſe hypocritas, qui faciunt omnia vt ab hominibus glorificętur: vnde non immerito ſtrutionum nomine, Iob 6. ſignificantur. nam teſte Grego.lib.7.Moral.ca.12. Strutio volandi ſpeciem habet, ſed vſum volandi non habet, ſic hypocrita cunctis intuęribus imaginem de ſe ſanctitatis inſinuat, ſed tenere viam ſanctitatis ignorat, lib.autę 8.cap. 25. telis aranearum comparatur, quæ ſtudioſè texũtur, ſed ſubito vęti flatu diſſipãtur: quia quicquid hypocrita cum labore peragit, aura humani fauoris tollit, lib. verò 33. Moral. cap. 24. comparatur hypocrita lamiæ, quæ humanam dicitur habere faciem, ſed corpus beſtiale, ſic omnes hypocritæ in prima facie quod oſtendunt quaſi ex ratione ſanctitatis eſt, ſed beſtiale eſt corpus, quod ſequitur, quia valde iniqua ſunt quæ ſub bona ſpecie moliuntur. Diſtinguitur autem à ſimulatione, ſicut magis & minus commune. Omnis ſiquidem hypocriſis eſt ſimulatio, ſed non ecõuerſò. Si enim vir iuſtus & timoratus ſimulet ſe peccatorę, eſt ſimulatio nõ hypocriſis, quæ eſt ſimulata ſanctitas & proinde duplex iniquitas, vna eſt negligętia quia virtutes ſaluti neceſſarias cõparare negligũt, quęadmodũ figuratur Iudicũ 18. Nec iſtis eſt duntaxat negligętia, ſed ſubinde etiam peccatorum abũdãtia, vnde ſepulchra dicũtur dealbata, excolętes culicę & camelum glutiętes, Matt. 23. quod ſcateant non rarò maioribus peccatorum generibus quàm illi quos delictorum inſimulãt, nam Chriſtus Matth.7.dicit, Hypocrita eiice primũ trabę de oculo tuo, & tũc videbis eiicere feſtucã de oculo fratris tui. Aug.ſer. 202.de tęp.& de vnitate eccleſię ca.5. Altera eſt iniuſtitia, quia cũ probè nouerint omnib' ſe vacuos virtutib', tamę

Strutionis conditio.

Telis aranearum cõparatur hypocrita.

Lamiæ cõparatur hypocrita.

Differunt hypocriſis & ſimulatio.

Eſt peccatũ mortale. oſtentant ſe, quaſi aliquid ſanctitatis eruditiones, &c. habeant atque inde ſuperbire, ac iactabũdo corde fimbrias magnificare non ceſſant, propterea mortale non ambigitur peccatũ, vt multiplices væ, Matth. 23. manifeſtare poſſunt, & expreſsius ſententia ſequẽti capite poſita, vt reliquis ſuperſedeamus partem ponit cum hypocritis, illic erit fletus & ſtridor dentium, quæ nulli obtingunt niſi ob læ-tiferum peccatum, nihil tamen vetat ſecundum D. Greg. lib. 19. Moral. cap. 14. quin ſacris ſe exercens operibus poſſit ſe bonum reputare atq; catholicum, quia diſtributionẽ in templo quotidianam repellere non obligor, quanquã omnibus anteferam honorem diuinum.

Iactantia.

SEQVITVR alia mendacij ſpecies iactantia appellata, qua quis plus de ſe quàm ſit aut appareat pronũtiat, teſte D. Thom. 22. quæſt. 112. aut ſecundum Auguſt. lib. 12. de ciuitate Dei cap. 8. Iactantia eſt vitium animæ peruerſæ amantis laudari ab hominibus ſpeto conſcientię teſtimonio. Eius autem ſpecies ſunt quatuor, ſecundum Bernardum, lib. de paſſ. Domini cap. 29. poſt beatum Gregor. lib. 23. Moral. cap. 14. quibus nequiſſimus ſerpens non raro etiam bonos decipit, primò namque ducit homines ad præſumendum de ſe, quatenus exiſtiment bonum quod habẽt non habere ſe à Deo, ſed propria virtute, vti aliqui maligni dicere præſumpſerunt, Deuteron. 32. manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia. Huiuſmodi fuit Nabugodonoſor, Eſa. 14. qui dixit in corde ſuo: aſcẽdam in cęlum, ſedebo in lateribus acquilonis. Augu. lib. 11. de Geneſ. ad literam, ca. 24. & de mirabilib' ſacrę ſcripturæ ca 2. eodem modo 2. Machab. 15. Cùm tamen poſterioris ad Corinth. 3. dicitur, quod non ſimus ſufficientes cogitare quidem aliquid ex nobis quaſi ex nobis. Alii credunt iactabundi omnia ſibi pro meritis tradita. Cuius erroris aliquando videtur fuiſſe Origenes lib. 2. Periarchon, cap. 9. qui exiſtimauit vniuerſa hæc diſpenſari, ſecundum merita in alio ſancto acquiſita, atque patriarcham Iacob docet ob merita in alio ſancto conſequuta antequam iſtas carperet auras electum fuiſſe. Verum iſta ſententia multipliciter deficit, quia prędeſtinatio nullã permittit in homine cauſam aut meritum, teſte Paulo, Ro. 3. nam iuſtificati

Iactantia quid.

4. ſpecies Iactantiæ.

cati ſumus gratis,& vocati vocatione ſua ſancta,non ſecũdum opera noſtra 2.ad Timoth.1.ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam ,quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tempora ſecularia, & ad Tit.3. non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos , ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit,& 1. Corin.4. Quid habes quod non accepiſti?ſi accepiſti,quid gloriaris quaſi nõ acceperis? Vnde con. Arauſic.2 ca.25. Ipſe Deus nobis nullis præcedẽtibus bonis meritis,& fidem & amorem inſpirat , & Braccar.1. cap.6.Si quis animas humanas dicit prius in cęleſti habitatione peccaſſe,& ob hoc in corpora humana in terram deiectas,ſicut Priſcilianus dixit,anathema ſit.Alii iactitãt ſe habere quod non habent,itaque falſum ſui ipſius contra octauum Domini præceptum proferunt teſtimonium, Hierem.48.Audiuimus ſuperbiã Moab , ſuperbus eſt valde, arrogantiam & iactantiam eius ego ſcio dicit Dominus,eo quod non ſit iuxta eam virtus eius. Vltimo aliqui confitentur ſe habere quod non habent , atque à Deo ea poſſidere non abnuunt,ſed iis reputando ſe meliores alios contemptui habent.Phariſæus namque, Luc.18.non deliquit quod Deo gratias egit, ſed quia ſuper alterum ſe meliorem de ipſis bonis extulit. Quemadmodum enim gallina ouum emittẽs crociſat atque clamore perdit quod poſſidebat,ita iactabundi bonum opus amittũt quod ſibi vtile & ſalutare eſſe potuerat, vt perſpicuum cuique fieri poteſt ex ca.9.Iudicum 4.Regum 18.& Daniel.4.vbi turgidꝰ & faſtuoſus Nabugodonoſor protulit,Hęc eſt ciuitas magna Babylon,protinus in beſtiam conuerſus, eam amiſit. Nec ſolum eſt iactantia oris,ſed etiam cordis,Eccleſiaſtici 20.gratiæ fatuorum effundentur.Tertia eſt iactantia operis que prouenit ex rerũ abundantia,Sap.15. Quid profuit nobis ſuperbia aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis?Heſter 5.Rex Aſſuerus fecit grande cõuiuium,vt oſtẽderet diuitias glorię regni ſui.Sed Paulus ait 1.Cor.8.non qui ſeipſum commẽdat ille probatus eſt , ſed quem Deus commendat,nam multi ſe commendantes & de fortitudine aliiſve dotibus gloriantes miſerè perierunt,vt manifeſtũ euadit in Goliath qui quoſlibet ſine diſcrimine ad ſingulare prouocabat certamen,1.Reg,17.& à paruulo ſuperatus eſt,cuius duelli typum exponit D. Auguſt.ſer.97.de

tem.& Ambroſ.ſer.88. Sic Adonias ſe regno præficiendũ iactitauit,3.Reg.1.& Naaman ſe reginæ prandio intereſſe dignum oſtentauit,Heſter 4.& 5.vterque tamen ſua ſpe fruſtratus eſt. Petrus quoque gloriabundus pollicebatur, Math.26.ſe Chriſto commoriturum,quem poſtea ad vocem ancillę ter abiurauit.Conſultiſſimum ergo fuerit humilitatis argumenta omnibus eſſe oſtendenda,& arcana cordis noſtri alta mẽte ſeruare repoſta, quemadmodum nos docet Sampſon, Iudicum 14 qui ſe Leonem ſuperaſſe nulli manifeſtauit,& Saul quod inuentæ eſſent aſinę,non quod vnctus eſſet propalauit, 1.Reg.10. Interdum tamen compelluntur ſancti vitam ſuam dicere, vt auditorum valeant vitam mutare, vt perpulchrè docet beatus Greg.lib. 19.Moral.cap.14.Paſſim cenſetur peccatum veniale,quãdo neque honori Dei derogat,neq; vtilitati proximi iura recuſat. Mortale autem dici poteſt, quando iactanter aliquis de ſe præfert quod gloriæ Dei aduerſatur,ſicut ex perſona regis Tiri,Ezec.28. Eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti,Deus ego ſum:Vel etiam militat contra charitatẽ proximi,ſicut cum aliquis iactabundo corde extollit ſeipſum, Luc.18.in præiudicium & contumeliam aliorum.

Temerarium iudicium.

IVDICIVM Temerarium eſt, quo homo ſibiipſi de re certa vel incerta proximi ſui reddit teſtimonium. Contingit autem proximum variis iudicare modis, primo ex euidentia patrati ſceleris quod nullum eſt peccatum: habent namque homines iudicare de iis quæ foris parent & ex fructibus qui bono nequeunt fieri animo, Matth.7. ſed peruerſo voluntatis propoſito diſcimus eos dinoſcendos.Sic homo iudicat aliquem homicidam,quia oculato teſtimonio vidit eum interfeciſſe hominem. De his & huius generis aliis abſque peccati culpa diiudicare fas eſt.Alio modo ex ſignis euidentibus iudicare non eſt illicitum, vt ſi quis iudicet aliquem fornicatorem, quia conſpexit eum cum aliqua, nudum cum nuda, ſolum cum ſola,vel cum quis furem eſſe iudicat in corde, quem deprehendit noctu pariete perfoſſo domum irruiſſe,nec hic eſt peccatũm iudicantis, ſed eius qui alteri tale ſcandalũ præſtat,ſecundum D.Paulũ ad Galatas quinto, & ad Epheſios quinto.

quinta: vnde Auguſt. ſerm. 202. de temp. & lib. 2. ſermonũ Domini in mõte. De manifeſtis, de quibus clarum eſt quo animo fiant, iudicare non eſt illicitum, occulta autem Dei iudicio relinquamus. Tertio iudiciũ fit ex ſignis leuibus, quod pluſculis fieri poteſt modis, primo quando timore aliquid facimus, ne remoto obice, & impedimento ceſſante malum ſequatur. Quod potius ſuſpicionis rationem ſubit, quàm iudicii, hoc modo clauſura ſanctimoniales ſequeſtrantur, nõ quod malæ ſint, vel quod mala profeſſionis oblitæ intẽdant, ſed timetur, ne fragilitati ſexus libertas exeundi vel apertio clauſuræ fiat occaſio ruinæ, ſic obſeramus arcam, & conclaue obiectis repagulis obfirmamus, non quod aliquem iudicemus furem, ſed ne demus occaſionem mali alicui, poſthabentes certum pro incerto. Alio modo iudicium dicitur ſuſpicio mali citra tamen conſenſum rationis. Et licet ſuſpiciones omnino vitare nequeamus ſubrepentes, iudicium tamen rationis continere debemus, ne victi proximum diiudicemus aut contemnamus, quia ſubinde à veritatis ſemita deuiaremus: quod manifeſtum facere poſſunt Iudæi, Act. 2. qui ſuſpicabantur Apoſtolos eſſe ebrios, & barbari Act. 28. opinabantur Paulus homicidam & 2. Regum 12. Dauid miſit ſuos ad conſolandum Regem Amon, quos principes eius eſſe exiſtimabant exploratores. Diffinitiuas ergo firmasque ſententias ſuſpicionis occaſione non promamus, vti admonet Ioãnes Chryſoſt. homil. 42. ſuper Geneſ. ſed omnia in meliorem patrem interpretemur. Deinde iudicium fit ex leuibus ſignis ſecundum Tho. 22 quęſt. 60. art. 3. quando quis incipit dubitare ex ſignis leuibus de bonitate proximi. Eſtque peccatum veniale & rarus eſt qui nõ hoc offendat modo. Si autẽ ex leuibus ſignis certo cõſtituat proximum eſſe malum, eſt mortale, potiſſimum ſi de aliqua re graui iudicium exiſtat: verum ſi quis ex leuib' ſignis, non ſolum temerè iudicet, ſed vindictam exercet perinde atq; flagitium cõmiſiſſet, iſtud grauius eſt, quia nõ ſolum pugnat contra charitatem, ſed etiam iuſtitiæ æquitatem: hoc modo crebò pauperes affligũtur, & inſõtes propter furtum ab aliis cõmiſſum luere coguntur, iuxta illud:

Dat veniam coruis vexat cenſura columbas.

Aliquando fit iudicium de occultis cordium, quod eſt

Manifeſta iudicare licet.

Ex ſignis leuibus iudicare.

Suſpicio fallit.

valde periculoſum, cũ enim Deus ſolus illabatur animæ ac ſcrutetur corda & renes, conſequitur quod abſcondita cordium nulli ſunt manifeſta. Quo conficere eſt integrũ, quod nulli liceat ſententiam aut iudicium de incognitis præſtare. Si enim Petrus ſe non cognouit qui volebat pro domino mortem oppetere & tamen negauit, quomodo poterit aliorum haberi notitia? nulli igitur improperandum eſt, quod cor habeat ſuperbum, vel iſte eſt adhuc futurus ganeo, aut furcifer, quia reprehēdit te lex Dominica, Matth. ſeptimo. Si manifeſtam edacitatem ebrioſitatemque cognoueris, & ita reprehenderis, quaſi illa nunquam poſſit corrigi atque mutari, temere iudicabis. Futura namque cognoſcere Dei eſt, ſecundum Eſa. cap. 41. Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dii eſtis vos, & ſi iam eſt malus, vnde cognoſcis ipſum cras nō fore bonum? paganus eſt hodie, poterit cras eſſe Chriſto initiatus: Iudæus eſt hodie, quid ſi cras credat in Chriſtum: hæreticus eſt, quid ſi cras catholicam ſequatur veritatem, teſte Augu. epiſtola 53. ad Bonifacium. Vltimo iudicium fit in rebus indifferētibus quæ & bono & malo poſſunt fieri animo, de quibus nequimus certam proferre ſententiam, propterea in meliorem partem ſunt interpretandæ, ſecundum beatum Bernardum ſerm. 40. ſuper Cantic. Caue, inquit, ne ſis curioſus explorator aut temerari⁹ iudex. Etiãſi perperam actum quid deprehendas, nec ſic iudicet proximum, magis autem excuſa intentionē ſi opus non potes, puta ignorantiam, puta ſubreptionem, puta caſum. Quod ſi omnem omnino diſſimulationē rei certitudo recuſat, ſuade nihilominus ipſe tibi, & dicito apud temetipſum, vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa feciſſet, ſi in me accepiſſet ſimiliter poteſtatem. Duo ſi fuerint familiariter colloquētes de bonis vel malis, nec diſcernere prçuales, quidnam rerum habeant quod tractent, tum teneor in meliorē verba ipſorum prolata interpretari partem, ne ſi incerta tanquam certa diiudicem, peccatum læthale incurram. Nolite iudicare Matthæi ſeptimo. Præterea aliquis comedit in die ieiunij, fortè ex gulæ intemperantia, aut fortè infirmitatis neceſſitudine, tunc in meliorem trahenda eſt res partē, ſecundum teſtimonium Pauli Roman. 14. Qui non manducat manducantem non ſpernat,

Excuſanda aliorũ peccata, nō iudicanda.

nat, & Auguſt. lib. 2. ſerm. Domini in monte. Si quiſpiã, verbi gratia conqueſtus de ſtomacho ieiunare noluerit, inquit, & tu id non credens edacitatis vitio tribueris, temere iudicabis. Quod non ex alia procedit radice ſecundũ D. Greg. lib. 3. Moral. cap. 18. & D. Tho. 22. quæſt. 60. art. 3. quàm ex ſuperbia, quia veri humiles æſtimant alios ſemper meliores. Secundo ex malo affectu. Si proximum namque diligeremus, excuſaremus, quia charitas operit multitudinem peccatorum, facileq; malum concipimus de eo quem odio habemus. Tertio ex peruerſitate animi, nã alios metimur ex noſtri cordis iniquitate: ſicut quando funditur metallum, illam ſuſcipit vtique formam, quam in modio deprehendit, ſic qui cor habent deformatum, quicquid ab eis cernitur, tortum & corruptum inuenitur, & quemadmodum infirmo omnis cibus eſt inſipidus, nõ ratione cibi, ſed palati, ita iniuſtus proximum dente rodit Theonino, non quod factum proximi hoc requirat, ſed quod prauitas iudicantis proprium malum in altero diiudicat, iuxta illud Eccleſiaſtes 10. ſtultus in via ambulans cũ ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat.

Iudiciũ temerariũ ex qua radice.

De Maledictis.

DVOBVS potiſſimum modis contingit maledicere, ſecundum D. Tho. 22. quæſt. 76. primo per modum enuntiationis vel prenuntiationis, vt maledicere nihil aliud ſit, quam alterius malum dicendo vel predicendo referre, ſic Hieremiæ 17. legitur, Confundantur qui me perſequuntur, id eſt, confundentur, & Pſal. 82. Fac illis ſicut Madian & Siſare, id eſt, facies. & Pſal. 108. Fiat menſa eorum in ſcandalum, id eſt, fiet, teſte Auguſt. ſuper Pſal. 68. vt ſit prophetantis non optantis. Secundo contingit per modum optandi vel alicui imprecandi maledicere. Sic Simõ Magnus maledictus eſt Petro, Act. 8. & pueri ab Helizæo, 4. Reg. 2. ſecundum Greg. lib. 4. Moral. ca. 6. & Florẽtius monachus ſpiritui diuino cõformis, quatuor religioſis male eſt imprecatus, qui ſubitò Elephantino morbo correpti interierunt, ſecundum eundẽ lib. 3. Dialog. ca. 15. Si quis vero optet alicui malum, & maledictionibus inimicum impetat, teſte Greg. lib. 22. Moral. ca. 6. quid aliud in illo facere vult Deũ, niſi quod ipſe facere aut nequit aut erubeſcit: Mortẽ nãque aduerſario exoptat, quam etſi poſ-

ſet inferret, metuit ne aut perpetrati homicidij reus inueniatur aut iniquus appareat etiam cùm ſit. Quid ergo Deo dicere videtur, occide quem odi, niſi apertis vocibus clamare, hoc fac meo aduerſario, quod me in illum facere nec peccatorē decet: Optare ta[illegible]n aliquam pati iuſtitiā ægritudinem ſuſtinere, reliquaque eius generis alia incommoda, vt emendetur, non eſt per ſe maledictio, ſed per accidēs, quia principalis dicentis intentio non fertur in malum, ſed bonum, hoc modo iudex iuſte maledicit & imperat flagitioſo malū inferri, vti eccleſia anathemate percellit ethnicos & publicanos, Matth. 18. Quatenus etiā creaturæ irrationales ad rationales referuntur, contingit illas interdum maledici, vna ratione propter modū ſubuentionis, quia illis ſubuenitur humanę neceſſitati. Sic Deus Geneſis 3. dicit: Maledicta terra in opere tuo, vt nimirum homo per eius ſterilitatem puniretur, & Deuter. 28. Maledictum horreū tuum. Altera ratione refertur irrationalis creatura per modum ſignificationis ad hominem, ſic Dominus Matth. 21 maledixit ficulneæ, quæ ſignificabat gentē Iudaicā reprobandam & maledicendam. Et quamuis Chriſtianos quos Iudęi nazareos appellant dira execratione, tribus ſingulis diebus vicibus mane, meridie, & veſpere maledicāt, ac maximis imprecationibus execrentur, teſte B. Epiphanio, tō. 2. lib. 1. ca. 29. & V. P. Nicolaō Lirano lib. de incarnatione verbi quem ſcripſit contra Iudæos, non eſt tamen curandum, quia ſynagoga ſathanæ non nouit, niſi Deum blaſphemare & maledicere, vti delineatum legimus, Iob 1. & 2. Vbi nititur ſathan, qui eſt pater Iudæorum, tom. 8. beatum Iob procella tentationum obruere, ac protrahere vt Deo maledicat, ſecundū Auguſt. tract. 12. in Ioannem. ſic enim tranſlatum legit Sanctes Pagninus magis ſecundum ſenſum quam verbum, cùm alioqui in textu habeatur, Loal panecha ieuarechecha, id eſt, niſi in faciē tuam benedixerit tibi, berach enim ſignificat benedicere, laudare: hoc autem loci per Antiphraſim, teſte Greg. lib. 2. Moral. ca. 6. & Augu. lib. contra Mendacium ad Conſentiū, ca. 10. vſurpatur pro maledicere quemadmodū 3. Reg. 21. pro eo quod nos legimus benedixit Nadob Deum & Regem, Hebræi habent blaſphemauit, & Chaldaica tranſlatio Ionathę habet, Gaddeph, quod ſignat cōtēpſit: ſic verbū, Taabh, Pſal. 119.

Iudæi ſingulis diebus ter Chriſtianis maledicunt.

Maledice repro benedicere in ſcripturis.

119. accipitur in bonam partem, vt ſignificet deſiderare: Concupiuit anima mea deſiderare, &c. Verùm Amos tertio, ſecundum tranſlationem D. Hieron. in malam partẽ, vt ſignificet deteſtari & abominari, deteſtor ego ſuperbiam Iacob. Tertio refertur irrationalis creatura ad hominem per modum continentis, quia continet aut tempus aut locum humanæ natiuitatis, cui ſeruit exemplum Iob, cap. 3. qui maledixit diei natiuitatis ſuæ, & Hieremiæ cap. 20. propter culpam originalem aliaſque humanæ conditionis fragilitates, quas naſcendo contraxit, ſecundũ Tõ. vbi ſupra poſt Gregorium Magnum, lib. 4. Moral. cap. 7. Dies ſiquidem non ſunt mali, ſed ea quæ in illis contingunt ſunt maledicenda, ſecundum Auguſtinum epiſtola 80. ad Heſich. & Ambroſ. lib. de bono mortis cap. 2. Maledicere namque diei, pluuiæ, vento, cæteriſque creaturis ſecundum ſe conſideratis, otioſum eſt & vanum: maledicere autem eis vt ſunt Dei creaturæ eſt blaſphemia, & peccatum æterna damnatione dignum. Qui maledixerit patri vel matri morte moriatur, Leui. 20. & 1 Corinth. 6. Maledici regnum Dei non conſequentur.

Maledicere diei natiuitatis quid.

De Mendacio.

MENDACIVM eſt falſa enunciatio cum intentione fallendi, ſecundum Auguſtinum, lib. contra Mendacium ad Conſentium, cap. 12. & Enchirid. cap. 18. In quo duo ſunt conſideranda ſecundum Thom. 22. quæſt. 110. prius eſt materiale, poſterius eſt formale: Materiale eſt falſa enuntiatio: Formale eius eſt fallendi intentio. Nonnunquam ſubit aliquid rationem mendacij materialis, non tamen formalis, vt ſi quis proferat falſum, quod putat eſſe verum, qui nullatenus mendacii eſt arguendus, nec peccati reus, quia quantum in ſe eſt, non fallit, ſed fallitur, dum falſa incautus credit, ac pro veris habet. Si verò enuntiatio vera ſit, & aliquis intendat fallere, falſumque proferre, eſt mendacium formale ac peccatum, quia abutitur eloquutione alteri eam vſui applicando, quàm primaria fuerit eius inſtitutio. loquela ſiquidẽ nobis diuinitus conceſſa eſt ad manifeſtationẽ conceptuũ, vt habet Ariſtoteles libro primo Perihermenias, ca. primo: Voces, inquit, ſunt notę earũ, quæ in animo ſũt paſſiones. Potiúſque econtrario, quãtum in ſe eſt mẽtitur ille, qui dicit ve-

Duo in mẽdacio.

rum,quod putat falſum. Quantum enim ad animum eius attinet,quia non quod ſentit hoc dicit,non verum dicit, quamuis verum inueniatur eſſe quod dicit nec vllo modo liber eſt à mẽdacio, qui ore neſciens verum loquitur,ſciẽs autem voluntate mẽtitur. Non conſideratis itaq; rebus ipſis,de quibus aliquid dicitur, ſed ſola intentione dicentis,melior eſt qui neſciens falſum dicit,quoniam id verum putat,quàm qui mentiendi animum ſciens gerit, neſciens verum eſſe, quod dicit. Ille namque aliud non habet in animo,aliud in verbo: Huic verò qualecunque per ſeipſũ ſit, quod ab eo dicitur, aliud tamen clauſum in pectore, aliud in lingua promptum eſt, quod malum eſt proprium mentientis.In ipſarum autem quæ dicuntur conſideratione rerum intereſt,qua in re quiſque fallatur, vt cum falli, quàm mentiri minus ſit malum, quantum pertinet ad hominis volũtatem, tamẽ longe tolerabilius ſit in iis quæ à religione ſunt ſeiuncta mentiri, quàm in iis ſine quorum fide vel notitia coli non poteſt, falli vt in pluribus à perquirẽte lucidius inueſtigabitur. Quod vt illuſtretur exẽplis,intueamur, quale ſit,ſi quiſpiam dum mentitur viuere nuntiat aliquem mortuum,& alius dum fallitur, credat iterum Chriſtum poſt quælibet longa tempora moriturum,non illo modo mentiri, quam iſto modo falli incõparabiliter præſtat, multoq; minoris mali eſt in illum errorem aliquem inducere, quam in iſtũ ab aliquo induci: Varii nãque ſunt modi fallẽdi, vt habet D. Aug.ca.19.eiuſdem libri.Quod autem omne mendaciũ ſit peccatũ, inſinuat ca.18.Enchi. Mihi,inquit, videtur omne mendaciũ eſſe peccatũ, ſed nihilominus intereſt multũ quo animo, & de quibus reb⁹ quiſque mẽtiatur. Nõ enim ſic delinquit, qui conſulẽdi, vt qui nocẽdi voluntate mentitur,nec tantum nocet,qui viatorẽ mentiendo in diuerſum iter mittit, quantũ qui viam vitę mentiendo deprauat. Porrò omne mendaciũ tripartita ſectione ſolet diuidi, primum dicitur iocoſum,quod nulli nocet,quin potius recreationẽ & delectationis occaſionem cõtinet, vt referre iocoſam fabulã aut lepidam hiſtoriam,teſte Auguſtino contra Mendaciũ ad Conſen.cap.11.& ſuper Pſal, quintũ. Aliud eſt officioſum quod abſque alicuius iniuria pronuntiatur & alicui prodeſt ſicut Chuſi officioſe mẽtit⁹ eſt,2.Reg.17.& Raab

Omne mẽdacium peccatum.

Tripartitũ mendacium.

Ioſuæ

Ioſuæ ſecundo, ſuntque ſemper venialia peccata, quamuis hoc illo excuſabilius & leuius eſſe poſſit. Quia hoc debet loqui homo, quod animo gerit, ſiue illud verum ſit, ſiue putetur, & nõ ſit: Verba enim ideo ſunt inſtituta, nõ vt per ea homines inuicem fallant, ſed per ea in alterius notitiã, ſuas cogitationes ferant. Nec ideo exiſtimandum eſt mẽdacium non eſſe peccatum, quia poſſumus alicui interdum mentiendo prodeſſe, poſſumus enim & furando alii prodeſſe diſtribuendo rem furtiuam, quod tamen peccatum eſt. Poſſumus nihilominus veritatem tacere, licet inhibeamur falſum proferre, teſte Auguſtino ſuper Pſalmũ quintum, ſuper illa verba. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Ne quis ergo arbitretur, inquit, perfectum & ſpiritualem hominem, pro iſta temporali vita, in cuius morte non occiditur anima, ſiue ſua, ſiue alterius debere mentiri, ſed quoniam aliud eſt mentiri, aliud verũ occultare, aliud falſum dicere, aliud verum tacere, vt ſi quis fortè vel ad iſtam viſibilem mortem, non vult hominem prodere, paratus eſſe debet verum occultare, non falſum dicere, vt neque prodat neque mentiatur, ne occidat animam ſuam pro corpore alterius. Si autem hoc nondum poteſt, vel ſola huius neceſſitatis habeat mendacia, vt etiam ab iſtis ſi ſola remanſerint, liberari mereatur, & ſpiritus ſancti robur accipere, quo quicquid perpetiendum eſt, pro veritate contemnat. Poſſumus etiam ſecundum Adrianum huius nominis ſextum Romanæ eccleſię Pontificem, in Quotlibeto de mendacio. Equiuocatione vel Amphybologia hominẽ aliquem ad interficiendum furibundo animo quęrẽtem deludere, dicendo, non eſt hic, quem quęris, pro non comedit hic. Simili fere ratione Abraam & Iſaac Geneſ. 12, & 20. veritatem reticendo coniuges ſorores ſuas nuncupauerunt, ſecundum Auguſtinum lib. 22. ca. 33. & 34. cõtra Fauſtum, & lib. cõtra Secundinum cap. 24. & contra Mendacium ad Conſentium cap. 10. ſic Iacob ſe Eſau eſſe reſpondit Geneſis 27. & manus hœdinis pellibus circundedit, vt hirſuti Eſau perſonam ſimularet, eo quod res ductu ſpiritus ſancti ageretur, & magnum ſacramẽtum hœdinis pellibus celebraretur, quę ſignificãt peccata, per eũ qui eis ſe cooperuit, ſignificatus eſt is, qui non ſua, ſed aliorũ portauit peccata, teſte Auguſt. lib. cõtra Mẽdaciũ ad Cõſentiũ

Aliud mentiri, aliud verum occultare.

Patriarchæ quomodo mentiti.

capite 10. Ioſeph quoque Geneſ. 42. non peccauit, quia verba illa: exploratores eſtis, non protulit affirmando, ſed potius tentando aut interrogando. Quando autem ſe peritũ in Augurandi ſcientia adſeruit, largiori Augurij acceptione, pro futurorum præuiſione vſus eſt, vel etiã ſuis verbis incolarũ quaſi famam expreſſit, potius quàm damnatam ſibi ſcientiam vindicaret, teſte Bonauent. lib. 3. ſententiarum diſt. 38. deinde obſtetrices Aegyptiorum mendacium incurrerunt, Exod. primo, Raab, Ioſuæ 2. Iudith. 13. ſed officioſum, teſte Auguſtino lib. Enchirid. ca. 22. Forſitan ſicut obſtetrices, inquit, non remuneratæ ſunt, quia mentitę ſunt, quia infantes liberauerũt, & propter hanc miſericordiã veniale fuit peccatum. Sic Raab liberata eſt propter liberationem exploratorum, ob quam fuit veniale peccatũ & Iudith, propter Bethuliæ ciuitatis victoriam, cap. 13. vnde Auguſtinus contra Mendacium ad Conſentium, cap. 5. & 15. quando de ſcripturis mentiendi exempla proponuntur aut mendacia, non ſunt quę eſſe putantur, quando non intelliguntur, vt in prælibatis euaſit manifeſtum, aut ſi mẽdacia ſunt, imitanda non ſunt: Potius ſiquidem Chriſtiano homini mors expectanda eſt, quàm vt fidem fallat, aut etiam apud impios pietatis cauſa mentiatur, nam ſibi dictum quiſque arbitrari debet, quod Eccleſ. 7. dicitur, noli velle mentiri omne mendacium, non tamen omnis ſimulatio peccati rationẽ obtinet, quoniam Iehu finxit ſe cultorem Baal, 4. Regum 10. vt ita cultores Baal eliminaret, & 1. Reg. 21. Dauid ſimulabat ſe mente captum & à ſenſu alienatum ſicuti & Conſtantinus pater Conſtantini, Tripart. hiſt. lib. 1. cap. 7. ſimulauit ſe idolatram: nam vniuerſos in ſuo palatio euocans, ſi prompti venirent ad ſacrificandum & idola colenda, intimos ſibi fore amicos prædixit, ſi verò recuſarent, & ſcelus idolatriæ refugerent, palatiũ relicturi benignitati regiæ minimè ipſis, pœnas infligenti gratias referrent, cumq; vtriuſq; partis comparuiſſẽt, alii quidem religionis deſertores, alii diuina præſentibus prępонentes, deliberauit eis amicis & conſiliariis vti, quæ in melioribus fideliores permãſiſſent, alios velut effœminatos auetſatus palatio expulit, perſuaſum habẽs, eos nunquam circa principem fideles fore, qui ſic fuiſſẽt Dei ſui deſertores. Alia eſt ſimulatio doctrinę, vt in Chriſto, Lucę

Magna dexteritas Conſtantij.

 vltimo,

vltimo,teſte Aug. lib.contra Mēdacium ad Conſentium, cap.14. qui finxit ſe longius ire vt doceret diſcipulos hoſpitalitatis officium,nam coegerunt eum ingredi caſtellū adueſperaſcēte iam die. In his ſimulationibus non eſt peccatum. Mēdacium pernitioſum eſt quod ita aliis nocet,vt nulli proſit,hoc eſt,eo fine fit, vt proximo vel vitæ, vel famæ,vel bonorum externorum,iacturam adferat, quod omnino damnabile eſt. Perdes,inquit Dauid,omnes qui loquuntur mēdacium:& Sapient.primo,Os quod mētitur occidit animam.Rurſus, Qui loquitur mēdacia peribit, itē abominatio ſunt Deo labia mēdacia,qui autē fideliter agunt,placēt ei.Inuenias hodie qui è ſuggeſtu nihil non conuitiorum, ipſi aliquando omnibus modis exibilandi in eccleſiæ prælatos, pontifices, monachos, ac ſacerdotes euomāt,& toti in hoc ſint occupati,vt promiſcuum(alioquin prælatis eccleſiæ ſuopte ingenio ſatis infeſtum) tales haud vulgari plauſu excipiat,illos verò ſumma cōtumelia afficiat,adeoque ſeditioſo tumultu exterminet. Qui eccleſiaſtæ quàm ſuo officio non fungantur,nullus eſt qui non videat,geminum ſiquidē peccatum incurrunt, tum quod abſentes peſſimorum criminum inſimulēt ac traducant,tū etiam quod in eos aſperis verbis debacchantes, nihil aliud agunt,quàm quod vulgo feneſtra aperiatur calumniandi, ac prælatorum authoritatem flocci pendendi,obliti Paulinæ modeſtiæ 1.ad Timot. 5. qua monemur, ne ſeniores increpemus,ſed obſecremus vt presbyteros,non ſolum nō accuſemus,ſed ne accuſationem eorum niſi pluribus teſtibus recipiamus.Alio etiam loco non ea modò parte nos à mēdacio reuocat,ne ſimus criminatores & ſuſurrones in populo,ſed ne quis decipiat fratrē ſuum. Sanè dubium nō eſt,quin vt præcedētibus mādatis cohibuit ſæuitiam, impudicitiam, auaritiam, ita hic vniuerſam falſitatis propaginem exterminare voluit.

Mendaciū pernitioſum

De Multiloquio.

OPortune hic inſtruūtur factores legis de linguæ cuſtodia,quia licet plerique manum à malo opere cōtineant,linguam tamē ab illicito & infructuoſo ſermone pauci coercent, vnde Eccleſ 14. dicitur: Beatus qui non eſt lapſus in lingua,& Iacobi tertio: Qui nō offendit in verbo, hic perfectus eſt vir. Quis autem ſufficiente poſſet

dinumerare, quanta mala faciat effrenis lingua, quæ vt idẽ Apoſtolus ait, modicum quidem membrum eſt, ſed magna exaltat. Ecce quantulus ignis, quam magnam ſiluam incẽdit! & lingua ignis, eſt vniuerſitas iniquitatis, lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam noſtræ natiuitatis, inflammata à gehenna inquietum malum, plena veneno mortifero. Denique quis enumerare ſufficiat, quantas lingua ſuſcitauit diſcordias, nutriuit odia, accendit furores, mouit bella, euertit vrbes, perdidit gẽtes, quantos errores diſſeminauit, illaqueauit incautos, verſauit dolos, inſtruxit fraudes, quã multos nudauit, ſpoliauit honore, vulnere ſauciauit incurabili, damno irreparabili affecit? Qui enim facilis eſt in verbis, velut plenus rimarum hac illacque fertur, & exeũte multiloquio peccatum ingreditur, teſte Amb. ſermon. 4. ſuper Pſalm. 118. & lib. primo de Cain & Abel, cap. 9. Vnde hanc non otioſe tanquam feram indomitam feris multis, labiis videlicet & dentibus prouida natura incluſit, ſecundum Chryſoſt. homil. 15. ad Antiochenos, homil. 22. ad populum Antioch. & Auguſt. ſerm. 4. de verbis Domini. Ad hæc ſuperpoſuit ei aures, oculos, nares, cerebrũ, vt omnis ſermo malus de ore noſtro non procedat. Epheſ. 4. & 2. Petri 4. Sed priuſquam loquamur, cogitemus & diſcernamus, audiamus primum & videamus, hoc enim natura docuit, quę cæterorum organa ſenſuum lingua voluit eſſe ſitu ſuperiora. Præterea cum non niſi vnam linguam, duas tamẽ aures, eaſque patulãs, oculos duos, nares binas natura nos habere voluit, quaſi per hoc inſinuauit nos plura debere audire, videre, plura cogitare, quàm loqui. Quod etiã voluiſſe ſpiritum ſanctum docet Rabbi Salomon ſuper tertium caput Threnorum, quando contra ordinem Alphabeticum literam phe poſuit ante y Ayn, ne videlicet amplius loqueremur quàm oculis coram conſpeximus, y namq; ſignificat oculum, phe os, quia prima tela adulteræ oculorum ſunt, ſecunda verborum, ſecundum Amb. lib. de ſancto Ioſeph capite quinto. His tamen omnibus & naturæ & ſcripturæ documentis non obſtantibus, cor ſtultorum in ore ipſorum eſt, quia de ore latrinæ, non poteſt niſi fœtor egredi, & ex abundantia cordis os loquitur, Matth. 12. vbi os ſapientium eſt ſermo eorum, ad rationis limam

Ipſa oris diſpoſitio ſilẽtium indicat

limam venit, priuſquam ad linguam ſecundum Paulum ad Coloſſ. quarto. Sit ſermo veſter ſemper ſale conditus, vt ſciatis qualiter oporteat vos vnicuique reſpondere. Supereſt autem vt quiſquis linguæ incontinẽs eſt, is iam excors & vanus ſit oportet, ſicut Iob ſcriptum eſt 11. Nunquid vir verboſus iuſtificabitur? profectò vas ſine cooperculo immundum lege cenſetur. Num. 18. & quemadmodum ciuitas cuius porta exiſtit iugiter aperta, ac domus abſq; oſtio variis eſt expoſita diſcriminibus, ita arcæ patenti theſaurum nemo credit. Calor itidẽ non incluſus, ſed per rimam exire permiſſus tepeſcit, & aromatum odor niſi pixidi ſeruetur incluſus in auras euaneſcit. Sic nimirum & ipſe mentis humanæ feruens, ac magnus in Deum affectus, & ipſe cæleſtis, gratiæ depoſitus theſaurus per inutile multiloquium & ſtultiloquium amittitur. Quod exemplis oſtendit variis Greg. lib. 2. dialog. cap. 23. Nam duæ ſanctimoniales nobiles quidẽ genere, ſed mẽte ignobiles, non curabant linguæ frenum imponere, quæ cùm admonitioni ſancti Benedicti non obſecundarent, excommunicationis gladio pertinaces ſunt percuſſæ, poſtea ſacris in locis tumulatæ ſunt. Diaconus autem vbi more conſueto dixit, exeant non communicantes & ipſe de ſepulchri penetralibus foras egreſſæ ſunt. Fuit & alia, religione vana, caſtitatis quidẽ obſeruans, ſed linguæ ſtultiloquium flocci pendens, cum eſſet ſepulta, cuſtos vidit eam in duas ſecari partes lib. 4. dialog. cap. 51. Simile quid habetur 4. dialog. cap. 17. de Muſa puella. Similitudinem attẽde, qua parua ſpernẽtes paulatim decidunt ad maiora. Eccle. 19. nam dolio ſunt magni circuli, qui paruis colligantur funiculis, quibus ſolutis, mox totius vaſis diſſolutio ſequitur: Ita nimirum, cor fatui quaſi vas cõfractum, totum quod continet profundit. Circuli grandiuſculi diuinæ legis præcepta ſunt, quibus ſalubriter obligamur. Eccleſ. 15. Dedit tibi Dominus mandata, quæ ſi volueris ſeruare, conſeruabunt te, parui funiculi & ligamina ſunt diſciplinæ morum & modeſtiæ inſtituta, præſertim ſilentij grauitas & circunſpecta in verbis diſcretio: Nã de omni verbo otioſo quod loquuti fuerint homines, reddent in illo die rationẽ, Matthæi 12. Eſt autem verbum otioſum ſecundum Gregorium magnum tertia parte curæ paſtoral. cap. 15. & pulchre lib.

Exẽplis varijs demõſtratur multiloquiũ eſſe malum.

Qui negligunt parua decidunt ad maiora.

Verbũ otioſum quod.

ſeptimo Moral. cap.17.& lib.8. cap.22. quod aut ratione iuſtæ neceſſitatis aut intentione piæ vtilitatis caret. Nec dicatis non ſunt grauia, non ſunt detractoria,&c.quia licet multiloquium non ſit ſemper peccatum læthiferum, tamen frequenter iterata verba otioſa eo præcipitant, vt Auguſtinus ſimilitudine à guttis aqueis deſumpta, manifeſtat, quę ſi nimis multiplicentur onuſtam nauem ſubmerget. Tract.12.in Ioannem, tract.primo, in epiſtolã Ioannis, epiſtola 108.ad Seleucianum,& Gregorius li. 6. in li. Regum cap.2.& Bern.ſer.priori in Conuerſione D.Pauli. Hinc dicit Auguſt. lib. de decem cordis cap. 11. Noli venialia contemnere, quia minora ſunt, ſed time, quia plura ſunt, quam minuta ſunt grana arenæ, ſi arenæ tamen amplius in nauem mittatur, mergit illam, vt pereat: Quàm minutæ ſunt guttæ pluuiæ, tamen cauent lapidem, non vi, ſed ſæpe cadendo, nónne flumina tandem implent ac vndis criſpantibus crebro allabentibus & vehementia continuorum fluctuum impellentibus, domos deiiciunt? ita loquacitas complura adfert diſcrimina & vas integrum diſſoluit, iuxta ſententiam Sapientis Prouerbiorum 13. Sicut vrbs patẽs,& abſque murorum ambitu, ſic vir qui nõ poteſt in loquendo prohibere ſpiritum ſuum.

Similitudo pulchra.

De Murmure.

DEſcribitur murmur eſſe querela cum impatientia in his, quæ homo debet ferre æquanimiter vel ſuſtinere patienter. Alio modo murmuratio eſt iniuſta impatiẽtis clãculoſa querela de re iuſta, vel iniuſta indebito modo facta. Dicitur iniuſta, quia murmuratio eſt ſpecies detractionis,& ſecundum veritatem detrahit ei, contra quẽ murmurat tanquam iniuſtè & irrationabiliter ſe habens. Impatientis ſubnectitur, quia ſi per modum denuntiationis vel admirationis fieret, non eſſet propriè murmuratio. Clanculoſa etiam additur, quia ſi fieret in præſentia, & non ſubmiſſa eloquutione, eſſet contumelia & improperium. Contingit autem aliquando contra Deum per diſplicentiam, quam aliqui habent de eius adminiſtratione ac regimine, tranquillitati aduerſantes propriæ, quia recuſant ſeſe conformare diuinæ diſpoſitioni. nam ſi ita cuncta adminiſtrarentur & diuinitus diſpenſarentur, mundus periret. quod enim vni placet, alteri diſplicet, quòd non omnes

Murmur cõtra Deum.

omnes voto viuamus vno. Propterea magnæ eſt inſipiẽtiæ,hoc animo volui humano, quod ex diuino dependet arbitrio: ſubtiles namque artifices ægre ferunt ignarorum & inſciorum inſtructionem,nec ſus præſumit erudire Mineruam. cùm autem longè ſit à nobis cæleſtis illa rerum ordinandorum ſcientia, æquiſſimo animo vniuerſa ſunt ferenda,iuxta ſententiam Sapientis,Eccleſiaſt. 10. Vir prudens & diſciplinatus non murmurabit: Hoc modo murmurabant aduerſus patrẽfamilias,quod intelligit D.Greg. lib.40 homiliarum, homilia 19.de ſanctis in limbo exiſtentibus, qui videntes gentiles nouiter conuerſos ſimul perduci cum eis ad regnum,quaſi murmurabant, quod eis ſimiles fierent. Hæc tamẽ expoſitio videtur patere calumniæ,quia quod aliquorum oculus nequam fuerit, nequit dici de ſanctis patribus. Ideo Liranus concludit, quod nõ intelligatur de conſummatione ſeculi,ſed de iis qui fuerũt ſub ſtatu gratiæ tempore Chriſti. Itaque tẽpus gratiæ eſt hic ſerò. Si tamẽ negotium pœnitius inſpiciatur,poteſt intelligi de vtroque tẽpore: Nam de tẽpore gratiæ haud dubium eſt quin Iudæi murmurabant aduerſus gẽtiles, pro eo quòd gentiles recepti erant in communionẽ & fideliũ conſortium, Act.6.& 11. De tẽpore autẽ conſummationis poteſt intelligi per ſecundam regulam Ticonij, ſecundum quem fit ſermo ad alios atque alios, de eadẽ multitudine, non mutata voce, teſte Auguſt. lib. tertio de doct. Chriſtiana,cap.32. ſicut in Pſalm.34. Cùm occideret eos, quærebant eum,non occiſi,ſed alij remanentes, & ſic eſt ſenſus, quod accipientes non adeptione,ſed vocatione, licet laborârint,non tamẽ finaliter in gratia perſtiterunt, & ſic murmurabant mali viſa beatorum in iudicio gloria. Secũdo exponi poteſt de præſenti murmuratione, vt ſcilicet in præſenti murmurẽt,qui in futurum tale præmium ſunt accepturi, vt dictum eſt de Iudæis & gẽtibus. Iudæi ſiquidẽ mouẽtur contra gẽtiles, vidẽtes eos æqualia dona gratia ſpiritus ſancti accepiſſe, Act.6.& 10. poteſt etiam intelligi de murmure admirationis. In iudicio enim erit magna admiratio Iudæorum de tanta gentium gloria, & de tanta ſanctorum noui teſtamẽti remuneratione quorum multi præferentur antiquis patribus. Sed quomodo tum dicitur, an oculus tuus nequam. Si exponam⁹ de electis in future,

tunc dicendum, quod oculus eorum non dicitur nequam propter culpam, ſed inæqualitatis admirationem, quia admitatio magis procedit ex diuinæ iuſtitiæ conſideratione quàm miſericordiæ infinitæ. Aliqui obmurmurant quòd vident bonos deprimi, malos autem proſperari, periuria, mendicia aliáque ſcelera nihil videntur nocere malis, nec bonis prodeſſe virtutes, vt Boetius libro primo de conſolatione metro quinto, & libro quinto proſa quinta, vnde Iob cap. 21. Quare impij viuunt ſublimati? &c. Hierem. 12. Quare impiorum vita proſperatur, & bene eſt omnibus qui iniquè agunt? Abacuc primo, taces impio conculcante iuſtiorem ſe. His reſpondet D. Grego. lib. 2. Moral. cap. 4. & lib. 6. cap. 3. Iniuſtus, inquit, ad debitam mortem currens, effrenatis voluptatibus vtitur, quia & vituli qui mactandi ſunt, vberibus paſcuis relinquuntur, econtra iuſtus à delectationibus tranſitoriæ iucunditatis reſtringitur, quia vitulus ad laboris vſum deputatus, ſub iugo retinetur, & D. Ioannes Chryſoſtomus homil. prima ad populum Antiochenum, & ſerm. primo de reſurrectione. Gregorius Nicænus lib. octauo de prouidentia Deì cap. 8. & 9. Auguſt. lib. primo capite octauo, & lib. 20. cap. ſecundo de ciuitate Dei epiſtol. 54. ad Macedonium tract. tertio in Ioannem. Hierony. epiſtol. ad Paulam de obitu Bleſillæ. Gregorius lib. 40. homiliarum, homil. 15. Damaſ. lib. ſecundo orthod. fid. cap. 29. Nemo ſiquidem tam integræ vitæ eſt, vt irreprehenſibilis & nulli pœnæ obnoxius in extremo die inueniri poſſit. Vt autem non in futuro, ſed hoc quaſi purgatorium luat, miſericordia Domini tali hic conſtituit, vt aduerſa laboret fortuna, cæteráque eius generis ſuſtineat incommoda, vt iis expurgatus cæleſtia citius capeſcere valeat regna. Alius peruerſus quidem eſt, & nequam, tamen aliquando vel exiguam erogat eleemoſynam, aut rei diuinæ tepido quanquam animo intereſſe interdum non grauatur, &c. huiuſmodi facere videtur, quæ debito modo peracta abſolutum redderent Chriſtianum. Ne autem iſta apud iuſti iudicis tribunal mercedis temporalis dignitate careant, quia æternam nequaquam merentur, hic retributio temporalis, ne iniuſtus illis Deus videatur, operibus refunditur. Alij obmurmurant propter tribulationes & aduerſitates ſibi immiſſas,

Impiis quomodo hic bene.

Pulchra ratio.

miſſas, cum tamen profectui animæ vel maximè conducant, teſte Apoſtolo 1. Corinth. 12. Cum infirmor, tunc fortior ſum. hoc modo Numer. 11. ortum eſt murmur populi, quaſi dolentis præ labore contra dominum. Alij murmurant per inuidentiam contra proximum. Sicut Saul nequibat candido affectu aſpicere, ipſum Dauidem, ac immurmurans dicebat, primi Regum 18. Mihi dederunt mille, & Dauid decem milia: Hoc modo fratres Ioſeph oderunt eum, Geneſis 37. nec poterant ei quicquam pacifice loqui. Et Phariſæi contra diſcipulos Chriſti, Luc. 5. Huiuſmodi tamen animorum diſſentientium diſcordia ac murmuratio non fuit inter Martham & Mariam Magdalenam, Lucæ 7. nam laborioſa conqueritur ſe inſufficientem rebus tanto hoſpiti præparandis, idcirco propter grauitatem oneris efflagitat ſuppetias ſororis, vt Moyſes Numer. 11. non ignorans ad legem Dei pertinere, quod paulo poſt Apoſtolus expreſſit ad Galatas 6. Alter alterius onera portate. Potuit etiam prælibatis præoptare verbis, ſibi otium contemplationis, ac theoricæ vitæ perfectionem concedi, ſecundum Bernardum ſerm. 3. de aſſumptione glorioſæ virginis Mariæ. Putas in domo in quam Chriſtus ingreditur (inquit) vox murmuris non audiatur? & ſubiiciendo adnectit: Fœlix domus & beata congregatio in qua de Maria Martha conqueritur, & ratio huius eſt, quia theorica & contemplatiua vita, per ſe eſt abſque querimonia amplectenda, & ab omnibus præferenda religioſis, Martha vero, id eſt practica & laborioſa vita propter neceſſitatem humiliter ſuſcipienda. Vnde Iacob prælegit Rachel Geneſis 29. & D. Auguſt. ſerm. 80. de tempore, ſed prius ſuſcepit Liam. Licet ergo conqueri Martham, omneſque alios religioſos ac religioſas perſonas, vt ſint ſicut Maria, quia hoc humilitatis eſt argumentum, & proficere volentium inſigne. Si autem conquerantur, quia non adhibent manus adiutrices infirmitatis eſt. Si de hoc quod Martham Maria adiuuare velit & ipſa nolit, hoc eſt impietatis, quia talis querimonia legem infringit charitatis. Porrò ſi ſuum laborioſum anteferret Martha officium, reprehenſione haud vulgari ipſius factum eſſet vindicandum: Maria namque optimam partem elegit. Alij per inobedientiam muſſitant contra

Murmur Marthæ & Magdalenæ.

prælatos tam ſpirituales quàm temporales, quorum obtutibus eſt proponenda, D. Petri ſententia 1. epiſtolæ cap. 2. Obedite præpoſitis veſtris, non tantum bonis & timoratis, ſed etiam diſcolis & diſſolutis, & Roma. 13. Omnis homo ſublimioribus poteſtatibus ſubditus ſit. Sic Lucæ 10. Qui vos audit me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit, vnde Exod. 16 dictum eſt: Non te reiecerunt, ſed me, &c. Iſtud etiam nõnunquam religioſis cõtingere deplangit beatus Ioannes Chryſoſtomus lib. 2. de cõpunctione cordis, (vti experientia quoque aliquando exigẽtibus peccatis meis diſcere obedientia coegit) qui murmurant de cibo, potu, veſtibus, &c. iuxta illud Pſalm. 58. Si nõ fuerint ſaturati murmurabunt. Sicut namque inania vaſa & vacua reſonant, & rotæ minus vnctæ ſtrepitum excitant; Haud ſecus miſeri plenitudine ſupernorum charismatũ vacui, licet numerò aliquando breui & exiguo maiorem excitant tragediam, quàm plurimi virtuoſi, quod & duæ aut tres ranæ in ſtagno nos docent, quæ ſua coaxa & ſtridore maiorem ſtrepitum, quàm centum magni lucij efficiunt. Atque proinde iſti in ipſo ſpiritualis belli exordio, gulositate, primo religionis aduerſario, Matthæi 3. proſtrati ſuccumbunt. Quarè optimè ſuadet D. Paulus ad Philippen. 2. omnia ſine murmurationibus eſſe facienda, nam Numer. 16. & 1. Cor. 10. quidam leguntur murmuraſſe & ab exterminatore periſſe. Quo manifeſtum euadit, murmur eſſe peccatum mortale, aut ſaltem veniale, ſecundum qualitatem obiecti, hoc eſt, ſecundum intentionem animorum ac perſonarum murmurantium affectum, necnon contra quos eſt murmuratio aut aures murmuribus præbere non recuſant. Quorum pœnam canonicam eſt videre, diſt. 90. ca. Alienus, nam à fratrum cõſortio & vnitate alieni fieri deberent, & opus eorum, id eſt, oratio & oblatio eorum, repudium patiatur oportet.

Murmur Religioſorum.

De Suſpicione mala.

De proximo malam habere ſuſpicionem diſcrepat à iudicio proximi, nam ſuſpicionem malam habere de proximo adſeritur, qui quidem adſentit, quod proximus eſt, maláque intẽtione agit, nõ tamẽ firmiter: Iudicare autem malè de proximo dicitur, qui firmiter ſecluſáque de oppoſito formidine adſentitur proximum eſſe malum,

malum, vel mala intentione egiſſe: Ex quo emergit alia diſcriminis ratio, nempe malum de proximo ſuſpicari, non eſſe niſi veniale delictum, quòd tali ſuſpicionis opinione, nõ magna inferatur proximo iniuria: Iudicare autem perſonam proximi ſuper graui facto, ac notabili, leuibus ſignis, nunquam nõ affert mortiferum peccatum, propter notabilem iniuriam, in proximi contemptum illatam, dicẽte Propheta Domini, Eſa.cap.33. Væ qui ſpernis, nónne & ſpernetis? Væ autem in ſacris eloquiis ſemper importat peccatum læthale vel æternam damnationẽ. Præmiſimus notanter (perſonam proximi) quia factum proximi leuioribus ſignis poteſt omni carere peccatò. Porro dicitur quis iudicium ferre perſonæ, quando de intentione vel de authore, qui tamen non conſtat, aliquis iudicat, vt ſi quis conſpiciat Petrum cum Agnete prolixos miſcere ſermones, firmiter ſtatuat, hoc luxuriæ concupiſcentia factum: Vel ſi quis audiens quod res aliqua ſit furtim ablata ab aliquo, non habito intentionis vel conditionis in operante latentis conſpectu. Prælibatum eſt etiam (de graui) quia ſi quis iudicaret perſonam firmiter de leuiuſcula re, puta peccato veniali, non eſt niſi veniale peccatum. Subnectitur etiam (ex leuibus ſignis) vti explicatum reliquimus articulo de temerario iudicio, quia ex ſignis manifeſtis euidentibúſque iudicare perſonam, non eſt peccatum. Neque huic repugnat Dominica ſententia, Matthæi 7. Nolite iudicare. Quia intelligenda venit de irrationabili perſonæ iudicio.

Væ quid importet.

De Suſurrio.

SVSVRRATIO eſt alloquutio mala de proximo occultè ad amicitiam bonam tollendam facta. Vnde liquido conſtat, Suſurronem & Detractorem in aliquo conſpirare, in altero ſeparari. In hoc ſiquidem conueniunt, ac æquis paſſibus gradiuntur, quod vterque abſentem nõ veretur rodere vitam. Diſtinguitur autem in hoc, quod Suſurro intendat læſionem amicitiæ: Detractor famæ. Eſtque mortale peccatum, ſi fiat ex animo ſiue ex intẽtione diſſoluẽdi amicitiam bonã, abſolutè, quia intẽdit notabile proximo damnum inferre, nempe amicitiam auferre. Tantóque grauius eſt contumelia & detractione, quanto amicitia eſt melior fama & honore. Prælibatũ eſt

(ſi fiat ex animo diſſoluendi amicitiam abſolutè) quia ſi ſolum modicum intendat lædere amicitiam, cenſetur veniale, niſi ex grauitate nocumenti materiale redeat in ſuam formam, ſicuti alibi manifeſtum euaſit.

De Teſtibus.

PROHIBEMVR huius antepenultimi mandati articulo calumniis aliquem inceſſere, aut falſis proximo inſultare criminationibus, Exodi 20. & 23. Non ſuſcipies vocem mendacij, nec iunges manum tuam, vt pro impio falſum dicas teſtimonium. Ita Deuteron. quinto. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium, & cap. ſexto, leguntur ſex eſſe, quæ odio habeat Dominus, oculos ſublimes, linguam mendacem, &c. nec per linguæ organum duntaxat, hoc falſitatis committitur peccatum, ſed etiam per literas, libellos, nutus & ſigna, quemadmodum teſte Ambro. lib. 3. Offic. cap. 9. Ieſabel ſubornauit falſos teſtes, miſſis literis contra Naboth, 3. Regum 21. cuiuſmodi deberet ſtrangulari, vt habetur lib. tertio Rub, 1. fol. 783. Ordinationum imperialium ac ſtatutorum Regalium. Et perfidi Iudæi polliciti ſunt ſe pecunias teſtibus daturos, Matt. 26. & 28. qui falſiſſimo teſtimonio perhiberent Chriſtum tumuli penetralibus Apoſtolorum præſumptuoſa audacia extractum. Haud diſſimili aſtu inſidias tetenderunt Stephano prothomart. Act. 6. Qui omnes rei ſunt huius præcepti & peccato læthifero obnoxij, quia falſi teſtes grauiſſimè Deum offendunt, proximum intollerabiliter lædunt, aliquando mortis occaſionem ſubminiſtrantes, aliquando exilium, vincula, carceres temporalium iacturam, famæ diminutionem, confuſibilem ab officiis amotionem, quæ omnia obligantur reſtituere. Decipiunt quoque iudices, qui ſecundum audita & probata cauſam decidere compelluntur, ſecundum beatum Ambro. epiſtola 20. ad Horontianum, propterea dicitur Prouerb. 12. quod teſtis falſus non erit impunitus, & 21. teſtis mendax peribit, vt perſpicuum cuique fieri conceditur, ex 13. cap. Danielis. Quin & communioni eccleſiaſticæ cenſetur retrahendus, Concil. Elibertin. cap. 74. & Agaten. cap. 37. Et talionis pœna apud priſcos patres plectendi emendabantur, Deuterono. 19. Non miſereberis mendacis, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem

Falſum teſtimonium graue peccatum.

dentem pro dente, manum pro manu, pedē pro pede exiges. Quod quāquam hodie nō per omnia obſeruetur, Iudices tamē ſeculares rigida punitione ſecundum morē regionum, teſtes falſitatis cōuictos emēdare cogūtur ac infames declarare. Appellatur autē falſus teſtis qui deliberato animo, datáque opera in alterius detrimētum falſitatē deponit. Idcirco nulla ratione debet certo teſtimonio id adfirmare cuius certitudinē euidentiorem nō habet, ſed ambigua, ambiguo eloquio reſoluere, teſte D. Thom. 22. quæſt. 76. art. 4. Qui autē ſint qui teſtificari valeāt diſcere nō fuerit indignum ex Cōcil. Latera. ſub Alexādro tertio celebrato, titul. de teſtibus, & C. de teſtibus. Item Panormitano ſuper cap. Cum eccleſia de cauſis poſſeſſionum & proprietatū, & cap. Cum nūtius. de teſtibus, necnō Gratiano, 2. quæſt. cap. Præſul. & 2. quæſt. 5. per totum. Summatim hic recolligēdum eſt hoc mādato vniuerſam damnari maledicētiam, nō tamē obiurgationē, quæ fit caſtigādi ſtudio, nō accuſationē, aut iudiciariam denūtiationē, qua remedium malo quæritur, nō publicam reprehēſionē, quæ ad incutiēdum cæteris peccatoribus terrorē cōducit, non manifeſtationē apud eos, quorum intereſt, ſed odioſam criminationē quæ ex malignitate & obtrectādi petulātia naſcitur. Quin & hoc quoque mādatum extēditur ne ſcurrilē vrbanitatem affectemus, qua aliorum vitia ſub imagine luſus mordaciter perſtringamus, qualiter ſolēt nōnulli, qui facetiarum laudē cum aliorum rubore, ac etiam gemitu captāt, quādo ex huiuſmodi procacitate nō leuiter interdum fratres proximíque ſuggillātur. Quarè ſi verus eſt timor Dei & amor in nobis, demus operā, quoad licet & expedit, & quantum fert charitas, ne maledictis & amaris ſalibus, falſis teſtimoniis, litigiis, vel linguam, vel aures præbeamus, nec obliquis iudiciis temere aliis iniuriam infetēdo nos lædamus, ſed æqui erga omnium dicta & facta interpretes, tum iudicio, tum auribus, tum lingua, ſaluum illis ſuum honorem candidè ſeruemus. Quod mihi miſero peccatori, omnibúſque nobis concedere dignetur gratia & miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui viuit & regnat cum patre & ſpiritu ſancto Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Falſus teſtis quis.

Qui teſtimonium perhibere queant.

NONVM PRÆCEPTVM.

Non concupiſces vxorem proximi tui.

DECIMVM PRÆCEPTVM.

Non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt, non concupiſces, Exod.20.Deuteronom.5.

Origo mali vnde.

MANICHAEVS malum exiſtimauit eſſe ſubſtantiam nō à Deo bono perfectam, ſed ei coæternam, vt teſtatur præfulgidum eccleſiæ ſpeculum D. Auguſt.lib.1. contra Iulia.cap.3.& tracta.96.in Ioannem. Sed plurimum deſipit, inquit, quia nullo modo eſt ſubſtantia, ſed potiùs ab immutabili ſubſtantia mutabilium ſubſtantiarum quidam defectus. Quod non ſit ſubſtantia, nec res, nec natura, duplici ratione colligitur: vna ab Auguſtino deſumpta, altera à Dionyſio Areopagita. Sic autem colligit Auguſt lib.12.de ciuitate Dei, cap.2. Et quod ſumma eſt & fons omnis eſſe nihil eſt contrarium, niſi non ens, ſed malum eſt Deo contrarium. Igitur ſicut habet cap.9.lib. ciuitatis Dei, mali nulla eſt natura: ſed amiſſio boni vſurpat nomenclaturam mali. Hinc in Enchirid.cap.11. dicit: Quid eſt malum aliud, niſi priuatio boni? & ſimilitudine probat. Nā ſicut corporibus nihil aliud eſt morbis & vulneribus affici, quàm ſanitate priuari, ita etiam quæcunque ſunt vitia, naturalium ſunt priuationes bonorum: Quia verò ſublata natura locū non habet priuatio: hinc fit vt nullum poſſit eſſe malum, ſi nullum fuiſſet bonum, quemadmodum proſequitur Auguſt.in Enchirid. ca.13. Altera ratione colligit ſanctiſſimus pater, & Pauli Apoſtoli diſcipulus Dionyſius Areopagita, lib.de diuinis nomi-

Malum nō eſt ſubſtantia.

nominibus,ca.4.& poſt eũ D.Tho.1.parte quæſt.48.art. 1.malũ nihil eſſe. Bonũ eſt, inquit, quicquid eſt appetibile, ſed omnis res naturaliter ſe diligit & conſeruat, ergo eſt bona, nec malum aliquid agit, nec deſideratur niſi ratione boni adiuncti. Nota etiam quod voluntas mala, vſque adeo eius in quo eſt faciat qualitatem, vt vel angelus vel homo malæ voluntatis, potius dicatur, malus à voluntate mala, quàm bonus à natura bona, vti perſpicuis docet verbis Auguſt.lib.1. contra Iulia.cap.3. & lib.2. de nupt.& concupiſc.cap.28 lib.11.de ciuita.Dei cap.9. lib. 12.primis nouem capitibus, lib.Enchirid.cap.11. cum tribus ſequentibus, & cap.23.24.& 81.lib.1.Retract. cap.30. Quò autem manifeſtius intelligamus, vnde ſit malum, & quæ ſit illius cauſa, an aliqua natura bona creatrix, id eſt, Deus bonus, ſiue bona creatura vel natura aliqua mala, ſcilicet malus Deus, profuerit conſuluiſſe D. Auguſt.lib.12. de ciuita Dei, ca.6.Si natura, inquit, eſt cauſa voluntatis malæ, quid aliud cogimur dicere, niſi ex bono fieri malũ? Ex natura enim incepit eſſe malũ, nõ quia natura eſt, ſed quia de nihilo facta eſt, & ca.7. eiuſdẽ lib.Nemo quærat efficiẽtẽ cauſam malæ voluntatis, non eſt efficiẽs, ſed deficiẽs: Deficere namque ab eo quod ſummũ eſt, ad id quod minus eſt, hoc eſt, incipere habere malam voluntatẽ. Ex quibus Auguſt. verbis reſpõderi poteſt ad quæſtionẽ, qua inquiritur quæ ſit mali cauſa, ſcilicet primi mali cauſam nõ eſſe naturam aliquam malam (quemadmodum impij Manichæi docuerunt) ſed eſſe naturam bonam, nõ quatenus natura eſt, ſed quatenus ex nihilo eſt, nec quatenus bona eſt, ſed quatenus nõ ſummè bona eſt, quatenus cõmutabilis, & à ſummo & incõmutabili bono deficiẽs eſt. Dicitur, inquam, primi mali cauſa eſſe natura bona, quia malæ volũtatis quæ primũ malũ eſt, cauſa fuit. Sunt autẽ alia mala quæ malam ſequuntur volũtatẽ, vt opera mala, ſiue actus exteriores mali, qui pro immediata cauſa habẽt volũtatẽ malã, pro mediata autẽ & originali habẽt naturam bonam: Opera namque ſe habẽt ad voluntatem, bona ad bonam, mala ad malam, vt fructus ad arborem. Nec obſtat quod dicitur Matth.7. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, nec arbor mala fructus bonos facere, quia actus internæ volũtatis bonus nequit opus externũ

Mali cauſa eſt à bono defectus.

Obiectio ex ſcriptura.

producere malum, quia operatio externa non poteſt eſſe bona, niſi interior ſit bona, quemadmodum docet Auguſt.lib.Enchirid.cap.15. Falſum eſt igitur quod Manichæi ex prælibata ſentẽtia concludere nituntur, videlicet duo principia eſſe æterna, quia malum nõ procedit à bõna voluntate, ex qua nõ niſi bonum oriri poteſt, vt habet Auguſt.lib.1.cõtra Iulia.cap.3. Si autem malum ſit in voluntate, vt manifeſtum euaſit ex Auguſt.& D.Thom.1. parte quæſt.48.art.5.& 49.art.1.necnõ 12.quæſt.74.art. 1. Ergo Deus videbitur iam cauſa & author mali, quia quicquid eſt cauſæ cauſa, eſt etiam cauſati cauſa. Reſpondendum eſt negatiuè, quia non eodem modo cauſat Deus voluntatem, quo voluntas malum, quia Deus cauſat voluntatem effectiuè, voluntas autem malum defectiuè, ideóque mutatur medium, diciturque fallacia accidentis. Præterea plures poſſunt concurrere cauſæ ad vnum effectum ſecundum Tho.in ſcripto 2.diſt.37.principalior & ſecundaria, tunc prima cauſa aliquid poteſt cauſare actum ita quod defectus veniat à ſola cauſa ſecundaria, ſicut in animali, prima cauſa motus eſt virtus progreſſiua, quæ facit actum ambulandi. Secundaria eſt pes ſeu tibia. Si iam claudicatio accidit in ambulatione, illa nõ attribuitur virtuti progreſſiuæ, ſed pedis defectui. Quò autem enucleatius aperiamus Deum nõ eſſe mali authorem cõtra Florinum & Blaſtum, teſte Euſeb.Cęſariẽ.lib.5 eccleſiaſt.hiſt. cap.20. Et Auguſt.lib.ad Quoduultdeum hęreſ.66. Gnoſticos hæreſ.6. Cerdomanos hæreſ.21. Manich.hæreſ. 46. Seleucianos, Hermianos hæreſ 59. Caluiniſtás lib.1. Inſtitutionis, ca.18.ſect.2.& 3.qui dixerunt Dauidis adulteriũ, Iudæ proditionẽ nõ minus eſſe opus Dei quàm Pauli vocationẽ: intẽta mẽtis cogitatione cõſiderãdũ eſt, quędã eſſe quorum Deus eſt tota cauſa per volũtatẽ, vt ſunt creaturæ Dei, earumque creatio. Qui creauit te ſine te, non ſaluabit te ſine te. Auguſt.ſer.15.de verbis Domini. Secũdo quædam ſunt quorum non Deus, ſed creatura eſt tota cauſa per voluntatẽ deprauatam, vt ſunt peccata, perditio tua ex te Iſrael. Tertio quædam ſunt quorũ Deus ſimul & creatura ſunt tota cauſa, quanquã Deus ſit principalior, vt ſunt bona moralia, & virtuoſa opera, quæ Deus nobis cooperãtibus in nobis operatur. Pro manifeſtiori tamen præ-

Alia obiectio.

Deus an cauſa mali.

Hæreticorũ iniquitas.

Efficaciter docet Deũ nõ eſſe mali cauſam.

prædicti erroris refutatione,nõ ignorãdũ eſt,ſecũdũ Ioãnẽ Damaſcenum lib.4. Orthodo.fidei,ca.20.Duplicẽ eſſe mali ſpeciẽ,Culpæ videlicet & Pœnæ: Horum duorum ſimul malorum meminit ſcriptura, Hiere.18. Si pœnitẽtiã egerit gẽs iſta à malo ſuo, agam & ego pœnitẽtiam ſuper malo quod loquutus ſum cõtra illam vt facerem.Et iterum 3.Regum 9. dereliquerũt Dominum, propterea adducet Dominus ſuper illos malum, hic derelinquere Dominum eſt malum culpæ, puniri eſt malum pœnæ. De priori malo culpæ ſcilicet & peccati, ſeorſum habet ſcriptura alia Geneſ.8.ſenſus & cogitatio humani cordis ad malũ prona ſunt, id eſt, peccatum, quod malum duo in ſe complectitur, diuerſionem à ſummo bono, & conuerſionem ad commutabile bonum: Hinc dicitur Hiere.2. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem vitæ, & fecerunt ſibi ciſternas diſſipatas. Huius peccati & mali Deũ nõ eſſe authorẽ, nõ ſolùm perſpicuum eſt ex Platone lib. 2.Reipub.qui iuſſit huiuſmodi criminatores ciuitate extrudi, ſed clariſſimè ex ſacris literis, Geneſ.6. Videns, inquit, Deus quod multa malitia hominũ eſſet in terra pœnituit eũ quod hominẽ feciſſet, Eſa.1. Auferte malũ cogitationũ veſtrarum ab oculis meis, Sapien.14. Odio ſunt Deo impius & impietas eius, Pſal.118. Iniquos odio habui. Oſeæ 13. Perditio ex te Iſrael, Iacob.1.Deus intentator malorũ eſt. Idẽ cõprobant priſci patres ex prælibatis ſcripturis variis in locis, quomodo patet quod cauſa peccati in nos nõ in Deũ ſit deuoluẽda, quippe qui hiſce legibus & præceptis decalogi iniquitatẽ vniuerſam procul abeſſe iuſſit, ſecundũ Auguſt.lib.22.de ciuita.Dei, cap.1. lib.1.contra epiſtolas Pelagianorũ, cap.6. De eccleſ dogmat.cap.57.tractat.42.& 44.in Ioannẽ,lib.3.de lib.arb. cap.8.epiſt.20.cap.19.ad Honoratũ Theodoretũ, lib.5. Græcarũ affectionũ, Tho.12.quæſt.79.artic.1. & beatus Athanaſius oratione cõtra idola, nõ prorſus incõgruũ, ad idẽ adſtruendũ profert exẽplũ. Nullũ malũ, inquit, nec à Deo, nec in Deo, nec ab initio extitiſſe,neque vllã eius eſſe ſubſtantiã conſtat. Sed homines comminiſci cœperunt, finxeruntque pro libidine ea quæ non erant: Vt enim ſi quis ſole præſente & vniuerſum hemiſphærium noſtrum ſuo iubare illuſtrante conniueat oculis clauſis,

Duplex mali ſpecies.

Malũ culpæ duo in ſe cõplectitur.

Scripturis dilucidat.

Deum non eſſe mali authorem.

D. Athanaſii ſimilitudo.

ac inde tenebras quæ nullæ ſunt animo fingat ac poſtmodum quaſi in tenebris ambulans oberret, vt nunc lapſante gradu procidat, nunc ad præcipitia ſeſe incitet, arbitratus interim non lucem eſſe, ſed tenebras, ſeſeque intueri cùm nihil videat. Ita quoque mens humana clauſis oculis, quibus Deum contemplari poterat, effectis ſua imaginatione malis, in iis ſeſe agitet, inſcius interim ſe nihil agere, dum ſe maximè negotioſum præbet: Non enim qualis in principio condita fuit permanet, ſed qualem ſe contaminando reddit. Præterea tria potiſſimùm requiruntur, vt Deus alicuius cauſa dici queat, ſecundum Hugonem de ſancto Victore, lib. 2. de ſacramentis, parte 2. cap. 6. Primò voluntas mouens, 2. ſciẽtia diſponẽs, tertiò ſentẽtia operãs. Vnde liquidò conſtat Deum nõ eſſe authorem mali, quanquam actus peccatorum à Deo eſſe nõ diffiteamur, ſcriptura nos docente Io. 1. Omnia per ipſum facta ſunt, Sapiẽ. 11. Diligis omnia quæ ſunt, &c. Certum namque eſt furem & latronem non poſſe abſque cõcurſu diuinæ operationis & permiſſionis extẽdere brachium ad actum furãdi vel interficiendi, nec adulter actum carnalem perficere poteſt, niſi Deo, tanquam cauſa vniuerſali cooperante. Impoſſibile, inquam, eſt creaturam aliquid agere nõ cooperãte creatore, ſecundum Thom. 12. quæſt. 79. art. 2. Iã ſcrupulus naſcitur, Si Deus talis actus eſt cauſa, quare ergo punit quod ipſe in homine & per hominẽ operatur? Dicẽdum quod iuſtè puniat propter deformitatẽ actui annexam, & nõ propter actum poſitiuum, inquãtum eſt huiuſmodi: Nam ſi quis facit actum homicidij, abſque hac peccati deformitate, puta occidẽdo reum iuſto & publico iudicio, nõ puniretur à Deo propter talẽ actũ homicidij. Similiter ſi quis faciat actum carnalẽ ſine hac deformitate, nempe cum propria vxore, non puniretur, quia propter deformitatẽ dãnatur adulterium. Et Ozeæ 3. propheta ſe fornicatrici copulauit, & Iſraelitę, Ægyptios ſpoliauerũt, Exod. 3. qui tamẽ Deum in his non exaſperarũt, quin potiùs obſequuti ſunt, ſecũdum Auguſt. lib. 22. cõtra Fauſtũ Manich. ca. 37. & Bernard. lib. de pręcepto & diſpẽſ. Sed huic obiici poteſt: Si Deus perficiat actũ & illi cooperetur, videtur neceſſariò ſequi, quod etiam faciat ipſam deformitatẽ, quia quãdo inter aliqua, talis eſt habitudo,

Tria adſint oportet vt Deus cauſa alicuius dici queat.

Actus peccatorum à Deo quomodo.

Deus quare punit actum quem adminiſtrat.

Replica ſuper priori argumento.

tudo, vt ab inuicem ſeparari nequeant, tunc perficiẽs vnũ, perficit & reliquum, ſed ſic ſe habet deformitas ad actum, ergo Deus eſt author mali, & deformitatis conſtituendus. Reſpondendum eſt, quod quanquam realiter non diſtinguantur, tamen actus vt actus, & deformitas inquantum deformitas, ſecundum rationem formalem, ſeparantur atque ſeparatim intelliguntur, præſertim cùm actus ſit quid poſitiuum, deformitas quid priuatiuum proficiſcens à mala hominis voluntate nõ ab increata & diuina, niſi permiſſiuè. Hinc dicitur Abacuc.1. Oculi tui malum reſpicere non poſſunt. Et Auguſt.lib.83. quæſt.3.4. & 21. Deus, inquit, in rebus eſt cauſa eſſendi, non deficiendi. Secundum malum dicitur pœnæ: huius generis ſunt mors, tribulatio, & id genus aliorum. De hoc malo dicitur, Math.6. Sufficit diei malitia ſua. Huius cauſa effectiua dicitur De⁹, contra Collutianos, qui negârunt Deum huius mali pœnæ authorem, ſecundum Aug. hęreſ.25. Et Iſido.lib.8. Etimol. 3. cùm apertè iſtud doceret ſcriptura, Eſa.45. Ego Deus creans malum, & Amos 3. Non eſt malum in ciuitate, quin faciat Dominus. Et Eccleſ.11. bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas à Deo ſunt. *Alterum malum dicitur pœna*

Adam quomodo ad peccatum defecit.

QVANQVAM primos parentes legem Dei præuaricatos, manifeſtius ſit, eheu, quàm vt probatione egeat, nihilominus in præſentiarum exactius paulò inquirenda eſt ratio, & tranſgreſſionis origo. Nemo quippe operatur, nec aliquid deſiderat, niſi ſub ſpecie boni, vt patet in Cleombroto & Catone Vticenſi, teſte Aug. lib. 1. de ciuitat. Dei cap.22, qui licet ſibi mortem conſciuerint, boni tamen aliquid, vel quod erat, vel quod fingebant, reſpiciebant. Propterea perſpicuè cernens diabolus, quod non poſſet mulierem in peccati voraginem præcipitare, niſi proponeret aliquod bonum in pręcipitio appetibile, propoſuit fraudulenter, id quod omnis homo deſiderat naturaliter, nimirum fœlicitatem & excellentiam: Nam teſte Augu.lib.3. ciuitat. Dei ca.5. & 6. pollicetur eos deos futuros: quo audito orta eſt quædam ſuperbia in homine, deinde in appetitu ſcientię boni & mali orta fuit auaritia, tertio in guſtatione ligni gula, & ſic liquet ſecũdũ Gregor.lib.40. homiliarum homil.16. Et Tho.22. quæſt.

Peccatum mulieris initiũ ſumpſit ex ſuperbia.

163.art.1.quod peccatum mulieris inchoatum ſit ſuperbia, Eccleſ.10. Initium omnis peccati ſuperbia. Progreſſum verò habuit in auaritia,quam gula conſummauit.Nec diabolus vnquam præualuiſſet niſi Euam aliquis inordinatus elationis motus inuaſiſſet. Quod igitur habet D.Auguſt.lib.11.de Geneſ.ad literam ca.27. Diabolum occulto inſtinctu adiuuiſſe intrinſecus, quod extrinſecus egerat per ſerpentem, non eſt accipiẽdum quaſi ante peccatum potuerit hominem interius adoriri, excitando in interioribus eius partibus motum aliquem rationi repugnantem, quo eum ad tranſgreſſionem alliceret, quia quamdiu mens recta ſtetit, nulla pars inferior Deo reluctari potuit. Sed hanc illuſionem tunc primum efficere potuit, quando deſerto creatore,ſuperbo proprię poteſtatis amore intumuit: Formata namque voce per ſerpentem, auditaque præcepti mentione ſuperbiuit, diſplicuitque Euæ præceptum tanquam quæ nollet præcepti vinculis ligari, ſed mallet propriæ & liberę eſſe poteſtatis:qua cogitatione in corde eius admiſſa, tum demum verſipellis inſtigauit eam ad comeſtionem fructus intrinſecus,ad quam extrinſecus intrauerat vox ſerpentis, quemadmodum docet Aug.lib.3. de lib.arbit.ca.18.Approbare,inquit,vera pro falſis, nõn eſt in natura hominis inſtituti,ſed pœna damnati,nec certè diabolus aduerſus eum præualuiſſet, niſi ipſe à rectitudine defeciſſet. Et expreſſius lib.11. cap.5. de Geneſ. ad literam. Nec arbitrandum eſt, inquit, quod hominem deiecturus eſſet iſte tentator,niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam elatio comprimenda. Item lib. 1. contra Aduerſarium legis cap. 15.& lib.14.de ciuit. Dei, cap.13. In occulto mali eſſe cœperunt, vt in apertam inobedientiam laberentur: Non enim ad malum opus perueniretur, niſi præceſſiſſet mala voluntas.Porrò malę volũtatis initium, quid potuit eſſe niſi ſuperbia?Eccleſ.10.Prouerb.16.Ex his perſpicuum fit, quod tumor animi, origo fuerit peccati. Cupiebat ſiquidem homo eſſe vt Deus, ſciens bonum & malũ,nullius legi ſubdi, nõ ab alterius depẽdere arbitrio, ſed ſibi ſufficiens & dux eſſe, ſicut Deus à nullo dirigitur. Sciendum eſt tamen duplicem eſſe ſimilitudinem: Vna dicitur Aequiparantiæ: quam parentes noſtri non appetierunt, quia talis ſimilitudinis homo nullatenus poteſt eſſe capax:

Quomodo cupiuerunt parentes noſtri ſimiles eſſe Deo.

capax: Diuina enim natura omnium hominum æſtimationem & dignitatem longè antecellit. Altera eſt ſimilitudo imitationis, qua ſuo modo aliquid homo participat de ſimilitudine ipſius Dei. Verùm hæc tripliciter poteſt conſiderari: vna eſt enim naturæ, quæ homini & angelo ab ipſo creationis principio fuit impreſſa, Geneſ.1. dicitur de homine, Ezechielis 28. De angelo, Tu ſignaculum, &c. Secunda eſt cognitionis quam etiam angelus in ſui creatione ſuſcepit, quia fide plenus ſapientia, &c hanc homo actu non erat adeptus, ſed tantum potentia. Tertia ſimilitudo conſiſtit in poteſtate operandi, quam neuter, nec homo, nec angelus acceperat: homo tamen etiam peccauit cõtra ſecundum modum, id eſt, ſecundum ſimilitudinem, qua propria authoritate determinare voluit inter bonum & malum, voluit & præcognoſcere, ſicut Deus, futura contingẽtia. Deinde peccauit contra tertiam ſimilitudinem, qua concupiuit poteſtatem quæcunque operandi, proprio marte vſurpare, teſte Aug. de Geneſ. ad literam cap.30. Quando his verbis crederet mulier à bona atque vtili re diuinitus ſe fuiſſe prohibitos, niſi iam ineſſet mẽti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio, quæ per illam tẽtationem fuerat cõuincẽda, nec vnquam potuiſſet decipi, ſi non in ſe exaltato corde à Deo receſſiſſet. Hic iam inquirendum eſt an eadem in viro fuerit mentis elatio, quæ in muliere præceſſerat. Quod autem vir deſiderauerit eſſe vt Deus, liquet ex 3.c. Gen. vbi loquitur Deus, hoc modo de Adam ſermonem faciẽs: Adá factus eſt quaſi vnus ex nobis, quæ verba ſunt Dei, non tam huic inſultantis, quàm cæteros, ne ſuperbiant, deterrẽtis, propter quos iſta cõſcripta ſunt, ſecundum Aug. lib. 11. de Gene. ad lit. cap 39. & de Gene. contra Manich. lib. 2. cap.15. Replicatũ eſt in caput ſuperbi, quo exitu concupierat, quod à ſerpente ſuggeſtũ eſt: Eritis ſicut dij: quibus verbis quid intelligit niſi perſuaſum eſſe, vt ſub Deo eſſe nollent, ſed in ſua poteſtate potius ſeipſos regentes, nõ indigentes illius ęterno lumine, ſed vtẽtes propria prouidẽtia, quaſi oculis ſuis ad dinoſcendum bonum & malum, vt Deo illos non regente beati eſſent ac Deo pares. Itẽ 14. de ciuit. ca.13. & lib.13. de Trinit. cap.18. necnon Tho.22. quęſt.163. art.2. Homo ideo deiectus eſt, quia ſuperba De⁹

eſſe cupiebat. Ex quibus cõſtat primos parentes appetiuiſſe nullius imperio ſubdi, aut præceptorum vinculis ligari, ſed vt haberent aliquid Deo ſimile, nempe propria virtute fœliciter viuere, & ſuæ vitæ ſibi principium eſſe, quemadmodum ſignatur in illa prodigi parabola, Lucæ 15. Sed huic ſentẽtiæ Aug. videtur obuiare Paul. 1. ad Timoth. 2. inquiens: Vir non eſt ſeductus vt crederet verbis ſerpentis (Eritis ſicut dij) ſed mulier: neganda eſt conſequentia, quia elatio in muliere ſeductionem præceſſit, vt compertum eſt ex ſententiis Aug. memoratis, nunquam enim potuiſſet decipi, niſi prius mentem eius occupaſſet amor propriæ poteſtatis. Quocirca nihil mirum, ſi elatio etiam in viro fuerit, quanquam ſimilis ſeductio non ſit in eo ſubſequuta, fuit tamen quodammodo ſeductus, nimirum amicabili quadã beneuolentia, qua plerunque fit vt offendatur Deus, ne amicus fiat inimicus, teſte Aug. lib. 11. de Geneſ. ad literam cap. 42. Deinde ne delitias ſuas mœrore afficeret, potiſſimùm cùm aduerteret nihil mali ipſam Euam incurriſſe, vnde ſociali neceſſitudine fuit illi obſequutus, quia arbitrabatur ſolùm veniale fore peccatum Adam, ſecundum Aug. lib. 14. de ciuitat. Dei, cap. 11. Idcirco Apoſtolus non dicit, non peccauit, ſed, non eſt ſeductus: Nam ipſum grauiſſimè peccaſſe docetur Ro. 5. Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum. & apertiùs paulò poſt, In ſimilitudinem, inquit, præuaricantis Adæ. Imò grauius fuit eius peccatum, quia minori pulſatus tentatione cecidit, & facilius reluctari potuit. Secundo quia plures læſit: Nullum enim peccatum tot hominibus nocuit. Rurſus aliorum peccata poſſent eſſe grauiora, quãtum ad ſpeciem peccati: Maius namque eſt Deum negare & blaſphemare, quàm inordinatè ſimilitudinem Dei appetere, ſecundum Thom. 22. quæſt. 163. art. 3. Adam etiam grauius quodammodo ipſa Eua peccauit, propter cumulatiora dona, quæ à Deo perceperat, tum etiam quia maritali authoritate Euam cõpeſcere debuerat. Nihilominus mulier ſimpliciter viro grauius peccauit, quia credidit diabolo, tum etiam quia virum incitauit & occaſionem præuaricandi ſubminiſtrauit.

Per.

Per Adam in omnes homines peccatum pertranſiit.

TRiplices ſuper hoc doctrinæ capite irrepſerũt errores: quorum duo ex diametro ſecum pugnant · tertius quaſi ab vtroque exorbitando vagus aberrat: Sicut nãque Pelagius & Lutherus ſibi mutuo ſunt cõtrarij, dum Pelagius legis impletionem viribus liberi arbitrij attribuerit, teſte Aug. lib. 9. ad Quoduultdeũ, hæreſ. 49. & 88. lib. 1. contra Pelag. & Celeſt. c. 47. lib. 4. contra Iulia. c. 4. epiſt. 46. ad Valentinum, & lib. 2. de pec. mer. & remiſ. c. 18. Lutherus autem nihil libero arbirrio, ſed totum gratiæ Dei. Sic Lutherus dogmatizat paruulos, etiam iam baptiſmo percepto eſſe peccato originali obnoxios: Pelagius verò ipſos nec quidẽ ante baptiſmum cenſet eſſe obnoxios: quia adſeuerat ſolis Adæ & Euæ nocuiſſe originale peccatũ, & paruulos ab omni labe peccati naſci immunes, teſte Aug. lib. ad Quoduuldeum, hæreſ. 88. epiſtola 91. & 92. ad Innocẽtium papam. Et epiſtola 106 ad Paulinum. Huius errori propemodum conformis eſt ſentẽtia Manichæi, dicentis: Infantes quidem non trahere peccatum à protoplaſto Adã, ſed à carne authore malo creata. In hoc conſentiens Pelagio, quod non à parentibus trahant, quãquam non abſolutè confiteatur eos innoxios, vt Pelagius, ſecundum Aug. lib. 4. contra 2. epiſt. Pelag. cap. 4. lib. 2. de anima Chriſti, contra Pelag. cap. 2. & 3. ſequentibus, & lib. 2. de anima & eius origine, cap. 12. nequaquam tamen Pelagius eos fraudare voluit baptiſmo, non propter peccatum abluendum, ſed vt introitus regni cælorum illis pateret, fuiſſent ſine baptiſmate (vtpote ſecundùm illum) nulli peccato obnoxij in æterna vita, ſed regnum cælorum non obtinuiſſent. Et hũc errorem habet communem quodammodo cum hierarchitis, hæreſ. 47. apud Aug. quaſi vita æterna alia ſit quàm regnum cœlorum, & quaſi vita æterna ſit extra regnum cælorũ. Sed quiſquis, inquit Auguſt. ſerm. 14. de verbis Apoſtoli, ad regnum cęlorum non pertinet, ille pertinet haud dubiè ad damnationẽ: quia nullus eſt locus medi⁹ vbi ponere queas infantes: Dominus enim venturus faciet duas partes, dexterã & ſiniſtram. Et qui nõ eſt in dextera, id eſt, æterna vita & regno cęlorum, erit in ſiniſtra: Cùm autem ſcripturarũ teſtimonia, quæ contra

Externa vita non eſt aliud quàm regnum cælorum.

peccatum: Cùm nihil ſit peccatum,ſecundum Auguſt. lib. 1.retract.cap.13.& de vera religione,cap.13.niſi ſit volũtarium : Infantes non habent voluntatis vſum, ergo non videntur proprij nominis habere peccatum,ſed tantum obligationem ad pœnam,vt Durandus lib.2.diſt.30.quæſt. 2.& 5 Necnon Albertus Pigius, controuerſia prima quæ eſt de peccato originis exiſtimauerunt. Et hi ſunt de quibus tertio loco dicere pollicebamur. Sed hæc opinio eſt falſa,cùm impium ſit aliquem damnare ſine culpa. Conſtat autem infantes non regeneratos damnari, Ioannis 2. Niſi q ns renatus,&c.Ergo non ſolam pœnam habent,ſed aliquam culpam actualem,non ergo originalem, apertiſſimè ita Paulo docente,Roma.5.Per vnum hominem,inquit,peccatum intrauit in mũdum, & per peccatum mors, vbi clarè diſcriminat culpam à pœna,quia nõ ſolũ mors, quæ eſt pœna , intrauit in mundum, ſed peccatum, quod mors tanquam pœna conſequitur, ſecundum Auguſt.lib. 13.de ciuit.Dei,cap.2.Et ſermo.34.de verbis Apoſtoli.Dicit etiam eo loci : Omnes in Adam peccaſſe, & in vno Adam peccatores conſtitutos eſſe multos.Et Epheſ. 2. Omnes naſcimur filij iræ.Nemo autem in ſcripturis filius iræ dicitur, niſi cui debetur æterna damnatio propter culpam perpetratam,aut contractam. Horum opinionem erroneam & quaſi Pelagianam reprobat,Auguſt. lib.1.de peccato.merit.& remiſſ.cap.3.lib.3.ca.4.& 8.lib.3.contra Iulianum,capit.12. lib.6.capit.12. Et conc. Arauſicanum 2. cap.2.Si quis,inquit,ſoli Adæ præuaricationem ſuam,& non eius propagini adſerit nocuiſſe,aut certè mortẽ tantũ corporis , quæ pœna peccati eſt, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ per vnum hominem in omne genus humanum tranſiſſe teſtatur , iniuſtitiam Deo dabit, contradicens Apoſtolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit,&c.Et idem habet concil. Trident.ſeſſ.6. cap. 2. Ex quibus luculenter apparet peccatum originale non ſolum eſſe pœnam aut obligationem ad pœnam, ſed veri nominis culpam. Nec obſtat quod infantes non habeant volũtatis vſum,vel quod nihil ſit peccatum niſi voluntarium,quia reſpondet,Aug.de corrept.& gratia cap.6. & lib.6. contra Iulianum , cap. 4. Quod Adæ peccatum modo quodam dicitur alienum , & rurſus quodam modo

Peccatum quid.

Peccatũ originale eſt noſtrũ & alienum.

reperitur & noſtrum. Alienum quippe eſt proprietate actionis: Noſtrum verò contagione propaginis: Adam ſiquidem non conſideratur ſolum vt ſingularis perſona, verumetiam vt totius humanæ naturæ principium, à quo alij per generationem deſcenderunt. Quemadmodum homicidium manu factum dicitur voluntarium, a voluntate quæ eſt, non in manu propriè, ſed in mẽte: Sic ſuo modo carentia iuſtitię originalis in poſteris dicitur voluntaria, à voluntate, non propriè quæ eſt in nobis, ſed quæ fuit in Adam. Ad authoritates autem Auguſt. dicitur, quod non oportet, vt peccatum immediatè ſit voluntarium, ab eo in quo eſt, nec ſic intelligit Auguſt. præfatis locis, ſed ſufficit contra Manichæos, vt quoquo modo ſit volũtarium, tum quia eſt in voluntate animæ, vbi ſubiectiuè ſunt omnia peccata. Tum etiam qnia Adam voluntariè peccauit, ſecũdum Auguſtinum lib. primo Retract. ca. 13. & 15. à quo originale eſt contractum.

Filii actualem parentum culpam non contrahunt vt Adæ.

CVm quæritur vtrum peccata commiſſa poſt primã Adæ tranſgreſſionem generatione tranſeant in poſteros, perinde eſt atque quæratur: vtrum ſola prima præuaricatio naturam hominis in deterius mutarit. Profectò apud Auguſt. lib. 3. contra Iulianum cap. 26. & concil. Arauſic. 2. cap. 1. diſertè docetur, quod prima duntaxat Adæ tranſgreſſio tranſierit in poſteros, quia illo peccato primo, vniuerſa natura, tam ſecundum animam quàm ſecundum corpus eſt corrupta, ex qua fuerat propagatio ducenda, propterea non ſequitur: Peccauimus in Adam, quando primò peccauit, ergo peccauimus in eodem quando ſecũdò peccauit: Quia paruulus cùm naſcitur habet originale peccatum, non quia homo, nõ quia perſona, nõ quia fuit in lumbis Adæ, nec etiam quia fuit in Adam peccãte, ſed quia fuit in Adam primo peccante, & naturam humanam in poſteros propagandam vitiãte. Infans ſiquidem habet naturam per voluntarium Adę peccatum corruptã, & originali iuſtitia deſtitutam: Deſtitutam, inquam, per primũ Adæ peccatum, nõ per ſecundum aut tertium, atque ita nõ oportet ſi peccauerimus in Adam peccante, quod idcirco

Paruulus à quo Adæ peccato cõtrahit peccatum.

peccarimus

peccarimus in parétibus noſtris,in quorum lumbis,quando peccauerunt,fuimus.Nam primum Adæ peccatum corrupit naturam humanam ,corruptione cum natura propaganda in poſteros tranſeūte.Peccata verò aliorum hominum non corrumpunt naturam vlla corruptione tráſeūte in poſteros propagandam, tametſi corrumpāt corruptione quadam in perſona peccāte,teſte Chryſoſt.hom.41.in Acta Apoſtolorum.Auguſt.lib.14.de ciuit.Dei cap.12. & Thom. 12. quæſt. 81. art. 2. qui putat impoſſibile aliqua peccata proximorum parentum , vel etiam primi parétis præter primum peccatum,origine traduci,quia homo,inquit , generat ſibi ſimilem in ſpecie nō in indiuidui ratione,& ideo quæ directè ad indiuiduum pertinét nō traducūtur. Nō enim grammaticus in filio generat ſciétiam grammaticæ,quam ſummo ſudore comparauit,ſed ea quæ pertinēt ad naturam ſpeciei à parētibus in filios traducūtur. Sic oculatus generat oculatum , bipes bipedem niſi defectus ſit in natura,qualis potuit eſſe(quanquam & aliæ addantur ab Ariſt.lib.2.Phyſicorum cap.81.& 82.cauſæ) in parentibus illius monſtroſæ femellæ infantis,anno reſtaurationis humanæ,ſupra 1566. menſis Ianuarij die 27. circa horam vndecimam , in pago Hannoniæ diocœſis Cameracenſis Semri nuncupato in lucem editæ , quæ in ſuperioribus corporis partibus,duplex erat homo,in inferioribus autem ſimplex:habebat ſiquidem inſtar illius,de quo Auguſt.lib.16.de ciuit.Dei cap.8.Et in vita D. Greg. item Ioannes Scotus lib.4.ſententiarum diſt. 6. quæſt.2. Duo capita optimè diſpoſita , atque inter vtraſque ſcapulas,brachium extéſum duabus manibus portētoſum, præter alias duas à lateribus dependentes. Reliqua verò exteriora ſimplicia,ita tamé,vt ſimplicitas illa vtrique capiti corpulētia & craſſitudine eſſet proportionata:Interiora erát duplicata:Nā vtrūque corculum inteſtinis geminatis, necnō pulmonibus atque renibus vno vtriſq; iecore exiſtéte, mirabili Dei optimi maximi officio(nihil enim fit quod nō de interiori aula ſummi illius Imperatoris egrediatur ſecūdū ſuam ineffabilé iuſtitiam) proportionabatur,& obſtetricis induſtria aquis perēnibus abluta,migrauit ad aſtra. Sed cōtra hæc obiicitur Pſalm.50. Ecce in iniquitatibus conceptus ſum , & in peccatis concepit me

Exēplo demōſtrat quo modo filij cōtrahant parentū peccata.

Mōſtrū humani corporis.

Obiectio.

mater mea. Ergo paruuli cõtrahunt etiam aliorum parentum peccata quàm Adam, quia alioquin dixiſſe ſuffeciſſet, Ecce in iniquitate conceptus & in peccato concepit me mater mea, in ſingulari. Reſpondendum eſt quod iſtud argumentum dilui queat per numeri Enallagen, ſcripturis diuinis admodum familiarem, vt docet D. Auguſt. lib. Enchi. cap. 44. ſic Num. 2. ponitur ſingularis numerus pro plurali, quãdo dicitur, Ora igitur Deum vt auferat a nobis ſerpentem, non ait ſerpentes, quos patiebatur populus. Et contrà, pluralis exprimitur pro ſingulari, Matth. 2. Mortui ſunt qui quærebant animam pueri, non mortuus eſt, cùm loqueretur de Herode. Itẽ 32. Exodi: Fecerunt deos aureos, cùm vnum fecerint vitulum.

Qualem ſuſtineant pœnam paruuli in peccato originali decedentes.

HIc non vulgaris reſtat quæſtio proponenda: An videlicet paruuli ſine baptiſmatis lauacro decedentes, ſuſtinere cogantur poſt hãc vitam aliquam pœnam ſenſus, & aliquos cruciatus ſenſibus perceptibiles, vel ſolùm pœnam damni (quam vocant ſcholæ) id eſt, an ſolùm priuatione viſionis diuinæ puniantur. Et quod pœnam ſenſus ſuſtinere cogantur & iuſto Dei iudició, gehennalibus cruciari flammis. Videtur ſcriptura docere vniuerſaliter omnes filios naſci denuntians æternæ damnationis & irę Dei, Epheſ. 2. Roma. 5. Per vnum delictum omnes in condemnationem. His & eiuſdem farinæ ſcripturis eſt cõſentanea Auguſt. ſententia lib. 3. de peccator. merit. & remiſſ. cap. quarto: Manifeſtum eſt, inquit, paruulos ad damnationẽ pertinere, niſi illis baptiſma collatum fuerit. Verùm hæc damnatio poteſt vtrique opinioni eſſe communis, quia ſi dicamus paruulos duntaxat pœnam damni ſentire, id eſt, priuationem viſionis diuinæ, profectò non modica eſt damnatio, à diuino conſpectu reiici, nec vnquam ad illam dulciſſimam ſuauiſſimæ fruitionis diuinæ contemplationem admitti, cùm Aug. de ſpir. & anima cap. 56. Enchirid. cap. 112. ſermo. 181. de tempore cap. 18. Et Chryſoſ. lib. 1. de compunct. cordis. Et hom. 35. & 47. ad popul. Antioche. dicant quod ſolùm excidere illi gloriæ, & illa beata viſione priuari, mille gehennis grauius ſit. Nõ ergo ex præfatis ſcripturis aut ſimilibus efficaciter probari poteſt,

Graue eſt excedere & priuari æterna Dei viſione.

paruulos

paruulos pœnam ſenſus ſuſtinere, nec huic opinioni quæ præfert pœnam ſenſus, multum aſtipulatur Auguſt. quanquam ab aliquibus in medium ad iſtud ſtabiliẽdum proferatur, quia tam variè loquitur, vt nemo vix ipſius mẽtẽ cognoſcere queat, nec aliquid certi ex ipſo elicere. Nam in hoc argumẽto quatuor reperitur diuerſas ad minus habere opiniones, quarum prima eſt, vt exiſtimet paruulos baptiſmatis remedio non ſanctificatos, gehennalibus cruciari flammis, hanc habet epiſt. 47. ad Valentinum lib. de nupt. & concupiſc. ca. 20. lib. 6. contra Iulia. ca. 4. & de fide ad Petrum ca. 3. & 27. Firmiſſimè tene, inquit, & nullatenus dubites, nõ ſolum homines ratione vtentes, verumetiam paruulos, qui ſiue in vteris matrum viuere incipiũt, & ibi moriuntur, ſiue iam de matribus nati, ſine ſacri baptiſmatis ſacramento de hoc ſeculo tranſierint, igne æterni ſupplicij puniendos, qui etſi actuale non habeant, originale tamen traxerunt: & in calce eiuſdem libri habetur ca. 43. Hæc quadraginta capitula ad regulam veræ fidei firmiſſimè pertinentia fideliter crede, fortiter tene, veraciter patienterque defende, & ſi quem contraria his dogmatizare cognoueris, tanquam peſtem fuge, & tanquam hæreticum abiice. Verùm iſta huius libri loca parum videtur efficere, tum quia plura arguunt ipſum librum non eſſe Auguſtini, tum etiam quia ignis vocula quælibet ſolet ſignificari pœna, ſecundum Auguſt. ſuper Pſalm. 65. tract. 10. ſuper Ioannem. Et Thom. in ſcripto 2. diſt. 33. quæſt. 2. art. 1. ad ſolut. 1. Quod ex ſua natura maximè ſit actiuus & afflictiuus. Quod autem attinet ad reliqua Auguſt. loca præmiſſa, nihil efficiũt, cùm alibi aliter idem ſentiat, quia lib. 3. de lib. arbir. ca. 23. medium locum conſtituere videtur pro infantibus iſtis: Medium, inquam, inter præmium & ſupplicium æternum. Sed nec eius opinio veritatẽ habet, quum hanc ſententiam ceu Pelagianam reiiciat & damnet, quia Pelagius opinabatur paruulos non baptizatos extra regnum cælorum habere æternam vitam ſibi paratam, lib. 1. de peccat. merit. & remiſ. ca. 28. Et tract. 67. in Ioannem. Et ſerm. 14. de verbis Apoſtoli. Deinde etiam quia prædictum librum de libero arb. fatetur ſe laicũ Romæ incœpiſſe, & ſe presbyterum in Aphrica explicaſſe, & proinde nõ eſſe eius ſtãdum, in hoc libro, ſentẽtiæ: Quia

D. Auguſtinus diuerſimode ſentit ſuper pœnis paruulorum nõ renatorũ.

2. Opinio.

nemo eſt tam iniuſtus & inuidus,inquit, qui me proficere prohibeat,lib. de bono perſeuerãt. ca.11. & lib.1.retractat.ca.9.Rurſus aſſerit eos mitiſſima pœna & in leuiſſima damnatione omnium futuros infantes ſine baptiſmo decedẽtes.lib.Enchirid.c.93. Mitiſſima ſanè omnium pœna erit eorum qui peccato,quod originale traxerunt, nullum inſuper addiderũt. Sic lib.1.de peccat.merit. & remiſ. ca.16.& lib.5.cõtra Iulianum,ca.8. vbi ſic habet:Quis dubitauerit paruulos nõ baptizatos in damnatione omniũ leuiſſima futuros ? Sed quomodo pœna erit mitiſſima, ſi igne æterni ſupplicij ſint puniẽdi? Cùm Chryſoſt. hom. 49.ad popu.Antioche.& Ancel. lib. 2. de imagine mũdi, ca.21.dicãt ignem infernalẽ nõ ſolùm eſſe grauẽ, ſed noſtrũ materialẽ ignẽ, illius cõparatione vmbræ habere rationem. Et Cyrillus epiſcopus Hieroſolymitanus ſcripſit de Auguſt. ea quæ audiuerat à quodam meritis glorioſi Hieronymi reſuſcitato, vt habetur epiſt. 206.ca.3.inter Auguſt.epiſtolas. Si omnes quæ in mundo ſunt cogitari poſſent pœnæ, tormẽta,afflictiones, minori quæ illic habentur pœnę cõparẽtur,ſolatia erũt:Mallet enim quilibet viuẽtium vſque ad finem mũdi omnibus, ſimul ſine remedio, pœnis cruciari, quas omnes homines ab Adam hucuſque ſigillatim pertulerũt, quàm vnó die in inferno, ſiue in purgatorio minori, quæ illic habetur pœna torqueri. Propterea quartam habet ſentẽtiam Aug. epiſt. 28. ad Hiero. & de bono perſeuer. ca. 11. & 12. vbi ſic habet: Quum ad pœnas ventum eſt paruulorum, magnis mihi crede coarctor anguſtiis,nec quid reſpõdeã, prorſus ignoro. Ecce nihil hic certi habere valemus ex Auguſt.qui tam variè ſenſiſſe reperitur. Vbi locorum ergo iſtos miſerrimos infantulos relinquemus ? Profectò apertæ ſcripturæ cõtraire nefas ducimus, quæ docet quod ipſis nũquam patebit ingreſſus regni cœlorum. Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit, Marc. 16. A cõtrario ſenſu, Qui nõ eſt baptizatus,vt expreſsè habet Ioannes ca.3. dicẽs : Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto nõ intrabit in regnum cœlorum,quia carẽt iuſtitia & ſpiritus ſancti gratia qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Quocirca priuãtur æterna Dei viſione?Propterea autem quod ſit quædam in ipſorum carne fœditas,relinquentur in locis infernalibus,

3. D. Auguſtini opinio. Mitiſſima pœna quæ.

Grauitas ignis infernalis.

4. D. Auguſtini opinio.

nõ

non tamen ſentient ignis acerbitatem, quia non habuerunt actualem in carne delectationem. Hæc ſententia eſt ab vniuerſis ſcholaſticis approbata: hæc etiam viſceribus miſericordiæ Dei noſtri eſt conſentanea. Hanc quoque comprobat Ambroſ. lib. poſteriore de Abraham, ca. vltimo, & commentans in 5. ca. ad Rom. dicit: Paruulos quidem ſub peccato natos, & vita indignos, dignos autem vt moriantur. Sed illa, inquit, eſt diſſolutio corporis ab anima. Et protinus ſubdit: Eſt & alia mors quæ ſecunda dicitur in gehenna, quam non peccato Adæ patimur, ſed eam propriis peccatis acquirimus. Quibus verbis apertè declarat, paruulos ſupplicio ignis in gehēna neque cruciari neque affligi. Idē comprobat ſummus Pontifex Innocentius tertius, cuius ſententia nō eſt temerè aſpernāda, de baptiſmo & eius effectu, ca. Maiores. §. Si adhuc. Pœna, inquit, originalis peccati, eſt carētia viſionis Dei. Actualis verò peccati pœna, eſt perpetuæ pœnæ cruciatus. A qua nos liberare dignetur inclitus ille ſaluator mūdi Chriſtus Ieſus, qui in trinitate perfecta viuit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Receptiſſima ſententia.

Quid Concupiſcentia & peccatum originale.

NOn ignorādum eſt peccatum originale paſſim à doctoribus accipi bifariam, ſeu duo eſſe in peccato originali conſideranda: Materiale videlicet & formale. Dicitur autem formale in peccato originali iuſtitiæ originalis priuatio. Materiale eius dicitur concupiſcentia. Quemadmodum enim in peccato læthifero Formale eſt auerſio à Deo, & Materiale conuerſio inordinata, ad creaturas, ita in propoſito, formale peccati originalis eſt auerſio à debita iuſtitia originali. Materiale dicitur illa concupiſcentia inordinata, qua terrenis & carnalibus nimis inhæreſcimus. Hic iam difficultas eſt non vulgaris, vtrum horum in nobis rationem habeat culpæ: Manifeſtum eſt ſiquidem, ipſam priuationem iuſtitiæ originalis, ſecundum ſe non habere rationem culpæ: Non enim dicitur peccatum eſſe in aliquo ex hoc quod careat iuſtitia, quia tunc lapis diceretur peccatum habere, quod eſt abſurdum. Præterea certum eſt ipſam priuationem iuſtitiæ originalis, ſecundum ſe non habere rationem culpæ, cùm ſit à Deo, qui nullo modo eſt cauſa peccati. Nec in peccatis læ-

Duo ſunt in peccato originali conſideranda.

Difficultas.

thalibus priuatio gratiæ habet rationem culpæ, ſed pœnæ cùm directè ſit à Deo. Nec etiam concupiſcētia habet rationem culpæ, vt videtur poriſſimum ſi accipiatur pro actu cōcupiſcibilis appetitus, quia talis nequit dici culpa originalis, cùm nō ſit in paruulis actu, ſed ſolùm aptitudine. Sicut aptitudo eſt in catulis venādi quàm primum nati ſunt. Reſpondēdo igitur dici poteſt, peccatum originale in paruulis nō vniuocè, ſed analogicè rationem habere culpæ, hoc eſt, denominatione extrinſeca: ſic quod ſi in paruulis conſideretur ſecūdum ſe priuatio iuſtitiæ originalis, habebit rationem pœnæ, nō culpæ. Si verò ea cōſiderētur quæ ſunt in paruulis, & maximè appetitus ſenſitiuus deſtitutus, relatus tamē ad ipſum Adam, qui per peccatum actuale remouit, prohibēs huiuſmodi deordinationes, nō ſolùm pro ſe, ſed etiam pro poſteris habēt rationē culpæ, ſecūdum Thom. 1. 2. quæſt. 82. art. 4. & in ſcript. 2. diſt. 30. quæſt. 3. art. 1. Et Bonauēt. art. 2. quæſt. 1. eiuſdem diſtinct. Formaliter autem deſcribitur ab Anſelmo lib. 1. de cōceptu virginali ca. 27. Peccatum originale eſt carētia debitæ iuſtitiæ per inobediētiam Adæ facta, per quam omnes filij Adæ naſcuntur filij iræ, vel ſic: Peccatum originale eſt carētia iuſtitiæ originalis debitæ in primis parētibus acceptæ, & amiſſæ ex trāſgreſſione legis diuinæ, ab eiſdē deriua in omnes naturaliter propagatos, ſecūdum legem communem obligās ad pœnam damni & cæteras, ad talem carētiam ſequētes. Iſtud peccatum originale nō eſt in homine aliquid poſitiuum ſecūdum eſſe formale, ſed priuatiuum: Vnde nec definiri poteſt, nec ſciri niſi per habitum oppoſitum quem priuat. Hinc Anſelmus loco prælibato dicit. Iſtud peccatum in ipſis paruulis intelligere nequeo aliud, niſi ipſam per inobediētiam Adæ, iuſtitiæ debitæ nuditatem & carētiam. Quæ iuſtitia originalis importat habitum ſupernaturalem alicui vnius generis creaturæ cōdonatum, pro ſua poſteritate à Deo qui vires animæ inferiores rectificaret rationi, & rationem Deo. Liquet hac præmiſſa deſcriptione, quod peccatum originale paruulorum nō fuerit in Adam originale, quia ab origine illi nō fuit obnoxius, & immediatè poſt animæ infuſionem. Sed illi fuit actuale, quia nō traxit ab alio, ſed omnes tanquam ab origine per illum. Dicitur autem

Originale peccatum deſcribitur.

Iuſtitia originalis quid.

Adā nō habuit peccatū originale inſtar paruulorum.

autem in deſcriptione(deriuata in omnes naturaliter propagatos)quia particula excluditur Chriſtus, qui peccatum nõ cõtraxit, ſed ſupernaturaliter operatione ſpiritus ſancti in vtero virginis eſt cõceptus. Deinde additur (lege communi) propter Deiparam virginem, quæ(vt pium eſt) creditur lege ſpeciali præſeruata, & à communi lege exẽpta, ſecũdum cõcilium Tridẽtinum ſeſſione quinta in fine. Et extra de Reliquiis & veneratione ſanctorum, ca. Cùm præexcelſa, & ca. graue nimis, oportet vtrumque Canonem legere. Vnde Auguſtinus de natura & gratia, ca. 36. De virgine Maria propter honorem Domini, nullam prorſus cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Vltimo additur (obligãs ad pœnam damni) id eſt viſionis diuinæ, & reliquas pœnas de quibus in ſequẽtibus. Aliquãdo etiam deſcribitur ſecũdum ſuum materiale: ſic Paulus Rom. 7. Cõcupiſcẽtiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret. Quia cõcupiſcẽtia eſt inordinatio, qua terrenis & carnalibus nimis afficimur, teſte Thoma in ſcripto, vt ſuprà.

Maria nobiliori ſanctificationis genere præuenta.

Concupiſcẽtia.

Concupiſcentia & peccatum originale an ſit in carne vel anima & quomodo.

CVm anima nõ ſit ſicut caro propagata à patre & matre, vtpote exiſtẽs ſupernaturalis forma à Deo infuſa, nec ſit de corpore vel potẽtia materiæ educta, quemadmodum aliæ formæ, cùm ſit ſeparabilis & per ſe ſubſiſtẽs, difficultas oritur nõ modica, quomodo anima contrahat peccatum originale. Reſpondẽdum videtur, quod licet anima non ſit de parentibus propagata, nec ex carne cauſaliter educta, eſt tamen occaſionaliter, quia Deus ſtatuit vt per generationem parentum, facta in carne organiſatione debita creando ſtatim infunderet rationalem animam, quæ quia corpori vnitur, ab Adam corrupto, tali vnione contrahit peccatum originale per conſenſum naturalem. Sicut clericus quantumcunque ex ſe eſt regularis, efficitur irregularis ſi matrimonium contrahat cum corrupta, vt habetur extra de Bigamis, ca. Nuper. Omnes autem homines fuerunt in Adam quando peccauit, fuerunt quidem in illo, ſed tamen nondum erant ipſi, teſte Aug. 13. de ciuitat. ca. 14. Nec idcirco vãnum aut falſum eſt, quod dicitur: Omnes fuiſſe in Adam, antequã eſſent ipſi,

Omnes homines quomodo fuerunt in Adã

quia fuerunt in illo ſecũdum cauſam ſeminalem & propagandi virtutẽ: Trãſmiſit nãque Adam poſt peccati commiſſionem & naturæ corruptionem, aliquid in primum filium, quod fuit toti corpori filij commiſtum, nec aliquam erat ſignare partem ipſius filij in qua nõ eſſet aliquid illius corruptionis quod à patre traxit: Sic filius ille primus quãdo generãdo aliquid diſcindebat de ſuo corruptionis inquinamẽto, neceſſarium fuit vt aliquid trãſmitteret de eo quod à patre Adam ſumpſerat. Sic omnes dicũtur cõſequẽter fuiſſe in Adam. Quemadmodũ ſi quis haberet fermẽtum quod commiſtione perfecta toti maſſę commiſceret, nihil fieret de totali illa maſſa fermẽtaria, quin diceretur fieri de illo fermẽto. Et ſi illa maſſa maiori commiſceretur rurſus, quaſi innumerabiles panes fermẽtari poſſent, &c. Cõſtat autem naturam humanam in Adam primitus fuiſſe vitiatam & vnà cum ſemine propagari in poſteros. Necnõ originale peccatum vnà cum ſemine & natura humana traduci in omnes filios ex Adam propagatos. Ne autem paralogiſemur huiuſmodi ſermonibus, & arbitremur in ſemine deciſo humanam eſſe naturam aut culpam, & ita cõſequẽter cum eodẽ ſemine traduci rationalem hominis animam, operæpretium eſt cõſiderare quod dicẽtes naturam humanam aut latere in ſemine, aut cũ eo traduci nõ intelligamus, quòd virtus formatiua naturæ humanæ aut rationalis animæ lateat in ſemine hominis, perinde atque virtus formatiua animæ rationalis in ſemine latet bruti animalis. Rationalem enim animam ad ſolius Dei imaginem & ſimilitudinem cõditam, nõ ab Adam, ſed à Deo ſolo accepimus. Sed intelligamus quod ibi lateat virtus naturæ diſpoſitiua, & humani corporis formatiua ad accipiẽdum deſuper rationalem animam quam ſolus Deus creãdo infundit & vnit carni, per cauſas naturales in differẽtiis partium atque membrorum præparatæ atque diſpoſitæ. Et ad iſtum ſenſum interprætãdæ ſunt illæ ſentẽtiæ, quibus dicimus, naturam humanam in Adam vitiatam propagari in poſteros, eamque nõ actu, ſed virtute latere in ſemine, quemadmodum arbor latet in ſemine, ſed virtute nõ actu, ſic in ſemine non eſt actus videndi, ſed eſt ibi virtus generatiua viſum habẽtis hominis: tali modo in ſemine, neq; eſt rationalis

Apta ſimilitudo.

creatura,

creatura, neque natura humana, neque originalis culpa, quia omne peccatum quid ſpirituale eſt, vnde non ſubiectatur in corporali materia, ſicut nec oppoſita iuſtitia. Nec obſtat ſentẽtia Ioan. cap. 14. Quis poteſt facere mũdum de immundo conceptum ſemine? quia appellat ſemen immundum non quòd in eo velut in ſubiecto ſit culpabilis immunditics, ſed quòd in eo ſeu cauſa inſtrumentali ab Adam diſciſa ſit originalis immunditia. Quod autem eſt in aliquo vt in cauſa inſtrumentali, non eſt in eo vt in ſubiecto, ſed ab illo fit, ac in illo producitur, perinde atque omnes vires animales & ſenſus ſunt in ſemine latẽntque in eo, quod tamẽ nequaquam eſt ſubiectum harum virium ac ſenſuum. Solẽt hic variæ adferri ſimilitudines, ſicut de pomo mũdo in manu immũda poſito, & de vino bono trãsfuſo in vas acetoſum, quod ſuum naturalem perdẽdo ſaporem, Matthæi 9 Marci 2. cõtrahit alienum: Nõ ſecùs anima quãdo carni incipit eſſe vnita, ſuum etiam naturalem amittit vigorem: Caro tamẽ in ſe abſque anima, quãtumlibet praua vitietur diſpoſitione, aut ſcindatur aut lædatur, neque dolet, neque memoratur aut obliuiſcitur, nec aliquibus paſſionibus anguſtiatur, vt patet in cadauere, ſecũdum Auguſtinum libro 10. de Geneſ. ad literam, capite duodecimo, ſed anima carni mortali iũcta, ſecũdum varias carnis diſpoſitiones dolet, memoratur ac obliuiſcitur. Iſtud autẽ clarius fiet exemplo: Caro de ſe nõ dolet, nec eſt in ea paſſio doloris, ante animæ aduentum, quamuis poſſit ineſſe inciſio. Ponamus ergo animam vniri carni inciſæ & læſæ, ſtatim cùm ei vnitur habet dolorem, & dicimus dolorem naſci in anima, nõ in inciſione. Si carnis ĩnciſio queat animam facere dolẽtem, quare nõ ſimiliter carnis quædam fœdatio facit animam laſciuam? Nõ tamẽ credẽdum eſt, quod ipſius cõcupiſcẽtiæ carnalis cauſa ſit in ſola anima, aut etiam in ſola carne: De vtraque enim fit, ex anima videlicet, quod ſine illa nulla delectatio ſentiatur. Ex carne autẽ, quod ſine illa carnalis delectatio nõ cognoſcatur. Ex iam dictis vtũque cõſtare poteſt, quomodo per carnis cõtubernium, anima cõtrahat peccatum, ac etiam malum in carne habitãs, (modo quodam cõtrario ei ſecũdum quem incipit eſſe in nobis) originem ſumpſiſſe. Nam in Adam peccatum illud ex

Pulchra ſimilitudo.

Oppoſito modo quàm in Adam nobis ineſt peccatum originale. Adam deſcẽdit in carnem, & membra, ac vires, quibus ipſa Adæ volũtas vſa eſt, actualiter peccando, atque ita ratio corrupit partem ſenſualem, & volũtas carnem. In nobis autem originalis culpa, corruptióque animæ & virium eius redũdat ex conſortio carnis, atque ita eſt in nobis & in primo Adam cõtrarius proceſſus. Sed his obiiciet ali- *Obiectio.* quis: Artifex ſapiẽs theſaurum nõ reponit in corrupto vaſe, vbi rubiginẽ cõtrahere poſſet, præſertim ſi mũdum ad manum habere queat: ergo nõ rationabiliter anima innoxia cõiũgitur carni vitiãda. Reſpõdẽdum eſt. Statutam *Solutio.* eſſe à Deo primitus legem qua anima ipſi infunderetur corpori. Cùm autem Adam iuſtitiam originalem pro ſe & ſua poſteritate recepiſſet, per præuaricationem iuſto Dei iudicio deſtituimur illa & obnoxij efficimur, nõ primordiali inſtitutione, ſed Adæ peruerſa volũtate. Potuiſſet quidem Deus poſt peccatum Adæ impedire generationes, & creare alios homines de terra, qui naſcerẽtur innocẽtes, ſed hominis malitia nõ debuit præiudicare æterno *Alia obiectio qua triũphabat Iulianus.* diuinæ ordinationis decreto. Deinde cõcedatur quod paruuli cõtrahãt peccatum originale ab iis qui cõtraxerunt. Sed nemo poteſt dare quod nõ habet, aut inquinare qui eſt mũdus. Ergo baptizati, vtpote mũdi, nõ generãt filios peccato aut damnationi obnoxios. Iſtud fuit argumẽtum Iuliani, teſte Auguſt. lib. 2 de nupt. & cõcupiſc. ca. 28. hoc modo opponẽtis. Nõ peccat qui naſcitur, nõ peccat qui genuit, nec ille qui cõdidit, per quas igitur rimas originale ingreditur peccatum? Cui quibuſdam ſimilitudinibus reſpõdet Auguſt. lib. 3. de peccator. merit. & remiſſ. *Plus lucis adferũt exẽpla quàm verba.* cap. 8. ac lib. 6. contra Iulianum cap. 3, & 9. Sicut palea, inquit, quæ à tritico ſeparatur, humana induſtria, naſcẽdo exurgit in agro tritici quod mundiſſimum fuit ſatum, ita peccatum originale trahitur à iuſtis & baptizatis parẽtibus. Simili fermè comparatione declarat epiſtola 105. ad Sixtum. Sicut, inquit, agricolas non impedit, quominus ab eis inſerendi cura in oleas conuertantur oleaſtri, ſiue de oleaſtris, ſiue de oleis oriantur: Ita in agro Chriſti non impedit operarios, quominus ab eis in remiſſionem peccatorum baptizentur infantes: Nam & hoc ſi ruſtico proponatur vt reſpondeat, quæ ſit cauſa, vt cùm ſit aliud olea, aliud oleaſter, non tamen niſi oleaſter de ſemine

vtroque

vtroque naſcatur: nõ omittit inſerẽdi curationem, etiam ſi nequeat hãc ſoluere quæſtionem. Idem habet Auguſt. lib.1.de nupt.& cõcupiſ.cap.19.& lib.2.cap.34. Sicut inquit, gignitur ex oleaſtri ſemine oleaſter,& ex oleæ ſemine nõ niſi oleaſter,cùm inter oleaſtrum, & oleum plurimum diſtet: ita gignitur & de carne peccatoris, & de carne iuſti vtrinque peccator, quamuis inter peccatorem & iuſtum plurimum etiam diſtet: Proles ſiquidem iuſti vel iuſtorum, nõ per ſpiritalem ſed per carnalem ſeminatur cõcupiſcẽtiam. Et quod parẽtes ſint iuſti ac timorati, hoc nõ eſt ſecundum carnem, quæ nõdum per nouitatem perfectam reliquias totius vetuſtatis commutauit, ſed iuſti ſunt ſecundum animam & ſpiritum, quo filium non gignunt. Vnde conſequitur, vt quiſquis ex hac parte vetuſta & infirma naſcitur, neceſſum ſit vt ipſe etiam infirmetur, teſte Auguſt. lib.2. de peccator. merit.& remiſſ.ca. 9.& 27. Et Cõcil.Tridẽt.ſeſſ.5.can.5. Si quis paruulos recẽtes ab vteris matrum baptizãdos neget, etiam ſi fuerint à baptizatis parentibus orti, Anathema ſit. Poteſt & alia ſimilitudo ad idem adſtruendum proferri: Ciuitas namque vel progenies poteſt eſſe Regis ſeruitio, propter aliquam infidelitatem obligata, iam ſi Rex condat legem, qua quemcunque militiæ Regiæ aſſcripſerit, liberum in propria perſona efficiat, profectò filij vteri eius manebũt nihilominus ſeruitio obſtricti: Sic ſe res habet in propoſito. Poteſt item & alia ratione probari, quia infantes à iuſtis etiam generati, mox vt ſunt geniti, habẽt ignorantiam & cæteras infirmitates quæ ſunt peccati pœnæ. Quia immediatè quo vniti ſunt corpori, contrahãt pœnam, ſequitur quod naturali ordine intelligũtur habere culpam, quia alioquin pœnæ præcederẽt culpam, quod eſſet iniuſtum. Denique quemadmodum habet Auguſt. lib. 1. de nup.& concupiſ.ca.20.& lib.1.de peccator. merit. & remiſſ.cap.18. Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, infantes nõ habent actualem impietatem, quomodo pro omnibus impiis eſſet mortuus, ſi à baptizatis parentibus orti non contraherẽt culpam originalem? Quámque humanus intellectus aſſequi non ſufficiat qualiter iſta impietas contrahatur, ab eis qui illam non habẽt: Scripturæ tamẽ magis creditur, quàm clarè intelligatur. Miris quidem modis

ſit,ſed tamẽ ſit,& quia haud facilè ratione indagatur, nec ſermone explicatur, ideo ab infidelibus non creditur, ſecundũ Auguſt.lib.6.contra Iulianũ,ca.2.lib.1.de nupt.& concupiſ.ca.20.qui nec in hoc argumẽto ſibi etiã ſatisfacere potuit. Epiſtola 29.ad Hierony.& lib.3.de baptiſmo paruulorũ,cap.4. Nequaquã tamẽ dubitat, quin fides Catholica ſacris ſcripturis confirmata, teneat veriſſime omnes contrahere peccatum, Pſal.50. Ecce in iniquitatibus conceptus ſum. Et Epheſ.2. Omnes naſcimur filij iræ. Roma.5. Per vnum hominẽ peccatum intrauit, &c.1.Cor.15. Omnes in Adam moriũtur. Et ad amputãdum omne ambiguitatis malum, Auguſt.epiſtola prælibata, non incongruum de illo qui lapſus eſt in puteũ adducit paradigma, quem alius accedẽs & eo viſo adiurans, ait, quomodo huc cecidiſti? At ille, Obſecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberes, non quomodo huc ceciderim quæras. Sic quia fatemur & fide Catholica imbuti firmiſſimè tenemus, quod de reatu peccati, tanquam de puteo paruuli infantis animam baptiſmatis lauachro liberemus, ſatis ſit nobis quod quomodo ſalua fiat cognoſcamus, etiamſi nũquam quomodo in malum illud deuenerit, nouerimus.

Paradigma D. Auguſt.

Concupiſcentia circa quæ verſetur.

NONNVLLI (quorũ de numero eſt Gregorius Acumienſis) arbitrantur concupiſcentiã circa venerea dũtaxat verſari, vt nomenclatura concupiſcentiæ libidinem ſolùm importet: Rei veritas autem concupiſcentiam circa eas verſari voluptates ita exiſtimat, vt circa etiam omnes omnino res quæ contra legem diuinam & rationis rectæ dictamen militant, locũ habeat. Siquidem D. Paulus Apoſtolus hoc docet Galatas, quando cap.5. ſcribit, carnem concupiſcere aduerſus ſpiritum. Et carnis opera recenſens (quæ manifeſta eſſe pronuntiat, magnam vitiorũ cateruam producit, quorum de numero ſunt infidelitas, odium, deſperatio, iniuſtitia, ſuperbia, quæ ſanè non tantum concupiſcentiam venereorum concernunt, verum etiam cuiuſcunque peccati. Hinc Romano. 3. Docens variis ſcripturarum ambagibus, omnes eſſe ſub peccato, non vnum peccatorum genus, ſed plura commemorat. & cap. 7. Peccatum, inquit, operatum eſt in me omnem concupiſcẽtiam. Non igitur tantùm voluptatem & carnis

Concupiſcẽtia quàm generalis.

carnis deſideria. Huic eſt conſentaneus beatus Auguſt. lib. 2. contra Iulianum cap. 8. & lib. 4 ca. 14. vbi concupiſcentiam verſari manifeſtat circa vniuerſa, quæ ſenſibus ſunt ſubiecta. Quin & hanc ſententiam Paulinam: Mortificate membra veſtra ſuper terram, de concupiſcentia intelligenda cenſet lib. 6. cap. 7. Cùm tamen libido, vtpote concupiſcentiæ pars, ad omnia membra ſe non extendat, & lib. 14. de ciuita. Dei, cap. 23. & 24. elucidat quid ſit caro, quidquè ſecundum carnem viuere, atque omnes illos ſecundum carnem viuere deſcribit, qui ſecundum ſeipſos, non ſecundum Dei beneplacitum, cum Epicureis corporis voluptates ſectentur non ſecundum rationem ſpiritus ſancti vitam traducunt. Vel maximè iſtud docent duo vltima decalogi iſta præcepta, quorum concupiſcentia, non vni peculiari rei, ſed omnibus videtur eſſe præſcripta, quando eſt vitium quo impellimur ad aliquid duntaxat voluptatis percipiendæ cauſa. Ex quibus omnibus perſpicuum eſt, quodnam ſit concupiſcentiæ ſubiectū: Eſt enim præcipuè in intellectu & voluntate. In intellectu quidem inquantum libertatis particeps eſt, in appetitu verò ſenſitiuo participatiuè: ſiquidem idem appetitus quodammodo rationis & libertatis eſt particeps. Pręmiſſis obiici poſſet D. Auguſt. qui ſex libris contra Iulianum, præcipuè diſputat de concupiſcentia venerearū voluptatū, hancque paruulis ineſſe dicit ex feruore libidinis. Cui difficultati facilè fiet ſatis, ſi ſentiamus ipſum in iis libris potiſſimùm diſputare de concupiſcentia genitalium, oſtendens eam malam eſſe ac frenandam, contra Iulianum. Concupiſcētiæ verò generaliter acceptæ, vt etiam alia complectatur vitia, meminit quidem, ſed rarius. Cuius ratio eſt, quòd hanc genitaliū concupiſcentiam manifeſtius apparet omnibus, in quibus rationis aliqua ſcintilla ſupereſt, eſſe vitioſam, fœdam & erubeſcēdā. Quoniā ex hac vna omnes intelligūt omnem concupiſcētiam eſſe vitioſam & malā, per hanc quoque veneream concupiſcētiam, peccatū quod omnibus ineſt, propagatur: Profectò & ipſe Moyſes genitalium concupiſcentiam iſtam expreſſit, cùm dicit, primos parentes, quum ſe nudos vidiſſent, erubuiſſe & feciſſe ſibi periſomata. Quamobrem D. Paulus generalē concupiſcētiam ex hac præcipuè genitaliū declarat, cùm, inquit

Quid caro & ſecūdum carnem viuere.

Obiectio.

Diluit argumentum propoſitum.

ad Roma.cap.7. Video aliam legem in membris meis. & ad Coloſſen.3. Mortificate membra veſtra ſuper terram. Quibus in locis, de omnibus quidem membris loquitur, quæ concupiſcentiæ ſubiecta ſunt, potiſſimùm tamen aſpicit membra genitalia, quæ alio loco propter immodicum libidinis appetitum appellat inhoneſta. Hinc Aug.tametſi apertè nomine concupiſcentiæ omnem concupiſcentiam comprehendi velit, iuſtis tamen rationibus adductus, de parte eius vna duntaxat præcipuè verba fecit, & concupiſcentię vitium ex vna eius ſpecie declarauit. Inſuper hic reiiciendi ſunt, qui nomine cõcupiſcentiæ in ſcripturis & Auguſtino exiſtimant ſignificari appetitum ſenſitiuum, quo ſanè nihil poteſt eſſe abſurdius: Nemo ſiquidem tam eſt rudis, qui appetitum naturæ bonum, ab authore naturę nobis inſitũ, quem & ante peccatum habuit homo, & in reſurrectione habiturus eſt, & Chriſtus Dominus, tanquam perfectioni naturæ neceſſarium, aſſumpſit, originale peccatum eſſe decernit. Nam quẽadmodum in ſcripturis, carnis nomẽ non ſemper accipitur pro ſubſtantia quã creauit Deus, ſicuti 1.Corinth.15. Non omnis caro eadem caro, ſed alia eſt piſcium, ſed pleriſque in locis pro vitio & corruptione hominis cuiuſcunque partis ſit animæ. Ita concupiſcentię nomine, non ſenſus ſeu appetitus, qui eſt creatura Dei bona, ſed eius vitium eſt accipiendum. Ex his etiam illorum liquidò conſtat vanitas, qui ad hunc argumentantur modum: Concupiſcentia in brutis non eſt peccatum, ergo nec in homine peccatum cenſeri debet. Ratio diuerſitatis facilè eluceſcet, quia concupiſcentia in brutis animantibus ſupremum eſt: nec debet rationi parere. At homo non ſic eſt inſtitutus, vt cauſa voluptatis percipiendę tãtum appetitu ſẽſitiuo in obiecta moueatur, verùm vt rationis imperium appetitus ille per omnia ſequeretur. Indignum prorſus Theologo, argumentum quo & olim Pelagianos vſos eſſe, teſtis eſt, D.Aug.lib.2. de peccato orig. cap.40. & lib.4. contra Iulianum, ca.12. & 14. In brutis concupiſcentia non eſt peccatum, inquit, ergo nec in nobis. Quod idcirco ſequi negat D.Aug. quia lõgè pręſtantior eſt hominis natura, quam pecoris, adeo vt natura pecoris vitium ſit hominis: Sicut Imperatori vitio datur, ſi ea quæ ſunt plebi adimpleat. Aduertunt aliqui & iſtud.

Alia obiectio.

Reſponſio.

Pelagianorum cauillum.

Aliud.

iſtud. Pulchritudo mulieris libidinoſos, aurum auaros, vinum ebrioſos, diabolus omnes prouocat ad peccatum, nec tamen hæc peccata ſunt, ergo concupiſcentia, tametſi prouocet ad peccatum, nequaquam tamē eſt peccatum. Reſpondeo primùm de diabolo, quod longè aliter ad malum prouocet, quàm concupiſcentia, nempe forinſecus proponendo ea quibus moueamur: Concupiſcentia verò prouocat intrinſecus nos turbādo, & efficiendo, vt noſipſi illicita & mala concupiſcamus, quod diabolus tentando nunquā efficeret niſi concupiſcentia nos priùs inuaſiſſet. Neque enim aliena eſt à nobis, ſed noſtra & in nobis eſt concupiſcentia, quæ vitioſa deſideria ſic in nobis excitat, vt noſmetipſi aliqua noſtri parte vitioſè contra legem Dei moueamur. Similiter aurum, forma, vinum, & ſimilia, quæ Deus creauit bona, non per ſe prouocant ad malum, nec propriè hoc agere dicuntur, ſed ratione concupiſcentiæ nobis inhærentis, à qua ſi plenè eſſemus expurgati, nulla omnino re propoſita ad vitia moueremur, ſed omni contemplatione ad Deum laudandum & amandum excitaremur, prout hoc ipſum fusè proſequitur D. Aug. lib 4. cōtra Iulianum cap. 14. vt intelligas hæc argumēta noua non eſſe, ſed olim fuiſſe Pelagianorum. Qui eo loci ita diſcernit inter eas res quas Deus creauit, & concupiſcentiam, quòd res illæ ſemper bonæ ſint, ſiue abutaris, ſiue non. Concupiſcentia verò, ſiue conſentias, ſiue non ſemper mala eſt & vitioſa. *Concupiſcentiæ operatio.*

Concupiſcentia eſt in paruulis non renatis peccatum.

BIFARIAM nituntur aliqui probare concupiſcentiā in paruulis non eſſe peccatum: Priori modo ſic: Cōcupiſcentia paruuli, non eſt contra legem, ergo non eſt peccatum: Poſteriori: Non eſt voluntarium, ergo non eſt peccatum. Priori: dicendum eſt concupiſcentiam paruulo innatam, non eſſe directè contra legem Dei, diſponentem de actibus, velut eſt ea quæ mœchari furtumque perpetrare vetat, ac quę parentes honorare præcipiat, ſed eſt contra legem Dei & ordinationem de habitibus diſponentem, quæ Dei ordinatio eſt in legibus Dei occultis. Eſſe autem huiuſmodi aliquam ſiue legem ſiue ordinationē, quatuor modis probari poteſt: Quorum prim⁹ eſt, quod Deus pe- *Primo probatur.*

culiarem ſingularemque hominis curam gerat omni tempore,teſte Diuo Gregorio,16.Moral.cap.15.& lib.17.cap. 2.vt ne ad momentum quidem dormitet, aut noſtris intendere deſinat,quocunque loco,aut ætate ſimus conſtituti. Quo conficimus ipſum approbare bonum hominis habitum, vitioſumque reprobare:Hoc enim niſi concedatur, fatendum erit ipſius nihil intereſſe, an homo poſſideatur à Deo,ſiue à diabolo,cùm operationem ſuam, qua hominē in officio intertenet,nō exerat, contra illud Exodi 20. Ego ſum Deus zelotes. Quod ſi illi id curæ ſit, vicioſus quidem habitus ergo diſplicet, placet probaturque bonus.

Deus iugē noſtri gerit curam.

2. Secundo probatur idem ex opere diuinæ prouidentiæ,videlicet punitione & præmio: Nam habitus malus à Deo punitur, & bonus remuneratur, igitur bonum habitum aliqua ſua ordinatione probat, & malum ſimiliter aliqua ordinatione improbat. Antecedens probatur ex infantibus non renatis,qui iuſtè puniuntur priuatione regni cœleſtis,quo fruuntur regenerati. Et confirmati maiori potiuntur gloria quàm tantùm baptizati, ob maiorem, quæ per ſacramentum infunditur, gratiam. Cur autem bonus habitus remuneratione, & vitioſus punitione dignus eſt, niſi quia ille diuinæ legi eſt conſentaneus, iſte verò non item.

3. Inſuper homo cenſetur bonus aut malus, ab habitu, etiam cùm ſe non exerit, vti in documēto cōtingit ſecūdum beatum Aug.lib.6.contra Iulianum,cap.7.Atqui homo non dicitur bonus aut malus, niſi ex comparatione regulæ, cui ſi conformis offenditur, bonus cenſetur, ſin autem malus,ergo aliquā eſſe regulam & conſtitutionem Dei,neceſſe eſt etiam ad habitus pertinere.

4. Adde quarto, arborem & fructus eius non eiuſdem eſſe naturæ, quam in moralibus etiam habere locum ex euangelio Matthæi 7.edocemur, cùm dicitur:Aut facite arborem malam & fructum eius,&c. Et,nunquid colligunt de ſpinis vuas,aut de tribulis ficus?Sed omnibus in confeſſo eſt Concupiſcētiç proprium fructum eſſe vicioſum, & ſpiritu ſancto aduerſum, ac concupiſcentiæ bonæ ſeu charitatis proprium fructum eſſe non niſi bonum, ergo illa cōcupiſcentia quæ malos parit fruct⁹,vitioſa eſt.Quod ſi mala ſit illa, neceſſe eſt aliquam conſtituere regulam, ex qua talis iudicetur, quia in moralibus nihil eſt malū,niſi ab aliqua exorbitet regula,

regula, ſicuti Deus non punit malum, niſi iuxta aliquam ſuam ordinationem. Punire ſiquidẽ, & remunerare actus ſunt legiſlatoris: Quod igitur punitur legi aduerſatur: Quod autem obſeruans eſt legis, remuneratur. Concupiſcentia igitur habitualis lege hac præceptorum & ordinatione prohibetur. Neminẽ quoque latere arbitror id quod ſua ſponte calcar præbet, & quod per ſe eſt vitioſum, malũ eſſe. Exemplo adducto res dilucidior euadet. Quia homicidium eſt citra cõtrouerſiam per ſe malum, ideo malum cenſendũ eſt odium, quo in proximi necem inflammamur. Sic quia malum nõ ambigitur adulterium, idcirco impudicus oculus non dubitatur malus, Matth. quinto, quòd illo perducat ac inuitet. Et generatim quicquid ad vitia natura ſua nos incitat, hoc per ſe malum ſit neceſſe eſt, atque talis eſt concupiſcentia, quæ parit in n bis deſideria vitioſa, eſt igitur ipſa peccatũ & mala. Sicut è regione quę in nobis parit deſideria ſancta, bona & ſancta eſt. Ex hoc principio tanquam per ſe noto collegit D. Augu. lib. 6. contra Iulianum, cap. quinto, & lib. 4. cap. 4. Concupiſcentiam eſſe malam, adeo vt inſaniæ ſit nedum dementiæ id inficiari. Sed & Apoſtolus, Rom. 5. ad eum videtur collegiſſe modum, cùm ait: Peccatum vſque ad legem erat in mundo, ſed peccatum non imputabatur, cùm lex Moyſi ſcilicet non eſſet. Lege igitur veniente, vbi per eam peccatum cœpit cognoſci, cœpit etiam imputari. Cœpit autem per legem agnoſci peccatum, etiamſi in omnes tranſierat, quia lex peccatum prohibebat, per quod cœperunt homines agnoſcere, furta, adulteria, homicidia, & eius generis alia eſſe peccata. Idem adſeuerat, cap. 7. eiuſdem epiſtolæ, dicens: Quod ergo bonum eſt factum mihi mors? minimè, ſed peccatum quod in me latebat, praua illa inhærens mihi cõcupiſcẽtia, vt appareret cuius eſſet ingenij & naturæ per bonam legem, reddidit me deteriorem, ſic me incitauit vt vicerit, ſic impulit vt ſubuerterit, ſic inuaſit vt occiderit. Ex quo mihi planè concupiſcentiæ natura ſuſpecta eſt, ex taliq́ue fructu colligere non dubito ipſam malam & vitioſam. His cõiũgendum eſt quod habet concil. Triden. ſeſſ. quinta, inquiens, Hanc concupiſcentiã quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, Sancta Synodus declarat eccleſiam catholicam, nunquam intelle-

xiſſe peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatis ſit, ſed quia ex peccato eſt & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, ſit Anathema. Quibus omnibus luculenter apparet, Concupiſcentiam cum qua nati ſumus vitioſam & malam eſſe, quòd paruulum habilem concupiſcere faciat.

Similitudine probat infantes cōcupiſcentiam habere licet ſe non exerat.

Sicut enim in oculo cęci, teſte beato Auguſt. lib 6 contra Iulianum cap. 7. in nocte vitium cæcitatis eſt, ſed non apparet nec diſcernitur inter videntem & cæcum niſi luce veniente: ſic in puerǫ vitium eſſe non apparet, donec ætatis prouectioris tempus occurrat. Alterum argumentum, vt ſit contra legem Dei. Hæc concupiſcentia, non eſt tamen voluntaria, quod requiritur ad rationem peccati, teſte D. Aug. lib. 1. Retract. cap. 13.

Poſterius argumētū.

Reſpondendum occurit concupiſcentiam in paruulǫ non eſſe voluntariam, actuali paruuli voluntate: Nec enim cogitat, nec vult, nec quicquam agit. Sic Paulus de Iacob & Eſau pronuntiat, quod in vtero matris cùm eſſent, nihil egerunt boni vel mali, Rom. cap. 9.

Nil eſt peccatum niſi voluntariū.

Sed ſicuti peccatum eſt habituale, ita habitu eſt voluntarium, quod rationi habitualis peccati ſufficit.

Virtualiter voluntariū quid.

Eſt autē habitualiter & virtualiter aliquid volūtarium, cum voluntas ſic affecta eſt, vt oblata occaſione, parata ſit illud perficere: Velut qui proximum odio proſequitur, etiam hac hora, hoc die, de eius nece nil cogitet, tamen voluntarium eſt odium in illo, quia ſic eſt affectus, vt ſi proximus occurreret inermis, eū trucidaret. Hanc latentem affectionem cernit Deus, etiamſi nemo mortalium animaduertat. Sicut è regione patientiæ vel obediētiæ, virtus in nobis latet, etiamſi id minimè cogitemus. Sic in ſancto Iob virtus patientiæ eluxit, quia veraciter ſic erat effectus, vt æquo animo quamlibet afflictionem perpeti & ſuſtinere vellet, de manu Domini, piam in eo virtutem aſpiciebat & amabat Deus, quę vbi per tentationem excitata ſe prodidit, tandem ab illo cognita eſt, in quo latuerat. Sic & de Abrahæ obedientia iudicandum eſt quæ fuit vſque ad proprij filii immolationem, etiam ſi id eum lateret, in quo erat, nec ſe exerceret, donec diuinitꝰ vt vnicum filium immolaret, mandatum haberet, Geneſis 22. vti docet, D. Ambroſ. lib. 1. de Abraham, cap. 8. & Aug. lib. 12. contra Fauſtum Manich cap. 25. & contra epiſtolam Gaudentij, cap. 23. Ad ſimilem modum paruulus quoniam ſic

affectus

affectus naſcitur, vt quam primum ad nos peruenerit, ratione vtentis ætatis, ſectaturus ſit, prætermiſſo diuinæ legis ordine, quæ ſibi commoda videantur, concupiſcentiam inhærentem habet voluntariam habitu, nō actu. Hinc D. Auguſt. lib.1.contra aduerſarium legis, & prophetarum,cap.22.Dicit naſci omnes cum impia voluntate, quia videlicet cum habitu adeo prauo & malo, vt virtualiter Deum contemnant, illi credere, illum timere, nolint.Et lib.de natura & gratia,cap.66. Omnes naſci docet carni ſubditos: quod non vult intelligi actu mentis vllo fieri,ſed habitu animique præparatione, prauaque,ſed latenti affectione. Huic ſuffragatur cōcilium Arauſicanum, 2.cap.1.inquiens: Si quis per offenſam præuaricationis Adę non totum(id eſt ſecundum corpus & animam)in deterius dicit hominem commutatum, ſed animæ libertate illæſa durante,corpus tantummodo corruptioni obnoxiū credit,Pelagij errore decipitur.

Concupiſcentia poſt baptiſmum non eſt peccatum.

MANIFESTVM vtcunque euaſit ex præfatis, omnes ab Adam ſeminatos contrahere peccatum originale & concupiſcentiam. Ita conformiter ſcripturis docente nos Auguſt. lib.1. ad Simplic. cap.6. & lib.1.de nupt.& concupiſcen.cap. 27. lib.13.de Trinit.cap.18. & libro.2. Retract.cap.1. Quæ triplex reperitur apud eundem lib.2. de nupt.& concupiſc.cap.10. Sapientiæ ſcilicet, ſpiritus, & carnis, de qua hic potiſſimùm agere intendimus: Hæc namque motus habet non voluntarios, nec fuit in paradyſo, vel ſi fuerit aliqua carnis concupiſcentia, talis non fuit, qualis poſt peccatum extitit, vt legi mentis nimirum repugnaret. Nunc autem talem illam ſentimus eſſe, vt repugnans legi mentis, etiamſi nulla ſit cauſa generandi ſtimulos ingerat coeūdi, vt ſi ei cedatur peccando ſatietur. ſin minus diſſentiēdo frenetur: quæ duo à paradyſo aliena fuiſſe quis ambiget? Nō enim caro in paradyſo cōcupiſcebat aduerſus ſpiritū, nec erat ibi iſta pugna, vbi erat pax ſumma. Sed facta trangreſſione poſtquā homo noluit Deo obſecūdare, caro cœpit aduerſus ſpiritū cōcupiſcere, quæ cōcupiſcentia ante baptiſmū in nobis eſt neceſſariū pecca-

Triplex concupiſcētia.

Concupiſcētiæ vis.

ctum, item & voluntarium, vt habet Aug. epiſt. 23. ad Bonifac. Traxit reatum paruulus, inquit, ante baptiſmum ab Adam, quia vnus erat cum illo, & in illo, à quo traxit, quādo id quod traxit admiſſum eſt, poſt baptiſmum autem, quando homo ſua propria vita viuit, non trahit ab altero alter perſonaliter effect⁹ ab eo qui genuit, ideoque peccato alterius ſine proprio conſenſu, non tenetur obnoxius. Vnde ante baptiſmum peccatum Adæ nocet paruulo: poſt baptiſmum autem nō nocet paruulo, etiamſi pater eiſ ſacrificaret dæmonio. Hic apertè eliditur, Zvvinglii error opinantis peccatum originale ante baptiſmum tantùm fuiſſe morbum, non culpam aut reatum, quia Augu. clariſſimè habet eſſe peccatum in paruulo proprij nominis, lib. 1. retractat. cap. 15 & concil. Arauſica. can. 2. cuius ſententiam ad verbum ſecutum eſt concil. Trident. ſeſſ. 6. §. 3. Nihilominus poſt baptiſmum poteſt concupiſcentia, teſte Aug. lib. 6 contra Iulianum, cap. 7. dici morbus quidam in nobis relictus, talis tamen morbus qui non ſit peccatū, ſed certamen exercitiumque iuſtorum ſecundum Aug. lib. 4. contra Iulianum, cap. 10. & lib. 2. de peccator. merit. & remiſſ. cap. 33. & 34. Relinquitur, inquam, ne homo otio deditus & exercitio deſtitutus, infletur elatus lib. 4. contra Iulianum, ca. 5. & 7. Quicquid enim eſt culpæ in infante, aut adulto, extinguitur per baptiſmum, adeo vt pleniſſima omnium fiat remiſſio delictorum, cogitatorum, originalium & actualium, teſte D. Clemente, lib. 3. recognit. ad Iacobum fratrem Domini. Et B. Auguſt. lib. 2. de nupt. & cōcupiſ. cap. 27. lib. 3. contra 2. epiſtolas Pelag. 63. concil. Mileuit. cap. 2. & Trident. ſeſſ. 5. Parag. 5. Deletur, inquam, cōcupiſcentia per baptiſmum non omnino vt non ſit, ſed vt non ſit peccatum. lib. 1. de nupt. & concup. cap. 23. 25. & 26. & lib. 6. contra Iulianum cap. 6 & 7. Nec raduntur peccata, & ea quæ rationem habent peccati, vt Lutherani volunt, exiſtimantes peccatum manere poſt baptiſmum, ſed efficacia eius non imputari. Verùm Eſaiæ 43. facilè diluitur ipſorum argumentum Lutheranorum, quod ex diametro pugnat cum ipſius Zvvinglij ſupradicto cauillo, non enim dicitur: Ego ſū qui nō imputo, ſed ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me, & Ioānis 1. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi: tollit, inquit, nō, qui nō imputat.

Zvvinglii error refutatur.

Baptiſmatis energia.

Quomodo deletur concupiſcentia in baptiſmo.

Nō raduntur peccata vt Lutherani volūt.

putat. Nec aliquid roboris habet ſcriptura, quam obijciunt ex Pſalm. 31. Beatus cui nõ imputauit Dominus peccatum, quia longè alio ſenſu, prçlibata poſuit Dauid verba, quàm vt putaret peccata deleri, non vt non ſint, ſed vt nõ imputentur, quin illorum potiùs memoriam ita voluerit extinctam, quaſi nunquam fuiſſent admiſſa. Videtur ſiquidem climax eſſe in verbis prophetæ: Tegere namque aliquid ampli⁹ includit, quàm remittere. Prius dixerat, Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & rurſus maius quiddam non imputare, quàm tegere, quemadmodum diſcere licet ex Euthimio ſuper eundẽ verſum. Et Orige. lib. 4. in epiſtolam ad Rom. paulò poſt exordiũ, vbi ſic habet. Quando mens hominis ad perfectum venerit, ita vt omnis malitiæ radix eo vſque pœnitus ex ea amputetur, vt nullum in eo nequitiæ veſtigium poſſit inueniri, vbi iam ſumma perfectæ beatitudinis promittitur, tum nullum poſſit Dominus imputare peccatũ. Sed perplexa videtur difficultas, quomodo habitus concupiſcentiæ, qui ante baptimum eſt peccatum, poſt baptiſmum idem permanens non ſit peccatum: Certè reſpondendum eſt ſecundum Aug. lib. 2. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 28. lib. 1. de nupt. & concup. ca. 29. lib. 2. contra Iulia. col. 3. & lib. 6. contra eundem cap. 7. & 8. quod concupiſcentia non ſubſtantialiter maneat, ſicut aliquod corpus aut ſpiritus, cùm ſit quædam affectio malæ qualitatis, & quidam languor in homine perſeuerans, qui non eſt poſt baptiſmum peccatum, nec precandum pro eo: dimitte nobis debita noſtra, vt teſtatur Aug. epiſto. 200. ad Aſellicum, niſi conſentiamus. Vnde non ignorandum eſt, iſtum languorem ſeu concupiſcentiam aliquando regnare in noſtro mortali corpore, vt habetur Rom. 6. adeò vt faciat obedire quamdiu talis eſt vtique peccatũ eſt. Sed vbi per baptiſmum vetus noſter homo ſic eſt crucifixus, vt vltrò non ſeruiat peccato, ſed mente legi Dei, tunc iſta concupiſcentia nihil dãnationis habet in iis qui non ſecundum carnem ambulant, Rom. 8. Sed rurſus obijcitur: Concupiſcentia iſta etiã ſanctos laceſſit inferẽdo mala deſideria, legi Dei repugnãtia, ergo, &c. Reſpõdetur non ſolũ ipſã, ſed eius quoque deſideria legi Dei repugnare, vnde nec ſine peccato placere poſſũt. Sed tamẽ quia iuſtis diſplicent, & illis inuitis inſurgunt, ideo nõ habẽt ra-

Argumentum Lutheranorum.

Climax.

Concupiſcentia quomodo eſt peccatũ & non peccatum.

Alia difficultas.

tionem peccati,iuxta illud 7.ad Rom. Iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Verùm quomodo Apoſtolus appellat pecatum ſi non ſit peccatū? Dicendum quod vocatur peccatum, nō vtique quia proprij nominis peccatū ſit,ſed quòd peccato facta ſit,per Methonimiam, quemadmodum tenor verborum dicitur lingua: Vnde lingua Latina,lingua Græca,lingua Hebręa dicitur, cùm lingua ſit proprium mēbrum ori incluſum. Sic ſcriptura manus alicuius dicitur.quòd manus eam fecerit, teſte Aug.lib.3.de lib.arbit.cap.19. lib.1.de nupt.concupiſ.cap. 22.& lib.1.contra 2.epiſtolas Pelag.cap.13.Non ſecus peccata ſunt,quę ſecundum carnis concupiſcentiam vel ignorantiam fiunt,dicuntur, vel cogitantur, quæ tranſacta etiā reos tenent,ſi non remittantur.Quemadmodum namque adulterium tranſit actu & manet reatu,donec per ſacramenta remittatur:Sic verſa vice cōcupiſcentia manet actu & traſit reatu, quando baptiſmi ſacramento ſoluitur: quo ſic dimittitur, vt quanquam tracta ſit à naſcentibus, nihil noceat renaſcentibus, ex quibus ſi filij carnaliter gignantur,ruſus trahitur, rurſusque & nocitura naſcētibus,niſi eadem forma renaſcentibus remittatur, & nihil obfutura vitæ æternæ ineſt,quoniam reatus eius generatione tractus regeneratione eſt dimiſſus. Poteſt etiā dici quod peccati nomenclatura trifariam accipiatur: Primò vt ſit aliquod dictum,factum,vel concupitum, contra legē Dei,vt ſuperbia,luxuria,teſte Aug.lib.22.contra Fauſtum cap.27.Altero modo dicitur peccatum, quod offertur pro peccato. Sic Ozeæ 4.leguntur Leuitæ & ſacerdotes comedere peccata populi,id eſt, oblationes pro peccato factas. Simili modo feciſſe dicitur Chriſtus peccatum,Ro.8.vt de peccato, damnaret peccatum, & 2. Corinth.5. Qui non nouerat peccatum,pro nobis fecit peccatum,id eſt,ſeipſum oblationem pro peccatis. Harum acceptionum meminit Auguſt.lib. contra Mendacium ad Conſentium cap.15. & lib.14.cōtra Fauſtum Manichæum ca.5. Tertio modo. peccatum accipitur,pro eo quod remanet, & quod factum eſt peccato. Sicut pallida mors dicitur ab Horatio, quòd pallidos faciat. Et huiuſmodi eſt concupiſcentia in baptizatis,quę relinquitur,vt habeant cum qua pugnēt,eamque adiuuante Domino ſuperent: Si gratiam in vacuum non acceperint

Quomodo Apoſtolus cōcupiſcētiā vocat peccatū ſi non ſit.

Reatus oppoſito ſe modo habet in peccato actuali & concupiſcentia.

Peccati nomenclatura trifariam accipitur.

acceperint. De hac loquitur ſcriptura, Iacobi 1. quando dicitur: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcẽtia ſua, abſtractus & illectus. Hæc, inquam, non eſt peccatũ, quin potius ſubinde coronæ occaſio. Beatus eſt quippe qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò hęc concupiſcentia, cùm conceperit, parit peccatum: concipit enim delectando, qua quidem re iam offendimus, ſed lapſum tamen mortis nondum incurrimus. Eſt itaque iã hic ſecundus ſtimulus qui & ipſe cõcupiſcẽtia vocatio: Nam primus ſtimulus eſt leuis quidam punctus ſenſuum, & incentiuum vitiorum. Secundus ſtimulus eſt cogitatio, quæ concipit peccatum delectationis. Hos duos ſtimulos docet Hieron. in 18. Ezech. Deum in nobis non punire, quòd ſine illis nullum hominem eſſe poſſe exiſtimet. Cæterum peccatum cùm cõſummatum fuerit, id eſt, cũ quis cogitata perficere decreuerit, aut cùm opere perpetrauerit, tum demum generat mortem. In hoc igitur quod caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, nihil eſt peccati, contra Cal. lib. 3. Inſtit. Chriſtianæ ca. 3. ſect. 13. Nã & ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Suggerit caro: fac adulterĩ: Spiritus è regione ſuggerit: noli acquieſcere carni. Luctã, inquit, Aug. video homil. 43. de verbis Domini. Et Greg. lib. 18. Moral. ca. 5. & lib. 32. ca. 16. victum nõ video.

Varij ſtimuli ad rationem requiruntur peccati.

Erronea Lutheri de concupiſcentia eliditur ſententia.

AXIOMA reputatur apud Lutherum & eius farinæ homines, concupiſcentiam poſt baptiſmum manere peccatum, ſic enim cauillantur: Concupiſcentia renatorum ſiue ea ſit actualis ſiue habitualis, contra legem eſt, ergò peccatum. collectio neganda eſt, cuius ea eſt ratio, quòd ad peccati rationem, non id ſufficiat vt contra legem ſit, verumetiam requiritur vt ſit voluntarium, vſque adeo, vt nullus omnino motus quàm libet natura malus & vitioſus, ſi voluntarius non ſit, peccatum omnino ſit, ſecluſa etiam Chriſti gratia quæ interponenda non eſt, cùm quid peccatum ſit, inquirimus. Iniquè ſane ageretur cum homine, ſi propter eiuſmodi motus puniretur, neq; lex in ſummo rigore accepta propterea quenquã damnat: Oſtendit quidem lex eſſe vitioſos, nec ſibi con-

ſonare,ſed non punit, quia peccata non ſunt. Atque in eo ſtatum controuerſiæ exiſtimo ſitum eſſe,quæ inter catholicos & hæreticos verſatur,quod catholici doceant,nullam omnino concupiſcentiam,quæ omnino inuoluntaria ſit, ſecundum legem Dei puniri poſſe,malum etiam inuolũtarium.Quoniam igitur in eo poſitus eſt controuerſię ſtatus,catholicorum ſententia approbanda eſt,quo ſimul hęreſis confutetur,nempe,illud confirmando,nullum malum prorſus inuoluntarium eſſe peccatum, etiam conſiſtendo in rigore iuſtitiæ,& pręueniendo gratiam Chriſti.Neque hic quicquã intereſſe arbitramur inter concupiſcentiam actualem & habitualem vti diximus, quod ad rem attinet, ſed de vtroque iſtorum ſecundum proportionem idem eſt iudicium,vt videlicet concupiſcẽtia actualis voluntaria ſit actu,habitualis habitu voluntaria,vel inuoluntaria, & illud peccatum actuale ſi actu voluntarium, nullum peccatum,ſi actu inuoluntarium, hoc peccatum habitu,ſi habitũ voluntarium, nullum peccatum, ſi habitu inuoluntarium.In huius ſententiæ catholicæ confirmationem ſcripturarum adducenda ſunt teſtimonia,cùm Moyſes diligẽtiſſime haud dubiè nobis diuinam legem expreſſerit: nullibi,tamen ſi eius quinque libros percurras vigilanterq́ue expendas,inuenies motibus vel actibus inuoluntatiis ſupplicium vllum eſſe propoſitum,ſed ſolis voluntariis malis comminari,velut Deutero.28.Si audire nolueris & audire contempſeris,&c.30.Propoſui tibi hodie vitam & mortem,bonum & malum,elige quodcũque volueris, ſi auerſum fuerit cor tuum,&c. Illi quoque prophetæ qui Moyſen tempore ſequuti ſunt, in eandem quaſi pedibus eunt ſententiam: ſic namque loquitur Eſai. cap.1. Si volueris & audieris me,bona terræ comedetis. Si autem nolueris, & ad iracundiam me prouocaueris, gladius deuorabit te. Dominus etiã pronuntiat Mat.15.ea coinquinare hominem,quæ de corde exeunt,ea autem de corde exeunt, quæ de voluntate procedunt ſeu voluntaria ſunt. Quam Saluatoris noſtri ſententiam Apoſtolus Paulus ſtudioſè ſequutus,dilenter eandem rem adſtruit, cap.7. ad Rom. Si quod odi malum, inquit,hoc facio, iam non ego operor, id eſt,nõ coinquinor,illud, ſed quod habitat in me peccatũ.Vnde cap.8.apertè concludit. Nihil ergo damnationis

Hæretici vero hoc ſẽtiunt ſi in rigore iuſtitiæ conſiſtatur puniri poſſe malũ etiam inuoluntarium.

Semper voluntariis malis lex minatur.

eſt iis

eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu,qui non ſecũdum carnem ambulant.Nulla punitione dignum eſſe,illud iudicat,qui ſit in Chriſto renatus,nec propter præterita, nec propter præſentia.Non propter præterita,quia eſt in Chriſto Ieſu, ex quo per baptiſmum renatus eſt. Non propter præſentia,quia non ſecundum carnem ambulat,id eſt , quia non acquieſcit vitioſis carnis motibus. Si nihil damnationis, nihil ergo peccati: Deus enim iudicat ſecundum veritatẽ, vt nec peccatum patiatur impunitum eſſe, nec poſſit punire quod peccatum non ſit.Secundò idem confirmatur ratione à ſcripturis deſumpta:Nam iuxta ſentẽtiam ſcripturæ,minus voluntarium minus eſt peccatũ, quã illud quod eſt magis voluntarium. ergo vbi nullum eſt volũtarium, nullum eſt peccatum.Antecedens probatur per illud Lucæ 12. Seruus qui neſcit voluntatem domini ſui,& non facit, vapulabit paucis,quia videlicet minus peccauit. Cur minus peccauit,niſi quia minus volũtarium fuit quod fecit? Contra cum quis prudens volensque peccat , quia plus de voluntario eſt,plus quoque peccati ſit neceſſe eſt : Conſequutio ex logica manifeſta eſt, nec requirit theologica munimenta.Idẽ ſtabilitur ex oppoſito actu bono per cõſequẽtiam in ipſo:Quàmlibet enim aliquis actus aut motus in homine bonus, niſi tamẽ voluntarius ſit, laude vel præmio nequaquã eſt dignus:Exẽplo quod dicitur dilucidũ fiat:Iudas ſua proditione magnũ nobis attulit bonum, noſtri videlicet redẽptionẽ,ſed illi bonum non fuit, quia nec volũtarium.Non enim de redimẽdo genere humano cogitabat,ſed explere auaritiam ſatagebat. Diabolus quoq; prodeſt plurimis,ſed quia inuitus, & præter intẽtionẽ, inde laudẽ non reportat,ſed pœnam ſibi accumulat. Actus ſiquidem malus ſecundum D.Thom. 12. quæſt. 21. art.2. rationem peccati obtinet, ex eo quod ſit voluntarius: Actus verè bonus, quia voluntarius eſt, laudem meretur. Nunc patrum teſtimoniis res eadem comprobãda eſt. D. Aug.itaque ſub finem,libr.de perfectione iuſtitiæ, negat preces effundendas, ſi concupiſcentiæ nunquam conſentiamus:Dimitte nobis debita noſtra. Si peccata eſſent illi motus,quos ſuſtinemus inuiti, venia pro illis reſtaret petenda,& libr.1.contra 2.epiſtolas Pelagianorum cap.13,

Probat idẽ & alia ratione.

Iudas nobis benefaciẽdo grauiſſime peccauit.

negat dici debere: Dimitte nobis debita noſtra, propter concupiſcentiam, ſed duntaxat propter cõſenſum: Sic homilia 50. lib. 50. homiliarum & lib. 2. de Gen. contra Manich. capit 14. & de peccator. merit. & remiſſ. libr. 2. capit. 28. Diſtinguit concupiſcentiam renatorum à non regeneratorum. quòd illa ſuperata & perempta iaceat, niſi conſenſu illicito in regnum proprium reuocetur: hæc verò dominetur, quod virtute placeat: lib. verò 14. de ciuit. Dei ca. 17. comparat concupiſcentiam ante peccatum dominantẽ febri: Eam verò quæ in renatis eſt, languori, qui remanet in corpore, pulſa & febri curata. His cõſentaneus eſt D. Amb. li. de arca & Noë, ca. 9. D. Hieron. ſuper 5. cap. Mat. Beatus Cirillus li. 4. in Ioannem ca. 55. Et concil. Trident. ſeſſ. 5. ca. 6. Manere autem in baptizatis concupiſcẽtiam, vel fomitẽ hæc ſancta Synodus fatetur, & ſentit, quæ cùm ad agonem relicta ſit nocere nõ conſentientibus, & vtiliter per Chriſti Ieſu gratiam repugnantibus, non valet: quinimo, qui legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiſcentiam, quum aliquando Apoſtolus peccatum appellat: Sancta Synodus declarat eccleſiam catholicã nũquam intellexiſſe peccatũ appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, Anathema ſit.

Concupiſcentia renatorũ & nõ renatorũ quomodo diſtinguitur.

Concupiſcentiæ venenum & externi operis malum, quando plura peccata.

IN præſentiarum ſedula mentis attentione inueſtigandum occurrit: Vtrùm diuerſa ſint peccata: Interior voluntatis ratio in rem malam: Et eiuſdem exequutio in opere exteriori. Et reſpondẽdum, quod ſi loquamur comparando actum exteriorem ad aliquem actum interiorẽ, à quo non cauſatur talis actus exterior, tum non ſunt vnum peccatum, ſed plura, quia diſcrimine circunſtantiæ temporis diſtinguuntur. ita quod quamuis circunſtantia finis ſit eadem, quia tamen ſunt ſecundum aliud & aliud tempus, alium atque alium locum, diuerſa naſcuntur peccata, propter diuerſas auerſiones. Si namque hodie quis fornicari voluerit, ſed oportunitas actum recuſat, quo minus perficere queat quod mente conceperat, cras tamen iterato in voto habet fornicationem, quod nacta

ibi

occaſione externo opere perficit, vtique iam plura ſunt ibi peccata,pluribusq; plectũtur ſuppliciis: Si autem cauſetur & originẽ trahat actus exterior ex interiori, tunc procul dubio ſunt vnum peccatum: quanquam enim ſint duo actus in eſſe naturæ,ſunt tamen vnum in eſſe morali,cùm ambo ſint circa idem obiectum formale, fiantque ambo vno contẽptu. Quod autẽ plus puniatur malum opere perpetratum, quàm ſi in ſola perſiſtat cogitatione: non ideo eſt quòd diuerſa ſint peccata,ſed quia ex pluribus hoc procedit peccatum,teſte Thom.12.quæſt.20.art.2. & 3. Nec obſtat ſi quis dicat:Duobus præceptis prohibentur, ergo ſunt duo peccata,quia actus exterior prohibetur illa parte legis:Non furaberis,Non mœchaberis.Interior, Non cõcupiſces rem vel vxorem proximi. Dicendum eſt quod hoc dictum non concludat, quia dicendo(non mœchaberis, non furaberis)prohibetur tam actus exterior, quàm interior.Sed ne exiſtimet aliquis actum dũtaxat exteriorem eſſe prohibitum, expreſsè addita ſunt alia præcepta prohibentia etiam actum interiorem & maligni cordis officinam,de quo exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria,fornicationes,furta,falſa teſtimonia & blaſphemiæ quæ coinquinant hominem, Mat. 15. & ſeparant à Deo,Sapientiæ 1.Vnde Hierem. 4.Quouſque morabũtur in te cogitationes noxiæ? Quemadmodũ enim ante hominum conſpectum,peccati habet rationem male factum opere perpetratum: ita ante oculos omnia videntis mala cogitatio,ſecundum Auguſt. ſerm. 49. de temp. & Ambr. li.de fuga ſanct. ca. 1. potiſſimum ſi protinus ei non reſiſtatur:Sicut namque tunica diu ſanguinolẽta difficilè abſtergitur,ſecũdum ſer.76.ad fratres in eremo, apud D.Auguſt. & Vipera matris viſcera corrodendo,ſi diutius includatur,enecat,ita cogitatio nimis impreſſa animam trucidat,eodẽ teſte li. contra epiſtolam Petiliani ca. 19. Tria autem(ſecundum Bernardum ſer. de triplici genere cogitationum,& D.Greg.li.4.Moral.25.) occurrũt genera cogitationũ,à quibus multa ſolicitudine cauere neceſſe eſt: Sunt enim interdum penitus otioſæ,quas haud difficulter anima ſuper ſui cuſtodia conſiſtens propulſare poſſet. Sunt & aliæ cogitationes violentæ magis & fortius inhęrẽtes, quæ videlicet ad neceſſitates naturæ pertinent: ſæpè

Similitudo. Vipera matrem enecat.

enim ſic afficiunt cogitationes carnales de cibo, potu, veſtibus, &c. vt vix de cordibus noſtris eradicari queant, quod nõ aliunde fit, niſi quia ipſæ limoſæ & viſcoſæ glutinoſam inuenerint terram. Quid igitur clamandum? Planè dicendum, quod Geneſ. 49. legitur de Iacob: Ruben primogenitus meus nõ creſcas, aſcendiſti enim cubile patris tui. Rubea ſiquidẽ & carnalis eſt huiuſmodi concupiſcentia, quæ tunc cubile noſtrum aſcendit, cùm non ſolũ memoriam tangit cogitatione, ſed & ipſum voluntatis ſtratum ingreditur, & praua delectatione polluit, ſecundum Aug. li. 6. contra Iulianum ca. 5. & Tho. 12. q. 15. & quæſt. 74. Tertium genus cogitationum immũdum & fœtidum eſt quod tota virtute propellere debemus inuocantes ſuſpiriis & lachrymis ſpiritum vt adiuuet infirmitatem noſtram.

Quod tibi non vis fieri, alteri nec feceris.

CHriſtiana charitas non quærit quæ ſua ſunt, 1. Ioannis 3. ſed quæ aliorum, ſecundum Apoſtolũ, 1. ad Cor. 13. Sui amor eo veſanit, vt etiam Deo quod Dei eſt detrahat, & proximus quod eſt proximi auferat, ſecundũ Aug. libr. 14. de ciuit. Dei, cap. 28. epiſtola 80. ad Heſichium, & Ambroſ. libr. 1. de Cain, ca. 4. Hinc peruerſo noſtro amori abrenuntiemus, oportet. Et magni certè eſt profectus, vt noſtri penè obliti, ac ratione noſtri poſthabita, Deo eiuſque mandatis fidele ſtudium noſtrum impendere conemur: Cùm enim priuatam noſtri rationem omittere iubeat ſcriptura, non modò habendi cupiditatem, potentiæ affectationem, hominum gratiam, ex animis noſtris eradit, ſed ambitionem quoque & omnem gloriæ humanæ appetitum aliaſque ſecretiores peſtes eradicat. Ita ſanè compoſitum & comparatum eſſe conuenit hominem Chriſtianum, vt ſibi in tota vita negotium cum Deo eiuſque voluntate eſſe reputet. Hac ratione, vt omnia ſua ad arbitrium calculumque eius reuocabit, ita quoque totam mentis intentionem religioſè ad eum referet: Nã qui Deum in omni re agenda intueri didicit, ſimul ab omni vana cogitatione auertetur. Hęc eſt illa noſtri abnegatio, quam diſcipulis ſuis à primo tirocinio mandat tanta diligẽtia Chriſtus, Matth. 16. quæ vbi ſemel in animo obtinuit principatum, neque ſuperbiæ, neque faſtui, neque oſtenta-

ſtentationi, deinde neque auaritiæ, neque libidini, neque luxuriæ, neque mollitiei, neque aliis (quæ ex amore noſtri contra Dei præcepta generãtur) malis vllum locum relinquit. Contra vbicunque non regnat, illic vel ſpurciſſima vitia, ſine pudore peruagantur, vel ſi quæ eſt virtutis ſpecies, praua gloriæ cupidine viciatur: Oſtende enim hominem ſi potes, qui (niſi ſibi renuntiarit ſecundum præceptũ Domini) rapere aliena, facibus auaritiæ ſuccẽſus, ſi poſſit, noluit concupiſcere ſaltem ſi non poſſit? Nam quicunque non fuerunt hoc ſenſu occupati, laudis ſaltem gratia virtutem ſequuti ſunt. Qui autem vnquam ex Philoſoſophis virtutẽ propter ſe expetendam maximè contenderunt, tãta arrogantia inflati fuerunt, vt appareat nõ ob aliud virtutem expetiiſſe, niſi vt ſuperbiendi haberent materiam. Porrò prælibatis præceptorum verbis, iubemur perſpicere, & obtutus mentis dirigere ad proximos eorúmq; poſſeſſiones. Cum enim ſic nos eum hominibus gerere iubet ſcriptura, vt illos honore anteferamus, vt procurandis eorum commodis totos nos bona fide impendamus, ea dat mandata, quorum minimè capax eſt animus noſter, niſi ante naturali ſenſu euacuatus, & diuinæ gratię ſuſtentaculo fuerit ſuffultus. Nam qua cæcitate omnes in amorem noſtri ruimus, ſibi quiſque iuſtam cauſam habere videtur, ſe efferendi, alios autem omnes præ ſe contemnendi. Si quid in nos contulit Deus non pœnitẽdum, eo freti, protinus animos tollimus, nec tãtũ intumeſcimus, ſed penè ſuperbia rumpimur, vitia quibus abundamus, & occultamus apud alios, ſedulò; & nobis leuia minutaque eſſe blandiẽdo fingimus, imò interdũ pro virtutibus oſculamur. Eadẽ, quas in nobis admiramur dotes, ſi in aliis appareãt vel etiã ſuperiores, ne cogamur illis cædere, noſtra malignitate carpimus. Si quæ ſint vitia ſeuera acriq́ue animaduerſione ea obſeruare, odiosè amplificamus. Hinc illa concupiſcentiæ inſolentia, vt quiſque noſtrum ceu communi lege exemptus ſupra reliquos velit eminere. Cædũt diuitibus pauperes, plebei nobilibus, ſerui dominis, literatis indocti, imò nemo eſt, qui nõ aliquid præſtantiæ opinione intus alat. Ita ſinguli ſibi adulando regnum quoddã in pectore gerunt. ſibi enim arrogãtes, quo ſibi placeãt de aliorum ingeniis & moribus cẽſuram agunt: Si verò ad con-

ctionem vetum fuerit, illic erumpit venenum, & latẽs in herba anguis emergit. Nam multi ſanè nõnullam mãſuetudinem præ ſe ferũt, quamdiu blãda omnia & amabilia experiũtur: At verò qui eũdẽ ſeruet modeſtiæ morem, vbi pũgũtur, quotuſquiſque eſt? Rurſum iubemur, quæcũque in aliis bona Dei reſpicimus, ſic reuereri ac ſuſpicere, vt eos quoque penes quos reſidẽt, honoremus: Nam magnæ improbitatis foret eum illis quo ipſos honore dignatus eſt Dominus adimere. Ad vitia autem docemur cõniuere, nõ equidem vt adulãdo faueamus, ſed ne illorum cauſa inſultemus iis, quos beneuolẽtia & honore fouere cõuenit. Ita fiet vt cum quocũque mortalium negotium nobis ſit, nõ tãtum moderatè nos & modeſtè, ſed comiter & amicè etiam geramus, teſte Ambro. lib. 2. offi. cap. 19. Quemadmodum ad veram mãſuetudinem nũquam alia via peruenies, quàm ſi & tui deiectione & alterius reuerẽtia imbutum pectus habueris: Ita nũquam æternæ vitæ apicem attinges, niſi plenitudine legis dilectione, Roma. 13. & ſine præcepti charitate, 1. ad Timoth. 1. Auguſt. ſermo. 39. de temp. D. Bonauẽtu. lib. 2. diſt. 38. teipſum lucratus fueris & proximum ad meliorem vitæ frugem induxeris. Quod ſi feceris, & te, & ipſum ſeruaueris, vt cùm nouiſſimus vitæ articulus apparuerit, immarceſſibilem gloriæ coronam, quam timentibus ſe repromiſit, recipies.

Animum his duobus vltimis mandatis nedum manum opera exactiſſima reſtringere incumbit.

HISCE mãdat Dominus præceptis, vt nulla nobis cogitatio irrepat, quæ noxia in alterius detrimẽtũ vergẽte cõcupiſcẽtia animos noſtros commoueat. Cõſtitutum igitur ſit, nõ ad externam honeſtatem modò, ſed ad interiorem ſpiritualemque iuſtitiam hominis vitam in lege informari. Quod cùm inficiari nemo queat, pauciſſimi tamẽ ritè animaduertũt. Id fit quia in legiſlatorem nõ reſpiciũt, à cuius ingenio, natura quoque legis eſt æſtimãda. Si quis rex edicto, ſcortari, occidere, furari prohibeat, ſanctione fateor nõ tenebitur. Si quis ſcortãdi, occidẽdi, furãdi, cupiditatem animo cõceperit, tamẽ nihil eorum perpetrarit, nempe quia legiſlatoris mortalis prouidẽtia nõ niſi ad externam ciuilitatem protẽditur, lib. 1. Inſtitutionum de Iure naturali, lege Iuſtitia. Nec violãtur

Ratione probat quod docet.

tur interdicta niſi patratis flagitiis. Deus autẽ (cuius oculum nihil fugit, Hebræorum 4. & qui externam ſpeciem nõ tam moratur, quàm cordis puritatẽ) ſub ſcortationis, homicidij, furti interdicto, libidinem, iram, odium, alienæ rei appetẽtiam, dolũ & quicquid tale eſt, vetat: Nam cùm ſit ſpiritualis legiſlator, animæ nõ minus quàm corpori loquitur, leges ciuiles quæ extra emerſerũt, quo animo vnumquodque facinus editum fuerit expẽdũt, ſed arcanas cogitationes nõ ſcrutãtur. Proinde illis ſatisfactum fuerit, vbi quis dũtaxat à trãſgreſſione cõtinuerit. Cõtrà autem, quia animis noſtris lata eſt lex cæleſtis, animorum refrenatio ad iuſtam eius obſeruationem cumprimis eſt neceſſaria. Ac vulgus hominum, etiam dum legis contemptum fortiter diſſimulat, oculos, pedes, manus, & omnes corporis partes in aliquam legis obſeruationem componit. Cor ab omni obediẽtia alieniſſimum interim retinet, ac ſe defunctũ putat, ſi probe homines celauerit quod gerit in cõſpectu Dei. Audit: Nõ occides, Nõ mœchaberis, Nõ furaberis: gladiũ ad cædẽ non exerit, corpus ſuũ meretricibus non cõmiſcet, manus alienis bonis non inijcit: hæc omnia bene hactenus, ſed cædes totis animis ſpirat, feruet in libidinem, omnium bona retortis aſpicit oculis, & cupiditate deuorat. Iam verò deeſt quod præcipuum erat legis. Vnde, quæſo, tam craſſus ſtupor, niſi quod omiſſo legiſlatore, iuſtitiam ſuo magis ingenio accommodat? His fortiter reclamat Paulus adfirmans legem eſſe ſpiritualem: quo ſignificat non modò animæ, mentis voluntatis obſequium exigere, ſed requirere angelicam puritatem, quæ omnibus carnis ſordibus abſterſa, nihil quàm ſpiritum ſapiat. Hunc legis ſenſum adfirmantes non nos ex nobis interpretationem ingerimus, ſed Chriſtum ſequimur optimum legis interpretẽ: Cùm enim Phariſæi peruerſa opinione populũ imbuiſſent, legẽ perficere quæ externo opere, nihil aduerſus legẽ perpetraſſent. Nunc periculoſiſſimũ errorẽ arguit & impudicũ mulieris aſpectũ ſcortationẽ eſſe pronuntiauit, Matth. 5. homicidas teſtatus eſt, quicunque fratrẽ oderint. Facit enim reos iudicio, qui vel iram animo conceperint, reos concilio qui murmurando aut fremendo aliquam offenſi animi ſignificationem dederint: reos gehennæ ignis,

qui conuitiis ac maledicentia in apertam iram proſiluerint. Cùm igitur manifeſtum euaſerit præfatis mandatis legiſlatorem ſine ambiguitate manum ſuorum repreſſiſſe, ne violentam in proximum officioſo ſeruitio proſequendum manum iniecerint, & linguam compeſcuerint, ne aliquem falſo teſtimonio circumuenirent, aut mœrore afficerent, iam hiſcè duobus vltimis animi motus refrenare conatur. Quod licet prius factum fuerit, quia per (Non mœchaberis) & (Non furaberis) etiam inordinata hominis mœchari aut furari voluntas cohibetur affectio, tamen ſic adnectuntur duo præcepta, ne quis tergiuerſandi aut excuſandi occaſionem prætendere queat. Nec ratione caret, quod nulla habeamus præcepta, quibus deprauata occidendi aut peierandi voluntas interdicatur: Nam noſtra corrupta natura, inquit D. Auguſt. lib. 2. de nupt. & concupiſ. cap. 22. & Ambro. lib. de Iſaac, & anima, cap. 7. mirabili modo paſcitur, quando carnis illecebris oblectatur, adeo vt ſenſualitatis motibus, quàm diuinæ voluntati obaudire malit, uſque quibus caro deliciatur (vt ſunt bona temporalia, conſolatur. Porrò homicidium & periurium ab iis quibus vel parũ humanitatis ineſt, ipſo primo abiuratur intuitu, nec aliqua ratione ad illud mens humana inclinatur, ſic falſum teſtimoniũ nemo eſt qui etiã ſolius dictamine rationis non abhorreat. Quo fit vt hæc aut ſimilis farinę mãdata duplicem nõ habeãt prohibitionem, operis & cordis. Verùm hic ſcrupulus haud diſſimulãdus, ex diſtinct. 40. lib. 3. Sẽtẽtiarũ Petri Lõbardi emergit: Cùm enim hic prohibeatur concupiſcentia alienæ vxoris, & alienæ rei, quare dicitur lex reprimere manũ nõ animũ? Cui reſpõdẽdũ. Quia etſi foris propoſita ſit nobis per cõminationẽ pœnæ, iniuncta tamẽ abſque adminiculo gratiæ nequit, auerſam mutare volũtatẽ quia ex corruptione primordialis naturæ odio habemus iuſtitiã, & obuiis vlnis amplectimur iniquitatẽ. Sed hoc dũtaxat efficere poteſt lex, vt hæc deprauata in nobis voluntas per exteriorem actum foras non prodeat. Ideoque quod ex lege ac viribus naturæ iuſti euadere nituntur, præualent quidem externam quandam oſtendere in moribus ac corporis geſtibus honeſtatis laruam, qua iuſti coram hominibus reputentur, ſed non coram Deo voluntatis inſpectore.

Occurrit tacitæ obiectioni.

Difficultas ex Magiſtro Sententiarum.

ctore. Quarè non immeritò rei habentur, ſecundùm Auguſt. de ſpiritu & litera, cap. 8. quia non eſt ipſis coram Deo in voluntate, quod coram hominibus apparet in opere. Et ſicut in præſentiarum non ſolum prohibetur voluntas concupiſcendi vxorem proximi, mœchandíque, ſed etiam inuidentia, qua ægrè ferimus, proximum talem nactam vxorem quam nobis, ſi vlla permitteret occaſio, optaremus coniunctam, etiamſi noſtram contoralem proximi vxori poſthaberemus. Ita etiam non ſolùm inhibetur nudandi proximum facultatibus ſuis iniuſtis quibuſdam rapinæ velamentis, vel rationibus manifeſtè iniquis, ſed etiam hoc præuaricantur mandatum, qui quocunque modo cum aliena iactura ſeu incommodo ſe locupletare deſiderãt, vel alieni ſeruitij obſequium, cum alterius detrimento, concupiſcunt.

Quàm grande piaculum ſit ignorare præceptorum decalogum.

MVLTIPHARIAM multíſque modis vſurpatur in ſacra ſcriptura ignorantiæ nomenclatura, ſiue ſcientiæ carentia. Quædam namque dicitur naturalis, vtpote cordium noſtrorum penetralibus infuſa, & ingenita conditione inſita: Multa ſiquidem ſunt, quorum notitiam natura recuſat, quod aut naturæ debilitate, aut ſacratiſſima diuinæ ordinationis diſpoſitione fieri, nulli non eſt conteſtatiſſimum. Sicut enim aliqua animalcula naſcuntur oculis capta, actuque videndi deſtituta, vt ſunt talpæ, canes, lupi, vulpes, &c. ita nos huic inſerti mundo, multorum ſumus ignari. Sic Adam permulta eorum quæ ſuper ſe futura erant, ignorabat, & Salomon dicit 3. Reg. 3. Ego ſum puer paruulus ignorans egreſſum & ingreſſum meum, meritorum qualitatem ſcilicet, futurorum veritatem, mortis propinquitatẽ & indeclinabilẽ iudicij extremi rigorẽ. Altera eſt virtualis ſe, ſuos, ſuáque ignorãtiũ, ſi quidem ſecundum illud Canticorum 1. Si ignoras te ô pulcherrima mulierum, egredere & abi à peccato: Recedẽdo ſuos ignorãt qui carnali affectione neminem agnoſcunt. Deut. 33. Dixit patri ſuo & matri, neſcio vos & fratribus ignoro vos. Qui non reliquerit patrem vel matrẽ, nõ eſt me dignus. Sua ignorãt illi, qui cor diuitiis nõ apponũt, imo ipſas deſpiciũt, & contemptui habent. Tertia

Multiplex ignorantiæ vſurpatio.

eſt criminalis, qua ignoramus quorũ ſciétiã adamare debemus. Cẽſeturq́ue duplex Iuris & facti ignorãtia: Iuris eſt, qua ignoratur iuris cõſtitutio, ſeu lex aliqua cùm humana tum diuina, veluti cũ quis illicitũ ignorat, ratione mutuatæ pecuniæ vſurariũ extorquere lucrũ, cõnubia inter cõſanguineos cõtracta, ſeu diẽ Dominicũ prophanãdũ, vel etiã ſacrũ præceptorũ decalogũ poſthabẽdũ. Quicũque hæc, & huius generis alia ignorat, quæ ſcire obligatur, illicita ignorãtia iuris delinquere cõuincitur. Ignorãtia autem facti nuncupatur, cùm quis probe cognoſcit actum aliquem reprehenſione dignum, atqui ipſum latet eum, quẽ peragit, eſſe vetitum ac malum. Vt ſi quis ignoret nuptias inter iſtas perſonas cõtractas, aut hunc cibum eſſe mortiferum, ſiue hãc rem eſſe alienã furtóve ſubreptã, vel cognoſcẽs adulteriũ eſſe peccatum, alienum inuadit thorũ, exiſtimãs eſſe ſuum, quẽadmodum Iacob ad Lyã, quẽ D. Auguſtinus lib. 22. cõtra Fauſtũ cap. 47. 50. & 52. excuſat à peccato: Nequaquã tamẽ excuſatur Lamech ab huiuſcemodi peccato, ſecũdum eũdem lib. 15. de ciuitate Dei, cap. 21. quia licet fortè rei licitæ operam nauarit, nõ tamẽ debitã vitãdi malũ diligẽtiã adhibuit: Rurſum hæc Ignorantia quadripartita ſectione diuiditur, nempe in Ignorãtiam affectatam, quæ eſt in his, qui nolũt intelligere vt bene agãt, quales ſunt, qui ambulant in tenebris, abſque cõſciẽtiæ remorſu, carnis illecebris habenas laxãtes. De quibus dicitur Iob 21. Recede à nobis, viã ſciẽtiarum tuarum nolumus, inſtar paganorum negligẽtiũ legitima Dei terræ 4. Reg. 17. O quot ſunt ad hanc redigendi claſſem, qui data opera liminibus ſe templorum ſubducũt, ne viuæ vocis prædicatorum energia infrunitus ipſorum animus pœnitudinis dolore percellatur? Quot ſunt huius farinæ, neſcio an homines dicẽdi, qui magis terrenis fecibus inhiare probãtur, quàm cæleſtibus bonis ſacrari nitãtur? O curas hominum quãtũ eſt in rebus inane? O præpoſtera obcæcatorum cordium induſtria? O grãdis diabolicæ fraudis aſtutia: lutum verſipellis præbet, vt aurum aufetar: delitias qualeſcũque ſuppeditat, vt regnum adimat. Quomodo obſecro res fieri ſinet, eius participes cuius commemorationem niſi cum tedio ſuſtinemus? ſemitamq́ue ad illud ducẽtem, ſacra videlicet diuinæ maieſtatis

Ignorantia iuris quid.

Ignorantia facti quid.

ſtatis præcepta, tâquam importabilem ſarcinam humeris excutimus. Quibus profectò ſatius foret ſecundum doctrinam diui Petri poſterioris epiſtolæ ca.2. non cognouiſſe viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum côuerti ab eo quod illis traditum eſt ſancto mandato, & Luc.12. Seruus voluntatis Dominicæ non ignarus, quam ſi adimplere non ſatagat, vapulabit multis, quia teſte Oſeæ cap.4. Repellens repelletur & quia non habuit ſcientiam captiuus ducetur, ſicuti docet ſanctus Eſa. cap.5. ſuæ prophetiæ hæc nunquam excuſat, quin potius peccata, ſecundum beatum Auguſt lib. de natura & gratia cap.17. ſuis circumſtantiis aggrauat: Secundo Ignorantia dicitur craſſa & ſupina, quæ eſt in his, quæ deſidia addiſcere ea quæ ſcire oportet, credere, agere, aut cauere negligunt, hæc à tanto, non à toto excuſat, hoc eſt aliquantulum, quod non ſit tam grande piaculum, perinde atque aliquis malitia datáque opera delinqueret: Nequaquam tamen à mortali excuſat, præſertim ſi ſit de præceptis legis, aut naturæ, vti docet beatus Gregor re & nomine magnus par.1. cap.1. Paſtoralis curę. Tertio dicitur Ignorantia cuius cauſa eſt probabilis, vt quãdo quis probabili ratione perſuaſus, opinatur ægroto vtile fore, quod tamen noxium eſt, & quod noxium eſſe poſſet, diſcere, itaque ignorãtiam illam ſtudio vincere: Quarto Ignorantia inuincibilis eſt, quam quis faciẽdo etiam quantum poteſt vincere aut ſuperare nõ poteſt, vel quæ manet poſt omnem diligentiam poſſibilem & debitam. Hæc excuſatur à peccato, etiamſi fuerit ignorantia articulorum Chriſtianæ fidei, aliorúmve quæ ad capeſſendam ſalutem ſunt neceſſaria, ſecundum angelicum doctorem beatum Thomam 1.2. quæſt.76 art.2. Propterea pagani, gentiles, & infideles, teſte Ioanne Driedone lib.2. de Chriſtiana libertate cap.9. ſecundum infidelitatem purè negatiuè acceptam, qui nunquam aliquid myſteriorum fidei perceperunt, neq; habuêre à quo addiſcerent, non cõdemnabuntur propter vllum infidelitatis peccatũ, ſed propter alia crimina, quæ etſi abſque fide in Chriſtum remitti nequeant. Vtique tamen per lumen rationis internæ, ea euitare potuerunt, cuiuſmodi ſunt homicidia, adulteria, falſa teſtimonia, &c. Hæc tamen ſententia non videtur intelligenda ſecundum diuum Auguſtinũ lib. de gratia

Ignorantia craſſa.

Pœna gẽtilium infernalis qualis. & lib.arb.ca.3.quaſi non ardeant in inferno, ſed quia minores pœnas dare cogantur. Seruus ſiquidem neſciens voluntatem domini ſui (inquit Chriſtus, Luc. 12.) vapulabit paucis: ſeruus ſciens voluntatem domini vapulabit multis, hoc eſt, magnis affligetur tormentis. Vt cognoſcamus autem quæ ignorantia à peccato excuſet, quæque diminuat, haud diſſimulandum eſt ignorantiam, quæ eſt cauſa actus, qui alioqui eſſet peccatum, eſtque inuolũtaria, eiuſque rei, quam quis ſcire non obligatur, in totum excuſare à peccato. Reliquæ verò ignorantiæ omnes per ſe diminuunt peccatum, in quantum faciunt minus eſſe ſpontaneum, ita vt nulla ignorantia per ſe peccatum aggrauet, niſi ex propria culpa originem ſumpſiſſet, quia tunc non excuſat à toto, ſed à tanto, ſicuti liquet de ebrietate Loth, Geneſ.19. qui non excuſatur ab incæſtu, quod propria acciderit culpa, ſecundum ſanctum Auguſtinum li.22. cõtra Fauſtum Manich.ca.41.& ſequentibus. Atqui Noë de eadem, teſte li.2. de peccatorum merit. & remiſſ.ca.10.& li. 12. contra Fauſtum c.23. Vbi etiam docet Noe nuditatem, ſignificaſſe Chriſti paſſionem. Deinde non eſt ignorandũ quod ex infirmitate aliquid delinquãt, vel etiam malitia, in quibus eſt quædam ignorantia, iuxta ſententiam Sapientis, Prouerb.14. Errant omnes qui operantur malum: Non tamen hi propriè dicuntur ex ignorantia exorbitare, quippe qui ex infirmitate vel paſſione peccant, quamuis actum eſſe malum non ambigant, obnubilata tamen per paſſionem mente, iudicant illum actum proſequendũ, propter bonũ delectationis, quam in peccatis vel fingunt, vel credunt, & proinde paſſio eſt prima cauſa peccati, non gnorantia.

Loth peccauit quomodo.

Quanta induſtria iuſſa Dei capeſſenda.

QVandoquidem non ſolùm in acie conſtituti ſumus, vt validum cum vigili hoſte faciamus conflictum: verum etiam in vinea, vt vberrimum vuarum turgentium fructum adferamus, quod ardenti præſtandum eſt deſiderio, flagrantique animo faciundum. Ignis ſiquidem male incenſus, voracem flammam recuſans, haud difficulter extinguitur: Quocirca graphicè dixit Hieremias, ca 48. maledictum eſſe qui faceret opus Dei negligenter: Seruus quoque

quoque talentum terræ finibus recondendo, pœnas alibi dare cogitur. Vel mundanorum igitur attendamus ſagacitatem, qui omnem mouent lapidem, vt temporalis lucri emolumenta comparare valeant: Diſcurrunt per mare, per terras, per mille diſcrimina rerum, quatenus per fas per nefas diuitias corruptioni obnoxias corradant, abdomenq́; inſatiabile paſcant: Atqui vetas æternæ beatitudinis delicias, quorumquiſque tali, imo aliquali, animi propenſione requirit? Leoni pabula falce decita, ſi porrexeris, non curat, quod carnibus ſaturari ſoleat, ſic iſti terrenis ſaturo fecibus. fruſtra æternæ beatitudinis præmia propoſueris: Sicut feruenter ita & celeriter ſunt præcepta Dei ob temporis irreuocabilis breuitatem amplectenda, vnde Ioannes ca. 10. Operamini dum dies eſt. Hoc eſt, dum humanas carpitis auras, ſaluti operam detis, quia veniet nox, id eſt mors, poſtquam hoc ipſum erit illicitum. Si equum aliquis accommodato, vt glebas rudium cãporum proſcinderet, accepiſſet, inſtantiſſimis conatibus contenderet, ne Dominus eum repetendo tempus agriculturæ anteuerteret: Sed forte procraſtinandũ ad productiores annos præfers, vt interea temporis intrepidè iuuentutis florem, concupiſcentiæ motibus, carniſque illecebris laxes habenas: quod eſſet perinde, atque ferrum in teipſum ſtringeres, vt poſtliminio chirurgum accerſas, qui haud dubie argueretur magnæ ſtultitiæ, ſicut ille, cui quatuor eſſent aſini deputati, debiliori tamen cæteris otio torpentibus totum onus imponeret. Quomodo quæſo pœnitentiam aget recubando, qui nec membra mouere poterit? Qui dignos pœnitentiæ fructus præceptorumque Decalogi obſeruantiam cuſtodiet, qui ſenio confectus recumbit? cùm maledictus legatur Malachiæ 1. debile offerat Domino? Cui conſentanea eſt diui Auguſtini ſententia, ſerm. 10. de ſanctis, quoniam non raro percutitur peccator hac animaduerſione, vt ſicuti eſt Dei oblitus, ita eius Dominus tum non reminiſcatur. Quemadmodum enim frondes arboris deciſæ, illuc corruere efficiunt, quo maxime propendent illi affixę, ita paſſim quales fuerint cogitationes, loquutiones, operationes, talem quoque ſortiuntur finem. Et ſi Adã laborarit in ſudore vultus vt panem comederet materialem, quanto magis ſummis conatibus eſt adnitendum, vt

Serio in via mãdatorum Dei eſt procedendum.

cæli pabulo refocillemur? potiſſimum cum paterfamilias vberrimum omnium arborum præſtoletur fructum, quę ſi minus producant, ſuccidet, & in ignem eas mittet, ſimul atque hortulani induſtria excultæ maneant infrugiferæ, Mat.7. Luc.13. O bone Ieſu, non tribus annis, ſed iam quadraginta annis & vltra in hortulo Chriſtianæ religionis educatus ſum, ſed eheu timeo vitem meam pro vuis hactenus produxiſſe labruſcas, nec ita adamuſſim ſanctiſſima benignitatis tuæ placita operi mancipaui, nec ad illa tanquã lydium lapidem imperfectionis meæ miſeriã ac paupertatis meæ inſufficientiã applicui. Da mihi miſero peccatori Domine Ieſu, da quod iubes & iube quod vis, vt ex diuo Auguſtino prælibauimus. Da, inquã, manibus meis gratiã inſtanter operandi, quia nec opus, hoc eſt, tempus operandi, nec ratio excuſandi, nec ſcientia defendendi, nec ſapientia allegandi, poſt mortem valebunt, quo inceſſanter mihi properandum non ambigo, vbi non quod legi, non quod ſcripſi, ſed quod feci requiret iudicium Chriſti.

Opera præceptis obſeruandis neceſſaria, quales requirant circunſtantiarum conditiones.

VNiuerſa iſta & ſingula ſacroſancta Decalogi mandata, ſaluti credentium non dubitantur neceſſaria: Si vis ad vitam ingredi inquit legiſlator Chriſtus Ieſus, Matth. 19. ſerua mandata, quaſi dicat, Si non ſeruaueris ea omnia, vel eorum vnum præuaricatus fueris, ad vitam ingredi nequaquam valebis, vti ſcriptura innuere videtur, Sapien. 11. quando omnia pronuntiat in menſura, pondere, & numero diſpoſita. Si omnia, dubio procul & ipſa præcepta, in menſura diſpoſuit, quæ protẽdi debet à ſublimibus cælorum, ad ima vſque tartarorum: Qua conditione, apoſtatici ſpiritus ſunt de gloria beatorum deturbati, quod ſupremæ maieſtati ſe æquare conati ſint, ac prompta ſeruitute obſequi grauati. Similiter prothoplaſtes Adam in paradiſi amœnitatibus conſtitutus, diuinis monitis non acquieſcendo tranſgreſſionis pœnam non euaſit: Deus ſiquidem vult ſuum honorem vbique locorum ſeruari integrum, nec hac in parte cognoſcere cupit (qui dicit, Gloriam meam alteri non dabo) participem: O bone & dulciſſime

ſime Domine, quoties iram indignationis tuæ incurri? quoties vltricẽ manũ quæ hoc anno 1573.ſuper Belgicam regionẽ extenta adhuc manet,cõmerui? Si nãque hic vno tráſgreſſionis opere, illi autem vna præuaricationis cogitatione demerſi ſunt,in profundũ inferni,quid de me miſero,qui etiam in faſtigio religionis vtroque modo innumerabiliter offendo, in corde paterni pectoris futurũ reſeruatur?Omnia ô Domine interiora mea contremiſcũt, ac imbres lachrymarum erumpere nõ ceſſant, quãdo impreſſa animi conſideratione præfata iudicia contueor.Tamen illi aliqualem excuſationis prætextũ fortaſſis habere potuerũt,innitẽtes dotibus tam præclaris ſibi primordiali creatione diuinitus cõceſſis: Locus etiam multiiuga pulchritudis varietate circumornatus,calcat maiora ambiẽdi fortè adminiſtrauit:Sicut Adam delicias ſuas mœrore afficere noluit,quin potius Deum poſthabendo, illius votis acquieſcere maluit. Quarè iuſto Dei iudicio de paradiſo repulſam ſimul paſſi, illi de gaudiis æternis profligati, ad extremam calamitatis deſolationem ſunt redacti. Plenam autem menſuram nobis præſcriptam offendimus, in oratione Dominica vbi dicitur:Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Quod licet à regno eius dependeat, neque poſſit ab eo diſiungi, nulli ſiquidem aduenit regnum niſi voluntatem patris implenti, non fruſtra tamen ſeorſum additur propter noſtram ruditatem, quæ non facilè nec illico apprehendit,quid ſit Deum in mundo regnare: Hac ergo hiſtorologia abſurdum non erit tunc fore Deum in mundo regem vbi ſe omnes voluntati eius ſubiicient. Porrò non agitur hic de arcana Dei voluntate,qua omnia moderatur,& in finẽ ſuũ deſtinat,quamuis enim tumultuoſe Sathan & ſequaces eius etiamnum hodie in Hollandia & Zelandica noſtra tellure contra ipſum omnia ſacra loca prophanando ferantur, nouit tamen incõprehenſibili ſuo conſilio non ſolum flectere illorum impetus,ſed in ordinem dirigere,vt per eos faciat, quod decreuit,pro hui⁹ impletione nequaquã precamur, quia perpetuum habet ſucceſſum,nec aliquis reſiſtere ei præualet, Iob 9. Eſa. 46. Conſilium meum ſtabit & omnis voluntas mea fiet.Sed hic notatur alia Dei voluntas nempe cui reſpondet voluntarium obſequium, ideóque nominatim

confertur cælum terræ, teſte diuo Hieron. ſuper Matth. Auguſt. lib. 2. ſermon. Domini in monte, cap. 11. epiſtola 121. ca. 11. quæ eſt ad Probam, & Gregor. lib. 3. Moralium, cap. 15. Quemadmodum enim beati ſpiritus ſupernorum mandatorum obſeruantiſſimi, diuinam perficiunt voluntatem, ita & hominum eſt diuino iuſſui obtemperare. Iubemur ergo optare ſicut in cælo nihil angeli tentant aggredi, niſi ex Dei nutu, rectéque ad omnem rectitudinem compoſiti ſunt, ſic terram omni contumacia & prauitate extincta eiuſmodi imperio ſubigi: Atque id quidem poſtulantes carnis noſtræ deſideriis renuntiamus, quia niſi affectus noſtros Deo reſignemus ac permittamus eius voluntati quantum in nobis eſt, ſe opponit, quádo nihil niſi vitioſum ex nobis prodit. Natura enim noſtra ad malum prona eſt, Geneſ. 6. Quocirca non docuit nos ſupremus inſtructor: Faciam voluntatem tuam, ſed fiat voluntas tua, vt cognoſcamus nos non ſolum non perficere poſſe, abſque Dei adminiculo, ſed nec velle quidem, quia operatur in nobis velle & perficere, pro ſua bona voluntate, ſecundum Apoſtolum ad Philipp. 2. Iſtud luculenter demonſtrat diuus Auguſtinus, libr. de gratia, & libr. arbitr. capit. 16. epiſtola 122. capit. 31. ad Honoratum, concil. Mileuitanum, capit. 4. & 5. & Arauſicanum 2. capit. 22. Hoc inſuper modo ad noſtri abnegationẽ informamur, vt Deus pro ſuo arbitrio nos regat, in ſemitis mandatorum ſuorum deducat, neque id ſolum, ſed etiam vt nouas mentes, nouóſque animos, noſtris in nihilum redactis creet, ne quem ſentiamus in nobis cupiditatis motum, ſed merum cum eius voluntate conſenſum, vt humilitas ſit in conuerſatione, ſtabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iuſtitia, in operibus gratia, in moribus diſciplina, iniuriam illatam promptè non tolerare poſſe, facere non poſſe, cum hominibus pacem habere, Deum toto corde diligere, ſacra eius iuſſa capeſſere, amare in illo quod pater eſt, timere quod Deus. Nomenclatura ſiquidem voluntatis, totum hoc intelligimus, quod Deo placere non ignoramus: Iſta igitur menſura à ſummo cælo vſque ad profundum inferni laudatur vbique nomen Domini: Deinde menſura debet ita eſſe coagitata, & completa, vt ſuam dilatet amplitudinem, ab exordio creationis

tionis mundi, vſque ad nouiſſimum diem: Nunquam enim videre licebit, Præcepta Decalogi abolita, adeo vt etiam gentes naturaliter ea quæ legis ſunt, quodam naturæ inſtinctu perfecerint, etiam priuſquam digito Dei lapidi eſſent impreſſa, viuæ vocis oraculo prædicata, ac demum calamo exarata: Altera proprietas eſt, vt præcepta, ſint iuſti ponderis: Niſi enim nummus quantumuis aureus, ſit iuſti ponderis, non immeritò repudiatus contemnitur: Cuiuſmodi colligimus fuiſſe quoſdam inanes Domini verbi præcones, Matth. 7. quos tanquam ſua gratia indignos contemptui habet: Si, inquit Apoſtolus, 1. Corinthio. 13. fidem habuero, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, vana eſt fides, euanida eſt religio: Pari modo niſi præcepta ex radice charitatis pullulent, nullius reputationis apud Deum ſunt cenſenda: Ex qua ſententia euadit perſpicuum, pondus præceptorum eſſe charitatem. Complura autem ſunt, quæ præceptis debitam ſubtrahunt iuſti ponderis grauitatem, Primo ſi eorum obſeruantes ſimus, ad captandam auram humanam, nempe cœlibem vitam præferendo, limina templorum frequentando, largas eleemoſynas erogando, bona quidem ex ſe hæc ſunt opera, ſed intentionis ratione debita fruſtrantur mercede, quando laudem hominum, quem hic amauerunt, obtinuerant, Matthæi 7. Qui facit iuſtitiam vt videatur ab hominibus, ab iis etiam præmium, non à Deo, cuius honorem non prætulerunt, reportabunt. Alij ſpe lucri temporalis quod expectant, mandata obſeruant. Alij pudore ſuffuſi aliqua perficiunt, niſi enim illos timor retraheret, ad omnes carnis illecebras defluerent, niſi etiam aliquos tenacitatis puderet, egeno ſtipem coram aliis mendicanti, non raro denegarent. Hi profectò, quia parcè ſeminant, parcè etiam & metent, quod iuſtum pondus operibus recuſent. Vltima proprietas ſeu conditio vice Colophonis ſit, vt completum habeant præcepta numerum: Si enim vniuerſis Simboli articulis, vno dempto fidem adhibeam, nil illa ad ſalutem proderit credulitas, teſte ſancto Auguſtino ſermone 131. de tempo. Qui in primam (inquit) de Trinitate perſonam non credit, in ſecundam credidiſſe ad ſalutem non proderit: Haud ſecus, Quicunque totam legem

Præcepta iuſti ponderis ſint oportet.

Obſeruantia mandatorum requirit numerum.

ſeruarit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus, Iacob.2. Quemadmodum namque vnum crimen læthiferum contrariatur charitati, ita vnius præcepti præuaricatio, totum religionis decorem euertit: Eodem quippe recidit, ſiue vnico palmo aquis ſubſidam, ſiue decem pedibus, modo obruentibus aquarum gurgitibus mortem incurram, æternamque damnationem reperiam. A cuius faucibus, nos liberare dignetur legiſlator Chriſtus optimus, maximus, qui viuit & regnat cum Deo patre in vnitate ſpiritus ſancti Deus per immortalia ſecula ſeculorum.
Amen.

FINIS.

ORDINATISSIMVS CAPITVM HOC LIBRO *contentorum cathalogus.*

Lex quare nobis præſcripta. Pagina 6.a
Quare legem dedit quam nouit non ab omnibus obſeruandam. 8.a
Præcepta iudicialia. 9.a
De cæremonialibus præceptis. 9.b
De præceptis moralibus. 11.b
De mortificatione legalium. 12.b
De ſimilitudine veteris & noui teſtamenti. 13.b
De differentia vnius teſtamenti ab altero. 15.a
Teſtamentum nouum quando ratificatum & confirmatum. 17.a
Præceptis num iuſti obligentur? 18.a
Præcepta Decalogi an ſint indiſpenſabilia. 19.a
De diſcrimine præceptorum & conſiliorum. 20.a
An operibus charitate formatis adimplenda præcepta. 21.b
De diſtinctione præceptorum Decalogi. 22.a

Primum præceptum.

De adoratione diuinæ maieſtatis. 23.a
De diuinis nominibus. 24.a
De omnipotentia diuina. 26.b
De voluntate diuina. 28.b
Deus vbique locorum eſt præſentiſſimus. 31.b
Deus inuiſibilis aliquibus eſt apparere dignatus. 35.b
De prouidentia Dei. 38.a
De præſcientia diuina. 41.b
De diuina dilectione & electione. 47.b
De prædeſtinatione diuina. 48.a
Quid & quorum ſit prædeſtinatio. ibidem
An aliqua ſit prædeſtinationis cauſa. 48.b
An prædeſtinatio ſit certa & infallibilis, ita vt nullus prædeſtinatorum queat damnari. 50.b
Prædeſtinatio an precibus iuuari queat. 52.a
Inquiritur quod operetur prædeſtinatio qualiſque fiat ordine. 53.a

De vocatione primo prædeſtinationis effectu. ibidem
De Iuſtificatione. 55.b
Quid eſt Iuſtificatio. ibidem
In quo conſiſtit Iuſtificatio. 56.a
Quibus via iuſtificationi ſternitur. 59.a
Quibus iuſtificatio paſſim in ſcripturis attribuatur, proponitur. 60.a
De Glorificatione vltimo prædeſtinationis effectu. 62.a
De Reprobatione. 64.a
De adoratione humanitatis Chriſti. 70.b
De adoratione ſanctæ crucis. 72.a
De cultu glorioſæ virginis. 77.a
De veneratione & inuocatione ſanctorum. 80.a
Sancti precum noſtrarum ſuffragia cognoſcunt. 81.a
Sancti non ſolum vota cognoſcunt, ſed precibus adiuuare poſſunt. 82.b
Animæ defunctorum hominibus aliquãdo apparere poſſunt. 85.a
De diuinis & ſanctorum miraculis. 87.b
De ſuperſtitioſis & magicis artibus. 92.b
De exorciſmis & adiurationibus dæmonio obſeſſorum. 98.a
Miracula in vno loco magis quàm in alio crebreſcunt. 101.a
De rebus in memoriam miraculorum ſuſpenſis. 102.a
Honoramus Deum & ſanctos templorum ædificatione. ibidem.b
Deum & ſanctos honoramus altarium erectione ſacrorum. 106.a
Laudabilis eſt cultus Deo & ſanctis in reliquiis exhibitus. 107.b
Imaginum cultus nobis debet eſſe quàm commendatiſſimus. 110.a
Procellis perſecutionũ ac Iconoclaſtarum furoribus exagitata eccleſia ſemper (vt ſponſus eius) victrix emerſit. 115.a
Diluuntur obiectiones contra vſum imaginum militantes. 121.a
Veneramur Deum & ſanctos etiam peregrinationibus. 124.a

Honoramus Deum & ſanctos ſupplicationibus & circumgeſtationibus. ibidem
Honoramus Deum & ſanctos luminaribus & candelarum incenſionibus. 126.b
Honoramus Deum & ſanctos genuflectionibus & capitis apertionibus. 130.a
Primo præcepto non prohibetur ſanctorum inuocatio aut imaginum veneratio. 132.a
De Idolatria externa. 133.a
De Idolatria ſpirituali & interna. 136.a

Secundum preceptum.

Iuramentum quid & quæ requirat. 137.a
De Periurio. 140.b
De Iuramento per Deum, & ſacrum eius euangelium. 142.a
De Iuramento per membra Dei. 143.b
De Iuramento per falſos deos & creaturas. 144 a
Crudelis & ſtulta promiſſio non eſt ſeruanda. ibidem.b
De exigentibus iuramentum. 145.b
De aſſumptione nominis Domini in familiari colloquio. 146.a
De Voto. 147.b
De voto ſimplici. 148.a
De voto ſolenni baptiſmatis. ibidem
De voto ſolenni ſacri ordinis. ibidem
De voto ſolenni religionis. 149.b
De ſolenni voto obedientiæ. 155.a
De ſolenni voto caſtitatis. 159.b
De ſolenni voto paupertatis. 165.a
De Apoſtaſia. 167.a

Tertium preceptum.

De Sabbatho Iudæorum. 169.a
De tranſmutatione Sabbati in diem Dominicum. 170.b
Dies Dominica quantis prærogatiuis Sabbato præpolleat. 172.b
De feſtiuitatibus Iudæorum. 173. b
De vigiliis antiquitus feſtis præmiſſis. 174 a
Loco vigiliarum ieiunia quare ſubrogata. 175 b
De feſtiuitatibus Chriſtianorum. 177.a

De cauſa feſtorum in Eccleſia inſtitutorum. 179.a
Sacris feſtiuitatibus quid agendum: 180.b
Quibus diebus ſolennibus abſtinendum. 181.b
De Conuiuiis. 184.b
De ſpectaculis. 186.a
De ludis. ibidem.b
De choreis. 188.a

Quartum præceptum.

Qui parentes honorandi. 159 a
Obſequia quæ parentibus exhibenda. 190.a
A quibus debent parentes filios præſeruare. 192.a
Parentes quibus debeant filios informare, 194.b
Prælati & patres ſpirituales an admittendi. 195.b
Quales eſſe debeant prælati ſpirituales. 197.a
Quales debeant eſſe prælati ciuiles. 198.b
Quali honore ſunt prælati proſequendi. 201.a
Prælati quomodo timendi. 203.b
Pręlati ſpirituales non ſubſunt ſecularibus, ſed econuerſo. 206.a
Prælati ſpirituales vtrunque habent gladium, id eſt, iuriſdictionem. 207.b
Prælaris ſpiritualibus rerum temporaliũ poſſeſſio non eſt inhibita. 210.a
Quibus electio ſpiritualium prælatorum conceſſa. 212.a

Quintum præceptum.

De multiplici homicidio. 214.b
De bello. 218.a
De torneamentis, duellis, & funambulis. 220.b
De inuidia. 221.b
De ira. 223.a
De odio. 225.a

Sextum præceptum.

De fornicatione. 226.b
De adulterio. 227.b
De concubinatu. 232.a
De inceſtu. 233.a
De ſtupro. 234.a
De raptu. 234.b
De ſacrilegio. 635.a
De peccato contra naturam. 235.b
De

De tactibus & oſculis impudicis. 237.a
De impudicis aſpectibus & obſcœnis colloquiis. 237.b
De ebrietate. 239.a

Septimum præceptum.

Furti deſcriptio. 241.a
De emptione & venditione. 242.b
De Monopolio. 245.a
De Vſura. 246.a
De Cambiis. 249.b
De Vectigalibus. 251.a
De Simonia. 252.b
De pluralitate beneficiorum. 254.b
De auaritia. 257
De reſtitutione. 259.b
De eleemoſyna. 264.a

Octauum præceptum.

De vitio linguæ in generali. 268.b
De adulatione. 268.b
De blaſphemia in genere. 271.a
De blaſphemia in Spiritū ſanctum. 272.b
De prauo conſilio. 274.b
De contentione. 275.b
De contumelia. 276.b
De conuitio. 277.a
De deriſione bonorum. 277.b
Detractione. 278.b
De ſeminantibus diſcordiam. 281.b
Quid hæreſis quiq́ue hæretici. 283.a
Hæreſis ſicut ſemper fuit, ita nunquam non erit. 284.a
Hæreſis quid generet. 286.a
Qua pœna hæretici exterminandi. 288.a
De falſo hæreticorum martyrio. 292.b
Qua pœna fautores iſtorum puniendi. 293.b
Qua pœna domini feriendi extirpationem minus cordi habentes. 295.b
Qui relapſi ſint cenſendi. 296.a
Qualiter ab hæreſi reſipiſcentes recipiendi. 297.a
De officio inquiſitoris hæreticæ prauitatis. 299.a
Hypocriſis. 301.b
De iactantia. 302.b

Temerarium iudicium. 303.b
De maledicis. 305.a
De mendacio. 306.b
De multiloquio. 308.a
De murmure. 309.b
De ſuſpicione mala. 311.b
De ſuſurrio. 312.a
De teſtibus. 312.b
Nonum & decimum præceptum.
Origo mali vnde. 313.b
Adam quomodo ad peccatum defecit. 316.a
Per Adam in omnes homines peccatum pertranſiit. 318
Filii actualem parentum culpam non contrahunt vt Adæ. 319.b
Qualem ſuſtineant pœnam paruuli in peccato originali decedentes. 320.b
Quid concupiſcentia & peccatum originale. 322.a
Concupiſcentia & peccatum originale an ſit in carne vel anima & quomodo. 323.a
Concupiſcentia circa quæ verſatur. 325.b
Concupiſcentia eſt in paruulis non renatis peccatũ. 327.a
Concupiſcentia poſt baptiſmum non eſt peccatum. 329.a
Erronea Lutheri de concupiſcentia eliditur ſentẽtia. 331.a
Concupiſcentiæ venenum & externi operis malum quando plura peccata. 332.b
Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris. 333.b
Animum his duobus mandatis nedum manum exactiſſima opera reſtringere incumbit. 334.b
Quàm grande piaculũ ſit ignorare præceptorum decalogum. 336.a
Quanta induſtria iuſſa Dei capeſſenda. 337.b
Opera præceptis obſeruandis neceſſaria quales requirant circunſtantiarum conditiones. 338.b

INDEX

INDEX VERBORVM ET RERVM MEMORABILIVM LOCVPLETISSIMVS.

A

Ab aſpectibus impudicis abſtinendum. 237.b
Abdoniæ iactantia. 303.b.
Abnegare ſemetipſum, arduum. 156.a
Abiurationis forma. 298 a.
Aborſus nullo modo procurandus. 192.b
Aborſus variæ occaſiones. 193.a
Aborſum procurantiũ antiqua pœna. ibidem.
Abraham plures habuit vxores. 232.b
Abuſus prælatorum. 255.b
ab Abuſu petitum eſt potiſſimum hęreticorum argumẽtum. 288.a
Acceptum referre & acceptũ ferre, differunt. 59.a
Acriſius pater Danaes 234.a
in Adam quomodo fuerunt omnes homines. 323.a
Oppoſito modo quàm in Adam nobis ineſt peccatum originale. 324.b
Adam non habuit peccatum originale inſtar paruulorum. 322.b
Adã propriç poteſtatis amore deceptus peccauit. 317.b
Adam legem naturalem rupit 6.a
Adam grauius quã Eua peccauit. 3.7.b.
Adam quomodo ad peccatũ defecit. 316.a.
Adæ peccatum alienum dicitur & noſtrum. 319.a
Adæ pœnitentia. 284.b
Adæ prima tranſgreſſio tranſijt in poſteros. 319.b.
Adæ pœnitentia. 137.a
Adiurationes dæmonum. 99.b.100.a.b.101.a
Admonitionũ forma. 300.a
Adorationem quare recuſauit angelus. 131.b
Adorare & Inuocare differunt. 81.a
Quomodo adoranda caro Chriſti à diuinitate ſemota. 72.a
Adoratio latriæ. 70.b
Adoratio duliæ. ibidem.
Adorationem recuſauit Angelus. 70.b
Adoratio multifariam vſurpatur. 71.a
Adrianus ſingulari amore Chriſtianos perſequebatur. 115.b
Adrianus imperator fidem Chriſtianam delere tentauit. 72.a
Adulator quis. 269.b
Adulatorum natura. 269.b.
Adulatio trifariam mortale peccatum dicitur. 270.a
Adulatores ſcorpionibus aſſimilantur. 270.a

Adulatores vẽditoribus olei comparantur. 270.b
Adulterij deſcriptio. 228.b
Adulterantes viri grauiùs delinquunt quàm fœminæ. ibid.
Adulterans mulier qua ratione grauiùs viro delinquat. ibid.
Adulterium & homicidium reſtitutioni non ſubiacent. 253.a
Adulterij tela. 238.a
Adulterium vocat Chriſtus aſpectum impudicum. 238.a
Adulterij pœna. 231.b
Adulteri qua pœna hodie plectantur. 232.a
Adulterio grauior eſt inceſtus. 233.b
Adulterium in cõiugio quã do. 228.a
Adulterij malũ vincit fornicationem. 233.b
Ægyptiaca ſeruit⁹ quid prætenderit. 23.b
Ægyptiaci Dij. 10.b
Ærimantia. 93.b
Agar & Sara quid ſignificẽt apud Paulum. 16.b
Per Agar hæretici ſignificati. 232.b
Agentes & conſentientes idem peccant. 249.b
Agnus Dei licitè depingitur. 111.a
Aleæ deditus ſubdiaconus vel lector, à communione ſeiungitor. 241.b
Aleæ indulgens epiſcopus, aut presbyter, aut Diaconus, deſiuito vel deponitor. 240.b
Alexander magnus natus eo die, quo arſit templum Epheſinum Dianæ. 31.b
Alexander furore percitus à Iaddo pontifice mitigatus. 3.a
Alienus quid. 248.b
Aliena res. 261.b
Circa Alienã vitam ſatagere, extremæ demẽtię eſt. 281.a
Alienum Iudęi male intellexerunt. 248.b
Altarium vſum comprobat nouum teſtamentũ. 106.b
Altaribus reliquiæ imponũtur. 107.a
Altarium conſecrationis effectus. ibid.
Altaribus debita reuerentia. ibid.
Altaria quibus dedicantur. ibid.
Altaria nunquam non fuere. 106.b
Altaria diuerſis in locis erecta. 106.a
Ambroſij pulchra ſententia. 190.a
Ambroſij animoſitas. 200.b
Amor inſanus & ſtultus. 228.a
Amoris fructus. 226.a
Amphilochius Theodoſium oſculo ſalutauit. 237.b
Anathema quid. 203.b

Anabaptiſta-

Anabaptiſtarũ pœna. 291.a
Anabaptiſtæ & Mēnoniſtræ in familiari colloquio nũquã vſurpãt Chriſtũ. 176.b
Anabaptiſtarum error. 13.b
Ancillã habere ſiue concubinã leges permittebãt. 232.a
Andreas Fundanæ ciuitatis epiſcopus cur à Lucifero collaudatus. 237.b
Andronidis doctrina & admonitio. 240.a
Alexander ab Andronide admonitus. 240.a
Angelus adorationem recuſauit. 70.b
Angelus quare recuſauit adorationem. 131.b
Ang. vice Dei aparuerũt ib.
Angelus quomodo in loco. 31.b
Angelus quare depingatur alatus. 31.b
Angeli mali quomodo peccarunt. 284.a
Animarum mortuorum variæ apparitiones. 86. a. b. 87.a.b
Anima quomodo in corpore humano. 32.a
Animæ in toto corpore & ſingulis eius partibus. 101.a
Anima odio quomodo habenda. 226.a
Animę quomodo exire poſſunt. 85.b
Animæ quomodo cognoſcant ea quæ circa nos geruntur. ibid.
Anima rationalis habet quẽdam ſuæ plenitudinis locum. 13.b
Antoninus fecit quartã perſecutionem. 115.b
Apoſtoli paupertatem profeſſi. 153.a
Apoſtoli confirmati in gratia poſt pentecoſtẽ. 282 a
Apoſtoli confirmati in gratia venialiter interdum deliquerunt. 13.b
Apoſtolorum omnium vigiliæ ſunt nobis ieiunandæ, demptis tribus. 176.b
Apoſtoli loculos & perã habuerunt. 211.b
Apoſtatæ quomodo brachio ſeculari ſunt committendi. 168.b
Apparitio Samuelis. 93 b
Apparitio fit triplici modo. 35.b
Apparitiones lib. Apocalypſeos quales. 37.b
Apparitiones varię mortuorum. 86.a.b.87.a.b
de Apparente columba. 37.a
quomodo Apparuit aliquando Chriſtus infantulus, aut cruci affixus. 38.a
Appetunt omnes vili emere, care vendere. 243.a
Apuleius de tribus vini crateris. 240.a
Aquæ ſalubres. 101.b
Aranearum tela. 218.b
Arbitrium hominis liberũ poteſt aliqua Decalogi præcepta facere. 21.b
Archelai ſententia de adole-

ſcente molliter veſtito. 237.b
Aries pro Iſaac immolatus quid ſignificarit. 174.a
Ariſtotelis & Platonis de Dei prouidentia opinio. 41.a
Armigildi factum laudabile. 191.a
Arrius condamnatus à Niceno concilio. 283.b
Arriana Phaſelus nauis velox & oblonga. 287.b
Arriana hæreſis longè graſſata. 287.b
Arriani quot habuerunt epiſcopos. 287.b
Arrianum iconoclaſtam diuina vltio non remoratur. 116.a
in Artificibus fraus. 245.a
Aſlueri conuiuium. 303.a
Athanaſius apud Imperatoré accuſatur. 289.b
Athanaſij egregia ſimilitudo. 315.a
Athei prouidentiam negantes. 38.b
Athenodorus domum conduxit infamem. 86.b
Auarus hydropicó comparatur. 257.b
Auaritia periculoſum peccatum. 257.a
Auarus comparatur cancro. 257.b
Auaritia omnium malorum radix. 257.a
Auarorum vafricies. 258.b
Auari cuiuſdam terribilis mors. 259.a
Auaritia quid ſit. 257.b
Auguſtinus retractauit ſententiam de hæreticis non comburendis. 290.b
Auguſtini cõqueſtio aduerſus Sodomitas. 236.a
Auguſtino inſidiæ paratæ. 290.a
Auguſtini furtum. 241.a
Auguſtini ſententia videtur præferenda. 13.a
Auguſtini & hieronymi differentia in temporum diſtinctione. 12.b
Auguſtinus diuerſimode ſentit ſuper pœnis paruulorũ non renatorum. 321.a
Auguſtini menſa quid contineat. 185.a
Auguſtinus & Hieronymus 4. modis diſſident. 13.a
Auguſtini verſus in menſa ſcripti. 281.a
Augurium. 94.a
Aurelianus humani cruoris ſitientiſſimus. 115.b
Aurum rubra terra dicitur. 265.a
Auri libra quot aureos continet. 289.a

B.

Babila epiſcopus Numeriano in faciem reſtitit. 3.a
Baptiſmatis energia. 329.b
in Baptiſmo quomodo deletur concupiſcentia. 329.b
Baptiſma bis in anno adminiſtratur. 148.a

Bartho-

Bartholus. 182.a
Beatitudinis omnes cupidi. 17.a
Bella quàm antiqua. 219.b
Bellum iuſtum & iniuſtum. ibid.
Belli iuſti prima conditio. ibid.
quando Bellum nuncupandum. ibid.
Belli iuſti ſecunda conditio. ibid.
Belli iuſti tertia conditio. 220.a
Belli finis. ibid.b
Bello iniuſto quid faciendū. ibid.
Bellum cur inferendū. 220.a
Bellare vnde licitum. 218.b
Bella eſſe illicita mētiuntur Manichæi. 219.a
S. Benedict⁹ puer edidit miracula. 102.a
ante Benedictionem nō eſt exeundum. 181.a
Benedictio mēſę monachorum. 167.a
à Beneficio impediens, reſtituere tenetur. 262.a
Beneficiis collator qualis eſſe debeat. 262.b
Beneficia plura quando quis obtinere poſſit. 256.a
Beneficia eccleſiæ quare collata. 255.a
Beneficiorum pluralitas de iure prohibita. 254.b
Bethleem & Caluariæ loca prophanata. 72.a
Bethleemiticum pręſepium Adonidis phano pollutum. 72.b
Bezæ impudentia. 206.a
Beza miraculoſa opera vocat ſuperſtitionem &c. 90.a
Bezæ replica. 85.a
Bilinguis quomodo redarguendus. 281
Blaſphemia quid. 271 a
Blaſphemia quintupliciter committitur. 272.a
Blaſphemia graue peccatum. ibid.
Blaſphemator morte puniēdus. 272.a
Blaſphematoris mors terribilis. 272.b
Blaſphemantis Deum terribile exemplū. ibid.
Blaſphemia multorum malorum cauſa eſt. 272.b
Blaſphemia in ſpiritum ſanctum tripliciter dicitur. 273.a
Blaſphemiæ hereticorum in ſpiritum ſanctum. 273.a
Blaſphemia Conſtantini Græci imperatoris retunditur. 79.a
Bonitas virtus. 12.a
Bonum quid ſit. 314.a
Brabantia quando conuerſa. 213.b
Bruta animantia Deus præcipit immolari. 10.b

C

Cæremoniæ habuerunt ſpeciem vmbræ. 11.a
Cæremoniæ diei palmorū.

127.a
Cęremoniatum quare ceſſatio. 11.b
Cæremoniæ quare interdũ mutentur. 11.b
Cæremoniarũ efficacia qualis. 10.b
Cain primus peccatum in vtero matris contraxit. 318.b
Calcedonẽſe concilium cõdamnauit Eutichetẽ. 283.b
Calices diuendere quãdo licet. 192.a
Calices diuendere quãdo licitum. 114.a
Calligonus Eunuchus Valẽtiniani iunioris quare punitus. 237.a
Caluini peruerſitas. 59.b
Caluini miraculum. 90.b
Caluini arrogantia. 71.a
Caluinus plurimum fallitur. 7.b
Caluini error eliditur. 56.a
Caluini & Melanthonis error. 20.a
Caluinus altaria euertit. 106.a
Caluini ſplendidum mendácium de excommunicatione. 204.a
Caluini obiectiones aduerſus imagines. 121.a
Caluariæ mons ſimulachro Veneris pollutus. 72.b
Cambij nomenclatura ad quaſcunque rerum cõmutationes poteſt transferri. 249.b
Campſorum tres ſpecies. ib.
Cambrorum ſpecies per literas. 250.a
Cambiendi ars quid. 249.b
Candelarum vſus veteribus eſt comprobatus. 131.a
Candelarum vſus ſcripturis eſt conſentaneus. ibid.
Canonici vnde dicti. 254.b
Canonicorum antiqua conſuetudo. 254.b
Cantilenæ impudicæ. 238.a
Capillorum natiui coloris adulteratio 239.a
quid Caro & ſecundum carnem viuere. 326.a
Carnis illecebris reſiſtere, difficile. 227.a
Caſtitas quare apud deũ tanti meriti. 161.b
Caſtitatis votum fecit D. Paulus. 160.b
Caſtitaris Ioannis & Abrahæ diſcrimen. 161.a
Caſtimonia eadem debetur à viro quæ ab vxore. 232.b
Caſtitas noſtra multiplicior eſt angelica. ibid.
Caſus in quibus iura diſpenſant. 256.a
Cauſis ſecũdariis vtitur De⁹. 40.a
Cenſus quid. 251.a
Cereus paſchalis. 131.a
Cerui continentia. 192.b
Ceſſio bonorum. 264.a
Charitas multitudinem peccatorum cooperit. 305.a
Charitas finis præcepti. 22.a

Choreæ

Choreæ Dauidis quid præ tenderint. 188.a
Chorea vnde ſumpſerit originem. 188.a
Choreæ definitio. 188.b
Chorizantes intueri non licet. 188.b
Choreæ quibus ſimpliciter inhibitæ. 188 b
Chorizantium memorabile exemplum. 189.a
Chriſtus via, veritas & vita quomodo. 58.a
Chriſtus quomodo aliquãdo infantulus, aut cruci affixus apparuit. 38.a
Chriſti paſſio eſt vbiq; pingenda. 112. a
Chriſtus primus Gardianus & Prælatus. 153.a
Chriſti nomen nunquam vſurpant in familiari colloquio Anabaptiſtæ. 176.b
Chriſtus à Ioſue quomodo adumbratus. 25.b
Chriſti doctrinam tria cõmendant. 25.b
Chriſtus apparet eleemoſynam facientibus. 268.a
Chriſtus quomodo venit legem adimplere. 12.a
Chriſti gazophilacium, pauperum manus. 265.a
Chriſtus quas decidit cauſas. 210.a
Chriſti humanitas bifariam conſideratur. 71.b
ad Chriſtum quis trahatur. 54.b
Chriſtus mediator quomodo. 17.b
Chriſtina dei genitricis præſidiũ implorauit. 80.a
Chriſti mortem an aliquis poſſit velle. 31.a
Chriſti caro quomodo adoranda. 72.a
Chriſti corpus non eſt vbique. 35.a
Chriſtiana libertas qualis. 18.b
Chriſtiana libertas explodere nequit præcepta. 18.b
Chryſoſtomus quomodo bilingues redarguit. 28.a
Ciconiæ exemplum. 183.a
Circuncellionum hæreticorum furor. 214.b
Ciuitates refugij. 217.a
Ciuiles munitiones. 220.b
Cleantis tabula. 287.b.238.a
Clemẽtia vel maximè ornat iudicem. 218.b
Clerici forenſibus exempti iudiciis. 207.a
Clerici hæretici pœna. 291.a
Clerici tabernas non ingrediantur. 240.b
à Colloquiis obſcœnis rẽperandum. 237.b
Columba non eſt adoranda, vt Chriſti humanitas. 37.b
de Columba apparente. 37.a
Coma detonſa, & quare. 151.b
Communicatio idiomatum quid. 88.b
Communionis varia acce-

ptio. 289.a
Concordiæ & diſcordiæ diuerſi fines. 281. b
Concilij Calcedonenſis ſententia de Eutichete. 290.a
Concilia generalia æquipollent ſacro euangelio. 283. b
Conciliis œcumenicis refragari ſacrilegium eſt. 283.b
Concilia vniuerſalia refugere nemo poteſt abſque hęreſeos nota. 283.b
Concionis cauſa accipiũtur victui neceſſaria. 212.b
Cõcionatores miſſi quadrupliciter. 213.a
Concionatori dominica die quid obſeruandum. 180.b
Concio audienda. 181.a
Concionatori gratia neceſſaria. 197.a
Concubinam habere leges ciuiles permittebant. 232.a
de Concubinatu leges ciuiles quomodo intelligendæ. 232.a
Concubinam habere penes ſe nemini conceditur, cõſtante matrimonio. 232.a
Concubinæ non licebat plures maritos habere. 232.a
Concubitores maſculorum. 235.b
Concupiſcētiam quomodo Apoſtolus vocat peccatũ, ſi non ſit. 330.b
Concupiſcentiæ malũ. 238.a
quod Concupiſcere non licet, intueri non licet. 238.a
Concupiſcentiam habent infantes, licet ſe ſe non exerat. 328.b
Concupiſcentia triplex. 329.a
Concupiſcentiæ vis. ibid.
Concupiſcentia. 323.a
Concupiſcentia quàm generalis. 325.b
Concupiſcentia renatorum & non renatorum quomodo diſtinguitur. 332.b
Concupiſcentia quomodo deletur in baptiſmo. 329.b
Concupiſcentia quomodo eſt peccatum. 330.a
Cõcupiſcētiæ operatio. 327.a
Confabulationes lepidæ, quale peccatum. 278.b
in Coniugio quando adulterium. 228.a
Coniugem quomodo maritus ardere debeat. 228.a
Coniugij præſul deus. 227.a
Conſecrationis ritus eccleſiæ. 104.a
Conſecratio eccleſiarum. 104.b
Conſecratio quando iterãda. 105.b
Conſecrationis altarium effectus. 107.a
Conſilium malum quid. 274.b
Conſilia & præcepta, quid differant. 20.a
Conſilium quid. 20.b
Conſilia. 20.b
Conſtantino crucis ſignum apparuit. 72.b

Conſtantini dictum præclarum. 281.a
Conſtantini factum pro honore ſacerdotum. 203.a
Conſtantini imperatoris Græci blaſphemia. 79.a
Conſtantinus piiſſimus. 116.a
Conſtantinus nondum baptizatus aram gentiliũ aſpicere horruit. 288.a
Conſtantini pietas laudanda. 106.b
Conſtantinus ſcedulas epiſcoporum igni tradidit. 281.b
Conſtantini donatio. 211.a
Conſtantinus relicta vrbe petiit Byſantium. ibid.
Conſtãtini dexteritas in ſuis cognoſcendis. 307.b
Conſtantinus ante fores eccleſiæ ſepultus. 114.b
Conſtantinopolitanum cõcilium condamnauit Eunomium. 283 b
Conſtantij proteruiam repreſſit Hoſius Cordubẽſis epiſcopus. 3 a
Conſtantia eſt neceſſaria. 288.a
Conſtellationes. 95.a
Contentionis origo ſuperbia. 275.b
Contentio triplex. 275.b
Contentio inter opera carnis ponitur. 276.b
Contumelia quid. 276.b
Conuitium in verbis conſiſtit. 277.a
Conuitium duplex. ibid.
Conuitiũ nõ tantũ animam ſed & corpus reſpicit. 277.a
Conuitium contumeliæ iũctum æque ac furtum, mortale eſt. 277 a
Conuitioſum verbum ſiue contumelioſum quando non ſit peccatum. 277.b
Conuiuia duplicia. 184.b
Conuiuia ſumptuoſa nõ rarò iniuſta. ibid.
Conuiuia rarò ſine culpa. 185. b
Coroloſtadius ſacrilegus ſacerdos primus vxorem duxit. 287.a
Corpus dupliciter violatur. 160.a
Corpus non coinquinatur, niſi conſenſu mentis. ibid.
Correctio fraterna quomodo fieri debeat. 279.b
Correptio fraterna. 265.a
Coſdroes rex Perſatum. 73.b
Crateres vini tres. 240 a
Creatio & iuſtificatio diſcrepant. 59.a
Crucis feſtum, non aſinæ celebratur. 72. b
Crucis exaltatio. ibid.
Cruces in ſupplicationibus. 128.a
Crucem timet Diabolus, quã hæreticus contemnit. 73.a
Crucis Chriſti efficacia. ibi.
Crucis ſignatio non eſt recens. ibid.
in Cruce nemo eſt ſuſpendendus. ibid.b

Crucem non licet humi inſculpere. ibid.b
Crucis conſignatio quomodo fieri debeat. ibid.b
Crucis brachia quid ſignent. 76.a
Crucis ſignum omnibus eſt præmittendum. ibid.
Crux eſt affigenda infirmorum obtutibus. 76.a
Crucis memorabile exemplum. 76.a.b
Crucis miraculum. 73.b
Crux duplici ratione adorãda. 74.a
Crux Chriſti ac eius imago differunt. 74.a
Crux Chriſti quando depicta. 111.a
Crucis inuentio. 73.a
Cruci clauis affixi latrones. 73.a
Crucis ſignum Conſtantino apparuit. 72.b
Cruces tres Cõſtantini. 72.b
Ciphus in ſacco quid. 198.a
Cyprianus epiſcopus Carthaginenſis ſub Galieno martyr. 115.b

D

Dæmones aliquando nec cruci nec aquæ luſtrali cedunt. 97.b
Dæmon quãdo obſidet corpus. 98.a
Dæmone obſeſſum hominẽ quare deus permittit conflictari. 98.a
Dæmon habet duas ianuas quibus ingreditur. 98.b
Dæmones quomodo expellantur. 99.a
Dæmonem non perpulit iecur Tobiæ.
Dæmones pelluntur, precatione diuina, ſanctorum meritis, orationis energia, peccati confeſſione &c. 99.a.b
à Dæmonio puer liberatur oratione. 99.b
Dæmones quadrifariam futura prædicere norunt. 92.b
cum Dæmonibus pactum duplex. 95.a
Dæmones multa faciunt. 93.a
Dæmonum prima arma. 240.
Damiani ſoror ob cantilenã auditam punita. 188.b
Damna illata reſtituenda. 262.a. 263.b
Danae puella corrupta. 234.a
Daniel Chaldęorum omniũ diſciplinas ſuſceperat. 35.b
Dathan & Abyron aduerſus Moyſen & Aaron alienum religionis cultum obtrudere ſunt conati. 285.a
Dauid propter adulterium exulauit. 236.b
Dauidis exultatio quid prætenderit. 278.a
Decalogi præcepta an ſint indiſpenſabilia. 19.a
Decalogus eſt nobis candelabrum.

labrum. 6.b
in Decalogi præceptis nequit diſpenſare ſummus Pontifex. 20.a
Decimæ de iure diuino dantur. 254.a
Decimæ ſoluendæ. 10.a
Decimæ. 254.a
Dedicatio anniuerſaria recolitur. 105.a
Dedicationis anniuerſaria ſolennitate quid celebretur. 104.b
Dedicanda quando eccleſia. 105.a
Defectus vnde in rebus. 40.b
Deitas quatenus depingi valeat. 123.b
Democritus prouidentiam ſuſtulit. 38.b
Deriſio quomodo fit. 277.b
Deriſionis & contumeliæ differentia. 277.b
Deriſio etiã ſignis fieri poteſt. 278.b
Deſperandum nullo modo eſt. 274.b
Detractio quàm graue peccatum. 286.a
Detractionis & fornicationis comparatio. 280.a
Detractor audiri poteſt ſine offenſa quatuor modis. 281.a
Detractio quid. 271.a
Detractor quando reprehendendus. 281.a
Detractio etiam in repub. verè geſtis. 279.b
Detractio quid ſit. 278.b
Detractio peccatum mortale. 279.a
Detractorem audiens, ne animã inquinet, debet diſcedere. 281.a
Detractoribus non committendum. 281.a
Detrahentium aſtus. 280.a
Detractio quàm graue peccatum. ibid.
Detrahẽtem audire malum. ibid.
Detractor eſt reſtitutioni obnoxius. 280.b
in Detractione modus reſtituendi. ibid.
Deus quare punit actũ quẽ operatur. 315.b
Deus eſt cauſa eſſendi, non deficiendi. 316.a
Deus nũquam relinquit hominem, niſi deſertus. 68.a
Deus vt alicuius cauſa dici queat, tria requiruntur. 68.b
nil Deus nos habere voluit niſi per manus Mariæ. 78.a
Deus quare beneficia ſua hominibus commemorat. 23.a
Deus certis epithetis ſeſe inſignire ſolet. 23.a
Deus quare diuinitatem ſuã titulis quibuſdam magnificis ornat. 23.b
Deus in ſua propria perſona palam apparuerit, an non.

36 a
Deus quare voluit homines pœnas æternas dare. 70. a
Deus quare creauit æternis ignibus cruciandos. ibid.
Deus vtitur cauſis ſecundariis. 40. a
Deus eſt infigurabilis. 123. b
Deus triplici ratione hominem magis quàm angelos dilexit. 141 a
Deus quare prædixit Niniuitis excidium & Ezechielis mortem quod non inflixit. 43. a
Deus vt ſit alicuius cauſa, quæ requirantur 315. b
Deus iugem noſtri curam gerit. 327. b
an Deus pater aliquando apparuerit. 35. b
Deus adeſt malis, non tamē operatur malum. 24. b
Deus vnus omnium cordibus infuſus. 133. a
Deus quare colendus. 23. b
Deus nouit eligere bonum ex malis. 8. b
Deus inferiorum iſtorum curam habet. 41. a
vtrum Deus perfecerit opus ſuum die ſexto, an ſeptimo. 172. a
Deus an plura ſcire queat. 44. b
Deus, antequam ſubſiſterint cælum & terram, in ſe habitabat. 35. b
Dei filius in carne noſtræ mortalitatis apparuit. 35. b
Deus ſpectator coniugum. 227. a
Deus mutabilis videtur non ſtabilis, quod ipſum facti pœniteat. 42. a
Deus noſter eſt innominabilis. 24. a
Deus eſt in operibus ſuis liberrimus. 28. a
Deus multa non fecit quæ tamen poteſt facere. 28. a
Deus quare malos eſſe permiſit. 9. a
Deus quoſdam de maſſa perditionis eripit. 64. b
Deus cur vnum eligendo, alterum deſerat. 65. a
Deo diuerſa nomina attributa. 26. a
Deorum gentilium numeroſitas. 133. b
quare Deus vnum vocat vt veniat alterum. 55. a
Deo futura ſunt quaſi præſentia. 42. a
Deus præcepit bruta animalia immolari duplici cauſa. 10. b
Dei digitus quid. 90. a
Deus intentator malorum. 315. a
Deus quomodo dicitur bonus. 26. b
Deus omnipotens. 26. b
Deus multa poteſt, quæ non vult. 26. b
Deorū oracula ambiga. 135. a

De⁹ quomodo in tẽplis.32.a
Deus triplici ratione permittit præſagium. 92.b
Deo ſeruire eſt regnare. 19.a
Deus vbique per aſſentiam veram & perfectam. 33.a
Dei ſedere, ambulare quid. 33.a
Deo actiones corporales attributæ. 33.a
Deus licet vbique ſit, non tamen vbique habitat. 34.a
Deus plura operatur in vno loco quàm in alio. 34.a
Deus vbi fuit ante creationẽ cæli & terræ. 35.a
Diabolus verbum Dei mentibus hominum eripere conatur. 286.a
Diabolus dupliciter aliquod operatur. 94.a
Diabolus aliquid quomodo efficiat. 94.a
Diaboli technę propter verbum dei. 286.a
Diabolus gloriatus eſt, quod epiſcop⁹ fœminæ dorſum laſciuis blandiciis percuſſiſſet. 237.b
Diaboli impoſturæ. 96.b
Diaboli miravafricies.287.a
Diabolus timet crucem.75.a
Diagoras & Protagoras athei. 38.b
Dianæ tẽplũ combuſtũ.32.b
Digitus Dei quid. 90.a
Dilectio, qua nos Deus ante mundi creationẽ cõplexus eſt, in Chriſto erat fundata. 47.a
Diligere quid. 47.b
Dilexit deus hominem magis quàm angelos triplici ratione. 141.a
Dina filia Iacob rapta.234.b
Diocletianus & maximian⁹ Chriſtianis infeſti. 115.b
Diogenis & Ariſtippi elogium. 271.a
Dionyſij Areopagitæ aptiſſimæ ſimilitudines. 52.b
Dioſcorus & Eutichetes Dãnati à concilio Calcedonenſi. 283.b
Diſcordia quo diſcrimine differat à rixa. 281.b
Diſcordat à proximo qui diſſẽtit à bono diuino.281.b
Diſcordiam ſeminantes diabolo ſimiles. 282.a
contra Diſcordiam remedium. 282.a
Diſcordia bifariam ſeminatur. 281.b
Diſcordia per accidẽs. 282.b
Diſcordes qui dicantur eſſe. 281.b
quando Diſpenſatur in præceptis. 19.a
an indiſpenſabilia ſint præcepta Decalogi. 19.a
Diſpenſare nequit ſummus Pontifex in præceptis Decalogi. 20.a
Diſtributio quid. 262.b
Diuinæ viſionis priuatio quàm grauiſſima pœna 320.b

Diuinis oportet adeſſe omnibus horis. 181.b
Diuinatio multiplex. 93.b
aliud eſt eſſe Diuitem, aliud velle eſſe. 259.a
Diuortium in adulterio, nō in furto. 229.b
caſus, in quibus Diuortium non habet locum. ibid.
Diuortij duplex ratio. 230.a
poſt Diuortium aliam ducere, illicitum non eſſe probare voluit Eraſmus. 230.a
Doctrina duplex. 88.a
Dominica die quid obſeruādum concionatori. 186.b
Dominica die primitus māna deſcendit. 173.a
Dominicę diei prerogatiua. 173.a
Dominica die nunquā ieiunandum. 177.a
Dominicæ diei antiquitas. 171.b
Domini temporales inquiſitorum iudicijs non ſe immiſceant. 301.a
Domini temporales quale præſtent iuramentum. 291.a
Domitianus imperator ſecūdam perſecutionem exercuit. 115.b
Donatiſtæ ducentos ſeptuaginta nouē ſuæ doctrinæ epiſcopos habuerunt. 287 b
Donatiſtæ catholicos corporum interfectores vocabant. 290.a
Donatiſtarum crudelitas. 293.a
Donatiſtarū inhumanitas. 117.a
Dotes vxorum catholicarū non confiſcantur. 291.b
Drithilmus à morte excitatus, aliud vitæ genus ſecutus eſt. 86.a
Duellum ſemper mortale peccatum. 221.a
Duello decedentes careant eccleſiaſtica ſepultura. 221.a
Dulia duplex. 77.a
Duliæ adoratio. ibid.

E.

EBrietas duplex. 239.a
Ebrietas quando excuſatur. 239.b
Ebrietatis incommoda. 244.a
Ebrietatis exemplum horrēdum. 240.b
Ebrietati deditus ſubdiaconus vel lector, à communione ſeiungitor. 240.b
Ebrietati indulgens epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel deſinito, vel deponitor. 240.b
Ebrietatis ſpecies gemina. 240.a
Eccleſiæ facultatum qualis eſſe debet diſtributio. 254.b
Eccleſia alit pauperes. 267.a
Eccleſia aliquando eget reconciliatione. 105.b

ad Eccleſiam confugientes quando tuti. 106 a
Eccleſia etiam Chriſti & Apoſtolorum tempore hæreſibus agitata. 285.b
Eccleſia Chriſti columna veritatis. 290.a
Eccleſia quid. 103.a
Eccleſiæ ab apoſtolorum temporibus fuiſſe leguntur 103.b
Eccleſia apoſtolo Petro ſuperſtiti dedicata. 103.b
Eccleſiæ beneficia propter quod collata ſint. 255.a
Eccleſiæ conſecrationis ritus. 104.a
Eccleſiarum cōnſecratio. 104.a
Eccleſiam deſignat lapis Iacob. 104.b
Eccleſiæ naſcentiss rigor in pœnitentia homicidarum. 217.a
Eccleſia ſpoliat ſepultura. 204.b
Eccleſiæ veteris rigor. 127. b
Eccleſiæ prælatus quomodo poteſtatem habet in dæmones. 100.b
Eccleſiæ vel altaria quibus dedicantur. 107.a
Echeneis piſcis ſiſtit nauem. 101.b
Electio Imperatoris ad quos pertinet. 209.a
Electio Imperij quare & quando ad Germanos deuoluta. ibid.
Electio differt à vocatione. 53.b
Electio debet principi præſentari. 214.b
Electionis & prædeſtinationis differentia. 47.b
contra Electionem ſpiritualium obiectio. 213.b
Eligendo vnū, cur deus alterum deſerat. 65.a
Eleemoſyna de iniuſtis non eſt facienda. 266.a
Eleemoſynas dantis conditiones neceſſariæ. 266.b
Eleemoſyna per famulū minus frugi, qualis valoris. 266.b
Eleemoſynæ fructus. 267.b
Eleemoſynam dantes morte mala nō moriuntur. 268.a
Eleemoſyna leuiorem purgatorij pœnam facit. 268.a
Eleemoſynas ab vſurario accipere quando licitum. 249.b
Eleemoſyna duplex. 264.b
Eleemoſynę corporalis opera. 264.b
Eleemoſynæ vim habet correctio fraterna. 26c. a
Eleemoſynæ ſpiritualis officia. 265.a
Eleemoſynæ actualis præſtantia. 264.b
Eleemoſynas erogare qui debent. 265.b
Eleemoſynam vxor quomomodo facit. 265. b
Eleemoſyna ante mortem potior quàm poſt mortē,

264.b
Eleemoſyna quid. 294.a.
Eleemoſyna ſpiritalis. 265.a
Elephãtis cõtinentia. 192.b
Emptio quid. 243.a
Epheſinum concilium condamnauit neſtorium. 283.b
Epicurus prouidẽtiam negauit. 38.b
Epiſcopi duplices. 209.b
Epiſcopi negligentes deponendi. 296.a
Epiſcoporum praxis in dignoſcendis hereticis. 206.a
Epiſcopis omnes, cuiuſuis ſint conditionis, ſubſunt. 206.a
Epiſcopi ſunt antiquitus facti qui erãt monachi. 158.a
Epiſcoporum literæ, quibus maleuoli ſe traducebãt, igni traditæ à Conſtantino. 281.a.
Epiſcoporum officium. 4.b
Eraſmi temeritas notatur, aſſerẽtis nulla fuiſſe vincula votorum. 168.a
Eraſmi temeritas taxatur. 130.b
Eraſmi temeritas notatur. 162.b
Eraſinus mendacij arguitur. 150.a
Eraſmus poſt diuortium aliã ducere, non eſſe illicitum probare voluit. 230.a
Errones ſunt vagi homines. 95.b
Erus Armenius pyræ impoſitus reuixit. 86.b
Eſſentia diuina varijs nominibus appellatur. 38.a
Excõmunicatorum corpora ſepulta in loco ſacro, exhumanda ſunt. 292.a.
Excommunicati hæretici. 288.b
Excommunicatio maior. 203.b
Excommunicatio quid adũbret. 204.a
Excommunicatum abſoluẽdi modus. 168.b
à minori excommunicatione abſolutio. 203.b
Excõmunicationis maioris effectus. 204.a
Excommunicationis ſententia grauis. 204.a
Excommunicatio iniuſtè lata timenda. 204.b
Quando Excommunicationis gladius vibrãdus. ibidẽ
Excommunicatione dignus modis fit quatuor. ibidẽ.
ad Excommunicationis ſententiam proceſſus. 205.a
quomodo Excõmunicãdus aliquis pro tẽporalibus. ib.
Excommunicantis intentio. ibidem.
Excommunicati qui vitandi ſunt duplices. 205.a
quando Excommunicatione nõ tenetur feriens clericũ. ibidem.
qui Excõmunicare poſſunt. 205.b
à maiore Excõmunicatione abſolutionis forma. ibidẽ.

Excommunicatio duplex. 203.b
Exemplum pulchrum ſuſtẽtantis matrem. 192.a
Exemplum ciconiæ. ibidem
Exemplum memorabile ex Ioſepho honoris ſacerdotalis. 202.b
Exemplum magni vigoris ac iuſtitiæ. 199.a
Exemplum militis. 199.b.
Exempla hominũ qui mundum contempſerunt. 165.b
Exemplũ immorigeri pueri. 194.a
Exitus de Ægypto quid adumbrarit. 173.b
Exorciſmus. 99.b
Exorciſmus triplex. ibidem
Exorciſmi ſuſpecti. 100.a
Exorciſmi forma approbata. ibidem b
Exorciſmi efficacia qualis. ibidem
Eua ſerpenti reſpondens triplici errore diuinam falſificauit ſententiam. 284.b
Eunomius condemnatus à concilio Conſtantinopolitano. 283.b
Eutichetis hæretica prauitas. 290 a
Eutichetes damnatus à concilio Calcedonenſi. 283.b
Ezechielis mortem prædixit deus, quam tamẽ non immiſit, & quare. 43.a

F

FActa fortia modernorum nobiliũ quorũdã. 200.b
Fame morientẽ qui non pauit, occidit. 265.b
Fautores qui dicantur. 294.b
Feſta ſanctorum duplicia. 178.b
Feſta patria. ibidem
Feſta inſtituta ob cauſas prægnantiſſimas. 179.a
in Feſtis ſanctorũ quid honoramus. 179.b
Feſta dicũtur natalitia. ibid.
Feſtorum antiquitas. 180.a
Feſta quo anni tẽpore poſthabenda & transferenda. 180 a
Feſta duplicis ſunt dignitatis. 177.a
Feſtorum inſtitutorum ratio. 178.a
Feſta prophanare, malũ eſt. 183.a
Feſtis diebus quæ illicita. 183.a
Feſta quæ contemnantur & à quibus hæreticis. 177.b
Feſtiuitates quando artem mechanicam excludant, & quando exordiũ ſumant. 184.a
quæ Feſtis diebus cogitanda. 180.b
Feſtum paſchale. 174.a
Feſtum pentecoſtes. ibidem
Feſtũ ſcænophegiæ. ibidem
Feſtum tubarum. ibidem
Feſta non ſeruantium pœna. 184.b
Feſtorum octauæ. 180.a
Fides eſt circa quatuor præcipue. 283.b

Fides vna noui & veteris teſtamenti. 11.a
Fidei vtriuſque vnitas. 15 a
Fides non eſt prędeſtinationis cauſa. 49.b
Fidei attribuitur iuſtificatio 60.b
Fiſcus principis nō arca priuata ſed totius populi ærarium. 252 a
Filiis ſpiritualibus & luſtricis quid debeant ſuſceptores ibid.
Filij multa debent parentibus. 190.b
Filij non tenentur in deligendo vitæ genere parentibus obedire. ibid.
Filij triplices. 192.b
Flandria quando conuerſa. 213.b
Florinus & Blaſtus Deum mali anthorem aſſerebant. 45.b
Florentij monachi imprecatio. 305 a
Fœdera. 220 b
Fœmineæ plantæ mira efficacia. 78.a
Foramen acus. 259.a
Fornicatio duplex. 226.b
Fornicatio cūm nō ſit adulteriū quomodo ergo hic prohibetur. 226.b
cōtra Fornicationem mercedium præſentiſſimum. 227.
Franciſcani quomodo paupertati adſtringuntur.
Fraterna correptio. 265.a
Fratri antiquitus licitè ſoror nupſit. 233.a
Fraus in artificibus. 245.a
Fucata facies. 238.b
Funambulum intueri. 386.b
Furtum D. Auguſtini. 241.a
Furtim an aliquis ſua poſſit ſurripere ab aliis. 241.b
Furari an liceat in extrema neceſſitate. 241.b
Furtorum genera varia. 242.a
Furtum in quibus conſtituēdum. 242.b
Furtum quid. 241.a
Furtum in quibus rebus non habet locum. 241.a
Furtum in quibus conſiſtit. 241.a
Furtum non eſt ſemper vbi ablatio rei. 19.b
Furari quando licitum. 265.b
ex Furto offerre illicitum. 663.a
Futura ſunt deo quaſi præſentia. 42.a
Futurarū rerum triplex differentia. 45.b

G

Galienus perſecutus eſt Ciprianū martyrē. 115.b
Geomantia. 93.b
Goliath gigas à paruulo ſuperatur. 303.a
Gothorum fraus. 220.a
Græcanici & Hebraici codicis diuerſitas. 24.b
Gręci ſeruāt vxores. 149.a

Gratiæ bonus vſus non eſt cauſa prædeſtinationis. 50.a
Grariarum actiones de quibus agendæ. 141.a.195.a
Gulæ quinque modi. 239.b

H

HAbitus monachorũ quare mutatur. 150.a
Habitus triplex. ibidem b
Haſtiludium non eſt illicitum. 221.a
Hæreſis quid. 283.a
Hæretici Chriſtum profitẽtur, ſed eius doctrinã peruertunt. 283.b
Hæreſis eſt ignis alienus. 102.a
Hæreſis multiplicationis occaſio. 287.a
ſuſpectus de Hæreſi qualiter puniendus. 292.b
Hæreſes eſſe oportere quo modo ſit intelligendum. 293.b
Hæretici in exilium deportati. 290.a
Hæreticorũ mẽdacia. 289.b
Hæreticorum error aſſerentiũ deum mali authorem. 45.b
Hæreticorum filij quatenus puniantur. 292.a
Hæreticorum filij ad officia promoti, deponendi ſunt. 292.b
Hæreticis ſepultura negatur. 291.b
Hæreticos ſepeliẽtes excommunicantur. 291.b
Hæreticus ille eſt, qui quatuor conciliis vniuerſalibus acquieſcere refugit. 283.b
Hæreticus poſt damnationẽ rediens nõ recipitur. 300.b
Hæretici fugiendi. 288.a
Hęretici difficulter hodie vitantur. 289.a
Hæreticorum bona quibus applicanda. 291.a
Hæreticorum noſtræ ætatis furor. 119.a.b
Hæreſes vnde exortæ. 201.b
Hæretici deum mali authorem conſtituunt. 314.b
Hæretici calumniantur viuos non vita functos nos iuuare poſſe. 83.a
Hæretici comburendi. 290.a
Hæreſeos abiuratio vbi facienda. 297.b
Hæreticorum falſum martyrium. 292.b
Helizæi factum quid figurarit. 278.a
Heraclius imperator crucem Chriſti recuperauit. 73.b
in Homicidarum pœnitentiá rigor eccleſiæ naſcentis. 217.a
Homicidium caſuale dupliciter contingit. ibidem b
Homicidium neceſſitate patratum. 218.b
Homicidium quando nõ eſt peccatum. 19.b
Homicidium & adulterium reſtitutioni nõ ſubiacent. 257.a

Homicidium voluntarium. 319 b
Homicidium fit triplici modo. 214 b
Honoris ſacerdotalis rationes. 202.b
Honoris impĕdendi duplex cauſa. 71.b
Hoſtia pacifica quid. 10.a
Hydromantia. 93.b
Hyperdulia. 77.a
Hypocriſis quid. 301.b
Hypocriſeos & ſimulationis differentia. 302.a

I

Iactantia quid. 302.b
Iactantiæ ſpecies. 302.b
Iaddus princeps ſacerdotum. 202.b
Idolatriæ origo. 133.b
Idolatria duplex. 136.a
Ieiunium duplex. 176.a
Ieiuniũ inſtitutionis. 176.b
Ieiunandum nunquam die dominica. 177.a
Ieſus quid ſignificet. 26.a
Ieſus nomĕ in familiari colloquio nunquam vſurpant anabaptiſtæ. 176.b
Ignis alienus eſt hæreſis. 102.a
Ignorantiæ vſurpatio multiplex. 336.a
Ignorantia craſſa. 337.a
Imaginum euerſores & eccleſiarum ſpoliatores excommunicati. 119.b
Imagini detrahens, ei cuius eſt detrahit. 121.a
Imagines apoſtolorum Sylueſter habuit. 111.a
Imaginum aſpectus quales habuit effectus. 111.b
Imaginis inſpectæ effectus. 112.a
Imagines ornantur, quare. 113 b
contra Imaginum euerſores memorabilia exĕpla. 117.a
Immolatio Iſaac quid adũbrarit. 19.b
Impoſſibile nihil nobis præceptum eſt. 67.a
Impudicitia quodnam vitiũ. 237.a
Incãtationes prohibitę. 94.b
Inceſtus quali vigore nunc plectatur. 233.b
Inceſtus quid. 233.a
Indurationis & ſalutis triplex cauſa. 66.b
Induratio duplex. ibidem
Infantes in peccato originali diſcedentes quam pœnam ſuſtineant. 320.b
Infantes concupiſcĕtiam habere probat, licet non ſe exerat. 328.b
Inquiſitio hæreticæ prauitatis qualiter facienda 299.a
Inquiſitori tria faciĕda ſunt. 299.b
Inuidia, ira, & odium differunt. 225.a
Inuocandi & orandi differentia. 81.a
Ioannes quare ſcripſit euangelium. 285.b
Ioſephus an monopoliũ fecerit. 245.b

Iraſcendi

Iraſcendi modus duplex. ibi.
Ira quando eſt peccatum. ibidem.b
Ira quando peccatum mortale. ibidem
Iræ triplex gradus. 224.a
Iræ filij omnes naſcuntur. 319.a
Iſaac immolatio quid adũbrarit. 19.b, 215.b
Iudas quomodo vocatus. 54.a
Iudæ argumento multi calũniantur. 114 a
Iudæi ter in die Chriſtianis maledicunt. 305.b
Iudęi quare non credant miraculis Chriſti. 24.b
Iudæis euangelizatæ quatenus fuerunt promiſſiones. 14.a
Iudæi Chriſto qui crediderunt. 14.b
Iudæorum cabala. 170.b
Iudex incurrit irregularitatem. 216.a
Iudex vel maximè ornatur clementia. 218.b
Iudices habeant timorẽ dei. 200.a
Iudiciale præceptum. 9.a
Iudicialis lex 4. abſoluebatur. 9.a
in Iudice duo requiruntur. 199. a
Iudicare licet manifeſta. 304. a
Iudicare de occultis cordium valde periculoſum. 304.b
Iudicare male de proximo quis dicitur. 311.b
Iudicia Dei inſcrutabilia. 66.a
Iuliani impietas. 117.a
Iuramẽtum emittitur tripliciter. 142.a
Iurare per deũ grauius quàm per euangelium. 143.a
Iurare per quinque Chriſti vulnera, grauiſſimum eſt peccatum. 143.b
Iuramẽtum per creaturas bifariam contingit. 144.a
Iurare par falſos deos illicitum. 144.a
Iurare quid. 137.b
Iuramenti ratio. 137.b
Iurandi modi duo. 137.b
Iurandi formulæ. ibidem
Iurãdi formulas diuerſas habuit tẽporũ diuerſitas. 138.a
Iuramenta quibus modis cõceſſa. 140.a
Iuſtificationis deſcriptio. 55.b
Iuſtificatio duplex. ibidem
Iuſtificationis & creationis differentia. 59.a
Iuſtificatio attribuitur fidei. 60.b
Iuſtificatio etiam operibus aſſcribitur. 61.a
Iuſtitia duplex. 260.a
Iuſtitia originalis. 322.b
Iuſti effecimur non ſolum iuſtitia dei, ſed etiam noſtra. 58.a

L

Latrocinia, quando regna. 218.b

Lectio menſalis. 167.a
Leo Iſaurus imaginum oppugnator. 79.a
Lex quid. 6.a
Lex vniuerſa duobus capitibus contenta. 22.b
Lex imperialis ſcripturis cõſentanea. 290.b
Lex quomodo nobis mors eſt. 7.a
Legis cognitio prodeſt. 7.a
Lex Moyſi dicitur lex mortis. 16.a
Lex pædagogus ducens ad Chriſtum. 9.b
Legis latæ cauſa duplex. 6.a
Leges malis & imperfectis dantur. 248.b
Lex Moyſis tota quomodo abrogata. 12.a
Lex eſt marito & vxori æqua. 231.a
Legem adimplere quomodo venit Chriſtus. 12.a
Legis imperfectio. 15.b
Legitima admonitio qualis. 300.a
Libertas Chriſtiana qualis. 18.b
Linguæ malæ opera. 308.b
Linguæ vitia. 269.a
Litania. 81.a
Litaniæ duplices. 127.b
Locus neminem ſaluat. 156.b
Loca aliqua ab initio mundi dicata. 102.b
Lucrum in arca, damnum in conſcientia. 259.a
Lucrum ſperatum ex mutuo directè conſtituit vſuram. 251.a
Ludẽdi exercitia ſunt duplicia. 187 b
Ludi muſici quãdo mali. ibi.
Lutheri in conuiuiis luculẽta potatio. 287.a
Lutheri miraculum. 90.b

M

Magicę artis quinque ſpecies. 93.b
Magiſtratus virtutes. 219.b
Maledicere duobus modis contingit. 305.a
Maledicere diei quid. 180.b
Maledictio parentum valde timenda. 202.a
Maleficium. 95.a
Maleficium quibus petatur. 97.a
Mali duplex ſpecies. 315.a
Mandatorum obſeruãtia requirit numerum. 340.a
Manichæi bella eſſe illicita mentiuntur. 219.a
Manichæus qualiter malum definierit. 313.b
Manna deſcẽdit primitus die dominica. 173.a
Manifeſtè facta referre non eſt malum. 280.b
Malum duplex, culpę & pœnæ. 46.a
Malos quare deus eſſe permiſit. 9.a
Malum proximi ſex modis in medium profertur. 79.a
Mala omnibus manifeſte licet narrare. 79.b
Malum pœnæ. 316.a

Mali

Mali cauſa eſt à bono defe-ctus. 314.a
Mali cauſa an deus dicatur. 314.b
Maria virgo emiſit votum caſtitatis. 153.a
Maria nobilioris ſanctifica-tionis genere præuenta. 323.a
Maritus quomodo vxorem amare debeat. 228.a
Marito non licet, quod non licet vxori. 232.b
pro Martyre orare eſt iniu-ria. 107.b
Maſculorum concubitores. 235 b
Mathematici. 94.a
Matres ipſemet infantulum lactare debent. 193.b
Matrimonium eſt etiam in remedium inſtitutū. 227.b
Mediatoris nomēclatura bi-fariam vſurpatur. 85.a
Melæ epiſcopi patientia. 3.a
Mendacium quid. 306.a
Mēdacij formalitates. 306.a
Mendacium triplex. 306.b
Mentiri aliud eſt quàm ve-rum occultare. 307.a
Mercator iuſtus. 244.a
Mercaturam exercere quibus liceat. 244.b
Mercator iurando quando peccet. 244.b
Mercatorum auaritia. 243.a
Meremur per bona opera. 57.a
Miles qualis colligendus. 219.b
Militibus neceſſaria diſcipli-na. 220.b
Mollities, quæ dicitur pollu-tio voluntaria. 235.b
Miracula ſanctorū differunt à magorū præſtigiis. 90.b
Miracula fiunt tribus modis. 88.a
Miracula falſa hæreticorum. 90.b.91.a.b
inter Miracula & dęmonum præſtigias diſcrimen. 93.a
Miracula in vno loco fre-quentiora quàm in alio. 101.a
Miraculorum gratia qualis. ibidem
Miracula quomodo reliquię faciunt. 89.b
Miracula quare hodie non fiant. 91.b
Monaſticæ diſciplinæ anti-quitas. 152.a
Monaſteria virorum, mulie-res ingredi nequeāt. 164.b
Monachorum reſignatio, 156.b
Monachorum vigor. ibidem
Monachi & ſecularis diffe-rentia. ibidem
Monachi proſunt republi-cæ. ibidem
Monachorum exercitium. 158. b
Monachorum menſæ bene-dictio. 167.a
Monachi quomodo paren-tib' ſuccurrere debēt. 191.b
Monachorū habitus eſt dæ-monibus terribilis. 151.a

Monaſticorũ habituum benedictio. ibidem
Moneta falſa. 244.a
Monicæ inſtinctu vigiliæ ceſſare cœperunt. 176.a
Monialium clauſura. 162.a
Monopoliũ reip. pernicioſum. 245.b
Mors Simonis Magi. 286.b
Mortẽ ſibi inferre quàm malum. 215.a
Mors martyrum natale appellatur. 83.b
in omni Motu quatuor. 56.a
Moyſes gloriam domini vidit. 37.a
Moyſes quid expanſis manibus prætenderit. 219.b
Moyſis lex tota quomodo abrogata. 12.a
Mũdus duob' regitur. 208.b
Munuſcula an recipienda. 166.b
Murmur quid ſit. 309.b
Murmuratio, ſpecies detractionis. 309.b
Murmur religioſorum. 311.b
Mutatio quarundã cæremoniarum. 171.a
Mutuum quando non dicatur. 247.b
Mutuò dandum ſine vſura. 248.b
Mutuum in quibus rebus cõſiſtat. 247.a
Myſteriorum incomprehẽſibilium aſilum. 65.a

N

NAaman præſumptio. 303.b
Nabugodonoſor in beſtiam conuerſus. 303.a
Natiuitatis die feria ſexta occurrente, quibus licet veſci carnibus. 177.a
Nicolaitarum hæreſis. 285.b
Nocturnæ vigiliæ quando ſeruari ſolitæ. 174.b
Noctis natiuitatis tres miſſæ. 175.a
Noctu ter antiquitus ſurgebant omnes. 157.a
qua Noctis parte à carnibus abſtinendum. 184.a
Noe nuditas quid præſignauerit. 202.a
Nomina dei propria, quædam perſonalia, quædam eſſentialia. 26.a
Nomẽ dei exprimi non poteſt. 24.a
Nundinæ hebdomadales. 244.b
Nundinarum iura. 244.b

O

OBedientiæ votum quomodo præpolleat reliquis. ibidem.b
Obedientia prima conditio. ibidem
Obediẽtia quib'. debetur. ibi.
Obſeruare dies & annos. 177.b
Obſeſſum hominem quare permittit deus conflictari. ibidem
Obſeſſus aliquis quibus indiciis cognoſcitur. ibidem
quando Obſidet corpus diabolus. 98.a

Oculi prima tela adulterij. 238.a
Odium duplex. ibid.b
Odio habetur peccatum, nõ natura. ibid.
Odio quomodo habenda anima. 226.a
Omnipotentia dei quid denotet. 26.b
Omnipotens quare appellatur Deus in Symbolo. 27.b
Opera duplicia. 62.b
Opera noſtra non ſunt prædeſtinationis cauſa. 48.b
Opera moraliter bona. 62.a
Opera non eſſe abſolutè cauſam prædeſtinationis. 50.a
Opera ſpiritualia quadruplicia. 159.a
Opus ſeruile quod. 183.a
Ornatus proſcribitur. 238.b
Orantes deum alloquimur. 156.b
Orandi modus tẽpeſtate B. Ioãnis Chryſoſtomi. 157.a
Oris diſpoſitio ſilentium indicat. 308.b.
in Originali peccato duo ſunt conſideranda. 322 a
Originale peccatũ deſcribitur. ibid.b
Originale peccatum nobis ineſt oppoſito modo quàm in Adam. 324.b
Oſcula ſunt iuterdum mortalia peccata, vt eſt tactus 237.a
Oſcula quando licita. 277.b
aduerſus Oſcula Cypriani conqueſtio. 237.b
Oſias lepra correptus 285.a
Pactum quid. 17.b
Palea apud canoniſtas quid. 185.a
Palmarum diei cæremoniæ. 127.a
Pambi taciturnitas. 269.b
Paphnutius epiſcopꝰ Thebarum ſuperiorum. 149.a
à Parentibus bona triplicia accipimus. 190.a
Parẽtes non debemus inceſſere verbis. 190.b
Parẽtibus multa debent filij. ibid.
Parentes debent filios docere. 195.b
Parentes primi quomodo cupiuerint eſſe deo ſimiles. 316.b.
Parentum maledictio valde timenda. 202.a
Parẽtibus quomodo ſuccurrere debent monachi. 191.b
Paruuli expoſiti & pro relictis habiti. 229.a
Paſchale feſtum. 174 a
Paſchalis cereus. 131.a
Paſtores ſolliciti eſſe non debẽt de rebus terrenis. 2.b
Paſtores & concionatores miſſi quadrupliciter. 213.a
Paſtorum veterum, & recentium differentia. 4 b
à Paſtore migrantes teſtimonium debent auferre. 291.a
Patriarchæ quomodo mentiti. 307.

Patris nomenclatura bifariá intelligitur. 189.b
Pater celeſtis. ibidē.
Pater mortalis duplex ibid.
Pater ſpiritualis quandruplex. ibidem.
Parua negligentes ad maiora decidunt. 309.a.
Patronatus ius. 214.a
Patrones quales qui ſibi deligerint. 176.a
Paulus emiſit votum caſtitatis. 153.a
Paulus nō eſt ſibi nec Iacobo contrarius. 6.a.
Paulus implorat aliorū preces. 80.b
Pauli conuerſio miraculoſa. 60.a
Pauli prærogatiua. 37.a
Paulinæ ſentētiæ expoſitio, à D. Hieronymo requiſita. 227.a
Paulini epiſcopi pietas. 3.a
Pauli heremitæ tunica. 109.a
Pauperes alit eccleſia. 267.a
Pauperum manus gazophilacium Chriſti. 265.a
Pauperib⁹ da quod ſupereſt. 266.a
Peccatum voluntariū. 319.a 328.b
Grauius peccatur in cęnobio quàm in ſeculo. 167.b
Peccatum contra naturam. 235.b
Peccatum Adę corrupit naturam humanam. 320.a
Peccata quæ traducantur. 320.a
Peccati nomenclatura trifariam accipitur. 330.b
ad rationem Peccati varij requiruntur ſtimuli. 331.a
Peccatum mulieris initium ſumpſit à ſuperbia. 316.b.
Peccata non raduntur, vt lutherani volunt. 329.b
Peccatum, non natura, odio habendum. 225.b
Peccatum quale 69.a
Peccator duplex. 56.b
Peccati occaſio mala. 275.b
Peccatum in ſpiritum ſanctū triplex. 273.a
Peccatum tribus modis irremiſſibile 274.a
Peccata in ſpiritum ſanctum 274.a
Peccatum docere debent ſacerdotes. 198.a
Peccatum contra naturam grauius eſt inceſtu. 233.b
Peccatum eſt mors animæ. 319.a.
Peccatum contra naturam quàm deteſtabile. 237.a
Peccatum nō dimittitur, niſi ablatum reſtituatur. 261.b
Peccata muta. 236.b
Peccatum contra naturam execrabile in meretrice, ſed execrabilibus in vxore. 326.b
Pelagii & Lutheri errores. 318.a.
Pembus Alexandriæ videns mulierem theatralem lachrimatus eſt. 239.a

Penſiones. 254.a
Peregrinationes tempore veteris teſtamenti fuere. 124.a
Peregrinationes cuius rei gratia fiant. 125.a
ex Peregrinationum abuſu, obiectio. 125.b
Peregrinaturus tria obſeruanda. 126.a
Perfectus qui verbo non offendit. 268.b
Periurium naſcitur ex trium defectu. 141.a
Periurij grauitas. 142.a
Periurium exigere grande piaculum. 145.b
Perſecutiones eccleſiæ. 115.a
Petrus vertex Apoſtolorum. 13. b
Petrus apoſtolus duplicem habuit iuriſdictionẽ. 208.a
Philoſophum confudit ſimplex homo. 288.a
Philoſophorum veterum de prouidentia dei opinio. 41.a
Pietatis in matrem pulchtũ exemplum. 192.a
Pignus accipere non eſt illicitum. 249.b
Platonis & Ariſtotelis opinio de prouidentia dei. 41.a
Pœna non facit martyrẽ ſed cauſa. 293.a
Pœnæ gentilium infernalis qualis. 337.b
Pœna adulterij. 231.b
Pœna Sodomitarum. 236.b
Pœna feſta non ſeruantium. 184.b
Pœna iniuſta quatuor modis infligitur. 224.b
Pœna ſe vigiliis ſacris abſtrahentium. 175.a
Pœna antiqua aborſum procurantium. 193.a
Pœna raptorum. 234.b
Pœna mitiſſima quæ. 321.b
Pœna ſpiritualis grauiſſima. 236.b
Pœnitentia lapſuum quotidianorum. 167 a
Pœnitentia Adæ. 137.a
Pœnitentia conſulentium.
Pythones. 96.a
Pollutio voluntaria, quæ mollities appellatur. 235.b
Poteſtas ſummi Pontificis. 208.b
Potus ad promouendum vomitum non eſt mortale peccatum. 239.b
Præcepta iuſti ponderis ſint oportet. 340.a
Preces aliorum abſque noſtris nil efficiunt. 85.a
Præcepta cæremonialia. 9.b
Præcepta & cõſilia quid differant. 20.a
Præcepta decem. 22.a
Præcepta quare tradita duabus tabulis. 22.b
Præceptorum ordo. 23.a
Pręcepta decalogi docẽt manus & pedes. 194 b
Præceptorum diuiſio. 22 b
Præcepta tria in vna tabula

ad fidem Trinitatis perti-nent. 22.b
Præceptorum cæremonialiũ inſtitutorũ duplex cauſa. 10.a
Præcepta non exploduntur à libertate Chriſtiana. 18.b
Præcepta dei nõ eſſe grauia. 7.b
Præceptum quid. 20.b
Præceptorum moralium & cęremonialium diſcrimen. 12.a
Præcepti finis charitas. 22.a
Præceptorum nomine quid intelligendum. 9.a
Præceptis omnes aſtringimur. 18.a
Prædeſtinatorum numerus eſt nobis incognitus, 4.de cauſis. 52.a
Prædeſtinationis reſpectus duplex. 52.b
de Prędeſtinatione aptiſſimę Dion. Areopagitæ ſimilitudines. 52.b
Prædeſtinationi cooperamur. 53.a
Prędeſtinatio differt à vocatione. 53.b
Prædeſtinationis nomine tria includuntur. 62.a
Prædeſtinationis cauſa non eſt gratiæ bonus vſus. 50.a
Prædeſtinatio ſeparatur à prouidentia & pręſcientia. 42.a
Prædeſtinatio & electio differunt. 47.b
Prædeſtinationis materia & tractatio difficilis. 48.a
Prædeſtinatio duplex. ibid.
Prædeſtinatio bonorũ, malorum non item. 48.b
Prædicatores mittit Deus quadrupliciter. 212.b
Prædicator nũquam merito caret. ibid.
Prælatorum officium. 156.b.
Prȩlatorum periculum. ibid.
Prælati boni non facile mutandi. ibidem.
Prælatorum iuraméta. 143.a
Prælatus & gardianus prim' Chriſtus. 153.a
ad Prælium quomodo procedendum. 219.b
Præſcientia, prouidentia, & prędeſtinatio quid inter ſe differant. 42.a
Prȩſcientia eſt aliter in deo quàm in nobis. 41.b
Præſcientia quid. 41.b
Præſcientiæ Dei perpulchrũ exemplum. 43.b
Præſcientiæ dei apta ſimilitudo. 44.a
Præſidia. 220.b
Præſtigiatores accedere ad domum ciuicam. 186.b
Præteritum ponitur pro futuro, certitudine prophetiæ. 127.a
Prætoris officium. 296.a
Preces multorũ non exaudiri impoſſibile. 132.a
Pretium iuſtum rei emendæ eſt triplex 243.b
Primitiæ offerendæ. 10.a
Principum continentia ſpeculũ

lum præfulgidum. 200.a
Principes rapinis non incũbant. 199.b
Principis officium, 207.a
Principes habeant timorem dei. 200.a
Principis fiſcus, nõ arca priuata, ſed totius populi ærarium. 252.a
Priſcilianiſtarum impia execratio. 287.a.
Priuilegium contra hæreticos militantium, 261.b.
Proceſſiones, vide ſupplicationes. 126.b. 127.a.b. 128.a.b.&c.
in Profeſſione promiſſio vitæ æternæ nõ eſt temeraria 152.b
Profeſſi paupertatẽ Apoſtoli. 153.a
Profeſſio cui fiat. ibid.b
Profeſſio eſt ſecundum baptiſma. ibidem.
Profeſſio quibus diebus antiquitus celebrata. 152.a
Prolis incertitudo periculoſa. 228.b
Promiſſio ſtulta tripliciter nocet. 144.b
Prophetiæ genera duo. 43.a
Propter peccatum cõtra naturam quinque vrbes igne conſumptæ. 236.b.
prouidentia differt à pręſciẽtia & pręd eſtinatione. 42.a
Prouidentia quid. 40.a
Prouidentiam qua ratione aliqui negauerunt. 38.b
Proximis eſt dimittendum. 296.b
225.b
Pudicitia à Deo commendatur. 237.b
Pueri non paſſim vinum bibant. 240 a
Pueri ſunt informãdi. 195.a
Pueri quomodo ſe habere debeant erga deum. 194.b
Pueri maſculi non condormiant puellis. 233.a
Pueri immorigeri exempla. 194.a
Pulchritudo mentita refellitur. 239.a
Pyromantia. 94.a
Pythones conſulentium pœnitentia. 96.a
Pythones conſulentium pœna.ibidem.b

R

Raptus quid. 234.b
Raptus & ſtuprum aliquando coincidunt. 234.b
Raptorum pœna. 234.b
Ratio reddẽda præſtitæ occaſionis ſcandali. 238.b
Reatus oppoſito modo ſe habet in peccato actuali & concupiſcentia. 330.b
de Rebus inuentis quid faciendum. 263.b
Reconciliatio. 226.a
Recreatio non ſemper interdicta. 187.a
Recreationem Chriſtus permiſit. 187.b
Relapſus qui dicatur. 296.b
Lapſorum in hæreſin pœna.

Rel apſorum pœna. 296.b.
Erga Reliquias Theodoſij pietas. 109.a
Reliquiarum abuſus. 109.b
Reliquias circumferre queſtus gratia illicitum 110.a
in Reliquiis qualis virtus. 108 a
Reliquias honoramus triplici honore. 108.a
Reliquiarum mirabile exẽplum. 108.b
Reliquiæ diuerſæ in ſupplicationib' deportatæ. 129.a
Erga Reliquas Theodoſij religio. 109 a
Reliquię altaribus imponũtur. 107.a
Reliquiæ faciunt miracula quomodo. ibidem
Remedium contra carnis illecebras. 238.b
in reprobatione tria includuntur. 64.a
Reprobationis cauſa. ibid.
Reprobationis deſcripto. 64.b
Repudium. 229.a
Repudii libellus quomodo datus. ibidem.
Reſipiſcentium diuerſi modi. 299.b.
Reſpiſcens quando mortem corporis euadat. 300.b
Reſipiſcentes quomodo recipiendi. 168.a
Res aliena. 261.b
Res dupliciter habetur, bona & mala. ibidem.
Res ſpiritualis quid. 253.a
Reſtitutio, actus iuſtitiæ cõmutatiuæ. 259.b
Reſtitutioni non ſubiacent homicidium & adulteriũ. 253.a
Reſtitutioni obnoxius eſt detractor. 280.b
Reſtitutio quãdo ſit diſſimulanda. 280.b.
Reſtituendum ablatum, aliter non dimittitur peccatũ. 266.b
Reſtituẽdi modus in detractione. 280.b
Reſtituendũ quando. 263.b
Reſtituenda damna illata. 262.a
Reſtituere qui teneantur. 260.a
Reſtitutio quomodo ſit intelligenda. 261.a.
Reſtituere tenetur malę fidei poſſeſſor. 261.b.
Rixa & diſcordia quid differant. 281.b
Roma vrbs quando cõdita. 196.a
Sabbatum mutatum in dominicam. 11.a
Sabbati inſtituti ratio. 169.b
Sabbati præceptum violant qui quęſtiones ſtrepitus iudicialis ſectantur. 183.a
Sabbati ſanctificatio infringitur ab iis qui portant onera. 183.a
Sabbato derogant qui vectura mercium præpediuntur. 183.b

Sabbatum infringũt qui calces equorum ferro obducunt. 184.a
Sabbatum præuaricātur qui ſerta conficiunt. 184.a
Sabbati præceptum tranſgrediuntur qui in vigiliis feſtiuitatũ in multam noctem laborant. 184.a
Sabbati triplex acceptio. 169.a
Sabbati quæ opera licita. 181.b
Sabbati ſtricta obſeruatio. 170.a
Sabbati iter quid. 170.a
Sacerdotalis prærogatiua. 197.a
Sacerdotes ac presbyteri lõgè antecellunt ſeculares. ibid.
Sacerdotes exemplis præcedant. 198.a
Sacerdotum officia. ibid.
Sacerdotium duplex. ibid.
Sacerdotum arma lachrimæ & gemitus. 201.a
Sacerdotibus quarum fœminarum cohabitatio eſt illicita. 149.b
pro Sacerdotum honore factum Conſtantini. 203.a
Sacerdotes orare debent pro peccato. 198.a
Sacerdotes non habent cauſam ſanguinis. 207.b
Sacerdotes tabernas non ingrediantur. 186.a
Sacerdotalis honoris rationes. 202.b
Sacerdotes quibus ſpectaculis intereſſe non debent. 186.b
Sacrilegij variæ ſpecies. 235.a
Sacrum quid. 257.b
Sacramentis iuſtificatio attribuitur. 62.a
Sacrificium triplex. 10.a
Sacrificium quid. 10.a
Sacrificiorum ratio. 10.b
Saducæi negabant reſurrectionem mortuorum. 285.a
Saluij abbatis ,à mortis faucibus reuocati exclamatio. 87.a
Sampſonis mors quid adũbrarit. 215.a
Sanguis teſtamenti quis. 18.a
Sancti quali intentione accedendi. 84.a
Sanctorum duplicia feſta. 178.b
Sanctos honorat deus. 80.a
Sancti ſunt meritis inæquales. 101.a
Sancti in cœlo quomodo vota noſtra exaudiunt. 81.a
Sancti quomodo vota noſtra cognoſcunt. 82.a
Sanctorum inuocatio non efficit gloriæ dei. 132.b
Sanctorum nomina templis quare indantur diuerſa. 107.b
Sapor rex Perſarum Valeriano vſus eſt ſcamni vice,

equum aſcenſurus. 115.b
Sara & Agar quid ſignificēt apud Paulum. 16.b
Scandalo impacti quomodo reuocandi. 264.a
Scarabei ſtercoribus delectātur. 288 a
Scedulæ de collo pendentis exēplū memorabile, 97.a
Scientia viſionis. 44 b
Scientia triplex. 45.b
Scientia approbationis. ibi.
Scientia intelligentiæ. ibid.
Scipionis Æmiliani continentia. 200.a
Scribarum & Phariſæorum error. 138.b
Scortum habere ſiue concubinam, leges permittebāt. 232.a
Secularis & monachus differunt. 157.a
Segregatio duplex. 49.a
Sepultura priuantur eccleſiaſtica tornamentis occumbentes. 221.a
Sepultura eccleſiaſtica careāt duello decedentes. 221.a
Serpens æneus Chriſtum ſignificabat. 110.b
Seruile opus quod. 183 a
Silueſter imagines Apoſtolorum habuit. 111.a
Simonia quid. 253.a
Simonia tribus modis committitur. 253.b
Simonis magi præcipitium 90.a
Simonis magi impudens veſania. 286.b
Simon magus dei prouidētiam negauit. 38.b
Simoniaci vnde dicti. 253.a
Simoniacis proponēda quęſtio. 256.b
Simonię non ſubiacet, quod pro ſacramentorum adminiſtratione datur. 254.a
Simonia an licito poſſit fieri modo. 254.a
Simplicitas inſidiari neſcit alienis. 258.a
Simplex homo cōfudit philoſophum. 288.a
Sodomiticum peccatum. 235.b
Sodomitarum pœna. 236.b
Soror antiquitus licite nubſit fratri. 233.a
Sortilegium. 95.a
Sors triplex. 95.a
Spectacula inhibita duplici de cauſa. 186.a
Spectaculis quibus intereſſe non debent Sacerdotes. ibid. b
Spei acceptio duplex. 80.a
Spiritus apoſtatici quomodo in peccatum inciderūt. 284 a
Spiritus ſanctus in viſibili ſpecie apparuit. 35.b
Spurina venuſtam faciē vulnerib' liuidam fecit. 238.b
Stuprum duplex. 234.a
Stupratorum duplex pœna. 234.a
Stuprum quid. 234.a
Stuprum omne eſt adulterium. 232.b

Stuprum ſine raptu. 234.b
Strutionis natura. 193.a. 302.a
Superbia inuidiæ origo. 222. a
Supplicationes quàm antiquæ. 126.b
Supplicationes quando in dicendæ. 127.a
Supplicationes tres ſolẽniores. ibid.
in Supplicatione procedit Theodoſius. 128.b
cõtra Supplicationes hæreticorum cauillum. 128.b
Supplicationis in armis occaſio. 129.b
in Supplicationibus cruces. 128.a
Supplicationes dominicæ. 128.a
Supplicationes, variis temporibus certas ob cauſas indictæ. 128.b
in Supplicationibus tremẽdum ſacramentum raró eſt deportandum. 129.a
Suſurratio quid ſit. 312.a
Suſurro & detractor in quibus conueniant. 312.a
Suſceptores quid debeant filiis ſpiritualibus & luſtricis. 192.b
Synagoga quid. 103.a

T

Tabulæ lapideæ quid. 174.a
Tactus & oſcula ſunt aliquando peccata mortalia. 237.a
Tarquinius propter raptum Lucretiæ vrbe pulſus. 235.a
in Templo non ambulandũ. 183.b
Templa orationibus deputata. 34.b
Templa idolorum quando. 103.a
Templi ingreſſu venalia dimittuntur peccata. 107.a
Templorũ ornatus fructus. 114.b
Templa reperiuntur deſtructa decies. 115.a
Teſtimonium falſum, graue peccatum eſt. 312.b
Teſtes falſi quot mala inferant. 312.b
Teſtium malorum pœna. 312.b
Teſtis falſus quis dicatur. 313.a
Teſtificari qui poſſint. 313 a
Teſtamentum nouum dirimitur à veteri 4. modis. 15.a
Teſtamenti noui & veteris vna fides. 11.a
Teſtamẽtum, iuſiurandum, pactum, & c. quid. 17.b
Teſtimonium quid. 17.b
Tertiariæ mulieres, ſiue de pœnitentia dicuntur. 163.b 164.a
Theodoſij ad filios admonitio. 193.b
Theodoſius, in ſupplicatione procedit. 128.b

Theſaurizare licet duplici modo. 259.a
Tradere quid. 68.b
Traditionibus patrum inſultare ſine impietatis nota fas non eſt. 283.b
Tributum quid. 251.b
Trinitatis myſterium relucet in tribus primæ tabulæ præceptis. 22.b
Triſagium. 128.b
Tornamentis occumbentes eccleſiaſtica priuantur ſepultura. 221.a
Turpia quare non dicenda. 236.a
Turpia quare dicenda. 236.a

V

Væ quid importat. 312.a
Valor rei duplex. 243.a
Valor rerum vnde eliciendus. ibid.
Vectigal qui. 251.b
Vectigalia quando dicantur iniuſta. 252.a
Velum quadruplex. 151.b
Veli capiti impoſiti ratio. ibid.
Venditio quo in loco non debet fieri. 244.a
Vendere in die feſto prohibitum. 244.a
in re Vendenda vitium eſt manifeſtandum. 244.a
Venditio quando fiat illicita. 244.a
in rebus Venalibus defectus. 244.a
Venter mero æſtuans facile deſpmuat in libidinem. 240.b.
Venus friget ſine Cerere & Baccho. 240.b
Verbum otioſum quid ſit. 309.a
Verba, ſecũda tela adulterij. 238.a
Verba in quem finem homini data ſint. 307.a
Veſtium curioſitas reprobatur. 150.b
Veſtimentorum viriliũ mutatio. 239.a
Veſtalium inceſtuoſarum pœna. 233.b
Veſtales quales virgines. 362.a
Vexillum turri quare expanſum. 104.b
Vicarius quomodo ſubſtituendus. 256.b
Vicarium ſubrogare ratione prædicationis licet. 256.b
Viduæ duplices. 168.a
Vigiliæ nocturnæ quando ſeruari ſolitæ. 174.b
Vigiliis ſacris ſe abſtrahentium pœna. 175.a
Vigiliarum excubiæ interdicuntur. 175.b
Vigiliæ ceſſare cæperũt Monicæ inſtinctu. 176.a
Vigiliæ Apoſtolorum ieiunandæ, demptis tribus. 176.b
Vim vi repellere licet. 218.a
Vincentius Victor Donatiſta habuit apparitionem. 87.a

Viperæ natura. 222.a
Vipera matrem necat. 333.a
Virginitas. 159.b
in Virginitate duo conſideranda. ibid.
Virginitatis & matrimonij differentia. 160.b
Virginitas eſt porta angelica quomodo. 161.a
Virgines deo dicatæ ſacrilega contagione pollutæ, è monaſteriorum cœtu eliminandæ, & ergaſtulis retrudendæ. 235.a
Virginitas eſt conſilij. 161.b
Viſionis ſcientia. 44.b
Vita theorica & practic. 157.b
Vnitas fidei vtriuſque. 15.a
Vocatio eſt prædeſtinationis effectus. 55.b
Vocationis deſcriptio. 53.b
Vocatio duplex. ibid.
Vocationis ſubdiuiſio. ibid.
Vocatio interna. ibid.
Vocatio differt à prædeſtinatione. ibid.
Vocatio quid diſcrepat ab electione. ibid.
Vocatio interna eſt duplex. 54.a
Vocatus Iudas quomodo. 54.a
Voces, notæ earum rerum quæ ſunt in animo. 24.a
Inuoluntarium etiam malũ poſſe puniri, ſi in rigore iuſtitiæ conſiſtatur, hæretici ſentiunt. 331.b
Voluntariis malis ſemper lex minatur. ibid.
Voluntas ſola propria in inferno damnatur. 155.a
Voluntariũ virtualiter quid. 328.b
niſi Voluntarium, nil eſt peccatum. ibid.
Voluntas diuina nõ eſt aliud quàm dei eſſentia. 28.b
Voluntatis dei non eſt cauſa quærenda. 28.b
Voluntas duplex beneplaciti quæ ſit. 29.a
Voluntas ſigni quæ. 29.b
Voluntas ſigni quintuplex. b
Voluntas antecedens. 30.a
Voluntas conſequens. ibid.
Votum quid. 147.b
Votum ſimplex. 148.a
Votum ordinis ſolennius eſt quàm religionis. 148.b
à Voto qui abſolui valeant. 126.a
Votum caſtitatis emiſerunt beata virgo & Paulus. 153.a
ex Voto opus elicitum gratius eſt quàm ex libertate profectum. 154.a
Votum religionis triplex. 155.a
Votum obedientię quomodo præpolleat reliquis. 155.b
Vrſæ natura. 193.b
Vſura duplex. 246.a
Vſura ſalutaris. 246.a
Vſura damnabilis. 246.a
Vſura quarumlibet rerum prohibita. 246.a
Vſurariorum praxis & vafri-

cies. 246.b

Vſura mentalis quid. 248.a

Vſura triplex. 247.b

Vſura eſt, vendere carius ratione ſolutionis dilatæ. 247.b

Vſura non eſt, liberè oblatũ recipere. 248.a

Vſurariorum pœna. 249.a

Vſuris participantes excommunicantur. 249.a

Vſurarium accedere quando non ſit peccatum. 249.a

ſine Vſura mutuò dandum. 248.b

Vſurarij publici nequeunt ingredi templa quando. 249.a

ab Vſurario eleemoſynas accipere quando liceat. 249.b

an ab Vſurariis eleemoſynas accipere, liceat. 249.b

Vuiclefi impudens commẽtum. 290.a

Vxor quomodo facit eleemoſynam. 265.b

Vxor leuitę quomodo rapta 235.a

Vxores plures habuit Abraham multiplicandæ ſobolis gratia. 232.b

Z

Zachæus epiſcopus Cæſarienſis. 201.b

Zeuſis pictoris Helena. 5.a

Zvvinglij error refutatur. 329.b

SCRIPTVRÆ SACRÆ LOCA HOC OPERE EXPOSITA, QVÆ

concionatori magnam conferre poterunt commoditatem.

GENESIS.

Cap.1.	Creſcite & multiplicamini.	161.b
cap.2.	Die ſeptimo requieuit.	172.a
cap.3.	Quæcunque die comederis, morte morieris.	284.b
ibidem.	Ipſum conteret caput tuum.	77.b
cap.4.	Quare iratus es & concidit facies.	51.a
cap 6.	Pœnitet me feciſſe hominem.	42.a.b
ibidem.	Videns Deus quod multa malitia eſſet in terra,	46.a
cap.8.	Senſus & cogitatio humani cordis ad malum prona.	46.a
cap.15.	Pepigit fœdus cum Abraham.	17.a
cap.19.	Abraham orauit dominum & liberauit Loth.	82.b
cap.22.	Offer mihi filium tuum.	19.b.63.a.77.b
cap.23.	Rebecca induit Iacob optimis veſtibus Eſau.	77.b
ibidem.	Adorauit Iacob Eſau.	71.a
cap.25.	Maior ſeruiet minori.	49.b
ibidem.	Deprecatus eſt Iſaac dominum pro vxore ſua & dedit conceptum,&c.	53.a
cap.26.	Iurauit dominus Abrahæ.	17.a
cap.28.	Quàm terribilis eſt locus iſte.	104.b
cap.31.	Caue ne loquaris contra Iacob quicquam durius.	28.b
cap.37.	Fratres meos quæro.	25.a
cap.42.	Ioſeph habuit ſcientiam augurandi.	307.b
cap.44.	Ciphus in ſacco Benjamin.	198.a

EXODI.

cap.3.	Sumite vaſa mutuo à vicinis.	19.b
ibidem.	Ego ſum qui ſum.	24.b.25.a
ibidem.	Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac,&c.	15.a
cap.4.	Ego indurabo cor Pharaonis.	67.a.68.a
cap.8.	Incantatores Cyniphes producere nequiuerunt.	97.b
cap.7.	Ingrauatum eſt cor Pharaonis,non vult,&c.	67.b
cap.8.	Eſto populo in his quæ ad Deum pertinent.	9.b
cap.17.	Moyſes expanſis brachiis orauit.	75.b
cap.20.	Non facies tibi ſculptile.	110.a.121.a.& 123.b
cap.22.	Primitias non tardabis reddere.	10.a
cap.13.	Duos cherubim aureos facietis.	110.a

Cap. 25	Inde loquar ad te.	34.b
Cap. 33	Non videbit me homo & viuet.	36.a
	LEVITICI.	
Cap. 10	Vorax flamma Nadab conſumpſit.	59.b
cap. 19	Sancti eſtote quoniam ego ſanctus ſum.	11.b
cap. 36	Ero vobis in Deum & vos eritis mihi,&c.	14.b
	NVMERI.	
cap. 13	Aſcenderunt per meridiem.	124.a
Ibidem.	Attulerunt vuam de terra promiſſionis.	15.a
cap. 21	Fac ſerpentem æneum.	110.b
cap. 23	Non eſt Deus vt homo vt mentiatur.	42.b
	DEVTERONOMII.	
cap. 4	Non vidiſtis aliquando ſimilitudinem in qua Dominus loquutus eſt?	123.b
	IOSVE.	
cap. 4	Ite ante arcam Domini & portate ſingulos lapides.	102. a
	IVDICVM.	
cap. 6	Elegit Gedeon trecentes viros ad prælium.	75.b
	I. REGVM.	
1. *Reg.* 5	Computreſcebant prominentes extales eorum.	12.a
1. *Reg.* 7	Præparate Domino corda veſtra.	59.b
1. *Reg.* 15	Samuel luxit Saul cunctis diebus.	30.b
Ibidem.	Noli orare pro eo quia ego proieci eum.	85.a
Ibidem.	Obedientiam magis volo quàm ſacrificium.	69.b
1. *Reg.* 28	Mortuus Samuel apparuit Saul.	87.a
	2. REGVM.	
2. *Reg.* 6	Oza percuſſit, interiit.	59.b
Ibidem.	Michol deriſit Dauid.	278.a
2. *Reg.* 7	Bene feciſti hoc ipſum mente pertractans.	31.a
2. *Reg.* 11	Dauid peccauit cum Bethſabea.	50.b
2. *Reg.* 12	Peccaui.	59.b
2. *Reg.* 19	Dauid luxit Abſolon.	30.b
2. *Reg.* 24	Vertatur obſecro manus tua contra me.	82.b
2. *Reg* 25	Angelus ingentem multitudinem ſtrauit.	ibidem
	3. REGVM.	
3. *Reg.* 8.9	Domus mea.	105.a
3. *Reg.* 8	Ergo ne putandum eſt quare Deus habitat in terra.	32.a
3. *Reg.* 9	Erunt oculi mei in templo.	32.a
3. *Reg.* 18	Deus enim veſter eſt, aut forſitan loquitur.	32.b
3. *Reg.* 13	Areſcere fecit.	59.b

Decipies

3. Reg.22 Decipies & præualebis, egredere, &c. 70.a

4. REGVM.

4. Reg.15 Frater accepiſti munera lepra Naaman, &c. 81.b
4. Reg.18 Ezechias fregit ſerpentem. 121.a
4. Reg.20 Ezechias rogauit dominum. 52.b
4. Reg.23 Ioſias emundauit ſancta Dei loca. 105.a
4. Reg.25 Nabuſardam domum Domini Vulcano tradidit.. 59.b

1. PARAL.

1. Par.29 Tua ſunt omnia & quę de manu tua accepimus, &c. 113.b

2. PARAL.

2. Par.12 Vt ſciant diſtantiam ſeruitutis meæ & ſeruitutis, &c. 71.a
2. Par. 33 Flagellauit Dominus Manaſſen. 53.a
2. Par.25 Ioſias emundauit ſancta. 105.a

ESDRÆ.

1. Eſdr.6 Ioſias emundauit ſancta 105.a

IOB.

Cap.1 Percuſſit Sathan Iob vlcere peſſimo. 70.a
cap. 2 Niſi in faciem benedixerit tibi. 305.b
cap.3 Pereat dies in qua natus ſum. 180.a. & 306.a
cap.5 Voca ſi eſt qui reſpondeat. 82.b
cap.22 Circa cælum perambulat nec noſtra conſiderat. 41.a
cap.33 Si fuerit angelus pro eo loquens. 82.b

PSALTERIVM.

Pſalm.2 Poſtula à me & dabo tibi gentes. 16.b
Pſalm.5 Odiſti obſeruantes vanitates. 97.a
Pſalm.13 Adorabimus in loco vbi. 73.b
Pſalm.16 Dominus pars hæreditatis meæ. 15.a.b
Pſalm.31 Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. 58.b & 330.a
Pſalm.18 Cæli enarrant gloriam Dei. 74.a
Pſalm.32 Qui finxit ſigillatim corda eorum. 81.b
Pſalm.33 Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum. 108.b
Pſalm 36 A Deo greſſus hominis dirigentur. 59.b
Pſalm.50 Occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. 49.b
Ibidem. Ecce in iniquitatibus conceptus ſum. 320.a
Ibidem. Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me. 16.a
Pſalm.67 Mirabilis Deus in ſanctis ſuis. 80.a
Pſalm.80 Dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum. 69.a
Pſalm. 99 Mille ante oculos tuos, &c. 92.a
Pſalm. 102 Benedicite Dominum omnes virtutes eius, &c. 40.b

*Pſal.*104. Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui. 17.b
*Pſal.*15. Pretioſa in conſpectu domini. 107.b
*Pſal.*118. Iniquos odio habui. 47.a
ibidem. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificatio.&c. 63.a
*Pſal.*141. Clamaui ad te domine,dixi tu es ſpes mea. 15.b
*Pſal.*144. Beatus populus cuius dominus Deus eius. 14.b
ibidem. Oculi omnium in te ſperant domine & tu das. 40.a
*Pſol.*146. Magnus dominus & laudabilis nimis, & ſapientiæ ,&c. 45.b
*Pſal.*148. Laudate dominum ſol & luna. 74.a
ibidem. Ignis grando nix glacies,&c. 40. b
Pſal. 150. Laudate dominum in ſanctis eius. 80.a

PROVERBIORVM.

*cap.*24. Septies in die cadit iuſtus. 57.b

ECCLESIASTES.

*cap.*7. Nemo poteſt corrigere quem Deus deſpexerit. 68.a

SAPIENTIÆ.

*cap.*1. In maliuolam animam non intrat Sapientia. 45.a
*cap.*8. Attingit à fine vſque ad finem fortiter. 40.a
*cap.*12. Cura eſt Deo de omnibus. ibidem
*cap.*14. Odio ſunt Deo impius & impietas eius. 46.a

ECCLESIASTICI.

*cap.*2. Bona & mala,vita & mors,&c. 46.b
*cap.*15. Deus ab initio conſtituit hominem & reliquit,&c. 42.b
*cap.*16. Reddet vnicuique ſecundum merita. 61.a
*cap.*31. Qui potuit tranſgredi & nō eſt tranſgreſſus. 28.b.& 49.a

ESAIÆ.

*cap.*1. Solennitates odiuit anima mea. 183.a
ibidem. Auferte malum cogitationum veſtrarum. 40.a
*cap.*2. De Syon exibit lex. 16.b
*cap.*4. Super montem excelſum aſcendet,&c. 3.b
*cap.*9. Sicut in die Madian. 31.a
*cap.*10. Ira furoris mei Aſſur. 67.b
*cap.*14. Iurauit dominus exercituum, ſi non vt put.&c. 54.b
*cap.*36. Faciam vt in viis meis ambuletis. 60.b
*cap.*38. Ezechias orauit dominum. 54.b
*cap.*40. Omnis caro fœnum. 33.b
*cap.*43. Ego ſum qui deleo iniquitates. 64.b.& 79.b
*cap.*44. Dixerunt ligno libera nos. 122.a
*cap.*46. Ego Deus creans pacem & faciens malum. 46. b

cap.53	Brachium domini cui reuelatum eſt.	33.a
ibidem	Tradidit in mortem animam ſuam.	47.a
cap.55	Omnes ſitientes venite ad aquas.	26.a
cap.62	Saluator tuus vt lampas accendetur.	24.a
cap.63	Abraham neſciuit nos.	85.b
ibidem	Tum enim pater noſter & Abraham neſciuit nos.	82.b
ibidem	Tradidit in mortem animam ſuam.	47.a
cap.66	Cælum mihi ſedes eſt & terra ſcabellum.	32.a

HIEREMIÆ.

cap. 2	Dixerunt ligno pater meus es tu.	122.a
ibidem	Recordatus ſum tui miſerans adoleſcentiam tuam.	33.a
ibidem	Duo mala fecit populus meus.	46.a
cap. 7	Tu noli orare pro populo,&c.	85.a
cap.10	Maledicta dies in qua natus ſum.	180.b
cap.17	Maledictus homo qui confidit in homine.	97.a
cap.18	Repente loquar aduerſus gentem.	43.a.& 51.a
cap. 25	Reddam eis ſecundum opera eorum.	61.a
cap.31	Omnes docibiles Dei.	197.a

THRENORVM.

cap. 1	Viderunt eam hoſtes & deriſerunt ſabbatã.	183.a
cap.4	Quomodo obſcuratum eſt aurum.	3.a
ibidem	Qui nutriebantur in croceis,&c.	3.b

BARVCH.

cap.6	Statuas ligneas deos æſtimarunt.	122.a

EZECHIELIS.

cap. 7	Nemo poteſt corrigere quem Deus correxerit.	68.a
cap.9	Signa Thau ſuper frontes virorum.	75.a.b
cap.14	Si ſteterint,Noe,Iob,Daniel, non liberabunt.	85.a
cap.18	Nolo mortem peccatoris.	52.b
ibidem	Si iudicium verum fecerit inter virum & virum.	9.a
cap.28	Nunquid ſapientior es Daniele.	35.b
cap.31	Feriam pactum domui Iſrael.	15.b
cap.33	Cum enim receſſerit iuſtus à iuſtitia ſua.	49.a

DANIELIS.

cap.3	Deus quem colimus poteſt nos eripere de camino.	28.a

OSEÆ.

cap.3	Sedebant filij Iſrael ſine rege, ſine lege.	106.a

AMOS.

cap.2	Ecce ego ſtridebo ſuper vos ſcutum.	34.a
cap.3	Non eſt malum in ciuitate quod nõ faciat dominus.	46.b

Cap.4 Præparare in occurſum Dei tui. 59.b

ABACVC.

cap.1 Quare taces impio conculcante iuſtiorem ſe. 39.b

ZACHARIÆ.

cap.2 Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos. 59.b
cap.9 Tu quoque in ſanguine teſtamenti, &c. 17.a

MALACHIÆ.

cap.1 Iacob dilexi, Eſau odio habui. 68.a
Ibidem. Maior ſeruiet minori. 25.b

1. MACHABÆORVM.

1.Mach.2 Omnis homo qui venerit ad nos in bello in die ſabb. 20.a
Ibidem. Væ mihi vt quid natus ſum videre, &c. 58.b
1.Mach.4 Iudas Machabæus purgauit ſacram aram. 106.a
1.Mach.9 Deus Alchymum percuſſit. 59.b

2. MACHABÆORVM.

2.Mach.1 Antiochum interfecit Dominus in templo. 107.a
2.Mach.6 Domine qui ſanctam habes ſcientiam manifeſtè tu, &c. 28.b
2.Mach.15 Hieremias propheta porrexit Iudæ gladium. 86.a

MATTHÆVS.

cap.3 Tu es filius meus dilectus. 36.a
Ibidem. Iam ſecuris ad radicem arboris. 26.a
Ibidem. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare, &c. 28.a
Ibidem. Agitæ pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cælorum. 15.a
cap.4 Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. 70.b. 71.a.b
cap.5. Si offers munus tuum ante altare. 106.b
Ibidem. Non iurare omnino. 138.a
Ibidem. Si quis te percuſſerit in vnam maxillã, &c. 121.a. & 277.a
Ibidem. Qui dixerit fratri ſuo Racha. 477.b
Ibidem. Vos eſtis ſal terræ. 1.b
Ibidem. Non occides. 224.a
Ibidem. Beati pauperes ſpiritu. 25.b
Ibidem. Gaudete & exultate quia merces veſtra. 49.a
Ibidem. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. 12.b. & 18 a
cap.6 Sufficit diei malitia ſua. 46.b
Ibidem. Panem noſtrum quotidianum da nobis. 58.a
Ibidem. Dimitte nobis debita noſtra. 58.a

Ibidem.	Ne nos inducas in tentationem.	66.a
cap.7	Si filius petierit panem nunquid lapidem.	4.b
cap. 10	Vnus ex illis non cadet in terram ſine patre veſtro.	36.a
cap. 11	Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis. 3.b.& 7.b	
cap. 12	Multi vocati pauci vero electi.	54.a
Ibidem.	Licet ſabbathis curare.	20.a
Ibidem.	Quicunque fecerit voluntatem patris mei qui in cælis. 30.b	
Ibidem.	Omne regnum in ſe diuiſum.	90.a
cap. 15	Munus quodcunque ex me tibi proderit.	191.b
cap.12	Si in digito Dei eiicio dæmonia.	90.a
cap. 15	Non quod intrat in os coinquinat hominem.	11. b
Ibidem.	Dimitte illam quia clamat poſt nos.	80.b
cap.16	Abſit à te Domine non erit tibi hoc.	31.a
cap.17	Apparuerunt illis Moyſes & Helias.	81.b
Ibidem.	Bonum eſt nos hic eſſe.	87.a
Ibidem.	Hoc genus non eiicitur niſi in ieiunio.	99.a
Ibidem.	Ergo liberi ſunt filij.	251.b
cap. 18	Oportet hæreſes eſſe.	293.b
cap. 19	Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. 8. a. 20. b. 63.a	
Ibidem.	Si vis perfectus eſſe vade,&c.	20.b
cap. 20	Amice non facio tibi iniuriam,an non licet.	55.a
Ibidem.	Nónne ex denario diurno conueniſti mecum.	62.b
Ibidem.	Murmurabant aduerſus patremfamilias.	311.a
Ibidem.	Reges gentium dominantur eorum.	210.a
cap. 21	Tolle quod tuum eſt & vade,an non licet,&c.	66.a
Ibidem.	Domus mea domus orationis vocabitur.	34.b.& 150.b
cap. 22	Diliges Dominum Deum tuum,&c.	22.b
Ibidem.	Vocauit multos,alius iuit in villam,&c.	54.a
cap.25	Venite benedicti patris mei,percipite regnum.	49.a
Ibidem.	Sequeſtrabit oues ab hœdis.	ibidem.
Ibidem.	Neſcio vos.	45.b.82.b
cap. 26	Bonum opus operata eſt in me.	126.a
cap. 26	Petrus negauit eum.	50.b
Ibidem.	Reſpexit Petrum.	53.b
Ibidem.	An putas quia non poſſum rogare patrem.	28.a
Ibidem.	Accipite & bibite ex hoc omnes.	17.a
cap 27	Nos digna factis recipimus.	51.a

Ibidem. Reſpexit latronem. 53.b
Ibidem. Quidam illic ſtantes dicebant, Heliam vocat iſte. 83.a
Ibidem. Si filius Dei es deſcende de cruce. 119.b
*Cap.*28 Euntes docete omnes gentes. 18.a

MARC I.

*Cap.*14 Melius erat ſi natus non fuiſſet homo ille. 70.a
*cap.*15 Sciebant quia per inuidiam tradidiſſent eum. 6.b
Ibidem. Sinite, videamus an veniat Hælias ad deponendum. 83.a

LVCÆ.

*Cap.*1 Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. 79.b
*Cap.*2 Quid eſt quod me quærebatis. 78.a
Ibidem. Ieſus autem proficiebat ſapientia. 78.b
*Cap.*3 Deſcendit ſpiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut colũba. 37.b
*Cap.*10 Diliges Dominum Deum tuum. 23.b
Ibidem. Dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpent. &c. 100.b
Ibidem. Optimam partem elegit ſibi Maria. 52.a
Ibidem. Si in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes. 65.a
*Cap.*11 Beatus venter qui te portauit. 79.a
*Cap.*14 Compelle intrare. 54.b
*Cap.*15 Gaudium eſt angelis Dei ſuper vno peccatore. &c. 81.b
*Cap.*16 Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. 80.b
Ibidem. Lex & prophetæ vſque ad Ioannem. 11.a
*Cap.*19 Videns ciuitatem fleuit ſuper eam. 30.b
*Cap.*23 Nos digna factis recipimus. 59 b
Ibidem. Hodie mecum eris in paradyſo. 66.b
*Cap.*24 Spiritus carnem & oſſa non habent. 87.a

EX IOANNE APOSTOLO.

*Cap.*1 In principio erat verbum & verbum. 33.b
Ibidem. Lex per Moyſen data. 16.a. & 25.b
Ibidem. Illuminat omnem hominem venientem in hũc mundũ. 29.b
*Cap.*3 Niſi quis renatus fuerit, &c. 26.a
Ibidem. Qui credit in filium habet vitam. 62.b
*Cap.*4 Aqua quam ego dabo. 26.a
Ibidem. Veri adoratores adorabunt in ſpiritu. 246.a
*Cap.*5 Pater omne iudicium dedit filio. 26.a
*Cap.*6 Domine verba vitæ æternæ habes ibid.
Ibidem. Non quia patrem vidit quiſquam. 37.a
Ibidem. Nemo venit ad me niſi pater traxerit, &c. 54.b

Si

cap.8 Si filius vos liberauerit verè.&c. 58.b
ibidem Vos ex patre diabolo eſtis. 46.a
ibidem Si Abrahæ filij eſtis,opera Abrahæ fac. 18.b
cap 10 Nemo rapiet eas de manu mea. 51.b
ibidem Poteſtatem habeo ponendi animam meam. 28.a
cap 12 Qui amat animam ſuam. 226.a
cap 13 Vos vocatis me magiſter & domine, 25.b
cap 14 Ego ſum via,veritas & vita. 58.a
ibidem Opera quæ ego facio. 79.b
cap 15 Ego ſum vitis. 26.a
ibidem Non vos me elegiſtis,ſed ego elegi vos. 50.a
ibidem Si nõ veniſſem & locutus eis fuiſſem,pec.&c.92.& 273.b
ibidem Vos amici mei eſtis,ſi &c. 80.a
cap.16 Palam loqueris,& non eſt neceſſe. 25 b
cap.17 Pater ſanctifica eos in verit. 58.b
cap.18 Si male loquutus ſum,teſtimonium. 21.a
ibidem Non haberes aduerſum me poteſtatem vllam,&c. 308.a
cap.19 Pilatus cùm audiſſet hos ſermones,timuit. 31.b
cap.20 Quorum remiſeritis peccata,&c. 79.b
cap.21 Cum autem ſenueris,extendes manus tuas. 52.a
ibidem Paſce oues meas. 13.b

DE ACT.APOST.

cap.1 Sabbati habens iter. 170.a
cap.3. Apparuerunt illis diſpartitæ linguæ tanquam ignis. 79.b
ibidem Aurum & argentum non eſt mihi. 211.b
ibidem In nomine Ieſu Chriſti ſurge & ambula. 89.a
ibidem His auditis compuncti ſunt corde. 44.b
cap.8 Saule,Saule,quid me perſequeris. 66.b
cap.5 Nónne manens tibi manebat. 21.a
cap.7 Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. 83.b
cap.7.17. Excelſus non in manufactis habitat. 32.a
cap.7 In ipſo viuimus,mouemur,& ſumus. 35.a
cap. 9 Domine quid me vis facere. 60.a
cap.10 Tres viri quærunt te,ſurge,& vade. 81.b
cap.11 Corneli preces tuę aſcenderunt,&c. 66.b
cap.20 Attendite vobis & vniuerſo gregi. 4.a
cap.23 Percutiat te Deus paries dealbate. 21.a
cap.27. Donaui tibi animas quæ ſunt in mari. 83.b

AD ROMANOS.

cap.1	Paulus ſeruus Ieſu Chriſti. 18.b
Ibidem.	Qui verò non operatur, credit autem in eum qui iuſtificat, &c. 61.a
Ibidem.	Tradidit illos in reprobum ſenſum. 68.b
cap.2	An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam. 68.a
Ibidem.	Non auditores legis, ſed factores iuſtificantur. 61.a
cap.2	Naturaliter gentes quæ legis ſunt faciunt. 6.a.& 21.b
cap.3	Iuſtificati gratis. 61.a.62.a
Ibidem.	Arbitramur hominem iuſtificari per fidem. 56 b.60.b. & 61.a
Ibidem.	Reddet vnicuique ſecundum opera eius. 61.a.62.b
cap.4	Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit, &c. 66.a
Ibidem.	Beatus cui non imputauit dominus peccatum. 58.b
Ibidem.	Ei verò qui non operatur, credenti autem in eum, &c. 61.a
Ibidem.	Quæcunque promiſit Deus, potens eſt & facere. 27.b
Ibidem.	Vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt. 42.a
cap.5	Commēdat Deus charitatem, quia cùm inimici eſſemus. 47.b
Ibidem.	Iuſtificati ergo ex fide. 60.b
Ibidem.	Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum. 64.b
cap.6	Gratia Dei vita æterna. 63.a
Ibidem.	Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali. 18.b
Ibidem.	Mors illi vltra non dominabitur. 38.a
cap.7	Sine lege peccatum neſciebam. 6.b
Ibidem.	Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. 18.b
cap.8	Quos prædeſtinauit, hos & vocauit. 42.a.54.a.55.a.62.a
Ibidem.	Deus qui iuſtificat. 56.a
Ibidem.	Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis. 62.a
Ibidem.	Deus volens oſtendere diuitias gloriæ gratiæ ſuæ. 49.a
cap.9	Voluntati eius quis reſiſtet. 29.a
Ibidem.	Cum nondum nati eſſent aut aliquid boni. 50.b
Ibidem.	An non habet poteſtatem figulus. 49.b.& 55.a
Ibidem.	Quis prior dedit illi, & retribuetur ei. 50.a
Ibidem.	Cuius vult miſeretur. 50.b.& 67.a
Ibidem.	Tu fide ſtas, noli altum ſapere. 51.a
Ibidem.	Quæ autem ſcribo vobis coram Deo, quia non mentior. 13.a
Ibidem.	Volens Deus oſtendere iram ſuam. 65.a

Oſtendit

Ibidem.	Oſtendit diuitias gratiæ ſuæ in vaſa miſericordiæ.	49.a
Ibidem.	Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.	68.a
*cap.*11	Reliquiæ per electionem ſaluæ factæ ſunt.	49.b
Ibidem.	Sine pœnitentia ſunt dona Dei.	54.b
Ibidem.	O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. 50.a.65.a.& 66.a.b	

I. CORINTH.

1.*Cor.*1	Ego ſum Apollo, ego Cephe.	19.a
1.*Cor.*3	Neſcitis quia templum Dei eſtis vos.	34.a
Ibidem.	Si quis violauerit templum.	120.b
Ibidem.	Neque qui plantat eſt aliquid.	40.a
1.*Cor.*6	Omne peccatum quod fecerit intra corpus.	227.a.b
Ibidem.	Neſcitis quoniam corpora veſtra ſint templa Spiritus S. 33.a	
Ibidem.	Hæc fuiſtis, ſed abluti eſtis.	55.b
1.*Cor.*7	Pretio empti eſtis.	19.a
Ibidem.	Saluos nos fecit per lauacrum.	62.a
1.*Cor.*9	Non vſi ſumus hac poteſtate.	159.b
Ibidem.	Qui altario deſeruiunt.	265.b
Ibidem.	Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem.	51.a
1.*Cor.* 10	Sicut differt ſtella à ſtella.	55.a
Ibidem.	De virginibus præceptum Domini non habeo.	21.a
Ibidem.	Omnia in figura contingebant eis.	10.b
1.*Cor.*11	Oportet hæreſes eſſe.	285.a
Ibidem.	Conuenientibus vobis in eccleſiam.	103.b
1.*Cor.*14	Sicut in omnibus eccleſiis doceo.	ibidem
1.*Cor.*15	Gratia Dei ſum id quod ſum.	63.b
Ibidem.	Omnes in Adam moriuntur.	64.b.& 319.a

II. CORINTH.

2.*Cor.*3	Etſi miniſtratio mortis deformata, &c.	16.a
Ibidem.	Vbi ſpiritus, ibi libertas.	18.b
Ibidem.	Deus huius ſæculi excæcauit mentes.	7.b
Ibidem.	Scimus quia ſi terreſtris domus noſtra.	8.a.& 41.a
2.*Co.*12	Sufficit tibi gratia mea.	52.a

AD GALATAS.

*cap.*1	Cum placuit ei qui me ſegregauit in euangelium.	49.a
cap. 2	In faciem ei reſtiti.	13.a
*cap.*3	Lex pædagogus noſter.	9.b
*cap.*4	Vacua & egena elementa.	10.b
Ibidem.	Nos autem gloriari oportet in cruce Domini.	74.a

Ibidem Obſeruare annos menſes & dies. 177.b
Ibidem Abraham duos filios habuit. 17.a
cap.5 Si ſpiritu ducimini,non eſtis ſub lege. 19.a
Ibidem Si circumcidamini Chriſtus vobis nil proderit. 11.a.18.b

AD EPHESIOS.

cap.1 Omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo. 24.a
ibidem Euangelio crediditis obſignati ſpiritu promiſſionis. 14.a
ibidem Elegit nos ante mundi conſtitutionem. 47.a.49.a.50.a. & 53.b
cap.2 Summo angulari lapide Chriſto Ieſu. 26.a
ibidem Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum. 49.b
ibidem Cuius gratia eſtis ſaluati. 56.b
ibidem Omnes naſcimur filij iræ. 318.b
cap.6 Filij obedite parentibus veſtris in Domino. 22.b

AD PHILIPPEN.

cap.2 Deus operatur in nobis velle & perficere. 59.b
ibidem Multi ambulant quos ſæpe dicebam vobis inim.&c. 74.a

AD COLOSSEN.

cap.2 Circunciſi eſtis circunciſione non manufacta. 11.a
ibidem Vmbra fuerunt,nos autem corpus habemus. 11 a

PRIORIS AD THESSAL.

1.cap.2 Vocauit nos per euangelium. 14.a
1.cap.3 Qui non vult operari,non manducet. 159.a
1.cap.4 Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra. 29.b
ibidem Rogamus vos fratres,vt ſicut accepiſtis,ita ambuletis.57.a

PRIORIS AD TIMOTH. *& poſterioris.*

1.Timot.1 Finis legis eſt dilectio. 22.2
ibidem Regi ſeculorum immortali,inuiſibili. 37.a.& 70.b
1.Timot.2 Vnus mediator Dei & hominum. 85.a
ibidem Vult omnes homines ſaluos fieri. 29.b. & 54.a
2.Timot.2 Nemo militans Deo implicet ſe. 159.a.219.a
1.Timot.4 Nil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. 11.b
ibidem In nouiſſimis diebus quidam diſcedent à fide. 285.b.91.b
1.Timot.5 Primam fidem irritam fecerunt. 168.a

AD TITVM.

cap.2 Apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri omnibus,&c. 60.a
ibidem Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos. 49.a
ibidem Hæreticũ poſt vnã aut alterã admonitionẽ deuita. 299.b

AD HEBRÆOS.

cap. 4	Omnia nuda & aperta oculis eius.	44.a
*cap.*9	Vbi teſtamẽtũ eſt, mors intercedat teſtatoris oportet.	9.b
*cap.*10	Vmbram enim habens lex futurorum.	10.b
ibidem	Impoſſibile eſt ſanguine hircorum & vitulorum,&c.	ibi.
cap. 11	Accedentem ad Deum oportet credere.	9.b

EX EPIST. IACOBI.

*cap.*1	Deus intentator malorum eſt.	46.b
ibidem	Nemo cùm tentatur dicat quia à Deo tentatur.	64.b
*cap.*2	Ex operibus iuſtificamur non ex fide tantum.	57.a.& 61.a
*cap.*4	Ecce nunc qui dicitis, hodie aut craſtino ibimus.	147.a
*cap.*5	Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore ſuo.	44.b
ibidem	Nolite iurare neque per cælum,&c.	138.a

EX EPIST. B. PETRI.

1.*Petr.*2	Vos eſtis genus electum regale ſacerdotium.	194.a
ibidem	Subditi eſtote dominis non tantum bonis,&c.	71.a
1.*Petr.*5	Paſcite qui in vobis eſt gregem.	4.b
2.*Petr.*1	Satagite vt per bona opera certã veſtram vocationẽ.	50.a

EX EPIST. CAN. B. IOAN.

1.*Ioan.* 1	Si dixerimus quia peccatum non habemus.	13.b.57.b
1.*Ioan.*4	Miſit filium ſuum propitiatorem pro peccatis.	47.a
ibidem	In hoc eſt charitas Dei, non quaſi nos.	50.a
1.*Ioan.*5	Mandata eius grauia non ſunt.	7.b.& 26.a

APOCALYP.

*cap.*7	Tranſi per mediam ciuitatem & ſigna thau.	75.a
cap. 11	Scribe ſeptem eccleſiis.	103.b
*cap.*12	Mulier amicta ſole.	278.a
cap. 22	Ne feceris.	131.b
ibidem	Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc.	56.b

FINIS.

Vtiliter imprimi poterit hæc catholica præceptorum Decalogi elucidatio, quam ſcripſit Pater Matthias Bronrveshauius Lector Conuentus noſtri Louanienſis, & poſtmodum Guardianus XII. Iunij, Anno, LXXI.

I. Molanus, Librorum Viſitator Apoſtolicus & Regius.